BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
19 M
6?

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

14-9 V.
14-9-11-62
49.?.30
49
a
30..

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

R. P.

ANTONII

RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI,

SOCIETATIS IESV, S. THEOLOGIAE
Profeſſoris,

COMMENTARII

*IN OCTO LIBROS ARISTOTELIS DE PHYSICO
Auditu ſeu Auſcultatione: Vnà cum dubijs & quæſtionibus hac
tempeſtate agitari ſolitis.*

NVNC PRIMVM IN GERMANIA EDITI, CVM DVPLICI INDICE:
quorum vnus quæſtiones in ea diſcuſſas continet, alter res omnes
conſideratione dignas comprehendit.

PERMISSV SVPERIORVM.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Ioannem Crithium, ſub ſigno Galli.

ANNO M. DC. XVI.

Digitized by Google

12 19 H 6

Digitized by Google

FLORENTISSIMAE TOTOQVE ORBE *celeberrima*

COMPLVTENSI

ACADEMIAE,

DOCTOR ANTONIVS RVVIO SOCIETATIS IESV THEOLOGVS *à primis literis ab ea educatus, eiuſdemq; doctrinæ lacte nutritus, Phyſiologicum opus octo librorum Ariſtotelis Stagyritæ de Phyſico auditu, magna animi ſignificatione conſecrat.*

PHyſiologica Commentaria, Dignißime & ſapientiſſime Rector, Patres literis, & virtute conſpicui, quæ elapſo anno ſub tutela iſtius clariſsimæ literarum officinæ in lucem dederam ipſius Academiæ viris literarum, & virtutis ſplendore ornatiſsimis, quibus eorum doctrinam examinandam commiſiſtis, probata ſunt, at cum me ijdem, quorum ſumma auctoritas apud omnes plurimum ſemper valuit, vt illa ipſa in breuem ſummam redigerem, idq; maximo iſtius ſcholę alumnis (quibus ſemper breuitas cordi fuit) emolumento futurum prudentiſsimè monuiſſent: viſum nec immeritò eſt, meam ſententiam tantorum hominum iudicio aggregare, atq; hæc noſtra opera, quibuſdam velut breuitatis cancellis coarctare. Quam ob rem; cum hæ alteræ ingenuarum diſciplinarum nobiliſsimæ Athenæ, tam accenſo ſtudio, tamque inuſitata humanitate, beneuolentiaq; hęc noſtri qualiacunq; ingenij monumeta faueant, mihiq; ipſe ſub illarum patrocinio non mediocrem vtilitatem compararim: meis profectò commodis inſeruire minimè viderer, ſi non iterum nouum hunc & veterem, nouum diſpoſitu, compoſitu veterem, velut mentis partum illarum nomini conſecrarem. Cape igitur Academiarum nobiliſſima, cape inquã, & carpe hunc tuæ, tuis ſcilicet ſaluberrimis ſapientiæ fontibus irrigatæ arboris fructũ: paruũ, fateor; ad guſtum certò ſcio; voſque lectiſsimi ac fœliciſsimi, lectiſsimæ ac fęliciſsimæ parentis filij, breue iſtud Phyſiologiæ (vt nuper logicæ) compendium apertis (vt aiunt) vlnis accipitote. Vt ita cum ſua Doctores ſapientiſsimi vota, veſtros ſæpe in hac literaria paleſtra fructus, tũ hæc optima optimorum ingeniorum mater, illuſtre nomen, ſummum decus, immortalemque gloriam apud poſteros conſequantur.

Vale ſapientiæ lumen clarißimum.

IOANNES A RIBERA *Dei & Apoſtolicæ Sedis gratia Patriarcha Antiochenus, Archiepiſcopus Valentinus Regiuſque Conſiliarius, &c. Tenore præſentium licentiam & facultatem concedimus typis mandandi in hac Valentina ciuitate, & Diœceſi librum hunc Commentariorum in octo Ariſtotelis Phyſicorum libros, Autore P. Antonio Ruuio Societatis Ieſu S.T.D. Cuius examen Patri Hieronymo Villanoua eiuſdem Societatis S.Th. Profeſſori commiſimus, & nil Religioni Chriſtianæ repugnans in eo continerit: imò vtilem & neceſſariũ omnibus huiuſmodi facultati operam dantibus fore iudicauit. Dat. Valentiæ 9. Septem. 1606.*

Patriarcha Archiepiſcopus Valentinus.

De mandato illuſtrißimi Domini mei Patriarchæ.

Michaelis Ioannis Yuorra Not. pro Secret.

(:) 2 Tradiſi

TRaditi ſunt mihi, ex Illuſtriſsimi, & Reuerendiſsimi Domini, Domini Ioannis à Ribera Patriarchæ Antiocheni & Archiepiſcopi Valentini, præcepto, hi Patris Doctoris Antonij Ruuio noſtræ Societatis Ieſu, in octo Ariſtotelis Phyſicos, Cómentarii inſpiciendi. Quos ſanè & inſpexi libenter, & probaui libentius. Dum in eis Catholicæ fidei ſtabiliendæ multa, Theologiæ capiendæ plura, & omnia denique Ariſtotelis textui, & menti maximè conſona comperi. Quare meritò inſignis Academia Complutenſis eos denuò typis mandari ab auctore petit. Cum ex eis fructus non exiguus ſcholis cunctis ſit expectandus. Quam ob cauſam meo iudicio prælo debent in commune commodum committi. Valentiæ in noſtro Collegio D. Pauli Societatis Ieſu, ſecundo Idus Septembris. 1606.

Hieronymus Villanoua Societatis IESV
Theologiæ Profeſſor.

EGO *LVDOVICVS GVZMANVS Prouincialis Societatis Ieſu in Prouinciæ Toletana; poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum P. Claudio Aquauiua Præpoſito noſtro Generali facultatem concedo, vt typis mandentur Commentarij in octo libros Phyſicorum Ariſtotelis à P. Antonio Ruuio Doctore Theologo Societatis Ieſu, & ſacræ Theologiæ Profeſſore compoſiti, & grauium doctorumq́; hominum iudicio noſtra Societatis approbati: in cuius rei fidem has literas manu noſtra ſcriptas, ſigilloq́; noſtro munitas dedimus 19. Ianuarii, Anno 1604. in noſtro Collegio Complutenſi.*

Ludouicus Guzman.

INDEX TRACTATVVM, ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN HIS OCTO LIBRIS ARISTOTELIS DE PHYSICO Auditu, ſeu auſcultatione continentur.

QVAESTIONES PROOEMIALES.

VNiuerſale proœmium totius Philoſophiæ naturalis, omnia quæ de hac ſcientia quæri ſolent continens fol. 1.
De nomine, & acceptionibus Philoſophiæ. ibid.
De primis inuentoribus Philoſophiæ. ibid.
An Philoſophia naturalis ſit vera ſcientia. 2
An Philoſophia naturalis ſit ſcientia ſpeculatiua vel practica. 3
An Philoſophia ſit vnus habitus ſimplex, & vna ſcientia, vel multiplex ſecundum ſpeciem. ibid.
An obiectum Philoſophiæ naturalis ſit ens mobile. 4.
De ordine quem habet Philoſophia naturalis, cum cæteris ſcientijs. 7
De vtilitate Philoſophiæ naturalis. 8
Generalis totius Philoſophiæ naturalis diuiſio. 9
Speciale ac breue proœmium in octo libros de Phyſica auſcultatione. 10
De modo procedendi. ibid.
De ſubiecto huius operis. 11
Generalis diuiſio huius operis. ibid.

QVAEST. ex I. Lib.

DVbium vnicum circa textum expoſitum. 12.
Quæſt 1. An neceſſe ſit ad perfectam rei notitiã, omnes cauſas eius cognoſcere. 14

Quæſt 2.

Digitized by Google

Quaeſt. 2. An quælibet ſcientia demonſtret ſuas concluſiones per omnia genera cauſarum 17
Quid ſit ſentiendum de modo demonſtrandi Metaphyſica: ibid.
Quibus generibus cauſarum vtantur Mathematicæ diſciplinæ in ſuis demonſtrationibus: 19
An per omnia genera cauſarum demonſtret Philoſophia naturalis. 22
Quaeſt. 3. An magis vniuerſalia ſint nobis notiora cognitione actuali confuſa. ibid.
Quaeſt. 4. An eadem ſint notiora nobis, & notiora naturæ vel diuerſa. 28
Quaeſt. 1. An totum diſtinguatur realiter à ſuis partibus. 34
Quaeſt. 2. An materia vel ſubſtantia ex ea, ac forma compoſita habeat à ſe partes integrantes, vel ſolum à quantitate eas recipiat. 39
TRACTATVS de terminis rerum naturalium ſecundum magnitudinem & paruitatem, in duas quæſtiones diuiſus 44
Quaeſt. 1. An corpora viuentia habeant terminos ſuæ magnitudinis & paruitatis intrinſecos, vel ſolum extrinſecos. ibid.
Quaeſt. 2. An corpora non viuentia habeant terminos intrinſecos magnitudinis, & paruitatis, vel ſolum extrinſecos. 49
Quaeſt. vnica, An prima contraria ſint principia rerum naturalium. 53
Quaeſt. vnica, An prima principia rerum naturalium ſint tria, ita vt nec plura, nec pauciora 59
TRACTATVS I. De materia, quæ eſt primũ principium rerum naturalium 64
Quaeſt. 1. An detur primum principium materiale & ſimplex rerum naturalium. ibid.
Quaeſt. 2. An materia eſſentialiter ſit pura potentia, vel intra eſſentiam includat aliquem actum. 66
Quaeſt. 3. An materia habeat propriam exiſtentiã ex ſe, vel ſolum eam accipiat à forma. 70
Quaeſt. 4. An materia habeat propriam ſubſiſtentiam partialem. 74
Quaeſt. 5. An poſſit materia exiſtere ſine forma per potentiam Dei abſolutam. 78
Quaeſt. 6. An potentia ad formam ſit de eſſentia materiæ. 81
Quaeſt. 7. An materia habeat appetitum ad formã 83
Quid ſit appetitus materiæ, & quomodo ab ea diſtinguatur. 84
Primum dubium, an ſit in materia non ſolum appetitus ad formam ſed etiam deſiderium. 87
Secundum dubium, an materia æqualiter appetat omnes formas vel nobiliores magis. 88
Tertium dubium, an materia appetat nobiliorem formam, dum minus nobilem habet. 89
Quartum dubium, an materia appetat etiam formas, quas iam amiſit. 90
Vltimum dubium, Quo modo ſe habeat priuatio reſpectu appetitus. 91
Quaeſt. 8. An materia ſit vna ſpecie & numero, vel plures. ibid.
Quaeſt. 9. An materia habeat proprietates, & quæ ſint illæ. 96
Enumerantur proprietates materiæ in communi ib.
TRACTATVS II. De forma 99
Quaeſt. 1. An forma ſubſtantialis educatur de potentia materiæ. ibid.
Quaeſt. 2. An formæ calorũ & elemẽtorũ eductæ fuerint de potẽtia materiæ in prima mundi conditione. 103
Quaeſt. 3. An formæ accidentales educantur de potentia ſubiectorum. 109
Quaeſt. 4. An formæ ſubſtantiales materiales habeant proprias ſubſiſtentias partiales. 113.
Quaeſt. 5. Vtrũ anima rationalis adhuc informãs corpus habeat propriã ſubſiſtentiam partialem. 116
Quaeſt. 6. An ex materia & forma fiat vnũ per ſe 120
Quid ſit vnio ſubſtantialis, & in quo ſubiecto. 123
Quotuplex ſit vnio inter materiam & formã. 126
Quaeſt. 7. An plures formæ ſubſtantiales poſſint ſimul informare eandem numero materiam. 127
TRACTATVS III. De priuatione: 130
Quaeſt. 1. An ſit priuatio in rerum natura, & in quo conſiſtat eſſentia eius. ib.
Quaeſt. . An vnica ſit priuatio in materia pro omnibus formis. 137
Quaeſt. 3. An priuatio ſit principium per ſe naturalis generationis diſtinctum realiter à materia vel ſola ratione. 140

QVAEST. ex II. Libro.

B*Reue prooemium.* 144
Quaeſt. 1. An definitio naturæ ſit bona. 145.
Quaeſt. 2. An definitio naturæ conueniat ſoli formæ ſubſtantiali, vel etiam materiæ & priuationi. 150
Quo modo conueniat formæ definitio naturæ. 152
An & quo modo priuatio ſit natura: 153
Quaeſt. 3. Vtrum definitio naturæ conueniat animæ, præſertim rationali: 155
Quaeſt. 4. An ars poſsit efficere opera naturæ 158.

Digitized by Google

Explicatur, in quibus aſſimilentur artificialia naturalibus. & in quibus ab eis differant. 159

Quod natura ſit perfectior arte ſimpliciter, minus autem perfecta ſecundum quid. 160

TRACTATVS I. De cauſis rerum naturalium in communi. 167

Quid ſit cauſa in communi. 168

Quotuplex ſit cauſa. ib.

An cauſa diuidatur immediatè in quatuor genera, tanquam in ſpecies atomas. 171

TRACTATVS II. De cauſa materiali. 172

TRACTATVS III. de cauſa formali. 175

Quanã ſit virtus, per quã forma poteſt cauſare. 176

Quenam ſit propria cauſalitas formæ. 177

An poſsit forma propria virtute vniri materiæ iam pro ea diſpoſitæ. 180

TRACTATVS IV. De cauſa efficiente. 182

Quæſtio 1. Quidnam ſit, & quotuplex cauſa efficiens, & quæ eius cauſalitas. 183

Quæſt. 2. An ſecundæ cauſæ veram efficientiam habeant. 187

Quæſt. 3. an inſtrumenta veram cauſalitatem habeant, & quo modo eleuentur. 191

Quæſt. 4. An accidens poſſit concurrere ad productionem vnius ſubſtantiæ, tanquam inſtrumentum alterius. 196

Quæſt 5. An vnum accidens ad productionem alterius ſimilis in ſpecie concurrat tanquam inſtrumentum, vel tanquam cauſa propria. 200

Quæſt. 6. An ſecundæ cauſæ ſolum operentur per ſuas potentias aut virtutes accidentales, vel præter earum efficientiam propriam, & diſtinctam habeant. 202

Quæſt. 7. An prima cauſa per ſe, & proximè concurrat cum ſecundis, ad quamcunque earum operationem. 207

Quæſt. 8. Quidnam ſit concurſus, quo prima cauſa concurrit cum ſecundis ad proprias actiones & effectus. 211

Quæſt. 9 Quonam modo prima cauſa præſtet ſuum concurſum ſecundis. 216

TRACTATVS V. De cauſa finali. 218

Quæſt. 1. An finis ſit vera cauſa realis & Phyſica. ib.

Quæſt. 2. Quænam ſit ratio obiectiua conſtituens finem in ratione finalis cauſæ. 222

Quæſt. 3. Quænam ſit cauſalitas finis. 226

Quæſt. 4 An eſſe cognitum ſit conditio neceſſaria ſine qua finis nullo modo poſsit propriam cauſalitatem exercere. 230

Quæſt 5. An finis moueat voluntatem ſecundum eſſe reale, vel ſecundum eſſe cognitum. 232

Quæſt. 6. An omnes operationes agentis ſint effectus cauſæ finalis. 238

TRACTATVS VI. De cauſa exemplari. 292

Quæſt. 1. an ſit, quid ſit, & quotuplex ſit cauſa exemplaris, & quæ ſit cauſalitas eius. ibid.

Quæſt. 2. Vtrum exemplar ſit aliquid exiſtens formaliter in intellectu, vel obiectiuè tantum. 144

Quæſt. 3. an exemplar reducatur ad cauſam formalem vel efficientem. 248

TRACTATVS VII. De comparatione cauſarum cum ſuis effectibus. 252

Quæſt. 1. an idem numero effectus poſſit procedere à multis cauſis eiuſdem generis & ordinis ſimul, & adæquatè concurrentibus. ibid.

Quæſt 2 an idem numero effectus poſſit diuiſim procedere à diuerſis numero agentibus. 256

TRACTATVS VIII. De comparatione cauſarum inter ſeſe. 159

Quæſt 1. an inter quatuor genera cauſarum vnum ſit perfectum & prius alijs. ibid.

Quæſt. 2. an omnes cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ, mutuamque dependentiã habeant inter ſeſe. 261

Comparatio cauſæ materialis cum cæteris. 262

Comparatio cauſæ formalis cum cæteris. 264

Comparatio cauſæ efficientis cum cæteris. 265

Quæſt. 1. an caſus & fortuna ſint in rebus, & quonã modo diſtinguantur. 269

Quæſt. 2 an fatum verè ſit in rebus. 271

In quo ſenſu fatum admitti poſsit ac debeat. 273

In quonam conſiſtat ratio eſſentialis fati, in abſoluto, an in relatiuo. 274

An fatum ſit vnum, vel plura. 275

Quæſt vnica, an, & quomodo natura operetur propter finem. 277

Quæſt vnica, an monſtra, quæ accidunt in rebus naturalibus, ſint per ſe intenta à natura. 283

QVAEST. ex III. Libro.

Breue proœmium. 289

TRACTATVS I. De motu. 29

Quæſt. 1. an definitio motus aſsignata ab Ariſtot. ſit bona. ibid.

Quæſt 2. an definitio motus conueniat mutationibus inſtantaneis, vel ſolum ſucceſsiuis. 295

Quæſt. 3. an motus vt definitur in eadem definitione, ſit quid vniuocum ad omnes mutationes vel ana-

analogum. 297
Quæſt. 4. an motus diſtinguatur à termino ad quē, & à mobili realiter, vel ſolum ratione. 299
Quæſt. 5. an omnis motus realiter ſit in mobili. 302
Quæſt. 6 an actio ſit in agente tanquam in ſubiecto, vel in paſſo. 304
Quæſt. 7. quonam modo diſtinguantur actio, & paſſio inter ſeſe, & à motu. 306
TRACTATVS II. De natura, & ratione infiniti. 316
Quæſt. 1. an detur in rebus naturalibus infinitum, vel ſaltem per vires naturæ dari poſſit. ibid.
Quæſt 2. an aliquid actu infinitum cognoſcatur à Deo extra ſe. 320
Quæſt. 3. an infinitum in actu in aliquo genere rerum ſit factibile per potentiam Dei abſolutā 322
Quæſt 4. an vnum infinitum ſit maius altero. 326
Quæſt. 5. an per potentiam Dei abſolutam poſſit infinitum in potentia ſecundum eſſentialem perfectionem rerum. 329

QVAEST. ex IV. Libro.

Breue prooemium. 332
TRACTATVS de natura loci. 339
Quæſt. 1. an locus ſit vltima ſuperficies corporis cōtinentis, vel interuallum, quod eſt inter latera eius. ibid.
Quæſt. 2 an vltima ſuperficies corporis cōtinentis ſit locus formaliter, vel ſolum ratione materiali. 341
Quæ. 3 an locus ſit per ſe, & eſſētialiter immobilis. 346
Quæſt. 4. an omnibus rebus cōueniat eſſe in loco. 352
Quæſt. 5. an diuerſa corpora poſſint ſimul eſſe in eodem loco. 357
Dubium incidens, an ſingulis accidentibus eiuſdem corporis diſtincta præſentia locales, ſeu diſtincta vbi correſpondeant. 359
Quæſt. 6. an per potentiam Dei abſolutam poſſint duo corpora eſſe in eodem loco. 361
Quæſt. 7. an idem numero corpus poſſit eſſe ſimul in diuerſis locis per potentiam Dei abſolutam. 364
TRACTATVS De natura vacui. 176
Quæſt 1. an diſpoſitio rerum naturalium permittat dari vacuum inter vnum & alterum corpus naturale. ibid.
Quæſt. 2. an virtute diuina, vel angelica dari poſſit vacuum in rebus naturalibus. 379
Quæſt 3. an ſi daretur vacuum, mouerentur corpora per illud in tempore, vel in inſtanti. 381
TRACTATVS prior de tempore. 390
Quæſt 1. an tempus ſit verum ens reale in natura rerum exiſtens. ibid.
Quæſt. 2. an definitio temporis tradita ab Ariſtot. bona ſit. 396
Dubium de inſtanti, an vnum ſit, vel plura in toto tempore. 400
Quæſt. 3. an vnum ſit tempus, vel plura. 400
De vnitate numerica temporis. ibid.
De vnitate ſpecifica temporis. 402
Quæſt. 4. an tempus diſtinguatur realiter à motu, & quæcunque alia duratio creata à re durante. 404
Quæſt. 5 an, & quomodo motus, & mobilia dicantur eſſe in tempore. 407
TRACTATVS poſterior de cæteris durationibus à tempore diuerſis. 410
Quidnam æuum ſit, & quomodo diſtinguatur à cæteris durationibus. ibid.
Quidnam æternitas ſit. 414
An æternitas in ſua ratione formali dicat reſpectum rationis. 415
De æternitate participata. 417
An detur tempus diſcretum, & quid ſit. 418

QVAEST. ex V. Libro.

Breue prooemium. 419
Quæſt. vnica, an ad tria tantum prædicamenta quantitatis, qualitatis, & vbi, terminetur motus per ſe. 422
Quæſt 1. à quonam deſumenda ſit vnitas generica, & ſpecifica motus. 430
Quæſt. 2. quotnam, & quæ requirantur ad vnitatem numericam motus. 434
Quæſt. 1. an contrarietas motus deſumenda ſit à ſolo termino ad quem. 441
An reperiatur vera contrarietas in motu locali ibid.
Quæſt. 2. an ab vno contrario in alterum moueatur corpus vnico ac ſimplici motu, vel diuerſis. 444

QVAEST. ex VI. Libro.

Breue prooemium. 446
TRAC. de compoſitione continui. 449
An in continuis dentur vera & realia indiuiſibilia, vt in linea puncta, in ſuperficie puncta & linea, & in corpore linea, ſuperficies & puncta ibid.
An omnia indiuiſibilia ſint actu in continuo, vel quædam actu, alia in potentia 452
An indiuiſibilia eiuſdem continui diſtinguant inter ſeſe, & ab eo realiter, & ſeparari poſſint ſaltem per diuinam potentiam 455
In quonam ſubiecto inhæreant indiuiſibilia continuo

Digitized by Google

orum. 459
De cõpoſitione continui quantum ad partes eius. 461
An continuum componatur ex indiuiſibilibus tanquam ex partibus 464
An accidentia corporea, præter quantitatem habeant proprias partes integrantes, propriaq; indiuiſibilia, vel ſolum hæc, & illas accipiant à quantitate 465
Quæſt. vnica, an motus poſſit fieri in inſtanti per potentiam Dei abſolutam. 470
Quæſt vnica an detur primum indiuiſibile, à quo incipiat motus, & vltimum, in quo deſinat. 477
TRACTATVS De modo incipiendi rerũ omnium, tam permanentium, quam ſucceſſiuarum, tam ſpiritualium, quam corporearum. 481
Modus incipiẽdi & deſinẽdi rerum ſucceſſiuarũ. ibid.
Quomodo incipiant & deſinant indiuiſibilia continuatiua & terminatiua ſucceſſiuorum, vt inſtãtia temporis, &c. 482
Quomodo producantur indiuiſibilia motus, & temporis. 483
Explicatur modus incipiendi, & deſinendi rerum permanentium materialium. 485
De modo incipiendi rerum incorruptibilium & ſpiritualium atque actionem, per quas fiunt, & per quas ipſa eliciunt. 486
Quæſt vnica, an indiuiſibile ſeparatum poſſit moueri per ſe. 495

QVAEST. Ex VII. Libro.

Breue proœmium. 500
Quæſt 1 an ſecundum ordinem naturalem neceſſarium ſit agens & paſſum ſimul eſſe. 503
Quæſt. 2. an per potẽtiam Dei abſolutã poſſit aliquid agere, vbi præsẽs nõ eſt, per ſe nec per ſuã virtutẽ. 508
Quæſt vnica, an alteratio terminetur per ſe ad omnes, & ſolas qualitates tertiæ ſpeciei. 511
Quæſt. vnica, an in ſola ſpecie atoma poſſit fieri comparatio. 514

QVAEST. ex VIII. Libro.

Breue proœmium. 519
TRACTATVS De principio durationis rerum. 522
Quæſt. 1. an fuerit conſentaneum naturis rerum, quod principium durationis habuerint. ibi.
Quæſt 2. an poſſibile fuerit per potentiam Dei abſolutam aliquam creaturam produci ab æterno. 526
Quæſt 3 an ſucceſſiua vt motus & tẽpus potuerint eſſe ab æterno per potentiam Dei abſolutam. 529
Quæſt. 4. an poſſibile ſit per potentiam Dei abſolutã, quod generationes & corruptiones rerum naturalium fuerint ab æterno. 531
Quæſt. 1 an verum ſit, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur. 537
Quæſt. 2. an moueantur grauia, & leuia à generatione, vel à ſeipſis. 540
TRACTATVS I. De proprietatibus, ſeu attributis primi motoris. 548
An probauerit euidẽter Ariſt dari primũ motorẽ. 549
De immobilitate primi motoris, an fuerit euidenter probata ab Ariſt. 552
De vnitate primi motoris an fuerit probata euidenter ab Ariſt. 553
De infinita virtute intenſiua primi motoris, an eam probauerit euidenter Ariſt. 554
De indiuiſibilitate primi motoris, an eam probauerit euidenter Ariſt. 555
Quid de immenſitate primi motoris cẽſerit Ariſt. 559
TRACTATVS II. De principio motus violenti, quod impulſum vocant. 561
Quæſt. 1 an motus violentus fiat per impulſum impreſſum corpori à proijciente, vel à ſolo aere circunſtante. ibid.
Quæſt. 2. quidnam ſit impulſus, & an diſtinguatur ſpecie à grauitate & leuitate. 563
Quæſt 3 quonam modo impulſus generetur & corrũpatur. 565
Quæſt. 4. an impulſus ſit cauſa principalis motus violenti. 569
Quæſt 5. an motus corporis reſilientis fiat per impulſũ impreſſum à proijciente. 570
Quæſt. 6 Quænam ſit vera cauſa ob quam motus violentus velocior eſt in medio, quã in principio & fine. 572
Quæſt. vnica, an neceſſe ſit mobile quieſcere in puncto reflexionis. 575

FINIS.

Digitized by Google

VNIVERSALE PROOEMIVM TOTIVS PHILOSOPHIÆ NATVRALIS, OMNIA QVAE DE HAC SCIENTIA QVAERI SOLENT CONTINENS.

De nomine, & acceptionibus Philoſophiæ.

1 NOMEN Philoſophia, ex Ethymologia ſolum amorem ſapientiæ, vel ſtudiũ eius ſignificat, ex impoſitione tamẽ ſapientiã ipsã & conſequenter Philoſophus ſapientem. Sapientia vero plures habet acceptiones. Prima vniuerſaliſſima eſt, qua accipitur pro aggregatione omnium ſcientiarum, non ſolum quæ vocantur practicæ, quia ordinantur ad opus, ſed etiam quæ dicuntur ſpeculatiuæ. In qua ſignificatione ſapientem vocauit Ariſt. eum, qui omnium ſcientiarum notitiam, quantum poſſibile eſt aſſequitur. 1. lib. Met. cap. 2.

Secundo modo accipitur proprius pro ſola contemplatione veritatis, in qua acceptione ſolum comprehendit ſcientias ſpeculatiuas, quarum officium eſt contemplari veritatem, non practicas, quæ ordinantur ad opus. Huius acceptionis meminit Plato, vt refert Alcinous in lib. de doct. eius c. 6. & Ariſt. 2. lib. Met. tex. 3.

Tertia acceptio propria eſt. Non pro omni ſcientia ſpeculatiua, ſed pro ea tãtum, quæ verſatur circa ſubſtantiam rerum, vnde ſolum comprehendit Metaphyſicam, & naturalem ſcientiam. Illa enim agit de vniuerſali rerum entitate, ſub qua comprehenduntur, non ſolum corporeæ, ſed ſpirituales ſubſtantiæ, hæc vero de eadem vt comprehendit ſolam ſubſtantiam corpoream habentem in ſe principium motus. Philoſophia igitur ſic accepta diuiditur in Metaphyſicam, quæ vocatur prima, quia agit de primis, atq; perfectiſſimis entibus, & in naturalẽ, quę agit de aliis minus perfectis, in quibus radix eſt motus, & de hac agere nos incipimus hos libr. Phyſic. Ariſt. aggrediẽtes.

De primis inuentoribus Philoſophiæ.

PRimam Philoſophiæ inuẽtionem tribuit Ariſt. Græcis 1. lib. Met. ſuma. 2. 2
cap. 1. Præſertim Thaleti, ex ſeptem ſapientibus huius nationis celebratis primo. His autem ſapientibus non ſic eſt tribuenda inuentio Philoſophiæ, vt propria induſtria, aut labore eam inuenerint, ſed ab Hæbreis, & Chaldæis edocti, vt grauiſſimi, & antiquiſſimi hiſtoriographi teſtantur. Diogenes lib. 8. Ioſephus. 1. lib. contra Appionem. Euſeb. lib. 10. de pręparatione euangelica. Et Beroſus lib. 3. ſuæ hiſtoriæ. Lumen namque diuinæ ſapientiæ infuſum fuit à Deo primo omnium parenti Adamo, & per traditionem communicatum, ac deriuatum in poſteros ab eo deſcendentes, vſque ad Noe, qui Armenos docuit, & vſq; ad illos ſanctiſſimos Patriarchas Abrahã, & Moyſen, qui in Aegyptũ peregrinantes Aegyptios ipſos docuerũt, ad quos prędicti Gręci diſ-

Digitized by Google

quate conuenit habere naturam, & ſecundum eam principium motus.

Tertio certum eſt, mobile in hac parte on accipi pro formali aptitudine, vel otentia ad motum, quæ eſt qualitas ſuperaddita naturæ, ſicut riſibile accipitur ro potentia formali ad ridendum; ſed ccipitur pro radice, à qua procedit talis otentia, vel aptitudo formalis ad motum. Hæc autem radix mobilitatis foralis eſt ipſa natura ſubſtantialis rei cōoſita ex materia, & forma, nam ab hac rocedit formalis aptitudo. Et ratio huus eſt manifeſta, quia talis potentia, vel ptitudo formalis demonſtratur à prioi de ente mobili in Philoſophia; ergo on pertinet ad obiectum. Probatur euilenter conſequentia, quia nec obiectum, iec formalis ratio eius demonſtrari poeſt in ſcientia à priori, ſed præſuppoienda eſt, tanquam fundamentum omnium concluſionum, & totius ſcientię. Senus igitur quæſtionis erit, an ens naturale compoſitum ex materia, & forma, prout abet radicem motus, ſit obiectum natualis Philoſophiæ.

Certum eſt quarto corpus tribus molis accipi, pro Mathematico, pro Metahyſico, & pro Phyſico, vel naturali. Corpus mathematicum eſt tertia ſpecies uantitatis continuæ diuiſibilis ſecundū rinam dimenſionem longitudinis, latidinis, & profunditatis. Corpus metahyſicum eſt 2. ſpecies ſubalterna prædiamenti ſubſtantiæ compoſita ex ſupreio genere ſubſtantiæ, & differentia, cororeum, & appellatur prædicatum, coris. Corpus verò Phyſicum, aut naturale ſubſtantia compoſita ex materia, & rma, vt lignum, vel lapis. Quas acceiones corporis adducimus, vt intelliatur quorundā opinio, quæ aſſerit coris naturale eſſe obiectum Philoſophię, cipiens corpus in tertia acceptione, & non pro corpore metaphyſico, vel mathematico.

Ex his quatuor certis ſequitur aliud non minus certum apud omnes, nempè eandem rem eſſe, & ad conuertentiam dici, ens mobile, ens naturale, corpus mobile, corpus naturale, ſubſtantia mobilis, & ſubſtantia naturalis, ſi propriè ſumantur, quia omnia hæc ſignificant ſubſtantiam compoſitam ex materia, & forma, nō tamen conuertuntur cum his, ens ſenſibile, corpus aut ſubſtantia ſenſibilis, quia licet ſignificent ſubſtātiam compoſitam ex materia, & forma, non vt talem, ſed vt accidentibus ſenſibilibus affectam, per quas obiectum ſenſus eſſe poteſt. Diximus autem ſex illa conuerti, ſi propriè ſumantur, nam ſi ens mobile non ſolùm illud ſignificet, quòd in ſe habet naturam quæ eſt principium motus, ſed quodcunque aliud, cui poteſt conuenire motus, vniuerſalius erit cæteris, cum etiam dicatur de ſubſtantijs ſpiritualibus, vt de Angelis, quibus aliquo modo poteſt conuenire motus, non tamen ita proprio, ſicut conuenit corporibus. Et ideo propriè ſūptum ens mobile non eſt vniuerſalius cęteris, vt quidam ex diſcipulis Scoti impropriè ſatis loquentes dixerunt, qui propterea refutandi ſunt.

His ſuppoſitis de nomine fere videtur quæſtio, an vnum, vel alterum ex illis ſex ſit obiectum huius ſcientiæ, cum fere ſolo nomine differre videantur, ſi ergo de re ſit, in hoc tantum poteſt conſiſtere opinionum diuerſitas, an magis propriè conueniat vni quam alteri eſſe obiectum propter aliqualem diuerſitatem ſignificationis, cui ratio obiectiua proprius videtur conuenire, licet autem multiplex ſit de hac re opinio, ad tres celebriores reducemus omnes.

Quarum prima eſt Auicennæ cap. 1. ſuæ ſufficientiæ. Algazelis in lib. de ſcientia-

Digitized by Google

rum diuiſione, Alberti magni 1.lib. Phyſ. tract.1.cap.3. Aegydij Romani, & Lincolnienſis in procœmio Phyſicorum aſſerentium corpus mobile, aut naturale potius quam ens mobile eſſe obiectum. Probant 1. quia illud eſt magis propriè ſubiectum ſcientiæ, cui primo conuenit ratio obiectiua, ſub qua conſiderantur omnia à tali ſcientia, ſed eſſe principium motus, quæ eſt ratio obiectiua. Primo, conuenit corpori, & ratione eius enti; ergo potius erit obiectum corpus naturale, quam ens mobile. Probatur minor, quia corpus eſt, quod primo, & per ſe mouetur, ens verò, non niſi ratione corporis, & ideò quaſi remotè; ergo eſſe principum motus primo, & per ſe conuenit corpori, enti verò remotè.

10 Secundò, illud eſt obiectum ſcientiæ, cuius partes conſiderantur in ea, & cuius paſsiones probantur, ſed partes corporis naturalis, quę ſunt materia, & forma, cōſiderātur per ſe primo in Philoſophia, & paſsiones eiuſdem probantur, vt quod moueri poſſit, & eſſe in loco, nam hæc non niſi remotè pertinent ad ens; ergo corpus mobile, potius quam ens mobile erit obiectum.

Tertia quia ſi ens mobile ſit obiectum, ſequitur quod Philoſophia naturalis non ſit diſtincta ſcientia à Metaphyſica, vel ſi diſtincta ſit, quod ei ſit ſubalternata, ſed vtrunq; eſt falſum apud omnes; ergo ens mobile non poteſt eſſe obiectum. Probatur minor, nam ens mobile immediatè inferius eſt reſpectu entis; ergo vel eſt inferius quidditatiuè, eo modo, quo ſpecies eſt inferior genere, & tunc eadem erit ſcientia de ente, quæ eſt Metaphyſica, ac de ente mobili, quæ eſt Philoſophia, ſicut eadem eſt ſcientia de genere, & ſpecie, ſi verò ſit inferius accidentaliter, diſtincta quidem erit ſcientia hæc à Metaphyſica, ſed ei ſubalternata, quia addit ſupra obiectum eius ſolam conditionem accidentalem, ſicut addit perſpectiua ſupra Geometriam, cui ideo ſubalternatur.

Secund. ſent. tenet neque ens mobile, neq; corpus mobile, ſed ens naturale eſſe obiectum, ita Tol. in proœ. huius operis. Prob.1. quia ſubiectum debet exprimere paſsiones, quas de eo demonſtrat ſciētia, ſed ens naturale formalius exprimit paſſiones, quā duo alia; ergo hoc potius quā illa erit obiectum. Probatur minor, quia naturale deuotat id, quod habet naturam & cū natura ſit principiū motus, ens naturale formaliter ſignificat id, quod habet principiū motus, & præterea ens naturale dicit naturam, quæ non ſolum eſt principium motus, ſed etiam quietis; ergo exprimit vtranq; paſsionem; cum tamen ens mobile vnamtantum exprimat, nempe mobilitatem.

Tert. ſent. eſt D. Th.1.li. meth.l.1.li.4. 11
l.5.lib.6.l.19. & in proœm. huius operis, quod ens mobile ſit obiectum Philoſophiæ & hæc videtur nobis probabilior. 1. quia expreſſa eſt apud Ariſtot.6.Met. tex. 1. his verb. *Naturalis ſpeculatiua quædam profecto eſt ſed ſpeculatiua circa tale ens, quod poſſibile moueri.*

Secundo probatur, quia illud pro obiecto alicuius ſcientię potius deſignatur, quam alia, quod formaliter & expreſsè continet rationem formalem, ſub qua conſiderentur omnia, quæ pertinent ad talem ſcientiam, ſed id habet ens mobile; ergo magis propriè obiectum huius ſcientiæ erit, quam ens naturale, aut corpus naturale. Probatur minor, quia ratio formalis obiectiua, ſub qua conſiderantur omnia à Philoſophia naturali eſt, quod aliquo modo habeant in ſe principium motus, vt omnes concedunt, ſed ens mobile formaliter atq; diſtinctè importat, id quod habet principium, vel radicem motus, quam non niſi virtualiter, & quaſi confu-

Digitized by Google

ntantur, & ideo non poteſt eſſe de illis ſcientia. Quod vero percipiātur per ſenſus, negare non poſſumus, ſed licet ſenſus decipiantur ſæpè, dum circa obiecta, nec debitè aproximata, nec diſpoſita versantur, circa ſenſibilia verò propria in debita diſtantia, ac diſpoſitione poſita non decipiuntur, ſed certam notitiam eorum poſſunt ſubminiſtrare intellectui ex qua ipſe certam, & euidentem notitiam earundem rerum in vniuerſali deducere poteſt, quę verè, & propriè ſcientifica eſt, vt probauimus.

An Philoſophia naturalis ſit ſcientia ſpeculatiua, vel practica.

PRactica ſcientia eſt, quæ ordinatur per ſe ad efficiendum, vel dirigēdum opus. Speculatiua vero, quæ ſolam contemplationem veritatis habet pro fine. Quærimus ergo an Philoſophia numeranda ſit inter practicas, vel inter ſpeculatiuas ſciētias. Et videtur probari, quod ſit ſcientia practica hoc argum. Philoſophia tradit notitiam primæ cauſæ; ergo excitat voluntatem noſtram ad amorem eius, ſed cognitio, quæ ordinatur ad amorem eſt practica: cum amor ſit operatio noſtræ voluntatis; ergo Philoſophia erit ſcientia practica. Quod probari etiam poteſt ex parte quadam eius, quę appellatur Metheorologica: in qua docet Ariſtoteles, quonam modo fiant mixta quædam corpora in media regione aeris. Vt grando, & nix; ergo docet quonammodo operatio naturalis fiat, quod ad practicam ſcientiam pertinet.

Veritas nihilominus eſt, quod naturalis Philoſophia, ſit ſcientia ſpeculatiua, & non practica. Ita D. Auguſt. 8. lib. de ciuitate Dei cap. 4. Ariſtoteles 6. lib. Meta. textu. 2. & 3. & libr. 11. Suma. 2. cap. 2. Et probatur hoc argumento euidenti, ſciētia practica per ſe ordinatur in opus à ſe faciendum, vt Dialectica in ſyllogiſmum: vnde & præcepta tradit efficiendi tale opus. Sed Philoſophia non ordinatur in opus aliquod à ſe faciendum, nec dirigendum, neque vllum præceptum operandi tradit, ſed ſolum contemplatur naturam entis mobilis, & partium eius, vt conſideranti euidens erit; ergo non eſt practica, ſed ſpeculatiua ſcientia.

Ad argum. verò in contrarium diſtinguendum eſt conſequens primæ conſequentiæ, quia excitare ad amorem, aut inclinare ad opus dupliciter contingit, directè, & per ſe, vel indirectè, & quaſi per accidens, & primo modo debet ſcientia inclinare ad opus, vt practica ſit. Philoſophia verò ſolum inclinat ſecundo modo oſtendendo pulchritudinem obiecti, cuius naturam contemplatur, quod etiam facit Metaphyſica, & quæcunque alia ſcientia, de qua dubitari non poteſt, quod ſpeculatiua ſit, quare non ſufficit, vt inter practicas ſcientias numeretur.

An Philoſophia ſit vnus habitus ſimplex, & vna ſcientia, vel multiplex ſecundum ſpeciem.

EAdem quæſtio nunc eſt de Philoſophia, an ſit vnus habitus ſimplex, & vna ſcientia, quam agitauimus de Dialectica in principio noſtrorum commentariorum Dialecticorum, & eadem opinionum diuerſitas. Nam quidam pro ſingulis partibus Philoſophiæ ſingulos habitus multiplicant ſpecie diuerſos, ita vt vnus ſit habitus pro his octo libris Phyſicorum, alter pro libris de cœlo, & ſinguli etiam diſtincti pro libris de generatione,

onfuſè dicit ens naturale , vel corpus aturale; ergò potius erit obiectum ens obile.

Ad 1.arg. primæ opinionis diſtinguen-a eſt maior, quòd illud potius, quã ali-d ſit obiectum, cui primo conuenit ra-io obiectiua ſcientiæ. Nam duobus mo-is poteſt primo conuenire alicui, nem-e tanquam ei à quo primo procedit, aut anquam notiſsimo,cui attribuitur,& in ſenſu verum eſt quod primo conueniat orpori, quam enti, ſed in 2.primo cõue-it enti mobili, quam corpori mobili,& uia obiectum debet eſſe notius nobis, uantum fieri poteſt, ideo ens mobile o-nibus notiſsimum conuenientius deſi-natur pro obiecto, quam corpus mobi-e. Et eodem modo reſpondendum eſt ad . quia materia,& forma etiam ſunt par-es entis mobilis, & paſsiones, quæ pro-antur in hac ſcientia,ei etiam conueni-nt,imo tam partes, quam paſsiones at-ribuuntur ei,tanquã notiſsimo , & pro-terea magis propriè obiectum eſt,quam orpus mobile.

Ad 3. neganda eſt conſequentia,quod ſi ns mobile ſit obiectum huius ſcientiæ, on diſtinguatur à metaphyſica . Et cum icitur ens mobile eſſe inferius quiddi-atiuè reſpectu entis, vel ſolum acciden-aliter. Reſpondeo eſſe inferius quiddi-atiuè,eo modo,quo ſpecies ſe habet re-pectu generis. Sed ex hoc non ſequitur andem eſſe ſcientiam de vtroq;,quia nõ ſt eadem ſcientia de genere , & ſpecie, iſi quando vtrunque continetur ſub ea-lem abſtractione à materia , ſi verò ſub iuerſa contineantur , neceſſe eſt ad di-erſam quoque ſcientiam pertinere, & ta eſt,quod ens, vt eſt obiectum meta-hyſicè, continetur in ſupremo gradu bſtractionis à materia , abſtrahit enim, on ſolum à materia ſenſibili, ſed etiam b intelligibili. Sed ens mobile contine-tur in infimo gradu,quia ſolum abſtrahit à materia ſingulari, non à materia ſenſi-bili,quam manifeſtum eſt reſpicere,cum motus ſit ſenſibilis per ſe: vt docet Ariſt. 2. li. de anim. Et exemplũ huius habemus in quantitate, quæ cum ſit inferior quid-ditatiuè reſpectu entis: ad alias ſcientias pertinet à Meta. diſtinctas,nempè ad Ma-thematicas diſciplinas,propter diuerſum modum abſtrahendi à materia,non enim abſtrahit à materia intelligibili ſicut ens ſed ſolum à materia ſenſibili.

Ad argu. 2. opinionis diſtinguenda eſt etiam maior , quia non eſt neceſſarium obiectum ſcientię exprimere omnes paſ-ſiones,quæ de illo demonſtrantur in ſci-entia,ſed ſatis eſt exprimere præcipuam ab omnibus participatam , cæteràs verò virtualiter continere,& ita eſt,quod ens mobile præcipuam exprimit , videlicet mobilitatem,quam omnia , de quibus a-git Philoſophia participant,& hanc non ita expreſsè dicit ens naturale , vt ex ſe patet, ſed magis confuſè,quies verò mi-nus principalis eſt:cum conſiſtat in pri-uatione,& quam non omnia participant, & ideo non eſt neceſſarium, quòd in ob-iecto exprimatur.

De ordine quem habet Philoſophia naturalis cum cæteris ſcientijs.

DIgnitas ſcientiarum , ex duobus ac- 3
cipienda eſt,ex dignitate obiecti, & ex certitudine demonſtrandi,ſed illa eſt eſſentialis, hæc verò accidentalis, cuius hæc eſt ratio,quia ſpecies ſcientiæ ex ob-iecto accipitur; ergo illa ſcientia perfe-ctiorem habebit ſpeciem,atq; eſſentiam, quæ perfectius habet obiectum : maior, verò , aut minor certitudo non tam ex obiecto,quàm ex maiori, aut minori ab-ſtractione à materia prouenit , ideo non pertinet ad eſſentialem dignitatem ſci-entiæ,ſed accidentalis eſt . Ex quo dedu-

citur

Digitized by Google

citur ſic eſſe ordinandas ſcientias ſecundum dignitatem eſſentialem, vt ſpeculatiuæ præcedant practicas, inter ſpeculatiuas verò Metaphyſica ſit omnium prima, ex his, quæ per lumen naturale intellectus haberi poſſunt, Poſt metaphyſicam vero collocatur Philoſophia naturalis, & infimum locum tenent mathematicæ diſciplinæ. Quod colligitur euidenter ex doctrina Ariſtotelis 6. lib. Met. cap. 1. textu 3. vbi docet, quod ſi nulla eſſet ſubſtantia ſpiritualis, prima omnium ſcientiarum eſſet naturalis Philoſophia, ſicut nunc prima eſt Metaphyſica. Et probatur ratione, nam dignitas eſſentialis ſcientiæ ſumitur ex dignitate eſſentiali obiecti, ſed Metaphyſica habet perfectius obiectum, cum de ſubſtantijs ſpiritualibus ſecundum proprias eſſentias diſſerat. Et poſt hanc perfectius obiectum habet naturalis Philoſophia, quam Mathematicæ; nam illa de ſubſtantia rerum naturalium agit, iſtæ vero de quodam eius accidente, quod eſt quantitas; ergo Philoſophia ſecundum locum tenet ordine dignitatis, quam tamen excedunt Mathematicæ diſciplinæ quadam accidentali perfectione ex certitudine demonſtrandi deſumpta, nam Mathematicæ ex vna parte magis abſtrahunt à materia, & ex alia agunt de accidentibus magis notis ſecundum ſenſum, nempe de lineis, figuris, atque numeris, & ideo ex vtroque ſequitur certiores eſſe Philoſophia naturali ſecundum ſe, propter primam rationem, & etiam quoad nos propter ſecundam, Sed Metaphyſica ſolùm ſunt certiores quoad nos, propter ſecundam rationem. Metaphyſica vero ex natura rei cõſiderata certiores habet demonſtrationes Mathematicis, quia magis, quam illæ abſtrahit à materia, ſed quia facilius percipiuntur à nobis demõſtrationes Mathematicæ, quia circa accidentia magis ſenſibilia, & propterea nobis notiora verſantur, propterea certiores ſunt Mathematicæ eadem Metaphyſica quoad nos.

Sed quantũ ad modum, quo nobis traduntur ſcientiæ diuerſum, & quaſi oppoſitum ordinem habent, nam prius tradẽdæ ſunt mathematicæ diſciplinæ, deinde Philoſophia naturalis, poſtea moralis, & tandem Metaphyſica. Ita docet Ariſtoteles, quem ſequuntur omnes 1. li. Ethic. cap. 1. & lib. 6. cap. 8. cuius rationem reddit, quia licet Philoſophia naturalis verſetur circa motum, quem ſenſu percipimus, & ex hac parte notior nobis foret, ex altera vero ab effectibus fere ſemper procedit, & ideo experientiæ innititur, quam cum non habeant iuuenes, nec ſunt tam capaces addiſcendi eam. Facilè autem Mathematicas addiſcunt diſciplinas, quæ de accidentibus notioribus agunt, nec experientiæ innituntur, ſed demonſtrationibus àpriori, quas in eiſdem accidentibus conſtituunt. Poſt naturalem vero Philoſophiam tradendam eſſe moralem probat Ariſtoteles, quia de virtutibus agit ad ſedandas paſsiones requiſitas, quare quietum requirunt animum, & à perturbatione paſsionum liberum, quẽ iuuenes non habent, ſed nimis perturbatum ab eiſdẽ paſsionibus in ea ætate inſurgentibus, prius ergo tradenda eſt eis naturalis, deinde quietum iam per ætatem habentes animum moralis Philoſophia, Quod vero vltimo loco metaphyſica, probat, quia de altiſsimis rebus, & à ſenſibus remotiſsimis (quales ſunt intelligentiæ) agit, quarum cognitio diſpoſitum requirit intellectum per alias ſcientias. 14

De vtilitate naturalis Philoſophiæ.

QVatuor præſertim vtilitates habet inter alias naturalis Philoſophia: 15

nam e-

iam 1. vtilis eſt ad cognoſcendam primam cauſam, nempe Deum verum, & eius vnitatem, vtrunq; enim demonſtrat ex ordine cauſarum, & effectuum: in quibus cum non ſit procedendum in infinitum, neceſſe eſt ad vnam primam cauſam deuenire, à qua cæteræ participent virtutem operandi, & producendi ſuos effectus. Quàm vtilitatem explicuit Paulus ad Rom. 1. illis verbis. *Inuiſibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna quoq; eius virtus & diuinitas.* Secun. vtilis eſt ad percipiendos ſenſus ſcripturæ ſacræ, in qua multa continentur, quæ ex proprietatibus, atque effectibus rerum naturalium intelligenda ſunt. Vtilis eſt tertio ad conſequendas cæteras ſcientias, quæ poſt eam tradendæ ſunt, vt moralem Philoſophiam, Metaphyſicam, & Medicinam, imo etiam diuinam Theologiam, quæ de rebus diuinis, & ſuper naturalibus agit, in quibus producendis, atque ordinandis, naturis, & proprietatibus rerum ſeſe accommodat Deus, & propterea ex his maximè dependet notitia earum. Vtilis tandem eſt propter ſemetipſam, quia cum ſit ſcientia ſpeculatiua, per ſe expetenda eſt, & procuranda, tanquam maximum quoddam bonum perficiens noſtrum intellectum, cuius quaſi pabulum iucundum, ac ſuaue eſſe docuit Tullius lib. 2. Academicarum quæſtionum.

Generalis totius Philoſophiæ naturalis diuiſio.

PHiloſophia naturalis, vt nobis eſt tradita ab Ariſtotele, iuxta naturam ſui obiecti adæquati, quod eſt ens mobile, ſic diuidenda eſt. Ens mobile ſex modis conſiderari poteſt, Primo, in communi, prout continet principia, cauſas, & proprietates rerum naturalium, & de eo ſic accepto agunt octo libri Phyſicorum. Secun. conſideratur, vt continet principiũ motus localis, & circa illud hoc modo ſumptum verſantur libri de cœlo, & mundo, in quibus de compoſitione totius vniuerſi, ex corporibus ſimplicibus, & mixtis, motibuſq; eorum localibus agitur. Tertiò conſideratur prout habet in ſe principium motus ad formam, per quem corpora generantur, & corrumpuntur, augentur, & alterantur, & de eo ita accepto diſputant lib. de generat. & corrupt. Sed quia inter corpora naturalia quædam ſunt mixta imperfectæ compoſitionis: quæ non ex omnibus elementis, ſed ex quibuſdam tantum fiunt, nec in omni loco, ſed certo quodam, ac determinato, & propter ea appellantur Metheorologica, ideo ſpeciale, ac diſtinctum opus de his edidit Ariſtoteles quod Metheora nuncupauit quatuor libr. contentum. Quarta conſideratio entis mobilis eſt pro digniori eius parte habente principium vitæ (quam vocant animam) de qua compoſuit tres libr. Conſideratio quinta, prout continet principia quarundam affectionum corporum viuentium. De quibus quædam alia opuſcula edidit (parua naturalia nuncupata (vt de ſenſu, & ſenſibili, de ſomno, & vigilia, de iuuentute, & ſenectute, ac de vita, & morte. Vltima 16
tandem conſideratio entis mobilis eſt, in quantum continet ſpeciale principium generationis animalium, ad quam conſiderationem pertinet diuerſitas partium, ex quibus componuntur. De horum igitur generatione, & quaſi ſtructura, aut compoſitione egregium opus compoſuit Ariſt. in tres partes diſtributum. His nominibus nuncupatum, de hiſtoria animalium, de generatione animalium, & de partibus animalium. Totam autem hanc doctrinã de animalibus, *libros octoginta talentorum* Græci vocant, vt referunt Pli-

nius lib. 8. hiſt. natur. cap. 6. & Budæus lib. 2. de aſſe. Eo quod tot talenta impenderit Magnus Alexand. ad obſeruationē eorum, quæ in eis pertractantur, ſumma diligentia quærens diuerſa, atq; exquiſita genera animalium, & aſportare faciens, ad præſentiam eiuſdem Ariſtot. Ad hanc vltimam partem Philoſophiæ reduceretur opus de plantis, quod Ariſtot. ipſe promiſit in initio metheorum, & quod ſe edidiſſe teſtatur, lib. 5. de hiſtoria animalium cap. 1. ſed temporis etiam iniuria periiſſe credimus. Nam qui circumfertur ſub nomine Ariſtotel. diuerſum longè ſtylum, & loquendi phraſim habere videtur, & ideo ex eius officina non prodijſſe. Et ecce totam Philoſophiam naturalem ab Ariſt. traditam, & in ſcholis explicari ſolitam in ſex partes diſtributam iuxta ſex conſiderationes entis mobilis.

Speciale, ac breue proœmium in octo libros de Phyſica auſcultatione.

17 INſcriptio horum librorum *de Phyſico auditu ſeu auſcultatione*, iamdiu in ſchola recepta eſt. Cuius rationem vt redderēt grauiſsimi autores, nempe Plutarch. in vita Alexand. Clemens Alexandrinus lib. 5. ſtromatum, Tullius lib. 5. de finibus, & Simplicius in proœmino huius operis, duo ſcriptorum genera edidiſſe Ariſto. referunt, vnum quod exotericum vocauit, hoc eſt extraneum, quod cum faciliorem, & minus elaboratam ſcribēdi rationem contineret, & vulgi captui magis eſſet accommodatum, minus requirebat magiſtri, aut interpretis vocem. Alterum acromaticum ſubtilioris Philoſophiæ doctrinam continens, & à vulgari philoſophandi genere valde remotum, quod propterea auſcultatorium nuncupauit; eo quod ab auditoribus maiori ſtudio, & attentione audiri, ſeu auſcultari, & à præceptoribus accuratius enarrari poſtularet. Huius generis ſcriptorū meminit Ariſt. ipſe in epiſt. ad Alexandrum, quam retulit Gellius lib. 20. cap. 4. addens morem fuiſſe Ariſtot. acromaticam doctrinam explicare matutino tēpore, vtpotè ad difficilia percipienda aptiſsimo, exotericam verò veſpertino potius minus attentioni accommodato. Et quia acromatica doctrina continet Metaphyſ. & totam naturalem Philoſophiam, (cuius pars eſt opus hoc Phyſicorum,) ideo de Phyſica auſcultatione inſcribitur. Quod nomen licet toti doctrinæ acromaticæ tribuendum eſt, quia quaſi caput eius eſt, continens prima, atq; vniuerſalia fundamenta ad cætera intelligenda, quæ in reliquis Philoſophiæ partibus, & in tota Metaphyſica traduntur valde neceſſaria. Metaphyſica verò, & reliquæ partes eiuſdem Philoſophiæ peculiaribus inſcriptionibus gaudent.

Ordo horum librorum reſpectu aliarum partium Philoſophiæ talis eſt, vt primum locum inter omnes teneat, tanquam prima totius Philoſophiæ pars ſecundum communem ſententiam omniū interpretum, quod & Ariſtot. ipſe in eorum proœmio, teſtatur dicens, ſtatim ſibi differendum eſſe de principijs naturalibus.

De modo procedendi.

MEthodum verò procedendi in eis à ſe ſeruandum propoſuit idem Ariſtot. in eodem proœmio dicens communia prius à ſe tractanda eſſe, deinde particularia ſuis proprijs locis, quod patet ad methodum diuiſionis, & reſolutionis pertinere; & hoc idem in principio 1. lib. de partibus animalium repetit.

De ſub.

De ſubiecto huius operis.

18 SVbiectum huius operis idem ens mobile eſt, quod pro ſubiecto totius Philoſophiæ naturalis deſignauimus, diuerſa tamen ratione conſideratum, nempe in communi; & vt abſtractum ab inferioribus. Duobus enim modis conſiderari poteſt ens mobile. Primò, in communi, & quaſi abſtractum à particularibus, in quantum ſolum dicit principia communia motuum, ſub nomine naturæ comprehenſa, quæ ſunt materia, & forma, ex quibus ens naturale completum componitur. Secundo conſideratur, non ſolum, vt communia hæc principia motus continet, ſed particularia etiam huius, & illius entis mobilis, nempe localiter mobilis, aut ſecundum formã, vel vitæ principium. Et primo modo eſt obiectum horum libr. de Phyſico auditu, ſub ſecunda vero conſideratione eſt obiectũ adæquatum totius Philoſophiæ naturalis.

Generalis diuiſio huius operis.

OPus hoc in octo membra, vel libros diuiditur. Primus agit de trib. principijs rerum naturalium, materia, forma, & priuatione. Secundus de natura, & cauſis rerum naturalium. Tertius de motu, & infinito. Quartus de loco, vacuo, & tempore. Quintus de vnitate, contrarietate, atque ſpeciebus motus. Sextus de diuiſione motus in partes, & principia, ex quibus componitur. Septimus, & octauus de primo motore, eiuſque attributis, aut proprietatibus. Sed quare omnes dicantur de principijs, cum duo tantum priores de principijs differant. Reſpondeo merito hos omnes lib. de principijs vocari, quia cum obiectum eorum ſit ens mobile pro radice, ſeu origine motus, radix autem, ſeu origo motus ſit materia, & forma, quæ non poſſunt intelligi, niſi intellecto, aut explicato motu, ſicut potentia, aut virtus quælibet non poteſt intelligi, niſi per ſuum actum. Hinc eſt, ad doctrinam eorundem principiorũ pertinere tractatum de motu, & conſequenter de loco, & tempore: in quibus natus eſt fieri. De vnitate etiam, contrarietate, & ſpecieb. eius in communi ſaltem conſideratis, nec non de partibus, ac principijs, ex quibus componitur, & tandem de primo motore à quo fit.

LIBER PRIMVS DE PHYSICO AVDITV, SEV auſcultatione.

CAPVT PRIMVM DE ORdine procedendi.

TEXTVS ARIST.

Quoniam intelligere, ac ſcire contingit circa omnes ſcientias, &c.

Breuis expoſitio text.

PRimum cap. quaſi procemium eſt totius operis, in quo duo agit Ariſtot. 19
Primò proponit ea, de quibus in toto ipſo opere præcipuè agendum eſt. Secundò proponit methodum à ſe ſeruandam in eorundem notitia tradenda. Materia, à qua incipiendum eſt in his libris, docet eſſe principia rerum naturalium, & ſimul probat hac ratione. In tradenda cognitione cuiuslibet rei habentis principia, cauſas, & elementa, à notitia harum incipiendum eſt, ex qua dependet notitia eiuſdem rei cognoſcendæ: ſed res naturalis, cuius cognitio in hoc opere intenditur, habet principia, cauſas, & elementa; ergo ab his inchoanda

Digitized by Google

primis inuentoribus eiuſdem Philoſophiæ: qui ex effectibus cæperunt cognoſcere cauſas, & principia rerum, quæ nō inceperunt ab his, vt incipiendum eſſe docet Ariſtot.

Huic dubio reſpondent Conimbricenſes, duabus viis comparari ſcientiam, videlicet propria inuentione, vel induſtria Magiſtri, & dum propria inuentione comparatur nō eſſe neceſſariū à principiis cauſis atque elementis procedere, ſed procedi poteſt ab effectibus nobis notioribus. Si verò comparetur ſcientia induſtria Magiſtri, neceſſe eſt ab illis procedatur. Et quia Ariſt. in his lib. aliis tradebat ſcientiam: hoc modo ſibi eſſe procedendum docuit. Primi ergo inuentores ab effectibus potuerunt procedere, quin huic regulæ Ariſt. fuerint contrarij. Hæc tamen ſolutio non poteſt dubio ſatisfacere. Quod ſic probo, nō ſolum primi inuentores Philoſophiæ proceſſerunt ab effectibus, ſed etiam Ariſt. ipſe in tradenda nobis Philoſophia ſæpe ab eiſdem procedit, & rarò à cauſis; vnde ferè ſemper procedit per demonſtrationes, quia, & numquam ferè per demonſtrationes propter quid; ergo neq; in vno, neque in alio modo aſſequendi, vel tradendi ſciētiam neceſſe eſt per principia, & cauſas à priori demōſtrare, ſed in vtroq; poſſumus procedere ab effectibus per demonſtrationes quia.

22 Alio igitur modo ſoluendum eſt dubium, quia aliud eſt in tradenda ſcientia rerum naturalium incipiendum eſſe à principiis, cauſis, & elementis earum, aliud per demonſtrationes à cauſis procedendum eſſe. Primum eſt, quod Ariſtot. docuit in præſenti cap. & hoc ſemper fieri debet procedendo à notioribus nobis, ſiue notiora nobis ſint effectus, ſiue cauſæ. Itaque vtroque modo demonſtrandi à priori, & à poſteriori vti poſſumus in aſſequenda, vel tradenda ſcientia rerum naturalium, ſiue propria inuentione eam aſſequamur, ſiue eā aliis tradamus, ſemper tamen in aſſequenda, vel tradenda à priori, vel à poſteriori, hoc eſt, ſiue per cauſam, vel effectum demonſtrando, incipiendum nobis eſt à principiis, cauſis, & elementis earumdem rerum naturalium: cum ſemper earum notitia, quomodocumque aſſequenda, vel tradenda ab eis dependeat.

23 Secundum verò, quod per demonſtrationes à cauſis, vel ab effectibus procedendum ſit in tradenda, vel aſſequenda ſcientia earundem rerum, nec docuit Ariſtot. nec docere potuit, quia nec verum eſt, nec neceſſarium, ſed vtroque modo procedi poteſt, dummodo à notioribus nobis ſemper procedatur. Itaque duo hęc ſimul, & ſemper obſeruanda eſſe docuit Ariſtot. nempe in tradenda, vel aſſequenda ſcientia alicuius rei, à principiis, cauſis, & elementis eius incipiendum eſſe, quia ex horum notitia dependet. Et rurſus ad cognoſcenda hæc incipiendum eſſe à notioribus nobis, hoc eſt ab vniuerſalioribus, & confuſis, ſiue per viam effectus à poſteriori demonſtrando procedatur, vel per viam cauſarum demonſtrādo à priori, de quo nihil prorſus pręcepit, ſed liberum reliquit. Et ita potuerunt primi inuentores Philoſophiæ procedere ab effectibus, vel cauſis, in ſuis demonſtrationibus, & Ariſt. etiam in tradenda nobis ſcientia rerum naturalium. Semper tamen illi, & ſemper etiam iſte, inceperunt à principiis, cauſis, & elemētis rerum naturalium, & in horum cognitione aſſequenda, vel tradenda ab his, quæ ſibi erāt notiora, ſiue effectus eſſent, ſiue cauſæ. Et his etiam ſolutum eſſe conſtat arg. pro ratione dubitandi propoſitum, duaſque regulas ab Ariſtot. traditas nihil contrarietatis continere.

non poſſunt intelligi, vt ad cognitionem quidditatiuā relatiui, neceſſe eſt cognoſcere terminum; quia licet non ſit de eſſentia eius, non tamen poteſt eſſentia relationis intelligi, niſi cognito termino.

16 His ſuppoſitis duabus concluſionibus reſpondetur propoſitæ quæſtioni. Prima eſt, ad quidditatiuam cognitionem rei, ſiue definitiuam, ſiue ſcientificam non perfectam ſimpliciter, aut non comprehenſiuam, ſed ſolum perfectam ſecundum quid, hoc eſt in aliquo genere, aut conſideratione, non requiritur cognitio omnium prædicatorū eſſentialium, quæ ſub quacumque conſideratione habere poteſt, nec etiam cauſarum omnium, ſed ſufficit cognoſcere de ea prædicata eſſentialia Phyſica, Phyſicas proprietates eius, & etiam quatuor genera cauſarum, vt in Phyſica conſiderantur. In hac concluſione conueniunt omnes, præter Toletum, qui hanc cognitionem rei vocat perfectam ſimpliciter, contra communem eorum conſenſum, & contra rationem perfecti ſimpliciter, cui nihil deeſſe debet in vllo genere. Et ratio eius eſt manifeſta, quia ſi hæc de re aliqua cognoſcantur, cognoſcetur, quantum cognoſcibilis eſt in ordine, vel conſideratione philoſophica; ergo talis cognitio eius perfecta erit in tali genere. Probatur minor, quia cognitio quidditatiua incomplexa eius ſolum dependet ex prædicatis eſſentialibus: quæ ſub tali modo abſtractionis à materia conſiderari poſſunt de ea, & ſcientifica ſolum ex proprietatibus phyſicis, & cauſis, intrinſecis quidem, vt materiali, & formali: ex quib. componitur, tanquam partibus eſſentialibus phyſicis, atq; etiam ex cauſis intrinſecis, quæ ſunt efficiens, & finalis; quæ licet non pertineant ad eſſentiā, non poſſunt eſſentialia eius intelligi, niſi eis ſub tali ordine cognitis. Sed non eſt hoc intelligendū de quacumque cauſa efficienti, aut finali, etiam Phyſica, ſed ſolum de prima efficiente, & vltimo fine, qui eſt Deus; quia licet etiam ab alijs dependeat, vt filius à patre, non tamen eſſentialiter, niſi à ſolo Deo, à quo ſolo cōſtat produci poſſe ceſſantibus alijs; à quibus non niſi per virtutem liberè communicatam à Deo producitur. Quod verò à Deo dependeat eſſentialiter, probatur euidenter, quia eſſe cuiuslibet rei naturalis eſſētialiter eſt participatum à Deo, tanquam à primo eius fonte; ergo eſſentialem depēdentiam ab eo includit, tanquam à primo efficiente, à quo deriuatur: atque etiam, tanquam ab vltimo fine. Quia homo (Gratia exēpli) eſſentialiter eſt capax beatitudinis, quæ cum in ſolo Deo, tanquam in vltimo fine conſequendo conſiſtere poſſit, eſſentialem dicit ordinem ad Deum vltimum eius finem. Vnde ſequitur non poſſe eſſentiam eius perfectè cognoſci, etiam in tali ordine phyſico, niſi cognito Deo, vt primo eius efficiente, & vltimo fine.

Secunda concluſio, ad cognitionem 17 rei ſimpliciter perfectam; aut comprehenſiuam, ſiue incomplexam, aut definitiuam, ſiue complexam, aut ſcientificam neceſſe eſt cognoſcere omnia prædicata eſſentialia, quæ ſub quacumque conſideratione ei poſſunt conuenire, omnes paſſiones, omnes potentias, aut virtutes, omnes etiam perfectiones, atq; etiam omnes cauſas, non ſolum intrinſecas, ſed extrinſecas, cuiuſcumq; generis, aut ordinis, à quibus eſſentialiter dependet. In hac etiā conueniunt omnes. Et ratio eius eſt manifeſta, quia cognitio rei ſimpliciter perfecta talis eſſe debet, cui nihil deſit, ex his, quæ in quocumque genere, vel conſideratione habere poteſt, ergo vt talis ſit debet per eam cognoſci res, quantum eſt cognoſcibilis, quod eſt eſſe comprehenſiuam, ſed per illa omnia cognoſci po-

Digitized by Google

biles redditur. Probatur euidenter, quia ſine his poteſt cognoſci, quantum cognoſcibilis eſt ſubſtantialiter. Quare non erit neceſſarium ad comprehendam potentiam cognoſcere omnes actus, quos producere poteſt circa diuerſa obiecta materialia nnmero, aut ſpecie diuerſa, imo neque obiecta ipſa materialia. Probatur conſequentia, quia nihil horum pertinet ad perfectionem eſſentialē potentiæ. Quod enim plura entia, vel pauciora contineantur ſub obiecto intellectus, aut plures ſpecies coloris ſub obiecto viſus: quod plures etiam actus circa ea poſſint exercere, non variat eſſentialem rationem harum potentiarum, quæ ex ratione formali obiectiua ſolum accipitur, non ex obiectis materialibus, ſed ad quandam extenſionem accidentalem pertinent; quare non erit neceſſarium ad ſubſtantialem comprehenſionem ea in particulari cognoſcere, ſed ſatis eſt, ſi cognoſcatur rationem formalem veri, autem intelligibilis, ſeu viſibilis ad quæcumque entia, & ad quoſcumque colores extēdere ſe poſſe, & quoslibet actus poſſe circa ea exercere has potentias. Et eadem ratione non pertinet ad eſſentialem perfectionem materiæ, quod plures poſſit formas recipere, ſed maxima imperfectio eius eſt, & adhuc imperfectio hæc non creſcit ſubſtantialiter ex eo, quod plures poſſit, vel pauciores recipere, numero, aut ſpecie diuerſas; ſed ſolum extenſiua quadam ratione, & accidentali; quare non eſt neceſſarium omnes cognoſcere ad comprehēſionem ſubſtantialem materiæ, ſed ſufficit cognoſcere, in communi, quod poteſt recipere omnes formas amiſſibiles, ex quo diſtinguitur ſpecie à materia cœlorum. Nec tandem ad comprehenſionem continui cognoſcere infinitas partes proportionales diſtinctè & in particulari, quia hæc nō pertinent ad perfectionē eſſentialem eius, ſed extenſiuam, & quaſi accidentalem, cum materiale prorſus hoc ſit. Sed ſatis eſt cognoſcere in cōmuni, quod infinitas partes actu habeat. Et ex hac doctrina luce clarius conſtat ſolutum eſſe argu. cui neganda eſt conſequentia, quod hæc omnia non poſſint comprehendi à creatura aliqua.

QVAESTIO II.

An quælibet ſcientia demonſtret ſuas concluſiones per omnia genera cauſarum.

OCcaſionem ſumpſit quæſtio hæc ex eo, quod Ariſtot. docuit cap. præſenti, nempe in tradenda ſcientia cuiuslibet rei à principiis, & cauſis eius eſſe procedendum. Si enim à cauſis, meritò dubitatur, an ab omnibus demonſtret ſcientia quælibet proprietates ſui obiecti, vel ſolum per vnam, vel alteram demonſtrando procedere ſufficiat, hoc eſt, per formalem, aut materialem, & quia tres ſunt gradus ſpeculatiuarum ſcientiarum, de quibus quæſtio procedit, ſecundum triplicem abſtractionem à materia, de ſingulis ſpecialiter loquendum eſt.

Quid ſit ſentiendum de modo demonſtrandi metaphyſicè.

IN primo gradu collocatur metaphyſica, quia omnimodo aſtrahit à materia. 30
De qua primo dicendum eſt, an omnibus generibus cauſarum vtatur in ſuis demonſtrationibus, vel quibuſdam tātum. Et quod tribus generibus, videlicet formali, finali, & efficiente vtatur, certum eſt apud omnes, vt teſtantur Commen. lib. 2. Meta. Comm. 6. Albert. Mag. lib. 3. tractat. 3. capit. 2. & lib. 12. tractat. 1. cap. 3. P. Pererius 3. lib. capit. 5. ſed præcipuè D. Tho. lect. 1. horum Commentariorum his verbis:

Digitized by Google

verbis. *Metaphyſ. demonſtrat per cauſam formalem, & finalem præcipuè, & etiam agentem.* Et huius ratio manifeſta eſt, quia de primo ente ag t, qui eſt primum efficiens, & vltimus finis: & rerum omnium eſſentias conſiderat ſecundum proprium modum abſtrahendi à materia, docetque per genus & differentiam, tanquam per partes eſſentiales eſſe definiendas. Definitio autem formale genus cauſę continet reſpectu definiti; ergo negari non poteſt, quin his tribus generibus cauſarum in ſuis demonſtrationibus vtatur.

31 Solum de materiali poteſt eſſe dubium, quia metaphyſica abſtrahit, non ſolumà materia ſenſibili, ſed etiam intelligibili; ergo pugnat cum proprio modo abſtrahendi à materia conſideratio cauſæ materialis. Probatur conſequentia, quia cauſa materialis non eſt aliud ab ipſa materia. Hoc tamē non obſtante ſentiunt omnes, tam antiqui, quam moderni, aliquo modo conſiderare cauſam materialem, quo autem modo poſsibile hoc ſit, non omnes eodem modo explicant.

Prius tamen, quam diuerſos modos explicandi referamus, duo ſunt reijciendi, tanquam aperte falſi. Primus eorum, qui metaphyſicam in duas ſcientias diuidunt ita vt vna ſit, quæ de prædicamentis per ſe agat. Sub quibus certum eſſe aiunt collocari materiam, & materialia omnia, alioqui non poſſent conſtare coordinationes prædicamentales ex communibus prædicatis rerum materialium, & immaterialium factas. Alia ſcientia metaphyſica eſt, quę agit de ſolis entibus ſpiritualibus, vt de Deo, & intelligentijs; quæ licet non poſsit per cauſam materialem demonſtrare, poteſt tamen prima.

32 Alij verò quos citat P. Franciſcus Suarius Tomo 1. ſuæ Meta. diſput. 1. ſectio. 4. ad finem, licet non diſtinguant duplicem ſcientiam metaphyſicam, diſtinguunt tamen duplicem cōſiderationem eiuſdem. Nam primò conſideratur, vt particularis ſcientia diſtincta à cæteris: 2. vt vniuerſalis ars, quo pacto cæteris ſcientijs, & artibus præeſt, & omnium domina, atque regina vocatur, vt docet Ariſtotel. primo poſt. textu 23. & in principio Metaph. Et ſub prima conſideratione non poteſt cōſiderare cauſam materialem, benè tamen ſub ſecunda.

Vtraque tamen hæc ſententia eſt contra Ariſtotelem, & contra rationem, nam Ariſtoteles 3. libr. Metap. text. 2. & lib. 6. textu 3. expreſsè docet Metaphyſicam eſſe vnam ſcientiam, & non multiplicem, cuius ratio euidens eſt, quia vnitas ſcientiæ ex vnitate ſui obiecti accipienda eſt, ſed ens ſub omnimoda abſtractione à materia, quæ eſt ratio formalis obiectiua eius, comprehendit non ſolum prædicamenta, ſed etiam ſpirituales ſubſtantias, vt per ſe eſt manifeſtum; ergò non poteſt diſtingui in duplicem ſcientiam, quare falſa eſt prior ſententia. Et ex conſequenti ſecunda, quia ſi ſub ratione vnius ſcientiæ diſtinctæ ab alijs non poteſt materialem cauſam comprehendere; ergò nec etiam ſub ratione vniuerſalis artis. Probatur euidenter conſequentia, quia ars quælibet determinatum obiectum, & determinata principia debet habere, & ſcientifica quidem, ſi ars ſit liberalis, ſed non poteſt habere Metaphyſica aliam rationem obiectiuam, nec alia principia ſcientifica in ratione artis, diuerſa ab his, quæ habet in ratione ſcientiæ: cum ratio artis ſi eam haberet, in eadem ratione ſcientiæ deberet eſſe fundata; ergò ſi in ratione ſcientiæ non poteſt ſe extendere ad conſiderandam cauſam materialem, nec etiam in ratione artis. Præterquam, quod nullus vnquam dixit metaphyſicam eſſe artem; cum conſtet non ordinari ad aliquod opus efficiendum,

Digitized by Google

endum, vel dirigendum; ergò falſum ſupponit ſecundus modus dicendi.

33 His opinionibus refutatis, eſt opinio alia modernorum aſſerentium metaphyſicam conſiderare per ſe ſubſtantias ſeparatas à materia: materiales verò, & materiam ipſam, ex qua componuntur, non per ſe, ſed ſolum, in quantum notitia earum neceſſaria eſt, vt ab eis ſeparentur ſpirituales ſubſtantiæ, & hac ſola ratione agitur in metaphyſica de prædicatis eſſentialibus ſubſtantiæ materialis, nempe de eo quod ſit ens per ſe, compoſita ex materia, & forma, quod ſit vnum, & verum. Quod ſolum eſt conſiderare materiam, & materiales ſubſtantias, in quantum eis conueniunt prædicata tranſcendentalia.

Vera tamen ſententia colligitur euidenter ex Ariſt. 2. lib. Met. Sum. 2. cap. 1. vbi ſubſtantiam materialem, atque etiam materiam, & formam, ex quibus componitur per ſe, conſiderari docet à Metaphyſica, & Philoſophia naturali, diuerſa tamen ratione; nam Metaphyſica eam conſiderat, vt eſt quid compoſitum ex potentia, & actu reali, tanquam ex partibus: quod patet non habere ſubſtantias ſpirituales. Materiam verò, & formam, vt ſunt potentia, & actus realis componentes eandem ſubſtantiam. Sed naturalis Philoſophia eandem ſubſtantiam corpoream conſiderat, non ſolum, vt compoſitam ex his, ſed vt habet radicem motus, materiamque, & formam, non ſolum, vt eam componentes, ſed vt ſunt primæ radices motus, & hoc eſt cóſiderare illam, vt habet naturam, vel vt eſt ens naturale, materiam verò, & formam, vt partiales naturæ eam componentes. Et vt vno verbo mentem, atque ſenſum Ariſtotelis explicemus, dicimus metaphyſicam conſiderare materialia, & materiam ipſam, non modo materiali, quia non in ordine ad motum, ſed abſtrahendo ab illo, & ex conſequenti à modo materiali. Naturalem ve. ò Philoſophiam conſiderare materiam, & materialia, materiali etiam, ac ſenſibili modo; cum ea conſideret in ordine ad motum. Et ideo vtraque conſiderat cauſam materialem, vtraque ea vtitur in ſuis demonſtrationibus, illa quidem modo non materiali, ſed abſtrahendo ab illo, hæc vero materiali modo. Ex quibus conſtat non pugnare duo hæc inter ſe, videlicet metaphyſicam abſtrahere omnino à materia, & nihilominus materiam, & materialem ſubſtantiam conſiderare, quia abſtractio omnimoda à materia ſolum tollit modum materialem eam conſiderandi, non conſiderationem eius, quàm habere poteſt modo non materiali iuxta proprium modum abſtractionis, & iuxta eundem poteſt per ſe conſiderare formalem, & materialem cauſam, eiſq; vti in ſuis demonſtrationibus, & non ſolum, vt diſtinguat ſpirituales ſubſtantias à corporeis. Et ex his conſtat ſolutum eſſe argumentum.

Quibus generibus cauſarum vtantur mathematicæ diſciplinæ in ſuis demonſtrationibus.

PRima opinio tenet nullam cauſam propriè conſiderare, ſed demonſtrationes earum per quaſdam rationes priores procedere veris cauſis ſimiles. Quemadmodum demonſtrationes, quibus vtitur Metaphyſica ad probandum aliqua attributa Deo conuenire per alia, vt eſſe indiuiſibilem, quia eſt intellectualis, & eſſe vnum, quia eſt primum ens, & etiam ſolet probari, quod ſit æternus, quia eſt immutabilis. Et nihilominus demonſtrationes iſtæ, atq; etiam mathematicæ veræ ſunt, & potiſsimæ. Ita Niphus, & Venetus cap. præſenti, & Burida. in procem. Met. quos ſequuntur aliqui ex modernis ad- 34

dentes mathematicas diſciplinas nõ eſſe propriè ſcientias, ſed certam quandam notitiam numerorum, & figurarum tradere, nec per cauſam, nec per effectum.

Probant teſtimonio Ariſt. 2. lib. Moralium ad Eudemum cap. 7. vbi aſſerit ſolú vti quibuſdam principijs initio ſcientiæ præſuppoſitis ad inferendas concluſiones, quibus ſublatis neceſſe eſt omnes demonſtrationes tolli.

Probant deinde ratione, 1. quia Mathematicæ abſtrahunt à motu, cum abſtrahant à materia ſenſibili; ergò ab omni genere cauſæ. Probatur conſequentia, quia omnes cauſæ habent neceſſariam connexionem cum motu, materia tãquam ſubiectum, efficiens, vt vnde procedit motus, finis, vt cuius gratia res mouetur, & forma vt per eundem motum acquiſita, tanquam terminus eius.

Secun. quia mathematicæ agũt de quibuſdam accidentibus, vt de linea, & numero, ſed accidentia carent materia, & forma, ex quibus componantur, vt ex ſe eſt manifeſtum: ergo impoſſibile eſt aliquid de eis demonſtrare per cauſam materialem, & formalem, & ex conſequenti, per duo alia genera cauſarum, ad quæ ordinantur materialis, & formalis.

Secunda opinio, ſolam cauſam formalem eis concedit, ita Alexander, & Auerroes cap. præſenti, quos videtur ſequi D. Tho. lectione 1. horum Commentariorũ. Vbi ſic ait: *Mathematica non demonſtrat, niſi per cauſam formalem*. Et videtur probari, quia veras habent demonſtrationes à priori, in quibus negari non poteſt, quod principiã fiet ratio formalis aſſentiendi concluſionibus; ergo nec poteſt ab eis excludi cauſa formalis.

35 Tertia opinio, non ſolum formalem, ſed etiam materialem cauſam conſiderare docet, ita Toletus cap. præſenti. Quod probat hoc argumẽto, mathematicæ aliquando demonſtrant, quod figura ſit diuiſibilis in duas partes, quod habet ratione partium integrantium linearum, ex quibus tanquam materia conſtat, ergò etiam demonſtrant per cauſam materialem.

Noſtra ſententia duabus concluſionibus explicatur in doctrina Ariſtotelis expreſsè contentis. Prima eſt: Mathematicæ diſciplinæ per veras cauſas demonſtrant ſuas concluſiones, hanc docet Ariſtot. 6. lib. Meta. in principio his verbis: *Mathematicorum quoque principia, elementa, & cauſa ſunt, & ſimpliciter omnis intellectualis ſciẽtia ſiue aliquo modo intellectu participãs circa cauſas, & principia, aut certiora, aut ſimpliciora eſt.* Et probatur ratione, quia in vera demõſtratione à priori neceſſe eſt principia eſſe veram cauſam concluſionis, vt docet Ariſtoteles 1. lib. poſterior. cap. 2. Definiens demonſtrationem, *Quod procedat ex primis, veris, notioribus, cauſiſquè concluſionis.* Sed de Mathematicis diſciplinis nemo dubitat, quin veras demonſtrationes à priori habeant; ergo neceſſe eſt per veras cauſas demonſtrare ſuas concluſiones. Nec ſoluitur argumentum, ſi dicatur eſſe rationes quaſdam cauſis ſimiles, vel eſſe cauſas non eſſendi, ſed cognoſcendi, quia rationes illæ, per quas demonſtrant, ex natura rei ſunt priores effectibus, aut concluſionibus demonſtratis, & non tantum per intellectum. Veris etiam definitionibus vtuntur aliquando, quibus negari non poteſt cauſalitas formalis: Vnde ſequitur non eſſe cauſas cognoſcendi tantum, ſed etiam eſſendi ſuo modo, quod non reperitur in attributis diuinis, de quibus communis eſt ſcholæ ſententia, non diſtingui, niſi per noſtrum intellectum.

Secunda concluſio, Mathematicæ diſciplinæ demonſtrant per cauſam formalem, & materialem tantum. Hæc etiam 36

con-

continetur in doctrina Ariſtotelis, nam quod demonſtret per cauſam formalem docet expreſsè 2. lib. Phyſicorum, textu 68. his verbis. *Aut enim ad ipſum quid eſt reducitur ipſum propter quid vltimum in immobilibus, vt in Mathematicis, ad definitionem enim recti, aut commenſurabilis, aut alius cuiuſpiam reducitur vltimum.* Per quid eſt autem, ſeu per definitionem conſtat intelligi cauſam formalem, non ſolum ex hoc loco, ſed ex textu 7. eiuſdem libri, vbi in eadem re coincidere docet aliquando finalem cauſam, & formalem, ſeu quod quid eſt his verbis. *Veniunt autem tres in vnam plerumq; ipſum enim quid eſt, & id cuius gratia vna eſt.* Materiali verò etiam mathematicum vti docet expreſsè 2. lib. poſt. text. 11. Exemplo anguli in ſemicirculo facti, quem rectum eſſe demonſtrant, quia eſt dimidium duorum rectorum, quod eſt demonſtrare per partes integrãtes, in quas diuiditur, partes autem integrantes reſpectu totius integralis, quod componũt: materialem cauſam continere docet idem Ariſtot. 2. lib. Phyſic. text. 31. vbi exemplum cauſæ materialis in eis ponit.

Et ratione probatur, quod vtraq; cauſa vtatur Mathematicus, nam euidens eſt definitione vti, & etiam eſt euidens definitionem eſſe formam definiti, & cauſam formalem reſpectu illius continere. Euidens eſt etiam multa probare per diuiſionem angulorum in partes integrantes, nec eſt minus euidens diuiſionem in partes integrãtes eſſe materialem, cum partes integrantes ſint materialis entitas totius, vt patet de medietatibus lineæ, vel ſuperficiei, & de capite, brachio, & pedibus hominis.

37 Quod verò non vtantur Mathematicę finali, & efficienti cauſa, euidens eſt in doctrina Ariſt. De cauſa quidem finali id docet 3. lib. Met. text. 3. aſſerens de immobilibus differere, nihilque de bono, aut malo conſiderare, finis autem per ſe bonus eſt; ergo nihil de fine conſiderant. Vnde ſequitur nihil etiam de efficiente conſiderare, quia efficiens nihil operatur, niſi motum à fine.

Vt autem veritas noſtræ ſententiæ melius intelligatur, & argum. primæ opinionis facilius ſolui poſsint, notandum eſt, quamlibet ſcientiam per vnum, vel alterum genus cauſæ demonſtrare ſecundum modum propriæ abſtractionis, ita vt Philoſophia naturalis, quamlibet cauſam conſideret in ordine ad motum, & ſenſibilia, materialem quidem, & formalem, vt ſunt primæ radices motus, efficientẽ, vt id, à quo procedit motus, & finale, vt cuius gratia mouet efficens. Metaphyſica verò non ſic, ſed materialem, & formalem, vt ſunt actus, & potentia, ex quibus componitur ens corporeum. Efficientem verò, vt eſt firmum quid, & immobile, à quo cætera dependent in eſſe, & finalem, vt id cuius gratia eodem modo dependent, & ab eo accipiunt eſſe. Et eadem ratione Mathematicæ conſiderant cauſam materialem, & formalem ſecundum propriam abſtractionem à motu, & materia ſenſibili, & cum non verſentur circa ſubſtantiam, ſed circa accidentia, quæ non componuntur ex materia, & forma, non conſiderant cauſam materialem, aut formalem, quæ ſint partes ſubſtantiæ, aut principia motus, ſed quæ in tali modo abſtractionis rationem habent materiæ & formæ: quod ſufficit, vt vera cauſa materialis, & formalis dicantur in tali ſcientia, licet non ſint materia, & forma naturalis. Et certè in ordine ad demonſtrationem, eò habent perfectiorem rationem cauſarum, quo minus materiales ſunt; quia certiores longè demonſtrationes efficiunt. Vnde in hoc videntur decipi aliæ opiniones aſſerentes mathemati-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

eum nõ vti aliquo genere cauſæ, vel non materiali, quia non cõſiderat cauſas modo naturali, aut Phyſico, ſeu materiali, quæ ratio inſufficiens eſt, nam alioqui; nec metaphyſica poſſet conſiderare aliquam cauſam; veras igitur cauſas eſſendi, & demonſtrandi conſiderat mathematicus, ſed non naturales, aut phyſicas. Quia non modo materiali, hoc eſt non in ordine ad motum, aut ſenſibilia accidentia, ſed abſtrahendo ab his, Et vt vno verbo dicatur, conſiderat quidem materiam, non ſenſibilem: cum ab hac abſtrahat, ſed intelligibilem, ſub qua agit de omnibus. Hanc doctrinam accepi ex D. Tho. 2. lib. poſteriorum, lect. 9. ante medium, cuius dilucida verba habes in hac eadem quęſt. copioſius agitata in primis noſtris Comment.

38 Et ex ea facile ſoluuntur argum. aliarum opinionum. Et teſtimonium Ariſtot. pro prima difficultate caret, quia ſolum negare vult mathematicum conſiderare cauſas naturales, aut naturali, vel materiali modo.

Ad primum conceſſo antecedenti, diſtinguendũ eſt conſequens, quod Mathematicus abſtrahat ab omni genere cauſæ, nam ſi intelligatur ab omnibus cauſis abſtrahere, vt reſpiciunt motum, verum eſt; ſi verò eas non conſiderare ſecundum modum propriæ abſtractionis, falſum.

Ad ſecundum conceſſa maiori, & minori, eodem modo diſtinguendum eſt conſequens, nam materialem, & formalem cauſam, vt dicunt partes naturalis ſubſtantiæ; in qua eſt radix motus non conſiderat mathematicus, neq; vt dicunt materiam, & formam naturalem, & ſenſibilem, ſed vt dicunt materiam & formã intelligibilem ſecundum modum propriæ abſtractionis, ſub qua veram rationem cauſæ habent. Arg. aliarum opinionum pro noſtra faciunt, & ideò non ſunt ſoluenda.

An per omnia genera cauſarum demonſtret Philoſophia naturalis.

Expreſſa eſt ſententia Ariſt. quod philoſophia naturalis per ſe conſideret 39
quatuor genera cauſarum, eiſq; vtatur in ſuis demonſtrationibus. Quod ex tota eius Philoſophia euidenter conſtat. Sed paucis verbis id docet 2. lib. Phyſic. textu 70. ſic inquiens. *Cum autem cauſæ quatuor ſint, de omnibus eſt Phyſici cognoſcere, & ad omnes reducens ipſum propter quid aſſignauit Phyſica materiam, formam, ipſum mouens, & id cuius gratia, &c.* Et probatur euidenti ratione, quia euidens eſt, Philoſophiam naturalem de rebus naturalibus per ſe agere, atque adeò de natura earum, quam definiuit Ariſt. 2. lib. Phyſic. ſed natura dicitur primo, & per ſe de materia, & forma, tanquam de principijs radicalibus motus; ergò per ſe conſiderat cauſam materialem, & formalem. Euidens eſt etiam naturam agere propter finem, vt in eodem lib. 2. demonſtrat Ariſt. Nec minus euidens eſt eandem naturam in ſuis operationibus dirigi à primo eius autore, tanquam à primo efficiente, à quo ſicut eſſe cauſarum naturalium procedit, ſic etiam omnes earum motus; ergò euidens eſt Philoſophiam conſiderare, cauſam finalem, & efficientem, atque adeo omnia quatuor genera cauſarum.

QVAESTIO III.

An magis vniuerſalia, ſint nobis notiora cognitione actuali confuſa.

Vt intelligatur quæſtio, notandum eſt, duplicem eſſe cognitionẽ, ſimplicem, & complexam. Simplex cognitio eſt, per quam ſimplicia cognoſcimus, vt hominem, aut Petrum. Complexa, per quam cognoſcimus orationem, vel propoſi-

Digitized by Google

poſitionem, & ſub hac comprehenditur cognitio principiorum, & concluſionum atque adeo totus proceſſus ſcientificus, vt per hæc cognoſcantur concluſiones; ſed de ea non procedit quæſtio, quia certum eſt in proceſſu ſciētifico, de quo præcipuè agit Ariſtot. cap. præſenti à principiis eſſe incipiendum, ex quibus deducūtur concluſiones, ſed principia ſunt vniuerſaliora concluſionibus, quia plures concluſiones cōtinentur in eodem principio; & eadem ratione ſunt notiora concluſionibus; ergò certum erit ab vniuerſalioribus eſſe incipiendum. Solùm ergò procedit quæſtio de cognitione ſimplici, an in cognoſcendis ſimplicibus ſit incipiendum ab vniuerſalioribus, tanquam à nobis notioribus. Sed in eadem cognitione ſimplicium duplex comparatio fieri poteſt. Prima ſolùm inter vniuerſalia prædicata, quorum cognitio proximè deſeruit ſcientiæ, nam de ſingularibus non datur ſcientia. Secunda inter vniuerſalia, & ſingularia, & primò agendum eſt de vniuerſalibus. De quibus certum eſt agere Ariſtot. deinde de comparatione horum cum ſingularibus. Et ideo duplicem partem habebit quæſtio, & ſenſus primæ erit, an dum incipimus cognoſcere vniuerſalia prædicata: primum cognitum à nobis ſit vniuerſalius, vel minus vniuerſale.

Prima pars quæſt. de cognitione prædicatorum vniuerſalium.

41 SEd quia vniuerſalia habent rationem totius, & partis diuerſo modo conſiderata: adhuc diſtinguenda eſt cognitio eorum; nam quædam eſt actualis, per quam cognoſcitur totum actuale, vt cognitio, per quam cognoſcitur ſpecies infima, vel ſubalterna: quę totum actuale eſt compoſitum ex genere, & differentia. Alia eſt cognitio potentialis, per quam cognoſcitur totum potentiale, vt cognitio, per quam cognoſcitur animal, vt contrahibile per rationale, & irrationale, hoc enim modo totum potentiale dicitur. Deinde cognitio actualis, alia eſt diſtincta, alia confuſa; actualis diſtincta eſt per quam cognoſcitur totum actuale diſtinctè, hoc eſt, cognitis diſtinctè partibus, ex quibus componitur, vt cognitio per quā cognoſcitur homo cognita eius definitione. Actualis verò cōfuſa, per quā cognoſcitur totū actuale, nō diſtinctè, ſed confuſè, vt cognitio per quā cognoſcitur homo, non cognitis diſtinctè partibus definitionis eius. Cognitio etiam potentialis, alia eſt diſtincta, per quam cognoſcitur totum potentiale diſtinctè, nempe cognitis partibus poteſtatiuis eius, quæ ſunt ſpecies: vt cognitio qua cognoſcitur animal, vt totum potentiale eſt cognitis ſpeciebus, hominis, equi, leonis, ac cæteris. Alia verò eſt cognitio potentialis confuſa, per quam cognoſcitur totum potentiale confuſè, hoc eſt non cognitis diſtinctè partib. poteſtatiuis, vt animal, non cognitis ſpeciebus.

Inter has autem cognitiones talis eſt ordo ex natura rei, vt confuſa ſemper præcedat diſtinctam eiuſdem rationis, nempe confuſa actualis diſtinctam etiam actualem, & confuſa potentialis diſtinctam potentialem, quod his verb. docuit Ariſt. cap. præſenti. *Sunt autem primùm nobis dilucida, ac manifeſta confuſa magis: poſterius autem ex his nota fiunt elementa, & principia his, qui diuidunt hæc.* Et ratio eſt manifeſta, quia prius ſe nobis offert, id quod confuſum eſt, vt totum, quam cognoſcamus diſtinctè partes; ergò prius illud cognoſcimus cognitione confuſa, poſt vero cognitis partibus diſtinctam notitiam eius conſequimur. Quod adeo neceſſarium eſt, vt repugnet confuſam ſimul, ac diſtinctam notitiam habere eiuſdem rei.

His

bus, in quibus ſunt accidentia ſenſibilia; ergo propinquior eſt ſenſibus, cętera verò prædicata, quò vniuerſaliora, eò ſunt à ſenſibus remotiora: ergò difficilius à nobis cognoſcuntur. Et ex hoc deducitur aliud in confirmationem, quia vniuerſalia intelliguntur à nobis per abſtractionem à ſingularibus; ergò illud erit primum cognitum, quod magis ad ſingularia accedit, quod eſt ſpecies atoma.

45 Probat etiam ratione, quia cauſa naturalis non impedita nobiliſſimum effectũ quem poteſt, producit, quia ſecundum totam virtutem, & modo naturali ex determinatione ad vnum operatur, ſed intellectus eſt cauſa naturalis, & etiam potentiæ ſenſitiuæ, & phantaſmata, cum eo concurrentia; ergò ſi non impediatur, producet ſtatim perfectiſſimam cognitionem, ſed hæc eſt cognitio ſpeciei infimæ: cum conſtet hanc eſſe perfectiorem omnibus prædicatis vniuerſalioribus in ſua eſſentia incluſis; ergo hæc erit primo cognita ab intellectu inter vniuerſalia prædicata. Scotum ſequuntur Mayronius, Lichetus, & Bargius in 1.d.3.qu.2. Antonius Andreas 1.lib.Meta.q.10. Aquilinus 1.lib.ſuæ Phyſicæ; Fraſcatorius 1.lib. de intellectione ad finem. Eandem ſequuntur plures moderni, ſed hoc modo eam explicant.

Prima intellectio noſtra duobus modis fieri poteſt. Primo poſitis quibuſdam impedimentis, vt maxima diſtantia ex parte obiecti, vel indiſpoſitis potentiis ſenſitiuis, per quas ad intellectum peruenire debet. Etſi ita fiat, non producet ſtatim intellectus perfectiſſimam operationem, ſed prius imperfectam, & ideo non ſtatim cognoſcet ſpeciem atomam, ſed prius vniuerſaliora prædicata, quorum cognitio imperfecta eſt, ſed ſi fiat debita approximatio obiecti, & nulla ſit indiſpoſitio in ſenſibus, primum quod cognoſcit via originis, id eſt, primam cognitionem, quam ſimpliciter habet, eſt ſpeciei infimæ, poſt eam verò cognoſcit vniuerſaliora prædicata. Et hoc modo intellectam opinionem Scoti (vt verè ab eo intelligitur) veram eſſe aiunt. Sed ne videantur loqui contra D.Tho. addunt, quod quando D.Th. aſſerit primum cognitum à nobis eſſe prædicatum magis vniuerſale, loquitur de cognitione facta primo modo, non ſecundo, ideo non eſt contrarius Scoto.

46 Secunda ſententia, eſt D.Th. in proœmio huius operis, in opuſculo de ente, & eſſentia capit.7. & 1.p. qu.85.art.3. quibus locis aſſerit primum conceptum vniuerſalem, quem de quacunq; re formamus non eſſe infimæ ſpeciei, ſed entis, non in tota ſua vniuerſalitate, quia cum noſter intellectus pro ſtatu, quo anima eſt in corpore, nihil intelligat, niſi per ſenſus; & ſenſus nihil preter corpora per ſe percipiant, nihil etiam intellectus, niſi corporea per ſe intelligit, ſpiritualia verò per ſpecies corporum. Ideo primum cõceptum vniuerſalem, quem per ſe format de re quacumque eſt conceptus entis corporei, vel corporis in communi. Quã ſentẽtiam aliis verbis obſcurioribus explicare ſolent alij dicentes, primum cognitum à nobis cognitione actuali confuſã eſſe ens concretum quidditate ſenſibili, quod clarius dicitur eſſe ens corporeum, vel corporis, quod eſt ſecundum prædicatum prædicamenti ſubſtantiæ. Cum D.Tho. ſentiunt omnes præter Scotum, & qui eum ſequuntur, Auicen.2.lib. ſuæ Met.cap.1. Simplicius cap. præſenti, Themiſtius in ſua paraphraſi ſuper 1.lib. Phyſic.capit.4. Rich. in 2.d.24.art.3.q.4. Alenſis in Commentariis primi, & quinti lib. Meta. Capreol. in 1.d. 35. qu.2. ad 7. Gregorij, Ferr.1.lib. contra gent.cap.48. Venetus, Niphus, & Iauelus cap. præſenti. Son-

Digitized by Google

quidem non tempore, aut certè breuiſsimo, atq; inperceptibili, ſed prius natura; cum ſint accidentia magis notiora, & quę vniuerſalius mouent; ergò prius ſaltem natura, vel tempore breuiſsimo cognoſcit intellectus ſingulare corporis quam hominis, & cum vniuerſalia cognoſcat per abſtractionem à ſingularibus, prius natura, vel tempore cognoſcet vniuerſalius prędicatum, quam ſpeciem atomam.

48 Et in hoc videtur mihi cõſiſtere deceptionem oppoſitæ ſententiæ: quæ ideo putat primo cognoſci ſpeciem, quia ſtatim offeruntur ſenſib. accidentia eius, & ſtatim percipitur aliquod ſingulare eius, ita vt nullum obiectum magis vniuerſale prius ei objiciatur. Quod apertè falſum eſt, quia repugnat accidentia ſpeciei, & ſingulare eius obijci ſenſib. quin prius tẽpore, vel natura in eiſdem accidentibus eius, & in eodem eius ſingulari objiciantur accidentia corporis, vt magnitudo, aut quantitas, & etiam ſingulare corporis, vt dum Petrus ſtatim obijcitur viſui, prius in eo obijcitur corpus ſingulare, & accidentia eius, quam ſingularis homo, vel eius accidentia; ergò neceſſe eſt, prius ſaltem natura intelligi, quod ſit hoc corpus, quam hic homo, vel Petrus, & ex conſequenti prius intelligitur corpus in communi, quam homo in communi, & hoc eſt primum cognitum à nobis ſemper eſſe vniuerſalius prædicatum, quam ſpeciem atomam. Quod ita verum eſt, vt non ſemper ſit neceſſarium intellecto corpore, prius poſt corpus intelligi viuens, deinde animal, & tãdem homo, ſed ſtatim poteſt vnum, vel alterum intelligi, aut etiam ſpecies atoma ſecundum modum applicationis obiecti. Et ratio huius eſt, quia prius debet percipi à potentia adæquata ratio ſui obiecti, atque etiam obiectũ eius adæquatum, vt quod, ſi, vt quod poſsit eam ſtatim mouere, quã cætera obiecta, vel rationes inadæquatę inter quas nullus debet ordo ſeruari, niſi applicationis ad potentiam, ſed ratio obiectiua adæquata intellectus pro hoc ſtatu eſt ratio corporis, & obiectum etiam adæquatum, quod percipit, eſt etiam corpus; ergò primo debet corpus; & ſingulare corpus percipere, quam cætera prædicata, inter quæ non eſt alius ordo neceſſario ſeruandus, niſi ſecundũ modum applicationis obiecti, & expeditionis potentiarum.

Ex quibus patet iam veritas communis ſententiæ. Et ad teſtimonium Ariſtot. 49 pro Scoto concedendum eſt id aſſerere; ſed negandum, quod ſpecies infima propinquior ſit ſenſibus, ſed propinquius abſq; dubio eſt corpus, cuius accidentia propinquiora ſunt, & fortius, ac prius mouent ſenſum, vt de magnitudine ac cæteris probatum eſt; & ideo prius per ſenſum percipitur hoc corpus, quam hic homo, vel Petrus, & ex conſequenti prius percipitur ab intellectu, & cũ vniuerſale cognoſcat intellectus per abſtractionem à ſingularibus, prius vniuerſale corporis, quam hominis cognoſcit.

Ad arg. verò neganda eſt maior, quod cauſa naturalis nõ impedita, ſtatim producat effectum perfectiſsimum, quẽ poteſt. Cum oppoſitum conſtet experientia; nam primò producit ignis imperfectas diſpoſitiones, deinde perfectiores, vt tandem ad perfectiſsimam perueniat, quas forma introducenda ſequitur, & eodem modo procedunt cæteræ cauſæ naturales in productione fructuum, & aliorum effectuum vitalium.

Secunda pars quæſt. de cognitione vniuerſalis cum ſingulari comparati.

PRobato iam, quod in proceſſu cognitionis 50 vniuerſalium prædicatorum, primum cognitum ſit vniuerſalius prædi-

Digitized by Google

prædicatum,potius quàm atoma ſpecies, reſtat aliquid dicere de cognitione vniuerſalium comparata ad ſingularia.Ideo quærimus, quod ſit primo cognitum ab intellectu,vniuerſale,an ſingulare,& videtur eſſe vniuerſale, quia abſolutè docuit Ariſtot. ab vniuerſalioribus procedere cognitionem noſtram, tanquam à nobis notioribus; ergo ſentit vniuerſale prædicatum prius ſemper debere cognoſci,quam minus vniuerſale, atque etiam quam ſingulare. Et ex natura intellectus videtur probari,qui dum eſt in corpore, non cognoſcit directè ſingularia corporis,quæ non ſunt ei proportionata; cum ſit potentia ſpiritualis,ſed ſolum vniuerſalia,quaſi ſpiritualizata per abſtractionem à ſingularibus,& cognitis vniuerſalibus per quandam reflexionem procedit ad cognoſcenda ſingularia, quæ ideò poſterius, quàm vniuerſalia cognoſcit. Et ità tenet prima opinio multorum, quos modo non refero, quia quæſtio hæc maximè dependet ex alia de modo, quo intellectus ſingularia cognoſcit, quam diſputant 3.lib.de Anima,& propterea ibi referendi ſunt pro hac opinione omnes qui tenent ſingulare materiale non cognoſci directè ab intellectu, ſed per reflexionem,nunc verò ſatis ſit opinionem eorum referre.

Secunda opinio aſſerit primam omnium cognitionum,quas habet intellectus noſter eſſe rei ſingularis,&ideo facta cõparatione inter vniuerſale,& ſingulare, primum cognitum ab eo eſſe ſingulare. Hæc eſt iam communis ferè ſententia ſcholæ, pro qua nullum etiam autorem refero,quia in eodem 3. lib.de Anima referendi ſunt.Nam omnes, qui tenent ſingulare materiale directè cognoſci ab intellectu, aſſerunt prius cognoſci quam ſingulare,& hæc ſententia videtur nobis probabilior,& ſequenda.

Probatur vnico argum. vniuerſale cognoſcitur ab intellectu per abſtractionẽ à ſingularibus,& abſtractio ipſa eſt operatio intellectus,per quam cognoſcit rationem communem in eiſdem ſingularibus exiſtentem,non conſideratis ſingularitatibus,per quam contracta eſt, ſed repugnat cognoſcere rationem communẽ in ſingularibus exiſtentem,niſi prius cognitis ſingularibus; ergo repugnat cognoſcere vniuerſale, niſi poſt cognitionem vnius,vel plurium ſingularium, à quibus abſtrahitur. Quare primum cognitum ab intellectu erit ſingulare.

Ad teſtimonium Ariſtot.reſpondetur, ſolum loqui de cognitione vniuerſaliũ, quia hæc eſt, quæ proximæ deſeruit cognitioni ſcientificæ de qua ipſe agebat cap. præſenti, in quo conſtituere voluit ordinem procedendi in tradendis diſciplinis,quæ non ſunt de ſingularibus, ſed de vniuerſalibus. Quare non comparat cognitionem vniuerſalium cum cognitione ſingularium,ſed ſolum cognitionem vniuerſalium prædicatorum inter ſeſe, in qua docet ab vniuerſalioribus incipiendum eſſe.

Ad argum.verò negandum eſt antecedens,quod intellectus,dum eſt in corpore,nõ cognoſcat directè ſingularia; quia ſi ea non cognoſcit directè;ſed per reflexionem ex cognitione vniuerſalis, non videtur, quomodo poſsit vniuerſale cognoſcere non cognito prius ſingulari, à quo illud abſtrahere debet. Directè igitur illud cognoſcit, & ideo prius, quàm vniuerſale,vt ex eo poſsit vniuerſale abſtrahere, & abſtractum cognoſcere, nam vniuerſale prædicatum non eſt aliud,quã ratio communis abſtracta à ſingularibus.

QVAESTIO IV.

An eadem ſint notiora nobis, & notiora naturæ,vel diuerſa.

Quæſtio

Digitized by Google

53 QVæſtio hæc proponitur propter diuerſa teſtimonia Ariſtotel. in quibus videtur vtrumq; aſſerere, nempe eadem eſſe notiora naturæ, & notiora nobis, atque etiam diuerſa. Et imprimis, quod non ſint eadem, ſed diuerſa, docet cap. præſenti his verbis. *Non enim ſunt eadem, & nobis nota, & ſimpliciter*: Per ſimpliciter nota intelligens nota ſecundum naturam, & 1. libr. poſterior. textu 5, ita ait. *Priora verò ſunt, & notiora biſariam., nõ enim idem prius natura, & ad nos prius neq; notius, & nobis notius.* Quod verò eadem ſint notiora ſecundum naturam, & nobis, colligitur euidenter ex duobus locis. Primus eſt capit. præſenti, vbi aſſerit vniuerſaliora eſſe nobis notiora, atque etiam notiora eſſe ſecundum naturam, docet 1. lib. poſterior. capit. 2. aſſerens nobis notiora eſſe, quæ ſunt propinquiora ſenſibus: notiora verò ſecundum naturam, quæ magis ab eis remota ſunt, & ideò vniuerſaliora, quia magis à ſenſibus remota ſunt notiora eſſe ſecundum naturam, ſingularia verò notiora nobis, quia ſenſibus ſunt propinquiora.

Circa ſenſum horum teſtimoniorum, & circa quæſt. ipſam diuerſo modo loquuntur interpretes Ariſto. quorum ſententias non refero, quia tam variæ ſunt, vt rem potius confundere videantur, quã eam explicare, ſed ex eadem doctrina Ariſtot. & D. Tho. quæſt. ſoluenda eſt. Notandum eſt igitur, priora, & notiora ſecundum naturam multis modis accipi apud Ariſt. & D. Tho. Primò illud dicitur prius, & notius ſecundum naturam, quòd eſt generatione prius. In qua acceptione litteræ priores, & notiores ſunt ſyllabis, & vniuerſaliter partes notiores toto ex eis compoſito, & vniuerſaliora minus vniuerſalibus, quæ ex illis componuntur, vt animal prius, & notius eſt homine in hac acceptione. Ita docet expreſsè Ariſt. 6. lib. Top. cap. 1. loco 18. & 2. lib. de generatione animalium cap. 3. vbi imperfectiores formas, à quibus vniuerſaliora prædicata accipiuntur, priores, & notiores natura eſſe ait, quia prius ordine naturæ generantur, vt forma vegetatiua prior eſt ſenſitiua, & hæc prior, & notior anima rationali.

In 2. acceptione dicuntur priora, & notiora ſecundum naturam, quæ ſunt poſteriora generatione, & hoc modo totum prius eſt, & notius partibus, & minus vniuerſalia notiora etiam ſunt vniuerſalioribus, quia perfectiorem habent entitatem, & eſſentiam, & magis ſunt intenta à natura ipſa. Hanc acceptionem ponit expreſsè Ariſtot. 2. lib. de partibus animalium, cap. 3. & eandem ſimul cum præcedẽti D. Th. 1. p. q. 85. art. 3. ad 1. Ex quibus colligitur idem eſſe prius & notius natura altero, & etiam poſterius, & minus notũ natura diuerſa ratione, vt partes ſunt priores, & notiores natura toto, in quantum prius, quam totum fiunt, & etiam in quantum totum ab eis habet eſſe, & per eas cognoſcitur. Et vniuerſaliora ſunt notiora minus vniuerſalibus, quia prius etiam fiunt, & partes eorum ſunt, à quibus eorum cognitio dependet, ſed totum prius, & notius eſt partibus, & minus vniuerſalia priora, & notiora vniuerſalioribus, quia partes ordinantur ad totum, tanquam ad finem, propter quem fiunt à natura, & vniuerſaliora ad minus vniuerſalia, totum etiam perfectiorem eſſẽtiam habet, quam ſingulæ partes, & minus vniuerſalia, quam vniuerſaliora. Vt homo perfectior eſt eſſentialiter animali, & hac ratione prior, & notior eo ſecundum naturam. Et ex hoc intelligitur has duas acceptiones non eſſe cõtrarias, ſed diuerſas, propter diuerſos titulos, vel conſiderationes, quas habent. 54

Tertio modo dicuntur notiora ſecun- 55

 dum

dum naturam, quæ magis diſtant à materia, à corpore, & à ſenſibus. In qua acceptione Deus, & angeli dicuntur notiores ſecundum naturam ſubſtantiis corporeis, & ex prædicatis vniuerſalibus, vniuerſaliſſima, quæ abſtrahunt à corpore, notiora ſunt minus vniuerſalibus, vt ens cum ſuis paſſionibus notius eſt corpore, & cæteris prædicatis corpore inferioribus. Hanc acceptionem poſuit expreſsè Ariſtot. 1. lib. poſter. cap. 2. per maximè vniuerſalia ea intelligens, quæ abſtrahunt à corpore. De Deo autem, & intelligentiis loquitur, 2. lib. Meta. vocans has ſubſtãtias immateriales manifeſtiſſima naturæ, ad quæ percipienda ait ſe habere intellectum noſtrum, ſicut oculi veſpertilionum ad lumen ſolis: ad ſignificandã difficultatem, quam habet intellectus noſter ad eas cognoſcendas, ex eo prouenientem, quod ſicut abſtrahunt à materia, ita etiam à ſenſibus, à quibus remotiſſima eſſe dicuntur.

Notiora autem nobis explicuit Ariſt. 1. li. poſt. cap. 2. text. 5. his verbis. *Dico autẽ ad nos quidem priora, & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui.* Et idem docuit cap. præſenti, dum aſſeruit notiora nobis eſſe vniuerſaliora, & confuſa. Per vniuerſaliora, nõ quæcumque intelligens, ſed ſolùm corporea, hoc eſt, corpus vniuerſaliter ſumptum, & cætera prædicata eo inferiora, vt viuens, animal, homo, ac ſimilia, quæ non alia ratione nobis notiora vocari poſſunt, niſi quia proximiora ſunt ſenſibus, ex eo, quo ſingularia eorum facilè mouent ſenſum. Et propter eandem rationem principia quædam vniuerſaliſſima, quæ in ordine ad ſcientias vocantur dignitates, notiſſima ſunt nobis, quia termini eorum facilè percipiuntur ex ſenſibilibus, vt in mathematicis. *Omne totum maius eſſe ſua parte, & ſi ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent ſint æqualia.*

His expoſitis, trib. concluſionibus reſpondemus quæſt. propoſitæ ſecundum mentem Ariſt. & D. Thom. Prima eſt, ſæpe contingit non ſolum in Mathematicis, ſed etiam in Phyſica eadem eſſe notiora ſecundum naturam, & etiam nobis. 56
Probatur hoc teſtimonio Ariſt. 2. lib. de Generatione animalium capit. 3. & 6. lib. Top. cap. 1. quibus locis vniuerſaliora docet eſſe natura notiora, quia prius à natura generantur, per vniuerſaliora ſolũ corporea intelligens, quia hæc ſola ſunt generatione priora, non alia, quæ abſtrahunt à corpore, vt per ſe eſt manifeſtum. De eiſdem autem vniuerſalioribus corporeis loquens cap. præſenti, docet eſſe nobis notiora. Et probatur euidenti ratione, quia ſenſibus ſunt propinquiora; ergò ſunt nobis notiora. Sunt etiam partes inferiorum prędicatorum, vt corpus, eſt pars viuentis. Viuens, & animal partes hominis; ergò ſunt notiora ſecundum naturam eiſdem inferioribus. Probatur conſequentia, quia cognitio totius ex natura rei depẽdet ex cognitione partiũ; ergò ex natura rei partes ſũt notiores toto.

Secunda concluſio, non ſemper ſunt eadem notiora ſecundum naturam, & nobis, ſed maiori ex parte diuerſa. Hæc etiam colligitur ex teſtimoniis Ariſt. citatis. Et probatur euidenti ratione, quia ſubſtantiæ ſpirituales ſunt notiſſimæ ſecundum naturam vt Deus, & angeli, propter perfectiſſimas eſſentias earum, & tamen non ſunt notiores nobis, ſed difficile cognoſcuntur, quia remotiſſimæ ſunt à ſenſibus, & eadem ratione vniuerſaliſſima prædicata, quæ abſtrahunt à corpore, minus ſunt nobis nota, & notiora ſecũdum naturam. Et ex alia parte effectus ſenſibiles, & ſenſibilia prædicata nobis ſunt notiora, quia proximiora ſenſibus; ergò non ſunt eadem notiora natura, & nobis, ſed ſæpe diuerſa.

Tertia

57 Tertia cõcluſio,ex diuerſis cauſis prouenit, quod res ſint notiores ſecundum naturam,& nobis, & ideo non repugnat,quod eadem res ſimul ſit notior natura,& nobis.Probatur hæc, quia diuerſæ cauſæ poſſunt concurrere in eadẽ re,ita vt propter vnam ſit notior ſecundum naturam,&propter aliam ſit notior nobis;ergò non repugnabit ſimul habere vtrumq;. Gratia exempli, in partibus reſpectu totius, concurrunt duæ rationes.Prima,quod ſint priores generatione,ita vt prius generentur, quantum ad executionem quam totum,ex quo habẽt, quod ſint priores natura, & ideo natura notiores.Concurrit etiam in eis alia ratio,nempe, quod per illas ſit cognoſcendum à nobis totum,ex qua habent, quod nobis ſint notiores.Et eodem modo minus vniuerſalia ſunt notiora natura,quia perfectiora,& magis ab ea intenta: cum ſint quaſi finis vniuerſaliorum prædicatorum,& ex alia parte ſunt propinquiora ſenſibus,& ex hoc ſunt notiora nobis. v. g. prædicatum corpus perfectius eſt prædicato ſubſtantiæ:cum ſit ſpecies ex eo compoſita,tamquam ex genere, & ideo notius eſt ſecundum naturam: & ex alia parte propinquius eſt ſenſib.quia corporea accidentia eius ſunt eis propinquiora,quam accidentia ſubſtantiæ, quæ abſtrahunt à corpore,ex quo habet vt ſit nobis notius; ergò non repugnat, quod idem ſit vtroque modo notius nempe natura,&nobis diuerſa ratione.

58 Duo tantum explicanda ſunt, quæ cõtinentur in teſtimonijs Ariſto.in principio adductis,& videntur contraria. Primum eſt,quod capite præſenti aſſerit vniuerſaliora eſſe nobis notiora, & ideo ab illis eſſe incipiendũ in tradendis ſcientijs;ex alia vero parte primo poſt text. 5.& 2.Met.tex.1.aſſerit vniuerſaliora difficillimè à nobis cognoſci, quia ſunt remotiſſima à ſenſibus; ergò ſimul aſſerit vniuerſaliora eſſe nobis notiora,& ignotiora,quod repugnat.Reſpondeo vtrumque aſſerere,non tamen de eiſdem vniuerſalioribus,ſed de diuerſis. Nam vniuerſaliora duplicia ſunt: quædam corporea,qualia ſunt prædicatum corporis, & alia eo inferiora,vt viuens, animal, homo. Alia ſunt ſuperiora corpore, & quæ à corporeis, & incorporeis rebus abſtrahunt,& hæc dicuntur vniuerſaliſsima,vt ſubſtantia & ens.Dum ergo Ariſtot. aſſerit vniuerſaliora eſſe nobis notiora, de corporeis ſolum loquitur, de quibus verum eſt,quia ſenſibus ſunt propinquiora & etiam ſunt partes prædicatorum minus vniuerſalium, per quas debent cognoſci à nobis.Sed dum dicit vniuerſaliora difficillimè à nobis cognoſci, de his poſtremis tantum loquitur à corpore abſtrahentib.Probatur euidenter ex ratione per quam id probat,nempe quia ſunt remotiſsima à ſenſibus,hoc enim ſolum de his verum eſſe poteſt, non de vniuerſalibus corporeis; de quibus notum eſt potius eſſe ſenſibus propinquiora. Cum ergo vtrumque dictum ab Ariſtot.intelligatur ab eo,de diuerſis vniuerſalioribus,nihil contrarietatis continet.

Secundum quod aſſerit hoc loco,eſt vniuerſaliora eſſe nobis notiora, quã minus vniuerſalia,vel quod idem eſt, quam ſingularia, ſed primo poſteriorum cap. 2. textu. 5. affirmat vniuerſaliora difficilè à nobis cognoſci, ſingularia verò eſſe nobis notiora; ergo de ſingularibus affirmat eſſe nobis notiora, & ignotiora, quod repugnat. Reſpondet D. Thom. capite præſenti, non loqui Ariſtotelem de eiſdem ſingularibus in his locis, ſed de diuerſis.Ita vt cap. præſenti ſingularia pro minus vniuerſalib.accipiat eiuſdem ordinis corporei, cum vniuerſalioribus,& ita ſenſus eius ſit, vniuerſaliora corpo- 59

Digitized by Google

corporea notiora nobis eſſe minus vniuerſalibus etiam corporeis: quod verum eſt, ac neceſſarium, vt probauimus. In alio vero loco de veris ſingularibus ſenſibilibus loquitur: cum quibus comparat vniuerſaliora, non quæcunque, ſed quæ abſtrahunt à corpore, de quibus ignota nobis eſſe docet, quia à ſenſu remotiſſima: ſingularia verò ſenſibilia nobis notiora, notitia ſenſitiua, quia ſenſui propinquiora.

Secundo reſpondere poſſumus in vtroque teſtimonio loqui de cognitione intellectiua, & in vtroque etiam ſingularia accipere, non pro indiuiduis, ſed pro minus vniuerſalibus corporeis, qualia ſunt ſpecies atomæ; ſed cap. præſenti de vniuerſalioribus corporeis tantum loqui, quæ conſiderantur in Philoſophia naturali, in alio vero loco de vniuerſaliſſimis abſtrahentibus à corpore, quia dicit eſſe à ſenſibus remotiſſima. Senſus igitur vtriuſque loci eſt, inter vniuerſaliora, & minus vniuerſalia corporea, illa eſſe notiora, & ideo ab eis eſſe incipiendum; ſed inter vniuerſaliora à corpore abſtrahentia, & minus vniuerſalia corporea, hæc eſſe notiora nobis, quia ſenſibus propinquiora: illa vero valde ignota, quia à ſenſibus remotiſſima, & ideo nihil contrarium eſt in his teſtimoniis benè intellectis.

CAPVT SECVNDVM DE PRINCIPIIS ADVERSVS Parmenidem, & Meliſſum.

60 IAM incipit Ariſtoteles agere de principiis rerum naturalium, & primo errores aliorum philoſophorum, qui ſuo tempore circumferebãtur, reiicit, deinde veram, ac propriam doctrinam proponit, procedens in hoc ad modum agõtium naturalium, quæ primo expellunt à materia oppoſitas diſpoſitiones, & formam, deinde introducunt propriam. Et cap. præſenti incipit ab errore Parmenidis, & Meliſſi, quem refutare intendit. Diuiditur autem caput in duas partes; nam primo oſtendit tot fuiſſe antiquorum Philoſophorum opiniones de principiis rerum naturalium, quot poſſibiles erant; deinde proponit opinionem Parmenidis, & Meliſſi, aſſeritque indignam eſſe, quæ à Philoſopho naturali refutetur, quia de principiis rerum naturalium non loquitur naturaliter, hoc eſt, non ſecundũ principia naturalis Philoſophiæ; ſed tandem iam reiicit duplici argumento. Opinio igitur Parmenidis, & Meliſſi fuit principium rerum naturalium vnũ tantum eſſe, & immobile, ſed Parmenides dicebat eſſe finitum, Meliſſus verò infinitum, & propter vtramque conditionem aſſerit, non loqui de principiis rerũ naturalium naturaliter, (hoc eſt non ſecundum principia naturalis ſcientiæ neceſſario præſupponenda. Ideo non eſſe philoſopho naturali diſputandum contra illos, quia contra negantes principia propria alicuius ſcientiæ, non poteſt ſcientia illa diſputare, cum ad eam nõ pertineat probare propria principia, ſed fortè ad vniuerſaliorem, qualis eſt Metaphyſica, aut Dialectica, particularis verò ſcientia præſupponit propria principia tanquam certa,) quia vtraque conditio deſtruit principia Philoſophiæ naturalis. Quod hac ratione probat, de prima; nam apud hos Philoſ. principium ex quo aliquid fit, & id quod fit ex eo, vna, & eadem res ſunt ſecundum ſubſtantiam; idem eſt ergo ponere vnum principium rerum omnium naturalium, ac dicere omnes res naturales vnam, & eandem eſſe: quod contrarium eſt cuidã principio naturalis Philoſophiæ, nempe principium, & id quod ab eo procedit res eſſe diſtinctas,

Digitized by Google

ſtinctas,quia relatio realis debet eſſe inter ea,procedendis,& eius à quo procedit,quæ appellatur relatio originis;relatio autem realis nō poteſt eſſe, niſi inter res diſtinctas. Probat etiam de ſecunda conditione,nempe immobilitate, quod ſit contra principia veræ Philoſophiæ, quia in ea principium per ſe notum eſt, motum dari in rerum natura, ſed qui dicit principium rerum naturalium vnum eſſe,& immobile, tollit prorſus motum, & conſequenter principia veræ Philoſophiæ;ergo contra principia rerum naturalium loquitur. Quare indignum eſt, vt à Philoſopho naturali refutetur.

6 Sed tandem refutat eandem opinionē duplici argumento.Primò,quia ſi principium rerum naturalium vnum tantum eſt, vel dicit ſubſtantiam cum quantitate,vel ſine illa, ſi cum quantitate;ergo non eſt vna res,ſed multiplex, quia quātitas res eſt diſtincta à ſubſtantia. Si verò dicit ſubſtantiam ſine quantitate, ergo nec eſt finitum,nec infinitum. Probatur conſequentia,quia finitum, & infinitum propria paſſio quantitatis eſt. Secundo, quia ſi vnum eſt,vel eſt diuiſibile, & tūc iam erit plura,ſaltem in potentia:vel indiuiſibile,& ita non erit quantum, nec proinde finitum, nec infinitum, vt aſſerunt.

CAPVT III.

REfutata opinione Parmenidis,&Meliſſi cap.præcedente, intendit Ariſt. in præſenti reſpondere rationibus eorū. Diuiditur autem in duas partes. In prima,reſpondet argumento Meliſſi. In ſecunda argum.Parmenidis. Argumentum autem Meliſſi non propoſuit Ariſtot. in litera, ſed ex ſolutione quam ei tribuit, colligunt omnes interpretes tale fuiſſe. Quod genitum eſt, habet principium; ergo quod non eſt genitum, non habet principium.Sed ens non eſt genitum; ergò non habet principium: & ex conſequenti non habet finem; quia quod caret principio, neceſſe eſt etiam fine careat. Probat minorem,quia ſi ens eſſet genitū, aut ex nihilo,aut ex aliquo, non ex nihilo,quia ex nihilo nihil fit, ſed nec ex aliquo,quia ſi ex aliquo fieret, prius eſſet, quam fieret,quia in eo ſaltem, à quo fieret,aliquo modo eſſet,prius quam fieret, eſſe autem aliquid antequam fiat, impoſſibile eſt. Vlterius,quod caret principio, & fine,eſt infinitum; ergò ens eſt infinitum,quare erit immobile,& vnum. Reſpondet Ariſtot.vitioſam eſſe primam cōſequentiam, quia procedit ab inferiori ad ſuperius negatiuè, vt ſi ita arguatur, eſt homo,ergò eſt animal; non eſt homo,ergo nō eſt animal.Probatur ſic procedere, quia vel principium ſumit pro principio, à quo accipit ſuum eſſe, vel pro principio durationis, aut pro principio magnitudinis, non primo modo, quia dum Philoſophus iſte ponebat principium infinitum, non ſumebat infinitum pro infinito duratione, ſed pro infinito in magnitudine, aut eſſentia: quo ſuppoſito non ſequitur,non habere principium,à quo procedat; ergò eſſe infinitum:cum cœlum apud eoſdem Philoſophos non eſſet genitum, & tamen eſſet finitum.Nec ſumit principium pro principio durationis,quia minus benè ſequitur,nō habet principium durationis; ergò eſt infinitum magnitudine, vel eſſentia. Sumit ergo principiū pro principio magnitudinis, & tunc euidens eſt habere principium non cōuerti cum eo,quod eſt eſſe genitum,ſed ſuperius eſſe,habere principium,cum eidem cœlo conueniat: cui ex ſententia eorumdem Philoſ. non conuenit eſſe genitum; ergò conſequentia ſic procedens,non eſt genitum; ergò non ha-

Digitized by Google

non habet principium, vitioſa erit ab in-
feriori negato ad ſuperius etiam negatũ
procedens, daturque in eodem cœlo, an-
tecedens verum, & conſequens falſum;
cum verum ſit de eo enuntiare, quod nõ
ſit genitum, falſum verò quod non habe-
at principium magnitudinis.

62 Argu. Parmen. ſic procedebat, vt col-
ligitur ex eodem Ariſt. 1. lib. Met. in prin-
cipio vbi opinionem horum Philoſo. et-
iam tangit, & ex ſolutione eius. Quid-
quid eſt præter ens, eſt non ens, ſed non
ens eſt nihil; ergo quidquid eſt præter
ens, eſt nihil, ens autem eſt vnum; ergo
quidquid eſt præter vnum, eſt nihil, &
ex conſequenti omnia ſunt vnum ens,
nec plura principia ſunt ponenda. Vlte-
rius, quod ſolum eſt, licet finitũ ſit, non
habet à quo moueatur, immò nec habet,
quo tendere poſſit, aut moueri; ergo illud
vnum erit immobile. Hoc autem arg. vi-
tioſum quoque eſſe prob. Ariſt. quia vti-
tur termino æquiuoco, aut ſaltem analo-
go abſque diſtinctione eius, nempe, en-
te, quod multis modis dicitur de ſubſtã-
tia, & accidentibus, & etiam vtitur eo ę-
quiuocè, hoc eſt, diuerſa ratione ſumpto
in vna, & altera conſequentia eiuſdem
diſcurſus. Vnde licet bonus ſit primus
ſyllogiſmus ſumpto ente pro ſubſtantia,
& accidenti, falſa tamen eſt minor ſta-
tim ſubſumpta, nempè, ens eſt vnum, nõ
eſt enim vnũ, ſed multa, quia ſubſtantia,
& accidentia multa ſunt. Si vero dicatur
ens ſumi vtrobiq; aut pro ſola ſubſtantia
aut pro ſolo accidenti, tunc falſum erit
conſequens ſecundi ſyllogiſmi; ergo
quidquid eſt præter ens eſt nihil, cum ac-
cidens ſit præter ens ſumptum pro ſola
ſubſtantia, & ſubſtantia ſit præter ens
ſumptum pro ſolo accidenti.

QVAESTIO I.

An totum diſtinguatur realiter à ſu- is partibus.

ARiſtoteles cap. præſenti hoc arg. vſus 63
eſt ad probandum contra Parmeni-
dem, & Meliſſum, quod principium rerũ
naturalium non ſit vnum. Principium il-
lud eſt totum; ergo habet partes ex qui-
bus componitur, ſed partes diſtinguũtur
à toto, nam ſi ab eo non diſtinguerentur;
ergò nec inter ſe poſſent diſtingui; ergò
non eſſet vna res, ſed plures, nempe totũ
& partes. Propter hanc rationem Ariſto.
ab omnibus interpretibus, tam antiquis,
quã modernis excitatur quæſt. de diſtin-
ctione totius à partibus, an ſit realis, vel
ſolum rationis. Pro cuius intellectu ex-
plicandæ ſunt diuerſæ acceptiones toti-
us. Totum vnum eſt per ſe, aliud per acci-
dens. Totum per ſe eſt illud, quod reſul-
tat ex potentia per ſe, & actu per ſe, vt
homo ex corpore, & anima. Totum per
accidens, quod continet multa caſu, aut
per accidens concurrentia, vt cumulus,
vel albũ, quod ex ſubſtantia, & accidenti
per accidens conuenientia conſtat. Totũ
per ſe diuiditur, 2. in potentiale, quod
conſtat multis partibus poteſtatiuis, qua-
le eſt genus reſpectu ſpecierum, & diffe-
rentiarum. Et in actuale, quod ex multis
partibus actualibus per ſe vnitis conſtat,
vt lapis, vel lignum. Et hoc totum actua-
le diuiditur, 3. in Phyſicum, Metaphyſicũ,
& integrale. Phyſicum eſt, quod compo-
nitur ex materia, & forma naturaliter v-
nitis, vt homo ex corpore, & anima. Me-
taphyſicum, quod componitur ex genere
& differentia, vt animal ex viuenti, &
ſenſibili. Integrale, quod conſtat ex mul-
tis partibus integrantibus entitatem e-
ius ſubſtantialem, vel accidentalem, vt
linea ex multis partibus quantitatiuis, &
aqua ex multis partibus ſubſtantialibus
aquæ. Quod totũ integrale tandẽ diuidi-
tur in homogeneum, cuius partes ſunt e-
iuſdẽ rationis, vt aqua: & eterogeneum
habens partes diuerſæ rationis, vt homo
conſtans capite, brachio, & pede. His

Digitized by Google

84 His acceptionibus expoſitis, priuſquã diuerſas opiniones referamus, proponenda ſunt ea, in quibus opinantes conueniunt. Primo igitur certum eſt apud omnes totum per accidens, atque etiam totum poteſtatiuum, & totum Metaphyſicum non diſtingui realiter, nec ex natura rei à partibus eius, ſed ratione tantum. Cuius ratio eſt manifeſta, quia totum per accidens non dicit vnam aliquam naturam reſultantem ex partibus, imò neque aliquam vnionem earum, ſed ſolum entitates earum ſimul concurrentes; ergo nec poteſt continere aliquam entitatem, præter entitatem partium. Totum autem potentiale, & actuale metaphyſicum non eſt compoſitum ex partibus realiter diſtinctis, ſed ſolum eſt conceptus obiectiuus, ex pluribus etiam conceptibus obiectiuis ab eadem entitate reali deſumptis compoſitus, ideo non eſſe res diſtincta à qualibet eius parte, nec ab omnibus ſimul, ſed ſolum per intellectum, à quo fit compoſitio vtriuſque. Vt ſpecies non eſt res diſtincta à genere, & differentia, ex quib. componitur, nec genus à differentiis, & ſpeciebus ſub ſe contentis.

Solum ergo procedit quæſtio de toto phyſico, & integrali, de quibus etiam eſt certum, quod à qualibet parte per ſe ſũpta diſtinguantur realiter, diſtinctione quidem reali includentis, & incluſi, quia cùm partes ſint res diſtinctæ, neceſſe eſt totum includens omnes diſtinctam entitatem includere præter ſingulas per ſe ſumptas, nempe entitatem aliarum; ergo neceſſe erit diſtingui realiter hoc genere diſtinctionis à ſingulis per ſe ſumptis. Certum eſt etiam, adhuc ab omnibus ſimul ſumptis realiter diſtingui. Probatur euidenter, quia fieri poteſt, vt partes omnes ſimul ſint, & quia non ſunt vnitæ, nõdum eſt totum etiam realiter, vt anima rationalis, & corpus etiam ſi ſimul ſint, ſi tamen anima non ſit corpori vnita, non ſunt homo etiam realiter, ſed homo, qui ex eis iam vnitis per generationem reſultat, alia res diſtincta ab eis eſt. Solũ ergò eſt quæſtio de partibus ſimul ſumptis, & vnitis: quæ adhuc vnitæ duobus modis ſumi poſſunt, collectim, & diuiſim. & hoc ſecundo modo accipiuntur, dum dicitur materiam informatam, ſeu vnitam formæ conſtituere totum, atq; etiam ex hac medietate cum illa copulata termino communi totum continuum reſultare. Hoc etiam modo dicitur partes vnitas origine, aut cauſalitate antecedere totũ eſſeq; cauſam eius materialem, & formalem: ſi totum ſit eſſentiale Phyſicum, vel omnes eſſe cauſam materialem, ſi ſit totum integrale. Collectim verò ſumũtur non ſolum, vt ſunt ſub vnione, ſed quaſi ſub vna, eademq; collectione, in eo ſenſu quo dicere ſolemus, tres vnitates ordinatas conſtituere numerum ternariũ, aut corpus, & anima vnita conſtituere hominem, & in 1. ſenſu diſtinguuntur realiter à toto, quia videntur ſumi, vt ſunt ſub vnione in fieri, & non in facto eſſe. Difficultas igitur quæſt. reducitur ad ſenſum collectiuum, an partes, vt vnitæ ſint eadem entitas realis cum toto, vel totum ſit alia entitas præter entitatem earum.

Et eſt 1 opinio Scoti 3. Met. q. 4. & in 3. d. 2. q. 1. art. 1. tenens totum Phyſ. eſſe tertiam quandam entitatem diſtinctam ab entitatibus materię, & formæ, atque etiã totum integrale ab entitatibus duarum medietatum. Quam tenuit Auic. 3. Meta. cap. 4. & ſequuntur Capr. in 3. d. 2. q. vnica art. 1. & ibidem Duran. Caie. 3. p. q. 6. art. 5. ad 1. Ferr. 4. contra gent. cap. 81. Herueus in 3. d. 2. q. 14. Fonſ. 5. Met. cap. 2. q. 2. ſect. 2. & Conimb. 1. Phyſ. cap. 2. q. 1. ar. 3. 65

Probatur teſtimoniis Ariſtot. 2. lib. de Anima text. 27. Met. cap. 5. text. 7. quibus locis ſubſtantiam corpoream diuidit in

tria membra, materiam videlicet, formam, & compoſitum aſſerens tres eſſe ſubſtantias, & 5. Meta. cap. 14. tex. 19. ait ſex non eſſe bis tria, ſed ſemel ſex, & lib. 7. cap. 17. text. vltimo. *Vbi ſyllaba, inquit, non eſt ipſa elementa, nec idem, quod, b, & a, nec caro ignis, & terra. Diſſolutis namque hæc quidem amplius non ſunt, vt caro & ſyllaba, elementa verò ignis, & terra ſunt, eſt ergo ſyllaba aliquid, non ſolum elementa, vocalis, & muta, ſed etiam aliquid aliud, & caro non ſolum ignis, & terra, aut calidum, & frigidum, ſed etiam aliquid aliud.* Et lib 8. text. 15. *Omnium namque quæcumq; plures partes habent, & non eſt totum quaſi coaceruatio, ſed ipſum totum eſt aliquid aliud præter partes, eſt aliqua cauſa.* Ex quibus hoc argum. colligitur, totum eſt aliquid præter partes ex mente, ac verbis Ariſtotelis, & non poteſt eſſe aliud præter vnitatem ſubſtãtialem, ad quam ordinatur vnio earumdem partium; ergò eſt aliquid aliud præter partes, adhuc, vt vnitas. Probatur conſequentia, quia id, quod ad aliud ordinatur, diſtinctum eſt ab eo, ſed partes vt vnitæ ordinantur ad vnitatem ex eis reſultantem; ergò hæc diſtincta erit entitas ab eis, & conſequenter totum per ipſam. Et certè ſi non eſſet alia entitas præter partes, nullum eſſet diſcrimen inter totum per ſe, & per accidens, cum hoc ſit idem realiter cum ſuis partibus: conſequens verò expreſsè contrarium eſt verbis Ariſt. Probatur etiam ratione primò, quia partes ſimul ſumptæ imò etiam vnitæ ſunt vera cauſa realis totius; ergo diſtinguuntur realiter ab eo. Euidens eſt conſequentia, quia inter cauſam realem, & eius effectum eſt relatio realis: ergo diſtinctio realis: ſed probatur antecedens, quia partes non cauſant totum, niſi media vnione, vt forma non cauſat, niſi media informatione, nec materia, niſi media receptione; ergo verum eſt, quod etiam, vt vnitæ ſint cauſa realis totius, atque adeo diſtinctæ realiter ab eo.

Secundò generatio non terminatur ad 66
partes etiam vnitas, quæ ſolum dicunt entitatem incompletam, ſed ad completam entitatem totius, neque corruptio ad non eſſe earum, ſed ad non eſſe completæ entitatis totius, & ex hac entitate procedunt paſſiones, cui etiam attribuũtur operationes, & nihil horum partibus vnitis; ergò entitas completa totius diſtincta eſt à partibus. Probatur tandem ex vnione verbi diuini cum integra humanitate, quę in morte eius diſſoluta fuit, & nihilominus perſeuerauit vnio cum partibus; ergo diſtincta fuit hæc ab illa, & proinde tota ipſa humanitas diſtincta à partibus, per aliam vnionem vnitis: vnde in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 8. inter errores Ioannis Huz damnatur iſte. *Duæ naturæ, diuinitas, & humanitas ſunt vnus Chriſtus.* Error autem non eſſet, ſed vera propoſitio, ſi totum nõ diſtingueretur à partibus, nam in ſenſu ſaltem identico de eis prædicaretur.

Secunda opinio aſſerit totum non eſſe tertiam entitatem diſtinctam à partibus, vt vnitis, ſed alium modum realem includere præter illas, & vnionem, ratione cuius diſtinctum modum eſſendi habet ab eis: cum ſit entitas completa, & ei attribuantur plura, quæ non poſſunt attribui partibus, & ideo licet non diſtinguatur ab eis diſtinctione reali, quæ verſatur inter duas res, diſtinguitur diſtinctione modali, quæ vocari ſolet ex natura rei. Hanc retulit P. Franciſcus Suarius Thom. 2. ſuæ Met. diſp. 36. ſect. 3. num. 5.

Tertia opinio negat omnino totum includere tertiam entitatem præter partes vt vnitas, aut modum realem, & ideo negat diſtingui ab eis diſtinctione reali, aut modali, vel ex natura rei, ſed ſolũ diſtinguitur diſtinctione rationis ratioci-

natæ.

ſtatæ, habentis fundamentum in re. Hæc eſt D. Tho. 4. lib. contra gentes cap. 81. & 1. p. q. 77. art. 1. quam ſequûtur Græci omnes interpretes cap. præſenti. Philopo. Simplicius, Alexand. Eudemus, & ibidem AEgidius, Themiſtius in ſua paraphraſi ſuper 1. lib. Phyſic. Grego. in 1. d. 24. Sotus 1. lib. Phyſ. q. 3. Valleſius, controuerſia 4. ad Tyrones, Toletus q. 6. huius lib. & P. Franc. Suarius vbi ſupra, & videtur nobis probabilior, & tenenda. Colligitur ex Symbolo Athanaſij, vbi dicitur, ſicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo, ita Deus, & homo vnus eſt Chriſtus. Et ex D. Aug. 9. lib. de Ciuitate Dei cap. 3. vbi Varronem laudat, quia hominem, nec animam ſolum, nec ſolum corpus, ſed animam ſimul, & corpus eſſe docebat. Probatur duplici argum. 1. quia ſi totum eſſet tertia entitas diſtincta à partib. ſequeretur non eſſe totũ: conſequens eſt falſum; ergo etiam antecedens. Probatur conſequentia, quia ea quę diſtinguuntur aliqua diſtinct. non ſe includunt ſecundum ſenſum eius, vt ſi diſtinguantur ratione formali, non poſſunt formaliter in ſe includere; ergò ea quæ diſtinguuntur realiter, non poſſunt realiter ſe includere: ſi ergo totum diſtinguitur realiter, aut ex natura rei à partibus vt vnitis; ergo realiter, aut ex natura rei eas non includ. t, & ex conſequenti non erit totum ſic diſtinctum, quia totum non poteſt eſſe realiter ſine partibus.

67 Secun. prob. quia partes vt vnitæ includunt omnem entitatem, & omnem modum realem excogitabilem in toto; ergo non diſtinguitur ab eis realiter, nec modaliter. Prob. antec. quia partes vt vnitæ includunt, non ſolum materiam, formam, & vnionem, ſed omnem effectũ formalem, & materialem vtriuſq;, quem euidens eſt præſtare eo ipſo, quod vnitæ ſunt, nam forma vnita materiæ informat eam, & materia recipit formam, & per informationem, & receptionem præſtãt omnem effectum formalem, & materialem, quem poſſunt; ſed quæcumq; entitas totius, & quicumque modus eius eſt effectus formalis formæ, & materialis materiæ; ergo includitur in partibus vt vnitis: quare non poteſt ab eis realiter, aut ex natura rei diſtingui. His accedit nunquam eſſe multiplicandas entitates reales, aut modales ſine vrgenti neceſsitate, ſed nulla vrget neceſsitas multiplicandi tertiam entitatem realem, aut modalem totius, præter entitatem partium; ergo non eſt multiplicanda. Probatur minor, quia per ſolam diſtinctionem rationis verificari poſſunt de toto ea, quæ non verificantur de partibus formaliter, ſed ſolum in ſenſu identico, vt quod totum operetur formaliter, quod ab eo procedant paſsiones, & cætera. Et ideo ſufficit diſtinguere totum à partibus diſtinctione rationis cum fundamento in re, vt intelligamus illud ſic diſtinctum dicere vnitatem partium, modum eſſendi completum, entitatem completam, & terminum completum generationis, quæ non dicunt formaliter partes vt vnitæ, licet dicant realiter.

Pro ſolutione arg. notandum eſt totũ, 68 præter omnes partes includere entitatẽ realem ab eis diſtinctam, non ſolum relatiuam, ſed ſubſtantialem, & abſolutam, quæ eſt ratio fundandi relationem vnionis earum. Hęc entitas realis eſt vnio realis, & ſubſtantialis, quæ per generationem producitur, & eſt modus realis per quem vniuntur partes ad conſtituendum totum, imò eo ipſo quod vnitæ ſunt per talem modum vnionis: cenſentur totum conſtituere, quare præter partes, & vnionem nulla alia entitas, vel modus intelligi poteſt, quem totum includere dicatur; nam vnitas non eſt res diſtincta ab vnio-

Digitized by Google

ne,ſed quaſi vnio ipſa in facto eſſe, & ideo modus eſſendi completus totius,quem habent partes ratione vnitatis,etiam includitur realiter in partibus vt vnitis; quia ſicut non eſt alia entitas, etiam modalis ab vnitate diſtincta,ſic etiam ne,diſtincta ab vnione,quamuis ſecundum rationem formalem diſtinguantur, vnio, vnitas,& modus idem complectus eſſendi totius.

Et ex his patet iam ſenſus, quem tenuit Ariſtot. in omnibus illis teſtimonijs; loquitur enim de partibus ſimul ſumptis cum quibus totum comparat, aſſerés aliquid aliud eſſe præter illas, quod verum eſt,cum includat modum vnionis realem & ſubſtantialem, quem non includunt partes,ſed non loquitur de partibus vt vnitis,vt verba eius facilè oſtendunt. Et ratione eiuſdem vnionis per ſe,quam includit totum præter partes vera eſſe ait D.Tho. quæ in vltimo teſtimonio dicuntur, de diſtinctione totius per accidens,à toto per ſe,nam cum totum per accidens (ſi de caſuali loquamur vt de cumulo,) nullam includat vnionem partium; ſed eas ſolum ſimul concurrentes,non eſt vnum per ſe, ſed per accidens.Totum verò per accidens,(ſi de accidentali loquamur vt de albo) non includit vnionem ſubſtantialem,aut per ſe, ſed accidentalem tantum: vnde non reſultat ex rebus vnitis vna aliqua natura per ſe, quæ poſsit explicari per vnam definitionem,ex partibus verò per ſe vnitis, ratione eiuſdem vnionis reſultat vna natura,& vnum ens per ſe definibile.Vnde ſequitur differentiam inter hoc totum, & cumulum eſſe, quod iſte nihil prorſus dicit præter partes,ſimul ſumptas, nam cum non vniantur, non poteſt totum includere vnionem nec ideo aliam entitatem realem præter illas; totum verò per ſe aliquid reale diſtinctum eſt præter partes ſimul ſumptas propter modum vnionis realem, quem includit, quem non includunt partes, & hæc eadem eſt differentia, quam inter ipſum,& cumulum poſuit Ariſtot.realem quidem,cum tamen inter totum per ſe,& totum accidentale, ſolum ſit diſtinctio formalis vnius per ſe,& per accidens,ita D.Tho. expreſsè in Comm.huius loci.

69 Ad 1.arg.reſpondent plures diſtinguẽdo antecedens, quod partes cauſent totum, quod de illis ſimul ſumptis concedunt,negant tamẽ de eiſdem vnitis, quia hoc modo ſumptas aſſerunt iam eſſe ipſum totum potius quam cauſam eius. Sed cum partes non cauſent, niſi dum vniuntur,non poteſt omnino negari, quod adhuc ſtantes ſub vnione ſint cauſa totius. Quare dum dicitur partes, vt vnitas eſſe cauſam totius, alio modo diſtinguendum eſt,quia partes vnitæ duobus modis conſiderari poſſunt,diuiſim, vel copulatim. Diuiſim ſumuntur,dum vna accipitur in ordine ad alteram,vt ſi dicamus materiã, vt informatam,vel vt vnitam formę cauſare totum,vel formam,vt informantem materiam,vel vt ei vnitam, aut in ea receptam, & hoc modo veram habent cauſalitatem, non tamen ſimul acceptæ ſub vnione; quia licet ſimul tempore, vel in eodem inſtanti cauſent, non ſimul acceptæ,ſed quælibet per ſe, vt vnita alteri propriam cauſalitatem exercet, hoc autem modo ſumptæ etiam,vt vnitæ diſtinguuntur realiter à toto, quod eas ſimul, & vnitas continet,& non vnã vt vnitam alteri,quod certè non eſt aliud, quam totum diſtingui à qualibet, vt vnita alteri; hoc etiam modo ſumuntur vt vnitæ in fieri,non in facto eſſe,hoc eſt vt vniuntur, non vt ſunt vnitæ. Si verò ſumantur,vt vnitæ copulatim, negandum omnino eſt, quod ſint cauſa totius, quia iam ſumuntur,vt vnitæ in facto eſſe, quo pacto non cauſant,ſed tanquam terminus factus, & quaſi

Digitized by Google

quaſi cauſatus ab eiſdem diuiſim ſumptis & ſub vnione intelliguntur, & ideo tanquam totum ipſum, ſub quo includuntur quare non diſtinguuntur ab eo realiter.

70 Ad 2. diſting. eſt antec. nam ſi de termino reali loquamur, negandũ eſt, quod generatio non terminetur ad partes vt vnitas, nam cum totum nullam entitatem realem præter partes, & vnionem dicat, idem eſt realiter terminari ad partes vt vnitas, & ad totum, ſi verò de ratione formali termini ſermo ſit, negandum eſt, quod generatio terminetur ad partes, vt vnitas, quia partes vt vnitæ non habent modum vnius completi terminantis generationem: hoc tamen non probat diſtinctionem realem inter totum, & partes, ſed formalem tantum, vel rationis ex diuerſo modo, quo concipiuntur ab intellectu factam, quæ etiam ſufficit, vt dicatur totum operari, & non partes vt vnitas, & ab eo procedere proprias paſsiones, & non à partibus, quamuis vera etiam ſint hęc de partibus vt vnitis realiter vel identicè loquendo.

Ad 3. neganda eſt conſequentia, quod diſtincta vnione fuerit vnitum verbum diuinum toti humanitati, & partibus, ſed eadem fuit vnitum, cum medijs partibus aſſumpta fuerit ab eo humanitas, eadem autem vnio in principio facta perſeuerauit in triduo mortis Chriſti in partibus, diſſoluta vnione earundem partiũ inter ſeſe; & conſequenter deſinente humanitate ipſa per ſeparationem animæ à corpore. Ex quo ſolum poteſt colligi, quod humanitas diſtinguatur realiter à partibus ſeparatis, nõ vt vnitis; quia quamdiu vnitæ fuerunt inter ſe, eadem vnio integra in principio facta cum tota humanitate, & partibus eius perſeuerauit. Error autem Ioannis Huz non proceſsit ex idẽtitate totius, & partium ſimul vnitarum, quia natura diuina, & humana Chriſti, non componebant perſonam eius, tanquam partes, ſed tanquam naturæ completæ, in quibus ſubſiſtebat, ſed fortè error eius fuit aſſerere Chriſtum ſic eſſe humanitatem, & diuinitatem, quaſi non eſſet perſona in vtraque natura ſubſiſtens, vel certè Chriſtum eſſe humanitatem, & diuinitatem ponebat quaſi confuſa quadã ratione in eo eſſet vtraq; naturà permixta alteri, vt antiquiores hæretici poſuerunt damnati ab Eccleſia.

QVAESTIO II.

An materia, vel ſubſtantia ex eis, ac forma compoſita habeat à ſe partes integrantes, vel ſolum à quantitate eas recipiat.

ALia ratione impugnauit Ariſt. opin. 71
Parmenidis, & Meliſsi de vnitate principij cap. præſenti, quia illud vnum principium, quod ponebat, non poterat non eſſe totum diuiſibile in partes, & ideo plura ſaltem in potentia. Circa quam rationem aliam quæſt. excitant moderni; an principium materiale, de quo loquitur Ariſt. vel ſubſtantia ex eo compoſita habeat ex ſe partes integrãtes, vel ſolum à quantitate eas accipiat, ex ſe vero prorſus ſit indiuiſibilis.

Et 1. op. negat omnino materiam, vel ſubſtantiam ex ea compoſitam habere partes integrantes, ſed eas à quantitate accipere intelligit, & ſine ea eſſe prorſus indiuiſibilem. Ita Capr. in 2. d. 19. q. vni. ad 1. Caie. 1. p. q. 51. art. 1. Ferr. 1. lib. Phyſ. q. 4. Sonci. 5. Met. q. 1. Iaue. 7. Met. q. 1. Niph. 5. Met. diſp. 9. cap. 3. Sotus cap. de Quantitate q. 2. Tol. q. 5. huius 1. lib. Duran. in 1. d. 34. q. 1. Alb. Mag. 1. Phyſ. q. 6. & videtur eam ſequi D. Tho. in 2. d. 3. q. 2. art. 1. & 4. lib. contra gentes cap. 65. Vbi ait ſubſtantiam remota quantitate eſſe omnino indiuiſibilem ſecundum Ariſt.

Pro-

Digitized by Google

Probatur teſtimonio Ariſtot.cap.præſenti,vbi ſic arguit contra Meliſs. Si vnicum eſt principium rerum naturalium infinitum;ergò illud erit quantum, quia finitum, vel infinitum non conueniunt ſubſtantiæ,niſi ratione quantitatis; quod ſi quantum ſit,non vnum, ſed duo erit, quia ſubſtantia,& quantitas duę res ſunt. Ex quo argum.ſumitur aliud in fauorem huius ſententiæ hoc modo. Si ſubſtantia haberet à ſe partes, & non à quantitate; ergo vna ſubſtantia ex ſe eſſet maior alia atq; adeo finita,vel infinita, quare nihil probaret arg.Ariſtot.

72 Sed probatur ratione,quia extenſio,& diuiſibilitas ſunt eſſentia,& propria paſſio quantitatis;ergo ſubſtantia ſine quantitate,nec erit extenſa,nec diuiſibilis,ſicut non erit alba ſine albedine; erit igitur indiuiſibilis ſecundum rationem integralem,& ex conſequenti partibus integrantibus ex ſe carebit, & à ſola quantitate eas accipiet.

Secun.ſi ſubſtantia habet partes integrantes ſine quantitate,ponamus ſeparatam à quantitate diuidi,& tunc partes eius ſeparatæ permanebunt, & vna extra alteram,imò extra locum alterius,habebit igitur ſubſtantia ex ſe partem extra partem, & erit loci occupatiua, quod eſt habere extenſionem partium inter ſeſe, & in ordine ad locum,& non à quantitate, quod repugnat.

Secunda opinio tribuit materiæ, atq; ſubſtantiæ proprias partes integrantes non acceptas à quantitate. Ita Scotus in 2.d.12.q.1. parag. reſpondeo. Maior in 4. d.12.q.1. Henricus quodl.1.q.4. Marſil.in 2.q.49.art.2. Aegidius theorem.30. Venetus in SummaMetaphyſicæ cap.12.& 13. Baſolius in 4.d.12.qu.1.art.1. Aſtud.1. Phyſic.qu.3. Fonſeca 5. Meta.cap.13. q.2.ſect. 3. Conimbricenſes 1.lib. Phyſic. cap. 2.q. 2.art.3.&moderni fere omnes,quare iam videtur communis in ſchola,& nobis videtur probabilior,& tenenda.

Vt autem ea ſimul explicemus,& probemus, notandum eſt, quid habeat ex ſe quantitas,& quid poſſit tribuere ſubſtantiæ,vt ex eo conſtare poſſit, quid etiam recipiat ſubſtantia à quantitate, & quid habeat ex propria natura. Propria igitur ratio quantitatis eſt extenſio partium ſecundum magnitudinem, & molē occupatiuam loci. Ita vt toti quantitati debeatur tantus locus, & ſingulis partibus ſecundum magnitudinem cuiuſque debeatur tantus locus diſtinctus ab eo, qui debetur alteri parti.Itaque quantitas ex propria ratione habet molem, & magnitudinem,per quam apta eſt extēdi in loco eumq; occupare,& aliam ab eo expellere,ità vt non poſſit ſimul cum alia occupare eundem locum, vel eandem partem eius.Et hinc procedit, quod non ſit naturaliter poſſibile duas quantitates ſe penetrare in eodem loco, nam penetratio eſt occupatio eiuſdem loci.Hinc etiam procedit,quod eſſe impenetrabilem formaliter ſit propria paſſio quantitatis,& eſſe impenetrabilem radicaliter ſit eſſentia eius,quę non eſt aliud,quā extenſio molis,& magnitudinis: Quam ſolent explicare dicentes extenſionem quantitatis eſſe habere partem extra partem.

Secun.notandum eſt, habere partem extra partem duobus modis contingere, 73 aut ſecundum molem, & magnitudinem iam explicatam,aut ſecundum entitatē; & vtroque modo conuenit quantitati, quia ſi habet vnam partem diſtinctā ab alia ſecundum molem, hoc eſt, diſtinctæ partis loci occupatiuā,cū hæc ſit entitas earundem partium quantitatis,atq; eiuſdemmet quantitatis ex eis compoſitæ,ſequitur etiam habere vnam partem extra aliam,aut diſtinctam ab alia ſecundum enti-

entitatem, quia ſicut magnitudo, & moles vnius partis diſtincta eſt à mole, & magnitudine alterius, ſic etiam entitas, quæ non eſt alia ab eadem mole, & magnitudine. De ſubſtantia verò certum eſt quòd ex ſe non habeat hanc extenſionem partium ſecundum molem, & magnitudinem loci occupatiuam, & ex conſequenti, nec ex ſe habet impenetrabilitatem, quia hæc ex illa prouenit. Vnde ſi ex ſe illam non habet, nec ex ſe habebit hanc, ſed vtramque ei communicat quãtitas ei inhærens, & accidentaliter quidẽ ſicut albedo communicat ei eſſe album. Tota igitur difficultas quæſt. eſt, an ſubſtantia habeat ex ſe vnam partem extra aliam ſecundum entitatem, vel indiuiſibilis prorſus ſit ſecundum partes integrantes entitatiuas, & ſubſtantiales, & ſi dicatur non indiuiſibilem eſſe ſecundum partes integrantes entitatiuas, & ſubſtãtiales, euidens eſt, numquam poſſe eas habere, quia quantitas nõ tribuit ei partes entitatiuas ſubſtantiales, ſed ſolum partes extenſionis accidentales. Quare ſi ex ſe non habet illas, nec à quantitate eas habebit, immo contradictionem implicabit eas habere; cùm in eo genere ſit indiuiſibilis. Et prima opinio aſſerit indiuiſibilem eſſe, ita vt tales partes ex ſe non habeat, nec omnino habeat alias partes integrantes, niſi ſecundum molẽ & extenſionem, quas accidentaliter ei tribuit quãtitas. Et vt vno verbo ſenſum eiuſdem opinionis explicemus, nullam compoſitionem ſubſtantialem, aut entitatiuam ex partibus integrantibus tribuit ſubſtantiæ, quã ex ſe habeat, vel à quantitate recipiat, ſed ſolum accidentalem ex partibus, extenſionis ſecundum molẽ, quam ei tribuit quantitas. Secunda vero opinio admittit quidem ſubſtantiam ex ſe non habere partes extenſionis ſecundum molem, nec eſſe loci occupatiuam, aut penetrabilem, vel impenetrabilem cum alia, ſed hoc totum habere accidentaliter communicatum ſibi à quantitate. Aſſerit tamen habere ex ſe partes integrantes ſubſtantiales, & entitatiuas, & vnam extra aliam, hoc eſt, diſtinctam ab alia ſecundum entitatem, & eſſe diuiſibilem in eaſdem partes, atque etiam continuam ſubſtantialiter, quia tales partes ſubſtantiales non poſſe vniri arbitratur ad componendam ſubſtantiam in ratione totius integrantis, niſi per indiuiſibilia ſubſtantialia ſimilia indiuiſibilibus quantitatis, quæ appellantur puncta.

Quam ſententiam ſic explicatam probo primo, quia in qualibet ſubſtantia corporea extenſa per quantitatem, neceſſe eſt ponere vtraſque partes integrãtes, nempe partes extenſionis ſecundum molem, & partes etiam integrantes ſecundum entitatem, & ſubſtantiam, ſed has non poteſt accipere à quantitate, ſed ſolum illas accidentaliter; ergo habebit eas ex ſe. Maior euidens eſt, quia non ſolum in brachio eſt alia pars quantitatis diſtincta à parte quantitatis, quæ eſt in pede, ſed etiam alia pars ſubſtantiæ, & entitatis, alioqui eadem ſubſtantia indiuiſibilis ſecundum entitatem eſſet in brachio, & in pede, nec plus entitatis ſubſtãtialis eſſet in toto corpore, quam in paruo digito: quod eſt abſurdum. Et probatur euidenti ratione diſtinctam habere entitatem, & ſubſtantiam, quia ſi tales partes diuidantur, diſtincta entitas ſubſtantialis, & entitatiua erit in vna, & in alia, quam certum eſt non acquiſiſſe per diuiſionem, quia diuiſio non poteſt producere ſubſtantiam; ergò diſtinctam habebat prius, quamuis non haberet diuiſam, ſed continuatam. Minor verò, quod has partes integrantes ſubſtantiales, non poſſit recipere à quantitate, non minus euidẽs eſt, quia quantitas eſt accidẽs ſub- 74

ſtantiæ;ergo nihil ſubſtantiale poteſt ei tribuere,ſed ſolum accidentale ; quare nec poteſt ei tribuere partes integrantes ſubſtantiales,vel entitatiuas,ſed accidẽtales tantum ſecundum extenſionem, & molem:quod non eſt aliud,quam partes integrantes ſubſtantiales, & entitatiuas, quas habet extendere ſecundum molem loci occupatiuam,vel eis hanc extenſionem,& impenetrabilitatem accidentaliter tribuere; ſicut albedo tribuit eidem ſubſtantię eſſe albũ accidentaliter. Quod ſi tales partes ſubſtantiales non poteſt ei tribuere quantitas,habebat eas ex ſe,& à ſe,& non à quantitate.

75 Quod probatur 2.quia dum quantitas recipitur in materia, aut in ſubſtantia compoſita ex materia,& forma, vel tota quantitas recipitur in tota ſubſtantia, & pars in parte,ſicut tota albedo recipitur in tota, & pars albedinis in parte,vel recipitur tota quantitas in tota ſubſtantia, & tota etiam in qualibet parte,ſicut recipitur tota anima rationalis in toto corpore,& tota etiam in qualibet parte:hoc ſecundum eſt impoſſibile, nam ex eo ſequeretur quantitatem habere modum indiuiſibilem informandi ſubſtantiam, quod pugnat cum natura eius.Et præterea brachium non extenditur per quantitatem capitis, vel pedis ; ſed per aliam partem quantitatis ab eis diſtinctam; ergo in brachio non recipitur tota quantitas corporis,ſed quędam eius pars diſtincta ab alijs;ideo neceſſarium eſt ſecundum, quod tota quantitas recipiatur in toto corpore, & partes eius in partibus ſubſtantiæ. Ex quo efficaciter colligitur, receptioni quantitatis in ſubſtantia præſupponi partes eiuſdem ſubſtantiæ, quas conſtat non poſſe à quantitate recipere, quia quantitas nihil ei poteſt tribuere, niſi per informationem;ergo non poteſt tribuere ei partes,informationi eius præſuppoſitas in eadem ſubſtantia, ſed ſicut neceſſarium eſt præſupponi informationi eiuſdem quantitatis, ſic eſt neceſſarium eas habere ſubſtantiam à ſe, & non à quantitate.

Probatur tandem ex conſecratione Euchariſtiæ:in qua certum eſt ſacerdotem poſſe conſecrare medietatem hoſtiæ determinatam,vel deſignatam à ſe, & non aliam medietatem:& tunc ſubſtantia panis,quæ erat in medietate Hoſtiæ conſecratæ deſinet eſſe ad præſentiam corporis Chriſti,ſubſtantia verò panis alterius medietatis permanet ; ergo ſubſtantia vtriuſque medietatis non erat eadem indiuiſibilis ante conſecrationem, ſed diſtincta realiter, non diſtinctione totali; ergo partiali ; habebat igitur ſubſtantia panis partes integrantes ſubſtantiales, præter extẽſionem earum, quam recipit à quantitate.

Ad teſtimonium Ariſtotelis reſpondeo,ſolum negare, quod ſubſtantia non habeat partes extenſionis ſecundum molem à ſe,ſed ſolum à quantitate,& ideo in hoc genere ſentit eſſe indiuiſibilẽ ex ſe. 76 De partibus verò integrantib.entitatiuis aut ſubſtantia lib.eius non loquitur,quia ſenſus iſte nihil efficere poterat ad propoſitum refutandi opinionem Meliſſi; ſed ſolum prior.Cuius ratio eſt manifeſta,quia ſubſtantia non dicitur maior,vel minor,nec finita,vel infinita niſi ratione extenſionis molis,quam accipit à quantitate;de hac igitur ſola loquendum erat, vt poſſet probari aduerſus illum, quod principium rerum naturalium non poteſt eſſe vnum,& infinitum,quia ſi infinitum eſſet non ſolam ſubſtantiam,ſed etiam quantitatem habere debebat, & ideo non eſſet vna res,ſed plures,quia ſubſtantia,& quantitas plures res ſunt. In eodẽ etiam ſenſu debet explicari D. Tho.dum aſſerit ſubſtantiam ex ſe non habere partes,ſed

Digitized by Google

tes, ſed eas accipere à quantitate, ſine qua in hoc genere partium extenſarum ſecũdum molem indiuiſibilis prorſus erit.

Secun. argu. concedendum eſt totum, quia ſolum colligit ſecundum extenſionem molis indiuiſibilem eſſe ſubſtantiã, & eandem extenſionem à ſola quantitate recipere, & ex conſequenti partes integrantes ſecundum eadem extenſionẽ non habere à ſe, ſed ab eadem quantitate, omiſit autem alias partes integrantes, ſubſtantiales, & entitatiuas, quas ſubſtantia habet ex ſe, & ideo quantitati præſupponuntur, & ab ea recipiunt extenſionẽ molis accidentalem iam explicatam.

77 Ad 2. admitti debet, quod ſubſtantia ſeparata à quantitate diuidatur, vt in antecedenti aſſumitur (à Deo quidem ſupernaturaliter, nam ab agente naturali certum eſt diuidi non poſſe.) Facta autem diuiſione dicimus partes eiuſdem ſubſtantiæ, non ſolum diſtinctas permanere diſtinctione ſubſtantiali, aut entitatiua: nam hoc etiam habebant ante diuiſionẽ, ſed diuiſas in hoc genere, non tamen in eadem parte loci, nec in diuerſis, quia ſine quantitate non poſſunt eſſe in loco, vel occupare locum, ſed in hoc genere haberent modum prorſus indiuiſibilem & hoc ſibi voluerunt autores antiqui aſſerentes, partes ſubſtantiæ remota ab eis quantitate fluere ad punctum, non defluxu materiali per motum loquentes, ſed hoc ſolum dicere volentes, quod remota quantitate haberent modum eſſendi indiuiſibilem (quantum ad locum pertinet) nihilominus per ſimplicem præſentiam, id eſt, non localem, quælibet pars eiuſdem ſubſtantiæ correſponderet partibus loci, quas ante diuiſionem ratione quantitatis, quam habebant, occupare dicebatur, ſed de hac re in 4. & 6. lib. copioſius dicetur.

CAPVT QVARTVM.

DE PRINCIPIIS CONTRA naturaliter loquentes.

TEXTVS ARIST.

Vt autem Phyſici dicunt, duo modi ſunt, hi enim vnum facientes, quod eſt corpus, &c.

Breuis expoſitio text.

REfutata iam opinione Parmenidis, & Meliſſi, qui de principiis rerum naturalium non naturaliter loquebantur, hoc eſt, non ſecundum principia veræ Philoſophiæ, ſed contra illa, intendit Ariſtot. cap. præſenti refutare alios Philoſophos, qui naturaliter de illis loquebantur, hoc eſt admiſſis principiis naturalis Philoſophiæ, quia non auferebat motum, ſed illum admittebant. Diuiditur autem caput in duas partes. In 1. refert opiniones eorum. In 2. reijcit eã quæ ponebat infinita principia ſub nomine Anaxagoræ. 78

Philoſophos igitur, qui naturaliter loquebantur de principiis, quaſi in duas ſectas diuiſos fuiſſe aſſerit, nam quidam dicebãt vnum eſſe principium, vt aerem, aquam, vel ignem; (terram namque nullus eorum pro primo principio poſuit) & præter hoc vnum principium primum ponebant contrarietatem raritatis, & denſitatis, ratione cuius res ex eo generari poſſent. Quia principia veræ Philoſophię eſſe putabant, quodlibet fieri ex ſuo contrario, & ita ex illo per rarefactionem, & condenſationem multa fiebant.

Alij verò, vt Empedocles, Anaximander, & Anaxagoras, plura ponebãt principia, & etiam contraria, quæ dicebant cõtineri, & quaſi claudi in infinito quod-

dam receptaculo, quod vocabant Chaos. Et Empedocles quidem pro principijs ponebat quatuor elementa contenta in ille Chao. Quod, vt ea continens dicebat eſſe primum principium, & ideo vnum potus principium ponebat, quam multa. Alij verò duo non tam Chaos illud, in quo continebantur, principium vocabāt, quam contenta in eo, quæ cum plura eſſent, plura potius, quàm vnum ponebant. Hæc autem principia dicebant eſſe infi-
78 nitas quaſdam particulas rerum omniū, vt carnis, oſsis, ſanguinis, lapidis, ligni, &c. adeo minimas, & indiuiſibiles, vt propterea eas vocarent Athomos, ex quibus aliquid ſemper extrahebatur iuxta naturam rei generandæ, ex quo fieret: vnde principia rerum naturalium dicebant eſſe infinita.

79 Hanc vltimam opinionem Anaxagorę reijcit Ariſto. in 2.p. cap. duobus arg. Primo, quia infinitum eſt incognoſcibile, ſed principia rerum naturalium ſunt infinita; ergò non ſunt cognoſcibilia, quare res naturales ex parte principiorum erunt incognoſcibiles. Secundo, quia res quęlibet generanda determinatam quantitatem poſtulat, ſub qua poſsit membra certæ magnitudinis habere, vt petunt propriæ operationes, quas per ea debet exercere, vt in viuente oſſa, nerui, & caro certam quantitatem habere debent, vt ex eis poſsint membra, etiam certæ magnitudinis fieri ad operandum; nam tam magna, vel tam parua excogitari poterunt, vt non ſint apta ad exercendas vitæ operationes, falſum igitur eſt, quod ex minimis, atque indiuiſibilibus particulis fieri poſsint.

TRACTATVS DE TERMINIS RERVM NATVRALIVM ſecundum magnitudinem, & paruitatem in duas quæſtiones diuiſus.

AGens Ariſtot. cap. præſenti contra 80
Anaxagoras præſupponit carnem, & cæteras partes viuentium determinatam quantitatem poſtulare, ſub qua generentur, & ſub qua exiſtant, vt apta eſſe poſsint ad exercenda opera vitæ. Verba autem Ariſtot. hæc ſunt. *Carnis autem determinata eſt quantitas, & magnitudine, & paruitate, manifeſtum eſt, quod ex minima carne nullū ſegregabitur corpus, erit enim minor minima.* Ex quibus occaſionē deſumpſerunt eius interpretes diſputandi de terminis rerum naturalium, quamuis plures moderni hāc diſputationem ad 6. lib. referant, vbi de partibus magnitudinis, eiuſque indiuiſibilibus agitur, ſed ijs eſt proprius locus eius. vt autem vniuerſalis ſit diſputatio, hunc tractatum inſtituimus, in quo duplicem quæſt. agitabimus. Prima, de viuentibus, an terminos magnitudinis, tam intrinſecos, quam extrinſecos habeant. Secunda, de corporibus vitæ expertibus.

QVAESTIO I.

An corpora viuentia habeant terminos ſuæ magnitudinis, & paruitatis intrinſecos, vel ſolum extrinſecos.

VT intelligatur quæſt. primò explicandi ſunt termini magnitudinis, & paruitatis, tam intrinſeci, quam extrinſeci. Terminus igitur magnitudinis duplex eſt, intrinſecus, & extrinſecus, intrinſecus eſt illa quantitas, ſub qua ita poteſt generari, vel eſſe ſubſtantia, vt ſub maiori non poſsit generari, aut eſſe, & ideò hunc terminum vocant maximum quod ſic, vt ſi homo poſsit habere magnitudinem quinque cubitorum, & non maiorem, illa erit terminus intrinſecus, & maximum quod ſic ſuæ magnitudinis. Terminus extrinſecus eſt quantitas illa, quam non poteſt habere, benè tamen quam-

Digitized by Google

quamcumque minorem, & ideo vocatur terminus iſte, minimum quod non, quia eſt minima quantitas, ex his, quę non poteſt habere corpus, vt ſi leo non poſſit habere quantitatem ſex cubitorum, ſed quamlibet minorem, illa erit terminus extrinſecus & minimum, quod non ſuæ magnitudinis. Terminus etiã paruitatis eſt duplex, intrinſecus & extrinſecus, & intrinſecus eſt illa quantitas, ſub qua poteſt eſſe res, & non ſub minori, vocaturque minimum quod ſic, quia eſt minima quantitas, quam habere poteſt, ita vt non poſſit eſſe ſub minori; vt ſi homo poſſit generari ſub quantitate vnius palmi, & non ſub minori, hæc erit terminus intrinſecus paruitatis generationis eius. Terminus verò extrinſecus paruitatis eſt quantitas illa, ſub qua non poteſt eſſe corpus, benè tamen ſub qualibet maiori, & ideo vocatur maximum quod non, quia eſt maxima quantitas, ex his quæ non poteſt habere.

18 Secun. paucis explicari debent modi incipiendi, & deſinendi rerum, nam copioſior eorum explicatio, & tractatio pertineat ad lib. 6. Duo ſunt modi incipiendi, & duo alij deſinendi. Primus modus incipiendi intrinſecus eſt, & appellatur primum eſſe rei, quæ incipit. Quia eſt inſtãs temporis, in quo verum eſt dicere nunc eſt & immediatè ante non erat, & propterea vocatur intrinſecus, quia in eo res habet eſſe, vt inſtans ille in quo anima rationalis introducitur in corpuſculum formatum in vtero matris, dicitur primum eſſe hominis, quia verum eſt dicere in eo, nunc primo eſt homo, & immediatè, hoc eſt, in tempore, quod fuit immediatè ante idem inſtans, non erat. Modus incipiendi extrinſecus vocatur vltimum non eſſe rei incipientis, & eſt inſtans, in quo verum eſt dicere, nunc vltimo res iſta non eſt, & immediatè, hoc eſt, in tẽpore, quod ſtatim ſequitur poſt hoc inſtans, erit: vt ſi aliquid incipit moueri in hoc inſtanti, verum erit dicere, nunc non mouetur, & immediatè poſt mouebitur, & nunc non eſt motus, & immediatè poſt hoc erit. Vocatur autem extrinſecus modus incipiendi, quia in illo adhuc res non eſt, ſed erit in tempore proximè ſequenti. Modi deſinendi etiam ſunt duo, vnus vocatur vltimum eſſe rei, quæ deſinit, & eſt inſtans temporis, de quo verum eſt dicere, dicere hoc eſt vltimum inſtans, in quo res iſta habet eſſe, & in tempore proximè ſequenti, iam non erit, & propterea poteſt vocari modus intrinſecus deſinendi, quia res tunc videtur intrinſecè deſinere, quãdo vltimo eſt. Quando verò iam non eſt, potius dicetur extrinſecè deſinere, & ideo ſecundus modus deſinendi, qui vocatur primũ non eſſe, poteſt appellari extrinſecus, & eſt inſtans illud in quo primo res nõ habet eſſe, ſed in tempore proximè præcedenti fuit. Vt inſtans illud, in quo peruenit corpus, quod mouetur ad locum in quo quieſcit, dicitur primum non eſſe motus eius, quia verum eſt dicere in eo, nunc primo non eſt motus, & immediatè ante fuit.

His expoſitis, quædam ſunt tamquam certa præſupponenda, in quibus conueniunt omnes opinantes. Primum eſt, reſpectu diuinæ omnipotentiæ nullum terminum habere res naturales intrinſecũ, nec extrinſecum. Nam præter punctum verſus paruitatem, ſub quo certum eſt nõ poſſe conſiſtere vllo modo corpus, & pręter infinitam actu molem verſus magnitudinem, quam probabilior opinio tenet dari nullo modo poſſe, etiam per potentiam Dei abſolutam, quamlibet finitam habere non repugnat, quia poſſibile eſt hominem effici adeo maiorem toto cœlo, & etiam ſub qualibet minima genera- 82

 ri po-

ri poteſt,& conſeruari, etiam per diuinam potentiam. Solũ ergo procedit quæſtio naturaliter, in quo ſenſu adhuc eſt certum in tota corporũ multitudine dari aliquod ita maximum, vt ſupremum cœlum, vt nullum detur maius, & aliquod etiam ità minimum, quale inuenitur in ſpecie aliqua rerum viuentium; aut non viuentium, vt nullum detur minus, licet illud determinatè nõ cognoſcamus. Difficultas ergò quæſt. eſt de poſsibili ſecundum naturam, an res naturales cuiuslibet ſpeciei petant determinatam magnitudinem, verſus maximum, & minimum ita vt ſub minori eſſe non poſsint, neque etiam ſub maiori, & id quidem via generationis, & augmenti, vt homo determinatam quantitatempoſtulet, in qua generetur, ita vt non poſsit ſub minori generari naturaliter, & ad tantam magnitudinem poſsit peruenire per viam augmẽti, vt non poſsit naturaliter creſcere, vel maiorem magnitudinem poſsit habere. Vel extrinſecè tantum deſignari debeant ei termini, hoc eſt minima quantitas, ſub qua non poſsit generari, benè tamen ſub qualibet minori. Et verſus maximum aliqua etiam ſit deſignanda, quam non poſsit habere, benè tamen minoré quamcunque, ex his enim conſtabit, quid ſit dicendum de eiſdem terminis quantum ad conſeruationem.

83 Et de viuentibus quidem (de quibus ſolum procedit quæſtio præſens) eſt prima opinio Veneti cap. præſenti, qui negat viuentia vllum terminum intrinſecũm habere, hoc eſt nec minimum quod ſic, ſub quo generari debeant, nec maximum quod ſic, vltra quem non poſsint creſcere. Probat vtrumque hoc argum. ſi datur maximum quod ſic, vel minimum, quod ſic, deſignetur vnus homo, qui iam ſit ſub primo, & alter, qui ſit genitus ſub ſecundo, & tunc certum eſſe poteſt primum per tumefactionem creſcere, & alteri poteſt oppoſita infirmitas ſuperuenire, per quam membra eius contrahantur, & minora fiant, & tunc inquirendum eſt, an poſsint breui aliquo tempore ſub tali diſpoſitione viuere, vel ſtatim perire debeant. Et ſi primum concedatur euidẽs eſt vtrumque excedere terminum intrinſecum magnitudinis, aut paruitatis: ſi verò non permaneant ſub tali diſpoſitione, ſequitur euidẽter deſiuere vtrunq; per vltimum ſui eſſe. Probatur conſequentia, quia tumefactio primi, & condenſatio ſecundi motus alterationis ſunt ſucceſsiui, qui incipiunt per vltimum nõ eſſe, verum igitur erit dicere, nunc non eſt tumefactio, neq; condenſatio, & immediatè poſt hoc erunt, etſi ſub eis non permanent duo illi homines, ſed ſtatim moriuntur, verum quoq; erit de vtroque dicere in eodem inſtanti, quod eſt vltimum non eſſe condenſationis, & tumefactionis, nũc non eſt homo iſte, ſed tempore immediatè præcedenti hoc inſtans fuit, quod eſt deſinere per vltimum eſſe, & hoc eſt abſurdum, nam ex eo fieret dari materiam ſine forma, vel duo inſtantia immediata, vt probatur in 6. lib. ergo non ſunt ponendi termini intrinſeci in viuentibus.

Secun. opin. eſt huic omnino oppoſita tenens, viuentia habere terminos intrinſecos magnitudinis, & paruitatis, nempe, minimum quod ſic, ſub quo generari petunt, ita vt non poſsint generari, neque eſſe ſub minori quantitate, & maximum quod ſic, ita vt non poſsint vltra illum creſcere. Ita Comment. Philop. Them. & Alex. cap. præſenti, D. Tho. 1. lib. Phyſ. lect. 9. lib. 2. de Anima lect. 8. in 2. d. 14. q. 1. ar. 1. ad 4. & d. 10. qu. 2. art. 2. & 1. p. q. 7. art. 3. Scot. 5. Met. q. 9. & in 2. d. 2. q. 9. ante medium. parag. ad iſta arg. Rich. quodlib. 3. 5. Duran. in 2. d. 18. q. 1. Greg. in 1. d. 17. q. 2. art.

Digitized by Google

q.2.art.3.Capre.& Hiſp.in 2.d.19.q.1. Caie. 1.p.q.17.art.3.Ferr.1.lib.Phyſ.q.7. Soncin. 8.lib.Met.q.3.

Tert.opin.eſt media inter has duas extremas,quam tenent plures moderni aſſerentes viuentia in bono ſtatu naturali genita, vel exiſtentia vtramq; terminum intrinſecum magnitudinis, & paruitatis poſtulare,ſed in malo ſtatu genita, vel ſi per infirmitatem tendant in corruptionem,non terminari terminis intrinſecis, ſed poſſe illos excedere,ita vt poſſint generari in minori quantitate ; minimo quod ſit eis deſignato, vel per infirmitatem ad minorem etiam quantitatem eodem minimo peruenire. Quod aliis verbis explicare ſolent dicentes , viuentia via generationis,aut in bono ſtatu terminos intrinſecos habere,ſed via corruptionis,aut in malo ſtatu ſolum extrinſecos ita vt ſub aliqua minima quantitate generari non poſſint,vel vſque ad illam diminui,vel minora fieri, benè tamen ſub qualibet maiori,& aliquam etiam quantitatem determinatam habere non poſſint,etiam via corruptionis, benè tamen quamlibet minorem . Et hanc ſecundam partem ſuæ opinionis probant 1. arg. Veneti.a.ex Gigantibus , de quibus aſſerit Scriptura ſacra in lib. Gen. longè ſuperaſſe magnitudinem cæterorum hominū; ergò maiorem longè habuerunt magnitudinem,ea quam pro termino intrinſeco petat humana ſpecies;quia geniti fuerunt extra ſtatum naturalem, & congruentem humanæ naturæ.

85 Noſtra verò ſententia hac concluſione explicatur,viuentia tàm via generationis,aut in bono ſtatu,quam via corruptionis,aut in malo ſtatu petūt terminos intrinſecos magnitudinis, & paruitatis, quos non poſſunt,niſi per miraculum excedere,hanc concluſionem tenet ſecunda opinio, & omnes autores pro ea citati.Et eſt expreſſa ſententia Ariſtotelis 4. l.de Generatione animalium c.4.his verbis. *Perficiendi cuiuſque animalis certa eſt magnitudo,tum ad maius,tum ad minus , quem terminum non ſupergrediuntur,vt vel maiora , vel minora euadant , ſed in medio magnitudinis ſpatio,exceſſum,defectumve inter ſe capiunt.* Et cap. præſenti. *Manifeſtum eſt igitur , quod impoſſibile eſt carnem,aut os,aut aliquid aliud. quantumcumque magnitudine,aut in maius, aut in minus.* Et tandem 2.lib.de Anim.text.41. *Natura autem conſtantium omnium terminus eſt , & ratio magnitudinis. & augmenti , hæc autem animæ ſunt,& rationis magis quam materia.*

Ex quibus teſtimoniis colligūtur duo arg.ad probandum viuentia vtrunq; terminū intrinſecum petere. Primum probat terminum intrinſecum paruitatis, ſub quo generari petunt,ita vt ſub minori non poſſint generari,neceſſe , ex natura animæ, vt inquit Ariſtot. & hoc modo formandum eſt. *Anima eſt actus corporis phyſici & organici potentia vitam habentis.* Vt definit ipſemet Ariſt.1.lib.de Anima ; ergo poſtulat corpus habens partes, & inſtrumenta diuerſa , & accommodata ad diuerſas operationes vitæ exercendas, quæ tantæ magnitudinis eſſe debent, & non maioris . Quod probatur euidenter ex arte qualibet,quæ ex propria natura poſtulat inſtrumenta tantæ magnitudinis, vt commodè poſſint deſeruire ad operationes,& effectus proprios præſtandos, ita,vt ſi maiora ſint , vel minora inepta prorſus cenſeantur , vt docet etiam expreſsè Ariſt.7.lib. Politic. cap. 4. Multo ergo maiori ratione anima ad exercenda opera vitæ,& præſtandos vitales effectus poſtulabit inſtrumēta corporis,in quo, & corpus ipſum tantæ magnitudinis , ita vt ſi maiora ſint,vel minora,inepta prorſus cenſeantur ad talē finem conſequendam,

dum,corpus namq; ex eiſdem inſtrumẽ-
tis compoſitum eſt, tãquam ex partibus,
vt ex capite,brachijs,pedibus,ac cæteris;
ſi autem partes debent habere determi-
natam magnitudinẽ,ita vt maiores , aut
minores eſſe non poſſint, eandem poſtu-
labit corpus,ita vt in minori generari nõ
poſſit,nec poſtquam genitum eſt ad mi-
norem peruenire.

86 Secundum argumentum ad proban-
dum terminum intrinſecum magnitudi-
nis colligitur etiam ab Ariſtot.ex natura
eiuſdem animæ hoc modo. Corpus auge-
tur virtute animæ, quæ vtitur potentijs
vitalibus actiuis,vt nutritiua,& augmen-
tatiua ad ipſum augendum:tantum igi-
tur,& non plus illud augere poterit ani-
ma,quanta fuerit virtus harum potentia-
rum ; ſed omnes potentiæ actiuæ ex ſua
natura habent terminum intrinſecum
magnitudinis in ordine ad ſuos effectus
producendos,ita vt tantum poſſint pro-
ducere effectum,& non maiorem, vt do-
cet idem Ariſto.1.lib.de cœlo, tex.116.&
experientia notum eſt in omnibus poten-
tijs;ergo corpus viuens ad tantam mag-
nitudinem poteſt peruenire virtute na-
turali,vt maiorem non poſſit habere;
quod eſt terminum habere intrinſecum
verſus magnitudinem.Et his teſtimonijs,
& arg.probatur noſtra ſententia,& com-
munis aduerſus primam opinionem Ve-
neti.

Sed probatur aduerſus tertiam opini-
onem modernorum,quod hos terminos
habeant;non ſolum via generationis, aut
in bono ſtatu,ſed etiam via corruptionis
& in malo,ita vt nec eos excedant , nec
excedere poſſint , niſi per miraculum.
Primò eiſdem teſtimonijs Ariſtotelis,
qui abſq; dubio ſciebat hominẽ poſſe tu-
mefieri,vel condenſari, aliave infirmita-
te contrahi,& nihilominus expreſsè aſ-
ſerit nõ poſſe viuentia hos terminos ex-
cedere;ergò ſentit non poſſe ad maiorẽ,
vel minorem quantitatem peruenire per
infirmitatem,vel via corruptionis.

Probatur deinde ratione, quia per tu- 87
mefactionem, condenſationẽ, vel quam-
libet aliam infirmitatem, non poteſt vi-
uens acquirere maiorem quantitatem,
quam habebat acquiſitam per virtutem
augmentatiuam, neque aliquam deper-
dere,ex ea in qua fuit genitum ; ergo et-
iam via corruptionis, vel in malo ſtatu
non poterit excedere terminos intrinſe-
cos,quos petit naturaliter. Probatur an-
tecedens,quia tumefactio, & condenſa-
tio alterationes quædam ſunt, per quas
acquiruntur qualitates quædam, nempe
tumor,& denſitas; ſed per alterationem
nõ poteſt adquiri quantitas, vt ex ſe eui-
dens eſt,ſed per ſolam augmẽtationem,
quia illa terminatur per ſe ad qualitatẽ
hæc ad quantitatem;ergo per eaſdem in-
firmitates,vel ſimiles non acquirit cor-
pus nouam quantitatem, nec deperdit a-
liquam ex ea,quam habebat ; & conſe-
quenter nec fit maius,nec minus,nec ex-
cedit terminos intrinſecos magnitudinis
& paruitatis ſibi à natura deſignatos. Sed
ſolum quantitas , quam habebat ab ex-
trinſeco extenditur, vel contrahitur,vt
maiorem,vel minorem occupet locum,
ratione qualitatis contrariæ per tumefa-
ctionem,vel condenſationem acquiſitæ.
Quemadmodum quando rarefit aqua prę
nimio calore,vel liquefit cera , licet vi-
deantur maiores fieri , nullam prorſus
acquirunt quantitatem , nec verè fiunt
maiores,ſed ab extrinſeco dilatantur per
raritatem alteratione acquiſitam, & ma-
iorem locum,vel minorem , quam prius
occupant;non quidem propter maiorem
quantitatem,vel minorem, ſed propter
eandem dilatatam,vel contractam ab ex-
trinſeco ratione qualitates contrariæ ac-
quiſitæ. Et hoc decepit planè modernos
auto-

Digitized by Google

autores tertiæ opinionis, falſo putantes, per has infirmitates aliquam quantitatẽ acquiri,vel deperdi, & ideo excedere terminos intrinſecos viuentia, & ſolum habere extrinſecos in malo ſtatu, & in via corruptionis.

Quod argu.eorum non probant, nam ad primum negãdũ eſt antecedens, quod tanquam certum præſupponitur; nempe viuentia per tumefactionem maiora fieri,vel per contractionem minora; quia licet videantur maiorem quantitatẽ acquirere,vel aliquam deperdere, falſum hoc eſt, ſed ſolum acquirunt qualitatem quandam aduerſam,ratione cuius quantitas quam habebant dilatatur, vel contrahitur, & maiorem locum ſic dilatata occupat,vel minorem ſic contracta. Et propterea ſenſu iudicantur maiora, vel minora fieri, ſed intellectus ratione potius,quam apparentia ductus cõtrarium cognoſcẽs,ſenſum hac in parte corrigit.

Ad ſecundum de Gigantibus duo dicimus,primum,quod in ſtatu naturali geniti ſint; nam ſicut natura vno tempore valdè longiorem vitam, quam aliis tribuebat hominib.eodem modo tali tempore,tali loco, & ex talium hominum cum talibus mulierib.coniunctione, homines longè maioris magnitudinis producebat, & id quidem naturaliter, quia intra latitudinem totius naturæ, & naturalium cauſarum ad tantam magnitudinem eis tribuendam poteſt ſe extendere,ſicut etiam ad tantam durationem. Secundò dicimus Gigantes non exceſſiſſe terminum magnitudinis naturæ humanę debitum,quia terminus iſte, quem vocãt maximum quod ſic,non conſiſtit in indiuiſibili, ſed magnam habet latitudinem ſe extendẽtem ad totam illorum quantitatem.Quod efficaciter probatur ex eo, quod Gigantes illi conuenienter exercebant opera vitæ; ergo membra illorum, & integra corpora erant conuenientia inſtrumenta pro eiſdem operibus vitæ exercendis, ſed in ordine ad eiuſmodi opera aſſignatur terminus intrinſecus; ergò hunc non exceſſerunt. Ex quibus ad argumentum negandum eſt totum quod aſſumit, & ita cenſetur facilè ſolutum.

QVAESTIO II.

An corpora non viuentia habeant terminos intrinſecos magnitudinis, & paruitatis,vel ſolum extrinſecos.

88 Circa quam conueniunt omnes opinantes, quod eiuſmodi corpora vtrumque terminum extrinſecum habeant, quia neque poſſunt verſus paruitatẽ generari,aut eſſe in puncto,neque verſus magnitudinẽ habere quãtitatem actu infinitam; ergo pro termino paruitatis extrinſeco ſaltem habebunt punctum indiuiſibile,vel minimam aliquam quantitatem,ſub qua eſſe non poſſint, & pro termino magnitudinis infinitam quantitatem.

89 Conueniunt ſecundo, quod ſecundum propriam naturam conſiderata verſus magnitudinem non habeant terminum intrinſecum. Cuius ratio eſt manifeſta, nam quantum eſt ex propria natura, non repugnat in infinitum creſcere, vt de igne docet expreſsè Ariſt.2.lib.de Anima, text.41.vbi in infinitum creſcere poſſe ait,ſi infinita ei apponantur combuſtibilia, probaturque euidenti ratione; nam quantumlibet magnum ignem excogitemus,euidens eſt poſſe conuertere ſtupam ſibi applicatam, & conſequenter maiorem fieri, quare nullus poteſt deſignari ei terminus,vltra quem non poſſit creſcere,& quod de igne probatum eſt, de cæteris poteſt eodem modo probari.Neq

Digitized by Google

ita vt tanta ſit, & non minor;ergo talis quantitas erit, minimum quod ſic, ad generationem eorum requiſitum.

Secundo natura producit rem quamlibet etiam non viuentem propter aliquam operationem ab eadem re exercendam. Vt docet Ariſt. 2. lib. de cœlo c. 3. tex. 17. & 1. Ethic. c. 7. nullum ergo producit corpus niſi in ea quantitate in qua poſsit præſtare proprias operationes. Probatur conſequentia, quia tam parua poteſt eſſe res, vt operari non valeat, ſed ſtatim ac producta eſt, pereat; determinatam ergo requirunt quantitatem, in qua generentur, & ſint. Et ſi dixeris ſufficere determinatam extrinſecè, probatur quod ſit neceſſaria intrinſecè terminata; nam ſi deſignetur minima quantitas, ſub qua non poſsit ignis eſſe, & eam augeamus, deueniemus ad aliam, in qua primo eſſe poſſit, & non in minori, & hæc erit, minimũ quod ſic, neceſſariũ ad generationẽ eius.

Secunda opinio negat nõ viuentia habere, minimum quod ſic, ſed ſolum eis concedit, maximum quod non, quam tenent Scot. & Venet. locis citatis quæſtione præcedenti, quos ſequuntur Ochanin, 2. d. 28. & Valleſius controuerſia 5. ad Tyrones, & maior modernorum pars, ita vt ferè communis ſit iam in ſchola. Et videtur mihi probabilior, & tenenda.

Probat Scotus multis rationibus, ex quibus hæc ſola efficax eſt, & propter quam ego ſemper ſecutus ſum ſententiam eius. Si corpora non viuentia poſtulant minimum quod ſic, ad ſui generationem, ſit minima quantitas ad generationem ignis requiſita digitalis, & hæc applicetur igni. Tunc ſic arguo, omne agens naturale applicatum paſſo, prius & fortius agit in primam medietatem eius (cũ ſit diuiſibile) quam in ſecundam, quia hęc eſt proximior; ergo prius imprimit ei ignis diſpoſitiones neceſſarias pro introductione formę ſubſtantialis, quam parti ſecundæ, ſed in puncto in quo habuerit vltimam diſpoſitionem requiſitam introducetur in ea forma ſubſtantialis; ergo prius generabitur ignis ex medietate, quam ex toto; quare tota quantitas, quæ pro minimo deſignata eſt, non eſt neceſſario requiſita, ſed in minori poteſt introduci forma ignis, quod eſt non habere terminum intrinſecum.

Hoc argu. conantur ſoluere moderni, 10
admittentes quidem principium illud, omne agens naturale applicatum paſſo prius agit in proximiorem partem eius, quam in remotiorem, quia euidens eſt in Philoſophia: diſtinguentes tamen modum agendi eius, quantum ad diſpoſitiones, & formam ſubſtantialem, concedenteſque omnes gradus caloris introducere ignem in proximiori parte illius quantitatis digitalis, (quæ pro minimo, quod ſic, deſignatur) prius quam in remotiori, non tamen formam ſubſtantialem ignis, quouſq; ad reliquas partes totius eandem vltimam diſpoſitionem extendat. Vnde non ſequitur, quod ignis generetur in minori quantitate minimo, quod ſic, pro generatione eius deſignato. Et rationem huius ſolutionis aſsignant alij, quia non introducitur forma ſubſtantialis cũ vna tantum diſpoſitione vltima, quouſq; adſint omnes neceſſariæ; ſed vna ex neceſſarijs ad generationem ignis eſt digitalis quantitas, ita vt in minori non poſsit generari; ergo licet vltima diſpoſitio caloris prius ſit in dimidia quantitate, non introducetur forma ſubſtantialis ignis, quouſq; ſe extendat per totam, vt ita ſint ſimul omnes diſpoſitiones requiſitæ.

Sed hæc ratio eiuſdem ſolutionis manifeſtam petitionem principij continet, quia ſupponit id, quod probandum eſt, & de quo eſt tota quæſtio, videlicet minimum, quod ſic, eſſe diſpoſitionẽ, neceſſariam

Digitized by Google

naturali conuicti docuerunt. Ratio autem naturalis, qua probatur principia rerum naturalium debere eſſe contraria, ſic formanda eſt. Principia talia eſſe debent, quæ nec fiant ex alijs, nec ex alterutris, ſed omnia fiant ex ipſis, ſed talia ſunt prima contraria; ergo prima contraria ſunt principia, & per conuerſionem ſimplicē, prima principia erunt prima contraria. Maior euidens eſt, quia ſi principia fierent ex alijs, non eſſent prima, vt ex ſe eſt manifeſtum: & eadem ratione, ſi fierent ex alterutris, hoc eſt ſi vnum ex alio fieret, quod verò ex eis fiant cætera; patet ad rationem primorum principiorum pertinere. Vt autem probet minorem, præſupponit contraria duplicia eſſe prima, & ſecunda. Prima contraria ſunt primæ qualitates, vt calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: contraria ſecunda ſunt ſecundæ qualitates, quæ ex mixtione primarum fiunt, vt album, & nigrum. Itaq; contraria quaſi ſecundaria ex alijs, nempe ex primis contrarijs fiunt, ſed prima contraria ex eo, quod ſunt prima, non fiunt ex alijs contrarijs, alioqui procederetur in infinitū, & nulla darētur prima. Hoc ſuppoſito probat minorem, quod prima contraria non fiant ex alijs, nec ex alterutris, ſed omnia fiāt ex ipſis. Nam ex eo quod prima ſunt, non fiunt ex alijs, nec ex alterutris, hoc eſt, neque vnum ex altero. Nam etſi calidum fiat ex frigido, in quantum ſubiectum, quod nunc eſt calidum, prius fuit frigidum, ſed calor ipſe nunquam ex frigore fit. Quod vero ex eis fiant omnia, probat: nam quidquid fit, per actionem, & paſſionem fit, ſed nihil agit per ſe niſi in ſuum contrarium, vt calidum non agit per ſe, niſi in frigidum; ergo quidquid fit, ex ſuo contrario fieri debet, quare omnia debēt fieri ex primis contrariis. Quod intelligitur proximè, vel remotè, in quantum ex primis contrariis fiunt, vel ex his deriuantur ſecundaria, ex quibus proximè fiunt alia.

QVAESTIO VNICA.

An prima contraria ſint principia rerum naturalium.

Ratio Ariſtot. qua probauit princi- 94
pia rerum naturalium eſſe contraria examinanda eſt, vt intelligamus, quā habeat efficacitatem ad id probandum. Conſtat autem duplici parte, nempe maiori, & minori vnius ſyllogiſmi. Maior eſt definitio principiorum. Minor verò applicatio eiuſdem definitionis ad prima contraria. Vtraq; autem examinanda eſt, & ideo in duas partes diuiditur quęſt. In 1. examinabitur definitio principiorū. In 2. an eadem definitio conueniat primis contrariis, & ita prima contraria ſint prima principia, & ex conſequenti prima principia rei naturalis ſint prima cōtraria, hæc eſt enim concluſio intenta ab Ariſtotele.

Vt autem definitionem in prima parte examinemus, vnum, aut alterum proponemus arg. aduerſus eam, vt ex eorum ſolutione conſtet eſſe legitimam. Prima particula definitionis eſt, quod principia non fiant ex aliis, quod ſic probatur falſa. Materia, & forma ſunt in prædicamēto; ergo habent genus, & differentiam, ex quibus componuntur. Habent etiam partes integrantes, cum materia diuiſibilis ſit, & ferè omnes formæ; ergò componuntur ex partibus eſſentialibus generis, & differentiæ, atque etiam ex integrantibus, quare ex vtriſq; fieri dicentur.

Secunda particula eſt, quod non fiant ex alterutris, hoc eſt vnum non fiat ex altero, quæ ſic impugnanda eſt. Forma fit ex materia, de cuius potentia educitur, & ex materia habente priuationem eius, alio-

Digitized by Google

qui non fiet ex contrario, quia materia non eſt contraria formę, niſi ratione priuationis; ergo etiam fit ex priuatione, quare nõ poteſt negari, quod vnum principium fiat ex alio.

Sed probatur tandem, quod ex principiis non fiant cætera, nam vel particula, ex, dicit partem componentem, vel ſolũ terminum à quo, ſi dicat primum excludenda eſt priuatio, quæ non eſt pars componens, vt ex ſe patet. Si vero dicat ſecundum, excludenda eſt materia, quæ nõ eſt pars componens, ſed ſolum terminus à quo; ergo definitio non eſt bona, quia non conuenit omnibus principiis, immò nullus videtur conuenire. Quod ſic probari poteſt, quia ex principiis aquæ ſola aqua fieri poteſt, & ex principiis ignis ſolus ignis; ergo non dantur aliqua principia, ex quibus fiant omnia, quare nullis principiis in particulari poteſt conuenire definitio, nec ex conſequenti principiis in communi, quia repugnat conuenire aliquid prædicato communi, & repugnare particularibus ſub eo contentis.

Pro explicatione definitionis, & argu. ſolut. notãda ſunt duo. Primum eſt, quod principium & cauſa ſe habent, tanquam ſuperius, & inferius prædicatum: nam principium ſuperius quid eſt, cum ſignificet omne illud ex quo aliquid eſt, vel fit, aut incipit, cauſa verò addit influxum & dependentiam eius, quod fit ab ea. Vnde ſequitur de pluribus dici principium, & non ſolum de cauſis, dicitur enim de puncto, à quo incipit linea, & de termino, à quo incipit motus; in quibus nullà eſt ratio cauſæ reſpectu lineæ, vel motus. Quidquid ergo eſt cauſa, principium eſt; ſed non quidquid eſt principium, eſt cauſa, & ideo licet priuatio non ſit cauſa generationis naturalis, principium eius vocari poteſt. Materia verò, & forma non ſolum principia ſunt rei naturalis, ſed etiam cauſæ, materialis, & formalis verum influxum habentes in compoſitione eius. Quare in ratione principij conueniunt cum priuatione, & in ratione cauſæ diſtinguuntur ab ea. Conuenire autem in ratione principii non vniuocè, ſed analogicè intelligendum eſt, quia cũ priuatio non ſit entitas poſitiua, ſolum ab ea incipit generatio, tanquam à negatione formæ in materia apta eam ſuſcipere; materia verò, & forma principia ſunt per poſitiuas entitates, & ideo ratio principij ſimpliciter eis conuenit, priuationi vero, non niſi ſecundum quid. Quod vero Ariſt. 12. Met. text. 12. dixit, materiam, formam, & priuationem eſſe tres cauſas, & tria principia rerum naturalium, non de cauſa ſecundum propriã ſignificationem accipitur, ſed ſecundum vulgarem; quo pacto, quidquid ad aliud quomodocumque neceſſarium eſt, cauſa eius ſolet appellari.

Secund. notandum eſt, ter eſſe repetitam particulam, ex, ab Ariſtot. in definitione, diuerſis autem modis in vno, & alio loco ſumere eam docent plures ex interpretibus, videlicet in vno pro ſola habitudine partium eſſentialium componentium, in alio prout excludit cauſam efficientem, alij vero in alijs etiam ſignificationibus. Nos verò cum maiori parte eorum dicimus ſemper ſumi in eadem ſignificatione, alioqui, ſi in diuerſis ſumeretur, æquiuocè ea vteretur Ariſto. in eadem definitione, quod magnum incõueniens eſt. Significatio verò quam habet ſemper, eſt communis ratio principij abſtrahẽs à rationibus particularibus cauſæ, & ſolius principij, aut à ratione partium componentium, vel ſolius termini à quo. Vnde ſenſus definitionis eſt, omnia fieri ex principiis, tanquam ex partibus componẽtibus, vel tanquam ex termino à quo, quibus modis principia ipſa, nec ex ea aliis 95.

ea aliis, nec ex alterutris fiunt. Excludũtur etiam omnia corpora naturalia, quæ ex his principiis fieri cõſtat, ita Aegidius Romanus, & Conimbricenſes cap. præſenti. Et ita per primam particulam, *quæ neque fiunt ex alijs,* excluduntur omnes cauſæ extrinſecæ, vt finalis, efficiens, atq; exemplaris, quia propriè loquendo nihil dicitur ex eis fieri, ſed finalem eſſe id, cuius gratia cætera fiunt, efficientem à qua effectiuè producitur, & exemplarem ad cuius imitationem fit. Principium verò rei naturalis, aut generationis eius eſt, ex quo aliquid conſtat, aut ex quo procedit generatio eius. Per ſecundum verò, *quæ neque fiunt ex alterutris,* excludũtur quatuor elementa, quæ ex ſe inuicem generari dicuntur, vt ignis ex aqua, aut ex aere. Per tertiam denique. *Sed omnia fiunt ex ipſis.* Excluduntur omnia accidentia, & omnes etiam negationes, ex quibus nihil propriè dicitur fieri ex altero, ratione ſubiecti, in quo vtrumque recipitur, vt calidum ex frigido.

Ex his reſpondetur ad 1. argu. concedendo, quod materia, & forma ſint in prædicamento, ſaltem reductiuè ſub genere corporis, cuius partes ſunt, & ideo aliquo modo fieri, aut componi ex genere, & differentia, hoc verò non eſt in genere naturali, ſed metaphyſico, quare nõ tollit, quin in proprio genere naturali, in quo ſunt principia, non fiant ex aliis, quo pacto ſumuntur verba in definitione: vnde verum eſt, principia rerum naturalium, in eo genere, in quo ſunt principia non fieri ex aliis, hoc eſt tanquam ex principiis eſſentialibus Phyſicis, qualia ſunt materia ipſa, & forma, quaſi dicatur non fieri ex aliis eo modo, quo cætera fiunt ex ipſis, quam conditionem non tollunt partes ipſorum integrantes, cum non ſint principia eſſentialia, vt conſtat.

Ad 2. negandum eſt antecedens, quod forma fiat ex materia, aut ex priuatione, nam ſecundum proprietatem Phyſicam, forma, nec generatur, nec fit, ſed compoſitum, vt docet expreſsè Ariſt. 1. lib. Phyſ. text. 64. his verbis. *Quare manifeſtum eſt ex dictis, quod omne quod fit, ſemper eſt compoſitum.* Et D. Thom. in eorum expoſitione. Et probat hæc ratio, fieri rei ordinatur ad eſſe eius; ergo eius tantum eſt fieri, cuius eſt eſſe; forma verò non eſt; ſed ſolum dicitur ratio eſſendi compoſito; quod propriè dicitur eſſe; ergo forma non fit, ſed compoſitum. Quod ſi non fit; ergo nec fit ex materia, nec ex priuatione, ſed cõpoſitum dicitur ex vtraque fieri ratione formæ, à qua habet eſſe, & cuius principia ſunt materia, forma, & priuatio. Edu- ci autem de potentia materiæ, non eſt per ſe fieri, ſed in actum exire, tanquam rationem eſſendi compoſiti, quod per ſe generatur, & fit.

Tertium argu. ſolutum eſt iam ex doctrina tradita, quia particula, ex, non dicit particularem aliquam habitudinem, ſeu generalem principij, ſub qua comprehenduntur partes eſſentiales componẽtes, & etiam terminus, à quo generatio eiuſdem rei naturalis incipit, & ideo nec priuatio excludenda eſt, nec materia, vel forma. Quod verò additur de principiis particularibus, difficultate caret. Nam vltima particula definitionis (*quod omnia fiant ex ipſis*) ſecundum diſtributionem accommodatam intelligenda eſt, ita vt ſenſus ſit, omnia fiunt ex principiis in communi acceptis, & ex eiſdem acceptis in particulari omnia etiam ſui generis, vel ſpeciei.

Secunda pars quæſt.

IN ſecunda parte examinandum eſt, an definitio principiorum conueniat primis cõtrariis, & ita prima contraria ſint prima principia, & per ſimplicẽ conuerſionem

Digitized by Google

ſionem prima principia rei naturalis ſint prima contraria. In quo duo continentur. Primum, quod prima principia ſint contraria. Secundum, quod ſint prima contraria.

Vtrunque autem videtur falſum. Primum quidem, quia materia, & forma ſunt ſubſtantiæ: ſubſtantiæ verò nihil eſt contrarium, vt idem Ariſt. docet in prædicamento ſubſtantiæ; ergo materia, & forma contrario carent. Præterea contraria vt docet idem Ariſtot. 5. Met. cap. 10. text. 16. duplicem conditionem habere debent, nempè quod ſub eodem genere diſtinguantur ſpecie, & quod non poſſint ſimul eſſe in eodem ſubiecto, ſed vtraque conditio eis repugnat, quia materia, & forma non ſolùm ſpecie non differunt, ſed eandem ſpeciem componunt, & in eodẽ compoſito permanent; ergo contrariæ eſſe non poſſunt.

Et multo minus poſſunt eſſe prima contraria, quia vera contrarietas in ſolis qualitatibus reperitur mutuo ſe expellentibus ab eodem ſubiecto; ergo prima contrarietas in ſolis primisqualitatibus, quæ propterea vocantur primæ, quia ex eis ſiunt cæteræ omnes, falſum eſt ergo, quod Ariſtot. aſſerit prima contraria eſſe prima principia rei naturalis, & prima principia eſſe prima contraria.

His tamen non obſtantibus probatur, quod principia rei naturalis ſint contraria, hac ratione. Generatio eſt mutatio de non eſſe ad eſſe; ergo illud dicitur generari, quod nunc eſt, cum prius ſimpliciter non eſſet. Vnde infero quodlibet fieri ex ſui non eſſe, vt ignis ex non igne, & homo ex non homine, non tamen fit ex pura negatione ſui, ſed ex eo, quod cum non habeat ſuum eſſe, poteſt illud habere, vt ignis non fit ex quocunq; non igne, ſed ex materia proximè diſpoſita pro forma eius. Quod exemplo artificalium probatur. Nam artifex non inducit formam ſtatuæ in lignum quodcunque, ſed dolatum, & paratum iam aptumque ad ſuſcipiendam talem formam. Eodem igitur modo agens naturale non inducit naturalem formam in quamlibet materiam non habentem illam, ſed in eam tantum, quæ pro ea ſuſcipienda diſpoſita eſt, & aptitudinem habet eam ſuſcipiendi; ſed negatio formæ in ſubiecto apto ſuſcipiendi illam eſt priuat o; ergo quodlibet fit ex priuatione ſuæ propriæ formæ, tanquam ex termino à quo incipit generatio eius, forma autem, & priuatio ſunt oppoſita: cum ſe excludant ab eadem materia, nec ſimul in ea vllo modo eſſe poſſint, ergo principia rei naturalis contraria ſunt.

Secundò generatio, & corruptio rerũ naturalium fit per actionem, & paſſionem, ſed actio, & paſſio ſunt inter contraria, quia nihil agit, niſi in ſuum contrarium, nec patitur, niſi ab eo, non enim agit calidum in aliud calidum, ſed in frigidum, nec patitur, ab alio calido, ſed à frigido; ergo principia generationis naturalis contraria ſunt.

Vt autem intelligamus, quonammodo contraria ſunt, notandum eſt contrarietatem duobus modis ſumi, vt docet Ariſt. 5. lib. Met. cap. 12. text. 16. Primo ſtrictè, & propriè pro oppoſitione eorum, quæ mutuo ſe expellunt ab eodem ſubiecto, & hoc modo ſolũ reperitur in primis qualitatibus. Secundo ſumitur minus propriè pro oppoſitione ei ſimili eorum, quę licet actiuè, & paſſiuè non ſe expellant ab eodem ſubiecto, habent tamen rationes oppoſitas, & repugnantes in ordine ad illud: & ideo non poſſunt ſimul in eo eſſe. Et ita ſe habent forma, & priuatio in ordine ad materiam, vel ſubiectum. Et propterea pro contrarijs accipiuntur ab Ariſtot. qui etiam de hac contrarietate loqui-

Digitized by Google

loquitur 10. lib. Met.text. 23. aſſerens in quolibet genere reperiri vnam contrarietatem, quæ vocatur habitus, & priuationis. Idque probat, quia quodlibet genus diuiditur per duas differentias oppoſitas inæqualis perfectionis, quarum imperfectior ſignificatur nomine habitus, perfectior verò nomine priuationis, & vna includit priuationem perfectionis alterius, vt animal diuiditur in rationale, & irrationale, quod tanquam imperfectius caret perfectione rationalis, & ideo hoc ſignificatur nomine habitus, aut formæ, illud vero nomine priuationis.

97 Secundo notandum eſt, hanc contrarietatem eſſe primam omnium, propter duo. Primum, quia includitur in quacunque alia contrarietate etiam propriiſſima: nam propriiſſima cõtraria, ita ſe habent, vt vnum ſit perfectius altero, vt calidum eſt perfectius frigido, & propterea includit priuationem perfectionis eius, & nomine priuationis ſignificatur; perfectum verò, vt calidum nomine formæ, vel habitus. Secundum, quia hæc cõtrarietas, & non alia reperitur in ſubſtãtia, quæ eſt primum prædicamentum & omnium perfectiſſimum; ergo meritò vocatur prima, ad quam reducitur omnis alia, etiam propriiſſima. Vtrumq; docet Ariſtoteles 10. lib. Metaph. capit. 3. textu 15. his verbis. *Prima verò contrarietas habitus, & priuatio eſt, non tamen omnis priuatio, ſed quæcunque perfecta ſit* Et poſt pauca. *Omnis namque contrarietas habet alterius contrariorum priuationem.* Et cum principia rerum naturalium ſint principia ſubſtantiæ, & ſubſtantialis generationis, vt materia, forma, & priuatio, meritò appellantur ab Ariſtotele prima contraria, quia primam contrarietatem ad quam reducuntur omnes habent, & eadem prima contrarietas primo eis conuenit, & ab eis deriuatur ad cætera contraria. Quia ſicut ſubſtãtia eſt prima omniũ entiũ, nõ ſolũ natura, ſed tempore, & dignitate, ita contrarietas habitus, & priuationis, vel formæ in principiis eius reperta, meritò vocatur prima, & propter eandem eius principia non ſolum vocantur cõtraria, ſed iure vocantur prima contraria. Et ecce tria ſimul explicata, & probata, nẽpe principia rei naturalis eſſe contraria, quomodo eis contrarietas conueniat, & quam ſit rationi conſonum, quod appellentur ab Ariſt. prima contraria.

Ad 1. argum. diſtinguenda eſt minor, quod ſubſtantiæ nihil ſit contrarium, nã de ſtricta contrarietate verum eſt, falsũ verò de oppoſitione priuatiua, quę appellatur prima contrarietas.

Secundum argum. concedendum eſt, quia ſolum probat materiam, & formam non eſſe principia contraria, quod verũ eſt, non enim dixit Ariſtot. omnia principia rerum naturalium eſſe contraria; ſed indefinitè locutus eſt, quare ad veritatem ſententiæ illius ſufficit aliqua principia eſſe contraria, nempe formam, & priuationem. Quamuis etiam dici poſſit materiam eſſe contrariam formæ, non ratione ſui, ſed ratione priuationis, & ideo omnia principia quodammodo eſſe contraria.

Ad vltimum diſtinguendum eſt antecedens, nam ſi veram cõtrarietatem pro ſtricta accipiat, concedendum eſt, ſi verò pro oppoſitione prima, ad quam reducitur ſtricta etiam contrarietas, falſum eſt, quod ſolum in primis qualitatibus reperiatur, imò in ſubſtantia, & principiis naturalibus generationis eius primo reperitur, & ab ea deriuatur in ſtrictam contrarietatem, vt expoſitum eſt.

Digitized by Google

pite pręcedente poſitam, quod principia rerum naturalium tria ſint eaque diſtinguere, & magis explicare. Diuiditur autem cap. in duas partes, in prima id probat ratione ſimul, & inductione in omnibus mutationibus omnium prædicamentorum: in 2. diſtinguit principia inter ſeſe, ex quibus colligit quodammodo eſſe duo, & quodammodo eſſe tria. Probat igitur principia eſſe tria hac ratione; in omni mutatione dantur duo termini, vnus, à quo incipit mutatio, & alter in quem tendit, & præter duos terminos datur ſubiectum, quod ab vno in alterum tranſit vtrumq; in ſe ſucceſſiuè recipiens; ergo tria ſunt principia in quacunque mutatione, ſed generatio rei naturalis eſt mutatio ſubſtantialis; ergo dabuntur in ea terminus, à quo incipiat, qui eſt priuatio, terminus in quē formaliter tendat qui eſt forma, & cōmune ſubiectum, quod ab vno in alterum mutetur, vtrumq; in ſe ſucceſſiuè recipiens, & hoc eſt materia. Quam ſimul cum termino à quo, vel etiam cum termino ad quem ſumere poſſumus ad explicandū, quid per mutationē fiat, dicemuſq; ex nō homine fieri hominem, h. e. ex materia exiſtente ſub priuatione animæ rationalis, per cōiunctionem cum eadem forma fieri hominem. Per nudum verò ſubiectum explicari non poteſt, quid per mutationem naturalem fiat, ſed ſolum quid fiat per artificialem; non enim dicimus hominē fieri ex materia, aut album ex homine, benè tamen quod Cathedra fiat ex ligno.

Hæc autem tria principia, nempè priuatio, forma, & ſubiectum, quòd eſt materia, ſic diſtinguit in 2. parte cap. in omni genere mutationis ait, vt priuatio non faciat numerum realiter cum materia, ſed ſolum ſecundum proprias rationes formales, per quas diſtinguuntur. Forma verò numerum ſimpliciter efficiat cum vtraq;, & ratio huius manifeſta eſt. Quia accidens non facit numerum cum ſubiecto, ſed pro eadem re computatur realiter cum eo, ſed ſolum ſecundum rationem formalem, & eſſentiam, quam habet ab eo diuerſam; non enim dicimus hominem, in quo eſt albedo, & album duo eſſe, ſed vnum.; priuatio verò quaſi accidens eſt materię nullum eſſe ſubſtantiale ei tribuens; ergo nō facit realiter, & ſimpliciter numerum cum ea, ſed pro eadem re computantur; faciunt tamen numerū, ſi ſecundum rationes formales accipiantur, quas conſtat eſſe diuerſas. Forma vero numerum facit cum materia, quia nō eſt accidens eius, ſed alia pars ſubſtantialis rei naturalis à materia diuerſa: nec etiam eſt accidens priuationis, ſicut nec priuatio eſt accidens eius, ſed cum contraria ſint, numerum ſimpliciter efficiunt. Ex quibus ſequitur principia rerum naturalium quodammodo eſſe duo, hoc eſt ſecundum numerum realem, propter materiam, & priuationem numerum realem non efficientes, & quodammodo eſſe tria, quia ſecundum rationes formales diuerſas quas habent, numerum efficiūt.

QVAESTIO VNICA.

An prima principia rerum naturalium ſint tria, ita vt nec plura, nec pauciora.

NOn oportet varias antiquorum Philoſophorum opiniones repetere, de 99
numero principiorum, ſed ad tres claſſes eas reducere poſſumus. Nam quidam vnum tantum poſuerunt. Alij infinita, alij deniq; plura, ſed non infinita. Ariſt. verò refutatis omnium ſententijs, tria poſuit, ita vt nec plura ſint, nec pauciora. Loquitur autem de principijs ſubſtantiæ, & ideo de primis ſolum, quia cum ſub-

ſtantia ſit primum ens, & fundamentum cæterorum, tantũ principia eius vocantur prima, & ex conſequẽti de ſolis principijs rei naturalis, quia ſola ſubſtantia ens naturale eſt, non ergo de principijs accidentium, vel generationis eorum, quia nec accidentia ſunt entia naturalia, ſed ad ſummum vocantur entia ſecundum naturam, tanquam aliquid ſubſtantiæ, quare nec productio eorum vocatur ſimpliciter generatio. Ideo non oportet quærere principia eius, nec etiam aliarum productionum ſubſtantialium, quæ primam generationem præſupponunt, ſed principia horum omnium regulanda ſunt per principia rei naturalis, & generationis eius, quæ prima vocantur. De his ergo ſolum docet Ariſtoteles tria tantum eſſe. Nempè, materiam, formam, & priuationem.

Quod autem non ſint tria, ſed plura, hoc arg. probatur, quia res naturalis non ſolum dependet ab his tribus, ſed etiam à cauſa efficienti, à qua generatur, & à cauſa finali, cuius gratia generatur, tanquam à principijs proprijs; ergo plura erunt principia tribus. Etſi dicas, principia quidem hęc eſſe, ſed extrinſeca, Ariſto. verò ſolũ de intrinſecis loqui. Contra hoc eſt, quia licet reſpectu rei naturalis, quæ generatur, extrinſeca ſint, ſed reſpectu generationis intrinſeca. Nam generatio naturalis quædam actio eſt. Actio verò intrinſecum dicit reſpectũ ad agens, à quo procedit, & ex conſequenti ad finem in quem ab eodem agente ordinatur; ergo erunt principia generationis intrinſeca, & plura efficient, ſi addantur materiæ, formæ, & priuationi.

Quod verò pauciora ſint tribus, probatur. Primo, quia forma, & priuatio non poſſunt eſſe principia; ergo ſolum reſtabit materia, & ita vnicum erit principium. Probatur antecedens de forma, quæ ideo eſt principium generationis, quia terminus eius eſt, in quem tendit, vt docuit Ariſt. ſed terminus eſſe nõ poteſt; ergo nec principium. Probo minorem. Nam terminus generationis eſt, quod fit per generationem, vel quod generatur, ſed forma nec fit, nec generatur, ſed totum compoſitum ex forma, & materia; ergo hoc tantum eſt terminus generationis, & non forma. Probatur deinde de priuatione, quia principia, vt docet expreſsè Ariſt. cap. præſenti textu 56. oportet ſemper manere, ſed priuatio non permanet, ſed expellitur à forma aduenienté; ergo non eſt principium. Et etiam ſi principium eſſet, non poteſt eſſe principium per ſe, ſed per accidens, vt docet Ariſt. tex. 66. huius cap. his verbis. *Quod fit non ſecundum accidens ex ipſo, hoc eſt, ex ſubiecto fit, priuatio autem, & contrarietas accidens*. Et probat hæc ratio. Si priuatio eſt principium generationis, maximè quia ab ea incipit generatio, ſed hoc etiam conuenit formæ expulſæ per generationem nouæ; ergo etiam ei it principium, quod nemo concedit. Probatur minor, nam ideo generatio incipit à priuatione, quia materia appetit nouam formam, quam non habet, quare neceſſariò præſupponitur generationi ea priuata, ſed quam diu priuata eſt forma futura, neceſſe eſt informari antiqua per eam expellenda; ergo ſicut neceſſe eſt generationem incipere à priuatione, ita etiam à forma expellenda quæ etiam ei it principium, ſi priuatio ponatur principium generationis.

Concluſio tamẽ reſponſiua huic quæſt. 100
eſt, veram eſſe ſententiam Ariſtot. quod prima principia rerum naturalium tria ſint, ita vt nec plura, nec pauciora, & ita vt rei naturalis, quæ generatur, ſint duo, nempe materia, & forma; generationis verò tria, quia eiſdem additur priuatio pro termino à quo, eiuſdem generationis. Quæ

Digitized by Google

nis. Quæ licet pluribus ſit probata rationibus ab eo, hoc breui argumento probatur. Generatio eſt mutatio de non eſſe ad eſſe, nõ quidem de puro non eſſe, quia purum eſſe eſt nihil, ex nihilo autem nihil generari poteſt; (licet poſsit aliquid per creationem fieri) ergo procedit generatio ab eo, quod non eſt, ſed eſſe poteſt, & talis eſt materia cum priuatione, non habens formam per generationem inducendam, ſed tamen habere potens. Tria igitur concurrunt neceſſariò, & per ſe ad generationem naturalem, nempè forma, & præter illam materia, & priuatio in ea exiſtens, tanquam principia eius; nec aliud principium eſt neceſſariũ, vt iam probauit Ariſtot. ergo tria ſunt principia, ita vt nec plura ſint, nec pauciora.

Ad primum argumentum negandum eſt antecedens, quod principium efficiens, & finale ſint intrinſeca generationi, nam generatio dupliciter conſideratur, vel ſub ratione formali generationis, quo pacto eſſentialiter eſt mutatio, aut ſub ratione materiale actionis, & paſsionis, & ſub prima conſideratione intrinſecum ordinẽ dicit ad terminum à quo, & ad quem, qui ſunt forma, & priuatio, agentem vero ſic non reſpicit, ſed ſub ratione actionis, quaſi materialiter incluſa in ea, & ideo agens non eſt principium intrinſecum generationis naturalis, vt generatio eſt, ſed actionis tantum, & ex cõſequenti principia generationis intrinſeca tantum ſunt tria ab Ariſt. deſignata, nam quod de principio efficienti dicitur, de finali eſt etiam intelligendum.

Ad ſecundum negandum eſt antecedens, quòd forma, & priuatio non ſint principia; quod verò de forma colligitur non eſſe terminum generationis, ſed compoſitum diſtinguendum eſt, nam duplex eſt terminus, quo, & quod, ſeu formalis, aut totalis, atq; completus, & forma quidẽ terminus generationis formalis eſt, & vt quo, tanquam id, quo compoſitum eſt, compoſitum verò eſt terminus completus, qui fit, habens eſſe per formã. Vnde forma eſt terminus tanquam principium eſſendi; compoſitum verò tanquam principiatum, & hoc modo intelligitur formam eſſe principium, quia eſt terminus, in quem tendit generatio, licet non fiat per generationem, ſed hoc ſolũ conueniat compoſito; quare forma potius, quam compoſitum principium eſt.

Aliud verò, quod in eodem argumento primo dicitur de priuatione, nempe, quod principia debent permanere: diſtinguendum eſt. Nam principium quoddam eſt rei naturalis, aliud generationis eius tantum, & principia rei permanere debent, quia ſunt partes componentes, quod vero ſolius generationis principiũ eſt, vt priuatio trãſit cum generatione ipſa. Ariſtoteles ergo loquitur de principijs rei, dum illam conditionem aſsignat non de principio ſolius generationis, quod ideo non neceſſario permanere debet. Et idem eſt ſenſus aliorum verborũ, quibus docet per accidens ſe habere priuationem & contrarietatem ad rem naturalem, materiam verò per ſe, quaſi dicat ad conſtitutionem eius per accidens ſe habere priuationem, quia per ſe ſolum componitur ex duobus principijs, quæ ſunt materia, & forma. Quod verò materia fuerit ſub priuatione formæ, per accidens eſt ad talem compoſitionem, ſed reſpectu generationis per ſe, quia per ſe incipit à priuatione, tanquam a termino à quo. Vnde ſequitur quod licet priuatio ſit principium per accidens rei naturalis, generationis verò ſit per ſe.

Ad rationem deniq; diſtinguenda eſt minor, quia duobus modis poteſt intelligi neceſſarium eſſe, quod materia quam-

Digitized by Google

dıu eſt ſub priuatione, ſit informata forma expellenda;et ſi intelligatur neceſſarium eſſe ad generationem, falſum eſt, quia non minus poſſet generari ignis ex ligno, ſi materia ligni ſine vlla eſſet forma, ac ſi ſit ſub forma ligni, ſolum ergo eſt neceſſarium propter imperfectionem materiæ, quæ non poteſt eſſe ſine vlla forma ſaltem naturaliter. Quod verò materia ſit ſub priuatione, neceſſarium eſt per ſe ad generationem, quia priuatione ſublata auſertur appetitus materiæ ad formam: materia verò non appetens formã, ad eam non tenderet, & cum tendentia materiæ in formã ſit per generationẽ, impoſſibilis eſſet generatio naturalis ſublata priuatione, quare per ſe ad illã requiritur, & per ſe eſt principiũ ei⁹.

CAPVT OCTAVVM, quo opinionibus antiquorum reſpondetur, & ratio materiæ aperitur.

TEXTVS ARIST.

Quod autẽ vnico modo ſic ſoluitur, & antiquorum dubitatio, &c.

Breuis expoſitio Text.

POſtquam Ariſtoteles egit de principiis in communi, & errores antiquorũ circa ea exortos refutauit, rationibuſque eorum reſpondit, incipit iã agere de eiſdem principiis in particulari & ca. præſenti de materia, ſequenti vero (quod eſt vltimum huius libri) de priuatione.

Cap. igitur præſenti refert quendam errorem antiquorum Philoſophorũ circa principium materiale, & illũ reiicit, argumentoq; illorum, quo ab eiſdẽ probatur, reſpondet. Et hoc eſt intentum huius cap. quod non indiget alia diuiſione.

Error igitur fuit eorum, qui putabant, generationem ſubſtantialem eſſe impoſſibilem, ſed ſolum dari mutationes accidentales, per quas vnicum principium materiale, quod eſt ens actu diuerſis modis, hoc eſt ſecundum diuerſa accidentia tranſmutatur, nempè ſecundum raritatem, denſitatem, calorem, frigiditatem: quare cætera omnia, quæ fiunt, accidentaliter ſolum ab eo differunt, licet ſenſus iudicent differre ſubſtantialiter. Probabant hoc argumento, ſi aliquid de nouo fit per generationem ſubſtantialem, aut fit ex ente, aut ex non ente; ex non ente fieri repugnat, quia non ens eſt nihil, & ex nihilo non poteſt aliquid fieri; ſed etiam repugnat fieri ex ente, quia quod iã eſt, non fit, ſed ens iam eſt; ergo non poteſt fieri.

Reſpondet Ariſtoteles huic argumento, ſic eſſe intelligendum aliquid ſubſtãtialiter de nouo fieri, vt ſecundum aliquid præſupponatur, quod per ſe ſit, ens in potentia, & per accidens eſt ens actu, atque etiam per accidens non ens actu, & hoc eſt materiale principium, ex quo fiunt omnia, quæ generantur. Itaque materia per ſe ſolum eſt ens in potentia (loquimur autem de ente completo) per accidens autem contingit in ordine ad rem generandam, quod ſit ens actu, quod habet per aliam formam ſub qua præſupponitur, & etiam per accidens, eſt quod ſit non ens, quod habet ratione priuationis ſub qua etiam præſupponitur. Et ratio vtriuſque eſt manifeſta, quia res generanda ex ſola, & nuda materia cum forma componitur, nec minus ſufficienter eſſet eis compoſita, ſi in materia nulla forma, nec vlla priuatio præceſſiſſet; ergo reſpectu rei generandæ, & compoſitionis eius per accidens eſt, quod materia, ex qua componitur, ſit informata alia forma, per quam eſt ens actu, aut ens ſimplici-

pliciter vel ſolam priuationem habeat, per quam eſt non ens actu; nam cum priuatio opponatur formæ, quæ dat eſſe rei, ſimpliciter dicitur non ens, & materia per illam dicitur non ens actu; ſolum ergo poſtulat compoſitio rei generandæ materiam ſecundum ſe, quę eſt ens in potentia, & per accidēs componitur ex ea, vt eſt ens actu per aliam formam. & etiā vt eſt non ens actu per priuationem. Ad formam igitur argum. reſpondet, quod res, quæ generatur, non fit per ſe ex ente actu, vel ſimpliciter, nec ex non ente actu, vel ſimpliciter, ſed per ſe ſolum fit ex ente in potentia, & ſecundum quid, quod eſt materiale principium, ex quo tanquā ex altera parte eſſentiali componitur.

CAPVT NONVM.

Quòd materia, & priuatio ratione differant.

TEXTVS ARIST.

Tangentes igitur, & alij quidam fuerunt ipſam, ſed non ſufficienter, &c.

Breuis expoſitio Text.

3 INtentum huius capitis eſt refutare errorem quendam Platonis, & ſcholæ eius circa priuationem, quam ponebant quidem in materia, vel materiali principio, ſed ea nullo modo diſtinguebant. Diuiditur autem caput in tres partes, in prima proponit errorem cum ſuis fundamentis, in 2. illud reijcit duplici ratione, in 3. docet materiam per ſe ingenerabilem eſſe, & incorruptibilem, per accidens verò, quadam ratione generari, & corrumpi.

Aſſerebat igitur Plato cum ſuis, priuationem formæ dari in materia, ſed nullo modo diſtingui ab illa. Et probabat primo, quia quidquid eſt præter ens, eſt non ens, ſed materia eſt præter ens: cum non ſit ens actu, ſed ſolum in potentia; ergo abſolutè eſt non ens, & conſequenter idē cum priuatione, quæ abſolutè etiam vocatur non ens. 2. quæ ſunt idem numero, atq; idem ſubiecto, ſunt idem ſecundum rationē, ſecundū potentiam, & virtutē, cum eadem ſit potentia, & virtus eorum, quorum eſt eadem ratio; ſed priuatio eſt idem ſubiecto cum materia, cui ineſt, & conſequenter eadem numero; ergo eſt eadem ſecundum rationem, ſecundum potentiam, & virtutem, & ideo nullo modo ab ea diſtincta.

Hanc ſententiam falſam eſſe aſſerit Ariſtoteles quia materia, & priuatio in generatione rerum naturalium diuerſa habent officia, & quaſi oppoſita, ergo eſſentialiter diſtinguūtur. Probatur antecedens, quia materia ſuo gremio ſuſcipit formam, & cum ea concurrit ad generationem compoſiti, ſicut mater ſuſcipit ſemen, & cum eo concurrit ad generationem prolis: priuatio vero nihil horum habet, ſed omnino oppoſita, quia non ſolum non recipit formam, ſed ea adueniente excluditur, nec ſolum cum forma non concurrit ad conſtitutionem rei, ſed eiuſdem rei conſtitutæ per formam quaſi intendit corruptionem; nam eo ipſo, quod priuatio aduenit materiæ, incipit appetere nouam formam, & ab appetitu incipit tendentia in illam, quæ tendentia eſt generatio nouæ formæ, & expulſio antiquæ. Vnde ſequitur diuerſas eſſe, & oppoſitas rationes formales priuationis, & formæ, & ideo neceſſariò eſſe diſtinguendas.

In tertia parte capitis docet Ariſtoteles materiam ex propriā natura eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem, & ideo non per ſe, ſed per accidens generari, & 4 cor-

corrumpi. Probat primum hoc argumento, impoſſibile eſt prius aliquid eſſe, quam fiat, ſi autem materia generaretur, eſſet prius quam fieret; ergo impoſſibile erit eam generari. Probatur minor, quia generationi intrinſecum eſt, quod ei præſupponatur ſubiectum, ex quo fiat, id quod generatur; ergo ſi materia generaretur, ex alio ſubiecto deberet fieri, ſed materia ipſa eſt primum ſubiectum ex quo generantur omnia; ergo materia ipſa præſupponeretur propriæ generationi, eſſetque priuſquam fieret. Et eodem modo probatur eſſe incorruptibilem per ſe, quia ſi corrumperetur, permaneret poſtquã corrupta eſſet, quod repugnat. Probatur conſequentia, quia quod corrumpitur, reſoluitur in materiam ſub vtroque termino corruptionis permanentem; ergo permaneret materia, adhuc in termino ad quem corruptionis, qui eſt non eſſe rei, quæ corrumpitur, & conſequenter poſtquam corrupta eſt.

Probat ſecundum, quod per accidens generetur, & corrumpatur hoc modo; priuatio fit in materia abſente forma, & deſinit eſſe in ea forma adueniente, & propterea eſt quaſi accidens materiæ, quæ in ea incipit, & deſinit eſſe, ſicut calor in aqua; ſed dũ incipit calor in aqua, dicitur aqua quodammodo generari; & dum deſinit eſſe in ea, dicitur quodammodo corrumpi, non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſolum ratione accidentis in ea facti, vel corrupti, & ideo non per ſe, ſed per accidens; ergo dicitur etiam materia per accidens generari, dum in ea fit de nouo priuatio; & corrumpi, dum eadem priuatio deſinit eſſe in ea. Quamuis per ſe, & ſecundum propriam entitatem, & ſubſtantiam, nec poſſit generari, nec corrumpi.

TRACTATVS PRIMVS de materia, quæ eſt primum principium rerum naturalium.

CIRCA hæc duo poſtrema capita, in quibus de principiis rerum naturalium in particulari diſputat Ariſtoteles, agendum eſt nobis de ſingulis, vt naturã eorum intelligamus, quod vt commodius fiat, ſingulos tractatus de ſingulis inſtituemus, in quibus propriis quæſtionibus diſputabuntur omnia, quæ ad ſingulorum naturam pertinent. Et primus tractatus erit de materia, de qua nouem quæſtiones diſputabuntur. Prima an detur primum principium, principium materiale rerum naturalium. Secunda, quidnam illud ſit, pura potentia, vel aliquem actum in ſua eſſentia includens. Tertia, habeatne propriam exiſtentiam partialem à ſe, vel non niſi à forma eam accipiat. Quarta, an habeat etiam propriam ſubſiſtentiam partialem. Quinta an poſſit materia exiſtere in rerum natura ſine vlla forma, ſaltem per potentiam Dei abſolutam. Sexta an potentia, & appetitus ad formam ſint eſſentiales materiæ. Septima an materia ſit pars eſſentialis ſubſtantiæ completæ. Octaua an materia ſit vna ſpecie, & numero. Nona quot, & quæ ſint proprietates materiæ.

QVAESTIO I.

An detur primum principium materiale, & ſimplex rerum naturalium.

DE principiis rerum naturalium generabilium, & corruptibilium agit Ariſtoteles in hoc opere, quod probat numerus ternarius eorum ab eo conſtitutus, materiæ, formæ, & priuationis: nam de principiis corporum cœleſtium (in quibus non videtur priuatio locum habe-

habere) ſpecialem tractatum compoſuit ſub nomine librorum de cœlo, & mundo, quem propediem (Deo dante) noſtris Commentarijs illuſtrabimus. Solum ergo de principio materiali rerum generabilium agimus etiam nos in præſenti tractatu: quod Philoſophi omnes poſuerunt licet non eodem modo. Nam quidam vnum, alij plura, ſed finita, alij demum infinita poſuerunt, omnes tamen decepti putauerunt materiale principium rerum naturalium eſſe ens actu. Et ratio huius deceptionis communis, etiam fuit communis ratio, quia non videntur cognouiſſe generationem ſubſtantialem, ſed tranſmutationes ſolū accidentales (quas nos vocamus alterationes) per quas materiale principium, vnum, vel plura diuerſas alterationes patiebatur, & per eaſdem res diuerſæ ſolum accidentaliter fiebant, quamuis ſenſu appareat fieri diuerſas ſecundum ſubſtantiam, & per ſubſtantiales generationes; & cum alterationibus præſupponatur ſubiectum pro materiali principio iam conſtitutum in actu ſubſtantiali, & proinde, quod ſit ens actu, propterea putauerunt omnes principium materiale debere eſſe ens actu (ex vna deceptione aliam incurrentes) & tale illud poſuerunt.

7 Solus Ariſt. & primus cognoſcens naturalem generationem hanc veritatem aſſecutus eſt. Quod primum principium rerum naturalium non poteſt eſſe ens actu, neq; completum, ſed ens in potentia, atq; incompletum, & partiale, vt ita poſſit cum altero principio (quod eſt forma) rem naturalem completam eſſentialiter cōponere. De hoc igitur principio quærimus nos, an detur in rerū natura. Nec neceſſe eſt opiniones referre, quia opiniones Philoſophorum, qui Ariſt. præceſſerunt, iam ab eo relatæ ſunt, & impugnatæ in præcedentibus capitibus: poſt eum verò nemo contrariā ſententiam tenuit, ſed principium materiale, vt ab eo poſitum omnes recipiunt, ideo tribus cō cluſionibus reſpondebimus quæſtioni, quibus ſimul probabitur dari tale principium, & natura eius explicabitur.

Prima concluſio, neceſſariò ponendū eſt primum principium materiale rerum naturalium permanens in omnibus generationib. & ex quo res omnes naturales cōponuntur, tamquam ex altera parte eſſentiali. Probatur duplici ratione, prima procedit ex continua tranſmutatione rerū naturalium: nam euidenti experientia conſtat corpora ſublunaria continuis tranſmutationibus ſubiecta eſſe, non ſolum accidentalibus, ſed etiam ſubſtantialibus, ita vt vnum corrumpatur ſubſtantialiter, & aliud ſubſtantialiter etiam generetur numero, aut etiam ſpecie diuerſum; nam ex aere generatur ignis, & ex aere, aut vaporibus aqua, & in viuentibus videmus hominem & cætera animalia paſſim de nouo generari: cum prius non eſſent, atq; etiam corrumpi, & deſinere eſſe per mortem, ſed generatio ſubſtantialis eſſentialiter eſt mutatio: & mutatio omnis poſtulat commune ſubiectum, quod per eam mutetur manens ſub vtroque termino eius à quo, & ad quem, (hoc enim ſolum mutari propriè dicitur) vt in mutationibus accidentalibus euidens eſt, ergo dum aliquid ſubſtantialiter corrumpitur, & aliud ſubſtantialiter ex eo generatur, vt ex aere ignis: neceſſe eſt deſignare commune ſubiectum, quod verè mutetur: cum euidens ſit non mutari genitum, neque corruptum, ſed vnum ſimpliciter deſinere eſſe, & aliud ſimpliciter incipere; cum prius non eſſet. Vlterius, vt hoc ſubiectum commune dimittens vnam formam, & ſuſcipiēs alteram dependet ab alio ſubiecto priori, vel non: ſi non dependet, erit primum

Digitized by Google

vltra quod non ſit aliud: ſi vero dependet ab altero priori, vel deueniendum eſt ad vnum, quod ab altero priori non dependeat, & illud erit primum, vel procedẽdum in infinitum.

8 Secunda ratio procedit ex modo, quo res fiunt per generationem ſubſtantialẽ per quam euidens eſt non fieri totam ſubſtantiam, nec per corruptionem totã ſubſtantiam deſinere; alioquin productio cuiuslibet ſubſtantiæ ex nihilo fieret, & corruptio eiuſdem in nihilum deſineret, eſſetq; illa creatio, & hæc annihilatio vel ſi vna totaliter deſineret in alteram, incepto vnius, & deſitio alterius eſſet conuerſio ſubſtantialis vnius res in alteram, & vtrumque patet eſſe falſum; neceſſe eſt ergo dum ſubſtãtia corrumpitur aliquid eius permanere, ex quo ſimul cum forma adueniente fiat integra ſubſtantia, quæ generatur. Et hoc permanens ſub vtraq; forma ſucceſsiuè, vocatur primum ſubiectum atq; commune generationis, & corruptionis ſubſtantialis, vocatur prima materia, & primum principium materiale rerum naturalium.

Secunda concluſio, hoc principiũ materiale vnum eſt, & non plura. Hanc probauit Ariſtoteles cap. 6. huius libri, quia vna eſt contrarietas in vno prædicamento, ergo vna tantum erit in prædicamento ſubſtantiæ inter principia generationis eius reperta, quæ ſunt forma, & priuatio, ſed pro vna contrarietate ſufficit vnum ſubiectum, circa quod ſe expellant contraria, & per mutuam expulſionem generentur & corrumpantur res naturales: & hoc ſubiectum eſt materia, aut materiale principium; ergo hoc tantum eſt vnum. An vero ſit vnum ſpecie, & numero, inferius diſputabitur.

Tertia concluſio, primum principium materiale non eſt ſubſtantia completa, aut compoſita ex materia, & forma, ſed ſimplex, & incompleta componens completam ſubſtantiam ſimul cum alio principio, quod eſt forma. Probatur hoc argumento, primum principium materiale ponitur pro ſubiecto primæ contrarietatis, cuius extrema ſunt forma, & priuatio, quæ mutuo ſe expellunt ab eo; ergo neutram ex ſe habere poteſt, ita deſitio vnius ſit corruptio, & inceptio alterius generatio, nam ſi vnam ex propria natura haberet, non poſſet alteram ſuſcipere, quia neutra ſuſcipitur, niſi per expulſionem alterius, impoſſibile eſt ergo, quod materiale principium ſit ſubſtantia habens formam, ſed quod nõ habet formã non eſt ens completum, aut compoſitum eſſentialiter in gnere Phyſ. ergo principium materiale ſimplex, atq; incompletũ, vt ita poſſit ſimul cum principio formali componere ens naturale completũ.

QVAESTIO II.

An materia eſſentialiter ſit pura potentia, vel intra eſſentiam includat aliquem actum.

9 QVAESTIO hæc ad quidditatem materiæ pertinet, quam, vt melius intelligamus afferendæ ſunt duæ definitiones, quibus eam definiuit Ariſtoteles, atq; etiam explicandæ. Primam definitionem aſsignauit Ariſtoteles cap. vltimo huius lib. tex. 82. his verb. *Materia eſt primum ſubiectum ex quo fit aliquid, cum inſit, non ſecundum accidens, et ſi corrumpitur, in hoc abibit vltimum.* Prima particula huius definitionis ſecũdum debitũ ſenſum eius, eſt, *ſubiectum*, in quo conuenit materia cum ſubſtantia completa, quæ ſubiectum etiam dicitur accidentium, ſed differt ab eadem per ſecundam, qua dicitur materiã eſſe ſubiectum *primum*, h. e. fomæ ſubſtantialis, quæ eſt prima forma, primuſq; actus, ſubſtãtia vero cõpleta potitius dicitur ſecundũ ſubiectũ, quia non eſt ſub-

eſt ſubiectum primæ formæ, ſed ſecundarum, tales enim vocantur accidentiales; imo & ſubſtantia eadem completa materia ſecunda vocari ſolet. Per ſecundam & per eandem excluditur forma, quæ non eſt ſubiectum, ſed actus, quem primum ſubiectum in ſe recipit. Per ſequentem particulam: *Ex quo fit aliquid.* excluduntur omnes cauſæ extrinſecæ, vt efficiens, & finalis, ex quibus non dicuntur res fieri, ſed ab efficiente procedere, & gratia finis fieri. Per particulam *cum inſit* excluditur priuatio, ex qua licet fiat res naturalis, non tamen tanquam ex eo, quod ir eſt, quia non tanquam ex parte componente, ſed tamquam ex termino à quo, qui per formam expellitur. Reliqua verba maioris explicationis gratia addita ſunt ab Ariſtotele, vt ex eis intelligatur materiam eſſe ingenerabilem, & incorruptibilem. Alia definitione definiuit Ariſtoteles materiam. 7. lib. meth. cap. 3. textu 8. per negationem omnium prædicamentorum dicens. *Materia non eſt quid, nec quantum, nec aliorum, quibus ens determinatur.* Quaſi dicat, non eſſe actu ſubſtantiã, neque aliquod aliud determinatum ens, ſed ſolum in potentia.

10 His definitionibus expoſitis notandum eſt, actum duplicem eſſe, phyſicum & metaphyſicum; actus phyſicus eſt, per quem conſtituitur res in ſpecie phyſica, & talis eſt forma ſubſtantialis cuiuſque rei. Metaphyſicus vero per quem conſtituitur in ſpecie metaphyſica, & talis eſt differentia. Deinde actus rei vnus eſt eſſentialis, per quem conſtituitur eſſentia rei, alius ſubſtãtialis, per quem eſſentia, vel natura dicitur eſſe extra cauſas, & actus iſte vocatur exiſtentia qui extra eſſentiam quidẽ eſt, ſed per eum dicitur eſſe eſsẽtia ipſa extra cauſas, hoc eſt actu in rerum natura, & non ſolum in potentia cauſarum, vt res, quæ hodie fit, heri non erat extra ſuas cauſas, ſed ſolum in potentia earum, hodie vero iam extra illas eſt, & actu in rerum natura, quia heri non habebat exiſtentiam, hodie eam habet, & ratione eius dicitur eſſe extra cauſas. Tertio diuidunt alij actum, in vniuerſalem, vel tranſcendentem, quem vocant entitatiuum & eſſentialem, quẽ res quælibet habere dicitur intra ſuam eſſentiam, eo ipſo, quod entitas realis eſt.

11 Et de actu quidẽ formali phyſico certum eſt apud omnes, eum nõ habere materiam intra eſſentiam, quia eſſentialiter diſtinguitur à forma, imo realiter; ergo eam nec in ſua entitate reali, nec in ſua eſſentia includit; probatur euidenter conſequentia, quia ea quæ diſtinguũtur, vt ſic diſtincta non ſe includũt. Quæſtio igitur non procedit de actu formali, ſed nec de actu exiſtentiæ, quem omnes ſentiunt extra eſſentiam creaturæ eſſe (licet non ſit certum, an diſtinguatur ab ea realiter, vel ratione tantum) & ideo exiſtentia materiæ, ſiue à ſe illam habeat, vel à forma, certum erit non pertinere ad eius eſſentiam. Solum ergo procedit quæſtio de actu vniuerſali, & tranſcendentali, quem plures ponunt in ſingulis rebus præter formalem phyſicum, & metaphyſicum, atque etiam de actu metaphyſico, qui eſt differentia, an aliquem horum, vel vtrumq; habeat materia intra ſuam eſſentiam. Vnde ſenſus quæſtionis eſt, an materia ita ſit pura potentia, vt nullum prorſus includat actum eſſentialiter, vel potentia quidem ſit, non ita pura, quin aliquem ex his duobus vltimis actibus eſſentialiter includat.

Et prima opinio tenet non ſic eſſe puram potentiam eſſentialiter, quin intra ſuam eſſentiam includat actum entitatiuum. Ita Henr. quodlib. 2. q. 10. & quodlib. 4. q. 16. Scotus in 2. d. 12. qu. 1. Rich. ibidem art. 1. q. 4. ad 2. Gab. & Greg. cum cæ-

Digitized by Google

teris nominalibus, P.Pererius lib. 5. cap. 13.& Toletus 1. lib. Phyſ.q.11. eandem ſequuntur moderni quidam addentes, præter actum entitatiuum habere etiam formalem metaphyſicũ,qui eſt differentia.

Præcipua ratio huius ſententiæ, qua probat habere actum entitatiuum, hæc eſt. Materia eſt ens reale incompletum, & partiale actu, & extra cauſas componens ſimul cum forma completam ſubſtantiam tanquam realis, & actualis pars eius;ergo eſſentialiter includit actũ entitatiuum.Probatur conſequentia,quia realis, & actualis entitas non eſt intelligibilis ſine reali actu entitatiuo,nec realis, & actualis pars ſubſtantiæ, ſine actu reali,& ſubſtantiali incompleto, quem nemo poteſt materiæ denegare.

Secundo probatur, quod actum eſſentialem metaphyſicum habeat, quia materia eſt ſubſtantia; ergo pertinet ad prædicamentũ ſubſtantiæ, ſed quidquid pertinet ad prædicamentum, excepto ſupremo genere,componitur ex genere,& differentia; ergo materia habet proprium genus,& propriam differentiam: & conſequenter actum eſſentialem metaphyſicum,qui appellatur differentia, quam habere neceſſe eſt: cum diſtinguatur ſpecie materia rerum corruptibilium à materia cœlorum, & omnis diſtinctio ſpecifica ſit per differentiam.

11 Secunda opinio negat materiam vllum prorſus actum eſſentialem habere,ſed eſſe omnino puram potentiam. Ita D. Tho. de potentia qu.4.art.1. quodlib.3. artic.1. & 1. p.q.66. art.1. Comment. 2. lib. Phyſ. Com.12. Auicenna 2. Met. cap.3. Capreol. in 2. d. 12. q.1. Ferr.3.lib. contra gentes ca. 4.& 20. Caie.tom.3.opuſ.tract.7.q.8. Soncin.7.Met.q.17. Iauellus ibidem q.5. Sotus 1.lib.Phyſ.q.6.art.1. Duran.in 2. d.12. qu.3. Fonſ. 1. lib.Met.cap.7. qu.3 ſect. 8. & Conimbricẽſes 1.libr.Phyſic.qu.9. art.1.& 2. & hæc eſt probabilior,& tenenda.

Probatur teſtimonio Ariſtot. qui vbicunque de materia loquitur, nullum ei tribuit actum,ſed puram potentiam eſſe docet.præſertim 1. lib.de Gen.text.17.his verbis. *Dico autem, vt nunquid erit quantum, aut quale,aut vbi, id quod potentia ſolum eſt hoc, & ens ſimpliciter autem non hoccine neq; eſt ens.* Quibus non ſolum aſſerit materiam non eſſe ens actu alicuius prædicamenti, ſed neque in communi eſſe ens actu, ſed ſolum in potentia. Quare non ſolum ei denegat actum formalem ſed etiam entitatiuum,quem ponit prima opinio,non ſolum aſſerens eſſe non ſubſtantiam,aut nõ qualitatem,ſed non ens actu, quod omnem prorſus actum excludit. Vnde neq; in definitionibus eiuſdem materię vllum verbum poſuit,ex quo colligi poſsit aliquis actus eius.

Probatur etiam ratione,quod non habeat actum entitatiuum. Primo,quia actus entitatiuus, quem ponunt in materia,non poteſt eſſe verus, ſed apparens tãtum,ergo nec in materia,nec in re alia admitti debet.Probatur antecedẽs, quia talis actus entitatiuus, & tranſcendens realis eſt,ſed non eſt dabilis extra cauſas actus realis in communi, niſi determinatus per aliquem actum in particulari,ſicut non eſt dabilis potentia in communi, niſi determinata per aliquam potentiam particularem; materia vero nõ habet aliquem actum particularem,per quem determinetur talis actus in communi; cum actus particularis ſit à forma; ergo nec datur actus entitatiuus,qui non ſit actus particularis alicuius ſpeciei, quemadmodum,nec datur entitas in communi, niſi determinata per entitatem particularem alicuius ſpeciei. Fingitur ergo actus entitatiuus materiæ:cum ei denegetur particularis alicuius ſpeciei, per quẽ determinari poſſit.

Secun-

13 Secundo, ideo ponitur in materia actus realis entitatiuus, quia eſt entitas realis actualis extra cauſas, ſed hæc ratio eſt inſufficiens; ergo non eſt ponendus in ea. Probatur minor. Primo, ratione præterita, quia non datur entitas realis in communi extra cauſas, niſi determinata per entitatem talis ſpeciei realis, ſed materia non habet entitatẽ actualem alicuius ſpeciei realis ex ſe: ergo neq; actum entitatiuum. Probo iterum minorem, quia entitas realis non habet determinatam, ac realem ſpeciem, niſi per formam, vt euidenti inductione conſtat in omnibus rebus: ſed materia ex ſe non includit actum formalem, vt concedit eadem ſententia; ergo nec entitatem realem alicuius ſpeciei. Etſi dicas habere entitatem realem potentiæ, quæ ſpecifica eſt, ratione cuius materia eſt in genere, & in ſpecie prædicamentali: contra hoc eſt, quod entitas realis potentiæ ſubſtantialis ex ſe eſt incompleta, non habens ſpeciem realem, & Phyſicam, niſi per ordinem ad formã, cum qua componere poteſt completam ſubſtantiam; ergo ex ſe non dicit actum realem alicuius ſpeciei, & ex conſequenti, nec actum entitatiuum in generali includere poteſt. 2. prob. eadem minor, quia entitas realis extra cauſas abſtrahit ab entitate reali, quæ eſt actus, & ab entitate reali, quæ eſt realis potentia, vt docet expreſsè Ariſtot. 5. Met. tex. 14. & lib. 9. tex. 1. quibus locis ens reale prima diuiſione diuidendum eſſe ait in actum, & potentiam, ſub ente in potentia enumerans paſsiuam materię, quam affirmat eſſe principium totius tranſmutationis; ergo non benè infertur de re aliqua, ex eo, quod ſit entitas realis actualis, vel extra cauſas, quod aliquem actum realem habeat intra ſuam eſſentiam, quia potentialitas eius, per quam apta eſt recipere formam, & informari ab ea, entitas realis eſt, nõ quæ ſit actus, ſed quæ ſit potentia. Quod vero hæc entitas realis potentiæ ſubſtantialis ſit actualis, & extra cauſas, non habet per actum eſſentialem, ſed per actualem exiſtentiam, quæ extra eſſentiam cuiuslibet rei eſt; ergo non benè infertur ex eo, quod ſit entitas realis, & actualis extra cauſas, quod actum realem, & eſſentialem habeat, ſed entitas realis eſt potentiæ, aut potentialis eſſentialiter, actualis verò, & extra cauſas per actualem, ac realem exiſtentiam, nõ pertinentem ad eſſentiam eius.

Prob. tandem, quod nec habeat actum 14 metaph. Quia materia ex ſe non eſt ſubſtantia completa, ſed partialis, partes verò non habent per ſe genus, nec ſpeciem in prædicamento, imò nec ad prædicamentum per ſe pertinent, niſi indirectè, aut reductiuè ad genus, & ſpeciem totius completi, cuius ſunt partes; ergo nec per ſe habent differentiam, quæ eſt actus formalis Metaphyſicus, ſed ſola ſubſtantia completa ex eis compoſita per ſe, & propriè habet genus, & differentiam. Quam participat quælibet pars ſecundum propriam naturam, & modum componendi totum, quem habet, materia quidem tanquam potentia ſubſtantialis, forma verò tanquam actus Phyſicus eam informans. Ex quib. intelligitur primò materiam reductiuè tantũ eſſe in prædicamento ſubſtantię ſub genere ſupremo ſubſtantię, & ſub ſpecie ſubalterna corporis, cuius differentiam participat, tanquam pars eius quæ eſt potentia realis, & intrinſecũ ordinem dicit ad actum realem, qui eſt forma: & ſub eodem genere corporis etiam reductiuè collocatur materia cœli, à qua diſtinguitur ſpecie materia ſublunaris, non quidem ſpecie completa, ſed incompleta, & partiali, nec per actum, ſed per ordinem ad actum, h. e. per ordinem ad diuerſas formas, quas reſpiciunt. Secundo in-

do intelligitur materiam non habere genus, nec differentiam, ſed ſolum eſſe partem eius, quod habet genus, & differentiam, & partem quidem potentialem, cuius intrinſeca ratio nõ eſt eſſe actum, ſed potentiam includentem ordinem ad actum, & ſecundum hanc rationem reductiuè, etiam, & indirectè dicitur habere differentiam, ex quo non ſequitur habere actum etiam metaphyſicum, ſed eſſe partem eſſentialem eius, quod illum habet, & per diuerſam rationem eſſentialem partis diſtingui ſpecie partiali ab alia materia.

15 Ad primum argumentum de actu entitatiuo, cõceſſo antecedenti, quod materia ſit entitas realis, & actualis extra cauſas, neganda eſt conſequentia, quod habeat actum entitatiuum intra eſſentiam: nam entitas realis in actum, & potentiã diuiditur ab Ariſtotele, & ideo non valet conſequentia à diuiſo ad vnum membrum ſumptum per ſe, ſicut non valet, eſt animal; ergo eſt rationale; materia igitur eſt entitas realis, quæ eſt realis, & ſubſtantialis potentia receptiua formæ, actualis verò, aut extra cauſas, non per eſſentiam, quia nulla res creata id habet per ſuam eſſentiam, ſed per actualem exiſtentiam, quam habet à ſe, vel accepit à forma, vt inferius dicetur.

Secun. argu. de actu metaph. iam ſolutum eſt per vltimum argumentum noſtrum, & ad formam eius diſtinguenda eſt maior & minor, nam dupliciter eſt aliquid in prædicamento, atque in genere; & ſpecie, propriè, & per ſe, vel impropriè, & reductiuè. Primo modo genera tantum, & ſpecies ſunt in prędicamento. Secundo modo partes ſpeciei, quæ ideo non dicuntur habere genus, & differentiam per ſe, aut in recto, ſed ſolum ratione ſpeciei, cuius ſunt partes, & in obliquo, vt conſtat de partibus integrantibus vt de capite, & brachio. Et multò minus dicuntur habere genus, & differentiam partes eſſentiales, nã illæ ſuo modo componuntur ex materia, & forma, iſtæ verò potius ſunt materia ipſa, & forma primo componentes ſpeciem.

Et ſi dicas materiam eſſe in ſpecie potentiæ. Reſpondeo non dari per ſe genus, nec ſpeciem potentiæ ſubſtantialis, quia ex propria natura eſt quid incompletum, & pars; ideo ſolum reductiuè pertinet ad ſpeciẽ corporis, cuius eſt intrinſeca pars, nec habet per ſe, aut in recto genus, nec differentiam, ſed ſolum in obliquo quod eſt eſſe partem ſpeciei habentis illa per ſe, & in recto. Potentia verò accidentalis genus, & differentiam habet perſe in prędicamento qualitatis, quia ens completum eſt in genere accidentali.

QVAESTIO III.

An materia habeat propriam exiſtentiam ex ſe, vel ſolum eam accipiat à forma.

16 EXiſtentia ſecundum communem ſententiam ſcholæ eſt actus ſubſtantialis naturæ, vel eſſentiæ ſubſtantialis, per quem actu eſt in rerum natura, & extra ſuas cauſas, quem hoc modo intelligere debemus, vt priuſquam res fiat, non ſit ens actu in natura rerum, ſed ſolum ens in potentia, nec habeat eſſe extra ſuas cauſas, ſed intra eas, hoc eſt, in earum potentia. Ita ſe habet roſa in hyeme, & cæteri fructus arboris. Dum verò res fit, vt dum fructus ab arbore procedunt, iam ſunt actu entia, & dicuntur habere eſſe extra ſuas cauſas, qui iam ab eis exierunt, & habent eſſe diſtinctum realiter ab eiſdem; cum prius illud non haberent, ſed ſolum diſtinctum quaſi virtualiter. Hoc autem eſſe actuale, & extra cauſas habent per actum, non quidem eſſentialem, quia ſi eſſentialis eſſet, prius illud haberent,

nec

Digitized by Google

nec per actum accidentalem, quia ad cō-plementum ſubſtantiæ pertinet, ſed per actum ſubſtantialem quem vocamus exiſtentiam. Etſi aliqui ex antiquioribus vocarunt actum accidentalem, non de actu verè accidentali id intellexerunt, ſed ſecundum vulgarem modum locuti ſunt, quo accidentia appellari ſolent omnia, quæ ſunt extra eſſentiam rei; iam verò in ſchola proprius loqui debemus diſtinguentes tres actus, eſſentialem videlicet, accidentalem, & ſubſtantialem, aſſerenteſque ſubſtantialem, quaſi medium eſſe inter eſſentialem, & accidentalem. De hoc igitur actu ſubſtantiali, (quem vocant exiſtentiam) quærimus, an eum habeat materia à ſe, & ideo proprium, vel à forma recipiat.

17 Et prima opinio aſſerit materiam non habere propriam exiſtentiam à ſe, ſed eā accipere à forma, vel cōpoſito, cuius eſt pars. Ita Duran. in 2. d. 12. q. 2. Caie. de Ente & Eſſentia cap. 5. q. 8. Ferr. 1. lib. contra gentes cap. 4. & 1. lib. Phyſ. q. 11. Soncin. 7. lib. Met. q. 17. & lib. 8. q. 1. Iauel. 5. Met. q. 3. & lib. 8. q. 1. Sotus 1. lib. Phyſ. q. 6. dub. 2. Vall. Controu. 7. ad Tyron. & videtur expreſſa apud D. Thom. multis ſuæ doctrinę locis, ſed præſertim 1. p. q. 7. art. 2. ad 3. vbi ita ait. *Materia prima non exiſtit in rerum natura per ſeipſam: cum non ſit ens actu, ſed potentia tantum, unde magis eſt aliquid concreatum, quā creatum.* Et q. 4. de potentia art. 1. *Quidquid in rerum natura inuenitur actu exiſtit, quod quidem non habet materia, niſi per formam, quæ eſt actus eius: unde non habet ſine forma in rerum natura inueniri.*

18 Probatur teſtimonio Ariſt. 4. lib. Met. cap. 4. text. 15. vbi ita loquitur. *Materia eſt potentia, quia progredi poteſt ad formam; cum verò actu ſit, tunc in forma eſt.* Quibus verbis aſſerit materiam actu eſſe in rerum natura per formam, ſed actu eſt per exiſtentiam; ergo exiſtit per formam, & non ex ſe, vel à ſe ex mente Ariſtot.

Probatur etiam ratione, quia actus exiſtentię eſt ſubſtantialis procedens ab eſſentia tanquam à cauſa: ergo ſi materia habet ex ſe actualem exiſtentiam, procedet ab eius eſſentia, tanquam à cauſa, ſed eſſentia materiæ eſt pura potentia nullum includens actum, & exiſtentia eſt actus, qui ex ſua natura eſt nobilior potētia; ergo non poteſt procedere à materia tanquam à cauſa; alioqui effectus nobilior eſſet ſua cauſa, quare materia cum ſit pura potentia, non poterit habere à ſe actualem, ac propriam exiſtentiam.

Secundo, materia eſt primum principium materiale, atq; ſimplex, quod propterea vocatur primum elementum rerū naturalium, & ideo prima potentia paſſiua; ergo non poteſt eſſe compoſita ex potentia, & actu, ſed tota erit potentia, vel tota erit actus; conſtat autem non eſſe purum actum; ergo erit pura potentia nullum habens actum. Probatur hæc vltima conſequentia, quia ſi habeat actū exiſtentiæ, ex eo, & propria ratione potentiæ compoſita erit.

Secunda opinio concedit materiæ propriam exiſtentiam actualem, quam à ſe habet, & non à forma, nec à compoſito. 19
Ita Henricus quodlib. 1. qu. 10. & quodlib. 3. qu. 16. Scotus in 2. d. 12. qu. 2. quem ibidem ſequuntur. Gab. Greg. & cæteri nominales, Themiſt. 1. lib. Phyſ. textu. 61. Pererius libro quinto, capite decimo tertio. Toletus 1. lib. Phyſ. q. 13. Fonſeca 1. lib. Met. cap. 7. q. 3. ſect. 3. Franc. Suarius Thom. 1. ſuæ Meta. diſ. 13. ſect. 4. & hæc eſt probabilior, & magis conformis doctr. Ariſt. Sed vt eam probemus ſimul, & explicemus, notandum eſt, duplicem eſſe exiſtentiam, totalem, & completam, atq; incompletam, & partialem, quam diſtinctionem colligo, ex D. Tho. 1. p. quæſt. 75.

art. 2.

art.2.ad 2. vbi diuidit ita ſubſiſtentiam, eſt autem eadem ratio de exiſtentia, quātum ad hoc,cum vtraq; ſit actus ſubſtantialis naturæ. Exiſtentia completa eſt, quæ conuenit naturæ completæ, incompleta verò,conuenit naturæ partiali. Et quemadmodum natura completa componitur ex naturis partialibus materiæ, & formæ,tanquam ex partibus realibus, & eſſentialibus, ita exiſtentia completa eius componitur ex partialibus, ac ſimplicibus exiſtentiis formæ, & materiæ; cuius ratio eſt,quia exiſtentia iuxta probabiliorem ſententiam, & magis communem in ſchola idem eſt realiter cum eſſentia, vel natura cuius eſt, & ideo ſi entitas ſpecifica naturæ componitur ex entitatibus materiæ,& formæ,conſequēter fatendum eſt componi exiſtentiam completam eiuſdem naturæ ex partialibus exiſtentijs earum.

20 Sic explicata ſecunda ſententia probatur primò, ex principiis Ariſt.qui tria docet habere materiam ex ſe, & independenter à qualibet forma, & compoſito. Primum,quod ſit entitas realis,& actualis extra cauſas diſtincta à quocunque compoſito,& forma. Secundum,quod ex propria eſſentia ſit primum ſubiectum omnium generationum. Tertium, quod deſtructis compoſitis, & formis eadem perſeueret, & ideo ſit ingenerabilis, & incorruptibilis, ſed hæc omnia poſtulant actualem exiſtentiam, quam à ſe habeat; ergo ei tribuenda eſt. Probatur minor, quia ſicut per ſe agere præſupponit neceſſariò exiſtentiam agentis, ita per ſe pati præſupponit exiſtentiam paſſi, ſed materia per ſe,& ſine depēdentia à quocunque compoſito, & forma patitur; ergo per ſe,habet exiſtentiam. Probo iterum minorem, nam deſtructo hoc compoſito, & deſtructa hac forma ſubditur materia actioni agentis naturalis; ergo patitur ab eo, ſine dependentia ab eis, & ſit ſubiectum corruptionis eorum,& nouæ eductionis formæ de propria potentia,atque à Deo nouæ generationis, in qua ſicut non poteſt dependere à forma præſenti,quæ educitur, neque à nouo cōpoſito, quod per talem eductionem generatur, multo minus poteſt dependere à forma expulſa, & compoſito corrupto. Probatur conſequētia, quia in inſtāti nouæ generationis iam non ſunt; ergo nec ab eis dependere poteſt, ſed ſubiectum generationis, & corruptionis ex ſe, & à ſe eſt,ſine dependentia ab vlla forma aut ab vllo compoſito,quod non poteſt habere,niſi à ſe habeat exiſtentiam, ſine dependentia ab eis.

Probatur etiam ratione; primo,quia 21 vel exiſtentia eſt eadem entitas realis cū eſſentia,vel diſtincta, ſi primum concedatur(quod longè probabilius eſt)euidēs eſt materiam habere propriam exiſtentiam à ſe;cum ſit euidens habere propriā entitatem realem à ſe, & non à forma, per quam componit ſubſtantiam, tanquā pars diſtincta realiter à forma. Si verò exiſtentia ſit entitas diſtincta ab eſſentia, probatur adhuc, eam à ſe habere, quia non eſt intelligibile aliquid eſſe entitatē realem extra cauſas; quia intelligatur eſſe actu exiſtens, nam per actualem exiſtentiam eſt actualis entitas extra cauſas, ſed materia eſt actualis entitas extra cauſas,ſine dependentia à forma,& compoſito quocumque, ergo erit etiam actu exiſtens ſine dependentia ab eis, quod eſt à ſe habere exiſtentiam, & non ab eis.Probatur minor,quia priuſquam hoc compoſitum, & hæc forma eſſent, materia erat actualis entitas extra cauſas, & erit etiam poſt corruptionem vtriuſque; ergo ſine dependentia ab eis. Et eadem ratione probatur, quod ſine dependentia à quibuſcunque compoſitis,& formis

Digitized by Google

formis præcedentibus, cum poſt eorum corruptionem perſeuerauerit cum eadẽ entitate actuali extra cauſas, quam habebat, dum eis erat coniuncta.

Secundo quia ſi materia accipit exiſtentiam à toto, vel à forma, ſequitur tot mutare exiſtentias, quot mutantur compoſita, vel formæ; probatur conſequentia, quia ſi ab eis habet exiſtentiam, depẽdebit illa eadem exiſtentia in conſeruari ab eiſdẽ, & illis deſtructis deſtruetur, & ſuccedet noua alia exiſtentia à noua forma, & cõpoſito. Quod imprimis nõ poteſt ſuſtineri, ſi exiſtentia ſit eadem entitas realis cũ eſſentia, nam permanente eſſentia materiæ non poterit non permanere exiſtẽtia. Sed etiamſi ſit entitas diſtincta, falsũ eſt, quod tot varientur exiſtentiæ; nã ſi variarentur, eſſet materia diuerſum exiſtens nunc, & prius, & toties diuerſum, quoties corrumpitur compoſitum, quod eſt abſurdum.

22 Pro ſolutione argumentorum notandum eſt, exiſtentiam materiæ non ſolum eſſe imperfectam, quia partialem, & incompletã, ſed quia in hoc genere partialis debiliſsima, iuxta debilitatem, & imperfectionem naturæ eiuſdem materiæ, & propter vtranq; imperfectionem non poteſt ſuſtentare materiam, niſi adiuncta ſit compoſito, & formæ, à quibus foueatur. Ad teſtimonia igitur D. Thom. & Ariſtotelis reſpondetur materiam ex ſe non habere exiſtentiam determinatam ad aliquam ſpeciem; nec per quam poſsit actu exiſtere ſaltem naturaliter, niſi per formam, à qua fouetur, & per cuius exiſtentiam reducitur exiſtentia materiæ ad determinatam ſpeciem, & in hoc ſenſu intelliguntur verba eorum, ita vt non velint denegare materiæ illam ſuam imperfectiſsimam exiſtentiam, quam ei concedunt, vt ex alijs locis deduximus.

Ad 1. argu. negandum eſt antecedens, quod exiſtentia procedat ab eſſentia, tanquam à cauſa, nam cum ſit eadem entitas realis cum eſſentia, nulla poteſt cauſalitas realis intercedere, ſed ſolum per intellectum eas diſtinguentem intelligitur eſſentia prior, & per exiſtentiam, tanquam per actum ab ea procedentem terminata, ſine reali tamen proceſsione, nã exiſtentia adeo eſt intima eſſentiæ actuali extra cauſas exiſtenti, vt ſine ea non poſsit vt ſic intelligi: quamuis intelligatur ſine illa ſecundum ſua prædicata eſſentialia. Et etiam ſi realiter diſtingueretur ab ea, à qua procederet tanquam à cauſa, non ſequitur cauſam nobiliorem eſſe ſuo effectu, quia licet in ratione actus, & potentiæ nobilior ſit exiſtentia, ſed ſecundum entitatem, & eſſentiam nobilior eſſet eſſentia, quia quidquid perfectionis habet materia, & quæcumque præſtat in generatione rerum naturaliũ, habet, & præſtat ratione eſſentiæ. Et poteſt eſſe exemplum in ſubſtantia completa, & accidẽtibus eius quæ in ratione potentiæ, & actus perfectiora ſunt, ſed ſimpliciter longe imperfectiora conſideratis abſolute rationibus eſſentialibus, atq; entitatibus eorum.

Ad 2. eodem ferè modo reſpondendum eſt diſtinguendo conſequens primi enithimematis, nã ſi de eſſentialibus materiæ loquamur tota eſt potentia, ſi vero de his quæ ſunt extra eſſentiam eius aliquem habet actum ſubſtantialem, qui eſt exiſtentia, & nihilominus non eſt compoſita ex potentia, & actu: quia cum actus exiſtentiæ non diſtinguatur ex natura rei à potentiã materiæ, quæ eſt eius eſſentia non poteſt efficere compoſitionem realem cum ea. Si vero diſtingueretur compoſitionem afficeret, non tamen eſſentialem, ſed ſubſtantialem ex natura, & modo ſubſtantiali eius, qui eſt extra eſſentiam, quæ compoſitio non tol- 23

leret ſimplicitatem eſſentialem materię, nec tolleret quin eſſentialiter eſſet ſola, & pura potentia, quod ſufficit vt primum principium materiale eſſe poſsit.

QVAESTIO IV.

An materia habeat propriam ſubſiſtentiam partialem.

24 NOn eſt modo diſputandum, an ſubſiſtentia ſit modus poſitiuus naturæ, vt tenet communis ſententia ſcholæ, vel in negationibus conſiſtat, vt ſingulariter tenet Scotus. Nec etiam, an diſtinguatur realiter, vel ex natura rei ab exiſtentia, aut eam præcedat, vel ſequatur, quia quæſt. iſtæ ad metaphyſicam pertinent. Hoc ſufficiet nobis præſupponere ad intelligendam præſentem quęſt. quod ſubſiſtentia eſt modus ſubſtantialis naturæ diſtinctus ab ea ex natura rei, per quē conſtituitur in ſuppoſito, ſi ſit natura ſubſtantialis, vel etiam in perſona, ſi ſit natura rationalis, vnde ſubſiſtentia idem eſt, quod ſuppoſitalitas, vel perſonalitas, & in his omnes opinantes conuenire debent. Et hæc quidem de ſubſiſtentia completæ naturæ vera ſunt. Sed præter hæc præſupponendū eſt, ſubſiſtentiā diuidi in totalem, & partialem, ſeu in completam, & incompletam: quę diuiſio cōmuni ferè conſenſu totius ſcholæ recepta eſt, & neceſſariò recipiēda, vt ſuo loco oſtēdetur. Deſumitur autem ex D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. ad. 2. & quæſtio præſens non procedit de ſubſiſtentia completa, vel totali, quā certum eſt non habere ex ſe materiam, cum ſit quid incompletum, ſed ſolum de incompleta, & partiali, de qua quærimus an concedenda ſit materiæ, ſicut ei conceſsimus partialem exiſtentiam. Quam quæſtionem ſolum diſputant moderni.

25 Et prima opinio negat materiam habere ex ſe partialem ſubſiſtentiam, ita P. Molina 1. p. q. 29. art. 2. diſp. 3. Fonſeca 5. Met. cap. 8. q. 5. ſect. 4. & alij ex modernis. Et probatur teſtimonijs D. Thom. 3. p. q. 4. art. 2. ad 3. vbi docet per vnionem naturæ humanæ non eſſe deſtructam propriam perſonalitatem eius, ſed impeditam, ne flueret ab ea; ſi verò materię cōcedatur propria ſubſiſtentia, deſtructa erit in eadem vnione diuini verbi: cum ſit certum, quod non permaneat. Et q. 6. art. 4. ad 3. docet materiam, ſeu corpus humanitatis Chriſti prius natura vnitam eſſe animæ, quam verbo, cuius rationem reddit, quia ex vnione cum anima habet caro Chriſti, quod poſsit vniri Verbo, ſentit igitur materiam non eſſe vnibilem Verbo ex ſe, ſed per animam, & ex conſequenti, quod non habeat ex ſe ſubſiſtētiam, quia vnio verbi cum humanitate fit per ſubſiſtentiam. Et 1. p. q. 95. artic. 2. ad 2. aſſerit propriè, & per ſe illud tantum ſubſiſtere, quod neque eſt pars, neque accidens, aut forma materialis.

Probatur etiam ratione. Primò, quia ſi materiæ concedenda eſt ſubſiſtentia partialis: tribus tantum de cauſis ei concedi poteſt. Primo, vt ſit incommunicabilis. (hic enim eſt effectus ſubſiſtentiæ.) Secundò, vt in ſe, & per ſe ſubſiſtat deſtructo compoſito, & forma. Tertiò, vt ſimul cum ſubſiſtentia partiali formæ componat completam ſubſiſtentiā naturæ, ſicut componere diximus completam exiſtentiam eius per propriam, ſed propter nullum horum debet ei concedi; ergo non habet illam. Probatur minor, quia materia ex propria natura eſt pars ordinata ad compoſitionem totius; ergo ex ſe communicabilis eſt, & ideo repugnat ei incōmunicabilitas, & ex conſequenti ſubſiſtentia per quam res ſit incommunicabilis. Sed nec eſt ei neceſſaria ſubſiſtentia vt in ſe, & per ſe ſubſiſtat, quia vnica ſubſiſtentia totius ſufficit, vt per eam ſubſiſtant

ſtant partes; ergo ſufficit completa ſubſiſtentia naturæ, vt per eam ſubſiſtat materia; quare non debet ei concedi propria, quia fruſtra per plura fiunt, quę poſſunt fieri per pauciora. Nec minus repugnat, quod ei concedatur propter compoſitionem ſubſiſtentiæ totalis, quia formæ materiales, vt inferius probabitur nō habent partiales ſubſiſtentias, cum quibus materia poſsit completam ſubſiſtentiam naturæ componere; ergo ſi ei concedatur propria; inutilis prorſus, & otioſa permanebit nihil componens: cum tamen partialis ſit, & ideo ſua natura ordinata ad componendum: ſed natura nihil otioſum permittit; ergo non conceſſit materiæ propriam ſubſiſtentiam. Ex quo etiam aliud argu. deſumi poteſt, quia formæ ſubſtātiales materiales longè perfectiores materia ſunt, ſed certum eſt his non conceſsiſſe naturam proprias ſubſiſtentias partiales; ergo multò minus eam conceſsit materiæ.

16 Secunda opinio aſſerit materiam habere propriam ſubſiſtentiam partialem. Ita tenet P. Franc. Suarius tom. 2. ſuę Met. diſp. 34. ſect. 5. nu. 3. & 3. p. diſp. 14. ſect. 4. pro qua citat Genebr. lib. 2. de Trinit. pag. 93. & 94. & eam ſequuntur ex modernis plures, videturq; mihi probabilior, & magis conformis doctr. D. Tho.

Quod vt probemus, & explicemus ſimul, duo ſunt notanda in doctrina D. Th. expreſsè contenta. 1. p. q. 75. art. 2. Primū, quod ſubſiſtentia, atque ſubſiſtens diuidenda eſt in totalem, & partialem. Secundum, quod ſubſiſtentia partialis ſolum excludit inhærentiam accidentis, & formæ materialis. Ita docet in ſolutione ad primum eiuſdem articuli. Et ex primo ſequitur, quod partibus poteſt concedi partialis ſubſiſtentia, vt ipſe concedit brachio, & capiti, quare ex hac parte non repugnabit materiæ, ex eo quod ſit pars compoſiti. Ex ſecundo verò infero materiæ eſſe concedendam ex mente D. Tho. quod ſic probo; materia, nec inhæret ſubiecto ſicut accidens, nec etiam materiæ ſicut forma materialis, imò repugnat ei qualibet inhærentia; ergo propriam habebit ſubſiſtentiam ex mente D. Th. Et ex his autem duobus infero tertiū, nempe quid requiratur, & ſufficiat, vt aliquid ſubſiſtat per ſe. Requiruntur enim & ſufficiunt duo, primum, quod non inhæreat alteri, vt ſubiecto dependenter ab illo. Defectu cuius, nec accidentia, nec formæ materiales poſſunt ſubſiſtere. Secundum, quod non ſit in alio, tanquam in ſuppoſito per vnionem ſubſtantialem, defectu cuius humanitas Chriſti non habet ſubſiſtentiam propriam, ſed ſubſiſtit per ſubſiſtentiam diuini verbi, cui vnita eſt ſubſtantialiter. Et cum materia habeat vtrumque, vt ex ſe eſt manifeſtum, ſequitur ex mente D. Tho. ei eſſe concedendam partialem ſubſiſtentiam.

Prob. 2. ex doctr. eiuſdem D. Th. 1. q. 66. 17
art. 1. & 4. & q. 45. art. 4. ad 3. nam in 1. loco docet, quod licet materia non fuerit creata prius tempore, quam formæ fierent, ſed creatam fuiſſe prius origine, & natura formis. In ſecundo autem loco docet expreſsè ſolis ſubſiſtentibus conuenire creationem, & ideo accidentia non creari, quia non ſubſiſtunt; ergo ex vtroque infertur materiam habere propriam ſubſiſtentiam, per quam terminare potuit creationem. Probatur conſequentia, quia quod prius eſt, non dependet à poſteriori, ergo quod creatur prius natura altero, non creatur dependenter ab illo; ſed materia fuit prius natura creata, quam forma, & ex conſequenti, quam compoſitum; ergo creata eſt independenter ab eis. Vnde ſequitur per ſe terminaſſe creationē, quod nō poteſt fieri, niſi per ſubſiſtentiam, vt dicitur expreſsè in ſecū-

Digitized by Google

do loco. Et tandem 3.p.q.6.art.3. aſſerit D. Thom. quod licet in eodem inſtandi aſſumpſerit verbum diuinum naturam humanam cum ſuis partibus, quæ ſunt materia, & forma, ſed prius natura ordine executionis aſſumpſit partes. Ex quo ita arguo, executio aſſumptionis incepit à partibus; ergo ſi prius natura fuerunt aſſumptæ in hoc ordine, ſine dependentia à toto aſſumptæ fuerunt, ſed aſſumptio fit per communicationem ſubſiſtentię, ergo partes prius natura, & ſine dependentia à toto, fuerunt capaces diuinæ ſubſiſtẽtiæ, & nihil eſt capax alienæ ſubſiſtentiæ, niſi ſit capax propriæ, quia vnio eſt ſubrogatio alienæ ſubſiſtentiæ loco propriæ; ergo partes ex ſe ſunt capaces propriæ ſubſiſtẽtiæ, & ideo eam habebũt ex mente D. Thomæ.

28 Sed prob. ratione. 1. quia anima rationalis ſaltẽ à corpore ſeparata habet propriam ſubſiſtentiam partialem; quæ non poteſt ei concedi, ſi materiæ denegetur; ergo non eſt deneganda materiæ. Prima pars antecedentis communi conſenſu Theologorum conceditur, & ex principiis fidei efficaciter deducitur hoc modo. Fides docet, quod anima rationalis Chriſti in triduo mortis eius fuit vnita verbo diuino; ergo certum eſt in fide, quod tunc habuerit ſubſiſtentiam verbi, ſed nihil eſt capax alienę ſubſiſtentiæ per vnionem, niſi ſit capax proprię, quia vnio eſt ſubrogatio alienæ loco propriæ; ergo negari non poteſt, quod anima rationalis Chriſti fuerit capax propriæ ſubſiſtentiæ quam proinde haberet, ſi non aſſumeretur à verbo, & eadem eſt ratio de quacũque anima rationali, cui neceſſario concedenda eſt propria ſubſiſtẽda partialis.

Secunda verò pars eiuſdem antecedentis, quod non poſſit materiæ denegari ſubſiſtentia propria, ſi conceditur animæ, ſic probatur; nam vel materiæ denegatur, quia eſt in alio per inhærentiam, vel quia eſt pars, primum patet eſſe falſum, & ſecundum non tollit, quin concedatur animæ rationali; ergo nec tollere poteſt, quin concedatur materiæ.

Secundo materia exiſtit per ſe, vt ex ſuperiori quæſt. patet, & non eſt in alio per inhærentiam, nec ſuſtentatur ab alio; ergo eſt ſubſiſtens per ſe. 29

Pro ſolutione argum. alterius opinionis notandum eſt, quod licet materiæ cõcedatur propria ſubſiſtentia, imperfectiſſima tamen hæc eſt, non ſolùm quia partialis, & incompleta, ſed quia eſt rei imperfectiſſimæ, cuius eſſentia eſt eſſe puram potẽtiam, & receptaculũ formę.

Ad teſtimonium D. Tho. reſpondeo, verum eſſe, quod per vnionem verbi diuini non fuit deſtructa ſubſiſtentia propria humanitatis, ſed impedita, ne procederet ab eã, & eodem modo fuit impedita propria ſubſiſtentia materiæ, ne ab ea procederet, & non deſtructa: ex quo ſolum ſequitur, quod eam non habuerit, non tamen, quod nõ eſſet eam habitura, ſi non aſſumeretur ad vnionem aſſumpta humanitate. Vnde nec ſequitur, quod eã non habeat in cæteris corporibus. Ad 2. teſtimonium reſpondetur in eo loqui D. Th. de ſubſiſtentia completa, à qua excluduntur partes. Probatur euidenter, quod de ea tantum loquatur ex alio loco eiuſdem à nobis citato in eadem 1.p.q.75. art. 1. ad 1. vbi expreſsè docet à ſubſiſtentia completa excludi partes, non ab incompleta.

30 Ad 1. argum. reſpondetur propter tres illas cauſas concedi materiæ ſubſiſtentiã, ſed ad primam dicendum eſt per ſolam ſubſiſtentiam completam fieri rem omnino incommunicabilem, quia illa ſola eſt vltimus, & completus terminus naturæ, per incompletam verò fit incommunicabilis in ordine tantum ad vnionem ſubſi-

Digitized by Google

ſubſiſtentiæ,cum altero,non tamen ad vnionem compoſitionis, per quam conſtituit naturam completam, & ideo non conceditur animæ partialis ſubſiſtentia, vt fiat incommunicabilis hoc ſecundo modo,ſed tantum primo, cum quo patet ſtare poſſe,vt ſe communicet formæ, & compoſito. Secundam cauſam neceſſariã eſſe dicimus, quia materia eſt primum ſubiectum generationis, & corruptionis independenter à forma, & compoſito, quibus etiam deſtructis permanet, & ideo non poteſt ſubſiſtere per ſubſiſtentiã totius, vel formæ, ſed neceſſariò eſt ei concedenda propria. Tertiam cauſam etiam dicimus eſſe neceſſariam, & ita concedi materiæ partialem ſubſiſtentiam, vt componat totalem ſimul cum ſubſiſtẽtiã partiali formæ, quam compoſitionem poteſt in quibuſcunque compoſitis facere quantum eſt ex ſe,& eam facit ſemper in homine,cuius forma habet etiam partialem ſubſiſtentiam; quod verò in aliis compoſitis non efficiat compoſitionem ſubſiſtentiæ, per accidens eſt,ex defectu aliarum formarum,quę non habent proprias ſubſiſtentias.Quare hoc non tollit, quin per ſe ordinetur propria ſubſiſtentiã materiæ ad compoſitionem, nec facit ocioſam permanere,cum in multis compoſitis eam efficiat, & ex ſe poſſit eam in omnibus facere: & cum aliæ duæ cauſæ propter quas conceditur materię ſemper maneant,etiam, ſi non ſemper componat. Vnde ſequitur non eſſe verum, nec tenendum, quod moderni quidam afferunt, materiam per propriam ſubſiſtentiam ſemper componere ſubſiſtentiam completam cuiuslibet compoſiti ſubſtãtialis; nam licet formæ materiales non habeant partiales ſubſiſtentias, cum quibus componãt,habent tamẽ modos quoſdam ſubſtantiales inhęrentiæ in eadem materia,ex quibus ſimul cum ſubſiſtẽtia partiali materię,componi poteſt totalis, & completa naturę ſubſtantialis.Hoc tamen dicimus non eſſe verum,nec tenendum.Quod probatur hoc arg. ex ente per ſe,& in alio non poteſt componi tertium ens per ſe, quia ens in alio non poteſt eſſe pars ſubſtãtialis entis per ſe; ergo ſubſiſtentia per ſe completa nõ poteſt componi ex vna ſubſiſtentia partiali per ſe,& ex modo inhærendi alteri, qui licet ſit ſubſtantialis, non eſt modus ſubſiſtendi, ſed potius in exiſtendi, & intrinſecæ dependens ab alio, tanquàm à ſubiecto, quod repugnat ſubſiſtentiæ, repugnabit igitur componi ſubſiſtentiam complctã, ex modo inhærendi formarum materialium. Sed circa has tres cauſas ponendi ſubſiſtentiam in materia,vno verbo dicimus,ſecundam eſſe potiſſimam, & quæ ſufficeret,etiam ſi non eſſent aliæ, quia materia ex ſe eſt primum ſubiectum, ex quo habet duo.Primum, quod non poſſit fieri,niſi per creationem & cum creari ſit ſubſiſtentium, indiget propria ſubſiſtentia.Secundum habet, quod permaneat deſtructis quibuſcumque compoſitis, & formis,& ſine dependentia ab illis ſubiiciatur agenti naturali, ad eductionem formarum,cuius ãctionem ſuſtineat,& à quo patiatur,quæ non poteſt præſtare materia, ſine ſubſiſtentia partiali, quæ ideo concedenda eſt ei, cæteræ verò cauſæ quaſi ſecundariæ ſunt, & ideo ſufficit vno vel alio modo concurrere.

31 Quod denique de formis materialibus dicitur in eodem argu.difficultate caret, quia licet ſint longè perfectiores materiæ ſecundum entitatem, & eſſentiam, ſed quantum ad modum eſſendi, in ſubiecto imperfectiores ſunt, quia materia non eſt in ſubiecto, ſed potius eſt primũ ſubiectum,ex quo debetur ei propria, & partialis ſubſiſtentia.

Digitized by Google

QVAESTIO V.

An poſsit materia exiſtere ſine forma per potentiam Dei abſolutam.

CErtum eſt apud omnes, quod etiam ſi materia habeat propriam exiſtentiã partialem, atque etiam propriam ſubſiſtentiam, non poſſit naturaliter exiſtere, niſi coniuncta alicui formæ, quia propria exiſtentia, vel ſubſiſtentia debiliſſima eſt, & per quam non poteſt ſuſtentari. Ideo ſolum proponitur quæſtio an fieri poſſit per potentiam Dei abſolutam, ſicut poteſt fieri, quod accidens exiſtat ſine ſubiecto.

Et partem negatiuam tenent imprimis omnes illi qui tenuerunt q.3. materiam non habere propriam exiſtentiam, ſed eam recipere à forma. Et præter illos D. Bonau. in 2. d.12.art.1. q.1. Aegidius cap.1. & 2.ſui Examerõ, Heru.quodlib.6.qu.11. Iand.1.lib.phyſ.q.26.Zimara theo.15. Hugo Victor.2. lib. de Sacramentis, p.1. cap, 4. & eiuſdem ſententiæ videtur eſſe D. Thom.1.p.q 66.art.1. vbi ita ait. *Terminus creationis eſt ens actu, ipſum autem, quod eſt actus, eſt forma: dicere igitur materiam præcedere ſine forma eſt dicere ens actu ſine actu, quod implicat contradictionem.*

32 Et probatur ratione, quia repugnat aliquid eſſe in rerum natura ſub determinato genere, quin ſit ſub determinata ſpecie, vt quod ſit animal, quin ſit rationale, vel irrationale, ſed contrarium ſequeretur, ſi materia daretur ſine vlla forma; ergo impoſſibile reputandum eſt. Minorem probo, quia ſi daretur nuda materia, eſſet ſub genere ſubſtantiæ, ſicut eſt modo, cum ſit ex ſe pars ſubſtãtiæ, ſed non eſſet ſub aliqua ſpecie, quia ſpecies cuiuſcunque rei prouenit à forma; ergo eſſet ſub genere, & nõ ſub aliqua ſpecie.

Secunda opinio tenet poſſe materiam conſeruari à Deo ſine vlla forma per potentiam ſupernaturalem. Sic Rich. in 2. d.12.qu.4. Scotus qu.2. & ibidem Lychetus, Mayronius, Baſolius, atq; Greg.Gab. vero q.1.Marſi.in 2.q.8.quam etiam videtur tenere Sotus 1.lib.Phyſ.q.6. & eſt cõmunis inter modernos. Et videtur nobis probabilior ſuppoſito, quod ex ſe habeat propriam exiſtentiam.

Probatur, quia exiſtentia materiæ nõ dependet à forma neque à compoſito ſecundum genus cauſæ intrinſecum, nempè materiale, vel formale; ergo talis dependentia poteſt ſuppleri à Deo. Euidens eſt conſequentia, quia euidens eſt genus cauſæ extrinſecum poſſe ſuppleri à Deo. Sed probatur antecedens, quia entitas materiæ, atque eſſentia eius non dependet à forma, quæ potius eſt effectus materiæ: cum ex potentia eius educatur; ergo nec dependebit eius exiſtentia, quæ eadem entitas eſt, quare ſicut entitas realis materiæ præſupponitur naturaliter formæ, ita etiam exiſtentia eius, ideo nõ poteſt ab ea in genere cauſæ materialis, nec formalis dependere, & conſequenter, neque à compoſito, quia materia nõ dependet à compoſito, niſi media forma, à qua informatur. Solum ergo depẽdebit à forma, tanquam ab actu concomitante: cum quo naturalem habet connexionem, & ſine quo non poteſt naturaliter exiſtere propter debilitatem propriæ exiſtentiæ. Hanc autem concomitãtiam certum eſt poſſe ſuppleri à Deo per infinitam eius efficientiam, ſicut ſuppletur dependentia ſubiecti reſpectu accidentis.

Secun. quia ſi materia non poſſet exiſtere ſine forma, ideo eſſet, qua exiſtentia eſt actus ſubſtantialis eſſentiæ, & omnis actus eſt à forma, ſed hæc ratio inſufficiens eſt; ergo falſum eſt, quod non poſſit conſeruari à Deo ſine forma. Probatur 33

minor,

Digitized by Google

minor, quia duplex eſt actus, formalis, atque completus, & eſſentialis tribuens ſpeciem rei completę. Alter eſt actus ſubſtantialis extra eſſentiam rei, per quem dicitur entitas actualis extra cauſas. Et ille quidē à forma procedit in genere cauſæ formalis, & ideo non niſi media forma poteſt à Deo tribui materiæ. Iſte verò non prouenit à forma in his rebus, quarum entitas, vel eſſentia nō componitur ex ea, ſed ab eodē, à quo entitas ipſa prouenit, cum qua identificatur realiter, & realis eſt exiſtentia materiæ, quæ nō poteſt prouenire à forma, ſicut nec entitas eiuſdem materiæ, ſed à ſolo Deo, à quo facta eſt materia per creationē; ergo poteſt Deus conſeruare illam ſine forma, ſicut eam dedit materiæ, ſine dependentia neceſſaria ab illa.

34 Ad teſtimonia D.Tho. reſpondetur loqui de creatione ſecundum communem ordinem rerum, & vt poſtulat natura rei creatæ, quo pacto nihil creatur, niſi in ſpecie aliqua, & indiuiduo, ſicut nec producitur aliquod accidens, niſi in determinato ſubiecto. Vnde ſi in prima creatione rerum crearetur materia prius tempore, quàm forma, & compoſitum fierent, eſſet ens actu in ſpecie, & indiuiduo, & ſine forma, à qua cum ſpecies rerum procedat & conſequenter actuale eſſe indiuiduorum, tanquam ab actu formali, daretur ens actu ſine actu, quod repugnat. Itaque de actu eſſentiali, & ſpecifico loquitur D.Tho. qui à forma procedit, & cum quo deberet creari materia ſecundum communem ordinem rerum; quare ſi nuda crearetur ante formam, & compoſitum eſſet in actu eſſentiali, & ſpecifico, atque indiuiduali, vt poſtulabat creatio eius, & ſine illo, cum eſſet ſine forma. De actu verò exiſtētiæ non loquitur D.Tho. cum dicat formam eſſe actum, & certum ſit apud ipſum formam non eſſe actum exiſtantiæ, quare nec ex verbis colligi poteſt, quod ſine forma exiſteret repugnet per potentiam ſupernaturalem, ex mente ipſius.

Ad arg. diſtinguenda eſt maior de ente completo, & incompleto, nam ens completum non poteſt dari ſub genere, quin detur ſub aliqua ſpecie, & atoma quidē, quia ſi ſit ens completum exiſtens in rerum natura, erit indiuiduum, & omne indiuiduum debet eſſe ſub aliqua ſpecie atoma: de ente verò incompleto, quale eſt materia, non eſt id neceſſarium, quia nec ex ſe eſt indiuiduum, ſed pars eius, & nō quę ſit actus, ſed potentia, quare neque ex ſe habet ſpeciem atomam determinatam ſed eſt in potentia, vt reducatur ad omnes per diuerſas formas, quas poteſt recipere. Solum ergo habet ex ſe eſſe partem generis, aut ſpeciei ſubalternæ, nempe corporis, ad quam reductiuè, aut indirectè pertinet, ad ſpecies verò ſubalternas non pertinet, niſi ratione particularium formarum, quas recipere poteſt. Si igitur Deus materiam ſuſtentaret ſine vlla forma, non ſequeretur dari aliquod indiuiduum in rerum natura ſub genere, quod non eſſet ſub ſpecie, ſed ſolum daretur quædam pars ſpeciei ſubalternæ corporis ad eam actu pertinentis per reductionem, & ad omnes ſpecies atomas in potentia, ſed ad nullam actu, quod non eſt inconueniens.

DVBIVM.

Sed quæret aliquis, quid eſſet neceſſarium efficere Deum ad conſeruandam materiam ſine forma, & an conſeruaret eam cum ſola exiſtentia, & ſubſiſtentia partiali nullum nouum modum ei tribuens, vel neceſſarium eſſet, quod aliquem nouum modum ſubſiſtentiæ ei tribueret, vt poſſet eſſe in rerum natura, ſine vlla forma. Et reſpondeo, non opus eſſe, quod nouum aliquem modum ei tribueret, ſed eo ipſo, 35

Digitized by Google

ipſo, quod corrumperetur compoſitum, impedire Deus ſucceſſionem nouæ generationis, & nouæ formę, & remaneret materia nuda cum ſola propria exiſtentia, & ſubſiſtentia partiali, per quas illam conſeruaret ſupplendo per modum efficiens dependentiam, quam habebat à forma, & compoſito. Quod conſtat eſſe poſſibile, quia licet repugnet Deum concurrere in genere cauſæ formalis, vel materialis ad aliquem effectum, propter intrinſecam imperfectionem harum cauſarum, non tamen repugnat in genere cauſæ efficientis præſtare, quod cauſæ iſtæ præſtant in proprijs generibus cauſandi, dummodo id non ſit primarius effectus formalis, aut materialis, quos conſtat præſtari non poſſe, niſi recipiendo, vel informando, qualis non eſt conſeruare materiam ſine forma, & compoſito; cum ad eum non requiratur informatio formæ, niſi per quamdam concomitantiam naturalis connexionis, quam habent partes iſtæ inter ſeſe, & hanc ſuppleret Deus in genere cauſæ efficientis concurrendo, ſicut ſupplet concurſum materialem ſubiecti in conuerſatione accidentis. Sed ad ſupplendum vtrumque neceſſe eſt Deum maiorem præſtare concurſum efficientem, quam pręſtabat conſeruando illam medio ſubiecto, aut forma: quia ſe ſolo præſtaret, quod his medijs cauſis præſtabat, quod abſque dubio nouam poſtulat virtutem.

Et ſi dicatur, Deum non conſeruare ac-
36 cidens ſine ſubiecto, vt quantitatem Euchariſtiæ, niſi tribuendo ei modum aliquem perſeitatis, qui licet non ſit ſubſiſtentia, quia hæc eſt modus ſubſtantialis, cui non videtur capax accidentalis natura, eſt tamen ei valde ſimilis; cum verum ſit, per eum quantitatem eſſe per ſe; ergo nec poterit conſeruare materiam, ſine nouo aliquo modo. Reſpondeo, non eſſe cum primis certum, Deum conſeruare accidens per nouum modum perſeitatis ei conceſſum, ſed poſſe etiam probabiliter dici, conſeruare eam ſolum per extrinſecum concurſum efficientem, ita vt nec haberet modum actualis inhærentiæ quem habebat, dum erat in ſubſtantia, quia de eſſentia talis modi eſt actu vnire accidens ſubiecto, & ita repugnat permanere in accidenti ſeparato, nec etiam loco huius datus ſit ei modus perſeitatis, ſub cum ſola exiſtentia permanere, & cũ ea conſeruari per ſolam extrinſecam efficientiam Dei, Nihilominus probabilius mihi eſt Deum conſeruare quantitatẽ per modum perſeitatis ei conceſſum loco actualis inhærentię, quia per ſe eſſe in rerum natura, hoc eſt ſine actuale dependentia à ſubiecto, modus eſt eſſendi formalis naturæ valde diuerſus ab eo, quem habebat in ſubiecto, & qui aliquid addit ſupra communem exiſtentiam extra cauſas, & cum ſit formalis non videtur eſſe poſſe ſolus extrinſecus concurſus efficientiæ, ſed aliquid in natura ipſa de nouo ei conceſſum. Sed tamen ad conſeruationem materiæ ſine forma non requiritur, quia iam habet præter partialem exiſtentiam, modum proprium ſubſiſtentiæ, per quem cõſeruari poteſt à Deo per ſolam efficientiam extrinſecam, ſine alio nouo modo materiæ conceſſo, quem tamen poneret fortè illi, qui concedentes materiæ propriam exiſtentiam, denegant ei ſubſiſtentiam partialem, & aſſerunt nihilominus poſſe à Deo conſeruari ſine forma, hi enim dicent eodem modo conſeruandum eſſe à Deo, quo conſeruatur quantitas Euchariſtiæ per nouum modum perſeitatis ei tributum, niſi velint cum primo modo dicendi circa conuerſationem accidentis dicere, ſine tali modo poſſe conſeruari à Deo.

Quæſtio

QVAESTIO VI.

An potentia ad formam ſit de eſſentia materia.

CVM certum ſit in materia eſſe potentiam ad formam recipiendam, quærimus, an ſit de eſſentia materiæ, vel accidens ei ſuperadditum, nec intelligitur de potentia actiua, quam non habet materia, vt docet expreſſe Ariſt.1.lib.de Generatione, textu 55.& lib.2. tex.53. atque etiam D. Aug. in lib.de natura boni aduerſus Manichæos cap.8.his verbis. *Neq; enim illa materies, quam antiqui hylem dixerunt, malum dicenda eſt, ſed ſylua Græcè dicitur, quod operantibus apta ſit, non vt ipſa aliquid faciat, ſed vnde aliquid fiat.* Sed de ſola paſsiua.

De qua tenet prima opinio, quod non ſit eſſentialis materiæ, ſed accidens ei ſuperadditum. Ita Auerroes 1. lib. phyſic. Comm.99. Themiſtius digreſsione vltima eiuſdem libri. Iandunus q.25. quam ſimul defendit: & explicat Tolet. q.12. huius libri hac diſtinctione. Potẽtia dupliciter ſumitur, primo pro aptitudine proxima ad agendum, vel recipiendũ, in qua acceptione dicimus grauitatem eſſe potentiam actiuam lapidis ad motum deorſum, & aptitudinem ſubſtantiæ ad recipienda accidentia potentiam paſsiuam eius. Secundo ſumitur pro radice huius aptitudinis à qua procedit. Et potentia primo modo ſumpta accidens eſt ſuperadditum, ſed ſumpta ſecundo modo eſt eſſentia rei, à qua tanquam radice procedunt omnes potentiæ. Si ergo potentia materiæ accipiatur pro aptitudine, per quam immediatè tendit ad recipiendam formam, non pertinet ad eſſentiam materię, ſed accidens eſt ei ſuperadditum, & quaſi propria paſsio eius; ſi vero pro radice talis aptitudinis eſt eſſentia eiuſdem materiæ, à qua eadem aptitudo oritur. Quemadmodum deriſibilitate paſsim dicunt logici, eſſe propriam paſsionem hominis ſumptam pro aptitudine ad ridendum, & ideo accidens ei ſuperadditum. Si vero pro radice talis aptitudinis eſt ipſa eſſentia hominis.

Probatur primo, quia omnis potentia alicuius eſſe debet, & ordinem ad actum dicere; ergo potentia materiæ aliquid eius eſt, eiq; attribuitur, & intrinſecum ordinem dicit ad proprium actum, qui eſt forma; ergo præſupponit materiam ipſam ordinenaturæ, tanquã id cuius eſt, & ipſamet potentia eſt ſubiectũ talis ordinis, vel relationis ad actũ, & ex vtroq; ſequitur eſſe accidens ſuperadditũ. Probatur conſequentia, quia ſi materiam præſupponit; ergo eſſentiam eius, quare extra illam erit, etſi relationem dicit intrinſecam ad actum, non poteſt eſſe ſubſtantia, cuius eſſentia eſt abſoluta, ſed erit accidens, ratione cuius materia fundat talem rationem.

Secun. omnis potentia ordinata ad a- 38
ctum definit eſſe, & quaſi extinguitur adueniente actu, ſed potentia materiæ ordinatur ad formam tanquã ad proprium actum; ergo adueniente forma deſinet eſſe, quare ſi ponatur eſſentialis materiæ, deſinet materia adueniente forma, quod eſt abſurdum. Quare dicendum eſt eſſe accidens eius, cum poſsit adeſſe, & abeſſe ſine corruptione eius.

Secunda opinio aſſerit potentiam paſſiuã materiæ non eſſe accidens ei ſuperadditum, ſed ipſammet eſſentiam materiæ. Ita D. Tho. expreſsè 1.p.q.115.art.1. ad 2.his verbis. *Actus ad quem eſt in potentia materia prima eſt ſubſtantialis forma: & ideo potentia materia non eſt aliud quam eius eſſentia.* Et eſt communis ſententia ſcholæ, quam ſequuntur omnes moderni, & videtur nobis vera, & neceſſario tenenda in doctr. Ariſt.

Probatur quod ſit vera hoc argu. deducto ex verbis eiuſdem D.Tho. hoc modo. Potentia ſumit ſuam ſpeciem ab actu, ad quem per ſe ordinatur; vt docet Ariſt. 2. lib. de Anima cap. 4. ergo talis eſt potentia, qualis eſt eius actus, ſed actus ad quem per ſe ordinatur potentia materiæ eſt ſubſtantialis: cum ſit ipſamet ſubſtantialis forma; ergo potentia ipſa etiam ſumpta pro aptitudine proxima, & non propria paſsio eius, vel accidens ſuperadditum, vt aſſerit prima ſententia.

Prob. 2. neceſſariò tenendum eſſe in doctr. Ariſtot. quod etiam pro aptitudine proxima ſit ſubſtantialis materiæ, ex lib. 8. Meta. tex. 15. vbi cum rationem quæſiſſet, propter quam homo eſt vnum per ſe, ſubſtantiale ex materia, & forma compoſitum his verbis reſpondet. *Quod ſi quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc verò forma eſt, & hoc quidem potentia, hoc verò actu, profectò non videtur amplius dubitatio eſſe, quod quæritur.* Ex quibus tale argu. colligo. Ideo aſſerit Ariſto. hominem eſſe per ſe vnum ſubſtantialiter, quia componitur ex potentia, quæ eſt materia, & ex actu, qui eſt forma; ergo materia eſt potentia ſubſtātialis ex mente ipſius, & forma actus ſubſtantialis, quare in doctrina eius non poteſt ſuſtineri, quod potentia materiæ per quam recipit formam, & componit totum ſit accidentalis, etiam ſi ſumatur pro aptitudine proxima, quia per hanc recipit formam, & componit cum ea compoſitum ſubſtantiale.

39 Sed vt clarius conſtet veritas noſtræ ſententiæ, & deceptio oppoſitæ, faciliuſque arg. ſoluantur, vnum eſt notandum, nempe ſuperadditas potētias ſubſtantijs neceſſarias eſſe ad actus accidētales præſtandos, quia ſubſtantia creata operatur medio actu accidentali, & non per ſeipſam, ſicut operatur ſubſtantia increata, & ideo non eſt immediatè operatiua per ſe, ſicut increata, ſed indiget quibuſdā virtutib. ſuperadditis (quas vocamus potentias) ad tales actus accidentales producendos. Sed materia prima per ſe ipſam eſt receptiua formæ, tanquam actus ſubſtantialis, quare non indiget potentia, quę ſit accidens ſuperadditum ad eam recipiendam. Imò nec eam poteſt recipere media potentia accidentali. Probatur euidēter, quia ſi eam reciperet media potentia accidentali, actus ipſe recipiendi, aut receptio ipſa accidentalis eſſet, quia actus, & potentia eiuſdem ordinis ſunt, receptio autem accidentalis, vel eſt accidentalis vnio, vel infert accidentalem vnionem, ergo materia, & forma vnirentur accidentaliter ad compoſitionem totius. Et ex vnione accidentali partiū non poteſt reſultare, niſi totum accidentale, ideo compoſitio ex materia, & forma eſſet accidentalis, & compoſitum ex ea reſultans totum accidentale, quod patet eſſe falſum. Quare dicendum eſt, materiam eſſe ſuammet potentiam, & per ſe ipſam recipere formam, non per aptitudinem, vel potentiam ſuperadditā, vnde diſtinctio illa potentiæ, pro aptitudine proxima, vel pro radice eius, non habet locum in materia, ſed ſolū in potentijs accidentalib. pro actib. etiam accidentalib. producendis conceſsis naturis ſubſtantialib.

Ad 1. argu. diſtinguendum eſt antecedens; nam duobus modis contingit potentiam eſſe alicuius, & ordinem dicere ad actum; primo alicuius per ipſammet potentiam ſubſtantialiter conſtituti, & talis eſt potentia materiæ, quæ ordinem intrinſecum ad formam dicit, tanquam ad actum ſubſtantialem, & ex vtroq; intelligitur eſſe ſubſtantialē. Secūdo modo dicitur eſſe alicuius, tanquam extra eius eſſentiam, & ideo ordinem dicere ad actum, non eſſentialem, ſed accidentalē, & talis

Digitized by Google

& talis potentia præſupponit illud, cuius eſt, tanquam ſubiectum, & ideo eſt eius accidens, & relationem dicit accidentalem ad actum etiam accidentalem, & tales ſunt potentiæ ſuperadditæ ſubſtantijs, ſed cum potentia materiæ conſtituat materiam ipſam eſſentialiter noſtro modo intelligendi (nam ex natura rei potius eſt ipſamet materia) negãdum eſt, quod infertur, potentiam materiæ præſupponere materiam ipſam tanquam ſubiectum vel reſpectum dicere ad formam, tanquam ad actum accidentalem.

Ad 2. negandum eſt antecedens, quod potentia deſinat eſſe, vel extinguatur per actum, ſed remanet cum eo, non tamen ſubeſſe imperfecto, quod habebat ſine actu, ſed perfecta per ipſum, ideo potentia materiæ non extinguitur per aduentum formæ, ſed perfecta potius per eum permanet, licet non permaneat ſubeſſe imperfecto, quod habebat, dum carebat forma, & ea priuata dicebatur, ſed priuatio ceſſat, & potentia materiæ perficitur.

QVAESTIO VI.

An materia habeat appetitum ad formam.

40 TRIA ſunt explicanda de appetitu materiæ ad formam, an ſit, quid ſit, & quonam modo diſtinguatur à materia, ex quorum explicatione ſoluentur quædam alia dubia ſcitu digniſsima de eodẽ appetitu. Circa primum fuit prima opinio Auicennæ 1. lib. ſuæ ſufficientiæ negantis omnino appetitũ aliquem in materia, quod videtur etiam tenere Albert. Mag. 1. lib. Phyſ. tract. 3. cap. ſeptimo, & probatur teſtimonio Ariſto. 1. lib. magnorum moral. cap. 11. & 12. vbi tres tantum enumerauit ſpecies appetitus, cupiditatem, furorem, & voluntatem, & omnes docuit præſupponere aliquam cognitionem boni, quia omnis appetitus debet verſari circa bonum, ſed conſtat in materia nullam eſſe cognitionem; ergo neque vllus erit appetitus. Etſi dicas non loqui Ariſt. de appetitu naturali, ſed de elicito, qui ſequitur formam apprehenſam, & ideo non tollere appetitum materiæ, qui eſt naturalis. Contra hoc eſt, expreſſum teſtimonium D. Tho. 1. p. q. 87. art. 4. aſſerentis appetitum naturalem procedere à forma naturali; ſicut appetitus elicitus procedit à forma apprehenſa, ſed materia ex ſe nullam habet formam; ergo nec habebit naturalem appetitum.

Sed probat Auicenna hoc arg. materia non appetit formam, quia ea careat: cum ſemper habeat aliquã formam, nec etiam appetit alteram diuerſam ab ea, quam habet, quia tædio afficiatur erga hanc: cum æqualiter hanc, & omnes reſpiciat, ſed neque ab aliquo impellitur, vt in aliam formam tendat; ergo nulla eſt ratio, quare appetat habere alias formas, nec ideo dabitur in ea aliquis appetitus.

Secun. prob. qui appetitus debet eſſe alicuius boni, cum malum, vt tale non ſit appetibile, ſed ſi ponatur appetitus in materia, erit circa malum; ergo non debet poni. Probatur minor, quia nemo appetit bonum, quod iam habet; ergo materia non appetit formam, quam habet, ſed quam non habet; ſed hanc non poteſt habere, niſi per expulſionem eius, quam habet, & conſequenter per córruptionẽ huius compoſiti: & corruptio eſt malum, non ſolùm eiuſdem compoſiti, & formæ præſentis, ſed ipſiuſmet materiæ, quæ per corruptionem amittere debet eſſe ſpecificum, quod accipit ab hac forma, & aliquando loco eius acquirere aliud eſſe minus perfectum, ſi forma adueniens imperfectior ſit; ergo repugnat, quod ponatur appetitus in materia, quin ſit circa malum, non ſolùm alterius, ſed

Digitized by Google

proprium, imo circa malum totius naturæ, quia appetitus iſte erit principium omnium corruptionum, & ſine illo permanebunt omnia, eruntq; perpetua, perpetuitas verò eſt maximum bonum totius naturæ, & continua corruptio rerum naturalium maximum malum; quare nõ debet poni in materia.

41 Secun. opin. eſt expreſſa apud Ariſt. in hoc. 1. lib. text. 81. vbi aſſerit materiam appetere formam, ſicut turpe appetit pulchrum, & apud D. Tho. 1. p. q. 59. art. 2. quos ſequuntur cæteri omnes interpretes huius loci, & hæc eſt vera, & tenenda. Probatur hac ratione deducta, ex eodem teſtimonio Ariſt. vnumquodq; appetit naturaliter bonum ſibi proportionatum, atque conueniens, quod ex ſe non habet, & illud habere maxima perfectio eius eſt, ſed forma eſt quaſi diuinum quoddã bonum, cum afferat ſecum ſpeciem, & eſſentiam completam, ac determinatam, per quam res aſſimilatur Deo, quibus bonis conſtat carere materiam, & eſſe ſibi valde proportionata, atque conuenientia; ergo naturali appetitu dicetur appetere formam, vt dum eam recipit, dicere poſſit, venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.

Quid ſit appetitus materia, & quomodo ab ea diſtinguatur.

42 SED vt ſententia Ariſto. & communis melius intelligatur, & argu. facilius ſoluantur, duo alia explicanda ſunt, nempe, quidnam ſit appetitus materiæ, & quomodo ab ea diſtinguatur. Et vtrumq; intelligere poſſumus ex doctr. D. Tho. 1. p. qu. 80. art. 1. vbi ait appetitum cuiuſlibet rei à forma eius procedere, & ideo ſecũdum diuerſitatem formarum diſtinguendos eſſe diuerſos appetitus, ſed forma duplex eſt, naturalis, & intentionalis: naturalis dicitur Phyſica, tribuens rei ſpeciem, vt anima rationalis eſt forma Phyſica hominis. Intentionalis verò eſt principium cognitionis, per quod potentiæ cognoſcitiuæ cognoſcunt ſua obiecta. Cognitio autem duplex eſt, ſenſitiua, & intellectiua, & ideo forma intentionalis vna eſt ſenſitiua, vt ſpecies coloris, per quam viſus eũ cognoſcit; alia eſt intellectiua, vt ſpecies intelligibilis Petri, vel hominis, per quam intellectus eũ cognoſcit, dicitur forma intentionalis intellectiua. Secundũ hanc igitur diſtinctionem formarum, diſtinguẽdi ſunt appetitus, & ideo vnus eſt naturalis, qui procedit à forma naturali, vt appetitus, quem habet lapis ad centrum procedens ex propria eius forma ſubſtantiali, naturalis dicitur. Alter eſt appetitus cognitionis, qui eſt potentia, per quam tendimus in bonum ſuppoſita cognitione eius. Et eſt duplex ſicut cognitio ipſa, quã præſupponit, & ſequitur, vnus eſt ſenſitiuus, per quem tendimus, & deſideramus bona ſenſibilia. Alter eſt rationalis, per quem tendimus, & deſideramus bona intelligibilia: & appetitus iſte rationalis eſt voluntas exiſtens in anima rationali, tanquam potentia eius; cum appetitus ſenſitiuus, in aliqua parte corporis ponatur, tanquam potentia ſenſitiua, atque corporea.

Relicto autem appetitu cognitionis, 43 quia non pertinet ad præſentem tractatum. Naturalis diuiditur in totalem, atq; completum, qui ſequitur naturam completam, & talis eſt grauitas in lapide, per quam inclinatur in centrum, & illud dicitur appetere. Et appetitus iſte completus, vnus eſt accidentalis, qui ſequitur naturam completam eſſentialiter, & ſubſtantialiter, & ideo ordinatur in bonum accidentale, vt appetitus lapidis in centrum. Alter eſt ſubſtantialis, quia procedit à natura quidem completa eſſentialiter, non

ter, non tamen ſubſtantialiter, & ordinatur in bonum ſubſtantiale, per quod cōpletur ſubſtantialiter. Appetitus ſubſtantialis dicitur, quem habet natura totalis, & completa eſſentialiter, ad proprium terminum ſubſtantialem, per quem cōpletur ſubſtantialiter, vt inclinatio cuiuslibet naturæ compoſitæ ex materia, & forma; vel etiam ſpiritualis ad propriam ſubſiſtentiam, per quam completur ſubſtantialiter, & conſtituitur ſuppoſito, vel perſona; nam licet completa ſit eſſentialiter, incompleta cenſetur ſubſtantialiter, quouſque per ſubſiſtentiam, conſtituatur.

44 Appetitus autem iſte ſubſtantialis nō eſt accidens ſuperadditum eidem naturæ, ſed eſt ipſamet natura eſſentialiter completa, quæ per ſe ordinatur in proprium bonum ſubſtātiale, per quod ſubſtantialiter completur. Alter eſt appetitus incompletus, qui ſequitur naturam incompletam, & iſte eſſentialis vocatur, quia in complementum eiuſdem rei ad eſſentiam pertinens ordinatur, & talis eſt appetitus materiæ ad conſtituendum compoſitum, tanquam ad finem, & vt formæ coniungatur, tanquam ad medium; nam vnio materiæ cum forma in eum finem ordinatur a natura, vt conſtituatur per eam compoſitum ſubſtantiale, per cuius ſpeciem materia etiam perficiatur in ea conſtituta, quam ex ſe non habebat. Similemque appetitum habet forma vt coniungatur materiæ, & conſtituat compoſitum, licet ex diuerſa cauſa procedat, quia non tam ex indigentia boni, quam vt proprium bonum communicet eidem materiæ, & ſuo modo compoſito. Et licet iſte appetitus incompletus, ex propria ratione incompleta habeat, vt non ſemper procedat à forma, ſed ſemper ab eſſentia procedit, quæ quaſi forma rei eſt, & ideo ſuo etiam modo à forma procedere dicitur. Nec eſt accidens ſuperadditum naturę, vel eſſentiæ rei, quia non habet pro termino aliquid accidentale, ſed eſt ipſamet natura, & eſſentia rei incompletæ, atq; imperfectæ eſſentialiter, & ad propriam perfectionem, & complementum eſſentiale ordinata. 45

Ex quibus ſequitur, quonam modo diſtinguatur appetitus materiæ ab eadem materia, non enim diſtinguitur realiter, nec ex natura rei, ſed ſola ratione, ſicut dicebamus de potētia eiuſdem materiæ. Quod hoc modo probādum ſimul, & explicandum eſt. Talis eſt appetitus, quale eſt bonum illud, in quod ordinatur, ſed appetitus materiæ non ordinatur in bonum accidentale, ſed eſſentiale; ergo non eſt accidentalis, ſed eſſentialis, & conſequenter non eſt accidens aliquod ſuperadditum eſſentiæ eiuſdem materiæ; ſed ipſamet eius eſſentia vt inclinata & propenſa in proprium bonum, & complementum eſſentiale; quare non erit entitas realis diſtincta ab eadem eſſentia materię, ſed ſolum diſtinguetur ratione, ſicut potentia, imò ſola ratione ab ipſamet potentia, ita vt eadem eſſentia materiæ in quantum receptaculum eſt formę, ſit potentia, ſed in quantum in eandem formam, quam poteſt recipere, inclinatur, & propenſa eſt, ſit appetitus ad formam. Sed prius intelligimus potentiam in materia, quam inclinationem, & ideo prius potentiam, quam appetitum, imò appetitum intelligimus quaſi potentiam conſequi: & ideo dicimus appetitum conſequi materiam, aut potentiam eius. Quæ ſecundum rationem intelligenda ſunt, nō ſecundum conſequētiam realem, vel naturalem, cū nulla ſit diſtinctio realis, vel ex natura rei inter eſſentiā materię, potentiam eius, & appetitum.

Secundò, notandum eſt appetitum ſecundum ſe non reſpicere rem abſentem,

Digitized by Google

nec præſentem, ſed ab vtraque conditone abſtrahere, & ſolum ex ſe dicere inclinationem, & propenſionem in bonũ; quod ſi abſens fuerit, deſiderium vocabitur idem appetitus; ſi vero præſens, dicetur complacentia, ſiue complacentiæ appetitus. Itaque appetitus rei abſentis imperfectus eſt, & ideo nomine deſiderij imperfectionem non habiti ſignificantis vocatur, appetitus verò rei præſentis perfectus eſt, & ideò perfecto nomine complacentiæ ſignificatur, ſed eadem eſt eſſentialis ratio appetitus ſignificata his tribus nominibus, & ſolum diſtinguitur accidentaliter, quia, quod ſit boni abſentis, aut præſentis accidentia ſunt reſpectu eiuſdem appetius abſtrahentis ab vtraque. Cuius hæc eſt ratio, quia ſicut abſentia, & præſentia, non ſunt differentiæ eſſentiales boni, ſed accidentales, ita nec eſſentialiter diſtinguũt deſideriũ, & complacentiam ab appetitu, ſed ſolum accidentaliter, & hoc non realiter, ſed ſecundum rationem.

46 Ex his reſpondeo ad teſtimonia Ariſtot. & D.Thom. quod Ariſt. ſolum loquitur de appetitu cognitionis, non de naturali, qualis eſt appetitus materiæ, & D.Tho. loquitur quidem de naturali, ſed ſolum de completo, qui ſequitur veram formam, per quam conſtituitur res completa, non vero de appetitu materiæ, qui incompletus eſt, & ideo non neceſſario ſequitur formam, neceſſario tamen eſſentiam rei ſimilem formæ, & ideo ſub naturali conſequente formam fortè cõprehenditur à D.Th. Nihilominus licet de eo non loquatur, expreſſe eum ponit in materia alio loco à nobis citato.

Ad primum argumentum, negandum eſt antecedens, quod materia appetat formam propter aliquam ex illis tribus cauſis, ſed quia proprius actus eius eſt, & proprium bonum, quo medio proprium finem conſequitur, qui eſt conſtitutio cõpoſiti, ad quod tam materia, quam forma ordinantur à natura, itaque materia in omnes formas æqualiter inclinatur, æqualiterq; omnes appetit, ſed quas nõ habet appetit appetitu deſiderij, & quas habet appetitu complacentiæ.

Pro ſolutione ſecundi notandum eſt, 47
quod cum materia omnes formas æqualiter reſpiciat, & in omnes æqualiter inclinetur, nulla eſt quantumcunq; perfecta, etiam ſi perfectiones cæterarum eminenter cõtineat, vt cõtinet anima rationalis, quæ poſſit totaliter ſatiare appetitũ eius, hoc eſt intenſiuè, & extenſiuè, nã licet intenſiuè, ſatiare fortè poſſet, non tamen extenſiuè, quia non omnes extẽſiue continet. Vnde etiam dum habet animam rationalem, cæteras omnes formas appetit. Et ratione huius appetitus principium eſt perpetuitatis rerum naturalium, atque etiam corruptionis earum diuerſa ratione, nam hoc ſecundum habet reſpectu particularium, primum vero in ordine ad totam ſeriam, aut vniuerſitatem earum, illud etiam conuenit ei per accidens hoc vero per ſe. Nam cum materia appetat omnes formas, conſequenter appetit diſpoſitiones proprias earum, quæ ſæpe contrariæ ſunt; & cum multa etiam ſint agentia contraria, quæ eas conantur introducere pro introductione formarũ, ſit vt materia ſubdita his omnibus agentibus, à contrarijs ſæpè patiatur, & ab agente maioris virtutis intenſiores diſpoſitiones ſuſcipiat, & tandem formam, quam introducere intendit, quam cum non poſſit recipere ſine expulſione eius quam habet, & corruptione compoſiti, paſſim ſequuntur corruptiones plurium rerum naturalium, ſed per accidens hoc eſt reſpectu materiæ, cuius appetitus non tendit per ſe in corruptionem, ſed in formam, & compoſitum,

Digitized by Google

tum, à quibus perficiatur. Et ecce quomodo appetitus materię eſt cauſa corruptionis rerum in particulari per accidẽs. Sed cum per ſe appetat omnes formas, per ſe etiam tendit appetitus iſte in nouam formam, nouumque compoſitum, ita vt non deſtruatur hoc, niſi per nouam generationem alterius, & hoc eſt materiam per ſe appetere nouas generationes rerum, per quas perpetua efficitur ſeries, & vniuerſitas earum: quæ non fieret perpetua, ſi materia non appeteret ſemper nouas formas, non enim ſuccederent nouæ generationes, ſed per continuas corruptiones tandem conſumerentur omnes res naturales.

Ex quibus ad formam arg. diſtinguenda eſt minor, quod ſi appetitus ponatur in materia, ordinabitur in malum, nam per ſe falſum eſt, cum ſemper ordinetur in nouam formam, & compoſitum, quæ sũt bona ipſius materiæ, & ex qua ordinatione maximum bonum commune reſultat; per accidens verò concedi poteſt, quod in malum tendat rerum particularium, & aliquando etiam in malum proprium, vel in minus bonum, quamuis hoc vltimum numquam contingat; nã licet per aduentum nouæ formæ imperfectioris, perfectiorem amittat, permanet tamen in ea appetitus ad eandem, quam amittit, per quem naturaliter poteſt cõſequi alteram eiuſdem perfectionis, ſed ſiue hoc contingeret, ſiue non, ſemper appetitus materiæ per ſe tendit in bonũ totius naturæ, tanto excellentius proprio, vel alieno, quanto vniuerſalius.

I. DVBIVM.

An ſit in materia, non ſolum appetitus ad formam, ſed etiam deſiderium.

48 SEd reſtant quatuor dubia breuiter ſoluenda pro complemento huius materiæ de appetitu, & eſt primum, an nõ ſolum ponendus ſit in ea appetitus ad formam, ſed etiam deſiderium. Et ratio dubitandi eſt ex vna parte, quia deſiderium alicuius boni videtur præſupponere cognitionem eius, quæ cum non ſit in materia, nec videtur eſſe poſſe deſiderium.

Ex oppoſita verò parte, quod deſideriũ habeat, docet expreſsè Ariſtoteles tex. 81. huius lib. vbi de materia appetente formam ait. *Aliud autem, quod natura aptum eſt appetere, & deſiderare ipſum ſecundum ſuam naturam.* Et ratione probatur, quaſi appetitus ſit boni non habiti vocatur deſiderium, ſed materia appetit plures formas, quas non habet; ergo talis appetitus erit deſiderij.

Et ita tenent omnes moderni interpretes, ſed nõ omnes eodem modo, nam quidam aſſerũt materiã nõ habere appetitũ ad formas particulares, ſed ſolum ad formã in cõmuni. Quod probant primo, quia deſideriũ fundatur in appetitu, & rationem eius ſequitur; ſed materia non appetit formas in particulari, ſed ſolum cõmunẽ rationem formæ amiſſibilis, ſicut viſus non tendit in colores particulares, ſed ſolũ in communem rationẽ viſibilis; ergo nec deſiderat aliquam in particulari. 2. quia deſiderium verſatur circa bonum non habitum, cuius carentiã pręſupponit in deſiderãte, ſed materia nulla forma in particulari caret: cum ſemper habeat aliquam in qua continetur communis ratio formæ amiſſibilis, quæ eſt propriũ obiectum appetitus eius: ergo nec aliquam deſiderat in particulari. Et certè, ſi aliquam deſideraret in particulari, violenter detineretur ſub eius oppoſita, vt ſi deſideraret formã ignis, violenter detineretur ſub forma aquæ, quod eſt falſum, quia materia ſub nulla forma poteſt detineri violenter, ſed potius in quacunque complacet, tanquam in bono ſibi proprio ac proportionato.

Mihi

Digitized by Google

49 Mihi tamen non placet hæc ſententia, ſed aſſero materiam habere appetitum, non ſolùm ad formam ſub ratione communi amiſſibilis, ſed etiam ad quaſcunque in particulari. Quod probo primo, quia euidens eſt materiam habere potẽtiam, non ſolum reſpectu formæ in communi, ſed etiam reſpectu particularium, quas conſtat recipere poſſe naturaliter; ſed potentiam naturaliter ſequitur inclinatio, & propenſio, in quibus conſiſtit ratio formalis appetitus; ergo habet etiam appetitum ad omnes in particulari: & appetitus, ſi ſit de re non habita, eſt deſiderium; ergo habet etiam deſiderium reſpectu omnium. 2. quælibet forma in particulari eſt actus perficiẽs materiam; ergo eſt maximum bonum eius, ſibique proportionatum, & quod naturaliter poteſt conſequi; ſed res quælibet naturaliter appetit bonum ſibi proportionatum, quod poteſt naturaliter conſequi; ergo materia appetit omnes formas in particulari.

Sed notandum, diuerſo modo appetere eas ſub ratione communi formæ amiſſibilis, & ſub ratione particulari, nam priuatio, & adæquatè reſpicit communem rationem formæ amiſſibilis, quæ eſt adæquata ratio obiectiua appetitus: particulares verò inadæquatè quidem, quia nulla forma particularis, vt talis eſt adæquata ratio obiectiua, ſed inadæquata, quia aliquid eſt rationis communis ſub ea contentum, atq; etiam ſecundario, & ex conſequenti, quia potentia primo reſpicit communem rationem ſui obiecti, & conſequenter, ac ſecundario rationes particulares ſub ea contentas. Et ita appetitus materiæ, & ex conſequenti deſiderium ordinatur ad formas in particulari, non quidem ſimul habẽdas, ſed ſucceſsiuè.

Ad primum argumentum diſtinguenda eſt minor, quod materia non appetat formas in particulari, nam primario, & adæquate verum eſt: ſecundario & inadæquatè falſum, & eodem modo tendit ad illas per deſiderium. Et eodem modo ſoluitur ſecundum diſtinguendo minorem de carentia primaria, & adæquata, vel ſecundaria, & inadæquata, & de prima concedenda eſt, de ſecunda verò neganda. Aliud tandem, quod dicitur, ſi materia deſideraret formam contrariam ei, quam habet, violenter ſub ea detineretur, negandum eſt, quia licet appetat formam cõtrariam, non quidem vt contrariam, ſed vt continetur ſub ratione communi amiſsibilis formæ, quæ eſt adæquata ratio obiectiua deſiderij, ad quod per accidens ſe habet contrarietas, ſicut ad ſenſum tactus per accidens ſe habet contrarietas caloris, & frigiditatis, quas nõ reſpicit vt contrarias, ſed vt conueniunt in communi ratione qualitatis tangibilis, ſub qua continentur, tanquam ſub adæquata ratione obiectiua talis ſenſus.

II. DVBIVM.

An materia æqualiter appetat omnes formas, vel nobiliores magis.

PRIMA opinio modernorum aſſerit, 50
non æqualiter appetere omnes, ſed magis nobiliores, quod probant ex appetitu rationali, qui eſt voluntas, tendente quidem in bonum, tanquam in obiectum proprium, ſed magis inclinato in maius bonum, quam in minus, magiſque illud appetente; ergo eadem erit ratio de appetitu naturali materiæ, conceſſo ab autore naturæ perfectiſſimè cognoſcente bonũ.

Noſtra tamen ſententia eſt materiam æqualiter reſpicere omnes formas, & abſque vlla determinatione, ita, vt quãtum eſt ex parte ſua non magis determinetur ad perfectiorem, quã ad imperfectiorem recipiendam, ſed ab agente ſo-

lum

Digitized by Google

lum determinatur, quod ſic probo; appetitus materiæ fundatur in potentia eius, ſupra quam ſolum addit inclinationem, ſed potentia materiæ æqualiter reſpicit omnes formas: ſicut æqualiter poteſt omnes recipere; ergo inclinatio eius, quæ eſt appetitus, ęqualiter etiam omnes reſpicit. De appetitu verò rationali diuerſa eſt ratio, quia fertur in bonum cognitum per rationem præferentem vnũ alteri, & determinantem eandem volũtatem quantum ad ſpecificationem ſuorum actuum; quæ ideo in diuerſa bona tendit, vt à ratione cognita, & indicata, quo iudicio maius bonum minori præfert, & ideo voluntas ipſa magis in illud, quam in hoc inclinatur; appetitus vero materiæ, cum non ſequatur cognitioné, nec vllam habet diſcretionem maioris, vel minoris perfectionis formarum, ſed æqualiter omnes ex ſe reſpicit, & ab agéte naturali determinatur ad recipiédum vnam potius, quam alteram.

III. DVBIVM.

An materia appetat nobiliorem formam, dum minus nobiliorem habet.

51 CVI etiam reſpondent plures moderni non appetere nobiliorem pro tépore, quo habet minus nobilem, quia forma minus nobilis comparatione nobilioris non eſt bonum, ſed malum; in malum vero non poteſt tendere appetitus. Vnde plures aſſerunt voluntatem quantumuis liberam ſemper eligere maius bonum, ita vt non poſſit eligere minus in cõparatione maioris; ergo nec materia appeteret formam minus nobilem, dum habet nobiliorem. Et D.Thom.3. p. q.4.art.2.ad 8. aſſerit humanitatem Chriſti non appetere propriam perſonalitatem, quia terminatur per diuinam in infinitum nobiliorem.

Dicendum tamen eſt materiam etiam pro tempore, quo habet nobiliorem formam, appetere minus nobilem. Probatur primo, quia dum habet nobiliorem, habet potentiam recipiendi minus nobilem; ſed potentiam ſequitur inclinatio, quæ eſt appetitus; ergo appetit ignobiliorem. 2. quia ſi eam non appeteret, non poſſet naturaliter amittere nobiliorem, & conſequenter non poterit naturaliter corrumpi compoſitum, quod cum nobiliori forma conſtituit, & ita homo erit naturaliter incorruptibilis, quod eſt abſurdum. Non eſt tamen intelligendum minus nobilem appetere, dum nobiliorẽ habet ſimul cum ea recipiendam, ſed ſucceſſiuè.

Ad argumentum reſpondetur negando maiorem, quod minus bonum comparatione maioris ſit malum ſimpliciter, non eſt enim niſi malũ ſecundũ quid ex parte imperfectionis, ſed ſimpliciter bonum; & ideo poteſt in illud tendere appetitus, etiam in comparatione minoris boni. Vel 2. etiam reſponderi poteſt, appetitum materiæ non diſcernere inter maius, & minus bonum, ſed naturaliter, & abſque vlla differentia tendere in vtrumque, & ideo æqualiter, quia non præſupponit cognitionem boni, & ideo materia non minus appetit formam minus nobilem, dum nobiliorem habet, quam hanc, dum habet illam. Diuerſa igitur ratio eſt de electione voluntatis, quæ præſupponit conſilium intellectus, quo medio diſcernit inter maius, & minus bonum, & vnum præfert alteri, ſicut prælatum eſt per conſilium. Quamuis probabilius mihi ſit poſſe voluntatem eligere minus bonum in comparatione maioris propter ſuam libertatem, vt alibi oſtenditur. Ad aliud deniq; de humanitate Chriſti, reſpondeo diuerſam eſſe rationem de illa ac de materia; quia non appetit plures, vel omnes perſonalita- 52

M tes,

tes, ſicut materia prima appetit omnes formas, ſed determinatur appetitus eius ad perſonalitatem propriam, & cum habeat aliam, in qua continetur perfectius propria, quam vt eſt in ſe, ſatiatus eſt appetitus eius, & propterea non appetit propriam, materia verò appetit omnes formas, quare non poteſt ſatiari appetitus eius per vnam quantumcunq; perfectam, quia non continet extẽſiuè omnes.

IV. DVBIVM.

An materia appetat etiam formas, quas iam amiſit.

B RESpondent aliqui ſub hac diſtinctione, appetitus poteſt ſumi ſtrictè, & propriè, pro inclinatione in rem poſſibilem, quam naturaliter poteſt conſequi habens ipſum, & hoc modo non appetit materia eaſdem numero formas, quas ſemel habuit, quia repugnat naturaliter eaſdem iterum recipere: cum non ſit agens naturale, quod poſſit eas iterum inducere in materiam, vel ex potentia eius educere. Alio modo ſumi poteſt appetitus impropriè pro quacunque aptitudine ad formam, & ita acceptus circa formas iam habitas verſatur, cum materia ſit apta eas recipere.

Tenendum tamen eſt materiam verè, & propriè appetere formas iam habitas. Quod probatur hac ratione, verè, & propriè datur potentia ad illas formas in materia, quas non minus ex parte ſua recipere apta eſt, quam erat apta ad eaſdẽ recipiendas, priuſquam eas haberet, ſed modo eas non habet: ergo habebit priuationem earum. Probatur conſequentia, quia priuatio eſt carentia formæ in ſubiecto apto: repugnat autem priuationem dari ſine appetitu: ergo neceſſe eſt cõcedere in materia verũ, ac proprium appetitũ ad eaſdẽ formas, quas ſemel habuit.

Ad argumentum verò hac diſtinctione. R. eſſe aliquid impoſſibile reſpectu alicuius potentiæ, vel appetitus duobus modis contingit, vel ab intrinſeco, quia non habet proportionem cum eo, vel ab extrinſeco, quia ab aliquo extrinſeco impeditur, ne illud conſequatur. Et ſi primo modo ſit impoſſibile, non poteſt circa illud verſari appetitus. Si verò ſecundo modo poterit, quia impedimentum extrinſecum non tollit proportionem obiecti cum potentia, nec etiam inclinationem eius, quæ eſt appetitus. Formam igitur iã habitam poteſt materia recipere, quantum eſt ex parte ſua, quia eandem habet proportionem talis forma cũ potentia eius, quam habebat, priuſquã reciperet eam, & ideo eadem inclinatio, idẽque proinde appetitus ad illam permanet. Impoſſibilitas verò naturalis eam iterum recipiendi prouenit ab extrinſeco, quia non poſſunt redire eædem numero diſpoſitiones per virtutem agentis naturalis, & ideo non poteſt iterum induci eadem forma.

Et ſi dicas, voluntas non poteſt appetere rem iudicatam impoſſibilem, etiam ab extrinſeco; ergo nec materia appetet formam, quam habere non poteſt, etiam ab extrinſeco. R. diuerſam rationem eſſe de appetitu cognitionis, & purè naturali, qualis eſt appetitus materiæ, nam ille appetit finem, vt conſequendum per media, & ideo ſufficit media eſſe quomodocumque impoſſibilia in apprehenſione, vt non poſſit appetere finem, vt ſic cõſequendum. Appetitus autem naturalis ſolum reſpicit bonum ſecundum proportionem, quam ſecum habet, & ideo circa illud verſatur, etiamſi ab extrinſeco ſit impedita conſecutio eius; & hæc eſt ratio propter quã materia æqualiter appetit formas, quas habuit, & quas nõ habuit.

VLT.

Digitized by Google

VLT. DVBIVM.
Quomodo ſe habet priuatio reſpectu appetitus.

54 COmmuniter dici ſolet priuationem ſe habere ad appetitum, tanquã cauſam eius. Quod mihi videtur falſum, propter hoc argumentum. Priuatio non eſt entitas poſitiua; ſed quædam negatio in tali ſubiecto, ſed appetitus eſt entitas poſitiua; ergo priuatio non poteſt eſſe cauſa eius. Probatur conſequentia, quia negatio non poteſt habere cauſalitatem realem, & ſi eam haberet circa poſitiuum, effectus eſſet nobilior ſua cauſa.

Pro ſolutione huius dubij notandum eſt, appetitum ſolum dicere inclinationem, & propenſionem in bonum, & ideo abſtrahere à bono abſenti, vel præſenti, & ex conſequenti à deſiderio, & complacentia; nam deſiderium eſt de bono abſenti, aut nondum habito, complacentia verò de bono præſenti, quod iam poſſidetur: & cum priuatio dicat carentiã vel abſentiam boni, ſequitur appetitum abſtrahere à priuatione, ſicut abſtrahit à bono abſenti, vel non habito, & ideo priorem eſſe priuatione ſecundum rationẽ, quia quod abſtrahit ab aliquo, vniuerſalius eſt eo, & conſequenter prius ſecundum rationem, ergo priuatio appetitum ſequitur, & eum non præcedit, & ita non poteſt eſſe cauſa eius vllo modo, eadem tamen priuatio, quæ ſequitur appetitum, præcedit deſiderium; nam cum deſiderium ſit de bono non habito, præſupponit carentiam eius in ſubiecto, & ideo præſupponit priuationem in carentia conſiſtentem: medium igitur tenet inter appetitum, & deſiderium, ita vt ſequatur illum, & præcedat hoc, ſed licet præcedat deſiderium, non poteſt eſſe cauſa illius, etiam ſecundum rationem, quia non poteſt intelligi, quod negatio habeat cauſalitatem circa entitatem poſitiuam, ſed ratione prioritatis, quam reſpectu deſiderij habet, quodammodo illud excitat, hoc eſt, non tanquam cauſa illud efficiendo, ſed occaſionaliter, nam carentia boni occaſio quædam eſt fortius appetẽdi bonũ illud, in quod res inclinatur, & cum appetitus rei abſentis ſit deſideriũ, verum eſt priuationẽ occaſionaliter excitare deſiderium; & quia excitatio hæc, licet non ſit cauſalitas, habet tamen ſimilitudinem cum cauſalitate, quadam ſaltem impropria ratione per ſimilitudinẽ dicitur priuatio cauſa deſiderij, quod cũ ſit appetitus rei abſentis, dicitur in eodẽ ſenſu cauſa appetitus, non vt appetitus eſt abſtrahens à deſiderio, & complacentia, ſed vt eſt appetitus deſiderij, vel rei abſentis, aut non habitæ, & ecce explicatum, quomodo ſe habeat priuatio reſpectu appetitus, & in quod ſenſu vera eſſe poteſt vulgaris locutio, quod priuatio ſit cauſa appetitus.

QVAESTIO VIII.
An materia ſit vna ſpecie, & numero, vel plures.

DE ſola materia rerum corruptibilium (quam ſublunarem vocant) procedit quæſtio, nam de materia cœlorum in libris de cœlo agendum erit, vbi diſputabitur, an ſpecie diſtinguatur vna ab altera, & de ſola vnitate ſpecifica, & numerica, nõ de vnitate generica, quia certum eſt omnes materias in genere conuenire corporeæ ſubſtantiæ, ſub quo collocantur, ſed an ſub eo diſtinguatur ſpecie vna materia ab alia, vt materia ignis, à materia aquæ, & quælibet harum à materia hominis, & leonis; & rurſus, an diſtinguatur numero, vel vna num. dicatur tota materia rerũ corruptibiliũ: de hoc 55

Digitized by Google

eſt præſens quęſtio, in qua primum agendum eſt de vnitate ſpecifica, deinde de vnitate numerica,& ita duplicem partẽ habebit.

Circa primam de vnitate ſpecifica videtur non omnes materias ſublunares eſſe eiuſdem ſpeciei, ſed diſtingui ſpecie pro diuerſitate ſpecifica formarum, quia forma tribuit ſpeciem cuicunque rei; ergo ſi aliquam habet ſpeciem materia, à forma ſumi debet, vel per ordinem ad illam, ſed materia reperitur ſub formis ſpecie diuerſis, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo materia, quæ eſt ſub forma ignis, erit ſpecie diſtincta ab ea, quæ eſt ſub forma aquæ, ſicq; de cæteris. 2. compoſitum quodlibet Phyſicum componitur eſſentialiter ex materia, & formæ, tanquam ex partibus; & ab illis conſtituitur in ſua ſpecie; ergo partes ipſæ pertinent ad ſpeciem totius, quam componũt, ſed dantur compoſita diuerſarum ſpecierum; ergo partes eorum debent diſtingui ſpecie, & de formis manifeſtũ eſt diſtingui, vt forma hominis à forma leonis; ergo nõ eſt minus neceſſarium diſtingui materias, & ita non erit vna ſpecie materia rerum ſublunarium, ſed plures.

56 Dicendum tamen eſt eſſe vnam ſpeciẽ, ita tenet expreſsè Ariſtoteles, atque etiam D.Thom. quos ſequuntur cæteri omnes, Ariſtot. quidem in hoc 1.lib.tex. 66.his verb. *Vnum quid igitur principium eſt, non ſunt vnum exiſtens, neque ſic vnum, vt hoc aliquid, vnum autem ſecundum quod ratio.* Per rationem eſſentiam, ſeu definitionem intelligens, vt ſolet ipſe, & exponunt interpretes. Et D.Thom. 1. p.q. 69.art.2. & in 2.d.12.q.1.art.1. ad 5. Et probatur hac ratione, quælibet potentia ſumit ſpeciem ab actu, & obiecto, non quocunq; ſed adæquato, vt potentia viſiua à colore, non hoc aut illo, ſed ab eis ſecundum communem rationem coloris, aut viſibilis, quæ eſt adæquata ratio obiectiua eius, in qua conueniunt omnes, ſed omnes materiæ ſublunares tanquam potentiæ ſubſtantiales reſpiciunt eundem actum adæquatũ; ergo ſunt eiuſdem ſpeciei. Probo minorem, quia materia cuiuſlibet corporis poteſt recipere formam cuiuſcunq; alterius diuerſæ ſpeciei, proximè, vel remotè, ſecundum modũm, quo diſponuntur ab agentibus naturalib. ex vno corpore generantibus aliud; ergo quælibet reſpicit omnes, & ſingulas formas eiuſdẽ, vel diuerſæ ſpeciei ſub ratione formæ amiſſibilis, ex modo informandi deſumpta, quod eſt eundem actum adæquatum reſpicere, à quo ſpecificam habebunt vnitatẽ. Itaq; licet diuerſæ ſint formæ ſecundum ſpeciem, conueniunt tamen in eodem modo informandi, quia ſi omnes, & ſingulæ informant materiã, vt amitti ab ea poſsint, & ex hoc habent vnitatem ſpecificam, quia ſub hoc modo formali reſpiciuntur à materia.

57 Vt autem hæc veritas melius intelligatur, & facilius ſolui poſsint argumenta, duo notanda ſunt. Primum quod materia reſpicit quamlibet formam huius, aut illius ſpeciei, nõ tamquam actum adæquatum, ſed inadæquatum, ſicut potentia viſiua reſpicit colores diuerſæ ſpeciei tanquam inadæquata obiecta. Præterea ſicut diuerſi colores poſſunt ſumi ſecundũ proprias eſſentias, vel vt conueniunt in eadem ratione viſibilis, ſub qua reſpiciuntur à potentiâ viſiua, & illæ rationes ſunt quaſi obiectiuę materiales, hęc verò formalis, à qua ſumitur vnitas potentiæ viſiuæ, & ſub qua diuerſæ rationes materiales habent vnitatem formalem obiectiuam, ſpecificam, & atomam obiectiui ordinis. Eodem modo formæ ſubſtantiales diuerſæ ſpeciei poſſunt ſumi ſecundum proprias eſſentias, vel ſecundũ modum informandi materiam amiſſibiliter

in quo conueniunt omnes. Et prima conſideratio quaſi materialis eſt in ordine ad potentiã materiæ. Secunda verò formalis, & ſub prima reſpiciuntur à materia tanquam actus inadæquati, & quaſi materialiter diuerſi: ſub ſecunda tanquam vnus actus adæquatus vnitate formali adæquata, à qua ſumit vnitatem ſpecificam potentia materiæ, quã non poteſt tollere diuerſitas ſpecifica formarũ quaſi materialis; & inadæquata. Exemplum eſſe poteſt in materia ſublunari, & cœleſti, quæ non diſtinguuntur ſpecie propter diuerſitatem formarum ſpecificam, quam habent formæ ſecundum proprias eſſentias, quia quaſi materialis eſt hæc in ordine ad potentiam materiæ, ſed propter diuerſum modum informandi, qui formalis eſt, nam formæ ſublunares informant amiſsibiliter; formæ verò cœlorum modo inamiſſibili. Ex oppoſito ergo, cum omnes formæ ſublunares eundem modum habeant informandi materiam, habebunt ex conſequenti vnam rationem formalem, ſpecificam, & adæquatam: ſub qua reſpiciuntur à potentia materiæ, & à qua ſumet materia ipſa vnitatem ſpecificam, quam non tollet diuerſitas ſpecifica earundem formarum, quaſi materialis, & inadæquata in hoc ordine.

58 Secundo notandum eſt, materiam eſſentialiter eſſe potentiam, & quid incõpletum, quare non habet ſpeciem completam, ſed incompletam, in quantum eſt pars corporis, quod eſt prima ſpecies ſubalterna prædicamenti ſubſtantiæ, & hæc ſpecies incompleta eſt ei intrinſeca, & quam habet ex propria natura; ſed præter hanc habet diuerſas ſpecies, ſecundum quod coniungitur formis diuerſæ ſpeciei, cum quibus diuerſa compoſita conſtituit, ad quarum ſpecies reducitur, ſed ſpecies iſtæ, quaſi extrinſecæ ſunt reſpectu materiæ; vnde paſſim variantur: cũ tamen ſub prima, quam habet reductiuè, ſub corpore, inuariabilis permaneat, & ideo cenſetur ei propria, atq; intrinſeca, iſtę verò quaſi aduentitiæ, non quod nõ ſit ſubſtantialis, & intrinſeca vnio materiæ cũ his formis, ſed quia ſine illa ſaluatur eſſentia materiæ in eo ſolum conſiſtens, quod poſſit eas recipere, eiſq; vniri tanquam earum receptaculum. Et ex hac diſtinctione intelligitur vnam eſſe ſpeciem incompletam primariam, atque propriam materiæ, ex qua habet vnitatem ſpecificam, quam habere poteſt, ſpecies verò aduentitias, & quaſi extrinſecas tot eſſe, quot ſunt formæ diuerſæ ſpeciei, quibus vnitur, ſed harum diuerſitatem, non tollere vnitatem ſpecificam eius.

Ad primum argumentum diſtinguenda eſt maior, nam forma tribuit ſpeciem cuicunque compoſito, quod conſtituit, non tamen materiæ, niſi aduentitiam, & quaſi extrinſecam; quia cum ex ſe ſit pars diſtincta à forma, ſicut potentia ab actu, per ſe habet ſuam ſpeciem incompletam & inuariabilem, cuius vnitatem non tollit diuerſitas ſpecifica formarum, & compoſitorum, quæ reſpectu materiæ quaſi extrinſeca eſt, & aduentitia.

Ad ſecundum diſtinguendum eſt conſequens, quod partes eſſentiales pertineant ad ſpeciem totius, nam quælibet reducitur ad eam ſecundum propriam naturam, forma quidem tanquam tribuens eam compoſito; materia verò tanquam eam recipiens, ita tamen, vt non ſit propria, & intrinſeca, ſed quaſi accidentalis, & extrinſeca, ex modo habendi illam, quia poteſt adeſſe, & abeſſe, ſalua propria ſpecie incompleta materiæ: & propterea ex variatione eius, aut diuerſitate, nec variatur ſpecies materiæ, nec diuerſæ ſpeciei cenſetur, licet coniungatur diuerſis formis, & cũ eis efficiat compoſita di-

ſita diuerſę ſpeciei. Sed dubitari ſolet hoc loco an materia ſublunaris adeo ſit imperfecta, vt non ſit factibilis alia imperfectior. Cui reſpondent plures fieri poſſe aliam materiam reſpicientem formas vnius, aut alterius ſpeciei tantum, & non alias, & hanc fore alterius ſpeciei infimæ reſpectu materiæ, quæ modo eſt. Mihi tamen videtur non eſſe poſsibilem aliam ſpeciem imperfectiorem materiæ. Primo, quia ſi talis daretur, eo ipſo, quod poſſet recipere formas vnius ſpeciei, poſſet etiam recipere omnes, quia non poteſt aliquid eſſe capax vnius contrarij, quin etiam ſit capax alterius. Secundo, quia eo ipſo, quod eſſet materia corruptibilium, eſſet eiuſdem ſpeciei, non enim variat ſpeciē plures, aut pauciores formas poſſe recipere, dummodo eas quas recipit, amiſsibiliter reſpiciat. Nam iam reſpicerent hæc, & illa materia eandem rationem amiſsibiliter informandi, à qua haberent vnitatem ſpecificam.

Secunda pars quæſtionis de vnitate numerica materiæ.

CIRCA vnitatem numericam materię certum eſt materiam ſublunarem aliquo modo eſſe vnam numero, quia id docet expreſſe Ariſtoteles in hoc 1. lib. 59 textu 60. his verbis. *Oportet ſemper aliquid ſubijci, quod ſit: & hoc etſi numero eſt vnum, at forma quidem non vnum.* Et cum eo omnes interpretes, qui diuerſo modo vnitatem numericam eius explicant.

Primus modus eam explicandi fuit aliquorum aſſerentium duobus modis aliquid eſſe vnū numero, poſitiuè, & negatiuè. Illud eſt vnum numero poſitiuè, quod habet poſitiuam rationem, à qua indiuiduatur, vt Petrus hanc materiam, & hanc formam, à quibus accipit vnitatem numericam. Aliud eſt vnum numero negatiuè, quod ex ſe non habet diſtinctionem numericam, Et hoc modo materia dicitur vna numero, non primo, quia ex ſe nullam prorſus habet diſtinctionem numericam, ſed eam accipit ex formarum diuerſitate. Et ita videtur loqui D. Th. 1. p. q. 16. art. 7. ad 2. vbi ait. *Materia prima dicitur eſſe vna, non quia habet vnam formam ſicut homo eſt vnus ab vnitate, vnius formæ, ſed per remotionem omnium formarum diſtinguentium.*

Vt autem mentem Ariſtotelis, & D. Th. explicemus vnum eſt notandum, quod ſicut de vnitate ſpecifica materiæ diximus non eſſe completam, ſed incompletam, & partialem, quia materia ipſa eſſentialiter eſt pars, ſic de vnitate numerica eius eſt certum non eſſe completam, ſed incompletam, & partialem. Pręterea ſicut ſpecies eius, quædam eſt propria, intrinſeca, atque inuariabilis; quam habet ex ſe, quia eſt pars corporis, & non ex vnione cum hac, vel illa forma, quia illam haberet, ſi nuda crearetur à Deo, Eodem modo vnitas numerica eius duplex eſt, vna intrinſeca, & ſibi propria, atq; inuariabilis, quam habet ex propria entitate reali, & quam haberet, ſi nuda crearetur: altera quaſi extrinſeca, & aduentitia, quam accipit à forma, cui coniungitur, quæ pro diuerſitate formarum variatur.

His ſuppoſitis, tribus concluſionibus reſpondemus. Prima eſt, ex propria ratione materiæ, non habetur, quod tota ſit vna numero, nec etiam quòd ſint plures 60 materiæ numero diſtinctæ, ſed vtrumque habere poteſt, per diuiſionem, ſicut aqua poteſt eſſe vna numero, & plures, vna ſi cōtinuata producatur, vel poſtquam producta eſt diuiſa, continuetur, Hæc eſt ſatis manifeſta, quia materia poteſt eſſe cōtinua, vel diuiſa, & ſi continua ſit erit vna numero, ſi diuiſa plures, non quod continua-

nuatio efficiat vnitatem numericā eius, ſed quia per propriā entitatē, eſt vna numero; diuiſio verò, aut continuatio occaſionaliter efficit, vt entitas diuerſa eius modum totius, vel partis habeat, & ideo eadem ſit, vel diuerſa per modum partis, vel per modum totius, & dum eſt eadem per modum totius, ſimpliciter eſt vna numero per propriam entitatem habentem modum totius; dum vero diuiſa eſt, diſtincta numero cenſetur ſimpliciter, quia vna diſtinguitur ab alia per propriā entitatem habentem modum totius, cum prius dum coniunctæ erant ſolum diſtinguerentur numero ſecundum quid, hoc eſt quaſi partiali. Et quia materia diuiditur ſubſtantialiter per diuerſas formas quibus informatur, quaſi occaſionaliter eſt diuerſa numero per diuerſas formas, & cum ex ſe nullam habeat formam nec diuiſionem, in hoc ſenſu poteſt dici vna numero negatiuè, in quo loquuntur autores illi, & etiam D.Th.

61 Secunda concluſio, materia in qua ſuccedunt diuerſæ formæ, permanet eadem numero per propriam entitatem, à qua habet quælibet portio materiæ diuiſa ab alia tanquam à ratione intrinſeca, & non à forma, vel compoſito: quod ſit in ſe vna numero, & diſtincta etiā numero à quacunque alia poſitiuè, & non ſolum negatiuè, probatur hac ratione: quælibet talis materia eſt vna numero ſine dependentia à forma, & compoſito, aut à quocunque alio extrinſeco: ergo ex propria entitate tanquam ex ratione poſitiua, & intrinſeca habet propriam vnitatem, ac diſtinctionem numericam. Probatur antecedens, quia etiam ſi materia per poſſibile, vel impoſſibile deſtructo hoc cōpoſito, & hac forma non recipiat aliam, ſed ſine vlla permaneat, erit eadem, ac ſi noua forma, informaretur, & nouum compoſitum conſtitueret, & ſi crearetur ſine vlla forma, eſſet eadem numero, ac fuit creata ſub forma, nec minus diſtingueretur numero à quacunque alia, à qua diuiſa eſt, ſi nuda crearetur, aut permaneret, ac diſtinguitur, dum eſt ſub diſtincta forma, & compoſito: ergo non habet vnitatem numericam, à forma, & compoſito, aut alio extrinſeco, ſed à propria entitate, & quod hæc ſit ſufficiens ratio vnitatis, & diſtinctionis numericæ probatur, quia materia habet propriam entitatem actualem extra cauſas diſtinctam ab entitate formæ, & compoſiti, per quā eſt primum, ac perpetuum ſubiectum omnium generationum, & corruptionū, & cum qua permanet inuariata deſtructis omnibus formis, & compoſitis, quam entitatem ex conſequenti non recipit ab eis, nec habet dependenter ab eis; ergo per eandem eſt vna numero, & diſtincta etiam numero à quacunque alia materia, & à quocunque compoſito, & forma, & poſitiuè quidem: cum eadem eius entitas realis, & poſitiua ſit.

Vltima concluſio, materia accipit quādam vnitatem, & diſtinctionem numericam à forma, cui coniungitur, & à compoſito, quod cum ea conſtituit extrinſecam, & quaſi aduentitiam & accidentalem, quæ variatur pro diuerſitate formarum, & compoſitorum, ita vt ab ea dicatur diuerſa numero ſucceſſiuè, ſecundum ſucceſſionem diuerſarum formarum, & variatio hæc probat euidenter extrinſecā eſſe hanc vnitatē numericā, quia propria, & intrinſeca indiuiduatio cuiuslibet rei inuariabilis eſſe debet. Sed quod ſit accidentalis probatur ex proprio modo ſe habendi ad materiā; nā licet materia nihil accipiat à forma, quod ſit verū accidens, hæc tamen vnitas, vel diſtinctio numerica, quam ab ea accipit, adeſt, & abeſt ei, ſalua identitate numerica ſibi propria, atq; intrinſeca, per quam dicitur 62

eadem

Digitized by Google

eadem numero permanere ſub diuerſis formis; ergo habet modum accidentalẽ; quare ex ea non dicitur materia vna numero, vel diuerſa ſimpliciter, ſed ex propria, & intrinſeca.

QVAESTIO IX.

An materia habeat proprietates, & quæ ſint illæ.

63 EXplicatis his, quæ ad eſſentiam ſpecificam, & indiuidualem materiæ pertinent, explicandæ ſunt proprietates vt rationem eius (quantum poſsibile eſt) intelligamus. Eſt autem certum 1. nullam habere proprietatem completam, quia proprietates rei ſequuntur naturam eius, ſed materia ex propria natura eſt quid incõpletum eſſentialiter; ergo proprietates eius incompletæ erunt. Secundo certum eſt proprietates eius non eſſe accidentia realia ei ſuperaddita, quæ appellentur propriæ paſsiones, quia cum materia nullam efficientiam habeat, neque vllas operationes, non ſunt ei conceſſæ à natura potentiæ, vel virtutes accidentales ad eas efficiendas. Solum ergo ſunt rationes quædam quas extra eſſentiam eius intelligimus, quaſi ex ea procedentes, & ideo poſteriores ſecundum rationem, per quam diſtinguuntur ab ea, & nõ à parte rei, quemadmodum dicimus ens habere ſuas proprietates, quæ ſunt verũ, bonum, & vnum. Proprietates autem materiæ duplices ſunt, nam quædam ſunt communes materiæ ſublunaris cum cœleſti, quas primo explicabimus, aliæ vero particulares materiæ ſublunaris de quibus in ſecundo loco agendum erit.

Enumerantur proprietates materiæ in communi.

INter proprietates autem communes materiæ prima numeratur, quod ſit ingenerabilis, & incorruptibilis. Hanc proprietatem tribuit Ariſt. materiæ cap. 9. huius lib. ſimul probans quod ei conueniat his verbis. *Incorruptibilem, & ingenitam neceſſe eſt ipſam eſſe, ſi enim fiat ſubijci aliquid oportet primum, ex quo inexiſtente fiat: hoc autem eſt ipſius natura: quare erit, antequam fiat.* Quibus tale argu. conſtituit, ſi materia fieret per generationem, neceſſarium eſſet aliud ſubiectum præſupponi, ex quo fieret; ſed repugnat aliud ſubiectum præſupponi productioni eius; ergo repugnat per generationem fieri. Prob. maior ex duobus, ex primo quidẽ, quia generatio eſt mutatio præſupponens ſubiectũ, quod ſit ſub vtroque termino eius, à quo, & ad quem. Ex ſecundo vero, quia ſi ex nullo præſuppoſito fieret, ex nihilo diceretur fieri, & ideo nõ per generationem. Prob. etiam minor, quia ſi generationi materiæ præſupponeretur aliud ſubiectum, vel alia materia, aut illa eſſet generabilis, vel non; ſi dixeris eſſe ingenerabilem, iã ſequitur materiam, quæ eſt primum ſubiectum, ingenerabilem eſſe; ſi vero generabilis eſſet, alia deberet præſupponi, ex qua fieret: & ſic in infinitum; daretur ergo proceſſus in infinitum: qui cum non ſit admittendus, neceſſario admittendum eſt, quod materia ſit ingenerabilis. Et eodem fere modo probatur eſſe incorruptibilem, quia ſubiectum generationis permanere debet poſt corruptionem, alioqui ſi totaliter deſineret, in nihilum cederet, quod corrumpitur, hoc antẽ pugnat cum ordine naturali rerum, ſecundum quẽ corruptioni vnius ſuccedit alterius generatio. Hanc ſententiam Ariſtotelis tanquam veram, & neceſſariam ſequitur vniuerſa ſchola. Et ideo de hac proprietate materiæ nemo dubitat.

Secunda proprietas materiæ eſt perpetuam durationem ei deberi, quod ſic prob. materia non eſt producibilis ab aliqua

Digitized by Google

liqua cauſa ſecunda, ſed ſolum à prima per creationem; ergo ab ea ſolū conſernatur efficienter, quare ſolum poteſt deſinere per ſubtractionem concurſus eiuſdem, ſed conſtat primam cauſam nō ſubtrahere ſuum concurſum, niſi aliqua ſecunda cauſa talem ſubſtractionem poſtulante; non eſt autem aliqua ſecunda cauſa talem ſubtractionem poſtulans, cum à nulla dependeat in fieri, neque in cōſeruari; ergo non ſubtrahetur talis concurſus naturaliter, & ideo nec materia poteſt naturaliter deſinere, ſed perpetua duratio ei debetur.

64 Si autem aliquis obiiciat aduerſus has duas proprietates, ex eis ſequi, quod materia ſit nobilior forma, & compoſito, quæ paſſim corrumpuntur. Neganda eſt conſequentia, quia maior, vel minor nobilitas eſſentialis rerum non colligitur ex duratione earum perpetua, vel temporali, ſed ex nobilitate, formæ aut naturæ; & quia materia imperfectiſſimam naturam habet in pura potentia conſiſtētem, minus nobilis eſt eſſentialiter forma, & compoſito, licet nobilitatem quādam accidentalem habeat ex perpetua permanentia, per quam nobilior eſt vtroque accidentaliter.

Tertia proprietas eſt; quod materia nullam habet ex ſe actiuitatem, ſed ſolum pati poſſe ab agente. Quam proprietatem tribuit ei Ariſtoteles 2. lib. de Generatione cap.9. textu.53. his verbis. *Pati namque, & moueri materiæ eſt, agere vero, & mouere alterius potentiæ.* Et pobatur, quod ei conueniat hac ratione: agere prouenit ab actu, ſed materia eſt pura potentia, nullū ex ſe includens actum eſſentialiter; ergo nullam poteſt habere actiuitatem, nec ab ea poteſt procedere vlla actio. Hæc autem proprietas materiæ non tollit, quin ab eius eſſentia naturaliter emanet ſubſiſtentia partialis, ſi eam habet, atque etiam relationes incompletæ partis, & materialis cauſæ. Nam emanatio hæc nō eſt propria efficientia, nec ad eam requiritur actiuitas, quæ denegatur materiæ, nam hæc ordinatur ad perficiendum alia à ſe, emanatio verò quaſi interna eſt, & ad ſe perficiendum, & non alia ordinatur.

Quarta proprietas eſt, quod ſemper ſit coniuncta alicui formæ, cum qua actu componat totum. Et ratio eius eſt, quia materia ex ſe eſt pura potentia, & ideo imperfectiſſimum eſſe habet, natūq; dependere à proprio actu, qui eſt forma, ideo non poteſt, niſi ei vnita conſeruari naturaliter. 65

Quinta proprietas materiæ numeratur appetitus ad formam. Sed ſi pro inclinatione accipiatur (quæ propriè appetitus dicitur) ad eſſentiā materiæ pertinet, ideo hoc modo acceptus appetitus, non poteſt proprietas vocari, quia proprietates extra eſſentiam rei eſſe debent formaliter. Si vero accipiatur pro appetitu formæ abſentis, quem vocamus deſiderium, non poteſt cōuenire omni materiæ, nam cœleſtis non poteſt recipere aliam formam ab ea, quam habet, & propterea nec deſideriū abſentis formæ vnquam habebit. Solum poteſt eſſe proprietas materiæ, ſi accipiatur pro appetitu complacentiæ actualis, qui ſequitur ex actuali vnione cum forma, & conuenit omni materiæ.

Sexta proprietas materiæ eſt; quod non ſit cognoſcibilis, niſi per formam. 66 Et ratio huius proprietatis manifeſta eſt, quia materia eſſentialiter eſt potentia receptiua formæ, tanquam proprij actus; ergo eſſentialem dicit ordinem ad actū, quare non poteſt, niſi per eum cognoſci. Sed duobus modis cognoſcitur materia per actum. Primo poſitiuè per poſitiuum ordinem ad actum, quem includit. Se-

Digitized by Google

cundo negatiuè, per negationem cuiuslibet eſſentialis actus. Et vt vtrumque modum cognoſcendi materiam ſignificaret Ariſto. duplici definitione eam definiuit, quarum prima explicat materiá, vt ſubiectum formæ, ex quo ſimul cum forma fit compoſitum, in quibus poſitiua ratio eius conſiſtit. Secunda vero datur per negationem cuiuſcunque actus, dum dicitur. *Materia non eſt quid, neque quantum, neque quale.* Et vterque iſte modus cognoſcendi materiam poteſt appellari intrinſecus, præſertim primus, cùm ſit per potentiam eſſentialem ordinatam ad actum atque etiam ſuo modo ſecundus: cum in eadem ratione eſſentiali puræ potentiæ contineatur negatio actus, nam negationes aliorum, ad eſſentiam cuiuſcunque pertinent. Præter hos autem modos intrinſecos alterum poſuit Ariſt. extrinſecum in hoc lib.1.text.69. vbi aſſerit materiam eſſe cognoſcibilem per quandam Analogiam, vel ſimilitudinem ad materiam rerum artificialium, hoc modo intelligendam, vt ſicut ſe habet lignum, vel lapis ad formam ſtatuæ, quam ei inducit artifex per artem, & de potentia eius educit, & cum qua componit ſtatuam, ita ſe habet materia naturalis ad formam naturalem ſuſcipiendam, quam agens naturale de potentia eius educit, & cum qua in ſe ſuſcepta componit rem naturalem completam, vt ignem, lapidem, vel hominem.

47 Sed dubitari ſolet in hac parte, an materia ſit cognoſcibilis conceptu quidditatiuo, diſtincto, & comprehenſiuo, non quidem à Deo, de quo nemo poteſt dubitare, quin eam perfectiſsimè cognoſcat, ſed à creatura. Et de angelo videtur etiam certum, quod cognoſcat eam quidditatiuè, atque diſtinctè, cum diſtinctè cognoſcat omnia prædicata eius eſſentialia. Sed de conceptu comprehenſiuo iam ſuperius dictum eſt à nobis, duobus modis poſſe rem comprehendi, eſſentialiter, aut intenſiuè, vel accidentaliter, & extenſiuè; & comprehenſio eſſentialis habetur ex omnibus prædicatis eſſentialibus, & proprietatibus ab eſſentia dimanantibus diſtinctè cognitis. Accidentalis verò, & extenſiua ex omnibus accidentibus, aut ex tota extenſione, quá res habere poteſt. Illa vocatur notitia ſimpliciter, quæ eſt cõprehenſiua, accidẽtalis verò eam perficit accidẽtaliter, & ſecundũ quid. Et primá diximus habere poſſe angelum virtute naturali, ſecundam verò non niſi per ſupernaturalem virtutem, quia ad illam non requiritur diſtincta omnium formarum, quas recipere poteſt adhuc virtute agentium naturalium, ſed ſufficit quaſdam diſtinctè cognoſcere, reliquas verò cõfusè, ex eo quod cognoſcatur ex potentia eius educi poſſe omnem formam amiſsibiliter informãtem ad quam recipiendam eſſentialiter ordinatur. Ad comprehenſionem verò accidentalẽ requiritur cognitio diſtincta omnium formarum, quæ de potentia eius educi poſſunt naturaliter, quas non videtur poſſe angelum cognoſcere virtute naturali, ſed ſolum per diuinam reuelationem, & ideo nec naturaliter, ſed ſupernaturaliter tantum poſſe materiam extenſiuè comprehendere.

De cognitione verò noſtra etiam dicimus, poſſe nos quidditatiuè cognoſcere materiam, quia probabile eſt, quidditatiuè eam definiſſe Ariſtot. ſed non poteſt quidditatiuè definiri, niſi quidditatiuè cognoſcatur; ergo poſſumus eam quidditatiuè cognoſcere. Non tamen diſtinctè ſicut angelus, ſed confusè, quia per ea quæ magna ex parte negationem dicunt, atque etiam communes quaſdam rationes, quas habet cum materia rerum artificialium, vt ex definitionibus ab Ariſto. 48

defi-

Digitized by Google

deſignatis eſt manifeſtum; per conceptus autem negatiuos, & communes non habetur diſtincta notitia rei, & ideo nec nos diſtinctam habere notitiam materiæ exiſtimamus, & ex conſequenti, neque comprehenſiuam, quia hæc diſtinctam includit, aut præſupponit, & cognitionẽ omnium proprietatum addit, quas nos non cognoſcimus de materia; vt ex ſe eſt manifeſtum, & hæc de materia dixiſſe ſufficiat.

TRACTATVS SEcundus de Forma.

De Forma hæc diſputari poſſunt. An ſit, quid ſit, & quotuplex. Quomodo fiat in rerum natura, hoc eſt, per eductionem de potentia materiæ, vel alio modo, & quatuor hæc eadem quæſtione explicabuntur. Secundum, an formæ materiales in prima rerum conditione eductæ fuerint de potentia materiæ. Tertium, an formæ accidentales educantur de potentia ſubiecti. Quartum, an formæ materiales habeant proprias ſubſiſtentias partiales. Quintum, an eam ſaltem habeat anima rationalis. Sextum, an ex forma & materia fiat vnum per ſe. Vltimo, an plures formæ ſubſtantiales poſſint ſimul informare eandem materiam. In ſeptem ergo quæſtiones diuiditur tractatus ſecundus.

QVAESTIO I.

An forma ſubſtantialis educatur de potentia materiæ.

Tria ſunt præſupponenda, in quibus non habet locum diſputatio, vt ad illud, quod quærimus diſputandum, perueniamus. An forma ſit, quid ſit, & quotuplex.

Et quod forma ſubſtantialis detur in rerum natura præter materiam, vix, aut nullo modo probari poteſt autoritate alicuius Philoſophi Ariſtot. antiquiori. Sed id docuit expreſſis verbis Ariſtot. in toto hoc 1. lib. & etiam in 2. cap. 1. libr. 7. Meta. cap. 4. & lib. 2. de partibus animalium, cap. 1. vt omittamus libros de Anima; in quibus de anima, tanquam de forma rerum viuentium, vt de proprio obiecto diſputat, quod tanquam euidens in Philoſophia naturali recipit ſchola Peripatetica,

Sed his rationibus euidenter probari poteſt, vt res certa notior fiat. Prima, ex conſtitutione naturalium ſubſtantiarum quas conſtat non eſſe compoſitas ex ſola materia, & accidentibus, ex quibus neq; aliquid ſubſtantiale, neque aliquid per ſe vnum fieri poteſt, quia ſolum poſſunt vniri materiæ vnione accidentali; ex vnione autem accidentali non poteſt reſultare, niſi vnum accidentale; ergo ex eis ſolis vnitis materiæ non poterit conſtare naturalis ſubſtantia, ſed neceſſaria eſt alia forma, quæ vniatur eidem materiæ ſubſtantialiter, vt ex vtraque poſſit fieri vnum quid ſubſtantiale.

Secundo probatur ex diſtinctione ſpecifica earundem ſubſtantiarum, ex qua neceſſitatem formæ probauit Ariſt. tex. 24. huius libri. Nam materia eiuſdem rationis eſt in omnibus; ergo per illam nõ poſſunt diſtingui ſpecie; ſed euidens eſt dari ſubſtantias naturales ſpecie diſtinctas, vt hominem, equum, & leonem; ergo euidens eſt etiam dari aliud principium intrinſecum præter materiam, per quod diſtinguantur eſſentialiter. Et hoc eſt forma, cuius propria ratio eſt, diſtinguere ſpecie res à ſe conſtitutas.

Tertia ratio procedit ex proprietatibus earundem ſubſtantiarum, quæ vocantur propriè paſſiones. Nã multa ſunt acciden-

Digitized by Google

fit per generationem, ſed ad ſummum fieri poſſe, tanquam rationem conſtitutiuam compoſiti, quod per ſe, & ſimpliciter fieri dicitur.

5 Et prima opinio tenet, quod priuſquã generetur res naturalis, præexiſtebat forma eius actu in materia. Sed non omnes qui hoc tenent, loquũtur eodem modo, nam quidam dixerunt formas omnium rerum præexiſtere in quibuſdam atomis indiuiſibilibus, ex quibus res omnes fiunt. Et ſic ſenſit Anaxagoras, vt in hoc lib. docuit Ariſtoteles. Alij verò quos citat D.Thom.1.p.q.45.art. 8. dixerunt formas eſſe actu in materia, priuſquam generentur res, non tamen apparere, ſed quaſi ſub confuſione potentiæ eius latitare, per generationem verò manifeſtas fieri, ita vt illud eſſe actuale, quod quaſi abſconditum habebant prius, non incipiat per generationem, ſed per eam incipiat fieri manifeſtum. Alij aſſeruerũt formam ante generationem habere eſſe actuale in materia, imperfectum quidem, & quaſi inchoatum, per generationem verò incipere ſecundum eſſe perfectum, & conſumatum. Et ad hos reduci poſſunt illi, quorum ſententiam citauit Duran. in 2.d.18.q.2. aſſerentes formas præexiſtere in materia ante generationem ſecundum quaſdam inchoationes, aut poſſibilitates, ſecundum quas non manent poſt productionem compoſiti per generationem. Deinde reduci poſſunt alij, qui dixerunt formam præexiſtere in materia ſecundum aliquam ſui partem, & per generationem totaliter fieri, aut incipere. Quod videtur docuiſſe Ariſto. de formis artificialibus 7.lib.Meta.text.29.

6 Secunda opinio aſſerit, formam ante generationem non præexiſtere vllo modo in materia, nec actu, nec potentia, ſed ſolum in virtute, & potentia cuiuſdam ſuperioris agentis, à quo producuntur, ſed ab agente immediato vniuntur materiæ. Itaque dum generatur ignis ex ligno, forma eius non præexiſtebat in materia actu, nec potentia, ſed materia ipſa diſponitur ab alio igne, per calorem, & ſiccitatem in ea productam: & in materia ſic ab igne diſpoſita, producitur forma ignis à quadam intelligentia, & ſic ab ea producta vnitur materiæ per actionem ignis, & fit generatio noui ignis, eo ferè modo, quo nos dicimus contingere in generatione hominis, in qua homo generans per virtutem ſeminalem diſponit, & organizat materiam, ſic autẽ diſpoſita materia fit anima rationalis à ſolo Deo, vnitur autem materiæ per eandem virtutẽ ſeminalem ab homine procedentem, & ita dicitur homo generare hominem, ita vt anima, nec actu, nec potentia fuerit in materia, ſed ſolùm in potentia, aut virtute Dei eam producentis. Ita formæ ſecundum hanc opinionẽ nullo modo præcedebant in materia, ſed ſolum in potentia, aut virtute actiua illius intelligentię, à qua producebantur. Hanc opinionem attribuere ſolẽt Platoni, qui in Phædone, dixit formas induci in materia ab ideis ſeparatis. Sed eam tenuit Auicenna 1.lib. ſuæ ſufficientiæ cap.10.& 9. Meta.cap.4.

Probatur hoc argumento, nam vel forma, ante generationem erat actu in materia, vel ſolũ in potentia, vel nullo modo. Sed primum, & ſecundum impoſſibilia ſunt, ergo neceſſarium erit tertium, quod nullo modo fuerit in materia, ſed ſolum in potentia ſuperioris agentis, à quo producitur, diſpoſita materia à generante immediato. Probatur minor, quod non fuerit forma actu in materia, quia ſi ſic in ea erat ante generationem; ergo erat ei vnita. Probatur conſequentia, quia repugnat actu eſſe in ea, & eſſe ab ea ſeparatam, ſed ex materia, & forma 7

Digitized by Google

actiua agẽtis. Vtrumq; autem explicandũ eſt, népe quidnam ſit formam præcedere in potentia materiæ, & quid etiam educi de potentia eius. Eſſe autem in potentia materiæ, non eſt aliud, quam præcedere potentiam materiæ, à qua forma nata eſt dependere in fieri, & ineſſe, ita vt ſecundum propriam naturam, ſicut non poteſt eſſe ſeparata à materia, ſic etiam non poteſt extra eandem materiam fieri.

10 Quid ſit autem formam educi de potentia materiæ explicuit D.Tho.1.p.q.90. art.2.ad 2.aſſerens duo includere. Primũ, quod forma fiat in actu; cum prius ſolum eſſet in potentia. Secundum, quod dependeat ineſſe, & fieri à materia. Et per primam conditionem excluditur prima ſententia ſecundum omnes modos, quibus ponit formam actu præcedere in materia. Nam ſi per eductionem de potentia materiæ incipit eſſe actu; cum prius eſſet ſolum in potentia; ergo non præceſſit actu vllo modo in materia. Secundam verò conditionem, quod dependeat ineſſe, & fieri à materia, hoc argumento probo, ex modo operandi cuiuſcunque rei, colligitur euidenter modus eſſendi eius: cum operationes ſint proximi effectus à natura eius procedentes; ſed forma materialis nullam habet operationem per ſe, ſed omnes dependenter à materia, quia forma ignis non calefacit ſeparata à materia, ſed in ea exiſtens eſt ratio operandi toti compoſito, cui ſolum conuenit per ſe operari: ſicque de cæteris; ergo neque habebit eſſe independens à materia, ſed ab ea dependebit proprium eius eſſe: ſed fieri ordinatur ad eſſe; ergo eodem modo ſe habebit res ad proprium fieri, ſicut ſe habet ad proprium eſſe: eſſe autem formæ habet intrinſecam dependentiam à materia, vt probauimus: ergo eodem modo dependebit à materia in fieri, & ideo educetur de potentia eius.

Ad argum. vero ſecundæ ſententiæ, in quantum contendebat probare, quod forma non præcedat in materia adhuc in potẽtia, neganda eſt maior, quod formam præcedere in potentia, materiæ ſolum ſit præcedere potentiã materiæ, ſed eſt præcedere potentiam materiæ, à qua nata eſt dependere forma in fieri, & ineſſe, ſicut actu dependet, quando actu educitur de potentia eius, vt explicatum eſt.

QVAESTIO II.

An forma cœlorum, & elementorum eductæ fuerint de potentia materiæ in prima mundi conditione.

QVamuis vniuerſaliter determinatũ ſit omnes formas materiales educi de potentia materiæ in continuis generationibus rerum naturalium, habet tamen ſpecialem difficultatem, an in prima creatione mundi eductæ fuerint formæ cœlorum, & elementorum, propter duo. Primum, quia tam corpora cœleſtia, quam elementaria dicuntur creata, à Deo in principio temporis Gen.1. ſed formæ non producuntur per ſe, ſed ad productionem compoſitorum; ergo ſi creata ſunt corpora cœleſtia, & elementa, per eandem creationem productæ erunt formæ eorum, & ideo ex nihilo, & non eductæ de potentia materiæ: quia talis eductio repugnat creationi, vt omnibus eſt manifeſtum. Secundum, quia eductio formæ de potẽtia materiæ eadem eſt actio realis, cũ generatione totius cõpoſiti; ergo repugnat formã educi de potentia materiæ, quin generetur cõpoſitũ, quod cõſtituit, ſed corpora cœleſtia non poſſunt fieri per generationem: cum ex

propria

per creationem vllo modo producantur ſeruata natura earum, quare neceſſe eſt produci per eductionem de potentia materiæ, ſola ergo materia potuit produci per creationem partialem, aut incompletam, quia ſubſiſtens incompletum eſt, vt probauimus. Et quod de formis cœlorum dicimus, intelligendum eſt de formis elementorum, de quibus concedit prima opinio, quod eductæ fuerint de potentia materiæ.

15 Circa ſolutionem 1. argu. multa aſſerũt moderni de creatione, vt eam diſtinguant ab eductione formæ de potentia materiæ, & conſequenter à generatione, & cæteris actionibus, nos vero pauca dicemus, quia non pertinent ad præſentem conſiderationem, nec multa neceſſaria ſunt ad talem diſtinctionem intelligendam.

Creatio tres habet acceptiones omiſſis aliis. Prima eſt vniuerſaliſſima pro quacunque productione noui eſſe, ſiue ex aliquo præſuppoſito, aut ex nihilo, huius acceptionis meminit D. Augu. lib. de fide, & Symbolo ca. 4. & ea vtitur ſcriptura ſacra Eccleſ. 24. vbi de diuina ſapiẽtia dicitur: *Ab initio, & ante ſecula creata ſum.* Et ſolet accommodari filio Dei, qui eſt ſapientia patris, non quidem ex nihilo facta, ſed genita. Secunda acceptio creationis minus vniuerſalis eſt pro ea productione, quæ proximè, aut remotè procedit ex nihilo, in quantum res per eam producta ex nihilo fit, vel certè ab aliquo dependet, quod ex nihilo productum eſt, in qua acceptione, quælibet res extra Deum vocatur creatura, quia vel ex nihilo fit, vel ab aliquo dependet, quod fit factum ex nihilo, vt à materia, vel alio ſimili. Tertio modo accipitur creatio propriè pro ea tantum productione, qua res fit ex nihilo.

16 In qua acceptione ſic definitur ab Aug. l. 2. lib. de ciuitate Dei capit. 15. Creatio eſt *productio rei ex nihilo*, & hanc definitionem recipit vniuerſa ſchola. Sic autem explicanda eſt, vt particula, ex, ſolum excludat materiam, aut materialem cauſam, à qua dependenter fiat res, quæ creatur, non efficientem, vel formalem cauſam, quia propria ſignificatio eiuſdem particulæ ad ſolam materialem cauſam determinatur, & ita creationi ſolum repugnat, quod res fiat dependenter à materia, aut ſubiecto præſuppoſito, non à virtute efficientis cauſæ. Hoc autem modo accepta, ac definita creatio duobus modis ſumitur, completè, & incompletè, cõpleta creatio dicitur productio rei completæ ex nihilo, vt productio angeli. Incompleta vero productio rei incompletæ ex nihilo, vt productio animæ rationalis, vel materiæ primæ. Et concreatio quoq; dupliciter ſumitur. Primo vniuerſaliter pro quacunq; actione, quæ ſimul eſt cum creatione, vel eam immediatè conſequitur, ſiue talis actio ſit ex nihilo, vel non. Et hoc modo potentiæ animæ, vt intellectus, & voluntas dicuntur cõcreari, quia naturalis emanatio earũ ab anima ſimul eſt cũ creatione eius. Secundo accipitur magis propriè pro partiali productione ex nihilo facta, licet coniuncta ſit cum alia creatione, vel eam proximè ſequatur, in qua acceptione non poſſunt dici concreatæ formæ materiales, quamuis ſecundum primam concreatæ dici poſſint, quia verè non fiunt ex nihilo, ſed ex præſuppoſito ſubiecto, ſimul autẽ fuit productio earũ cum creatione materiæ, quod ſufficit, vt dicatur concreatæ ſecundum primam acceptionem.

Ex quibus reſpondendum eſt ad locũ 17
ſcripturæ ſacræ, omnia dici creata à Deo in principio temporis ſecundum vniuerſalem acceptionem creationis, in quo ſcriptura id intendit, quod omnia, & ſin-

Digitized by Google

gula acceperint eſſe à Deo in principio temporis:cum prius neq; illud habuerint neque aliquid præceſſerit, ex quo facta ſint. Vnde ſequitur totam mundi machinam ex nihilo factã eſſe,ſed rẽ quamlibet particularem per actionem conuenientẽ ſuæ naturæ,nempe angelos, animam rationalem,& materiam primam per creationem propriè ſumptam; cæteras verò formas per eductionem de potentia materiæ,per quam facta etiam fuere compoſita,vt ſtatim explicabitur.Itaque ad finem pertinet, nouũ eſſe mundi in initio temporis ex nullo ſubiecto aut aliquo alio præſuppoſito,pręter potentiam agentis,productio verò rerum particularium creatio quoq; dicitur,ſecundum vnã, vel alteram acceptionem creationis, quod ſufficit,vt omnia dicantur creata, cui nõ repugnat formas materiales eductas eſſe de potentia materiæ.

Pro ſolutione 1.argum. notandum eſt
18 primò,quod ad productionem corporis cœleſtis,aut cuiuslibet elementi, duæ actiones realiter diſtinctæ fuerunt requiſitæ,& ſufficientes; prima fuit partialis creatio materiæ ex nihilo; ſecunda verò eductio formæ de potentia eiuſdem materiæ.Et illa præceſſit hanc, non ſecundũ tempus,vel inſtans temporis,ſed ſecundum naturam,vel rationem noſtrã, quia prius intelligimus ſubiectum eſſe,ex quo educenda eſt forma, quam formã ipſam, vel eductionem eius, & ſicut concurſus paſſiuus materiæ ad eductionem formæ prior natura eſt eductione ipſa, atq; formæ:cum ſit cauſa vtriuſq;, ita productio materiæ ex nihilo prior natura eſt eductione ipſa,& forma in ordine materialis cauſæ.Per eductionem autem formæ, ſimul exiuit forma de potentia materiæ ad actum,& vnita eſt eidem materiæ, & cum ex vnione formæ cũ materia reſultet compoſitum, per eandem actionem realem,quæ dicitur eductio formæ, tria acceperunt eſſe de nouo,forma,vnio, & compoſitum,quamuis,neq; forma,neque vnio dicantur ſimpliciter fieri,ſed ſolum compoſitum.

Notandum eſt ſecundo hanc vnam actionem nõ fuiſſe veram generationem, quod probatur ex definitione generationis tradita ab Ariſt.1.lib.de Gener.cap.4. nempe Generatio eſt *mutatio huius totius in hoc totum nullo ſenſibili permanente*. In qua pro genere ponitur mutatio,ſed productio corporis cœleſtis, aut elementi non fuit mutatio:ergo nec fuit generatio.Probatur minor, quia mutatio dicit tranſitum alicuius ſubiecti ab vna forma in alteram,vel à priuatione ſaltem formæ,quæ eſt terminus à quo ad formam ipſam,ſed materia cœlorum, vel elementorum non tranſiuit ab vna forma in alteram:cum nulla forma in ea præceſſerit,nec etiam à priuatione, ſub qua nunquam fuit,quia in eodem puncto, in quo creata eſt,habet propriam formam; ergo non potuit eſſe ſubiectum mutationis nec proinde generationis, ſed ſolius actionis ſubſtantialis,quæ non eſt mutatio,nec generatio,ſed eductio formæ,& productio totius compoſiti.

Si autem dixeris ſatis eſſe ad rationem 19
mutationis,quod materia, licet in eodẽ inſtanti temporis,prius ſecundum rationem intelligatur à nobis ſine forma, deinde verò ſub illa,nã vt intelligitur terminare creationem partialem,per quam fit,intelligitur ſine forma; ergo intelligetur ſub priuatione eius. Probatur hoc antecedens primo, quia ratione ſui, & non vt coniuncta formæ terminat creationem.Secũdò,quia vt eſt terminus creationis,intelligitur eſſe ſubiectum eductionis,circa quod operatur agens ad educendam formam,ergo vt ſic non intelligitur cum forma,ſed ſine illa,& intelligitur

ligitur potens eam habere;ergo priuatā, & deinde intelligitur cum forma de potentia eius educta in eodem inſtanti temporis;ergo intelligi poteſt,tanquam ſubiectum,quod mutatur in eodem inſtanti à priuatione ad formam,qui ſunt terminus à quo,& ad quem generationis.

Reſpondeo hæc ſolum eſſe vera in imaginatione,non in re,& ideò non ſatis eſſe ad veram,& realem generationem, ſed ſolum ad imaginariam . Quod hoc arg.(niſi ego fallor) euidenter probatur. Nam vel in primo inſtanti, in quo creata eſt materia cœli,aut elementi,& cœlum ipſum,aut elementum factum , verè, & realiter materia fuit ſine forma,vel ſolū apprehenditur fuiſſe ſine illa.Primū implicat contradictionem;nam cū euidens ſit in eodē inſtanti eam habuiſſe,euidēter etiā ſequeretur in eodē inſtanti eā habuiſſe,& nō habuiſſe;quæ ſunt duo contradictoria, ſolū ergo fuit ſine forma in apprehenſione,ſed vera priuatio eſt vera,& realis carētia formæ;ergo nunquā habuit materia horum corporum veram priuationem,nec verè fuit ſub illa, ſed ſolum in apprehenſione. Ex quibus euidenter etiam infertur non fuiſſe ſubiectum veræ,ac realis mutationis,ſed ſolum mutationis apprehenſæ, aut excogitatæ. Et ex hoc apertè etiam ſequitur in eodem inſtanti non fuiſſe veram generationem, ſed ſolum excogitatam, quia cum mutatio ſe habeat ad generationem tanquam genus,etiam eſt euidens conſequentia à ſuperiori ad inferius negatiuè, quod vbi non eſt vera mutatio,non poteſt eſſe vera generatio.

20 Propterea notandum eſt tertiò, ad generationē omnino neceſſariū eſſe , quod materia prius tempore ſit ſub priuatione formæ,quam ſub eadem forma compoſiti de nouo geniti; & cum naturaliter non poſſit eſſe ſine vlla forma , neceſſarium quoque eſt ex conſequenti , quod prius tempore ſit ſub forma compoſiti , quod corrumpitur,neceſſarium ex conſequenti dico eſſe hoc vltimum,quia ad rationē generationis non pertinet per ſe, quod materia ſit ſub alia forma, ſed ſolū,quod ſit ſub priuatione , ſequitur autem illud ex hoc ſuppoſito ordine naturali ſucceſſionis formarum in eadem materia. Probatur autem primum, quia implicat contradictionem,quod materia in eodem inſtanti ſit ſub priuatione vnius formæ, & etiam cum eadem forma;ergo neceſſe eſt in alio inſtanti ſit ſub vtraq;,ſed non dātur duo inſtantia temporis immediata; ergo neceſſe eſt etiam dari tempus inter illa,in quo etiam eſt neceſſarium materiam non eſſe ſub forma,cum in ſecundo inſtanti,quod ſequitur poſt illud tempus intermedium, incipiat eſſe ſub ea,& ideo erit ſub priuatione toto illo tempore. Ad motum verò ſucceſſiuum non requiritur,quod mobile prius tempore, quam moueatur ſit ſub termino à quo , ſed poteſt corpus productum in inſtanti, incipere motum in eodem , vt contingit in cœlo.Et ratio huius differentiæ eſt manifeſta,quia mutatio eſt in inſtanti, motus verò non niſi in tempore,ideo poteſt fieri,quod corpus incipiat moueri in inſtāti,& non moueatur in eo,ſed in tempore ſequenti,id autem quod mutatur,in eodē inſtanti,in quo incipit mutari,etiā mutatur,repugnat verò mutari,& eſſe ſub termino à quo mutationis in eodem inſtāti.

Ex tota hac doctrina colligitur , quod 21
licet in rebus generabilibus conuertatur eductio formæ de potentia materiæ cum generatione, atque etiam realiter cum corruptione,quia eadem actio,quæ eſt eductio,realiter eſt generatio vnius compoſiti, & corruptio alterius; ſed eductio abſolutè ſumpta , & ſecundum ſe, abſtrahit à Generatione , & quaſi ſupe-

rior eſt ea, quare poteſt eſſe ſine illa, ſicut quodlibet ſuperius ſine ſuo inferiori determinato, & verè reperta eſt ſeparata à generatione in prima productione corporum naturalium, ſed coniuncta cum alio inferiori, hoc eſt cum productione ſubſtantiali eorundem corporum, quæ non eſt generatio, vt probatum eſt, ſed productio ſubſtantialis prima non habens ſpeciale nomen, habens tamen ſpecialem rationem ſubſtantialis productionis diſtinctæ à generatione, & corruptione, ſolum fortè ratione accidentali, vel etiam eſſentiali, ſi hæc non ſolum à termino ad quem, ſed etiam à quo ſumenda eſt.

22 Si autẽ inquiras, quid habeat pro termino à quo hæc mutatio ſubſtantialis, ſi nõ habet priuationem. Reſpondeo, quod in quantum eſt eductio formæ de potentia materiæ, habet pro termino à quo eſſe formæ in potentia materiæ, & pro termino ad quem eſſe actuale, atque extra cauſas eiuſdem formæ. Si vero ſumatur, vt productio ſubſtantialis totius compoſiti, habebit pro termino à quo ſolam negationem eiuſdem compoſiti, quia eſt prima productio, quam nec præceſſit aliud compoſitum, neque eius corruptio. Itaque cœlum ex non cœlo factum eſt, & aqua ex non aqua, quæ puram, & ſolam negationem dicunt. Ariſtoteles verò, quia non putauit dari primam productionem ſubſtantialem, ſed vnum fieri ex altero per generationem, ita vt generationem vnius antecedat corruptio alterius, in infinitum, ideo putauit omna quod fit ex priuatione ſui fieri debere, & non ex pura negatione, & per generationem, non per alteram mutationem. Nos verò fide ſuppoſita de inceptione mundi, neceſſariò debemus ponere corpora quædam eſſe primo facta, ita vt productionẽ eorum nõ præceſſerit aliorum corruptio ſed omnino nihil. Hæc verò prima corpora, ſi iuxta eorum naturam facta ſunt (quod tanquam certum ſuppono) non potuerunt fieri per creationem propriam, ita vt per vnicam actionem creatio- 23
nis totalem, & completam factum fuerit integrum corpus ex nihilo, tanquam primarius terminus eius, ſicut factus fuit Angelus, quia præcipua eorum pars, quæ eſt forma materialis, fieri debuit dependenter à materia, ſicut dependet in eſſe; ergo non ex nihilo per creationem, ſed per eductionem de potentia materiæ; ergo iam creatio non potuit primo terminari ad totum, cum repugnet parti, & ideo non potuit totum fieri primo per creationem, ſed ſola materia, totum verò per productionem ſubſtantialem, quæ realiter eſt eadem actio cum eductione formæ, & vnitione eius cum materia, ſed vt eſt eductio, atque vnitio intelligitur tanquam incompleta, vt productio totius tanquam completa, & iſte eſt modus probabilior, quo fieri debuerunt prima corpora. Nam quod alij moderni excogitauerunt facta eſſe per quandam productionem ſubſtantialem completã, atq; totalem, compoſitam tamen ex duplici actione partiali, & incompleta, nempè ex partiali creatione materiæ, & ex eductione formæ de potentia eius, nõ poteſt ſuſtineri ſecundum principia veræ Philoſophiæ. Quia creatio materiæ, & eductio formæ de potẽtia eius ſunt actiones ſpecie diſtinctæ, non ſolum propter terminos ad quas formaliter diuerſos, ſed etiam propter modos diuerſos formaliter, & quaſi oppoſitos: cum vna ſit ex nihilo, & alia ex præſuppoſito ſubiecto, quare repugnat ex tam diuerſis, & oppoſitis actionibus componi tertiam, per quam fiat compoſitum, ſed per eandem eductionem formæ habentẽ modũ completũ, & ratione diſtinctũ factũ eſt, vt iã diximus.

Ad

Digitized by Google

24 Ad primum ergo argumentum, diſtinguendum eſt antecedens, quod eductio formæ de potentia materiæ ſit eadem actio realis cum generatione: nam in rebus generalibus, & corruptibilibus verum eſt, ſed ſecundum ſe ſumpta, vt ab his abſtrahit falſum, quia neceſſariò ponenda eſt eductio, vbi repugnat generatio, vt in eadem productione prima corporum probauimus.

Ad ſecundum. Reſpondeo diſpoſitiones formæ introducendæ duplices eſſe, quaſdam antecedentes introductionem eius, & alias eam conſequentes in eodem inſtanti, antecedentes ſunt calor, & ſiccitas, quas inducit ignis in materiam ligni (ſiue recipiantur in ſola materia, ſiue in toto ligno,) conſequentes verò, quas ſecū adducit forma ignis genita, has enim neceſſariò diſtinguunt ab illis qui tenent in toto compoſito recipi accidentia, & non in ſola materia) antecedentes autem neceſſariæ ſunt pro expulſione contrariarum, atque etiam formæ ſubſtantialis, quarum neceſsitas ceſſauit prorſus in prima productione corporum, in qua, nec alia forma expellenda, nec aliæ diſpoſitiones præceſſerunt, ſed ſecundum ordinem naturalem primæ productionis à primo agente determinanda fuit materia ad talem formam ſine vllis diſpoſitionibus, & ſimul educenda forma de potentia eius, & vnienda materiæ per eandem actionem realem, & ſubſtantialem, per quam factum eſt etiam totum corpus. Quare negandum eſt, quod ſemper debeat præcedere materia ſub priuatione formæ, vt fiat totum compoſitum, vel à priuatione moueri ad formam, ſed hoc in ſolis formis generabilibus, & poſt primam productionem corporum verum eſt. In prima verò, nec fuit neceſſarium, nec naturaliter poſsibile. Vnde nec ſequitur ex eductione harum formarum de potentia materiæ, quod corpora cœleſtia facta ſint per generationem, vt probatum eſt.

QVAESTIO III.

An formæ accidentales educantur de potentia ſubiectorum.

25 SVbiectum ſe habet reſpectu accidentis, quod in ſe recipit tanquam materia, & propterea quæritur, an de potentia eius educatur. Sed non diſputamus modo, an ſubiectum accidentium ſit ſola materia, vel totum compoſitum, quia quæſtionem hanc tangit Ariſtot. lib. 1. de Generatione cap. 4. vbi diſputatur ab eius expoſitoribus, & ideo in eum locum referendam cenſemus.

Vt autem melius intelligatur difficultas quæſtionis, notandum eſt, triplicem eſſe formam accidentalem, naturalem, ſupernaturalem, & artificialem. Naturale accidens vocatur illud, quod naturaliter ineſt ſubſtantiæ, vt albedo, & quantitas. Supernaturale verò, quod à Deo, vt agente ſupernaturali infunditur animæ, vt gratia per quam iuſtificatur homo, & charitas, cum cæteris donis, & virtutibus ſupernaturalibus, quæ ſemper comitantur eandem gratiam. Forma verò artificialis eſt, quæ per artem inducitur, vt forma ſtatuæ, vel domus. Accidentia naturalia adhuc ſunt duplicia, nam quædam non ſolùm ſunt realia, ſed realem, & naturalem denominationem tribuunt ſubiectis, vt calor, & color. Alia quamuis realia ſint, quoddam eſſe diminutum habent, & ideo non denominant ſubiectum in quo inhærent, & hæc dicuntur intentionalia, qualia ſunt ſpecies ſenſibiles productæ ab obiectis in aere, atq; etiam in ſenſibus, & intellectu, vt ſpecies viſibiles, quas colores, & lux producunt in aere, atque etiam in oculo, vt videantur.

Digitized by Google

formæ iſtæ non educuntur de potentia materiæ.

28 Probatur tandem de accidentibus ſupernaturalibus, quia eductio formæ de potentia materiæ præſupponit potentiã naturalem eiuſdem materiæ, per quam poſſit concurrere ad productionem formæ recipiendo actionem agentis, per quam producitur, & ſimul formam ipſam, quæ producitur, vt oſtendimus in eductione coloris, & caloris; ſed in anima non datur potentia naturalis ad recipiẽda accidentia ſupernaturalia, vt gratiam, & charitatem, ſed ſupernaturaliter infunduntur ei à Deo; ergo non educuntur de potentia materiæ.

Circa formas intentionales, de quibus procedit primum argumentum, tenet prima opinio, quod non educantur de potentia ſubiectorum. Ita Soncinas 7. Meta.q.8. Aegidius in 2.d.13.q. 2. Alexan. Alenſis 8.Meta.textu.13. Argentinas ibidẽ art.3. Cartuſienſis q.1. qui idem ſentit de lumine, cum eodem Soncinate propter idem argumentum propoſitum.

Secunda opinio eſt Richardi in 2. d.13. artic.2.qu.1. Heruei.d.18. qu.1.artic.2. & quodlib.7.quæſt.20.quam ſequuntur Conimbricenſes noſtri.1.lib.Phyſ.cap. vltimo q.11.art.7.& P.Suarius tom.1. ſuæ Meta.diſp.16.ſectio. 2.dub.1. & eſt iam communis ferè inter modernos, videturque nobis probabilior, & tenenda. Probatur hoc ex definitione eductionis à nobis tradita ex doctrina D Thom.ab omnibus recepta, hoc modo. Formam educi de potentia materiæ eſt dependere ineſſe, & fieri à materia, ſed ſpecies intentionales, atque etiam lumen dependent ineſſe, & fieri a ſubiecto, quia nec poſſunt eſſe extra illud, nec ex conſequenti extra illud fieri: itaque fieri ordinetur ad eſſe; ergo verè, & propriè, educuntur de potentia ſubiecti. Aliæ enim conditiones, quas addit oppoſita ſententia, non ſunt neceſſariæ.

Ideo ad argumentum eius, Reſpondeo, negando maiorem ex ea parte, qua dicit neceſſarium eſſe ad eductionem, quod forma non dependeat in conſeruari à cauſa efficienti, à qua producitur. Hoc enim impertinens prorſus eſt. Et diſtinguendo aliam conditionem de transmutatione ſubiecti, per quam ait fieri debere eductionem. Nam tranſmutatio duplex eſt, vna per quam ſubiectum diſponitur ad corruptionem, alia per quam mutatur quidem accidentaliter, per receptionem actionis ab agente, & eiuſdem formæ productæ per illam, ſed non diſponitur ad corruptionem, quia forma educta, & recepta in eo non habet contrarium. Et de prima tranſmutatione negandum eſt eſſe neceſſarium, quod eductio fiat per eam, concedendum verò de ſecunda, quia etiam eſt impertinens ad eductionem, quod forma educenda habeat contrarium, vel non. 29

Secundum argumentum tangit formas artificiales, & propter illud tenet prima opinio, quod non educantur de potentia ſubiectorum. Ita ſentiunt Conimbricenſes vbi ſupra.

Sed ſecunda opinio aliorum modernorum aſſerit educi de potentia eorum, quæ videtur nobis probabilior. Sed vt melius intelligatur, notandum eſt, duplicem eſſe potentiam paſſiuam materiæ aut ſubiecti ad recipiendas formas, vna naturalis, altera obedientialis: naturalis eſt illa, quæ reſpicit potentiam naturalem agentis: per quam talis forma produci poteſt, & induci in eadem materia, vel ſubiecto, vt potentia paſſiua ligni ad recipiendum calorem dicitur naturalis, quia reſpicit potentiam actiuam naturalis agentis, per quam naturaliter produci poteſt calor in eodem li- 30

eodem ligno. Potentia vero obedientialis dicitur ea,quæ reſpicit virtutem, & actionem,non agentis naturalis, aut euſdem ordinis,ſed agentis ſuperioris, atque alterius ordinis, cui ſubditur in ordine ad formam,etiam ſuperioris ordinis,per eam producendam, & talis eſt potentia ligni, vel lapidis ad formam ſtatuæ.Talis eſt etiam potentia animæ ad gratiam, & dona ſupernaturalia recipienda,& per hanc potentiam obedientialem concurrit lignum paſsiuè ad recipiendam actionem artificis,& formam ſtatuæ,per eam producendam: ex cuius concurſu paſſiuo dependet productio eiuſdem formæ, quia ſine eo non poteſt produci ſecundum communem ordinem in rebus cōſtitutum,ſicut nec poteſt eſſe in rerum natura,niſi ita tali ſubiecto inhæreat.Et eodem modo, per potentiam obedientialē concurrit paſſiuè anima ad actionem Dei, vt agentis ſupernaturalis per quam producitur gratia,ex cuius cōcurſu paſſiuo dependet productio eius, quia ſicut non poteſt eſſe extra ſubiectum ſecundum communem ordinem rerum ſupernaturalium, ita non poteſt extra ſubiectum produci.

Hoc ſuppoſito,probatur noſtra ſentētia,quia formæ artificiales dependent ineſſe à ſubiectis,cum extra illa nō poſſint eſſe,vt forma ſtatuæ extra lignum, aut aliud ſubiectum,& dependent in fieri ex concurſu eiuſdem ſubiecti per potentiam obedientialem,ita vt niſi per eam concurrat ad recipiendam actionem artificis, per quam producitur eadem forma,atq; etiam ad recipiendam formā ipſam,non poſſit produci; ergo educuntur de potentia eius.Secundo, quia ſi non educantur, vt aſſerit ſententia oppoſita, ſequitur produci ex nihilo, hoc eſt, non ex præſuppoſito ſubiecto neceſſario cōcurrente,& ideo per creationem.Probatur conſequentia,quia creatio eſt productio rei, ex nullo præſuppoſito ſubiecto concurrente ad talem productionem. Creari vero tales formas abſurdum eſt: cum fiant ab artifice, tanquam à cauſa principali proxima,& non à ſolo Deo.

Ad arg.verò pro eadem opin.poſitum. 31
Reſp.negando minorem,quod iſtæ formæ non fiant per actionem diſtinctam à motu locali inſtrumentorū, & approximationis partium, nam licet actio artificioſa,per quam fiunt, petat illos motus locales, quaſi pro diſpoſitionibus, quas neceſſariò ſequitur, eo fere modo, quo generatio ſubſtantialis petit approximationem agentis,& paſſiui præcedentem,quæ eſt motus localis,& alteratione͂ præuiam,per quam producuntur diſpoſitiones, & hanc ſequitur naturaliter. Nihilominus actio diſtincta eſt, quæ illos naturaliter ſequitur, & conſecutione quidem,nō per accidens,ſed per ſe: & ideo non tollitur,quin ex potentia obedientiali ſubiectorum educantur formæ iſtæ, quia eodem modo dependent in eſſe, & fieri ex concurſu paſſiuo ſubiectorum per eam,ac dependent naturalia accidentia ex concurſu paſſiuo ſubiectorum per potentiam naturalem.

Tertiū arg.procedit de formis accidētalibus ſupernaturalibus. Propter quod 32
Conimbricenſes 1.lib.phyſic.ca.vlt.q.11. art.etiam vlt. ſequuntur antiquam ſententiam Scoti, negantis tales formas educi de potentia animæ, ſed creari, vel concreari. Secundam nihilominus ſententiam D.Tho. quod verè educantur de potentia obedientiali animæ, ſequitur P. Suarius tomo 1.Meta. diſpu.15. ſect. 2.& eſt iam communis fere in ſchola,& vera. Probatur eodem ferè argumento, quo probatum eſt de formis artificialibus,nam gratia,& charitas dependent ab anima ineſſe,cum conſtet eſſe accidentia ei in-

ei inhærentia, quæ extra ſubiectum eſſe non poſſunt, ſecundum propriam naturam. Et etiam dependent in fieri ex concurſu materiali eiuſdem animæ per potentiam obedientialem, ſine quo non poſſunt fieri in rerum natura ſeruata cōditione propria accidentium; ergo educuntur de potentia obedientiali eius, & non creantur, nec concreantur. Probatur hac vltima conſequentia, quia creatio propria, aut concreatio pugnat cum dependentia in fieri à ſubiecto.

33 Ad arg. verò contrariæ opinionis neganda eſt minor, quod eductio formę de potentia materiæ, aut ſubiecti neceſſariò præſupponat potentiam paſſiuam naturalem eius, nam licet hoc verum ſit in accidentibus naturalibus, nō in ſupernaturalibus; in quibus ſufficit potentia obedientialis præſuppoſita, quæ eiuſd. m ordinis eſt cum forma ſupernaturali educenda, & cum actione ſupernaturali, per quam fit: nam per talem potentiam concurrere poteſt anima ad recipiendam eandem actionem, eandemque formam per eam productam, & ſine tali concurſu non poteſt fieri, ſicut nec poteſt eſſe extra eandem animam ſecundum potentiam Dei ordinariam.

QVAESTIO IV.

An forma ſubſtantiales materiales habeant proprias ſubſiſtentias partiales.

34 FOrma ſubſtantialis duplex eſt, materialis vna omnino dependens à materia, & ideo de potentia eius educta; & ſpiritualis altera, quæ nec dependet à materia, nec de potentia eius educitur, & hæc eſt ſola anima rationalis, cæteræ autem omnes præter illam ſunt materiales, de quibus quærimus, an habeant proprias ſubſiſtentias partiales, vel non, de anima verò rationali idem erit diſputandum de ſequenti. De formis autem materialibus non dubitamus, an habeant proprias, & partiales exiſtentias, quia ſuppoſitò, quod exiſtentia non eſt alia entitas ab eſſentia actuali extra cauſas: cum habeant proprias eſſentias partiales extra cauſas, habebūt quoque partiales exiſtentias, ſed de ſubſiſtentia procedit quęſtio, quæ vt alibi diximus, eſt modus vltimo terminans naturam, & faciens eam ſubſiſtere, ſine dependentia ab aliquo ſubiecto, à quo ſuſtentetur. Eſt autem duplex, vt docet expreſsè D. Tho. 1. p. q. 75. art. 2. & 3. completa, & totalis, vel incompleta, & partialis. Completa eſt, quæ terminat naturam completam, & eam conſtituit in ſuppoſito, vel perſona: vnde idem eſt, quod ſuppoſitalitas, vel perſonalitas. Incompleta verò, & partialis eſt vltimus terminus partialis naturæ, non conſtituens eam in ſuppoſito, vel perſona, quia vtrumq; horum dicit ſubſiſtens completum, ſed ſolum, per ſe ſubſiſtentē partialiter, & incompletè, & talis eſt ſubſiſtentia, quam ponimus in materia. De qua ſola procedit quæſtio, an tribuenda ſit formis materialibus, vel non, nam ſubſiſtentiam completam certū eſt non eſſe eis concedendā. Sed adhuc ſubſiſtere incompletū duob. modis ſumitur, vt, quo, & vt, quod, ſubſiſtere, vt quo, non eſt eſſe per ſe, ſed eſſe rationē, qua aliud habet eſſe per ſe. Subſiſtere verò, vt quod partiale, eſt eſſe quod partialiter ſubſiſtit. Et vt exemplo D. Thom. vbi ſupra vtamur, brachium, vel caput habet ſubſiſtentiam partialem, vt quod, quia eſt id quod ſubſiſtit partialiter. De ſubſiſtentia igitur, vt, quo, non poteſt dubitari, an tribuenda ſit formis materialibus, quia cum ſint rationes formales conſtituentes naturas, & eſſentias rerū, quibus conuenit ſubſiſtentia, neceſſe eſt conuenire

Digitized by Google

eis ſubſiſtentiam, vt quo, eo modo, quo dicimus animam rationalem eſſe corpoream, vt quo, quia eſt forma conſtitutiua naturæ corporeæ. Difficultas autē quæſt. eſt, an forma materialis ſit, quod ſubſiſtit partialiter, eo modo, quo ſubſiſtit materia, aut brachium, vel caput.

35 Et licet nullus ſit, qui tales ſubſiſtentias partiales ei concedat, his duobus argu. videtur probari, quod illas habeant. Primò, quia eſſe per ſe, & eſſe in alio opponuntur immediatè; ergo non datur medium inter vtrumq; modum eſſendi, ſed eſſe in alio per inhærentiam eſt proprius modus accidētiū, & eſſe per ſe proprius modus ſubſtantiarum; ergo neceſſaria erit, & immediata conſequentia de re quacunque; quod ſi non ſit in alio per inhærentiam, erit per ſe ſubſiſtens, & de formis materialibus nō eſt verum, quod ſint in alio per inhærentiam; ergo erunt per ſe ſubſiſtentes, ſicut formis poteſt cōuenire, quare nō poteſt eis denegari propria ſubſiſtētia partialis, niſi dicatur eſſe accidētales formas inhærentes ſubiecto.

Secundò exiſtentia actualis non eſt vltimus terminus naturę, ſed quaſi communis naturæ ſubſtantiali, & accidentali, quia eo ipſo, quod quælibet earum eſt entitas realis extra cauſas, actu exiſtit; ergo formis materialibus concedendus eſt alius terminus vltimus, per quem eſſentia earum vltimo terminetur, ſicut conceditur formis accidentalibus præter actualem exiſtentiam inhærentia actualis, per quam natura accidentalis vltimo terminatur, ſed præter modum actualis inhærentiæ accidentalis, nō eſt excogitabilis alius modus ei conueniens, niſi ſubſiſtentiæ per ſe; ergo iſte erit eis concedendus, qui videtur eis debitus, cum materiæ debeatur, nam hæc potentia eſt, illæ ſunt actus, quibus magis debetur modus eſſendi per ſe, quam potentiæ.

Communis tamen ſententia tenet has formas non habere proprias ſubſiſtentias partiales. Ita D. Th. expreſsè 1. p. q. 45. art. 4. q. 90. art. 2. q. 100. art. 2. & q. 75. art. 2. & 3. Cai. eiſdem locis. Ferra. 2. lib. contra gentes. capit. 68. § *quantum ad ſecundum*. Molina. 1. p. q. 29. art. 2. ad 3. Fonſeca. 5. Meta. cap. 8. q. 5. Suarius Tomo 2. Metaph. diſp. 34. ſect. 5. n. 14. Gabriel Vazquez 1. par. diſp. 125. capit. 4. & eſt vera, & tenenda. Probatur primò, quia per ſe ſubſiſtere dicit ſubſiſtere ſine dependentia à ſubiecto, à quo aliquid ſuſtentatur per inhærētiam, ſed forma materialis dependet in ſuo eſſe à materia, tanquam à ſubiecto, in quo inhæret, & à quo ſuſtentatur; ergo non conuenit illi ſubſiſtere per ſe, etiam partialiter. 36

Secun. modus operanti ſequitur modum eſſendi, ſed forma materialis non operatur per ſe, ſed dependenter omnino à materia, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo nec habet modum eſſendi independentem à ſubiecto, quod eſt non habere modum perſeitatis, qui eſt modus ſubſiſtentiæ, ſed modum actualis inhærentiæ ei oppoſitum. 37

Pro ſolut. argu. explicandum eſt, quem modum eſſendi ſibi proprium habeant formæ ſubſtantiales materiales, in quo tria mihi videntur certa. Primum eſt præter actualem exiſtentiam alium modum eſſendi eſſe eis concedendum diſtinctum ex natura rei ab earum eſſentia, vel natura, per quem vltimo terminetur eadem natura partialis. Prob. hoc, quia talis modus cōceditur accidentibus, quem vocamus actualem inhærentiam in ſubiecto. Secundò certum eſt, hunc modum formarum materialium non eſſe modū perſeitatis. Probatur, quia perſeitas eſſendi repugnat inhærentiæ in alio, ſed iſtæ formæ actu inhærent materiæ, & in ea ſunt, tanquam in ſubiecto, in quo ſuſtētantur, & extra

Digitized by Google

& extra quod non poſſunt naturaliter ſuſtentari; ergo non habent modum perſeitatis. Tertiò certum eſt talem modum inhærentiæ non eſſe realiter accidentalem, ſed ſubſtantialem. Quod ſic probo, quia modus iſte eſſendi eorum eſt terminus naturę, ſed natura eorum eſt ſubſtantialis; ergo modus iſte ſecundum entitatem ſubſtantialis eſſe debet, & non accidentalis.

38 Sed cum ſit actualis inhærentia in materia explicandum eſt, an differat formaliter ab actuali inhærentia accidentis, & in quo, nam eſſe entitatem ſubſtantialem & non accidentalem, ſicut inhęrentia accidentis materialis differentia eſt, non formalis. Et dicendum eſt, hunc modum inhærentiæ valde ſimilem eſſe inhærentiæ accidentium, in hoc tamen ab eo differre, quod inhærentia formę ſubſtantialis eſt per informationem ſubſtantialem, per quam confertur ſubiecto eſſe ſubſtātiale, & qua media conſtituitur totum per ſe, & ſubſtantiale, inhærentia verò accidentiū eſt per informationē accidentālē, per quam confertur ſubiecto eſſe accidētale, & conſtituitur compoſitum accidentale. Ex quib. facilè intelligitur non ſolùm differre per entitatem ſubſtātialem vel accidentalem, ſed per rationem formalem; ità vt licet conueniant formaliter in eo, quod vterq; modus eſt inhęrentiæ actualis, ſed conuenientia hæc vniuerſalis eſt, ſub qua diſtinguūtur formaliter vnus, & alter modus inhærendi, nam actualis inhærentia accidentis, non ſolū eſt inferioris ordinis ſecundum entitatem, ſed ſecundum propriam rationem formalem iam explicatam.

39 Ex his reſpondetur ad formam 1. argu. concedendo, quod eſſe per ſe, & eſſe in alio ſunt quaſi immediatè oppoſita, & ideo neceſſaria eſt conſequentia in quacunq; re, quod ſi non ſit in alio per inhærentiā erit per ſe ſubſiſtens, ſed cum dicitur de formis ſubſtantialib. nō eſſe verum, quod ſint in alio per inhærentiam, diſtinguendum eſt, quia non eſt verum, quod ſint in alio per inhærentiam accidentalem, & modo accidentali, benè tamen, quod ſint in alio per inhęrentiam ſubſtantialem, & modo ſubſtantiali, hoc eſt per informationem ſubſtantialem, vt explicatum eſt.

Et ſi dicatur modum per ſe conuenire ſubſtantijs, ex propria natura, & modum inhærendi accidentib. & proinde repugnare ſubſtantijs. Reſpondetur, repugnare quidem ſubſtantijs modum inhærendi accidentalem, non ſolùm materialiter ſumptum, ſed etiam formaliter, & modū etiam inhærendi quemcunq; repugnare ſubſtantijs completis, ſed modus inhærendi per informationem ſubſtantialem, non repugnat ſubſtantijs incompletis, quales ſunt formæ. Vnde nec valet in eis conſequentia, quod ſi ſint in alio, non ſint ſubſtantiæ, quamuis ſequatur nō eſſe ſubſtantias completas, nec etiam, quod ſi ſint in alio, eo ipſo ſint accidentia: quia non ſunt in alio per inhærentiam accidentalem, quæ ſola conuertitur cum accidentibus.

Ad 2. neganda eſt minor, quod præter modum inhærentiæ accidentalis non ſit poſsibilis alius modus cōueniens formis materialibus, niſi modus ſubſiſtendi per ſe, quia paſsibilis eſt modus inhærendi ſubſtantialis per informationē ſubſtantialem iam explicatum, qui medium quodammodo tenet inter ſubſiſtentiam, & inhærentiam accidentalem. Et iſte conuenit eiſdem formis, tanquam vltimus terminus naturæ, vel eſſentiæ earum, ſicut actualis inhærētia accidentalis conuenit formis accidentalibus. Ad aliud verò, quod de materia additur, dicimus ſubſiſtentiam non deberi materiæ, vt potentiæ, ſed vt primæ potentiæ, primoq; ſubiecto, 40

Digitized by Google

ćto, cui repugnat fieri, niſi per creationem: cum præſupponatur formis omnibus ex natura rei, & ex conſequenti compoſitis ex ea conſtituendis, atque etiam cum ſubijci debeat omni tranſmutationi ſubſtantiali, & ſub diuerſis tráſmutationibus ſubſtantialib. permanere deſtructis compoſitis, atq; formis. Propter hæc itaque debetur materiæ partialis ſubſiſtentia, & non propter perfectionem. Vnde non ſequitur, quod debeatur formis ſubſtantialibus.

QVAESTIO V.

Vtrum anima rationalis adhuc informans corpus habeat propriam ſubſiſtentiam partialem.

41 Duplicem ſtatum habet anima rationalis, primum in corpore illud informando, ſecundum iam ab eo ſeparata poſt mortem. Et quamuis de hoc poſtremo panci dubitent, an in eo habeat ſubſiſtentiam propriam, quidam tamen moderni negant, quod ſeparata à corpore ſubſiſtat, ſed dicunt habere quẽdam modum perſeitatis, qui non eſt ſubſiſtentia. Et potiſsimum fundamentum eorum eſt, quod ſubſiſtentia dicit modum eſſendi completum, per quem ſit res omnino incommunicabilis: vnde idem eſt, quod ſuppoſitum, vel perſona, & ſic loquuntur de ea ſancti patres; ergo non poteſt eſſe partialis, aut conuenire parti, quia pars non eſt incommunicabilis, ſed communicatur toti & cum anima rationalis ſeparata à corpore ſit incompleta ſubſtantia, non poteſt habere ſubſiſtẽtiam completam, ſed non datur incompleta; ergo non habebit veram ſubſiſtentiã, ſed modum quendam perſeitatis ſimilem ſubſiſtentiæ.

Hæc tamen ſententia difficilis eſt, propter hoc argumentum. Certum eſt in fide catholica, quod anima Chriſti in triduo mortis eius, dum erat ſeparata à corpore, erat vnita verbo, non minus, quantum erat in corpore; ſed vnio fiebat per communicationem diuinæ ſubſiſtentiæ: ergo ſubſiſtebat per ſubſiſtentiam verbi, capax quæ illius erat, ſed id quod eſt capax alienæ ſubſiſtentiæ debet eſſe capax propriè ſi vt in ſe eſt relinquatur, ergo anima rationalis Chriſti capax erat ſubſiſtentiæ propriæ, quam haberet, ſi dimitteretur à verbo, vel non eſſet ab eo aſſumpta, & cũ ſit eiuſdem ſpecie cum noſtris; ſequitur omnes habere proprias ſubſiſtentias partiales. Probatur minor ſecundi ſyllogiſmi, quia vnio perſonalis non eſt aliud, quam ſubrogatio alienæ ſubſiſtentiæ loco propriæ; ergo illud, quod eſt capax alienæ ſibi communicatæ per vnionem, capax erit propriæ; eamque habebit, ſi dimittatur, vel non aſſumatur.

Secundò, per ſe operari non conuenit, 42 niſi per ſe ſubſiſtenti, quia operari præſupponit rem eſſe in ſuo eſſe perfectam, ſed anima rationalis ſeparata per ſe operabatur, cũ per ſe intelligeret, & vellet; ergo erat perfecta in ſuo eſſe; quod non haberet, niſi per ſubſiſtentiam partialem & ſibi propriam. Et hæc argumenta efficaciter probant intentum, modus quæ perſeitatis, quem habere dicunt; vera ſubſiſtentia eſt, quamuis non velint eum appellare ſubſiſtentiam, nam ſi per illum dicitur eſſe anima per ſe, & independenter à ſubiecto, nihil amplius præſtare poteſt ſubſiſtentia, & ideo concedentes ei modum perſeitatis reipſa concedunt ei ſubſiſtentiam, & ſolo nomine eam negãt. Tenendum igitur eſt cum communi ſententia totius ſcholæ, quod anima rationalis ſeparata habeat propriam ſubſiſtẽtiam partialem.

Ad argumentum verò eorum negandum eſt, quod ſubſiſtẽtia dicat ex ſe quid incom-

Digitized by Google

incompletum, niſi ſumatur pro totali, & completa, quemadmodum nec ſubſtãtia, ſed ſicut hæc diuiditur in completam, & partialem, ita ſubſiſtentia, vt docet expreſſè D. Thom.1.p.q.75.art.2. & 3.& ſancti patres de completa, loquuntur, pro qua ſimpliciter accipienda eſt, & ideo aſſerunt conuerti cum ſuppoſito, aut perſona, & de ſola completa verum eſt, quod faciat rem omnino incommunicabilem, partialis verò: cum ſit imperfecta atque incompleta, relinquit naturam partis per ſe etiam communicabilem toti. Sed adhuc eam facit incommunicabilem per vnionem, quia anima rationalis ſeparata non eſt aſſumptibilis ad vnionem, niſi deſtruatur propria ſubſiſtentia.

43 Quæſtio igitur principaliter procedit de anima rationali coniuncta corpori, an etiam in eo habeat propriam ſubſiſtentiã partialem. Et 1. opinio tenet non habere illam: probatur, quia eſſe per ſe, & in alio ſunt modi eſſendi oppoſiti; ergo repugnat eidem rei ſimul conuenire, ſed anima rationalis eſt in corpore per verã, & realem inhærentiam, non minus, quã cęterę formę materiales; ergo habet modum eſſendi in alio, quare repugnat ſimul habere modum eſſendi per ſe, qualem tribuit ſubſiſtentia. Quod præſertim videtur neceſſarium, quia non alia de cauſa negatur propria ſubſiſtentia materialibus formis, niſi, quia inhærent materiæ eam informantes; ergo cum anima rationalis inhæreat per informationem eidem materiæ, non poterit ei concedi ſimul cum inhærentia ſubſiſtẽtia propria. Si autem dicatur informare corpus, non dependenter ab eo; ſicut informant materiales formæ. In contrarium eſt, quod ſiue informatio ſit dependens, vel independens, non poteſt intelligi ſine actuali inhærentia, ſed actualis inhærentia ex ſe opponitur modo ſubſiſtendi per ſe, & nõ ratione dependentiæ; ergo etiam ſi independenter informet, non poteſt habere ſubſiſtentiam. Hanc opinionem tenent moderni quidam, etiam ex his, qui concedunt animæ ſeparatæ propriam ſubſiſtentiam, dicunt enim eam non habere in corpore, quia licet ex vi ſuæ creationis ſit ei debita, atque etiam propter operationes, quas habet independentes à corpore, impeditur tamen, ne eam actu habeat in corpore per informationem, quæ cum dicat actualem inhærentiam, non compatitur ſecum ſubſiſtentiam per ſe. Creationem verò ſufficiẽter terminare, atque etiam eſſe ſufficiens principiũ, quod, propriarum operationum per exiſtentiam actualem, quam habet independentem à corpore, & per aptitudinem habendi ſubſiſtentiam ceſſante impedimẽto informationis. Et ſi rurſus eis obijcias D. Tho. expreſsè aſſerentem creationem eſſe ſubſiſtentium, & animam rationalem eſſe creatam, & ideo ſubſiſtere debere, & tandem, quod etiam in corpore ſit ſubſiſtens. Reſpondent ſenſum eius eſſe, quod creatio ſit ſubſiſtentium actu, vel aptitudine, quando verò aſſerit eſſe ſubſiſtentem in corpore, ſubſiſtentiam ſumere pro actuali exiſtentia independenti, quam ſolum vocat ſubſiſtentiam comparatione inhærentiæ accidentium, & formarum materialium.

Secunda opinio eſt expreſſa D. Tho. 1. p.q.75.ar.2.& q.90. art.2. quod anima rationalis, etiam in corpore habeat ſubſiſtentiã partialem, quam ſequuntur Caie. ibidem. Ferr.2.contra gentes ca.68. Palud. in 3.d.2. Molin.1.p.q.29. art.1. Fonſeca. 1. Meta. cap. 8. q.5. ſect.4. Suarius tomo.2. ſuæ Meta. diſp.34. ſectio. 5. num. 3. Probat D. Thom. duobus argumentis efficaciſsimis. Primum eſt, quia modus operandi proportionatur modo eſſendi, ſed 44

Digitized by Google

terminetur formaliter ad eſſe rei; prius intelligitur animā habere eſſe per ſe, tanquam id quod eſt, ex vi ſuæ creationis, quam intelligatur informare corpus, & cū modus operandi proportionetur modo eſſendi, prius intelligitur poſſe operari per ſe, & vt quod operatur, quam informet corpus. Et hinc eſt, quod præcipuas operationes, quas habet ex gradu rationalitatis, ei ſoli conueniant per ſe primo, vt quod, corpori vero per communicationem ab anima, ita vt verum ſit, quia anima intelligit, & vult, homo cuius eadem anima eſt pars eſſentialis, intelligit, & vult.

47 Et ex his intelligitur res quædam ſcitu digna pertinens ad excellentiam animæ rationalis, nempè ſimul eſſe in corpore, id quod eſt, & id quod operatur, & id quo aliud eſt, & quo aliud operatur, videlicet homo ipſe per eam conſtitutus, & prius ſecundum rationem eſſe, quod eſt, & quod operatur, quam quo aliud eſt, & quo aliud operatur, licet vtramque habeat in eodem inſtanti tēporis: cum tamen aliæ formæ ſolum ſunt id, quo aliud eſt, & quo aliud operatur.

Et ex his etiam intelligitur id, quod D.Tho. vbi ſupra docuit, nempe ad excellentiam eius pertinere, quod ſuperet materiam, & eam comprehendat ſub ſe: cum tamen aliæ formæ à materia ipſa cōprehendantur. Superare autem, & comprehendere materiam dicitur, quia ita ei communicat eſſe, & operari, vt prius illud habeat in ſe, & à ſe, tāquam ſibi proprium, & ſine vlla dependentia à materia, quam illud ei communicet, aliæ vero formæ non habent hæc in ſe, & à ſe, ſed eſſe habent quodammodo virtute eiuſdem materiæ, de cuius potentia educuntur, & à qua etiam in communicatione eius dependent, & eodem modo virtutem operandi, quam compoſito etiam communicat dependenter omnino à materia; ergo anima rationalis per ſuam eminentiā in vtroq; ſe eleuat ſupra materiam, ita vt nunquam ſub ea ſit per dependentiam, cæteræ vero formæ nullo modo eleuentur, ſed ſub ea ſemper, & in omnibus ſint.

Intelligitur tandem, id quod deſiderabatur, videlicet non repugnare duo hæc in anima rationali in corpore exiſtenti, eſſe id, quod per ſe eſt, & independenter à ſubiecto, vel materia, & ſimul inhærere eidem materiæ per informationem independentem. Et cum modus eſſendi per ſe, vt quod, independenter omnino à materia, & ſubiecto, & ab alio ſuſtentante ſit ſubſiſtere per ſe, negari non debet, nec poteſt, quod ſimul habeat animæ rationalis in corpore exiſtens, & ſubſiſtere, tanquam quod partiale, & informare materiam. Sed quia oppoſita opinio excellentiam animæ rationalis, ex qua prouenit duo hæc non repugnare, non ſatis intellexit, ideo ei denegauit propriam ſubſiſtētiam partialem in corpore, quā extra corpus aliqui ex opinantibus eidem conceſſerunt. 48

Ad argumentum vero eiuſdem opinionis diſtinguendum eſt antecedens, quod eſſe per ſe, & in alio ſint modi oppoſiti, nam eſſe in alio dependenter ab illo eo modo, quo cōuenit antecedētibus & formis materialibus opponitur modo eſſendi per ſe, ſed eſſe in alio eo modo, quo cōuenit animæ, nō opponitur modo eſſendi per ſe ſe, ſed ſimul cum eo eſſe poteſt, præſertim reſpectu eminentioris formæ. Cuius ratio eſt manifeſta, nam ea, quæ in inferioribus diſperſa ſunt, & ſæpe repugnantia, ſimul & vnita reperiūtur in ſuperioribus, vt patet in eadem anima rationali, in qua eſſe corporeum formaliter, vt quo, & eſſe ſpiritualem formaliter etiam, vt, quod, reperiuntur ſimul, licet in inferioribus formis reperiri nō poſſint, & virtus calefaciendi &

Digitized by Google

infrigidádi, emolliendi, & indurádi, quę in inferioribus cauſis ſimul eſſe non poſſunt reperiuntur vnitæ. Eu in ſuperiori tandem modus operandi neceſſariò, & liberè, hoc eſt ex determinatione ad vnũ, & ex indifferentia oppoſiti, & repugnantes reperiuntur in eadem voluntate noſtra, vt per ſe eſt manifeſtum.

QVAESTIO VI.
An ex materia, & forma fiat Vnum per ſe.

50 VT intelligatur quæſtio notandum eſt, vnum multis modis ſumi, vt docet Ariſt. 5. Met. tex. 1. 3. nam aliud eſt vnum per ſe, aliud vnum per accidens: vnum per ſe, quod habet vnam naturam, aut eſſentiam, atque vnam prædicamentalem per vnam definitionem explicabilem: vnam per accidens, quod non vnam, ſed plures, vt album, vel muſicum, quæ ſimul naturam ſubſtantialem corporis, & accidentalem albedinis continet, & ideo non poteſt in vno prædicamento collocari, vel vna definitione explicari. Quo relicto vnum ſubdiuiditur in ſimplex, quale eſt Deus, & compoſitum quale eſt Angelus, qui ex eſſe, & eſſentia, atque ex genere, & differentia, componitur. Et de vno ſimplici non procedit quæſtio, cum euidens ſit ex duabus diſtinctis rebus, & adeò diuerſis non poſſe conſtare, quod ſimplex eſt, ſed ſi vnum per ſe ex eis ſit, compoſitum eſſe debere. Et de hoc eſt quæſtio, an ex forma, & materia fiat vnum compoſitum ſubſtantiale per ſe, vel ſolum per accidens.

51 Et quod non poſſit fieri vnum per ſe probatur duplici arg. 1. quia materia, & forma non ſolum ſunt diuerſæ entitates, ſed diuerſam rationem formalem habẽt, actus, & potentiæ; ergo non videntur ita poſſe coniungi, vt ex eis fiat per vnum, nam ſi coniungi poſſunt, vel medio aliquo accidenti coniungi debent, vel media aliqua ſubſtantia, vterque modus coniunctionis eſt impoſſibilis; ergo vniri non poterunt, nec facere vnum per ſe. Probatur minor de accidenti, quia qualis eſt modus vnionis, talis eſt vnio, ſi ergo ſit accidentalis, vnio etiam accidentalis erit: vnde ſi materia, & forma vniuntur per modum vnionis accidentalis, vnum tantum accidentale conſtituent, & ideo vnum per accidens, ſicut album, aut muſicum, & non per ſe. Quod vero non vniantur per modum vnionis ſubſtantialem, ſic probari poteſt. Talis modus ſubſtantialis, vel eſt eadem entitas cum materia, & forma, vel diuerſa, ſi eadem ſit, iam materia, & forma vnientur ſeipſis, & non per medium reale, quod videtur impoſſibile, ſi vero ſit entitas diſtincta ab vtraque, & quaſi actus eſſe debeat: cum ſit nexus vtriuſq; ſequitur non poſſe ex eo ſimul cum forma, & materia reſultare vnum per ſe. Probatur conſequentia, quia ex tribus entitatib. diſtinctis, & duplici actu cum vna tantum potentia, non poteſt reſultari vnum per ſe.

52 Secundo, quia ſi vniuntur per aliquem modum, cum diſtinctæ ſint partes realiter, diſtinctus etiam debebit eſſe modus vnionis ex parte materiæ, & formæ, & ideo ad minus erunt ponendi duo modi vnionis, quod præſertim videtur neceſſarium in vnione animæ rationalis cum corpore: nam cum hæc ſit ſpiritualis, non poterit eã attingere modus vnionis corporeus, ſed per incorporeum vnietur, materia vero modum corporeum petit; ergo duo erunt neceſſariò ponendi, quia repugnat eundem eſſe ſpiritualem, & corporeum, & ita componetur homo ex quatuor entitatibus realibus, quod nec videtur poſſibile, nec conueniens tot entitates reales multiplicare.

Veritas huius rei eſt, quod ex forma, & ma-

Digitized by Google

& materia ſit vnum compoſitum ſubſtantiale, & per ſe, ita tenet expreſſe Ariſto 2. lib. de anima cap.1.tex.7.& 8. Met. tex.15. vbi ſic ait. *Quid eſt quod hominem facit vnum, quod ſi quemadmodum dicimus, hoc quidem materia, hoc vero forma eſt, & hoc quidem potentia, hoc vero actu, profecto non videtur amplius dubitatio eſſe, quod quæritur.* Ita etiam D.T.1.p.q. 75.a1 t.2. & cum eo omnes Interpretes Ariſtot.& vniuerſa ſchola. Probatur vnica ratione deducta ex verbis eiuſdem Ariſt. hoc modo. Potentia per ſe ordinatur ad actum, & potentia ſubſtantialis per ſe ad actum ſubſtantialem, ſed materia eſt potentia ſubſtantialis; ergo per ſe reſpicit actum ſubſtantialem, qui eſt forma, & reſpicit illum, tanquam receptaculum eius; ergo per ſe recipit illum, & per ſe actuatur ab eo, ſed talis receptio, & actuatio dicit vnionem per ſe; ergo per ſe vniuntur, & ex tali vnione per ſe neceſſe eſt vnum etiam per ſe reſultare. Quod præſertim neceſſarium eſt: cum forma ſit potentia ſubſtantialiter incompleta, & forma actus etiam incompletus ſubſtantialiter. Ex quo neceſſariò ſequitur ita vniri formæ, vt eam quaſi ſubſtantialiter compleat, quod non poteſt intelligi, niſi ex vtraque, tanquam ex incompletis fiat vnũ per ſe completum ſubſtantiale.

An forma, & materia vniantur per immediatè, vel per aliquem modum vnionis medium.

53 VT autem melius intelligatur, quonammodo vniantur materia, & forma ad conſtitutionem vnius compoſiti per ſe, & arg. in contrarium facilius ſoluatur, tria ſunt explicanda de vnione, primum an vniantur per aliquem modũ vnionis, vel immediatè per ſe, ſecundum quid nam ſit modus ille vnionis, tertium quotuplex ſit hoc eſt, an vnus tantum, vel plures.

Circa primum tria ſunt præſupponenda, tanquam certa. Primum eſt, quod forma, & materia non ſolũ vniantur ſecundum locum, vt aliqui falſo dixerunt putantes non eſſe aliud vniri, quam in eodẽ collocari loco, quod patet eſſe falſum, quia materia, & forma vniuntur ad conſtituendum compoſitum ſecundum eſſe ſubſtantiale; ergo debent vniri ſecundũ ſubſtantiam, ſed vnio ſecundum locum eſt accidentalis, & prorſus intrinſeca; ergo falſum eſt, quod ſolum vniantur ſecundum locum. Secundo, quia anima rationalis; & corpus poſſunt ſeparari ſecundum eſſe, ita vt moriatur homo, & nõ ſeparari ſecundum locum, quia non eſt neceſſariò animã locum mutare, ſed poteſt à Deo in eodẽ conſeruari loco; ergo vnio formæ cum materia ad conſtituendam totum, pluſquam localis debet eſſe. Nec ſufficit illud, quod quidam addiderunt vnioni locali dicentes, non ſolum vniri ſecundum locum, ſed etiam ſecundum dependentiam vnius ab altera. Nam 54
hoc imprimis aperte eſt falſum, quia non eſt intelligibilis actualis dependentia inter materiam, & formam, niſi intercedente informatione, nam ſi forma non informat materiam, non dependebit actu ab ea ſecundum aliquod eſſe ſubſtantiale, vel accidentale, nec etiam materia ab ipſa: cum nullum eſſe ab ea recipiat; ergo fictitia eſt talis dependentia, & non vera. Et rurſus ſine illa poſſunt conſtituere compoſitum, vt patet in anima rationali, quæ vnitur corpori, & cum eo conſtituit hominẽ, ſine vlla prorſus dependentia ab eo. Ac tandem licet vera poſſet eſſe dependẽtia, cum ſola vnione locali, non ſufficeret, quia per illam non vnirentur ſecundum eſſe; ergo nec conſtituerent vnum ſecundum eſſe.

Secun. certum eſt, nõ ſolum vniri formam, & materiam per relationem, vt 55

falsò putauerunt Scotus in 1.d.30.qu.4. & Duran.in 3. d.5. qu.2. dicentes vnionem eſſe relationem inter partes vnitas,quia ſtatim ac vniuntur, dicuntur ad aliquid, cum tamen ante vnionem nullam relationẽ haberent,nam hæc relatio vnionis conſurgens inter partes vnitas accidens eſt;ergo ſi per ſolam relationem vniuntur,non vnientur ſubſtantialiter, ſed ſolum accidentaliter, per vnionem autem accidentalem non poſſunt conſtituere vnum ſubſtantiale,ſed ſolum accidentale.

Tertiò,certum eſt, non ſolum vniri materiam,& formam mediis diſpoſitionibus; quas agens in eam inducit ad expellendam formam contrariam,&inducendam propriam; nam ſi iſtæ recipiantur in toto compoſito præcedente, tanquam in ſubiecto,euidens eſt nõ permanere in inſtanti, in quo forma introducitur,& ideò non poſſe concurrere ad vnionem realem eius cum materia. Si verò ſint in ſola materia, permanere poterũt, ſed cum ſint accidentia, ſolum poſſunt vnionem accidentalem facere, & per illã non poterit conſtitui,niſi vnum accidẽtale. Deinde fieri poteſt per potentiam Dei abſolutam, vt forma vniatur materiæ abſque vllis diſpoſitionibus præcedentibus,quod fatentur omnes, tunc ergo remanet difficultas, per quid vnirentur.

56 Suppoſito ergo, quod in nullo horum accidentium conſiſtat vnio formæ cum materia, quia ſubſtantialiter vniri debẽt ad conſtituendum compoſitum ſubſtantiale,quæſtio eſt,an vniantur ſubſtantialiter per proprias entitates, & ſubſtãtias immediatè,vel per aliquem modum ſubſtantialem à propriis entitatibus diſtinctum.

Prima opinio tenet ſine aliquo medio vniri, ita moderni quidam, & videtur imprimis colligi ex Ariſto.8.lib.Metaph. tex.15.& ex D.Th.3.contra gẽtes c.70.quibus locis aſſerunt, actum,& potentiam ſine medio vniri, quod præſertim verum eſt in prima potentia,& primo actu, quales ſunt materia,& forma,nam per ſe immediatè ſe reſpiciunt; ergo per ſe immediatè vniuntur. Vnde idem Ariſt.2.lib.de Anima,tex.2.agens de corpore, & anima conſtituentibus compoſitum,ait triplicẽ eſſe ſubſtantiam in tali compoſitione, materiam,formam,& compoſitum; ſentit ergo ad generationem ſubſtantialem non concurrere quartam, quæ ſit modus ſubſtantialis, quo vniantur materia, & forma. Et ratione probatur, quia ſi detur modus ſubſtantialis,quo vniantur ab eis diſtinctus, non poterit eas vnire,quin eiſdem ipſe vniatur,tũc ergo, vel vnitur eis per ſe,vel per alium modum vnionis, ex hoc ſecũdo ſequitur proceſſus in infinitũ,ex primo verò ſequitur non eſſe neceſſariũ,quia ſicut ipſe poteſt per ſe,& ſine alio modo vniri partibus,poterũt etiam partes vniri per ſe immediatè ſine illo;ergo non eſt ponendus aliquis modus vnionis,quo vniantur.

Secunda opinio eſt communis inter modernos,quod materia, & forma vniantur per aliquem modum ſubſtantialẽ diſtinctum ab eis ex natura rei. Itaque præter vnionem ſecundum locum, vel propinquitatem: præter actionem agentis, per quam effectiuẽ vniuntur, præter relationem vnionis conſurgentem in vtroque extremo, de quibus certum eſt neceſſariò intercedere in vnione materiæ,& formæ: ponendus eſt modus ſubſtantialis de nouo productus, per quem ſubſtantialiter vniantur, & modus iſte productus eſt per actionem agentis, & præcedit ordine naturæ relationem vnionis inter materiam, & formam,tanquã fundamentum eius. 57

Quam,vt ſimul probemus,& explicemus no-

Digitized by Google

mus notandum eſt vnionem trib. modis ſumi. Primò pro actione per quam materia, & forma vniuntur effectiuè ab agēte, quæ ideo vnitio potius, quam vnio vocari debet. Et non eſt aliud realiter à generatione totius compoſiti, vt procedit ab agēte. Secundo accipitur vnio pro relatione inter partes vnitas, quia eo ipſo, quod vniuntur conſurgit in eis relatio, à qua denominantur formaliter vnitæ, denominatione tamen accidentali, quia relatio de nouo conſurgens inter extrema quæcunq; accidentalis eſt. Tertiò accipitur vnio pro termino eiuſdem vnitionis formali, & fundamento vnioni pro relatione, & hæc eſt, quam dicimus neceſſariò eſſe ponendam præter relationē partium, tanquam vnionem ſubſtantialem, in qua fundatur relatiua.

58 Prob.1. quia materia, & forma nō ſunt vnitę ſubſtantialiter per proprias entitates, quas conſtat habere, dum ſeparātur, & habere poſſe, etiam ſi poſtquam actu ſunt in rerum natura non vniantur; ergo impoſſibile eſt, quod de nouo ſunt vnitæ formaliter & ſubſtantialiter, quin vtraque vel altera ſaltē aliter ſe habeat nunc ac prius per aliquid ſubſtantiale, ratione cuius dicatur formaliter, & ſubſtantialiter vnita: cum prius vnita non eſſet; probatur cōſequētia, quia denominatio vnitæ non eſt extrinſeca, neque accidentalis tantū, ſed formalis, & ſubſtantialis, quare neceſſe eſt ponere vnionem ſubſtantialē à partib. diſtinctam, per quam vniantur.

Secun. impoſſibile eſt conſurgere de nouo relationem realē in extremis, niſi mutatione facta in vno, vel altero eorum per nouum aliquid reale, quod ſit fundamentum proximum relationis inſurgentis, ſed in materia, & forma conſurgit noua relatio vnionis: quam non habebant prius; ergo ratione alicuius realis, quod de nouo producatur in altero, in quo fundetur noua relatio, quod non poteſt eſſe aliud, niſi ſubſtantialis vnio, in qua fundatur accidentalis relatiua. Quod etiam probat efficaciter actio ipſa, per quā vniuntur ab agente, quæ vocatur vnitio, & quæ neceſſariò debet habere aliquem terminum formalem, & ſubſtantialem, quæ ſit vnio ſubſtātialis earundē partiū.

Ad teſtimonium Ariſt. & D.Tho. dicimus materiam, & formam per ſe immediatè vniri, hoc eſt, non per aliam materiam, & aliam formam, nec per medium aliquod accidentale, non tamen ita per ſe, & immediatè, vt excludatur vnio ſubſtantialis, quæ modus quidam ſubſtantialis eſt, ratione cuius vniuntur ſecundum proprias entitates, & eſſentias, & non per alias. Nec ex hoc multiplicantur ſubſtātiæ, quas in re genita poſuit Ariſt, ſed verum eſt tantum eſſe, materiam, formam, & compoſitum, nam vnio non eſt ſubſtātia, ſed modus, quo vniuntur duæ ſubſtantiæ, ad conſtituendam tertiam à qualibet, imò ab vtraque diſtinctam, quæ eſt totum. Vnde non multiplicatur quarta ſubſtantia. 59

Ad primum argumentum neganda eſt minor, quod talis modus ſubſtantialis vniatur eiſdem partibus per alium modū, ſed per ſe vnitur, ex quo non ſequitur, quod partes ipſæ vniantur per ſe; nam partes, cum ſint res, quæ vniuntur, non poſſunt, niſi media vnione coniūgi, vnio autem ipſa cum non ſit res vnita, ſed ratio, vel modus vnionis, non per aliam vnitionem, ſed per ſe vnitur partibus, ſicut punctum, quia eſt modus, quo continuantur partes lineæ, nō vnitur per alium modū eiſdem partib, quod concedunt omnes ſuppoſito, quod ſit modus, & non res.

Quid ſit vnio ſubſtantialis, & in quo ſubiecto.

Circa quidditatem vnionis conueniūt omnes eam ponentes, quod ſit modus 60

dus ſubſtantialis, & entitas realis diſtincta ab entitatibus materiæ, & formæ, & ideò, quod diſtinguatur ab eis realiter, non ſicut vna res ab alia, ſed ſicut modus à re, quam diſtinctionem vocant ex natura rei, & probatur hac ratione, quia eſt aliquid de nouo productum per actionē; ergo eſt noua entitas realis diſtincta ab eis, non quidem completa, quia nec materia, & forma, quas vnit completæ entitates ſunt, nec eſt natura aliqua, ſed modus pro vnione partium ad conſtituendā naturā in eis productus, modus verò incompleta entitas eſt, & etiā entitas corporea. Quod ſic probatur, quia ab agente corporeo producitur, & pro vniendis materia, & forma, quæ ſunt partes ſubſtātiæ corporeæ, & tandem officium eius ad conſtituendam ſubſtantiam corpoream ordinatur, quas conditiones habere non poteſt, niſi ſit modus ſubſtantialis corporeus. Quod verum eſſe exiſtimamus, etiam de vnione animæ rationalis cum corpore, quia licet anima ſit ſpiritualis, ſatis eſt, quod materiæ vniatur, pro conſtituenda ſubſtantia ſimpliciter, atq; eſſentialiter corporea, vt vnio ipſa ſimpliciter cenſeatur ordinis corporei, non minus quā in cęteris compoſitis ex materia, & materialibus formis.

61 Quid autem in particulari ſit, à nemine ferè explicatur, dicendum tamen eſt non eſſe aliud, quam inhærentiam formę ſubſtantialis in materia per informationem, quod ſic explico, forma accidentalis vnitur ſubiecto per actualem inhærētiam accidentalem in eo, ita vt vnio accidentalis eius cum ſubiecto non ſit aliud, quam modus ipſe actualis inhærentiæ, nec poſſit excogitari, quid aliud ſit: ergo forma ſubſtantialis vnitur materiæ per actualem inhærentiam ſubſtantialē in ea, & ita non videtur excogitari poſſe, quid aliud ſit actualis, & ſubſtantialis vnio cum ea, niſi modus actualis, & ſubſtantialis inhærentię, qui in quantum ſe tenet ex parte formæ, vocatur etiam informatio, & actuatio eiuſdem materiæ. Ex quibus iam intelligitur, in quonam ſubiecto ſit, eſt enim in eodem cum forma, nempè in materia. Probatur, quia in eodem ſubiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam inhærentia eius, per quā in ſubiecto dicitur recipi, & in eodem ſubiecto, in quo recipitur forma, recipitur etiam informatio, vel actuatio eius, nam ideo recipitur in ſubiecto, vt hæc officia in eo faciat, ſed forma recipitur in materia, tanquam in ſubiecto ſubſtantialis inhæſionis; ergo in eodem cum ea recipitur ſubſtantialis ipſa inhæſio, quæ dicitur vnio, in quantum coniungit eam cum materia, informatio, in quantum illa media forma, quaſi ſe tribuit materiæ; & actuatio, in quantū potentiam materiæ reducit ad actum. Hæc enim tria nomina eundem modum realem vnionis diuerſo modo conceptum à nobis ſignificant.

62 Et ſicut recipitur in materia tanquam in ſubiecto formæ, ita de potentia eiuſdē materiæ educitur. Quod ſic probo, nam educi de potentia materiæ eſt exire in actum dependenter à materia, ſed modus vnionis exit in actum dependenter à materia; cum prius ſolum eſſet in potentia; ergo educitur de potentia eius. Minor per ſe eſt manifeſta in formis materialibus eductis de potentia materiæ; in quibus ſimul, ac formę ipſę exeunt in actum, fit etiam inhæſio earum in materia, & cū eodē modo neceſſariæ dependētiæ à materia ipſa, ſed in vnione animæ rationalis cum corpore, licet anima ipſa non educatur de potentia materiæ, actualis tamen inhærentia eius in materia fit per actionem agentis naturalis quæ non eſt alia, quam generatio hominia, nam ideo

dicitur

dicitur homo attingere generationem
hominis,quia attingit vnionē animæ cū
corpore, attingere verò idem eſt , quod
facere ; ergo per eandem actionem eam
facit,& facit dependenter à materia , tā-
quam à ſubiecto,circa quod operatur: er-
go educit eandem vnionem de potentia
eius.

63 Et ſi dicatur,ergo anima rationalis,li-
cet non educatur de potentia materiæ,
quia non dependet ab ea ineſſe , neque in
fieri,ſaltem erit verū , quod vniatur ma-
teriæ dependenter ab ea,quod non vide-
tur admittendum. Probatur conſequen-
tia,quia ſi actualis vnio eius cum materia
educitur de potentia materiæ ; ergo de-
pendet ab illa in fieri,& ineſſe, etſi vnio
dependet: neceſſariò ſequitur,eandem a-
nimam vniri corpori dependenter ab
eó,& quod amplius eſt,concedendum e-
rit,quod anima ipſa,vt vnita corpori de-
pendeat ab ipſo.Reſpondeo , quod in hac
re non audent moderni quidam conce-
dere , quod anima rationalis inhæreat
materiæ,fortaſſis quia eo ipſo,quod actu
inhærere concedatur, videtur eis conce-
denda dependentia eius à materia. Mihi
verò non placet hæc ſententia , quia in-
telligo non eſſe poſſibile animam infor-
mare materiam ſine actuali inhæſione in
ea. Quod ſic probo, anima rationalis in-
formar corpus,illudque actuat ; ergo re-
cipitur in corpore ſicut actus in potentia
receptiua, ſed recipiens, vt recipiens eſt
ſubiectum;ergo anima eſt in corpore tā-
quam in ſubiecto informationis, ſed eſſe
in alio,tanquam in ſubiecto informatio-
nis non eſt intelligibile , niſi per actua-
lem inhærentiam informatiuam ; ergo
negari non poteſt, quod anima rationa-
lis inhæreat corpori inhærentia actuali
ſubſtantiali. Deinde negari non poteſt,
quod hæc actualis inhærentia animæ ſit
effectiuè producta ab homine generante,
alioqui non poterit eſſe cauſa efficiens
generationis,nam cum certum ſit nō ef-
ficere animam vllo modo , nec materiā,
ſi non efficit vnionem ſubſtantialem e-
ius cum illa,nihil ſubſtantiale producit,
nam organizatio corporis ad diſpoſitio-
nes præcedentes pertinet, & ideo non e-
rit cauſa efficiens compoſiti ſubſtantia-
lis,nec dicetur illud generare, quod ab-
ſurdum eſt.Si verò vnionem animæ cum
corpore producit , certum eſt de poten-
tia materiæ eam educere , alioqui effice-
ret ex nihilo per creationem. Deinde ſi
vnionem educit de potentia materiæ,er-
go dependet eadem vnio à materia ineſ-
ſe,& fieri,quia hoc idem eſt educi.Ex hoc 64
autem non ſequitur , quod anima vllam
habeat dependentiam à materia , aut à
corpore, ineſſe,aut in fieri,vel in operari,
quia actual[illegible] inhærentia, quam habet in
materia,omnino independens eſt , cum
ſit per informationem ſubſtantialem in-
dependentem,ſicut anima ipſa ineſſe, &
fieri , & in modo informandi indepen-
dens eſt.Nec etiam dependet in eo,quod
eſt eſſe vnitam,quia licet vnio ipſa depē-
deat à materia,ſed anima independenter
vnita eſt , nam etſi non poſſit eſſe
vnita,niſi vnio fiat à generante dependē-
ter à materia,& niſi ab vnione ipſa attin-
gatur eadē anima,ſed nō ex eo, quod at-
tingitur dependet,ſicut nec ex eo , quod
informat materiam, & recipitur ab ea,
& per receptionem attingitur,depende-
re dicitur.

Vnio deniq; nō eſt in forma, tanquam 65
in ſubiecto, nec educitur de potētia eius
quia vtrūq; vt minimū eſſet impoſſibile
in vnione animæ rationalis . Sed ſolum
dicitur eſſe in forma per adhęſionē,cuius
exemplum poteſt eſſe pūctū cōtinuatiuū
quātitatis , quod eſt in ſubſtantia per in-
hæſionē , ſed in eadē quantitate ſolū per
adhæſionem ad partes,quas continuat.

Quotuplex ſit vnio inter materiam, & formam.

PRima opinio modernorum duplicem ponit, vnam ex parte materiæ, & alteram ex parte formæ. Primò, quia vnio videtur eſſe cauſalitas harum partium, quia quælibet exercet ſuum genus cauſæ circa alteram, & compoſitum per vnionem, ſed cauſalitas formalis, & materialis ſunt diuerſę, ſicut ipſamet genera cauſarum; ergo diuerſa erit vnio. Secundò, quia vnio ſubſtātialis eſt fundamentum vnionis pro relatione, ſed fundamentum relationis diſtinctum eſt in vtroq; extremo, vt patet in albedine fundante relationem ſimilitudinis; ergo diſtincta debet eſſe vnio ex parte materiæ, & formæ, vt fundare poſsit relationem vtrinſque. Tertio, quia ſaltem in partibus hominis, nempe, corpore, & animā neceſſe eſt diſtinctas ponere, ita vt ſpiritualis ſit vna, & corporea altera, alioqui, ſi vna tantum ponatur, & corporea ſit, nō poterit attingere animam, etſi ſpiritualis, non poterit attingere corpus.

66 Secunda opinio vnam tantum ponit, & illam ordinis corporei. Ita P. Franciſcus Suarius in 1. tom. Met. diſp. 13. ſect. 9. num. 13. & plures moderni, videturque nobis probabilior. Probatur 1. ex propria natura ipſius vnionis, quæ eſt eſſe nexum, aut vinculum plurium; ergo vna cum ſit plura attingit extrema; ergo pro duobus extremis ſufficit ponere vnam. Secundò, quia ſi plures ponantur, neutra poterit eſſe, aut vocari vnio. Probatur conſequentia, quia non poteſt aliquid vnire extrema, niſi ea attingat, ſed ſi ponantur ſingulæ vniones pro ſingulis extremis, neutra attinget aliud extremum, in quo eſt, ſed proprium tantum, & eadem ratione non attinget vnionem alterius extremi, cum in eo non ſit cum illa; ergo non vniet vllo modo vtrumque, & ideo, nec vnio vocari poteſt. Tertio, quia vnio partium ordinatur ad vnitatem compoſiti per generationem efficiendi, tanquā ad finem, hanc autem vnicam eſſe conſtat, ergo vnio partium vnica erit, in hoc enim caſu verum eſt commune illud axioma, non ſunt multiplicandæ entitates reales ſine neceſsitate.

Ad primum argu. conceſſa vtraq; parte antecedentis, neganda eſt conſequentia; quia eadem entitas realis diuerſo modo conſiderata poteſt eſſe cauſalitas diuerſarum cauſarum, vt eadem actio eſt cauſalitas finis, & agentis diuerſo modo ſumpta. Et ratio huius eſt, quia per eandē entitatem realem poteſt vtraq; cauſa ſuum genus cauſandi exercere, vt in 2. lib. probabitur; eadem igitur vnio, quæ eſt actualis, & ſubſtantialis inhærentia formæ in materia, in quantum dependet à materia, & in ea recipitur eſt cauſalitas eius, & in quantum eſt informatio, & actuatio formæ, eſt cauſalitas eiuſdē formæ, nam actuare, & actuari eadem res ſunt, ſicut actio, & paſsio. 67

Ad 2. diſtingu. eſt minor, quia duobus modis poteſt intelligi fundamentum eſſe diſtinctum in vtroq; extremo, per inhæſionem, vel per attingentiam, & ſatis eſt vno, vel alio modo eſſe diſtinctum iuxta naturam relationis inſurgentis, diſtinctū autem cenſetur per attingentiam eo ipſo quod attingit vtrumque extremum, licet non ſit diſtinctum in eis per inhæſionē, ſicut albedo in vtroque ſimili. Relatio verò vnionis ſolum poſtulat diſtinctionem eius ſecundum attingentiam, quia hæc eſt natura eius, & ideò ſufficit vnionem, quæ eſt fundamentum relationis eſſe diſtinctam, hoc modo, ex parte materiæ, & formæ, quamuis non ſit diſtincta ſecundum entitatem, vel inhæſionem. Exemplum huius habemus in puncto, qui 68

Digitized by Google

cto, qui eſt modus vnionis duarum partium lineæ, & vnus cum ſit ſecundum entitatem, fundat relationem realem vnionis inter partes, quia vtramq; attingit realiter, & ideò cenſetur diſtinctus in eis ſecundum attingentiam, quamuis non ſit diſtinctus ſecundum entitatem.

Ad tertium negandum eſt antecedens, quod in partibus hominis ſit ponenda duplex vnio, corporea, & ſpiritualis, ſed vna ſufficit, quæ cum inhæreat materiæ, attingit animam, non per inhæſionem, ſed per adhæſionem, ad ſimilitudinem puncti, qui cum vtramque partem lineæ attingat, neutri inhæret, ſed adhæret vtrique & hoc ſufficit, vt vtramq; coniungere poſsit.

QVAESTIO VII.

An plures formæ ſubſtantiales poſsint ſimul informare eandem numero materiam.

69 De formis ſubſtantialibus quæritur, an poſsint plures ſimul informare eandem materiam, quia de accidentalibus certum eſt, plures ſimul recipi in eodem ſubiecto, vt de colore, calore, & cæteris, quia cùm plura ſimul accidentia requirantur ad ornatum eiuſdem ſubſtantiæ, plurium etiam ſimul recipiendorum capax eſt, nam capacitas accidentalis maiorem habet extenſionem. Sed de ſubſtãtialibus diuerſa eſt ratio: cum quælibet tribuat materiæ eſſe ſimpliciter, ac determinatũ in certa ſpecie, & indiuiduo, ideo meritò de eis dubitatur, an plures ſimul poſsit recipere eadem materia. Duobus autem modis ſe habere poſſunt diuerſæ formæ ſubſtantiales, nam vel ſubordinatæ ſunt, & vna eſt quaſi ſuperior reſpectu alterius eaq; imperfectior, & ideò quaſi diſponere videtur ad aliam, quo pacto ſe habere dixerunt nonnulli in viuentibus formæ partiales membrorum, vt capitis, & brachij, ad formam totius, quæ eſt anima, quas poſuerunt ſimul cum ea in eiſdẽ membris corporis, vel etiam formam totalem corporeitatis, quam in ſingulis viuentibus poſuerunt, vt gradum ſubſtantiæ, & corporis tribuat materiæ eam diſponens, ad perfectiores alios recipiẽdos ab anima. Sed de his formis modo nõ loquimur, quia ſpecialis eſt de eis diſputatio in libris de anima. Alio modo ſe habere poſſunt, ita vt nullum ordinem inter ſeſe habeant, ſed quaſi diſparatæ ſint, vt forma equi, & leonis; forma ligni, & lapidis, & de his procedit quæſtio præſens, an poſsint plures eandem materiã informare. Et conueniunt omnes naturaliter eſſe impoſsibile. Cuius ratio ſatis eſt manifeſta, quia quælibet forma tribuit materiæ eſſe completum indeterminata ſpecie, & indiuiduo, ſed eſſe ſimul in duplici ſpecie, & indiuiduo naturaliter repugnat, non ſolũ, quia ſufficienter actuatur materia per vnam formam, & ideò ſuperflueret alia, nec ſolum, quia diuerſæ formæ poſtulant diuerſas diſpoſitiones, & magna ex parte contrarias, quas ideò non poteſt ſimul recipere ab agentibus, quæ mutuò ſe impedient in eis imprimẽdis, ſed, quia natura determinauit quamlibet portionem materiæ ad conſtituendum vnum tantum indiuiduum, & in vna determinata ſpecie, quod per vnam formam fit, & ideò ſecundum ordinem naturæ repugnat plures ſimul recipere. Propterea quærit titulus quæſt. an poſsibile hoc ſit per potentiam Dei ſupernaturalem, quam abſolutam vocant.

Et prima opinio quorundam modernorum tenet, implicare contradictionem, & ideò per nullam potentiam poſſe fieri, cuius potiſsimum argum. ſumitur ex capacitate materiæ hoc modo. Materia re- 70

Digitized by Google

re vnam formam eſt capacitas recipiendi aliam; ergo ex parte materiæ non repugnat eã recipere, ſed ſolum propter impedimentum alterius formæ, & ita poteſt alium recipere per expulſionem huius, ſed Deus poteſt inducere aliam formam, & impedire expulſionem huius, ſicut poteſt introducere vnum contrarium in eodem ſubiecto, in quo eſt aliud impediendo naturalem expulſionem eius; ergo poterit vtramque ſimul conſeruare.

Secũdo probatur ex ſimultate duorum corporum in eodem loco hoc modo, in quocunque loco repleto vno corpore remanet capacitas naturalis recipiendi aliud, & hoc à nemine negatur, quia hoc excluſo poteſt naturaliter eundem locũ occupare, & hanc potentiam non recipit de nouo, & ideò colligimus eam ſemper habuiſſe, ſed quod non poſſit naturaliter recipere aliud, dum habet hoc, ſolũ prouenit ex naturali impedimento dimenſionum extenſarum in ordine ad locum, quem propter eandem extenſionem non poſſunt occupare aliæ, ſine expulſione huius, quia quælibet dimenſiones ex propria natura ſunt impenetrabiles cum alijs. Deus autem poteſt introducere aliud corpus in eodem loco impediendo expulſionem huius, & ideo efficere, vt ambo ſimul ſint in eodem loco per penetrationem dimẽſionum; ergo poterit etiam inducere aliam formam in materia informata hac, & ſimul impedire expulſionem huius, & ita efficiet vt ab vtraq; ſimul informetur. Probatur efficaciter cõſequentia, à paritate rationis in omnibus, nam ſi in loco repleto vno corpore eſt capacitas ad recipiendum aliud, etiam in materia habente vnam formam erit capacitas ad aliam; ergo ſicut ſolum repugnat duo corpora ſimul replere eundem locum propter impedimentum dimenſionum, ita ſolum repugnabit duas formas ſimul informare eandem materiam propter impedimentum informationis eius, quæ actu informat, non enim poteſt alia introduci naturaliter ſine expulſione eius, ſed Deus poteſt impedimentũ ſimultatis tollere in corporib. introducendo alterum, & ſimul impediendo expulſionem huius; ergo etiam poterit introducere aliam formam in eadem materia impediendo expulſionem huius, & ita efficere, vt ab vtraq; ſimul informetur.

Ad 1. arg. neganda eſt minor, quod materia non habeat capacitatem recipiendi aliam formam, dum informatur hac: & dum quæritur, an talis capacitas ſit naturalis, vel obedientialis. R. eſt cum diſtinctione, nam ad recipiendam aliã formam naturalem habet potentiam, dum informatur hac, ſed ad recipiendum vtramq; ſimul, non naturalem, ſed obediẽtialem, quia ſi multas dicit impedimentum naturale præexiſtentis formæ, quod non poteſt vincere, niſi potentia ſupernaturalis. Quo ſuppoſito, etiam eſt diſtinguendum conſequens, quantum pertinet ad vtrumque illatum, nempe, quod non ſit ſufficienter actuata per vnam, & quod poſſit recipere plures naturaliter, quantum ad primum quidem, quia eſſe ſufficienter actuatam duob. modis intelligi poteſt intenſiuè, & extenſiuè, & 1. modo ſufficienter actuata eſt, per quamlibet formam, ſed per nullam 2. modo. Quantum ad ſecundum verò, quia ſi recipere aliam formam abſolutè intelligatur, poteſt quidẽ materia naturaliter eam recipere, ſi verò ſimul cum alia repugnat propter impedimentum alterius formæ, quod tamen vincere poteſt ſupernaturalis potentia primi agentis, vt probatum eſt. 75

Secun. arg. petit, an eadem forma poſſit informare plures materias ſimul per diuinam potentiam, nam ſecundum ordinem, 76

Digitized by Google

dinem, ac virtutem naturalem agentium manifeſtum eſt non poſſe. Sed quod etiam repugnat per potentiam ſupernaturalem prob. hoc argum. virtus cuiuslibet formæ ad ſuum effectum formalem præſtandum limitata eſt, cum ſit ipſamet ſubſtantia formę, nec poteſt eleuari ab agente ſuperiori, vt poſſit plus, quam ſit virtus eius, quia eleuari inſtrumentorum eſt ad genus cauſę efficientis pertinentium, non ad cauſam formalem, quare nõ plus poterit forma in ordine ad informãdum per ſupernaturalem potentiã quam per propriam virtutem naturalem, ſed per hanc conſtat non poſſe ſimul informare plures materias; ergo nec poterit per illam.

77 Probabilius tamen nobis videtur, id nõ repugnare, quia forma habet proportionem, cum qualibet materia, quam nõ informat; ergo ex parte eius non repugnat, quin poſſit ſucceſſiuè informare plures materias, ſi ab eo conſeruetur, ſed ſolum ex parte ſimultatis, quam poteſt Deus efficere poſſibilem, quia nulla in hoc apparet aperta repugnantia, vt conſtabit ex ſolutione argum. quare non eſt denegandum diuinę omnipotentiæ. Nam ad 1. reſp. quod ſi eadem forma informaret plures materias, vnum numero compoſitum ſimpliciter conſtitueret, quia identitas numerica compoſiti, aut à ſola forma, aut ab ea præcipuè ſumitur; ſolum ergo eſſent diſtincta ſecundum quid ex parte materiæ. Quod autem dicitur, ſi poteſt informare plures poſſe, etiam infinitas, concedẽdum eſt de infinitis in potentia, hoc eſt non tot, quin plurib. quia informare vnam, vel plures ad virtutem extenſiuam pertinet, non terminatã termino intrinſeco, non ad intenſiuam, quæ cõpletur per informationẽ vnius materię, negandum verò de infinitis actu, quia repugnat dari materias actu infinitas.

Ad ſecundum diſtinguenda eſt minor, quod forma non poſſit eleuari ad informandum vltra propriam virtutem, nam eleuari dupliciter contingit, vel ad efficiendum, & hoc ſolum conuenit inſtrumentis, vel per modum applicationis ad cauſalitatem exercendam, vel proprium effectum præſtandum, & ad hoc poſſunt quoq; eleuari forma, & materia à primo efficiente, ita vt per eleuationem fiat, quod poſſint proprios effectus circa plura ſimul præſtare, propriaſque cauſalitates exercere. Et ad hoc eleuaretur forma, & per eleuationem poſſet plures materias ſimul informare, quod non poſſet, quãtum ad ſimultatem propria virtute, nam applicari ad vnam, vel plures non ad ſe pertinet, ſed ad efficientem cauſam propriam. Ideò negandum eſt, quantum ad ſimultatem, quod nõ plus poſſit per virtutem ſupernaturalem, quam propriam, quamuis verum ſit, non plus poſſe, quantum ad ſubſtantiam informationis.

TRACTATVS TERtius de priuatione.

QVinq; ſunt explicanda de priuatione, an ſit, quid ſit, & quomodo diſtinguatur à negotio, & hæc tria ſub vnicã quæſtione. Quartum quotuplex ſit, quæſtione alia. Quintum, an ſit principium per ſe naturalis generationis à materia diſtinctum.

QVAESTIO I.

An ſit priuatio in rerum natura, & in quo conſiſtat eſſentia eius.

PRiuationem poſuerunt in rebus naturalibus Plato in Dialogo de morte, non longe à principio, & cum eo cæteri Philoſophi Ariſt. antiquiores, & Ariſtot. ipſe

ipſe in toto hoc 1. lib. vbi eam inter principia rerum naturalium enumerauit, atque etiam in poſtprædicam. ca. de oppoſitis aſſerens vnum ex quatuor generibus oppoſitionis realis eſſe habitũ, & priuationem, & lib. 5. Met. cap. 22. Et præter Philoſophos ſancti Patres, Auguſt. lib. de decem Categoriis cap. 18. & in imperfecto de Geneſi ad literam c. 5. Epiphanius in libello quodam aduerſus Amonæorũ hæreſes poſt medium, qui habetur tom. 1. lib. 3. Iſidorus in lib. de ſummo bono. Anſelmus lib. de caſu diaboli cap. 41. & lib. de conceptu virginali capit. 5. Damaſc. in ſua Dialectica cap. 58. & cap. 2. ſuæ Philoſophiæ, imò, & ſacræ literæ in principio Geneſis, vbi docent, quod antequam Deus lucem faceret, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, tenebrarum nomine priuationem lucis intelligentes, ſecundum expoſitionem interpretum, præſertim Auguſt. vbi ſupra, ita aſſerentis. *Aliud eſt lux, aliud illa priuationes lucis, quas in contrarijs tenebris ordinauit Deus* Et probatur euidenti ratione in rebus eſſe, ex ſignificatione eiuſdem nominis, nam priuatio ſignificat carentiam alicuius; ſed in rebus naturalibus reperitur carentia naturalis formæ, vt viſus, quam appellamus cæcitatem, & auditus, quam appellamus ſurditatem; ergo in rebus naturalibus reperitur priuatio.

2 Quo tanquã certo præſuppoſito, quærimus, quidnã priuatio ſit. Et circa quidditatẽ priuationis fuit prima opinio aſſerens priuationem ex ſe, nec ens reale eſſe, nec ens rationis, ſed purum nihil, quadam autem ratione accidentali denominari ens rationis, vt cognitam ab intellectu. Probatur autoritate, & ratione. Autoritate Ariſt. qui in hoc 1. lib. text. 75. docuit priuationem eſſe non ens ſimpliciter, ſed non ens ſimpliciter eſt nihil, ſicut ens ſimpliciter eſt aliquid; ergo ſentit Ariſt. priuationem nihil eſſe. Quod D. Au. vbi ſupra expreſsè aſſerit his verbis. *Non enim Deus feciſſe tenebras dictum eſt, quoniam ſpecies ipſas Deus fecit, non priuationes, quæ ad nihilum pertinent.* Ratione vero ſic pobatur, res quælibet habet eſſe per formam, ſed priuatio tollit formam, vt cæcitas viſum; ergo tollit eſſe, ſed quod tollit eſſe, vt tale non poteſt eſſe ens reale, quia quodlibet ens reale, dicit aliquo modo eſſe; ergo priuatio nõ eſt ens reale, ſed nec eſt ens rationis, quia ens rationis non habet aliud eſſe, quam cognoſci ab intellectu, & ideò ante operationem eius non datur, ſed dantur priuationes ante operationem intellectus, nam homo cæcus dicitur formaliter, etiam ſi numquam ab intellectu cognoſcatur; ergo priuatio formaliter non eſt ens rationis, ſed poſtquam in rebus eſt cognoſcitur ab intellectu, & ideò habet eſſe cognitum ab eo, ex quo denominatur ens rationis, quod patet eſſe ei accidentale.

Secunda opinio ex directo oppoſita eſt quod priuatio non ſolùm detur ante operationem intellectus, ſed quod ſit entitas realis poſitiua. Huius opinio. mentionem fecit, Greg. in 2. d. 24. q. 1. art. 1. & eam tenere videtur Aegidius in 2. d. 34. q. 1. art. 3. ad 4. in explicanda autem hac ſententia non conueniunt, qui eam ſequuntur. Sed quidam priuationem eſſe dicunt relationem realem diſtinctionis, per quam ſubiectum diſtinguitur à forma, qua priuatur, vt cæcitatem eſſe relationem realem, per quam diſtinguitur homo à potentia viſiua, qua priuatur. Alij verò dicunt priuationem eſſe aptitudinẽ realem, quam habet ſubiectum ad formam, qua caret, vt eadem cæcitas aptitudinem realem, quam habet homo cæcus ad viſum, quo caret. Alij denique priuationem vnius formæ dicunt eſſe 3

formam contrariam, vt priuationem frigoris eſſe calorem. Et probatur, quia in ſacris literis inuitantur priuationes ad diuinas laudes, vt in cantico trium puerorum, cum dicitur: Benedicite lux, & tenebræ Domino. Et ab Ariſt. dicitur priuationem maleficam eſſe, malumque machinari in hoc 1. lib. text. 80. & in 2. de Anima textu. 138. quæ omnia præſupponunt priuationem habere entitatem realem, per quam, & Deum laudare poſſit, & vim nocendi habere, malumque machinari.

4 Tertia ſententia quaſi media eſt inter hæc extrema, aſſerit enim priuationem duobus modis conſiderari, formaliter, aut ratione fundamenti; & hoc ſecundo modo eſſe aliquid reale poſitiuum, nempe ſubiectum cum aptitudine habendi formam, qua priuatur, formaliter verò nihil reale dicere in recto, ſed ſolam negationem formę, benè tamē in obliquo, nempe aptitudinem ſubiecti, per quam diſtinguitur à negatione, ſed quia aptitudo hæc quaſi extrinſeca eſt ei, cum ſit potius in ſubiecto, quam in ea, ideò priuatio formaliter, & quidditatiuè accepta nihil reale eſt, nec ponenda in rebus ante operationem intellectus, ſed ens rationis habens eſſe cognitum ab intellectu, & ſolum, dum actu ab intellectu cognoſcitur denominans ſubiectum, ita Gab. in primo d. 24. q. 1. dub. 3: Soncinas 6. lib. Meta. qu. 18. & lib. 10. q. 15. & Sotus primo lib. Phyſ. q. 8. Probatur teſtimonio D. Thom. qu. 21. de veritate art. 1. vbi ait. *Cæcum addit aliquid ſupra hominem, ſcilicet cæcitatem, quæ non eſt aliquod ens in natura, ſed rationis tantum ſecundum, quod ens eſt comprehendens priuationes.* Et ratione, quia recepta eſt in ſchola generalis illa diuiſio entis rationis, in negationem, priuationem, & relationem, quam tetigit D. Thom. ibidem, cuius diuiſum, non ſolùm conuenit membris diuidentibus, ſed eſſentiale eſt eis: cum ſit tranſcendens; ergo priuatio, quæ alterum membrum eſt, non minus erit formaliter, & eſſentialiter ens rationis, quā relatio & negatio.

5 Secundò, priuatio nihil addit ſupra puram negationem, niſi connotationem ſubiecti apti habere formam, ſed aptitudo ſubiecti nō pertinet ad eſſentiam priuationis, ſicut nec ſubiectum in quo eſt, quemadmodum ſubiectum, & aptitudo, aut potentia eius non pertinet ad eſſentiam aliorum accidentium, ſed extrinſecè prorſus ſe habet; ergo priuatio formaliter, & eſſentialiter non diſtinguitur à negatione, & de hac conſtat eſſe formaliter ens rationis; ergo priuatio quoq; erit ens rationis formaliter.

Pro ſolutione huius quæſtionis notādum eſt, priuationem quatuor modis ſumi, vt docet expreſſè Ariſtoteles 5. Metaphyſ. cap. 22. primò accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere aptum eſt, in quantum participat rationem entis vniuerſaliſſimam, in qua acceptione plāta dicitur cœca, quia caret viſu, quem habere poteſt, non vt planta, ſed vt ens eſt, ſecundo modo accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere poteſt, non ratione ſuæ ſpeciei, ſed ratione generis. Et ſecundum hanc acceptionem talpa dicitur cœca, quia apta eſt habere viſum, non vt talpa, ſed in quantum animal. 3. modo accipitur pro negatione formæ, quam aliquid habere poteſt ſecundū 6
propriam rationem, non tamen pro tali tempore, vt catulus ante nonū diem ſuæ natiuitatis dicitur priuatus viſus, quia eum habere aptus eſt ex propria natura, ſed non pro tali tempore, & iſtæ tres acceptiones ſic ſe habent, vt prima ſit impropriiſſima. Secunda minus impropria. Et 3. adhuc minus, ſed omnes ſunt ſimpliciter impropriæ (ait Ariſtoteles) quia ſecundum

cundum nullam earum dicitur aliquid ſimpliciter priuatum, ſed ſolum ſecundú quid. Ideò 4. modo accipitur priuatio propriè, pro negatione formæ, quam quis habere aptum eſt ſecundum propriam naturam, & tali tempore, vt homo dicitur priuatus viſu, quia vt talis eum poteſt habere, & hoc etiam tempore. Et priuationem ſic acceptam definiuit Ariſtoteles hoc modo, priuatio eſt, *negatio formæ in ſubiecto apto.*

7 Quam definitionem vt intelligamus notandum eſt. 1. in quo differat priuatio à negatione. Negatio duplex eſt vna, quæ nullum habet fundamentum rebus, quibus attribuitur, vt dum dicimus chimeram, aut hircoceruum eſſe nõ hominem. Altera habet in re fundamentum, vt non inhibile reſpectu hominis, & vniuerſaliter in re quacunq; negatio diuerſæ naturæ, quæ habet fundamentum in natura propria. Et cum vtraq; negatione conuenit priuatio in prima particula definitionis, quæ ponitur pro genere, per ſecundam verò, qua dicitur eſſe negationẽ formæ, diſtinguitur à negationibus non habentibus fundamentum, & per eandem adhuc conuenit cum aliis, quæ fundamẽtum habent, cum quibus ſecundo conuenit in eo, quod tam priuatio, quam hæc negatio de formali ſolum dicunt remotionem formæ à ſubiecto. 3. cõuenit, quod vtraq; eſt extremum alicuius oppoſitionis realis, hoc eſt ante operationem intellectus exiſtentis, negatio quidem oppoſitionis contradictoriæ, priuatio verò oppoſitionis priuatiuæ. 4. conueniunt, quod vtraq; prædicatur realiter de ſubiecto, nã de homine verũ eſt, quod realiter non eſt inhibilis, & quod realiter caret viſu, ſi ſit cœcus. 5. conueniunt, quod neutra cognoſcitur per ſe, ſed per formam, qua priuat, aut per ſpeciem eius. Quod à Deo verum eſt, vt Deus non habeat propriam ideam negationum, aut priuationum, nec eas cognoſcat, niſi per ideam formarum, vel rerũ poſitiuarum. Et propter has conuenientias communis eſt eis ſecunda particula definitionis. Sed ſeparantur per vltimam, qua dicitur priuationem eſſe negationem formæ in ſubiecto apto, nam fundamẽtum vtriuſq; ſubiectum eſt, ſed negationis, ſolum, vt non habet formam, priuationis verò, vt etiam aptum eſt habere illam. 8

An verò formalis, & eſſentialis ſit hęc differentia, vel non. Quidam non formalem, ſed materialem eſſe affirmant, quare dicunt non differre eſſentialiter priuationem à negatione, ſed ſolum accidẽtaliter. Mihi tamen videtur formalem eſſe, & ideo formaliter, & eſſentialiter differre; primò quia illa particula in ſubiecto apto pro differentia ponitur ab Ariſtotele, & non eſt, à quo per illam differre poſſit, niſi à negatione; ergo differt ab ea eſſentialiter. 2. quia licet ſubiectum, & aptitudo eius ſecundum ſe extrinſeca ſint priuationi, & ſolum per eam connotentur, ordo tamen ad tale ſubiectum cũ aptitudine intrinſecus eſt priuationi, & omnino formalis, & eſſentialis: ergo formaliter, & eſſentialiter diſtinguit eam à negatione. Et ex hac differentia procedit, quod negatio poteſt eſſe de eſſentia ſubiecti, vt non eſſe equum eſt de eſſentia hominis, priuatio verò non poteſt pertinere ad eſſentiam eius, ſed ſemper eſt accidentalis, nam, quod ſubiectum careat forma, quam habere natum eſt, repugnat pertinere ad eſſentiam eius, ſed per modum accidẽtis ſemper de eo prædicatur.

Notandum eſt vltimo ex doctrina D. 9
Thom. q. 1. de malo art. 1. ad vltimum benè explicata à Caiet. 1. p. q. 48. ar. 2. priuationem, & negationem dupliciter conſiderari poſſe, primò, ſecundũ rationẽ propriam, & eſſentialem, qua remouet for-

Digitized by Google

artic. 1. ad vltim. 3. contra gentes cap. 9. ad finem, vbi eam etiam tenet Ferra. & 1. p. q. 48. artic. 2. ad. 2. Vbi etiam Caie. Probatur teſtimonio Ariſtot. qui priuationem ponit principium generationis naturalis. Ex quo ſic arguo. Generatio rei naturalis eſt mutatio realis non dependens ab intellectu, ſed ante operationem eius exiſtens à parte rei, ſed priuatio eſt principium eius, tanquã terminus à quo procedit; ergo non dependet ab operatione intellectus, ſed ante illam datur, & ideò non eſt ens rationis. Probatur conſequentia, quia non poteſt dari generatio realis ante operationem intellectus, niſi dentur eius termini, à quo, & ad quẽ, ſed terminus à quo eſt priuatio; ergo ſine hac non datur, & propterea neceſſariò dabitur hæc ante operationem intellectus. Si autem reſpondeas, Ariſtot. non poſuiſſe priuationem formaliter ſumptam pro altero principio generationis, ſed ſumptam materialiter pro materia ipſa cum aptitudine ad formam. Et hoc modo datur ante operationem intellectus, non illo, ſed formaliter ens rationis eſt. Probatur euidenter hoc eſſe falſum, primò quia Ariſt. poſuit duo principia generationis naturalis, (quæ ſunt duo termini eius à quo, & ad quem, & ſunt
12 priuatio, & forma) oppoſita eſſe, & mutuò ſe excludere à materia, ita vt vna adueniente expellatur altera, ſed materia cum aptitudine ad formam, nec opponitur formæ; cum ad eam potius ordinetur, tanquam ad finẽ, nec excluditur per aduentum eius, ſed perfecta potius manet; ergo non ſumpſit Ariſt. priuationem materialiter pro ea, ſed formaliter pro carẽtia formæ, quo pacto opponitur formæ, & per eam excluditur. Secundò, quia oppoſitio priuatiua eſt realis, ſicut reliqua genera oppoſitionum; ergo extrema eius ſunt realia, & dantur ante operationem intellectus, ſed alterum extremum eius eſt priuatio, nõ materialiter, ſed formaliter ſumpta pro carentia formæ, quia ſic, & non aliter opponitur formæ, & excluditur per eam à materia; ergo formaliter non eſt ens rationis, ſed datur ante operationem intellectus. Et tandem quia ratio formalis priuationis conſiſtit in remotione formæ realis à ſubiecto, ſed ante operationem intellectus datur remotio formæ realis à ſubiecto, vt viſus ab homine, & frigiditatis ab aqua; ergo datur priuatio formalis, quare non poteſt eſſe ens rationis ſecundum propriam eſſentiam, ſed ſi ens rationis eſt, hoc habet accidentaliter, in quantum concipitur ab intellectu per modum formæ poſitiuè & ita concepta attribuitur rebus, tanquam ab eis habita.

Vlt. concl. accepto ente reali pro en- 13
titate poſitiua, priuatio non eſt ens reale, ſed accepto pro fundamento veræ compoſitionis ens reale vocari poteſt. Prior pars huius concluſionis continetur in ſecunda concluſione noſtra iam probata aduerſus ſecundam opinionem. Secundã verò tenet expreſsè D. Th. 5. Met. lect. 9. 1. p. qu. 48. art. 2. ad 2. & ibidem Caie. & 3. contra gentes cap. 9. & ibid. Ferr. & colligitur euidenter ſimulque explicatur, ex doct. Ariſt. 5. Met. tex. 14. vbi docet ens reale duobus modis accipi ſtrictè, & propriè pro natura, & eſſentia rei, in qua acceptione poſitiuam entitatem ſignificat, & diuiditur in 10. prædicamenta. Secundò minus propriè, pro vt eſt fundamentum reale veritatis, quę reperitur in propoſitione, per quam enuntiamus aliquid eſſe tale, in qua ſignificatione non ſolùm comprehendit entitatem poſitiuam, ſed etiam reales negationes, & priuationes, de quibus manifeſtum eſt, eſſe fundamentum veritatis, nã ſicut eſſentia hominis eſt fundamentum huius veræ compo-

ſitionis,

Digitized by Google

ait modo quodam accidentali, in quantum concipitur ab intellectu per modũ formæ poſitiuæ, & ſic concepta attribuitur rebus in propoſitione, quaſi ab es habeatur, ſicut habentur formæ poſitiuæ. Et hoc etiam modo connumeratur inter entia rationis in illa generali diuiſione.

QVAESTIO II.

An vnica ſit priuatio in materia pro omnibus formis, vel diuerſæ ſint ponendæ priuationes in ea pro diuerſitate formarum.

POſtquam determinatum eſt in præcedenti quæſtione priuationem eſſe in rerum natura, & quid ſit, optimo ordine quæritur de vnitate, ac diſtinctione eius, hoc eſt, an vna ſit in materia ponenda, pro omnibus formis, vel diſtinctæ pro diuerſis. Poſſumus autem cõſiderare in priuatione triplicem vnitatem, ſicut in cæteris rebus, genericam, ſpecificam, atq; numericam, & de generica, atq; ſpecifica certum eſt materiam, nec vnitatem, nec diſtinctionem genericam, aut ſpecificam habere à ſe, ſed à forma, ad cuius genus, & ſpeciem reductiuè pertinet, ſicut etiam ad prædicamentum formæ reducitur, & in his omnes conueniunt poſſuntq; probari hoc argumento. Diſtinctio generica & ſpecifica eſt eſſentialis, atq; formalis, ſed eſſentia rerum materialium, & ratio formalis earum ſumitur à forma; & priuatio nec eſt forma, nec habet formam, ſed potius dicit remotionem formæ; ergo à ſe non poteſt habere vnitatem, nec diſtinctionem genericam, aut ſpecificam, ſed à forma. Deinde, cum nec habeat entitatem poſitiuam, nec dicitur per ſe habere prædicamentum, ſed reduci ad prædicamẽtum formæ. Vnitatem autem, vel diſtinctionem numericam habebit ad ſimilitudinem accidentium, quia licet reductiuè pertineat ad prædicamentũ ſubſtantiæ, in quo ſunt omnes formæ, quas poteſt recipere, nihilominus ad materiam comparatur per modum accidentis ad ſubiectum, quia adeſt, & abeſt ei, præter eius corruptionem, non ſicut forma ſubſtantialis per informationẽ ſubſtantialem, ſed tanquam accidens adeſt, & abeſt ſubiecto.

Secundò, notandum eſt priuationem duplicem eſſe remotam, & proximam, & illa vocatur etiam indeterminata, aut confuſa, hæc verò determinata, atq; diſtincta. Gratia exempli, materia poteſt habere omnes formas, præter eam, quam actu habet, & cum eas non habeat, priuata dicitur, ſed remotè quidem, quia nullam poteſt proximè recipere, niſi medijs diſpoſitionibus, per quas eis quaſi approximatur, & ideò nullam proximè reſpicit, imò nec diſtinctè, quia non magis vnam, quam alteram, ſed ſecundum quandam indifferentiam, & confuſionem, & ideò non habet diſtinctam, aut determinatam priuationem alicuius, ſed dum incipit diſponi pro aliqua forma determinata, incipit ei approximari, & incipit habere proximam, atque determinatam priuationem eius, potius quam aliarum, ſed hanc priuationem non habet omnino proximam, nec determinatam vſq; ad inſtans generationis, in quo habet iam vltimam diſpoſitionem eius, vel eam proximè habuit ſecundum diuerſas opiniones. 17

His ſuppoſitis, de vnitate generica priuationis dicendum eſt, non habere priuationes diſtinctas genere ſimul, nec ſucceſſiuè. Probatur, quia diſtinctio generica priuationis non poteſt ſumi, niſi ex diſtinctione generica formarum, ſed formæ non propriè diſtinguuntur genere, ſed eiuſdem generis potius cẽſentur:

cum ſint eiuſdem prædicamenti ſubſtantiæ; ergo priuationes in materia nō propriè diſtinguuntur genere.

18 Prius autem, quam ad vnitatem ſpecificam, & numericam veniamus, illud tāquam certum ſupponendum eſt priuationem remotam, & confuſam, quam habet materia reſpectu omnium formarum non propriè haberet vnitatem ſpecificam aut numericam, quia, quod non eſt in ſe diſtinctum, nec determinatum, nec poteſt propriè dici vnum, vel multiplex ſecundum ſpeciem, aut numerum, quia vnitas ſpecifica, & numerica determinatæ ſunt. Solum conſideramus in materia quaſi priuationem quandam genericam, eo modo, quo genus abſtractum à ſpeciebus priuationem quādam remotam, indeterminatam, atque confuſam omnium differentiarum habere dicitur; quia ſicut genus confuſa quadam ratione, & indifferenti reſpicit ſpecies, ita vt non reſpiciat magis vnam, quam alteram; ſic materia reſpicit confuſa quadam ratione formas, ita vt nō potius vnam, quam aliam, & ideò confuſam quandam, & remotam carentiam earum habere dicitur; quam carentiam, nec vnam numero, aut ſpecie, nec diuerſam propriè vocare poſſumus, quia quod non eſt proximum, nec determinatum, aut diſtinctum, nullam vnitatem, aut diſtinctionem ex his habere poteſt; quare huius remotæ, atq; confuſæ, & generalis priuationis nō eſt habenda ratio in vnitate, vel diſtinctione priuationis aſſignandæ, ſed tanquam generica, & indeterminata ad numerum, & ſpeciem, & determinanda per priuationes proximas, ac determinatas relinquenda eſt, & de his dicendum, quam vnitatem, diſtinctionē habeāt, quia de his ſolis procedit quæſtio propoſita.

19 Et de vnitate, ac diſtinctione ſpecifica earum prius, ex qua magna ex parte depēdet vnitas, & diſtinctio numerica. Dicimus ergo primò, in materia non eſſe ſimul diſtinctas priuationes proximas, ac determinatas ſecundum ſpeciem, ſed vnam tantum, ſucceſſiuè autem plures habere ſpecie diſtinctas. Probatur vtrumq; hoc arg. priuatio ſecundum ſe non habet ſpeciem, ſicut nec poſitiuam entitatem, vel rationem formalem, ſed reducitur ad ſpeciē formæ, quā remouet à materia; ergo neq; habet vnitatem, aut diſtinctionē ſpecificam, niſi ſecundum vnitatem, aut diſtinctionē formarum, ſed repugnat eſſe proximè, aut determinatè priuatam diuerſis formis ſecundum ſpeciem; ergo non poteſt ſimul habere diſtinctas priuationes ſecundum ſpeciem. Probatur minor, quia non cenſetur proximè aut determinatè priuata materia, niſi ſolum ea forma, pro qua eſt diſpoſita, quia nec ad aliam determinatè ordinatur, ſolum ergo habebit priuationem eius ſpeciei, cuius fuerit illa forma, & non aliam, & ideò vniuerſaliter verum eſt, materiam non poſſe ſimul habere plures priuationes ſpecie diſtinctas, ſed vnam tantum ſecundum ſpeciem. Quod verò diſtinctas ſecundum ſpeciem ſucceſſiue habere poſſit, & actu habeat, non minus euidenter probatur, quia euidenti experientia conſtat materiam ſucceſſiuè recipere formas diuerſarum ſpecierum in continuis generationibus, & corruptionibus rerum naturalium, ita vt eadem materia quæ modo eſt ſub forma aeris, poſtmodum ſit ſub forma ignis; & materia, quæ modo eſt ſub forma cibi, aut alimenti mox recipiat animam; ergo euidens eſt eadem materiam nunc eſſe diſpoſitam pro vna forma, & poſtmodum pro altera ſpecie diſtincta, ſed dum eſt ſub diſpoſitionibus huius, cenſetur habere proximam, atq; determinatam priuationem eius, & ſimiliter dum eſt diſpoſita pro alia ſpecie diſtincta, dicimus deter-

determinate ea priuari; ergo euidens eſt, quod ſucceſsiuè habeat priuationes ſpecie diſtinctas.

21 De vnitate verò numerica priuationis, eodem ferè modo loquendum eſt, ac de vnitate numerica aliorum accidentium. Imò ac de vnitate ſpecifica eiuſdem locuti ſumus. Ideò dicimus non dari ſimul plures priuationes numero diſtinctas in eadem numero materia, ſed vnam tantum, in diuerſis verò diſtinctas ſimul dari, atq; etiam in eadem ſucceſsiuè. Prob. hæc ſuo ordine, primum quidem hoc argu. repugnat ſimul dari in eadem materia plures priuationes reſpectu eiuſdem formæ, quia vnius, & eiuſdem rei, vel formæ vnicam tantum carentiā cenſetur habetur illud, quod natum eſt eam proximè, ac determinatè habere, & non habet; ſed materia non poteſt ſimul carere pluribus formis proximè, ac determinatè, ſicut nec poteſt pro pluribus ſimul eſſe diſpoſita; ergo nec poterit ſimul habere plures priuationes numero diuerſas, non quod à forma accipiat vnitatem, vel diſtinctionem numericam, nā eam accipit ad modum accidentium, ſed quia ſubiectum eius, quod eſt materia, nō poteſt habere ſimul plures carētias eiuſdem rei, ſed vnam tantū. Probatur ſecundū, quia priuatio reſpectu materiæ ſe habet ad modum accidentis, vt vidimus; ſed euidens eſt accidentia diuerſorum ſubiectorum numero diſtingui, quomodocunq; vel à quocunq; accipiant indiuiduationem, ergo non minus erit euidens, quod priuationes, quæ ſunt in materijs numero diſtinctis, diſtinguentur numero. Et quod tandem eadem numero materia habeat ſucceſsiuè priuationes numero diſtinctas, eadem ferè ratione probatur, quia accidentia omnia, quæ ſucceſsiuè producuntur in eodem ſubiecto, diſtinguuntur numero, propter diuerſa agentia, aut diuerſas numero actiones, vel motus, per quas producuntur; ſed priuatio ſequitur modum aliorum accidentium reſpectu materiæ, ergo illæ priuationes, quæ diuerſis temporibus fiunt in ea, erunt diſtinctæ numero.

Et ſi aduersùs hoc vltimum objiciatur testimonium Ariſtotelis tex. 67. huius libri: vbi affirmat, priuationem eſſe vnum numero cum materia, ex quo ſequitur, nec ſucceſsiuè poſſe variari priuationes ſecundum numerum, ſicut nec variatur materia, ſed ſemper manet eadem numero. Reſpondeo, ſenſum Ariſtotelis eſſe, quod priuatio ſit idem ſubiecto cum materia, hoc eſt pro eadem re vtraq; numeretur, non propter identitatem realem, de qua dicemus quæſt. ſequenti, ſed propter rationem vniuerſalem accidentium quorum ſimilitudinem tenet, de quibus idem Ariſtoteles aſſerit 6. lib. Top. cap. 1. quod omnia, quæ ſunt in eodem ſubiecto cenſentur eſſe eadem numero cum eo his verbis. *Tertiò quando ab accidente, vt ſedens, vel muſicum Socrati, omnia enim hæc vnum numero volunt ſignificare.* Quibus certum eſt apud omnes, non de identitate numerica in rigore loqui, cum diuerſa accidentia ſecundum ſpeciem ſimul exiſtentia in eodem ſubiecto numero diſtinguantur inter ſeſe, & ab eo. Sed hoc tantum vult, quod pro eadem re ſecundum numerum computentur ſemper ſubiectum & omnia eius accidentia in communi modo loquendi ſolum numerante diſtincta res ſubſiſtentes pro diſtinctis numero. Alia autem ratio eſt de identitate numerica in rigori ſumpta, vt modo loquimur de vnitate, ac diſtinctione priuationum numerica. Quam verba Ariſtoteles non tollunt, ſed in ſua natura relinquūt; ſicut nec tollunt vnitatem, & diſtinctionem numericam accidentiū vtcunq; vel à quocunq; accipiendam. Poterat autem

Digitized by Google

dubitari hac in parte, an materia ſit priuata non ſolum formis, quas nõdum ſuſcepit, ſed his etiam, quæ habuit, de quibus ſpecialis eſt ratio dubitandi, cum nõ poſſit eaſdem numero iterũ habere modo naturali. Reſpondetur, non minus his priuari, quam cæteris, quia quantum eſt ex ſe potentiam habet ſuſcipiendi illas, reſpectu quarum non amiſit narutalem capacitatem, & proportionem; quod verò iterum non poſſit eas recipere, non prouenit ex defectu potentiæ paſſiuæ eius, ſed actiuæ agentium naturalium, qui ſicut non poſſunt inducere in materia eaſdem numero diſpoſitiones præteritas, ita nec eandem numero formam, quare impoſſibilitas hæc naturalis non tollit, quin priuata ſit materia eiſdem formis, ſicut cæteris, quemadmodum non tollit potentiam, aut capacitatem earum. Hoc vero ſic intelligendum eſt, vt materia nunquam habeat proximam, aut diſtinctam priuationem formæ iam habitæ, ſicut nunquam eſt diſpoſita pro eo, ſed ſolum remotam, atq; indeterminatam, aut quaſi genericam, ſicut habet reſpectu aliarum formarum pro quibus non eſt diſpoſita, haberet tamen proximam, atque diſtinctam priuationem cuiuslibet formæ amiſſæ, ſi Deus ſupernaturaliter eam diſponeret pro tali forma ſuſcipienda, quia licet medium, aut modum eam diſponendi eſſet ſupernaturalis, potentia tamen naturalis eſt, ſicut naturalis proportio, & ideò naturalis eſſet carentia in ea fundata.

QVAESTIO III.

An priuatio ſit principium per ſe naturalis generationis diſtinctum realiter à materia, vel ſola ratione.

25 DVO quærit titulus quæſtio. ſuo ordine diſputanda. Primum, an priuatio ſit principium naturalis generationis. Secundum, an, & quomodo ſit diſtinctum à materia. Et vt melius intelligatur primum, notandum eſt, quamlibet rem naturalem generabilem, & corruptibilem duobus modis ſumi. Primò in fieri, hoc eſt, prout ſit per generationem naturalem, & in facto eſſe, id eſt, prout iam facta, & conſtituta eſt. Etſi hoc ſecundo modo accipiatur, certum eſt apud Ariſt. & omnes ſolum habere duo principia per ſe, & intrinſeca, nempe materiam, & formam; priuationem verò nõ eſſe principium eius per ſe, ſed ſolum per accidens. Ita docet expreſsè Ariſtoteles text. 75. huius libri his verbis. *Nos autem & ipſi, dicimus fieri quidẽ nihil ſimpliciter ex eo quod nõ ſed tamen fieri ex eo, quod non eſt, vt ſecundũ accidens ex priuatione, quæ eſt per ſe non ens, non ex eo, quod ineſt fit.* Sed de eadem re naturali, prout in fieri difficultas eſt, an ſolum habeat eadem duo principia per ſe, vel eis addenda ſit priuatio, tanquam principiũ per ſe, & dicendum tria habere principia per ſe. Et quia fieri rei naturalis eſt eius generatio, idem eſt quærere, an priuatio ſit principium per ſe generationis naturalis cum materia, & forma.

Et prima opinio tenet non eſſe principium per ſe, ſed per accidens, pro qua referuntur Commentator capite præſenti, & cum eo Albertus Magnus lib. 1. Phyſicorum tractatu. 3. cap. 9. Iandunus ibidẽ quæſt. 23. qui ſolum dicere videtur, priuationem non eſſe principiũ generationis per ſe primò, ſed quaſi per ſe ſecundò, & ideò aliquo modo per accidens. Probatur teſtimonio Ariſtotelis, qui tria docet de priuatione in hoc libro 1. quod ſit per ſe non ens textu 75. Secundum, quod ſit contraria formæ textu. 64. Tertium, quod interitum rei naturalis ſemper machinetur: hæc autem tria pu- 26

nant

gnant cum ratione principij. Primum quidem, quia non ens, non poteſt eſſe principium entis, ſed res naturalis non ſolùm in facto eſſe, ſed etiam in fieri eſt verum ens; ergo priuatio non poteſt eſſe principium eius. Secundùm verò, quia res naturalis etiam in fieri non componitur ex contrariis, ergo nec ex priuatione, quæ contraria eſt formæ. Tertium tandem, quia principium alicuius ad eſſe illius ordinatur, non ad non eſſe, ſi ergo priuatio machinatur interitum rei naturalis, non poterit eſſe principium eius, ſed deſtructio potius principiorum.

24 Probatur etiam ratione, quia principium ſubſtantiæ in facto eſſe, vel in fieri debet eſſe ſubſtantia, ſed priuatio non eſt ſubſtantia; cum non ſit ens per ſe, imò nec vllam habeat entitatem poſitiuam, ſed potius ſit expulſio formæ poſitiuæ; ergo non eſt principium generationis. Secundò, ſi priuatio eſt principium generationis, maximè, quia eſt terminus à quo incipit, ſed terminus à quo nõ eſt intrinſecus mutationi; ergo nec priuatio erit principium intrinſecum generationis. Probatur minor, nam ſpecies mutationis debet ſumi ex intrinſecis principiis eius, ſed non ſumitur ex termino à quo, quia diuerſi motus, aut mutationes ſecundum ſpeciem poſſunt habere eumdem terminum à quo, vt ab eodem aere poteſt incipere motus deorſum terræ, & motus ſurſum ignis; ergo terminus à quo non eſt intrinſecus mutationi, & ideò nec priuatio erit intrinſecum principium generationis, quæ eſt mutatio in ſubſtantiam.

26 Secunda opinio eſt Ariſtotelis in hoc 1. lib. à textu 57. vſque ad 70. & 12. Meta. à textu, 22. vſq; ad 29. & omnium Interpretum eius, tam Græcorum, quam Latinorum; tam antiquorum, quam modernorum, totiuſque ſcholæ Philoſophicæ, Quod priuatio ſit principium per ſe rei naturalis in fieri, vel (quod idem eſt) generationis naturalis, per quam fit. Vt autem veritatem eius oſtendamus duo probanda ſunt. Primum, quod terminus à quo ſit principiũ intrinſecum mutationis, & ex conſequenti generationis, quæ mutatio quædam ſubſtantialis eſt. Secũdum, quod priuatio ſit terminus à quo generationis, & ex vtroque colligendum, quod ſit principium intrinſecum eius. Vt autem vtrumque probetur in memoriam reuocandum eſt, quod ſuperius ex doctrina D. Thom. ab omnibus receptã attulimus, nempe, principium, ſuperius eſſe reſpectu cauſæ, & hanc addere ſupra illud influxũ in effectũ, ita vt quidquid eſt cauſa alterius, principium quoq; eius ſit, ſed non quid eſt principium ſit cauſa, quia principium ſolum dicit, quod res ab eo quomodocunque incipiat, cauſa verò, quod ab ea verè influente incipiat. Vnde ſequitur poſſe eſſe aliquid principium alterius, & intrinſecum quidem, etiam ſi nihil circa illud influat, dummodo ab eo incipiat, quemadmodum punctum eſt principium lineæ nullum influxum habens in eam, ſed quia longitudinem eius terminat, aut ab eo incipit.

Hoc ſuppoſito probatur primum, quod 17 terminus à quo motus, aut mutationis ſit ei intrinſecus ex propria natura vtriuſq;, nam motus, vel mutatio nihil aliud eſt, quam via inter duos terminos à quo, & ad quẽ; ita vt ab illo incipiat, & in hunc deſinat, eo ferè modo, quo linea finita eſt lõgitudo duobus punctis, aut terminis clauſa, vno tanquam principio, alio tanquam fine, ſed via inter duos terminos non poteſt, ſine vtroque eſſe, neq; intelligi, & rurſus ab vtroq; attingitur, ſicut linea ab vtroque puncto extremo; ergo vterque terminus dicitur ei intrinſec⁹, vterq; erit principiũ ei⁹ intrinſecũ,

Digitized by Google

vnus tanquam à quo incipit, alter tanquã finis in quẽ deſinit. Vnde ſequitur quod cum generatio eſſentialiter ſit quædam mutatio, vterq; terminus eius, à quo incipit, & in quem deſinit erit principium eius intrinſecum.

28 Probatur autem ſecundum, quod priuatio ſit terminus à quo generationis. Primò, quia per generationem non fit res naturalis ex quocunque ſubiecto, ſed ex eo, quod aptum eſt recipere ſuam formam, vt ignis non fit, niſi ex materia apta recipere formam ignis, quæ cum nondum eam habeat, & habere apta ſit, dicetur ea priuata, nec ſatis ſub generali ratione priuatam eſſe, alioqui res quælibet ex materia cuiuslibet alterius fieret, cum materia quælibet vniuerſali quadam ratione ſit priuata omnibus formis, quas non habet, nec poſſet fieri etiam ex qualibet, quia per hanc priuationem generalem indifferens eſt materia ad omnes formas, & non magis determinata ad vnam, quam ad aliam; ergo non poſſet moueri magis ad vnam, quam ad alteram, & ita ad nullam moueretur, neque vlla generatio fieret: requiritur ergo, quod res quælibet fiat ex ſubiecto, non indifferenti, ſed aliquo modo determinato ad recipiendam eius formam, hoc eſt, ex materia iam diſpoſita pro ea, nam per diſpoſitiones incipit determinari materia ad talem formam, & quamdiu eam non habet, dicitur ea priuata, proxima quidem, ac determinata priuatione, ratione cuius materia incipit moueri potius ad hanc formam ſuſcipiendam, quam ad illam, & ideò à priuatione, tanquam à termino per ſe incipit generatio.

Secundùm probatur, quia terminus à quo, & ad quem mutationis debent eſſe oppoſiti, & ita neceſſarium eſt, quod per aduentum vnius excludatur alius, vt euidenti inductione conſtat in omni motu, & mutatione; nam dum corpus mouetur à frigore in calorem, per aduentum huius excluditur ille; ergo ille erit terminus à quo generationes per ſe, quod per ſe excluditur per aduentum formæ, quæ eſt terminus ad quem; ſed per aduentum formæ non excluditur materia, ſed cum ea manet; ergo materia non eſt terminus à quo, nec excluditur per ſe forma præexiſtens, quia licet illa non eſſet in materia, & proinde licet non excluderetur, fieret nihilominus generatio, nec eſt aliud, quod per ſe excludi poſſit præter priuationem, & hæc per ſe excluditur: cum ſit per ſe oppoſita formæ; ergo priuatio per ſe eſt terminus à quo generationis. Ex quo ſequitur euidenter, quod ſit principium eius intrinſecum. Vt aſſerit ſententia Ariſt. & communis.

Ad teſtimonia Ariſtotelis pro opinione oppoſita concedimus tria illa docere de priuatione, ſed negamus, quod pugnẽt cum ratione principii; & cum dicitur, quod non ens non poteſt eſſe principium entis, diſtinguendum eſt, de non ente, quia non ens poteſt ſumi, vt negat vniuerſaliſſimam rationem entis comprehendentem, nõ ſolùm entitatem realem poſitiuam, ſed etiam negatiuam, vel priuatiuam, vel vt negat ſolum entitatem poſitiuam, & ſi primo modo ſumatur, verum eſt, quod non ens non poteſt eſſe principium entis vllo modo; ſi verò ſumatur non ens in ſecunda acceptatione, negandum eſt, quod non ens non poſſit eſſe principium entis, prout in fieri, quia poteſt eſſe terminus, à quo incipiat eius fieri, quod eſt generatio. Et ſic eſt priuatio principium generationis, quod eſt eſſe principium eius in fieri. Quando verò Ariſtot. aſſerit priuationem eſſe non ens per ſe, aut ſimpliciter, loquitur de non ente in prima acceptione, vnde nõn negat, quod in ſecunda poſſit eſſe principiũ 29

entis,

entis, ſaltem in fieri, nã vt ſit principiũ, tanquam terminus à quo, non eſt neceſſarium habeat influxum in eus, prout in fieri, ſed ſatis eſt, quod ab eo incipiat fieri eius, quod eſt eius generatio. Nec obſtat, quod priuatio ſit contraria formæ, & machinetur malum, quia hæc nõ repugnant termino à quo generationis, & ideò nec repugnãt principio rei naturalis in fieri.

30 Ad 1. argumen. diſtinguenda eſt minor, quod priuatio non ſit ſubſtantia, quia licet non ſit ſubſtantia poſitiua, eſt tamen priuatiua: cum ſit remotio formæ ſubſtãtialis; & hoc ſufficit, vt ſit principium ſubſtantiæ, prout in fieri. Ad 2. neganda eſt minor, quod terminus à quo non ſit intrinſecus mutationi, & cum dicitur à principiis intrinſecis ſumi ſpeciem mutationis, diſtinguendum eſt; nam aliud eſt principium eius, tanquã finis, in quẽ tendit; aliud à quo incipit, & cum ſpecies ſumatur à fine, ſumitur à termino ad quẽ, & non à termino à quo, quamuis etiam alij dicant ſumi à termino ad quem, cum reſpectu ad terminum à quo, & ideò ſuo modo ab vtroque. Itaque dicendum eſt non ſumi ſpeciem à quocunque principio intrinſeco, ſed ſolum à formali: cum conſtet ſpeciem rei naturalis non ſumi à materia, ſed ſolum à forma, & ideò ſpecies mutationis ſumitur à ſolo termino ad quem, qui eſt formalis, & non à termino à quo, qui potius eſt quaſi materialis.

Quonam modo diſtinguatur priuatio à materia, & forma.

Circa 2. de diſtinctione priuationis à materia, notandum eſt, quod ſicut ens reale in tota ſua vniuerſalitate diuiditur in poſitiuum, & negatiuũ, ita diſtinctio realis diuiditur in poſitiuam, & negatiuam, & diſtinctio realis poſitiua eſt, quę verſatur inter entitates poſitiuas, vt inter Petrum, & Ioannem, diſtinctio realis negatiua, quæ verſatur inter entitatem poſitiuam, & realem negationem, aut priuationem eius, & hęc dicitur eſſe inter ens, & non ens, vt inter Petrũ, & patrem eius mortuum.

Hoc ſuppoſito reſpondeo, priuatio- 31
nem diſtingui à materia, atque etiam à forma diſtinctione reali, non poſitiua, ſed negatiua. Probatur primò, quod diſtinguatur à materia realiter negatiuè, quia ea, quæ ſunt entia realia, & vnũ poteſt ſeparari ab altero diſtinguuntur realiter; ſed materia, & priuatio ſunt entia realia, illa quidem ens reale poſitiuum, hæc negatiuum, vt ſuperius probaui; & hæc ſeparatur ab illa: quia per aduentum formæ excluditur à materia, & permanet materia ſine illa; ergo diſtinguũtur realiter. Secundò entitas priuationis conſiſtit in reali remotione formæ à materia, ſed materia per ſuam entitatem recipit potius in ſe formam; ergo diſtinguũtur realiter. Probatur conſequentia, quia repugnat eandem entitatem realiter remouere, & realiter recipere eandem rẽ. Et ſi obiicias Ariſt. cap. 7. huius lib. afferẽtem materiam, & formam non diſtingui numero, ex quo videtur inferri non diſtingui realiter. R. non loqui de identitate numerica in rigori, ſed ſolum de identitate ſubiecti, & ſenſum eius eſſe, quod pro eadem re numerentur in communi modo loquendi, ſicut pro eadem re numerantur ſubiectum, & omnia accidentia eius; cũ tamen numero diſtinguantur à ſubiecto, & inter ſe, hoc igitur nõ tollit realem diſtinctionem priuationis à materia, ſicut non tollit realem diſtinctionem accidentium à ſubiecto.

Quod verò diſtingatur à forma, probatur primò, quia oppoſitio realis neceſſariò debet verſari inter extrema realiter diſtincta, ſed oppoſitio priuatiua eſt

realis,

realis, cum ſit vnum ex quatuor generibus realis oppoſitionis enumeratis ab Ariſtot. in poſtprædicam.cap.de oppoſitis, & verſatur inter priuationem, & formã; ergo diſtinguuntur realiter. Secundò, quia repugnat eandem entitatem realem ſeipſam remouere realiter, ſed forma remouet realiter, & ante operationem intellectus priuationem à materia; & priuatio etiam remouet formam ante operationem intellectus; ergo repugnat eſſe eandem entitatem realem. Et hæc de primo libro.

IN LIBRVM SECVNDVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV.

BREVE PROOEMIVM.

1 ARIST. in 1. lib. tradidit nobis principia entis naturalis, quæ ſunt materia, forma, & priuatio, & ſingulorum rationes. In ſecundo verò intendit agere de ipſomet ente naturali, ex eis genito, & compoſito; & quia ens naturale idem eſt, quod habens naturam, tradit imprimis definitionem naturæ, atq; etiam cauſarum omnium naturalium, tam intrinſecarum, quam extrinſecarum, à quibus cognitio eius dependet. Poſſumus autem diuidere integrum librum in quatuor partes. In quarũ prima, quid natura, quid ens naturale, & quid ens ſecundum naturam ſit, docet. In ſecunda Phyſicum à mathematico diſtinguit. In tertia genera cauſarum explicat, eiſque adiungit caſum, & fortunam, & tandem exponit, quonam modo conuenit naturæ agere propter finem.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Eorum, quæ ſunt, alia quidem ſunt naturalia, alia verò propter alias cauſas.

Breuis expoſitio Text.

INTENTVM Ariſtot. in hoc 1. cap. eſt, explicare rationem entis naturalis. Diuiditur autem in duas partes. In prima præſuppoſita quadam diuiſione entis, colligit ex ea definitionem naturæ. In ſecunda docet, & probat conuenire materiæ, & formæ per ſe, & quodammodo poſſe accommodari priuationi. 2

Diuiſio generalis eſt hæc, entia duplicia ſunt, quædam naturalia, quæ ab ipſa natura habent eſſe, alia quæ habent eſſe ab alijs extrinſecis cauſis, nempe ab arte, vt ignis ens naturale eſt, ſtatua verò

per

per artem potius habet eſſe, quam per naturam. Et hanc eſſe differentiam inter hæc, & illa aſſerit, quod entia naturalia habent intra ſe principium ſui motus, vt ignis habet intra ſe principiũ, à quo mouetur ſurſum. Quæ verò habent eſſe per alias cauſas, non habẽt in ſe principium, quo moueantur, ſed ſicut ab extrinſecis cauſis ſunt, ita ab eis mouentur, vt ſtatua nullius motus in ſe principium habet, ſed ab artifice, vel alio agente extrinſeco moueri poteſt. Ex hac diuiſione colligit definitionem naturæ hoc modo. Si entia naturalia ſunt, quæ habent intra ſe principium motus, definitio naturæ talis erit. *Natura eſt principium motus eius, in quo eſt primò, ac per ſe, & non ſecundum accidens.* Quaſi dicat naturam eſſe principium internum proprij motus, quem res naturalis habet, non motus alterius, nam alia mouere poteſt per artem, ſe autem non poteſt mouere, niſi per naturam. Per ſe autẽ, & non per accidens natura eſt principium motus. Per quas particulas diſtinguitur natura ab arte, nam fieri poteſt, vt medicus, qui infirmatur, ſeipſum moueat ad ſanitatem per artem medicinæ, hoc tamen non contingit per ſe, ſed per accidens, quia caſu accidit, quod in eo eſſet ars medendi, per quam moueretur, vnde non eſt principium ſui motus per ſe, ſed per accidens, natura verò principium eſt per ſe proprij motus eius, in quo eſt.

3 Hanc autem definitionem naturæ duobus ait conuenire per ſe, nempe materiæ, & formæ, & de materia quidem probat ex communi conſenſu omnium Philoſophorum, qui materiam vocabant naturam, cum quibus conuenit in hoc, ſed differt ab eis, quia illi materiam poſuerunt integram, & completam naturam, ſicut completam ſubſtantiam, Ariſtoteles verò incompletam, & partialem, & ideò aſſerit ſecundò, non ſoli materiæ conuenire definitionem naturæ, ſed etiã formæ, imò perfectius longè, quam materiæ. Quod probat hoc argumento, naturale eſt cuicunque rei generare ſibi ſimile, & maximè naturale, ſed generat ſibi ſimile per formam potius, quam per materiam, vt homo hominem, ratione animæ; ergo formæ conuenit per ſe, & principaliter ratio naturę, & conſequenter aſſerit conuenire aliquo modo priuationi per ſimilitudinem formæ, quia reſpectu materiæ per modum formæ ſe habet quodammodo ei inhærens.

QVAESTIO I.

An definitio naturæ ſit bona.

4 VT definitionem hanc melius intelligamus explicandæ ſunt diuerſæ acceptiones naturæ, & entis naturalis; & natura quidem primò accipitur pro conceptu, ſeu ratione propria cuiuslibet rei, ſiue ſit ens, vel non ens, in quo ſenſu dicere ſolemus, hanc, vel illam eſſe naturã negationis, vel entis rationis. 2. ſumitur pro vera quidditate, aut eſſentia rei, vt dum dicitur definitionem explicare naturam rei, qua acceptione vſus eſt Ariſt. 5. lib. Met. cap. 4. circa medium, & Augu. lib. 2. de moribus Monach. capit. 2. Tertiò accipitur quaſi collectiuè pro tota vniuerſitate creaturarum, in quo ſenſu dici ſolet, aliquid fieri, vel eſſe in rerum natura. 4. ſumitur pro ordine cauſarum naturalium, quę ſecundum inclinationes, & virtutes naturales operatur. In quo ſenſu hæc axiomata circunferuntur in ſchola, & ab omnibus recipiuntur, tanquam vera: Primum, *miraculoſum opus eſſe illud, quod totius naturæ vires excedit.* Et habetur apud D. Thom. 1. p. qu. 105. art. 7. Secundo. *Quod Deus, & natura nihil faciunt, fruſtra.*

ſtra. Quod reperitur apud Ariſt. 2. lib. de cœlo, cap. 5. tex. 34. Tert. *quod natura ſemper facit optimum, quod poteſt*. Et habetur apud Ariſto. lib. de Iuuent. & Senect. cap. 2 Quar. *quod natura nihil ſuperfluum faciat*. Quod poſuit Ariſt. 2. lib. de Gener. anim. capit. 4. & his ſolemus addere alia, nempe, naturam numquam deficere in neceſſariis, naturā nihil otioſum permittere, & ideò numquam permittere vacuum, & opus naturę eſſe opus intelligentiæ, id eſt primæ mētis, à qua naturales cauſæ diſponuntur, & ordinantur. 5. acceptio naturæ eſt pro natiuitate, quæ eſt generatio viuentium, & eſt valde propria, quia procedit ex eiuſdem nominis Ethymologia, dicitur enim natura à naſcendo, vt quaſi naſcitura. Qua acceptione vſus eſt Ariſt. cap. præſenti ad probandam formam eſſe naturam. Et quia generatio viuentium procedit à principio eorum intrinſeco, deriuatum eſt nomen naturæ ad ſignificandum principium intrinſecum motus. Et naturam ſic acceptam definiuit Ariſto. præſenti definitione dicens, eſſe principium, & cauſam motus eius, in quo eſt, primò, ac per ſe, & non ſecundum accidens. Et iſtæ ſunt acceptiones naturæ pro rebus creatis, nam poſtremò accipitur pro ſola mente diuina rerum omnium effectrice, ac parente, qua acceptione vſus eſt Socrates 4. lib. de Officiis afferens, nihil aliud eſſe naturam, quam Deum, & D. Auguſt. 15. lib. de Trinitate, capit. 1. his verbis. *Deus eſt natura, non creata, ſed creatrix*.

5 Aliis etiam modis accipitur naturale, primò, prout opponitur ſupernaturali, in quo ſenſu naturale dicitur, quod per vires naturæ fit ab agente naturali, aut morali. 2. pro eo, quod fit ſine conſilio, & deliberatione, & hoc modo vocantur naturales operationes animæ vegetatiuæ, & ſenſitiuæ, atque etiam rationalis libertate carentes. 3. pro re, quæ non ſolū fit ſine conſilio, & deliberatione, ſed eodem modo ſemper, & hoc modo opponitur ei, quod fit ab anima, etiam ſine deliberatione, non enim fiunt operationes animæ ſemper eodem modo, ſed ſæpè diuerſo, vt patet de motibus animati, qui non fiunt eodem modo ſemper ſicut fiūt motus Elementorum, ſed modò ſurſum, modò deorſum, aut in circulo, vel alijs modis. 4. accipitur naturale, prout opponitur voluntariò, hoc eſt non ſolùm prout ex determinatione ad vnum, ſed ſine cognitione; nam voluntarium eſt, quod fit à principio intrinſeco cum cognitione, ſiue fiat ex conſilio, & deliberatione, aut ſine his, in qua acceptione motus lapidis ſurſum dicitur naturalis, non tamē actiones brutorum, nec ſenſitiuæ noſtræ. Quintum, accipitur pro eo, quod procedit ex intentione agentis naturalis, & dicitur ſemper euenire, vel vt plurimum, & diſtinguitur contra caſuale, aut fortuitum, nam illud dicitur per ſe euenire, hoc verò per accidens. Poſtremò accipitur propriiſſimè pro eo, quod habet in ſe principium intrinſecum ſui motus, & diſtinguitur ab artificiali, quod tali principio per ſe caret, & in hac acceptione ſumit naturale Ariſt. cap. præſenti. Quod eſt illud ſumere pro habente naturam.

His expoſitis tria arg. propono contra definitionem naturæ, vt eorum occaſione melius explicentur partes eius; primū eſt aduerſus primam particulam, quia natura rei eſt eius ſubſtantia, sed principiū motus non eſt ſubſtantia, ſed accidens, ergo falſum eſt, quod natura ſit principium motus. Probatur minor; quia ſubſtantia creata nō eſt immediatè per ſe operatiua, ſed per potentias ſuperadditas, quæ ſunt accidentia, mouetur enim per potentiam motiuam, & ſentit per potentias ſenſitiuas; ergo principium motus 6

non

Digitized by Google

non eſt ſubſtantia, nec proinde natura, Secundo, quies eſt priuatio, ſed priuatio non fit per ſe, ſed ſequitur per accidens ſemper, ergo natura non poteſt eſſe principium per ſe eius. motus etiam, & quies opponuntur, ſed repugnat idẽ eſſe principium oppoſitorum; ergo falsũ eſt, quod natura ſit principium motus, & quietis; Quod etiam ex eo probatur, quia plura ſunt corpora naturalia, quæ vel non habent principium motus, nec quietis, vt cœlum Empyreum, quod numquam mouetur, vel ſaltem non habent principium quietis, licet moueantur, vt cætera corpora cœleſtia, quæ ſemper mouentur, & nunquam quieſcunt. Tertiò naturale eſt viuentibus, & non viuentibus generare ſibi ſimile, ſed dum generant ſibi ſimile, non mouentur, ſed mouent aliã, vt dum ignis generat ignem, non ſe mouet, ſed lignum, in quo introducit propriam formam; ergo falſum eſt dicere, quod natura ſit principium motus, & quietis, eius in quo eſt. Quod ex eo etiam oſtendi poteſt, quod corpora grauia, & leuia, vt ignis, & terra, non mouentur à ſe, dum ſurſum tendunt, ſed à generante, vt docet Ariſtot. 8. lib. Phyſ. ergo non habent in ſe principium ſui motus, ſed ab extrinſeco motore mouentur, & tamen ſunt entia naturalia, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo definitio naturæ non eſt bona. His tamen non obſtantibus definitionem Ariſt. recipiunt omnes quod non debet argumentis probari, quia definitiones non probantur, ſed præſupponuntur in ſcientia, exactam verò eſſe conſtabit ex ſolutionibus argumentorum.

7 Ad primum argumẽtum conceſſa maiori diſtinguenda eſt minor, quia principium motus duplex eſt. Formale, & proximum, aut radicale, & quaſi remotum, & hoc eſt principale, illud verò quaſi inſtrumentale. Gratia exempli, anima ſenſitiua eſt principium ſenſationis principale, & radicale, potentia verò ſenſitiua quaſi formale, & inſtrumentale, & ideò dum definitur anima, quod ſit principiũ, quo mouemur, ſentimus, & intelligimus, de principali, & radicali intelligitur definitio. Et eodem modo ſubſtantia corporis naturalis eſt principium motus radicale, & principale, potentia verò motiua, quæcunque illa ſit quaſi formale, & inſtrumentale. Dum autem dicitur in definitione naturæ, quod ſit principium, & cauſa motus, & quietis, de principio radicali, & principali intelligitur, quod eſt ſubſtantia rei, vel materia, & forma, non de formali, & quaſi inſtrumentali, quod eſt accidens ei ſuperadditum.

Ad primum, quod dicitur in ſecundo argumento de priuatione, hac diſtinctione reſpondeo, quies dupliciter ſumitur, primò pro priuatione motus, ſecundò pro permanentia poſitiua in loco naturali, aut ſub aliqua forma, & de quiete primo modo accepta concedimus non dari principium per ſe in re naturali, ſed quietis ſecundo modo acceptę, principiũ per ſe eſt natura. Et de hac intelligitur definitio. Ad ſecundum verò de oppoſitione motus, & quietis ex eadem diſtinctione, reſpondetur motum, & quietem primo modo ſumptam opponi, & ideò non poſſe procedere per ſe ab eodẽ principio, ſed motus cũ quiete ſecundo modo ſumpta non opponitur, ſed ordinatur ad illã tãquã ad finẽ, & ideò poſsũt procedere ab eodẽ principio, quod eſt natura. 8

Tertium verò, quod in eodem argumento cõtinetur opponebat corpora cæleſtia, de quibus explicandum eſt, an, & quomodo habeant principium motus, & quietis, & imprimis de cœlo Empyreo, quod eſt primum omnium, & quod Ariſt. non cognouit, dicendum eſt, non ſolùm non moueri, ſed nec habere principium 9

Digitized by Google

motus,ſed prorſus eſſe immobile. Ita D. Thom.1.p.qu.66.art.3.& qu.102.art. 1.& communiter ſcholaſtici Doctores in 2.d. 2.Et ratio huius ſumitur ex fine , cuius gratia à Deo factum eſt,qui non eſt propagatio vniuerſi,ſed eſſe quaſi ſedē propriam,& domicilium beatorum,quorum ſtatus,ſicut eſt prorſus inuariabilis , ſic poſtulabat immobilem locum . Non eſt igitur ens naturale,de quo agit Ariſto.licet habeat materiam,& formam , quia longè diuerſæ ſunt , non ſolum à materia,& forma ſublunarium corporum,ſed aliorum etiam cœlorum,& ideò nō conuenit ei definitio naturæ.

10 Cæteris autem corporibus cæleſtibus qui ſemper mouentur, adhuc ſentiunt plures non conuenire definitionem naturæ,per quam ſolum voluit Ariſto. definiri ſublunaria corpora , in quibus eſt principium motus,& quietis copulatiuè, quo carent cœleſtia corpora. Ita Plutarchus lib.de placitis Philoſ. cap.1. Albert. Magn.2.lib.Phyſ.tract.1. cap.3. & Themiſtius cap.præſenti. Quod probant,teſtimonio Ariſto.qui ſicut in 1.lib. ſolum ſe explicare docuit principia rerum generabilium, & corruptibilium, ita in hoc 2.ſolum agit de natura eorum, quod expreſsè etiam docuit 8.lib.Met.text.9. his verbis *Naturam etenim ſolam profectò quis ponet eam, quæ in incorruptibilibus eſt ſubſtantia.*

Secunda opinio oppoſita eſt, quod nō ſolùm conueniat his corporibus definitio naturæ,ſed quod eis conueniat copulatiuè ſumpta, de principio motus , & quietis,nam vtrumque principium habere ſentiunt.Ita moderni plures, quia aſſerunt Ariſtot.eis non tribuiſſe,niſi principium ſolius motus,quia deceptus fuit putans primam cauſam,non liberè , ſed ex neceſſitate naturæ agere, & ex eadem neceſſitate applicuit ſingulis cœlis ſingulas intelligentias, à quibus etiam ex neceſſitate mouentur . Vnde omni ex parte determinati ſunt ad perpetuū motum,abſque aliqua inclinatione ad quietem.Sed veritas tenet Deum liberè applicuiſſe intelligentias ad mouendū corpora hæc,& liberè ab eis moueri, in eis verò non eſſe principium motus actiuum ſed paſſiuum tantum, principium autem paſſiuum de ſe indifferēs eſt ad vtrumq; nempe,vt ab actiuo moueatur , aut non moueatur, & ideò indifferenter habent principium motus,& quietis,quare definitio Ariſtot. etiam copulatiuè ſumpta verè eis conuenit,& conſequenter aſſerit hæc opinio, quietem, quam habitura ſunt cœleſtia corpora poſt diem iudicij, non minus eſſe naturalem, quam motū. Quod probant , quia ſicut naturale eſt cuicunque corpori moueri ad proprium locum naturalem , ſic etiam in eo quieſcere,nam quies motum conſequitur;ergo corpus,quod habet principium motus habebat etiam principium quietis,& oppoſitum videtur impoſſibile.

Tertia opinio tribuit corporibus cœleſtibus principium ſolius motus, & non quietis,& ita aſſerit motum eorum ex propria natura conſideratum eſſe perpetuum,quamuis ceſſare poſſit per voluntatem primi agentis.Vnde quies futura, quam per hanc voluntatē habebunt poſt diem iudicij,non fore eis naturalem, ſed præter naturam , quia ab agente vniuerſali,cui omnia tenentur obedire . Hanc ſententiā quantum ad primam eius partem tenet expreſsè Ariſtot.1.lib.de cœlo & mundo cap.3.lib.2. text. 2.9. etiam lib.Met.cap.4.textu.17. & etiam quantum ad cætera eſt communis ſententia Simplicij,Philoponi,Toleti, & Soti cap. præſenti, Alex.2.lib. naturalium quæſt. cap.18. & etiā tenet Pererius 7.lib.de Natura cap.9.ad finem, & eſt vera.probatur efficaci 11

Digitized by Google

efficaci ratione, ex fine, in quem cœleſtia corpora facta ſunt à Deo, qui non eſt conſecutio loci naturalis, nec motus ad illum, imò nec aſſecutio alicuius alterius perfectionis, quæ ſibi deſit, vel neceſſaria ſit, cum ſint corpora perfectiſſima, ſed per communicationem ſuarum virtutũ medio motu, eſſe cauſam generationis ſublunarium corporum, quam poſſent perpetuã facere, quantum eſt ex ſe, quod D. Thom. docuit expreſsè in 4. d. 48. q. 2. art. 2. & concedunt omnes, ad hunc autẽ finem conſequendum, non ſolùm non eſt neceſſaria quies, ſed ei apertè repugnat, & neceſſaria eſt perpetuitas motus, ſaltem ex parte ſua; ergo non habent principium quietis, ſed ſolius motus. Secundò, quia ideò in eodem corpore poteſt dari principium motus, & quietis, quia motus ordinatur ad quietem, hoc eſt ad conſecutionem loci naturalis, & permanentiam in eo, nam vt oppoſiti ſunt; non poſſunt procedere ab eodem principio, ſed motus cœli non ordinatur ad quietẽ, vt probatum eſt; ergo non poteſt dari in eo principium quietis.

12 Ad primum argu. concedenda eſt maior, quod in cœlo non detur principium motus actiuum, ſed paſſiuum tantum, nõ quidem ex parte ſolius materiæ, (vt quidam falsò aſſerunt) ſed ex parte totius corporis. Minor tamen neganda eſt, quod potentia paſſiua ſit ex ſe indifferens ad habendum, & non habendum actum, ſed ex ſe eſt determinata ad illum habendũ aut recipiendum ab agente, & ita ſe habet potentia paſſiua cœleſtis corporis de ſe inclinata ad recipiendum motum, minimè ad non recipiendum, quod probat inter alia figura circularis eius aptiſſima ad motum potius, quam ad quietem. Secundum argumentum concedendum eſt, quia ſolum probat dari principium quietis in corporibus, quæ mouentur naturaliter ad conſequendum locum naturalem, ſed corpus cœleſte non mouetur propter hunc finem, ſed propter alterum longè diuerſum, cui repugnat quies. Et ideò non ſequitur, quod ſi habet principium motus, habeat etiam principium quietis.

Teſtimonium autem Ariſtot. pro prima opinione adductum, de ſolis generabilibus, & corruptibilibus naturam dici aſſerit ſecundum vulgarem, & magis vſitatam acceptionem eius, nobiſque notiorem, non excludens cœleſtia corpora, quibus alijs locis ſtatim citandis veram rationem naturæ attribuit.

Iuxta noſtram igitur ſententiam dicendum eſt, definitionem naturæ conuenire corporibus cœleſtibus, etiã ſi principium quietis non habeant, quia ſenſus illorum verborum, *motus, & quietis*, licet ſit copulatiuus, non cogit ponere in quocunque corpore principium vtriuſq; ſed talis eſt, omnis motus, & omnis quies vbicunque, & quomodocunque reperiantur, ſiue in eodem corpore, vel in diuerſis à natura, tanquam à principio intrinſeco procedere debent, & cum motus cœli procedat à natura eius, tanquam à principio intrinſeco, verè, & propriè conueniunt illi hæ particulæ, etiam copulatiuè ſumptæ. Exemplum habemus in definitione animæ tradita ab Ariſtot. 2. lib. de Anima in principio his verbis, anima eſt, *principium, quo mouemur, ſentimus, & intelligimus*. Habent ea verba, & ſenſum copulatiuum, ſed non talem, vt neceſſarium ſit in quolibet corpore animato has omnes operationes ponere, nam neque in plantis eſt principium ſentiendi, neque in animalibus principium intelligendi, ſed copulatiuus eius ſenſus talis eſt: vbicunq; reperitur intellectio, ſenſatio, aut localis motus vitalis, ab anima debet procedere, tanquam à principio, ſic ergo debet 13

Digitized by Google

intelligi definitio naturæ ſecundum copulatiuum ſenſum, & ſic intelligendam eſſe docent, D. Thom. Sotus, Toletus, cap. præſenti, & P. Pererius lib. 7. cap. 10. & ita ſolutum eſt omnino ſecundum argumẽtum in principio poſitum.

14 Tertium verò duo opponebat, primũ, quod non ſolum natura ſit principium motus eius, in quo eſt, ſed motus etiam exiſtentis in alio, vt ignis eſt principiũ naturale calefactionis, & alterius ignis à ſe geniti, quod concedendum eſt, ſed diuerſa ratione, nam primo reſpicit motũ proprium eius, in quo eſt, quia res quælibet primò intendit ſe perficere, quam alia, poſtquam verò in ſe perfecta eſt, intendit ſe communicare alijs, & ea perficere, ideò natura definitur per principium motus eius, in quo eſt, tanquam per primum, ſed non excludit ſecundum, ideò nec excluditur, quod motus, vel actiones, quæ ordinantur ad perficiendum alia, fiut, & dicantur naturales, & aliquãdo maximè naturales, quia maxima perfectio naturæ eſt, vt poſtquam perfecta eſt in ſe, alijs ſe communicet, eaq; perficiat. Ad aliud denique de motu grauium & leuium concedimus, quod procedat à generante, nihilominus in ipſiſmet grauibus, & leuibus datur principium, non ſolùm paſſiuum (vt quidam falsò putant) ſed etiam actiuum proximum, quod eſt eorum forma, & natura; quamuis paſſiuum ſolum ſufficeret, vt eis conueniret definitio naturæ, vt conſtat in cœlo, & in materia prima, quę ſolum eſt principium paſſiuum.

15 Solum reſtabat explicandum, quare ſupra principium motus addita fuit cauſa, videtur enim ſuperflua hæc particula poſt aliam, cum ſufficiat ad rationem naturę eſſe principium motus intrinſecum. Reſpondeo diuerſas eſſe de hac re expoſitiones, ſed placet expoſitio Alberti Magni, vtramq; particulam poſitam eſſe ſecundum propriam ſignificationem. Principium quidem, vt vniuerſalius, cauſa verò tanquam inferior addens influxum ſupra principium, fuit autem neceſſarium vtramque ponere, vt ſignificaretur naturam in diuerſis rebus diuerſo modo eſſe principium motus.

QVAESTIO II.

An definitio naturæ conueniat ſoli formæ ſubſtantiali, vel etiam materiæ, & priuationi.

Expoſita definitione naturæ optimo ordine ſequitur diſputandũ, an conueniat ſingulis principijs rerum naturaliũ, & quomodo eis conueniat. Et primò dicendum eſt de materia, circa quam duplex eſt opinio; prima tenet materiam non eſſe naturam ſimpliciter; ſed ſecundũ quid, per quandã Analogiam, aut ſimilitudinem cũ forma. Ita Valleſius cõtrouerſia 11. ad Tyrones, quem ſequũtur etiam plures moderni. Probat teſtimonio Ariſtot. qui ad finem huius capitis, & 5. Meta. cap. 4. videtur naturam conuertere cum forma, materiam verò ſolum eſſe naturam, quia receptaculum formæ eſt, imò in ſecundo loco afferit omnem aliam ſubſtantiam per Metaphoram dici naturam comparatone formæ; ergo ex mente eius ſolum materia eſt natura per attributionem ad formam, & ideò non vniuocè, nec ſimpliciter, ſed analogicè, & ſecundum quid. Probat etiam ratione ex definitione naturæ, quæ eſt principium, & cauſa motus, ſed materia non eſt principium & cauſa motus; ergo non eſt natura, Prob. minor, quia licet aliquo modo principium ſit, non poteſt eſſe cauſa; quia cauſa dicit influxum in effectum, ſed materia præter receptionem formæ nullum prorſus influxum habet ad conſtitu-

Digitized by Google

ſtitutionem rei naturalis,& longè minus ad motum, receptio autem formæ influxus non eſt; ergo nec materiæ conuenit eſſe cauſam motus. Et ſi dicas primò, eſſe principium materiale. Probat hoc eſſe falſum, quia eſſe principium materiale idem eſt, ac eſſe materiam, ſed materia nõ eſt materia motus, licet ſit materia rei naturalis; ergo nec principium motus dicenda eſt. Et ſi dicas ſecundò, eſſe principium motus, quia eſt principium rei naturalis ex qua ſequitur motus. Contra hoc etiam arguit, quod ex hoc ſolum habeatur, quod materia per ſe ſit principium rei naturalis, motus verò non niſi ex conſequenti, & ideò per accidens, quare non erit natura per ſe.

16 Secunda opinio tenet materiam, verè, & propriè, intrinſecè, & formaliter, & ideò vniuocè eſſe naturam cum forma, licet forma propter ſpecialem eius rationem longè perfectiorem, longè etiam perfectior natura ſit. Ita ſentiunt antiqui interpretes, Porphyr. Auer. Philop. Themiſt. atq; Simpl. & D.Tho. in Commen. huius capitis & cum eis omnes ferè moderni expoſitores, & hæc eſt expreſſa ſent. Ariſt. & vera. Probatur primum, ex tex.4. huius cap. vbi ita ait. *Vno igitur modo natura ſic dicitur prima vnicuique ſubiecta materia habentium in ſeipſis motus principium, & mutationis, alio autem modo forma, & ſpecies* Et 5. Meta cap.4. *Natura verò hæc prima materia, & hæc dupliciter, aut, quæ ad ipſum prima, aut ſimpliciter prima*. Probatur 2. quod ſit vera, quia materia ſimpliciter, formaliter, atque eſſentialiter eſt principium rei naturalis, ex quo componitur, atq; etiam generationis eius, & vtraq; ratio eſt propria naturæ; ergo formaliter, atq; ſimpliciter eſt natura. Maior euidens eſt apud Ariſto. & omnes, ſed probatur minor, quia ſubſtantia completa ex materia, & forma cõpoſita perfectiſsima natura eſt, vt docet Ariſt. 5. lib. Met. cap.4. & ideò vtraque pars ex qua componitur, nempe materia, & forma propriè etiam naturæ partiales erũt. Præterea eſſe principium generationis idem eſt, ac eſſe principium motus: cum generatio motus ſit, vt in hac definitione ſumitur; ergo cum materia propriè ſit generationis principium, propriè etiam erit principium motus, & propriè natura. Forma etiam educitur de potentia materiæ; ergo materia concurrit ad eductionem eius, tanquam materialis cauſa, ſed eductio formæ de potentia materiæ, in formis ſaltem corruptibilibus eſt realiter generatio, & motus; ergo materia eſt principium intrinſecum motus, quod eſt eſſe naturam.

Sed vt hæc veritas intelligatur, & facilius ſoluantur oppoſita arg. notandum eſt, quod principium, & cauſa motus in definitione naturæ, vt benè D.Th. c. præſenti in communi accipiuntur, prout abſtrahunt à quacunq; ratione principij, & cauſalitatis particulari, huius aut illius generis, & ideò æquè conueniunt cuicunque principio, & cauſæ motus, ſiue ſit actiuum vel paſsiuum. Et ideò cum materia, propriè, formaliter, & ſimpliciter ſit principium motus, & cauſa materialis eius recipiens in ſe generationẽ (quæ verè motus eſt, vt hac in parte ſumitur) & materialẽ concurſum ad illam præbens, atq; etiam ſit principium, & cauſa intrinſeca ſubſtantię compoſitæ (quæ perfectiſſima natura eſt) ſequitur formaliter, atq; ſimpliciter ei conuenire definitionẽ naturæ, licet formæ perfectius conueniat, propter particularem rationem ſuæ cauſalitatis longè perfectioris, quod nõ tollit, quin vniuocè conueniat vtriq;, ſicut non tollit vniuocationem generis, quod natura eius perfectius conueniat alicui ſpeciei ratione perfectioris differentiæ. 17

Ad

18 Ad teſtimonia pro alia opinione negandum eſt, quod Ariſtot. conuertat naturam cum forma: cum expreſsè in eiſdē locis dicat materiam eſſe naturam abſq; vllo addito diminuente, ſed ſolum dicit priuationem eſſe naturam, quia eſt quaſi quædam forma. Negandum eſt etiā, quod afferat omnem ſubſtantiam, præter formam eſſe naturam per Metaphoram, non enim loquitur ibi de forma, ſed de ſubſtantia completa, & ſpecifica ex materia, & forma compoſita; quam dicit eſſe perfectiſsimam naturam, ita vt omnis alia ſubſtantia per Metaphoram dicatur natura reſpectu illius, quod afferit propter artificialia, quæ, ſi aliqua ex parte dicuntur natura, ſolum eſt propter materiam, vel ſubiectum, quæ eſt aliqua ſubſtantia completa, vt per ſe eſt manifeſtum.

Ad argu. neganda eſt minor; quod materia non ſit cauſa motus cum euidens ſit eſſe cauſam materialem generationis, atque eductionis de potentia materiæ, Imò & omnium aliorum motuum naturalium materialis cauſa eſt, ſaltem partialis, cū ſit materialis cauſa entis naturalis, à quo procedunt, quod non eſt eſſe principium motus per accidens; ſed ſatis per ſe. Nec ſequitur eſſe materiam motus, ſed materialem cauſam, quia cauſa materialis non eſt materia quomodocunque ſumpta, ſed vt præbens ſuum concurſum ad effectum.

Quomodo conueniat formæ definitio naturæ.

19 CErtum eſt apud omnes formam eſſe naturam, & perfectiori modo quam materia, quia vtrumque afferit expreſsè Ariſtot. eiſdem locis citatis, & ratio euidenter probat, cum ſit perfectior pars entis naturalis (in quo eſt perfectiſsima ratio naturæ) tribuens ei ſpeciem, atque etiā ſit principium generationis, & aliorum motuum præcipuum. Solum poteſt eſſe dubium de modo, quo ei conueniat definitio naturæ, nempe vt principio, & cauſæ materiali, vel efficienti. Et prima opinio tenet ſolum ei conuenire, vt principio paſsiuo, & non vt actiuo. Ita Simplicius capite præſenti poſt elucidationem textus, qui putat naturam nō definiri ab Ariſtot. vt conuenit viuentibus, quæ habent principium actiuum motus, ſed ſolum, vt conuenit non viuentibus, quæ ſolum vocantur hac in parte entia naturalia, & cum non moueantur à principio intrinſeco actiuo, ſed à generante, ſolum habent in ſe principium paſsiuum ſuorum motuum, quare ſicut tota ipſa natura eorum ſolum concurrit ad motum paſsiuè, & tanquam materialis cauſa, ita etiam vtraque pars eius, nempe materia, & forma ſolum eſt principium paſsiuum motus, & ſolum conuenit ei ratio, atque definitio naturæ, vt principio paſsiuo. Simplicium ſequitur Scotus in 2.d.18. qu. vnica, § *Ad aliud de definitione naturæ dico, &c.*

Probant teſtimonio Ariſt. 8. lib. Phyſ. textu 23. & 28. vbi expreſsè docet non viuentia non moueri actiuè à ſe, ſed ab eo, quod ea genuit, ſed quod mouetur actiuè ab alio extrinſeco, non habet principium intrinſecum motus, ſed ſolum paſsiuum, quia ſolum eſt receptiuum motus; ergo materia, & forma harum rerum paſsiua ſolum principia motus eſſe poſſunt. Probat Scotus ratione, quia natura eſt intrinſecum principium motus, non intrinſecum, vt actiuum, quia omne principium intrinſecum eſſet actiuum; ergo eſt principium intrinſecum, vt paſsiuum, quare formæ conueniet, vt principio paſsiuo, & meritò quidem, quia ſicut per formam conſtituitur res naturalis in ſuo eſſe ſpecifico, ita conſtituitur, tanquam receptiua motus, & ſi per formam receptiua eſt, 20

forma

forma quoque ipſa ſuo modo erit principium receptiuum, ſeu paſſiuum. Hæc tamen ſententia expreſsè eſt contra Ariſt. atq; etiam contra rationem. Contra Ariſtot. quidem, quia in principio huius cap. docet naturam præcipuè conuenire animalibus integris, & partibus eorum his verbis. *Natura quidem ſunt animalia, & partes ipſorum*, Ergo falſum eſt fundamentum Simplicij, quod non definiatur ab Ariſtot. natura viuentium. Falſum eſt etiam, quod colligit, nempe formam ſolum eſſe poſſe principium paſſiuum motus: cum euidens ſit, & ab eo conceſſum, formam in viuentibus eſſe actiuum principium motus. Quod verò ſit contra rationem probo, quia motus vitalis eſt à principio intrinſeco actiuo ſecundum Ariſtot. & omnes, vt nutritio, & augmentatio probant; ergo datur in viuentibus principium actiuum motus, quod nō poteſt eſſe, niſi ratione formæ: cùm à materia nulla poſſit efficientia prouenire. Atq; etiam in non viuentibus ſublunaribus datur ſemper principium motus actiuum, vt grauitas & leuitas, quæ cum potentia naturalis ſit à natura grauis effectiuè procedens, non poteſt non procedere effectiuè à forma eorum, & eius virtute concurrere effectiuè ad motum, quare forma ipſa principalius, quam grauitas erit actiuum principium motus. Quod verum eſt ac neceſſarium, etiamſi moueantur à generante, ſed in hoc ſolum poteſt eſſe differentia, quod ſi moueantur à generante, forma, & grauitas ſolum erunt principia actiua inſtrumētalia motus, ſi verò moueantur à ſe, forma erit principium actiuum principale vt, quo, grauitas verò inſtrumentale.

11 Communis igitur ſententia, & vera tenet, principium, & cauſa in definitione naturæ abſtrahere, à principio actiuo, & paſſiuo, & indifferenter conuenire vtrique ſed formam in corporibus ſublunaribus ſemper eſſe principium actiuum, materiam verò ſemper paſſiuum, in cœleſtibus verò vtramque eſſe principium paſſiuum, ſicut totum ipſum cœlum ex vtraque compoſitum paſſiuum tantum principium eſt. Ita D. Tho. lectione prima horum commentariorum, quam ſequuntur cæteri interpretes Ariſtotelis. Ad teſtimonium Ariſt. Reſpondeo, quod licet non viuentia moueantur à generate ex mente eius, falſum eſt, quod ſolum habeant principium paſſiuum intrinſecum motus, nam verè habent actiuū ſaltem inſtrumentale, quod eſt forma ſimul cum grauitate, & leuitate. Ad argu. Scoti concedenda eſt prior pars minoris, quod natura non ſit principium motus, vt actiuū, ſed neganda poſterior, quod ſit principium motus, vt paſſiuum, nam ſi ita eſſet in viuentibus non eſſet natura, nec eſſent entia naturalia; ſed natura eſt principium motus, vt abſtrahens ab actiuo, & paſſiuo, & ita vtriq; conueniens, ſed actiuo perfectius propter ſpecialem rationem eius longè perfectiorem.

An, & quomodo priuatio ſit natura.

De priuatione tandem vtrumq; dubitamus, an ſit natura, & quomodo ei conueniat definitio. Et prima opinio negat priuationem vllo modo eſſe naturā. Ita Sotus capite præſenti, & Pererius lib. 7. de natura cap. 4. probatur 1. ex definitione naturæ, quæ eſt *principium, & cauſa motus, & quietis* Sed licet priuatio ſit aliquo modo principium motus, nempe generationis, non poteſt eſſe vllo modo cauſa, cum non poſſit habere influxum circa illam, nec poteſt eſſe vllo modo principium quietis: cum deſinat eſſe per mutationem, cuius principium eſt; ergo nec poteſt eſſe vllo modo natura. Secundò, quia 12

V

dò, quia natura rerum eſt ſubſtantia earum, ſed priuatio non eſt ſubſtantia, imò neque habet vllam entitatem poſitiuam, ſed per ſe, & ſimpliciter eſt non ens, & reſpectu materiæ potius ſe habet ad modum accidentis; ergo non eſt natura.

Secunda opinio eſt oppoſita, quod priuatio ſit natura. Ita Themiſtius in ſua Paraphraſi, ſuper lib. 2. Phyſ. num. 15. Simplicius, Albertus Magnus, Villalp. Toletus, & Conimbr. cap. præſenti. Et probatur ex Ariſtotele, qui ad finem huius capitis poſtquam probauit formam eſſe perfectiorem naturam, quam materia, ſubiunxit, priuationem etiam eſſe naturam, cum ſit quodammodo forma, his verbis. *Forma itaq; natura eſt, ſed forma, & natura dupliciter dicitur, etenim priuatio forma quodam modo eſt.* Sed exponunt Autores oppoſitæ ſententiæ hæc verba dupliciter. Primò de forma accidentali. Secundò de forma ſubſtantiali generanda, quam dicunt priuationem ponere in materia: cum ſit principium generationis eius. Sed neutra expoſitio quicquam valet, non prima, quia expreſsè loquitur Ariſt. de forma, quæ eſt natura, & hanc diuidit in formam poſitiuam, & priuationem, quam appellat quodammodo formam, ſed forma, quæ eſt natura eſt ſubſtantialis; ergo non habet locum expoſitio de forma accidētali. Nec aliquid valet ſecunda expoſitio, quia priuatio non ponit per ſe formam in materia, ſed per accidens; alioqui ſi per ſe eam poneret, cum per eius aduentū deſtruatur, per ſe intenderet propriam deſtructionem, quod repugnat. Et licet per ſe eam poneret, non poſſunt verba Ariſtotelis de forma intelligi, ſed neceſſariò de priuatione quia aſſerit eſſe quodammodo formam; forma autem quam ponit, ſimpliciter forma eſt.

23 Probatur deinde ratione, quia priuatio eſt principium generationis per ſe, & generatio eſt motus; ergo eſt principium motus per ſe, vt dicitur in definitione naturæ, quare erit etiam natura. Et ſi dicas id non ſufficere, quia non eſt cauſa. Contra hoc eſt primò, quod non requiritur eſſe cauſam, ſed ſatis eſt eſſe principium, nam licet copulatiuè accipiantur verba, ſenſus eorum eſt, vt vidimus, naturam eſſe principium motus ſecundum ſe, & aliquando etiam eſſe cauſam, ſi addat influxum, & tunc perfectiorem habere rationem naturæ. Sed ad rationem naturæ abſolutam ſufficit eſſe principium. Secundò, quia licet priuatio non ſit cauſa generationis, eſt tamen cauſa corruptionis: cum ſit terminus ad quem eius, qui habet rationem finis, & formæ, & ideò ſuo modo in eam influit, quamuis non poſitiuè, ſed negatiuè, quia nec corruptio poſitiua mutatio eſt, ſed negatiua.

In hac re noſtra ſententia eſt, priuationem non eſſe naturam vniuocè cum forma, & materia, ſed analogicè, & ideò non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quod verba Ariſto. citata probant, cum non dicat eſſe formam, aut naturā ſimpliciter, ſed quodammodo, quod abſq; dubio additum diminuens eſt. Et natura ipſa priuationis, quia ſolum poteſt habere rationem naturæ, in quantum eſt forma, ſed non eſt propriè forma, ſed impropriſſimè, & per quandam ſimilitudinem; quare ſicut eſt forma ſolum per ſimilitudinem, ita ſolum per ſimilitudinem eſt natura, & propterea non vniuocè, ſed analogicè, & ſecundum quid. Et argu. primæ opinionis ſolum probant non eſſe naturam ſimpliciter, ſubſtantiam, vel ens, ſed priuatiuè, quod tamen ſufficit, vt ad ſpeciem, & prędicamentum formæ ſubſtan- 24
tialis reducatur. Nec obſtat, quod ſe habeat ad materiam per modum accidētis, quia eundem ferè modum habet forma, & non ideò deſinit eſſe ſubſtantia, nec etiam

iam priuatio ſuo modo. Et etiam argumenta ſecundæ opinionis non probant alio modo eſſe naturam, quam per Analogiam, vt per ſe eſt manifeſtum, nam cū natura per ſe dicat poſitiuam entitatem, etiam ſimpliciter dicit poſitiuum principium motus, & ſolū priuatio in hoc ſenſu poteſt eſſe principium ſecūdum quid. Nec obſtat, quod ſimpliciter ſit enumerata inter principia naturalis generationis, quia principium generationis vniuerſaliorem rationem dicit, quā natura, & ideò imperfectiorem, natura verò ſimpliciter ſumpta addit ſubſtantiā, & eſſentiam rei, quæ de ſola entitate poſitiua ſimpliciter dicuntur, per quam res eſt principium motus, ideò plus requiritur, vt priuatio ſit ſimpliciter natura, quam vt ſit ſimpliciter principium generationis.

QVAESTIO III.

V. definitio naturæ conueniat animæ præſertim rationali.

25 Formæ ſubſtantiales ſunt in duplici differentia, quædam inferioris ordinis, quæ non ſunt principia vitæ, ſed cōpoſita quædam ſubſtantialia vitæ expertia conſtituunt, quæ ad vnam operationem, vel alteram determinantur, eaſque eodem modo ſemper exercent, & ideò omnes partes corporis eiuſdem rationis habent, quæ propterea homogeneæ vocantur. Aliæ formæ ſunt ordinis ſuperioris, quarum ſuperior, ac perfectior virtus in eo oſtenditur, quod natæ ſunt informare corpora vita prędita, ac diuerſarum partium, & membrorum, in quibus, non vnius aut alterius tantum operationis principia ſunt, ſed diuerſarū, nec eodem modo ſemper exercent omnes, ſed quaſdā diuerſis modis, & iſtæ dicuntur animæ, de quibus præcipuum quoddam opus Philoſoph. edidit Ariſt. quod de anima vocauit, in cuius principio duplici definitione definit animam. Prima talis eſt. *Anima eſt actus corporis Phyſici organici potentia vitam habentis.* Secunda verò ita habet, anima eſt *principium, quo mouemur, ſentimus, & intelligimus.* Anima autem triplex eſt, vegetatiua, quæ eſt principium nutritionis in plantis, ſenſitiua, quæ eſt principiū ſenſationis in animalibus, & rationalis, quæ eſt principium ratiocinandi, atque 26
intelligendi in hominibus. Et ita ſe habent, vt ſecunda includat omnes perfectiones primæ, & aliquem gradum perfectiorem ſupra eas addat, & tertia perfectionem duarum, ſupra quas addit gradum perfectiorē, vt anima ſenſitiua habet perfectionem vegetandi, & ſupra eā addit aliam maiorem ſentiendi, & ideò vtriuſque operationis principium eſt, & alterius etiam, quæ vocatur motus localis progreſſiuus, & anima rationalis habet perfectiones vegetandi, ſentiendi, & addit aliam longè maiorem, nempe gradum rationalitatis, & ideò principium eſt vegetandi, ſentiendi, mouendi localiter, & ratiocinandi, hoc eſt intelligendi, & volendi. Quia ergo formæ iſtæ altioris ordinis ſunt, videntur excedere rationem naturæ definitæ ab Ariſtotele, quæ ſolum inferioribus formis conuenire videtur, quaſi natura, & naturale, modum eſſendi, & operandi ad vnum determinatum ſignificent. Propterea dubitatum eſt, an formæ iſtę præſertim rationalis longè perfectior, ſint natura, cui definitio verè, & propriè conueniat. 27

Et propterea prima opinio excludit omnes à ratione, & definitione naturæ. Ita Auicenna lib. 1. ſuæ ſufficientiæ c. 5. Simplicius capit. præſenti, Albertus Magnus 1. lib. Phyſ. tract. 1. cap. 2. & lib. de origine animæ ca. 4. probatur teſtimonio Ariſtotelis

Digitized by Google

telis 4.lib. de partibus animalium cap.1. vbi plures animas excludit à ratione naturæ his verbis. *Conſtat igitur non de anima diſſerere omni oportere: quandoquidem non omnis anima natura eſt, ſed aliqua eius pars, vna, aut etiam plures.* Et deinde ratione. Primò, quia forma naturalis hæc habet intrinſeca, vt educatur de potentia materiæ, ab eaque intrinſecè dependeat vt ſit terminus generationis, & quaſi finis eius, vt expreſsè docet Ariſtoteles capite præſenti, & propterea dicit formam eſſe perfectiorem naturam, quam materia, & cum ex dependentia in eſſe oriatur dependentia in operando, hinc prouenit, vt ſit principiũ operationum ab eadem materia dependentium, ſed anima rationalis nihil horum habet: neque enim educitur de potentia materiæ, ſed ex nihilo creatur à Deo, & ideò non eſt forma materialis, ſed purè ſpiritualis. Neque dependet à materia in eſſe, neque in præcipuis operationibus, quarum principium eſt, vt sũt intelligere, & velle, vnde, nec eſt terminus generationis, ſed creationis; ergo nõ eſt forma naturalis, nec conuenit ei definitio naturæ.

Secundò, natura eſt principium motus, ſed anima rationalis, ſaltem ſecundum vltimum gradum rationalitatis non eſt principium motus; ergo ſaltem, vt rationalis non eſt natura. Probatur minor, quia vt rationalis eſt, ſolum eſt principium intelligendi, & volendi, ſed intelligere, & velle, non ſunt motus, ſed operationes quædam ſpirituales, & purè immateriales, quæ ideò non recipiuntur in corpore; ergo non eſt natura.

28 Secunda opinio animam vegetatiuam, & ſenſitiuam aſſerit eſſe naturam, atque etiam rationalem ſecundum gradus vegetandi, & ſentiendi, quos continet, non tamen ſecundum gradum rationalitatis, ſecundum quem naturalia excedit, & ideò, vt rationali non conuenire illi definitionem naturæ. Huius opinionis meminit Toletus quæſt.2. Proœmiali in lib. de Anima. Alij denique, quos ibidem refert, animam rationalem ſecundum vltimum gradum rationalitatis dupliciter conſiderari aiunt. Primò, vt eſt principium intellectionis dependentis à phantaſmate, per quam corporalia intelligit. Secundò, vt eſt principium alterius intellectionis, quam habet in corpore, ſine dependentia à phantaſmate, per quam ſeipſam, & Angelos intelligit, & ſub prima conſideratione eſſe naturam, quia eſt principium motus, nempe intellectionis dependentis à phantaſmate, quæ motus Phyſicus eſt ſub communi ratione, qua ſumitur motus in definitione naturę, ſub ſecunda verò conſideratione non eſſe naturam, quia nullius motus principium eſt, nam cum intellectio illa non depẽdeat à ſenſibus, nec motus vocari poteſt.

Vera autem doctrina, & omnino tenenda his concluſionib. explicatur. Prima eſt de anima vegetatiua, & ſenſitiua. 29

Vtraq; hæc anima verè, & propriè eſt natura, cui conuenit definitio naturæ ab Ariſtotele deſignata. Hæc habetur apud Ariſtotelem 1.libr. de partibus animalium cap.1. & lib. 1. de Anima textu.1. quibus locis de Anima in vniuerſali, & in particulari de anima ſenſitiua, quæ ſimul eſt vegetatiua docet naturam eſſe, & ideò per ſe pertinere ad Philoſophum naturalem, conſiderationem eius. Et ita ſentiunt omnes interpretes Ariſtotelis, tam antiqui, quam moderni, non ſolum cap. præſenti, ſed etiam libro 1. de Anima in principio. Et probatur euidenti ratione. Quia vtraq; anima eſt principium motus, vegetatiua quidem nutritionis, & augmentationis, ſenſitiua verò motus localis, (quem vocant progreſsiuum) & omnium ſenſationum, quę veri motus ſunt ſub generali

nerali ratione, ſub qua conſideratur motus in definitione naturæ, ſunt enim mutationes quædam corporeæ, & materiales, per quas mutantur potentiæ ſenſitiuæ; ergo vera ratio naturæ conuenit his formis. Et quod de eis dicimus, de anima rationali intelligendum eſt ſecundum eoſdem gradus vegetandi, & ſentiendi, quos continet. Per quos euidens eſt eſſe principium eorundem motuum naturalium.

30 Secunda concluſio, anima rationalis etiam ſecundum vltimum gradum rationalitatis, non ſolùm eſt natura, ſed perfectiſsima natura, & ei conuenit eadem definitio naturæ tradita ab Ariſt. Ita ſentiunt D.T. Alex. ſimpl. cap. præſenti. Tolet. q.2. proœmiali in lib. de Anima. Conimbr. etiam cap. præſenti, Suar. tom.1. diſ.1. ſec.2. n.17. Vt autem probemus hanc concluſionem, ſupponendum eſt tanquã fundamentum certiſsimum, quod anima rationalis, vt rationalis eſt vera forma corporis. Hoc eſt certum in fide catholica, quia definitum ab eccleſia in Concilio Lateranenſi ſub Leone 10. & in Concilio Vienenſi ſub Clemente 5. & habetur definitio in Clementina vnica de ſumma Trinitate, & fide catholica. Et probat. euidenti ratione, quia anima rationalis ſecundum gradum rationalitatis conſtituit hominem ſpecie diſtinctum à cæteris animalibus, ſed repugnat eſſentiam, vel ſpeciem hominis reſultare ex vnione animæ ad corpus per ſolam aſsiſtentiam extrinſecam motoris ad mobile, ſed omnino requiritur informatio materiæ, & vnio ſubſtantialis cum ea, per quam fiat ex vtraq; ſubſtantiale compoſitum talis ſpeciei; ergo anima rationalis, vt rationalis eſt vera forma corporis. Ex quo intelligitur poſitionem Platonis, quam refert D.Tho.1.p.q.76. art.3. aſſerentis animam intellectiuam nõ eſſe formam corporis, ſed ſolum ei aſsiſtere ad motum, cæteraſq; operationes, ſicut gubernator aſsiſtit naui, errorem eſſe, non ſolum cõtra fidem catholicam, ſed etiam aduerſus principia veræ Philoſ. naturalis.

31 Ex hac igitur veritate colligitur primum argum. ad probandam concluſionem noſtram, hoc modo. Anima rationalis eſt vera, & naturalis forma corporis conſtituens cum eo compoſitum naturale, quod vocatur homo; ergo eſt vera natura. Prob. conſequentia, quia natura, vt docet expreſsè Ariſtoteles cap. præſenti de materia, & forma dicitur propriè, tanquam de partibus integræ naturæ, ex vtraq; compoſitæ. Secun. ex definitione naturæ, quæ eſt principium motus, anima rationalis non ſolùm ſecundum gradus vegetandi, & ſentiendi eſt principium motus nutritionis, augmentationis, localis, ac ſenſationis, ſed etiam ſecundum gradum rationalitatis eſt principium admirationis, actus ridendi, flendi, & loquendi, qui omnes procedunt ab homine, vt homo eſt, & conſequenter ab anima, vt rationali, à qua etiam procedit, vt operationes ſenſitiuæ quæ veri motus ſunt, ordinentur ad intelligendum, eſt etiam principium intellectionis dependentis à phantaſmate, & ſenſibus, quæ ideò mutatio Phyſica eſt, & motus etiam Phyſicus, prout ſumitur in definitione naturæ; ergo verè, & propriè eſt natura, cui definitio conuenit. Colligitur etiam noſtra concluſio euidenter ex doctrina Ariſtot. qui in 3. lib. de anima, agit ex profeſſo de anima rationali, vt eſt principium intellectionis dependentis à phantaſmate, cui non ſolùm intellectum cognoſcentem tribuit, ſed etiam agentem ad productionem ſpecierum intelligibilium medijs phantaſmatibus; ergo ait de illa, vt intellectiua, & rationalis eſt, ſed lib. de anima ſunt præcipua pars Phi-

Digitized by Google

loſoph. naturalis; ergo ſortit cōſiderationem animæ rationalis, vt talis, per ſe pertinere ad Philoſophiam naturalem. Ex quo ſequitur euidenter ex mente eius eſſe naturam, quod etiam docuit ca. ſequenti, vbi duplicem eius ſtatum inſinuat, primum, quem habet in corpore, & hoc modo ad naturalem Philoſophiam, tanquam vera, & naturalis forma corporis; veraq; proinde natura pertinere docet. Secundum, ſeparationis à corpore, in quo non eſt principium alicuius motus, ſed ſolius intellectionis, & volitionis, non dependentium à ſenſibus, quia in eo ſtatu non intelligit per ſpecies acceptas à rebus medijs ſenſibus, ſed naturaliter infuſas a Deo, nam tales debentur illi ſtatui naturali, & ideò ſecundum hunc ſtatum non eſſe actu formam, quare nec eſſe naturam, nec eius conſiderationem pertinere ad Philoſophum naturalē, ſed ad primum, qui eſt Metaphyſicus. Et hæc doctrina veriſſima eſt, & recepta ab omnib. autorib. citatis pro noſtra ſententia.

32 Ad teſtimonium Ariſto, adductum pro prima opinione reſpondeo intelligendum eſſe ex his, quæ modo dicebamus docere Ariſto. de anima rationali cap. ſequenti, nempe, quod licet anima rationalis ſecundum vltimum gradum rationalitatis pertineat ad conſiderationem Philoſophiæ naturalis, non tamen ſecundū vtrumq; ſtatum informationis materiæ, & ſeparationis ab ea, ſed ſolum ſecundum primum, quia in eo ſtatu officium veræ formæ naturalis exercet, & principium plurium motuum naturalium eſt, & ideò verè, & propriè natura, qui definitio conuenit. In ſtatu verò ſeparationis, nec officiū formæ exercet, nec principium motus eſt, & ideo ſecundum eum non eſt natura, nec ei conuenit definitio, nec pertinet ad conſiderationem Philoſophicam, ſed Metaphyſicam, quemadmodum aliæ ſubſtantiæ ſpirituales independentes à materia.

Ad 1. arg. negandum eſt, quod illa omnia, quæ enumerantur, pertineant ad rationem formæ Phyſicæ, vt talis, ſed potius ſunt imperfectiones eius, à quib. concedimus animā rationalem liberam eſſe, ex hoc tamen non ſequitur eam non eſſe naturam, ſed potius, quod ſit natura perfectiſſima, habens, quæcunque pertinent ad rationem formę, ſecluſis imperfectionib. formarum purè materialium. Quod verò non ſit terminus generationis, diſtinguendum eſt, nam ſecundum ſuum eſſe ita verum eſt, ſed ſecundum informationem materiæ, vel vnionem ad corpus verè terminat generationem, & ideò finis eius eſt, in quem ordinatur. Atque etiam eſt diſtinguendum, quod dicitur non eſſe corpoream, ſed purè ſpiritualem, nam corporeū dupliciter ſumitur, vt quod, & vt quo, & illud eſt corporeum primo modo, quod habet partes, ex quib. componitur corpus, vt homo, vel leo, corporeum verò, vt quo, eſt illud, quod tribuit alteri eſſe corporeum, licet corpore, & partib. careat, vel in ſe ſit ſpirituale, & hoc modo anima rationalis corporea eſt, & materialis tribuēs materię, aut corpori eſſe corporeum, & hoc eſt eſſe corpoream tanquam formam, & ideò tāquam veram naturam, cui definitio conuenit. 33

QVAEST. IV.

An ars poſſit efficere opera naturæ.

MVlta de rebus artificialibus adducit Ariſtot. cap. præſenti. Vt differentiam inter artem, & naturam conſtituat, ex eaq; colligat, illa, quæ per artem fiunt, non habere in ſe principium motus intrinſecum, ſicut habent naturalia, atq; etiam definitionem naturæ in eo conſiſtentem, quod ſit principium intrinſecū motus, 34

motus, ideò vt melius definitionem na-
turæ intelligamus, diſputandum eſt, an
naturalia adeò ſint perfectiora his, quæ
fiunt per artem, vt nunquam poſſint hæc
perfectionem naturaliũ attingere. Quod
vt melius fiat duo ſunt prius explicanda,
primum, in quibuſnam conueniant arti-
ficialia cum naturalibus, & in quibus ab
eis differant. Secundum an naturalia ſint
perfectiora artificialibus.

Explicatur in quibus aſſimulintur artifi-
cialia naturalibus, & in quibus ab
eis differant.

INter multa, in quibus artificialia aſſi-
milantur naturalibus, hæc ſunt præ-
cipua, primum, quod ſicut naturalia pro-
cedunt à ſuis agentibus per modum cu-
iuſdam ſimilitudinis, ita vt ſimilem for-
mam inducat agens in materiam, ei[illegible]
quam ipſum habet eſſe, & virtutem ope-
randi, ita artifex producit effectum arti-
ficialem ſimilem formæ, aut exemplari
præconcepto, quod habet in mente, prius
namq; fabricatur domum apud ſe, dein-
de ad ſimilitudinem exemplaris in men-
te formati, eam fabricatur extra. Secun-
do aſſimilantur in modo agendi, quia
ſicut agens naturale, non ſtatim, neq; vno
(vt aiunt) ictu producit effectum ſecundũ
vltimam perfectionem, ſed prius ſub eſſe
imperfecto, paulatim eum perficiens,
quouſq; vltimam perfectionem ei tribu-
it: principio enim embrionem quendam
vix formatum, membriſq; diſtinctum na-
tura producit, quem paulatim ſub altiori
forma perficit, & tandem ſub vltima per-
fectione ſpecifica hominis, aut alterius
animalis in lucem edit: ita artifex prius
præconceptum opus leuiter adumbrat;
poſt verò perfectiorib. delineamentis il-
lud perficit, ac tandem perfectam ſpeciẽ
artis ei confert. Et hanc ſimilitudinem
tradit Ariſtoteles 2. libr. de Generatione
animalium capite quarto, poſt medium.

Tertiò, ſimilitudo etiam in modo ope- 35
randi conſiſtit, quia ſicut agens naturale
non producit effectum, niſi præſuppoſita
materia, quam prius diſponit, ac deter-
minat ad talem formam cum ex ſe indif-
ferens eſſet: ita artifex materiam præſup-
ponit, vt lignum, aut lapidem, eam expo-
lit, aptamq; efficit ad talem formam arti-
ficialem ſuſcipiendam, quã inducere in-
tendit: cum prius rudis, & inepta eſſet,
atque indifferens ad ſuſcipiendas plures.
Conueniunt 4. in eo, quod ſicut in rebus
naturalibus contingunt aliquando mon-
ſtra, vel ex defectu, an ſuperabundantia,
vel indiſpoſitione materiæ, vel propter
contrariam cauſam impedientem, à qua
vincitur agens; ita in operib. artis con-
tingere ſolent monſtra. Aſſimilantur tã-
dem in modo operandi, ſine deliberatio-
ne, imò ex determinatione naturali ad
vnum, quem habet ſemper natura, & quẽ
imitantur quædam artes, vt docet Ari-
ſtot. 3. lib. Ethic. cap. 3. quæ per certa quæ-
dam, atq; ſtatuta media attingunt finem,
cuiuſmodi ſunt ars ſaltandi, atq; forman-
di litteras, & ſimiles, non enim conſultat
nec deliberat faber lignarius, vtrum pri-
us ſecandum ſit, aut dolandum. Sed me-
dia determinata, modo quaſi naturali aſ-
ſumit, vt per ea inducat formam artis. 36

Licet autem in his, & alijs aſſimilen-
tur, in multis alijs differunt. In primò
quidem, quia natura eſt ipſamet ſubſtan-
tia rerum, ars verò non pertinet ad ſub-
ſtantiam artificis, ſed accidens quoddam
eſt ei ſuperadditum ad prædicamentum
qualitatis, & ſpeciem habitus pertinens.
Vnde ſequitur, quod natura ſit principiũ
motus intrinſecum effectiuum; vel ſaltẽ
paſſiuũ, ars verò directiuum tantum, præ-
ſupponit enim naturales motus mẽbro-
rum eoſque dirigit, modum conſtituens,
quo exercẽdi ſunt. Ex quo fit, quod ſi ali-
quem

Digitized by Google

quem motum naturalem ſurſum, aut deorſum ſolent habere artificialia, non ab arte, tanquam à principio procedat, ſed à natura earum rerum, quæ materia eiuſdem artis ſunt. Secundo differunt, quod omnes partes, & principia rei naturalis ſunt à natura, vt de partibus, & principiis animalium docuit Ariſtot. in principio huius cap. vt materia, forma, caput, brachium, & pedes. In artificialibus verò, licet effectus fiat per artem, non tamen principia omnia & partes eius, vt patet in domo, quæ licet fit ab arte, principia tamen, & plures eius partes ſunt à natura, vt ligna, lapides, & multa alia. Differunt 3. ex parte materiæ, quæ in naturalibus eſt incompleta ſubſtantia, in artificialibus verò completa, vt lignum, aut lapis. 4. ex parte formæ, quæ in naturalibus ſubſtantia eſt, & vnum ſubſtantiale cum materia conſtituens; in artificialibus verò quoddam accidens ſuperadditum, cõſtituens cum materia compoſitum accidentale. Quintò differunt, quod forma artificialis in ſola ſuperficie materiæ cõſiſtit vlterius non tranſiens, naturalis verò materiæ viſcera penetrat. Poſtremam differentiam poſuit D. Thom. 2. lib. cõtra gentes capit. 76. quod forma inducta per artem non conſequitur virtutem artis, hoc eſt virtutem producendi aliam formam ſimilem per actionem artis, ſicut formæ naturales productæ per alias, vt plurimum conſequuntur virtutem producendi alias ſimiles, vt forma ignis producta poteſt alteram ſimilem ligno imprimere.

Quod natura ſit perfectior arte ſimpliciter, ſed minus perfecta ſecundum quid.

37 Ex his facilè colligi poteſt, naturam eſſe ſimpliciter perfectiorem arte, probatur duplici ratione. prima, quia natura eſt ſubſtantia rerum, ars verò accidens eis ſuperadditum, ſed ſubſtantia eſt perfectior accidente; ergo natura eſt perfectior arte. Secundò, quia natura eſt, quaſi finis artis, tantò enim excellentior eſt ars, & opus eius, quantò magis imitatur naturam, ſed finis eſt perfectior medio ad illum conſequendum ordinato; ergo natura eſt perfectior arte. Simpliciter autem perfectiorem eſſe dicimus, quia ſecundum quid ars eſt perfectior, ſicut ſubſtantia ſimpliciter eſt perfectior accidentibus, ſed hæc ſunt perfectiora ſecundum quid, in quantum ſubſtantia ipſa perficitur accidentibus, tanquã proprio, ac naturali ornatu, ita natura perficitur per artem, & opera eius, & quaſi illuſtratur, atque eleuatur, & longè perfectior apparet, in quo ſenſu verum eſt illud axioma ſatis tritũ, *ars perficit naturam*, & ex hoc videmus, quaſi nouum quendã mundum, vel innouatum certè, & maximè perfectum proceſſiſſe, ex vſu diuerſarum artium, vt exiſtimari poſſit in rerum naturalium conditione, quaſi prima huius mundi fundamenta iecisse Deum, per diuerſarum verò artium opera, ad perfectum vſque eum perduxiſſe. Tribus igitur modus comparare poſſumus naturalia cum artificialibus. Primò, ſi accipiamus naturam, vt perfectam per artem, & hoc modo certum eſt perfectiorem eſſe ſeipſa ſimpliciter ſumpta. Secundò, ſi accipiamus artificialia, vt includunt naturalia, tanquam materiam, & hoc etiam modo eſt certum perfectiora eſſe naturalibus, perfectior eſt enim ſtatua ſecundum omnia, quæ includit, rudi ligno, quia ſub tali conſideratione perfectionem ſimul naturæ, & propriam cõtinent. Tertiò accipi poſſunt ita, vt non ſe includant, ſed vt ſint diuerſi ordinis, & hoc eſt ea comparare ſimpliciter;

quo

quo pacto natura perfectior eſt arte, & naturalia perfectiora artificialibus, vt probauimus.

38 His ſuppoſitis, ad quæſt. propoſitam procedendum eſt, an ars poſſit aliquando producere opera naturæ, aut naturalia. Et videtur poſſe, primò, quia Aegyptiorum ſapientes, aut Magi, vt ſcriptura ſacra docet in lib. Exod. contendentes cum Moyſe, magnos quoſdam ſerpentes ediderunt per artem magicam, non ſolùm apparentes, ſed veros. Vt aſſerit Origenes hom.13. in Marcum, & ex ſanctis patribus Auguſt.3. lib. de Trinitate, cap.7. & lib.83. qq.q.76. & D.Tho. qu.6. de potentia art.5. ex quo facto colligitur artẽ poſſe attingere effectus naturæ. Deinde per artem chimicam fiunt aurum, & argentum, ex commixtione aliorum metallorum, & verum quidem, vt tenent multi graues autores, Albertus Mag. lib.3. de mineralibus capit.1. Henricus quodlib.5.q.3. Antonius Mirandulanus li.9. de euerſione ſingularis certaminis ſectio.7. Zimara in tract. de differentiis naturæ, & artis. Quorum ſententiam videtur probaſſe D.Tho. 22.q.77.art.2. Et tandem quia virtute quarundam aliarum artiũ producuntur non ſolùm naturales effectus, ſed quaſi miraculoſi, & quos natura ipſa non poteſt attingere, vt probatur annulorum exemplo, & quarũdam imaginum Aſtronomicarum, quę ſub certo aſtrorum ſitu, atque aſpectu compinguntur, quarum virtute multa ſupra conſuetum ordinem naturæ fieri teſtantur Porphyrius, quem citat D. Auguſt.10. lib. de ciuitate Dei cap.11. Plato in Dialogo de iuſto, & Plotinus lib.4. Enneadis 4. cap.4. & in horum confirmatione referunt Plato in Menone, & Ariſt. 1. lib. Politicorum cap.3. & 1. lib. de anima capit.3. textu.44. de ſtatuis Dædali, quod huc, & illuc ambulantes diſcurrebant, & de columba Architæ volaſſe, refert Gellius libr. decimo, noctium atticarum ca.12. atque de Sphæra quadam vitrea Archimedis habetur, apud Ciceronem lib. 2. de natura Deorum proprios quoſdam motus, habuiſſe. Ex quibus efficaciter videtur colligi artem non ſolùm attingere opera naturæ, ſed ea ſuperare.

Veritas huius rei hac concluſione explicatur, ars non poteſt attingere opera naturæ, ea vè efficere propria virtute, aut tanquam cauſa per ſe, ſed ſolum tanquã cauſa ſine qua non, applicãdo actiua paſſiuis. Prima pars expreſſa eſt apud Ariſt. capit. præſenti, vbi docet artificialia non habere in ſe principium motus intrinſecum, imò neq; vllam agendi virtutem. Et ita ſentiunt omnes eius interpretes. Intelligitur autem de artificialibus formaliter, & vt diſtincta ſunt à naturalibus, & ratione ſui, aut virtute propria, nam vt ea tanquam ſubiecta includunt, attingere poterunt opera naturæ, ſed hoc non erit ratione ſui, nec propria virtute, ſed ratione, vt virtute eorundem naturalium. Probatur hoc argum. artificialia, vt talia ſunt, non ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia quædam, & quæ non procedunt à ſubſtãtia, ſed ab aliqua cauſa extrinſeca, nempe ab arte per quam inducta ſunt; ergo non habent virtutem, per quam poſſint efficere opera naturæ, nec principium motus intrinſecum. Probatur conſequẽtia, quia opera naturæ perfectiora ſunt artificialibus; ergo non poſſunt ea attingere virtute propria, alioqui effectus erit perfectior propria cauſa, nec virtute ſubſtantiæ, à qua cum non procedant, nec eius inſtrumenta eſſe poſſint, ideò nullo modo ea poterunt attingere. Secundam verò partem, quod poſſint ea attingere, tanquam cauſa; ſine qua non applicando actiua paſſiuis docet expreſsè D. Auguſt.10. lib. de ciuitate Dei capit. 11. aſſerens dæmonum induſtria plures 39

effectus naturales fieri,& aliquando prę- ter communem curſum naturę,cuius rationem reddit, quia cum per ſcientiam naturalem, quam habét perfectiſſimam: virtutes rerum naturalium euidenter
40 cognoſcant,ſciunt quoque ſic actiua paſſiuis applicare, vt ſic applicata tales effectus edere poſſint. Ita etiam docet D. Th. ex eodem Auguſt.22.q.77. artic.2. ad 1. & eſt communis ſententia totius ſcholæ Philoſophicæ. Probatur euidenti experientia in arteMedicinę,per quam ita benè ſolét applicari virtutes naturales lapidum, herbarum, & radicum humanis corporibus, vt non ſolùm ſanitatem naturalem eis conferant,ſed aliquando mirabilem, & quæ videtur quaſi præter cōmunem curſum naturæ inducta. Et in rebus familiaribus videmus pullorum generationem fieri per ſolam gallinæ applicationem, cuius calore quaſi fouetur ſementina virtus in ouis exiſtens & pullos edit, quem effectum efficere etiam ſolet humana induſtria per quam eis applicantur quædam alia corpora calida,& ſi alia diuerſa eis applicarentur, non procederet talis effectus, quia cauſam per ſe eius non iuuaret. Itaque quotieſcunque effectus naturales videntur ab arte procedere dæmonum, vel hominū: à virtute rerum naturalium, quæ ad illos applicantur procedunt, tanquam à cauſa per ſe,ab arte verò ſolùm vt ab applicante, & quia approximatio, ſeu applicatio agentis ad paſſum eſt cauſa, ſine qua non fieret ab eis effectus, ideò dicitur cauſa ſine qua non,& hunc ſolum modum cauſalitatis circa opera, vel effectus naturæ poſſunt habere artes dæmonum vel hominum. Et præter hunc modum cauſalitatis habent alium, non circa ſubſtantiā operum naturalium, ſed circa modum, quo fiunt, vel exercentur, vt in arte canendi,& ſaltandi videmus,quibus moderantur operationes, aut motus membrorum, atque inſtrumentorum naturalium, vt eleganter,numeroſè, atque concinnè exerceantur.

41 Ex quibus non eſt iam difficilè tria illa explicare, quæ pro contraria parte oppoſita ſunt, & ad primum de ſerpentibus Magorum,dicendum eſt animalia eſſe in duplici differentia, quædam perfecta, quæ ſolum ex ſemine generari poſſunt, vt equi,aut leones,alia imperfecta, quæ ſemper, vel ſaltem aliquando generantur ſine ſemine ex materia putrida per applicationem cauſarum naturalium ad illam, & tales ſunt ex reptilibus multa, & ex minutiſſimis aliis animalibus, & hæc poſſunt generari arte dæmonum per applicationem actiuorum ad paſſiua, ex quibus arbitror eſſe ranas,muſcas, atque ſerpētes, illa verò ſolum poſſunt generari à cauſis per ſe,per virtutem ſeminalē. Nunc ergo dicimus Magos illos arte dæmonum edidiſſe ſerpentes illos(quos cōcedimus veros fuiſſe) non per virtutem artis,ſed per virtutem cauſarum naturalium, quas applicabant ad tales effectus producendos;artem verò ſolum concurriſſe,tanquam cauſam ſine qua non.

42 Et ſi dicatur poſſibile fuiſſe, quod ſerpentes fierent per applicationem actiuorum ad paſſiua,parui quidem, quales ſolent fieri in prima ſui generatione, ſed à principio ita magnos fieri, non fuit poſſibile per virtutem naturalem cauſarum, & ideò nec vlla dæmonum arte, quare ſi veri fuerūt neceſſe eſt dicere diuina virtute adiuuante fuiſſe factos, quod videtur non ſolùm abſurdum,ſed planè impium, nam cùm fierent in confirmationem falſi,& ad decipiendum populum,ſequeretur Deum ſua virtute opera illa feciſſe,vel certè ſuum concurſum præſtitiſſe, ad facienda propter hos fines. Reſpondeo, argumentum conuincere, quod ſi veri

Digitized by Google

veri fuerunt, non potuerunt fieri virtute naturali, ſed diuina adiuuante. Quod verò ita ſint facti, nihil falſitatis, nihil impietatis continet, ſed dicendum eſt, ſuum concurſum præſtitiſſe Deum, non propter illos fines, ſed propter bonum, nempè, vt mirabilior appareret ſerpens à Moyſe factus, qui tam magnos ſerpentes Magorum deuorauit, & huius rei gratia ſua virtute iuuiſſe naturales cauſas, vt eos poſſent ita magnos efficere à principio.

Ad ſecundum de arte chimica dicendũ eſt ad effectum efficiendi verum aurum, & argentum, vanam, ac deluſoriam eſſe, neque vnquam verum efficere, ſed ſemper apparens, & fucatum, ita ſentiunt Aegidius, quodlib.3. qu.8. pro qua etiam refert Auicennam. Conciliator differentia 209. Gardanus lib.17. de ſubtilitate. Pererius 8. lib. de cauſis cap. 19. D.Thom. in 2.d.7.q.3.art.primo, & q.6. de potẽtia art. primo, quam ſententiam non mutauit. 22. q.77.art.2.ad primum, vt nonnullis videtur, ſed in eam potius videtur inclinaſſe. Et ratione probatur, quia in naturalibus illud iudicatur ſimpliciter impoſsibile, quod nunquam potuit reduci ad actum, ſed nunquam viſum eſt, quod verum aurum fuerit factum per hanc artem, quin potius, vt referunt rerum metallicarum peritiſsimi, experientia compertum eſt triplicem habere defectum tale aurum, primum, quod vim ignis ſuſtinere non poteſt, ſed conſumitur ab eo. Secundum,
43 quod facilè amittit colorem. Tertium, quod non eſt ductile in tenuiſſimas laminas, quas proprietates habere verum aurum nullus ignorat; ergo tale aurum verum non eſt, ſed ſophiſticatum. Ideò vſus huius artis damnatus eſt ab Eccleſia in extrauaganti, *ſpondent*, in qua etiam damnatur venditio talis auri pro vero, & declaratur teneri illud vendentes ad reſtitutionem in integrum. Quod verò alia via fieri poſsit verum aurum, vel argentum applicando actiua paſsiuis non eſt improbabile, vt docet D.Thom. 22. qu.77. art.2. ad 1.

Ad vltimum negandum eſt, quod illa opera artis, vt talia vllum vnquam effectum, aut motum naturalem ediderint virtute propria; vel tanquam cauſæ per ſe, ſed ſi aliquos effeciſſe videntur, non veros fuiſſe, ſed ſolum apparentes.

Sed, an formæ artificiales diſtinguantur realiter à re naturali, cui imprimuntur, vt forma ſtatuæ à ligno, vel non. Moderni quidam tenent non diſtingui, quia ſolum ſunt modi quidam rerum naturalium, per quos taliter ſe habent, vt forma domus non eſt, niſi ligna, & lapides ſic ſe habentes. Mihi tamen videtur diſtingui realiter, quia naturalia, & artificialia habent cauſas per ſe diſtinctas realiter, nempe naturam, & artem; ergo ſunt effectus realiter, vel ſaltem ex natura rei diuerſi. Quod verò ſint modi rerum naturalium non probat identitatem realem cum eis, vt per ſe eſt manifeſtum.

CAPVT SECVNDVM, quid inter Phyſicam, & Mathematicam differat.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem determinatum eſt, quot modis natura dicitur, &c.

Breuis expoſitio Text.

INTENTVM Ariſto. in præſenti cap. eſt diſtinguere Philoſophiam naturalem, cuius pars eſt opus hoc à cæteris facultatibus, præſertim à Mathematicis diſciplinis: cum quibus maiorem videtur affinitatem habere. Diuiditur autem 44

caput in duas partes. In prima oſtendit neceſſitatem ſeparationis, eamq; à prædictis facultatibus ſeparat. In ſecunda probat Philoſophum non de ſola materia agere, ſed præcipuè de forma.

Neceſsitas ſeparandi has facultates conſiſtit in hoc, quod videtur eandem eſſe ſcientiam naturalem Philoſophiam cum mathematicis diſciplinis, ſi ergo non aſsignetur ratio ſeparationis, confundentur ſcientiæ, ex propria natura diuerſæ, & omnium naturam nos ignorare probabitur, ſi neſciamus eas ſeparare. Quod autem videatur eandem eſſe facultatem probat hac ratione, quia ſcientiæ diſtinguuntur per obiecta, quorum naturam conſiderant, ſed idem eſt obiectum ab his facultatibus conſideratum; ergo non erunt diſtinctæ. Probatur minor, nam Mathematicus conſiderat plana, ſolida, longitudinem, & puncta, quæ ſunt accidentia corporis naturalis, etiam à Philoſopho neceſſariò conſideranda, quia ad eundem pertinet ſcientiam rem aliquã, & eius accidentia cõſiderare. Separat igitur has facultates Ariſtot. dicens hæc eadem, quæ in arg. aſſumuntur conſiderari ab his facultatibus, ſed diuerſa ratione, nam Philoſophus ea conſiderat, vt ſunt accidentia, ac termini corporis naturalis, atq; ſenſibilis, mathematicæ verò abſq; tali ordine ad corpus naturale, aut ſenſibile, quia ex propria natura abſtrahunt facultates iſtæ à materia ſenſibili, quam Philoſophus conſiderat per ſe. Itaque ex diuerſo modo conſiderandi eaſdem res, ſeparantur facultates iſtæ, quod eſt ſeparari per diuerſa obiecta formalia & conuenire in eodem obiecto materiali, quod ſufficit, vt diuerſę cenſeantur eſſentialiter, nam diſtinctio eſſentialis ſcientiarum, non ex obiecto materiali, ſed ex formali deſumenda eſt. Mathematicus enim formas conſiderat, non conſiderata materia ſenſibili, cuius ſunt affectiones vel accidentia. Philoſophus verò non ſolam formam, ſed materiam quoq; ſenſibilem, in qua eſt, & de cuius potentia educitur, contemplatur, quod in ſecunda parte capitis ex communi conſenſu Philoſophorum probat, qui non ſolam formam, ſed magis ex profeſſo materiale principium conſiderarunt. Deinde triplici ratione. Prima, quia ſicut ſe habet ars ad artificialia ita Philoſophia ad naturalia, ſed artes non ſolam formam, quã in materia inducunt conſiderant, ſed ipſam quoq; materiam; ergo Philoſophus non ſolam formam naturalem, ſed etiam materiam contemplatur.

Secundò, quia eiuſdem facultatis eſt 45
conſiderare finem, & ea quæ ordinantur ad finem, ſed forma eſt quaſi finis materia: cùm huius rei gratia mutetur materia per generationem, vt formam conſequatur; ergo Philoſophus formam conſiderans materiam quoq; contemplatur. Tertiò, quia ad facultatem conſiderantem vnum relatiuum pertinet conſideratio alterius: cum relatiua ſint ſimul cognitione, & definitione, ita vt vnum ſine altero non poſsit cognoſci, ſed materia habet intrinſecum reſpectum ad formã; ergo non poteſt hæc conſiderari in Philoſophia, quin illa etiam conſideretur.

CAPVT TERTIVM, de Cauſis.

TEXTVS ARIST.

Determinatis autem his, conſiderandum eſt de cauſis, & quæ, & quot numero ſunt, &c.

Breuis expoſitio Text.

INTENTVM huius cap. eſt agere de cauſis rerum naturalium, nam ſi ſcientia eſt

Digitized by Google

tia eſt cognitio rei per ſuam cauſam, ad Philoſophiam agentem de ente naturali, pertinebit cauſas eius explicare, ex quibus naturam, & rationem eius melius intelligere poſsit. Diuiditur autem caput in quatuor partes. In 1. diuidit cauſam rerum naturalium in quatuor genera. In 2. tradit tria documenta, quibus docet, quonam modo ſe habeant cauſæ inter ſeſe, atque etiam in ordine ad effectus. In 3. oſtendit, quatuor alias diuiſiones cauſarum contineri in omnibus, & ſingulis membris primæ diuiſionis. Et tandem duo alia documenta tradit ad plenè intelligendam habitudinem cauſarum ad effectus, & effectum ad cauſas.

46 Cauſa diuiditur in quatuor genera, in materiale, formale, efficiens, & finale, incipit autem enumerare illa à materia, tanquam omnibus notiſsima. Et inquit genus cauſæ materialis eſſe, *ex quo fit aliquid, cum inſit*, vt ex ære ſtatua. Cum inſit, addit, vt excludatur priuatio, ex qua quidem fit aliquid, tanquam ex termino à quo, ſed non tanquam ex cauſa materiali quia non permanet in cõpoſito, nec ei ineſt ſicut materia, quæ pars eius eſt. Secundum genus cauſæ eſt formale, quod ſic definit. *Eſt forma, atq; exemplar, ratioque eius, quod quid erat eſſe*, exemplar vocans formam, quia vt agens naturale ſibi ſimile producat per generationem, propriam formam ſibi aſſumit, tanquam exemplar ad cuius ſimilitudinem operetur. Aſſerit etiam formam eſſe rationem eius, quod quid erat eſſe, hoc eſt definitionis, & eſſentiæ rei, quia forma tribuit ſpeciem, & definitionem rebus naturalibus. 3. genus cauſæ efficiens eſt, cuius talem definitionem aſsignat. Efficiens eſt, *à quo primo incipit motus, & quies.* Vt conſultor dicit eſt cauſa operis, & pater filij, quia opus faciendum à conſultore primo incipit, & filius generandus à patre, ſed primo incipere ait, vt excludantur cætera, à quibus hæc incipiunt, ſed nõ primò. Poſtremum genus cauſæ finis eſt, ſic definiendum, cauſa finalis eſt, *cuius gratia cætera fiunt*, nam efficiens à fine mouetur ad operandum, & eius gratia adhibet media pro eodem fine conſequendo per ſuam operationem, vt finis generationis eſt effectum ſibi ſimilem producere, & gratia huius finis omnia fiunt ab agente.

In 2.p. tradit tria documenta, vt intel- 47
ligatur ordo cauſarum inter ſe, & ad effectus. Et eſt primum, *eiuſdem effectus poſſunt eſſe plures cauſæ per ſe*, non quidem eiuſdem generis, ſed diuerſorum, vt cauſa efficiens ſtatuæ eſt ſtatuarius, materialis æs. Secundum *vna cauſa poteſt eſſe effectus alterius*, quod alijs verbis dici ſolet, *cauſæ ſūt ſibi inuicem cauſæ.* Quod etiam intelligitur de diuerſis generibus cauſarum, non de eodem, vt medicina, cum ſit effectus ſanitatis in genere cauſæ finalis, eſt cauſa efficiens eiuſdem ſanitatis. Tertium *eadē cauſa diuerſo modo ſe habens poteſt cauſare effectus contrarios.* Vt gubernator præſens incolumitatem nauis cauſat, abſens verò ſubmerſionem.

In 3.p. docet quatuor alias diuiſiones cauſarum reperiri in omnibus, & ſingulis generibus, nam in quocunque genere vna eſt cauſa prior, hoc eſt, vniuerſalior; alia poſterior, hoc eſt, minus vniuerſalis, vt in efficientib. ſol eſt cauſa vniuerſalis hominis, & homo particularis. Secunda cauſa vna eſt per ſe, alia per accidens; cauſa per ſe eſt, *à qua, vt tali, procedit effectus*, per accidens vero, *quæ coniungitur accidentaliter cauſæ per ſe*, vt ſtatuarius eſt cauſa per ſe ſtatuæ, muſicus verò eſt cauſa per accidens, quia ex accidenti coniungitur muſica ſtatuario. Tertia cauſa cuiuslibet generis, alia eſt cauſa actu, alia potentia. Cauſa actu, vel actualis eſt, *quæ actu operatur*, cauſa in potentia, *quæ cùm agere poſſit, ni-*

hil actu operatur. Vnde infert Ariſto. quod cauſa in actu ſimul eſt cum effectu, vt ſtatuarius cum dormit, eſt cauſa in potẽtia, dũ verò ligna dolat, eſt cauſa actu. Quarta diuiſio, cauſa vna eſt ſimplex, quales ſunt prædictæ omnes in quocunque genere, alia compoſita ex duorum coniunctione, vt ſtatuarius eſt cauſa ſimplex ſtatuæ, & ſtatuarius muſicus cauſa compoſita.

48 Duas tandem regulas tradit obſeruandas inter cauſas, & effectus, prima eſt, ad conſequendam perfectam ſcientiam alicuius rei non eſſe ſiſtendum in qualibet eius cauſa inuenta, ſed ſumma quærenda eſt, hoc eſt cauſa per ſe, & proxima, ex hac enim perfecta ſcientia debet procedere, talis cauſa eſt ſtatuarius reſpectu ſtatuæ. Secunda regula, in aſsignandis cauſis quorumlibet effectuum talis ordo ſeruari debet, vt ſingularis effectus ſingularis deſignetur cauſa: vniuerſalis verò cauſa quoque vniuerſalis; & effectus per ſe cauſa etiam per ſe, & non per accidens: effectus etiam in actu cauſa in actu, & effectus in potentia cauſa in potentia, vt hæc ſtatua in hunc ſtatuarium referenda eſt, & ſtatua in ſtatuarium, & non in muſicum, & pro cauſa motus debet aſſignari mouens, pro cauſa verò motus poſſibilis, non niſi mobile.

CAPVT SEPTIMVM, quod Phyſica per omnes cauſas demonſtret.

TEXTVS ARIST.

Quod autem ſint cauſæ, quod tot numero, quod dicimus manifeſtum eſt.

Breuis expoſitio Text.

DISPVTATIONEM de cauſis, quaſi interruptam nobis tradidit Ariſtot. interpoſitis tribus capitibus. 4. 5. & 6. de caſu, & fortuna, & in 7. eam proſequitur, & abſoluit, & ideò neceſſe eſt cap. hoc 7. ſtatim poſt tertium exponere, vt integram rationem cauſarum ſimul explicatam melius intelligamus. Et intentum huius cap. eſt, confirmare quaternarium numerum cauſarum, probareq; non eſſe plures, nec pauciores, & hoc probat in prima parte in ſecunda, probat omnes has quatuor cauſas conſiderari per ſe in Philoſophia, & eis vti in ſuis demonſtrationibus, & hæc eſt diuiſio capitis.

Probat igitur in 1. p. quod quatuor ſint genera cauſarum, ita; vt nec plura, nec pauciora hoc argum. quia tot ſunt cauſæ, quot ſunt interrogationes, propter quid aliquid fiat, vel ſit; cum interrogationes propter quid ſit aliquid, vel eſt, ordinentur ad cognoſcendam cauſam, ſed interrogationes propter quid de re quacunq; ſunt quatuor, ita; vt nec plures ſint, nec pauciores; ergo quatuor tantum ſunt cauſarum genera. Minorem probat, quia vel de re aliqua inquiritur propter quid ſit talis, & reſpondemus per cauſam formalem, quia talem habet formam, vel à quo habeat eſſe, & reſpondemus per cauſam efficientem, vel cuius gratia fiat, aut ſit, & reſpondemus per finem, aut tandem ex quo ſit facta, & reſpondemus per materiam, nec excogitari poſſunt plures interrogationes præter iſtas, vel quę ad eas non reducantur.

Deinde vt probet in 2. part. quod hæc omnia genera cauſarum per ſe pertineant ad conſiderationem Phyſicam, præſupponit duo fundamenta. Primum eſt, quod ex cauſis ad generationem concurrentibus tria genera coincidunt in eadẽ re, nempe forma, efficiens, & finis, ſed forma, & finis in eadem re numero: cauſa verò efficiens cum eis, non niſi in eadem re ſecundum ſpeciem. Gratia exempli, In 50

pli. In generatione ignis, forma ignis geniti continet genus cauſæ formalis, in quantum informat materiam, & per informationem conſtituit compoſitum cũ ea, ſed eadem forma eſt finis, ad quem, generatio ordinatur: non tamen poteſt eſſe cauſa efficiens ſui, & ideo non coincidit efficiens cum fine, & forma in eadem re numero, ſed ſolum in eadem ſpecie, quia cauſa efficiens eſt forma ignis generantis, quæ eſt eiuſdem ſpeciei. Sed adhuc hoc aſſerit intelligendum eſſe in cauſis vniuocis, nam ſi æquiuocæ ſint, formam habent diuerſæ ſpeciei ab ea, quę fit per generationem, quare in generationibus, quæ immediatè fiunt à cauſis ęquiuocis nõ poſſunt coincidere forma, & finis cum efficiente in eadem re numero, nec ſpecie, vt per ſe eſt manifeſtum. Secundum fundamentum pertinet ad cauſam efficientem, quæ triplex eſt, mouens immota, qualis eſt prima cauſa, mouens mota, ſed incorruptibilis, qualis eſt cauſa vniuerſalis præter primam, vt cœlum, mouens mota, ſed corruptibilis, qualis eſt ea, cuius forma imprimitur, vt ignis. Et conſideratio primæ cauſæ petit ſpecialem ſcientiam, à qua conſideretur, nempe Metaph. vniuerſalis verò, & incorruptibilis petit aliam facultatem, quę eſt pars Philoſophiæ naturalis, nempe libri de cœlo, mouens verò corruptibile pertinet ad aliam partem Philoſophiæ, nempe ad libr. de Gener. & corruptione.

51 His ſuppoſitis, probat omnia quatuor genera cauſarum pertinere ad conſiderationem Philoſophicam hoc arg. Ad eandem ſcientiam ad quam pertinet conſiderare generationem alicuius rei, pertinet etiam conſiderare, cauſas per ſe concurrentes ad talem generationem, ſed Philoſophus per ſe contemplatur generationem rei naturalis; ergo etiam cauſas ad eam per ſe concurrentes, ad generationem autem rei naturalis per ſe concurrunt quatuor genera cauſarum; ergo per ſe pertinebunt omnes ad conſiderationem Philoſophicam. Probatur hæc vltima pars minoris, quia in generatione inuenitur forma introducẽda, cuius gratia fit generatio, & ecce formam, & finẽ, inuenitur ſubiectum de cuius potentia educitur, & hoc eſt cauſa materialis, & tandem cauſa efficiens, cuius virtute educitur forma de potentia materiæ, & inducitur in eadẽ materia; ergo per ſe inueniuntur omnia quatuor genera cauſarũ.

Quod deniq; omnibus vtatur Philoſophus in ſuis demonſtrationibus probat, quia aliquando reddit cauſam efficientem oſtendens hoc ab illo fieri, vt quod longiores ſint dies, quia ſol propius ad nos accedit. Aliquando materialem, vt quod ignis fiat ex aere. Plerumque verò formalem, vt quod talis ſit eſſentia propter talem formam. Et finalem tandem oſtendens talem fieri generationem, quia gratia huius vel illius finis fit, &c.

TRACTATVS I. DE cauſis rerum naturalium in communi.

CIRCA vniuerſalem rationem cauſarum quinque ſunt breuiter explicanda. Primum, quidnam propriè ſignificet cauſa. Secundum an ſit certum cauſas eſſe in rerum natura. Tertium, quid ſit cauſa in communi. Quartum, quotuplex ſit, hoc eſt, an diuiſio cauſarum in quatuor genera ab Ariſtot. tradita ſit ſufficiens, ita vt nec plura ſint, nec pauciora: & quonam modo diſtinguantur inter ſe. Et tandem, an quatuor iſtæ cauſæ ſint ſpecies atomæ, vel genera, ita vt alias ſpecies ſub ſe habeant, quibus explicatis ad particulares cauſas explicandas procedemus. 52

Duo-

Digitized by Google

Duobus modis accipitur cauſa, primò communi quadam acceptione pro omni eo, à quo aliud quomodocunque procedit, in qua acceptione conuertitur cum principio & colligitur acceptio hæc ex Ariſtot. 3. Meta. text. 1. qua etiam vſus eſt ipſe lib. 12. cap. 2. text. 12. vbi non ſolùm materiam & formam cauſas rerum naturalium appellauit, ſed etiam priuationem. Huius etiam acceptiones fecit mẽtionem D. Thom. 1. p. q. 33. art. 1. & ea docet vſus fuiſſe aliquando Græcos patres de diuinis loquentes, aſſerenteſq; patrem æternum eſſe cauſam filij, & patrem, & filium cauſam Spiritus ſancti, ſed hanc acceptionem impropriam eſſe, & qua nõ eſt vtendum in diuinis, quia cauſa & cauſatum intrinſecam dicunt imperfectionem dependentiæ. Ideò ſecundò accipitur propriè, pro ſola repoſitiua, quæ ſuum eſſe communicat alteri cum dependentia, in qua ſignificatione non conuertitur cum principio. Vnde licet verum ſit, & propriè dictum in diuinis perſonis, quod pater ſit principium filij, non tamẽ, quod ſit cauſa, & in naturalibus, quod priuatio ſit principium naturalis generationis, ſed non cauſa. Et hoc vltimo modo cauſam accipit Ariſtot. in hoc libro, eamque diuidit in quatuor genera, cuius definitio inueſtiganda eſt.

Quid ſit cauſa in communi.

53 QVædam definitio cauſæ adduci ſolet ex libro de cauſis, quæ ita habet. *Cauſa eſt id, ad quod aliud ſequitur*, ſed neque in lib. de cauſis reperitur, nec propriam rationem cauſæ explicat. Quod ſic probo. Nam aut verbum (ſequitur) denotat ſolam conſecutionem per modum illationis, vel ſecundum eſſe. Si ſolum denotat primum; ergo non ſolùm cauſis, ſed quibuſcunq; effectibus adæquatis reſpectu ſuarum cauſarum conueniet definitio, quia non minus neceſſariò ex eis inferuntur cauſæ, quam ipſi ex cauſis; ſi verò denotat conſecutionem ſecundum eſſe, conuenit omni principio, ad quod patet aliud ſequi ſecundum eſſe, vt ad priuationem generatio, ſed cauſa vt omni principio conuenit, nõ accipitur propriè; ergo nec ſecundum propriam acceptionem definitur per talem definitionem, quare nec talis definitio acceptanda eſt.

Propterea moderni alias definitiones cauſæ aſſignant, quæ ſuis difficultatibus non carent, ſed quas non intendimus reijcere. Eis igitur omiſſis, noſtra definitio breuis, ac dilucida talis eſt. Cauſa eſt *principium per ſe influens in effectum*, in qua principium ponitur pro genere, ſed per influxum excluduntur ea, quæ cum ſint principium aliorum, perfectionem tamen cauſæ non attingunt, vt priuatio; per particulam (in effectum) nõ comprehenduntur hac definitione diuinæ perſonæ, nam licet pater influat eſſe in filium, & pater, & filius in Spiritum ſanctum, non vt in effectum, quia cum nec filius, aut ſpiritus ſanctus ſint facti, non poſſunt dici effectus. Et licet verbum diuinum communicet ſuum eſſe humanitati, non eſt factum tale eſſe, nec communicatur tanquam effectus, ideo nec per modũ cauſalitatis.

Quotuplex ſit cauſa.

IDem eſt, ac ſi inquiramus, an diuiſio Ariſtotelis, qua diuidit cauſam in quatuor illa genera, materialis, formalis, efficientis, & finalis ſufficiens ſit, ita vt nec plura ſint cauſarum genera, nec pauciora. Circa numerum cauſarum diuerſo modo locuti ſunt antiquiores Philoſophi, nam communis fuit ſtoicorum con- 54

ſenſus,

ſenſus, quod ſola efficiens ſit vera cauſa, vt teſtatur, & approbat Seneca lib.8. Epiſtola *66*. reliqua verò, quæ ad effectum ſolent concurrere, non tam cauſas, quam conditiones requiſitas vocari debere, alioqui (inquit) penè innumeræ cauſæ multiplicandæ eſſent, vt tempus, locus, motus ſine quibus non fit effectus, eandem quoq; ſententiam videntur ſecuti, Plato in Dialogo de pulchro, & D. Aug. lib.83. quęſtionum q.28. his verbis: *Qui quærit, quare voluerit Deus mundum facere, cauſam quærit voluntatis Dei, ſed omnis cauſa efficiens eſt, omne autem efficiens maius eſt, quam id, quod efficitur, nihil autem maius voluntate Dei, non ergo cauſa eius quærenda eſt.* Et probari poteſt hac ratione, cauſa, vt cauſa refertur ad effectum, vt effectum, & cauſare eſt aliquid producere, aut efficere, ſed effectus non dicitur niſi reſpectu efficientis, quod ſolum etiam dicitur efficere, vt verba ſonant; ergo ſola efficiens cauſa ponenda eſt.

55 Secunda opinio ſolum ponit cauſam finalem, quam videtur etiam probaſſe Plato, & cum eo Socrates in Phœdone, nam tota inquiunt cauſa rei eſt, id cuius gratia fit, cui ſignum eſt, quod ad interrogationem factam propter quod res eſt, plenè videtur ſatisfacere ſola reſponſio per cauſam finalem, vnde cætera ad effectum requiſita ſolum ſunt conditiones. Alij verò ſolam materiam pro cauſa rerum naturalium poſuerunt. Cui alij addiderunt efficientem. Alij verò etiam formam, ita vt tria dicerent genera cauſarum ſufficere, nempe Deum pro efficiente, materiam ex qua omnia fiant, & formam, à qua ſpeciem recipiant. Et ſaltem de forma non videtur poſſe eſſe veram cauſam, quia repugnat eandem rem ſimul eſſe cauſam, & effectum reſpectu eiuſdem actionis. Sed forma producitur per generationem naturalem: cum educitur per eam de potentia materiæ; ergo effectus generationis naturalis eſt; quare nullam poteſt exercere cauſalitatem reſpectu illius.

Ex oppoſita verò parte videntur eſſe plures, nam præter alias cauſas poſuerunt Platonici Idæas, vt teſtatur Seneca in eadem Epiſtola *66*. ſiue ſeparatas à rebus, ſiue in mente diuina exiſtentes, quibus non videtur negandavera cauſalitas, & valde diuerſa à cæteris cauſis, nempe exemplaris, pro quibus alia ſaltem videtur multiplicanda cauſa. Alij etiam octo genera cauſarum multiplicant, vt refert Antonius Mirandulanus lib. 5. de examine vanitatum.

Nihilominus ſententiam Ariſt. & eius diuiſionem in quatuor genera, ita vt nec plura, nec pauciora ſint, ſed ad illa reducantur quæcunque vocari poſſunt aliquo modo cauſæ, receperunt omnes poſt ipſum, tanquam certiſsimum Peripateticæ Philoſoph. principium. Quod vnico argum. prob. Nam quidquid efficitur, duas tantum cauſas intrinſecas habere poteſt, nempe potentiam, ex qua fit, & actũ, per quem habet eſſe, nam præter potentiam, & actum, nihil intrinſecum excogitari poteſt, & pote[illegible]m vocamus cauſam materialem, actum verò formalem. Duabus etiam intrinſecis cauſis indiget, efficientem à qua fiat, quia nihil poteſt producere ſe ipſum, efficiens autem, nec temerè, nec caſu agit, alioqui, nec ordinatè, neque conſtanter, quare neceſſe eſt, vt aliquem ſibi finem præſtituat, qui ſit quaſi ſcopus, in quem dirigatur eius operatio, & cuius gratia fiat, à quo etiam non recedat. Et præter has duas cauſas extrinſecas non eſt excogitabilis altera, quæ ita ſit neceſſaria, vt ad vnam, vel alteram earum reduci non poſsit. Et ecce tibi quatuor cauſarum genera, à quibus nullam etiam auferre licet, vt ex ſolutionibus 56

Digitized by Google

argumentorum fiet manifeſtum.

57 Et pro ſolutione eorum breuiter notandum eſt,quod influxus cauſæ efficientis excellentior eſt,à qua tanquam à fonte videtur emanare effectus, ex quo factum eſt,quod nomen cauſæ ab ea ſit deriuatum, atq; impoſitum. Vnde conſiderata nominis impoſitione,atq; Ethymologia,ſola efficiens vocatur cauſa, & in hoc ſenſu videntur loqui Plato, Seneca, & D. Aug.cauſam conuertentes cum efficiente,ſed conſiderata ſignificatione, & proprietate rei ſignificatę,ad tria alia genera ſe extendit nomen,& eis propriè conuenire communem rationem cauſæ cenſendum eſt,ſecundum quam quaternarium numerum cauſarum poſuit Ariſt. à quo non receſſit D.Aug.Plato verò, & eius diſcipuli exemplarem videntur addidiſſe pro Idæis, ſed quonā modo ad vnam ex quatuor reducēda ſit, videbimus in tractatu proprio de cauſa exemplari.

Ad arg.igitur ex Seneca adductum, negandum eſt imprimis,quod cætera, quæ concurrunt neceſſariò ad effectum, ſolū ſint conditiones.Nam cum verum influxum habeant circa eſſe illius, materia, forma,& finis, verè etiam cauſæ vocari debent.Negamus [illegible] ex hoc ſequi, quod plures debeant multiplicari, vt locus, tempus,& motus,quia vel hæc, & ſimilia nullum habēt influxum,vel ſi quem præſtant ad productionem effectus,ad vnum ex quatuor generibus reduci debent. Aliud arg.de relatione cauſæ ad effectum,ac de nomine effectus, quod ſolum ſignificat,id quod procedit à cauſa efficienti, eadem diſtinctione ſoluitur, nā ſi de effectu loquamur conſiderata Ethymologia nominis,& id ſolum, à quo nomen impoſitum eſt,concedi poteſt, ſi verò ſignificatio eiuſdem nominis,& res ſignificata,negari debet,nam hoc modo ad omnes quatuor cauſas refertur effectus,& reſpectu omnium propriè effectus vocatur.Ad arg.Socratis negandum eſt, quod ad quamlibet interrogationem propter quid,de effectu,ſatisfactum ſit per ſolam cauſam finalem,ſed alia tria genera adhiberi debent,vt plenè ſatisfiat.

Ad arg.deniq; de forma diſtinguendū 58
eſt antecedens,quia res, quæ fit per aliquam actionem duobus modis conſiderari poteſt.Primò reſpectu efficientis, à quo totus effectus procedit. Secundò,reſpectu eiuſdem effectus,quem conſtituere poteſt,& his duobus modis conſideratur forma,quam concedimus eſſe effectū cauſæ efficientis,à quo educitur de potentia materię,ſed comparata ad compoſitum,quod conſtituit, & cui tribuit ſpeciem,atq; eſſentiam,vera cauſa formalis eſt, & finalis etiam,in quantum eſt formalis terminus generationis gratia eiuſdem formæ factæ.Et ecce quo pacto non repugnat eandem formam diuerſo modo conſideratam,atq; in diuerſo genere cauſandi,& in ordine ad diuerſa, ſimul eſſe effectum, & cauſam. Ad argum. Platonicorum de Idæis iam reſpondimus.

Circa diſtinctionem verò membrorū huius diuiſionis,quæ ſunt quatuor genera cauſarum,notādum eſt duobus modis conſiderari poſſe,ſecundū rationes cauſandi,aut ſecundum entitatem realem, in qua fundantur: & prima conſideratio eſſentialis eſt,atq; formalis.Secunda verò materialis vocari poteſt. Secundum primam igitur ſemper, & neceſſariò diſtingui debēt,materialiter verò aliquando poſſunt in eadē re coincidere, diuerſa ratione,aut reſpectu diuerſorum effe-
ctuum,diuerſa quidem ratione,nam for- 59
ma,vt dat eſſe materiæ,& cum ea conſtituit compoſitum cauſa formalis eſt, ſed in quantum terminus formalis generationis,ad quem ordinatur, & cuius gratia fit, habet rationem finis,facti quidē, nō

præ-

præſuppoſiti, vt in tractatu de cauſa finali explicabitur. Reſpectu etiam diuerſorū effectuum diuerſa genera cauſarum coincidunt in eadem re, vt oſtendit anima rationalis, quæ reſpectu corporis, cui tribuit eſſe, & compoſiti, quod conſtituit cum eo, formalis cauſa eſt, reſpectu ſuarū potentiarum ab ea procedentium, nempe intellectus, & voluntatis eſt cauſa efficiens, reſpectu operationum vitalium, ſentiendi, & intelligendi, quæ ad eam perficiendam ordinantur eſt finis. Et reſpectu earundem potentiarum, & operationum propriarum, vt in ea recipiuntur tanquam actiones immanentes, habet rationem cauſæ materialis. Membra igitur huius diuiſionis ſemper diſtinguuntur formaliter, & eſſentialiter, quod requiritur, & ſufficit ad bonam diuiſionem, ſed non ſemper diſtinguuntur realiter, neq; talis diſtinctio neceſſaria eſt, cū ſit materialis, vt prob. in generali diuiſione boni ab omnib. recepta in honeſtum, delectabile, & vtile, cuius mēbra patet ſemper diſtingui formaliter, & eſſentialiter, ſed non ſemper realiter: cū aliquando coincidant in eadem re, vt in virtute.

An cauſa diuidatur immediatè in quatuor genera, tanquam in ſpecies atomas.

60 AD vtrumque reſpondeo negatiuè, nā hæc diuiſio imprimis non poteſt eſſe immediata, cum aliæ poſſint proximiores excogitari: ſub quib. hæc quatuor mēbra contineantur. Immediatiores enim ſunt illæ, quas adduxit Ariſtoteles cap.3. nempe, cauſa alia eſt actualis, alia potentialis, ſub cuius membris, imò ſub quolibet eorum patet contineri omnia genera cauſarum, & ideò quodlibet continere communem quandam rationem, ab eis abſtractam, quæ proximior eſt reſpectu communiſſimæ rationis diuiſi, quam rationes particulares ſingulorum generum. Præterea proximius poteſt diuidi cauſa in internam, & externam, & interna rurſus in materialem, & formalem, extrema verò in efficientem, & finalem, & tandem in vniuerſalem, & particularem, in quibus diuiſum communius eſt ratio abſtracta à membris alterius, & ideò magis immediatum reſpectu vniuerſaliſſimæ rationis cauſæ, quæ diuiditur in quatuor genera.

61 Ad ſecundum verò, negatiuè etiam reſpondeo, quod membra huius diuiſionis, non ſunt ſpecies atomæ, ſed ſubalternæ, quod probatur, quia ſub quolibet continentur diuerſæ ſpecies, non ſolùm materialiter, ſed etiam formaliter in ratione formali cauſandi, vt ſub efficienti diſtinguūtur in ratione cauſandi cauſa prima, & ſecunda, atque etiam cauſa æquiuoca, & vniuoca, ſicque ſuo modo ſub materia diſtinguuntur prima, & ſecunda, quæ eſt completa ſubſtantia, nam illa eſt potentia ſubſtantialis, hæc accidentalis, & ſub forma, etiam ſubſtantiali, formæ diuerſæ ſpeciei, atque etiam ſub fine, vt eſt manifeſtum, vnde ſequitur diuiſionem hanc eſſe generis in ſpecies ſubalternas. Si autem dicas non eſſe vniuocam, ſed analogam, & ideò non generis in ſpecies, ſed analogi in analogata. Reſpondeo parum referre, quod vnum, vel alterum dicatur, ergo verò vniuocam eſſe teneo, & ideò generis in ſuas ſpecies, quia abſtrahibilis eſt ab omnibus ratio communis, in qua omnes videntur conuenire abſq; vlla attributione, quod verò vna ſit perfectior alia ex parte rationum particularium videtur ſe tenere, quæ cū non includātur in ratione cōmuni, nō tollunt vniuocationem, nec faciunt analogiam. Si verò aliquis velit plures diuiſiones horum membrorum analogas eſſe, vt diuiſio cauſæ

Digitized by Google

efficientis in primam & ſecundam, cauſæ materialis, & formalis in ſubſtantialem, & accidentalem, & ideò non omnia membra eſſe genera, vel ſpecies ſubalternas. Reſpondeo hoc non tollere vniuocationem diuiſionis, ſed ſolum efficere, vt non omnia membra ſint ſpecies ſubalternæ, ſed quædam atomæ, quæ analogicè poſſunt ſubdiuidi, vt contingere ſolet in rebus alijs, nã homo qui eſt ſpecies atoma diuiſionis animalis in eum, & cæteras ſpecies, analogicè ſubdiuiditur in hominem viuum, & pictum.

TRACTATVS II.
De cauſa materiali.

62 DE natura, ratione, & officio materiæ diſputauimus in 1. lib. ideò ſolum reſtat modo explicandum de illa, quod ſibi commune eſt, cum cæteris cauſis, nempe, quo modo, & per quid dicatur cauſa rerũ naturalium, & cum quælibet cauſa duobus modis conſideretur, videlicet tanquam potens cauſare, & tanquam actu cauſans, vel tanquam cauſa in potentia, & cauſa in actu: certum eſt materiam eſſe cauſam in potentia, per ſuam eſſentiã, vel potentiam, per quam eſt receptiua formæ, & conſtitutiua compoſiti. Quæſtio ergo ſolum eſt de cauſalitate actuali, per quam dicitur actu cauſa, de qua ex oppoſito non eſt minus certum, quod nõ ſit eſſentia, vel potentia eius, nam ſi hæc eſſet, euidenter ſequeretur, quod repugnaret omnino non eſſe aliquando actu cauſam: cum ſemper habeat propriam eſſentiam, & potentiam; conſequens autem falſum eſt, quia licet ſemper ſit actu cauſa, quia ſemper eſt coniũcta alicui formæ, cum qua componit totum, ſed ſi à Deo ſepararetur ab omni forma non eſſet actu cauſa, ſed ſolum in potentia; ergo non eſt actu cauſa per ſuam eſſentiam, vel potentiam, ſed aliud quærendum eſt ab ea diſtinctum realiter, vel ex natura rei, quod cauſalitas eius appelletur, & per quod dicatur, & ſit cauſa actualis. Et certum eſt hoc non poſſe eſſe effectum ipſius materiæ, quia effectus præſupponit ordine naturæ cauſam actu, à qua, vt tali procedit; ergo non poteſt eſſe cauſalitas eius: per quam conſtituatur actu cauſa. Sed nec relatio cauſæ ad effectum, quæ conſurgit in materia actu cauſante poteſt eſſe cauſalitas eius, quia relatio fundatur in re ipſa, quæ eſt cauſa ſecundum actualem rationem cauſæ; ergo ordine naturæ præſupponit materiam, vt actu cauſam, tanquam ſubiectum: in quo recipitur, quare repugnat per eandem relationem cauſæ conſtitui materiam in eſſe actualis cauſæ, & ideò repugnat etiam relationem eſſe cauſalitatem eius, ſed aliud eſt quærendum præter hæc.

63 Et prima opinio duo aſſerit, primum, cauſalitatem in ſola cauſa efficiente eſſe rem aliam quaſi mediam inter cauſam, & effectum ab vtroque diſtinctam. Secundum, in cæteris cauſis, præſertim intrinſecis, quales ſunt materia, & forma ſolum eſſe modum quendam, diſtinctum quidem ab eis diſtinctione modali, quæ non tam realis vocatur, quam ex natura rei. Primum probant, quia cum cauſæ iſtę ſint partes ſubſtantiales compoſiti, ſeipſis immediatè vniuntur, ita vt materia per ſe ipſam immediatè recipiat formam & etiam forma per ſe ipſam immediatè informet materiam, ſicut vtraque per ſe ipſam conſtituit compoſitum; ergo neq; ad mutuam cauſalitatem exercendam, neque ad proprias in ordine ad compoſitum indigent re aliqua media, quæ ſit vnius, aut alterius, vel vtriuſq; cauſalitas, ſed ſine illa intelliguntur ſufficienter concurrere ad proprios effectus. Secundum

Digitized by Google

dum verò, quod neceſſariò requiratur talis modus ex natura rei diſtinctus ab eis, oſtendunt, quia quando aliqua ita ſe habent, vt vnum ſine altero non ſolum intelligi, ſed exiſtere poteſt, diſtinguuntur ex natura rei, ſed tam materia, quam forma poſſunt exiſtere ſine ſua cauſalitate; ergo hæc aliquid eſſe debet ex natura rei diſtinctum ab eſſentia, & entitate cuiuſque. Probatur minor, quia anima rationalis exiſtit ſeparata à corpore ſine ſua cauſalitate, quia tunc non eſt cauſa actu, & materiam poteſt Deus conſeruare ſine vlla forma, & erit etiam ſine ſua cauſalitate, cum ita ſeparata à forma non ſit actu cauſa.

64 Vt autem quid ſit tenendum, explicemus: tanquam certum præſupponendum eſt cauſalitatem materiæ, nô ſolum conſiderari reſpectu compoſiti, ſed etiam reſpectu formæ, quod probatur euidenter hac ratione, tam forma, quam compoſitum dependet per ſe à materia; ergo reſpectu vtriuſque exercet propriam cauſalitatem, euidens eſt conſequentia, quia dependentia actualis vnius ab alio ſemper, & neceſſariò eſt coniuncta cum cauſalitate. Sed probatur antecedens de compoſito, quia materia eſt pars eſſentialis compoſiti, & compoſitum dependet per ſe à ſuis partibus; ergo totum neceſſariò dependet à materia. Probatur deinde de forma, quia educitur de potentia materiæ; ergo pendet ab ea in eſſe, & fieri, quia in hac dependentia conſiſtit ratio eductionis, vt ſuperius probauimus.

65 Secun. notandum eſt cauſalitatem materiæ, tam reſpectu formæ, quam compoſiti duobus modis conſiderari, in fieri, & in facto eſſe: conſiderari in fieri reſpectu formæ eſt conſiderari reſpectu eductionis eius de potentia materiæ, nam hęc eſt eius fieri, conſiderari verò reſpectu eiuſdem in facto eſſe eſt conſiderari reſpectu illius, vt iam factæ, & per eam informatæ & quaſi actuatæ. Conſiderari verò in fieri reſpectu compoſiti eſt cõſiderari reſpectu generationis, nam generatio eſt fieri compoſiti, & conſiderari in facto eſſe reſpectu eiuſdem eſt conſiderari, vt iam componit illud ſimul cum forma.

His ſuppoſitis duabus concluſionibus explicatur noſtra ſententia, prima eſt, cauſalitas materiæ reſpectu formæ in fieri, & reſpectu compoſiti etiam in fieri eadem eſt realiter, & ſolum ratione diſtincta, nempe actio ſubſtantialis, per quam forma educitur, & compoſitum generatur, non quidem vt egreditur ab eodem agente, ſed vt recipitur in eadê materia, tanquam in paſſo, quo pacto non actio, ſed paſſio vocatur. Et quod hæc ſit cauſalitas materiæ reſpectu vtriuſque in fieri conſiderati, probatur, quia illa dicitur cauſalitas cuiuſlibet cauſæ, per quam ſuum concurſum præbet ad productionem effectus, tanquam actualis cauſa, ſed materia ſuſtinêdo actionem agentis, vel patiendo ab illo, præſtat ſuum concurſum ad eductionem formæ, & generationem compoſiti; ergo paſſio eſt propria cauſalitas eius. Probatur minor, quia proprius concurſus cauſæ paſſiuæ, qualis eſt materia, eſt pati ab agente, & pati non eſt aliud, quam actionem eius recipere, & receptio ipſa eſt paſſio, nec eſt aliud excogitabile, per quod materia poſſit cõſtitui in ratione cauſæ actualis in fieri.

Probatur etiam ſecundum, quod cauſalitas materiæ reſpectu vtriuſque ſit eadem realiter, quia eadem actio realis, per quam educitur forma corruptibilis de potentia materiæ: eſt generatio totius compoſiti; ergo eadem erit paſſio realiter, vt recepta in materia, & per eam pręſtabit ſuum concurſum, & exercebit propriam cauſalitatem reſpectu vtriuſque, prout in fieri conſiderantur, & meritò 66

Digitized by Google

quidem: cum eademmet actio realis diuerſo modo conſiderata ſit fieri vtriuſq;.

Secunda concluſio, cauſalitas materiæ in facto eſſe conſiderata, tam reſpectu formæ, quam compoſiti eſt vnio ſubſtantialis cum eadem forma, & hæc vnio non eſt aliud, quam ſubſtantialis, & paſsiua receptio formæ. Quam, vt ſimul explicemus, & probemus, notandum eſt per eandem actionem ſubſtantialem agentis in materiam ad generationem hominis tria ſimul, atque in eodem inſtanti fieri, noſtro modo intelligendi ſic ordinata, educitur forma de potentia materiæ, vnitur eidem materiæ ſubſtantialiter, & ex vnione reſultat compoſitum, quod generatur, & hæc tria ſic ordinantur, vt primum præcedat. 2. ad illudque ordinetur, & primum ſimul, atque ſecundum præcedant tertium, etiam tanquam finem, in quem ordinantur, nam prius eſt formam educi de potentia materiæ quam ei vniatur, ſed eductio ordinatur ad vnionem; eductio verò, & vnio præcedunt compoſitum, ſed ad illud ordinantur, & ſecundum diuerſas conſiderationes vnum eſt prius, atque poſterius altero, nam ordine intentionis, qui eſt prior ſimpliciter: compoſitum eſt prius natura, quam eductio, & vnio, quia eſt finis earum, & inter vnionem, & eductionem, hæc eſt prior, ad quam certum eſt ordinari eductioné, tanquam ad finem. Sed ordine executionis prior eſt eductio, & hanc ſequitur vnio, & vtramque ſequitur compoſitum, tanquam poſterius, nam priora in intentione ſunt poſteriora in executione, ſed priora ſimpliciter, & poſteriora ſecundũ quid, quia ordo intentionis abſolutè prior eſt ordine executionis, quãuis iſte ſit prior ſecundum quid. Ex his autem tribus per eandem actionem ſubſtantialem factis cõſequitur actio ipſa triplicem denominationem, nam in quãtum per eam educitur forma de potentia materiæ, vocatur eductio, in quantum forma educta vnitur eidem materiæ, vocatur vnitio, & in quantum fit per eam compoſitum reſultans ex vnione, vocatur generatio, & quia materia, & forma educta vniuntur ſubſtantialiter, neceſſe eſt per eandem actionem, vt eſt vnitio earum produci vnionem ſubſtantialem, qua vniantur ex natura rei diſtinctam ab vtraque parte vnita, & quæ ſit terminus formalis vnitionis, hæc autem vnio ſubſtantialis eſt fundamentum relationis conſurgentis in partibus vnitis, quæ etiam appellatur vnio, ſed accidentalis, cum ſit relatiua; ne autem confundantur tria hæc ex natura rei diſtincta, ſi eodem nomine vnionis ſignificentur, neceſſe eſt nomina ipſa diſtinguere, ita vt vnio pro actione, non niſi vnitio appelletur, pro relatione verò vnio relatiua, vel accidentalis, pro vnione verò ſubſtantiali vnio abſolutè, & ſine addito, vel modus vnionis.

De hac igitur vnione, vel modo vnionis notamus. 3. ſe tenere tam ex parte materiæ, quam ex parte formæ, quidquid moderni quidam velint, ſolum ſe tenere ex parte formæ, nam cum vna, & eadem ſit, & non plures pro vnienda forma, & materia, vtramque debet attingere, formam quidem quaſi vnientem ſibi materiam, & hanc vt ſubiectum, ex cuius potentia, tam forma, quam vnio educuntur recipiens eandem formam, & vnionem. Ex quo intelligitur non eſſe aliud, vt ſe tenet ex parte formæ, niſi inhæſioné eius in materia, vel informationem, ſeu actuationem, his enim nominib. diuerſa ratione conſideratur, nam in quantum forma ſeipſam tribuit materię dicitur informare illam, & in quantum potentiam eius quaſi complet, dicitur eandem actuare, ſed in quantum per vtrumq; eam cum eadem materia copulat, dicitur vnio. Ex-

parte

Parte verò materiæ eſt receptio,ſeu actuatio paſsiua atq; etiam vnio,non qua vniat ſibi formam,ſed qua eidem formæ vniatur: vnde in quantum ſe tenet ex parte formæ,modum habet quaſi actiuum:& in quantum ſe tenet ex parte materiæ, modum quaſi paſsiuum, quia vtranq; partē debet attingere ſecundum naturam vtriuſq;.Et ſi hoc velint intelligere moderni, dum dicunt vnionem ſolum ſe tenere ex parte formæ,tanquam vnientis ſibi alterum quaſi actiuè, & non ex parte materiæ,quæ non vnit ſibi formam,ſed vnitur ei,verum eſt.

6 Ex quibus intelligitur iam veritas noſtræ concluſionis, quod cauſalitas materiæ in facto eſſe, tam reſpectu formæ,quā compoſiti ſit vnio ſubſtantialis cum forma, quæ non eſt aliud quam paſsiua receptio eius,& quaſi paſsiua actuatio potentiæ ipſius. Quod hac ratione probatur, materia eſt vera,& actualis cauſa in generatione rei naturalis;ergo aliquid reale aſsignari debet,per quod dicatur,& ſit actu cauſa in facto eſſe , hoc non poteſt eſſe ſola eius entitas, vel ſubſtantia,alioqui ex ſe,atq; eſſentialiter eſſet actu cauſa,quod eſt falſum; ergo aliquid aſsignādum eſt nouum,& ſuperadditum ſubſtantiæ eius, quæ ſit eius cauſalitas reſpectu formæ,& compoſiti: cum reſpectu vtriuſque exerceat propriam cauſalitatem, hoc ſuperadditum,& nouum non poteſt eſſe actio ipſa ſubſtantialis, per quam educitur forma de potentia materiæ, & generatur compoſitum, non ſolùm, quia eſt accidens, & repugnat formam & materiam ad conſtitutionem compoſiti ſubſtantialis vniri medio accidenti,ſed quia actio habet modum fieri,& ideò non poteſt eſſe cauſalitas materiæ in facto eſſe, ſed ſolum in fieri,tanquam paſsio, vt ſuperius probauimus, nec nouum hoc , & ſuperadditum materiæ poteſt eſſe vnio accidentalis pro relatione, tum quia etiam eſt accidens,tum etiam, quia ordine naturæ præſupponit materiam vnitam formæ ſubſtantialiter, & ex conſequenti conſtituentem compoſitum, quod eſt eā præſupponere actu cauſam reſpectu vtriuſq; in facto eſſe,præter hæc autem nihil aliud de nouo productum in materia, eique ſuperadditum intelligi poteſt, per quod ſit actu cauſa, niſi modus vnionis, qui ex parte eius eſt receptio formæ , & paſsiua actuatio eius, & modus ſubſtantialis; ergo in eo conſiſtit cauſatio materiæ. Quod ſecundo probatur, quia materia exercet cauſalitatem propriam circa formam,& compoſitum in facto eſſe , in quantum vnitur formæ ſubſtantialiter, &per talem vnionem eſt pars ſubſtantialis,& actualis compoſiti; ergo vtrumque præſtat per vnionem , & conſequenter per eam, & non per aliud eſt cauſa actu, quod eſt vnionem eſſe cauſalitatem eius. Et prima opinio hoc modo fortaſſe intēdit explicare cauſalitatem materiæ, quāuis in particulari non explicet : in quonam ſit pon[enda],quare arg.eius non ſunt contra nos, & propterea non eſt neceſſarium ea ſoluere,ſed ad cauſam formalem diſcutiendam ſtatim procedere.

TRACTATVS III. DE cauſa formali.

CVM diſputatum ſit iam de natura, & ratione formæ in 1.libro , ſolum reſtat in hoc. 2.agere de illa , tanquam de cauſa formali : ad quam intelligendam, quatuor ſunt breuiter explicanda. 1. quænam ſit virtus, per quam forma dicitur potens cauſare. 2. quæ ſit cauſalitas eius, per quam dicitur actu cauſa. 3. quis ſit effectus formalis eius. 4. an poſsit propria virtute vniri materiæ iam pro ea diſpoſitæ,vel non niſi ab agente vnienda ſit.

Quæ-

Digitized by Google

Quanam ſit virtus, per quam forma poteſt cauſare.

70 AGentes de materia in 1. lib. quæſiuimus, an potentia eius, vel aptitudo ad recipiendam formam eſſet aliquid ſuperadditum ſubſtantiæ eius, vel ipſamet eius ſubſtantia, & idem quærimus modo de forma, an aptitudo ad informandam materiam, vel actualiter cauſandum ſit aliquid ſuperadditum ſubſtantiæ, aut eſſentiæ eius, vel per hanc ſit potens informare, & potens cauſare. Et quia in ſola anima rationali verum eſſe poteſt, quod actu ſit, & non ſit cauſa actu, vel actu non informet, ſed ſolum ſit apta ad informandum, in ea poſſumus exemplum noſtræ quæſtionis aſſignare inquirentes, an aptitudo ad informandũ, aut cauſandũ, quam habet ſine actuali informatione, aut cauſatione, ſit aliquid ſuperadditum ſubſtantiæ eius, ſicut intellectum dicimus eſſe ei ſuperadditum ad intelligendum, vel non, niſi eius ſubſtantia ſicut aptitudo materiæ ad recipiendam formã, & cauſandum eſt ipſamet eius ſubſtantia, & non accidens ſuperadditum.

Et videtur eſſe aliquid ſuperadditum, quia cum forma ſit actus, & materia ſit potentia; ſumma quædam diſtantia reperitur inter vtramque; ergo non poſſunt per ſe immediatè vniri, ſed neceſſe eſt ponere, ex parte formæ aliquam aptitudinem accidentalem ei ſuperadditam, quæ minus diſtet à materia, per quam forma ipſa, quaſi ei approximata vniri poſſit, ſicut ponuntur diſpoſitiones ex parte materiæ. Et hoc præſertim videtur neceſſarium ex parte formæ ſubſtantialis, quia ſubſtantia non eſt per ſe cauſatiua; ergo indiget accidenti ſuperaddito, tanquam aptitudine ad informandum, & cauſandum.

Veritas nihilominus eſt, formam per ſuam ſubſtantiam, & eſſentiam, & non per aliquod accidens ei ſuperadditũ poſſe informare, & cauſare, ſicut de materia dictum fuit. Ita comment. 2. lib. de anima cap. 8. textu etiam 8. & 8. Meta. cap. 8. text. 15. D. Thom. 2. lib. contra gentes cap. 8. & 1. p. q. 76. art. 7. Scotus in 2. d. 12. q. 1. Duran. q. 2. & cæteri ſcholaſtici ibidem. 71
Et prob. teſtimonio Ariſtot. qui eiſdem locis aſſerit compoſitum ſubſtantiale eſſe vnum per ſe, quia ex actu ſubſtantiali, qui eſt forma, & ex potentia ſubſtantiali, quæ eſt materia ſecundum ſe, & per ſe vnitis conſtat; ergo ſentit formam per ſe immediatè informare materiam, & hanc per ſe eam recipere, & vtramque per ſe poſſe informare, recipere & cauſare. Probat etiam D. Thom. hoc argum. ſatis efficaci, ſi forma vniretur materiæ per ſolam aſſiſtentiam extrinſecã ſicut motor vnitur mobili, indigeret aliqua potentia ſuperaddita, per quã ei vniretur, ſicut intelligentia mouens cœlum non vnitur ei immediatè per ſuam ſubſtantiam, ſed per potentiam motiuam qua illud mouet, ſed anima non vnitur corpori tanquam motor extrinſecus, ſed ad conſtituendum compoſitum ſubſtantiale, & ideò vnione ſubſtantiali; ergo non medio accidenti ſuperaddito vnitur, ſed immediatè per ſe, & ideò per ſeipſam informare, & cauſare poteſt. Prob. conſequentia, quia ſicut potentia ſubſtantialis per ſuam naturam, & eſſentiam reſpicit actum ſubſtantialem, & ideò per ſuam naturam & eſſentiam poteſt ei vniri, & cauſare: eodem modo actus ſubſtantialis per ſuam naturam, & eſſentiam reſpicit potentiam ſubſtantialem, ergo per ſeipſam ei vnitur, & cauſare poteſt.

Ad argumentum concedendum eſt antecedens, quod actus & potentia maximè diſtent, ſed cum hęc diſtantia inter materiam, 72

Digitized by Google

ſiam,& formam ſit eiuſdem proportionis,atque eiuſdem ordinis ſubſtantialis, non indigent accidenti ſuperaddito, vt vniãtur,ſed ſicut per ſe immediatè ſe reſpiciunt,& per ſe immediatè ſibi correſpondent,per ſe immediatè poſſunt vniri,& cauſare,alioqui, ſi medio accidenti vnirentur,non eſſet ſubſtantialis earũ vnio,ſed accidentalis.Diſpoſitiones verò ex parte materiæ non ſunt medium vnionis,ſed ponuntur ad expellendã formam oppoſitam, & determinandam materiam ad ſuſcipiendam hanc potius, quã aliam,forma verò non indiget determinante,ſed cum ſit actus,ex propria natura determinata eſt. Et tandem licet ſubſtantia non ſit operatiua per modum efficientis,niſi medio accidenti : informatio verò, & cauſatio formæ non conſiſtit in aliqua efficientia, ſed in eo, quod eſt ſubſtantialiter actuare materiam,&conſtituere cum ea compoſitum,ad vtrumq; verò eſt forma apta per ſe;cum ſint officia propria ſubſtantialis actus, quare nõ indiget accidenti ſuperaddito, nec per illud poteſt ea exercere.

Quænam ſit propria cauſalitas formæ.

73 CErtum eſt in hac re cauſalitatem formæ non eſſe ſubſtantiã ipſius,ſed aliquid ei ſuperadditum,alioqui ſemper, & neceſſariò cauſaret, cum ſemper adſit ei propria ſubſtantia, imò cauſatio eſſet ei eſſentialis,& vtrumque probatur falſum euidenter in anima rationali , quæ nec ſemper,nec neceſſariòcauſat,vt per ſe eſt manifeſtum. Aliquid ergo ſemper additũ ponendum eſt,per quod ſit actu cauſa, & hoc non poteſt eſſe effectus eius,nec actio ſubſtantialis;cum per hanc educatur de potentia materiæ,nec relatio vnionis propter eaſdem rationes, quibus probauimus,nihil horum poſſe eſſe cauſalitatem materiæ . Sed valde notandum eſt maximum quoddam diſcrimen inter materiam,& formam,quantum ad proprias cauſalitates,quod cauſalitas materiæ,(vt probauimus) reſpectu formæ,& compoſiti conſideratur in fieri,& in facto eſſe, cauſalitas verò formæ circa materiam, & compoſitum non poteſt conſiderari in fieri,ſed ſolum in facto eſſe. Et ratio huius differentiæ eſt natura vtriuſque. nam materia eſt primum ſubiectum naturaliter præſuppoſitum formæ,& compoſito, de cuius potentia educitur forma , vt cõpoſitum generetur ex vtraque . Vnde ſequitur materiam habere cauſalitatẽ circa vtrumque in fieri,& in facto eſſe, quia ad fieri formæ,&compoſiti per actionem agentis neceſſariò concurrit in ſuo genere materialis cauſæ, hoc eſt recipiendo actionem eius,per quam forma educitur, & compoſitum generatur.Forma verò, & compoſitum non poſſunt vllo modo, neq; in vllo genere cauſæ concurrere ad proprium fieri,quia ſicut nihil poteſt ſeipſum producere,ita non poteſt actu cõcurrere tanquam cauſa ſui in fieri, cum talis cauſatio præſupponat eſſe cauſæ. Et ideò cauſalitas formæ ſolum poteſt conſiderari in facto eſſe, quia ſolum poteſt eſſe actu cauſa : poſtquam educta eſt,& poſtquam per eductionem iã habet eſſe, ſolum ergo quærenda eſt cauſalitas formæ reſpectu materiæ, & compoſiti in facto eſſe.

Quam dicimus eſſe modum vnionis ſubſtantialem, per quem vnit ſibi materiam, vt agentes de cauſalitate materiæ dicere cœpimus.Hæc autem vnio ex parte formæ non eſt aliud,quam inheſio eius in materia, vel informatio , ſeu actuatio eiuſdem materiæ, per quam vnionem ſit pars formalis,& actualis compoſiti , & dicitur etiam ſuam cauſalitatem formalem partialem exercere circa illud,quod 74

Digitized by Google

eodem argumento probari poteſt, quo vſi ſumus ad probandum eandem vnionem eſſe cauſalitatẽ materiæ, nam forma exercet propriam cauſalitatem circa materiam & compoſitum, in quantum vnit ſibi materiam eam informando, actuando, & tribuendo ei eſſe ſpecificum, & per eandem vnionem fit pars formalis compoſiti ex eadem vnione reſultantis; ergo verum eſt dicere, quod per talem vnionem actu cauſet, & ex conſequenti eadem vnio, vt ex parte eius ſe tenet, erit propria eius cauſalitas.

Sed aduerſus hanc doctrinam de cauſalitate formæ, & materiæ duo argumenta ſatis difficilia propono. Primum, quia materia, & forma ſunt cauſæ diſtinctæ realiter; ergo ſicut per entitates proprias diſtinctas realiter ſunt cauſæ in potentia, ita debent conſtitui actu cauſæ per cauſalitates diſtinctas realiter, ſed modus vnionis, per quem vniuntur ſubſtantialiter eſt idem realiter ex parte vtriuſque præſertim apud nos, qui non ponimus duplicem vnionem, ſed vnam tantum, per quã materia, & forma vniuntur; ergo falſum
75 eſt, quod ſit cauſalitas vtriuſq;. Reſpondeo diuerſas cauſas, diuerſas entitates poſtulare, per quas tanquam per virtutes proprias ſint potentes cauſare, ſed per eandem entitatem realem diuerſa ratione formali conſideratam poſſunt eſſe actuales cauſæ. Quod probari poteſt ratione, & exemplo. Ratione quidem, quia cauſalitas non eſt entitas, vel virtus, per quam cauſa concurrit ad effectum, ſed via, aut medium, quo tendit in effectum, ſed diuerſæ cauſæ concurrunt, & conueniunt ad producendum eundem effectum; ergo per idem medium reale ratione tamen formali diſtinctum conuenire poſſunt. Exemplum verò habemus in cauſa efficienti, & finali, imò, & materiali, quæ per eandem actionem concurrunt ad productionem eiuſdem effectus, tanquam per cauſalitatem omnium, in quantum diuerſa ratione conſiderata pertinet ad ſingulas. Exempli gratia, ad eundem calorem producendum concurrunt ſimul finis, à quo mouetur calidum, & idem calidum, à quo efficienter producitur, & lignum tanquam ſubiectum, in quo producitur, & concurrunt per eandem calefactionem diuerſo modo eis attributam tanquam per cauſalitatem omnium, nam in quantum procedit ab agẽte, eſt cauſalitas eius, in quantum gratia finis procedit, eſt cauſalitas finis, & in quantum ſuſtinetur, & recipitur in ligno, eſt cauſalitas eius, vt materialis cauſæ, magis autẽ diſtinguuntur iſtæ tres cauſæ, quam forma, & materia, & poſſunt omnes cauſare per eandem actionem realem diuerſa ratione conſideratam; ergo poterunt etiam forma, & materia cauſare per eundem modum vnionis ſubſtantialis diuerſa ratione formali conſideratum, vt iam à nobis explicatum eſt.

Secundum argumentum eſt, quia per 76
cauſalitatem conſtituitur cauſa in actu; ergo ſicut effectus ordine naturæ præſupponit cauſam in actu, ita præſupponere debent cauſalitatem, ſed modus vnionis eſt effectus materiæ, & formæ; ergo non poteſt eſſe cauſalitas earum. Probatur minor, quia modus vnionis producitur ab agente media materia, de cuius potẽtia educitur, & etiam media forma, cuius actualis inhærentia eſt, ſicut inhærentia actualis accidentalis formæ, eſt effectus eius. Reſpondeo materiam, & formam prius comparari ad vnionem, quam ad compoſitum, cum per vnionem illud cõſtituant, & ideò diuerſo modo, & per diuerſam cauſalitatem vtrumq; cauſant, ad vnionem quidem comparantur, vt ſunt ſub agente, & virtute eius, per quam vniuntur ſecundum proprias entitates, per

quas

Digitized by Google

quas ſimul concurrunt cum eo in propriis generibus cauſarum, certum eſt enim prius ſecundum rationem intelligi, quod forma ſit educta de potentia materiæ, quam quod ſit vnita formæ; cum primum ergo intelligitur educta, intelligitur etiam informare, & actuare materiā per ſe immediate, & materiam recipere actuationem eius, quam actuationem, & receptionem per ſe cauſant, in quantum per proprias entitates vna actuat, alia recipit actuationem, ita vt actuatio, & receptio effectus earum per proprias entitates concurrentium ſit, in actuatione vero, & receptione cōſiſtit ratio vnionis, & ideò effectus earum eſt, ad quem concurrunt per proprias entitates cum agē-
77 te, ita vt cauſalitates earum in ordine ad vnionem non ſint aliæ à propriis entitatibus, vt ordine naturæ præcedentibus actuationem, receptionem, & vnionem, reſpectu autem totius compoſiti non ſolum præintelliguntur ſecundum proprias entitates, ſed etiam vnitæ, & ideò per vnionem tanquā per propriam cauſalitatem vtriuſq; diuerſa ratione formali cōſideratā concurrentes ad conſtitutionem eiuſdē compoſiti. Neque obſtat, quod cōpoſitum non diſtinguatur à materia, forma, & vnione ſimul ſumptis, quia ſatis eſt, vt diſtinguatur à qualibet, vt vnita alteri, quo pacto cauſæ eius ſunt, quamuis non diſtinguantur ab eo, vt ſimul ſumptę cum vnione, hoc eſt enim ſumi vt vnitas copulatim, illud verò ſumi, vt vnitas diuiſim, & licet illo modo ſumptæ non poſſint eſſe cauſę compoſiti, quia non diſtinguuntur ab eo ex natura rei, benè tamen ſumptæ hoc modo, quo & diſtinguuntur, & veræ cauſæ ſunt, & ecce ſemper effectus præſupponit cauſam actu, & cauſalitatem eius, & nunquam dicūtur eſſe cauſas actu, & formaliter per effectū, quamuis ad id intelligendum neceſſaria ſit maxima diſtinctio rationum formalium, & prioritatum, vt conſtat.

Ex his intelligitur, quiſnam ſit effectus 78
formalis huius cauſæ, quem ſuo ordine debemus conſiderare reſpectu materiæ, & compoſiti, & diuerſo modo ſecundum ordinem intentionis, & executionis, nā ſecundum ordinem executionis primus effectus formæ eſt informatio, & actuatio materiæ, per quam confert illi eſſe formale, & ſpecificum; ſecundus eſt vnio ſubſtantialis in ipſamet actuatione conſiſtens, & ſola ratione ab ea diſtincta, in quantum prius intelligimus formam actuare materiam, quam illam ſibi vnire; cum actuationem, intelligamus, tanquā viam ad vnionem, aut tanquam vnionem in fieri. Poſtremus effectus eſt totū ipſum compoſitum, quod duos priores complectitur, & eſt effectus adæquatus formæ, cum illi ſint quaſi inadæquati; eſt effectus in eſſe completo, & perfecto; cum incōpleti ſint illi, & imperfecti, & quaſi via ad iſtum, qui ordine intentionis primus eſt, tanquam finis aliorum, & poſt eum ſequitur vnio, poſt vnionem verò informatio, ſeu actuatio materiæ.

Sed contra hoc eſt argumentum difficilè, quia videtur compoſitum non poſſe 79
eſſe effectum formæ, nam effectus nō poteſt eſſe nobilior ſua cauſa; ſed compoſitum eſt nobilius forma: cum entitatem eius contineat, & inſuper materiam, & vnionem, quæ ſunt entitates ab ea diuerſæ. Deinde eſſe cōpletū habeat; atq; perfectū; forma verò incōpletū, atq; imperfectum, & tandem primò ſit à natura intentum, forma verò propter ipſum; ergo non poteſt eſſe effectus formæ, vt à nobis determinatum eſt. Huic argum. reſpondēt aliqui negando minorem, quod compoſitum ſit nobilius forma, nam potius putant formam eſſe nobiliorē, pro-

pter quoddam teſtimonium Ariſtotelis. 7. Meta. textu. 7. vbi id expreſsè aſſerit his verbis: *Quare ſi ſpecies materia eſt prior, & magis ens, & ipſo, quod ex vtriuſque prius erit, propter eandem rationem*, quibus per ſpeciem conſtat intelligere formam, & hanc ait propter eandem rationem, qua eſt perfectior materia, eſſe perfectiorem compoſito, ex vtraque conſtituto. Et videtur efficaciter probari, quia tota perfectio compoſiti emanat à forma, in qua tanquam in ſimpliciori quodam, ac puriori elemento imperfectionibus compoſitionis, & materiæ non infecto continetur. Ita ſentiunt Commen. 2. lib. Phyſic. Comment. 4. & Zimara. theoremate 10. Hæc tamen ſolutio falſa eſt, quia ea, quæ in argum. aſſumuntur euidenter probant contrarium. Et teſtimonium Ariſtotelis diuerſis modis exponitur à diuerſis, ſed vera ſolutio eſt mendoſam eſſe tranſlationem antiquam in hac parte, in qua illis verbis continetur, quæ non ſolum falſum ſenſum efficiunt, ſed ſatis lubricum vixque intelligibilem, & qui occaſionem dedit illis expoſitoribus falsò opinandi, & aliis variis modis exponendi illud, vt veritatem defenderent. & ideò non eſſe ei ſtandum, ſed poſterioribus, tãquam correctioribus, præſertim tranſlationi Beſſarionis natione Græci, & Cardinalis doctiſſimi, in qua ita habetur; *vnde ſi forma prior materia eſt, & magis ens illud quoque, quod ex ambobus eſt, prius erit ob eandem rationem.* Neque argum. aliorum aliquid probat, ſed negandum eſt; quod tota perfectio quam habet compoſitum proueniat à ſola forma: cum notum ſit, aliquo etiam modo prouenire à materia, & vnione. Falſum eſt etiam quod perfectio, quam forma communicat compoſito, perfectiori modo in ea contineatur; nam licet ſimplicior ſit compoſito, multis tamen modis imperfectior, propter incompletam rationem partis, ex qua omnes proueniunt.

An poßit forma propria virtute vniri materia iam pro ea diſpoſita.

80

Dvplex eſt forma ſubſtantialis, materialis vna, quæ educitur de potentia materiæ, & alia ſpiritualis, quæ nec educitur, nec dependet à materia, & de illis certum eſt apud omnes, quod non poſſint vniri materiæ etiam diſpoſitæ virtute propria, ſed virtute ſolius agentis, à quo per eandem actionem, qua educuntur de potentia materiæ, vniuntur eidem materiæ, de ſola ergo anima rationali, quæ non educitur, ſed creatur à Deo, & poſtquam creata eſt, vnitur etiam independenter à materia, dubitari poteſt, an propria virtute vniatur materiæ iam diſpoſitæ, & organizatæ, vel non niſi virtute agentis.

Et prima opinio tenet, quod poſtquam materia diſpoſita eſt per virtutem agentis, anima rationalis quaſi naturali impetu vnit ſe materiæ, ſuammet vnionem efficiens abſq; alio agente neceſſariò requiſito, ita Henricus quodlib. 11. q. 14. Aureolus apud Capreolum in 4. d. 43. q. 2. quã, vt probabilem defendit Richar. ibidem artic. 5. q. 2. & nouiſſimè eam amplectuntur Conimbricenſes primo lib. Phyſ. cap. 9. qu. 9. artic. 3. addentes, quod ſi Deus per miraculum corpus iam extinctum iterum diſponeret, ſtatim anima ſeparata ab eo per mortem propria inclinatione, & virtute ſe ei vniret. Et per talem vnionem reuiuiſceret homo mortuus. Probant hoc argum. corpus organizatum, & diſpoſitum eſt proprium perfectibile animæ; ergo naturaliter inclinatur ad illud perficiendum, quare poterit ſe facere ei intimè præſentem, ſicut poteſt ſe facere præſentem tali loco, in quo

con-

continetur corpus, ſed anima intimè præſens corpori vltimatè diſpoſito; nullum habet impedimentum à quo naturalis eius inclinatio ad informandum impediatur; ergo poterit ſtatim, ac propria virtute informare corpus, nullo agente expectato.

Secun. opinio tenet non poſſe animam propria virtute vniri corpori, etiam vltimatè diſpoſito, ſed per virtutem agentis debet vniri; non ſolùm poſtquam à corpore ſeparata eſt, ſed etiam, dum creatur à Deo corpore iā organizato; vnde ſemper ad generationē hominis vnitur virtute agentis, & non propria, neq; hoc eſt naturaliter poſsibile. Ita Scotus in 4. d. 43. qu. 3. Capr. ibidem. q. 1. artic. 3. licet pro alia opinione citentur. Suarius Tomo. 1. Met. diſp. 15. ſect. 6. num. 9. Et hæc eſt probabilior, & tenenda. Probatur teſtimonio Ariſtot. qui in hoc 7. capit. text. 71. docet expreſsè cauſam formalem, & finalem reſpectu eiuſdem effectus poſſe coincidere in eadem re numero. ſed formalis, & efficiens nullo modo, ſed ſolum in eadem ſecundum ſpeciem, ſi autem anima rationalis propria virtute poſſet ſe vnire corpori diſpoſito, ſine adminiculo agentis, propriam vnionem efficiens, ſequitur euidenter ſimul eſſe cauſam formalem, & efficientem ſuæ vnionis, & ideò coincidere in eadem re numero formalem, & efficientem cauſam, quod Ariſtot. impoſſibile reputat. Sed probatur ratione id eſſe impoſſibile, 1. quia licet cauſa quęlibet naturalis ſit naturaliter inclinata ad pręſtandū ſuum effectum in proprio genere cauſæ, ita vt ad propriā cauſalitatem exercendam non indigeat alia cauſa eiuſdem generis; nihilominus, vt talis eius effectus fiat in rerum naturas neceſſarius eſt concurſus aliarum cauſarum, ita vt talis cauſa non poſſit exire in actum, niſi aliis concurrentibus ſimul cum ea in proprijs generibus cauſandi; ergo licet anima rationalis propria virtute poſſit ſuum effectū formalem tribuere corpori diſpoſito, & ad vniendum ſe illi, quantum pertinet ad genus cauſæ formalis requiſiti ad vnionem, non indigeat virtute, vel adminiculo alterius cauſæ, vt tamen effectus iſte informationis, vel vnionis extra cauſas fiat, indiget concurſu, non alicuius cauſæ, ſed omnium, quæ ad talem effectū concurrere debent, & ideò non poterit propriam vnionem efficere, ſine concurſu agentis, ſicut non poteſt eum efficere, ſine concurſu finis, & materiæ; falſum igitur eſt, id 82
quod dicitur poſſe animam ſe vnire corpori diſpoſito propria virtute, ſine concurſu agentis. Exemplo aliarum cauſarū oſtendetur euidentia huius rationis hoc modo. De qualibet re naturali, vt de igne, & aliis elementis verum eſt propria virtute poſſe generare ſibi ſimile, & naturalem habere inclinationem ad talem effectum producendum: non tamen eſt minus verum, nec minus neceſſarium, quod id non poſſit efficere, ſine concurſu aliarum cauſarum in proprijs generibus, hoc eſt, ſine concurſu formæ in genere cauſæ formalis, & materiæ in genere cauſæ materialis; ergo licet anima rationalis propria virtute poſſit ſe vnire materiæ diſpoſitæ, quantum pertinet ad proprium genus cauſæ, quod eſt poſſe eā informare, hæc tamen informatio, vel vnio non poteſt ab ea ſola præſtari, niſi concurrentibus aliis tribus cauſis in proprijs generibus, quare non ſine concurſu agentis. Probatur hoc vltimum euidenter, quia certum eſt non poſſe vnire ſe materiæ, aut eam informare, ſine concurſu primæ cauſæ, nam cum vnio ſit effectus aliquis in rerum natura, non poteſt non procedere ab illa; ergo ſicut propria virtus animæ, & propria inclinatio ad in-

Digitized by Google

QVAESTIO I.

Quidnam ſit, & quotuplex cauſa efficiens, & quæ eius cauſalitas.

2 PRæſuppoſita exiſtentia cauſæ efficientis in rerum natura,quam in primo tractatu oſtendimus, ſequitur explicandum,quid ſit. Et propriam definitionem eius colligere poſſumus ex his, quæ de natura eius docet Ariſtoteles in his capitibus huius 2.lib.iam expoſitis 2.lib. 5. de Generatione text.55.& lib.5. Meta. cap. 2. erit autem talis. *Cauſa efficiens eſt primum principium per ſe, à quo procedit actio, vel motus atq; effectus.* In qua principium ponitur pro genere,cætera verò pro differentia, ita, vt per particulam per ſe excludantur omnes cauſæ per accidens.Per particulam à quo tria alia genera cauſarum, materia quidem, quia non à qua, ſed ex qua procedit motus,& effectus,nec forma eſt, à qua fit, ſed in quam tendit. Finis verò nō niſi cuius gratia procedit ab agente, actio vel motus,aut effectus, quia media mutatione, vel actione, aut modum actionis habente procedit effectus à quacunque cauſa efficiente.Particula autem, primũ, non ponitur ad excludenda inſtrumenta,vt quidam voluerunt, quibus potius ſuo modo hæc definitio conuenit: cum ſint cauſæ efficientes inſtrumentales,ſed ad oſtendendam dignitatem,& excellentiam huius cauſæ ſupra formalem,& materialem in eo conſiſtentem, quod ſicut finis eſt primum ordine intentionis, à quo incipit actio,vel motus, ita efficiens eſt primum à quo incipit ordine executionis, nam eſt prior,concurſus eius,quam formæ,& materiæ, non prioritate temporis, ſed tantum naturæ hoc modo probanda,vera eſt cauſalis hæc, quia efficiēs agit,materia patitur, & forma educitur de potentia materiæ, & vnitur ei per in-

3 formationem ad conſtitutionem compoſiti,oppoſito autem modo falſa, quia materia patitur,aut recipit, & forma informat,& ei vnitur, efficiens agit; ergo prior natura eſt concurſus cauſæ efficientis. Probatur conſequentia, quia prioritas cauſalitatis eſt perfecta prioritas naturę. Vnde ſequitur cauſam efficientem eſſe primam,à qua procedit motus, propter duo, primum,quia prioritas vnde motus dicit ordinem executionis, in quo prima eſt omnium cauſarum. Secundum, quia ſatis eſt eſſe primam reſpectu materiæ, & formæ, vt ſit prior à qua incipiat motus,nam finis,non eſt à quo,ſed cuius gratia.

Quotuplex ſit cauſa efficiens.

CAuſam efficientem primò diuidit Ariſtoteles in cauſam per ſe,& per accidens.Cauſa per ſe eſt, *à qua, vt tali procedit effectus.* Vt ſtatuarius eſt cauſa per ſe ſtatuæ. Cauſa per accidens, eſt, *A qua, vt ta*[illegible] *procedit effectus,ſed qua per accidens con*[illegible] *cauſæ per ſe.* Vt muſicus, vel albus eſt cauſa ſtatuæ, quia muſica, vel albedo coniungitur ſtatuario. Cauſa per accidens,(vt eam ſtatim omittamus) ſubdiuiditur in eam,quæ dicitur talis ex parte cauſæ, vel ex parte effectus, & ex parte cauſæ dicitur talis,quando concurſus accidentalis duarum cauſarum ſe tenet ex parte eius,quod cauſat, vel ex parte virtutis, per quam cauſat, vt dum dicimus muſicum ædificare, vel aquam calefacere. Cauſa per accidens ex parte effectus dicitur, quando coniunctio accidentalis fit ex parte effectus,quia effectui per ſe aliquid coniungitur accidentaliter, vt effodiens,vel effoſsio dicitur cauſa per accidens inuētionis theſauri ex parte effectus, quia effoſsioni ipſi per ſe procedenti ab effodiente per accidens coniungitur. 4

Cauſa

modum Phyſicarum operantes ad tria membra reduci poſſe, nempe ad primam omnino independenter operantem, ad ſecundam quaſi mediam inter primam, & effectum, & ad inſtrumentalem, quæ tanquam adminiculo vtitur vna, vel altera ad operandum. De quibus hoc ordine agendum erit, vt primò rationem, & modum ſecundarum cauſarum explicemus, quia medium tenent inter primam, & inſtrumentalem, nam à prima dependent, & ab eis inſtrumenta. Deinde agemus de inſtrumentis, quæ aliquid earum videntur eſſe, & tandem de cauſa prima. Prius tamen de cauſalitate eius omnibus communi diſputandum eſt.

Quænam ſit cauſalitas efficientis cauſæ.

1 CAuſalitas eſt, per quam aliquid actu cauſa, ex quo intelligitur primò, cauſalitatem efficientis non eſſe entitatem, vel eſſentiam eius, quia cum ſemper eam habeat, ſemper eſſet actu cauſa, quod patet eſſe falſum, nam dum aqua non infrigidat, non eſt actu cauſa, & habet totam ſuam entitatem, vel eſſentiam. Secundò intelligitur, potentiam, ſeu virtutem cauſandi non eſſe cauſalitatem, quia ſæpè contingit hanc habere aliquid, & non eſſe actu cauſam, vt ignis ſemper habet calorem, quę eſt virtus calefaciendi, & non eſt cauſa actu in ratione calidi, niſi dum calefacit; per virtutem ergo, vel potentiam ſolum eſt aliquid cauſa in potentia. Sed neq; effectus poteſt eſſe cauſalitas efficientis, quia effectus præſupponit ordine naturæ cauſam actu, qua poſterior eſt; ergo non poteſt conſtituere cauſam actu, quod eſt eſſe cauſalitatem eius. Et eadem ferè ratione non poteſt eſſe cauſalitas relatio cauſæ, per quam refertur ad effectum, quia hæc ſolum confert cauſæ denominationem relatiuam præſupponentem cauſam actu ſecundum denominationem abſolutam, in qua fundatur. Si ergo cauſalitas efficientis non eſt entitas propriæ cauſæ, nec virtus agendi, nec effectus productus, nec relatio conſurgens in ea, ex cauſalitate actuali, quærimus, in quonam ponenda ſit cauſalitas eius.

Et prima opinio tenet, actionem non eſſe cauſalitatem efficientis cauſæ. Ita Soncinas 5. Met. q. 4. Iaue. ibidem, & Fonſeca qu. 13. ſect. 3. à quibus ſi quæſieris, in quonam ponenda ſit cauſalitas, ſi non ponitur in actione. Reſpondet Fonſeca cauſalitatem efficientis ſicut aliarũ cauſarum eſſe eaſdem cauſas, prout actu concurrunt ad effectus. A quo ſi rurſus quæſieris, quidnam ſit concurſus iſte. Reſpõdet, quod vel cauſa comparatur ad primum, atq; immediatum effectum, qui eſt actio, vel ad mediatum, qui eſt terminus actionis, & comparatione ad effectum mediatum eſt cauſa actu per actionem, ſed reſpectu eiuſdem actionis, nihil reale intrinſecum addit cauſalitas ſupra entitatem cauſæ, ſed ſolam denominationem extrinſecam dependentiæ affectus ab ipſa.

Sed probant iam actionem non eſſe cauſalitatem agentis duplici arg. primo, quia eſt effectus agentis, à quo non poteſt conſtitui actu cauſa: cum effectus ordine naturæ ſit poſterior cauſa actu: eamque præſupponat. Et quod ſit effectus agentis probant, quia actio egreditur ab agente, & procedit ab eo cum dependentia, in quo conſiſtit propria ratio effectus. Secundò, quia cauſalitas, nec poteſt eſſe entitas diſtincta à cauſa, nec exiſtens in alio ſubiecto ab eadem cauſa diſtincto, nam cum ſit actus cauſæ, à quo denominatur, in ea eſſe debet, ſed actio habet vtrumq; : cum non permaneat in agente, ſed tran-

Digitized by Google

ſeat ad paſſum; ergo non poteſt eſſe cauſalitas agentis.

10 Secundo opinio affirmat actionem eſſe cauſalitatem agentis, ita Conimbricenſes ſecundo lib. Phyſ. q. 6. art. 2. Suarius Tomo primo diſp. 18. ſect. 10. num. 5. & hæc eſt vera, quam probo teſtimonio Ariſtot. & D. Thom. & ratione, Ariſtoteles enim 5. Meta. cap. 15. docet, quaſdam eſſe relationes, quæ fundantur in actione de præſenti, vt ſecantis ad id, quod ſecatur, & calefacientis ad calefactum, & omnino agentis ad paſſum, ſed agens dicitur tale ab actione, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo per actionem conſtituitur agens, vel cauſa actu, quare ex mente Ariſtotelis actio erit propria cauſalitas eius, & D. Thom. in commentarijs eiuſdem capitis idem docet his verbis. *Efficiens eſt cauſa in quantum agit*, ſed agit per actionem; ergo per hanc eſt actu cauſa, & ideò hæc erit eius cauſalitas.

Sed probatur ratione primo, quia cauſalitas alicuius cauſæ eſt illud, à quo denominatur actu cauſa, ſed efficiens dicitur actu cauſa ab actione; ergo actio erit cauſalitas eius; probatur minor, nam agens, & efficiens eandem rem ſignificat, ſed agens aliquod dicitur agens actu ab actione; ergo etiam efficiens actu, quare actio erit cauſalitas efficientis. Secundò quia cauſalitas eſt illa, qua poſita aliquid denominatur cauſa actu: & qua ſublata quibuſcunque alijs poſitis non denominatur, ſed poſita actione denominatur aliquid cauſa efficiens actu, & ea ſublata denominari repugnat; ergo actio erit cauſalitas efficientis. Probo minorem, quia actione poſita repugnat non vocari actu cauſam illud, à quo egreditur, & ſi non ſit actio, à nullo alio poteſt vocari. Tertio non eſt aliud, à quo denominari poſſit efficiens actu cauſa præter actionem; ergo ab hac denominatur, & hæc erit cauſalitas eius. Antecedens ſic probatur, nam ſi aliud ponatur, à quo denominetur, vel illud eſt actione prius, & ideò medium quid inter agens, & eandem actionẽ, vel eſt poſterius actione, & medium quid inter ipſam, & effectum, non eſt enim aliud excogitabile præter actionem, quod non habeat vnam ex his conditionibus, ſed neutrum horum eſſe poteſt, ergo cauſalitas nihil eſt præter actionem. Probatur minor, quia ab eo quod ſit poſterius actione non poteſt denominari primo agens actu: cum prius denominetur ab actione illud præcedente, & rurſus: cum actio immediatè attingat terminum, repugnat dari aliquid mediũ inter ipſum, & actionem, ſed neq; ab eo, quod ſit actione prius, quia præter entitatem agentis, quæ non poteſt eſſe cauſalitas eius, nihil aliud præcedere poteſt actionem ex parte agentis; præter virtutem, aut potentiam agendi, à qua immédiatè egreditur actio, vel potius egreſſio ipſa effectus, ſed virtus agendi non eſt cauſalitas: cum per eam non ſit cauſa actu, ſed ſolum potentia; reſtat igitur, vt ſola actio ſit propria eius cauſalitas, vt aſſerit noſtra ſententia.

Ad primum argumentum alterius negandum eſt antecedens, quod actio ſit effectus agentis, quia actio non ſit, ideò nec factum dicitur, nec proinde effectus, ſed eſt medium, quo effectus procedit ab agente. Ideò nec propriè dependet ab eo, ſed eſt medium potius, quo effectus dependet.

Ad ſecundum reſpondent autores pro noſtra ſententia citati, hoc eſſe proprium efficientis cauſæ, vt per entitatem realem à ſe diſtinctam, & inhærentem alteri dicatur actu cauſare, nam cæteræ duæ cauſæ, nempè materia, & forma, per aliquid ſibi intrinſecũ, nec realiter diſtinctum conſtituuntur actu cauſæ. Ego verò neceſ-

Digitized by Google

neceſſarium puto cauſalitatem cuiuſcũque cauſæ eſſe entitatem realem, ſaltem modalem ab ea diſtinctam ex natura rei, & ideò ei extrinſecam, quod in materia, & forma tenentur concedere; quarum cauſalitaté dicunt eſſe vnionem ſubſtantialem, de qua euidens eſt, quod ſit modus ex natura rei diſtinctus ab vtraque, à materia quidem, de cuius potentia educitur, à forma verò, quia non repugnat ab ea ſeparari, eam conſeruante Deo ſeparatam à materia, & in anima rationali euidentius apparet, cum vnio eius cum materia producatur à generante, & anima ipſa à ſolo Deo per creationem: & rurſus: cum ab ea actu ſeparetur per mortem. Et ſi eſt entitas realis diſtincta ex natura rei ab eis, etiam erit hac ratione eis extrinſeca. Reſpondeo igitur ad argumentum, negando antecedens, quod cauſalitas habere debeat duas illas conditiones, quin potius neceſſarium puto, quod diſtinguatur cauſalitas ex natura rei ſaltem à cauſa, & ideò, quod in hoc ſenſu ſit ei extrinſeca, aut etiam non inhæreat actu, non eſt enim denominatio actualis cauſæ neceſſariò formalis, ſed poteſt eſſe extrinſeca, dummodo ſit ab aliquo reali nouo, ac medio inter cauſam, & effectum, & ideò ab vtroque diſtinctum ex natura rei. Ex quo infero, quam neceſſarium ſit diſtinguere ex natura rei actionem à termino, vt vera eſſe poſſit hæc ſententia; ſi enim ſola ratione diſtinguatur, euidẽter ſequitur efficientem eſſe actu cauſam per terminum, qui eſt effectus eius, quod falſum reputo: cum neceſſe ſit effectum ordine naturæ, & ante operationem intellectus præſupponere cauſam in actu, & ab ea procedere: imò realiter ad illam referri, relatio autem præſupponit neceſſariò diſtinctionem realem extremorum; ergo neceſſe eſt effectum diſtingui realiter à cauſa in actu, & ex conſequenti à cauſalitate eius, per quam conſtituitur actualis cauſa.

QVAESTIO II.

An ſecundæ cauſæ veram efficientiam habeant.

Circa efficientiam ſecundarum cauſarum tres poſitiones Philoſophorum refert D. Thom. in 2. d. 1. q. 1. art. 4. 3. contra gentes cap. 69. & 1. part. q. 105. art. 5. primam eorum, qui dixerunt creaturas nihil prorſus efficere in productione effectuum, ſed ſolum Deum eſſe veram cauſam efficientem, à qua procedunt, ſed quia non niſi ad præſentiam earum, quaſi ex pacto à ſe conſtituto concurrit ad productionem eorum, dicuntur quodam modo cauſæ, quia ſaltem ſecundum apparentiam videntur aliquid agere. Hæc ſententia attribui ſolet Petro Aliacenſi in 4. d. 1. qu. 1. art. 1. quamuis non videatur eis denegare omnem cauſalitatem, eam tamen, vt probabilem defendit Gabriel in 4. d. 1. q. 1. art. 3. vbi etiam congerit teſtimonia ex ſacra pagina in cõfirmatinem eius, quale eſt illud 1. ad Corinth. 15. *Deus operatur omnia in omnibus*, & illud 2. ad Corinth. 3. *Non quod ſimus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* 14

Et probatur ratione, quia diuina virtus non ſolùm eſt infinita ad operandum, ſed proximè attingit quemcunque effectum: ex quibus primò intelligitur, quod omnes modos operandi, omnes virtutes, omnes cauſalitates eminenter apud ſe contineat, & nobiliori modo, quam ſint in creaturis; ergo non ſolùm per ſe poteſt omnia efficere, ſed longè perfectius, quam per cauſas ſecundas, quia ſi iſtæ poſſent aliquid efficere, non niſi per virtutem agendi ab eo participatã, ſicut participant eſſe, quod habent, & per actualem 15

lem dependentiam, ſed melius eſt depédere à cauſa per ſe operante,& per virtutem nó acceptam ab alio, ac ſine vlla dependentia, quàm à cauſa operante per virtutem alienam, cum actuali dependentia ab alio; ergo perfectiorem modum procedendi habebunt effectus à ſolo Deo facti, quam per cauſas ſecundas.

Secundò intelligitur Deum non indigere, ſecundis cauſis ad operandum nec eſſe vllo modo neceſſarias, quare cum nihil ipſe faciat in rebus naturalibus ſuperfluum, exiſtimandum non eſt, quod eis dederit aliquam virtutem operandi, per quam habere poſſint cauſalitatem circa effectus.

Secunda ſententia non omnino tollit efficientiam ſecundarum cauſarum, ſed creaturis ſpiritualibus eam concedit, negat verò vllam habere corporeas, quam D.Thom. affirmat tenuiſſe Auicembron in libr. Fontis vitæ, vbi fatetur nullum corpus habere actiuitatem aliquam, ſed omnes actiones corporeæ, omneſq; effectus, qui videntur fieri à corporibus, procedere à quadam virtute ſpirituali, aut intelligentia eis intimè præſenti. Probatq; vnico argum. quia actio vnius rei in aliam petit intimam præſentiam eius, ita vt agens ſubſtantiam paſſi penetret, & ideò præſens ſit internis partibus eius, non minus quam externis, ſed hæc intima præſentia, repugnat corporibus propter eorum dimenſiones; ergo repugnat eis agere circa alia, vel aliquem corporeum effectum circa ea producere, quod videtur aſſeruiſſe D. Auguſt. 5. lib de ciuit. Dei cap. 9. his verbis. *Corporea cauſa non debent inter efficientes connumerari.*

16 Sed tollere efficientiam ab omnibus cauſis, vel etiam à corporeis, vt tollunt duæ iſtæ ſententiæ, error eſt non ſolum in fide catholica, ſed in vera Philoſoph. prob. 1. quia ex verbis ſcripturæ ſacræ euidenter colligitur Deum dediſſe creaturis corporeis virtutem producendi alias, & ideo agendi circa illas, vt ex illis verbis Geneſ. primo, *germinet terra herbam virentem*, & rurſus. *Producat terra animam viuentem*, Matthæi 4. terra fructificat primum herbam, deinde plenum frumentum, & Lucæ 21. *Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producunt iam ex ſe fructus, ſcitis, quia propè eſt æſtas.* Probatur etiam ſecundum, quod vtraque ſit error circa veram Philoſophiam euidenti experientia, quia videmus ſolem illuminare, ignem calefacere, & aquam infrigidare, & hoc per contractum ſenſibilem, in quo nulla poteſt eſſe deceptio; ergo euidés eſt has cauſas ſecundas agere, & producere hos effectus circa corpora. Quod enim à ſolo Deo fiant ad eorum præſentiam, vel à virtute ſpirituali occulta, cum eadem experientia pugnat oſtendente, quod per ſenſibilem contractũ ab eis procedant. Et aduerſus poſitiones tam abſurdas non ſunt alia argu. afferenda, niſi ea, quæ per experientiam ſenſuum procedunt, vt ex ſenſibus conuincantur hi, quos naturale lumẽ intellectus non conuincit, & intelligatur irrationabiles prorſus eſſe in hac re.

Primum autẽ teſtimonium Pauli, quod Gabriel pro prima illa poſitione affert, difficultate caret, quia ſolum probat Deum immediatè operari circa omnia, & immediatè attingere oẽs effectus, quod non tollit efficientiam ſecundarum cauſarum, quam habent acceptam, & dependentem ab eo, & per quam à Deo ſimul, & ab eis proueniunt. Secundum autem teſtimonium loquitur de operibus ſupernaturalibus virtutum, per quæ homines ſe diſponunt ad recipiendam gratiam, aut augmentum eius ſimul, & gloriam merentur, quas certum eſt non poſſe hominem proprijs viribus præſtare, ſed 17

gratia,

Digitized by Google

gratia,& auxilio diuino,ac ſupernaturali ad ea indigere.

Ad argumentum verò eiuſdem ſententiæ concedimus Deum omnia continere, omnem virtutem operandi, & omnem etiam modum,& ideò per ſe poſſe efficere omnia, nec indigere adminiculo ſecundarum cauſarum, decebat tamen diuinam bonitatem maximè ſe communicare creaturis,non ſolùm quãtum ad eſſe,quod eis contulit,ſed etiam quantum ad virtutem operandi,vt in vtroq; eas ſibi ſimiles efficeret, & id honoris eis tribueret,vt poſſent alias ſibi ſimiles producere,& quia corruptibiles ſunt : per continuas ac nouas generationes poſſint ſe conſeruare,ſi non in indiuiduo, ſaltem
18 in ſpecie: incorruptibilibus verò dedit virtutes agendi,per quas perficere, atque conſeruare poſſent alias, & ita demum inferiores cum ſuperioribus copulauit, vt per influxum harum circa illas, illarumq; operationes bonum totius vniuerſi conſiſteret. Hoc autem non ſolùm diuinam autoritatem, & potentiam non minuit,ſed potius auget,& Deum ipſum illuſtriorem efficit in ſuis creaturis,cum per talem modum eas maximè perficiat, & ſemetipſum in eis. Non ergo cenſetur ſuperfluus concurſus creaturarum, ſed licet non neceſſarius, valde tamen conueniens. Ad argum. verò alterius ſententiæ diſtinguendum eſt de penetratione, nam quædam eſt corporea,& materialis, quæ repugnat corporibus, ſed hæc non requiritur ad agendum, ſed ſufficit eſſe contigua,aut ſe tangere, alia eſt virtualis,quæ vnum dicitur penetrare aliud, quia per propriam virtutem intimè præſens eſt ei,& hæc penetratio requiritur, & ſufficit ad agẽdum circa internas partes corporis, hanc habet ignis circa lignum,cuius partes penetrat virtute ſui caloris,& per eam poteſt in eas, quantumuis internas agere,ſicque de cæteris corporibus intelligendum eſt. Verba autem D.Auguſt.nihil probant, quia in illo loco agit de cauſis liberis, quæ ſe ad agendum applicare poſſunt, & ſuarum actionum dominum habent, inter quæ non ſunt enumerandæ corporeæ, quia non ſe applicant ad agendum, ſed ab extrinſeco agente applicantur.

Tertia ſententia non tollit omnem ef- 19
ficientiam à cauſis ſecundis etiam corporeis,ſed aliquam habere concedit, non tamen circa ſubſtantiam,ſed ſolùm circa accidentia, ita vt ignis poſſit calorem producere,non alterum ignem, ſed hunc à quadam ſubſtantia ſpirituali produci, atque etiam reliquas ſubſtantias. Itaque ſecundæ cauſæ habent propriam efficiẽtiam circa diſpoſitionem materię, quam per quaſdam alterationes determinant ad recipiendam formam, ſed materiam, diſpoſita ceſſat actio earum, & inducitur forma ſubſtantialis in materiam,producitur que integra ſubſtantia per actionem ſpiritualis ſubſtantiæ, hanc tribuit D.Thom. Auicennæ lib. primo ſuæ ſufficientiæ cap.10.& lib.4. ſuæ Metaphyſicæ cap.4. & 5. quibus locis ſic ait eſſe diſpoſitum ordinem rerum naturalium, vt à prima cauſa vna ſola ſubſtantia ſpiritualis perfectiſsima immediatè procedat,& ab ea procedat. 2. & ab hac 3. vſque ad infimam, hæc verò infima intelligentia inducit omnes formas ſubſtantiales in materiam à cauſis corporeis diſpoſitam, & ita ab ea fiunt omnes corporeæ ſubſtan-
tiæ. Probat primò, quia ſubſtantiæ cor- 20
poreæ non ſunt per ſe immedaitè operatiuæ, & ideò data ſunt eis quædam accidentia,per quæ operentur, vt igni calor, & aquæ frigus vt aliquam dignitatem operandi conſequantur, hoc igitur ſolum poterunt, quod poſſunt eorum accidentia, ſed hæc non poſſunt producere ſub-

ſtantiam: cum ſit inferioris ordinis reſpectu illius, & longè imperfectiora; ergo corporeæ ſubſtantiæ non poſſunt alias producere, ſed ſola accidentia. Secundò, experientia conſtat plures ſubſtantias corporeas generari non habentes cauſas efficientes proximas, vt animalia quædã ex putrefactione terræ; neceſſe eſt ergo aliquam ſubſtantiam ſpiritualem ponere quaſi ſemper paratam ad inducendas tales formas pro exigentia materiæ pro eis diſpoſitæ à cauſis particularibus; eadem ergo erit ratio de cæteris ſubſtantiis, quamuis ab aliis videantur produci.

11 Hæc tamen ſententia, licet non ſit tam falſa, quam præcedentes, quia aliquam efficientiam tribuit ſecundis cauſis, etiã corporeis, ſed in eo imprimis, quod aſſerit creaturas omnes procedere immediatè ab illa intelligentia, & non à Deo, veritati fidei apertè repugnat & erronea cenſenda eſt; cum fides doceat omnes creaturas in principio temporis à Deo immediatè proceſſiſſe, & euidens etiam ſit vnam creaturam ſpiritualẽ non poſſe producere aliam, quia creatura ſpiritualis per ſolam creationem produci poteſt, repugnat verò, quod vlla creatura habeat virtutem creandi. Aliud etiam, quod de efficientia ſecundarum cauſarum circa ſola accidentia affirmat, aliquo modo contradicit verbis ſcripturæ ſacræ citatis, nam terram herbam germinare, arbores ſuos fructus producere non ſolius accidentis productionem ſonat, ſed ſubſtantiarum. Contradicit etiam experientiæ, quæ ſicut euidenter conuincit ignem calefacere: Ita etiam ſtupam conſumere, & eam in ſe conuertere, quod non poteſt fieri ſine corruptione & generatione ſubſtantiali; ergo negari non poteſt, quod etiam circa productionem ſubſtantiarũ veram habeant efficientiam ſecundæ cauſæ.

Veritas ergo Philoſophica diuinæ fidei conſentanea, tenet ſecundas cauſas veram habere virtutem operandi communicatam à primo efficiente, veramque cauſalitatem ab eodem dependentem, non ſolùm circa accidentia, vel diſpoſitiones materiæ, ſed circa inductionẽ formæ ſubſtantialis, & eductionem eius de potentia materiæ, ac tandem circa generationem totius ſubſtantiæ, ex materia, & forma compoſitæ. Ita tenuit ſemper communis conſenſus Philoſophorũ, præſertim Ariſtoteles 7. libr. Phyſicorum à textu 29. vſque ad 39. & 5. libr. Metaphyſ. capit. 2. & 1. lib. Meteororum capit. 1. & Plato quem citat Damaſ. ca. 9. ſuæ Philoſophiæ, & cæteri Philoſo. vtroque antiquiores, qui tanquam certum præſupponentes cauſas ſecundas aliquid efficere quęſierunt, ex quonam materiali principio omnia producantur, quam etiam veritatem profitetur magnus Triſmegiſtus in Dialogo. 9. Vbi docet mundum eſſe inſtrumentum Dei, & ab eo quaſi ſemina accepiſſe, hoc eſt effectiuam virtutem ad rerum omnium propagationem. Et hos philoſophos ſecuti ſunt ſanctiPatres, & ſcholaſtici Doctores. Vnde factum eſt, vt iam ſit principium in ſchola receptiſſimum, cui innituntur quam plurimę veritates Philoſophiæ. *Cauſas ſecundas, atque proximas veram habere efficientiam circa generationem ſubſtantiarum participatam à primo efficiente.* 12

Ad primum argumentum Auicennæ diſtinguendum eſt, primum antecedens, quod ſubſtantiæ non ſint immediatè operatiuæ, nam ſi intelligatur nullam habere virtutem operandi præter accidentia ſibi ſuperaddita, falſum eſt, quia forma ſubſtantialis, quæ eſt eius ratio formalis eſſendi, eſt etiã virtus operandi, quod ſignificauit Ariſt. ſic definiens animam. *Anima eſt principium, quo mouemur, ſentimuſq;*

Digitized by Google

mus, & intelligimus. Et principium quidem ſubſtantiale, ex quo tanquam ex radice procedunt accidentia, aut potentiæ, quibus mediis operatur. Et ſicut accidentia ab ea procedunt, ita virtus operandi eorum, quæ non eſt aliud ab eſſe; ergo in anima non ſolùm eſt virtus eſſendi ſubſtantialis, ſed etiam ſubſtantialis operãdi, ſed imperfecta, & quę ſicut non poteſt operari, niſi per actionem, quæ ſit accidens, ita nec poteſt attingere paſſum, niſi medio accidenti, quod tanquam virtus eius attingit, & ideò anima ipſa principialius, & nõn accidentaliter, ſed ſubſtantialiter. Et in hoc ſenſu, verum eſt non eſſe immediatè operatiuam, ſed ex quo non benè infertur, nihil per ſe operari, cum operetur principaliter illud idem, quod accidentia tanquam virtutes eius, & ideò ſubſtantialiter, & quia in virtute eius operantur, non tantum poſſunt alia accidentia producere ſibi ſimilia, ſed etiam ſubſtantiam, tanquam inſtrumenta eiuſdem ſubſtantiæ, vt poſtmodum dicetur.

Ad ſecundum concedendum eſt antecedens, ſed neganda conſequentia, quod pro illis formis ſubſtantialibus inducendis in materiam diſpoſitam, deputanda ſit infima intelligentia, ſed ad prouidentiam primæ cauſæ pertinet ſupplere omnes defectus ſecundarum, & ideò ab ea immediatè inducuntur, nam nec vlla intelligentia habet virtutẽ inducendi formam in materiam, præſertim ſubſtantialem, vt ſuo loco probabitur.

QVAESTIO III.

An inſtrumenta veram cauſalitatem habeant, & quomodo eleuentur.

24 VT intelligatur quæſtio tria ſunt genera inſtrumentorum diſtinguenda, naturalia, ſupernaturalia, & artificialia. Inſtrumentum naturale dicitur, quod à natura ipſa inſtitutum eſt, pro aliquo effectu naturali producendo, vt calor naturalis eſt naturale inſtrumentum animę ad opera naturalia vitæ. Supernaturale verò dicitur illud, quod à Deo aſſumitur vel inſtituitur ad effectus ſupernaturales præſtandos. Inſtrumẽta deniq; artis, quæ ab artifice aſſumuntur ad opera artis perficienda, vt penicillus, vel ſerra. Et de primis duobus generib. non eſt dubium, quin vera ſint inſtrumenta, & verè effectiuè attingant effectus. De inſtrumentis verò artis, non ſolùm dubitant Moderni quidam, ſed negant eſſe vera inſtrumenta, ſed talia vocari ex eo ſolum, quia per quoſdam motus locales, quos ab artifice ſuſcipiunt, eum iuuant ad effectus artis præſtandos, ſed reſpectu motus localis non poſſunt eſſe inſtrumenta: cum motus localis non excedat virtutem eorum; ergo nec ſunt vera inſtrumenta artis. Nihilominus vera inſtrumenta cenſeri debent, & verum concurſum inſtrumentalem præſtare ad opus artificioſum, quod ſic probo; inſtrumenta artis non mouentur ab artifice, ſicut ab alio quocunq; mouerentur, ſed tali modo, per ſe dependẽte ab arte, & ideò per ſe dependente ex actuali coniunctione cum artifice operante, vt artifex eſt, & hoc eſt moueri motu quodam artificioſo excedenti naturam eorum, & per talem motum attingunt opera artis, & concurrunt efficienter ad illa, tanquam mota, & eleuata ab artifice, quia ad illud res eleuatur, quod excedit naturalem virtutem eius, & hoc eſt eſſe vera inſtrumenta. Negandum eſt igitur, quod ſolum habeant motum localem, ſicut cætera corpora; per quem acquirant ſimplex quoddam vbi, ſed habẽt motum cum tali modo, & acquirunt quoque vbi ſpeciali modo, ac diſtincto ab eo, quod acquirunt corpora per motum naturalem.

Sup-

Digitized by Google

Suppoſito ergo, quod tria illa genera ſint vera inſtrumenta, quærimus, quonam modo eleuentur, vt veram cauſalitatem inſtrumentalẽ habere poſſint, hoc eſt, an per aliquam actionem ſibi propriam, & quaſi præſuppoſitam actioni principalis agentis, per quam aſſumatur, vel ſine illa, ita vt eleuatio non ſit aliud, quã operari ſimul cum agente principali ad effectum altioris ordinis.

26 Et prima opinio tenet, quod quamuis aliqua inſtrumenta propriam operationem habeant, per quam eleuantur, vt ignis, & etiam inſtrumenta artis, vt ſerra, hæc tamen non eſt neceſſaria, ſed ſine vlla prorſus operatione propria eleuari poſſunt, præſertim à Deo. Ita Scotus in 4. d.1.qu.1.Duran.in 2.d.1.q.4. num.12. quam Moderni non pauci ſequuntur, & explicant hoc modo, quælibet creatura reſpectu Dei habet potentiam obedientialem, per quam ei ſubditur ad quãcumque operationem, vel effectum, & hæc potentia obedientialis ſufficit, vt ea vti poſſit, tanquam inſtrumento, quando, vbi, & quomodo ei placuerit abſque alia operatione propria, vel proportionata effectui, per hanc etiã potentiã, & non per aliud dicuntur eleuari, & inſtrumenta effici, verumque concurſum inſtrumentalem præbere ad productionem effectus naturalis, ſupernaturalis, vel cuiuſcunque ordinis, nam ad omnes producendos poſſunt eleuari indifferenter à Deo. Et vt paucis explicent, quidnam eleuatio ſit, aſſerunt, non eſſe aliud eleuari inſtrumentum, vel vt tale ad quemcumque vsũ aſſumi, quam Deum efficere, vt ſecum concurrat ad eandem actionem, per quã Deus ipſe operatur, & ad eundem effectum, quem per eam producit, ex hoc enim habebitur ab vtroque procedere actionem, & effectum, à Deo vt principali, à creatura verò, vt inſtrumento, & hoc ſiue ſit ad vnam, vel alteram operationem, aut effectum, quia reſpectu diuinæ omnipotentiæ eadem eſt ratio de omnibus, non enim indiget determinatis, aut proportionatis inſtrumentis ad determinatas operationes, vel effectus, ſed quibuſcunque & quomodocumq; vti poteſt ad quẽlibet effectum aut operationẽ.

Probant primò in inſtrumentis naturalibus, quia phantaſma eſt inſtrumentũ intellectus agentis ad producendam ſpeciem intelligibilem in intellectum poſſibilem, & ſpecies viſibilis inſtrumentum coloris, ad producendam viſionem ſui ſimul cum potentia viſiua, & probabile eſt etiam calorem productum in ligno ab igne eſſe inſtrumentum eiuſdem ignis ad producendam formam ſubſtantialem ignis in ligno, & tamen nihil horum habet operationem ſibi propriam, per quã eleuetur: cum neque phantaſma poſſit ex propria virtute operari circa intellectum poſſibilem, nec ſpecies viſibilis operetur aliquid circa oculum, aut calor receptus in ligno circa idem lignum; ergo nihil proprium requiritur ex parte inſtrumenti, vt eleuetur, vel vt aſſumatur, vt inſtrumentum, ſed ſine illo aſſumi poteſt. Secundò, in inſtrumentis ſupernaturalibus, qualia ſunt ſacramenta, nulla operatio propria eorum deſignari poteſt, per quam eleuentur: cum ipſa potius in operatione conſiſtant, vt in ablutione, in peccatorum confeſſione, aut aliorum verborum prolatione, operatio autem non operatur, ſed per ſeipſas abſque alio requiſito aſſumuntur operationes iſtæ à Deo, tanquam inſtrumenta gratiæ, & eo ipſo, quod ſimul cum eis operatur Deus, dicuntur eleuari, & inſtrumenta fieri. 27

Secunda opinio eſt aliorum Modernorum huic oppoſita, aſſerẽs, non quamlibet rem poſſe aſſumi à Deo, tanquam in- 28

ſtru-

ſtrumentum ad aliquem effectum, ſed etiam tantum, quæ habere poſſit ex ſe, hoc eſt propria virtute aliquam operationẽ proportionatam, per quam eleuetur, vel certè aliquid efficere poſſit in effectu ipſo propria virtute, & cum hæc operatio quaſi præſuppoſita ſit eleuationi, præuia vocatur, & ſine illa non poteſt eſſe inſtrumentum. Exemplum proferunt in clara viſione Dei, ad quam eleuari poteſt intellectus creatus ex eo, quod aliquid in ea correſpondet propriæ virtuti, nempe ratio generica intellectionis, vel cognitionis non excedens propriam virtutem, & ideò ad ſpecificam, & ſupernaturalem rationem claræ viſionis propriam virtutem excedentem eleuari poteſt, quod ſi nihil horum habeat, neque efficere aliquid poterit in ordine ad effectum ſuperioris ordinis, ſed totum effectum efficiet ſolus Deus. Ex quo inferunt nullam creaturam ordinis naturalis poſſe eleuari à Deo, tanquam Phyſicum inſtrumentũ ad effectus ſupernaturales, circa quos conſtat nihil ex propria virtute poſſe efficere, ideò neque ſacramenta, neque paſſionem Chriſti eſſe inſtrumenta Phyſica gratiæ, ſed ſolum moralia.

Tertia ſententia eſt aliorum Modernorum, qui non quodcunque ſufficere in inſtrumento ponunt, vt eleuetur, præſertim ad effectus ſupernaturales, ſed neceſſarium eſſe, quod virtus aliqua, vel potẽtia realis ponatur in eo eiuſdem ordinis cum effectu, vt per eam fiat aptum formaliter ad talem eleuationem recipiendam, & ideò ponunt in ſacramentis qualitatem quandam ſupernaturalem eis impreſſam, per quam eleuentur ad effectus gratiæ. Quod probant, quia illud quod aſſumi debet tanquam inſtrumentũ debet præſupponi aſſumptioni aptum, vt aſſumatur, quia per aſſumptionem nõ fit aptum: ſed cum iam ſit aptum, eleuatur ad effectum ſuperioris ordinis, alioqui nulla eſſet differentia inter inſtrumenta, ſi per eleuationem apta fierent, nec vnũ eſſet magis accommodatum, quam aliud: cum eleuatio ſit æqualis in omnibus, ſed inſtrumentum inferioris ordinis nõ poteſt eſſe aptum, vt aſſumatur ad effectũ ſuperiorem: ergo neceſſe eſt aptum fieri, vt aſſumi poſſit, fieri autem aptum eſt conſtitui in eodem ordine cum effectu: ergo hoc eſt neceſſarium, quod conſtat fieri non poſſe ante eleuationem, niſi per aliquid ei additum pertinens ad eundem ordinem cum effectu, & hoc debet eſſe qualitas aliqua, quia principia operationis ſuperaddita ſubſtantijs qualitates ſunt. 29

Poſtrema ſententia eſt Caiet. 1. p. q. 45. art. 5. duo aſſerentis, primum, aliquid eſſe neceſſarium in inſtrumento, quod vel ſit operatio, vel aliquid ſaltem, ratione cuius ei correſpondeat aliquo modo effectus: hoc vero proprium, quod habere debet, non eſſe realiter diſtinctum ab operatione principalis agentis, ſed ſufficit diſtingui ratione, ita vt actio, vel effectus ſub aliqua ratione tribuatur inſtrumẽto, & ei correſpondeat. Hoc etiã proprium quod debet habere inſtrumẽtum, non ſemper debet eſſe proportionatum actioni, vel effectui, niſi vbi effectus ad quem eleuatur, ad eundem ordinem eſſendi cum inſtrumento ipſo pertinet, ita vt ſit ordinis naturalis, ſi naturale ſit inſtrumentum, & ordinis ſupernaturalis, ſi inſtrumentum ſit ſupernaturale: & ita eleuari poſſe inſtrumentum naturale ad effectus ſupernaturales, quia licet non ſit proportionatum, quia non eſt eiuſdem ordinis, ſed per eleuationem pertinet ad eundem ordinem cum effectu, & ſit ei proportionatum. Vnde ad ſupernaturales effectus ſufficiet qualiſcunque cõtractus inſtrumenti, vt eleuari poſſit à Deo, & effe-

Digitized by Google

& effectiuè attingere effectum. Quia contactus aliquid proprium eſt, virtute cuius ratio aliqua communis poteſt ei correſpondere in effectu, & effectus ſub eadem ratione communi ei attribui, & vt eleuato attribuetur ſub ratione ſpeciali.

30 Hæc eſt ſententia D. Tho. 1. p. q. 45. artic. 5. vbi aliquid proprium aſſerit eſſe neceſſarium inſtrumento, vt eleuari poſſit, & ideò non poſſe eleuari creaturam, vt ſit inſtrumentum creationis, quia non poteſt habere propriam operationem circa nihil, imò neque illud tangere. Hoc autem proprium ſic intelligit, vt explicat Caie. & ex alijs eius locis deduci poteſt. Et hæc videtur nobis probabilior ſententia, ſed vt eam probemus ex impugnatione aliarum, ſingulas concluſiones aduerſus eas conſtituemus. Prima concluſio aduerſus primam ſententiam. Non eſt poſſibile aliquid aſſumi, vt inſtrumentũ per ſolam potentiam obedientialẽ. Hanc probo duplici argu. primum eſt, potentia obedientialis nullam virtutem confert inſtrumento, per quam poſſit effectiuè concurrere ad effectum, nec etiam eleuatio, ſi nihil proprium habeat, per quod eleuetur: ergo falſa hæc ſententia. primam partem antecedentis ſic probo, potentia obedientialis eſt paſſiua, vt notum eſt de quacunq; alia, ſed concurſus inſtrumenti debet eſſe actiuus; ergo potentia obedientialis non confert inſtrumento virtutem, per quam poſſit effectiuè con-
31 currere ad effectum. Sed nec eleuatio, probatur, quia eleuatio nihil ponit in inſtrumento, nec per modum permanentis, nec per modum tranſeuntis; ergo per illam nullam habebit virtutem, per quam poſſit effectiuè concurrere ad effectum. Antecedens quantum ad rem permanentem concedit eadem opinio, ſed quantũ ad rem per modum trãſeuntis, probatur primò, ex eadem opinione, quæ aſſerit eleuari inſtrumentum nihil aliud eſſe, quã Deum facere, vt ſecum concurrat ad operationem, & effectum, vel ergo facere, quod ſecum concurrat eſt ponere aliquẽ concurſum in eo, vel actionem per quam aliquid dicitur concurrere, actio autem, vel concurſus nihil ponit in agente, ſed agere, vt concurrere ſolum eſt, quod ab eo egrediatur actio, vel concurſus: ergo talis eleuatio nihil in eo ponit, per quod poſſit agere, tanquam inſtrumentũ. Probatur conſequentia, quia nihil poteſt agere vllo modo, quin actio egrediatur ab eo, tanquam à principio, nec egredi poteſt ab eo actio, tanquam à principio, niſi ratione alicuius virtutis actiuè in eo exiſtentis, ſed potentia obedientialis nõ confert inſtrumento talem virtutem actiuam, nec etiam eleuatio, quam ponit hæc opinio; ergo repugnat actionem ad quam eleuatur ab eo egredi, & ex conſequenti repugnat quod actiuè concurrat ad illam, vt poſtulat ratio inſtrumenti.

Secundò, quia ſi eleuari inſtrumentum 32
ſolum dicit potentiam obedientialem ex parte eius, & eleuatio non eſt aliud, quã Deum facere, vt ſecum concurrat inſtrumentum, ſequitur creaturam quamlibet indifferenter poſſe eſſe inſtrumentũ Dei. Probat. conſequentia, quia hæc duo æqualiter cõueniunt omnibus, vt ex ſe eſt manifeſtum, quod ſi ita eſt, poterit Deus aſſumere creaturas pro inſtrumentis ineptas prorſus ad agendum, vt quantitatem, relationem, imò & materiam primam, conſequens autem falſum eſt; ergo falſa etiam eſt ſententia ex qua ſequitur. Sed probo minorem, quod falſum ſit cõſequens, quia vt inſtrumentum concurrat actiuè, neceſſe eſt aliquo modo egrediatur ab eo actio, ſed egreſſio actionis ab agente dicit influxum eius circa illam; quare repugnat aliud eſſe inſtrumentum, niſi actu influat in effectũ per actualem

ſem egreſsionem ab ipſo, ſed hæc nō poſſunt actu influere ex ſe, cum inepta ſint prorſus ad talem influxum, nec per eleuationem, qui nihil in eis ponit; ergo neque alia creatura poteſt eſſe inſtrumentũ eo modo, quo prima illa opinio ponit.

33 Secunda concluſio, vt aliquid ſit inſtrumentum, (Dei præſertim) non eſt neceſſarium, quod habeat præuiam operationem proportionatam effectui ex propria virtute, hęc eſt contra ſecundam opinionem, & probatur, quia ſi talis operatio requiritur, ſequitur nullam prorſus creaturam poſſe aſſumi à Deo, tanquam inſtrumentum ad aliquem effectum ſupernaturalem, præter intellectum, & voluntatem, & ſolum in ordine ad claram viſionem Dei, & amorem. Probatur conſequentia, quia talem operationem proportionatam ex propria virtute non poteſt habere aliqua creatura, præter has potentias, vt per ſe eſt manifeſtum, ſed conſequens eſt falſum, & præter omnium opinionem, nemo enim hucvſque negauit poſſe Deum quamlibet creaturam aſſumere vt inſtrumentum ad opera ſupernaturalia, prout ſibi placuerit. Et de humanitate Chriſti, & ſacramentis concedit maior pars totius ſcholæ cum D. Thom. eſſe inſtrumenta gratiæ, & verbum ipſius Chriſti, vel etiam contactum habuiſſe modum Phyſici inſtrumenti ad miracula patranda.

34 Secun. quia licet aliquid proprium ſit neceſſarium ex parte inſtrumenti, (quod concedimus) ſed proportio non poteſt eſſe neceſſaria reſpectu diuinæ omnipotentiæ, quæ omnem proportionem ſupplere poteſt; ergo ſine aliqua vrgenti ratione coarctatur ad proportionata inſtrumenta.

Tertia concluſio, non eſt neceſſaria, nec poſsibilis qualitas ſuperaddita eiuſdem ordinis cum inſtrumento, vt aſſerit tertia ſententia. Probatur primò, quod neceſſaria non ſit, quia operatio, & effectus ad quem eleuatur inſtrumentum, ex propria ratione inſtrumenti debet excedere propriam virtutem eius, & ideò debet eſſe altioris ordinis reſpectu inſtrumenti, quod ideò indiget eleuatione, vt poſsit attingere operationem, & effectũ ſe ſuperiorem; ergo non eſt neceſſarium, quod qualitas ei ſuperaddatur ante eleuationem, vel vt eleuari poſsit, nec eſt neceſſarium, vt eleuetur, vel vt ſit inſtrumentum, quod ſit eiuſdem ordinis cum operatione, aut effectu producendo. Quin potius inferioris ordinis debet eſſe, & ſolum per eleuationem actualem debet fieri eiuſdem ordinis, fruſtra ergo ponitur talis qualitas. Probatur conſequentia, quia eleuatio inſtrumenti ſolum eſt per modum actionis, aut concurſus, quare non poteſt actionem præcedere, vt ponitur ab hac opinione, vel ſi dicit per qualitatem eleuari, non benè intelligit eleuationem, quæ modum actus, aut concurſus dicit, non potentiæ, vel virtutis. Quod verò non ſit poſsibilis talis qualitas ſuperaddita inſtrumento, probatur, quia ſi per illam conſtituitur in eodem ordine cum operatione, aut effectu ad quem eleuatur, ſequitur non eſſe inſtrumentum, ſed propriam cauſam vtriuſque. Probatur conſequentia, quia virtus, vel potentia proportionata ad aliquem effectum propria cauſa eius eſt: cum effectus non excedat illam, ſed ſint in eodem ordine; ergo efficiet etiam rem, cui additur proportionatã cauſam, quare non inſtrumentalem, ſed propriam, aut principalem.

Ex his ergo concluſionibus, per quas 36
refutantur tres illæ opiniones, ſequitur à ſufficienti diuiſione tenendam eſſe ſententiam D. Tho. vt explicatur à Caietano, dicendumque, aliquid proprium re-

Digitized by Google

quiri in inſtrumēto ſemper, ſed nō ſemper proportionatum effectui quo potius debet eſſe inferius; vt locum habeat eleuatio, præſertim reſpectu Dei potentis ſupplere omnem proportionem. Vnde reſpectu illius contractus ſufficit, qui cū aliquid ſit ex parte inſtrumenti ſufficiet, vt ei poſſit correſpondere aliqua ratio ſaltem communis in eo, & ſpecialis per eleuationem. Gratia exempli. Phantaſma eſt inſtrumentum intellectus agentis ad productionem ſpeciei intelligibilis, quod licet non habeat operationem ex propria virtute proportionatam eidem ſpeciei, & intellectui poſſibili, quia materiale eſt, & corporeum: habet tamen ex propria virtute poſſe efficere cognitionem ſui, licet inferiorem, quod ſufficit, vt eleuari poſſit ad efficiendum principiū cognitionis ſuperioris, vel habet ex ſe, quod poſſit vtcumque imprimere ſpeciem ſui, & eleuatur, vt poſſit eam imprimere in potētia ſuperiori, cui ſubordinatur, idque ſatis eſt, vt ei poſſit correſpondere talis ſpecies ſub aliqua ſaltem ratione communi.

Ad 1. argum. primæ opiniōnis concedendum eſt, phantaſma eſſe inſtrumentum intellectus agentis, & ſpecies viſibilis inſtrumentum obiecti ad cauſandam viſionem, negandum tamen, quod nihil habeant ex propria virtute, nam licet nō habeant operationem diſtinctam à principali, habent tamen ratione diſtinctā, nempe eandem operationem ſecundum aliquam rationem communē eis correſpondentem, vt phantaſma poſſe imprimere ſpeciem ſui, vt ſic in communi, & ſpecies ſenſibilis repræſentationem obiecti, & quaſi perceptionem eius per modum principij, ratione cuius poteſt eleuari ad concurſum cum potentia vitali, per quem producatur perceptio actualis eiuſdem obiecti, quæ eſt ſenſatio. De calore verò exiſtente in ligno omnino negandum eſt, quod ſit inſtrumentum ignis ad expellendam formam ligni, vel introducendam formam eiuſdem ignis, vt ſuo loco probabitur.

Secun. argu. procedit de ſacramentis, 37
de quibus non eſt certum, quod habeant modum inſtrumentorum naturaliū, ſed in opinione poſitum, an ſolum ſint inſtrumenta moralia. Nihilominus aliquid proprium habent, ratione cuius poſſunt eleuari à Deo, vt ſint inſtrumenta ſupernaturalia, nam ablutio habet contractum totius corporis directum, & indirectum animæ, & verba ſunt ſonus quidam ſignificantes effectum ad quem eleuantur, qui ex ſe poſſunt per ſenſus percipi, & etiam per intellectum ratione ſignificationis, quæ licet non ſit aliquid reale formaliter, ſatis eſt ratione materialis, in quo fundatur aliquid proprium habere, quod vt minimum eſt contactus, ratione cuius poteſt eiſdem verbis correſpondere aliqua ratio communis in effectu.

Ad argu. tertiæ opinionis diſtinguenda eſt maior, quod inſtrumentum debeat præſupponi aptum, nam ſi per aptitudinem intelligat, quod debeat eſſe eiuſdem ordinis, falſum eſt, vt probauimus: ſi verò, quod aliquid proprium habeat, licet ordinis inferioris, verum eſt, & concedendum, ad hoc tamen non requiritur qualitas ſuperaddita, vt ex ſe eſt manifeſtum, quare ſi uſtra ponitur ab illa opinione.

QVAEST. IV.

An accidens poſſit concurrere ad productionem vnius ſubſtantiæ, tanquam inſtrumentum alterius.

SVBSTANTIAE corporeæ nō poſ- 38
ſunt operari ad productionem ſibi ſimilium, niſi medijs accidentibus eis ſuperadditis, vt ignis medio calore, ſed in gene-

Digitized by Google

generatione ſibi ſimilium duo ſunt, nempe accidentia, quæ producuntur in materia, tanquam diſpoſitiones eius ad recipiendam formam ſubſtantialem per alterationes præcedentes, & eductio formæ ſubſtantialis de potentia materiæ, atque etiam vnio eiuſdem cum materia, quæ eſt generatio totius ſubſtantiæ. Quærimus ergo, an calor ignis, ſicque de cæteris accidentibus, quæ ſunt virtutes agendi ſuperadditæ ſubſtantiæ, ſolum concurrant effectiuè ad producendas diſpoſitiones, vel etiam ad productionem ſubſtantiæ, tanquam inſtrumenta eiuſdem ſubſtantiæ generantis, cuius ſunt accidentia.

39 Prima opinio tenet non ſolùm ad productionem accidentium, ſed etiam ſubſtantię concurrere efficienter, nec ſolum vt inſtrumentum ſubſtantiæ, ſed tanquã propriam cauſam eiuſdem ſubſtantiæ, quæ producitur. Ita videtur tenere Ioannes Maior in 4. d.12.q.3.& probatur teſtimonio Ariſt.lib.de Senſu & Senſibili, cap. de Sapore, vbi ait ignem non agere, vt ignem, ſed, vt calidum; ergo non producit alterum ignem, niſi vt calidũ, quod eſt eum producere per calorem, & ideò calorem eſſe ei rationem agendi principalem ad generandum ſibi ſimile, & non inſtrumentum. Probatur etiam ratione, quia ad eandem cauſam pertinet diſponere materiam, pro introductione formę ſubſtantialis, expellere formam contrariam, & introducere propriam, ſed accidentia diſponunt materiam virtute propria, atque etiam expellunt formam contrariam, vt calor diſponit materiam ligni, & expellit formam eius: ergo propria etiam virtute introducit formam ignis generandi, eritque præcipua cauſa eius, & non inſtrumentum.

40 Secunda opinio omnino oppoſita eſt, negat enim vllo modo poſſe attingere productionem ſubſtantiæ, hoc eſt, nec vt præcipuam cauſam, neque vt inſtrumentum, nec virtute propria, neque virtute ſubſtantiæ. Ita Scotus in 1.d.37.q.vnica, & in 4.d.12.q.3. Duran. in 2.d.1.q.4. & in 4.d.12.q.2. Ocham in 2.q.23. Iandunus 1.lib. de anima, quæſtione octaua, prob. primò, quia impoſſibile eſt rem inferioris ordinis aſcendere ad ordinem ſuperiorem, vt corpus ad ordinem ſpiritus, ſed accidens eſt res inferioris ordinis reſpectu ſubſtantiæ; ergo non poteſt aſcendere ad ordinem ſubſtantiæ, ſed ſemper in proprio ordine permanebit, ſicut ſubſtantia corporea reſpectu ſpiritualis, quare nec poterit attingere productionem ſubſtantię. Probatur hæc vltima conſequentia, quia cauſa debet eſſe in eodem ordine cum effectu, alioqui ſi inferior ſit, perfectior erit effectus, quam cauſa. Et ſi dixeris accidens in ratione eſſendi eſſe inferioris ordinis, ſed in ratione operandi eſſe eiuſdem, non quidem per propriam virtutem operandi, ſed ratione ſubſtantiæ, in cuius virtute operatur. Contra hoc eſt, quod virtus operandi ſequitur eſſe rei, ſed in ratione eſſendi ſemper accidens eſt inferioris ordinis; ergo ſemper etiam erit inferioris ordinis in ratione operandi, & ideò non poterit attingere productionẽ ſubſtantiæ, ſicut corporea ſubſtantia, nec virtute propria, nec virtute ſpiritualis poteſt producere ſubſtantiam ſpiritualẽ, quia ſemper eſt inferioris ordinis.

Secundò, accidens non poteſt attingere productionem ſubſtantiæ virtute propria, nec virtute ſubſtantiæ; ergo nec tãquam propria cauſa, nec tanquam inſtrumentum. Probatur antecedens, quia cum propria virtus ſit inferioris ordinis, ſicut proprium eſſe, non poteſt attingere productionem ſubſtantiæ, quia ſemper cauſa erit imperfectior effectu, quod repugnat. Quod verò non poſſit virtute ſub- 41

Digitized by Google

ſtantiæ,probatur,nam eſſe virtutem ſubſtantiæ,aut in virtute eius operari eſt vel aliquid ſuperadditum entitati accidentis vel nihil,ſi nihil ſuperadditum ſit,remanebit ſemper in ordine inferiori,&ideò, nec virtute ſubſtantiæ poterit producere ſubſtantiam, ſi verò ſit aliquid ſuperadditum,vel erit accidens,& ideò non eleuabit accidens ad ordinem ſuperiorem, ſed in inferiori relinquet, ſubſtantia autem eſſe non poteſt, quia ſubſtantia non poteſt eſſe in accidenti, & ideò, nec eſſe ei additũ;ergo non poteſt accidens virtute vnius ſubſtantiæ attingere productionem alterius.

42 Tertia opinio, quaſi media eſt inter hæc extrema, & ideò vtrique contraria, negans quidem accidẽs propria virtute poſſe attingere productionem ſubſtantiæ, & ideò tanquam cauſam propriam, contra primam opinionem, ſed concedens, quod virtute ſubſtantiæ cuius eſt accidens, poſſit attingere productionem alterius ſubſtantiæ, & ideò tanquam inſtrumentum, vt calor ignis virtute eiuſdem ignis poteſt producere alterum ignem & ideò tãquam inſtrumentum eius. Ita D.Tho.1.p.q.45. art.1.ad 2. & 3.q.77.art. 1.ad 3.& 4.q.115.art.1.ad 5.& 3.p. q.77. art.1. Henricus quodlib.14.q.1. Aegidius quodlib.3.q.1.ad 2.& 2.p.Examc.cap.11. Herueus quodlib.3.qu.12. Capreol. in 1.d.3.qu.3. artic.2.& in 4. d.12. qu.1.artic. 3. Ferra.4. contra gentes capit.66.Caie.1.p.qu.53.art. 3.Paludan.in 4.d.12.q.4. Argent. ibidem, q.5.Hiſpalen.qu.1.art.3. Albert.Mag. in 2. d.12. art.12. Richar. in 4.d.12.artic.3.qu.2. & eſt iam communis in ſchola, quam & nos tanquam veram ſequimur. Probatur teſtimonio Ariſtot.2. lib.de anima text. 10.lib.7.Met.text.31.& 3.lib.de Generat.animal.ca.quibus locis expreſsè aſſerit ſemen eſſe inſtrumentum, quo vnum animal efficienter generat aliud,

43 Sed probatur rationibus aduerſus duas alias ſententias. Aduerſus primam quidem, quod accidens non producat ſubſtantiam virtute propria, aut tanquam popria cauſa, quia omnis cauſa propria, aut eſt æquiuoca, aut vniuoca, ſed accidens,nec poteſt eſſe cauſa vniuoca, nec æquiuoca ſubſtantiæ; ergo non poteſt eam producere, tanquam cauſa propria. Probatur minor quia cauſa æquiuoca nobilior eſſe debet eſſentialiter ſuo effectu, vt ſuperius oſtendimus: cum non contineat eum formaliter,ſed eminẽter. Cauſa verò vniuoca debet eſſe eiuſdem perfectionis eſſentialis, vel eiuſdem ſpeciei,ſed accidens,nec eſt perfectior eſſẽtialiter ſubſtantia, nec eiuſdem perfectionis,vel ſpeciei; ergo nec poteſt producere ſubſtantiam, tanquam cauſa æquiuoca,nec tanquam vniuoca, & ideò, nec tanquam cauſa propria.

44 Probatur deinde aduerſus Scotũ,quod virtute ſubſtantiæ,& tanquam inſtrumẽtum eius poſſit producere ſubſtantiam, primò,quia ſol producit aurum, & argẽtum in viſceribus terræ, luna, & ſtellæ producunt alios effectus ſubſtantiales circa inferiora corpora, imò cauſæ iſtæ vniuerſales producunt ſimul cum particularibus proprios illarum effectus ſubſtantiales,vt cum igne,ignem,&cum vaporibus, aquam, ſed ad hos effectus non concurrunt per ſuam ſubſtãtiam immediatè;cum non ſint præſentes, ſed per ſuas virtutes,nempe lumen, & alias influentias,de quibus conſtat eſſe accidentia; ergo hæc accidentia virtute ſuarum ſubſtãtiarum,& tanquam earum inſtrumenta producunt ſubſtantias.

Huic argum. ſolum potuit reſpondere Scotus, has ſubſtantias non produci ab accidentibus, ſed ab eiſdem ſubſtantiis per ſeipſas concurrentib. nempe à ſole, & luna,nam licet præſentia non ſint, tanta eſt

ta eſt vis, & efficacia horum corporum, vt loca etiam diſtantia attingere, & penetrare poſſint virtute ſuarum formarũ ſubſtantialium & in eis alias ſubſtantias producere ſine vllo adminiculo inſtrumentorum. Hæc tamen ſolutio expreſsè contradicit principiis Philoſophiæ, quibus decernitur agentia naturalia non poſſe agere, vbi præſentia nõ ſunt per ſe, vel per ſuam virtutem, ita docet Ariſt. 7. lib. Phyſ. cap. 2. & 1. lib. de gener. ca. 6. approximationem agentis ad paſſum & cõtactum eius omnino neceſſarium eſſe ad agendum, ita vt niſi præſens ſit agens per ſe, vel per ſuam virtutem, non poſſit vllo modo agere, quod recepit vniuerſa ſchola. Contradicit etiam communi ſententiæ ſanctorum Patrum in ſcriptura ſacra inſinuatæ, qui omnes colligunt intimam præſentiam Dei in creaturis ex immediata operatione, quam circa illas per ſeipſum habet, hoc autem arg. nullius momenti eſſet, ſi agens poteſt per ſe immediatè operari, vbi non eſt per ſe præſens vt cõcedit Scot.; ergo falſa eſt ſolutio ei⁹.

41 Secundò probatur noſtra ſententia, quia ſemen eſt inſtrumentum animalis, cuius virtute producit ſubſtantiam ſibi ſimilem, vbi non eſt animal ipſum per ſe præſens, & calor naturalis eſt inſtrumẽtum ſubſtantiæ, per quod producit ſubſtantiam ex alimento, vt docet expreſsè Ariſtoteles primo lib. de gener. cap. 5. & 7. & calor ignis producit ignem ex ſtupa, vbi ignis nõ eſt præſens per ſe, ſed virtus ſeminalis eſt accidens, & etiam vterque calor; ergo negari non poteſt, quod accidentia virtute ſuæ ſubſtantiæ, & tanquam inſtrumentum eius attingant productionem alterius ſubſtantiæ. Negat Scotus de ſemine, quod ſit inſtrumentum animalis ad generationem ſubſtantiæ, in 4. d. 43. qu. 3. art. 3. quia cum virtus eius ſit accidentalis, & inferioris ordinis, nõ poteſt attingere productionem ſubſtantiæ. Hoc tamen negari non poteſt, quod ſic probo: animal non attingit per ſeipſum immediatè formationem fœtus in ventre matris, nec etiam vnionem animæ cum corpore organizato; ergo attingit vtrumque per virtutem ſeminalem, quæ proinde erit inſtrumentum eius, vel ſi per illã attingere negat Scotus, ſequitur nullo modo eſſe cauſam eius; probatur euidenter conſequentia, quia non eſt cauſa per ſeipſum, nec per propriam virtutem, quare nec erit cauſa generationis, nec erit verũ vnum animal, vel vnum hominem generare alterum, nec ſequenter relatio paternitatis, & filiationis in vno, & altero homine: cum hęc fundetur in generatione, per quam vnus procedit ab altero, tãquam à cauſa effectiua eius, quæ omnia non ſolùm principiis Philoſophiæ ab Ariſtotele traditis repugnant, ſed communi conſenſui totius ſcholæ, & veritati.

Ad teſtimonium Ariſtotelis pro prima ſententia. Reſpondeo ſenſum eius eſſe, quod ignis nõ agit, niſi medio calore, id eſt non attingit paſſum per ſuam ſubſtantiam, niſi interueniente calore, quia ſubſtantiæ creatæ non ſunt alio modo actiuæ, niſi per accidentia; ex quo non ſequitur, quod earum accidentia operentur principaliter reſpectu effectus ſubſtantialis, ſed ſolum ad eum concurrunt virtute eiuſdem ſubſtantiæ. Ad argum. verò eiuſdem ſententiæ diſtinguenda eſt maior, quia eiuſdem agentis eſt diſponere materiam, expellere formam contrariam, & introducere propriam, ſed non eodem modo operantis, nam cum diſpoſitiones ſint accidentales, & inferioris ordinis, has inducit, in quantum eſt tale per formam accidentalem ſimilem diſpoſitionibus, tanquã per cauſam propriã, expulſionem verò formę ſubſtantialis, & introductionem propriæ, cum ſint effectus

ctus ſubſtantiales, non facit, vt tale per accidentia, ſed per formam ſubſtantialem, vtitur tamen accidentib. ad eoſdem effectus, tanquam inſtrumentis.

47 Pro ſolutione argumenti Scoti notandum eſt, quod accidentia, quæ ſunt virtutes ſubſtantiæ, vel potentiæ eius ad operandum, duobus modis conſiderantur, vel præcisè in ratione accidentium, vel vt à natura conceduntur ſubſtantiæ, tanquam virtutes operandi, & vtroq; modo ſunt aliquid ſubſtantiæ, ſed hoc poſteriori modo ſpeciali ratione ſunt aliquid eius, & computantur cum ea pro eodem integro agente, vnde ad ordinem eius aliquo modo pertinent, licet ſub prima conſideratione inferioris ordinis ſint.

Ad primum igitur argumentum, negandum eſt antecedens, quod nullo modo poſsit accidens attingere virtutem ſubſtantiæ, & cum dicitur eſſe inferioris ordinis ſecundum eſſe, & ideò etiam, vt eſt virtus operandi, negandum eſt etiam, quia licet, vt eſt entitas accidẽtalis, ſit inferioris ordinis, ſed vt conceſſa ſubſtantiæ in ordine ad talem finem, ad eundem ordinem ſuperiorem cum ea pertinet, tanquam aliquid eius ſpeciali ratione, ideò poteſt attingere effectum ſuperioris ordinis inſtrumentaliter, vt explicatum eſt, quod non habet ſubſtantia corporea reſpectu ſpiritualis, quia, cum non ſit aliquid eius eodem modo, nec poteſt eſſe eiuſdem ordinis, ſed inferioris omnibus modis.

Ad ſecundum, reſpondeo quod operari in virtute ſubſtantiæ non eſt aliquid ſuperadditum accidenti, ſed ſola eius entitas, tanquam virtus eius, quo pacto conſiderata eiuſdem ordinis, quodammodo eſt, & ideò poteſt attingere productionem alterius ſubſtantiæ, vt inſtrumentum propriæ.

QVAESTIO V.

An vnum accidens ad productionem alterius ſimilis in ſpecie concurrat tanquam inſtrumentum, vel tanquam cauſa propria.

SENSVS quæſtionis eſt, an dum ignis producit calorem, vel ferrum candens calefacit manum, calor in vtroque exiſtens, ſit cauſa propria tanquam quo, eiuſdem caloris producti eo modo, quo forma ſubſtantialis eiuſdẽ ignis eſt præcipua cauſa, quo alterius ignis producti, vel ſolum ſit inſtrumentum, ad productionem caloris, ſicut ad productionem ignis. Et prima opinio tenet ſolum eſſe inſtrumentum. Ita Fonſeca 5. Met. cap. 2. q. 6. ſect. 6. & Conimbr. 2. lib. Phyſ. cap. 7. q. 8. art. 4. ad finem. Probatur hoc argumento, quia inſtrumentum eſt, quod non operatur virtute propria, ſed alterius cauſæ, & propria cauſa, quæ operatur virtute propria, ſed calor non operatur virtute propria ad productionem alterius caloris, ſed virtute ignis; ergo non tanquam cauſa propria, ſed tanquam inſtrumentum. Probatur minor, quia à quo aliquid habet eſſe, ab eodem habet virtutem operandi, ſed accidentia hæc habent eſſe à ſubſtantia, à qua emanare conſtat, & cuius aliquid ſunt; vt calor ab igne, ergo ab eodem habebunt virtutem operandi: vnde ſicut dependent ab ea in eſſe ita etiam in operando; verum igitur eſt, quod in virtute ſubſtantiæ opereutur, & dependenter ab ea, quæ ſunt propriæ conditiones inſtrumenti. Et ſi dicas, etiam ſecundas cauſas operari in virtute primæ, à qua accipiunt virtutem operandi, ſicut accipiunt eſſe, & nihilominus non ſunt inſtrumenta. Contra hoc eſt, quod ſecundæ cauſæ nõ ſunt aliquid pri-

Digitized by Google

me, eo modo, quo accidentia ſunt aliquid ſubſtantiæ: cum ſint res diſtinctæ ab ea, & per ſe ſubſiſtentes, nec ab ea emanet, tanquam virtutes, vel potentiæ operatiuæ eius, quæ cum habeant accidentia, non poſſimt dici, quod virtutem operandi propriam habeant, ſed potius, quod ſint virtutes operandi ſubſtantiæ, quare in virtute eius dicuntur operari, non ſicut cauſæ ſecundæ virtute primæ, ſed ſicut inſtrumenta virtute principalis cauſæ.

49 Secunda opinio aſſerit, non eſſe inſtrumenta ad tales effectus, ſed principales cauſas. Ita Scotus in 4.d.12.q.3. Aegidius, quodlib.3. & Theor.43. Palud. in 4.d.12. q. 4.concl.2. & hanc ſequuntur iam ferè omnes Moderni, & videtur mihi probabilior altera. Probatur primò, quia certa regula inſtrumentorum eſt, quod effectus excedat virtutē eorum, & huius ratio eſt manifeſta, nam propterea indiget inſtrumentū eleuatione, quia virtus eius inferior eſt, ſed per eleuationem poteſt attingere effectum ſuperioris ordinis, ſed dū vnum accidens producit aliud, effectus nõ eſt ſuperioris ordinis, nec excedit virtutem cauſæ, ſicut non excedit ſpeciē eius: ergo non eſt inſtrumentū, ſed erit propria cauſa. Et ſi dicas excedere virtutem eius, quantum ad modum operandi, quia cum ſit virtus ſubſtantiæ, operatur dependenter ab ea, & ideò non virtutē propria, ſed alterius, quia virtus, quã habet, non eſt propria, ſed à ſubſtantia accepta, ſicut entitas ipſa ab eadem ſubſtantia accipitur. Contra hoc eſt, quod talia accidentia etiam ſeparata à ſubſtantia producunt eoſdē effectus abſque vlla dependentia ab eis; cum non minus eos poſſint producere, etiam ſi ſubſtantia ſit extincta, quam ſi permaneat; ergo etiam operantur virtute propria, quantum ad modum operandi, & ideò non erunt inſtrumenta.

50 Secundò probatur, quia ignis non calefacit, vt ignis, ſed vt calidus, nam calor effectus calidi eſt, vt talis, & quodlibet aliud corpus calidum producit calorem, etiam ſi non ſit ignis; ſed calidum eſt cauſa propria caloris, quia operatur per virtutem intrinſecam, & formalem, atque eiuſdem perfectionis cum effectu; ergo non eſt inſtrumentum, nec proinde calor cuius virtute operatur. Et tandem, quia ſola cauſa propria diuiditur in æquiuocam, & vniuocam, non inſtrumentum, quod indifferenter ſe habet ad vtramq; & eodem prorſus modo, ſed vnum accidens eſt cauſa vniuoca alterius, cum producat illud intra propriam ſpeciem, ergo cauſa propria eſt, & non inſtrumētū.

Vt autem hæc ſententia melius intelligatur, & argumentum alterius, facilius ſolui poſſit, notandum eſt accidentia hanc habere imperfectionem intrinſecam, vt à ſubſtantia accipiant eſſe, & cõſequenter virtutem operandi, & ſemper ab ea dependeant, non quidem in actuali concurſu ad operandum: cum in abſentia eius operentur, ſed in eo, quod naturaliter non poſſunt eſſe per ſe, ſed in ſubſtantia, ideò nec per ſe ſeparata à ſubſtantia. Vnde ſequitur, quod licet ſint propriæ cauſæ, imperfectiſſimæ tamen in hoc ordine, & aliquo modo inſtrumentis ſimilia, ex quo occaſionem ſumpſit deceptio oppoſitæ ſententiæ exiſtimantis, eſſe inſtrumenta cum tamen proprias conditiones habeant cauſæ principalis, licet in modo imperfectiſſimo eſſendi, & operandi fundatas, quare potius vocari debent propriæ cauſæ imperfectæ, quam inſtrumenta. Igitur ad argum. alterius opinionis diſtinguenda eſt maior, quod inſtrumentum nõ operatur virtute propria, nam duplicem ſenſum efficere poteſt propoſitio hæc; primus eſt, quod non operetur per formam, aut virtutem, ſeu poten-

Digitized by Google

potentiam in ſe exiſtentem, ſed in principali cauſa; & in hoc ſenſu intelligitur in communi modo loquendi, & eſt vera, quia ſi inſtrumentum operaretur per virtutem, aut formam in ſe exiſtentem, non eſſet inſtrumentum, ſed propria cauſa: cum effectus nõ excederet virtutem eius. Secundus ſenſus eſt, quod inſtrumentum non operetur per virtutem, quam per ſe habeat, hoc eſt non acceptam ab alio, licet in ſe eam habeat, & hoc non pertinet vllo modo ad inſtrumentum, ſed ſolum dicit imperfectionem accidentis, cuius virtus operandi, ſicut & entitas ipſa pro-
11 cedit à ſubſtantia, & ab ea accipitur, quare ſolum arguit imperfectionem harum cauſarum, quæ cum accidentia ſint, ſemper habent attributionem ad ſubſtantiã; & aliquid eius cenſentur, non tamen arguit rationem cauſandi inſtrumentalem, quæ repugnat cum propria virtute intrinſeca, & proportionata effectui. Nam, quod cauſa ſit per ſe ſubſiſtens, vel inhærens, aut quod ſit ſubſtantia, vel accideus, non pertinet ad virtutem cauſandi, nec etiam ad modum cauſandi, ſed ſolum ad modum eſſendi perfectum, vel imperfectum eiuſdem cauſæ, & ideò non facit eã inſtrumentum, ſi talis ſit, quod effectus non excedat perfectionem eius, ex quo deſumenda eſt ratio cauſæ principalis, vel inſtrumenti.

QVAESTIO VI.

An ſecundæ cauſæ ſolum operentur per ſuas potentias, aut virtutes accidentales, vel præter earum efficientiam, propriam, ac diſtinctã habeant.

51 CAuſæ ſecundæ concurrunt ad productionem ſuorum effectuum per virtutes agendi; quæ ſunt accidentia quędã, vel potentiæ eis ſuperadditæ, vt ignis per calorem, & anima intelligit medio intellectu, atq; etiam vult media voluntate. Quærimus ergo, an præter concurſum, quem pręſtant per has potentias, vel virtutes accidentales, pręſtent alium per formas ſubſtantiales, ita vt ignis ad generationem alterius ignis, non ſolùm concurrat per concurſum caloris, ſed alium etiam præſtet per formam ſubſtantialem & anima rationalis ad intellectionem, & alias operationes vitales, non ſolùm per intellectum, & cæteras potentias, ſed præter concurſum, quem per eas præſtat, alterũ diſtinctum præſtet per ſe. Si enim ſolum præſtet concurſum per accidentia, non erit ipſa principium formale & proximum operationum, ſed radicale, & quaſi remotum, ſi verò alterum præſtet concurſum per ſe formale, & proximum erit, & vt tali attribuẽtur ei operationes.

Prima opinio eſt Scoti, vbi ſupra aſſe- 52
rentis ſolam ſubſtantiam per ſubſtantialem formam concurrere per ſe, formaliter, & immediatè ad generationes: accidentia verò, aut potentias, ſeu virtutes nullo modo eam attingere. Sed alij ex Modernis, qui accidentib. concedunt inſtrumentalem concurſum, quantum ad hoc ſequuntur Scotum, quia præter concurſum, quem accidentia præſtant, proprium, ac diſtinctum aiunt habere ſubſtantiam virtute formę ſubſtantialis. Probatur teſtimonio Ariſt. 2. lib. Phyſ. cap. 7. vbi triplicem cauſalitatem tribuit formę ſubſtantiali, formalem, finalem, & efficientem, ſed primam, & ſecundam exercet per ſe; ergo etiam tertiam, quod verum eſſe non poteſt, niſi diſtinctum concurſum præſtet per ſe, ab eo, quẽ præſtat per accidentia. Vnde 2. lib. de Gener. tex. 54. & 55. reprehendit eos, qui efficientiam formarum negabant dicentes eam ſolum præſtare per accidentia, tanquam per inſtrumenta his verbis. *Amplius autem ex poten-*

potentias attribuunt corporibus propter quas & generant, vt valde inſtrumentaliter auferentes eam, quæ ſecundam formam, cauſam. Quibus apertè docet, non eſſe confundendam efficientiam, quam præſtat ſubſtantia per formam ſubſtantialem propriam cum ea, quam adhibet per accidẽtia, ſed diſtinguendam, quia principalis eſt, & cauſæ propriè conuenit, illa verò, quam præſtat per accidentia ſolum inſtrumentalis.

13 Pobant deinde ratione primo, quia forma ſubſtantialis eſt principium formale eſſendi compoſito; ergo eſt etiam ei principium formale operandi, quia modus operandi ſequitur modum eſſendi. Vnde Ariſto. 2. lib. de anima in principio, vtramque rationem tribuit animæ in duplici definitione, per quam eam definit; nam primò dicit eſſe actum ſubſtantialẽ corporis, quod eſt eſſe ei principium formale eſſendi; deinde, quod anima ſit principium, quo mouemur, ſentimus, & intelligimus, ſi verò ſolùm adhiberet concurſum per accidentia, nõ eſſet principium formale operandi, ſed radicale tantum, imò nec accidentia concurrere poſſent, tanquam inſtrumenta eius ad generationẽ, probatur efficaciter, quia inſtrumentum non poteſt concurrere, niſi eleuetur à cauſa principali, ſed eleuari non poteſt inſtrumentum, niſi per actualem concurſum eiuſdem cauſæ principalis cum eo; ergo neceſſe eſt ſubſtantiam diſtinctum adhibere concurſum per formam ſubſtantialem ab eo, quem adhibet per accidentia, alioqui neque hunc adhibere poterit, & ideò nullo modo erit cauſa efficiens generationis.

14 Secundò generatio eſt actio ſubſtantialis diſtincta ab alteratione; ergo requirit diſtinctum principium efficiens ſubſtantiale, à principio eiuſdem alterationis accidentali, & ex conſequenti diſtinctam virtutem, & diſtinctum concurſum actualem, ſed per accidẽtia eſt principium alterationis, & per eadem concurrit ad illam, non per ſe; ergo neceſſe eſt alium concurſum diſtinctum per ſe præſtare, alioqui nõ erit principium actuale, nec actualis cauſa efficiens generationis.

Sed quia ſtatim aduerſus hãc opinionẽ ſe offerebat grauis quædã difficultas pluriũ generationũ ſubſtantialiũ, ad quas nõ poteſt cõcurrere per ſe ſubſtãtia, nec per propriã formã ſubſtãtialẽ adhibere propriũ concurſum, ac diſtinctũ ab eo, quem adhibet per accidentia, quales ſunt generationes auri, & argenti in viſcerib. terræ, ad quas non poteſt concurrere ſol per ſe ipſum, quia non eſt præſens, ſed ſolum per ſuas virtutes accidentales, quales ſunt lumen, calor medio lumine productus, & aliæ, & præterea generationes plantarum, & animalium, ad quas plantę ipſæ, vel animalia non poſſunt per ſe cõcurrere, ſed ſolum per virtutem ſeminalem, ob defectum eiuſdẽ præſentiæ. Moderni, qui eam ſequuntur, dixerunt in his omnibus caſib. primã cauſã ſupplere efficientiã ſecundarũ, quã adhiberent, ſi pręſentes forent. Itaque Deus ſupplet concurſum ſolis, hominis, & aliorum animalium, quem non poſſunt per ſe adhibere, quia non ſunt præſentes generationi per ſe iſtæ cauſæ: vnde nec ſunt cauſa proxima eius, neque effectus, vel ſubſtãtiæ per eam productæ, ſed remotæ tantum, & ideò remota quadam ratione, & valdè impropria attribuitur eis generatio atq; effectus productus per eam, qui eſt ſubſtantia genita, Deus autem ſolus eſt proxima, & propria cauſa generationis, & rei genitæ, cui vt tali attribuitur vtraq;. Imo apud hos Moder. nullo modo homo eſt cauſa generationis hominis, nec eiuſdẽ hominis, quia tenẽt virtutẽ ſe-

Digitized by Google

minalem, non attingere vnionem animæ rationalis cum corpore, quia ſpiritualis eſt hæc, & illa corporea, corporea verò ſubſtantia non poteſt attingere productionem ſubſtantiæ ſpiritualis, etiam vt inſtrumentum.

55 Secunda opinio tenet ſubſtantiam ſolum concurrere ad generationẽ alterius medijs accidentibus, ita vt præter concurſum, quem per illa præſtat, nullum alium præſtet per ſe, aut per formam ſubſtantialem, neq; illum eſſe neceſſarium, ſed ſufficere, quod ſubſtantia concurrat per accidentia, tanquam per inſtrumenta propria, quæ eius virtute operantur, vt ei verè & propriè tribuatur generatio, & effectus, tanquam cauſæ proximæ. Ita Aegidius Theor. 48. de Euchariſt. Zimara Theor. 114. Caie. 1. p. q. 53. art. 3. & plures Moderni, & videtur probabilior, & tenenda, licet in primis noſtris Commentarijs, medium quoddam tenuerimus, aſſerentes ſubſtantiam, non ſolùm per accidentia concurrere ad generationem, ſed etiam per formã ſubſtantialem præbere diſtinctum concurſum, quando præſens eſt, in abſentia verò ſolum concurrere per accidentia.

56 Vt autem hanc ſententiam explicemus ſimul, & probemus aduerſus oppoſitam, notandum eſt. Modum agendi proximarum cauſarum triplicem eſſe, nam quædam ſunt, quæ agunt immediatione virtutis ſimul, atque ſuppoſiti; aliæ immediatione ſolius ſuppoſiti, & non virtutis; aliæ tãdem immediatione ſolius virtutis, & non ſuppoſiti. Illa cauſa agit immediatione virtutis, & ſuppoſiti, quæ per proprium ſuppoſitum præſens eſt paſſo, & per virtutem propriam illud contingit, & hoc modo concurrit ignis, dum agit in lignum ei approximatum. Immediatione ſuppoſiti, & non virtutis agit illud, quod per ſe præſens eſt paſſo, illud tamen non attingit per propriam virtutem ſed per alienam, & hoc modo operatur inſtrumentum, nam ſerra per ſe præſens eſt ligno, ſed non operatur circa illud modo artificioſo per propriam virtutem, ſed per virtutem artificis, à quo mouetur. Immediatione tandem virtutis, & non ſuppoſiti operatur, quod per ſe non eſt præſens, ſed per virtutem propriam attingit paſſum, quo pacto agunt corpora cœleſtia in hæc inferiora.

Secun. notandum eſt inſtrumentum duplex eſſe, coniunctum, & ſeparatum. 57
Inſtrumentum coniunctũ eſt illud, quod non poteſt agere, niſi ſit coniunctum cauſæ principali, & talis eſt calor naturalis, qui ſolum coniunctus animæ poteſt concurrere ad productionem ſubſtantiæ viuentis ex alimento. Inſtrumentum ſeparatum eſt, quod etiam ſeparatum à principali agente poteſt concurrere ad altiorem effectum, vt calor ignis, qui in ferro candenti producit ignem ex ſtupa, inſtrumentum ſeparatum cenſetur. Et ex his inſtrumentis quędam ſic ſeparata ſunt, vt coniuncta eſſe non poſsint, & tale eſt ſemen arborum, & animalium. Alia, quæ ſeparata poſſunt eſſe, atque etiam coniuncta, vt calor ignis, & cæteræ qualitates elementorum. Et ſicut diſtinguuntur inſtrumenta, ita etiam diſtinguũtur cauſæ propriæ, nam quædam ſunt, quæ per inſtrumẽta, tantum coniuncta agere poſſunt, aliæ, quæ tantum per ſeparata, vt animalia ad generationem, alia denique poſſunt per coniuncta, & ſeparata, vt elementa.

His adnotatis, noſtra ſententia duabus concluſionibus explicatur. Prima 58
eſt, cauſæ ſecundæ ſolum concurrunt ad generationem per ſuas virtutes, & potentias, ita vt præter concurſum, quem per illa præſtant, non habeant aliud, ſiue inſtrumenta ipſa ſint eis actu coniuncta,

ſiue

ſiue ſeparata, vnde aliquando operantur per inſtrumenta coniuncta, aliquando per ſeparata. Probatur hæc in omnibus generationibus viuentium, atque etiam in generatione metallorum in viſceribus terræ, in quibus cauſæ ipſæ non ſunt per ſe præſentes, ſed ſolum per ſuas virtutes; ergo ſolum per illas concurrere poſſunt, per ſe verò nullum concurſum præſtabunt. Huic argum. dupliciter reſpondent autores alterius ſententiæ, primò Scotus negans præſentiam cauſarum eſſe neceſſariam, vt cauſæ ſecundæ per ſe agere poſſint, ſed abſentes poſſe per ſe per proprias formas ſubſtantiales agere. Sed hanc ſolutionē refutauimus. q. 4. tanquam expreſsè contrariam doct. Ariſtot. & principijs veræ Philoſophiæ. Ideo reſpondent Moderni, qui Scotum ſequuntur, quod in his omnibus generationibus Deus per ſe immediatè ſupplet concurſum ſecundarum cauſarum, & ideò ei attribuuntur generationes. Sed hæc etiam ſolutio plura videtur habere incommoda, primum eſt, quod generationes non fiant à ſecundis cauſis, quia non concurrunt ad illas, niſi tanquam cauſæ remotæ, & ideò non tribuantur eis, quia cauſæ remotæ non tribuitur generatio, neque effectus, vt patri qui genuit filium, non tribuitur generatio, per quam idem filius generat alterum, quare non dicentur anim... ... plantæ ſibi ſimilia generare, quod eſt contra omnem Philoſophiam, ſed in hominibus probatur efficacius, quia apud hos autores homo non concurrit per ſe immediatè ad generationem hominis, cum non ſit præſens, & ideò Deus ſupplet efficientiam eius, nec etiam concurrit per virtutem ſeminalem tanquam per inſtrumentum, quia virtus ſeminalis apud eos, cum ſit corporea, nō attingit vnionem animæ rationalis cum corpore, quæ eſt ſpiritualis; ergo nullo modo eſt cauſa generationis, vel hominis geniti. Nec verum eſt vllo modo ſibi ſimile generare. Ex quo etiam graue aliud ſequitur inconueniens, quod non ſit relatio paternitatis, & filiationis inter homines. Prob. conſequentia, nam relationes iſtæ apud Ariſtotelem in prædicamento ad aliquid, & etiam apud omnes fundantur in proceſsione vnius hominis ab altero per generationem, & vnus dicitur pater (inquit Ariſtot. eodem loco) quia genuit, atque produxit filium, tanquam efficiens eius cauſa, alter filius, quia genitus eſt ab eo, ſed vnus homo non procedit ab alio apud hos autores, nec generatur ab eo; ergo neque vnus habet relationem paternitatis, nec alter relationem filiationis, illa enim fundatur in generatione actiua, hæc in paſsiua, ſublatis igitur his fundamentis, non conſurgent relationes. Sed nec verum erit, quod Ariſtot. aſſeruit, & recepit vniuerſa ſchola, nempe *ſol, & homo, generant hominem*, quæ ſatis difficilia ſunt. Et tandem nulla erit generatio vniuoca in viuentibus, ſed omnes erunt æquiuocæ. Probatur conſequentia, quia nulla fit à cauſa eiuſdem ſpeciei, ſed diuerſæ, nempe à Deo; ergo nulla erit vniuoca. Propterea hoc ſupplementum cauſalitatum ſecundarū cauſarum à prima, difficilè mihi videtur, & argum. pro noſtra ſententia factum, vix, aut nullo modo ſolui poſſe.

Sed probatur ſecundò, quia ſubſtantiæ creatæ propter ſuam imperfectionem nō poſſunt agere immediatè per ſe, ſed medijs accidentibus, propter indigentiam conceſsis eiſdem à natura, vt illis medijs poſſint attingere paſſum, & effectum; ergo ex propria imperfectione habent non poſſe præſtare ſuum concurſum, niſi medijs accidentibus. Ex quo infero nullum per ſe præſtare diſtinctum ab eo; quem præſtant per accidentia, & probo conſe- 61

Digitized by Google

nem diſtinguendum eſt, nam duplex eſt
eleuatio, vna naturalis; & quaſi per mo-
dum habitus, quam habere cenſentur ac-
cidentia abſque vlla motione actuali, ex
eo ſolum, quod ſunt virtutes ſubſtantiæ
in talem finem à natura ei conceſſæ. Alia
eſt eleuatio actualis, quæ fit per actualem
motionẽ, vt dum ſerra eleuatur ab arti-
fice, & hæc non poteſt fieri, niſi per actua-
lem motionem, ſed hac non indigent ac-
cidentia, vel potentiæ, nam ſufficit eis
prima, vt vera ſint inſtrumenta ſubſtan-
tiæ, & vt alia operentur virtute eius.

64 Ad 2. conceſſo antecedenti, diſtinguẽ-
dum eſt conſequens de diſtincto cõcur-
ſu, quia non requiritur diſtinctus con-
curſus formalis, aut diſtinctus realiter,
ſed ſufficit diſtinctus virtualiter, & ſe-
cundum rationem. Itaque generatio re-
quirit diſtinctum principium efficiens,
& illud habet, nempe formam ſubſtan-
tialem, ſed hoc principium radicale eſt,
non per ſe concurrens, ſed per acciden-
tia. Concurſus tamen accidentium du-
pliciter conſideratur, vno modo, vt ſo-
lum attingit alterationem, & alia acci-
dentia per eam producta, & hoc modo
procedit ab acccidẽtibus ſecundum pro-
priam virtutem, quam habent ex ſua ſpe-
cie. Alio verò modo, vt etiam attingit
generationem ſubſtantialem, & hoc mo-
do, non ab eis ſecundum propriam virtu-
tem, ſed vt ſunt virtutes ſubſtantiæ, qui-
bus mediis generat aliam ſibi ſimilem,
vnde concurſus ita conſideratus non eſt
eorum, nec eis attribuitur, ſed ſubſtan-
tiæ ratione ſuæ formæ ſubſtantialis, cui
generatio, & res genita attribuuntur, &
non accidentibus, & hoc modo petit, &
habet generatio diſtinctum principium,
diſtinctam virtutem, & diſtinctum
concurſum ab alteratione,
& non alio.

QVÆSTIO VII.

An prima cauſa per ſe, & proximè concurrat cum ſecundis, & ad quamcunque earum operationem.

EXplicata natura, & modo agendi ſe- 65
cundarum cauſarum, & inſtrumen-
torum: agendum eſt iam de prima cauſa,
à qua hæc, & illæ dependent, & de mo-
do, quo concurrit cum eiſdem cauſis ſe-
cundis ad ſuas operationes. Præſupponit
autem quæſtio tanquam certum, quod a-
liquo modo ſaltem virtualiter concurrit
cum eis ad omnes ſuos effectus, & quærit
de actuali, & immediato concurſu, an per
ſe immediatè, & actu cum eis concurrat,
quod eſt concurrere immediatione vir-
tutis, atq; ſuppoſiti, & non ſolum tanquã
cauſam remotam, aut ſolum per aliquam
virtutem.

Et circa hanc quæſtionem fuit quædam
poſitio tempore D. Auguſtini, aſſerens
Deum à principio hunc mundum produ-
xiſſe ex nihilo, & poſtquam creaturis de-
dit eſſe, & virtutem operandi, commiſiſſe
eiſdem propagationem, & multiplicati-
onem eiuſdem mundi per generationem
aliarum rerum ſibi ſimilium, ita vt poſt
primam rerum creationem nihil ampli-
us operetur Deus per ſe, ſed per creatu-
ras, & ideò non ſit cauſa proxima opera-
tionum earum, atq; effectuum, ſed remo-
ta tantum, eo quod eiſdem cauſis de-
dit à principio eſſe, & cum eo virtutem,
per quam operantur, & hoc eſt non con-
currere cum eis immediatè per ſe ad ſuas
operationes. Hanc poſitionem refert,
5. lib. de Geneſi ad literam cap. 20. his ver-
bis. *Sunt, qui arbitrentur tantummodo mun-* 66
*dum ipſum factum à Deo, cætera iam fieri
ab ipſo mundo, ſicut ille ordinauit, & iuſſit,
Deum autem ipſum nihil operari poſſe.* Eandem
retulerunt Albertus Magnus in 1. d. 37.
art. 1.

mnes actiones, & effectus ſecundarum cauſarum, contra primam ſentẽtiam, & ideò non ſola immediatione virtutis, ſed vtraq; immediatione, virtutis, & ſuppoſiti, contra ſecundam. Et quantum ad primam partem eam recipiunt ſanctiPatres, & ſcholaſtici Doctores, tanquam contẽtam in ſacris litteris, & ideò ſententia Duran. erronea reputatur in ſchola. Vnde D. Auguſtinus poſtquam eam retulit, *hæc verba addidit, contra quos profertur illa ſententia Domini, pater meus vſque modo operatur, & ego operor. deinde, quia non ſolum magna, & præcipua, verumetiam illa terrena, & infima ipſe operatur, vt dicit Apoſtolus, tu nudum granum ſeminas, Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique propriũ corpus, hæc D. Auguſt.* Et Paul. actum 17. in ipſo viuimus, mouemur, & ſumus, & epiſtola prima ad Corinth. neque qui plantat eſt aliquid, neq; qui rigat, ſed qui incrementũ dat Deus, eãdẽ profeſſi ſunt antiquiſſimi Philoſophi Triſmegiſtus in Dialogo Crater. dicens, *Deum vbique præſentem agere omnia,* & Plato apud Damaſ. cap. 9. ſuæ Philoſophiæ, adeò certum eſſe exiſtimauit, vt ſecundas cauſas vocaret inſtrumenta primæ. & Ariſtoteles expreſsè docuit 7. lib. Phyſ. cap. 1. & lib. 8. cap. 5. & lib. 2. Meta. cap. 2. inferiorem cauſam non poſſe agere ſine influxu ſuperioris, ſed in lib. de cauſis, qui ab Ariſtotele, vel à Proclo grauiſſimo Philoſoph. cenſetur conſcriptus propoſitione prima his verb. grauiſſimis continetur. *Cauſa prima adiuuat ſecundam cauſam ſuper operationem ſuam, quoniam omnem operationem, quam cauſa efficit ſecunda, prima etiam cauſa efficit eam, veruntamen efficit eam per modum altiorem, & ſublimiorem.*

70 Et probatur ratione primo, quia quidquid entitatis eſt in rebus, pendet à Deo in conſeruari; ergo eſſe cauſarum ſecundarum, virtus operandi, actualis concurſus, & operatio earum. Probatur euidenter conſequentia, quia hæc omnia ſunt entitates reales, & eo ipſo, quod dependent in conſeruari, dependent in eſſe, quia conſeruatio eſt continuatio in eſſe recepto, ſed Deus non facit, neque conſeruat hęc, per alias cauſas, ſed per ſe immediatè; alioqui daretur proceſſus in infinitum; ſequitur ergo non dari vllum concurſum cauſæ ſecundæ, nullamque operationem, cum quo & ad quam non concurrat Deus per ſe immediatè, & cõſequenter ad omnes effectus 2. ſancti Patres, & ſcriptura ipſa ſacra colligunt intimam præſentiam Dei in creaturis ex operatione, quam habet in eis, vt ſuperius vidimus, ſed ſecundum ſententiam Durand. nihil modo in eis operatur; ergo nec præſentia in eis colligi poteſt ex operatione.

71 Secunda verò pars noſtræ ſententiæ, quod prima cauſa concurrat ad operationes, & effectus ſecundarum, per ſe immediatè, & ideò non ſolum immediatione virtutis ſed ſuppoſiti, probatur cõtra ſecundam ſententiam Ferra. hoc modo. Concurrere ad aliquam actionem, vel effectum immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, non eſt aliud, quam concurrere per virtutem à ſe emanantem, non tamen per proprium ſuppoſitum, eo modo, quo concurrit ſol ad generationem auri, vel argenti; ergo ſolum hoc modo concurrit Deus cum ſecundis cauſis, conſequens eſt falſum; ergo, & opinio ipſa falſa eſt. Probatur minor, quia Deus concurrit ad conſeruandas virtutes operandi cauſarum, concurſus earum, & operationes, non ſolum immediatione virtutis, ſed etiam ſuppoſiti: cum per ſe ipſum immediatè conſeruet omnia, nec põſſit hæc conſeruare per alias creaturas, vel per aliquam virtutem; ergo neç poſſunt

Digitized by Google

cauſæ ſecundæ operari, nec concurrere ad ſuas operationes, & effectus, niſi Deo per ſe immediatè vtraque immediatione cum eis concurrente.

72 Secundò, quia ſi Deus concurrit cum eis per ſolam immediationem virtutis, quæritur, per quam virtutem concurrat, creatam, vel increatam, ſi per virtutem creatam, hæc non poteſt eſſe alia à virtute earundem cauſarum: cum illæ ſolum operentur per ſe ad tales effectus, & tunc concurrere Deum hoc modo, non erit aliud, quam concurrere, quia concurrunt ſecundæ cauſæ, quod eſt remotè concurrere, & non proximè vt Durand. aſſerit, quare hoc erit incidere in ſententiã eius iam refutatam, tanquam erroneam. Si verò concurrit per virtutem increatam; ergo etiam immediatione ſuppoſiti, probatur euidenter conſequentia, quia virtus increata non poteſt eſſe, niſi in ſuppoſito diuino; ergo nec per illam poterit Deus operari, quin cõcurrat per proprium ſuppoſitum.

Ad teſtimonia ſcripturæ pro prima ſententia, Reſpo. Deum quidem commiſiſſe creaturis multiplicationem, tribuens eis virtutem producendi alias ſimiles, ſed virtutem creatam, & ideò à ſe dependentem, ſicut dependet quodlibet eſſe creatum ex propria natura, quare non poſſunt operari per eas, nec actualem præbere concurſum, niſi dependenter à prima cauſa actu conſeruante, virtutes ipſas concurſus, & operationes, & ideò, niſi actu cum eiſdem creaturis concurrente, & quidem per ſe immediatè, quia repugnat alio modo eas conſeruare. Et rurſus cum concurſus, & operationes earum ſint entitas reales extra cauſas, non poſſunt in actum exire, niſi à Deo ipſo procedant, quia quodcunque eſſe reale creatum debet procedere à Deo actu illud efficiente, atq; immediatè, & per ſe, ſicut immediatè conſeruante, quia conſeruatio non eſt aliud, quam continuata productio.

Circa primum argumentum dubitari 73 poſſet, an prima cauſa, & ſecunda reſpectu eiuſdem effectus ſint partiales, & inadæquatæ, vel quælibet ſit totalis, & adæquata. Cui reſpondent Moderni quidam, ex parte effectus totales eſſe, & adæquatas: cum quælibet producat totum effectum, & cuilibet integer correſpondeat, & non partialiter, ſed ex parte cauſæ partiales vocari poſſe, quatenus nec ſecunda ſine prima, nec prima ſine ſecunda operantur. Et rurſus, quia ſi Deus ſolus produceret effectum, maiorem concurſum deberet adhibere, quã dum producit eum cum ſecundis cauſis; ergo non videtur habere modum totalis cauſæ cum eis concurrens. Nobis tamen videtur, quod licet dubium hoc, quaſi in ſolo modo loquendi conſiſtat, non tamen eſt vtendum modo loquendi partialis cauſæ reſpectu Dei, propter intrinſecam imperfectionem in tali modo concurrendi neceſſariò incluſam, ſed dicendum eſt eſſe totales, & cõpletas in ſuo ordine, quia concurſus, quem adhibet quæcunq; totalis eſt, completus, & ſufficientiſſimus in ſuo ordine primæ, vel ſecundæ cauſæ ad productionem effectus, & ideò nec in re, nec in modo concurrendi habent rationem partialium cauſarum. Nec obſtat, quod maiorem deberet concurſum præſtare Deus, ſi ſolus concurreret, quia tunc concurreret alio modo, ad concurrendũ verò eo modo, quo non concurrit, hoc eſt cum alia cauſa ſibi ſubordinata, complete, & totaliter concurrit, cauſæ verò partiales nõ adhibent vllo modo ſufficientem concurſum, vt per ſe notum eſt, & ideò non habet locum ratio cauſæ partialis reſpectu Dei, nec ſecundarũ cauſarũ.

Ad formam autem argumenti reſpondetur diſtinguendo maiorem, nam duobus 74

Digitized by Google

bus modis intelligitur ſufficiens virtus cauſæ ad producendũ effectum, vel omnino ſufficiens, ita vt ſine adminiculo, aut dependentia ab altera poſſit producere effectum, aut ſufficiẽs in ſuo ordine cauſæ ſecundæ, & virtus ſecundæ cauſæ primo modo non eſt ſufficiens: cum nec poſſit ſola, nec ſine dependentia à prima producere effectum, eſt tamen ſufficiens ſecundo modo, & ideò neceſſarius eſt cõcurſus primæ, vt poſſit producere effectum; cauſa autẽ partialis, & inſtrumentalis, nec omnino ſunt ſufficientes, vt conſtat, nec in ordine ſecundarum, quem nullo modo attingit inſtrumentum: cum ſit inferioris longè virtutis, nec partialis cauſa, niſi cum illa imperfectione intrinſeca, qua caret ſecunda, vnde nec ſequitur ex neceſſariò concurſu primę cum ſecundis, quod ſint partiales cauſæ, vel inſtrumenta.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, quod factibiles ſint à Deo creaturæ tantæ perfectionis, vt non dependeant in ſuis operationib. ex immediato concurſu eius, nam cum dependentia hæc in ratione intrinſeca creaturæ eſſentialiter ſit incluſa, repugnat fieri creaturam, quæ ſine tali dependentia poſſit operari. Quod euidenter probo hoc argu. implicat contradictionem, quod fiat aliqua creatura à Deo, quæ non dependeat in eſſe, & conſeruari ab eo; ergo etiam implicat talem fieri, quæ non dependeat in operari. Probatur conſequentia; quia modus operandi ſequitur modum eſſendi.

QVAESTIO VIII.

Quidnam ſit concurſus, quo prima cauſa concurrit cum ſecundis ad proprias actiones & effectus.

75 NOn intelligitur quæſtio de omnibus ſecundis cauſis, ſed ſolum de naturalib. nam concurſum eiuſdem cum cauſis liberis explicare, agereque de modo, quo eis tribuatur ad Theologiam pertinet, ideò Theologis hæc libenter relinquo, & ſolum diſputo de concurſu cum cauſis naturalibus, quærens, quid ille ſit, vel in quo conſiſtat.

Et prima opinio tenet concurſum diuinũ eſſe aliquid reale impreſſum à Deo cauſis ſecundis, actioni earum præſuppoſitum, nõ ſecundum prioritatem temporis, quia in eodem inſtanti in quo operantur, eis imprimitur, ſed ſolum ſecundum prioritatem naturæ, ita, vt ſit quaſi principium actionis, vel ſaltem tanquam conditio neceſſaria ad agendum, non tamen habens modum permanẽtis in cauſa ſecunda, ſed impreſſi per modũ tranſeuntis cum ipſa operatione, his enim diuerſis modis loquuntur diuerſi, qui ponunt concurſum primæ cauſæ eſſe aliquid impreſſum ſecundæ ab ea, præcedens ordine naturæ actionem, vt teſtantur Conimbricenſes hoc loco, & Suarius Tomo. 1. ſuæ Meta. diſp. 27. ſect. 2. aſſerit itaque hæc ſententia, ſecundam cauſam eſſe in actu primo ad agendum per naturalem virtutem, vt ignis per propriam formam, & calorem, non tamen omnino completè, & ſufficienter, ſed aliquid ei deficere, quod ſit quaſi complementum ſuæ virtutis, vt agere poſſit, vel ſaltem conditio, ſine qua non poteſt agere. Et 76
hoc eſſe aliquid impreſſum ei à prima cauſa, quod appellatur concurſus eius cum ſecunda, & ita hæc dicitur agere dependenter à prima, mota à prima, & determinata ab ea. Hæc eadem videtur eſſe ſent. Ferr. 3. lib. contra gentes cap. 70. vbi duplicem virtutem agendi diſtinguit in agentibus creatis, vnam firmam, & permanentem, quæ eſt propria, & naturalis, aliam verò quaſi incompletam, quam aſſerit non conuenire eis, niſi quando actu

Digitized by Google

operantur, tanquam inſtrumenta diuinæ virtutis,& eam vocat intentionem diuinæ virtutis,id eſt, qualitatem quandam, vel modum quodammodo diminutum & habentem quaſi eſſe quoddam intentionale ad modum ſpecierum intentionalium,per quas obiecta concurrunt cum potentijs ad operationes. Hanc etiam attribuunt Moderni quidam D. Thom. 1. p. q. 105.12.q.109. art.1. & q. 3. de potentia art.2. quibus locis aliquid etiam impreſſum à Deo ſecundis cauſis prius natura operatione earum ponere videtur, ſed quid ſentiat D.Tho.in hac re ſtatim dicemus.

77 Probatur hæc ſententia hac ratione, circa modum concurrendi primæ cauſæ cum ſecundis hæc omnia axiomata recipiuntur cõmuni conſenſu totius ſcholæ. *Cauſa ſecunda applicatur ad operandum à prima. Cauſa prima excitat ſecundas ad operandum. Cauſa ſecunda determinatur à prima. & ſine tali determinatione non poteſt operari. Cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima. Cauſa ſecunda ſubordinatur primæ,vt inſtrumentum ſubordinatur artifici.* Quę non poſſunt eſſe vera,niſi ponatur concurſum diuinum eſſe aliquid impreſſum ſecundis cauſis, actioni earum præſuppoſitum ſecundum prioritatem naturæ per modum principij, vel neceſſariæ conditionis ad operandum; ergo neceſſariò ponendum eſt. Probatur minor,quia non poteſt cauſa ſecunda applicari ad operandum à prima, nec excitari ab illa,vel ab ea determinari,niſi per aliquid ei impreſſum, nam ſi nihil nouum in ea ponatur, quod prius non habebat, nec dicetur determinari, nec applicari, vel excitari ad operandum de nouo, ſed eodem modo ſe habebit,quantum ad hæc omnia, nunc,& prius. Et illud, quod neceſſariò ei debet imprimi, debet etiam præcedere operationem eius ſecundum prioritatem ſaltem naturæ, quia excitatio ad operandum,determinatio, & motio, prior natura eſt operatione; ergo id, per quod excitatur,mouetur,& determinatur ad operandum prius debet eſſe operatione ipſa.

Hæc tamen ſententia falſa eſt,quod duplici argum. Prob. 1. quia ſi concurſus diuinus eſt aliquid reale impreſſum ſecundæ cauſæ, operationem eius præcedens, vel per talem impreſſionẽ cenſetur concurrere prima cauſa cum ſecunda, ita vt nihil aliud præter impreſſionem faciat, vel præter impreſſionem illam concurrit poſtea tribuens ei auxilium per modũ actus, ſi primum dicatur; ſequitur non concurrere ad operationes, & effectus creaturarum immediatione ſuppoſiti, ſed ſolius virtutis, quod probauimus falſum q. præcedenti. Probatur conſequentia, quia operatio ſequitur impreſſionem illam;ergo ſi nihil aliud facit prima cauſa præter impreſſionem,non concurrit actu,& per ſe ad operationem ſequentem, ſed ſolum per illam virtutem impreſſam, quod eſt ſola immediatione virtutis,& non ſuppoſiti concurrere. Si verò dicatur ſecundum,quod præter impreſſionem illam concurrit per modum actus cum ſecunda cauſa ad operationem, vel concurſus iſte ſuperfluus eſt, vel ſuperflua eſt impreſſio. Probatur hoc modo,concurſus primæ cauſæ conſiſtit in illa impreſſione pręcedente operationem; ergo facta illa impreſſione cenſetur concurriſſe prima cauſa ad operationem ſecundæ,non eſt igitur neceſſarius concurſus alius,ſed omninò ſuperfluus. Et ſi adhuc dixeris eſſe neceſſarium, ſequitur ſuperfluam eſſe impreſſionem. Probatur conſequentia,quia cauſa ſecunda naturalis ſufficienter eſt in actu primo per ſuam formam,& virtutem operandi, quam nõ excedit operatio, vel effectus; ergo nihil aliud requiritur, vt ſit ſufficienter in actu primo, quare fruſtra ponitur aliquid ei impreſ- 78

Digitized by Google

impreſſum. Probatur conſequentia, quia non requiritur, vt ſecunda cauſa ſit ſufficienter in actu primo, nec etiam, vt prima concurrat cum ea in actu ſecundo, cum talis concurſus ponatur poſt impreſſionem; ergo neceſſe eſt impreſsionem, vel actualem concurſum eſſe ſuperfluum.

79 Secundò probatur, quod illud impreſſum non ſit conditio neceſſaria ad actionem creaturæ, quia ſi illud, quod imprimitur eſt concurſus diuinus, & ſolum eſt conditio neceſſaria ad agendum, ſicut approximatio agentis ad paſſum: cùm per talem concurſum dicatur cócurrere prima cauſa ad operationem, atque effectum ſecundæ, ſequitur concurrere, tanquam cauſam ſine qua non, & nó tanquam cauſa per ſe, quod patet eſſe falſum.

Secunda opinio eſt vera, & tenenda, quod concurſus primæ cauſæ cum ſecunda nihil ſit impreſſum ei à prima præcedens actionem, ſed eſſe ipſammet actioné ſecundæ cauſæ, prout pronenit à prima. Ita Suarius vbi ſupra, & Conimbr. 2. lib. Phyſ. cap. 7. q. 13. art. 1. & 2. & Moderni ferè omnes. Et hæc abſque dubio eſt ſententia D. Thom. & vera 1. p. q. 14. artic. 13. & q. 19. art. 8. vbi, explicans illud axioma. *Cauſa ſecunda non agit, niſi mota à prima.* Ait intelligendum eſſe, non de motione præuia, ſed de motione intrinſecè cooperante actioni, motio autem cooperans actioni creaturæ ſimultanea eſt, quare nihil aliud eſſe poteſt impreſſum, eidem actioni præuium, (vt ponit prima ſententia) ex mente D. Thom. ſed eſt actio ipſa, vt à prima cauſa procedens, quod tenuit etiam expreſsè Scotus in 2. d. 1. q. 1. ad vltimum, vbi cauſam ſecundam agere in virtute primæ non eſſe, quod aliquid ab ea recipiat, ſed, quod vtraque actu agente, ſecunda ſubordinetur primæ, his verbis docet. *Ex his patet, quod concurſus cauſæ primæ in cauſam ſecundam, non eſt influentia noua, quæ ſit productio alicuius inhærentis cauſæ ſecundæ, ſed influentia eſt determinatus, ordo iſtarum cauſarū in agendo effectum communem.* Idem ſentiunt Almunus 1. Moral. cap. 1. Greg. in 2. d. 28. 1. art. 3. ad 12. Capreol. ibidem, q. 1. art. 3. ad 12. contra 2. concl. Gab. in 2. d. 37. artic. 3. dub. 2.

Et probatur ratione, primò, quia poſito concurſu diuino actuali repugnat non ſequi actionem naturalem, vt per ſe eſt manifeſtum, ſed poſita quacunq; impreſſione præuia actioni, poteſt Deus actionem ſuſpendere; poſito autem, quod actio ſecundæ cauſæ procedat à prima, repugnat ſuſpendi; ergo concurſus Dei actualis non poteſt eſſe aliquid impreſſum ſecundæ cauſæ præcedens actionem, ſed eſt actio ipſa prout à Deo procedit. Probatur minor, quia impreſsio illa, quæ ponitur pro actuali concurſu, eſt prior naturâ actioni: ergo non repugnat, quod ea poſita ſuſpendatur actio, quia non repugnat Deum poſito aliquo priori ſuſpendere poſterius, quod ex eo ſequitur diſtinctum realiter, ſed conſtat impreſsionem illam natura priorem actioni; eſſe rem diſtinctam ab actione, tanquam principium efficiens eius; ergo impreſsione poſita poteſt actio ſuſpendi à Deo. Quod verò non poſſit, non ſequi actio ſecundæ cauſæ, ſuppoſito, quod procedat à prima, euidentius eſt, quia ſuppoſito, quod prima operatur per ſecundam, repugnat actionem, vel effectum non procedere à prima, procedens autem ab vtraq; ſimul non poteſt ſuſpendi; ergo concurſus actualis primæ cauſæ in ſola actione ſecundæ cauſæ conſiſtit, vt ab ea procedente. 80

Secun. quia benè ſequitur, concurſus primæ cauſæ cum ſecunda ad ſuum effectum eſt aliquid reale non præcedens actionem, neq; conſequens illam; ergo eſt

Digitized by Google

ipſamet actio ſecundæ cauſæ, prout procedens à prima. Conſequentia euidens eſt, quia nihil reale excogitari poteſt, præter actionem ipſam, quod eam non præcedat, tanquam principium, vel eam non ſequatur, vt effectus. Maior verò certiſſima eſt, nam ſi prima cauſa realiter concurrit cum ſecunda, aliquid reale erit concurſus eius. Sed probatur minor, quia iam vidimus talē concurſum primæ cauſæ non eſſe aliquid præuium actioni ſecundæ, ſed quod non ſit conſequens magis notum eſt, quia ſi concurſus primæ cauſæ eſſet aliquid poſterius actione, euidenter ſequitur non concurrere ad illā, nam ſi actio præſupponitur concurſu eius, ſine illo erit facta à ſecunda. Et ideò verum erit, quod ad eam non concurrat. Reſtat igitur concurſum primę cauſæ eſſe actionem ipſam, vt ab eo procedentē, quia nihil poteſt eſſe ſimul cum ipſa actione per modum actus, quod realiter non ſit ipſamet actio.

82 Sed vt veritas noſtræ ſententiæ melius intelligatur, & facilius ſolui poſſit argumentum, notandum eſt, actionem ſecundæ cauſæ, & primæ cum ea concurrentis ad effectum, eandem eſſe, vt docuit expreſsè D. Thom. 1. part. quæſt. 105. artic. 5. ad ſecundum, his verbis. *Vna actio non procedit à duobus agentibus eiuſdem ordinis, ſed nihil prohibet, quod vna, & eadem actio procedat à primo, & ſecundo agente,* & cum eo Capreol. in 2. d. 1. quæſt. 2. artic. 3. & Aegidius ibidē quæſt. 2. artic. 6. & probatur hac ratione, quia ſi diuerſis actionib. concurrerent prima, & ſecunda cauſa ad productionem eiuſdem effectus, vel actio ſecundæ cauſę eſſet ab ea ſola, & non à prima, vel prima agens per diſtinctam actionem adhuc concurreret cum ſecunda ad propriam, vtrumque eſt falſum; ergo neceſſe eſt dicere, quod per eandem actionem realem concurrant ad effectum. Probatur minor quia ſi actio creaturæ ab ea ſola procederet, non concurreret ad eam prima, ſed ſolum diceretur cōcurrere ad propriam, ita, vt verum eſſet, ſimul efficere proprias actiones, neutram tamen efficere actionem alterius, & hoc eſſet incidere in ſententiam Durand. iam refutatam, quod prima cauſa non concurrat per ſe immediatè cum ſecundis ad ſuas actiones, & effectus. Si verò adhuc prima cauſa agens per diſtinctam actionem concurrit ad actionem ſecundæ; ergo concurſus eius erit ipſamet actio ſecundæ cauſæ, nam ſi eſſet alia, non diceretur ad eam concurrere, ſed ſimul ac diſtincta actione agere cum cauſa ſecunda, quod patet eſſe falſum.

83 Suppoſito ergo, quod eadem ſit actio primæ, & ſecundæ cauſæ, notandum eſt ſecundò, duplicem eſſe actionem primæ cauſæ immanentem, & tranſeuntem immanens eſt actus voluntatis diuinæ, per quem vult effectum extra fieri, & actionem ſecundæ cauſæ, per quam fit ab eadem ſecunda cauſa producere, & actio hæc non eſt aliud ab eſſentia diuina, vt fundamentum relationis rationis ad creaturas. Alia eſt actio tranſiens, & hæc nō eſt in Deo, ſed in creatura, non quidem in ea, quæ cauſa ſecunda eſt effectus, qui producitur, ſed in altera circa quam iſta operatur, vt in ligno, circa quod operatur ignis, niſi fortè eadem actio, quæ reſpectu Dei vocatur tranſiens, ſit immanens reſpectu creaturæ, à qua procedit, tanquam à cauſa ſecunda, vt ſunt intellectiones & volitiones noſtræ, nam tunc actio Dei in eadem ſecunda cauſa reciperetur: cum ſit etiam actio propria, & immanens reſpectu eius, ſed reſpectu Dei dicetur tranſiens, quia extra ipſum eſt, & reſpectu cauſæ ſecundæ immanens, quia manet intra ipſam.

84 Ex quibus intelligitur, Deum concurrere

rere cum ſecunda cauſa, vt cum igne ad productionem caloris, nihil aliud eſſe, quam efficere eandem eius actionem, nam eo ipſo, quod eam ipſe efficit, ſimul efficit concurſum ignis, qui eſt eadem actio, vt ab eo procedens, & ideò concurſus primæ cauſæ non eſt aliud, quam actio ipſa vt procedens ab ea, ſic autem intelligitur eandem actionem, quæ eſt concurſus vtriuſque cauſæ ab vtraque procedere, vt à prima procedat abſolutè, hoc eſt ſine dependentia ab aliquo, à ſecunda verò cum intrinſeca dependentia à prima, & ideò licet in eodem momento temporis procedat ab vtraque, ſed prius natura à prima, quam prioritatem efficit dependentia ipſa, nam dependentia cauſalitatis, prioritatem naturæ includit apud Ariſtotelem, & omnes. Vnde ſequitur cauſalem hanc conſequentiam veram eſſe, & propriam, quia effectus, vel actio procedit à cauſa prima, procedit à ſecunda, non tamen oppoſitam; quia procedit à ſecunda, procedit à prima. Sed argumentum erit à poſteriori, ſi dicamus, calor procedit ab igne; ergo procedit à Deo, euidens tamen, ac neceſſarium, quia neceſſe eſt, ſi cauſa ſecunda operatur, primā concurrere cum ea, & cum concurſus primæ ſit eadem actio ſecundæ, vt ab eadem prima procedens, neceſſarium eſt etiam, quod ſi actio, vel effectus procedit à cauſa ſecunda, procedat etiam à prima.

85 Ad argumentum alterius opinionis concedenda eſt maior, quòd omnia illa axiomata de concurſu primæ, & ſecundæ cauſæ probata ſint vera, ſed neganda eſt minor, quod non poſſint eſſe vera, niſi concurſus primæ cauſæ ſit aliquid impreſſum ſecundæ præuium actioni eius, nam multò melius ſaluatur veritas eorū, nihil tale admittendo, ſed ponendo potius, quod concurſus primæ cauſæ cum ſecunda ſit eadem actio ſecundæ, vt procedit à prima, ſicut concurſus ſecundæ non eſt aliud, quam eadem actio, vt procedens ab eadem ſecunda. Ex eo enim, quod eadē actio procedit ab vtraque, ſed prius natura à prima per dependentiam, intelligitur, quod prima cauſa moueat, & excitet ſecundam ad operandum, & hæc operetur vt mota, & excitata à prima atque etiam virtute primæ, intelligitur tandem, quod prima determinet ſecundam ad operandum, ſed determinatio 86 duplex eſt, quoad ſpecificationem, & exercitium, & primo modo ſecunda cauſa determinat primam, probatur euidenter, quia determinatio, quo ad ſpecificationem in eo conſiſtit, quod actio, & effectus producendus à cauſa ſecunda cum concurſu primæ, vel à prima per ſecundam ſit huius vel illius ſpeciei, ſed actio, & effectus talis ſunt ſpeciei, quia talis eſt forma ſecundæ cauſæ, per quam operatur; ergo per ſecundam cauſam determinatur concurſus primæ quantum ſpecificationem. Determinatio verò, quoad exercitium eſt determinatio ad hunc effectum numero, aut hanc numero actionē, ſed cauſa ſecunda eſt indifferens ex ſe ad producendum hunc, vel illum effectum, per hanc, vel illam numero actionem; ergo determinari debet à prima, vt hunc effectum potius, quam alium producat, & per hanc numero actionem; potius quā per aliam, quæ determinatio ſufficienter ſaluatur per ſolam prioritatem naturæ, quia eadem actio, idemq; effectus, prius procedit à prima cauſa, quam à ſecunda, vt expoſitum eſt. Hoc exemplo placet vtramque determinationem explicare, vt effectus procedens ab igne, & Deo ſimul concurrentibus ſit calor & non frigus, vel res alterius ſpeciei, & vt actio, per quam eum producunt, ſit calefactio, & non actio alterius ſpeciei, ab eiuſ-

dem

Digitized by Google

dem ignis natura prouenit, in ordine ad quam ſpecificatur actio, & quæ ad hunc effectum, & non alium iuxta propriam ſpeciem producendum inclinatur, à qua determinatur Deus, vt ſuum concurſum ei præſtet ad eandem calefactionem, & calorem producendum, & non ad actionem, & effectum alterius ſpeciei. Sed vt ignis iſte in hoc tempore, & loco, circa hoc ſubiectum, & cum aliis circumſtantiis operetur, & hunc concurſum, & non alterum præſtet, & ita iſte numero calor producatur, & per hanc numero calefactionem, non ab eodem igne, ſed à Deo illum ſic mouente, & determinante prouenit.

QVAESTIO IX.

Quonam modo prima cauſa præſtet ſuum concurſum ſecundis.

1 Specialem difficultatem continet quæſtio præſens, ſuppoſitis his, quæ in præcedenti determinata ſunt, videlicet concurſum primæ cauſæ non eſſe aliquid impreſſum ſecundis, actionibus earum præuium, ſed actionem ipſam ſecundæ cauſę, prout ab eadem prima prouenit. Quod ſi ita eſt, difficilis apparet modus, quo talem concurſum eis tribuat, & ratio difficultatis eſt, quia ſi primam cauſam concurrere cum ſecunda non eſt aliud, quam ſimul ab vtraque procedere eundem effectum, eandemque actionem, à quonam coniunguntur, non enim coniunguntur ad operandum, vel producendum eundẽ effectum naturaliter, quia prima cauſa non naturaliter, ſed liberè tribuit proprium concurſum cauſis ſecundis, etiam naturaliter operantibus, neque coniunguntur per aliquam vnionem; vel coniunctionem, quam prima producat circa ſecundam, per quam eam ſibi coniungere dicatur, quia nihil ei imprimere probauimus eidem actioni præuium, per ipſam verò actionem, quæ eſt concurſus vtriuſque, non videntur coniungi poſſe, quia concurſus primæ, non eſt productio 2
alicuius circa ſecundam, vt per illud eam ſibi coniungere dicatur, quare non apparet, per quidnam coniungi poſſint, & cũ concurſus ex coniunctione dependeat, vel ſit coniunctio ipſa, non apparet, quonam modo tribuatur ſecundæ à prima, niſi aliquis dicat ab aliquo tertio coniungi diſtincto ab vtraque, quod pugnat cũ ſumma dignitate, & libertate primæ cauſæ, quarum ratione cogi non poteſt ab aliquo ad talem concurſum præſtandum, in hoc eſt poſita tota difficultas huius quæſtionis potius, quam in diuerſitate opinionum, aut difficultate aliorum argumentorum.

Cui reſpondemus, ex dignitate, vniuerſalitate, libertate & efficacitate primæ cauſæ prouenire modũ, quo ſibi coniungit ſecundas, concurſum eis præbens ad effectus, & operationes naturales. Nã cum per intellectum, & liberam voluntatem operetur, quidquid extra ſe operatur, & à propria determinatione, quam ſemel habet, ſit omnino immutabilis, ita, vt neque ab alio, neque à ſe mutari ab ea poſſit, ab æterno decreuit has res, & non alias producere, per has cauſas ſecũdas, hoc ordine, hoc tempore, hoc loco, his motibus, aut actionibus, & non aliis, tantoque concurſu, & non maiori, vel minori, ac poſtulat natura ſpecifica, & indiuidualis earum. Ex efficacitate autẽ huius determinationis prouenit, quod per ſe coniungantur prima, & ſecunda cauſa, & per ſe vna cooperetur alteri ſuum concurſum pręſtans, aut recipiens ad operandum, ita vt coniunctio ex virtute, & voluntate primæ fiat, ſecunda tamen non reſiſtente, ſed potius ex naturali inclina-

clinatione cooperante, nam cum habeat eſſe participatum à prima, atq; etiam virtutem operandi, per ſe dependet in agendo, ex concurſu eius, & per ſe inclinatur ad operandum ex illo. Quare non eſt neceſſaria, alia motio, vel impreſſio, vt duæ iſtæ cauſæ, quaſi in vnum conueniant, ſed ſufficit æterna voluntas Dei prædefinientis, præparantis, & quaſi offerentis determinatum concurſum ad determinatam actionem, & effectum, & ex virtute æterni decreti temporalis exhibitio eiuſdem concurſus tali tempore, & cum determinatis circumſtantijs, vt ſecunda cauſa naturaliter ſubordinata primæ, eidem coniungatur, & ex concurſu eius agere dicatur, quidquid agit, & quandocunque agit.

4 Ex quibus infertur primò, concurſum Dei, non eſſe vnum, & eundem, cum omnibus ſecundis cauſis, ſed diuerſum iuxta diuerſitatem earum ſpecificam, aut numericam, ita vt concurſus, quem tribuit igni, ad generãdum ignem ſpecie diſtinctus ſit ab eo, quem tribuit equo, aut leoni ad generandum alterum ſibi ſimilem, & concurſus, quem tribuit huic igni ad generandum hũc ignem diuerſus numero ſit ab eo, quem tribuit alteri igni. Probatur primò, quia ſi concurſus primæ cauſæ non eſt aliud, quam actio ipſa, ab eo proueniens, pro diuerſitate ſpecifica, aut numerica actionis diuerſus numero, aut ſpecie erit concurſus. Secundò, quia cauſa prima in tribuendo concurſum ſecundis, ſe accommodat naturæ, & indigentiæ earum, ſed quælibet petit diuerſum concurſum ab alia, numero, aut ſpecie pro diuerſitate naturæ, aut conditionis propriæ, ſicut actio eius numero, aut ſpecie diuerſa eſt; ergo diuerſum eis præbebit concurſum iuxta earum diuerſitatem.

5 Secundò infertur alio modo Deum influere in effectum, dum ſolus eum producit, ac dum ſimul cum ſecunda cauſa, vt dum aliquid creat ex nihilo, vel cum ſecunda cauſa concurrit ad generationem, nam dum ſolus operatur, adhibet totum concurſum requiſitum, & ſufficientem ad productionem effectus, ſed dum concurrit cum cauſis ſecũdis, minorem tribuit; quia minor requiritur, & ſufficit ad producendum effectum ſimul cum ſecunda cauſa, quam ſine illa. Quod ſic probo, quia dum Deus operatur cum ſecunda cauſa, quaſi partitur concurſum ſufficientem ad producendum effectum inter ſe, & ſecundam cauſam, quare non adhibet ipſe totum, ſolus autem operans totum adhibet; ergo abſq; dubio maiorem, quod nõ ſic intelligendum eſt, vt prima, & ſecunda cauſa ſimul operantes partiales concurſus præſtent, ſicut plures trahentes nauim; nam ſi ita eſſet partiales, & incompletæ cauſæ forent, ſed totalem, & completum præſtant; quia totum requiſitum, & ſufficientem ad effectum in ſuo ordine cauſandi, nempe prima totum, quod ex parte primæ requiritur, & ſecunda totum etiam, quod requiritur ex parte ſecundæ, ſed talis concurſus primæ minor eſt, quam tribueret, ſi ſola operaretur: concurſus autem partialis cauſæ, nec abſolutè eſt ſufficiens, nec in ordine ſecundæ cauſæ, ſed inſufficiens etiam in hoc ordine, & qui ſine alio, vel alijs eiuſdem ordinis non ſufficit ad productionẽ effectus.

Ex quibus intelligitur, quod licet prima cauſa ſola poſſit producere effectum, quem producit cum ſecunda, non tamen, niſi adhibendo maiorem concurſum, quem præſtat operans cum ſecunda: probatur, quia ſola operans ſupplere debet concurſum quem præſtaret ſecunda, quod non poteſt fieri, niſi præſtando maiorem. 6

Ee TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS V.
De cauſa finali.

PRopter ignorantiam finalis cauſæ teſtatur Ariſtot. veteres philoſophos in multos errores incidiſſe cap.8. huius lib. 1. lib. de partibus animalium cap. primo, & lib. 1. Meta. cap. 3. nam cum ſit primum principium totius progreſſus agentium, graue periculum errãdi in multis incurritur per ignorantiam finis, & propterea neceſſe eſt naturam huius cauſæ diligenter inueſtigare, vt eam perfectè cognoſcere poſſimus. ſex igitur quæſtiones circa eam diſputabimus, prima erit, an finis ſit vera, ac realis cauſa naturalis; ſecunda quæ ſit ratio obiectiua, per quam conſtituitur in ratione cauſæ finalis. 3. quænam ſit cauſalitas eius. 4. an eſſe cognitum ſit conditio neceſſaria, ſine qua non poteſt actu cauſare. 5. an finis moueat agentem per bonitatem, quam habet extra, vel per eſſe cognitum, quod habet ab intellectu. 6. an vltimus finis concurrat immediatè cum fine particulari quocunq; ſicut prima cauſa efficiens cum quocunque particulari efficiente.

QVAESTIO I.
An finis ſit vera cauſa realis, & Phyſica.

7 VT melius intelligatur quæſtio, quædam ſunt explicandæ diuiſiones finis, & prima eſt, finis alter eſt finis, cuius, alter finis, cui: finis cuius, dicitur res illa, propter quam conſequendam mouetur aliquis ad operandum, vt ſanitas eſt finis, cuius, quia propter illam aſſequendam ſumit infirmus medicamenta omnia: finis, cui, vocatur res illa, cui volumus eandem rem; quæ vocatur finis, cuius, vt homo eſt finis, cui, volumus eandẽ ſanitatem, non enim eam intendimus, niſi vt nobis, vel alteri eam acquiramus.

Secunda diuiſio eſt, finis aut eſt operatio, aut res ex operatione reſultans, operatio dicitur finis, ſi propter ſe intendatur, hoc eſt non propter alium finem intrinſecum, & permanentem ea tranſacta, in quem per ſe ordinetur. Gratia exempli, contemplatio eſt operatio quædam propter ſe appetibilis, & quæ non intenditur propter alium finem, in quem neceſſariò ſit ordinanda, tanquam in rem permanentem poſt ipſam, licet extrinſecam finem habere poſſit, vt delectationem, vel aliquid aliud, & licet proprium terminum intrinſecum habeat in eodem intellectu, cuius proprius actus eſt, non tamen permanentem poſt ipſam, ſed qui cum ea tranſit. Finis verò, qui eſt res ex operatione reſultans, eſt ſanitas acquiſita per curationem. Hanc diuiſionem affert Ariſt. primo lib. Ethic. cap. primo, & primo libro Magnorum moralium cap. 3.

Tertiò diuiditur finis in finem operationis, & rei factæ, ſeu genitæ. primum membrum huius diuiſionis tetigit Ariſtoteles. 2. lib. de cœlo cap. 3. vbi dixit quálibet rem eſſe, & fieri propter ſuã operationem, vt ignis propter calefactionẽs: membrum verò 2. tetigit in hoc 2. lib. ca. 7. aſſerens formam eſſe finem generationis, quod intelligitur, tanquam res facta, non tanquam operatio. Sed dum in primo membro dicitur, finem alium eſſe, tãquam operationem, non intelligitur nuda operatio, ſed res, cuius eſt operatio, vt perfecta per ipſam. Gratia exempli, ignis non eſt propter calefactionem nudã, ſed propter illam, tanquam id, quo perficitur: nam ſi nudè conſideretur; erit effectus ignis, ſed finis nullo modo. Nomine etiam rei factæ non intelligitur nuda forma, ſed quatenus componit rem completã, hæc eſt enim res facta ſimpliciter: forma verò non facta, ſed quo aliud fit.

Quarta diuiſio finis eſt, vnus eſt formalis, al-

Digitized by Google

lis, alter obiectiuus. Formalis eſt operatio, per quam conſequimur aliquod obiectum, aut notitiam eius, & finis obiectiuus eſt obiectum ipſum, cuius notitiã aſſequimur, vt viſio clara Dei vocatur finis formalis, & Deus ipſe clarè viſus finis obiectiuus. Et iuxta hanc diuiſionem diuidunt etiam Theologi beatitudinem in formalem, & obiectiuam, formalem vocantes viſionem claram Dei, & Deum clarè viſum beatitudinem obiectiuam.

Quinta diuiſio finis eſt in finem per operationem factum, & in finem eidem operationi præſuppoſitum. Et finis factus eſt res illa, vel operatio facta, vt ſanitas eſt finis factus per operationem, ſed finis præſuppoſitus eſt homo, qui præſupponitur ſanitati, & non fit per curationem, ſed intenditur, tanquam perfectus per finem factum. Et hanc diuiſionem tetigit Ariſtoteles, capite tertio & ſeptimo, huius libri quinti, Metaphyſ. capite ſecundo, & libro duodecimo, textu 36. atque etiam 2. lib. de cœlo, textu 64. & D. Thom. 3. lib. contra gentes, cap. 18.

9 Vltima diuiſio finis eſt in proximum, & vltimum. Vltimus finis eſt, in quem ordinantur omnia, vt bonum ſub ratione boni ſumptum, vel ſummũ bonum, quod eſt Deus. Finis proximus eſt, in quem proximè tendit intentio, vel actus agentis, vt bonum temperantiæ eſt proximus finis temperatè comedendi, ſed finis proximus ſemper ordinatur in vltimum, vel ſaltem ordinabilis eſt. Hæc etiam diuiſio ſumitur ex Ariſt. 2. Meta. cap. 2. atque etiã ex locis proximè citatis. His explicatis, tria dubia proponemus, quibus ſolutis, ſoluta etiam erit quæſtio. Eſt autem primum circa primam diuiſionem finis, in finem cuius, & finem cui, quiſnam illorũ propriè ſit finis. Et multi tenent finem, cui, propriè eſſe finem, non verò finem cuius. Ita Gab. in 2. d. 1. qu. 5. Och. in 2. qu. 3. art. 3. quod videntur deſumpſiſſe ex Henr. quodlib. 2. q. 1. probantque quia ſolum habet rationem finis illud, in quo ſiſtit intentio agentis, ſed in ſolo fine, cui, ſiſtit intentio agentis, imò illum ſolum videtur intendere, nam ſanitatem, quæ eſt finis, cuius, nemo intenderet, niſi propter finem, cui, nempe, quia bonum hominis eſt, cui eam volumus. Alij verò Moderni, vtrumq; habere veram rationẽ finis ſentiunt, quia diuiſum debet conuenire cuicunque membro. Sed verã ſolutionem huius dubij attulit D. Thom. 12. q. 1. art. 8. qu. 2. art. 7. & q. 11. art. 3. ad 3. quibus locis, præſertim vltimo ait finem, cuius, & finem, cui, non eſſe duos fines, ſed ex vtroque fieri vnũ, eo ferè modo, quo ex obiecto materiali, & formali alicuius ſcientiæ, vel potentiæ fit vnum obiectum completum, tanquam ex obiecto, & ratione formali obiectiua, quare finis cuius (inquit D. Th.) non habet rationem finis, niſi vt coniungitur fini, cui, vt ſanitas nõ habet rationem finis, nec appetitur à voluntate, niſi quia bonum hominis eſt, nec ſcientia, niſi quia eſt perfectio eiuſdem, nec viſio Dei, niſi quia eidem homini eſt aſſecutio vltimi finis, nec finis, cuius, habet rationem finis, niſi vt eſt id, cui volumus finem, cuius, vt homo non eſt finis curationis, niſi vt perfectibilis per ſanitatem, ſicque de cęteris, ſi ergo ratio finis non conuenit vtrique, vt condiſtinctio, aut ſeparato ab alio, ſed vt cum alio conſtituit vnum, eundemque finem, ſequitur non eſſe comparabiles in ratione finis, nec diuiſum eſſe finem in eos, vt in mẽbra completa, ſed quaſi incompleta, ex quibus vnus, idemq; finis completus conſtituitur, neque aliud probat ratio primæ opinionis.

Secundò, dubium eſt circa vltimam diuiſionem, qua diuiditur finis in proximum, & vltimum, quia non videtur dari 11

poſſe finem proximum, ſed tantum vltimum. Probatur hoc argum. finis, vt finis eſt per ſe appetibilis, & non propter alterum, ſed omnis finis proximus ordinatur ad alterum, vel ſaltem ad vltimum; ergo nõ eſt propter ſe appetibilis, ſed propter alterum, hoc eſt propter vltimum, in quẽ tandem ordinantur omnia, quare non erit finis. Probatur hæc vltima conſequẽtia, ex differentia inter medium, & finẽ, nam finis eſt, quem propter ſe appetimus; medium verò, nõ niſi propter finem conſequendum; ſed omnes fines præter vltimum appetuntur propter alterũ, hoc eſt, propter eundem vltimum, in quem ordinantur; ergo reſpectu illius omnes ſunt media, & ideò non benè diuiditur finis in vltimum, & proximum.

Huic dubio diuerſæ adhibentur ſolutiones difficultatibus plenæ. Et propterea vera ſolutio ex doctr. D. Thom. deſumenda eſt, qui 1.2.q.13. artic.3. annotat ſic ſe habere finem reſpectu voluntatis, ſicut ſe habet principiũ reſpectu intellectus, vnde ſicut contingit in demonſtrationibus, vt quod eſt principium in vna, ex quo infertur concluſio, ſit concluſio illata in altera ex alio principio, & ita procedatur vſque ad vnum primum principium, ex quo inferuntur omnes, & ipſum non infertur ex altero, ſed ei aſſentitur intellectus habita ſolum notitia terminorum. Ita in actibus voluntatis datur finis particularis vnius intentionis, vel actionis, qui propter ſe diligitur, & propter ipſum alia, quæ aſſumuntur ad conſecutionem eius, & nihilominus, quia finis ille non eſt ſummum bonum per eſſentiam, ſed particulare, & per participationem ſummi boni, poteſt alio actu eligi, tanquam medium, & ordinari in ſummum bonum per eſſentiam, vel in vniuerſalem rationem boni apprehenſam. Quod etiam contingit in bonis particularibus, nam ſanitas habet rationem finis & ideò non cadit ſub conſultatione medici, ſed ad illam ordinat medicamẽta omnia, ſed quia ſanitas, ſicut cætera bona corporis, inferior eſt reſpectu bonorum animæ, poteſt per alium actum ad illa ordinari, & in tali actu non erit iam finis, ſed medium. Et excedantur fines particulares, & proximi præter vltimum, veram habentes rationem finis in actibus, vel intentionibus particularibus, in quib. non ordinantur actu in vltimum, licet ex ſe ſint ordinabiles.

Ad formam igitur argum. concedenda eſt maior, quod finis ſit per ſe appetibilis, ſed minor diſtinguenda, quod omnis finis particularis ordinetur ad vltimum, nam de actuali ordinatione neganda eſt, de potentiali verò, aut aptitudinali concedenda, quæ non tollit eos eſſe per ſe appetibiles in actibus particularibus, & propter alterum, ad quem actu ordinentur, quod ſatis eſt, vt ab vltimo diſtinguantur, & ideò finis in vtrumque, tanquam in membra diſtincta potuerit diuidi ab Ariſtotele.

Tertium dubium eſt, quod quæſtio i- 13
pſa propoſuit, an finis ſit vera cauſa realis, & Phyſica, & videtur non eſſe, propter hæc duo argum. primum, quia principium eſt quid ſuperius reſpectu cauſæ; ergo benè ſequitur, quod ſi aliquid non eſt principium, non ſit cauſa, ſed finis nõ eſt principium; ergo neque cauſa. Probo minorem, quia principium, & finis opponuntur; ergo pugnat cum ratione finis ratio principij, & ideò non poteſt ei cõuenire. Secundò quia eſſe actu cauſam præſupponit actualem exiſtentiam, quod enim non eſt, non poteſt eſſe actu cauſa, ſed finis, dum mouet, & cauſat, non habet actualem exiſtentiã, ergo non poteſt eſſe cauſa realis, & Phyſica, ſed ad ſummum erit moralis. Prob. min. in ſanitate,

à qua

Digitized by Google

à qua mouetur infirmus, tanquam à fine, & cuius gratia ſumit medicamenta, dum adhuc non eſt; & dum aliquando, nec futura eſt; ergo non poteſt eſſe cauſa realis, & Phyſica, & dum iam eſt, potius eſt effectus cauſæ efficientis, quam cauſa: cum tamen ratio effectus pugnet cum ratione cauſæ, præſertim finalis, quæ eſt omnium prima, vt videbimus.

14 Concluſio tamen vera, & tenenda eſt, quod finis ſit vera cauſa, non ſolùm moralis, ſed realis, & Phyſica, ita Ariſtot. expreſsè 2. lib. Phyſ. cap. 3. & 2. lib. Met. cap. etiam 3. Ita etiam Plato in Phœdone ſecutus in hac re Socratem, quem ipſe refert, ita etiam vniuerſa ſchola. Et probatur ratione primò, quia agens Phyſicum, & reale, non temerè, neque caſu agit, ſed gratia alicuius; ergo proprius effectus eius alicuius gratia productus erit, quare ſicut realiter, & per ſe reſpicit cauſam efficientem, & per ſe dependet ab illa, ſic realiter, & per ſe reſpiciet illud, cuius gratia productus eſt, per ſeque depẽdebit ab illo, ſed id, à quo per ſe, & realiter dependet effectus, eſt cauſa realis, & per ſe eius; ergo id cuius gratia effectus fit ab agente eſt cauſa realis, & Phyſica eius, & hoc eſt finis, vt patet ex definitione eius ab Ariſtot. tradita, nempe, *cuius gratia aliquid fit*; ergo finis eſt vera cauſa realis, & Phyſica. Secundò, probatur euidenter experientia in agentibus liberis, homines enim humano modo operantes aliquem finem ſibi præſtituunt, in quem dirigunt proprias operationes, vt patet, dum quis infirmatur, vel ad conſeruandam ſalutem aliquid facit, in vtroque enim caſu plura adhibet media ad conſequendam, vel conſeruandam ſanitatem; ergo verè, & realiter mouetur ab illa; cum gratia illius hæc omnia faciat. Prob. conſequen. quia hæc motio, & hæc tendentia, non eſt Phantaſtica, vel imaginaria, ſed vera, & realis; ergo ſanitas, cuius gratia mouetur, & operatur, veram, & realem cauſalitatem finalem habet.

Et ad primum argum. diſtinguenda eſt 15
minor, quod finis nõ ſit principium, nam finis duobus modis accipitur, in intentione, vel appehenſione, & hoc modo ita eſt primum, vt efficientem ipſum præcedat ordine naturæ: cum illum moueat, & excitet ad agendum. Secundò conſideratur in executione, & hoc modo poſterior eſt omnibus cauſis, quia omnes cauſalitates earum terminat, & ex his duabus rationibus finis, prior eſt potiſſima eius, & ex hac habet eſſe principiũ, & primum reſpectu aliarum cauſarum, & ex eodem habet eſſe cauſam. Quæ ratio cauſæ nõ tollitur, per rationem effectus, quam habet aliquando, vt conſideratur in executione, hanc tamen rationem effectus propriè, & formaliter loquendo tantum habet finis, cuius, nõ finis, cui, vt ex præcedentibus diuiſionibus eſt manifeſtum.

Secundum argum. de ſolo fine, cuius, difficultatem habere poteſt, nam finis, cui, ſemper præſupponitur exiſtens, vt homo reſpectu curationis, & Deus reſpectu noſtrarum operationum. Finis verò cuius effectus eſſe ſolet per actionem efficientis productus, & ita mouet, non vt eſt in re, ſed in apprehenſione, vel intentione, ſed exiſtentia duob. modis cõſideratur, vt in actu, vel vt in potentia, & finis, cuius, dum mouet efficientem, & propriam exercet cauſalitatem, non habet exiſtentiam actualem, ſed ſolùm in potentia, quæ ſufficit, vt ſit actu cauſa finalis, realis, & Phyſica, quamuis non ſufficiat, vt aliquid ſit cauſa efficiens, materialis, aut formalis. Et ratio huius differentiæ eſt, quia ſecundum modum cauſandi requiritur modus eſſendi cauſæ, ad modum autem cauſandi efficienter, cum

ſit per actualem actionem actu egredientem ab agente, tanquam ab actuali principio, requiritur actualis exiſtentia: cum non egrediatur realis actio, niſi à principio habente actuale eſſe. Et longè clarius eſt de materia, & forma cum ſint partes eſſentiales, & actuales compoſiti. Modus autem cauſandi finalis cauſæ valdè diuerſus eſt, non eſt enim per actionem actu, & proximè à fine egreſſam, ſed ſolum procedentem ab eo, tanquam mouente, & excitante efficientem cauſam, à qua proximè egreditur, & id quidem per apprehenſionem, ad excitandum verò hoc modo non requiritur actualis exiſtentia, ſed ſufficit virtualis, cum reali apprehenſione actualis ſecundum eſſe poſsibile, nam, vt iam exiſtens actu mouere non poſſet, cum non moueatur infirmus ad conſequendam ſanitatem iam exiſtentem, ſed poſsibilem vt patet. Et cum modus iſte agendi ſit realis, licet alterius rationis à modo agendi cauſæ efficientis ſufficit ad conſtituendũ finem veram, realem, Phyſicã, & actualẽ cauſam.

QVAESTIO II.

Quænam ſit ratio obiectiua conſtituens finem in ratione finalis cauſa.

16 DVOBVS modis conſiderari poteſt cauſa, vt in potentia, vel, vt in actu, aut in actu primo, vel, vt in actu ſecundo, nam actum primũ vocauit Ariſtoteles rationem, ſeu virtutem operandi, actum verò ſecundum operationem ipſam 2. libro de anima in principio. Et in quibuſcunque generibus cauſarum diſtinctæ rationes ponuntur, per quas cauſa illius generis dicatur talis in actu primo, & in actu ſecundo, vel in potentia proxima, & in actu. Gratia exempli. In efficiente, vt in igne ponitur potentia, ſeu virtus calefaciendi, qui eſt calor, per quam dicitur cauſa calefactionis in actu 1. vel in potentia proxima, & deinde actio ipſa calefaciendi, per quam dicitur cauſa in actu 2. & ideò hæc vocatur cauſalitas, & illa poteſt vocari cauſabilitas (vt ſic loqui liceat) & in cæteris cauſis præter finem manifeſta eſt ratio cauſabilitatis, & ſolum diſputatum eſt de cauſalitatibus in quibuſnam ponendæ ſint. In cauſa verò finali neutrum eſt manifeſtum, ſed de vtroque diſputandum eſt, & primo de ratione cauſandi eius in potentia proxima, ſeu in actu primo, hoc eſt de cauſabilitate in hac quæſtione, in ſecunda verò de ratione cauſandi in actu. 2. quæ vocatur cauſalitas, & quia cauſalitas finis exercetur per ſe primo circa voluntatem, quæ dicitur appetitus rationalis, & appetitus mouetur à fine per modum obiecti apprehenſi, vel cogniti à potentia cognoſcitiua, ratio cauſandi finis in actu primo, ſiue cauſabilitas obiectiua eſt, & vocari poteſt appetibilitas, quærimus, quæ ſit ratio appetibilitatis in fine, ratione cuius mouere poteſt appetitum, vel voluntatem, & ſub qua appetitus ipſe in eundem finem tendit, nam actus appetitus tendentia vocatur propriè, cum in obiectum tendat per modum inclinationis, ac ſi de obiecto intellectus quæramus, quæ ſit ratio obiectiua, per quam aliquid dicitur intelligibile, & mouere poteſt intellectum, ratio entitatis, aut veritatis.

17 Triplex autem ratio appetibilitatis poteſt conſiderari in fine. Prima vniuerſaliſsima, & quaſi communis bono, & malo, atq; vtrumq; comprehendens. Secunda minus vniuerſalis, non communis bono & malo, quia malum fortè, vt malum non eſt appetibile, ſed communis tantum bono, & indifferenti. Tertiò magis adhuc ſpecialis, quæ conuertatur cum bono, ita vt finis dicatur appetibilis, & motiuus voluntatis per bonitatem.

Et iuxta has tres conſiderationes appetibi-

ſibilitatis tres ſunt opiniones. Prima tenet rationem obiectiuam, per quam finis eſt cauſa in actu primo eſſe appetibilitatem communem bono, & malo, quam videtur tenere Scotus in primo d.1.q. 4. & in 2.d.43. qu.2. quibus locis aſſerit voluntatem non ſolum tendere in bonum ſub ratione boni, ſed etiã in malum, ſub ratione mali, quod ſi ita eſt, ratio cõmunis, & adæquata, per quam mouet voluntatẽ: erit ratio appetibilis vtrique communis. Quod tenuit etiã Ochamus in 3.q.13. dub. 3. Probatur primo, quia eadem eſt potẽtia contrariorũ, ſicut eadem ſcientia, vt eadẽ potentia viſiua verſatur circa albũ, & nigrum, ſed bonum & malũ ſunt contraria; ergo eadẽ volũtas, quæ verſatur circa bonum, debet etiam verſari circa malũ; vnde ratio obiectiua adæquata finis erit appetibilitas vniuerſalis cõprehendens bonum, & malum. Secundo, quia duplex eſt actus voluntatis, amor, & odium, & ille verſatur circa bonum, iſte vero circa malum, ergo vtrunque comprehenditur ſub obiecto adæquato voluntatis, quod eſt finis, quare ratio obiectiua eius erit appetibilitas communis, bono, & malo. Quod præſertim verum eſſe intelligitur, ſi conſideremus, peccata quædam fieri ex ignorãtia, alia ex paſsione, & alia ex malitia, vt docet D.Th.1.2.q. 76. 77. & 78. & cum eo omnes. Peccatum verò ex malitia illud vocari, quod committit homo videns obiectum, circa quod peccat, eſſe malum; ergo in tali peccato tendit volũtas in malum ſub ratione mali, quare obiectum eius adæquatum erit appetibile, vt commune bono, & malo, & hæc etiam appetibilitas vniuerſalis vtrunque comprehendens, erit ratio obiectiua finis, per quam dicitur cauſa in potentia proxima, vel in actu primo.

18 Secunda opinio tenet hanc rationem motiuam voluntatis in fine non comprehendere malum, ſed bonum tantum, & indifferens, quia putat malum ſub ratione mali nõ eſſe appetibile. Probatur hoc argumento, non ſolum dantur fines boni & mali, ſed etiam indifferentes, vt ſi aliquis velit exire in agrum, non intendens in hoc aliquid bonum, nec malum, ſed obiectum hoc, vt ſecundum ſe eſt indifferens, ſed malum, vt malum non eſt appetibile, niſi ſub aliqua ratione apparentis boni, vel indifferentis; ergo appetibilitas finis ſolum comprehendit bonum, & indifferens. Maior euidens eſt apud omnes, quod dentur actus indifferentes ſecundum ſpeciem, & plures tenent, etiam dari in exercitio, ita vt aliquis hunc, vel illum actum exercere poſsit, qui non habeat bonitatem, vel malitiam, ſed indifferens ſit, etiam in indiuiduo. Minorem verò probo, quia in malo, vt tali cognito, nulla datur ratio conuenientiæ, reſpectu appetitus, vel appetentis, ſed omnib. modis eſt diſconueniens, ſed appetibilitas præſupponit conuenientiam, vt ex ſe eſt manifeſtum; ergo malum, vt malum nullam habet appetibilitatem, nec proinde poteſt comprehendi ſub ratione obiectiua finis.

Tertia opinio communis eſt, & vera. 19
Quod ratio appetibilis, per quã finis dicitur motiuus voluntatis, & per quã conſtituitur, vt cauſa finalis, in actu primo, non ſit communis bono & malo, nec bono, & indifferenti, ſed cum bonitate conuertatur, imò ſit ipſamet ratio bonitatis. Hæc eſt expreſſa ſententia Ariſt. in hoc 2. lib. Phyſ. cap. 3. text. 31. 5. Met. cap. 2. & 1. Ethic. cap. 7. quibus locis affirmat finem & bonum conuerti, imò eſſe idem. Et D.Th. 1.2. quæſtione quinta, artic. 4. Alenſis etiam 1.p. qu. 12. Memb. 3. & q. 34. Memb. 1. quos ſequitur tota ferè ſchola. Probatur aduerſus primam ſententiã ex communi illo axiomate. *Nemo intendens ad malum*

operatur. Quod tanquam verum, & neceſſarium recipiunt ſancti Patres, Dionyſ. de diuinis nominibus cap. 4. D. Auguſt. 2. lib. Confeſſ. cap. 6. & 8. Greg. Niſſen, lib. de Opificio hominis cap. 20. Damaſ. lib. 3. fidei cap. 21. & omnes ferè Scholaſtici, in 2. d. 41. illudque acceperunt ex Ariſtotele, primo lib. Ethic. cap. 1. Ex quo euidenter ſequitur, quod nemo appetat malum ſub ratione mali, nec vt tale ſit vllo modo appetibile, quare appetibilitas, per quam mouet finis, non comprehendit malum, vt aſſerit prima opinio. 2. quia voluntas eſt potentia cœca, & ideò non poteſt tendere, niſi in illud, quod ſibi proponitur cognitum ab intellectu; ſed intellectus non poteſt ei proponere malum ſub ratione mali; ergo nec voluntas poteſt illud, vt tale appetere. Probatur minor, quia inter potentiam, & obiectum euidens, & neceſſaria reperitur correſpondentia conuenientiæ, ita, vt obiectum ſit conueniens potentiæ, verum enim conueniens eſt intellectui, & viſibile conueniens viſui, ſicque de cæteris, ſed malum, vt malum non poteſt eſſe conueniens voluntati, imò nulli poteſt eſſe conueniens; ergo nec poteſt tendere in illud tanquā in obiectum, & ideò nec erit in eo vlla prorſus ratio appetibilitatis, per quam mouere poſsit voluntatem, nec comprehendetur ſub ratione finis obiectiua, per quam ſit cauſa in actu primo.

20 Probatur deinde contra ſecundam opinionem, quod nec ratio obiectiua finis poſsit eſſe appetibilitas comprehendens indifferentia, quia appetitus naturaliter procedit ab eſſentia aut natura ipſius rei, tanquā à principio, ergo non inclinat niſi in illud, quod eſt conueniēs eidē naturę, ſed id, quod eſt indifferens nullam habet conuenientiam reſpectu eiuſdem naturæ quia indifferens vt tale, nec eſt conueniens, nec diſconueniens; ergo nec habet vllam rationem appetibilis, probatur euidenter conſequentia, quia appetibilitas oritur ex conuenientia; Secundum, quia ſicut intellectus ſe habet ad verum, & falſum, ſic voluntas ad bonum, & malum, ſed intellectus non poteſt operari circa obiectum indifferens ad verum, vel falſum, quia nec poteſt habere aſſenſum, nec diſſenſum circa illud, nam veris ſolis aſſentitur, falſis verò diſſentitur; ergo nec poteſt habere rationem obiectiuam intellectus, & conſequenter nec rationem obiectiuam voluntatis illud, quod indifferens eſt ad bonum, & malum.

21 Ad primum argum. Reſpond. diſtinguendo maiorem, quod eadem potentia ſit contrariorum, nam duplici ratione poſſunt ſe habere contraria in ordine ad potentiam, quia vel vtrumq; dicit rationem poſitiuam conuenientiæ, & ideò poſitiuè conueniunt ſub ratione vniuerſali obiectiua eiuſdem potentiæ, quæ ideò per actum poſitiuum tendit in vtrumque tanquam in ſibi conueniens, & tunc non ſunt formaliter contraria reſpectu eiuſdem potentiæ, ſed ſolum materialiter, vt album, & nigrum reſpectu viſus. Alio modo ſe habent tanquam oppoſita formaliter reſpectu eiuſdem potentiæ, quia non dicunt conuenientiam reſpectu illius, vel naturæ, à qua procedit, ſed vnum eorum eſt ei conueniens, alterum verò diſconueniens, & ita ſe habent verum & falſum reſpectu intellectus, & bonum & malum reſpectu voluntatis, à quibus non reſpicitur vtrumq; per actum poſitiuum, quia non habet vtrumque poſitiuam conuenientiam reſpectu potentiæ, ſed vnum tantum, nempe verum reſpectu intellectus, & bonum reſpectu voluntatis, ſed quod conueniens eſt tantum, circa illud, vero, quod eſt diſconueniens, ſolum verſatur potentia per negationem, vt intellectus circa falſum, per diſſenſum & voluntas

Digitized by Google

luntas circa malum, non per actum appetendi, aut volendi illud, ſed per negationem, quam ideò vocamus nolitionem vel fugam. Ex quo intelligitur potentiam non verſari circa vtrumque contrarium, quia poſitiuam rationem ſui obiecti contineat, ſed circa vnū tantum eorum, circa aliud verò ſolum refugiendo illud, tanquam ſibi diſconueniens, & ideò non ſequitur, quod ratio obiectiua adæquata eius vtrumque comprehendat, ſed vnum tantum, aliud verò non contineri ſub ea, ſed ſolum ab ea reſpici ratione contrarietatis formalis, & ideò non per reſpectiuum poſitiuum, ſed quaſi per negationem conuenientiæ, cum quo ſtare poteſt, quod conuertatur ſimpliciter cum altero, & ſolum illud dicatur reſpicere, & ita appetibilitas finis, per quam motiuus eſt voluntatis, & cauſa finalis in actu primo, cum bonitate conuertitur, & illam tantum reſpicit.

22 Ad ſecundum reſpondetur diſtinguendo etiam antecedens, quod duplex ſit actus voluntatis, nempe amor, & odium, nam vterque non eſt actus appetitionis, aut volitionis, nec tendentiæ in obiectū, ſed ſolus amor, odium verò potius vocatur fuga, aut nolitio, & ideò quaſi negatiuus actus eſt, non poſitiuus, vnde ex eo non ſequitur, quod malum comprehendatur poſitiuè ſub obiecto voluntatis, aut quod ei conueniat ratio obiectiua finis, ſed ſolum, quod per quādam negationem diſconuenientiæ.

Ad argum. ſecundæ opinionis, etiam eſt diſtinguenda maior, quia ratio boni dupliciter ſumi poteſt. Primo pro vniuerſaliſsima comprehendente bonitatē naturalem, & moralem, & bonitas naturalis ſumitur ex conuenientia cum natura, bonitas verò moralis ex conuenientia cum recta ratione. Secundò poteſt ſumi pro ſola bonitate morali, & hoc ſecundo modo ſumpta bonitate, dantur obiecta indifferentia, quæ nec bona ſint, nec mala moraliter, & ex conſequenti actus, ex ſua ſpecie indifferentes, & etiam in indiuiduo (vt Scoto, & alijs placuit) quamuis ſecundum opinionem D. Thom. longè probabiliorem, non poſsint in particulari exerceri, ſine bonitate, aut malitia morali: ſed ſumpta bonitate primo modo non datur aliquid indifferens, quia non videtur poſsibile obiectum abſtrahi ab aliqua conuenientia ſaltem naturali, vtilis, aut delectabilis. Quod ſi aliquis velit adhuc abſtrahi poſſe, tunc dicendum eſt obiectum ſic abſtractū non poſſe mouere voluntatem, quia non continet vllam rationem appetibilitatis, ſicut neque continet vllam rationem conuenientiæ.

Et ſi aliquis dicat actum voluntatis alium eſſe intentionis, & alium electionis, & illum verſari circa finem, hunc verò circa media, tunc ergo, vel electio verſatur circa bonum, vel non, & ſi verſari circa bonum concedas, cum non verſetur circa finem, ſed circa media, non conuertetur bonum cum fine, nec bonitas cum ratione finis obiectiua, ſi verò nō verſatur circa bonum, iam erit vniuerſalior bonitate ratio obiectiua voluntatis. Reſpondeo electionem imprimis verſari circa vtile formaliter, quod bonū ſaltem naturę eſt, deinde etiam verſatur circa bonitatem finis deriuatam ad media, quæ non appetuntur, nec ſub electione cadunt, niſi, vt participant bonitatem finis, & ideò etiā electio pertinet ſuo modo ad finem, vt ratio boni ſemper cum fine conuertatur, atque etiam cum appetibilitate, & hæc ſit adæquata ratio obiectiua finis, per quam eſt motiuus voluntatis, & cauſa finalis in actu primo, aut in proxima potentia. 23

Digitized by Google

QVAESTIO III.

Quænam ſit cauſalitas finis.

IAm inquirimus quid ſit illud, per quod finis eſt cauſa actualis, hoc enim vocatur cauſalitas in titulo quæſtionis.

Prima opinio eſt Caiet. qui tria diſtinguit in fine, ſicut in agente. In agente quidem datur ratio, ſeu virtus agendi, per quam dicitur agens in actu primo, vt in igne calor in ſe exiſtens, datur effectus ab eo procedens, nempè calor productus ab eo in ligno, & datur tertium, quod eſt, quaſi medium inter vtrumque, nempè actio, per quam conſtituitur actu cauſa. Ita in fine datur ratio obiectiua finalizandi, per quam mouet volũtatem, quæ eſt bonitas, datur effectus gratia finis productus ab agente & datur finalizatio actualis, per quam eſt cauſa finalis actualis, & duo priora diſtinctè cognoſcuntur, à nobis, ſed finalizationem non cognoſcimus diſtinctè, ſed ſolum eam nominàmus cõfuſa quadam ratione dicentes eſſe id cuius gratia aliquid fit. Et ideò nec diſtinctè cognoſcimus, quid illa ſit, vel in quo ſit ponenda, ſed hoc in particulari ignoramus. De hac tamen ſententia, non eſt curandum, quia cum in particulari non explicet, quæ ſit cauſalitas finis, de qua procedit quæſtio, nec pro vera eam poſſumus recipere, nec pro falſa refutare, ſed omittenda eſt.

Et ad ſecundam opinionem procedendum, quæ aſſerit cauſalitatem finis præcedere actionem agentis, qui eſt volũtas, & conſiſtere in motione metaphorica, qua bonũ quaſi allicit ad ſe voluntatem, & attrahit, vt in ipſum tendat, vocatur autem hæc motio metaphorica, quia non fit per aliquid reale, & phyſicũ impreſsũ voluntati ante actionem eius, ſed in eo ſolum conſiſtit, quod eſt finem apprehẽſum ſe exhibere præſentem voluntati, & quaſi offerre ei bonitatem propriam, & quaſi inuitare, & allicere illam ad amorem: vnde nomine attractionis vocari ſolet, non veræ, & realis, ſed quaſi affectiuæ & ideò metaphoricæ. Ita Conimbricenſes in hoc lib. cap. 7. q. 11. ab alijs vero defenditur hæc ſententia alio modo, quia per hanc motionem, aut excitationem voluntatis ponunt aliquid reale, ſaltem intentionale imprimi voluntati à fine: & in hac impreſſione, ſiue in reipſa impreſſa actionem voluntatis præcedente conſiſtere cauſalitatem finis. Et probatur teſtimonio Ariſt. 1. lib. de Gener. cap. 7. & D. T. 1. 2. q. 1. ar. 1. quibus locis videntur explicare cauſalitatẽ finis per actualem motionem, & excitationem agentis.

26 Sed probatur ratione primò, quia bonitas finis apprehẽſa ſtatim, ac præſentatur voluntati, excitat illam, & ad ſui amorem attrahit, hãc autem attractionẽ, & excitationem ſequitur actualis amor, qui eſt propria actio ipſius agentis, nempe voluntatis: ergo attractio ipſa præcedit actionem ordine naturæ: cum ſit excitatio ad illam, ſed repugnat intelligere finem actu excitantem, & attrahentẽ ad ſe voluntatem, quin intelligatur actu cauſare amorem, quantum eſt ex parte ſua, & ideò quin intelligatur actu finalizare, & cauſare, in tali igitur excitatione, & attractione præcedente actionem ponenda erit cauſalitas finis. Secundò, quia duo ſolum officia habet finis circa agentem, nempè mouere ipſum ad agendum, & terminare actionẽ eius, ſed cauſalitas finis non poteſt eſſe terminatio poſterior actione; ergo erit motio, eadem actione prior. Probatur minor, quia officium terminandi eſt poſterius natura actione, quod adeò verum eſt, ac neceſſarium, vt finis ſecundum rationem terminandi

Digitized by Google

nandi ſæpe ſit effectus productus per actionem, ergo eſt poſterius cauſalitate eiuſdem finis. Probatur euidenter conſequentia, quia actio procedit à cauſa actuali; ergo præſupponit illam, & ex conſequenti cauſalitatem eius, per quam conſtituitur actu cauſa.

27 Hæc tamen ſententia in vtroque ſenſu videtur contraria doctrinæ Ariſt. & D. Th. atque etiam rationi. Probo primum, quia Ariſto expreſsè ponit cauſalitatem finis, circa actionem ipſam agentis verſari, ſed hæc ſententia ponit eam in aliquo præcedente actionem, non ſolum ordine naturæ, ſed etiam tempore, quia fieri poteſt, & ſæpe fieri videmus, voluntatem etiam excitatam à fine, non moueri, neque exire in actum amoris; ergo cauſalitas finis ſecundum hanc ſententiã non eſt circa actionem agentis: cùm ſæpe ponatur non poſita vllo modo, nec ſubſecuta actione. Et D. Th. qu. 5. de Potentia art. 1. & q. 22. de veritate art. 2. cauſalitatẽ finis expreſsè ponit in actione ipſa volũtatis his verbis, *Sicut influere cauſa efficientis eſt agere, ita influere cauſa finalis eſt appeti, ſeu deſiderari.* Hæc autem opinio in vtroq; ſenſu ponit eam præcedentem actionem, & aliquando ſine illa, ergo in doctrina Diu. Thom. non videtur poſſe ſuſtineri.

Sed probatur ratione non eſſe veram
28 in primo ſenſu, quia cum finis ſit cauſa realis, & non ſemper ſit actu cauſa, per aliquid reale nouum, & ab eo diſtinctum debet conſtitui actu cauſa, & ideò cauſalitas eius aliquid reale nouũ eſſe debet, quod nunc habeat, dum eſt actu cauſa, & prius non habeat, dum actu non cauſabat, ſed nihil reale nouum poteſt ponere hæc ſententia in primo ſenſu intellecta, ergo nec vera eſſe poterit. Minorem ſic probo, vel hoc reale nouum eſt in volũtate à fine impreſſum, vel in ipſo fine, impreſſum voluntati non admittit primus ſenſus, ſed nec poteſt eſſe in ipſo fine, nã finis dum actu excitat voluntatem, nihil reale nouum habet, præter eſſe cognitũ, per quod eſt præſens voluntati, quod eſt ſola denominatio extrinſeca, de qua euidens eſt, quod non ſit cauſalitas eius. Et ſi dicas hoc nouum habere, quod eſt exhibere propriam bonitatem voluntati, & eam allicere, aut attrahere ad ſui amorem, quod antea non præſtabat. Nihil valet quia eodem modo procedit cõtra hoc argumentum, nam totum hoc nõ eſt aliud, quam præſentia eius obiectiua, nihil prorſus addens ſupra bonitatem eius apprehenſam, & ex conſequenti præter potentiam proximam cauſandi; ergo non eſt aliquid reale nouum, per quod poſſit eſſe actualis cauſa. Probatur conſequentia, quia quouſque voluntas obiectiuè inuitata & attracta elicit actũ intentionis, nullum actualem concurſum adhibet finis, quare neque ante actionem poterit eſſe cauſa in actu ſecundo, ſed ſolum in actu primo, quemadmodum neque agens ex eo, quod eſt præſens paſſo: dicitur actu cauſa, ſed ſolum dum actu operatur circa idem paſſum. 29

Secund. ſi præſentia obiectiua finis, per quam excitat volũtatem ad ſui amorem, eſt cauſalitas finis, cum poſſit præcedere actum voluntatis, non ſolum natura, ſed tempore, vt contingit, quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum ſuſpendit pro aliquo tempore, ſequitur dari cauſam actu, ſine effectu, & finalizare finem, dum nihil gratia eius fit, quod patet eſſe falſum, quare repugnat cauſalitatem finis præcedere actionem voluntatis.

Probatur deinde falſam eſſe eandem ſententiam ſecundo modo intellectã, de impreſſione actuali in voluntate actionẽ

præcedente,in qua conſiſtat cauſalitas finis,quia ſi cauſalitas finis ſit aliquid impreſſum voluntati ante actionem eius, vel illud imprimitur ei à fine, vel à ſeipſa;vtrumque eſt impoſſibile ; ergo talis impreſſio impoſſibilis erit.Probatur minor,quia non poteſt fieri talis impreſſio, niſi per aliquam actionem : cum id quod imprimitur,ſit aliquid reale nouũ , quod neceſſe eſt produci per aliquam actionẽ realem,& ab aliquo agente reali,ſed voluntas nullam habuit actionem:cum talis impreſſio ponatur prior natura actu eius:ergo non poteſt voluntas ſibi illud imprimere ante actionem propriam,imò neque vllo modo, quia cum omnis actus voluntatis ſit tendentia in obiectum, nihil circa ſeipſam directè,& per ſe operatur,ſed nec poteſt illud eſſe impreſſum à fine,quia finis,vt finis non agit , ſed eſt id cuius gratia operatur agens, alioqui finis vt finis eſſet cauſa efficiens,per veram & realem actionem,quod repugnat. Probatur conſequentia , quia talem impreſſionem non poteſt cauſare , niſi ſub ratione finis:cum per eam conſtituatur in ratione actuali finalis cauſæ.

30 Secun.igitur ſententia eſt communis, & vera,quod cauſalitas finis non ſit aliquid præcedens vllo modo actionem voluntatis,hoc eſt,nec tempore,nec natura, nec etiam ſit aliquid conſequens actionem,& ideo poſterior illa,ſed eſſe actionem ipſam,in quantum gratia finis elicita,aut producta à voluntate. Ita expreſsè D.Tho.vbi ſupra,cuius verba citauimus aduerſus primam opinionem vtroq; modo intellectam,Auicenna 6.lib.Met.trac. 5.cap.5. Alber. Mag.5. Meta.trac.1. cap.3. Alenſis 1.p.q.17. Memb.3.Herueus quodlib.2.q.1.& q.8.§.ad rationes . Soncinas 5. Meta.q.2.Ochamus in 2.q.3.art 2. Et probatur ex refutatione alterius opinionis hoc modo,cauſalitas finis debet eſſe aliquid reale nouum , atque diſtinctum ab eo,& à voluntate:cum conſtet vtrumque dari,ſine cauſalitate, dum finis non mouet actu voluntatem,ſed hoc reale nouũ non poteſt eſſe aliquid præcedens actionem eiuſdem voluntatis, quia ante actionem nihil eſt factum gratia finis , neque etiam fit , probatum eſt aduerſus aliam opinionem vtroque modo intellectam; ergo repugnat,quod ante actionem voluntatis præſupponatur finis,vt actu cauſa.Neque poteſt eſſe aliquid poſterius actione voluntatis:cum hæc præſupponat finem,vt actu cauſam,cuius gratia elicita eſt à voluntate;ergo debet eſſe aliquid ſimultaneum actioni , nihil autem ſimul cum actione intelligi poteſt ab eadem actione diſtinctum;ergo cauſalitas finis erit actio ipſa,prout gratia finis elicitur.

Sed aduerſus noſtram ſententiam poteſt,ſic argu.finis mouet, & attrahit voluntatem ad ſui amorem,&hæc attractio eſt realis,& præcedens amorem eius, vt ex ſe eſt manifeſtum,nec poteſt fieri, niſi à fine,vt ab actuali cauſa; ergo ante actionẽ voluntatis intelligitur finis, vt cauſa actualis,& ex cõſequenti cauſalitas eius, quare non poteſt in actione conſiſtere. Quod præſertim verum eſt, ac neceſſarium,quia finis eſt prima cauſa omnium, ergo cauſalitas eius præcedit omnes cauſalitates aliarum ordine naturæ, quare prior erit actione,quæ eſt cauſalitas agẽtis,falſum igitur erit,quod actio eadẽ ſit cauſalitas finis,ſed diſtinctæ cauſalitates his cauſis adeo diuerſis tribui debẽt,quia repugnat diuerſas cauſas actuales cõſtitui per eandem cauſalitatem . His autem reſpondeo,veras eſſe omnes has locutiones,quod finis moueat voluntatem,quod eam attrahat,eam alliciat , & inuitet ad amorem,ſed per eas non ſignificari aliquam actionem, vel impreſſionem eiuſdem finis circa voluntatem , ſed ſolum obiecti- 31

Digitized by Google

obiectiuam motionem, & attractionem, & vt ſic loquamur, non ſignificant motionem, & attractionem in actu ſecundo, ſed ſolum in actu primo, & quaſi in ſuo principio, proximo tamen reſpectu conuerſionis eius per amorem. Hæc autem motio & attractio obiectiua, & in actu primo, quę principium eſt actualis attractionis per actualem amorem, ſolum cōſiſtit in oſtenſione bonitatis eiuſdem finis, cuius gratia voluntas obiectiuè ab ea attracta & quaſi allecta mouetur ad amorem, & elicit actum eius, vnde nihil reale eſt præter finem ipſum cognitum, & per cognitionem oſtenſum voluntati. Et ex hoc intelligitur hanc motionem, & attractionem, nec eſſe aliquid procedēs à fine, nec impreſſum voluntati, ſed nec procedens ab ea, vt ab actuali cauſa, imo nec præſupponere illam, vt actu cauſam, ſed ſolum vt cauſam in actu primo, ex qua tamen proximè ſequitur actus ſecūdus, qui eſt actio ipſius voluntatis excitatæ, & attractæ, obiectiuè ab eadem bonitate, vt ei oſtenſæ per cognitionem, à qua actione, in quantum gratia eiuſdem finis facta conſtituitur idem finis in ratione actualis cauſæ, prius tamen natura, quam conſtituatur efficiens, vt actu cauſa ab eadem actione, quia prius eſt, quod actio fiat gratia finis alliciētis, quā quod procedat effectiuè ab agente, nam vera eſt cauſalis hæc, quia finis mouet voluntatem, & eā attrahit obiectiuè, voluntas ipſa producit effectiuè actum amoris, è conuerſo verò falſa, quia voluntas elicit actum amoris, mouetur, & attrahitur obiectiuè à fine; ergo hoc potius eſt cauſa illius, & ideo prius natura eſt, quod actio procedat à volūtate, vt nota à fine, quam, vt à cauſa efficiente, & ita eadem actio, vt procedens à fine, prior natura eſt ſeipſa, vt procedente à cauſa efficiente, cum hoc, quod eſt procedere à fine, ſit cauſæ procedendi ab efficiente, quod ſufficit, vt cauſalitas finis ſit prior natura cæteris cauſalitatibus aliarum cauſarum. Nec tādem repugnat, quod diuerſæ cauſæ conſtituantur actu cauſę per eandem rem diuerſo modo conſideratam, ſicut non repugnat, quod idem effectus realis procedat ab eis ſub diuerſis cōſiderationibus, & omnes ſimul concurrant ad illum producendum, per modos cauſandi adeò diuerſos. Neque aliquis vnquam negauit, quod cauſa efficiens, & finalis concurrant ad eandem actionem per ſuos modos cauſandi diuerſos.

33

Et ſi tandem dicatur actionem eſſe effectum finis, cum verum ſit ac neceſſariū gratia eius eſſe factam, & ideo non poſſe eſſe cauſalitatem eius, quia effectus præſupponit cauſam actu, & ex conſequenti cauſalitatem eius. Reſpondeo actionem non fieri, nec eſſe effectum propriè loquēdo, ſed medium per quod effectus fit, & quaſi fieri eius, quare eum præcedit ordine naturę. Ideo poteſt eſſe cauſalitas finis, ſicut poteſt eſſe cauſalitas efficientis, & effectus cum ſit poſterior natura eadem actione, poteſt præſupponere finē conſtitutum per eam in ratione actualis cauſæ.

Ad teſtimonium Ariſtotelis, & D.Th. Reſpondetur vtrumque explicare cauſalitatem finis per actualem motionem, & excitationem agentis, quæ eſt actio ipſa voluntatis, in qua verum eſt conſiſtere cauſalitatem finis.

Ad primum argu. concedenda eſt maior, quod bonitas finis apprehenſa ſtatim ac repræſentatur volūtati, excitet illam ad amorem obiectiuè, & tāquam in principio ipſius amoris, & ideo verum eſt, quod hanc excitationē obiectiuā ſequatur amor actualis, quem excitatio ipſa præcedit, ſed negāda eſt minor, quod repugnet intelligi finem excitare volun-

Digitized by Google

tatem ad amorem, quin ſit actu cauſa, nam ad excitationem obiectiuam, & in actu primo, atq; proximo reſpectu actionis voluntatis ſatis eſt eſſe etiam cauſam in actu primo, nec requiritur in actu ſecundo, quia non intelligitur finis actu finalizare, niſi dum actu appetitur, ac deſideratur, vt expreſſis verbis aſſeruit D. Thom. & ideò, nec intelligitur actu cauſa, niſi per actionem amoris, vel deſiderij elicitam ab eadem voluntate, vt efficiente gratia eiuſdem finis. Ad ſecundum neganda eſt conſequentia, quod actio procedat ab eo, vt à cauſa actuali; ſed procedit ab eo, vt cauſa in actu primo, & conſtituit eum cauſam finalem in actu ſecundo, ſicut etiam dicimus procedere ab efficiente primo modo, & conſtituere eum actu cauſam ſecundo modo.

QVAESTIO IV.

An eſſe cognitum ſit conditione neceſſaria, ſine qua finis nullo modo poſſit propriam cauſalitatem exercere.

34 IN duabus quæſtionibus præcedentibus definitum eſt bonitatem eſſe rationem obiectiuam finis, per quam mouet voluntatem, & cauſa finalis eſt in actu primo, & actionem eiuſdem voluntatis in quantum ſit ab ea gratia eiuſdem finis eſſe cauſalitatem eiuſdem per quam conſtituitur in ratione actualis cauſæ, nunc autem quærimus, an eſſe cognitum ab intellectu ſit conditio neceſſaria ad exercendã propriam cauſalitatem, ita vt incognitus nõ poſſit mouere voluntatem, neque hanc in eum tendere. Sed poteſt habere duplicem ſenſum quæſtio, primum, an naturaliter hoc ſit poſsibile, ſecundum, an ſaltem poſsit fieri per potentiam Dei abſolutam, & in primo ſenſu omnes conueniunt, finem non poſſe mouere voluntatem niſi cognitum per intellectum, neq; hanc in eum tendere. Quod docuit expreſsè D. Auguſt. 10. lib. de Trinitate cap. 1. & 2. his verbis. *Prorſus incognitum amare nullus poteſt.* D. Greg. lib. 5. moralium cap. 23. & lib. 23. cap. 1. D. Bern. lib. 12. de interiori domo cap. 18. & 19. & lib. de gratia, & libero arbitrio in principio, D. Anſel. in monologio cap. 48. idem ſentiunt Scholaſtici omnes præſertim D. Thom. 1. p. q. 82. art. 4. & 1. 2. q. 3. artic. 4. ad 4. & q. 9. art. 1. à quibus vulgatum illud recipitur. *Nihil volitum, quin præcognitum.* Et probatur ex natura voluntatis duo habentis, nempe, quod ſit cæca potentia, & quod ſit appetitus rationalis, & ratione vtriuſque petit, vt à fine apprehenſo, vel cognito moueatur. Nam ſi cæca potentia eſt, non poterit in ſuum obiectum tendere, niſi ei oſtendatur, oſtendi autem eſt per cognitionem ei repræſentari; ergo natura eius poſtulat, vt in finem cognitum tendat. Præterea, ſi appetitus rationalis eſt, ratione duci debet in ſuis actibus, ſed ratione duci eſt, quod in obiectum cognitum per rationem feratur; ergo cognitio neceſſaria conditio eſt, vt finis eam moueat, & propriam cauſalitatem circa eos exerceat.

In 2. autem ſenſu, an per potentiam Dei abſolutam fieri poſsit, vt voluntas tendat in finem, non conueniunt omnes, ſed prima opinio tenet poſsibile eſſe, quod voluntas in incognitum tendat, & ab illo moueatur. Ita ſentit Palud. in 4. d. 49. qu. 1. artic. 2. num. 29. quem videntur ſequi Greg. ibidem, & Ochamus. q. 77. art. 7. & 15. & nonnulli ex miſticis Theologis aſſerentibus eos, qui altiſsimæ contemplationi dediti ſunt ad eum peruenire ſtatum poſſe, in quo voluntas, ſine præuia cognitione bonum diligat. Prob. hoc argum. finis non mouet voluntatem, nec actus 35

eius

Digitized by Google

eius finalizat per cognitionem, tanquam per rationem formalem obiectiuã, vt quæſt. ſequenti oſtendetur; cognitio verò ſolum eſt conditio neceſſaria, vel cauſa ſine qua non, ſicut ex parte cauſæ efficientis approximatio eius ad paſſum, ſed probabile eſt hanc conditionem approximationis ſupplere poſſe Deum in cauſa efficiente, ita vt operetur circa paſſum diſtans; ergo eandem ſupplere poterit in cauſa finali, ita vt voluntas tendat in finem incognitum, quod eſt quaſi tendere in obiectum non approximatum. Et vniuerſaliter videtur concedendum poſſe Deum ſupplere omnes conditiones, ſine quib. non fit aliquid, quia iſtæ non eſſentiales ad agendum. Communis tamen, & vera ſententia tenet contradictionem implicare, quod voluntas tendat in bonũ prorſus incognitum, quam videtur inſinuare D. Tho. vbi ſupra, & eam expreſsè tenent Henric. quodlib. 1. quæſt. 15. Gab. in 2. d. 25. quæſt. 1. art. 3. Dionyſius Cartuſienſis in lib. de laudibus vitæ ſolitariæ artic. 26. & 37.

36 Et probatur ex intrinſeca conditione voluntatis, quæ appetitus rationalis eſt, ſed quemadmodum intrinſecum eſt rei naturali agere per formam naturalem, & ſine illa agere implicat contradictionem eodem modo intrinſecum eſt appetitui agere, per formam apprehenſam, hoc eſt per conceptum ex cognitione cauſatum, qui quaſi forma eius eſt repræſentans ei obiectum, à quo moueatur, & in quem tendat, quare implicat contradictionem ferri in incognitum, ſicut repugnat operari ſine forma ſibi conueniente. Cum enim ſit cæca potentia, repugnat moueri, vel excitari à bono, aut in illud tendere, niſi ei oſtendatur, oſtendi autem poteſt, niſi per cognitionem. Secundò probatur, quia finis in quem tendere debet voluntas per amorem: aliquando non eſt in rerum natura, vt de ſanitate conſtat, ad quam mouetur infirmus; ergo non poterit mouere voluntatem, neque hanc in eum tendere, niſi ſit in apprehenſione intellectus, per quam repræſentetur voluntati, vt poſsibilis; repugnat igitur ferri voluntatem in incognitum.

Ad argumentum verò diſtinguenda eſt maior, quod cognitio finis tantum ſit conditio eius ad cauſandum requiſita, nam duplex eſt conditio, vna, quæ ſe tenet ex parte cauſæ pertinens ad ſubſtantiam eius, & hæc cenſetur intrinſeca, altera, quæ nec ſubſtantiam agentis, nec paſsi attingit, & hæc cenſetur extrinſeca, intrinſeca conditio eſt actualis exiſtentia agentis, ſine qua agere repugnat, etiam per potentiam Dei abſolutam, nam ſi cauſa efficiens non habeat entitatem realem actualem, repugnat, quod ab ea egrediatur realis actio, & realis effectus repugnat quod realem, & actualem influxum præſtare poſsit, & ſicut ſe habet reſpectu efficientis realis exiſtentia extra cauſas, ſic ſe habet reſpectu finis realis, & actualis exiſtentia in cognitione, ſine qua etiam implicat contradictionem excitare, aut mouere voluntatem, & ex conſequenti finalizare actus eius, & eſſe id cuius gratia ab ea procedant. Niſi enim oſtendatur voluntati bonitas finis, ita ſe habebit, ac ſi non eſſet, quantum pertinet ad voluntatem, vt in eam tendat, ergo conditio hæc intrinſeca nullo modo ſuppleri poteſt. De conditione verò extrinſeca, qualis eſt approximatio agentis ad paſſum non eſt certum, quod ſuppleri poſsit, ſed valde probabile, quod non poſsit, vt libr. 7. probabitur. 37

Suppoſito igitur, quod neceſſariò requiratur cognitio, ſtatuendum eſt, qualis requiratur, & ſufficiat. Et imprimis certum eſt, non ſufficere habitualem, quia niſi 38

niſi actu repræſentetur finis voluntati, nec eam mouere poteſt, nec voluntas in eum tendere, vt patet in dormientibus. Et probatur ex natura habitus, quę conſiſtit in inclinatione ad obiectum medio actu; ergo cognitio habitualis deſeruire non poteſt ad mouendam voluntatem, niſi media actuali, quæ ideò neceſſaria omnino cenſetur. Sed actualis duplex eſt, ſpeculatiua, & practica, ſpeculatiua eſt, per quam non proponitur obiectum ſub ratione conuenientis, ſed ſolum cognoſcitur ſecundum propriam naturam, & nudam veritatem, quam ex ea habet, & talis eſt cognitio huius veritatis, totum eſt maius ſua parte. Cognitio verò practica eſt, per quam cognoſcitur res per modum conuenientis, & illa non mouet voluntatem, quia vt Ariſtot. docet 3. lib. de anima cap.9. text.41. cognitio practica nihil dicit de proſequendo aut fugiendo, & ideò non eſt motiua voluntatis. Sed nec ſufficit cognitio practica in communi, qualis eſt de cōmuniſſimo illo obiecto, bonum eſt proſequendum, vel malū fugiendum, quia vt alibi etiā aſſerit Ariſtoteles, ſermones in communi non mouent, neceſſe eſt ergo, vt in particulari proponatur obiectum voluntati, hoc eſt hic, & nunc, & cum his circumſtantiis proſequendum, vel fugiendum, vt ab eo moueatur, & talis cognitio eſt conditio neceſſaria, vt propriam cauſalitatem exerceat finis circa actus voluntatis.

QVAESTIO V.

An finis moueat voluntatem ſecundum eſſe reale, vel ſecundum eſſe cognitum.

39 Explicantes in ſuperioribus proprium modum cauſandi finalis cauſæ diximus, non ſemper eſſe neceſſarium, vt finis habeat actualem exiſtentiam extra cauſas, ſed ſatis eſſe, vt habeat eſſe poſſibile, quod eſſe poſſibile, nunc extendendum eſt ad apprehenſionem, ita vt neceſſarium ſit, quod habeat eſſe poſſibile ſecundum veritatem rei, vel vt tale apprehendatur. Hoc enim ſecundum ſufficere probat euidenter experientia: cum videamus moueri hominem, non minus efficaciter ad procurandā ſanitatem, nec minus efficaciter applicare media curationis ad illam conſequendam, dum naturaliter eſt impoſſibilis, ac ſi poſſibilis foret: ex eo ſolum, quod vt poſſibilis ab eo apprehenditur, nam ſi apprehēdatur, vt impoſſibilis, non poterit mouere voluntatem ad abſolutam, & efficacem intentionem eum aſſequendi, ſed ad ſummum poterit voluntas, quoſdam actus ſimplicis complacentiæ circa illum exercere, ſatis eſt, ergo finem apprehendi, vt poſſibilem, vt poſſit mouere voluntatem, & propriā cauſalitatē exercere circa actus eius. Quod cum ita ſit, quæritur, an finis moueat voluntatem ratione bonitatis, vel ratione apprehenſionis, ita vt cognitio, vel apprehenſio ſit ratio formalis obiectiua, per quam moueat voluntatem, vel ſolum conditio, ſine qua mouere eam non poſſit, & ratio formalis mouendi ſit entitas realis, vel realis bonitas.

Et prima opinio aſſerit cognitionem, 40 vel apprehenſionem, non ſolum eſſe cōditionem neceſſariam ad mouendum, ſed rationem formalem, per quam mouet, potius quam bonitatem realem, vnde formaliter mouebit, vt cognitum, potius quam vt bonum realiter. Ita Auicen. 6. lib. ſuæ Metaphyſ. capit.5. Capreol. in 2. d.25. quæſt.1. artic.3. ad argumentum Gregorij, Soncin.5. Metaphyſ. quæſt.3. Medina.1.2. qu.1. art.1. Probant teſtimoniis D. Thom.1.p. qu.80, art.2.1.2, q.30, artic.3. ad 2. & quæſt.31. artic.3. ad 1. quibus locis duo

aſſerit,

aſſerit. Primum eſt, quod appetitus rationalis,& ſenſitiuus ſunt ſpecie diuerſi, propter diuerſas apprehenſiones, quas ſequuntur, nam rationalis, (qui eſt voluntas) ſequitur apprehenſionem intellectus, ſenſitiuus verò apprehenſionem ſenſus,ſed potentiæ diſtinguũtur ſpecie, per diuerſas rationes formales obiectorum;ergo apprehenſiones, per quas diſtinguit has potentias, erunt rationes formales obiectiuæ:per quas bonum mouet diuerſum appetitum, & non conditiones tantum. Secundum quod aſſerit eſt, idem obiectum diuerſo modo apprehenſum cauſare diuerſos actus in voluntate, vt ſi apprehendatur bonũ abſolutè, cauſat amorem,ſi vt abſens cauſat deſideriũ, ſi vt præſens gaudium, vel delectationem, ſed actus voluntatis nõ diſtinguũtur ſpecie, niſi per diuerſa obiecta formalia;ergo apprehenſio,vel cognitio ratio formalis obiectiua eſt, & non ſolum conditio.

Sed probatur ratione,quia illud, quod ſemper finis poſtulat ad finalizandum, & ſine quo non poteſt propriam cauſalitatem exercere, cenſetur potius ratio formalis obiectiua finis, quam aliud, quod non eſt ſemper neceſſarium, ſed ſine illo poteſt eam exercere,ſed cognitio ſemper eſt neceſſaria ad finalizandum,& ſine bonitate reali poteſt finis id præſtare; ergo apprehenſio potius erit ratio formalis mouendi,quam realis bonitas. Probatur minor, quia bonitas realis finis aliquando non eſt in rerum natura,imò aliquando non eſt poſſibilis; ergo non poteſt finis ratione illius mouere voluntatem, ſed ratione apprehenſionis.

Secunda opinio tenet, quod quando finis habet actualem exiſtentiam,vel ſaltem poſſibilem in ſuis cauſis, bonitas eius apprehenſa eſt ratio formalis finalizandi, quando verò prorſus eſt impoſſibilis, ſed tanquam poſſibilis apprehenditur,potius mouet, & finalizat ratione apprehenſionis, quam ratione bonitatis, itaque apprehenſio in hoc caſu eſt ratio formalis mouendi voluntatem, ſed in illis ſolum eſt conditio. Ita nonnulli ex Modernis. Probatur primò, quia dum finis verè eſt impoſſibilis nullã habet verã, & realem bonitatem, per quam poſſit mouere voluntatem, niſi quam tribuit ei apprehenſio; ergo ſola apprehenſio erit bonitas formalis eius, per quam mouet, & ideò non ſolùm conditio, ſed ratio formalis mouendi.Secun. quia dum finis eſt impoſſibilis, nihil reale permanet præter apprehenſionem, qua apprehenditur poſſibilis, per quod poſſit mouere voluntatem,& eſſe id cuius gratia operatur agens; ergo vel ſola apprehenſio tunc eſt ratio mouendi,vel finis non erit cauſa realis.Prob. conſequentia, quia cauſa realis eſſe non poteſt, niſi ratione alicuius entitatis realis.

Tertia opinio affirmat bonitatem realem finis poſſibilem vel actu exiſtentem, veram, vel ſolum apprehenſam eſſe rationem formalem mouendi voluntatem: apprehenſionem verò ſemper eſſe conditionem tantum. Ita D.Thom.1.libr.contra gentes cap.75. &1.par.quæſt.80. artic. 1.ad primum.Scotus in 2.d.25.quæſt.2.Gabr.in2.d.quæſt.5.art.1.notab.5. Caiet.1.2. quæſt.1.artic.primo, & 1.p.qu.1.artic.4. Ferrar.1.libr.contra gentes capit.44. Iauellus 5.libro, Meta. qu.15. Sotus 2.libr. Phyſ.qu.3.Tolet.qu.14.Perer.libr.8. qu.4. Fonſ.5.Meta.capit.2. qu.11. Conim.2. libr. Phyſ.capit.7.qu.23.Suar.tom.1.Meta.diſp. 23.ſect.8.& hæc eſt vera,& tenẽda. Prob. 1.ex definitione finis tradita ab Ariſtot. *Finis eſt cuius gratia agens mouetur ad operandũ, & cuius gratia operatur.* Sed agens non operatur gratia cognitionis, vel apprehẽſionis,ſed bonitatis,quę eſt in fine,vel ap-

Digitized by Google

prehenditur in eo; ergo hęc eſt ratio mouendi,& finalizandi,non illa.

42 Probatur etiam ratione, quia illa eſt ratio formalis finalizandi ad quam diligendam inuitatur,& attrahitur voluntas, ſed non inuitatur voluntas, neque attrahitur ad diligendam apprehenſionē, ſed bonitatem potius apprehenſam;ergo hęc potius eſt ratio finalizandi, quam illa. Probatur minor, quia infirmus non mouetur, neq; inuitatur ad apprehenſionem vel cognitionem ſanitatis, ſed ad ſanitatem ipſam, vt ex ſe eſt manifeſtum; ergo hæc eſt ratio formalis, per quam mouetur, illa verò ſolum conditio. Secundò, quia ſecundum eam rationem formalem mouet finis agentem ad operandum: ſecundum quam ſatiat appetitum eius poſt conſecutionem, & qua obtenta quieſcit, ſed nec ſatiat appetitu agentis apprehenſio bonitatis,nec ea habita quieſcit, & vtrumque habet bonitas apprehenſa; ergo hæc eſt ratio formalis, per quam finis exercęt propriam cauſalitatem, & non illa.

43 Sed ſpecialius probatur contra ſecundam opinionem duabus alijs rationibus. Prima, quia ratio formalis obiectiua cuiuſcuuque potentiæ ſemper eſt eadem, & inuariabilis: cùm ab ea ſumat ſuam ſpeciem; ergo ratio formalis obiectiua, per quam finis mouet voluntatem, ſemper eſt eadem, probatur euidenter conſequentia, quia ab illa ſumit ſuam ſpeciem voluntas, ſicut cæteræ potentiæ à proprijs rationibus obiectiuis. Quare falſum eſt,quod aſſerit ſecunda ſententia,nempe in quibuſdam actibus bonitatem finis eſſe rationem formalem mouendi, & finalizandi, in alijs verò,non bonitatem, ſed apprehenſionem eius.

Secundò,quia illa eſt ratio formalis finalizandi, cuius gratia operatur agens, & ad quàm aſſequendam mouetur,ſed nunquam agens operatur gratia apprehenſionis,nec ad hanc aſſequendam mouetur, etiam ſi finis ſit impoſsibilis, dummodo vt poſsibilis apprehendatur, ſed ſemper gratia bonitatis apprehenſæ; ergo bonitas apprehenſa ſemper eſt ratio formalis obiectiua finis,ſiue poſsibilis ſit, vel impoſsibilis,& apprehenſio ſemper eſt conditio tantum. Quod expreſsè docuit Ariſtot.in 3.lib.text.32. & 5. Meta text. 3. aſſerens nihil referre, an finis ſit verè bonus, aut verè poſsibilis, vel ſolum ſecundum apparentiam, aut apprehenſionem, intellectus.

Pro ſolut. autem arg. aliarum opinionum, in quibus ſoluendis tota difficultas huius quæſt. conſiſtit,notandum eſt, ex doctr. D.Tho.1.2.q.1.art.1.ad 5. bonitatem finis tribus modis conſiderari, primò,ſecundum ſe,& hoc modo eſt,ratio formalis cauſandi, quæcunque cauſat finis, ſed petit pro conditione neceſſaria exiſtentiam,quę duplex eſt, vera & realis à parte rei,aut in apprehenſione intellectus reali, & hæc vocatur exiſtentia intentionalis,quia eſt intentione, & apprehenſione agentis: & ſecundum hos duos modos exiſtentiæ, duo præſtat officia ſibi propria finis, nam per exiſtentiam intentionalem mouet cauſam efficientem,nempe voluntatem, & ideò per eandem dicitur eſſe primum in intentione, & vera cauſa finalis, cuius gratia agens mouetur, & operatur, ſed ſecundum exiſtentiam actualem à parte rei terminat actionem agentis,& eſt quaſi vltimum complementum totius proceſſus,eiuſdem agentis incipientis ab intentione, & terminati per conſecutionem,& etiam ſecundum hanc exiſtentiam actualem dicitur finis vltimum quid in executione. Per illam denique exiſtentiam intentionalem finis eſt principium deſiderij in voluntate,& per realem eſt principium delectationis. Ex quib. intelligitur, quod etiam ſi non habeat 44

beat exiſtentiam realem, ſed impoſſibilis ſit per intentionalē, quam habet in apprehenſione agentis eſt vera cauſa realis.

45 Quod, vt melius intelligatur, notandum eſt ſecundò, quod dum finis eſt impoſſibilis, non habens bonitatem, quam de eo apprehendit intellectus, in hoc tātum decipitur intellectus eum apprehendens, vt poſſibilem, quod huic rei, quam apprehendit tāquam finem, tribuit bonitatem in ſe, vel in cauſis, quam à parte rei non habet, vnde licet finis apprehenſus non ſit aliquid reale à parte rei, nec habeat exiſtentiam realem in rebus, actualem, nec poſſibilem, habet tamen entitatem, & exiſtentiam intentionalem, quæ ſuo modo realis eſt, ſed vocatur realis intētionalis, per additum diminuens, quia eſt conceptus obiectiuus realis bonitatis, & realis exiſtentiæ, ſaltem poſſibilis, non quidem ex eo falſus, quia non ſit reale, quod apprehenditur, ſed ſolum ex eo, quod non conuenit rei, cui attribuitur, quod nihil refert ad motionem, & finalizationem. Et ratio huius accipitur ex natura voluntatis, & intellectus, quæ hoc modo moueri poſtulant, vt intellectus per actum realem voluntatis, quæ virtutem habet mouendi intellectū quantum ad exercitium, vt applicationem, propter naturalem ſubordinationem, & ſimpathiam harum potentiarum, licet nihil reale in eodem intellectu ponat, voluntas verò per realem actum intellectus mouetur, quantum ad ſpecificationem, virtute obiecti per eum apprehenſi ſub ratione boni, & conuenientis, non eſt enim apta moueri alio modo: cū nec poſſit in proprium obiectum tendere, niſi ab intellectu propoſito, & ſub ratione, qui ab eo proponitur.

46 Ex quo intelligitur ſatis eſſe, vt finis ſit cauſa realis, quod apprehendatur, per actum, & conceptum realem intellectus, ex quo ſolo dicitur habere eſſe reale intentionale in eodem intellectu, per quod mouere poteſt voluntatem, cuius actus licet non terminetur, niſi ad finem ſecūdum eſſe reale extra cauſas, ſed cauſatur ab eo ſecundum eſſe reale intentionale. Quod ita eſſe probatur euidenti experientia, videmus enim finem vere impoſſibilem, ex eo ſolum, quod tanquam poſſibilis apprehenditur mouere voluntatem ad actus reales intentionis, conſilij, & electionis, propter realē conceptum formalem, in quo verum eſt habere eſſe reale obiectiuum repræſentatum, quod eſt eſſe reale intentionale, licet illud non habeat à parte rei illud, cui tale eſſe attribuitur. Gratia exempli. Non minus efficaciter intendit infirmus ſanitatem verè impoſſibilem, ſed vt poſſibilem apprehenſam, nec minus eam procurat medicus, quam ſi eſſet poſſibilis, nec minus talis ſanitas cauſat actus reales, & Phyſicos, intentionis, conſilij, & electionis mediorum; ergo non minus realiter mouet, realiter finalizat; ergo non minus eſt cauſa realis & Phyſica. Sed difficultas hoc 47 intelligendi procedit ex eo, quod motionem finis, & cauſalitatē eius intelligimus ad modum aliarum cauſarum, modo materiali cauſantium: cum tamen cauſa finalis valdè diuerſa ſit, & valde diuerſum modum cauſandi realem habitura ſit, vt poſtulat natura voluntatis, quæ eſt efficiens cauſa ab eo mouenda, & circa quam propriam cauſalitatem debet exercere, voluntas verò non eſt apta moueri modo materiali, ſed intentionali, hoc eſt ab obiecto apprehenſo ab intellectu, & modum intentionalem habente, quod reale quidem eſt, ſed diminutum, & quaſi metaphoricam, ſufficientem tamen, vt finis dicatur cauſa realis, & Phyſica, quia per hoc eſſe reale intentionale, & per hunc modum mouēdi intentionalē mo-

net voluntatem ad veros actus reales, & Phyſicos,& ſub motu naturali compre-henſos,quales ſunt , actus intentionis, conſilij,& electionis , qui licet habeant eſſe voluntarium,in quantum procedunt à voluntate,tanquam à principio intrinſeco cum cognitione eiuſdem finis,& etiam eſſe mortale,in quantum liberè procedunt ab eadem voluntate , & conſoni ſunt,vt diſſoni rectæ rationi , etiam habent eſſe naturale,& phyſicum.Vnde ſequitur negari non poſſe, quin voluntas cauſa moralis,ſimul , & Phyſica eorum ſit,& conſequenter finis,cuius gratia fiunt,etiam ſit cauſa moralis,& verè Phyſica.Et propter hoc eſſe intentionale , & modum intentionalem mouendi vocauit Ariſtoteles cauſalitatem finis Metaphoricam,& quaſi translatitiam,atq; etiam, quia deſideriũ cauſat in voluntate, quod motus quidam Metaphoricus eſt , ſed ſimul realis,& Phyſicus, & ideò realis etiam,& Phyſica cauſalitas finis, & finis ipſe realis,& Phyſica cauſa , per modum tamen diuerſum cauſandi reſpectu aliarum cauſarum,quãtum ad rationem mouendi.& cauſandi materialem,& naturalem,ſed verè conſonum naturæ finalis cauſæ illum poſtulantis . Et ideò finem debemus appellare cauſam realem, & Phyſicam finalem.

48 Tert.notandum eſt, vt benè Caj.1.2.q.1.art.1. cauſalitatem finis à motione voluntatis incipere,in intentione , & electione exerceri , & in actu terminandi cõpleri.Itaq; cum primũ proponitur voluntati,incipit eam excitare , & quaſi ad ſe attrahere obiectiuè , & hæc attractio obiectiua,non eſt cauſalitas eius, ſed ſolum cauſalitatis principium:quam ſequitur actus intentionis;& virtute intentionis ſequitur conſilium,& electio , & omnes gratia finis,qui iã eſt actualis cauſa finalis per actionem,& tandem , dum iam voluntas coniungitur actu fini adepto(quę coniunctio vocatur aſſecutio eius)incipit finis exercere aliud officium terminandi,nam vſque ad aſſecutionem ſolum exercuit officium mouẽdi. Et terminatio eſt,quaſi complementum cauſalitatis eius,ſine qua incompleta , & imperfecta permaneret,& fruſtra laboraſſe agentem dicitur,dum labor eius aſſecutione finis priuatur, nihilominus verá habuit cauſalitatem finis,in actuali intentione agentis,in conſilio,& electione mediorum,ad quam ſufficit fuiſſe in apprehenſione reali eius, licet non habuerit veram exiſtentiam, nec poſſibilem , ſed ad officium terminandi; non ſatis eſt in apprehenſione exiſtere,ſed neceſſaria eſt realis exiſtentia eius, ſecundum quam ei
coniungatur agens realiter. Itaq; duo in- 49
cludit cauſalitas finis, nempe motionem agentis,per quam actualis eſt cauſa intentionis,deſiderij,conſilij &electionis, & terminationem,quam non pręſtat niſi in actuali conſecutione,in qua realiter ei coniungitur agens,& ex his duobus primum pertinet ad eſſentiam eiuſdem cauſalitatis, ſecundum non ad eſſentiã , ſed ad perfectionem eius,quaſi ſubſtantialẽ, eo modo,quo integritas partium integrantium pertinet ad ſubſtantiam rei,ſed nõ ad eſſentiam,quæ ſine illa ſaluari poteſt,vt ſine brachio,vel pede eſſentia hominis.Et ad eſſentiam quidem cauſalitatis ſufficit bonitas finis apprehenſa , quæ dicitur realis intentionalis , ſed ad terminationem non ſufficit, ſed vera requiritur,quia ſi finis ſit verè impoſſibilis,nihil conſequenter agens ; ergo actio eius non erit realiter terminata,neque perfecta,ſed quaſi ſuo fine fruſtrata,& nihilominus vera erit actio, vera intentio, verum deſideriũ , quia actualis terminatio non pertinet ad eius eſſentiam,ſed ſolum aptitudinalis, quam habet per apprehenſionem

Digitized by Google

ſionem finis ex ſe ſufficientem perducere agens ad realem aſſecutionem finis, quia per accidens priuatur propter realẽ impoſſibilitatem eius præter intentionem euenientis,licet reipſa ſit neceſſaria.

50 Ad teſtimonia igitur D.Tho. pro prima ſententia reſpondetur verum eſſe vtrumque: primum quidem, quod appetitus rationalis,& ſenſitiuus diſtinguantur per bonitatem apprehenſam per ſenſum, & intellectum,ex quo non ſequitur, quod apprehenſiones diuerſæ ſint rationes formales diſtinguendi eos, ſed ſolum ſunt conditiones, rationes verò formales ſunt bonitates diuerſæ, quæ apprehenduntur,nam vna ſumitur ex conuenientia ad naturam rationalem,alia ex conuenientia ad naturam ſenſitiuam, & ex hoc habent diuerſitatem formalem, quã commitantur diuerſæ apprehenſiones, per ſenſum & intellectum,tanquam conditiones congruentes naturæ earum. Verum eſt etiam ſecundum, quod actus appetitus diſtinguantur ſpecie per obiecta diuerſo modo apprehenſa,ſed ratio formalis eos diſtinguens non eſt, niſi bonitas ipſa præſens,vel futura, quod vero vt talis apprehendatur conditio tantum.

Ad argum. eiuſdem ſententiæ diſtinguẽda eſt minor,quod ſine bonitate reali poſſit finis exercere propriam cauſalitatem,nam bonitas duplex eſt, intentionalis exiſtens in conceptu reali intellectus,& exiſtens extra cauſas,& vtraq; eſt realis,hæc quidem ſimpliciter,& perfectè:intentionalis verò, non niſi cum addito diminuente. Sed quod realis ſit ſuo modo patet, cum ſit conceptus obiectiuus realis bonitatis,& realiter repræſẽtatus per formalem mouens, quæ ad actus voluntatis Phyſicos & reales,quamuis attribuatur talis entitas realis,vt poſſibilis realiter ei,quod non eſt eam habiturum,in quo conſiſtit deceptio intellectus,& ratione cuius deceptionis priuatur agens aſſecutione finis, & finis ipſe priuatur officio terminandi pertinente ad perfectionem ſubſtãtialem cauſalitatis eius,quamuis non ad eſſentialem, vt explicatum eſt.

Ad 1.argu. ſecundæ opinionis diſtin- 51
guendum eſt antecedens,quod finis,dum eſt impoſſibilis, nullam habeat bonitatem,niſi quam tribuit intellectus, quia bonitas finis ſecundum ſe conſiderata abſtrahit à bonitate exiſtente extra cauſas, & ſolum habente eſſe intentionale in apprehenſione intellectus, determinatur autem per hos modos eſſendi; tanquam per diuerſas conditiones,quarum neutra eſt præciſè neceſſaria ad finalizandum. Sed hæc vel illa ſufficit,vt docuit expreſsè Ariſtoteles textu 32.huius libri, & 2. lib.Meta.text.3.aſſerens nihil referre, an finis ſit verè bonus, aut verè poſſibilis, vel ſolum ſecundum apparentiam.Negamus igitur, quod intellectus tribuat bonitatem fini impoſſibili, ex eo, quod vt poſſibilem eum apprehendit, ſed ſolum tribuit modum eſſendi intentionalem, requiſitum quidem neceſſariò, tanquam conditionem, quia nullo modo poteſt finis mouere voluntatem,niſi habens eſſe intentionale:quantumlibet ſit poſſibilis, vel etiam actu exiſtens extra cauſas, bonitatem verò ex ſua ratione eſſentiali, quæ concipitur,habet, non ex ipſo conceptu:nam cum conſtet obiectum prius habere eſſentiam, quam ſecundum eam 52
concipiatur, non poteſt intellectus eam illi tribuere. Itaque finis ſecundum eſſentialem bonitatem apprehenſam mouet,& finalizat,quia ſecundum eam appetitur, & ſecundum eam eſt id cuius gratia mouetur agens, ſed tanquam conditionem neceſſariam modũ eſſendi intentionalem, petit ſine quo non poteſt mouere voluntatem,quod verò hîc modum

Digitized by Google

dum eſſendi ſolum habeat, vel præter eũ habeat etiam modum eſſendi extra cauſas ad ſolam conditionem pertinet, & ita pertinet, ad conditionem, vt cum qualibet indifferenter poſſit mouere, & finalizare, ſed non cum qualibet terminare; ſed cum ſolo modo eſſendi extra cauſas, ſed cum terminatio non pertineat ad eſſentiam cauſalitatis finalis, ſed ſolum ad quandam perfectionem ſubſtantialem, intelligitur, ita eſſentialiter cauſare finem non exiſtentem, nec poſſibilem, ac ſi verè exiſteret, aut poſſibilis foret, ſed non ita perfectè, quia ſi primo modo ſe habeat, non terminat, & ideò non finalizat completè, & perfectè, exiſtens verò extra cauſas perfectam præſtat cauſalitatem finalem.

Ad ſecundum negandum eſt antecedens, quod dum finis eſt impoſſibilis, nihil reale permaneat præter apprehenſionem, per quam cauſare poſſit, permanet enim bonitas realis apprehenſa, quæ eſt conceptus obiectiuus realis, & eſſentialis bonitatis, apprehẽſæ, & licet habeat modum eſſendi intentionalem ab apprehẽſione, non tamen habet ab ea eſſentiam realis bonitatis apprehenſæ, ſecundum quam mouet, apprehenſio verò, & modus intentionalis, quem per eam acquirit, ſolum eſt conditio neceſſaria, ſine qua, nec mouere, nec finalizare poſſet.

QVAEST. VI.

An omnes operationes agentis ſint effectus cauſæ finalis.

53 Explicata iam natura, & modo agendi cauſæ finalis, aliquid de effectibus eius dicendum eſt in hac vltima quæſtione, ex quibus melius adhuc intelligetur natura eiuſdem cauſæ. Agens autem, quod gratia finis operatur duplex eſt, naturale, & intellectuale, naturalia agentia ſunt omnes cauſæ naturales, vt elementa mixta, & etiam ſuo modo corpora cœleſtia. Intellectuale verò eſt voluntas ſub qua comprehenditur appetitus ſenſitiuus, quia aptus eſt ab ea moueri, & effectus quidẽ agentium naturalium determinati ſunt: cum quælibet cauſa naturalis, ſiue cognoſcitiua ſit, vt ſenſus, ſiue cognitione careat, vt inferiora corpora in vnum aliquem finem ſit à natura ordinata, cuius gratia proprias operationes elicit. De operationibus igitur, agentis naturalis dubium eſſe non poteſt, quin ſint effectus, cauſæ finalis, vt in fine huius libri oſtendetur, ideò ſolum procedit quæſtio de operationibus agentis intellectualis, quod eſt voluntas, an omnes ſint effectus cauſæ finalis. Sunt autem actus voluntatis in duplici differentia, quidam proprij eiuſdem voluntatis, qui dicuntur ab ea eliciti, aut facti, vt intentio finis, & electio mediorum. Alij ſunt, quos voluntas ſua virtute cauſat in cæteris potentiis, vt intellectu, aut ſenſibus, vel etiam in membris externis, & iſti dicuntur imperati à voluntate, quia fiunt, quaſi per imperium, & autoritatem eius, per quam mouentur cæteræ potentiæ. Et primò dicendum eſt de actibus elicitis. Deinde de imperatis, nam de omnibus 54 procedit quæſtio. Actus autem proprij multi ſunt, ſed iſti: qui ſequuntur præcipui, ſub quibus intelliguntur cæteri. Primus eſt ſimplex amor finis, quem ſequitur intentio eiuſdem finis: intentionem verò ſequitur electio, per quam præcedente conſilio (qui eſt actus intellectus, per quem media quærũtur) voluntas eligit medium, quod ſibi magis placet pro conſecutione finis. Electionem verò ſequitur alius actus voluntatis, qui dicitur vſus, virtute cuius mouẽtur mẽbra corporis ad exequendam electionem. Et hi omnes actus præcedunt conſecutionem finis,

Digitized by Google

finis. Sunt tamen alij, qui poſt conſecutionem eius habentur à voluntate, & verſantur circa finem iam poſſeſſum, vt fruitio, gaudium, delectatio. Ad tria itaque genera poſſumus reducere omnes actus elicitos voluntatis. Primum genus eorum, qui verſantur circa finem nondum obtentum, vt amor, & intentio. Secundũ, eorum, qui verſantur circa media, per quæ obtinendus eſt, vt electio, & vſus. Tertium eorum, qui verſantur circa finẽ iam adeptum. Et de his, quæ verſantur circa media, certũ eſt apud omnes, quod ſint effectus cauſæ finalis, cuius ratio euidens eſt, quia electio mediorum, & vſus, per quem mandatur executioni: procedunt ex amore finis ad cuius conſecutionem ordinantur, ergo gratia finis dilecti, atque intenti eliciuntur à voluntate, ac propter conſecutionem eius: quare neceſſe eſt, quod ſint effectus finalis cauſæ. Quæſtio igitur ſolum eſt de actibus, qui verſantur circa finem, & conſecutionem eius antecedunt, atque etiam de his, qui ſequuntur poſt conſecutionem.

55 Et prima opinio tenet, nullum actum qui verſatur circa finem, ſiue præcedentem conſecutionem eius, vel ſubſequentem eſſe effectum cauſæ finalis, neque in aliquo eorum exercere finem popriam cauſalitatem, ſed ſolum in actibus, qui verſantur circa media, vt in electione, & vſu. Itaque nec primus amor finis, nec intentio eius, nec fruito, gaudium, vel delectatio ſunt effectus cauſę finalis, ſed ſolum cauſantur à fine, tanquam ab obiecto voluntatis effectiuæ, ſicut actus aliarum potentiarum, non finaliter. Ita tenẽt Moderni quidam. Et quantum ad ſimplicẽ amorem, qui eſt primus actus voluntatis, idem ſentit Ferra.1.libr. contra gentes, capit.75. probatque teſtimonio Diui Thomæ ibidem aſſerente, cauſalitatem finis in eo conſiſtere, quod propter ipſum alia deſiderentur, ſed deſiderari propter finẽ, eſt deſiderari propter eum iam dilectum, ergo omnis actus, qui exercetur gratia finis: præſupponit alterum, per quem finis diligatur, & ideò pugnat cum modo agendi cauſæ finalis, quod primus actus dilectionis ſit effectus eius. Sed probatur etiam de intentione finis à modernis hoc modo, cauſalitas finis cõſiſtit in eo, quod gratia eius fiat aliquid, gratia autem finis idem eſt, quod ex intentione eius fieri, ſed ſolum fiunt ex intentione finis actus, qui ſequuntur intentionem, nõ intentio ipſa, alioqui daretur proceſſus in infinitum in intentionibus, cum omnis intentio fieret ex alia, ergo de intentione ſaltem videtur neceſſarium, quod non procedat à cauſa finali.

Sed probatur etiam de aliis actibus, 56
qui ſequũtur poſſeſſionem finis, vt delectatio, fruitio, & gaudium, primò, ex Ariſtotele, primo libro de generatione textu 55. vbi docet adepto fine ceſſare actionem, & proceſſum agentis, quæ ad conſecutionem finis terminatur, nam obtento termino, non procedit vlterius motus, ſed primum eſſe mobilis in eo eſt primum non eſſe motus. Ex quo ita arguunt, cauſalitas finis, & agentis eſt actio, in quantum procedit ab vtroque ſecundum proprios modos cauſandi, ſed ceſſante actione ceſſat cauſalitas agentis, ergo ceſſabit eam cauſalitas finis, quã ideò non poterit exercere circa alios actus, qui ſequũtur poſt adeptionem finis, quales ſunt tres illi numerati, ſi actus quidem ſunt, nam potius videntur habere rationem quietis in adepto fine, quies verò priuationem cuiuſlibet actus importat. Et hæc præſertim videntur neceſſaria, quia poſt adeptionem finis, nihil iam fit gratia eius; ergo non amplius exercet propriam cauſalitatem.

Secun-

Secunda opinio eſt D. Thom. 1. 2. quæſt. 1. artic. 1. aſſerentis omnes actus humanos ſiue circa finem, vel circa media verſentur, ſiue ante conſecutionem finis eliciātur, vel poſt eam, eſſe propter finem, & ideò effectus cauſæ finalis, ita etiam tenet Henricus 2. p. ſummæ art. 46. quæſt. 6. propriè quidem, & non ſecundum rationem impropriam, vt de intentione tenuerunt Gabriel in 2. d. 38. notab. 3. Greg. quem idem Gab. retulit, & ex modernis nonnulli. Et hæc videtur nobis probabilior, & tenenda.

57 Sed vt eam ſimul explicemus, & probemus, notandum eſt primo, quid propriè ſit agere propter finem, aut gratia finis, non eſt enim agere propter finem iam amatum, vt volunt moderni, ſed vniuerſalior eſt ſignificatio eius, nempe à propria bonitate finis moueri, & allici, & ab ea motum & allectum operari, tunc enim cenſetur moueri aliquis, & operari gratia finis abſtrahendo à quocunque amore eius præcedente, aut conditione amati, quod probat amor charitatis, quo diligimus Deum, quem nemo vnquam negauit nos diligere, tanquam vltimum finem ſupernaturalem. Ex quo patet primum amorem ſimplicem voluntatis, quē circa finem primo allicientem, & excitātem habet eſſe gratia finis, & effectum cauſæ finalis, quia eum ſimul cum voluntate producit finis, non obiectiuè tantum ſicut obiecta aliarum potentiarum, ſed finaliter, cum eius gratia moueatur.

Secundò notandum eſt, finē triplicem habere ſtatum, vel conſiderationem, nam primò conſideratur ſecundum ſe, in quātum per ſe bonus eſt, & appetibilis. Secundò, vt abſens eſt, ſecundum eſſe reale, quod habet, vel habiturus eſt extra cauſas, & præſens tantum ineſſe cognito. Tertio, vt præſens vtroque modo, & iam adeptus, & hoc modo habet eſſe perfectiſſimum in voluntate, quia non ſolum 58
per apprehenſionem ei coniungitur, ſed ſecundum eſſe reale, & actuale, quod habet extra. Et ſub prima conſideratione habet formalem rationem finis, ſub alijs vero duabus ſpecialem quandā rationem addit, nam dum abſens eſt, cauſat in voluntate deſiderium, & intentionem, atq; etiam electionem, & vſum, quæ verſantur circa media, per quæ eum intendit conſequi voluntas, ſed in omnibus his actibus imperfecta quadam ratione cauſat finis, cum ſolum cauſet tendentiam voluntatis in ſe, dum autem res tendit, & ad aſſecutionem non peruenit, imperfectè operatur. Sed poſt aſſecutionem perfectiſsimè cauſat, vt perfectiores actus oſtendunt, quos gratia eius, vt iam poſſeſsi elicit volūtas, nempè fruitio, delectatio & gaudium. Perfectè autem operari tunc voluntas gratia finis dicitur, quia non tā, vt tendens operatur, ſed, vt poſsidens, ideo firmiores, atque ſtabiliores actus elicit, vt eidem fini perfectè coniuncta. Ex quo intelligitur decipi eos, qui putant finem iam obtentum nihil in voluntate cauſare, quia ſolum conſiderant modum imperfectum, quem habet in ordine ad voluntatem, quam ad tendentiam, & cōſecutionem mouet, quaſi imperfectas ſolum operationes habere poſſit voluntas circa eum, non conſiderantes perfectiſſimum ſtatum, ſecundum quem perfectiſſimè etiam vnitur voluntati, & voluntas ipſa perfectiſſimè ei vnita, perfectiſſimas quoque operationes gratia eius elicit, de quibus dubitandum non eſt, quod ſint effectus eius, vt cauſæ finalis perfectiſsimè cauſantis.

Quibus expoſitis probat D. Th. propriam 59
ſententiam in eodem articulo hac ratione. Oēs actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, cauſantur ab ea ſecundū rationem obiecti, vt omnes actiones intellectus

Digitized by Google

gellectus cauſantur ab eo ſub ratione veri, quod eſt obiectum eius, & omnes actus videndi cauſantur à viſu ſecundum rationem viſibilis, ſeu obiectum voluntatis eſt finis ſub ratione finis; ergo omnes actiones voluntatis cauſantur ab ea gratia finis, quare ſicut actiones aliarum potentiarum procedunt ab obiectis earum ſub ratione obiectiua efficienti, ita omnes actiones voluntatis procedunt à fine ſub ratione finalis cauſæ. Secundò, principiũ cauſalitatis finis eſt allicere, & attrahere voluntatem obiectiuè ad ſui amorem, & à tali attractione, & excitatione incipit moueri ad amorem, & intentionem eius; ergo actus iſti procedunt à fine propter bonitatem eius allicientis, & attrahentis, quod eſt gratia eius fieri, & ab eo procedere, tanquam à cauſa finali.

Probatur tandem de actibus ſubſequentibus adeptionem finis, quia non minus mouet voluntatem bonitas finis adepti, ſed longè perfectius, quam nondum adepti, cum hæc ſit ſecundum ſe abſens, illa ſecundum ſe præſens, & ideò perfectius vnita voluntati. Vnde hæc cauſat actus imperfectos, vt deſiderium, & cæteros, illa verò perfectiſſimos, vt fruitionem, delectationem, & gaudium. Vnde ſequitur hos actus perfectiſſimè procedere à bonitate finis, & gratia eius iam præſentis elici, quod eſt procedere à cauſa finali perfectiſſimè cauſante, & perfectiſſimo modo eſſe effectus eius.

60 Ad teſtimonium D.Thom. pro prima ſententia reſpondeo non loqui de cauſalitate finis vniuerſaliter ſumpta, ſed in particulari de ea, quam habet circa media. Ad argu. Modernorum de intentione finis diſtinguenda eſt maior, quod cauſalitas finis conſiſtat in eo, quod gratia eius fiat aliquid, nam gratia finis aliquid fieri, non ſolùm ſignificat aliud diſtinctum ab ipſamet intẽtione finis, ſed etiam ipſammet intentionem eius, quia gratia finis operari eſt voluntatem motam, & excitatam obiectiuè à bonitate finis ſibi propoſita, moueri actu ad amorem, aut intẽtionem eius, vel ad quid aliud propter conſecutionem eiuſdem finis efficiendũ, vnde omnes actus, quem voluntas elicit mota, & excitata à fine, ſiue ſit amor ſimplex, ſiue intentio, vel quicunque alius dicitur elici, ex amore finis, & gratia eius, & ideò omnes ſunt effectus cauſæ finalis verè, & propriè. Cum quo tamen ſtat, vt in electione mediorum expreſſius voluntas dicatur propter finem agere: cum electio ſit actus diſtinctus aliquo modo ab intentione, & ſupponat iam finem dilectum per ſimplicem amorem, & deſideratum per intentionem, ad quã ordinatur electio ipſa, & propter quam media adhibentur per illam. Et in hoc fortè decipiuntur, qui putant in ſola electione exercere finem propriam cauſalitatem, quia expreſſius, ac diſtinctius in ea cernitur, ſed verè eam ex eo cum in intentione, & amore ſimplici, quia nec operari propter finem, ſolum & propter finem iam dilectum per alium actũ præſuppoſitum, vt verè prius putauit Ferrar. ſed etiam ex motione, & attractione finis obiectiua pro illo putaui.

Ad aliud argu. de actibus, qui ſequuntur poſt adeptionem finis: diſtinguenda eſt minor de ceſſatione actionis, nam duplicem ſtatum habet volũtas, atq; etiam finis, vt eam mouet, imperfectum, quamdiu eſt in motu, & tendentia ad finem cõſequendum, & perfectum poſt conſecutionem eius, & ſecundum vtrumque ſtatum habet diuerſum modum operãdi circa finem, imperfectum in primo, & perfectum in ſecundo, nam in primo operatur circa finem abſentem, & nondum ſibi per eſſe reale extra cauſas vnitum, ſed ſolum ſecundum eſſe intentionale, in ſe- 61

Digitized by Google

eundo verò circa finem ſibi perfectè vnitum. Vnde perfectiores longè actus gratia eius elicit,& finis ipſe perfectius longe propriam exercet cauſalitatem. Ariſtot. ergo ceſſare actionem agentis adepto fine docet, de imperfecta, quæ eſt tendentia in finem nondum adeptum intelligens, non de ea, quæ verſatur circa illum iam poſſeſſum, & ideò ſolum ceſſat cauſalitas imperfecta finis, ſed perfecta manet, à qua procedunt actus illi perfectiſsimi, fruitionis, delectationis, & gaudij, qui non in priuatione conſiſtunt, licet à voluntate iam quieſcente in fine adepto eliciantur, nam quieſcere voluntas ſolum dicitur in hoc ſenſu, quod iam nō tendit ad conſequendum finem, nihilominus circa finem iam adeptum operari non deſinit, quin potius in operatione circa eum ſibi perfectè vnitum conſiſtit fælicitas eius, conſecutio igitur finis terminus eſt tendentiæ voluntatis, & ideò per illam ceſſat motus iſte, ſicut ceſſant alij motus in termino ad quem.

TRACTATVS VI. DE cauſa exemplari.

QVAESTIO I.

An ſit, quid ſit, & quotuplex cauſa exemplaris, & quæ ſit cauſalitas eius.

62 EXEMPLAR pro eodē accipitur ab omnibus, ac Idea, & idem Græcè ſignificat, quod Latinè forma. Vnde Idearum, aut exemplarium nomine formas aliarum rerum præter ipſas in mente exiſtentes intelligimus, vt docet D. Auguſt. lib. 83. qq. q. 46. & D. Thom. 1. p. q. 15. art. 1. cum magiſtro, & cæteris ſcholaſticis in 1. d. 35. & 36. Celebrem verò ſententiam de Ideis in ſchola Philoſophica introduxit Plato, quas in Thimeo, & Phœdone poſuit in mente diuina exiſtentes, tanquam omnium rerum exemplaria. Ex quorum imitatione res extra fiunt, vt grauiſsimi autores teſtantur, Cœlius Rodiginus lib. 16. lectionum antiquarum cap. 16. D. Aug. lib. 1. retracta. cap. 3. Clemens Alexan. lib. 4. ſtromatum ad finem, & lib. 5. in principio, Eugubinus, ex Plutarcho idem referens libro 1. de perenni Philoſophia, cap. 12. quamuis Ariſtot. eius diſcipulus aſſeruerit eas poſuiſſe à diuina mente, & rebus ipſis ſingularibus ſeparatas. Sed ante Platonem Ideas poſuerunt Socrates, vt teſtatur Euſebius libro 11. de præparatione Euangelica, capite 11. Philo etiam, & Plotinus, atque etiam Mercurius Triſmegiſtus, & poſt Platonem, Seneca Epiſto. 63
66. Tullius libro primo, Tuſculanarum qq. D. Auguſt. 12. lib. de ciuit. cap. 25. vbi Idearum nomen per Antonomaſiam teſtatur diuinis conuenire. Boetius lib. 3. de Conſolatione, Metro. 9. & cum his omnibus Scholaſtici Doctores cum Mag. vbi ſupra. Ita vt in intellectu diuino ſint reſpectu creaturarum omnium, per quas factæ ſint à Deo, ſicut ſit domus ab artifice, per exemplar eius, quod intra proprium intellectum fabricatur. In creaturis verò reſpectu rerum artificialium, quas per diuerſas artes efficiunt. Et poteſt probari euidenti ratione. Nam omne agens operatur per aliquam formam, quæ ſibi ſit virtus operandi, ad cuius ſimilitudinem producit effectum, naturale quidem per formam naturalem, agens verò intellectuale per formam intellectualem, ſeu intentionalem, ſed forma intellectualis eſt Idea, ſiue exemplar in mente exiſtens, ad cuius ſimilitudinem res extra fiunt; ergo neceſſe eſt in Deo, qui eſt agens intellectuale perfectiſsimum, à quo fiunt omnia ponere Ideas rerum omnium tanquam exemplaria, per quæ operetur, & e-

Digitized by Google

& etiam in quocunque artifice reſpectu ſuæ artis, & effectuum eius.

Quid ſit cauſa exemplaris.

64 EXemplarem cauſam definit Aug. 12. lib. de ciuit. cap. 15. ſed definitionem eius ad formam ſcholaſticam reduxit D. Thom. q. 3. de veritate, artic. 1. his verbis. *Exemplar eſt forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis determinantis ſibi finem.* Et ſub hac forma eam omnes receperunt. Ponitur autem pro genere *forma,* quæ communis eſt naturalibus, & intellectualibus ac cæteris. Per ſecundam particulam, *quam effectus imitatur* excluduntur omnes formæ, à quibus non procedunt effectus, & per tertiam, *ex intentione agentis* illæ formæ ſeu imagines, quæ caſu repræſentant aliquos effectus, vt imago Petri, quam pictor nihil ad Petrum reſpiciens depinxit. Cuius non dicetur exemplar Petrus in mente artificis exiſtens, cum non procedat ab eo ex intentione agentis. Et per vltimam particulam, *determinantis ſibi finem*, excluduntuur formæ naturales inferiorum agentium, quæ per intellectum non operantur, vt formę ignis, vel plantarum. Quia licet agentia naturalia operētur aliquo modo propter finem, nō tamen ex cognitione formali finis, & ideò nec proponendo, aut determinando ſibi finem, quare nihil ſibi imitandum proponunt in ſuis actionibus ſed ex præconcepto fine ab autore naturæ indeterminatos finem tendunt.

Quotuplex ſit cauſa exemplaris.

65 EXemplar diuiſit Seneca Epiſt. 66. in internum, & externum, cuius diuiſionem recepit ſchola. Et internum exemplar eſt, quod ſibi format in mente, qui aliquem effectum vult extra producere, vt ad ſimilitudinem eius eum efficiat, vt exemplar domus, quod ſibi format artifex, ad cuius ſimilitudinem eam fabricatur extra. Exemplar externum eſt, quod ſibi extra mentem format artifex, vt rem aliam ad eius ſimilitudinem producat, & talis eſt imago, quam ſibi pictor proponit imitandam. Sed omnes conueniunt exemplar ex primæua, ac propria ſignificatione internum tantum ſignificare, quia quaſi viuum eſt, externum verò, quaſi emortuum, vnde internum ſemper eſt neceſſarium, externum verò, nec per ſe, nec ſemper adhibetur, ſed per accidens, & aliquando, quare ſine illo poteſt opus ab agente fieri. Diuiſio igitur exemplaris, in internum, & externum non eſt vniuoca, ſed analoga, quia diuiſum per ſe primò dicitur de ſolo interno, de externo verò per ſimilitudinem, & attributionem ad illud,

Quænam ſit cauſalitas exemplaris cauſæ.

HOc eſt vltimum, quod titulus quæſt. propoſuit, in quonam conſiſtat cauſalitas exemplaris cauſæ. Dicimus autem conſiſtere in actione intellectualis agentis, in quantum menſurata, ac regulata, incertumq; finem directa ab eo procedit. Quæ ſic explicanda eſt, nam proprium munus exemplaris eſt præſtare regulam, ac directionem operi efficiendo ab agente intellectuali, vt non temerè, vel caſu dicatur fieri, nec in incertum tendere artificem eum faciens, ſed ratione, & conſilio duci, & ideò in ordine ad ipſammet exemplarem cauſam, ad cuius ſimilitudinem fit, ſumit ſuam ſpeciem effectus, meritò ergo dicitur, vt actualem cauſam conſtitui per eandem actionem intellectualis agentis, vt regulatam, & directam ab eodem exemplari.

Digitized by Google

QVAESTIO II.

Vtrum exemplar ſit aliquid exiſtens formaliter in intellectu vel obiectiuè tantum.

66 DEfinientes cauſam exemplarem diximus eſſe formam ad cuius ſimilitudinem agens intellectuale producit effectum extra. Dupliciter autem poteſt hoc intelligi, primò, ita vt exemplar ſit forma in intellectu exiſtens, ſiue per inhærentiam, ita vt ſit conceptus formalis, vel Idolum repræſentans effectum efficiendum in agente intellectuali creato, & in Deo eſſentia ipſa diuina ad modum ſimilitudinis repręſentantis creaturas faciendas intellecta à Deo ipſo, in quo certum eſt Ideam non eſſe conceptum, vel Idolum, quod ſit accidens productum per intellectionem, vel nõ ſit conceptus formalis, ſeu Idolum repræſentans effectum efficiendum in creaturis, nec in Deo eſſentia diuina, vt ſic intellecta, ſed effectus ipſe efficiendus, vt à nobis intellectus, qui dicitur conceptus obiectiuus, & ſolum eſt obiectiuè in intellectu, non formaliter, & in Deo creaturæ faciendæ, vt ab eo intellectæ.

Et prima opinio tenet Ideam non eſſe conceptum formalem, ſed obiectiuum, quod dupliciter poteſt intelligi, primò, ita vt ſit conceptus obiectiuus eiuſdem rei faciendæ, vt obiectiuè exiſtentis in mente artificis. Secundò, ita, vt ſit conceptus obiectiuus alterius rei ei ſimilis, ad cuius ſimilitudinem efficienda eſt. Et ſi ſit conceptus eiuſdem rei ſingularis faciendæ, adhuc poteſt duobus modis intelligi, primò, ita vt ſit eiuſdem rei ſingularis diſtinctè conceptæ, vel confusè, & quaſi
67 ſub quodam conceptu vago. Nempe rei ſingularis ſimilis, non huius ſub proprio, & diſtincto conceptu, & hoc quidem in agentibus creatis. In Deo vero dupliciter etiam poteſt intelligi, quod Idea ſit conceptus obiectiuus. Primò: ita vt Ideæ non ſint ipſa eſſentia diuina, aut increatum aliquid, ſed creaturæ ipſæ faciendæ in eſſe cognito, ſeu obiectiuè exiſtentes in intellectu diuino. Secundò, ita vt ſint ipſamet eſſentia diuina, vt cognita à Deo, tanquam imitabilis ab eiſdem creaturis. Aſſerit ergo hæc opinio Ideam in creaturis non eſſe conceptum formalem, ſeu Idolum in mente artificis formaliter exiſtens, ſed conceptum obiectiuum, hoc eſt rem ſingularem faciendam, non diſtinctè conceptam, ſed vago quodam, atque confuſo conceptu, nempe, vt ſingularem illius ſpeciei, vt ſic, non vt hanc ſingularem determinatam. Gratia exempli, dum artifex vult conſtituere domum, non concipit mente hanc domum ſingularem, quam vult facere ſub proprio, atque diſtincto conceptu, neque aliam domum ſingularem ab ea diuerſam, ſed eandem, quam vult facere, quaſi vagam, atque confuſam his partibus conſtantem, & hæc ita concepta eſt Idea, ad cuius ſimilitudinem vult cõſtituere hanc domũ ſingularem, ac determinatam his partibus determinatis conſtantem: in Deo verò ipſamet eſſentia diuina, vt cognita à DEO, tanquam imitabilis à creaturis. Hanc ſententiam ſic explicatam tenent Fonſ. 1. lib. Meta. cap. 7. quæſt. 1. ſect. 3. & Conimbr. 2. lib. Phyſ. cap. 7. quæſt. 3. art. 1. quam ſecuti ſunt prius, quantum ad diuinas Ideas. Richar. in 1. d. 36. artic. 2. Aegidius ibidem q. 5. ad 2. & Ferrar. lib. contra gentes cap. 54. nihil aſſerentes de exemplari creato. Sed quantum ad primum ſenſum, qui aſſerit exemplar, vel Ideam in creaturis eſſe conceptum obiectiuum, non eiuſdem rei faciendæ, ſed alterius ad ſimilitudinem hæc facienda eſt, & in Deo creaturas ipſas faciendas, vt à Deo cognitas, te-

Digitized by Google

tas, tenent eam Scotus in 1.lib. d.35. q.1. Ocham.q.5. Gabr.q.5.art.2. Aliacenſis in 1.q.6. art.3. Durand. d.36.q.6. Baſol. q.2. art.1. Maior.d.35.q.1. ſed omnes iſti pro hac opinione citati in eo conueniunt, quod exemplar non ſit conceptus formalis in creaturis, ſed obiectiuus, nec in Deo habeat modum conceptus formalis, ſed obiectiui,& ſolum differunt in modo explicandi conceptum obiectiuum, ideò pro omnibus indifferenter probanda eſt.

68 Prob.autem 1.de exemplari in creaturis,quia etiamſi artifex nullum conceptum formalem,vel idolum in mente effingeret,per ſolam cognitionem domus efficiendæ poſſet eam extra facere; ergo exemplar non eſt conceptus formalis, ſed obiectiuus. Antecedens prob. in Angelis Deum videntibus,qui cum non producant verbum mentis, vel conceptum formalem ipſius Dei, nec creaturarum, quas in eo vident, certum eſt poſſe producere per artem aliquas creaturas ad extra,ad quas producendas non erit neceſſarius conceptus formalis, ſed obiectiuus ſufficiet. Ex quo ſequitur exemplar non eſſe conceptum formalem, ſed obiectiuum.Prob.conſequentia, quia ſine exemplari non poſſunt operari per artem,& poſſunt ſine conceptu formali, non tamen ſine obiectiuo, benè ergo ſequitur hunc,& non illum eſſe cauſam exemplarem.Secun. quia exemplar eſt id, quod agens reſpicit, dum operatur, ſed non reſpicit conceptum formalem proprium,ſed ſolum obiectiuum; ergo non ille,ſed iſte erit exemplar. Probatur minor,quia conceptum formalem,non poteſt reſpicere,niſi per cognitionem reflexam,quæ verſetur circa illum, tanquam circa rem cognitam,ſed non eſt neceſſarium, quod artifex operetur per notitiam reflexam,imò per illam non operari docet experientia, ſed per directam operatur ſufficienter;ergo cum non poſſit ſine exemplari operari, non erit exemplar formalis conceptus, ſed obiectiuus. 69

Probatur deinde eadē ſententia, quātum ad exemplaria, vel Ideas diuinas, quia in Deo ponuntur plures Ideæ, vt D. Auguſt.lib.83.qq. quæſt. 46. & D. Thom. 1.p.quæſt.15.articulo ſecundo, & cum eis cæteri ſcholaſtici docent, ſed repugnat eſſe plures, ſi ponatur Ideam eſſe diuinam eſſentiam, quæ nec ſecundum rem, nec ſecundum rationem multiplicatur; ergo neceſſariò dicendum eſt Ideas diuinas eſſe creaturas ipſas faciendas, vt à Deo cognitas,& ideò non eſſe conceptū formalem,ſed obiectiuum.

Secunda opinio duo aſſerit. Primum eſt,exemplar,vel Ideam in creaturis eſſe conceptum formalem,ſeu idolum, quod agens intellectuale format apud ſe, dum operatur, non quidem ſub materiali ratione qualitatis inhærentis in intellectu, quamuis hanc habeat, ſed ſecundum rationem formalem, qua repræſentat, atque exprimit rem faciendam, non aliam ab ipſamet re ſingulari, quam artifex intendit facere, nec eandem ſub ratione confuſa,& quaſi vaga conceptam, ſed eandem conceptam diſtinctè. Gratia exempli,cauſa exemplaris domus ædificandæ eſt conceptus formalis, ſeu idolum, quod artifex format in ſuo intellectu, per quod eadē ſingularis domus repræſentatur,atque exprimitur,diſtinctè quidem cum omnibus ſuis partibus diſtinctè repræſentatis.Secundo aſſerit Ideam,vel exēplar in Deo,non eſſe creaturam extra efficiendam,nec diuinam eſſentiam, vt à Deo cognitam,ſed eandem, vt modo in- 70
tellectuali repræſentat creaturas extra efficiendas,à quibus imitabilis eſſe dicitur,hoc eſt per modum conceptus formalis noſtri,non tamen vt ſit in intellectu diuino per inhærentiam,ſicut conceptus

Digitized by Google

noſter inhæret in intellectu noſtro, ſed vt ſit in eo per identitatem. Itaque hæc ſententia eodem modo explicat exemplaria in Deo, atque in creaturis. Ita D. Thom expreſsè, 1. p. qu. 15. art. 1. vbi docet, quod vt artifex operetur per Ideam, vel exemplar, neceſſe eſt, per notitiam reflexam ad illud conuertatur, in eoque inſpiciat rationem effectus, & partes eius, differre autem exemplar noſtrum ab ſpecie impreſſa, quod hæc impreſſa, quod hæc principium cognitionis eſt, non vt quod cognoſcitur, ſed vt ratio cognoſcēdi, exemplar verò, vt quod cognoſcitur per notitiam reflexam, quæ non poſſunt conuenire conceptui obiectiuo, reſpectu cuius non datur cognitio reflexa, ſed ſolum formali. Ita etiam Alenſis. 1. p. qu. 23. Membr. 4. artic. 1. D. Bonauen. in 1. d. 35. art. 1. quæſt. 1. Capreol. in 1. d. 36. quæſt. 1. artic. 1. ad 1. contra 3. conclu. Duran. Suarius tomo 1. Met. diſp. 25. ſect. 1. num. 10. Et hæc videtur mihi probablior, & magis conformis doctrinæ Ariſtotelis, & ſanctorum Patrum, præſertim, quantum ad diuinas Ideas, de quibus loquuntur ipſi.

70 Probatur quantum ad primum de exemplaribus creatis teſtimonio Ariſtotelis 7. libr. Meta. textu 23. vbi ſic ait. *Faciens igitur, & vnde conualeſcendi motus incipit, ſi ab arte, forma eſt in anima.* Eſſe autem formam in anima, de ſolo cōceptu formali verum eſſe poteſt, & nullo modo de obiectiuo, ergo illum intelligit Ariſtoteles eſſe exēplar, & nō hunc. Minorem probo, quia conceptus obiectiuus eſt res extra exiſtens, quę ſolum dicitur eſſe in intellectu obiectiuè, & per extrinſecam denominationem cogniti, ſed quod ſolum eſt in intellectu per extrinſecam denominationem cogniti, non eſt in eo tanquam forma, vt ex ſe patet, ergo verba Ariſtotelis non poſſunt conuenire cōceptui obiectiuo, nec ideo ex eius mēte exemplar eſſe poteſt.

Probatur deinde ratione. Primò, quia, 71 ſi exemplar eſt conceptus obiectiuus, vel eſt res alia diſtincta ab efficienda, vt cognita, vel eadem res facienda, vt confusè cognita (his enim duobus modis explicat prima opinio conceptum obiectiuū) ſed neutro modo poteſt eſſe verum, ergo nec poteſt eſſe conceptus obiectiuus, ſed formalis. Probatur minor, quia euidens experientia docet, ſæpe operari artificē ſine cognitione alterius rei ab ea, quam intendit facere per artem, ſed ſolum per cognitionem eiuſdem, vt artifex dum conſtruit domum, vel pictor depingit imaginem, non ſemper aliam diſtinctam à ſe conceptam inſpicit, ſed ſolum faciendam cum ſuis partibus, ergo cum ſemper concurrat exemplaris cauſa, non erit alia res à facienda, vt cōcepta ab artifice. Sed nec eſt eadem res ſingularis faciēda, vt confusè concepta, quia ſiue exemplar reducatur ad cauſam efficientem, vel ad formalem diſtingui debet realiter ab effectu, cum cauſa efficiens, & formalis relationem realem ſemper ad illum habeant. & relatio realis non poſsit reperiri, niſi inter extrema realiter diſtincta, ſed euidens eſt rem efficiendam, vt cognitam non diſtingui realiter ab eadem, vt extra, ſed ſola ratione, ergo nec exemplaris cauſa diſtinguetur ab effectu, niſi ſola ratione, quod patet eſſe falſum. Secundò probatur ratione D. Tho. q. 3. de veritate art. 1. & 1. p. q. 15. art. 1. quia ſicut agens naturale conſtituitur in actu 1. ad agendum per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, ſeu intentionalem, ſed res efficienda, vt cognita non eſt forma intellectualis; ergo non eſt exemplar. Probatur minor, quia forma, intellectualis eſt, quæ informat intellectum, ſicut naturalis, quæ informat materiam, vel ſubiectum, ſed res, vt cognita non informat intelle-

ctum,

Digitized by Google

ctum,ſed conceptu formali informatur, ergo iſte,& non ille exemplar eſt.

72 Probatur ſecundò de diuinis Ideis,ſeu exemplaribus ex communi ſententia ſãctorum Patrum,qui de eis loquuntur, omnes enim aſſerunt eſſe formas,& rationes incommutabiles,æternas, ſubſtãtiales,& vitales intra ipſum Deum, aut diuinum intellectum exiſtentes.Præſertim Dionyſ.cap.5.de diuinis nominibus, Auguſt.1.libr.de Ciuitate Dei capit.29. tractat.1. in Ioannem, & lib. 83. qq.q. 46.& Ambroſius libro 1. Examer. capit.1. & 2. ſed hęc non poſſunt conuenire creaturis, vt à Deo cognitis, vt ex ſe eſt manifeſtũ, ergo nec poſſunt eſſe diuina exemplaria, ſed hæc aliquid formaliter in Deo exiſtens , hoc eſt ipſamet eſſentia diuina, prout eas repræſentat intellectuali modo,eſſe debent. Probatur etiam ratione, quia exemplar præſertim diuinum , in quocunque genere cauſæ concurrat ad effectum,non eſt cauſa vniuoca eius, ſed æquiuoca,ſicut ipſe Deus, qui per exemplar operatur,ſed creaturę,vt à Deo cognitæ ſunt eiuſdem ſpeciei cum eiſdem ad extra factis,vt ex ſe patet, ergo non poſſunt eſſe exemplar diuinum. Probatur euidẽter conſequẽtia,quia cauſa ęquiuoca ſpecie diſtincta debet eſſe ab effectu,alioqui , ſi ſit eiuſdem ſpeciei , vniuoca erit.

73 Sed probatur iam, quod nec exemplar diuinum poſſit eſſe eſſentia diuina per modum conceptus obiectiui à Deo cognita,vt aſſerunt alij authores eiuſdẽ ſententiæ, quia exemplar non conſtituitur per eàm cognitionem,per quam inſpicitur , tanquam id ad cuius ſimilitudinem res facienda eſt, ſed præſupponitur conſtitutum per aliam cognitionem directã, præſuppoſitã. Vt probant efficaciter verba illa ſcripturæ Exod.25. *Inſpice & fac ſecũdum exemplar, quod tibi in monte monſtratũ eſt*, ergo diuina eſſentia ex eo ſolum quod directè cognoſcitur à Deo, non conſtituitur in ratione exemplaris,ſed præſupponi debet conſtituta per aliam cognitionem,& cum non ſit in Deo alia cognitio,per quam conſtituatur , ſequitur non eſſe exemplar, etiam,vt obiectiuè cognitam à Deo, ſed vt per modum conceptus formalis modo intellectuali repræſentat creaturas , nam vt cognita ſimpliciter ſolum repræſentat eas modo naturali, tanquam cauſa efficiens effectus quos cõtinet eminenter.Secundò,quia exemplar eſt forma intellectualis, ſeu intentionalis,ſed eſſentia diuina, nec ſecundum ſe, nec vt cognita habet rationem formæ intellectualis,ergo non eſt exemplar.Probatur minor , nam forma intellectualis eſſe debet intra intellectum ipſum , ſed eſſentia diuina vt cognita non intelligitur eſſe intra intellectum diuinum , ſed potius extra illum noſtro modo intelligendi:cum ſolum ſit in eo obiectiuè , & per extrinſecam denominationem cogniti:ergo non habet rationem exemplaris,ſed ſolum,in quantum modo intellectuali, hoc eſt , per modum intellectualis formæ repræſentat creaturas eidem intellectui diuino eam inſpicienti, tanquam rationem earum, dum vult eas extra producere,ſicut intelligimus exẽplaria creaturarum.

74 Ad primum argumentum alterius opinionis negandum eſt antecedens , quod poſſit artifex conſtruere domum per artem domificatoriam, quia licet partes eius,& ea,ex quibus ſit,cognoſcat , neceſſe eſt eas prius apud ſe ordinare , atque diſponere,ſicut exterius ordinandæ ſunt, vt poſſit eaſdem poſtea ordinare & diſponere in executione.Apud ſe autem ordinare non poteſt,niſi totam, atque integram ordinationẽ vnico conceptu exprimat,

Digitized by Google

mat, & conceptus iſte eſt exemplar totius domus completæ, atq; perfectæ, quod vero addit Angelos videntes diuinam eſſentiam, non producere verbum, vel cõceptum eam repræſentantem cum creaturis in ea viſis, falſum eſt, & expreſsè contra D.Thom. vt ſuo loco probabitur, quia cum intellectio ſit actio vitalis, vel eam præſupponat, non poteſt eſſe ſine termino: terminus autem proprius eius eſt verbum, vel conceptus, in quo repręſentatur obiectum, actu atque expreſſe, per hunc ergo conceptum poterit Angelus exemplar creaturarum extra producendarum formare, ſi verum ſit, quod poſsit creaturas per artem producere, & licet verbum non formarent, ſatis eſſet cognoſcere creaturas in diuina eſſentia repræſentatas, vt ex earum clara notitia poſſent Angeli per aliam notitiam reflexam earundem creaturarum, exemplaria apud ſe formare, quibus medijs poſſent eas extra producere iuxta regulas artis.

75 Circa ſolutionem ſecundi argumenti quidam ex his, qui noſtram ſententiam ſequuntur, afferunt, non eſſe neceſſariũ, quod artifex per cognitionem reflexam inſpiciat exemplar, ad conſtruendum opus, quod efficit per artem, vtcunque neceſſarium tamen eſſe ad perfectè illud efficiendum ſecundum regulas artis. Itaque ad qualemcunque vſum exemplaris dicũt non eſſe neceſſariam inſpectionem eius reflexam, ſed ad perfectum vſum eius. Sed D.Thom. abſolute docuit eſſe neceſſariam, ad conſtructionem operis, & ita nobis videtur dicendum, quod probatur ex propria natura, & ratione exemplaris, quod ex ſe eſt quaſi regulatiuum operis faciendi iuxta regulas artis, quare non poteſt ſecundum eas fieri, etiam imperfectè, niſi aliquo modo inſpecto exẽplari. Et certè ſi nullo modo inſpiciatur, non intelligo, quo pacto ſuam cauſalitatem exercebit, vel proprium influxum pręſtabit. Sed an talis inſpectio reflexa exemplaris debeat eſſe continua, & tamdiu durare, quamdiu durat conſtructio operis, non explicat D.Thom. Noſtra tamen ſententia eſt, formalem non eſſe continuam, ſed certis temporibus adhibendã, virtualem vero continuam eſſe, ſemperque concurrere. Voco autem virtualem reflexionem cõtinuam, directionem virtute formalium reflexionum in opere ipſo relucentem. Quod vero certis temporibus adhibeatur neceſſariò reflexa inſpectio, non eſt contra experientiã, quia licet eiuſmodi reflexi actus non ſemper ſentiantur, & ideò videatur non concurrere, ratio à nobis adducta probat neceſſariò adhibendos eſſe, cui ſtãdum eſt potius, quam ratione ſenſibili, cui in hac parte non eſt adhibenda tanta fides: cum eadem nos doceat ratio intellectum ſæpe comparare vnam rem cum alia ſine actuali aduertentia, aut cognitione eiuſdem comparationis.

Ad arg. denique de pluralitate diuinarum idearum cõcedenda eſt maior, quod plures ponantur ratione diſtinctę per ordinem ad creaturas repræſentatas in diuina eſſentia, tanquam in intelligibili forma, quæ ideò poteſt concipi, vt diuerſo modo imitabilis à diuerſis creaturis, & ſic concepta diſtingui in plures ideas. 76

QVAESTIO III.

An exemplar reducatur ad cauſam formalem, vel efficientem.

PRæſupponit titulus quæſtionis cauſam exemplarem non efficere per ſe aliquod genus cauſæ diſtinctum à cæteris aduerſus ſententiam Platonicorum quam

quam retulit Perer.lib.8.capit.qui pone-
bant quintum genus cauſæ exemplaris,
præter quatuor conſueta genera, & ideò
ad nullum eorum reduci,propter hoc ar-
gu. Quot modis poteſt fieri de reb. quæ-
ſtio propter quid, tot ſunt diſtincta cau-
ſarum genera,per quę eiſdem quæſtioni-
bus fiat ſatis,ſed fieri poteſt quæſtio pro-
pter quid de aliquo, cui non poſſit ſatiſ-
fieri per quatuor cõſuetas cauſas, ſed per
ſolam exemplarem; ergo hæc erit quin-
ta. Prob.minor, nam ſi de imagine ſima
quæratur, propter quidnam ſima euaſe-
rit,non fit ſatis: ſi dicatur propter mate-
riam,ex qua facta eſt,aut propter formã,
vel figuram,nec propter artificem,aut fi-
nem,ſed ſolũ propter exemplar, quod ſi-
bi artifex imitãdum propoſuit, internã,
aut externam ſimitatem habens,quam in
ea artifex exprimere voluit. Hæc tamen
77 ſententia, vel eodem eius argum.proba-
tur falſa,quia multa poteſt excogitari in-
terrogatio propter quid de re quacunq;,
cui non poſſit plenè ſatisfieri per aliquã
ex quatuor cauſis, vt in primo tract. no-
ſtro de cauſis in generali probauimus, ex
doctrina Ariſtot. quam recipit iam vni-
uerſa ſchola. Quare non eſt addendum a-
liquod genus cauſæ, nec detrahendum.
Minorem ibidem probauimus, ſed pro-
batur in eodem exẽplo argu.propoſiti, vt
ſimul illud ſoluamus, quia ſimitas illius
imaginis ab exemplari proceſſit, tanquã
à cauſa efficiente quemadmodum defe-
ctus alij; quos effectus naturales ex ſua
generatione contrahere ſolent, reducũ-
tur ad alios ſimiles, quos habuit efficiens
cauſa, vel materialis, vt per ſe eſt mani-
feſtum,meritò ergo præſupponit quæſtio
non eſſe multiplicandũ aliud genus cau-
ſæ pro exemplari,ſed ad vnum ex quatu-
or reduci debere. Quærit autẽ,ad quod-
nam ex duobus reducatur,ex formali,vel
efficiente;præſupponens, tanquam cer-
tum,quod non poſſit pertinere ad mate-
riam,nec ad finem.Et de materia quidem
notum eſt,cuius propria ratio eſt eſſe po-
tentiam, & propria cauſalitas recipere
formam, ſed ratio exemplaris conſiſtit
potius in actu, & in actuali influxu, per
quem effectui tribuit eſſe; ergo non per-
tinet ad efficientem cauſam. Sed nec ad
finalem, quia finis præcedit efficientem
cauſam,quam mouet ad operandum,& i-
deò præcedit formationem exemplaris,
quod apud ſe conſtituit agens intelle-
ctuale gratia finis, nempe vt effectum ad
ſimilitudinem eius efficiat iuxta regulas
artis;ſicut ergo finis prior eſt efficiente,
ita etiam eſt prior exemplari; & longè
diuerſum modum cauſandi ab eo habet,
nam effectus non aſſimilatur fini, vt finis
eſt,ſed gratia eius aſſimilatur agenti,er-
go per ſe eſt manifeſtum diſtinctas eſſe
has cauſas, & ideò ſicut exemplar non
poteſt pertinere ad materialem, ita ne-
que ad finalem. Solum ergo reſtant for-
malis,& efficiens, ad quas reduci poſſit,
ideò quærit titulus quæſtionis ad quam
ex his duabus reducenda ſit. 78

Et prima opinio eam reducit ad cau-
ſam formalem. Ita Albert. Magn. in.1. d.
29.artic.1. Duran.45.qu.2. Argent. artic.
2. Aegidius propoſ.35.de Euchariſtia. Ca-
iet.1.p.quæſt.6.artic.3.& qu.44.artic.3. A-
bulen.in cap.t.5. Matthæi qu.12. quam ita
probabilem reputant. Fonſec.5. Metaph.
capit.2.q.7.ſect.5.& Conimbr.2.lib. Phyſ.
capit.7.qu.4.artic.2. Vt affirment non eſſe
reducendam ad cauſam formalem, ſed
per ſe,& propriè eſſe cauſam formalem,
extrinſecam tamen, & ideò ſpecie di-
ſtinctam à cauſa formali intrinſeca, ſub
eodẽ genere formalis cauſæ,ſicut diſtin-
guuntur ſub efficiente,cauſa prima & ſe-
cunda & ſub ſecunda particularis,& vniuer-
ſalis,in quo nihil aduerſus doctrinam A-
riſtot.aſſeritur: cum nullum genus cauſæ

multiplicetur. Et hoc videntur delumpſiſſe, ex Henrico quodlib. 9. q. 2.

79 Sed probatur primum, quod ad genus cauſæ formalis, & non efficientis reducenda ſit ex priore ratione exemplaris, quod non eſt aliud, quam id, ad quod reſpiciens agens operatur, vt certam ſpeciem effectui conferat ad ſimilitudinem eiuſdem exemplaris, confert ergo ſpeciem, & ſimilitudinē ſuo modo exemplar, ſed vtrumque pertinet ad cauſam formalem, & non ad efficientem, cuius ratio propria cauſandi diſtincta eſt, nempè eſſe principium, à quo incipit motus: ergo ad formalem potius reduci debet, quod ſatis expreſſum videtur in eius definitione, in qua dicitur eſſe formam. Quòd verò ſit propriè cauſa formalis diſtincta ſpecie à forma intrinſeca ſub eodem genere cauſæ probant Conimb. quia forma intrinſeca recipitur in materia, quam informat, & cum qua totum compoſitum cōſtituit, & ideò pars eſſentialis eius vocatur, exemplar verò nihil horum habet ſed forma extrinſeca eſt, ad cuius ſimilitudinem producitur effectus per artem, eſt etiam forma intelligibilis, ſeu intentionalis, ex quo etiam diuerſum modum cauſandi formalem habere debet à forma naturali. Vnde vt vtrumque ſignificaret Ariſtot. nempè vtramque eſſe formalem cauſam, ſed ſpecie diſtinctam locis ſuperius citatis, his verbis eas coniunxit, *alio autem modo forma, & exemplar.*

80 Secunda opinio ad cauſam potius efficientem, quam ad formalem pertinere exemplar docet. Ita D. Thom. in 1. d. 2. q. vnica, Scotus q. 2. D. Bonau. in 3. d. 11. q. 2. Alenſ. 1. p. q. 23. Memb. 4. art. 2. Herueus in 1. d. 36. q. 1. Pererius lib. 8. cap. 1. Suarius tomo. 1. Meta. diſp. 25. ſect. 2. num. 8. & videtur nobis longè probabilior, præſertim in doctrina Ariſt. Quod oſtendo duobus teſtimonijs eius. Primum habetur 7. lib. Met. tex. 23. vbi duo aſſerit. Primum, quod externa ſanitas, & externa domus effectiuè procedunt à ſanitate, quæ eſt in mente medici, & à domo, quæ eſt in mente artificis, his verbis. *Quodammodo ex ſanitate, ſanitatem accidit fieri, & domum ex domo, quæ ſine materia eam, quæ habet materiam, ars enim medendi, & ædificandi eſt forma, ſanitas, & domus.* Secundum principium, vnde incipit motus artificialis eſſe formam in anima, per quam operatur artifex ſic inquiens. *Faciens igitur, & vnde conualeſcendi motus incipit, ſi ab arte forma eſt in anima.* Et vtrumque cōuincit eum ſentire, quod exemplar contineat cauſam efficientem in agētibus per intellectum, ſicut forma naturalis efficientis cauſæ reſpectu effectus ab eo procedentis continet efficientem cauſam in agentibus naturalibus. Alterum teſtimonium accipitur, ex hoc lib. 2. tex. 33. & ex 5. lib. Met. cap. 2. vbi aſsignans differentiam inter cauſas efficientes per ſe, & per accidens aſſerit, aliter Polycletum eſſe cauſam ſtatuæ, aliter ſtatuarium, nam ille per accidens, quia accidit ſtatuario, quod ſit Polycletus, ſicut accidit, quod ſit muſicus, vel albus, ſtatuarius verò eſt cauſa per ſe per artem, quam, vt talis habet, ſed ars non eſt principium efficiens ſtatuæ, niſi per Ideam eius, à qua determinatur ad operandum, ergo aſſerens Ariſtot. ſtatuarium eſſe cauſam efficientem per ſe ſtatuæ ſentit exemplar artis, quo medio operatur continere cauſalitatem efficientem.

Sed probatur ratione D. Tho. 1. p. q. 15. 81 art. 1. ſic procedente. Eadem forma, quæ conſtituit agens in eſſe, eſt ſibi principiū formale agendi, per quod conſtituitur in actu primo ad operandum, quia ſicut operari ſequitur eſſe, ita principium operandi ſequitur principium eſſendi, quod in naturalibus probauit Ariſt. 2. li. de anima in

Digitized by Google

ma in principio oſtendens animam eſſe principium effectiuum operationum vitalium, ex eo, quod eſt principiũ eſſendi eidem viuenti, à quo procedunt, ſed quemadmodum agẽs naturale conſtituitur in eſſe per formam naturalem, ita agens intellectuale per formam intellectualem, quæ duplex eſt, habitualis, vt ars, actualis, vt exemplar; ergo quælibet harum formarum in ſuo gradu erit artifici principium operãdi, ſicut eſt ei principium eſſendi, habituale, atque vniuerſale, & quaſi primum ars, actuale, & particulare, ſeu determinatum, & proximũ exemplar, quia ars poteſt eſſe principium multorum effectuum, exemplaria verò ad ſingulos determinant, quare ſicut forma naturalis agentis eſt efficiens cauſa operationum ab eo procedentium, ita exemplar continet efficientem cauſam effectus procedentis ab agente intellectuali, quod tanquam conſtituit.

82 Ex quibus infero exemplar non ſic reduci ad efficientem cauſam, vt reduci ſolent illa, quæ impropriè continent rationem aliquam, ad ea, in quibus propriè continentur, ſed reduci dicimus, id eſt, propriè contineri ſub genere efficientis cauſæ, quia propriam rationem cauſandi huius generis continet, & propriam cauſalitatem efficientem exercet. Probatur euidenter, quia agens intellectuale propriiſſimè eſt agens, propriiſſimè cauſa efficiens, & longè perfectior cauſa efficiente naturali, quia agere per intellectum perfectiſſimus modus agendi eſt, vnde cum primum agens (quod eſt Deus) ſit etiam perfectiſſimum efficiens per intellectum operatur omnia, & agens intellectuale eſt reſpectu omnium effectuum, ſed exemplar continet cauſalitatem efficientem, tanquam forma agentis intellectualis; ergo non impropriè, nec in hoc ſenſu per reductionem pertinet ad cauſam efficientem, ſed propriè, tanquam vna ex ſpeciebus huius generis, quia cauſa efficiens diuiditur in naturalem, & intellectualẽ, tanquã genus in ſuas ſpecies.

83 Ad 1. argum. alterius opinionis diſtinguenda eſt maior, quod exemplar conferat ſpeciem, & ſimilitudinem effectui, nã conferre ſpeciem, & ſimilitudinem duobus modis contingit, nẽpè tamquam formam eiuſdem effectus, à qua conſtituitur in ſpecie, vel tanquam formam efficientis cauſæ, cuius virtute procedit effectus talis ſpeciei, & agenti ſimilis, & primo modo negandum eſt, quod exemplar cõferat effectui ſpeciem, & ſimilitudinem: cum manifeſtum ſit, non eſſe formam eius intrinſecam, ſed confert ei ſpeciem, & ſimilitudinem ſecũdo modo, qui proprius eſt formæ efficientis, à qua conſtat effectiuè procedere. Itaque exemplar, ſicut quælibet forma efficientis cauſæ non confert ſpeciem, & ſimilitudinem effectui formaliter, ſed efficienter, & ideò exemplar nõ pertinet ad cauſam formalem, ſed ad efficientem. Cætera arg. ſolũ probant exemplar diſtingui à cauſa formali intrinſeca, quod ad nos non pertinet, qui diſtingui concedimus, non tanquam formalem cauſam extrinſecam, ſed tanquam efficientem, vt probauimus. Ponere enim formam extrinſecam intra genus cauſæ formalis contra propriam rationem formalis cauſæ eſt, cuius proprius modus cauſandi eſt per informationem, vt ſuperius vidimus, exemplar verò non informat, niſi efficientem cauſam intellectualem, & ideò principium effectiuum eſt operationum ab ea, vt tali procedentium. Itaque forma accidentalis eſt comparatum ad intellectuale agens, reſpectu cuius genus cauſæ formalis exercet, ſicut cæteræ formæ accidentales reſpectu ſuorum ſubiectorũ, quib. inhærent, ſed comparatũ ad effectus artis;

Digitized by Google

artis, ab eodem agente procedentes, vera cauſa efficiens eſt, formalis verò nullo modo.

TRACTATVS VII. DE Comparatione cauſarum cum ſuis effectibus.

84 COmparationes cauſarum cum ſuis effectibus, quædam ſunt generales. Vt illæ, quibus comparantur cum eis ſecundum perfectionem, & prioritatem, & iſtæ propriè pertinent ad Metaphy. qui ſicut agit de ente, de bono, atq; perfecto, & cauſis eius, ſic pertinet ad eum diſputare, an, & quo modo cauſæ in vniuerſum nobiliores ſint, atque priores ſuis effectibus, ei igitur relinquendæ ſunt. Aliæ ſunt cõparationes particulares pertinentes ad genus Phyſicum, vt illæ, quibus cõparantur cauſæ naturales cum ſuis effectibus naturalibus ſecundum modum, & applicationem, qua eos producunt, & comparationes iſtę pertinent ad noſtrum inſtitutum. Ideò de illis agendum eſt. Sunt autem duæ, prima, an idem effectus poſsit procedere à pluribus totalibus, & adæquatis eiuſdem ordinis ſimul concurrentibus; ſecunda, an poſsit procedere à multis concurrentibus ſucceſsiuè, ac diuiſim. Ideò duplicem quæſt. continebit tractatus iſte.

QVAESTIO I.

An idem numero effectus poſsit procedere à multis cauſis eiuſdem generis, & ordinis ſimul, & adæquatè concurrentibus.

85 CErtum eſt eundum effectum, non ſolùm poſſe, ſed debere procedere à multis cauſis diuerſi generis, vt ab efficiente finali, formali, & materiali, ideò ſolùm quæritur de cauſis eiuſdem generis, non quidem formalibus, & materialibus, quia de his diſputatum eſt in 1. lib. nec etiam de finalibus, quia ad moralem potius Philoſophum pertinet diſputare, an ſimul poſsit aliquis operari propter plures fines. Quæſtio ergo reducitur ad ſolas efficientes, de quibus non eſt minus certum plures, non ſolùm poſſe, ſed actu concurrere ad eundem numero effectum, ſi ſubordinatæ ſint, vt cauſa prima, & ſecunda, & ex ſecundis, vniuerſalis, & particularis. De ſolis igitur cauſis nõn ſubordinatis dubitamus, proximis quidem, nam de remotis curandum non eſt, quæ nihil ad effectum videntur operari. Et de proximis quidem totalibus, & adæquatis: cum ſit manifeſtum plus partiales, & inadæquatas concurrere ad eundem numero effectum totalem, vt plures homines ad portandum eundem lapidem. Et eadem ratione adhuc de totalibus non dubitamus, niſi totaliter concurrentibus. Ita, vt quælibet applicet virtutem ſufficientem atq; concurſum ad productionem totius effectus, quem producet, etiam ſi non applicetur ſimul altera, vel poſtquam applicata eſt, remoueatur. De pluribus igitur cauſis efficientibus non ſubordinatis, quarum quælibet applicat ſufficientem virtutem, per quam ſola poſſet producere effectum, quærit titulus quæſtionis, an ſimul poſsint concurrere ad eundem numero effectum producendum.

Quæſtio autem ſic propoſita duplicem ſenſum habere poteſt. Prior eſt naturalis, an ſecundum ordinem à natura conſtitutum in rebus poſsibilis ſit talis concurſus, poſterior an ſaltem per potentiam Dei abſolutam. Et licet in ſenſu priori videantur nonnulli dubitare, an poſsibilis ſit, tanquam certum ſtatuendum eſt naturaliter non poſſe poſsibilem, vt probat euidenter hoc argum. In rebus naturalibus nihil ſuperfluum natura permittit, ſed in tali applicatione ſuperflua

floret

Digitized by Google

foret multitudo cauſarum: cum ſupponamus quamlibet eſſe ſufficientē, & ſufficientem applicare virtutem ad producendum effectum; ergo ſuperfluæ eſſent plures, & ideò applicatio vel concurſus earum impoſsibilis cenſetur. Sed an repugnet ab intrinſeco, & ita cenſeatur implicare contradictionem, vel ſolum propter ordinem naturalem in cauſis conſtitutum, & ideò propter alium finem poſſit à Deo fieri, hæc eſt difficultas quæſt.

86 Circa quam eſt prima opinio Scoti in 2. d. 20. q. 2. & in 3. d. 1. q. 2. quod nec per potentiam Dei abſolutam fieri poſsit. Quam videntur ſequi Capreol. in 2. d. 2. q. vnica art. 3. & in 3. d. 1. q. 1. art. 3. Ferrar. 3. contra gentes cap. 68. Soncinas. 5. Met. q. 6. & Iauell. ibidem q. 7. Marſilius 1. lib. de generat. q. 8.

Probatur primò, quia repugnat applicari plures cauſas ſufficientes ad eundem effectum, quin eo ipſo ſint partiales, & inadæquatæ; ergo vt tales, & adæquatæ concurrere non poſſunt. Antecedens probo, quia effectus correſpondent virtuti cauſæ applicatæ ad agendum, atque etiam actuali concurſui eiuſdem, ergo virtuti applicatæ, & concurſui, vt quatuor debet correſpondere effectus, vt quatuor, ſi ergo applicentur duæ cauſæ ad producendum effectum vt duo, quarum quælibet habeat virtutem vt duo, ſequitur virtutem applicatam ab vtraque eſſe, vt quatuor, cui neceſſariò debet correſpondere effectus vt quatuor; reſpectu cuius non poſſunt eſſe cauſæ totales, ſed partiales; cum non correſpondeat ſingulis totus effectus, ſed ſolum pars, nempe duo gradus in effectu producto, quos conſtat non poſſe excedere virtutem ſingularem. Et hinc etiam ſequitur, quod cauſa minoris virtutis poſsit producere perfectiorem effectum, quam cauſa maioris virtutis, etiam ſi hæc applicet totam virtutem ad operandum. Probatur conſequentia, nam duo agentia ſic applicata ad eundem effectum ſunt virtutis, vt quatuor applicatæ ad agendum, & non producunt, niſi effectum vt duo, ſi verò agens virtutis, vt tria applicetur ad operandū; producet effectum, vt tria, ergo perfectiorem: cum conſtet minoris virtutis eſſe, quam duo alia ſimul applicata, quod patet abſurdum eſſe; ergo impoſsibile eſt duas cauſas adæquatas ſimul concurrere ad eundem numero effectum.

Secundò, quia ſi duæ cauſæ applicentur ad eundem effectum, non poſſunt ad illum concurrere, niſi per diſtinctas actiones, quia actio indiuiduatur ab agente, & alijs, & ideò diſtincta agentia non poſſunt agere, niſi per diſtinctas numero actiones, ſed diuerſæ actiones poſtulant diuerſos terminos, & diuerſi termini sūt diuerſi effectus agentium; ergo non poſſunt producere eundem, niſi per partes eis correſpondeat, quare neceſſe eſt partiales eſſe cauſas eius, & totales eſſe repugnat. Et confirmari poteſt, quia ex tali applicatione ſequerentur duæ contradictiones. Prima, quod à nulla dependeret effectus per ſe, & à nulla adæquatè, & ex alia parte ſupponitur, quod tanquam à cauſis per ſe, & adæquatis producatur. Sed probatur conſequentia, nam illud per ſe dependet ab aliqua cauſa, ſine qua produci non poteſt, & illud dependet à cauſa adæquata, à qua ſola produci poteſt, ſed ſuppoſita tali applicatione, ſic dependet à qualibet illarum, vt ſine illa produci poſsit, vt conſtat; ergo à neutra per ſe, ſic etiam producitur à qualibet, vt non ab ea ſola, ergo non vt à cauſa adæquata. Alia cōtradictio eſt, quod bis produceretur talis effectus: cum à duabus cauſis, & per duas actiones producatur. Bis autem produci ſimul repugnat. 87

Secunda opinio tenet non implicare

contradictionem, quod duæ cauſæ ſimul concurrant ad eundem numero effectũ. Ita Caiet.1.p.q.72.articulo tertio. Fonſeca.5.Metaphyſ.capite ſecundo, q.15. ſect. 1.Suarius Tomo primo Metaphyſ. diſputatione vigeſima ſexta, ſect.4. & videtur nobis ſequẽda.Non tamen videtur probari poſſe efficaci aliqua ratione, niſi ex ſolutionibus argumentorum, à quib. repugnantiæ,quæ excogitari poſſunt adducuntur,ideò eis ſolutis conſtabit,nullam eſſe rationem ob quam diuinæ potentiæ denegandum ſit.

88 Ad primum argumentum concedendum eſt antecedens,quod effectus debeat correſpõdere virtuti cauſæ applicatæ ad agendum,ſed diſtinguendũ conſequens, quod virtuti vt quatuor duorum agentiũ debeat correſpondere effectus,vt quatuor, nam ſecundum ordinem naturalem cauſarum verũ eſt,cum talis virtus earum æquiualeat virtuti,vt quatuor vnius atque eiuſdem cauſæ, ſed per potentiam abſolutam primæ cauſæ non repugnat, quod cuilibet correſpondeat idem effectus,vt duo,atq; etiam vtriq;,quia in hoc neutra priuatur ſuo effectu adæquato,ſed ſolum fit, quod non ab ea ſola producatur,ſed ſimul ab alia, itaq;repugnantia ſolum poſſet conſiſtere in ſimultanea cõcurrentia,in qua nulla apparet, ſed ſolũ fit diuina virtute,vt concurſus vnius cauſæ non impediat alterum, nec eum expellat ab eodem ſubiecto.Et poſſet adduci exemplum duorum corporum occupantium eundem locum,quod ſecundum communem ſententiam ſcholæ non repugnat per diuinam potentiam,& tamen effectus iſte fit ex eo, quod virtus diuina impedit expulſionẽ formalem vnius corporis ab alio, ita ergo exiſtimamus fieri poſſe,vt Deus applicans duas cauſas adæquatas ſua virtute faciat, vt concurſus vnius nec excludat,neque impediat alterum,ſed ſimul cum eo ſtare poſſit reſpectu eiuſdem effectus. Quodverò infertur 89
ex hoc fieri, vt minor virtus producat perfectiorem effectum,quam virtus maior,non eſt concedendum in virtutibus ſimplicibus ac ſingularibus totaliter applicatis ad operandũ,ſed in his, quæ quaſi duplicatæ concurrunt, concedi poteſt abſq; vllo incommodo,quia non apparet manifeſta repugnãtia in eo, quod eſt Deum eas ſimul applicare ad eundem effectum,quod eſt quaſi duplicare illas,& efficere,vt vna non impediat alteram, nec diſtinctus ei effectus correſpondeat, & ideò nec perfectior vtriq;,quam ſingulis, quod tamen fieri repugnaret in vna ſola cauſa tantam virtutem habente, ac habent duæ illæ, quæ ſimul applicantur, quia ſuppoſito,quod tota applicatur, & cum tota concurrit Deus, contradictionem implicat,quod non producat totum effectum ſibi adæquatum,in duabus verò ſimul applicatis repugnat quidem, quod quælibet non producat effectum ſibi adæquatũ,ſed non videtur repugnare,quod nõ producat diſtinctũ ab alia, ſed eundẽ.

Secundum argum.petit, an ſi duæ cau- 90
ſæ applicarentur ad eundem effectum, eadem,vel diuerſis actionibus numero agerent, nam , quod eadem actione agerent,videtur neceſſarium, quia actiones ſunt in paſſo,& paſſum eſt idem; ergo actiones non poſſunt eſſe numero diſtinctæ.Probatur conſequentia,quia ſi eſſent numero diſtinctę, admittẽdum eſſet duo accidentia ſolo numero diſtincta ſimul eſſe in eodem ſubiecto,quod videtur repugnare;cum aliquo ſaltem modo accipiant indiuiduationem à ſubiecto. Deinde effectus productus eſt vnus numero propter identitatem ſubiecti, vt ſi eſſent duo ignes agentes in eadem aqua: eundẽ numero calorem producerent;ergo propter eandem identitatem ſubiecti,atque

etiam

Digitized by Google

etiam terminari, eadē numero actio erit vtriuſq; agentis. Ex altera verò parte, non minus neceſſarium videtur, quod diſtinctis numero actionibus agerent, quia per virtutes numero diuerſas operantur, & per diuerſos concurſus: repugnat autem à diuerſis virtutibus non ſubordinatis, & per diuerſos concurſus operantibus eandem numero actionem procedere. Et tandem, quia [illegible] numero cauſæ per diuerſas nu[illegible] cauſalitates debent conſtitui in ratione actualium cauſarum; ſed cauſalitates ſunt actiones; ergo neceſſe eſt per diuerſas actiones agere. Et hoc videtur nobis probabilius, non ſolùm propter rationes has. Sed præcipuè propter aliam, quia vt videbimus in 5. lib. actio ex mente Ariſtotelis non ſolùm à ſubiecto, tempore, & termino, ſed etiam ab eodem agente ſumit indiuiduationem; ergo vbi ſunt diuerſa numero agentia, neceſſe eſt ponere diuerſas numero actiones, ſicut etiam eſt neceſſarium, vbi diuerſa ſunt tempora in quibus fiūt, vel diuerſa ſubiecta. Quod verò de idētitate ſubiecti affertur in contrarium, difficultate caret, quia actio non à ſolo ſubiecto indiuiduatur, ſed ab alijs, ex quibus poſſunt duæ diſtingui ſolo numero, licet ſint in eodem ſubiecto, de termino verò diuerſa eſt ratio, qui non ſumit indiuiduationem ab actionibus, vt ex ſe eſt manifeſtum, & ideò poteſt eſſe idem numero, etiamſi per diſtinctas actiones producatur, præſertim: cum diſtinguatur ab eis ex natura rei.

Hoc ſuppoſito ad argumentum neganda eſt minor, quod actiones diſtinctæ neceſſariò poſtulent diſtinctos terminos, nam ſi nulla apparet repugnantia in eo, quod diſtincta agentia & per diſtinctas virtutes agendi applicentur ad eundē effectum producendum, nulla erit etiam repugnantia in alio, quod diſtinctæ actiones habeant eundem numero terminū, ſicut habent idem numero ſubiectum, quia nec à ſolo ſubiecto, nec à ſolo termino accipiunt vnitatē numericā, ſed ab alijs, per quæ numero diſtingui poſſunt.

Duas alias contradictiones, quæ ad- 97
dūtur in eodem argumento, negamus ex noſtra ſententia inferri, ſed in eo caſu, à qualibet cauſa procederet per ſe effectus, nam cauſa per ſe non eſt illa, à qua non poteſt, non procedere effectus: cum fieri poſſit, vt per ſe poſſit à diuerſis procededere per ſe, & tunc non tollet, quin ſic procedat à qualibet, vt poſſit non procedere ab ea, ſed ab alia. Gratia exempli, calor procedit ab igne, & poteſt etiam non procedere ab eo, ſed à ſole, & hoc non tollit, quin à quolibet procedat per ſe. Per ſe igitur procedere effectum ab aliqua cauſa eſt, quod per ſe cōtineatur in virtute actiua eius, & quod virtus actiua eius per ſe ad illum ordinetur, ſiue poſſit procedere ab alia, vel non. In caſu ergo, quod duo agentia ſimul applicarentur ad eundem effectum per ſe procederet ab vtroq; quia per ſe continetur in virtute vtriuſque & virtus ipſa ad illum per ſe ordinatur. Quod verò duo ſimul agentia applicentur ad eum producendum, ex voluntate primi agentis prouenit, quę non tollit, quin per ſe procedat à quolibet, licet accidentale ſit, quod ab vtroque ſimul. Nec etiam ſequitur, quod à neutra procedat, tanquam à cauſa totali, & adæquata, quia cauſa totalis, vel adæquata non eſt illa, à qua ſola procedit effectus, ita vt non ab alia, ſed à qua procedit, tanquam à virtute ſufficienti, & ſine depēdentia neceſſaria ab altera eiuſdem ordinis. Vnde cum ſic procederet à qualibet earum, procederet abſq; dubio, tanquam à cauſa totali, & adæquata. Nec tandem ſequitur eundem effectum bis produci, quia licet à diuerſis agentibus, & per

Digitized by Google

cauſa, potuiſſe produci ab illa diſtincta in eodem tempore,& loco applicata eidem numero ſubiecto. Gratia exempli. An iſte numero calor, quem producit hic ignis in hac aqua, produci poſſet ab alio igne,ſi ei in eodem loco,& tempore applicaretur loco alterius, vel ſicut applicatus eſt ei alter, ſi enim hoc poſſibile ſit,erit etiam poſſibile,quod idem numero effectus producatur à diuerſis cauſis,ſi diuiſim applicaretur. Et quod poſſibile hoc ſit per potentiam Dei abſolutã, videtur certum ſuppoſita determinatione præcedentis quæſt.quod ſimul poſſint applicari duæ cauſæ adæquatæ ad productionem eiuſdem effectus,nam ſi abſolutè non repugnat actu procedere à diuerſis,multò minus repugnabit,quod poſſet procedens ab vna conditionaliter procedere ab altera, ſi loco eius applicaretur.Solum ergo procedit quæſtiò naturaliter,an idemmet effectus, quem producet cauſa hæc,hoc loco,& tẽpore,&circa hoc ſubiectum:produceretur, ſi alia cauſa diſtincta fuiſſet applicata,ſicut fuit applicata illa,à qua productus eſt. Gratia exempli. An hic numero calor, qui producitur in hac aqua ab hoc igne, produceretur ſi alius ignis, & non iſte fuiſſet eodẽ loco, & tempore applicatus eidem aquæ,vel neceſſe foret eo ipſo, quod alia cauſa applicaretur,licet cum eiſdem cõditionibus, alium calorem numero diſtinctum produci.

95 Et prima opinio tenet naturaliter id repugnare,ſed eo ipſo, quod alia cauſa applicaretur, & non hæc, alium quoque effectum numero diſtinctum produci.Ita Comm.7.libro,Meta.text.Comm.21.Marſilius primo libro, de Generatione qu.8. Sotus in 4.d.41. quæſt.1. artic.3. Fonſeca 5. lib.Meta.capit.2.qu.5.ſect.2.Probatur primò, quia vel hic numero effectus habet hanc numero cauſam determinatã, à qua produci poteſt, & non ab alia,ſi primum dicatur,ſequitur, quod non poſſet idem numero effectus, qui producitur ab hac cauſa,produci ab alia, ſi cum eiſdem circumſtãtiis applicaretur loco huius, quia eo ipſo,quod alia ſit cauſa, alius debet eſſe effectus,ſi quilibet, numero effectus habet determinatam numero cauſam, à qua produci poſtulat. Si verò dicatur,nõ habere determinatam, ſed indifferenter poſſe a qualibet produci, ſequitur aliud inconueniens, quod quælibet cauſa poſſit producere omnes,& ſingulos effectus ſuæ ſpeciei, vt quilibet ignis producere omnes alios producibiles,&quilibet homo generare omnes homines,quod patet eſſe abſurdum;ergo impoſſibile cenſendum eſt,quod idem numero effectus poſſet producere ab alia cauſa, ſi hæc non applicaretur ad productionem eius, ſed alia diuerſa numero.Secundò,quia ſi alia cauſa applicaretur ad eundem numero effectum,ſicut applicata eſt hæc, per diuerſam numero actionem ageret ab hac, ſed diuerſis numero actionibus non poteſt naturaliter correſpondere idem numero terminus,vel effectus: ſed cum actio ſit fieri termini, diſtinctæ numero actiones, tanquam diuerſa fieri poſtulant diſtinctos terminos numero; ergo repugnat eundem effectum procedere à diuerſis cauſis diuiſim applicatis.

Secunda opinio negat hoc eſſe impoſſibile.Quam tenet Scotus in 2.d.20. qu.2. & ſequitur Suarius Tomo 1. Meta. diſp. 26.ſect.5.annotans rationes, quibus eam probat Scotus nullius roboris eſſe,& meritò quidem,nam ex duabus,quas attulit, altera eſt Theologica, res ſatis difficiles, & incertas continens,altera Philoſophica parum momenti habens. Ipſa tamen opinio probabilior mihi videtur, quam ſic probo. Si idem numero effectus non poteſt à diuerſis numero cauſis ſucceſſiuè ap- 96

rent per diuerſas numero actiones, ſed minor neganda, quod diuerſis actionibus non poſſit idem terminus correſpondere, vt actioni alterius ignis, ſi applicaretur ad hunc, calorem producendum loco huius ignis, à quo productus eſt idem calor numero. Et ratio huius eſt, quia ſicut effectus, vel terminus productus non indiuiduatur ab agente, ita nec indiuiduatur ab actione, ſed à propria entitate intrinſeca, & aliquo etiam modo à ſubiecto, ſi accidens ſit, vt ſuo loco explicabitur. Vnde ſicut à quocunque agête poteſt indifferenter procedere, ita per quacunque actionem.

TRACTATVS VIII. de comparatione cauſarum inter ſeſe.

1 COMPARATIS cauſis cum ſuis effectibus, reſtat comparare eas inter ſe ſe, quod duobus modis fieri poteſt, primò, ſecundum entitatem, deinde ſecundum modum, vel rationem cauſandi, & prima comparatio metaphyſica eſt, nam ſicut ad metaphyſicam pertinet conſiderare entitates rerum, ſic pertinet conſideratio cauſarum ſecundum entitates. Conſideratio verò ſecunda magna ex parte phyſica eſt, nã cum Phyſicus conſideret per ſe cauſas rerum naturalium, ad eũ pertinet conſiderare ordinem earum ſecundum proprios modos, & rationes cauſandi. Et hoc modo eas cõparabimus quærentes primò, an hoc modo conſideratæ habeant ordinem perfectionis, & prioritatis, deinde an ſint ſibi inuicem cauſæ.

QVAEST. I.

An inter quatuor genera cauſarum vnum ſit perfectius, & prius alijs.

MVltis modis comparari poſſunt cauſæ, primæ intrinſecæ cum extrinſecis, atque etiã inter ſe ſe, deinde extrinſecæ etiam inter ſeſe, explicandumque eſt in vtraque comparatione, quæ ſint alijs perfectiores, ac priores in ratione cauſandi intrinſecæ cauſæ ſunt materialis, & formalis, extrinſecæ finalis, & efficiens, primò igitur comparandæ ſunt intrinſecæ, cum extrinſecis, in quarum comparatione dicimus extrinſecas eſſe perfectiores, atque priores, nempè finalis, & efficiens perfectiores, atque priores materiali, & formali. Quod probatur primò, quia modus cauſandi materiæ, & formæ eſt incompletus, & ideò ab intrinſeco imperfectus, modus autem cauſandi efficientis, & finis completus eſt, atq; perfectus, ergo perfectiores, & priores ſunt iſtæ. Antecedens probatur, quia materia, & forma cauſant per modum partium componendo totum, cui non tribuunt totum eſſe, ſed partem, quæ intrinſecam dicunt imperfectionem, finis verò, & efficiens nihil horum habent, quia nõ componunt totum, nec tribuunt ei partem, ſed integrum eſſe, vt per ſe eſt manifeſtum. Secundò, illud genus cauſæ nobilius cenſetur, ſub quo continentur res perfectiſſimæ, etiam in ratione cauſandi ſed ſub genere efficientis, & finalis continetur primum efficiens, & vltimus finis à quo dependent cæteræ omnes cauſæ: tanquam à quo recipiunt eſſe, & virtutẽ cauſandi; ergo hæc duo genera perfectiora erunt materiali, & formali. Quod verò materia, & forma ſint cauſæ intrinſecæ, nihil refert, quia in hoc ipſo, quod intrinſecæ ſunt, includuntur omnes illæ imperfectiones, quare licet ex modo intrinſeco perfectiores ſint, ſimpliciter cẽſentur imperfectiores.

Si verò materialis, & formalis comparentur inter ſe, dicendum eſt formalẽ eſſe ſimpliciter nobiliorem, & priorem. Probatur euidenter ex modo cauſandi 2

efficiens ſit nobilior cauſa, quam finalis, nam in ratione eſſendi, ad quam omnia illa pertinent, verum eſt, ſed in ratione cauſandi deſumpta ex modo ſe habendi in ordine ad effectum, manifeſtè falſum, vt probauimus. Ad ſecundum alia ſimili diſtinctione reſpondeo, ſic applicanda ad formam eius, vt cum dicitur, modum cauſandi fundari in modo eſſendi, & illum ſequi, non ſit verum de modo eſſendi ſecundum ſe conſiderato, ſed ſecundũ modum, quo concurrit ad effectum, & ad productionem eius ſe habet, & licet aliquando modus eſſendi finalis cauſæ ſit infimus, ſecundum entitatem, ſemper eſt ſupremus in modo concurrendi ad productionem effectus, vt probatum eſt, in quo conſiſtit ratio formalis cauſandi, & ex quo deſumenda eſt nobilitas, & prioritas cauſarum ſimpliciter.

QVAESTIO II.

An omnes cauſæ ſint ſibi inuicem cauſæ, mutuamq; dependentiam habeant inter ſe ſe.

5 DVplicem ſenſum habere poteſt quæſtio, prior eſt intra idem genus cauſæ, ita vt duæ cauſæ efficientes ſint ſibi inuicem cauſæ, vel duæ cauſæ materiales, ſicq; de cæteris, poſterior verò in diuerſis generibus cauſarum, ita vt formalis cauſa, & materialis ſint ſibi inuicem cauſæ, vel quæuis aliæ aliorum generum. Et in primo ſenſu certum eſt apud omnes, quod cauſæ non ſint ſibi inuicem cauſæ, nec mutuam dependentiã habeant. Quod colligunt ex doctrina Ariſtotelis in hoc 2. lib. Phyſ. text. 35. & 5. lib. Meta. cap. 2. vbi, cum dixiſſet cauſas aliquas ſibi inuicem eſſe cauſas, addidit, non in eodem genere cauſæ id contingere, ſed in diuerſis. Verba autem primi loci hæc ſunt. *Sunt autem quædam, & ad inuicem cauſæ, vt laborare cauſa eſt bonæ habitudinis, & hæc laborandi, ſed non eodem modo, ſed hoc quidem vt finis, illud autem, vt principiũ motus.* Et ratione probatur, quia ſi cauſæ eiuſdem generis eſſent ſibi inuicem cauſæ, idem eſſet prius, & poſterius altero, notius, & ignotius ſub eadem ratione. Et deinde daretur vitioſus circulus, ita vt idem per ſeipſum demonſtraretur à priori, & idem eſſet cauſa efficiens, vel finalis ſuimet, & ſeipſum produceret. 6
Probatur conſequẽtia, quia cauſa eſt prior, & notior effectu; ergo ſi duæ cauſæ efficientes ſunt ſibi inuicem cauſæ, quęlibet erit prior & notior altera, vt cauſa eius eſt, atq; etiam poſterior, & ignotior, vt eſt effectus. Præterea per quamlibet, vt cauſam alterius poſſemus eam cognoſcere à priori: & rurſus eadem, quam à priori cognoſcimus per aliam, poſſet eſſe cauſa cognitionis eiuſdem, ac de primo ad vltimum quęlibet cognoſceretur à priori per ſeipſam, nam ſi, a, cognoſcitur à priori per, & rurſus, b, à priori cognoſcitur, per idem, a, cognoſcetur idem, a, atque idem, b, per ſeipſum. Et ſi a, eſt cauſa efficiens, b, & rurſus, b, eſt cauſa efficiens, a, erit quodlibet cauſa efficiens ſui ipſius per illam regulam. *Quidquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, ſeu effectus ab ea procedentis.*

7 Sed an impoſsibile hoc ſit ſolum naturaliter, vel etiam per potentiam Dei abſolutam: dubitatum eſt à quibuſdam, & aſſertum ſolum naturaliter repugnare, & per potentiam ſupernaturalem fieri poſſe, vt duæ cauſæ eiuſdem generis ſint ſibi inuicem cauſæ. Quod ſic probant, non repugnat, quod poſtquam effectus aliquis productus eſt à ſua cauſa, adhibeatur à DEO ad conſeruationem eiuſdem cauſæ, & tunc erit cauſa efficiens ſuæ cauſæ, ſaltem quantum ad conſeruationem. Et id quidem, etiam naturaliter videtur

detur contingere, dum potentia per primum actum producit in ſe habitum in genere cauſæ efficientis, qui habitus iam productus poteſt concurrere cum eadem potentia ad continuationem, & conſeruationem eiuſdem actus, & tunc actus, & habitus erunt ſibi inuicem cauſæ efficientes. Hæc tamen ſententia cum ſuis rationibus friuola eſt, & dicendum eſt cõtradictionem implicare, quod cauſę eiuſdem generis ſint ſibi inuicem cauſæ, & ideò per nullam potẽtiam fieri poſſe. Quod intelligi debet, ſecundum illud eſſe per quod cauſant, nam ſi ſecundum aliud intelligatur, iam non accipiuntur, vt tales cauſæ efficientes, natura priores ſuis effectibus, ſed quaſi æquiuocæ, ita vt in vna cauſalitate accipiantur ſecundum eſſe, in alia ſecundum conſeruationem eiuſdem, & non ſecundum productionem eius, quæ conſtat eſſe diuerſa. Si ergo eodem modo accipiantur euidens eſt non poſſe eſſe ſibi inuicẽ cauſas. Quod in efficiente probatur, nam ſi duæ cauſæ efficientes ſint ſibi inuicem cauſæ ſecundum idem eſſe, quod vna accipit ab altera, & è conuerſo, euidenter ſequitur idem eſſe cauſam efficientem ſui. Probatur quia ſi eſt effectus ſui effectus, quem propria virtute cauſauit; ergo propria eius virtus eſt effectus ſui met, atque adeò ſeipſam producit. Quod verò idem ſeipſum producat, manifeſtam contradictionem continet, propter diſtinctionem realem, & prioritatem naturæ inter cauſam, & effectum neceſſariò intercedentem, quæ non poſſunt conuenire vllo modo eidem rei reſpectu ſui ipſius. Rationes verò adductæ in contrarium difficultate prorſus carent, cum non procedant de eodem eſſe producto, ſed vel de diuerſo, vel de conſeruatione eius illud iam præſupponente, & ideò non ſumuntur cauſæ eodem modo, ſed diuerſo, & planè æquiuoco, quare non oportet eis reſpondere in particulari, ſed alium ſenſum quæſtionis procedere de diuerſis generibus cauſarum, an ſint ſibi inuicem cauſæ, & mutuam habeant dependentiam.

8

9 Quem ſenſum, vt facilius proſequamur, diſtinctio illa præſupponenda eſt, quam tradit Alexand. Alenſis 5. lib. Meta. cap. 2. dupliciter intelligi poſſe, quod cauſæ diuerſorum generum ſint ſibi inuicem cauſæ, nempe ſecundum eſſe earum, vel ſecundum cauſalitates, & ſecundum eſſe vna dicetur cauſa alterius, ſi eam producit aliquo modo in ſuo eſſe, ſecundum cauſalitatem verò, ſi in propriam eius cauſalitatem influit. Hac autem diſtinctione præſuppoſita hoc ordine producendum erit, vt quamlibet cauſam cum tribus alijs comparemus, & ſimul explicemus, an, & quomodo habeant mutuam cauſalitatem cum ea, primò igitur comparabimus materiam cum cęteris, deinde formam, & rurſus efficientem, ac tandem finem.

Comparatio materialis cauſæ cum cæteris.

10 Materia primò comparanda eſt cum forma, & dicendum primò mutuam habere cauſalitatem cum ea ſecundum eſſe, ita vt ipſa ſit cauſa formæ ſecundum eſſe, & etiam forma ſit cauſa eſſe materiæ. Ita D. Thom. 5. lib. Meta. lect. 2. & probatur euidenti ratione, quia ſi forma ſit materialis: educitur de potentia materiæ, ſed educi de potentia materiæ eſt dependere à materia in eſſe, & fieri tanquam à cauſa materiali; ergo materia eſt cauſa materialis formæ ſecundum eius eſſe. Si verò forma non ſit materialis, nec proinde educatur de potentia materiæ, vt anima rationalis, vnitur ſaltem materiæ in eodem inſtanti, in quo creatur à

tur à Deo, & ideò habet eſſe actuale in materia, ad quod concurrit materia ſuo genere cauſæ: cum illud habeat anima per receptionem actualem in materia, quæ eſt proprius influxus materialis cauſæ. Forma etiam eſt cauſa materiæ ſecundum eſſe, ſed non eodem modo: cum præſupponat materiam eſſe, de cuius potentia educitur, quare non poteſt eſſe cauſa entitatis, vel exiſtentiæ, aut ſubſiſtentiæ eius, quę à ſolo primo agente per creationem habet materia, eſt tamen cauſa materiæ, quantum ad duo alia, nempe quantum ad eſſe ſpecificum, ac determinatum, quod certũ eſt à forma recipere, nam per illã accipit materia eſſe hominis, vel alterius ſpeciei, quod à ſe non habet, deinde licet à ſe habeat exiſtentiam, & ſubſiſtentiam, imperfectas tamen, & diminutas, ita, vt non poſſit ab eis naturaliter ſuſtentari ſine adminiculo formæ & ex hac parte, etiam dependet in ſuo eſſe à cauſalitate formæ: ſi verò comparetur materia cum eadem forma ſecundum cauſalitatem, non videtur habere mutuam cauſalitatem cum ea, quia cauſalitas materiæ conſiſtit in receptione formæ, cauſalitas verò formæ in informatione,

11 vel actuatione materiæ, ſed materia non tribuit formæ informationem, nec forma tribuit materiæ receptionem; ergo non ſunt ſibi inuicem cauſæ ſecundum cauſalitates. Et ita tenent Conimbricenſes, vbi ſupra propter hoc argumentum, & afferunt pro ſe D. Thom. in eodem loco nuper citato. Sed oppoſitum videtur nobis probabilius, nempe, quod etiam ſecundum proprias cauſalitates ſint ſibi inuicem cauſæ. Quod tenet Suariu s Tomo primo Metaphyſicæ, diſputat. 27. ſect. 2. ſect. numero quarto, & probatur hoc argumento, informatio formæ, in qua conſiſtit cauſalitas eius: dependet à receptione materiæ, cum materia concurrat neceſſariò ad illam recipiendo, & ideò tanquam materialis cauſa, & rurſus forma per informationem concurrit ad receptionem materiæ actuando illam; ergo receptio dependet neceſſariò ab informatione, & hæc cauſa formalis eius eſt, ſicut receptio eſt cauſa materialis informationis; neceſſe eſt ergo ponere mutuam cauſalitatem, ac dependentiam inter has duas cauſas, non ſolùm ſecundum eſſe, ſed etiam ſecundum cauſalitatem. Nec probat contrarium argumentum oppoſitæ ſententiæ, nam quod dicitur materiam non tribuere formæ actuationem, nec formam materiæ receptionem, ſed à ſe illas habere, verum eſt, ſed licet non tribuat, concurrit tamẽ quælibet per propriam cauſalitatem ad cauſalitatem alterius, quam exercet cũ intrinſeca dependentia ab illa, & hoc ſatis eſt, vt mutuò ſint ſibi cauſæ, mutuamque dependentiam habeant ſecũdum cauſalitatem. Quod Diuus Thomas nec aſſeruit, nec negauit, ſed ſolum docuit mutuam habere cauſalitatem ſecundum eſſe.

Secundò comparatur materialis cauſa cum efficiente, & ſi comparatio fiat ſecundum eſſe: videtur certum, non habere mutuam cauſalitatem cum ea, quod ſic probo. Materia non poteſt eſſe cauſa primi efficientis, à quo conſtat accipere eſſe ex nihilo per creationem, ſed nec aliorum agentium; ergo nec poteſt habere mutuam cauſalitatem, cum hac cauſa. Probatur minor, quia vel nomine cauſæ efficientis intelligitur compoſitum, vel forma, ſed vtrumq; præſupponitur cauſalitati materiæ rei generandæ, vt patet, nam ignis, qui eſt cauſa efficiens alterius, quem generat ex ligno: præſupponitur generationi conſtitutus in ſuo eſſe, & ex conſequenti præſupponitur forma eius vnita materiæ eiuſ- 12

eiuſdem, ergo materia ignis producendi non poteſt habere cauſalitatem reſpectu ignis generantis, aut formæ eius ſecundum eſſe. Ita tenet P. Suar. vbi ſupra.

Si verò comparetur ad eandem cauſam efficientem ſecundum cauſalitatem, dicendum eſt, mutuam habere cum ea cauſalitatem, ac dependentiam. Quod ſic probo, cauſalitas materiæ conſiſtit in receptione formæ, vel vnione ſubſtantiali cum ea, ſed vtraque eſt effectus cauſæ efficientis, vt patet, ergo efficiens eſt cauſa materiæ ſecundum cauſalitatem, cauſalitas etiam agentis conſiſtit in actione, per quam educit formam de potētia materiæ, & generat compoſitum, ſed ad hāc actionem concurrit materia, tanquam materialis cauſa eam recipiēdo, ergo eſt cauſa efficientis ſecundum cauſalitatem conſiderati: habetque proinde mutuam cauſalitatem, mutuamque dependentiā cum eo ſub eadem conſideratione.

14 Solum reſtat comparatio materialis cauſæ cum finali, inter quas dicimus ponendam eſſe mutuam cauſalitatem &, ſecundum eſſe, & ſecundum cauſalitates. Probatur hac ratione, quia forma eſt finis generationis, vt ſæpè Ariſto. repetit in hoc 2. lib. ad quem ordinatur ab ipſa natura, quia materia fit, vt ſit receptaculum formæ, cum qua conſtituat compoſitum, ergo gratia formæ, & compoſiti habet eſſe, & etiam gratia illorum exercet propriam cauſalitatem. Vnde ſequitur ſecundum vtrumq; eſſe effectum cauſæ finalis, ſed etiam concurrit per ſuum genus cauſæ materialis ad eandem formam educendam, & ad compoſitionem totius, atque etiam ad cauſalitatem finalem vtriuſque reſpectu ſui, cum conſtet vtrumque eſſe finem generationis depēdentem à receptione materiæ, ſine qua neutrū poterit finalizare generationem, ergo mutuam habet cauſalitatem materia cum fine, non ſolum ſecundum eſſe, ſed ſecundum cauſalitatem.

Comparatio cauſæ formalis cum cæteris.

POſt comparationem materiæ cum cæteris cauſis, ſequitur comparatio formæ cum eiſdem. Sed ex comparatione iā facta materię cum ea explicata eſt mutua cauſalitas, ac dependentia vtriuſque. Ideò cum duabus reliquis ſolum eſt comparanda, & primo cum efficiente. Cum qua dicimus non habere mutuam cauſalitatem, vel dependentiam, nec ſecundū eſſe, nec ſecundum cauſalitatem. Probatur vtrumque teſtimonio Ariſtot. capit. 7. huius lib. textu. 70. vbi docet formam, & efficientem non concurrere in eandē rem numero, ſed ſolū in eandem ſpecie, quia forma agentis nō poteſt eſſe terminus generationis, ſed forma rei generandæ virtute eius, quæ licet effectiuè producatur ab efficiēte, non poteſt vllo modo eſſe cauſa formalis eius ſecundum eſſe. Sed nec ſecundum cauſalitatem, quia forma rei generandæ educitur de potentia materiæ per actionē eiuſdē agentis, in qua actione cōſiſtit cauſalitas eius, ergo repugnat, quod circa eandem cauſalitatē agentis exerceat propriam forma generanda, & ex conſequenti repugnat, quod ſit cauſa agentis ſecundum cauſalitatem, & eadem eſt repugnantia ex parte formæ non eductæ de potentia materiæ, quia cū vniatur eidem materiæ per eandem actionem, quæ eſt cauſalitas agentis, non poteſt ad illam in genere formalis cauſæ concurrere.

Comparata verò forma cum cauſa finali, videtur quibuſdam Modernis non poſſe habere reciprocam cauſalitatem cum ea, nec ſecundum eſſe, nec ſecūdum cauſalitatem. Probant teſtimonio Ariſt. in his

in his capitibus aſſerentis finem, & formam coincidere in eadem re, ex quo ſequitur non poſſe habere mutuam cauſalitatem. Probatur conſequentia, quia vera, & realis cauſalitas præſupponit diſtinctionem realem inter cauſam, & id, quod ab ea procedit, ſed inter finem, & formam non datur diſtinctio realis ex mente Ariſt. ergo vna non poteſt eſſe cauſa alterius, & ideò nec poſſunt habere mutuam cauſalitatem, vel dependentiã. Minor præterquam, quòd expreſsè aſſerta eſt ab Ariſt. probatur euidenter, nam in generatione forma generantis nõ poteſt exercere cauſalitatem formalem, nec finalem, ſed ſolum efficentem, ſed ſola forma rei genitæ, quæ eſt finis generationis, ſimul eſt cauſa formalis; ergo non poteſt dari diſtinctio realis inter finem, & formam, nec proinde vera, & realis cauſalitas. Et ſi dicatur, informationem eſſe finem formæ, & etiam effectum formalem eius realiter ab ea diſtinctum, & ideò eſſe ſimul cauſam finalem, & effectum formalem reſpectu eiuſdem formæ, & ex conſequenti mutuam habere cauſalitatem formalem, & finalem cauſam. Reſpondent informationẽ propriè loquendo non eſſe effectum formæ, licet ab ea aliquo modo procedat, ſed eſſe medium, & quaſi viam ad effectum, & ideò cauſalitatem eiuſdem formæ, ſicut actio non eſt propriè effectus agentis, licet aliquo modo ab eo procedat, ſed via potius ad effectum, & ideò cauſalitas efficientis, quare nec ratione informationis poteruut habere finis, & forma veram cauſalitatem.

66 Noſtra tamen ſententia eſt, veram, ac realem, mutuamque cauſalitatem habere cauſam finalem, & formalem. Quod ſic probo. Licet finis, & forma diſtinctione reali careant, nec informatio propriè ſit effectus formæ, certum tamen eſt primò compoſitum eſſe effectum formalẽ eiuſdem formæ generantis, circa quod propriam cauſalitatem exercet, illud tanquã formalis cauſa componendo cum materia. Secundò certum eſt, idem compoſitum eſſe finem formæ, & cauſalitatis eius, nam partes gratia totius ſunt, & etiam gratia eius cauſant, ſunt enim, & cauſant ad illud conſtituendum. Certum eſt tertiò compoſitum diſtingui realiter à forma. Ex his autem tribus euidenter ſequitur mutuam cauſalitatem intercedere inter finem, & formam, non ſolùm ſecundum eſſe, ſed ſecundum cauſalitatem; ergo non eſt eis deneganda. Probatur conſequentia, quia compoſitum eſt vera cauſa finalis formæ, & cauſalitatis eius diſtincta realiter ab ea, & forma eſt vera cauſa formalis eiuſdem compoſiti, & finalizationis eius; ergo ſecundum vtrumque intercedit vera, ac mutua cauſalitas inter has duas cauſas. Nec Ariſto. contrarium ſenſit, quia nec omnem finem docuit coincidere cum forma in eadem re, ſed aliquem, alius verò poteſt eſſe res diſtincta ab ea, cum quo poterit habere mutuam cauſalitatem, & hoc eſt compoſitum, in quo perfectior ratio finalis cauſæ reperitur, quam in forma: cum ſit præcipuus finis generationis, in quem forma ipſa ordinatur, tanquam in id cuius gratia ſit, eſt, & cauſat, licet ergo concedatur totum argum. non probat denegandam eſſe mutuam cauſalitatem his cauſis, quia quamuis eam non exerceant reſpectu ſolius formæ, benè tamen reſpectu formæ, & compoſiti, vt probatum eſt.

Comparatio cauſæ efficientis cum cæteris cauſis.

Qvid de comparatione efficiẽtis cauſæ cum materiali, & formali ſentiendum ſit, conſtat ex comparationibus earundem cauſarum cum ea iam explica- 67

tis, nam cũ forma nõ poteſt habere mutuam cauſalitatem ſecundum eſſe, nec ſecundum cauſalitatem, & cum materia poteſt eam habere ſecundum cauſalitatem, non tamẽ ſecundum eſſe, vt ſuis locis probatum eſt. Solum reſtat comparatio eiuſdem cauſę efficiẽtis cũ finali. Circa quam non videtur, quod inter has duas cauſas poſſit verſari mutua cauſalitas, & dependentia, quia finis ſimpliciter eſt prior cæteris cauſis, & quaſi primus motor reſpectu earum. Cum ante motionem eius, nec agens aliquid operetur, neque aliqua omnino cauſa propriam cauſalitatem exercere poſſit; ergo repugnat finem eſſe effectum alterius cauſæ, nam eo ipſo eſſet ſub tali ratione poſterior, quod pugnat cum natura, & dignitate eius.

18 Noſtra tamen ſententia eſt cauſam efficientem aliquo modo habere poſſe mutuam cauſalitatem, ac dependentiam cũ finali, tam ſecundum eſſe, quam ſecundũ cauſalitatem, non tamen ſemper, neque omnibus modis. Vt autem hæc explicetur, & probetur ſimul: duo notanda ſunt, primum, quod finis aliquando eſt factus per actionem agentis, & iſte eſt finis cuius, nam finis cui actioni eiuſdem agẽtis ſolet præſupponi, vt ſanitas, quæ eſt finis cuius, fit per curationem: homo verò, qui eſt finis, cui deſideratur, curationi præſupponitur. Quando ergo dicimus cauſam efficientem, aliquando habere mutuam cauſalitatem cũ fine, de fine cuius per actionem eius facto intelligitur, non de fine, cui præſuppoſito eidem agenti, & actioni eius.

19 Secun. notandum eſt, propriam cauſalitatem finis conſiſtere in actione, in quantum gratia eius egreditur ab agẽte, & principium huius cauſalitatis eſſe motionem, & attractionẽ obiectiuam eiuſdem finis, vt vidimus, complementum verò eiuſdem cauſalitatis eſſe officium terminandi, quod finis exercet in conſecutione. Et ſine hac terminatione poterit eſſe cauſalitas finis eſſentialiter, ſed quaſi manca & imperfecta, quia licet agens moueatur à fine per intentionem, & gratia eius eligat media, atque executioni mandet, ſi tamen finem non conſequatur, totus proceſſus eius, quaſi vacuus, & inanis remanebit, ac ſine fructu, & ideò cauſalitas eiuſdem finis valde imperfecta ſubſtantialiter, ac remanebit homo, ſi ſine aliquo membro principali generetur. Si igitur finis conſideretur ſecũdum primam rationem, in qua conſiſtit cauſalitas eius eſſentialis, neque cauſa efficiens, neque aliqua alia poteſt habere mutuam cauſalitatem cum eo, vt probat arg. factum, quia ſecundum hanc rationẽ prior natura eſt omnibus cauſis, ita vt nulla poſſit eum præcedere. Quare nec poteſt eſſe effectus alicuius, ſed ſecundũ complementum eiuſdem cauſalitatis cõſiſtens in officio terminandi, quod exercet in conſecutione, bene poteſt habere mutuam cauſalitatem cum cauſa efficiẽte, tam ſecundum eſſe, quam ſecundum cauſalitatem. Probatur hoc, quia ſecundum officium terminandi, quod exercet in conſecutione, poſterior eſt efficiente, & actione eius, quam terminat; ergo rationem effectus habere poteſt reſpectu eiuſdem agentis, ſecundum eſſe quidem, ſi ſit finis, cuius, per actionem eiuſdem agentis, factus, atque etiam ſecundum cõplementum cauſalitatis, ſi verò ſit finis, cui, actioni præſuppoſitus, non ſecundũ eſſe ſed ſecundum complementum cauſalitatis. Argu. verò ſolum procedit de fine ſub prima conſideratione cauſalitatis eſſentialis, qua ratione dicitur primum ſimpliciter in intentione, & ideò probat intentum, quod cum fine hoc modo conſiderato nõ poſſit efficiens habere mutuam cau-

Digitized by Google

am cauſalitatem. neque alia cauſa, quod tamen non tollit, quin poſſibilis ſit talis cauſalitas mutua, cum fine ſecundo modo conſiderato, non tamẽ ſemper, aut cum omni fine ſecundum eſſe, ſed ſolum cum fine, qui ſimul eſt effectus. Reſtabat comparatio finis cum reliquis cauſis, ſed conſtat iam, quid de ea dicendum ſit, ex explicatione aliarum comparationum cæterarum cauſarum cum eo, ideò non eſt amplius in ea immorandum.

CAPVT QVARTVM de forma, & Caſu.

TEXTVS ARIST.

Dicuntur autem, & Fortuna, & caſus de numero cauſarum eſſe. &c.

Breuis expoſitio text.

1 CAſus, & fortuna aliquo modo pertinent ad naturam cauſarum, ideò agit Ariſt. de illis in hoc libr. poſt diſputationem de cauſis, atque etiam vt errores antiquorũ circa vtrumq; referret atq; refutaret. Ca. igitur præſenti, nihil aliud præſtat quã tres errores antiquorum circa fortunam, & caſum referre, ac reijcere.

Fuit igitur primus error, antiquorum, qui caſum, & fortunam prorſus abſtulerunt, propter duo, nempè, quia antiquiores Philoſophi, qui exactè tradiderunt naturam cauſarum, nullam mentionem eorum fecerunt. Atque etiam, quia effectus, qui eis attribui ſolent, veras, certas, ac determinatas habent cauſas, quare falſo finguntur fortuna, & caſus quibus attribuantur. Hũc errorem reijcit Ariſtot. primò, quia ex communi omnium conſenſu, eorum etiam, qui cauſas horum effectuum cognouerunt, caſui, & fortunæ attribuebantur: ergo nõ debuerũt auferri, ſed qui de cauſis agẽtes eos omiſerũt, diminutos fuiſſe cenſendum eſt.

Secunda ſententia fuit aliorum, caſũ quidem ſolum admittentium, cui attribuebant, primam omnium rerum productionem, vt dicerent cęleſtia corpora, & elementa, ex quibus tanquam ex præcipuis partibus conſtat mundus, atque etiam ordinem inter ea conſtitutum, caſui debere attribui, aſſerẽdumque eſſe quod talia ſint, & tali modo ordinata, quia ita caſu accidit fieri & ordinari propter motum atomorum, (ex quibus factus eſt mũdus) verſus hunc potius, quam verſus alium locum directum. Reliqua verò cor- 2
pora, ad propagationem mundi poſtea facta, ab eiſdem præcipuis corporibus non caſu, ſed per ſe fieri per generationes. Quam ſententiã reijcit Ariſt. quia ſi in partibus mundi ignobilioribus, quales ſunt plantæ, & animalia de nouo genita, in quibus facilius erat admittere caſum, eum non admittunt, abſurdum eſt in præcipuis partibus eum ponere.

Tertia ſententia non ſolum fortunam poſuit, ſed eam vſque adeò extulit, vt affirmaret diuinum quid eſſe nobis occultum, à quo caſuales, & fortuiti effectus proueniunt. Quam ſententiam Stoicis attribuit Simplicius cap. præſenti. Eã tamen non impugnat Ariſt. hoc loco, quia eorum impugnatio ex definitione caſus, & fortunæ in ſequentibus tradenda maximè dependet.

CAPVT QVINTVM. de fortuna, & Caſu.

TEXTVS ARIST.

Primũ igitur cum videamus aliqua ſemper ſimiliter fieri, &c.

Breuis expoſitio Text.

INTENTVM huius capitis eſt aſſignare definitionem fortunæ. Diuiditur 3

 autem

eſt cauſa per accidens, in his, quæ operantur propter finem, raroque contingunt.

1 CAPVT SEXTVM, de Caſu, & fortuna.

TEXTVS ARIST.

Sunt igitur ambo cauſæ (quemadmodum dictum eſt) ſecundum accidens, & fortuna, & caſus, &c.

Breuis expoſitio Text.

6 INtentum huius capitis eſt oſtendere, quomodo caſus, & fortuna diſtinguantur, & ad quod genus cauſæ reducantur. Et hæc etiam ſunt de quibus eodem ordine agit Ariſtoteles in toto capite, & ideò in duas partes conſtat eſſe diuidendum.

In hoc ait differre fortunam & caſum, quod cum vterque ſit cauſa per accidens, caſus tamen ſuperior eſt fortuna, hæc verò inferior, ita vt quicũque fortuiti effectus caſuales vocentur, ſed non quicunque caſualis dicatur fortuitus. Quam differentiam probat ex ſubiectis, in quibus reperiuntur, nam ea tantum, quibus fortuna conuenit, fortunata dicuntur, ſed non omnia, quibus conuenit caſus dicũtur fortunata; ergo caſus ſuperior fortuna eſt. minorem probat, quia ea ſolum benè fortunata propriè dicuntur, quibus conuenit libera operatio, ſed hæc non omnibus conuenit, in quibus reperitur caſus; ergò nec omnia hæc dicuntur benè fortunata. maioré ita oſtendit, quia proſpera fortuna, à qua denominatur aliquis fortunatus, vel eſt fœlicitas, vel fœlicitati proxima, ſed fœlicitas non conuenit propriè, niſi operantibus ex electione; ergo iſti tantum dicuntur bene fortunati. In 2. parte capit. docet Ariſtot. ad quod genus cauſæ reducantur caſus, & fortuna, nempe ad cauſam efficientem. Quod ſic probat, caſus, & fortuna proueniunt à natura, vel ab intellectu, & electione, ſed natura enumeratur præcipuè inter cauſas efficiẽtes naturales, intellectus verò eſt cauſa efficiens intellectualis; ergo ad cauſam efficientem reduci debent.

Ex omnibus, quæ de caſu, & fortuna in his capitibus tradidit Ariſtoteles, colligit in fine huius ſexti, falſam eſſe ſentẽtiam Democriti aſſerentis hanc mundi machinam caſu fuiſſe factam. Probat cõſequentiam euidenter, nam ſi caſu, aut fortuna factus eſt mundus, ſequitur aliquem alium effectum per ſe eum præceſſiſſe, cui coniungi debuit, vt caſualis, vel fortuitus effectus foret; conſequens autem patet eſſe falſum, etiam apud eundẽ Philoſophum, qui nihil præter mundum prius eſſe factum poſuit.

QVAESTIO I.

An caſus & fortuna ſint in rebus, & quonammodo diſtinguantur.

VT rationes caſus, & fortunæ intelligantur & inter ſe ſeparentur, notandum eſt, caſum duobus modis accipi: primò vniuerſaliter pro quacunque cauſa naturali, vel libera, cuius effectui per ſe, adiungitur; alter per accidens, & quia omnis cauſa naturalis, vel libera operatur propter finem, propriè quidem cognoſcendo rationem formalem finis, vel minus propriè, cognoſcendo finem ſolum materialiter, aut impropriè non cognoſcendo vllo modo finem, ſed tendendo in eum ex naturali inclinatione ei data à cognoſcente finem, ideò caſus comprehendit in hac ſignificatione omnem cauſam per accidens, quomodocunque operantem propter finem. In qua acceptione comprehendit etiam fortunam, & ea ſuperior 7

perior eſt, vt docuit Ariſt. cap. 5. Secundo modo accipitur caſus cum minori extẽſione, nempe, prout ſolum ſignificat cauſam operantem propter finem, non ex cognitione finis formaliter, ſed ſolũ materialiter, aut ex ſola inclinatione naturali, & hoc modo diſtinguitur à fortuna, quæ propriè ſignificat cauſam per accidens operantem propter finem formaliter, & ideò operantem ex conſilio, & electione, in qua acceptione ſic poſſumus caſum deſcribere. *Caſus eſt cauſa per accidens in his, quæ ſola ratione materiali operantur propter finem, raroque contingunt.*

8 Circa exiſtentiam caſus & fortunæ varij præceſſerunt errores antiquorũ Philoſophorum & primus fuit eorum, qui effectus omnes, quos caſuales, aut fortuitos nos vocamus, reducebant in cauſam per ſe determinatam, vt in corpora cœleſtia, & ideò caſum, & fortunam abſtulerunt. Hunc errorem retulit Ariſtoteles cap. 4. huius ſecundi libri, & D. Thom. 1. p. q. 116. artic. 1.

Secundus error fuit aliorum, qui tanti fecerunt fortunam, vt cauſam occultam eſſe putauerint, & numen quoddam diuinum ei ineſſe, & ideò Deam, vel certè Dearum omnium præſtantiſſimã vocarint, quos retulit Aug. 4. lib. de ciuitate Dei, cap. 18. & lib. 7. cap. 3. quidam verò ex his Philoſophis ſic effectus omnes caſuales, & fortuitos pro libito ab ea prouenire dicebant, vt nulli prouidẽtiæ ſubderentur, vt etiam docuit idem Aug. primo lib. retract. cap. 1. vti ſeipſum reprehendit, quod aliquando vſus fuerit fortunę nomine in eo ſenſu, vt diceret hũc, aut illum effectum à fortuna effectum eſſe, quaſi diuinæ prouidentiæ non ſubiectum. Nihilominus de caſu euidens eſt, quod ſit in rebus, videlicet cauſa naturalis agens propter finem, præter cuius intentionem ſequatur effectus. Nam euidens experientia docet percuſſionem à lapide deſcendente factam eueniſſe pręter intentionem eiuſdem lapidis, & percuſſi hominis, & ſæpe etiam præter intentionem proijcientis; ergo verè eſt caſualis effectus, & cauſa eius effectui coniungitur, verè, & propriè vocatur caſus.

Sententia etiam Ariſtot. de fortuna in 9
his capitibus tradita, vera quidem, & tenenda (quam tota Schola non ſolùm Philoſophica, ſed Theologica ab eo accepit) medium tenet inter hæc extrema. Ita vt nec putandum ſit fortunam nihil omnino eſſe, nec tamen ita eſſe aliquid, vt ſit omnino diſtinctum à quatuor generibus cauſarum conſuetis, à quo per ſe eueniant effectus fortuiti, & ei ſoli ſubiecti ſint, & non diuinæ prouidentiæ, ſed eſſe cauſam ſecundam liberam, non vt proprios actus per ſe elicientem, ſed vt actibus, aut effectibus per ſe eius, alter effectus præter ſcientiam, aut intentionem eius, aut (quod vocãt) pręter opinionem coniungitur. Itaque fortunam putat Ariſtoteles eſſe cauſam liberam, & per accidens fortuitorum effectuum, nullam habentium cauſam ſecundam per ſe, à prima tamen per ſe, hoc eſt ex præuiſione, & intentione procedere, per ſeq; intentos eſſe ab ea medijs cauſis liberis per accidens concurrẽtibus. Quod hoc exemplo oſtendere poſſumus. Si Dominus duos ſeruos mittat, ad loca quidẽ diuerſa, ſed vt ſibi in medio itineris occurrant, hanc intentionem domini neſcientibus ipſis, tunc occurſus reſpectu eorum per accidens, & à fortuna dicetur eueniſſe, quia præter intentionem vtriuſq;, ſed reſpectu Domini per ſe, quia præuiſus fuit ab eo, & intentus, atq; ordinatus per ſe. Ita 10
ergo effectus fortuiti reducuntur ad cauſas particulares, quarum effectibus coniunguntur per accidens, hoc eſt, præter intentionem earum, & ideò reſpectu earum

rum dicunt ir fortuiti, non tamen reſpectu Dei, à quo per ſe cognoſcuntur, intenduntur, & ordinantur: & ſola cauſa particularis, cuius effectui coniunguntur per accidens, vocatur fortuna, non cauſa prima, reſpectu cuius non ſunt fortuiti, ſed per ſe. Quam doctrinam efficiet manifeſtam commune exemplum inuentionis Theſauri, qui enim terram effodiens Theſaurum fortè inuenit, duplicem habet effectum, primarium quidem, ac per ſe, qui eſt effoſsio terræ, ſecundarium & per accidens, qui ex accidenti, & rarò coniungitur eidem primario, & eſt inuentio Theſauri, & idem effodiens, qui eſt cauſa vtriuſque effectus non dicitur fortuna reſpectu effoſsionis, quia neque effoſsio dicitur fortuitus effectus, ſed per ſe intentus, & ex intentione productus, ſed fortuna dicitur reſpectu inuentionis Theſauri, præter ſcientiam, & intentionem eius euenientis, quemadmodum inuentio ipſa Theſauri dicitur fortuitus effectus. Sed reſpectu Dei præcognoſcētis, & ſua prouidentia ordinantis, vt eadem inuentio Theſauri media illa cauſa per accidens eueniret, nec dicitur effectus fortuitus, nec à fortuna, ſed ex prouidentia eius per ſe intentus, & ordinatus. Et hæc doctrina Ariſtotelis de fortuna valde conſona eſt veritatibus fidei, & ſacræ Theologiæ.

Quod ſi aliqui ex Sanctis Patribus fortunam deteſtantur, aut fortunæ nomine vtendum non eſſe docent, in eo ſenſu intelligi debent, in quo antiquiores illi Philoſophi de fortuna ſunt locuti, in ſenſu verò Ariſtot. iam expoſito, nec negari debet fortunam eſſe in rebus, nec vſus nominis debet prohiberi, ſed abſque erroris periculo, & ſecundum veritatem Philoſophicam dicere poſſumus, ac debemus, inuentionem Theſauri, aut alium ſimilem effectum à fortuna eueniſſe, hoc eſt à cauſa per accideus terram effodiente, cuius effectui per ſe adiungitur per accidens.

QVAESTIO II.

An fatum verè ſit in rebus.

DVabus de cauſis agendum eſt hac in parte de fato, & quia ad ordinem cauſarum pertinet: de quibus nunc agimus, & quia caſui, & fortunæ opponitur, tanquam neceſſarium contingenti, aut tanquam id, quod per ſe ei, quod eſt per accidens, oppoſita verò ad eandem diſputationem pertinent, quia explicatio vnius oppoſiti maximè dependet ex explicatione, & notitia alterius. Quinque autem ſunt explicanda de fato, primum eſt ſignificatio nominis, ſecundum, an ſit, hoc eſt, an admittendū ſit, tertium, quidnam ſit fatum, & an nomine fati vtendum ſit, quartum, ad quod genuſ cauſæ reducatur, quintum, quænam ſub nomine, & ſignificatione fati includantur.

Fatum, vt à ſignificatione vocis incipiamus, ab omnibus accipitur pro diſpoſitione, & ordine in cauſis rerum conſtituto, à quibus ineuitabili quadam neceſſitate eueniant effectus. Sed circa rem ſignificatam, an in rebus verè ſit, vel non, diuerſo modo locuti ſunt antiquiores Philoſophi, nam quidam fatum omninò negarunt, vel quia caſu cœpiſſe cauſas omnium rerum, vt de Democrito retulit Ariſtot. capite quarto, huius lib. vel, quia impoſsibile reputabāt, quod aliquid certum conſtituatur in rerum euentibus ex parte cauſarum, ita vt aliquis ordo immobilis, vel aliqua ineuitabilis neceſsitas eis imponatur in ſuis operationib. vel effectibus producendis, vnde cum ex diuina ſciētia, per quā Deus infallibili notitia cognouerit ab æterno omnes effectus euenturos in tempore: putauerint liberta-

bertatem hominis tolli, ſtatuerunt Deum ab æterno non præſciſſe omnia, quę futura erant in tempore. Quod videtur ſenſiſſe Tullius in lib. de Natura Deorum, vt de eo refert D. Aug. 5. lib. de Ciuitate Dei cap. 9. cuius hæc fuit ratio. Libertas hominis non poteſt vlla ratione tolli, cum ſit ei eſſentialis, vel certè modum operandi liberè natura eius poſtulet, ergo nihil conſtitui potuit ab æterno, quod hanc libertatem tolleret, ſed ſi Deus ſciret ab æterno omnia, quæ futura erant in tempore, non poſſent non euenire; quia nec talis eius præſcientia falli poſſet, ergo non liberè, ſed neceſſariò euenirent; quare nulla eſſet in homine libertas, per quam poſſet non operari, quæ operaturus erat, quod cum impoſſibile ſit, non poteſt eſſe verum, quod præcogniti fuerint à Deo ab æterno omnes effectus futuri, Propterea de eodẽ Tullio ſic ſentiente dixit Aug. quod vt faceret hominẽ liberum, fecit ſacrilegum.

13 Alij demum ex Philoſophis fatum, ita in rebus poſuerunt, vt omnes effectus ei tribuerent, quia conſiſtere dicebant in ordine diſpoſitione, & connexione omnium cauſarum adeò neceſſaria, vt effectus omnes ineuitabili neceſſitate à cauſis ita diſpoſitis, & ordinatis euenirent. Vim autem & efficacitatem, ac neceſſitatem producendi effectus ab aſtris præcipuè, ſitibus, & diſpoſitionibus eorum prouenire dicebant, ita vt ex tali eorum aſpectu, cauſarumque inferiorum concurſu, ineuitabili neceſſitate quilibet effectu proueniret, quare ita fatum definiebant. *Fatum eſt cauſarum colligatio ex aſtrorum motibus, & vi efficaciam trahens.* Et hæc fuit ſententia Stoicorum, vt aſſerit Tullius, lib. 1. de Diuinatione circa finem, & Diogenes Laertius in vita Zenonis. Idemque de Apuleio, & alijs refert Alber. Mag. 2. lib. Phyſic. tract. 2. cap. 19. non tamẽ omnes comprehendebant ſub fato omnes effectus cauſarum, ſed quidã eorum ſolum naturales infallibili neceſſitate euenire volebant, voluntatibus hominum in ſua libertate relictis, Quod de Stoicis, & Platone ſcripſit Ludouicus Viues. 5. lib. de ciuitate Dei cap. 1. & 10. Alij verò omnes fatum extendebant ad actiones humanas, putantes cœleſtes virtutes directè influere in humanam voluntatem, ita vt iuxta earum diſpoſitionem, & motum futura eſſent diuerſa hominum ſtudia, & mores; aliterq; euenire nõ poſſent opera eorum, quam vt eadẽ cauſarum diſpoſitio permitteret. Horum philoſophorum mentionem fecit D. Auguſt. 1. lib. de Ciuitate Dei cap. 5. & 6. & in hoc errore fuiſſe Priſcillianiſtas teſtatur D. Grego. hom. 10. in Euangelia. Sed 14 ex præfatis philoſophis nonnulli talem cauſarum diſpoſitionem, talem vim, & efficacitatem, talemque fatalem neceſſitatem non diuinæ potentiæ, ac ſapientiæ tribuebant, ſed naturæ earundem cauſarum. Alij verò à diuina voluntate ſic procedere dixerunt, vt omnino immutabilis illa eſſet, putantes fortè Deum agere ex neceſſitate naturæ, & ſine vlla libertate, & vtrumque modum loquẽdi retulit D. Auguſt. 5. li. de Ciuitate Dei. Sed alijs viſum eandẽ neceſſitatem, nec ab aſtris, nec alijs inferioribus cauſis, ſed nec à diuina voluntate, ex neceſſitate naturæ operante prouenire, quia certum eſſe cognouerunt Deum liberè operari. Nihilominus eandem fatalem neceſſitatem omnium effectuum tribuebant efficacitati eiuſdem voluntatis diuinæ, quæ etiamſi liberè operetur, adeò tamen efficaciter, vt quod ſemel euenturum determinauerit, non poſſit vlla ratione non euenire. Sic Seneca lib. 2. naturalium qq. cap. 35. & 36. & lib. 4. de beneficijs c. 7. quam ſentẽtiam (licet non ſub nomine fati) videntur ſe-

tur ſecuti hæretici noſtri temporis Lutheri ſectatores, vt colligitur ex Concilio Tridentino, Seſſ.6.Can.6.

15 Vera ſententia, euidens quidem in vera Philoſophia, & certa in fide catholica non admittit fatum in his ſignificationibus, ſed illud omninò deteſtatur, vt communis conſenſus ſanctorum Patrum, & Philoſophorum, qui poſt Ariſtot. ſecuti ſunt, expreſsè tenet. Colligitur autem euidenter, ex tribus principijs certiſsimis in fide catholica, & in lumine naturali euidentibus, quæ ideò probanda à nobis non ſunt, ſed præſupponenda. Eſt autem primum, à Deo Opt. & Max. tanquam à primo omnium rerum principio, & cauſa dependere omnes alias, omnéq; earum diſpoſitionem, & ordinem, ita vt ſua infinita prouidentia omnes diſponat, omnes ordinet, cum omnibus concurrat iuxta earum naturam, & conditionem. Secund. Deum non ex neceſsitate naturæ, ſed ex libera voluntate feciſſe omnes creaturas, eaſque ex eadem libertate diſponere, regere, & gubernare: liberè etiam præſtare eis ſuum concurſum ad operandum, ſine quo, ſicut non poſſunt eſſe, ſic
16 etiam nihil poſſunt operari. Tertium, hominem ex propria natura habere liberum arbitrium, quod eſt eius voluntas, per quam liberè etiam operatur bonum, & malum, ita vt in poteſtate eius ſit vitam ſuam, & operationes bonas, vel malas facere. Ex his igitur tribus principijs, quæ à Theologis, probantur ſuis locis, nò ſolùm ex lumine fidei catholicæ, ſed etiam naturali, præſertim à D. Aug. lib.15. de ciuitate Dei cap.9. & à D. Thom.1. p.q. 116.art.1. euidenter probatur fatum, vt ab his omnibus Philoſophis ponitur non eſſe admittendum, ſed à veris Philoſophis, & Catholicis hominibus omnino deteſtandum, & falſas eſſe eorum poſitiones, contrariaſq; catholicæ fidei, & veræ Philoſophiæ. Nam ex primo principio ſequitur euidenter falſam eſſe eorum poſitionem, qui aſſerebant fatalem neceſsitatem cauſis rerum inditam, vel quam ex propria natura habebant, mutabilem nõ eſſe à diuina voluntate, quia neque aliquid neceſsitatis habere poſſunt, nec aliquid omnino eius poteſt eſſe inditum, niſi à diuina voluntate, cui omnino ſubduntur: ſicut in eſſe, & conſeruatione eius, ſic in ſuis operationibus & modis omnibus producendi proprios effectus. Ex ſecundo verò euidenter refutantur alij, qui ponebant fatalem neceſsitatem à diuina voluntate operante ex neceſsitate naturo prouenire. Et ex tertio colligitur, quam, non ſolùm falſa, ſed abſurda ſit aliorum ſententia, qui eandem neceſsitatem fatalem reducunt ad efficacitatem diuinę voluntatis, quaſi cogentem, ac neceſsitantem humanam voluntatem ad operãdum, cum ex fide, atq; ex lumine naturali conſtet, ad malum nullo modo inclinari à Deo, nec moueri vllo modo poſſe, ad bonum verò, quantumlibet efficaciter moueatur, nunquam tamen ex tali motione efficaci libertatem eius tolli, quin poſsit ſimpliciter loquẽdo, cuicunque motioni efficaci reſiſtere, & quodlibet diuinum auxilium reſpuere, quæ omnia expreſsè definita ſunt ab Eccleſia in Concilio Trident. Seſſ.9. Canone præſertim 6.

In quo ſenſu fatum admitti poßit, ac debeat.

QVamuis nomen fati in tali ſignificatione execrabile ſit, & res ipſa ſignificata execrabilior, tanquam contraria catholicæ fidei, & veræ Philoſophiæ: 17
In bono tamen ſenſu, non ſolùm admitti poteſt vtrumque, ſed admitti debet, ſenſus autem bonus erit, ſi per fatum intelligamus infallibilem ordinem, & diſpoſitionem,

Digitized by Google

tionem, quam diuina prouidentia tribuit cauſis omnibus, non ſolum naturalibus ſed etiam liberis ad ſuos effectus producendos, ita vt ex eis ſequatur certò & infallibiliter, ſicut diſpoſitum eſt, & ordinatum à Deo ab æterno eos cognoſcente, eo modo quo euenturi ſunt in proprijs differentijs temporum, hæc enim infallibilis diſpoſitio cauſarum, atque præſcientia effectuum non tollit, quin impediri poſſint aliquando, per alias cauſas, nec etiam tollit libertatem humanam, per quã poteſt homo operari hoc, vel illud, & operationem ſuam pro libito ſuſpendere, facit tamen, vt quod Deus ab æterno ordinauit faciendum per cauſas naturales impedibiles, & per cauſas omnino liberas, infallibiliter fiat, ita vt deficere non poſſit, & quod ordinauit impediendum, vel non faciendũ non minori certitudine, & infallibilitate impediatur, vel fieri deſinat. Et huius ratio eſt, quia ad ea, quæ ordinauit facienda, ita applicat cauſas impedibiles, vt impediri non permittat, ſed impedimenta per alias vias, etiam à ſe ordinatas tollat, vel ita applicat cauſas liberas, vt tales eius concurſus tribuere decernat, & ſic impedimenta ab eis tollere, vt quamuis liberè tales operationes, vel effectus facturę ſint, ita vt poſſint non facere, infallibiliter tamen ex diuina ordinatione, & diſpoſitione eas dirigente, & gubernante ſequantur. Quæ omnia, ex efficacitate, ſuauitate, & infallibilitate diuinæ prouidentiæ certiſſimè fiunt, abſque vllo præiudicio impedibilitatis, & libertatis ſecundarum cauſarum, per quas fiunt. Specialẽ autẽ modum componendi infallibilitatem diuinæ præſcientiæ, & prouidentiæ, & certitudinem futurorum euentuum cum libertate humanæ voluntatis noſtrum non eſſe, ſed ad Theologos pertinere manifeſtum eſt, ideò eis libenter relinquimus. Fatum igitur in hac ſignificatione ad mittendum eſſe docet, & egregiè explicat D.Thom. 1. p. q. 117. art. 1. & 2. ex doctr. D. Aug. vbi etiam colligit quam falſum ſit Aegyptiorum commentum. Qui vt teſtatur Greg. Nyſſenus libr. 9. ſuæ philoſoph. cap. 2. fatum attribuentes diuinæ voluntati, vt principio aſſerebant quibuſdam ſacrificijs mutari poſſe, ita vt, quæ ſemel à Deo ordinata ſunt, quibuſdã ſacrificijs impediri, aut mutuari poſſint, hoc eſt enim ponere mutabilitatẽ in diuina volũtate, & fallibilem efficere diuinam prouidentiam, quod contrarium eſt diuinæ fidei, & rationi naturali. Dicendum igitur omnino eſt, fatum, vt à nobis ſumitur pro diſpoſitione, & ordinatione cauſarum omnium ad ſuos effectus ex diuina prouidentia, infallibilem certitudinem futurorum effectuum tam naturalium, quam liberorum continere, & ideò mutari nulla ratione poſſe, ſed firmum, & ſtabile permanſurum, ſicut ab æterno conſtitutum eſt.

In quonam conſiſtat ratio eſſentialis fati, in abſoluto, an in relatiuo.

SEd an fatum hoc modo ſumptum conſiſtat in aliqua ratione abſoluta, vel in ordine, & relatione cauſarum à Deo diſpoſitarum, non eſt certum apud omnes, ſed prima opinio tenet in ſola relatione formaliter conſiſtere, ſicut album in ſola albedine. Ita ſentiunt Conimb. capite. 6. huius lib. q. vnica art. 2. & videtur expreſſa ſententia D. Tho. 1. p. q. 116. art. 2. ad 3. vbi ita ait. *Fatum dicitur diſpoſitio, non quæ eſt in genere qualitatis, ſed ſecundum, quod eſt diſpoſitio deſignat ordinem, qui non eſt ſubſtantia, ſed relatio.* Secunda opinio aſſerit fatum non ſignificare de formali relatione, ſed applicationem accommodatam cauſarum ad producendũ ſuos effectus.

fectus. Et probat, quia fatũ ad genus cauſæ efficiẽtis pertinet, ſed relatio nullam vim efficientem continere poteſt, ergo nec fatum poteſt in relatione formaliter conſiſtere, ſed in diſpoſitione, & accommodatione cauſarum, quę fundamentum relationis eſt, & quam nomine relationis intellexit D.Th. potius, quam relationem ipſam, vt videtur ſignificare in opuſ. de fato cap. 5. ita P. Suarius.

20 Noſtra autem ſententia eſt, hęc omnia includere fatum eſſentialiter, nẽpe multitudinem cauſarum, non ſolum efficiẽtium, ſed etiam materialium, & aliorum generum ſub certo ordine diſpoſitarum, inter ſe quidem, vt particularium cum vniuerſalibus, & omnium cum prima. Deinde ordinationem ipſam, quæ relatio eſt earundem cauſarum inter ſe. Tertiò includit accommodationem, & diſpoſitionem earundẽ cauſarum ad productionem cauſarum, ad productionem ſuorũ effectuum, quæ eſt fundamentum relationis, ſed primum horum quaſi materiale eſt, duo alia ad rationem formalem pertinent. Vnde ſequitur idem iudicandum eſſe de fato, ac de exercitu, vel prædicamento, ille enim milites ſignificat, ita diſpoſitos, & accommodatos, vt oportet ad exercitium belli, deinde ordinem omnium inter ſe ſe, & ad primum ducẽ, qui eſt caput totius exercitus, & primum illud quaſi materiale eſt, duo alia pertinẽt ad rationẽ formalem eius, Prædicamentum quoque multitudinem prædicatorũ ſignificat quaſi de materiali, & diſpoſitionem eorum ſecundum debitam ſubiectionem & ſubordinationem, ex qua cõſurgit relatio inter illa, & cũ primo omnium, quod eſt ſupremum genus, & quaſi totius prædicamenti caput. Et ita poſſunt ad concordiam reduci prima, & ſecunda ſententia, quia fatum ad cauſam efficientem pertinet ratione cauſarum, quas includit, & relationẽ includere poteſt, etiam, ſi relatio non ſit actiua, quia cauſæ ipſæ per proprias virtutes quas dicunt, efficientiã cõtinent, ſed vt fatũ cõſtituunt relationem important, atque etiam accommodationem tanquam fundamentum eius; quare verba D.Th. ſine vlla expoſitione accepta vera ſunt.

An fatum ſit vnum, vel plura.

ET ſi aliquis dubitet, an fatum ſit vnũ, vel plura, hac diſtinctione reſpõdendum eſt, fatum dupliciter cõſiderari poteſt, primò in ordine ad primum principium ſub quo diſponuntur, & ordinantur omnes cauſæ, & ex cuius ordinatione infallibilem ſortiuntur conſecutionem ſuorum effectuum, & etiam rationem formalem fati, & hæc eſt conſideratio formalis fati, ſecundum quam vnicum eſt fatum, ſicut vnum eſt principiũ, quod reſpiciunt omnes, ſecundò accipitur pro ipſiſmet cauſis ordinatis, in ſe conſideratis, atque effectibus ab eis producendis, & hæc eſt conſideratio quaſi materialis eius, ſub qua multiplicantur fata, ſicut cauſarum ſeries, vel ordinationes multæ ſunt, multi etiam effectus producendi, in quo ſẽſu cecinit Poeta. *Te tua fata trahunt.* Ita ſentit D.Th. 1. p. p. q. 116. art. 2. ad 3. 22

Ex doctrina huius quæſtionis conſtat primo, quid nomẽ fati ſignificet, quid res ipſa nomine fati intelligenda ſit. Quod fatum in ſenſu, in quo ipſum poſuerunt Philoſophi Ariſtotele antiquiores non ſit vllo modo recipiendum, ſed omnibus modis deteſtandum, nec nomine fati in tali ſignificatione vtendum. In quo etiã ſenſu fatum recipi poſſit, & debeat. Quid etiam eſſentialiter importet, abſolutũ, vel relationem, & tandem, an vnum ſit, vel plura. Solum reſtabat dicere, an ſicut in bono ſenſu iam explicato recipiendum eſt fatum, ita vtendum ſit nomine

Digitized by Google

mine ipſo in eadem bona ſignificatione. Cui reſpondeo, quod ſi ſolum eſſet attendendum ad rem ſignificatam, vti liceret nomine fati, nihilominus non eſt eo vtendum vllo modo, ne videamur cũ hæreticis, & gentilibus, vel in ſolo nomine communicare, quantumlibet in re ſignificata ab eis valdè diſſentiamus.

CAPVT OCTAVVM, quod natura agat propter finem.

TEXTVS ARIST.

Dicendum igitur, primum quidem, quod natura earum cauſarum eſt; quæ ſunt propter aliquid, &c.

Breuis expoſitio Text.

22 INtentum Ariſtotelis eſt, quæſtionem quandam diſputare, nempe, an natura in ſuis operationibus temerè, aut caſu operetur, vel propter finem. Diuiditur autem in tres partes. In prima adducit opinionem quorundam Philoſoph. negantem, quod natura operetur propter finẽ cum ſuis fundamentis. In ſecunda propriam opinionem contrariam proponit, & probat. In tertia argum. eorum ſoluit. Fuit ergo opinio Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & Epicuri, qui licet pro prima rerum productione aliquas poſuerint cauſas, vt litem, & amicitiam, Empedocles, mẽtem verò Anaxagoras, ſed pro particularibus generationibus futuris, per quas propagatus eſt mundus, nullam prorſus, ſed caſu fieri aſſerebant, quia materia ſic, vel alio modo diſpoſita erat, & talem formam introducendam petebat, & expellendam aliam, & non propter aliquem finem. Exempli gratia, naturam nunc pluere, non ad terram fœcundam pro herbarum, aut ſegetum productione, vel animalium generatione, ſed quia tenuem vaporem per calorem ſolis, ẽ terra excitatum, & ad mediam regionem aeris deductum, neceſſe ſit in nubes per denſationem tranſire, & nubes in pluuiam conuerti. Sicq; de cæteris naturæ operationibus, quarum nullam efficiebant propter aliquem finem. Quod probabant primò; quia per ſolam neceſſitatem materiæ ſufficiens ratio redditur, ob quam has modo operationes, & hos effectus potius, quam illos producat, quare non eſt neceſſarium quærere particulares fines, propter quos operetur, quamuis ex conſequenti, & per accidens tali, vel alteri vſui deſeruiant. Secundò, quia plures effectus producuntur præter intentionem naturæ, vt monſtroſi partus, quos ideò certum eſt non fieri ab ea propter aliquem finem, ſed ſolum, quia materia ſic fuit diſpoſita; ergo eadem erit ratio de cæteris. 3. quia agere propter finem requirit libertatem cognitionem finis præſupponentem, quam conſtat non habere naturam in ſuis operationibus, cũ nec finem cognoſcat, & ideò ſemper eodem modo operetur, & non ex aliqua deliberatione.

23 In ſecunda parte capitis proponit Ariſtoteles propriam ſententiam omninò contrariam, quod natura non caſu operetur, ſed ſemper propter finem quam probat hac potiſſimum ratione. Ea, quæ fiunt à natura, aut caſu, ſeu fortuitò fiunt, aut propter finem, primum eſt impoſſibile; ergo ſecundum erit neceſſarium, & ideò natura operabitur propter finem; minorem probat, quia quæ caſu fiunt, rarò accidunt, & non fiunt ſemper eodem modo, ſed variis, vt contingit materiam ſic, vel alio modo eſſe diſpoſitam, ſed opera naturæ ſemper fiunt, vel certè maiori ex parte, eodem modo; ergo non caſu, ſed propter finem. Ad primum arg. eorum

rum

Digitized by Google

rum reſpondet negando, quod ſufficiens reddatur ratio operationum naturalium vel modi, quo ab ea fiunt per ſolam neceſſitatem materiæ, vel quia caſu accidit ita fieri, cum euidens experientia doceat propter finem aliquem ſemper operari naturam, ſicut ſemper operantur propter finem artis naturam ex propria ratione imitantes, nam domus non fit caſu ex hac materia, nec ſub tali forma, ſed quia finis, in quem conſtruitur, ſic petit fieri, nempe, vt ab iniurijs temporum nos defendat. Ad ſecundum reſpondet potius monſtroſos partus probare, quod natura operetur propter finē, ſicut peccata, quæ accidunt in operibus artis oſtendunt artem operari propter finem. Nam peccata ipſa in reb. artificialib. oſtendunt ideò accidere, quia caſu accidit, quod artifex tūc nō fuit operatus ſecundum regulas artis. regulæ verò artis iuxta finem in quem opera eius ordinantur traditæ ſunt, & propter hunc finem poſtulant artificem operari; ſic ergo monſtra, quæ ſunt peccata naturæ, accidunt ex eo, quod cauſæ particulares ob defectum, vel ſuper abundantiam materiæ, propter aliudvè accidens ſimile à recta operatione naturæ, ad quam ex naturali principio inclinantur, deficiunt, ideoq; finem, ab eadem natura intētum nō conſequuntur, ex eiſdē igitur defectibus probatur, quod natura in ſuis operationibus ſemper intendat aliquē finem propter quem operetur.

Ad vltimum reſpondet negando, quod neceſſaria ſit libertas, vel deliberatio ad operandum propter finem. Quod probat etiam ex artibus, de quibus certum eſt operari propter finem, & tamen ſine deliberatione, in quantum artifex non deliberat de modo quo conſtruenda ſit domus, vel cathedra, ſed quaſi naturaliter præſupponit ſecundum regulas artis eſſe faciendam, & ita etiam facit.

QVAEST. VNICA.

An, & quomodo natura operetur propter finem.

PRima ſententia fuit veterum Philoſophorum, quos citauit Ariſtoteles ca. 24
præſenti, Empedoclis, Democriti, Anaxagoræ, & Epicuri, negantium, quod natura operetur propter finem, ſed res naturales caſu generari, & multiplicari exiſtimantium ex tali, aut diuerſo atomorum concurſum, ex quo generantur, quia hoc, vel illo modo atomos in vnum concurriſſe accidit, vel propter diſpoſitionē materiæ, cuius partes ſic, vel aliter coniungi contingit. Argum. autem pro hac ſententia plura ſunt, ad duo alicuius momenti reducenda, primum eſt finis, vt in ſuperioribus vidimus, non coniungitur agenti, niſi media cognitione, neque agit per eſſe materiale, ſicut cæteræ cauſæ, ſed per eſſe cognitum, vel intentionale, ſed cauſæ naturales nullam habent cognitionem finis; ergo nec poſſunt agere propter finem, Etſi dixeris à primo agente dirigi in ſuis operationibus. Hoc imprimis videtur falſum, quia cum primum agens perfectiſſimè omnia cognoſcat, perfectiſſimè etiam eas dirigeret, ita, vt à proprio fine nunquam deficerent, neque aliud efficerent, præter illud, ad quod ordinatæ ſunt ab eo; ſed euidens experientia docet contrarium, nam multæ ſunt res naturales, & quotidie fiunt ad nullum finem ordinabiles, ſed ſatis nociuæ, vt ſunt venenoſa animalia, fiunt etiam extraordinarij effectus: quales ſunt terræmotus, Eclipſes ſolis, & lunæ, accidunt partus monſtruoſi, in quibus certum eſt cauſas naturales, vel excedere proprias inclinationes, vel ab eis deficere; ergo non diriguntur à primò agente, nec ex eo dicuntur propter finem agere.

Digitized by Google

25 Secundum, naturam agere propter finem, probauit ſæpe Ariſtoteles exemplo artium, de quib. notum eſt agere propter finem, & ſimul eſt notum in eis contingere aliquando monſtra, quæ dicuntur peccata artis, quando effectus artificiales regulas artis excedunt, vel ab eis deficiunt. Notum eſt etiam non operari ex deliberatione, quia artifex non deliberat circa modum, quo conſtruenda eſt domus, ſed eam facit ſecundum regulas artis; ergo licet monſtra accidant aliquandò in effectibus naturæ, licet natura ipſa non operetur ex deliberatione, imò neque ex cognitione, operabitur nihilominus propter finem. Sed hæc ſunt falſa; ergo ex eis non probatur, quod natura agat propter finem, minorem probo, quia falſum eſt, quod artifex non operetur ex deliberatione, nam cum ſit agens intellectuale, neceſſe eſt operetur per cognitionem intellectiuam, & ex conſequenti ex deliberatione rationis, & ideò monſtra, quæ accidunt in effectibus artis ex cognitione eius procedere, quare non poſſunt caſu, vel per accidens contingere, in natura autem nihil horum inuenitur; cum nec vlla inueniatur cognitio; ergo malè ex arte probatur, quod operetur propter finem.

26 Sententia tamen Ariſtot. quod natura non temerè, vel caſu agat in ſuis operationibus, ſed aliquo modo propter finem, euidens eſt in vera Philoſophia, & vt talis recepta ab omnibus Philoſophis, qui diuinam prouidentiam admiſerunt, & in fide catholica certa, vt teſtantur ſancti Patres, qui de hac re diſſerunt, & imprimis ita ſentiunt cum Ariſtot. cap. præſenti, ſecundò lib. de generatione, & primo de partibus animalium, cap. primo, omnes eius interpretes. Plutarchus etiam 1. lib. de placitis Philoſophorum cap. 6. Seneca in lib. de prouidentia, Triſmegiſtus in li. de poteſtate, & ſapientia, & Plato in Thimeo, Phœdone, Philebo & Politico, & probatur duplici ratione naturali. Prior deſumitur ex mundo magno, ſecunda ex mundo paruo, qui eſt homo. Ordo enim totius vniuerſi, & omnium partium, ex quibus componitur, cœlorum videlicet, atq; elementorum, cæterorumq; corporum naturalium, quæ ex elementis generantur, proportio, ac pulchritudo ex ordine ipſo, & proportione reſultans, ſtabilis, & firma omnium conſenſio euidenter probat, nec eſſe caſu factum, nec etiam caſu propagari atq; conſeruari, ſed conſilio, ac deliberatione, & ex conſequenti propter determinatum finẽ. Probatur conſequentia, quia hæc omnia aliena ſunt ab his, quę temere vel caſu fiunt, vt per ſe eſt manifeſtum.

Secundò, & non minus efficaciter probatur ex hominis ſtructura, (quem mundum paruum ſolent appellare) conſtat enim tot ac tam varijs membris miro quodam ordine diſpoſitis, tot ac tam diuerſis organis atq; inſtrumentis ad varia officia exercenda ordinatis, tot potentijs, tot virtutibus pro determinatis operationibus exercendis, quæ euidenter probant, non caſu ſed diuino quodam conſilio eſſe factum, & eodem quotidiè de nouo generari homines pro his, qui etiam quotidiè corrumpuntur, vt paruus iſte mundus tandem non deficiat, ſed perpetuò conſeruetur. Nec minus euidenter probatur ex alijs rebus homine inferioribus, ad bonũ vſum, ſtatum & conſeruationem eius ordinatis tanquam ad proprium finem.

Eandem veritatem profitetur fides catholica in ſacris literis expreſſa, & à ſanctis Patrib. confirmata, præſertim, à Gregor. Nazian. orat. 2. de Theologia, D. Aug. 2. lib. de ordine, & lib. 5. de Geneſi ad literam cap. 21. Chryſ. in opuſc. de prouidentia. Athanaſius in oratione aduerſus idola, D. Baſilius & D. Ambroſius in Exameron. 27

meron. Theod. ſermone primo de prouidentia, Lactant. in lib. de Opificio Dei, & in libro de ira Dei.

18 Sed vt eam explicemus, & oppoſita argument. facilius ſoluamus, tria notanda ſunt, primum eſt in duplici ſenſu intelligi poſſe, quod natura operetur propter finem, in primo accipiendo naturam pro auctore eius, & operatione pro prima rerum productione, per quã produxit hunc mundum. In 2. verò accipiendo naturam pro cauſis naturalibus ab eo productis, quæ proprijs virtutibus, & potentijs operantur, ad nouas generationes rerum naturalium ſibi ſimilium, per quas augetur, & conſeruatur. Et in vtroq; ſenſu videntur negaſſe veteres illi Philoſophi, quod natura operetur propter finem. Sed vtrumq; probatur euidenter falſum. Primum quidem; quia primæ res ex quibus conſtat mundus, vt corpora cœleſtia, & elementa limitatum eſſe habent, non ſolùm ſecundùm quantitatem, ſed etiam ſecundum eſſentiam, & vtrumq; omnibus eſt manifeſtum; ergo neceſſe eſt concedere, quod hoc eſſe ſit participatum ab alio, & ideò factum, & receptum ab alio; quia nihil poteſt ſeipſum producere, ſed neceſſe eſt producens præſupponi producto ſaltem ſecundum ordinem naturæ, & eſſe diſtinctum ab eo realiter, falſum igitur eſt, quod ſemper, & à ſe res habuerint eſſe, præſertim ſublunares, de quib. conſtat paſſim corrumpi, & ideò in hoc ſenſu nõ propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuiſſe ab alio, probatur euidenter propter finem fuiſſe factas, ex ordine ac diſpoſitione earum, & alijs, quæ oſtendimus repugnare caſu habuiſſe atque etiam ex eo, quod primum, à quo productæ ſunt, non potuit minus, quàm ex conſilio, & deliberatione agere, quia cum inter creaturas ſint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, niſi ab agente libero produci: cum euidens ſit non potuiſſe tribuere illis libertatem, niſi eam habuerit formaliter aut eminenter & neceſſe ſit eam formaliter habuiſſe, propter magnam perfectionem, quã importat, & nullam imperfectionem ex ſe, falſum ergo oſtenditur euidenter, quod in hoc ſenſu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter oſtenſum eſt eſſe falſum, ſumendo naturã pro cauſis naturalib. duob. illis arg. à nob. factis.

Secun. notandum eſt, quod cum cauſa 19
finalis media cognitione vniatur agenti ad exercendam propriam cauſalitatem, ſecundum diuerſos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoſcendi finẽ perfectiſsimus eſt, quando non ſolùm cognoſcitur res, quæ eſt finis, ſed etiam proportio, quam habet cum medijs, atq; etiam media cum ipſo, in quibus conſiſtit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoſcitur ſub ratione formali finis. Secundo modo cognoſcitur imperfectius cognitione quadam ſenſibili, & ſecundum quandã conuenientiam ſenſibilem, quam habet reſpectu cognoſcentis, non tamen cognita proportione cum medijs, & hoc modo cognoſcitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoſcere, non cognitione propria, ſed aliena ſibi tamen attributa, in quantum per illam dirigitur, & ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoſcendi finem diſtinguendi ſunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoſcunt finem, dicuntur propter illum agere formaliter, ſe ordinando, ac dirigendo in finẽ. Quæ verò ſecundo modo tantũ, non agit propter finẽ mouendo ſe, aut dirigendo ſe in finem, ſed tẽdendo in rem, quæ eſt finis per quendam inſtinctum naturalẽ ac ſenſitiuum iuxta rationẽ ſenſitiuę cognitionis, quã de eo habet

Hic

Digitized by Google

Hic autem inſtinctus naturæ non eſt a-
liud, quam actus quidam æſtimatiuæ vir-
30 tutis, per quem imperfecto modo iudicat
brutum hoc eſſe à ſe proſequendum, fu-
giendum, nō quidem propter ſe, vel pro-
pter aliud, ad quod ſit vtile, quia hæc non
poteſt diſcernere, ſed ſolum in illud tē-
dit, tāquam in bonum ſenſibile conueni-
ens propriæ naturæ ſenſitiuæ. Id verò
quod tendit in finem, non cognitum à ſe,
ſed ab alio, non ſe mouet in finem, ſed
mouetur ab alio, eum cognoſcente me-
dia inclinatione naturali ab eo tributa,
eo modo, quo ſagitta mouetur à proijci-
ente in certum ſcopum à ſe cognitum, &
non à ſagitta, & mouetur quidem per im-
pulſum ab eo impreſſum. Et hoc modo
mouentur res naturales in ſuos fines, cog-
nitos quidem ab auctore naturæ, à quo
accipiunt eſſe, vt lapis mouetur in cen-
trum media grauitate, & hoc tantummo-
do dicuntur agere propter finem, imper-
fecto quidem, ſed ſufficiente, vt non di-
cantur agere, vel moueri caſu, ſed ex cō-
ſilio, & deliberatione, ſaltem aliena. Et
ſic intelligit hanc veritatem Ariſtot. ſic
31 etiam omnes eius interpretes, ſic eā ſem-
per in ſcholis explicarūnt, præſertim D.
Tho. 1. p. q. 103. art. 1. & 3. contra gentes c.
25. Alber. Mag. 2. lib. Phyſic. cap. 2. Simpli-
cius ibidem, tex. 13. & 1. li. de Anima, tex.
3. Comm. 12. lib. Meta. tex. 13. Hippoc. in
lib. de Alimento. Vbi imperfectam vocat
naturam, in quantum cognitione caret,
doctam verò, in quantum per ſapientiam
primi agentis dirigitur in ſuis operatio-
nibus. Galenus lib. de Vſu partium, & li.
6. de locis affectis. Primo igitur modo a-
gunt propter finem Deus, Angeli, & ho-
mines. Secundò, bruta animalia. Tertiò,
inſenſibilia, quibus nullum principium
cognitionis datum eſt.

Tert. notandum eſt, finem cuius gratia
res operantur quadruplicem eſſe. Vnus
eſt particularis, qualis eſt bonum alicu-
ius indiuidui, aut etiam ſpeciei, & primū
intendit homo per nutritionem, quæ or-
dinatur ad augmentum, & conſeruatio-
nem proprij corporis, ſecundum per ge-
nerationem ordinatam ad conſeruatio-
nem ſpeciei. Alter finis eſt vniuerſalis, vt
propagatio, & cōſeruatio totius vniuer-
ſi, quem finem intendunt corpora cœle-
ſtia. Et etiam homo eſt finis vniuerſalis,
cuius rei gratia factæ ſunt omnes creatu-
ræ corporeæ, ſed continetur ſub bono
totius vniuerſi, cuius præcipua pars eſt,
& ideò eſt minus vniuerſalis. Sed vniuer-
ſaliſſimus eſt Deus, in quem, & propter
quem ſunt, & facta ſunt omnia, & in quē
tandem ordinantur omnes fines, tanquā
particulares in vniuerſalem.

Ad 1. argum. concedendæ ſunt maior, 32
& minor, ſed negāda conſequentia, quod
cauſæ naturales non operentur propter
finem, nam licet finis non habeat eſſe in-
tentionale in eis, quia carēt cognitione,
habet tamen in primo agente, à quo diri-
guntur in proprios fines, quod ſufficit, vt
finis propriam cauſalitatē exerceat cir-
ca operationes earum. Et ſi dicatur hoc
non eſſe eas agere propter finem, ſed po-
tius primam cauſam. Reſpondeo eas eti-
am agere propter finem, vt ab ea ordinā-
tur per proprias inclinationes, per quas
vera ſunt principia effectiua ſuarum o-
perationum, quæ gratia finis eſſe dicun-
tur, etiam, vt ab eis procedunt, eo ipſo,
quod procedunt ab eiſdem inclinationi-
bus, tanquam à proprijs principiis in or-
dine ad tales fines eas elicientibus. Itaq;
quamuis infimus modus ſit iſte operandi
propter finem, & quodammodo impro-
prius: ſufficiens tamen, vt dicatur, non
temerè, vel caſu agere cauſas naturales,
vel naturam pro eiſdem acceptam. Quod
verò de animalibus nociuis tangit idem
arg. difficultate caret, quia licet nonnul-
lis no-

Digitized by Google

lis noceant, aliis tamen valde prodeſſe ſolent, cum ex eis, vel eorum partibus ſaluberrima fiant medicamenta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambroſius lib. 3. Exam. cap. 9. & libr. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damaſ. libr. 2. Orthodoxæ fidei capit. 10. de Motibus etiam terræ, & eclipſi ſolis, & lunæ dicendum eſt, naturales eſſe his corporibus, & ideò ſtatutis temporibus contingunt, quare in eundem finem, in quem corpora ipſa ordinata ſunt, qui eſt bonum totius vniuerſi, ordinantur, cui addit Damaſc. 2. lib. Orthodoxæ fidei cap. 7. naturam hos motus diſpoſuiſſe, vt per defectus ſolis, & lunæ aliquando accidẽtes, eorum cõfutaretur error, qui eiſdem corporibus diuinos honores tribuere ſolent. Ad aliud tandem de monſtris concedendum eſt deuiare à regulis naturæ conſuetis, ex quo Ariſt. deducit argum. ad probandum contra eoſdem philoſophos naturam agere propter finem, quia ſi hæc dicuntur peccata naturæ, quia per exceſſum, vel defectum, à principiis ſtatutis ab ipſa natura contingunt, & ideò finem ab eadem natura intentum non conſequuntur, nempè ſimilitudinem cum principio à quo producuntur, ſequitur naturam certum, ac determinatum habere finem ſuarum operationum, & effectuum, à quo monſtra deuiant, & ex conſequenti propter hunc finem dicetur operari.

33 Pro ſolutione 2. arg, notandum eſt, nõ poſſe vlla ratione negari, quod opera artis fiant ex conſilio, & deliberatione, nã cum ars ſit habitus intellectualis exiſtens in intellectu practico, vt docet expreſsè idem Ariſt. 6. lib. Ethic. cap. 4. & ideò imperio rationis ſubditur, vt cõſtat ex eius definitione ibidem aſſignata ab Ariſtot. quod ſit *habitus cum ratione factiuus*, ſequitur hominem per artem eſſe agentẽ intellectualem, & operari ex cognitione formali finis. Sed opera artis dupliciter conſiderari poſſunt, quantum ad exercitium vel vſum, aut quantum ad ſpecificationem vſus, vel exercitium artis vocatur, ædificare, ſcribere, aut mederi, ſpecificatio verò tali modo, & ordine, vel oppoſito hæc eadem facere. Et quidem quantum ad exercitium, vel vſum euidẽs eſt, conſilio, & deliberatione fieri opera artis, ſicut cæteros actus humanos, quia habitus non poteſt eſſe, niſi in potentia indifferenti, aut libera, hoc eſt apta ad operandum ex imperio rationis, & voluntatis, vt ex doct. eiuſdem Ariſto. docet D. Th. 1. 2. q. 45. art. 1. Sed quantum ad ſpecificationem, quędã artes procedunt ſine deliberatione, præſertim mechanicæ, atque etiam aliquę ex liberalibus, vt ars canẽdi, aut ſcribendi, & vniuerſaliter omnes, 34 quæ per certa, & determinata media, & non depẽdentia ab extrinſeco, ſuos effectus producunt, iſtæ enim quantum ad modum operandi non deliberant, vt ars domificatoria non deliberat in conſtruẽnda domo ex tali materia, aut ſub tali forma, & modo, qualem petit finis, cuius gratia conſtituenda eſt, licet ſemper in operando, vel non operando conſilium, & electionem ſequatur. Aliæ verò ſunt artes, quæ non operantur, per media ita certa, ac determinata, ſed variabilia ſecundum diuerſam diſpoſitionem ſubiecti, & ideò ab extrinſeco dependentia, vt medicina, quæ hoc, vel illo medicamento vti poteſt, & eodem diuerſis modis, & viis iuxta diuerſas diſpoſitiones infirmi, dum ergo Ariſt. aſſerit artes non operari ex deliberatione, ſed ex determinatione ad vnum, de primis ſolum loquitur, & quantum ad ſpecificationem ſuorum actuum, non quantum ad exercitium, nec vllo modo de ſecundis, & cũ illis eo modo conſideratis opera naturæ comparat, & ſemper eodem modo fieri aſſerit, ex

Nn quo

bertatem hominis tolli, ſtatuerunt Deum ab æterno non præſciſſe omnia, quę futura erant in tempore. Quod videtur ſenſiſſe Tullius in lib. de Natura Deorum, vt de eo refert D. Aug. 5. lib. de Ciuitate Dei cap. 9. cuius hæc fuit ratio. Libertas hominis non poteſt vlla ratione tolli, cum ſit ei eſſentialis, vel certè modum operandi liberè natura eius poſtulet, ergo nihil conſtitui potuit ab æterno, quod hanc libertatem tolleret, ſed ſi Deus ſciret ab æterno omnia, quæ futura erant in tempore, non poſſent non euenire; quia nec talis eius præſcientia falli poſſet, ergo non liberè, ſed neceſſariò euenirent; quare nulla eſſet in homine libertas, per quam poſſet non operari, quæ operaturus erat, quod cum impoſſibile ſit, non poteſt eſſe verum, quod præcogniti fuerint à Deo ab æterno omnes effectus futuri. Propterea de eodẽ Tullio ſic ſentiente dixit Aug. quod vt faceret hominẽ liberum, fecit ſacrilegum.

13 Alij demum ex Philoſophis fatum, ita in rebus poſuerunt, vt omnes effectus ei tribuerent, quia conſiſtere dicebant in ordine diſpoſitione, & connexione omnium cauſarum adeò neceſſaria, vt effectus omnes ineuitabili neceſſitate à cauſis ita diſpoſitis, & ordinatis euenirent. Vim autem & efficacitatem, ac neceſſitatem producendi effectus ab aſtris præcipuè, ſitibus, & diſpoſitionibus eorum prouenire dicebant, ita vt ex tali eorum aſpectu, cauſarumque inferiorum concurſu, ineuitabili neceſſitate quilibet effectu proueniret, quare ita fatum definiebant. *Fatum eſt cauſarum colligatio ex aſtrorum motibus, & vi efficaciam trahens.* Et hæc fuit ſententia Stoicorum, vt aſſerit Tullius, lib. 2. de Diuinatione circa finem, & Diogenes Laertius in vita Zenonis. Idemque de Apuleio, & alijs refert Alber. Mag. 2. lib. Phyſic. tract. 2. cap. 19. non tamẽ omnes comprehendebant ſub fato omnes effectus cauſarum, ſed quidã eorum ſolum naturales infallibili neceſſitate euenire volebant, voluntatibus hominum in ſua libertate relictis. Quod de Stoicis, & Platone ſcripſit Ludouicus Viues. 5. lib. de ciuitate Dei cap. 1. & 10. Alij verò omnes fatum extendebant ad actiones humanas, putantes cœleſtes virtutes directè influere in humanam voluntatem, ita vt iuxta earum diſpoſitionem, & motum futura eſſent diuerſa hominum ſtudia, & mores; aliterq; euenire nõ poſſent opera eorum, quam vt eadẽ cauſarum diſpoſitio permitteret. Horum philoſophorum mentionem fecit D. Auguſt. 1. lib. de Ciuitate Dei cap. 5. & 6. & 14
in hoc errore fuiſſe Priſcillianiſtas teſtatur D. Grego. hom. 10. in Euangelia. Sed ex præfatis philoſophis nonnulli talem cauſarum diſpoſitionem, talem vim, & efficacitatem, talemque fatalem neceſſitatem non diuinæ potentiæ, ac ſapientiæ tribuebant, ſed naturæ earundem cauſarum. Alij verò à diuina voluntate ſic procedere dixerunt, vt omnino immutabilis illa eſſet, putantes fortè Deum agere ex neceſſitate naturæ, & ſine vlla libertate, & vtrumque modum loquẽdi retulit D. Auguſt. 5. li. de Ciuitate Dei. Sed alijs viſum eandẽ neceſſitatem, nec ab aſtris, nec alijs inferioribus cauſis, ſed nec à diuina voluntate, ex neceſſitate naturæ operante prouenire, quia certum eſſe cognouerunt Deum liberè operari. Nihilominus eandem fatalem neceſſitatem omnium effectuum tribuebant efficacitati eiuſdem voluntatis diuinæ, quæ etiamſi liberè operetur, adeò tamen efficaciter, vt quod ſemel euenturum determinauerit, non poſſit vlla ratione non euenire. Sic Seneca lib. 2. naturalium qq. cap. 35. & 36. & lib. 4. de beneficijs c. 7. quam ſententiam (licet non ſub nomine fati) videntur ſe-

Digitized by Google

tur ſecuti hæretici noſtri temporis Lutheri ſectatores, vt colligitur ex Concilio Tridentino, Seſſ. 6. Can. 6.

15 Vera ſententia, euidens quidem in vera Philoſophia, & certa in fide catholica non admittit fatum in his ſignificationibus, ſed illud omninò deteſtatur, vt communis conſenſus ſanctorum Patrum, & Philoſophorum, qui poſt Ariſtot. ſecuti ſunt, expreſsè tenet. Colligitur autem euidenter, ex tribus principijs certiſsimis in fide catholica, & in lumine naturali euidentibus, quæ ideò probanda à nobis non ſunt, ſed præſupponenda. Eſt autem primum, à Deo Opt. & Max. tanquam à primo omnium rerum principio, & cauſa dependere omnes alias, omnéq; earum diſpoſitionem, & ordinem, ita vt ſua infinita prouidentia omnes diſponat, omnes ordinet, cum omnibus concurrat iuxta earum naturam, & conditionem. Secund. Deum non ex neceſsitate naturæ, ſed ex libera voluntate feciſſe omnes creaturas, eaſque ex eadem libertate diſponere, regere, & gubernare: liberè etiam præſtare eis ſuum concurſum ad operandum, ſine quo, ſicut non poſſunt eſſe, ſic

16 etiam nihil poſſunt operari. Tertium, hominem ex propria natura habere liberum arbitrium, quod eſt eius voluntas, per quam liberè etiam operatur bonum, & malum, ita vt in poteſtate eius ſit vitam ſuam, & operationes bonas, vel malas facere. Ex his igitur tribus principijs, quæ à Theologis probantur ſuis locis, nō ſolùm ex lumine fidei catholicæ, ſed etiam naturali, præſertim à D. Aug. lib. 5. de ciuitate Dei cap. 9. & à D. Thom. 1. p. q. 116. art. 1. euidenter probatur fatum, vt ab his omnibus Philoſophis ponitur non eſſe admittendum, ſed à veris Philoſophis, & Catholicis hominibus omnino deteſtandum, & falſas eſſe eorum poſitiones, contrariaſq; catholicæ fidei, & veræ Philoſophiæ. Nam ex primo principio ſequitur euidenter falſam eſſe eorum poſitionem, qui aſſerebant fatalem neceſsitatem cauſis rerum inditam, vel quam ex propria natura habebant, mutabilem nō eſſe à diuina voluntate, quia neque aliquid neceſsitatis habere poſſunt, nec aliquid omnino eius poteſt eſſe inditum, niſi à diuina voluntate, cui omnino ſubduntur: ſicut in eſſe, & conſeruatione eius, ſic in ſuis operationibus & modis omnibus producendi proprios effectus. Ex ſecundo verò euidenter refutantur alij, qui ponebant fatalem neceſsitatem à diuina voluntate operante ex neceſsitate naturæ prouenire. Et ex tertio colligitur, quam, non ſolùm falſa, ſed abſurda ſit aliorum ſententia, qui eandem neceſsitatem fatalem reducunt ad efficacitatem diuinę voluntatis, quaſi cogentem, ac neceſsitantem humanam voluntatem ad operādum, cum ex fide, atq; ex lumine naturali conſtet, ad malum nullo modo inclinari à Deo, nec moueri vllo modo poſſe, ad bonum verò, quantumlibet efficaciter moueatur, nunquam tamen ex tali motione efficaci libertatem eius tolli, quin poſsit ſimpliciter loquēdo, cuicunque motioni efficaci reſiſtere, & quodlibet diuinum auxilium reſpuere, quæ omnia expreſsè definita ſunt ab Eccleſia in Concilio Trident. Seſſ. 9. Canone præſertim 6.

In quo ſenſu fatum admitti poſsit, ac debeat.

QVamuis nomen fati in tali ſignificatione execrabile ſit, & res ipſa ſignificata execrabilior, tanquam contraria catholicæ fidei, & veræ Philoſophiæ: In bono tamen ſenſu, non ſolùm admitti poteſt vtrumque, ſed admitti debet, ſenſus autem bonus erit, ſi per fatum intelligamus infallibilem ordinem, & diſpoſi- 17

tionem,quam diuina prouidentia tribuit cauſis omnibus,non ſolum naturalibus ſed etiam liberis ad ſuos effectus producendos,ita vt ex eis ſequatur certò & infallibiliter,ſicut diſpoſitum eſt, & ordinatum à Deo ab æterno eos cognoſcente, eo modo quo euenturi ſunt in proprijs differentijs temporum,hæc enim infallibilis diſpoſitio cauſarum, atque præſcientia effectuum non tollit,quin impediri poſſint aliquando,per alias cauſas, nec etiam tollit libertatem humanam, per quã poteſt homo operari hoc, vel illud, & operationem ſuam pro libito ſuſpendere,facit tamen,vt quod Deus ab æterno ordinauit faciendum per cauſas naturales impedibiles, & per cauſas omnino liberas,infallibiliter fiat, ita vt deficere non poſſit,& quod ordinauit impediendum,vel non faciendũ non minori certitudine, & infallibilitate impediatur, vel fieri deſinat.Et huius ratio eſt,quia ad eã,quæ ordinauit facienda, ita applicat cauſas impedibiles,vt impediri non permittat,ſed impedimenta per alias vias,etiam à ſe ordinatas tollat,vel ita applicat cauſas liberas,vt tales eius concurſus tribuere decernat,& ſic impedimenta ab eis tollere,vt quamnis liberè tales operationes,vel effectus facturę ſint,ita vt poſſint non facere, infallibiliter tamen ex diuina ordinatione, & diſpoſitione eas dirigente,& gubernante ſequantur. Quæ omnia,ex efficacitate,ſuauitate,& infallibilitate diuinæ prouidentiæ certiſſimè fiunt, abſque vllo præiudicio impedibilitatis, & libertatis ſecundarum cauſarum, per quas fiunt. Specialẽ autẽ modum componendi infallibilitatem diuinæ præſcientiæ, & prouidentiæ,& certitudinem futurorum euentuum cum libertate humanæ voluntatis noſtrum non eſſe,ſed ad Theologos pertinere manifeſtum eſt, ideò eis libenter relinquimus.

Fatum igitur in hac ſignificatione ad mittendum eſſe docet, & egregriè explicat D.Thom.1.p.q.117.art.1. & 2. ex doctr. D. Aug.vbi etiam colligit quam falſum ſit Aegyptiorum commentum. Qui vt teſtatur Greg. Nyſſenus libr.9. ſuæ philoſoph.cap.2. fatum attribuentes diuinæ voluntati, vt principio aſſerebant quibuſdam ſacrificijs mutari poſſe, ita vt, quæ ſemel à Deo ordinata ſunt, quibuſdã ſacrificijs impediri,aut mutuari poſſint, hoc eſt enim ponere mutabilitatẽ in diuina volũtate, & fallibilem efficere diuinam prouidentiam, quod contrarium eſt diuinæ fidei,& rationi naturali. Dicendum igitur omnino eſt,fatum,vt à nobis ſumitur pro diſpoſitione, & ordinatione cauſarum omnium ad ſuos effectus ex diuina prouidentia,infallibilem certitudinem futurorum effectuum tam naturalium,quam liberorum continere, & ideò mutari nulla ratione poſſe, ſed firmum,& ſtabile permanſurum,ſicut ab æterno conſtitutum eſt.

In quonam conſiſtat ratio eſſentialis fati, in abſoluto,an in relatiuo.

SEd an fatum hoc modo ſumptum conſiſtat in aliqua ratione abſoluta,vel in ordine,& relatione cauſarum à Deo diſpoſitarum,non eſt certum apud omnes, ſed prima opinio tenet in ſola relatione formaliter conſiſtere,ſicut album in ſola albedine.Ita ſentiunt Conimb. capite. 6. huius lib.q. vnica art.2.& videtur expreſſa ſententia D. Tho.1. p.q.116.art.2. ad 3. vbi ita ait. *Fatum dicitur diſpoſitio, non quæ eſt in genere qualitatis,ſed ſecundum, quod eſt diſpoſitio deſignat ordinem, qui non eſt ſubſtantia,ſed relatio.* Secunda opinio aſſerit fatum non ſignificare de formali relatione, ſed applicationem accommodatam cauſarum ad producendũ ſuos effectus. 19

fectus. Et probat, quia fatũ ad genus cauſæ efficiẽtis pertinet, ſed relatio nullam vim efficientem continere poteſt, ergo nec fatum poteſt in relatione formaliter conſiſtere, ſed in diſpoſitione, & accommodatione cauſarum, quę fundamentum relationis eſt, & quam nomine relationis intellexit D.Th. potius, quam relationem ipſam, vt videtur ſignificare in opuſ. de fato cap.5. ita P. Suarius.

20 Noſtra autem ſententia eſt, hęc omnia includere fatum eſſentialiter, nẽpe multitudinem cauſarum, non ſolum efficiẽtium, ſed etiam materialium, & aliorum generum ſub certo ordine diſpoſitarum, inter ſe quidem, vt particularium cum vniuerſalibus, & omnium cum prima. Deinde ordinationem ipſam, quæ relatio eſt earundem cauſarum inter ſe. Tertiò includit accommodationem, & diſpoſitionem earundẽ cauſarum ad productionem cauſarum, ad productionem ſuorũ effectuum, quæ eſt fundamentum relationis, ſed primum horum quaſi materiale eſt, duo alia ad rationem formalem pertinent. Vnde ſequitur idem iudicandum eſſe de fato, ac de exercitu, vel prædicamento, ille enim milites ſignificat, ita diſpoſitos, & accommodatos, vt oportet ad exercitium belli, deinde ordinem omnium inter ſe ſe, & ad primum ducẽ, qui eſt caput totius exercitus, & primum illud quaſi materiale eſt, duo alia pertinẽt ad rationẽ formalem eius. Prædicamentum quoque multitudinem prædicatorũ ſignificat quaſi de materiali, & diſpoſitionem eorum ſecundum debitam ſubiectionem & ſubordinationem, ex qua cõſurgit relatio inter illa, & cũ primo omnium, quod eſt ſupremum genus, & quaſi totius prædicamenti caput. Et ita poſſunt ad concordiam reduci prima, & ſecunda ſententia, quia fatum ad cauſam efficientem pertinet ratione cauſarum, quas includit, & relationẽ includere poteſt, etiam, ſi relatio non ſit actiua, quia cauſæ ipſæ per proprias virtutes quas dicunt, efficientiã cõtinent, ſed vt fatũ cõſtituunt relationem important, atque etiam accommodationem tanquam fundamentum eius; quare verba D.Th. ſine vlla expoſitione accepta vera ſunt.

An fatum ſit vnum, vel plura.

ET ſi aliquis dubitet, an fatum ſit vnũ, vel plura, hac diſtinctione reſpõdendum eſt, fatum dupliciter cõſiderari poteſt, primò in ordine ad primum principium ſub quo diſponuntur, & ordinantur omnes cauſæ, & ex cuius ordinatione infallibilem ſortiuntur conſecutionem ſuorum effectuum, & etiam rationem formalem fati, & hæc eſt conſideratio formalis fati, ſecundum quam vnicum eſt fatum, ſicut vnum eſt principiũ, quod reſpiciunt omnes, ſecundò accipitur pro ipſiſmet cauſis ordinatis, in ſe conſideratis, atque effectibus ab eis producendis, & hæc eſt conſideratio quaſi materialis eius, ſub qua multiplicantur fata, ſicut cauſarum ſeries, vel ordinationes multæ ſunt, multi etiam effectus producendi, in quo ſẽſu cecinit Poeta. *Te tua fata trahunt.* Ita ſentit D.Th. 1.p.p.q.116.art.2. ad 3. 21

Ex doctrina huius quæſtionis conſtat primo, quid nomẽ fati ſignificet, quid res ipſa nomine fati intelligenda ſit. Quod fatum in ſenſu, in quo ipſum poſuerunt Philoſophi Ariſtotele antiquiores non ſit vllo modo recipiendum, ſed omnibus modis deteſtandum, nec nomine fati in tali ſignificatione vtendum. In quo etiã ſenſu fatum recipi poſſit, & debeat. Quid etiam eſſentialiter importet, abſolutũ, vel relationem, & tandem, an vnum ſit, vel plura. Solum reſtabat dicere, an ſicut in bono ſenſu iam explicato recipiendum eſt fatum, ita vtendum ſit nomine

Digitized by Google

mine ipſo in eadem bona ſignificatione. Cui reſpondeo, quod ſi ſolum eſſet attendendum ad rem ſignificatam, vti liceret nomine fati, nihilominus non eſt eo vtendum vllo modo, ne videamur cũ hæreticis, & gentilibus, vel in ſolo nomine communicare, quantumlibet in re ſignificata ab eis valde diſſentiamus.

CAPVT OCTAVVM, quod natura agat propter finem.

TEXTVS ARIST.

Dicendum igitur, primum quidem, quod natura earum cauſarum eſt; quæ ſunt propter aliquid, &c.

Breuis expoſitio Text.

22 INtentum Ariſtotelis eſt, quæſtionem quandam diſputare, nempe, an natura in ſuis operationibus temerè, aut caſu operetur, vel propter finem. Diuiditur autem in tres partes. In prima adducit opinionem quorundam Philoſoph. negantem, quod natura operetur propter finẽ cum ſuis fundamentis. In ſecunda propriam opinionem contrariam proponit, & probat. In tertia argum. eorum ſoluit. Fuit ergo opinio Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & Epicuri, qui licet pro prima rerum productione aliquas poſuerint cauſas, vt litem, & amicitiam, Empedocles, mẽtem verò Anaxagoras, ſed pro particularibus generationibus futuris, per quas propagatus eſt mundus, nullam prorſus, ſed caſu fieri aſſerebant, quia materia ſic, vel alio modo diſpoſita erat, & talem formam introducendam petebat, & expellendam aliam, & non propter aliquem finem. Exempli gratia, naturam nunc pluere, non ad terram fœcundam pro herbarum, aut ſegetum productione, vel animalium generatione, ſed quia tenuem vaporem per calorem ſolis, è terra excitatum, & ad mediam regionem aeris deductum, neceſſe ſit in nubes per denſationem tranſire, & nubes in pluuiam conuerti. Sicq; de cæteris naturæ operationibus, quarum nullam efficiebant propter aliquem finem. Quod probabant primò; quia per ſolam neceſſitatem materiæ ſufficiens ratio redditur, ob quam has modo operationes, & hos effectus potius, quam illos producat, quare non eſt neceſſarium quærere particulares fines, propter quos operetur, quamuis ex conſequenti, & per accidens tali, vel alteri vſui deſeruiant. Secundò, quia plures effectus producuntur præter intentionem naturæ, vt monſtroſi partus, quos ideò certum eſt non fieri ab ea propter aliquem finem, ſed ſolum, quia materia ſic fuit diſpoſita; ergo eadem erit ratio de cæteris. 3. quia agere propter finem requirit libertatem cognitionem finis præſupponentem, quam conſtat non habere naturam in ſuis operationibus, cũ nec finem cognoſcat, & ideò ſemper eodem modo operetur, & non ex aliqua deliberatione.

In ſecunda parte capitis proponit Ariſtoteles propriam ſententiam omninò contrariam, quod natura non caſu operetur, ſed ſemper propter finem quam probat hac potiſſimum ratione. Ea, quæ fiunt à natura, aut caſu, ſeu fortuitò fiunt, aut propter finem, primum eſt impoſſibile; ergo ſecundum erit neceſſarium, & ideò natura operabitur propter finem; minorem probat, quia quæ caſu fiunt, rarò accidunt, & non fiunt ſemper eodem modo, ſed variis, vt contingit materiam ſic, vel alio modo eſſe diſpoſitam, ſed opera naturæ ſemper fiunt, vel certè maiori ex parte, eodem modo; ergo non caſu, ſed propter finem. Ad primum arg. eorum 23

rum

Digitized by Google

rum reſpondet negando, quod ſufficiens reddatur ratio operationum naturalium vel modi, quo ab ea fiunt per ſolam neceſſitatem materiæ, vel quia caſu accidit ita fieri, cum euidens experientia doceat propter finem aliquem ſemper operari naturam, ſicut ſemper operantur propter finem artis naturam ex propria ratione imitantes, nam domus non fit caſu ex hac materia, nec ſub tali forma, ſed quia finis, in quem conſtruitur, ſic petit fieri, nempe, vt ab iniurijs temporum nos defendat. Ad ſecundum reſpondet potius monſtroſos partus probare, quod natura operetur propter finẽ, ſicut peccata, quæ accidunt in operibus artis oſtendunt artem operari propter finem. Nam peccata ipſa in reb. artificialib. oſtendunt ideò accidere, quia caſu accidit, quod artifex tũc nõ fuit operatus ſecundum regulas artis. regulæ verò artis iuxta finem in quem opera eius ordinantur traditæ ſunt, & propter hunc finem poſtulant artificem operari; ſic ergo monſtra, quæ ſunt peccata naturæ, accidunt ex eo, quod cauſæ particulares ob defectum, vel ſuper abundantiam materiæ, propter aliudvè accidens ſimile à recta operatione naturæ, ad quam ex naturali principio inclinantur, deficiunt, ideoq; finem, ab eadem natura intẽtum nõ conſequuntur, ex eiſdẽ igitur defectibus probatur, quod natura in ſuis operationibus ſemper intendat aliquẽ finem propter quem operetur.

Ad vltimum reſpondet negando, quod neceſſaria ſit libertas, vel deliberatio ad operandum propter finem. Quod probat etiam ex artibus, de quibus certum eſt operari propter finem, & tamen ſine deliberatione, in quantum artifex non deliberat de modo quo conſtruenda ſit domus, vel cathedra, ſed quaſi naturaliter præſupponit ſecundum regulas artis eſſe faciendam, & ita etiam facit.

QVAEST. VNICA.

An, & quomodo natura operetur propter finem.

PRima ſententia fuit veterum Philoſo- 24
phorum, quos citauit Ariſtoteles ca. præſenti, Empedoclis, Democriti, Anaxagoræ, & Epicuri, negantium, quod natura operetur propter finem, ſed res naturales caſu generari, & multiplicari exiſtimantium ex tali, aut diuerſo atomorum concurſum, ex quo generantur, quia hoc, vel illo modo atomos in vnum concurriſſe accidit, vel propter diſpoſitionẽ materiæ, cuius partes ſic, vel aliter coniungi contingit. Argum. autem pro hac ſententia plura ſunt, ad duo alicuius momenti reducenda, primum eſt finis, vt in ſuperioribus vidimus, non coniungitur agenti, niſi media cognitione, neque agit per eſſe materiale, ſicut cæteræ cauſæ, ſed per eſſe cognitum, vel intentionale, ſed cauſæ naturales nullam habent cognitionem finis; ergo nec poſſunt agere propter finem, Etſi dixeris à primo agente dirigi in ſuis operationibus. Hoc imprimis videtur falſum, quia cum primum agens perfectiſſimè omnia cognoſcat, perfectiſſimè etiam eas dirigeret, ita, vt à proprio fine nunquam deficerent, neque aliud efficerent, præter illud, ad quod ordinatæ ſunt ab eo; ſed euidens experientia docet contrarium, nam multæ ſunt res naturales, & quotidie fiunt ad nullum finem ordinabiles, ſed ſatis nociuæ, vt ſunt venenoſa animalia, fiunt etiam extraordinarij effectus: quales ſunt terræmotus, Eclipſes ſolis, & lunæ, accidunt partus monſtruoſi, in quibus certum eſt cauſas naturales, vel excedere proprias inclinationes, vel ab eis deficere; ergo non diriguntur à primò agente, nec ex eo dicuntur propter finem agere.

25 Secundum, naturam agere propter finem, probauit ſæpe Ariſtoteles exemplo artium, de quib. notum eſt agere propter finem, & ſimul eſt notum in eis contingere aliquando monſtra, quæ dicuntur peccata artis, quando effectus artificiales regulas artis excedunt, vel ab eis deficiunt. Notum eſt etiam non operari ex deliberatione, quia artifex non deliberat circa modum, quo conſtruenda eſt domus, ſed eam facit ſecundum regulas artis; ergo licet monſtra accidant aliquandò in effectibus naturæ, licet natura ipſa non operetur ex deliberatione, imò neque ex cognitione, operabitur nihilominus propter finem. Sed hæc ſunt falſa; ergo ex eis non probatur, quod natura agat propter finem, minorem probo, quia falſum eſt, quod artifex non operetur ex deliberatione, nam cum ſit agens intellectuale, neceſſe eſt operetur per cognitionem intellectiuam, & ex conſequenti ex deliberatione rationis, & ideò monſtra, quæ accidunt in effectibus artis ex cognitione eius procedere, quare non poſſunt caſu, vel per accidens contingere, in natura autem nihil horum inuenitur: cum nec vlla inueniatur cognitio; ergo malè ex arte probatur, quod operetur propter finem.

26 Sententia tamen Ariſtot. quod natura non temerè, vel caſu agat in ſuis operationibus, ſed aliquo modo propter finem, euidens eſt in vera Philoſophia, & vt talis recepta ab omnibus Philoſophis, qui diuinam prouidentiam admiſerunt, & in fide catholica certa, vt teſtantur ſancti Patres, qui de hac re diſſerunt, & imprimis ita ſentiunt cum Ariſtot. cap. præſenti, ſecundò lib. de generatione, & primo de partibus animalium, cap. primo, omnes eius interpretes. Plutarchus etiam 1. lib. de placitis Philoſophorum cap. 6. Seneca in lib. de prouidentia, Triſmegiſtus in li. de poteſtate, & ſapientia, & Plato in Thimeo, Phœdone, Philebo & Politico, & probatur duplici ratione naturali. Prior deſumitur ex mundo magno, ſecunda ex mundo paruo, qui eſt homo. Ordo enim totius vniuerſi, & omnium partium, ex quibus componitur, cœlorum videlicet, atq; elementorum, cæterorumq; corporum naturalium, quæ ex elementis generantur, proportio, ac pulchritudo ex ordine ipſo, & proportione reſultans, ſtabilis, & firma omnium conſenſio euidenter probat, nec eſſe caſu factum, nec etiam caſu propagari atq; conſeruari, ſed conſilio, ac deliberatione, & ex conſequenti propter determinatum finé. Probatur conſequentia, quia hæc omnia aliena ſunt ab his, quę temere vel caſu fiunt, vt per ſe eſt manifeſtum.

Secundò, & non minus efficaciter probatur ex hominis ſtructura, (quem mundum paruum ſolent appellare) conſtat enim tot ac tam varijs membris miro quodam ordine diſpoſitis, tot ac tam diuerſis organis atq; inſtrumentis ad varia officia exercenda ordinatis, tot potentijs, tot virtutibus pro determinatis operationibus exercendis, quæ euidenter probant, non caſu ſed diuino quodam conſilio eſſe factum, & eodem quotidiè de nouo generari homines pro his, qui etiam quotidiè corrumpũtur, vt paruus iſte mundus tandem non deficiat, ſed perpetuò conſeruetur. Nec minus euidenter probatur ex alijs rebus homine inferioribus, ad bonũ vſum, ſtatum & conſeruationem eius ordinatis tanquam ad proprium finem.

Eandem veritatem profitetur fides catholica in ſacris literis expreſſa, & à ſanctis Patrib. confirmata, præſertim, à Gregor. Nazian. orat. 2. de Theologia, D. Aug. 1. lib. de ordine, & lib. 5. de Geneſi ad literam cap. 21. Chryſ. in opuſc. de prouidentia. Athanaſius in oratione aduerſus idola, D. Baſilius & D. Ambroſius in Exameron. 29

Digitized by Google

meron. Theod. ſermone primò de prouidentia, Lactant. in lib. de Opificio Dei, & in libro de ira Dei.

18 Sed vt eam explicemus, & oppoſita argument. facilius ſoluamus, tria notanda ſunt, primum eſt in duplici ſenſu intelligi poſſe, quod natura operetur propter finem, in primo accipiendo naturam pro auctore eius, & operatione pro prima rerum productione, per quã produxit hunc mundum. In 2. verò accipiendo naturam pro cauſis naturalibus ab eo productis, quæ proprijs virtutibus, & potentijs operantur, ad nouas generationes rerum naturalium ſibi ſimilium, per quas augetur, & conſeruatur. Et in vtroq; ſenſu videntur negaſſe veteres illi Philoſophi, quod natura operetur propter finem. Sed vtrumq; probatur euidenter falſum. Primum quidem, quia primæ res ex quibus conſtat mundus, vt corpora cœleſtia, & elementa limitatum eſſe habent, non ſolùm ſecundum quantitatem, ſed etiam ſecundum eſſentiam, & vtrumq; omnibus eſt manifeſtum; ergo neceſſe eſt concedere, quod hoc eſſe ſit participatum ab alio, & ideò factum, & receptum ab alio; quia nihil poteſt ſeipſum producere, ſed neceſſe eſt producens præſupponi producto ſaltem ſecundum ordinem naturæ, & eſſe diſtinctum ab eo realiter, falſum igitur eſt, quod ſemper, & à ſe res habuerint eſſe, præſertim ſublunares, de quib. conſtat paſsim corrumpi, & ideò in hoc ſenſu nõ propter finem. Et quomodocunque concedatur factas fuiſſe ab alio, probatur euidenter propter finem fuiſſe factas, ex ordine ac diſpoſitione earum, & alijs, quæ oſtendimus repugnare caſu habuiſſe atque etiam ex eo, quod primum, à quo productæ ſunt, non potuit minus, quàm ex conſilio, & deliberatione agere, quia cum inter creaturas ſint aliquæ intellectuales, & liberæ, non potuerunt, niſi ab agente libero produci: cum euidens ſit non potuiſſe tribuere illis libertatem, niſi eam habuerit formaliter aut eminenter & neceſſe ſit eam formaliter habuiſſe, propter magnam perfectionem, quã importat, & nullam imperfectionem ex ſe, falſum ergo oſtenditur euidenter, quod in hoc ſenſu natura non operetur propter finem, & non minus euidenter oſtenſum eſt eſſe falſum, ſumendo naturã pro cauſis naturalib. duob. illis arg. à nob. factis.

Secun. notandum eſt, quod cùm cauſa 19
finalis media cognitione vniatur agenti ad exercendam propriam cauſalitatem, ſecundum diuerſos modos cognitionis, quibus ei vnitur, eam exercet. Et primus modus cognoſcendi finẽ perfectiſsimus eſt, quando non ſolùm cognoſcitur res, quæ eſt finis, ſed etiam proportio, quam habet cum medijs, atq; etiam media cum ipſo, in quibus conſiſtit ratio formalis finis, quare hoc modo cognoſcitur ſub ratione formali finis. Secundo modo cognoſcitur imperfectius cognitione quadam ſenſibili, & ſecundum quandã conuenientiam ſenſibilem, quam habet reſpectu cognoſcentis, non tamen cognita proportione cum medijs, & hoc modo cognoſcitur ab animalibus præter hominem. Tert. modo contingit finem cognoſcere, non cognitione propria, ſed aliena ſibi tamen attributa, in quantum per illam dirigitur, & ordinatur in finem. Et iuxta hos tres modos cognoſcendi finem diſtinguendi ſunt tres alij modi agendi propter finem. Nam quæ primo modo cognoſcunt finem, dicuntur propter illum agere formaliter, ſe ordinando, ac dirigendo in finẽ. Quæ verò ſecundo modo tantũ, non agit propter finẽ mouendo ſe, aut dirigendo ſe in finem, ſed tẽdendo in rem, quæ eſt finis per quendam inſtinctum naturalẽ ac ſenſitiuum iuxta rationẽ ſenſitiuæ cognitionis, quã de eo habet

Hic

Digitized by Google

lis noceant, aliis tamen valde prodeſſe ſolent, cum ex eis, vel eorum partibus ſaluberrima fiant medicamenta pro aliis infirmitatibus curandis, vt adnotarunt D. Ambroſius lib. 3. Exam. cap. 9. & libr. 6. cap. 6. D. Hieron. lib. 2. contra Iouin. & D. Damaſ. libr. 2. Orthodoxæ fidei capit. 10. de Motibus etiam terræ, & eclipſi ſolis, & lunæ dicendum eſt, naturales eſſe his corporibus, & ideò ſtatutis temporibus contingunt, quare in eundem finem, in quem corpora ipſa ordinata ſunt, qui eſt bonum totius vniuerſi, ordinantur, cui addit Damaſc. 2. lib. Orthodoxæ fidei cap. 7. naturam hos motus diſpoſuiſſe, vt per defectus ſolis, & lunæ aliquando accidẽtes, eorum cõfutaretur error, qui eiſdem corporibus diuinos honores tribuere ſolent. Ad aliud tandem de monſtris concedendum eſt deuiare à regulis naturæ conſuetis, ex quo Ariſt. deducit argum. ad probandum contra eoſdem philoſophos naturam agere propter finem, quia ſi hæc dicuntur peccata naturæ, quia per exceſſum, vel defectum, à principiis ſtatutis ab ipſa natura contingunt, & ideò finem ab eadem natura intentum non conſequuntur, nempè ſimilitudinem cum principio à quo producuntur, ſequitur naturam certum, ac determinatum habere finem ſuarum operationum, & effectuum, à quo monſtra deuiant, & ex conſequenti propter hunc finem dicetur operari.

33 Pro ſolutione 2. arg. notandum eſt, nõ poſſe vlla ratione negari, quod opera artis fiant ex conſilio, & deliberatione, nã cum ars ſit habitus intellectualis exiſtens in intellectu practico, vt docet expreſsè idem Ariſt. 6. lib. Ethic. cap. 4. & ideò imperio rationis ſubditur, vt cõſtat ex eius definitione ibidem aſſignata ab Ariſtot. quod ſit *habitus cum ratione factiuus*, ſequitur hominem per artem eſſe agentẽ intellectualem, & operari ex cognitione formali finis. Sed opera artis dupliciter conſiderari poſſunt, quantum ad exercitium vel vſum, aut quantum ad ſpecificationem vſus, vel exercitium artis vocatur, ædificare, ſcribere, aut mederi, ſpecificatio verò tali modo, & ordine, vel oppoſito hæc eadem facere. Et quidem quantum ad exercitium, vel vſum euidẽs eſt, conſilio, & deliberatione fieri opera artis, ſicut cæteros actus humanos, quia habitus non poteſt eſſe, niſi in potentia indifferenti, aut libera, hoc eſt apta ad operandum ex imperio rationis, & voluntatis, vt ex doct. eiuſdem Ariſto. docet D. Th. 1. 2. q. 45. art. 1. Sed quantum ad ſpecificationem, quędã artes procedunt ſine deliberatione, pręſertim mechanicæ, atque etiam aliquę ex liberalibus, vt ars canẽdi, aut ſcribendi, & vniuerſaliter omnes, 34 quæ per certa, & determinata media, & non depẽdentia ab extrinſeco, ſuos effectus producunt, iſtæ enim quantum ad modum operandi non deliberant, vt ars domificatoria non deliberat in conſtruenda domo ex tali materia, aut ſub tali forma, & modo, qualem petit finis, cuius gratia conſtituenda eſt, licet ſemper in operando, vel non operando conſilium, & electionem ſequatur. Aliæ verò ſunt artes, quæ non operantur, per media ita certa, ac determinata, ſed variabilia ſecundum diuerſam diſpoſitionem ſubiecti, & ideò ab extrinſeco dependentia, vt medicina, quæ hoc, vel illo medicamento vti poteſt, & eodem diuerſis modis, & viis iuxta diuerſas diſpoſitiones infirmi, dum ergo Ariſt. aſſerit artes non operari ex deliberatione, ſed ex determinatione ad vnum, de primis ſolum loquitur, & quantum ad ſpecificationem ſuorum actuum, non quantum ad exercitium, nec vllo modo de ſecundis, & cũ illis eo modo conſideratis opera naturæ comparat, & ſemper eodem modo fieri aſſerit, ex

Digitized by Google

quo infert certum,ac determinatum habere finem,in quem à primo,ac ſupremo artifice ordinata ſunt.

CAPVT NONVM.
quemadmodum in natura ſit neceſſarium.

TEXTVS ARIST.

Quod autem ex neceſſitate eſt, vtrum ex conditione ſit,an,& ſimpliciter.

Breuis expoſitio Text.

35 INTENTVM Ariſtot.in hoc vltimo capite eſt decernere, vndenam, aut ex qua cauſa proueniat rebus naturalibus neceſſitas, vel determinatio ad vnum in ſuis operationibus,& effectibus producendis, & ideò nihil aliud in eo agit, quam dubium proponere, & quid ſentiant veteres philoſophi circa illud referre,& tandem ex propria ſententia illud ſoluere.Probauerat Ariſto.ca. præcedenti, quod natura operetur propter finem,quia eodem modo operatur ſemper,quod nõ haberet, ſi caſu ageret quia, quæ caſu fiunt,non ſemper ſe habent eodem modo. Reſtabat autem reddere rationem huius neceſſitatis, in præſenti c. quod vt faciat,proponit dubium, quænã ſit ratio,vel vnde proueniat,quod natura operetur ex determinatione,ad vnum,& ideò eius opera,nõ ex deliberatione procedant,ſed neceſſitate fiant,nam, eodem modo operatur ſemper ignis, & eodem modo aqua. Cui antiquiores Philoſophos reſpondiſſe ait,hãc neceſſitatem ex ſola materia prouenire, ita vt ſi inquiras cauſam, vel rationem ob quam murus hoc modo ſit conſtructus, reſpondeant, quia lapides ipſi, ex quibus tanquam ex materia fit:poſtulabant,vt grauiores, & firmiores ex ipſis pro fundamento iacerentur,in infimo loco.Leuiores verò atque infirmiores ſuper illos collocarētur vt ſuſtineri ab eis poſſint. Reſpondet autem Ariſt.inſufficientem eſſe hanc ſolu- 36
tionē,quia licet aliqua ratio neceſſitatis deſumenda ſit ex materia, præcipua tamen ex præſuppoſito fine,cuius gratia opus ſit, imò ipſamet neceſſitas materiæ eo fine deſumitur,& propterea ad finem tandem reducēda eſt,vt ſi quæſieris,propter quid ſerram oportet eſſe ferream,ex parte materiæ reddenda eſt proxima ratio,nempe quia dentes duros habere debet,ſed ſi cauſam huius iterum quæſieris, ex parte finis,cuius gratia fit eadē ſerra, reddenda eſt,videlicet, quia inſtrumentum artis eſt ad ligna ſcindenda ordinatum,ideò dentes duros habere debet, & hæc eſt etiam cauſa ob quam ferrea eſſe debet, quare de primo ad vltimum ad finem reducitur completa cauſa neceſſitatis,etiam ſi proximè à materia etiam deſumatur.Et rationem huius, ait eſſe,quia forma eſt finis generationis, & materia propter formam fit, & eſt, quare talem eſſe debere materiam, vel etiam talem neceſſitatem habituras eſſe res naturales eius ratione ad finem reducitur, tãquam ad primam cauſam. Sed vtramq; cauſam neceſſitatis per ſe cõſiderare docet Phyſicum,ſed præcipuè neceſſitatem ex parte finis,propter duo,primum, quia potiſſimum principium rerum naturalium eſt forma,ad quam ordinatur materia,& cũ forma ſit finis generationis,finalem cauſam præcipuè conſiderat,licet etiam materialem,quia materia principium eſt etiam rerum naturalium.Secundum, quia in demonſtrationibus forma potius, quã materia vtimur, nempe definitione rei, de qua aliquid demonſtrandum eſt, definitio verò ad formalem cauſam pertinet.

QVAEST.

Digitized by Google

QVAEST. VNICA.

An monſtra quæ accidunt in rebus naturalibus ſint per ſe intenta à natura.

37 VT quæſtio intelligatur, primò explicandum eſt, quid ſit monſtrum deinde, quibus de cauſis ſequatur ex operibus naturæ. Et circa primum, talis definitio monſtri colligi poteſt ex doctrina Ariſtotelis. 4. libr. de generatione animalium, capit. 4. & ex textu. 88. huius libri. *Monſtrum eſt effectus naturalis à recta & ſolita diſpoſitione ſecundum ſpeciem degenerans.* In qua pro genere ponitur, *effectus naturalis*, vt excludantur monſtra, quæ ſuo etiam modo in artificialibus ſolent accidere, & vocantur monſtra per quandam Analogiam ad naturalia, de quibus nūc agimus. Dicitur ſecūdo. *Degenerare à recta diſpoſitione naturæ*, quia effectus naturalis non dicitur monſtrum, niſi in quantum deficit à perfectione, quam habiturus erat ſecundum conſuetas leges, quas natura ſeruat in ſuis operationibus, ſed additur ſolita, vt denotetur rarò debere contingere talem defectum, vt monſtroſus appelletur, vnde fit, quod ſi in aliqua prouincia propter nimiam terræ fœcunditatem generentur proceræ ſtaturæ homines, qui gigantes vocantur, vel propter ſterilitatem pigmei, non debeant cenſeri monſtra naturæ, quia non fiunt præter naturæ leges, ſed iuxta eas cum natura, vt nunc de ea loquimur naturalia integra cum omnibus ſuis partibus comprehendat, ad quas leges etiam ea extenduntur. Rarus igitur eſſe debet effectus naturalis reſpectu totius naturæ, & cuiuslibet partis eius, vt monſtroſus appelletur. Additur tandem, *ſecundum ſpeciem* non vt ſignificetur alterius ſpeciei debere eſſe monſtrū ab effectibus conſuetis, quia hoc non eſt neceſſarium, vt per ſe patet, ſed vt intelligamus degenerare à naturali diſpoſitione ſpeciei debita ex vi generationis, vt ſi biceps homo, vel monoculus generetur, hoc eſt cum duplici capite, vel cum vno tātum oculo: cum vnum ei debeatur caput, & duo oculi ex vi generationis.

Secundò enumerare oportet cauſas ob quas monſtra ſolent accidere, & cum monſtra contingant ex corruptione vel defectu alicuius principij ad generationem concurrentis vt docet Ariſtoteles 2. libro Phyſicorum textu 82. quot ſunt principia, quæ corrūpi, vel deficere poſſunt, tot erunt cauſæ monſtroſi effectus. Principia autem ſunt quinque vt colligitur ex eodem Ariſtotele, libr. 4. de generatione animalium cap. 4. & 8. ex Plutarco libr. 5. de placitis Philo. cap. 8. ex Galeno, de hiſtoria Philoſophiæ capit. 13. ex Alberto Mag. 2. libr. Phyſ. tract. 3. capit. 3. nam primò concurrit virtus, ſeminalis formatiua fœtus, per quam formantur, & diſtinguuntur membra. Secundò materia ipſa ſeminis, in qua recipitur forma viuentis. Tertiò locus, in quo formatur, & recipitur idem fœtus, qui appellatur matrix fœminæ. Quartò permixtio primarum qualitatum, quibus cōplexio animalis conſtat, debita temperatura, ſalus, & integritas. Quintum atque poſtremum extrinſecum eſt, nempe ſalubritas regionis, aut inclementia, influxus ſiderum, & aliarum cauſarum vniuerſalium. Ex defectu igitur, vel corruptione, aut incongruentia alicuius ex his contingunt monſtra in generatione naturali, quorū defectuum explicatio in particulari ad medicos pertinet, & ideò eis relinquenda eſt. 38

His expoſitis, prima opinio circa propoſitam quæſtionem aſſerit duo eſſe conſideranda in monſtro, nempe ſubſtantiam eius, & obliquitatem ſeu defectū ra- 39

tione cuius vocatur monſtrum, & quantum ad ſubſtantiam, ait eſſe per ſe intentum à natura, non quantum ad obliquitatem, ſeu defectum. Ita Themiſt. in commentarijs 8. capitis. Et probatur hac ratione, quia monſtrum vocatur tale propter defectum, ratione cuius dicitur etiam malum, aut peccatum naturæ, ſed nemo intendens ad malum operatur, vt docet B. Dionyſ. 4. cap. de diuinis nom. parte 4. ergo natura in ſuis operationibus non poteſt monſtrum intendere ratione defectus conſiderati.

40 Secunda opinio duobus alijs modis aſſerit eſſe conſiderandum monſtrum, primò in ordine ad cauſam intendentem generationem, qualis eſt virtus formatiua fœtus: ſecundò, in ordine ad cauſam impedientem, & ab illa cenſet non eſſe per ſe intentũ, bene tamen ab iſta. Ita Toletus 2. li. phyſ. q. 13. Quod probatur etiam, quia cauſa per ſe intẽdens generationem per ſe intendit producere effectum ſecundum perfectionem debitam ſuæ ſpeciei: ergo repugnat per ſe intẽdere, quod ab eadem perfectione deficiat, ſed monſtrum dicit defectum talis perfectionis; ergo repugnat, quod per ſe intendatur à tali cauſa, ſed à cauſa impediente intendi poteſt, quia licet illam non efficiat per ſe, efficit tamen illud, ad quod frequenter ſequitur talis deformitas, vt ſi producat nimium calorem, vel frigiditatem, aut quid ſimile, ad quod ſequi ſolet deformitas monſtri.

41 Tert. opinio tenet nec à ſola cauſa impediente, neque à ſola cauſa impedita, ſed ab vtraque ſimul concurrente cum omnibus circumſtantijs per ſe ſecundo intendi. Ita ſentiunt Conim. 2. lib. phyſ. cap. 9. q. 6. art. 1. & probant, quia ſæpe contingit, quod cauſa impediens non produceret monſtrum, niſi etiam cauſa impedita ad proximum fundamentum deformitatis concurreret, vt dũ ex materiæ ſuperfluitate, equus biceps generatur, non fieret tale monſtrum, niſi parentes ſuppeditarent materiam, & effectiuè concurrerent ad producendum ſuperfluum caput; ergo neceſſe eſt concedere, quod ab vtraque fiat, atque etiam, quod ab vtraque intendatur per ſe ſecundo. Probatur hoc vltimum, quia licet cauſa impedita monſtruoſum defectum refugiat ex primaria intentione, ſed prout coniungitur cum impediente, quaſi primariam intentionem, tanquam impoſſibilem relinquens, ad productionem monſtri inclinatur, & hoc eſt illud per ſe ſecũdo intendere. Quod videtur aſſerere Ariſtoteles 4. lib. de gener. animalium cap. 4. vbi generationem monſtri vocat excurſum, aut digreſſionem naturæ, quaſi dicat naturam digredi à primo ac proprio inſtituto, dum generat monſtrum, & ideò quaſi ſecundaria intentione illud intendere.

Vltima opinio concedit monſtrum nõ intendi per ſe à cauſis particularibus, ſed reſpectu earum cauſalem eſſe effectum, eſſe tamen per ſe intentum à cauſis vniuerſalibus, nempe à corporibus cœleſtibus & aſtris eis adhærentibus, ſic ſentit P. Suarius Tomo 1. Meta. diſp. 19. ſect. 12. num. 4. fundamentum huius ſententiæ eſt, quia cauſæ particulares limitatæ ſunt ad particulare inſtitutum vnius, vel alterius effectus, quare non poſſunt intendere per ſe defectus circa eum contingentẽs, bene tamen cauſæ vniuerſales maiorem ambitum, atque intentionem habẽtes; ergo quæ per ſe non poſſunt intendi à cauſis particularibus, intenduntur à cauſis vniuerſalibus, quia ſub vniuerſali earum virtute continentur. 42

Pro ſolutione huius quæſtionis valde notandum eſt; primò naturam duobus modis ſumi poſſe, pro cauſis ſecundis natura- 43

Digitized by Google

turalibus inter ſe ordinatis,aut pro cauſa prima eas producente &ordinante,&iuxta vtramq; acceptionem naturæ decernere oportet,an,&quo modo môſtra ſint ab ea intenta.Secundò notandum eſt,duplicem eſſe intentionem naturę primariam,& ſecundariam,primaria vocatur illa,quam præ oculis habet in ſuis operationibus,& hæc eſt rem generare ſecundum perfectionem debitam ſuæ ſpeciei. Secundaria intentio naturæ dicitur illa, quæ ſtatim poſt primariam ſequitur,dum primaria locum non habet, vel dum locum habere non poteſt, niſi medio alio, quod ideò dicitur ſecundaria intentione intendere. Gratia exempli. Natura per ſe primò intendit generationem ignis, ſed hanc non poteſt conſequi, niſi media corruptione ligni, ideò hanc dicitur ſecundaria intentione intendere, vel per ſe ſecundo.Vtrumq; membrum huius diſtinctionis continetur expreſsè in doctrina Ariſtotelis 7.lib.de gener.animal. cap.3.ad finem,vbi aſſerit naturam in humana generatione marem ſemper intendere primaria intentione,ſed dum non poteſt marem producere propter debilitatem virtutis formatiuæ,producit fœminam,quæ non eſt aliud, quam læſus mas.

44 His ſuppoſitis noſtra ſententia tribus concluſionibus explicatur,prima eſt,natura ſumpta pro ſecundis cauſis naturalibus non intendit monſtra per ſe primaria intentione,probatur hæc, quia euidens eſt naturam,tam pro primis, quam pro ſecundis cauſis, ex ſe intendere perfectam aſſimilationem effectus cum cauſa,à qua producitur; ergo ex ſe intendit effectum producere ſecundum omnem perfectionem debitam ſuæ ſpeciei, ſed quod natura ex ſe intendit,dicitur intendere primaria intentione; ergo perfectam hanc aſſimilationem effectus primaria intentione intendit, ſed monſtrũ vt tale deficit ab ea,vt per ſe eſt manifeſtum;ergo non poteſt per ſe intendi à natura primaria intentione.

Secunda concluſio, monſtrum eſt per ſe intentum ſecundaria intentione, non ſolùm à cauſis vniuerſalibus, ſed etiam à particularibus per ſe concurrentibus ad generationem,& ab eis non ſolùm, vt ſimul ſumptis,ſed etiam à qualibet ſecundum ſe.Hæc concluſio ſimul cum præcedenti habetur expreſsè apud D.Thom. in 4.d.36.q.1.art.1.ad 2.his verb. *Nihil prohibet eſſe aliquid contra naturam,quãtum ad primam intentionem ipſius,quod non eſt contra naturam, quantum ad ſecundam eius intentionem, ſicut omnis corruptio & defectus, & ſenium eſt contra naturam,vt dicitur in ſecundo cœli, , & mundi, quia natura intendit eſſe,& perfectionem, non tamen eſt contra ſecundam intentionem naturæ, quia ex quo natura non poteſt conſeruare eſſe in vno,conſeruat in altero,quod generatur corruptione alterius, & quando natura non poteſt perducere ad maiorem perfectionem,intendit ad minorem:* 45

46 Ex quibus efficax ratio deducitur ad probandam ſecundam hoc modo, natura quantum eſt ex ſe,hoc eſt primaria intentione intendit effectum producere cum omni perfectione debita ſuæ ſpeciei,quod ſi hoc non poteſt conſequi ob defectum aliquem, vel impedientem cauſam,intendit ſaltem eum producere ſub eſſe imperfecto, & hoc quidem non primaria intentione, vt patet, ſed ſecundaria ſuccedente loco primariæ, quando hæc non poteſt ad effectum perduci naturaliter, ſed monſtrum dicit effectum naturalem cum imperfectionibus ex exceſſu, vel defectu per accidens contingentibus; ergo per ſe intentum eſt ſecundaria intentione. Et id quidem non ſolùm ab vniuerſalibus cauſis nec ſolum à particularibus ſimul ſumptis, vel cum cauſa impediente,ſed à quacunque cauſa ſecunda per ſe ad illum concurrẽte, quia

Digitized by Google

æquè probat ratio de omnibus, ac de ſingulis, neque opus eſt ad ſolas vniuerſales recurrere, quia æquè probat de particularibus. Sed nec opꝰ eſt recurrere ad cauſam impedientem, à qua non poteſt eſſe vllo per ſe intentum monſtrũ, quia nulla cauſa per ſe intendit impedire generationem, nec primaria, nec ſecundaria intentione, ſed ſolum producere proprium effectũ, ad quē omnino per accidens eſt, quod generatio impediatur, vel monſtrũ generetur.

47 Sed aduerſus hanc ſecundam concluſionem poteſt eſſe argum. difficile, quia mõſtrum, vt ex definitione eius ſuperius deſignata conſtat eſſe effectum per accidens, & rarò contingens; ergo eſt effectus caſualis, ſed caſuale eſt, quod ſequitur, præter intentionem cauſæ per ſe operantis, vt probat percuſsio lapidis deſcendentis; ergo pugnat cum ratione effectus caſualis, quod vllo modo ſit per ſe intentus à natura, & ex conſequenti cum ratione monſtri, quod effectus caſualis eſt. Reſpondeo, concedendo primum antecedens, quod monſtrum ſit effectus per accidens ſimpliciter loquendo, quia per ſe intentum ſimpliciter illud ſolũ dicitur, quod intēditur primaria intētione, quod verò ſecundaria tantum, non niſi ſecundum quid, & ideò ſimpliciter dicitur euenire per accidens, & præter intentionem, & ſi rarò eueniat, dicitur etiam caſuale, ſi à cauſa naturali, fortuitum verò, ſi à cauſa libera: & cum monſtrum non ſit per ſe intentum primaria intentione, ſed ſolum ſecundaria, & rarò etiam eueniat,

48 caſuale ſimpliciter vocatur. Itaq; non pugnant ſecum duo hæc, videlicet, aliquid eſſe per ſe intentũ ſecundaria intētione, & eſſe ſimpliciter præter intentionem; cum intentio ſimpliciter de ſola primaria dicatur, de ſecundaria verò ſecundum quid. Nec etiam eſſe per ſe intentum ſecundaria intentione, & ſimpliciter euenire per accidens, & caſuale vocari, aut fortuitum, ſi rarò eueniat. Ideò dicimus monſtrum eſſe effectum per ſe, & per accidens diuerſis conſiderationibus, & appellationibus, atque etiam eſſe per ſe intentum à natura, & eſſe effectum per accidens, atq; caſuale. Eſt quidem effectus per ſe ſolum ſecundum quid, in quantum intentum à natura ſaltem ſecundaria intentione, ſed per accidens ſimpliciter, in quantum non cadit ſub primaria eius intentione, & quia ſolum eſt neceſſarium, ſemper aut frequenter euenire ea, quæ primaria intētione naturæ intenduntur, quæ verò ſecundaria poſſunt rarò euenire & caſualia vocari, non repugnat, quod monſtrum ſit per ſe intentum ſecundaria intētione naturæ, & rarò eueniat, & propterea cauſale dicitur, ſi enim ſumantur à natura, tanquam medium, ad illa, quæ per ſe primò intendũtur, ſemper aut frequenter euenient, vt patet de corruptione rerum, nō minus ſemper aut frequenter ſaltem eueniente, quam generatione earundē. Si verò eueniant ex aliqua cauſa impediente aut ex imbecillitate cauſæ per ſe, rarò ſolent euenire, ſed nihilominus per ſe intenta dicuntur ſecundaria intentione, & ita ſe habent monſtra.

Sed rurſus argui poteſt contra hanc 49 doctrinam, nam ex ea ſequitur nullũ dari effectum purè caſualem, & omninò præter intentionem naturæ. Probatur conſequētia, quia omnis effectus erit per ſe intentus, ſaltē ſecundaria intentione, quod ſufficiet; ergo non omninò præter intentionem naturæ, nec omninò per accidens nec ideò omninò, vel purè caſualis. Quod contradicit doctrinæ Ariſto. & omnium. Huic tamen arg. neganda eſt conſequentia, quod nullus effectus purè caſualis, & omninò præter intentionem naturæ detur, quia cauſa per accidens duplex eſt, & etiam

etiam

Digitized by Google

etiam duplex effectus per accidens, vna eſt cauſa purè per accidens, quæ nec per ſe primò, nec per ſe ſecundò influit in effectum, ſed omninò per accidens, & ideò effectus ſequitur omnino præter intentionem eius, & dicitur purè per accidens, & purè caſualis, & talis eſt percuſsio à lapide deſcendente, & lapis ipſe deſcendens talis cauſa. Non dicitur autem talis cauſa influere vllo modo per ſe, quia effectus, qui ſequitur, non habet naturalem connexionem cum eo, quem per ſe primò intendit, nec ad illum aliquo modo pertinet, ideò coniūctio cauſæ cum eo non poteſt eſſe vllo modo per ſe, ſed per accidens omnino eſt, & caſualis ſemper vocatur. Alia eſt cauſa nō purè per accidens, quia licet non per ſe primò influat in effectum, ex conſequēti tamen influit, quia effectus, qui ſequitur: naturalem habet connexionem, cum eo, quem per ſe primò intendebat, aut propter imbecillitatem eiuſdem cauſæ per ſe, aut propter aliam cauſam contrariam naturaliter ei coniunctam. Et effectus talis cauſæ non ſequitur purè per accidens, licet rarò eueniat, ſed aliquo modo per ſe, nec dicitur purè caſualis, ſicut primus, ſed aliquo modo procedens ex intentione naturæ ſaltem ſecundaria.

50 Tertia concluſio, ſi natura ſumatur pro cauſa prima producente, ordinante ac dirigente ſecundas, tam vniuerſales, quam particulares ad productionem ſuorum effectuum, verum eſt, ac neceſſarium ſimpliciter, quod monſtrum ſit per ſe intentum à natura, & non ſit effectus per accidens, neq; caſualis, ſed per ſe. Quam vt ſimul explicemus, & probemus, notandum eſt voluntatem diuinam, per quam concurrit ad productionem monſtri duplicem eſſe noſtro modo intelligendi, prima eſt quaſi conditionata (quam antecedentem, & inefficacem vocant Theologi) per quam concurrit cum cauſa impedita, tribuens ei concurſum ſuæ imbecillitati proportionatum, per quem poſſet effectum producere ſecundum perfectionem per ſe primò intentam, niſi obſtaret cauſa impediens, quam non poteſt vincere cum tali concurſu, ſed non datur ei maior, quia prima cauſa concurrit cum ſecundis ſeſe accommodans conditioni earum, & ideò non tribuit eis omnē concurſum, quem poſſet, imò neq; omnem, qui neceſſarius foret ad vincendum con- 51
trarias ſuperuenientes, & efficaciter producendos effectus iuxta primariam intētionem, ſed ſolum illū, quem natura earū petit, & cum natura impedientis cauſæ, poſtulet maiorem, maior ei conceditur, & minor cauſæ intendenti generationē, quia conditio eius non poſtulat maiorē: vnde ita concurrit Deus cum vtraq;, vt ſimul permittat hanc ab illa ſuperari, & monſtrum ſequi, quod ideò dicimus intendere alia voluntate, quæ vocatur abſoluta, & efficax, per quam efficaciter vult cauſam per ſe intendentem generationem, vel ab impediente, vel à propria imbecillitate vinci, & ita non producere effectum in ſua perfectione, vt intendebat, ſed cum imperfectione, & defectu, cum quo generatur monſtrum. Et ecce quo pacto effectus, qui dicitur per accidens ſimpliciter reſpectu cauſarum ſecundarum, reſpectu primæ dicitur ſimpliciter per ſe, quia ex voluntate abſoluta, & efficaci eius prouenit, vt cauſæ ſecundæ ita ordinentur, quod prima earum intentio impediatur, & ſolum ſequatur effectus ſecundariæ intentionis, qui licet reſpectu illarum præter intentionem dicatur, per accidens, & caſualis, ſed reſpectu primæ cauſæ per ſe intentus & non caſualis dicitur.

Ad argu. primæ opinionis concedenda eſt maior, quod monſtrum, vt tale ſit malum

Digitized by Google

malum naturæ, ſed minor diſtinguenda, quod nemo intendens ad malum operetur, nam de primaria intentione verum eſt, non de ſecundaria, etiam in malo morali, quod eſt peccatum & malum ſimpliciter, & nihilominus illud ſecundario intendit peccans, quia eo ipſe, quod per ſe primo vult obiectum contra rationem & legem Dei, ex conſequenti, & ſecundario vult malitiam peccati neceſſariò ſubſecutam. Non eſt ergo contra rationem monſtri, etiam formalem, quod ſit intentum à natura ſecundaria intentione, licet primaria intendi repugnet. Sed à primo agente poteſt per ſe intendi, quia malum naturæ non eſt malum ſimpliciter, ſed aliquid habet entitatis & bonitatis poſitiuæ, licet imperfectæ, quam poteſt Deus per ſe intendere, licet non poſſit intendere malum morale, quod eſt peccatum, quia nihil habet bonitatis in ſua ratione formali, quæ per ſe ab eo intendi poſsit, ſed omnino eſt receſſus à ſua voluntate.

53 Ad argum. 2. opin. concedendum eſt antecedens, ſed diſtinguendum conſequens, quod repugnet cauſam per ſe generationis per ſe intẽdere, quod effectus deficiat à perfectione debita ſuæ ſpeciei, nam de primaria intentione verum eſt, de ſecundaria falſum, vt explicatum eſt à nobis.

Argum. 3. opinionis concedendum eſt, quantum pertinet ad cauſam ſecundam per ſe intendentem generationem, ab hac enim per ſe ſecundo intentum eſt monſtrum, ſed à cauſa impediente nullo modo, ſed omnino præter intentionem eius ſequitur, quia impedimentum non habet naturalem connexionẽ cum effectu, quẽ per ſe intendit talis cauſa, nempe cum productione caloris, ſed ex concurſu omnino per accidens cum generatione effectus per ſe intenti ab alia ſequitur, ſicut percuſsio lapidis ex concurſu omnino per accidens cum homine. Fundamentum denique vltimæ opinionis nihil probat, quia ſicut certum eſt de cauſis ſecundis particularibus primaria intentione intendere, quod effectus conſequatur omnem perfectionem debitam ſuæ ſpeciei, ita eſt certum hoc idem intendere cauſas ſecundas vniuerſales. Et ſicut eſt etiam 54 certum de illis ſecundaria intentione intendere, quod idem effectus generetur cum tali defectu, ſuppoſito, quod non poſſunt perfectionem per ſe primò intentam ei tribuere, ita eſt certum hoc idem intendere cauſas vniuerſales, ſuppoſito, quod non poſſunt medijs particularibus eandem perfectionem intentam ei tribuere. Itaque nullum eſt diſcrimen inter particulares, & vniuerſales cauſas comparatas ad monſtrum, ſed ſicut ab illis non poteſt eſſe per ſe intentum primaria intentione, & neceſſe eſt, per ſe illud intẽdere intẽtione ſecundaria, ita de vniuerſalib. dicendum ſit. Et hæc de ſecundo li. annotaſſe ſufficiat.

Finis ſecundi libri Phyſicorum.

IN TER-

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

DEFINIENS Ariſto. naturam in initio ſecundi libri collocauit motum in definitione eius, cuius natura ſtatim explicari debuit, vt definitio eadem perfectè cognoſceretur, atq; etiam, vt prima paſsio entis naturalis, (quod proprium eſt obiectum totius Philoſophiæ naturalis(de illo poſſet in hoc opere demonſtrare. Et quia motus de genere continuorum eſt, quibus conuenit finita eſſe, vel infinita ſtatim explicato motu debuit explicari infinitum, horum igitur duorum notitiam tradit Ariſt. in hoc 3. lib. quem propterea in duas partes diuidere poſſumus, nam in prima parte agit Ariſt. de his, quæ ad motum pertinent per tria capita, & in 2. de his, quæ pertinent ad infinitum per alia quinque.

CAPVT PRIMVM.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem natura quidem eſt principium motus, & mutationis, &c.

Breuis expoſitio Text.

1 INTENTVM Ariſt. cap. præſenti eſt, quædā nobis tradere neceſſaria ad inueniendam definitionem motus, quam cap. ſequenti aſsignat. Hæc autem ſunt duo, nempe tres diuiſiones, & propoſitio quædam vniuerſalis pertinens ad naturam, & ſpecies eiuſdem motus, & ideò in duas partes diuiditur caput.

Prima diuiſio eſt eorum, quę ſunt, quędam ſunt in actu, & non in potentia: quędam in potentia, & non in actu: alia partim in actu, & partim in potentia. Illud dicitur eſſe in actu tantum, quod habet formam in ſummo gradu perfectionis, quem talis forma poteſt habere naturaliter, vt ignis habet calorē in ſummo gradu, quem vocamus, vt 8. & ideò non eſt vllo modo in potentia calidum, ſed in actu tantum. Aliud eſt ſolum in potentia, quod nihil caloris habet, licet habere illum poſsit, vt aqua. Aliud tandem partim in actu eſt, & partim in potentia, quia aliquid formæ habet, & aliud ei reſtat acquirendum, & ita ſe habet lignum, dum calefit.

Secunda diuiſio eſt entis in actu, vel, 3
vt commune quid ad actum & potentiam in hoc aliquid, quod eſt ſubſtantia, & in quantum, quale, & ad aliquid, ac reliqua decem prædicamenta omnibus nota.

Tertia verò diuiſio ſolius relationis eſt, quæ relatiuè dicuntur (ait) Ariſto. quædam dicuntur per ſuperabundantiā, & defectum, vt duplum, & dimidium, alia ſecundum, actiuum, & paſsiuum, vt motiuum, & mobile. His diuiſionib. traditis in prima parte; quandam propoſiti-

Digitized by Google

onem vniuerſalem proponit in ſecunda pertinentem ad naturā motus, & eſt hæc. *Motus non eſt præter res ipſas, circa quas verſatur,* quaſi dicat motum non eſſe extraneum ab illis prædicamētis, circa quæ verſatur, ſed ad naturam eorum pertinere tanquā modum, & ita ſicut quatuor ſunt genera entis circa quæ verſatur, nēpe ſubſtantia, quantitas, qualitas, & vbi, ita quatuor ſunt genera motuum, generatio, quæ verſatur circa ſubſtantiam, augmētatio, circa quantitatem, alteratio, circa qualitatem, & latio, aut motus localis circa prædicamentum vbi,

CAPVT SECVNDVM.

TEXTVS ARIST.

Diuiſio autem ſecundum vnumquodque genus, hoc quidem eſſe actu, aliud autem potentia eius, &c.

Breuis expoſitio Text.

4 INtentum Ariſtot. in hoc ſecundo capite eſt aſsignare definitionem motus. Diuiditur autem in duas partes, in prima aſsignat definitionem motus, & ſingulas partes eius explicat, in ſecunda docet motum non eſſe actum mouentis, ſed mobilis. Definitio motus talis eſt, motus eſt, *actus entis in potentia, ſecundum, quod in potentia.* Si enim verum eſt, quod aliquid ſolum eſt in actu, & aliud ſolum in potentia, aliud tandem partim in actu & partim in potentia, certum eſt illud quod ſolum eſt in actu, vt tali, non moueri, ſed quieſcere in actu illo, nec mouetur, dum ſolam habet potentiam ad talem actum, ſed in ea etiam quieſcit, alioqui omne, quod habet potentiam ad aliquid, eo ipſo eſſet in perpetuo motu, quod patet eſſe falſum, reſtat igitur vt illud moueatur, quod partim de actu habet & partim ei reſtat habendum. Gratia exempli, lignum non mouetur ad calorem, dum ſolum habet potentiam ad illum, nec dum iam habet quidquid habere poteſt, ſed dum aliquem gradum eius habet & alius, vel alij gradus reſtant ei acquirendi, & ideò aſſerit bene definitio, quod motus ſit actus entis, exiſtentis quidem partim in actu, & partim in potentia, & ſecundum, quod in potentia eſt ei conueniens. Duplex namque actus eſt, vnus perfectus, qui ſolum habet conſtituere ſubiectum in actu, & non relinquit ipſum in potentia, vt calor ſummus, alter eſt imperfectus, qui conſtituit quidem ſubiectum in actu, non tamen omnino, ſed ex parte, atque etiam ex parte relinquit illud in potentia ad aliquid eiuſdem formæ ſuſcipiendum. Sed actus iſte imperfectus adhuc eſt duplex, vnus qui licet imperfectus ſit, ſimpliciter tamen conſtituit ſubiectum in actu, non ordinans illud ad vlteriorem perfectionem, & talis eſt calor remiſſus exiſtens in aqua, dum iam non calefit, alius eſt actus imperfectus ita actuans imperfectè ſubiectum, vt illud ſimul ordinet ad vlteriorem perfectionem recipiendam, & talis eſt motus, qui ideò dicitur actus entis in potentia, vt ſignificetur eſſe imperfectum, & ſecundum quod in potentia, vt ſignificetur alia eius imperfectio, quia non ſolum, non plenè actuat, ſed ſic imperfectè, vt ex propria ratione ordinet idem ſubiectum ad vlteriorem perfectionem eiuſdem formæ acquirendam, quod non habet calor remiſſus, duas itaque imperfectiones motus voluit ſignificare Ariſtoteles illis duabus particulis definitionis. *Actus entis in potentia, & ſecundum, quod eſt in potentia,* vt calefactio eſt actus ligni exiſtentis in potentia, quia dum mouetur, aliquid iā caloris habet, ſed ita calefactio illud actuat, vt ordinet ſimul ad vlteriorem calorē recipiendum, & hoc eſt eſſe actum eius, & quia

Digitized by Google

& quia calor remiſſus non habet ſecundum, licet primum habeat, nō eſt motus.

5 Probat ſingulas partes definitionis, & primam quod motus ſit, *actus*, hac ratione id per quod aliquid conſtituitur formaliter in actu: cum prius eſſet in potentia, eſt actus eius, ſed dum aliquid mouetur, per motum ipſum conſtituitur in actu: cum prius eſſet in potentia, vt ædificabile dicit potentiam, & dum ædificatur, dicimus reduci ad actum, ædificatio autem motus eſt: ergo motus eſt actus. Secūdam particulam, quod ſit, *actus exiſtentis in potentia*, ſic probat, actus dicitur proprius alicuius, in quo ſemper inuenitur, & non in alio, vt lumen eſt proprius actus diaphani, quia nunquam inuenitur in alio corpore, ſed motus ſemper reperitur in eo, quod eſt in potentia, & nūquam in alio; ergo proprius actus eſt exiſtentis in potentia. Probat tandem, tertiam, nempe, *in quantum eſt in potentia*, quia id, quod mouetur, præſupponitur eſſe ens actu, alioqui non poſſet moueri, ergo motus eſt actus exiſtentis in actu, ſed quia non conuenit ei, vt eſt in actu, quia pro eo acquirendo, quod aliquid iam habet actu, non mouetur, ſed pro eo ſolo, quod non habet, vt illud conſequatur; ergo non ſatis eſſet dicere in definitione, quod motus ſit actus exiſtentis in potentia, ſed neceſſe fuit addere, *ſecundum quod eſt in potentia*,
6 vt hoc exemplo fit manifeſtum, æs eſt in potentia ad formam ſtatuæ, & eſt etiam actu ęs, non tamen cōuenit ei motus, per quē formatur in ſtatuam, in quātum eſt actu æs, alioqui ſemper moueretur, ergo conuenit ei, in quantum eſt in potentia ad ſtatuam.

In ſecunda parte capitis docet motū eſſe actum mobilis, & non mouentis, nā cum contingat aliquid ſimul mouere aliud, & etiam moueri, vt dum ignis calefacit aquam, frigeſieri ab ea, poſſet aliquis dubitare, an igni conueniat motus infrigidationis, vt mouens eſt, vel vt mobilis. Et reſpondet Ariſtot. non conuenire ei, vt mouenti, ſed vt mobili, quod ſic probat, mouere aliud habet aliquid per virtutē motiuam, quam actu poſſidet, vt ignis mouet aquam motu calefactionis per virtutem caloris, quem actu habet, ſed motus eſt actus entis in potentia, in quātum eſt in potentia, hoc eſt in quantum tendit ad acquirendum id, quod non habet, ergo non eſt actus mouentis, aut motiui, vt talis, ſed mobilis, vt mobile eſt, & ideò hoc etiam modo definiri poteſt motus, *eſt actus mobilis, prout mobile eſt.*

CAP. III. QVOD ACTIO & paſſio ſint idem motus.

TEXTVS ARIST.

Et quod dubitatur, etiam manifeſtum eſt, quod motus eſt in ipſo mobili, &c.

Breuis expoſitio text.

INTENTVM huius capitis eſt oſtendere eundem motum realem eſſe, qui 7
procedit à mouente, & recipitur in mobili, & eſſe actum vtriuſque ſed rationę formali diſtinctum, vt procedit à mouēte, & vt recipitur in mobili, & ſub ratione illa formali eſſe actionem, ſub hac verò paſſionem. Diuiditur autem in tres partes, in prima per modum dubij, vel quæſtionis proponit, an idem ſit actus motiui, & mobilis, vel diuerſi, dubiamq; reddit quæſtionem arguens in fauorem vtriuſq; partis. In ſecunda reſpōdet quęſtioni pro affirmatiua parte, & in tertia ſoluit argumēta negatiuæ. Motus procedit à mouēte, & recipitur in mobili, meritò ergo dubitatur, an idem motus ſit actus mouētis & mobilis, & cū motus ſit

actus entis, idem eſt, ac ſi dubitetur, an idem modus, qui eſt actus mouentis, ſit etiam actus mobilis, vel alius ſit actus mouentis, & alius ſit actus mobilis. Et rurſus cum motus, vt egreditur ab mouente, vel agente ſit actio, & vt recipitur in mobili, vel paſſo ſit paſſio, idem eſt etiam, ac ſi dubitetur, an actio & paſſio ſint idem actus realis, vel diuerſi. Et probatur quod ſint diuerſi hoc arg. actus mouentis eſt actio, actus mobilis eſt paſſio, actio & paſſio ſunt diuerſi actus; ergo actus motiui, ſeu mouentis, & mobilis non eſt idem, ſed diuerſus. Minorem ſic probat, quia ſi actio & paſſio ſint idem actus, ſequuntur quatuor inconuenientia: primum, quod rerum ſpecie diuerſum quales ſunt motiuum & mobile, ſit idem actus. Secundũ, quod ſimpliciter dicendum ſit idem eſſe actionem cum paſſione, vt quod idem ſit doctio, quæ eſt actus agentis, cum doctrina, quæ eſt actus addiſcentis. Tertium, quod idem ſit agere & pati, docere, & addiſcere. Quartum, quod omne docens addiſcat, & omne agens patiatur, quæ omnia falſa ſunt; ergo falſum erit, quod idem ſit actus mouentis, & mobilis. Propoſita verò parte, quod ſint idem actus,
8 ita arguit. Si eſſent diuerſi aut vterq; eſſet in agente, aut vterq; in paſſo, ſeu mobili, vel actio in agente, & paſſio in patiente, vel è contra in agente paſſio, & in patiente actio, ſed nullo ex his modis ſe habere poſſunt; ergo non ſunt diuerſi. Minorem ſolum probat Ariſto. quantum ad ſecundum, & tertium membrum, quia euidens per ſe eſt, quod ſi eſſent diuerſi actus, neque vterq; poſſet eſſe in mouẽte: cum motus ſit actus entis in potentia, & actus mobilis, prout mobile eſt ex capite præcedente, quare non poteſt non eſſe in mobili, atq; etiam eſt euidens quod non poſſit eſſe paſſio in agente, quod non de-
9 nominat paſſum. Probat igitur quantum ad ſecundum, quod nõ ſint diuerſi actus, ita vt actus, qui eſt actio ſit in agente, & paſſio in paſſo, quia ſi motus, qui eſt actio eſſet in agente, agens vt agens moueretur, & ex conſequenti omne agens moueretur, & ita moueretur primum agẽs. Probat conſequentiam, quia ſicut repugnat non eſſe album illud, in quo eſt albedo, ita non moueri illud, in quo eſt motus. & ſicut euidens eſt, quod ſi homo, vt homo eſt albus, omnis homo ſit albus, ita eſt euidens, quod ſi agens, vt agens mouetur, omne agens moueatur. Probat denique quod vterq; actus non ſit in mobili, quia ſequeretur aliquem actum nempe actionem, non eſſe in proprio ſubiecto, quod eſt agens, atq; etiam, quod idem mobile ſimul moueretur duplici motu tendente in eandem formam & vtrumq; eſt falſum.

In ſecunda parte reſpondet quæſtioni 10
pro affirmatiua parte, dicens motum eſſe eundem actum realem vtriuſque, nempe mouentis, & mobilis, ab illo quidem egreſſus, & in hoc receptus, ſed diſtinctum ſecundum diuerſas rationes formales, vt eſt actus vnius & alterius, & ita poſſe vtrumq; diuerſa ratione denominare, nam vt conſideratur egrediens ab agente eſt actus eius, vt à quo egreditur, & dicitur actio denominans illud agens, ſed vt cõſideratur recipi in paſſo, dicitur paſſio, & denominat ſubiectum, in quo recipitur paſſum.

In tertia tandem parte reſpondet arg. negatiuæ partis, negando, quod aliquod inconueniens ſequatur ex eo, quod idem ſit actus motiui, & mobilis, quia non eſt vtriuſq; vt ſubiecti, hoc enim modo impoſſibile eſſet, ſed vnius eſt, vt principij, nempe mouentis, & alterius, vt ſubiecti, nempe mobilis, quod poſſibile eſt: cum diuerſas rationes formales habeat, egredientis, & recepti, & ſecundum eas poteſt vtrumq; denominare. Nec ſequitur

idem

Digitized by Google

idem eſſe agere, & pati, aut actionem, & paſſionem, vel docere & diſcere, aut doctionem & diſciplinam, quia in his locutionibus ſumuntur formaliter, & ideò abſolutè ſunt falſæ, niſi addatur eſſe idē realiter, in quo ſenſu veræ ſunt abſq; vllo incommodo.

TRACTATVS I.
De Motu,

VT melius ea, quæ pertinent ad naturam, & rationem motus diſcutiantur ſub vno tractatu proponenda ſunt, & per ſuas quæſtiones debito ordine examinanda ex principiis, in his capitibus traditis, & explicatis ab Ariſtot.

QVAESTIO I.

An definitio motus aſſignata ab Ariſtotele ſit bona.

PRimum, quod circa motum præſupponi debet, in quo fundantur cætera eſt, motum eſſe in rerū natura, quod negauit Zeno Philoſophus antiquior Ariſt. propter hoc arg. ſpatium, per quod fit motus localis, & latitudo cuiuſcumq; formæ, quę poſſet acquiri per motum, eſt diuiſibile in infinitum; ergo habet infinitas partes proportionales, ſed infinitum non eſt pertranſibile; ergo nullam partē ſpatij poteſt pertranſire mobile per motum, nec poterit proinde moueri, & ita nec dabitur motus, nec erit poſſibilis. Hæc tamen poſitio ſtultitiæ arguit, quia euidens experiētia omnib. notiſsima, cōuincit moueri corpora de vno loco in alterum, & ſpatium pertranſire, ſed ea, quæ omnibus ſunt manifeſta negare ſtultum eſt, ergo ſtultum erit negare motum, benè igitur quidam alius antiquus Philoſophus de Zenone iſto negante motum dicebat, ambulando potius, quam rationib. aduerſus illum agendo impugnandū eſſe, vt vel ipſo motu ante oculos eius poſito conuinceretur. Argu. autem eius reſpondet facilè Ariſt. 6. libr. Phyſ. ſpatium quidem eſſe in infinitum diuiſibile, & infinitis partibus proportionalibus conſtare, ſed partes proportionales non facere rē maiorem, quia vna non eſt extra aliam, ſed plures immò infinitæ includuntur in qualibet, quare licet ſpatium in infinitis conſtet, finitum tamen eſt, & motu etiam finito, ſed habente etiam infinitas partes proportionales pertranſiri poteſt, & motus per illud fieri.

Suppoſito, quod motus ſit, ſcientifico ordine ſequitur explicandum, quid ſit, & quamuis alij motum definierint, ſola definitio Ariſt. recepta eſt in ſchola Philoſophica, quam ideò proponimus examinandam, vt ex ea intelligamus naturam motus. Definitio autem his verbis tradita eſt ab eo, ſecundo cap. huius lib. motus eſt, *actus entis in potentia ſecundum, quod in potentia*, quam his argu. impugnamus, vt ex eorum ſolutionibus intelligamus ſenſū m eius, primò, motus ab intrinſeco reſpicit vtrumque terminum à quo, & ad quem, cum ſit via quædam, & tendentia inter illos, ſed in definitione motus non explicatur reſpectus eius ad eoſdem terminos; ſed ſolum ad ſubiectum, vt ex verbis eſt manifeſtum; ergo nec eſſentia motus, & ita non erit bona. Secundò, integra definitio cōuenit formę, quæ acquiritur per motum, vt calori, quæ acquiritur per calefactionem, de qua conſtat non eſſe motum; ergo alijs à definito conuenit, quod vitioſum eſt. Probatur minor, quia calor remiſſus, qui producitur in ligno, eſt actus entis, & conuenit illi, in quantum eſt in potentia, nam ſic illud actuat, vt relinquat in potentia ad ſuſcipiendum alios gradus intentionis vſq; ad octauum; ergo eſt actus entis in potentia, & ſecundum quod in potentia, illiq; conuenit integra defi-

ſubiectum, ſed aliquid potentiæ relinquit actuandum, ipſum tamen non ordinat poſitiuè ad vlteriorem actum: vnde ſolum materialiter, & negatiuè dicitur relinquere ſubiectum in potentia, & ideò non conuenit illi ſecundum, quod eſt in potentia, quia verbum hoc poſitiuam, & formalem ordinationem potentiæ ad actum denotat, quam eſſentialiter dicit motus. Ad 3. diſtinguenda eſt minor cum
15 conſequenti, quia ſicut actus eſt duplex, perfectus & imperfectus, ita etiam forma, & ſicut actus imperfectus, alius eſt imperfectus accidentaliter, & alius eſſentialiter, ita etiam forma, & motus eſt actus, & forma eſſentialiter imperfecta, & quaſi in fieri, & ideò incompleta, non habens ex ſe ſpeciem, ſed reductiuè reducenda ad ſpeciem formæ perfectæ, ad quam acquirendam quaſi via, & tendentia eſt, & modus eius, & propterea, non niſi reductiuè pertinet ad prædicamenta terminorum, & ad poſtprædicamenta relegatus eſt inter modos rerum. Quod verò additur duplicem eſſe admittendam formam, & duplicem actum ſimul in eodem ſubiecto, nempe formam, quę acquiritur, & motum, concedendum eſt in eſſe imperfecto, & ita vt vna ordinetur ad aliam, & propter illam ſit, nempe motus propter terminum, adueniente autem forma perfecta, quæ eſt terminus perfectè acquiſitus: ceſſat motus, ſicut acquiſito termino ceſſat via & tandem ex his duobus actibus ſubordinatis vnus ſolum actuat, vt modus, nempe motus, non eſt autem inconueniens ſimul eſſe formam, & modum eius in ſubiecto.

QVAESTIO II.

An definitio motus conueniat mutationibus inſtantaneis, vel ſolum ſucceſſiuis.

16 MOtus duobus modus ſumitur, primò, pro quacunq; mutatione Phyſica ſiue ſucceſſiua ſit, vel inſtantanea. In qua acceptione generationem ſubſtantialem, & ſuo modo corruptionem, atque etiam illuminationem, & omnes mutationes ſubitò factas comprehendit. Secundo modo ſumitur proprius pro ſolis mutationibus per ſe ſucceſſiuis, quæ verſantur inter poſitiuos terminos oppoſitos, habentes latitudinem quandam, nòn ſimul, ſed ſucceſſiuè percurrendam, vel tranſeundam. In qua acceptione ſumpſit modum Ariſtot. 5. lib. Phyſ. & illum diſtinxit à mutationibus inſtantaneis, quæ non verſantur inter poſitiuos terminos latitudinem habentes, ſed inter eſſe, & non eſſe rei, aſſerens ad tria tantum prædicamenta terminari per ſe, nempe ad quantitatem, qualitatem, & vbi, & ideò has ſolas tres ſpecies habere: cum tamen in prima acceptione tot ſpecies habeat, quot ſunt mutationes diuerſæ, non ſolum ſucceſſiuæ, ſed etiam inſtantaneæ. Quærit igitur titulus quæſt. an motus definiatur ab Ariſtot. per definitionem explicatam quæſt. præcedenti, ſecundum primam acceptionem generalem, vel iuxta ſecundum ſpecialem.

Et prima opinio aſſerit non ſub prima acceptione, ſed ſub ſecunda definiri, & propterea definitionem illam nõ conuenire generationi, nec cæteris mutationibus momentaneis, ſed his tantum, quæ per ſe ſunt ſucceſſiuè, & proprijſſimè appellantur motus. Ita Sotus tertio libro Phyſic. quæſtione prima, Pererius libro decimotertio, cap. quinto, Conimb. 3. lib. Phyſ. cap. 1. qu. 1. ar. 2. Probatur hoc vnico arg. motus non ſolùm eſt actus entis in potentia, ſed etiam ſecundum, quod in potentia, qua voce ſignificatur ſic actuare ſubiectum, vt partim illud conſtituat in actu, & partim relinquat in potẽtia ad partes, vel gradus termini, perfectiores ſuſcipiendos, itaque ex parte dicit cer- 17

cit terminum acquiſitum,& ex parte acquirendum,ſed per mutationes inſtantaneas ſimul acquiritur totius terminus,& non per partes,vel gradus,cum ſit forma indiuiſibilis carens gradibus, vel partibus ſucceſſiuè acquirendis, vt patet de forma ſubſtantiali per generationem facta,& de tota ipſa ſubſtātia hominis, vel equi adæquatè terminante generationē, ergo tales mutationes non conſtituunt ſubiectum partim in actu, & partim in potentia, ſed ſimul,& totaliter in actu nullam potentiam ei relinquentes, quia perfectam formam, qui eſt perfectus actus ſimul,& perfectè actuans materiam vel ſubiectum inducunt, quare nec poſſunt ei conuenire, ſecundum quod eſt in potentia, vt dicitur in definitione motus.

18 Secunda opinio tenet motum definiri ab Ariſto.ſub prima acceptione comprehendente quaſcūque mutationes Phyſicas,ſucceſſiuas, vel inſtantaneas, ita D.Tho. 3.lib. Phyſic.lect.17. his verbis. *Accipit enim hic motum Ariſtot. communiter pro mutatione,non autem ſtricte ſecundum, quod diuiditur contra generationem, & corruptionem.* Et lib.5.tex.7.vbi ita ait. *Ariſt. lib.3. Phyſic. Vbi motum definiuit,accipit motum ſecundum,quod eſt commune omnibus mutationibus.* Idem etiam Simplicius, & Themiſtius capit.2.huius libri, & nos eam, non ſolum,vt probabiliorem, ſed vt magis ex mente Ariſtot.ſequimur,quia Ariſt.cap.2. tex.6.huius lib.ſtātim poſtquam definitionem aſſignauit, exempla eius poſuit, non ſolum in mutationibus ſucceſſiuis, ſed etiam in inſtantaneis, vt in generatione, & corruptione. Præterea,quia eundem motum voluit hic definire, quem in definitione naturæ poſuit, ſed ibi ſignificat communem mutationem

19 Phyſicam, vt in 2.lib. probauimus; ergo in eadem acceptione modo definitur.Sed probatur etiam ratione, quia mutationibus inſtantaneis conuenit, quod ſint actus entis in potentia, nempe materiæ, quæ mutatur ad formam,&etiam conueniunt eidem materię ſecundum,quod eſt in potentia; ergo conuenit illis integ a definitio.Probatur minor, quia generatio ſic actuat materiam, vt non ſolum relinquat eam in potentia ad formam, ſed, vt eam ordinet ad illam,tanquam via, ac tendentia in eandem formam, & tanquā fieri eiuſdem,ergo conuenit illi in quantum eſt in potentia ad formam. Secundò mutatio inſtantanea eſt actus eſſentialiter imperfectus, conſtituens materiam partim in actu, & partim in potentia, & vtrumque habet ſecundum ſe, & eſſentialiter,primum quidem,quia actus eſt,ſecundum verò, quia talis actus ordinans materiam ad vlteriorem actum, qui eſt forma, & terminus eiuſdem generationis;ergo conuenit materiæ, in quantum eſt in potentia ad formā, & ideò eſt actus entis exiſtentis in potentia,& ſecundum quod eſt in potentia.

Et his arg.non ſolum probatur noſtra ſententia,ſed oſtenditur deceptio oppoſitæ,& ſoluitur eius arg. Deceptio autem conſiſtit in eo, quod neceſſariam putat ſucceſſionem mutationis, vel latitudinē gradualem formæ per eam acquirendæ, vt mutatio ipſa dicatur conuenire ſubiecto ſecundum,quod eſt in potentia: cum tamen neceſſarium non ſit, quia licet ſimul acquiratur forma, & non per partes,& propterea mutatio non ſit ſucceſſiua,ſed in momento inducat formam, ſatis eſt,quod mutatio, & forma ſint duo actus,forma quidem perfectus, mutatio verò imperfectus, & ad eam ordinatus, & eadem mutatio ſit prior ſaltem natura forma,ex vtroque enim habet, quod prius natura cōſtituat materiam in actu imperfecto ordinando eam ad perfectum, quod eſt eſſe actum eius non ſolū exiſtētis in

tis in potentia, ſed ſecundum, quod eſt in potentia adulteriorẽ actum, quod eſt forma. Et ecce quo pacto integra definitio motus ſaluatur ſine ſucceſsione, & ſine eo, quod terminus acquiratur per partes, vel per gradus, & ex conſequenti accommodari poteſt mutationibus inſtantaneis. Et ex his etiam conſtat ſolutum eſſe argum. cui negandum eſt illud, quod aſſumit in antecedenti, videlicet per vltimã particulam definitionis ſignificari, quod mutatio conſtituat ſubiectum, partim in actu, & partim in potentia ſecundum diuerſas partes, vel gradus formæ, ſed ſolũ ſignificatur, quod ſit actus eſſentialiter imperfectus, ſic actuans ſubiectum, vt illud reliquat in potentia ad vlteriorem actum, qui eſt terminus cum intrinſeca ordinatione ad illum acquirendum, ſiue ſimul, ſiue per partes, hoc enim non pertinet per ſe ad rationem mutationis in cõmuni, quæ definitur, ſed ad particulares modos, vel ſpecies eius, vt per ſe eſt manifeſtum.

QVAESTIO III.

An motus vt definitur in eadem definitione, ſit quid vniuocum ad omnes mutationes, vel analogum.

21 QVæſtione præcedenti diximus motum definiri ab Ariſtot. ſecundum rationem communem omnibus mutationibus, tam inſtãtaneis, quam ſucceſsiuis, nunc autem conſequenter quærimus, an motus ſic in communi definitus ſit vniuocus reſpectu omnium mutationum, vt reſpectu generationis, illuminationis, augmentationis, alterationis, & lationis, & cæteris mutationib. poſitiuis, vel analogis: nam ſi accipiatur, vt commune etiam negatiuis, quales ſunt corruptiones, certum eſt, non eſſe vniuocum, ſed analogum; cum negatiuæ non ſint mutationes ſimpliciter, vel motus, niſi per attributionem ad poſitiuas.

Circa quæſt. ſic explicatam, eſt prima opinio, negans vniuocum eſſe motum ad mutationes particulares, ſed potius æquiuocum, vel ad ſummum analogum. Ita videntur ſentire antiquiores interpretes, Alex. Simp. Themiſt. Auerr. & Alber. Magn. in Commentarijs 1. cap. & ita ſentit Pererius lib. 13. cap. 5. Probatur teſtimonio Ariſt. qui in eodem capite docet motus non eſſe præter res, ad quas terminantur, quæ ſunt ſubſtantia, qualitas, quãtitas, & vbi, neq; aliquid habere commune mutationes particulares, ſicut nihil commune habent prædicamenta ipſa, ſed de prædicamentis conſtat nihil habere commune vniuocum; ergo neq; mutationes ipſæ aliquid commune vniuocum habent, vnde ratio motus reſpectu earum non erit vniuoca ex mente Ariſto. Probatur etiam ratione, quia mutationes accipiunt vnitatem ſpecificam à terminis, ſed terminis nihil datur commune vniuocũ, ſed vnus eſt ſubſtantia, & reliqua accidẽtia, quibus non datur ratio vniuoca; ergo nec mutationibus datur, ſed ratio communis mutationis prius conueniet generationi ſubſtantiali, quę mutatio ſubſtantialis eſt, cæteris verò tanquam mutationibus accidentalibus, non niſi per attributionem ad illam. Secundò, quia vniuocum æqualiter debet conuenire inferioribus, ſed communis ratio motus prius, & perfectius conuenit motui locali, quã cæteris, vt docet Ariſtoteles 8. lib. Phyſ. textu 57. & 58. & D. Thom. 1. p. q. 110. articulo tertio; ergo non vniuocè omnibus, ſed tanquam quid analogum. Tertiò, nihil poteſt dari vniuocum, quod non ſit genus, vt in tractatu noſtro de analogia oſtendimus, ſed motus non poteſt eſſe genus; ergo nec erit vniuocus. Probatur minor, quia omne genus pertinet per ſe

ad aliquod prędicamentum, ſed motus in nullo prædicaméto ponitur ab Ariſt. ſed ad poſtprædicaméta relegatur cũ mutationib. ſpecialibus, ergo non poteſt habere rationem vniuocam reſpectu earum.

21 Secunda opinio affirmat motum, vt hic definitum ab Ariſt. vniuocum eſſe reſpectu mutationum particularium. Ita D.Thom. in 1.d.15.q.4.art.1.ad 2. his verbis. *Omnes ſpecies motus æqualiter conueniunt in ratione communi motus, tamen ſecundum ſuum eſſe proprium, motus localis eſt prior alijs motibus.* Et in 1. 3.3.q.1.a.1.t.1.ad 3. vbi ait. *Motus vniuocatur ad minus in intentione generis, & ideò omnibus motis ordenatis ad inuicem poteſt vna menſura correſpondere.* Ita etiam ſentiunt omnes moderni interpretes, inter quos iam eſt fere communis, & videtur nobis probabilior. Propter hoc arg. vniuoca ſunt, quorum nomen eſt commune, ratio verò ſubſtátiæ nomini accommodata, hoc eſt conceptus ſignificatus per nomen eſt idé in omnibus, eis æqualiter conueniens, ſed ita ſe habet motus, ad omnia inferiora; ergo eſt vniuocus reſpectu eorũ. Probatur minor, quia conceptus per motum ſignificatus explicatur per definitionem, ſed definitio conuenit æqualiter omnibus; ergo & motus erit reſpectu eorum vniuocus. Probo iterum minorem, quia eſſe actum entis in potentia, ſecundum quod in potentia nulli conuenit primò, neque alicui per attributionem ad alterum. ergo æqualiter omnibus. Secundò, ſi alicui primò côueniret, maximè generationi, quia eſt mutatio ſubſtantialis, cęteræ verò accidentales, ſed ei non conuenit primò, quia eſſe ſubſtantialem non pertinet ad rationem formalem mutationis, nec tollit, quin ipſa ſit accidens formaliter, & ideò accidentalis actus materiæ, & imperfectus, ſicut reliquæ mutationes; ergo æqualiter conuenit omnibus, & tanquam quid vniuocum.

Pro ſolutione argu. alterius opinionis notandum eſt, quod prædicamenta duobus modis comparari poſſunt inter ſeſe. Primò, vt ſub nomine entis, vel accidentis ſignificantur, & ſic nihil commune vniuocum habere poſſunt. Secundò, non in entitate, ſed in modo aliquo ſe habēdi in ordine ad aliquid extrinſecum, vt in modo fundandi relationem, aut in modo prioritatis, aut cauſalitatis, vel alio ſimili, in quibus non repugnat vniuocè conuenire, quia hæc non pertinent ad entitatem, in qua habent attributionem, & analogiam, & talis eſt conuenientia, quam habent in modo terminandi motum, vel mutationem, in qua vniuocè conueniunt & motus ipſe vniuocus eſt, reſpectu omnium motuum, qui terminãtur ad diuerſa prædicamenta, ſed non eſt genus eorũ, quia (vt quæſt. ſequenti oſtendemus) incompletum quid eſt, & modus potius, quã res, & propterea, nec genus, nec ſpeciem habet, ſed tanquam modus reducitur ad prædicamenta diuerſa terminorum.

Ad teſtimonium igitur Ariſto. reſpondet bene D.Tho. cap.1. huius lib. cuius expoſitionem ſequuntur cæteri, ſenſum eius eſſe, quod motus non ſit plures, nec plus ſe extendat, quam res ad quas terminatur, nec vnum genus vel prædicamentum eis commune conſtituat, quod non tollit, quin incompleta, & modalis ratio eius poſſit eſſe communis, & vniuoca omnibus motibus ſpecialibus, & quodammodo prædicamentis ipſis, ad quæ terminantur, non ſecundum ſe ſumptis, ſed ſecundum modum terminandi motum. 23

24 Ad 1. arg. diſtinguenda eſt minor, quod terminis motuum nihil detur commune, nam ſecundum propriam entitatem vera eſt, ſecundum rationem modalem terminandi motum falſa, ſicut falſum eſt, quod non detur eis cõmunis ratio vniuoca fundandi,

dandi, & terminandi relationem realem vel aliam ſimilem. Ad 2. diſtinguenda eſt maior, quod motus localis ſit prior, & perfectior cæteris, nam ſub communi ratione motus falſa eſt, ſub ſpeciali verò talis motus, vera, & ita intelligitur à D. Tho. vt verba eius à nobis citata docent, ita etiam intelligitur ab Ariſt. Qua autem ratione, motus localis, vt talis perfectior ſit cęteris: dicetur in libris de cœlo: nam hæc maior perfectio adhuc non eſt eſſentialis, ſed accidentalis, in ordine ad ſubiectum, quod minus in potentia ſupponit, quam cæteri motus. Ad 3. etiam eſt diſtinguenda maior, quod nihil detur vniuocum, quod non ſit genus, nam ſi ratio vniuoca eius ſit naturæ, genus erit, ſi verò modalis tantum, non eſt neceſſarium eſſe genus, quia genus naturam dicit aliquo modo completam, & nõ modum; & cum ratio motus ſit incompleta eſſentialiter, & ita nõ ſit ratio naturæ, ſed modi, ideò non eſt generica, licet ſit vniuoca, ſed per modum generis eam concipimus, & particulares mutationes ſpecies motus vocamus, & ad prædicamenta terminorum reducimus.

QVAESTIO IIII.

An motus diſtinguatur à termino ad quem, vel à mobili realiter, vel ſolum ratione.

15 CVM duobus comparatur motus in titulo quæſt. nempe cum termino ad quem, & cũ ſubiecto, quod vocatur mobile, & quærit, an ab vtroque diſtinguatur realiter, propterea duplicem partem habebit quæſtio, in prima diſputabitur de diſtinctione motus à termino, in ſecũda de diſtinctione eius à mobili. Et circa diſtinctionem à termino eſt prima opinio ſolam diſtinctionem rationis ponẽs, ita Soncin. 5. Met. q. 16. Burid. 5. libr. Phyſ. q. 2. Albertus Saxoniæ 3. libr. Phyſic. q. 4. & 5. Ferra. ibidem q. 2. Sotus q. 1. & 2. Toletus q. 3. Pererius libr. 10. capit. 10. & Conimb. 5. lib. Phyſic. cap. 2. q. 3. artic. 2. Probatur teſtimonio Ariſt. 3. lib Phyſic. cap. 1. vbi ait motum non eſſe præter res ad quas terminatur, quaſi dicat non eſſe aliam rem diſtinctam à terminis. Probatur etiam ratione primò, quia motus ex propria ratione eſt via ad terminum, & fieri eius, ſed res prout in fieri, & res iam facta ſunt eadem, & ſolo modo ſe habendi diſtinguuntur, ergo motus non eſt res diſtincta à termino, ſed eadem, & diſtincta ratione. Secũdò, ſi motus eſſet res diſtincta à termino, ſequeretur quamlibet rem quæ mouetur, duplici motu realiter diſtincto moueri, quod patet eſſe falſum. Probatur conſequẽtia, nam mobile mutatur per receptionem formæ, ad quam terminatur motus, vt corpus dum calefit mutatur per receptionem caloris, quia mutari non eſt aliud, quam aliter ſe habere, nunc, & prius, ſed corpus, quod caleſit, aliter ſe habet per receptionem caloris, quam prius ſe habebat, nam prius nõ habebat calorem, & modo habet, ergo per receptionem caloris mutatur, & per mutationem cõſtat etiã mutari; ergo ſi hæc eſt res diſtincta à termino, duplici mutatione realiter diſtincta mutabitur. 26
Secunda opinio ponit diſtinctionem realem inter motum, & terminum. Ita Venetus 3. lib. Phyſic. cap. 3. quem videntur ſequi Aureol. apud Capre. in 2. d. 1. qu. 2. art. 1. & d. 39. q. 1. art. 3. ad 1. & etiam Capr. ipſe. Hiſpalen. ibidem notab. 1. Argent. d. 19. q. 1. & Burleus 3 libr. Phyſic. text. 11. & hanc ſequuntur iam omnes ferè Moderni, & videtur mihi probabilior, & tenenda. Sed hoc modo explicanda eſt, antequam probetur, duplex eſt diſtinctio realis, vna qua diſtinguuntur duæ res, vt Petrus a Ioãne, alia qua diſtinguitur

modus à re, vt ſubſiſtenti à natura, quam terminat, & hæc ſolet vocari diſtinctio potius ex natura rei, quam realis, quia licet modus ſit entitas realis diſtincta à re, ſed cum non ſit res, non tam dicitur diſtingui diſtinctione reali, quam diſtinctione ex natura rei, vel modali per diſtinctam entitatem modalem.

27 Sic autem explicata probatur primò, quia tria habet motus diuerſa à termino, quæ non poſſunt conuenire eidem entiti reali; ergo motus, & terminus ſunt diſtinctæ entitates reales. Prob. antecedens quia motus maiori ex parte habet eſſe ſucceſſiuum, atque continuum, habet etiam eſſe viam ad terminum, & hæc habet ex natura rei, & ſine dependentia ab intellectu, ſed ante operationem eius; & nihil horum habet terminus, etiam realiter, quia potius habet entitatem permanentem, vt ſubſtantia, quantitas, vel calor, nec realiter eſt via, alioqui idem eſſet via ad ſeipſum, quod repugnat; ergo neceſſe eſt ponere, quod motus ſit entitas realis diſtincta à termino. Secundo probatur ex ſeparatione motus à termino, nam ea, quorum vnum ſeparatur ab alio, ita vt permaneat corrupto, vel deſinente alio, diſtinguuntur realiter, vt docet expreſsè Ariſtot. 7. libr. Top. capit. 1. loco. 12. his verbis. *Si alterum interimitur, alterum autem non, profecto non idem ſunt.* Et probat ratio, quia dum vnum corrumpitur permanente alio: cum corruptio ſit realis, neceſſe eſt aliquam entitatem realem corrumpi, ſed repugnat eandem entitatem realem deſinere, & permanere; ergo neceſſe eſt eſſe plures entitates reales, & non vnam, ſed deſinente motu permanet terminus, vt deſinente calefactione permanet calor productus per eam, ergo ſunt entitates reales diſtinctæ. Nec ſoluit argum. quod aliqui reſpondent, aliquid reale deſinere deſinente motu, non tamen realiter ab eo diſtinctum, ſed ſola ratione, & ideò ex tali ſeparatione non probatur diſtinctio realis. Nam contra 28 hoc eſt, quod ſeparatio ſit ſine dependentia ab intellectu, & ante operationẽ eius; & ſeparatur aliquid reale: cum corruptio ſit realis; ergo non diſtinctum per operationem intellectus tantum, ſed ante illā, quod eſt ex natura rei diſtingui.

Ad teſtimonium Ariſt. reſpondeo, ſenſum eius eſſe ſecundum communem expoſitionem, quod motus non ſit præter res ad quas terminatur ſecundum extenſionem, hoc eſt non habeat plures ſpecies, quam ſint prædicamenta, ad quæ terminatur, nec habeat commune genus, vel prædicamentum præter illa, de diſtinctione vero à termino non loquitur Ariſt.

Ad 1. argu. concedenda eſt maior, quod motus ſit via ad terminum, & fieri eius, ſed minor neganda, quod via, & fieri, nõ ſit entitas realis diſtincta à termino, imò ex hoc eſt diſtincta, quia repugnat idem eſſe viam ad ſeipſum realiter, res autem in eſſe, & in fieri non ſunt diſtinctæ, ſed eadem cum modo reali diſtincto, qui eſt fieri eius; verum eſt ergo, quod fieri non ſit aliud, quam res facta tali modo ſe habens, ſed modus iſte cum ſit realis, & ex natura rei ei conueniat, entitas realis modalis debet eſſe à re ipſa diſtincta, & ſic diſtinguitur motus à termino. Ad 2. concedendum eſt antecedens & neganda conſequentia, quod duplici motu reali moueatur, vel mutetur mobile; & cum dicitur mutari, non eſſe aliud, quam aliter ſe habere nunc, & prius, diſtinguendum eſt, quia aliter ſe habere dupliciter contingit, in fieri, & in facto eſſe, mutari nihil aliud eſt, quam aliter ſe habere nunc, & prius in fieri, ſed aliter ſe habere in facto eſſe, non eſt mutari, ſed mutatum eſſe, quod eſt terminum acquiſiſſe; mobile igitur per ſolum motum aliter ſe ha-

boc

habet nunc, & prius in fieri, & ideò per ſolum motum mouetur, aut mutatur, per receptionem verò formæ, non ſe habet aliter in fieri, ſed in facto eſſe, & ideò receptio formæ, non eſt mutatio, vel motus. Vnde ſequitur, quod licet motus & terminus ſint entitates diſtinctæ, non tamē ſint diſtinctæ mutationes, vel motus, & ex conſequenti, licet vtramque entitatem mobile in ſe recipiat, non mutatur per eas duplici mutatione, ſed vnica, terminata tamen per aliam entitatē diſtinctam in quam tendit mobile per mutationem, tanquam per viam.

Secunda pars quæſt. de diſtinctione motus à mobili.

Circa diſtinctionem motus à mobili eſt prima opinio negans realiter vel ex natura rei diſtingui, ſed tantum per intellectum. Ita ſentiunt ferè omnes, quos citauimus in 1. p. pro diſtinctione rationis motus à termino, quos ſequitur Valleſius controuerſia 20. ad Tyrones, vbi, licet motum nobiſcum diſtinguat ex natura rei à termino, ſola ratione eum diſtinguit à mobili. Conimb. verò, qui diſtinguunt illum a termino ſola ratione, aſſerunt diſtingui ex natura rei omnem motum a mobili, excepto locali, quem ratione tantum ab eodem mobili diſtinguunt, ſicut à termino. Arg. huius opinionis vnicum eſt, quia non ſunt multiplicandæ entitates reales, ſine vrgenti neceſſitate, ſed nulla vrget neceſſitas diſtinguendi realiter motum a mobili, nam ſufficienter intelligimus moueri corpus ex eo ſolum, quod diuerſo modo ſe habet in diuerſis partibus ſpatij, ſeu gradibus formæ, abſq; aliqua noua entitate reali, quam præter terminum de nouo in ſe recipiat, ergo non eſt ponenda diſtinctio ex natura rei inter motū & mobile. Quod præſertim verum eſt in motu locali, qui non eſt aliud, præter quantitatem mobilis aliter ſe habentem in diuerſis partib. ſpatij, hoc eſt diuerſo modo diſtantem vel præſentem eſſe reſpectu ſpatij, vel partium vniuerſi; non ergo diſtinguitur à mobili, quod eſt corpus per quantitatē.

Noſtra ſententia eſt, eodem prorſus modo diſtingui motum à mobili, & à termino, nempe ex natura rei, & quicunque motus, à ſuo mobili, ſicut de quolibet motu diximus, diſtingui à ſuo termino. Quod eiſdem rationibus probatur, quibus probata eſt diſtinctio ex natura rei a termino, nam fortius probāt diſtinctionem ex natura rei à mobili, vt facilè poteſt quiſque intelligere, quare non eſt neceſſarium eas repetere, nec minus de motu locali, quam de cæteris, cum clarius ſit ſeparari a mobili, quam à termino. Sed probatur vnico argu. ſpeciali ad hominem, quia omnes fere, qui ſola ratione diſtinguunt motum à termino, etiam ſola ratione illum diſtinguunt à mobili, contra quos ſic arguo, motus ſola ratione diſtinguitur a termino, & mobili; ergo mobile, & terminus ſunt idem realiter cum motu, ſed quæcunque ſunt idem realiter cum aliquo tertio, ſunt idē realiter inter ſe ſe; ergo mobile, & terminus erunt idem realiter inter ſe: cum ſint idē realiter cum motu: conſequens eſt falſum, ergo etiam antecedens. Probo minorem, quia falſum eſt, quod calor qui eſt terminus calefactionis ſit idem realiter cum ligno, quod calefit, & falſum quoq; quantitatem terminantem motum augmentationis eſſe idem realiter cum viuēte, quod mouetur eo motu.

Ad argum. neganda eſt minor, quod non vrgeat neceſſitas diſtinguendi motum à mobili ex natura rei, & cum dicitur ſatis intelligi moueri corpus ex eo, quod aliter ſe habet nunc, & prius cōcedendum eſt, ſed negandum hoc habere

ſine noua entitate modali, quod ex eodem colligitur efficaciter, nam ſi aliter ſe habet mobile per motum in diuerſis partibus ſpatij, vel formæ, ergo habet ſe alio modo, quare non ſine nouo modo reali, qui eſt noua entitas realis, quam ideò neceſſariò eſſe multiplicandam probat arg. eorum ſatis efficaciter.

QVÆST. V.

An omnis motus realiter ſit in mobili.

31 DE motu augmentationis & alterationis certum eſt apud omnes, quod in mobili ſit per realem inhæſionem, nã cum per hos motus acquirantur quantitas & calor, quæ ſunt formæ intrinſecæ, & formaliter inhærentes mobili, neceſſe eſt motum, qui eſt fieri earum in eodem mobili inhærere, nam repugnat formam factam eſſe in vno ſubiecto, & fieri in alio. Quæſtio ergo reducitur ad motum localem, de quo tenet prima opinio, quod non ſit in mobili, ſed in loco ipſum circumſtante. Et fundamentum huius ſententiæ eſt, quod terminus motus localis non eſt vbi, ſed locus. vnde cum locus non ſit in locato, ſed illud extrinſece circumſcribat, ita exiſtimat, nec motum localem eſſe in eo, ſed in loco ipſo, quem acquirere dicitur. Eo quod acquirit circumſcriptionem ab eo. Ita Soncinnas 5. Meta. q. 4. Greg. in [illegible] q. 4 art. [illegible] Heru. quodl. 1. q. 9. Probatur teſtimonijs Ariſt. ac D. Thom. nam Ariſto. 8. lib Phyſ. text. 59. aſſerit motum localem eſſe omnium perfectiſſimum, quia per illum nullam formam acquirit mobile, & ideò minus eſſe in [illegible] quam in ordine ad cæteros motus [illegible] ergo Ariſto. nihil [illegible] eſſe terminũ motus localis, [illegible] acquirere per eum [illegible] ambientem, & ex conſequenti talem motum non eſſe in mobili formaliter, ſed in loco extrinſeco. Et D. Tho. expreſſis verbis idem videtur aſſerere 1. p. q. 110. art. 3. vbi ſic loquitur. *Inter omnes motus corporeos perfectior eſt motus localis, vt probatur 7. lib. Phyſ. cuius ratio eſt, quia mobile ſecundum locum non eſt in potentia ad aliquid intrinſecum, in quantum huiuſmodi, ſed ſolum ad aliquid extrinſecum, ſcilicet ad locum.*

Probatur etiam ratione, quia motus localis, vt nomen ipſum ſonat, eſt motus ad locum, & acquiſitio loci; ergo terminus eius eſt locus, ſed locus nihil intrinſecum ponit in locato, quod mouetur, ſed ſolam denominationem extrinſecam à circunſcriptione extrinſeca loci; ergo nec motus localis eſt aliquid intrinſecum in mobili, quare nec in eo eſſe dicetur per inhæſionem, ſed in loco ipſo circunſcribente per motum acquiſito. Secundò, quia ſi aliquid intrinſecum pro termino acquireret mobile per motum localem, eſſet, vbi, ſed hoc non; ergo nihil acquirit intrinſecum, & ideò, nec motus ipſe erit aliquid intrinſecum in mobili. Probatur minor, quia vbi ſolam relationem præſentiæ ad ſpatium, vel diſtantiæ ad polos importare poteſt: cum nihil aliud intrinſecum abſolutum excogitari poſſit, quod per motum localem acquiratur, ſed ad relationem non terminatur motus per ſe, vt docet expreſſe Ariſt. 5. lib. Phyſ. cap. 2. ergo vbi non eſt terminus per ſe motus localis, ſed locus, in quo erit motus, & non in mobili. 32

Hæc ſententia in doctr. Ariſto. non eſt probabilis, quia Ariſtot. 3. lib. Phyſic. cap. 2. aſſerit motum eſſe actum mobilis, prout mobile eſt, & cap. 3. eundem motum eſſe actũ motiui, & mobilis, motiui quidem, vt à quo, mobilis verò, vt in quo, ergo euidens eſt Ariſt. ſentire, quod motus ſit in mobili, tanquam in ſubiecto, cui realiter 33

aliter

aliter inhæret. 5. etiam lib. Phyſ. cap. 2. docet expreſſe ad tria tantum prædicamenta terminari motum per ſe, ad quantitatem, qualitatem, & vbi; ergo expreſſa mens eius eſt, quod vbi ſit terminus motus localis, & non locus, ſed, vbi eſt in mobili, tanquam in ſubiecto; ergo fieri eius, quod eſt motus localis etiam erit in mobili, tanquam ſubiecto. Sed non eſt minus improbabilis eadem ſententia ſecundum veritatem Philoſophicã, quod ſic probo. Motus eſt via inter duos terminos a quo, & ad quem, ita vt ab illo recedat, & ad hunc accedat, ſed quando mobile accedit ad terminum ad quem, iam non eſt motus, ergo repugnat motum recipi in termino ad quem. Probatur minor ex primum eſſe mobilis in termino ad quem eſt primum non eſſe motus. 2. [illegible] ſecundum communem ſententiã [illegible] per vacuum per diuinam potentiam, ſed in medio vacui non datur locus, ergo ſi in medio ſiſteret corpus [illegible] per vacuum, verum eſſet, quod [illegible], & ex conſequenti quod acquireret proprium terminum, & nõ acquireret locum, ergo locus non eſt terminus proprius motus localis, ſed aliquid aliud acquirit mobile, ad quod per ſe mouetur, & quod in eo ſit, tanqua in ſubiecto, [illegible] eo motus ipſe.

[illegible] Ariſtot. & D.Thom. re[illegible] differentiam inter mo[illegible], ex vna parte, & alteratio[illegible] augmentationem ex altera, quod [illegible] duos motus acquirit mobile for[illegible], quæ ſunt entitates abſolutæ [illegible] in eo, quantum [illegible] ex [illegible], ſed per motum localem [illegible] formam, nec entitatem omnino abſolutam, ſed modum quendam ſe [illegible] ad ſpatium, & ad partes vniuerſi [illegible] nec omnino abſolutum, ſed re[ſpe]ctum ad extrinſecum includentem, quare non præſupponit ſubiectum in potentia ad formam abſolutam, ſed ſolum ad talem modum, quod eſt minorem habere potentiam paſſiuam, & ideò perfectius eſſe, quantum ad motum pertinet, ſaltem perfectione accidentali, ex quo habetur motum localem perfectiorem eſſe cæteris ex ordine ad ſubiectum minus imperfectum. Itaq; Ariſt. & D.Thom. nolunt excludere omninò intrinſecum terminum à motu locali, quem mobile ſibi inhærentem acquirat per eum, ſed formam tantum abſolutam: & ex conſequẽti, nec negare, quod motus localis ſit in mobili per realem inhærentiam.

Ad primum neganda eſt prima conſequentia, quod motus localis habeat pro termino per ſe locum, ſed per ſe terminatur ad vbi, ſed quia ſecundum ordinẽ naturalem nõ poteſt acquiri, vbi ſine loco, ideò ex conſequenti dicitur terminari ad locum, & ex hoc vocatur localis, per ſe verò terminatur ad vbi, & cum 2. argu. aſſerit non poſſe terminari ad vbi conſiſtens in ſola relatione, negandũ eſt, quia vbi eſt modus ſe habẽdi corporis ad ſpatium, abſolutus quidẽ, ſed includens etiam reſpectum præſentiæ, atq; diſtantiæ, per quem cognoſcitur & explicatur, ita vt niſi per eũ cognoſci à nobis repugnat, & hoc eſt valde conſonum doctrinæ Ariſtot. qui prædicamentum, vbi poſuit diſtinctum à prædicamento ad aliquid ex vna parte, & ex alia illud enumerauit inter ſex vltima, quæ (vt in noſtris Com- 35 mentarijs dialecticis oſtendimus) modos quoſdam abſolutos important ſimul cum reſpectibus complentibus eſſentiam eorum, & [illegible] collocati in proprio prædicamento, & non in prædicamento ad aliquid. Locus itaq; abſolutus eſt, vbi includens reſpectum [illegible], & nõ purã relationem prædicamentalẽ, de qua docuit Ariſt. non terminare motum per ſe,

quare

quare bene poteſt terminare motum localem per ſe, & cum ſit in corpore, quod mouetur per realem inhæſionem, neceſſe eſt in eo etiam recipit motum localem, & non in loco.

QVAEST. VI.

An actio ſit in agente, tanquam in ſubiecto, vel in paſſo.

36 IN eodẽ motu ſunt actio, & paſſio, quia vt egreditur ab agente eſt actio, & vt recipitur in mobili, quod etiam vocatur paſſum, dicitur paſſio, ſed motum, & paſſionem certum eſt eſſe in mobili, & de motu quidem id probauimus quæſt. præcedenti, de paſſione verò euidens eſt: cũ pati idem ſit, quod recipere, & receptio idem, quod paſſio; ſed mobile eſt, quod patitur à mouente; ergo paſſio in eo debet eſſe, tanquam in ſubiecto, ſolum ergo procedit quæſtio de actione, an ſit in agente, tanquam in ſubiecto. Eſt autem duplex actio, immanens & tranſiens: actio immanens eſt illa, per quam nihil extra agentem fit, ſed ipſa cum ſuo effectu manet in agente, vt viſio, aut operatio intellectus, tranſiens verò, per quam aliquid extra agentem ipſum procedit, vt calefactio. Et de immanente certum eſt: eſſe in agente tanquam in ſubiecto, vt viſio in vidente, vnde idem eſt in his actionibus agens, & paſſum, ſed diuerſa ratione formali, nam in quantum per potẽtiam, aut virtutem actiuam elicit actionem, agens dicitur, & in quantum eam in ſe recipit per potentiam paſſiuam, dicitur paſſum, ſolum ergo dubitatur de actione tranſeunte, vt de calefactione, an ſit in igne, qui eſt agens, tanquam in ſubiecto, vel in ligno, quod patitur.

37 Et prima opinio tenet eſſe in agente, tanquam in ſubiecto, & non in paſſo. Ita Auicen. 2. lib. ſuæ ſufficientiæ cap. 5. Cõment. 12. li. Meta. Comm. 36. Scotus in 4. d. 13. q. 1. Antonius Andreas in libr. de ſex. principijs cap. de actione. Caiet. 1. p. q. 25. art. 2. Hiſpa. in 1. d. 27. q. 1. notab. 3. Flandr. 5. lib. Meta. q. 12. art. 2. Venetus in Summa Phyſic. cap. 18. Probatur teſtimonio Ariſtotelis 2. lib. de Anima text. 24. & text. 39. vbi aſſerit actũ eſſe in eo, cuius eſt actus, ſed 3. lib. Phyſic. text. 18. & text. 20. docet actionem eſſe actum agẽtis, ergo ex vtroque ſequitur eum ſentire, quod actio ſit in agente, & 8. lib. Phyſic. textu 9. Probat Deum feciſſe mundum ab æterno, quia ſi in tempore illum feciſſet, mutaretur, ſed non poſſet mutari, niſi quia reciperet in ſe actionem; ergo ex mente Ariſt. in agente eſt actio. Et D. Tho. idem videtur ſentire 2. li. contra gent. ca. 9. vbi ſic ait. *Actio, quæ non eſt ſubſtantia agentis, ineſt ei, ſicut accidens ſubiecto, & ideò inter nouem prædicamenta computatur.* Sed probatur ratione prima, quia forma denominans in eo eſſe debet quod denominat, tanquam in ſubiecto, ſed actio denominat agentem, vt ex ſe eſt manifeſtum; ergo eſt in eo, tanquam 38 in ſubiecto. Et ſi dicas denominari extrinſeca denominatione ab actione, etiam exiſtente in paſſo, vt paries denominatur dexter, a dexteritate hominis. Cõtra hoc eſt, quod agens eſt concretum prædicamenti actionis, ſed prædicamentum actionis non conſtituitur per ſolam denominationem extrinſecam, ſicut nec reliqua prædicamenta; ergo formalis denominatio eſſe debet agentis ab actione ei inhærente, ſicut formalis eſt denominatio qualis a qualitate, vt albi ab albedine. Secũdo, actu agere eſt maxima perfectio agẽtis, & cõſtituitur in ratione agẽtis actualis, vel actualis cauſę per actionẽ, vt in 2. li. probauimus, ergo actio eſt perfectio agentis, ſed perfectio alicuius debet eſſe in eo, alioqui non perficiet illud; ergo actio debet eſſe in agente, tanquam in ſubiecto inhæſionis.

Secun-

39 Secunda opinio eſt oppoſita, quod actio tranſiens non ſit in agente, ſed ad paſſum tranſeat, & in eo ſit, tanquam in ſubiecto inhæſionis. Ita Alexand. Themiſt. Simplic. Philop. Albert. Mag. 3. lib. Phyſic. cap. 3. Soncin. 9. Meta. quæſt. 3. Iauel. 9. Meta. q. 15. Pererius lib. 13 cap. 7. Sotus 3. lib. Phyſic. q. 4. Toletus q. 2. Capr. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. Ferra. 3. lib. Phyſic. q. 4. & 2. lib. contra gent. cap. 1. Herù. quodlib. 4. q. 4. & eſt vera, & tenenda, præſertim in doctrina Ariſtotelis, in qua non eſt probabilis oppoſita. Probatur hoc ſecundum non ſolùm ex hoc 3. lib. cap. 3. ſed ex 9. Meta. textu 16. vbi ſic ait. *Aedificatio namque in ædificato ſimul, & ſit, & eſt cum domo,* & 2. lib. de anima text. 140. *Sicut enim actio & paſſio in patiente eſt, ſed non in agente, ſic, & ipſius ſenſibilis actus in ipſo ſenſitiuo exiſtit.* Nec minus eſt expreſſa apud D. Tho. 9. libr. Metaph. lectio. 9. his verbis. *Quando per actionem potentiæ conſtituitur aliquid operatum, illa actio perficit operatum, & non operantem. vnde eſt in operato; ſicut actio & perfectio eius, non autem in agente.*

40 Et probatur duplici ratione efficaciſſima, prima eſt ipſiuſmet Ariſtotelis cap. 3. ſic procedens, impoſſibile eſt motum, vel mutationem eſſe in aliquo, tanquam in ſubiecto, quin illud mutetur, ſi ergo motus, qui eſt actio eſſet in agente, repugnaret agens non moueri, dum agit, & ita primum agens moueretur, dum agit, quod de illo, & omnibus apertè falſum eſt, quia agens actione tranſeunte non neceſſariò, nec per ſe mouetur, licet contingat moueri aliquando. Secundò probatur ex identitate reali actionis & paſſionis hoc modo, actio & paſſio ſunt idem motus realis, & idem realis actus; ergo repugnat, quod vnus iſte actus ſit in duobus ſubiectis, ſed vbi paſſio eſt, neceſſe eſt actionem eſſe, & de paſſione conſtat, quod in paſſo ſit, quia denominat ipſum formaliter; ergo neceſſe eſt etiam concedere, quod actio ſit in eodem paſſo, tanquam in ſubiecto, vel quod ſit alius actus realiter diſtinctus à paſſione, & illa ſit in agente, & hæc in paſſo, quod probatur eſſe falſum, quia paſſio non eſt aliud, quam actio vt recepta in paſſo, ita, vt ſicut Ariſtoteles expreſsè docuit capite tertio, huius libri, actio ſit actus agentis, vt à quo, & paſſi, vt in quo, vel actus agentis. vt motiui & patientis, vt mobilis.

41 Ad teſtimonia verò Ariſtotelis, & D. Thom. reſpondeo vtrumq; aſſerere, quod actio ſit actus agentis, non vt in quo, ſed vt à quo, & ſi aliquando videntur dicere, quod ſit in eo, vt in quo, de actione immanenti intelligunt, non de tranſeunte. Quod verò Ariſtoteles probauit, Deum non produxiſſe mundum in tempore, quia mutaretur, non proceſſit ex eo, quod putauerit actionem tranſeuntem eſſe in agente, ſed ex eo, quod errore fortè deceptus putauit Deum nihil poſſe ex tempore agere circa creaturas, niſi per nouum, & temporaneum actum voluntatis, quem ab æterno non habuerit, quo ſuppoſito mutaretur abſque dubio mundum in tempore creando, quia nouum actum voluntatis haberet, quem ab æterno non habet, quod non poteſt eſſe verum, ſine mutatione eius. Sed veritas eſt potuiſſe eum creare in tempore, ſicut creauit ſine nouo, ac temporaneo actu voluntatis, ſed per eum, quem ab æterno habuit creandi mundum tempore, quo illum creauit, & eodem modo, quidquid in tempore diſponit, & efficit circa creaturas, efficit, ac diſponit, per actum æternũ, quod decreuit ab æterno illa efficere, ac diſponere in tempore, & ideò non mutatur faciens ex tempore, quod ab æterno non fecit.

42 Ad primum diſtinguenda eſt maior, quia forma duplex eſt, intrinſeca, & extrin-

Digitized by Google

triuſeca, & ideo denominatio etiam vna eſt formalis à forma inhærente , & alia extrinſeca,à forma exiſtēte in alio, ſicut paries dicitur viſus à viſione exiſtente, non in ſe, ſed in oculo , & hoc modo ſe habet actio reſpectu agentis, nempe tanquam forma extrinſeca, quæ cum inhæreat paſſo principium à quo procedit,denominat extrinſecè agens. Quod verò dicitur agens eſſe concretum prædicamenti actionis,concedendum eſt,ſed negandum,quod extrinſecum, nam concretum actionis ex propria conditione habet , quod ſit intrinſecum , ſed non ideò prædicamētum actionis conſtituitur per ſolam denominationem extrinſecam, quia abſtracta accidentium propriè pertinent ad prædicamenta , & ideò actio eſt genus ſupremum prędicamenti actionis in abſtracto, licet concretum extrinſecum habeat,quod nihil refert. Ad 2.argum. diſtinguenda eſt maior, quod actu agere ſit maxima perfectio agentis , nam agens per actionem extrinſeca tantum ratione ſe perficit, in quantum per eam ſe communicat alteri,quod maxima perfectio eſt,ſed extrinſecè ſibi, intrinſecè verò perficit aliud circa quod agit,& producit effectum , in quo propterea eſt actio tanquam in ſubiecto cum effectu ipſo , & non in agente, niſi tanquam in principio a quo egreditur,qua ratione proprius etiam actus eſt. Itaq; actio actus eſt vtriuſque , nempe agentis , & paſsi, ſed illius tanquam principij , & huius tanquam ſubiecti.

QVAEST. VII.

Quonam modo diſtinguantur actio, & paſſio inter ſe ſe & à motu.

CErtū eſt apud Ariſtot. & omnes quod
43 motus ſit idem actus realis qui egreditur ab agente, & recipitur in paſſo , & ideò,quod tria hæc non ſint res diſtinctæ ſed vna , & eadem, quomodo autem, vel quod diſtinguitur actio,& paſſio inter ſe ſe,& à motu , ſatis difficilè eſt explicare, & propterea hanc rationem diſtinguendi ea quærit titulus quæſtionis. Habebit autem quæſtio duplicem partem. In prima diſputabitur de diſtinctione actionis, & paſſionis inter ſe. In ſecunda de diſtinctione motus ab vtraque.Et circa primam eſt prima opinio aſſerentium actionem , & paſſionem eſſe duos actus realiter diſtinctos,ita vt actio ſit in agente, & paſſio in paſſo. Ita locuti ſunt plures ex his , qui tenuerunt actionem tranſeuntem eſſe in agente , quod conſtat non poſſe ſuſtineri,niſi ponantur actio,& paſſio realiter diſtinctæ, nā in ſubiectis realiter diſtinctis repugnat inhærere idem accidens reale:cum ergo agens,& paſſum diſtinguātur realiter, ſi actio eſt in agente & paſſio in paſſo, neceſſe eſt eſſe actus
diſtinctos realiter. 44

Sed hæc opinio in doctrina Ariſt. non poteſt ſuſtineri.Probatur euidenter,quia ca.3.huius lib.non ſolum docet , ſed probat actionem , & paſſionem eſſe eundem actum realem,agentis, vt à quo, & paſſi, vt in quo. Quod verò ſit falſa, ſic probo, quia pati non eſt aliud , quam recipi in paſſo illud idem,quod egreditur ab agente,non eſt enim aliud,quod in paſſo recipiatur : ergo nec paſſio erit aliud , quam receptio eius , quod ab agente egreditur. Vnde ſequitur paſſionem eſſe actum realem receptum in paſſo , & egreſſum ab agente , ſed vt egreſſus ab agente eſt actio: ergo idemmet actus realis,qui eſt paſsio, eſt etiā actio, & nō alter ab eo diſtinctus.

Secunda opinio aſſerit actionem , & paſſionem non eſſe diſtinctos actus , ſed vnum,ſed connotare diuerſas relationes reales prædicamentales, nam actio connotat relationem agentis ad paſſum, paſſio ve-

Digitized by Google

ſio verò relationem paſsi ad agentem: ideò licet non diſtinguantur realiter ex per ſe ſignificato, quod eſt idẽ actus egrediens ab agente, & receptus in paſſo, diſtinguuntur tamen realiter ex connotato, nempe ex parte relationum, quarum vna eſt in agente, & alia in paſſo, connotantur verò in obliquo nomine actionis, & paſsionis. Ita Conimb. 3. lib. Phyſico. Comm. 9. Capr. in 2. d. 1. qu. 1. artic. 1. & 3.
45 Soncin. 3. lib. Metaphy. q. 3. Probant, quia ex actione reſultat in agente relatio ad paſſum, & ex paſsione in paſſo relatio ad agens; ergo eas connotant. Sed hæc etiam falſa eſt, quia licet non ponat actionem, & paſsionem eſſe actus diſtinctos, vel ſecundum proprias entitates diſtingui, ex adiuncto tamen, quod connotant, diſtingui aſſerit, quod ita probo eſſe falſum. Actio, & paſsio ſunt priores natura relationibus agẽtis, & paſsi, cum ſint rationes eas fundandi, ergo integra ſignificatio earum non dicit neceſſariam connexionẽ cum eiſdem relationibus, quare non poſſunt eas connotare. Probatur conſequentia, quia ſignificatio nominis cõnotantis aliud neceſſariam habet connexionem cum re connotata, vt ſignificatio albi cũ corpore. Probatur etiam, quia ſi per impoſsibile actionem, & paſsionem non conſequerentur tales relationes haberent ſua integra ſignificata; ergo non poſſunt per ſe connotare tales relationes.

Noſtra igitur ſententia expreſſa in doctrina Ariſto. eſt, quod actio, & paſsio nõ diſtinguãtur realiter, ſed ſint idem actus
46 egreſſus ab agente, & receptus in paſſo, diſtingui autem non ante operationem intellectus, ſed ab eodem intellectu cum fundamento in re ipſa, quia cum ille idẽ actus, egrediatur ab vno, & recipiatur in alio, fundamentum habet, vt intellectus illum cognoſcat vno conceptu, vt egredientem, non conſiderando, quod recipiatur in paſſo, & alio, vt receptum in paſſo, non conſiderando, quod egrediatur ab agente, & hoc eſt per diuerſos conceptus illum concipere, & ratione formali, quaſi in duos actus eum diſtinguere. Itaque licet ante operationem intellectus, actus iſte egrediatur ab agente, & recipiatur in paſſo, & ideò ante intellectum ſint egreſsio, & receptio, non tamẽ diſtinctæ, ſed idem prorſus, niſi diuerſis, ac limitatis conceptibus, & quaſi partialibus concipiantur. Ad argumentum verò ſecundum opinionis negandum eſt actionem, & paſsionem connotare illas relationes, quia licet ſint rationes fundandi eas, priores tamen natura ſunt, & ab eis nullo modo dependent, quare, nec poſſunt eas connotare.

Secunda pars quæſt.

Reſtat diſtinctio motus ab actione, & paſsione, in qua maior eſt difficultas. Et prima opinio eſt commentatoris, quam Soncinas retulit vbi ſupra, aſſerentis eodem modo diſtingui motum ab actione, & paſsione realiter, non ex per ſe ſignificato, ſed ex connotato, quia cõnotat relationem realem ad terminum ad quem, à quo ſpecificatur, & diſtinctã quidem realiter ab illis relationibus, quas actio, & paſsio connotare dixit. Sed hæc ſententia apertè falſa eſt, quia etiam ſi motus nullam diceret relationem ad terminum: eandem haberet ſignificationem, ac modo habet, & tamen non connotaret talem relationem; ergo nec modo eam connotat. Secundò, quia non eſt certum, motum diſtingui à termino ex natura rei, ergo nec eſt certum dicere relationem realem ad illum, & ex conſequenti non erit certa talis connotatio, nec talis diſtinctio, & tandem, quia eandem relationem dicunt ad terminũ actio & paſsio, vt probabitur; ergo per connotationẽ nõ poteſt diſtingui ab eis motus. 47

Secunda opinio eſt ex directo oppoſita, non ſolùm non diſtinguens motum ab actione & paſsione realiter, ſed neq; ratione formali, immò nullo modo, ſed vtramq; includere in ſua ratione formali, & eſſentiali. Probat de actione teſtimonio Ariſt. 2. lib. Phyſ. text. 29. deſcribentis cauſam efficientem, quod ſit principium vnde motus, ergo ſentit motum, vt motus eſt procedere ab agente, ſed actio eſt actus procedens ab agente, ergo motus, vt motus eſt actio, quare non diſtinguentur vllo modo. Probat etiam ratione quia mouere formaliter eſt agere; ergo motus formaliter eſt actio. Prob. conſequentia, quia ſicut ſe habet concretum inferius ad ſuperius, ſic abſtractum, ſed mouere eſt concretum inferius reſpectu agere: cum hoc de plurib. dicatur, vt patet; ergo etiam motus erit abſtractum inferius reſpectu actionis, & eam formaliter includet. De paſsione verò efficacius, prob. 1. teſtimonio Ariſt. 5. lib. Phyſ. text. 10. vbi probat ad actionem & paſsionem non dari motum per ſe hoc arg. ad motũ non datur motus; ergo neq; ad actionem & paſsionem, quod friuolum eſſet, niſi motus eſſet formaliter, actio & paſsio. Prob. deinde ratione, quia moueri non eſt aliud, quàm aliter ſe habere nunc, & prius, ſed paſſum per paſsionem aliter ſe habet nunc, & prius: cum recipiat in ſe id, quod prius non habebat, nempe actionem & formam productam; ergo paſſum, vt paſſum mouetur, atq; ex conſequenti paſsio, vt paſsio erit motus.

48 Noſtra autem ſententia, duo aſſerit contra has duas ſentẽtias. Primum, quod motus non diſtinguitur realiter ab actione & paſsione contra primam. Secundũ, quod diſtinguitur ratione formali per intellectum ab eis, ita vt nec formaliter eas includat, neque ab eis includatur contra 2. Ita ſentiunt antiquiores interpretes, Them. Simpl. Philop. Alex. Auerr. & D. Tho. quos cæteri omnes ſequuntur cap. 3. huius lib. & vtrumq; docuit expreſsè Ariſt. 3. lib. Phyſ. cap. 3. text. 22. his verbis *Omninò verò dicere eſt, quod nec doctio cum diſciplina, neq; actio cum paſsione idẽ propriè eſt, ſed cui inſunt hæc, motus, nam huius in hoc, & huius ab hoc actum eſſe, ratione diuerſum eſt.* Et prob. 1. hac ratione ex eiſdem verbis Ariſt. deducta, motus eſt actus actiui, vt ab hoc, & paſsiui, vt in hoc, ſed idem eſt actus realis, qui egreditur à principio, & recipitur in ſubiecto, vt doctio, & diſciplina; ergo idem eſt motus egreſſus à principio, & receptus in ſubiecto, ſed vt egreditur à principio eſt actio, & vt recipitur in ſubiecto eſt paſsio; ergo actio & paſsio ſunt idem realiter cum motu. Secun. quia ſi motus diſtingueretur realiter ab actione & paſsione: cum iſtæ recipiantur in eodem mobili cum motu, vt probauimus, ſequitur mobile, quodcunque moueri duobus, vel tribus motibus reſpectu eiuſdem termini, quod eſt falſum. Et prob. conſequentia, quia duobus, vel tribus actibus realiter diſtinctis mouetur, nempe motu, actione & paſsione. Probat. 2. quod actio & paſsio diſtinguantur ratione formali, ex vtraq; definitione 49
motus, nempe *actus entis in potentia, & ſecundum quod in potentia, & actus mobilis vt mobile eſt*, in quibus nihil de actione & paſsione continetur; ergo poteſt motus definiri ſine illis, atque etiam vtraque ſine motu, vt ſi dicamus actionem eſſe actum egreſſum ab agente, & paſsionem actum receptum in paſſo, in quib. definitionibus nihil de ratione propria motus continetur, quia propria ratio eius eſt eſſe viam mobilis ab vno in alium terminum, cuius non fit expreſſa mentio in eis, vt verba oſtendunt. Ergo ſi motus definitur ſine actione & paſsione, & vtraq; ſine motu; cum definitio explicet propriam rationem

Digitized by Google

nem formalem definiti, propriumq; conceptum ei eſſentialem, ſequitur diſtingui ab eo ratione formali, & motum ſimiliter ab vtraq;, quare falſum eſt, quod motus includat eas formaliter, vel ipſæ includant formaliter motum, vt aſſerit ſecunda opinio. Secundò, quia ſi motus, nec realiter, nec ſecundum rationem formalem diſtinguitur ab actione & paſsione, ſed eas includit, & ab eis includitur formaliter, ſequitur motum eſſe directè, & per ſe in prædicamento actionis & paſsionis: imò motum conſtituere prædicamentum per ſe, in quo collocentur, & vtrumque non ſolùm eſt contra Ariſtotelem, & omnes: qui prædicamenta actionis & paſsionis diſtinguunt, ſed in eis motum non collocant, ſed ad poſtprædicamenta reijciunt, ſed contra rationem motus, quæ cum ſit incompleta, tanquam ratio viæ atq; tendentiæ, & non rei, non poteſt ad prędicamentum per ſe pertinere. Sed probatur conſequentia, quia ea, quæ ſunt idem realiter, & formaliter ad idem prædicamentum pertinent, & eodem modo, & quæ in ratione formali alicuius includuntur ad prædicamentum eius debent cum eo referri.

50 Sed explicandum eſt, à quibuſnam accipienda ſit diſtinctio rationis motus ab actione & paſsione, pro cuius explicatione notandum eſt, quod hæc tria, in tribus conueniunt, nam omnia reſpiciunt terminum, omnia ſunt via in terminum, omnia ſunt fieri termini, ſed adhuc in eiſdem trib. oſtenditur diſtinctio eorum, quia diuerſo modo eis conueniunt, nam actio reſpicit terminum, vt via, & fieri, per quam procedit ab agente, quod eſt eum reſpicere ſub ratione formali facti, vel effectus, paſsio reſpicit eum, tanquam via, & fieri eius, vt impreſsi paſſo ab agẽte, & motus tanquam actum potentiæ receptiuæ mobilis, quod in eum tendit ex termino à quo, eſt enim motus formaliter, via inter duos terminos. Diſtinguuntur etiam ratione ex alio, quia actio intrinſecum ordinem dicit ad agentem, & paſsio ad paſſum, motus verò ad nullum ex his, ſed ſolum ad terminum, tanquam ad actũ perfectum mobilis, in quem tendit, vt potentia eius perficiatur. Itaque actio reſpicit terminum & principium ſic ordinata, vt terminum reſpiciat tanquã egredientem, & accipientem eſſe à principio. Paſsio quoque reſpicit vtrumq; ſed alio modo ordinata, nempe terminum, vt aliquid impreſſum paſſo ab agente, motus verò non terminum, vt à principio, nec vt aliquid ab eo impreſſum paſſo, ſed præcisè, vt actus perfectus, in quem tendit mobile, vt potentia eius compleatur. Ex quibus intelligitur quædam differentia valdè notanda inter hæc, quod motus non poteſt abſtrahi à ratione incompleta hoc eſt ita actuali, vt ſubiectum ordinet ad vlteriorem actum, quo compleatur eius potentia, ſed neq; actio & paſsio aliquid de hac ratione incompleta dicunt, ſed illa egreſsionem formalem effectus ab agente, hæc verò ſolam impreſsionem ab eodem, in quib. complentur rationes formales earum. Et ex hoc intelligitur rationem formalem motus, per quam ab eis diſtinguitur, eſſentialiter eſſe incompletam, & ideò non prædicamentalem, actionem verò, & paſsionem in ſuis rationibus formalib. nihil incompletum dicunt, nam licet ſint via in terminum, & fieri eius, non tamen ſicut motus, qui eſt via & fieri mobilis ad actum completum per quẽ potentia eius compleatur, & ita eſt via, & fieri eſſentialiter incompleta, actio verò via, & fieri in terminum, non tamen alicuius potentiæ paſsiuæ incompletæ, vt per eum tanquam per actum compleatur, ſed tanquam egreſsio eiuſdem termini ab agente, à quo accipit eſſe,

& ideò tanquam via, & fieri, quibus me-
dijs ſimpliciter accipit eſſe ab eo, paſſio
verò tanquam impreſſio eiuſdem termi-
ni ab agente in paſſo, & in his duabus ra-
tionibus nihil incompletum dicitur, li-
cet reſpectu termini aliquid minus per-
fectum, ſed completum quidem, quan-
tum ſufficit ad conſtituendas rationes
prædicamentales, ad quod non pertingit
ratio formalis motus eſſentialiter incō-
pleta, & ideò non pertinet per ſe, & for-
maliter prædicamenta actionis & paſ-
ſionis, nec ad alia, ſed tanquam modalis
reijcitur ad poſt prædicamenta, quæ ſunt
52 quaſi congregationes quędam modorum.

Reſtat ſoluere argum. ſecundæ opini-
onis, quibus contendebat probare mo-
tum non diſtingui vllo modo ab actione
& paſſione. Et ad teſtimonium Ariſtot.
pro actione concedimus definitionem
cauſæ efficientis, quæ ſit principium vn-
de motus, cuius ſenſus eſt, principium eſ-
ſe, à quo procedit motus, negamus ta-
men, quod ratio formalis motus ſit ab eo
procedere, ſed materialis prorſus eſt,
vt iam vidimus, & in ſua ratione formali
non dicit reſpectum ad principium, ſed
eſſe viam inter duos terminos. Ad argū.
verò negandum eſt antecedēs, quod mo-
uere ſit formaliter agere, ſed ſolum in-
cludit materialiter agere, nam mouere
ſecundum propriam & formalem ratio-
nem dicit tranſmutare mobile ab vna
forma in alteram, vel ab vno in alterum
terminum, quod quidem non fit, niſi me-
dia actione, paſſione, & motu, ſed agere
formaliter ſolum dicit eſſe actuale prin-
cipium egreſſionis effectus, in quo con-
ſtat nihil de mouere, vel tranſmutare a-
liud dici, ſed ab eis abſtrahit, licet inclu-
datur in eiſdē materialiter. Ad teſtimo-
nium de paſſione reſpondeo non eſſe ne-
ceſſariam identitatem formalem paſſio-
nis cum motu ad efficacitatem Ariſto. ra-
tionis, ſed ſatis eſſe realem, vt euidenter
concludatur, quod ſi ad actionem & paſ- 53
ſionem daretur motus per ſe, etiam dare-
tur realiter ad motum, cum quo identifi-
cantur, quod repugnat, quia in infinitum
procederetur. Eodem modo reſpondetur
ad argum. conceſſa maiori, quod mutari
ſit aliter ſe habere nunc, & prius, ſed di-
ſtinguendo minorem, quod paſſum aliter
ſe habeat nunc, & prius, per paſſionem,
nam realiter verum eſt, ſed formaliter
falſum, quod in eo conſiſtat ratio forma-
lis paſſionis, non enim conſiſtit, niſi in
impreſſione effectus ab agente, quamuis
ratio hæc coniuncta ſit realiter cum mu-
tatione & motu.

CAPVT QVARTVM, quo quæritur, an ſit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem de natura ſcientia eſt circa magnitudines, & motum, & tempus, &c.

Breuis expoſitio Text.

AB hoc cap. incipit ſecunda pars hu- 54
ius lib. in qua agit Ariſtot. de infini-
to, quia finitum & infinitum conueniunt
continuis, inter quæ connumeratur mo-
tus, & ideò neceſſe fuit de infinito agere,
vt melius intelligatur natura motus. In
hoc autem primo cap. quod in ordine eſt
quartum, intendit Ariſt. quęſt. proponere
circa exiſtentiam infiniti in rerum natu-
ra, quam in ſequent. cap. ſoluit. Diuidi-
tur autem caput in tres partes, in prima
aſſerit, & probat Ariſtot. quod ad Philo-
ſophum naturalem pertineat agere de in-
finito. In ſecunda proponit quæſt. de in-
finito, an ſit in rerum natura, eamq; dubi-
am reddit arguens in fauorem vtriuſque
partis, & in tertia enumerat diuerſas ac-
ceptiones infiniti.

Probat igitur; quod conſideratio infi-
niti

Digitized by Google

finiti pertineat ad Philoſophiam naturalem duplici arg.1.quia Philoſophus naturalis per ſe conſiderat magnitudines,motum,& tempus,cum ſint accidentia corporis,vt naturale eſt,ſed his accidētibus conueniunt finitum, & infinitum ; ergo neceſſe eſt rationem infiniti exponat,vt perfectam notitiam eorum tradere poſſit.Secun.argum. procedit ab auctoritate Philoſophorum omnium, qui doctrinam Philoſophicam pro eius dignitate tradiderũt,hos enim omnes de infinito egiſſe conſtat,& nō quomodocunque,ſed tāquam de eo,quod exiſtimabāt pertinere ad ſubſtantiam rerum naturalium, tanquam earum principium ; ergo omnes ſenſerunt Philoſophicam eſſe conſiderationem infiniti. Vt probet minorem repetit opiniones eorum de principijs rerum naturalium,quas tradidit in 1. lib.& quas nos non iudicamus neceſſariò repetendas.

55 In ſecunda parte proponit quęſt.de exiſtentia infiniti in rebus , an detur in rerum natura infinitum,& arguit pro vtraque parte,vt dubiam reddat quæſt.1. pro affirmatiua,quod detur , quia tempus apud omnes ferè Philoſophos principio, & fine caret,non enim incepit, ſed ſemper fuit, neque finem vnquam habebit; ergo eſt infinitum , quare in ſucceſſiuis ſaltem admittendum erit infinitum,atq; etiam in permanentibus, nam mathematici in ſuis diuiſionib.vtuntur infinito diuidentes quālibet magnitudinē in alias etiam diuiſibiles in infinitum;ergo in rebus mathematicis permanentibus datur infinitum. Secundò , quia noſter intellectus dato quocunq; numero poteſt excogitare alium maiorem in infinitum,& data qualibet magnitudine aliam maiorem etiam in infinitum;ergo poſſibile ſaltem exiſtimādum eſt infinitum. Pro negatiua verò parte arguit,quia ſi daretur in rebus infinitum , multa ſequerentur inconuenientia cap.ſeq.probanda;ergo nō datur.

In 3.tandem parte enumerat quinq; acceptiones infiniti, nam primò accipitur negatiuè pro eo , quod impertranſibile eſt,quia magnitudine caret,& ideò dicitur infinitum negatiuè , ſicut vox dicitur inuiſibilis.Secun.accipitur pro eo , quod magnitudinem habet,ſed impertranſibilem,vt ſi excogitemus ſpatium , ſeu magnitudinem infinitæ extenſionis,impertranſibilis erit,& ideò infinita . Tertiò accipitur pro magnitudine , vel ſpatio, quod difficile pertranſiri poteſt . Quartò accipitur pro eo,quod licet ex ſe ſit pertranſibile,propter aliquod tamen impedimentum figuræ , aut diſpoſitionis pertranſiri non poteſt , in qua acceptione profundum pelagus vocamus infinitum, atq; etiam altiſſimum montem . Vltima acceptione infiniti eſt , pro eo,cuius quātitas interminabilis eſt appoſitione , aut additione,vel diuiſione, quo pacto motus,magnitudo,& tempus vocantur infinita,quia neque vltimā partem habent, neq; vltimam diuiſionem habere poſſunt ſed in infinitum procedit addito eis facta & facienda,ſicut eorum diuiſio. 56

CAPVT QVINTVM, quo diſputatur,an ſit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Separabile igitur eſt à ſenſibilibus infinitum,ipſum quid exiſtens infinitum non eſt poſſibile,&c.

Breuis expoſitio Text.

CAPITE præcedenti propoſuit Ariſtot. quæſt.an infinitum detur in rerum natura,quā vt dubiam redderet, probauit pro parte affirmatiua dari infinitum, 57

Digitized by Google

tum, & etiam pro negatiua cœpit diſputare ad probandum non dari infinitum, propter multa inconuenientia, quæ ſequerentur ex admiſſione eius oſtendenda à ſe in hoc ſequenti capite, in quo promiſit ſe probaturum hanc partem pluribus argumentis. Intentum igitur huius capitis eſt id probare, quod facit duobus modis, nam primò probat aduerſus Platonicos, & Pytagoricos non dari infinitũ ſecundum ſubſtantiam ſeparatum à ſenſibilibus, nam hi omnes ex vna parte dicebant dari vnum principium rerum naturalium infinitum ſecundũ ſubſtantiam & nõ infinitum ſecundũ magnitudinẽ, ex altera verò Platonici ponebãt, quod tale principium eſſet magnum, & paruum, Pytagorici verò, quod eſſet numerus par, & ideò aſſerit Ariſt. omnes fuiſſe locutos de rebus naturalibus, non naturali modo, quia ſubſtantia ſeparata à magnitudine non eſt naturalis conſiderationis, & etiam duo aſſeruiſſe contraria, quia
58 pro innito poſuerunt megnum, & paruũ, aut numerum parem, quę non poſſunt eſſe, niſi in magnitudine, ideò eos impugnat, ac ſi dicerent dari infinitum in magnitudine, quia reipſa vera illud in magnitudine ponebant; & primò probat non dari infinitum ſecundum ſubſtantiam, & ita in duas partes diuiditur caput.

Probat igitur non dari infinitum ſecundum ſubſtantiam ſeparatam à ſenſibilibus duobus argu.: non dari infinitum in eadem ſubſtãtia, vt eſt corpus naturale habens magnitudinem, & reliqua accidentia ſenſibilia duobus alijs. Nullum impartibile, ſeu indiuiſibile poteſt eſſe infinitum: cum careat magnitudine, extra quam non dantur finitum, aut infinitum, ſed ſubſtantia ſeparata à ſenſibilib. eſt impartibilis, quia caret extenſione partium; ergo nec finita, nec infinita eſſe poteſt, quare non dabitur infinitum ſecundum ſubſtantiam ſeparatam à ſenſibilibus, vt ponebant prædicti Philoſoph. Secundò ſicut non eſt ſeparabile infinitum à quantitate. ita neque quantitas ab infinito, quia hoc eſt quaſi proprietas illius, & illa quaſi ſubiectum huius; ergo ſicut non datur quantitas, quæ non ſit finita, vel infinita, ſic non dabitur finitum, aut infinitum extra quantitatem, falſum eſt ergo ponere infinitum in ſubſtantia, vt ſeparata à ſenſibilib. vel à quantitate.

In 2. p. cap. probat duobus alijs, quod non detur infinitum in ſubſtantia, vt eſt corpus naturale. Primum ſic procedit, ſi daretur corpus naturale infinitum, aut eſſe ſimplex, qualia ſunt elementa, aut mixtum ex elementis compoſitum (loquitur enim de ſolis corporibus naturalibus, generabilibus & corruptibilibus) ſed neutrũ corpus poteſt eſſe infinitũ, ergo impoſſibile eſt dari corpus naturale infinitum. Minorẽ probat, quia ſi eſſet mixtum, aut componeretur ex elemẽtis infinitis, aut ex ſolis quatuor à nobis cognitis, primum eſt impoſſibile, quia repugnat elementa ſecundum qualitates contrarias, ex quibus componuntur infinitis modis variari, nam cum ſint quatuor, non poſſunt ex eis infinitæ combinationes fieri, quod neceſſarium eſſet, vt darentur infinita elementa, nec minus impoſſibile eſt, ſecundum, quod ex quatuor his elementis componatur mixtum cor- 59
pus infinitum, nam vel omnia eſſent finita, vel omnia infinita, aut vnum tantum, vel alterum infinitum, & cætera finita, non omnia finita, quia ex quatuor corporibus finitis non poteſt reſultare, niſi quintum etiam finitum, neq; eſſe poſſent omnia infinita, quia omnem locum repleret quodlibet eorum, & ideò nullum relinqueret alijs, nec mixto ex eis compoſito. Nec tandem poſſet eſſe vnum infinitum, & reliqua finita, quia ſua infinita actiui-

actiuitate illa conſumeret, & ideo non poſſet fieri ex eis compoſitio mixti. Secundo, quia omne corpus naturale habet proprium locum in mundo, ſibi à natura conceſſum, ſed repugnat corpus infinitum habere proprium locum in mundo; ergo repugnat tale corpus in rebus dari, maiorem probat, quia omne corpus naturale, aut eſt graue, aut leue, ſed graue determinat ſibi locum deorſum, & leue locum ſurſum: ego neceſſe eſt omne corpus naturale habere proprium locum naturalem. Minorem quoque probat, quia ex propria infinitate replebit omnem locum, tam ſurſum, quam deorſum, nec eſſe poterit dimidium ſurſum, & dimidium deorſum, quia infinitum medietate caret.

CAPVT SEXTVM, quonam modo ſit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Quod igitur actu non ſit corpus infinitum, manifeſtum eſt ex his, &c.

Breuis expoſitio Text.

60 Intentum Ariſto, in hoc capite eſt ſoluere quæſt. propoſitam de exiſtentia infiniti in rebus. Diuiditur autem in duas partes. In 1. pro eius ſolutione affert quandam diuiſionem infiniti, & quatuor ſubdiuiſiones alterius membri eius. In ſecunda patre ex propoſitis diuiſionibus, quid ſit reſpondendum ad quæſtionem propoſitam colligit. Infinitum ait duplex eſſe, vnum actu, aliud potentia. Infinitum actu illud eſt cuius magnitudo, vel multitudo nullis terminis clauditur. Infinitum in potentia, cuius aliquid ſemper eſt actu: finitum quidem, & aliud in potentia, ſed infinitum. Itaque quaſi mixtum eſſe ait Ariſt. infinitum hoc ex actu, & potentia, tale eſt continuum, quod aliquid habet actu, ſed id quod poteſt habere, infinitum eſt, quia poteſt diuidi ſine vllo termino talis etiam numerus, nam quilibet actu exiſtens finitus eſt, ſed poteſt ei additio fieri in infinitum, & ideò à potentia denomi[illegible] infinitum tale, & non ab actu, [illegible] ratio huius infiniti in potentia [illegible] tur annetat, quod dum dicitur infinitum in potentia, non debet intelligi potentia eius ſimul reducenda ad actum, ſed ſucceſſiuè, quia ſi ſimul poſſet reduci ad actum, aliquando daretur actu infinitum, & ita debet reduci ad actum, & non ſimul, vt verum ſit, quod aliquid eius ſemper ſit in actu, ſed finitum, & aliud in potentia, & hoc ſemper infi-
nitum, ſi verò potentia ſimul reduci poſſet ad actum, nihil eius reſtaret iam in potentia, & ideò non eſſet infinitum in potentia, ſed infinitum actu. Hoc infinitum in potentia ſubdiuiditur primò in permanens, & ſucceſſiuum, infinitum permanens eſſe ait, quod habet partes permanentes; vt lignum, vel lapis, ſucceſſiuum, cuius partes in fluxu, & ſucceſſione conſiſtunt, vt motus & tempus. Secundò, ſubdiuiditur quodlibet horum in duo alia membra, nam tam ſucceſſiuum, quam permanens aut continuum eſt, aut diſcretum: continuum eſt motus, vel tempus, diſcretum verò eſt multitudo generationum, quæ in infinitum multiplicantur. Infinitum etiam continuum eſt linea, ſuperficies, vel corpus, diſcretum verò numerus aut multitudo rerum permanentium, quæ etiam poſſunt multiplicari in infinitum. 61

Tertia ſubdiuiſio eſt, infinitum in potentia, aliud eſt infinitum diuiſione, aliud infinitum appoſitione vel additione, infinitum diuiſione eſt, quodlibet continuum, quod diuidi poteſt abſque vllo termino, infinitum verò appoſitione vel additione eſt numerus, cui ſemper ali- 62

quid apponi, vel addi poteſt, & ex hoc dicitur infinitus, & hoc ait fieri ex illo, & quaſi infinitudinem ab eo accipere, quia quantum à continuo detrahitur per diuiſionem, tantum additur, vel apponitur numero. Sed duobus modis fieri poſſe diuiſionem continui docet. Primò per partes æquales, & tunc non procedit in infinitum, ſed citò finietur cum ipſo continuo, vt ſi lignum diuidas in medietates, vel in palmos aut vlnas, ſtatim conſumetur, ita vt in partes æquales non ſit amplius diuiſibilis. Secundo poteſt fieri diuiſio per partes, quarum frequentes ſint minores præcedentibus ſecundum proportionem, & iſtæ dicuntur partes proportionales, vt ſi diuiſo ligno in duas medietates, quamlibet rurſus diuidas in duas alias medietates, deinde quamlibet harum in duas alias, & ſic ſemper procedas. Infinitum igitur diuiſione non primo modo, ſed ſecundo intelligitur, quia ſolum hoc modo infinita poteſt eſſe diuiſio, non primò, vt per ſe eſt manifeſtum.

63 Ex his diuiſionibus colligit, quid ſit reſpondendum quæſtioni propoſitæ, an detur infinitum in natura rerum, nempe infinitum in potentia dari, non infinitum actu, & hoc modo poſſunt ad concordiam reduci diuerſæ opiniones Philoſophorum, ita vt qui negant infinitum dari, de infinito actu intelligantur, qui verò dari affirmant, de infinito in potentia.

CAPVT SEPTIMVM quidnam ſit infinitum.

TEXTVS ARIST.

Accidit autem contra eſſe infinitum quam vt dicunt, non enim cuius eſt nihil extra, ſed cuius ſemper aliquid extra eſt, hoc infinitum, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtotelis in hoc capite eſt 64
tradere definitionem infiniti, diuiditur autem in tres partes, in prima proponit definitionem, quam antiquiores Philoſophi aſſignare conſueuerunt, & eam excludens proponit propriam. In ſecunda parte duas propoſitiones vniuerſales ad melius intelligendum naturam infiniti, & tandem quonam modo ratio infiniti conueniat magnitudini motui, & tempori explicat.

Antiquiores Philoſophi hoc modo infinitum definiebant, infinitum eſt, *cuius nihil eſt extra*, quaſi dicere vellent omnia, quæ ad rationem propriam pertinent intra ſe claudere, & nihil horum ei deficere, vel ſic omnia intra ſe comprehendere, vt nihil extra ipſum eſſe poſsit. Hanc autem definitionem minus bonam eſſe docet & probat, quia ſi in primo ſenſu intelligatur, ita vt infinitum ſit, cuius nihil eſt extra ex his, quæ pertinent ad rationem eius, cuilibet toti, aut perfecto conuenit, nam totum eſt, quod includit omnes partes ad ſe pertinentes, ita vt nulla ſit extra ipſum aut perfectum, quod integrum eſt ita, vt nihil ei deſit ex his, quæ ad rationem eius pertinent, & ideò, cuius nihil eſt extra ipſum, ſed totum, ſiue perfectum diuerſa ſunt ab infinito, nam infinitum non eſt perfectum, quia perfectum idem ſignificat, quod conſummatum, infinitum verò conſummatum non eſt, cum fine, vel termino careat, ergo diuerſum eſt à toto, vel perfecto, quare ſi bona eſſet definitio eius, non deberet his conuenire, ſi verò in alio ſenſu intelligatur, nempe infinitum eſt, quod omnia includit, ita vt nihil ſit extra ipſum, minus etiam bona eſt definitio, & quæ potius pugnat cum natura infiniti, nam ſi infinitum, quod in rebus datur, permixtum eſt ex actu, & potentia, ita vt aliquid eius ſit actu, ſed finitum, & aliud in poten-

potentia ſemper infinitum , ſequitur ſemper aliquid eſſe extra infinitum , nempe illud,quod non includit actu , quæ enim actu non habemus , ſed ſolum habere poſſumus, non dicuntur ſimpliciter intra nos eſſe,ſed potius extra.

Oppoſito igitur modo definiendum eſt infinitum videlicet , infinitum eſt , *cuius partibus quibuſcunq; acceptis, ſẽper reſtant alia accipiendæ in infinitum.* Quod eſt ſemper aliquid eius extra ipſum eſſe.

In ſecunda parte proponit duas pro-
65 poſitiones vniuerſales pertinentes ad rationem infiniti,prima eſt hanc eſſe differentiam inter infinitum diuiſione & additione, quod illud non habet quantitatem determinatam,ſed quamcumqne deſignatam excedere poteſt, nam diuiſio eius nullis terminis clauditur , & ideò quacunque data dari poteſt maior, continuum verò additione determinatam debet habere magnitudinem , nam ſi additio fiat per diuiſionem continui, non poteſt magnitudinem actualem eius excedere , ſi verò aliunde, non poteſt ita magnum fieri,quin ſub concauo lunæ comprehendatur. Secunda propoſito eſt alia differentia inter infinitum magnitudine vel multitudine aut numero , quod infinitum magnitudine nullum habet terminum verſus minimum,ſed quæcunque minima pars aſſignata diuiſibilis adhuc eſt in infinitum, numerus verò pro termino habet vnitatem,quam non poteſt excedere , ſed verſus maximum ex oppoſito, continuum habet terminum:cum non poſſit excedere concauum lunæ , ſed numerus nullum habet,quia datis quibuſcunque vnitatibus aliæ poſſunt excogitari in infinitum.

In vltima parte capitis docet Ariſtoteles rationem infiniti ſic conuenire magnitudini,motui,& tempori , vt primò conueniat magnitudini, quia ratione ſui, motui verò , non niſi ratione magnitudinis, tempus verò infinitudinem etiam habet quodam modo cauſatam à motu , ita enim conuenire debet eis ratio infiniti, ſicut ratio continui , & extenſi , ſed hæc conuenit eodem ordine;ergo etiam illa.

CAPVT OCTAVVM, quo reſpondetur rationibus infiniti.

TEXTVS ARIST.

Non remouet autem ratio Mathematicas à contemplatione auferens , ſic eſſe infinitum.

Breuis expoſito Text.

INTENTVM Ariſtotelis in hoc vlti-
mo cap.eſt ſoluere argum. in 4. cap. 66
propoſita ad probandum dari in rebus infinitum . Diuiditur autem in tres partes.In prima docet ex demonſtrationibus Mathematicorum non poſſe colligi , quod in rebus detur infinitum. In ſecunda , ad quod genus cauſæ reduci debeat infinitum. Et in tertia reſpondet prædictis argumentis.

Poſſet aliquis dubitare , an Mathematici in ſuis demonſtrationibus præſupponant infinitas lineas dari poſſe , ex quibus concluſiones figurarum efficiendarum in omni genere linearum demonſtrent , & ideò contra principia harum ſcientiarum eſſe ſententiam Ariſtotelis negantem,quod poſſit dari infinitum actu in rerum natura. Et reſpondet huic obiectioni falſum eſſe , quod Mathematici præſupponant lineas actu infinitas , ſed neque quod eis indigeant ad ſuas demonſtrationes, vel figuras efficiendas , de quibus conſtat non poſſe fieri ex lineis actu infinitis , in quib.deficient potius proportiones neceſſariæ pro conſtituendis figuris , ſed quod de lineis præſupponunt, eſt, produci poſſe vel ex-

vel extendi, quantum ſufficit, vt oſtendatur aliquam ita eſſe maximam, vt ſecundum quamlibet proportionem diuidi poſſit, in quem finem conſtat non eſſe neceſſarium, quod ſit actu infinita. Et Euclides lib.6. propoſit. 10. præſupponit, quod æqua proportione diuidi poteſt linea parua & magna. Verum itaque eſt mathematicum maiorem lineam aliquando apud ſe fingere, quam naturaliter dari poſſit; ſed nunquam actu infinitam.

In ſecunda parte docet infinitum re-
67 duci ad genus cauſæ materialis. Quod ſic probat, infinitum dicitur tale ſolum ratione potentiæ paſsiuæ diuiſionis vel additionis, aut alicuius ſimilis, non ratione actus, ſed potentia paſsiua eſt propria materiæ; ergo infinitum, vt tale ad cauſam materialem reducitur. Sed addit non reduci ad materiam informatam, ſed ſub priuatione exiſtentem, quia materia accipit à forma determinationem, infinitum verò indeterminatum eſt, & potius priuationem actus dicit, quam actum, licet finitum etiam actum includat; ergo non eſt ſimile materiæ informatæ, ſed potius ſub priuatione exiſtenti.

Ad primum argumentum de ſucceſsiuis, nempe motu, & tempore nunquam incipientibus reſpondet. Admittendo, quod ſint infinita, non quidem actu, ſed potentia, quia neque alio modo poſſunt eſſe infinita, nam ratio ſucceſsiui conſiſtit in eo, quod aliquid ſemper actu habeat, & aliud ſuperuenturum ſemper ei reſtet, non quidem euenturum ſimul, ſed ſucceſsiue, quod proprium eſt infiniti in potentia, vt oſtendit continui diuiſio, atque etiam additio, per quam infinitum appoſitione fit. Et eodem modo de lineis mathematicis dicendum eſt ſolum præſupponi in eiſdem ſcientijs, quod data quacunque poſsit dari maior, atque etiam minor per diuiſionem, quod ſolum continet infinitudinem potentialem, non actualem. Ad aliud denique de noſtra cogitatione, quæ poteſt infinitum actu exco- 68
gitare, vt aliqui excogitarunt extra cœlum eſſe infinitum ſpatium. Reſpondet ſtultum eſſe credere intelligentiæ, hoc eſt verum ſemper reputare, quod in rebus exiſtat, quidquid mente vel cogitatione apprehendimus, nec enim vera debet reputari cognitio, niſi conformis ſit rei extra exiſtenti. Itaque non rem extra exiſtere ex eo, quod cogitatione apprehenditur, exiſtimandum eſt, ſed potius veram eſſe cogitationem ex rei, quæ apprehenditur exiſtentia; quare non ſequitur intellectu vel imaginatione apprehendi poteſt infinitum actu; ergo datur, vel dari poteſt.

TRACTATVS II. DE natura & ratione infiniti.

QVAESTIO I.

An detur in rebus naturalibus infinitum, vel ſaltem per vires naturæ dari poſsit.

AD duo reduci poſſunt omnia, quæ de infinito tractari poſſunt circa hæc 69
quinque expoſita capita, nempe ad exiſtentiam eius actualem, vel poſsibilem in natura rerum, & ad cognitionem eiuſdem, quæ eſt quaſi exiſtentia in intellectu. Et primò agendum eſt de exiſtentia eius in rebus, deinde de exiſtentia in cognitione, ſaltem diuina, & ideò primò quærimus, an datur actu infinitum in rebus naturalibus, vel ſaltem dari poſsit per virtutem cauſarum naturalium. Infinitum duplex eſt, vt Ariſtot. docuit cap.7. actu, vel potentia, & infinitum actu vocari ſolet infinitum categorematicè; infinitum in potentia vocatur etiam, infinitum ſincategorematicè, ea forte ratione, quia illud ſigni-

ſignificatur tale ſecundum actum completum, hoc verò tanquam ſemper exiſtens in actu incompleto. Infinitum categorematicè eſt, quod in ſua ratione actuali, nullis terminis clauditur, infinitum in potentia, cuius actus determinatus ſemper eſt, ſed potentia ſemper caret terminis, quod ſic definiuit Ariſtot. *Infinitum eſt cuius partibus quibuſcunque acceptis aliqua reſtat accipienda in infinitum.* Rurſus diuidi poteſt infinitum actu, in infinitum ſecundum eſſentiam, & ſecundum intenſionem vel extenſionem, infinitum ſecundum eſſentiam erit illud, cuius perfectio eſſentialis terminis caret, infinitum ſecundum intenſionem, quod habet infinitos gradus perfectionis æquales circa eandem partem ſubiecti, & talis eſſet calor infinitæ intenſionis. Infinitum ſecundum extenſionem eſt illud, quod habet magnitudinem vel quātitatem infinitè extenſam, & tale eſſet infinitum corpus. Sed adhuc infinitum extenſionis diuiditur in ſucceſſiuum, & permanens, ſucceſſiuum eſt motus vel tempus, ſi daretur ſine terminis, permanens verò magnitudo vel numerus corporum actu infinitus.

70 Et vt certa ſeparemus à dubijs, de infinito in potentia certum eſt dari in natura rerum, cum dentur corpora, quæ ratione ſuæ quantitatis poſſunt diuidi in infinitum, & ex eorum diuiſionibus poſſit conſequente fieri infinitum additione, vel appoſitione. De infinito verò actu ſecundum eſſentiam euidens eſt etiam dari in rebus: cum de primo agente, quod eſt Deus, cognouerit Ariſtot. eſſe infinitum ſecundum virtutem, vel potentiam, & ex conſequenti ſecundum eſſentiam, à qua emanent potentia, & virtus. De infinito verò actu ſecundum intenſionem vel extenſionem ſucceſsiuam; an detur in rebus vel dari poſsit, non diſputamus modo, quia ad 8. lib. pertinet hæc diſputatio, vbi Ariſt. agit de initio rerum ſecundum durationem & motum, ſolum ergo procedit quæſtio præſens de infinito actu ſecundum intenſionem, vel intenſionem permanentem, continuam, vel diſcretam, de quo inquirimus, an detur in natura rerum, vel dari poſsit per virtutem naturalium cauſarum.

Et fuit prima opinio antiquiorum Philoſophorum, cum quibus in his capitibus diſputat Ariſtot. aſſerentium non ſolum eſſe poſsibile per virtutem naturalium cauſarum, ſed dari in natura rerum. 71
Ita Anaximander, Anaxagoras, Xenophanes, Colophonius, Seleucus, & alij, quos citauit Ariſtot. in hoc 3. lib. atque etiam in primo agens de principijs rerum naturalium. Et probari poteſt his argumentis, primò quodlibet continuum habet infinitas partes proportionales actu, & realiter diſtinctas, quæ fundant ſingulares relationes ad totum, atque inter ſe ſe; ergo datur actu infinitum diſcretione, vel numero: & idem continuum eſt diuiſibile in eaſdem partes; ergo habet potentiam naturalem ad infinitas diuiſiones, ſed omnis potentia poteſt reduci ad actum, alioqui fruſtra erit; cum ponatur propter actum, ſi eum habere non poteſt; vnde ſequitur ex tali diuiſione poſſe infinitum actu fieri naturaliter. Quod præſertim neceſſarium eſt: cum finitum, & infinitum ſint propriæ paſsiones quantitatis, & ideo ſicut ratio finiti actu ei conuenit, ita etiam ratio infiniti. Secundò Deus vt agens naturale habet potentiam infinitam, quam medijs cauſis naturalibus poteſt reducere ad actum, ergo illis medijs poterit infinitas rerum ſpecies, & individua producere, & ita dari ſaltem poterit actu infinitum virtute naturalium cauſarum. Quod probatur 3. exemplo alicuius luminoſi circa corpus opacum ſibi è regione poſitum lucem effundenti, tunc

enim neceſſe erit in prima parte temporis illuminationem menſurantis aliquem gradum luminis circa ipſum producere, & in quocunque inſtanti verùm quoque erit aliquid luminis eſſe productum: & rurſus, quo propinquius tale corpus ad luminoſum accedat, magis intendetur lumen, quia agens naturale fortius agit in proximum, quam in remotum, ſi ergo continuetur talis illuminatio per horam, in qua moueatur idem corpus, verſus luminoſum, neceſſe erit in quolibet inſtanti horæ perfectius eſſe illuminatum, ſed inſtantia horæ ſunt actu infinita; ergo producetur in eis lumen actu infinitum per infinitos gradus intenſionis.

Sententia Ariſt. oppoſita eſt, quod infi-
72 nitum actu ſecundum intenſionem, vel extenſionem permanentem, nec detur in natura rerum, nec dari poſsit per virtutem naturalium cauſarum, quam ſequuntur omnes eius interpretes in his capitibus, & ſcholaſtici omnes antiquiores in 1. d. 34. Moderni verò cum D. Tho. 1. p. q. 7. art. 3. & 4. & quantum ad infinitum actu conſentanea eſt fidei noſtræ, nam ſapientiæ 11. dicitur de diuina ſapientia, per quam res omnes fiunt, & factæ ſunt, quod omnia in numero, pondere, & menſura fecerit, quaſi dicatur omnia ſecundum has rationes actu finita, & nihil infinitum. Probatur duplici ratione, prima, quia omne corpus naturale habet intrinſecum principium motus, vt colligitur euidenter ex definitione naturæ, ergo poteſt moueri motu recto, vel circulari, ſed corpus actu infinitum non poſſet vllo ex his motibus moueri, ergo nec datur, nec dari poteſt naturaliter. Probatur minor de motu recto, quaſi moueatur corpus, neceſſe eſt vnum deſerat locum, & in alterum ſe transferat, ſed corpus infinitum nec poſſet pro-
73 prium locum deſerere; ergo hæc poſſet moueri motu recto. Probo minorem, quia vt corpus deſerat locum per motum, neceſſe eſt paulatim ab eo egrediatur, alioqui ſi ab eo non egreditur non habebit exitum, vel finem motus eius, neque vllum conſequetur terminum, ſed corpus infinitum non poteſt totaliter à loco egredi: cum ſit infinitus, & ideò fine careat ſicut corpus ipſum, ergo repugnat corpus infinitum moueri, motu recto. Sed probatur de circulari, nam ſi cogitemus infinitum corpus diuiſibile in duas medietates, & lineam duci à centro eius, vſque ad vtranque circunferentiæ medietatem extenſam, intelligemus non poſſe moueri, quia vt in eodem loco voluatur, neceſſe eſt vnam ex prædictis lineis ad locum alterius peruenire, vt per ſe eſt manifeſtum, ſed hoc repugnat, quia infinita diſtantia, eſt inter vtramque, ergo non eſt pertranſibilis per motum, quare nec talis motus circularis erit poſsibilis, nec corpus naturale infinitum.

Secun. probatur de infinito ſecundum numerum, quia ſi infinita darentur corpora, non poſſent eſſe naturaliter in eodem loco: cum penetratio ſit naturaliter impoſsibilis; ergo quodlibet poſtularet locum diſtinctum ab alio, & ideò omnia locum infinitum, quod patet non dari intra cœli ambitum, nec extra cœlum poſſe fieri naturaliter talia corpora, quia ibi nihil eſt, & ex nihilo nihil poſſunt naturales cauſæ ſua virtute producere. Probatur tandem de infinito ſecundum intenſionem, quia qualitates, quibus intenſio conuenire poteſt, ſunt naturales virtutes, atque diſpoſitiones corporis, ſed repugnat dari corpus infinitum ſecundum eſſentiam; ergo repugnabit etiam dari infinitum ſecundum virtutem, quod eſt non poſſe dari virtutem, vel formam infinitam ſecundum intenſionem.

Ad 1. arg. concedimus maiorem, quod in continuo dentur partes proportiona- 74
les

les actu infinita, atque etiam infinitæ relationes earum, ſed negamus, quod ex eis fiat magnitudo actu infinita, quia partes proportionales non efficiunt maius continuum: cum vna non ſit extra aliam, ſed in eadem includantur plures atque infinitæ, componunt igitur magnitudinem actu finitam, nec efficiunt numerum, vel multitudinem, quia non ſunt realiter diſcretæ, aut ſeparatæ, licet ſint realiter diſtinctæ, numerus enim, vel multitudo dicit actualem diſcretionem, & ſeparationem, ſolum ergo efficiunt numerum vel multitudinem per intellectum eas ſeparantem, non eſt autem inconueniens dari infinitum rerum incompletarum efficientium rem completam actu finitam, neque hoc infinitum intendit negare Ariſt. ſed ſolum infinitum rerum ſeparatarum, atque completarum in genere diſcreto. De relationibus verò partium negat eſſe reales Capr. in 1. d. 30. q. vnica ar. 1. ſed rationis eſſe docet, quem ſequuntur Conimb. hoc loco, quia non ſunt inter entia actu plura, id eſt ſeparata inter ſe, & ab alijs. Hæc tamen ſolutio non placet, quia partes continui non fundant relationem, in quantum ſeparatæ, ſed in quantum realiter diſtinctæ, cum ſint, totum quoque reale componunt, à quo realiter etiam diſtinguitur quælibet; ergo reali relatione inter ſeſe, & ad totum referuntur, & non rationis. Quod etiam probant materia, & forma actu componentes totum, & non ſeparatæ inter ſe, nec à toto, & fundantes nihilominus relationes reales. Ita ergo concedendum eſt de partibus, & indiuiſibilibus continui infinitas habere relationes, ſed incompletas, quemadmodum natura eorum incompleta eſt, quare ſicut non reputatur inconueniens dari infinitas partes, & puncta, quia incompleta ſunt, ita nec reputandum eſt conueniens dari relationes incompletas actu infinitas, & in eodem continuo finito clauſas, ex eiſdem partibus, & punctis infinitis compoſito. Quod verò dicitur in eodem argu. de potentia continui ad diuiſionem infinitam; concedimus eam habere, non ſimul reducendam ad actum, ſed ſucceſſiuè, vt ca. 7. docuit Ariſt. & nos explicuimus textum elucidantes, quare ex tali potentia non ſequitur, quod poſsit dari actu infinitam. Quod tandem dicitur in eodem arg. definito, & infinito, quæ ſunt paſsiones quantitatis, etiam eſt concedendum, ſed hoc modo explicandum, vt de infinito actu, vel potentia intellligatur, & licet illud non detur, nec forte dari poſsit; hoc verò in rebus datur, & ita naturaliter conuenit quantitati vtrumque.

Ad 2. concedenda eſt prima pars antecedentis, quod Deus, vt primum agens habeat potentiam infinitam, ſed neganda eſt alia, quod eam poſsit totaliter reducere ad actum per cauſas naturales, nam cum iſtæ ſint limitatæ ſecundum materiam, ſecundum locum, & alias circumſtantias, nec poteſt infinita virtus primi agentis ſeruata earum conditione naturali, niſi finito modo ſecundum perfectionem, & numerum rerum per eas operari, quare non poteſt infinitum naturaliter produci. An verò poſsit per potentiam, ſupernaturalem eiuſdem primi agentis, dicetur quæſt. ſequenti. Ad vltimum de luminoſo concedendum eſt poſſe illuminare opacum corpus per totam horam, atque etiam, quod in quolibet inſtanti horæ deſignato verum ſit intenſius lumen eſſe productum, ſed negandum, quod ad infinitam actu intenſionem perueniat per totam horam, licet inſtantia ſint actu infinita, quia non ſequitur vnum poſt aliud, ſed pars temporis ſequitur poſt inſtans, & in illa parte horæ aliquid intenſionis acquiritur ſucceſsiuè, ita quidem, vt non intendatur lumen per partes æquales, ſed proportionales 75

tionales ſecundum proportionem ad motum, & tempus, vnde ſicut pars proportionalis motus, & horæ actu finita eſt, licet habeat partes proportionales actu infinitas, ita pars æqualis intenſionis luminis, per quam lumen productum fit maius ſimpliciter ſecundum intenſionem, finita eſt, licet habeat infinitas partes proportionales terminatas infinitis inſtantibus, in quibus verum eſt aliquid luminis eſſe productum ſecundum proportionem, in vltimo inſtanti horæ totum lumen productum finitum erit ſimpliciter, ſed habens infinitas partes proportionales, quæ ſufficiunt ad verificandum, quod in quocunque inſtanti aliquid proportionale luminis productum ſit, nunquam tamen ſequitur produci, vel productum eſſe actu infinitum.

QVAESTIO II.

An aliquid actu infinitum cognoſcatur à Deo extra ſe.

76 QVæſtio hæc præſupponitur ſequenti, de poſsibilitate infiniti per potentiam abſolutam Dei, quia cum Deus operetur omnia per intellectum, ſecundum modum cognitionis eius eſt modus potentiæ, aut virtutis productiuæ, & ideò prius agere oportet de modo, quo Deus ſe habet in cognitione infiniti, vt ex hoc intelligamus, an poſsit illud producere extra cauſas. Sed cognitio Dei duplex eſt noſtro modo intelligendi diſtincta. Prima appellatur ſcientia ſimplicis intelligentiæ, quæ verſatur circa res poſsibiles, & nunquam faciendas. Secunda ſcientia viſionis, per quam cognoſcit Deus quæcunque ab eo facienda ſunt per ſe, & mediis creaturis in aliqua differentia temporis, & de vtraque ſcientia intelligitur quæſtio, cuius ſenſus erit, an Deus cognoſcat per primam ſcientiam infinita actu poſſe à ſe fieri, vel ſolum infinita in potentia, hoc eſt, non tot poſſe facere, quin plura poſſit, ſed nunquam actu infinita, hoc enim vocatur infinitum ſincategorematicè. De ſcientia etiam viſionis, an Deus cognoſcat infinita actu futura eſſe in aliqua differentia temporis, vel per totam ſuam æternitatem, vel ſolum tot eſſe futura, vt plura etiam futura ſint in infinitum, ſed finita ſemper omnia, quæ futura ſint actu.

Sed adhuc diſtingui debet in Deo duplex alia cognitio ſpeculatiua, & practica, hæc ordinatur ad opus, & propterea quaſi factiua vocatur, illa nihil de opere faciendo dicit, ſed ſolum ſpeculatur res. Vnde ſequitur, quod hæc non verſetur circa impoſsibilia, per illam verò etiam impoſsibilia cognoſcat Deus, vt chimæram, aut hircoceruum, cætera, quæ nos fabricamur. Si ergo poſsibile ſit infinitum, Deus illud cognoſcet ſcientia intelligentiæ practica (eo modo, quo ſcientia poſsibilium practica poteſt vocari) ſi verò ſit impoſsibile, non niſi ſcientia ſpeculatiua per negationem; ſicut cognoſcit cætera impoſsibilia. Deinde præſupponenda eſt diuiſio infiniti, in infinitum actu, & potentia, nam quæſtio de illo ſolo intelligitur, non de hoc; cum conſtet Deum cognoſcere continuum, quod eſt infinitum in potentia.

Circa cognitionem verò infiniti actu eſt prima opinio Dur. in 1.d. 39.q.2. & Almaini in 3.14.q.1. quos nonnulli ex Modernis ſequuntur, negans omnino Deum extra ſe cognoſcere actu infinita, ſed finitum actu eſſe aſſerit, quidquid cognoſcit poſsibile, vel futurum, infinitum tamen in potentia, quia non poſſunt tot deſignari à Deo cognita, quin plura ſint ea, quæ cognoſcit in infinitum, ſemper tamen actu finita, quam ſententiam videtur tenuiſſe D. Tho. 1. lib. contra gent. cap. 69. &

1.p.10.art.3.Probatur primò, quia non alio modo cognoſcit Deus, ea quæ facturus eſt, quam facienda ſunt extra cauſas, ſed ea,quæ facturus eſt, nunquam ſunt actu infinita in aliqua differentia temporis,ſed finita ſemper,quamuis ſemper etiam ſunt alia futura, vt patet de cogitationibus,quæ infinitũ multiplicabuntur,
77 ſucceſsiuè,tamẽ,ita vt,quæ actu ſint ſemper ſint finita, quæ verò futuræ infinitæ, quod eſt eſſe infinitas ſolum in potentia, nihil ergo datur actu infinitum, quod à Deo vt tale cognoſcatur, ſed ſolum in potentia, neque id eſt neceſſarium ad oſtendendam infinitam potentiam eius, ſed ſatis euidenter oſtenditur ex eo,quod quibuſcunque datis, alia, & alia poteſt facere in infinitum. Secundò,quia non alia ratione cognoſcit Deus omnes cogitationes futuras, qua cognoſcit diuiſiones cõtinui futuras in infinitum, vel circulationes cæli, ſi motus eius ſemper eſſet duraturus, ſed nunquã cognoſcit Deus diuiſiones continui actu infinitas, alioqui cognoſceret continuum diuiſum in omnem partem, ſed ſemper ſunt finitæ, quas actu cognoſcit, & ſemper reſtant aliæ faciendæ in infinitum, ergo eodem modo cognoſcit cogitationes actu finitas,ſed infinitas in potentia ſucceſsiuè,& non ſimul reducendas ad actum, quod eſt infinitum in potentia cognoſcere,& non infinitum actu. Et idem dicendum eſt de cogitatione poſsibilium, per quam infinita ſolum à ſe factibilia cognoſcit, non quidem ſimul factibilia, ſed ſucceſsiuè, & ideò nunquam infinita actu, ſed ſolum potentia.

Secunda opinio affirmat Deum cogno-
78 ſcere actu infinita, non quidem ſimul exiſtentia à parte rei, ſed ſucceſsiuè, ſimul tamen exiſtentia obiectiuè in intellectu diuino,vel(vt aiunt)in eſſe cognito,quod ſufficit, vt ſimpliciter dicendum ſit cognoſci à Deo,infinitum actu,non ſolũ ſcientia ſpeculatiua per negationem,ſed etiam ſcientia practica poſitiuè, atque etiã ſcientia ſpeculatiua, tanquam obiectum per ſe,& poſitiuè à ſe cognitũ.Ita D.Tho. expreſsè 1. lib.contra gent. cap.69. 1. p.q. 14.art.12.& 13 D. Bona. in 1.d.39. art.1.q.3. Rich. ibidem. Vualdenſ. tom.2. de Sacramentis lib.1.ar.1.cap.14.Caie.& Ferra. in eiſdem locis D.Thom.& eſt iam ferè cõmunis inter Modernos, & videtur nobis probabilior. Probatur primò ex infinita perfectione diuinæ cognitionis, cui omnia futura in quacunque differentia temporis præſentia ſunt in eſſe obiectiuo, & cognito, ſiue ſucceſsiuè ſint futura, ſiue permanenter, vnde ſequitur, diuinæ cognitioni præſentes eſſe omnes cogitationes hominum,& Angelorum futuras per totam æternitatem, ita vt nulla ſit futura,quæ non ſit ei præſens, ſed præſentia vt præſentia ſunt actu ſecundũ illud eſſe 79
quo præſentia ſunt, & non in potentia, licet in modo eſſendi extra cauſas in determinata differentia tẽporis,non dicantur eſſe actu,quia ſecundum hoc eſſe non ſunt omnia præſentia:ergo ſicut non ſunt actu infinita ſecundum modum eſſendi extra cauſas, quia non ſunt omnia ſimul præſentia. Ita non poſſunt eſſe in potentia ſecundum modum eſſendi obiectiuũ, quod habent in diuina cognitione. Probatur conſequentia,quia præſens,vt præſens repugnat eſſe in potentia,ſed neceſſariò in actu,quia ratio præſentiæ tribuit ei eſſe actuale ſub tali modo, vnde cum infinitæ ſint ſimul præſentes in diuina cognitione, infinitæ actu erunt cognitæ, & non in potentia. Secundò probatur nõ minus efficaciter ex diuinis Ideis,nã Deus habet apud ſe diſtinctas Ideas omniũ rerum ſpecie diſtinctarum, quas poteſt facere; ergo omnes iſtæ Ideæ continentur actu in eſſentia diuina,& nulla in po-

 tentia,

tentia, neceſſe eſt ergo has Ideas eſſe actu finitas, vel actu infinitas: cum non habeat in eis locum infinitum in potentia, & ſi dixeris eſſe actu finitas, ſequitur dari vltimam, vltra quam non ſit alia; ergo dabitur etiam vltima res, vltra quam Deus non poſſit efficere aliam, quia nihil facere poteſt, niſi per Ideam, conſequens autem nullus admittit, ſed neq; admitti poteſt, quia ad infinitam potẽtiam eius pertinet vt quibuſcunq; factis poſſit plura in infinitum facere; ergo neceſſariò concedendum eſt diuinas Ideas eſſe actu infinitas, & ex conſequenti Deum cognoſcere actu infinitum. Teſtimonia autem D. Thom. de infinitis à Deo cognitis, non vt ſunt obiectiuè præſentia in diuina cognitione, ſed vt ſunt futura in proprijs differentijs temporum intelligenda ſunt, quod ſi aliquod verbũ nõ poſſet hoc modo intelligi per alia teſtimonia à nob. citata magis clara & expreſſa corrigi debet.

80 Ad vtrumq; arg. Duran. diſtinguendũ eſt, quod in maiori vel minori aſſumitur de cogitationibus futuris, nam ſi ſumantur ſecundum modum eſſendi, quem habituræ ſunt in proprijs differentijs tẽporum, verum eſt, quod ſolum ſint infinitæ in potentia, quia non ſunt omnes ſimul futuræ, ſed ſucceſſiuè, ſi verò ſumantur ſecundum modum obiectiuæ præſentiæ, quem habent in diuina cognitione, omnes ſunt præſentes, & nulla datur ibi futura, quare omnes ſunt actu & nulla in potentia, & cum ſint infinitæ, ſunt etiam actu, & categorematicè infinitæ, & non in potentia. Hæc tamen eſt differentia valde notanda inter cogitationes futuras ex vna parte, & diuiſiones continui ex altera, quod omnes, & ſingulæ cogitationes collectiuè atque diuiſiuè ſumptæ ſunt futuræ per totam æternitatem, ita vt in tota æternitate habituræ ſint eſſe extra cauſas, ſed diuiſiones continui, etiam ſi à Deo fiant, non erunt omnes faciendæ, imò neque omnes futuræ per totam æternitatem collectiuè, ita vt omnes habituræ ſint eſſe extra cauſas per totam æternitatem, ſed ſolum ſunt omnes poſſibiles, & omnes eſſent futuræ, ſi à Deo fierent diuiſiuè. Et ratio huius eſt natura eiuſdem continui, quod cum non componatur ex in diuiſibilibus, ſed ex ſemper diuiſibilibus, implicat contradictionem eſſe diuiſum in omnẽ partem, nec in determinata differentia temporis, nec per totam æternitatem, & ideò non ſunt poſ- 81
ſibiles omnes diuiſiones eius collectiuè acceptæ, ſed diuiſiuè tantum, ita vt de ſingulis, & omnibus diſtributiuè verum ſit eſſe poſſibiles, non de omnibus collectiuè. Vnde ſequitur, nec verum eſſe, quod omnes diuiſiones collectiuè ſumptæ ſint præſentes diuinæ cognitioni, imò nec verum eſſe, quod hoc modo ſumptæ cognoſcantur, quia cognoſcibiles non ſunt, ſicut non ſunt factibiles, ſed ſolum cognoſcuntur omnes diuiſiuè, vt poſſibiles, atque etiam, vt faciendæ, & vt futuræ per totam æternitatem, ſi à Deo diuideretur continuum. Cogitationes verò cum ſint inter ſeſe diſtinctæ, & nulla dependeat ex altera non ſolùm diuiſiuè, ſed etiam collectiuè ſumptæ, futuræ ſunt per totum tempus, vel per totam æternitatem ex quo non ſequitur aliquando verum eſſe, quod fuerint omnes, quia nec tempus, ſi eſſet æternum, haberet vltimum diem, vel vltimum inſtans, nec etiam æternitas habet finem, ſed comparatæ omnes cum toto tempore, vel cum æternitate verè futuræ ſunt in ea.

QVAESTIO III.

An infinitum in actu in aliquo genere rerum ſit factibile per potentiam Dei abſolutam.

Duplex

Digitized by Google

28 DVplex potentia in Deo diſtinguitur noſtro modo intelligendi, ordinata, vel ordinaria, & abſoluta. Et illa vocatur ordinata, quia ordinatur cum diuina ſapientia, & prouidentia, ita vt tantum, & non plus poſsit ſe extendere, quantum ſe extendit ordo à diuina ſapientia conſtitutus in rebus, & eadem ferè ratione vocatur ordinaria, quia ea vtitur Deus agens ſecundum communem ordinem in rebus à ſe cõſtitutum. Abſoluta verò vocatur diuina potentia, ſecundum ſe conſiderata, hoc eſt, abſtracta à quocunque ordine diuinæ ſapientiæ, & ſolum conſiderata ex ordine ad proprium obiectum, & ſecundum potentiam ordinariam ea ſolum fieri poſſe à Deo dicimus, quæ ordinata ſunt ab eius ſapientia, & prouidentia, ſed ſecundum potentiam abſolutam quidquid non implicat contradictionem. Et cum de hac ſola potentia procedat quæſtio, nam de alia proceſſit prima. Senſus eius eſt, an implicet contradictionem fieri infinitum in aliquo genere rerum, hoc eſt, in genere rerum corporearum, vel ſpiritualium, in genere continui, vel diſcreti, ſi enim contradictionem inuoluat dari aliquod infinitum negandum erit, quod ſit à Deo factibile, etiam per potentiam abſolutam. Si verò non implicare cõtradictionem inueniatur, dicendum erit per talem potentiam fieri à Deo poſſe.

33 Et prima opinio tenet poſsibile eſſe omne genus infiniti, vel ſaltem vnum aut alterum. Ita Ocham, in 2. d. 13. quæſt. vnica & ibidem Almain. Gregor. in 1. d. 43. qu. 4. Petrus Aliacen. d. 42. q. 13. artic. 3. pro qua etiam citat D. Thom. Alg. & Auic. 1. p. q. 7. artic. 4. Pererius libr. 15. cap. vlt. & ex Modernis nonnulli. Probatur primò, quia quidquid Deus cognoſcit extra ſe, præſertim per ſcientiam practicam poteſt extra ſe producere; cum ſcientia practica ſit factiua rerum, quas cognoſcit, ſed Deus cognoſcit actu infinitum per ſcientiam practicam & ſpeculatiuam: cum cognoſcat cogitationes hominum & Angelorum in infinitum multiplicãdas per totam æternitatem, & ſibi repræſentatas ſimul in obiecto ſuæ cognitionis; ergo poterit infinitum actu producere, vel nulli' virtutis erit illud cognoſcere. Quod præſertim verum eſt, quia ſi aliquod inconueniẽs ſequi dicatur ex eo, quod producatur infinitum, idem ſequetur ex cognitione eius, ſed nullũ ex hac ſequitur: cũ probatum ſit dari: ergo nec ſequetur ex productione infiniti, niſi ſecundum apparentiam. Secun. quia probabile eſt potuiſſe Deum mundũ ab æterno producere, quẽ produxit in tempore, ſed hoc admiſſo ſequitur euidenter dari poſſe infinitum; ergo poſsibile reputandum eſt. Probatur minor, quia ſi tempus eſſet ab æterno, negari non poteſt, quod in ſingulis dieb. potuerit Deus vnam animam vel vnum Angelum creare, quod ſi factu fuiſſet, iam daretur infinitus numer' animarum vel Angelorum, & dari poſſet infinita multitudo corporum, ſi in ſingulis diebus efficeretur vnum. Sed probatur hoc idem in tempore finito vnius horæ, quia in ſingulis inſtantibus eius poteſt Deus ſingula corpora, ſingulas animas aut Angelos efficere, & inſtantia horæ ſunt actu infinita; ergo finita hora dabuntur corpora actu infinita vel infinitæ animæ, aut Angeli, quare poſsibile eſt dari actu infinitum. Tert. quia potentia Dei eſt actu infinita: ergo poteſt ei correſpondere effectus adæquatus, qui etiam erit actu infinitus; alioqui nec infinita erit potentia, ſi finitum tantum effectum producere poteſt. Quod hoc modo declarari poteſt, ſi Deus non ageret liberè, ſed ex neceſsitate naturæ, ſicut ignis, vel aqua, ageret in quantum poſſet, & produceret, quidquid

terminatum, ſicut eſſet determinatus ef-
fectus corpus infinitum; ergo non proba-
tur impoſſibilis . Contra hoc eſt, talem
multitudinem ſub ratione multitudinis
non eſſe determinatam, quia determina-
tio multitudinis ex his vnitatibus , qui-
bus conſtat deſumitur , ſed vnitates iſtæ
non ſunt determinatæ in ratione multi-
tudinis: cum termino careant ; ergo nec
poſſunt in ratione multitudinis habere
determinationem, nec proinde produci
per creationem.

88 Probatur tandem de infinito ſecundũ
intenſionem, quod patet in ſolis qualita-
tibus reperiri, ſed implicat contradictio-
nem dari qualitatem actu infinitam ſe-
cundum intenſionem; ergo infinitum ſe-
cundum intenſionem repugnat . Proba-
tur minor in qualitatibus naturalib. de-
inde in ſupernaturalibus, nam ſi daretur
virtus motiua , vt grauitas actu infinita
poſſet efficere motum in inſtanti, ſed mo-
tum localem in inſtanti fieri repugnat;
ergo etiam repugnabit talis qualitas in-
finitæ intenſionis. Probatur maior , quia
quò maior eſt grauitas, eò velociorẽ mo-
tum efficit, & in minori tempore; ergo ſi
daretur infinita , efficeret motũ infinitæ
velocitatis, & in tempore minori in infi-
nitum, ſed tempus minus in infinitum nõ
eſt tempus, ſed non tempus, vel momen-
tum vocatur; ergo efficeret motum in nõ
tempore, vel in inſtanti. De ſupernatura-
libus verò, quia ſi daretur gratia aut cha-
ritas infinitę intenſionis, poſſet etiam da-
ri lumen gloriæ, per quod videtur Deus
à beatis, etiam infinitę intenſionis, & per
lumen infinitæ intenſionis poſſet effici a-
ctus claræ viſionis Dei infinitè perfectus
per quem creatura videret Deum perfe-
ctius, ac perfectius in infinitum; ergo vi-
deret Deum, quantum viſibilis eſt per cla-
ram viſionem, quod eſſet eum compre-
hendere, ſed Deum comprehendi à crea-
tura repugnat; ergo impoſſibile eſt dari
talem viſionem, & tale lumen gloriæ, ta-
lemque gratiam & charitatem infinitam
ſecundum intenſionem.

Solum reſtat ſoluere arg. alterius opi- 89
nionis . Et ad primum diſtinguenda eſt
maior, quod Deus poſſit producere, quid
quid extra ſe cognoſcit, nam ſi ſucceſſi-
uum ſit, diuerſum modum habet in ſe , &
in diuina cognitione , vt de cogitationi-
bus eſt manifeſtum, quæ, cum non poſſint
ſimul fieri à parte rei , poſſunt tamen ſi-
mul cognoſci, & ſimul repræſentari ob-
iectiuè diuino intellectui ; & cum ſub
præſentia illi obiectiua omnes ſint actu,
dicuntur actu infinitæ in eſſe obiectiuo,
ſed à parte rei ſolum ſunt infinitæ in po-
tentia propter eſſe ſucceſſiuum , ſub quo
repugnat omnes eſſe ſimul, vel omnes eſ-
ſe actu in aliqua differentia temporis, ſed
quæ actu ſunt, finitæ ſunt ſemper, & quæ
futuræ ſemper infinitæ, & cum ea , quæ
futura ſunt, ſolum ſint cogitationes ha-
bentes modum eſſendi ſucceſſiuum, non
benè colligitur ex, quod in eo eſſe cogni-
to ſint actu infinitæ, poſſe fieri ad extra
actu infinitas . Ad aliud verò de diuinis
Ideis actu infinitis eodem modo reſpon-
detur infinitas eſſe in Deo, ſed non poſſe
ſimul fieri ad extra , quidquid per eas ſi-
mul repræſentatur , propter diuerſum
modum eſſendi ſucceſſiuum ad extra, &
ſimultaneum ad intra , vel quia produ-
ctio certam intentionem producentis di-
cit, quam non dicit cognitio , ideò fini-
tum debet eſſe, quod ſimul poteſt fieri ad
extra, licet infinitum ſit, quod cognoſci-
tur, tanquam poſſibile diuiſiuè , non col-
lectiuè.

Ad 2. diſtinguenda eſt maior, quod pro- 90
babile ſit potuiſſe mundum ab æterno fi-
eri, nam de creaturis permanentibus ſa-
tis probabile eſt, de ſucceſſiuis verò non
multum probabilitatis habet , & ideò il-

illud non admittimus, ſed dicendum eſt vtrumque implicare contradictionem, & quod tempus, & motus ſint ab æterno, & quod infinitum actu produci poſſit, de quo ex profeſſo erit nobis agendum in principio octaui lib. Ad aliud verò de inſtantibus horæ actu infinitis diſtinguendum eſt etiam, dum dicitur poſſe Deum in ſingulis creare ſingulos Angelos, nam in ſingulis diuiſiuè verum eſt, collectiuè verò falſum, & ratio huius deſumitur ex modo eſſendi inſtantium, quæ non ſunt immediata, ſed fluunt cum partibus proportionalibus temporis, & ad modum earum, vnde creationes Angelorum in eis faciendæ non poſſent ſimul eſſe, ſed ſucceſsiuè deberent fieri, & ſi in omnibus, & ſingulis creandi eſſent ſinguli Angeli à primo inſtanti horæ incipiendum eſſet, vel certè ab aliquo determinato, quia determinatà creatio non poteſt; niſi in determinato inſtanti fieri. Incipiendo autē à primo, vel ab aliquo determinato, impoſsibile eſſet percurrere omnia, & ideò impoſsibile eſſet in omnibus, & ſingulis creari ſingulos Angelos, quare nec probatur poſsibilem eſſe infinitum numerū eorum.

91 Ad tertiam diſtinguendum eſt conſequēs primi enthymematis, quod effectus adæquatus infinitæ potentiæ debeat eſſe actu infinitus, nam ſecundum modum producendi verum eſt, ſecundum numerum, vel extenſionem rerum producendarum falſum, & modus quidem, quo Deus producit res, aut ex nihilo, aut ſi ex aliquo, cum totali dependentia omnium cauſarum ex concurſu eius, actu infinitus eſt & ſufficienter ex eo probatur infinita potentia eius, ex parte autem rerum producendarum ſatis eſt eſſe infinitas in potentia, ita vt datis quibuſcunque & cuiuſcunq; perfectionis, ſemper poſsit plures, ac perfectiores producere in infinitum, ex quo etiam ſufficienter probatur potētiam eius eſſe actu infinitam, quamuis nunquam dari poſsint actu infinitæ extra productæ. Caſus verò, qui in eodē argumento additur, de modo agendi naturali Dei, non ſolum eſt impoſsibilis, quia repugnat potentiam eius eſſe infinitam, & non poſſe agere perfecto modo, qui eſt cum cognitione, & libertate, ſed ex tali modo agendi impoſsibili admiſſo, aliud impoſsibile ſequitur, quod poſsit infinitum actu producere. Dicimus ergo, quod ſi verum eſt impoſsibilia eſſe admittenda in diſputatione, hoc tantum eſt pro intelligenda natura rerum, non tamen ad inferendum ex eis aliquid contra eam partē, quam quiſque defendit, quia etiam eſt verum, quod ex impoſſibili ſequitur quodlibet. Et quod tandem additur Deum liberè operantem poſſe applicare ſuam potentiam infinitam ad producendum quidquid poteſt, diſtinguendum eſt, nam ad totum ſimul producendum repugnat, non tamen ad producendum ſucceſsiuè, & ratio huius diſtinctionis eſt diuerſa conditio vel diuerſus modus, quem habent res in diuina cognitione, & extra cauſas: ratio etiam, quem modus producendi poſtulat, valde diuerſa à modo cognoſcendi, vt ſatis eſt à nobis expoſitum in ſolutione primi argumenti. 92

QVAESTIO IIII.

An vnum infinitum ſit, vel eſſe poſsit maius altero.

NON procedit quæſtio de infinito per eſſentiam, quia hoc tantum poteſt eſſe vnum, & ideò non poteſt cum alio eſſentialiter diſtincto cōparari; quæſtio ergo procedit de alijs infinitis accidentalibus ſecundū magnitudinem, multitudinem, vel intenſionem, an vnum ſit maius altero.

Et pri-

Et prima opinio aſſerit vnum infinitũ, nec æquale alteri, nec inæquale, nec maius, nec minus. Ita Conimb. 3. lib. Phyſ. c. 8. q. 2. art. 4. ad 2. quam colligunt ex Platone in Philebo, vbi, ait, maius, & minus, æquale, & inæquale non conuenire quãtitati infinitæ, ſed prima diuiſione aiunt diuidi quantitatem in finitam, & infinitam, deinde finita in maiorem, minorem, & æqualem ſecundum diuerſum modum commenſurationis cum alijs, & ſecundũ exceſſum, & defectum, inter infinita nãque non reperitur exceſſus, aut defectus, neque vlla commenſuratio, quia hæc omnia limitatam rationem dicunt. Prob. 1. quia ſi vnum infinitum daretur maius altero, vel illud excederet exceſſu finito, vel infinito, ſi infinito ſequitur aliud non eſſe infinitum, nam id, per quod vnum excedit alterum, non eſt in eo, quod exceditur, & ideò per illud excedi dicitur, ſed ſi exceſſus eſt infinitus, ſequitur vnũ excedere alterum per ipſammet rationẽ infinitudinis, quare eam non habebit alterum, nec erit infinitum. Secundò quilibet numerus infinitus continet omnes numeros poſsibiles, & ex conſequenti omnes vnitates poſsibiles, ergo nullus poteſt excedere alterum, quia nihil ei nouũ poteſt reſtare accipiendum, ſed probatur antecedẽs, quia quilibet numerus infinitus continet infinitas vnitates; ergo etiam infinitos numeros, imò infinitos numeros numerorum, vt ſi excogitemus infinitum numerum Angelorum continebit infinitos Angelos, & infinitos binarios Angelorum, atque etiam infinitos ternarios, & quaternarios, & ſic de cæteris; ergo continet omnes vnitates poſsibiles, atque omnes poſsibiles numeros, quare nullum exceſſum, nullam additionem admittet nec poterit eſſe maius, vel minus altero.

94 Secunda opinio oppoſita eſt, nam admittit ex ſuppoſitione, quod darẽtur infinita, comparari poſſe, & ſe excedere, vnumque alteri eſſe æquale, maius, vel minus, Ita Greg. in 2. d. 42. qu. 4. Gab. ibidem d. 1. q. 3. ad 1. Ferra. 2. lib. contra gentes c. 38. §. vltimo. Caiet. 3. p. q. 10. art. 3. Soncinas 12. Meta. qu. 31. ad 1. Probatur primò, quia principium eſt ita euidens, vt probatione non egeat quod in quolibet rerũ genere totum ſit maius ſua parte, ſi autẽ vnum infinitum non ſit maius altero, ſequitur eſſe falſum; ergo non poteſt ſuſtineri. Probatur minor, quia ſi detur infinitus numerus Angelorum, & ab eo auferantur, 10. euidens eſt, quod qui remanent ſunt infiniti, & conſtat eſſe partem totius numeri; ergo vel æqualis eſt toti, vel minor, ſi minorem eſſe dixeris, iam admittis vnum infinitum eſſe maius altero, & ſi negaueris, negas quod totum ſit maius ſua parte, nam conſtet ex his duobus infinitis vnum eſſe partem alterius. Quod clarius patebit vis argumenti, ſi dato infinito numero, inquiramus, an binarij, quos continet ſint infiniti, quod neceſſarium eſt concedere, alioqui non eſſet totus numerus infinitus, ſi igitur binarij infiniti ſunt, rurſus inquiritur, an numerus binariorum ſit æqualis, vel minor, toto numero, ſi & minorem eſſe dixeris, iam concedis vnum infinitum eſſe maius altero, ſi negaueris, negas totum eſſe maius ſua parte, cum numerus binariorum ſit pars totius numeri. Secundò probatur his exemplis, ſi Deus faceret infinitos homines, atque etiam infinitos equos, negari non poſſet æqualem eſſe numerũ corporum, & animarum, & maiorem numerum efficere equos, & homines, ſi ſimul accipiantur, quam ſolos homines, vel ſolos equos, cum numerus equorum ſit extra numerũ hominũ, atq; è cõuerſo; ergo datur æqualitas, & inæqualitas inter infinita, & vnum poteſt eſſe maius altero.

Noſtra

Digitized by Google

Noſtra ſententia hac diſtinctione ex-
plicanda eſt, infinitum duobus modis ſu-
mi poteſt, materialiter pro materia, vel
rebus, ex quib. componitur, vt per quan-
titatẽ, & dimenſionibus, ſi eſſet continu-
um, vel pro vnitatibus, ſi diſcretum, vel
formaliter pro ratione formali infinitu-
dinis, quæ conſiſtit in eo, quod eſt non ha-
bere terminos, ſed in infinitum portendi.
Hoc ſuppoſito duabus concluſionibus re-
ſpondemus, prima eſt, inter infinita ſub
ratione formali infinitudinis conſidera-
ta, non dari æqualitatem poſitiuam, ſed
negatiuam tantum, quia vnum non exce-
dit alterum, nec maius, vel minus eo eſſe
dicitur. Probatur hæc, quia infinitudo
conſiſtit in quadam ratione indiuiſibili,
quam explicamus per negationẽ termi-
norum, vel extremorum, quare non ſuſ-
cipit magis, nec minus, ſed vel attingitur,
vel non attingitur, & ſi attingitur, modo
indiuiſibili attingitur, & ideò non ſuſci-
pit magis, nec minus, quare repugnat,
quod vnum infinitum magis, vel minus
infinitum ſit, quam aliud, ſed æqualia eſſe
96 cenſentur negatiuè, quia vnum in ratione
formali non excedit alterum. Probatur
hac ratione, infinitum formaliter expli-
camus per negationẽ terminorum, quia
terminus caret, ſed in eo, quod eſt termi-
nis carere, nullus exceſſus eſſe poteſt,
quia quodlibet infinitũ eos nõ habet, qua-
re non magis vnum, quam alterum ad eos
habendum accedere poteſt; vnde nec ma-
ius eſſe, vel minus altero ſub ratione for-
mali infiniti, & in ſenſu huius concluſio-
nis vera eſt prima opinio, quem ſenſum
probant argum. eius.

Secunda concluſio, ſub ratione mate-
riali vnum infinitum eſt maius altero,
quia plus materiæ habere poteſt, licet nõ
propterea maiorem, vel minorem ratio-
nem infinitudinis. Hæc eſt expreſſa apud
D. Thom. 3. p. q. 10, art. 3. & in ſenſu eius
vera eſt ſecunda opinio, quam efficaciter
probant arg. eius. Quibus hoc addendum
eſt, illud eſt maius altero ſaltẽ ſub ratio-
ne materiali, quod continet totum, quod
eſt in eo, & aliquid plus, ſed vnum infini-
tum ſic ſe habere poteſt ad alterum; ergo
poteſt eſſe maius illo ſub ratione materi-
ali. Probatur minor, quia infinitus nume-
rus angelorum continet omnes binarios
angelorũ, ex quibus componitur, & præ-
ter illos continet omnes ternarios & qua-
ternarios; ergo continet plus materiæ,
quare maior erit eodem infinito numero
binariorum, ſub ratione materiali.

Reſtat breuiter ſoluere argum. primæ 97
opinionis, quia videntur intendere in
quolibet ſenſu probare. Et ad primum o-
pinionis primæ diſtinguendum eſt ante-
cedens, nam infinitum formaliter ſum-
ptum non excedit alterum, & ideò nec fi-
nito, nec infinito exceſſu, materialiter
verò poteſt illud vtroq; modo excedere,
nempe exceſſu materiali finito, vel infi-
nito quod contingeret, ſi vnum infinitum
eiuſdem generis contingeretur alteri,
nunquam tamen eſſet magis infinitum,
licet habere plus materiæ in infinitum,
quam alterum. Ad 2. negandum eſt ante-
cedens, quod quilibet numerus infinitus
contineat omnes vnitates, & numeros
poſſibiles, quia non ſequitur continet in-
finitos; ergo omnes impoſſibiles, nã vt be-
ne Ariſtot. cap. 7. infinitum non eſt extra
quod non eſt aliud, ſed cuius partib. qui-
buſcunq; acceptis, ſemper reſtant aliæ in
infinitum accipiendæ, aliæ igitur vnita-
tes, & alij numeri eſſe poſſunt præter eas,
& eos, quos habet vnum infinitum, & id-
eò materialem additionem ſuſcipere po-
teſt. Argum. 2. opinionis ſolum probant,
quod vnum infinitum ſit maius altero ſub
ratione materiali, vt noſtra ſecunda con-
cluſio aſſerit, & ideò non neceſſarium eis
reſpondere.

Digitized by Google

QVAEST. V.

An infinitum in potentia ſecundum eſſentialem perfectionem fieri poſſit per potentiam Dei abſolutam.

NOn iam de infinito in actu, ſed de infinito in potentia inquirimus, an fieri poſsit per potentiam Dei abſolutam non quidem quantum ad perfectionem accidentalem, vel indiuidualem: cum certum ſit, quod dato quocunque corpore, quantumlibet magno, poſsit Deus illud maius efficere per additionem, poſſe etiam aliud maius producere, & etiam dato quocunque numero hominum, vel aliorum indiuiduorum cuiuslibet ſpeciei maiorem efficere in infinitum, idque non ſolùm per potentiam abſolutam, ſed naturalem medijs cauſis naturalibus. Sed quantum ad perfectionem eſſentialem & ſpecificam, ita vt data quacunque ſpecie rerum quantumlibet perfecta poſsit De⁹ perfectiores alias in infinitum facere, & dato quocunque ſpecierum numero, maiorem infinitum facere poſsit, vel perueniri poſsit ad aliquam ſpeciem, qua nō poſsit perfectiorem facere, aut ad aliquē numerum finitum ſpecierum, vltra quem non poſsit aliam facere.

Et priuſquam diuerſas opiniones afferamus excludi debet error Petri Abaylardi, quem retulit VValdenſis Tomo 1. ſuorum operum lib. 1. art. 1. cap. 10. & D. Auguſt. (quanquam ſub nomine aliorum Philoſophorum) 12. lib. de ciuit. cap. 18. aſſerentis nihil aliud poſſe Deum efficere præter ea, quæ facit, vel facturus eſt, quod poſtea tenuit VVicleph ſub; cuius nomine damnatur ab Eccleſia in Concilio Conſtantienſi. Et probari poteſt euidenti ratione ab experientia deducta, quia de quolibet homine verum eſt, non ſolùm in vno, ſed in multis rerum generib. plura poſſe facere, præter ea, quæ facit: ergo hoc non poteſt vllo modo denegari Deo.

Hoc igitur reiecto errore 1. opin. tenet, non poſſe à Deo effici infinitum ſincategorematicè, vel in potentia ſecundum perfectionem eſſentialem, ſed vſque ad certum numerum, vel perfectionem ſpecierum procedi poſſe, vt vltra illas, nec plures, nec perfectiores ſint poſsibiles. Ita Henric. quodlib. 8. qu. 8. Duran. in 1. d. 44. qu. 2. pro eadem ſententia refert Caiet. Scotum 3. p. q. 25. artic. 6. qui de gratia, quam Deus infundit animæ id conceſsit in 3. d. 13. q. 15. aſſerens ad talem gradum intenſionis peruenire poſſe, vt non poſsit ſecundum intenſionem creſcere, etiā per potentiam Dei abſolutam. Probatur teſtimonio ſanctorum Patrum, Auguſt. in Ench. cap. 10. Nazianz. in hom. de Natiuitate, & Theodoret. lib. 6. Græcanicarum affectionum. Quibus locis aſſerunt mundum hunc à Deo factum pulchrum adeò eſſe, vt poſsibile non ſit pulchriorem alterum fieri, ſed pulchritudo eius reſultat ex corporibus, ex quibus componitur; ergo repugnat alia perfectiora fieri. Probatur etiam ratione primò, quia ſi dato quocunq; numero ſpecierum poſſet Deus perfectiores alias in infinitum producere; ſequeretur totam latitudinem perfectionis eſſentialis creaturarum eſſe actu infinitum. Probatur conſequentia, quia nō habebit vllum terminum vltra quem creſcere non poſsit, quare dabitur extra Deum infinitum actu ſecundum eſſentiā, quod patet eſſe falſum. Secundò tota latitudo, quam Deus poteſt communicare creaturis diſtat ab eo, ſicut finitum ab infinito, quia finitum eſt, quidquid habet eſſe participatum; ergo aſcenſus ab imperfectiſsima ſpecie finitus erit, quare certum habebit terminum perfectionis, & numeri, vltra quem non erit poſsibilis aſcenſus ad aliam, ſed per vnam aliquam

98

99

maximæ perfectionis terminabitur aſcẽſus, ſicut terminatur deſcenſus ad rem imperfectiſsimam, quæ eſt materia prima, infra quam non eſt poſsibile rem aliã imperfectiorem fieri.

Secunda opinio affirmat fieri poſſe à Deo infinitum ſincategorematicè, ita vt data quacunque ſpecie, cuiuſcunque perfectionis, poſsit aliam, & alias perfectiores in infinitum producere abſq; vlla limitatione perfectionis, vel numeri. Ita D.Thom.2.lib. contra gentes cap. 26. & 1. p.q.25. artic.6. & ibidem Caiet.D.Bonau. in 1. d.44.q.1. Rich. quodlib. 2.q.4.Aegid. quodlib.3.q.5.Herueus quodlib.7. q.2.Capreol.in 1.d.43.q.vnica,art.2.Argen.in 2.d. 1.q.2.art.4. Soncin.12. lib.Meta. q.5.& plures alij,eſtq; communis in ſchola, & non
100 ſolùm probabilior,ſed vera. Quam quidam probare volunt ex infinita potentia Dei,quæ niſi abſque vllo termino perfectionis,& numeri poſſet ſpecies in infinitum producere,nõ eſſet infinita, ſed certo termino definiretur, ſi ad aliquam ſpeciem perueniri poſſet vltra quam nõ poſſet producere aliam.Sed hæc ratio nõ videtur mihi efficaciter eam probare, quia poſſet aliquis dicere,ſufficienter probari infinitudinem diuinæ potentiæ ex modo operandi, quo poteſt producere aliquid ex nihilo,atque etiam,quidquid non implicat contradictionem, quod repugnat fieri per potentiam limitatam, quod verò finitum ſit ſecundum perfectionem,& numerum ſpecierum, quas efficere poteſt, nihil refert.

Ideò alio modo probanda eſt, nempe, ex eo,quod potentia diuina, non ſolum infinita eſt,ſed omni modo excogitabili, hoc eſt,ſecundum intenſionem & extenſionem, nec ſolum ſecundum perfectiones formales,quas in ſe habet, ſed etiam ſecundum eminentiam earum, per quam poteſt ſe communicare creaturis, ita vt infinito modo intenſiuo, & extenſiuo poſsit ſe communicare illis, poſſe autem aliquid ex nihilo facere, poſſe etiã,quidquid non implicat contradictionem, ad infinitudinem intenſiuam pertinet, ſed poſſe abſq; vllo termino perfectionis, & numeri producere ſpecies, pertinet ad extẽſiuam, quam ei tribuere neceſſarium eſt, ne admittamus, quod ſecundum aliquem modum ſe communicandi ex terminis non repugnantem vel impoſsibilem,finita ac limitata inueniatur diuina potentia, quare ex hac parte non poſſet omnipotentia vocari. Secundò, quia eſſentia diuina infinitis modis eſt imitabilis, ac participabilis à creaturis, ita vt à
nulla ita perfectè participetur, quin perfectius poſsit ab alia participari, & imitari in infinitum: ergo nulla creabitur ita nobilis,quin nobilior,imò nobiliores aliæ in infinitum creari poſsint. Quod præſertim neceſſarium eſt, cùm non repugnet ex parte diuinæ potentiæ, nec ex parte creaturarum, vt probabitur ex ſolutionibus argum.oppoſitæ ſententiæ. 105

Teſtimonium ſanctorum Patrum hac diſtinctione explicandum eſt, perfectio huius mundi à Deo conditi ex duplici parte conſiderari poteſt, nempe ex parte corporum,atq; ſpecierum, ex quib. componitur, & ex parte ordinis ac diſpoſitionis eorum: & ex parte primi communis eſt ſententia totius ſcholæ, quod perfectiores alios mundos in infinitum poſsit Deus efficere, id eſt perfectiora alia corpora cæleſtia, & elementa perfectiora; de ſola ſpecie humana ſub dubio hucuſq; eſt,an poſsit aliam perfectiorem ſub natura Angelorum efficere ex corpore, & anima compoſitam, quia nihil inter hominem,& Angelum medium videtur dari poſſe, ſed ſupremum creaturæ corporeæ, quod eſt homo proximè attingere infimum ſupremi, quod eſt infima Ange-

102 lorum ſpecies. Ex parte verò diſpoſitionis, & ordinis communis eſt etiam ſententia, quod non ſit poſſibilis alter mundus perfectior, & cum pulchritudo rei ex ordine, proportione, ac diſpoſitione partium præcipuè reſultet, ideò ſancti Patres nihil pulchrius excogitari poſſe hoc mundò dixerunt, quod patet non tollere, quin perfectiores alias ſpecies in infinitum poſsit Deus efficere. Quod enim Ariſtot. 1. lib. de cœlo cap. 9. aſſeruit non eſſe poſsibilem alium mundum, quia non eſt poſsibilis alia materia, ex qua fiat, ex ignorantia creationis fortè proceſsit, quia ſicut Deus non indiguit materia, ex qua hunc mundum faceret, ſed totum ipſum ſine vlla materia præſuppoſita, ſed ab eo ex nihilo creata condidit, ita poſſet alios mundos in infinitum facere nulla materia præſuppoſita, ſed ex nihilo creanda.

Ad 1. argum. neganda eſt conſequentia, quod latitudo perfectionis creaturarum infra Deum ſit actu infinita, ſed ſolum eſt infinita in potentia, ita vt, quam habebunt actu, ſemper ſit finita, ſed quam habere poſſunt, maior & minor in infinitū, ita tamen, vt non ſit poſſibile actu infinitam habere, non ergo benè infertur, quod ſi non eſt actu infinita, ita finita ſit actu, vt certam, ac finitam menſuram excedere non poſsit, ſed inter actu infinitam, & omninò finitam actu, media eſt infinitudo in potentia iam explicata: ita vt ſimpliciter finita ſit, & ſecundum quid infinita, quod non repugnat creaturis.

Ad 2. concedendum eſt antecedens, 103 quod tota latitudo perfectionis poſsibilis creaturarum diſtet à Deo, tanquam finitum ab infinito, ſed intra latitudinem infiniti non habet terminum poſsibilem, nec excogitabilem, ita vt detur aliqua ſpecies, vel dari poſsit, vltra quam non ſit poſsibilis alia perfectior, & hoc eſſe actu, & ſimpliciter finitam, ſed in potentia, & ſecundum quid infinitam, ſicut continuum quantum ad diuiſionem ſic natam procedere, vt quamuis omnes diuiſiones factæ ſemper ſint finitæ, & nunquam poſsint eſſe infinitæ, faciendæ verò, vel poſsibiles nullum terminum habent, nec enim cognoſcitur à Deo vltima diuiſio continui, quia non eſt dabilis, nec poſsibilis, pari ratione non eſt dabilis, nec poſsibilis vltima ſpecies, vltra quam non ſit factibilis à Deo perfectior, nec à Deo cognoſcitur, quia quod poſsibile non eſt, nec eſt cognoſcibile, quare non mirum eſt, quod à Deo non cognoſcatur, & hæc de tertio libro.

IN QVARTVM LIBRVM ARISTOT. DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

EXPLICATIS principijs intrinſecis rerũ naturaliũ, ac generationis eius, iã incipit. Ariſt. extrinſeca quædã tradere, neceſſaria tamẽ, ad motũ & conſeruationẽ earum, ex quibus tria explicat in hoc l.4. locũ, vacuum, & tẽpus: & locũ quidem neceſſe eſt cognoſcere, ad cognitionem earundem rerum naturalium, & motus eius, quia in eo cõſeruantur, atq; mouentur. Vacuum verò, quia locus eſt priuatus corpore; imò apud plures ex veterib. Philoſophis locus ipſe. Et tandem tempus, quod in priori & poſteriori eiuſdem motus conſiſtit, & duratio propria eius eſt, ac naturalium rerũ, quæ mouentur, & in tempore dicuntur eſſe. In tria igitur membra diuidi poteſt materia huius 4. libri, quia horum trium naturam, & rationem explicat in eo Ariſtoteles, loci, vacui, & temporis.

CAPVT PRIMVM, in quo diſputatur, quid ſit locus.

TEXTVS ARIST.

Similiter autem neceſſe eſt naturalẽ, & de loco, vt & de infinito cognoſcere, ſi eſt, an non, & quomodo eſt, & quid eſt.

Breuis expoſitio Text.

TRia contendit Ariſtoteles explicare de loco, an ſit, quid ſit, & qualis ſit, & in hoc primo cap. proponit quæſtionẽ, an ſit locus, quam, & dubiam reddit diſputans in contrarium, vt eam ſoluat in ſeqq. cap. Diuiditur autẽ præſens in tres partes. In prima probat locum pertinere ad conſiderationem Phyſicam. In ſecunda, propoſita quæſt. an locus ſit, probat locum eſſe. Ac tandem in tertia, vt dubiã efficiat quæſtionem, probat ex oppoſito, quod locus non ſit.

Probat igitur primò, locum pertinere ad Phyſicam conſideratiõnẽ duplici ratione. Prima, naturalis ſcientia debet cõſiderare ea, quæ communia ſunt reb. naturalibus per ſe ad eam pertinẽtibus, ſed locus conuenit omnib. reb. naturalibus, ergo conſideratio eius pertinet ad naturalem ſcientiam. Minorem probat autoritate omnium Philoſophorum aſſerentiũ, quod res omnes naturales ſint in loco. Secundò probat, quia per ſe pertinet ad naturalẽ Philoſophum agere de motu, ſed motus omnium communiſſimus, & notiſſimus eſt localis, qui non poteſt fieri naturaliter, niſi in loco; ergo conſideratio loci naturalis erit. Quo ſuppoſito, tria ait eſſe à naturali Philoſopho cõſideranda de loco; an ſit, quomodo ſit, hoc eſt, qualis ſit, & quid ſit. Quæſtio autem qualis ſit, ad quæſtionem quid ſit reducitur,

Digitized by Google

ducitur, quia non eſt aliud quam querere, an locus ſit ſubſtantia, vel accidens, vt Auerroes & Themiſtius docent.

2 Quæſtio igitur propoſita capite præſenti eſt, an locus ſit. Arguit in ſecunda parte capitis, ad probandum locum eſſe duplici argumento. Primò, quia ſicut mutatio ſecundum formas duxit homines in cognitionem materiæ, quia in eadem materia ſibi ſuccedunt diuerſæ formæ, ita ex ſucceſſione corporum in eodem loco deueniendum eſt in notitiam eiuſdem loci. Sed euidens experientia docet in eodem loco, in quo nunc eſt aqua, tanquam in quodam vaſe, poſtmodum ſubintrare aerem; ergo neceſſe eſt concedere locum eſſe in rerum natura, & eſſe diſtinctum à corporibus ſucceſſiuè in eo exiſtentibus. Secundò, quia eadem experientia cognoſcimus grauia corpora, vt lapides, & ligna, quaſi naturali impetu tendere deorſum, vt ibidem conſeruentur, & leuia ſurſum, vt ignis & aer; ergo euidens eſt locum eſſe, & quaſi quãdam virtutem attractiuam habere, per quã quodammodo attrahit ad ſe corpora.

Sed in tertia parte arguit pro oppoſita, probare contendens locum non eſſe, vt ſic dubiam efficiat quæſtionem. Argumentum autem ſic procedit. Si locus eſt in rerum natura erit res ſenſibilis habẽs trinam dimenſionem, longitudinis, latitudinis, & profunditatis, quia talis debet eſſe ad recipiendum intra ſe corpora ſenſibilia trinæ dimenſionis: erit igitur corpus, quia trinam dimenſionem non habent, niſi corpora, ſed repugnat eſſe corpus: ergo non erit aliquid in rerum natura. Minorem ſic probat, locus & corpus in eo exiſtens ſimul ſunt; ergo ſi locus eſt corpus, erunt ſimul duo corpora, & ſe penetrabunt, quod patet eſſe impoſſibile cum penetratio corporum naturaliter ſit impoſſibilis.

CAPVT SECVNDVM, quo diſputatur, quid ſit locus.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem aliud quidem ſecundũ ſe, aliud verò ſecundum aliud dicitur, &c.

Breuis expoſitio Text.

Poſtquam quæſtionem primam propoſuit Ariſtoteles, an locus ſit in rerum natura; eamque dubiam fecit diſputans in fauorem vtriuſque partis, proponit iam ſecundam, nempe, quid ſit locus, & eodem modo dubiam reddit quæſtionem: pro vna parte probans, quod locus ſit materia, vel forma; & pro alia, quod nec materia, nec forma ſit, & hoc eſt intentum capitis, & hæc diuiſio eius in duas partes. Quæſtio igitur propoſita eſt, quidnam locus ſit, materia, vel forma, aut quid aliud. Vt autem intelligatur, annotat locum eſſe duplicem, communem, & proprium, vel particularem. Locus communis eſt, ſub quo multa continentur corpora, vt concauum lunæ dicitur locus communis omnium corporum ſublunarium, quæ ſub eo continentur. Locus verò proprius, aut particularis, qui vnum, vel alterum corpus continet, vt aqua circundans arborem, dicitur locus proprius eius. Hoc igitur ſuppoſito, probat Ariſtoteles locum eſſe formam, & deinde probat eſſe materiam; & quod ſit forma, ita probat. Locus continet locatum; ergo eſt terminus eius, quo circunſcribitur, ita vt nihil eius extra locum ſit, ſed totum ſit intra eũ: ſed forma ſe habet reſpectu materiæ tanquam terminus, quia cum ſit actus, quaſi determinat potentiam eius ex ſe indifferentem ad omnes actus, ita, vt ad alium actum non ſe exten-

extendat; locus igitur terminans locatū, quaſi forma eius dicetur. Secund. probat, quod ſit materia, quia locus non videtur aliud eſſe quā interuallū illud inter latera corporis cōtinentis interceptū, vt locus aquæ videtur eſſe ſpatium illud inter latera vaſis exiſtens, quod aqua ipſa replet: ſed interuallū h.e. quaſi receptaculum corporum in eo ſuccedentium; ergo eſt quaſi materia eorum. Probatur conſequentia, quia materia eſt quaſi receptaculum formarum in ea ſuccedentium.

4 In ſecunda parte probat oppoſitum, quod locus, nec ſit materia, nec forma. Primò, quia materia & forma non ſeparantur à corpore; cum ſint partes illud componentes, ſed locus ſeparatur à corporibus in eo receptis: cum in eodem loco permanente vnum ſuccedat alteri, vt in vaſe aqua ſuccedit aeri, ergo locus non poteſt eſſe materia, neque forma corporum. Secundò probat ex motu locali, nam ea, quæ mouentur ad aliquid acquirendum, quod non habent, moueri conſtat, ſed corpora mouentur localiter; ergo ad acquirendū locum, quem non habent: ſed notum eſt habere materiam, & formam, cum ex eis, tanquam ex partibus componantur, ergo locus non poteſt eſſe materia, & forma. Quod etiam probat locutio ipſa, qua dicimus aliquid eſſe in loco, per quam ſignificamus eſſe in alio à ſe diſtincto, & extra ſe exiſtente, quod nec materiæ, nec formæ conuenire poteſt, nam vtraque intra corpus ipſum eſt, illud intrinſecè componens.

CAP. III. QVO DETERMINARE INCIPIT QUID SIT LOCUS.

TEXTVS ARIST.

Vno igitur modo, vt digitus in manu, & omnino pars in toto, alio verò, vt totum in partibus, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtotelis in hoc tertio capite eſt, quædam notare ad ſoluendam primam quæſtionem de exiſtentia loci in rerum natura. Diuiditur autem in tres partes. In prima proponit omnes modos, quibus vnum dicitur eſſe in alio. In ſecunda dubium quoddam, an aliquid dicatur eſſe in ſeipſo. In tertia incipit ſoluere argum. à ſe propoſita circa primam, & ſecundam quæſtionem. 5

Octo modis, inquit, contingere, quod vnum dicatur eſſe in alio. Primus eſt, quo partes ſunt in toto, ſiue eſſentiales, ſiue integrantes, vt materia, & forma dicuntur eſſe in corpore, & digitus in manu. Secundus eſt, quo totum dicitur eſſe in partibus, vt homo in corpore, & anima. Tertius, quo ſpecies dicitur eſſe in genere, & vniuerſaliter pars ſubiectiua in ſuo toto potentiali, vt equus, & leo in animali. Quartus, quo è conuerſo, genus eſt in ſpecie, & vniuerſaliter totum poteſtatiuum dicitur eſſe in ſuis partibus, vt animal in homine, & leone. Quintus, quo forma ſubſtantialis eſt in materia, aut accidentalis in ſubiecto, vt anima in corpore, aut albedo in pariete. Sextus, quo res ſunt in ſua cauſa efficiente Phyſica, aut morali, vt calor producendus in igne. Septimus, quo aliquid dicitur eſſe in fine, quem amat, quo pacto amans dicitur eſſe in amante per affectum, & voluntatem, qua eum diligit. Octauus, quo aliquid dicitur eſſe in alio tanquam in loco ſicut aqua eſt in vaſe. Et hunc modum eſſendi in alio aſſerit eſſe propriiſſimum, cæteros verò ſolum dici per ſimilitudinem ad ipſum, quia ſicut corpus recipitur in loco, & in eo conſeruatur, ſic ea, quæ alijs modis dicuntur eſſe in alio, aliquo etiā modo recipiuntur, & conſeruatur in eo.

In ſe-

Digitized by Google

6 In ſecunda parte proponit hoc dubiũ, an dicatur aliquid eſſe in ſemetipſo, vel neceſſe ſit, quod quidquid eſt in alio, ſit tanquàm in aliquo à ſe diſtincto. Procuius ſolutione annotat tribus modis intelligi poſſe, quod aliquid ſit tale, nẽpe per ſe primò, per aliud, & per accidens. Per ſe primò tale dicitur, ſi ſecundum ſe tale ſit, & non ſecundum aliquam partem, aut ſecundum aliquod accidens, vt homo dicitur ſubſtantia. Per aliud verò tale dicitur illud, quod ratione alicuius partis tale eſt, quo pacto dicitur homo ſciens, vel ſapiens, quia ſcientia, vel ſapientia in anima ſunt, quę eſt pars hominis. Per accidens tandẽ dicitur aliquid tale, quia ratione alicuius accidentis ſibi id conuenit, vt Socrates dicitur candidus, quia candor recipitur per ſe primo in ſuperficie ſibi inhærente, & ratione ſuperficiei eum denominat. His ſuppoſitis, dubio propoſito reſpondet tribus concluſionibus. Prima eſt, aliquid dicitur eſſe in ſeipſo per aliud, hoc eſt per partem, vt totum hoc, nẽpe, amphora vini dicitur eſſe in ſeipſa per vinum, quod eſt quaſi pars eiuſdem totius, & eſt in amphora, à qua continetur vinum. Secunda concluſio, nihil poteſt eſſe per ſe primò in ſeipſo tanquam in continente, aut tanquam in loco. Probat, quia nullo modo ex enumeratis, quibus aliquid dicitur eſſe in alio, conuenit per ſe primò, vt conſtabit eos omnes cõſideranti; ergo non poteſt eſſe verũ, quod aliquid ſit in ſeipſo primo. Tertia concluſio, repugnat, quod aliquid dicatur per accidens eſſe in ſeipſo tãquam in loco. Probat, quia ſi hoc eſſet verum, ſequitur duo corpora ſimul eſſe in eodem loco, quod conſtat non poſſe fieri, niſi per penetrationem naturaliter impoſſibilẽ. Probatur conſequentia exemplo amphoræ, nam ſi dicatur, quod totum hoc, nempe amphora vini eſt in ſeipſo tanquã in loco, ratione vini, quod eſt quaſi accidens eius, ſequitur in eadem amphora duo eſſe, videlicet vinum, & amphoram ipſam, quæ cum ſint duo corpora, erunt in eodem loco, quod non poteſt fieri niſi per penetrationem.

In tertia parte capitis colligit ex dictis, ſoluta eſſe duo illa argumenta, quibus probabatur locum eſſe materiam, vel formam, nam cum nihil poſſit eſſe in ſeipſo tanquam in loco, primò, & per ſe, ſed eſſe in loco ſit eſſe in aliquo à ſe diſtincto, & quaſi extrinſeco, ſequitur locũ non eſſe materiam aut formam corporis, quia vtraque eſt in intrinſeca. 7

CAPVT QVARTVM, quo definitur quid ſit locus.

TEXTVS ARIST.

Hæc igitur ſunt dubitata, quid autem ſit locus, hic vtrique fiet manifeſtum, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius capitis eſt aſſignare definitionem loci. Diuiditur autem in tres partes. In prima enumerat Ariſtoteles quinque proprietates loci, vt ex eis melius poſſit natura loci cognoſci, & eius definitio aſſignari. In ſecunda quatuor annotat neceſſaria ad inueniendam definitionem loci. Et in tertia tandem ex eis, quid pro genere, quid etiam pro differentia in definitione ponẽdum ſit, colligit; integramque definitionem conſtituit, probans talem debuiſſe aſſignari, vt exacta foret.

Notum eſt eſſentiam rerum per proprietates nobis notiores cognoſcendum eſſe à poſteriori, propterea Ariſtot. ad inueſtigandam naturam, atque definitionem loci præſupponit quinq; proprieta- 8

Digitized by Google

tes eius omnibus manifeſtas. Quarum prima eſt, locum ſic locatum circunſcribere, vt nihil eius ſit, hoc eſt, nec materia nec forma, nec aliquo modo eius pars, neque accidens ei inhærens, ſed aliud extrinſecum ipſum continens. Secūda proprietas eius eſt, æqualē eſſe locato; quod locis particularibus tantum conuenire debet, nō communi, de quo conſtat plura continere, & ideò non eſſe alicui eorum æqualem: vt concauum lunæ non eſt æquale aeri, vel aquæ. Tertia proprietas eſt, quod licet corpus quodcunque in eo exiſtens poſsit ab eo ſeparari, ſed locus ipſe non poteſt eſſe ſine aliquo corpore, quod circunſcribat, alioqui poſſet naturaliter dari vacuum in natura rerum. Quarta eſt, omnem locum habere ſurſum aut deorſum, hoc eſt talem habere poſitionem, aut ſitum in vniuerſo, vt ſurſum aut deorſum eſſe dicatur, vt ignis ſurſum eſt, terra deorſum, in quibus multa alia continentur corpora tanquam in locis. Vltima proprietas ſequitur ex hac, quia ſi locus, ſurſum, aut deorſum eſſe debet, ſequitur aptum eſſe ad terminādum motum localem ſurſum aut deorſum, quibus corpora naturalia mouentur.

His præſuppoſitis aſſerit, talem deſig-
nandam eſſe definitionem loci, vt per eā
9 facile ſolui poſsint argumenta propoſita
contra eius naturam cap. 2. & cætera du-
bia, quæ proponi poſſunt, nec ſit contra-
ria proprietatibus eiuſdem loci deſigna-
tis, ſed eis conformis. Vt autem talis de-
finitio inueniatur, quatuor ait adnotanda
eſſe. Primum, quod ex motu locali per-
moti fuerint omnes Philoſophi ad inqui-
rēdam naturam loci, nam ſi corpora mo-
8 uentur ad locum, vt euidens experientia
docet, cum nihil moueatur ad acquiren-
dum illud, quod iam habet, ſed quod non
habet, & habere poteſt, meritò ex motu
locali permoti ſunt ad inueſtigandum naturam loci. Secundum, quod præſupponit eſt, duobus modis aliquid moueri localiter, per ſe, & per accidens, per ſe mouetur totum corpus, & per accidens alia, quæ mouentur ad motum eius: & hæc in duplici differentia ſunt, nam quædam ſic mouentur per accidens, vt eis non repugnet naturaliter moueri per ſe, & tales ſunt partes eiuſdem corporis integrantes, quæ cum poſsint ab eo ſeparari per diuiſionem, & ſeparatæ conſiſtere, etiam poſſunt moueri per ſe. Alia verò ſic mouentur per accidens, vt naturaliter non poſsint per ſe moueri, & talia ſunt accidentia; quæ cum nō poſsint eſſe ſine ſubiecto, nec moueri poſſunt per ſe, ſed ad motum eius. Tertium eſt, quod nō inquirit definitionem loci communis, ſed particularis, quia in loco communi non eſt corpus per ſe primò, nec proximè, ſed tātum remotè, & quaſi ſecundario. Locus autem proximus, atque proprius cuiuſcunque corporis eſt ille, à quo proximè circumſcribitur, & iſte eſt extremū corporis continentis, quod eſt vltima ſuperficies eius tangens locatum, vt locus arboris exiſtētis in fluuio non eſt tota aqua, ſed ea tantum, quæ ipſum tangit, & circunſcribit, & hæc eſt vltima ſuperficies eiuſdem aquæ eam circunſcribens, quæ ſola eſt proprius locus cuiuſlibet corporis, quia locus debet eſſe æqualis locato, ſed ſola hæc ſuperficies proximè continens corpus, poteſt eſſe ei æqualis; ergo hæc ſola poteſt eſſe locus. Vltimū, quod præſupponit eſt, duobus modis vnum cōtinere aliud: primò ita vt non ſit ab eo diuiſum, ſed continuatum cum eo, vt totum dicitur continere partem: Secundò, ita vt diuiſum ab eo ſit, & illud tangens quaſi extrinſecè circunſcribat, & locus non debet continere locatum primo modo, cum non ſit pars eius, ſed ſecundo; cū ſit aliquid ei extrinſecum.

His

Digitized by Google

10 His ſuppoſitis procedit ad inueſtigandum illud, quod pro genere debet poni in definitione loci, hac diuiſione. Secundum ea, quæ de natura loci admittuntur ab omnibus, non poteſt locus eſſe, niſi vnum ex his quatuor, nempe forma, aut materia corporis, aut ſpatium inter latera continentis incluſum, vel vltima ſuperficies eiuſdem corporis continentis tangens locatum, illudq; circumſcribens, ſed non eſt aliquod ex trib. ergo erit quartum. Minorem probat, quantum pertinet ad formã, nam forma eſt quaſi terminus corporis intrinſecus, & hoc modo dicitur illud continere, quia non eſt diuiſa ab eo, ſed locus debet continere, tanquam aliquid diuiſum à corpore, & illud extrinſecè tangere, & circumſcribere; ergo forma non eſt locus, ſed nec materia propter eandem rationem, & quia materia non propriè continet formam, vel compoſitum, ſed ab eis potius continetur. Probat tandem, quod locus non ſit interuallum illud vel ſpatium, quod eſt inter latera continentis in quo recipitur corpus, vt interuallum inter latera vaſis, in quo recipitur aqua. Nam licet plures ex antiquioribus Philoſophis poſuerint locum eſſe hoc interuallum, vel ſpatium, ſed falſum hoc eſt, quia inter latera vaſis nihil aliud reperitur præter dimenſiones locati, quas ſi omninò ſeparaueris, vacuũ remanebit ſpatium illud, vel interuallũ, confictæ ergo sũt tales dimenſiones, ſine aliquo fundamento. Vnde ſequitur, quod ſi locus non poteſt eſſe aliquod illorum trium, quartum eſſe debeat, nempe vltima ſuperficies corporis continentis, & hæc erit ponenda pro genere in definitione loci.

11 Differentia autem colligenda eſt ex eodem motiuo, quo adducti ſunt illi Philoſophi ad ponẽdas dimenſiones illas inter latera corporis continentis, tanquam locum omnium corporum ſibi ſuccedentium intra illas, illis verò ſemper manẽtibus, & nunquam motis, motiuum autẽ eorum fuit, quod locus debet eſſe immobilis, nam ſi immobilis non ſit, nec poterit terminare motum localem, quia terminus debet habere eſſe fixum & immobile. Et ex hoc colligit Ariſtoteles propriam differentiam loci eſſe immobilitatem, & ideò integram eius definitionem talem eſſe debere. *Locus eſt terminus primus corporis continentis immobilis*. Primum terminum corporis continentis vocat ſuperficiem eius vltimam tangentem locatum, eumque circumſcribentem, & continentem, ac primò, id eſt, proximè terminantem, nam vltima ſuperficies eius eſt, quæ primò ponit terminum eidem locato, vt ſic eam attingat, quod extra eam non egrediatur, ſed intra eam contineatur totum, quare ſic ſolet iam in ſchola definiri. *Locus eſt vltima ſuperficies corporis continentis immobilis.* Per ſuperficiem corporis continentis cenſetur excluſum interuallum illud, ſeu ſpatium aut dimenſiones inter latera corporis continentis, quas pro loco poſuerunt antiqui. Et per immobilitatem excluditur vas à ratione loci, quia licet per vltimam ſuperficiem propriam circumſcribit aquam vel aerem intra ſe receptum, transferri tamen poteſt de vno ad alterum locum, vt per ſe eſt manifeſtum, & ideò non eſt immobilis, nec ei conuenit definitio loci: locoque ſic definito optimè conueniunt omnes proprietates loci aſſignatæ.

CAPVT QVINTVM, quo oſtenditur, quo modo res quæcunq; ſit in loco.

TEXTVS ARIST.

Cui igitur corpori eſt aliquod corpus extra, &c.

Breuis expoſitio Text.

12 INtentum Ariſtotelis cap. præſenti eſt, oſtendere, quod omnibus corporibus ſublunaribus conueniat eſſe in loco, & quo etiam modo ſingulis ſit concedendus locus. Diuiditur autem in duas partes. In prima hæc duo explicat, & in ſecunda argumentis in primo, & ſecundo capite propoſitis contra exiſtentiam loci, & naturam eius, reſpondet.

Vt autem explicet, quonam modo ſingula corpora ſint in loco, præſupponit duo. Primum eſt, ei ſolum conuenire eſſe ſimpliciter in loco, quod circunſcribitur ab alio corpore, quare ſi aliquod corpus detur non circunſcriptum alio, non dicetur eſſe ſimpliciter in loco. Vt ſi imaginemur aquam non circunſcribi aere, non diceretur eſſe ſimpliciter in loco, nec moueretur ſecundum ſe totam, ita, vt vnum locum defereret, & acquireret alium, ſed ſolum ſecundum partes intra eundem locum. Præſupponit ſecundò duobus modis contingere, quod aliquid ſit in loco, potentia & actu. Actu dicitur eſſe in loco illud, quod actu diuiſum eſt ab alio corpore, à quo circunſcribitur: vt lapis dicitur eſſe actu in loco, quia ab aere, à quo actu circunſcribitur per vltimam eius ſuperficiem, actu quoque diuiſus eſt. In potentia verò dicitur aliquid eſſe in loco, quod non eſt actu diuiſum ab alio, à quo per continuationem cum eo dicitur contineri, ſed diuidi poteſt, & ſic diuiſum poteſt ab eodem circunſcribi. Et hoc modo aſſerit quamlibet partem aquæ, vel alterius corporis eſſe in alia tanquam in loco, quia continetur ab illa per continuationem, & ab ea diuidi poteſt, & circunſcribi, quod eſt poſſe eſſe in loco, ſed actu non eſſe.

13 Sed adhuc eſſe in loco dupliciter contingere ait, per ſe, & per accidens. Illud eſt per ſe in loco, quod per ſe poteſt moueri motu locali, vel motu augmentationis, cui conſtat coniunctum eſſe motum localem, quia, quod augetur ad maiorem locum occupandum ſe extendit, quod nō poteſt fieri, niſi per motum localem, motus autem localis per ſe terminatur ad locum, & ideò per ſe dicitur eſſe in loco illud, quod his motibus mouetur, per accidēs verò in loco dicitur eſſe illud, quod eſt in alio exiſtente per ſe in loco actu, vel potentia: Vt anima dicitur eſſe per accidens in loco actu, quia eſt in corpore exiſtente actu in loco per ſe, & vltima ſphæra ſiue vltimum cœlum, ſupra quod non eſt aliud, dicitur eſſe in loco per accidens, non actu, ſed potentia, ratione ſuarum partium, quarum quælibet eſt per ſe in potentia in loco; & ſi diuidatur à cæteris erit in loco per ſe actu. Sed ita vltimam ſphæram eſſe in loco ait per accidens, vt ipſa ſit locus omnium aliorum corporum inferiorum, quia omnia continet, omnia circunſcribit. Hoc tamen de loco communi remoto intelligendum eſt, non de proprio, aut particulari, vel proximo, cum notum ſit vltimum cœlum non proximè circunſcribere omnia corpora ſub ſe contenta, nec in particulari, ſed remotè tantum, vt locus omnibus communis, ſub quo continentur.

His ſuppoſitis aſſerit, omnibus corporibus vno, aut alio modo deberi locum, 14 omniaque vno, aut alio modo in loco eſſe. Sic tamen eſſe loca naturalia diſtributa, ordinata, & diſpoſita à natura inter præcipua corpora, ex quib. mundus componitur qualia ſunt corpora cœleſtia, & elementa, vt vltima ſuperficies ſuperioris ſit locus inferioris proximè ſub ſe contenti, vt vltima ſuperficies aquæ circundans terram locus naturalis eius ſit. Vltima ſuperficies aeris locus naturalis aquæ

Digitized by Google

aquæ. Vltima ſuperficies ignis locus naturalis aeris. Concauum lunæ locus naturalis ignis, & cęlum lunæ à ſuperiori alio cęlo circumſcribi tanquam à proprio loco, ſicque de cæteris vſq; ad vltimum, quod cum alio corpore circunſcribatur, non dicitur eſſe actu in loco, ſed ſolum in potentia, vt explicatum eſt, cætera verò corpora particularia in eiſdem elementis, aut eorum partibus continentur tanquam in proprijs locis.

In ſecunda parte capitis oſtendit ſoluta eſſe argumenta omnia à ſe poſita in 1. & 2. capite contra exiſtentiam loci, & naturam eius. Nam cum locus non ſit corpus, ſed vltima ſuperficies continentis corporis, non ſequitur ex eo, quod locus ſit duo corpora ſe penetrare, & cum ſit terminus extrinſecus locati, non ſequitur, quod ſit forma eius. Et tandem cum non ſit interuallum, vel ſpatium inter latera continentis exiſtens, in quo recipiuntur corpora, non ſequitur, quod ſit materia; ſicq; ad alia argumenta, reſponſum eſt.

TRACTATVS DE NATVRA LOCI.

QVAESTIO PRIMA.

An locus ſit vltima ſuperficies corporis continentis, vel interuallum, quod eſt inter latera eius.

15 QVæſtio hæc ad primam particulam Ariſto. definitionis pro genere poſitam pertinet, qua dicitur locum eſſe *Vltimam ſuperficiem corporis continentis.* Quærit autem titulus, an ita ſit, quod locus ſit ſuperficies, vel interuallum, quod eſt intra latera eiuſdem corporis continentis. Vt autem eum explicemus, vnum eſt notandum, videlicet in vno ex quatuor neceſſariò ponendam eſſe rationem loci, vt Ariſtot. docuit 4. cap. huius libri. Nam vel eſt materia, vt videtur poſuiſſe Plato; vel forma, vt alij ex antiquioribus Philoſophis, aut interuallum, quod eſt inter latera corporis continentis, vel denique extremum eiuſdem corporis continentis, per quod tangit locatum, quod eſt vltima ſuperficies eius, nemo enim quicquam aliud excogitauit, in quo ponenda eſſet ratio loci. De duobus autem primis non loquitur titulus quæſt. quia cum materia, & forma ſint partes eſſentiales, tam corporis continentis, quam contenti, meritò excluduntur à ratione loci, qui ex communi modo ſentiēdi & loquendi omnium Philoſophorum quid extrinſecum eſſe debet reſpectu locati, paſsim ab eo recedentis per motum; ſolum ergo de duobus alijs inquiritur, nēpe de interuallo, quod eſt inter latera cōtinentis, & de vltima ſuperficie eiuſdem continentis, in quonam horum duorum ponenda ſit ratio loci.

Et prima opinio fuit multorum Philoſophorum aſſerentium locum eſſe interuallum illud, ſeu ſpatium, quod videmus inter latera corporis continentis, 16 vt ſi aquam, & aerem excludamus à vaſe, & quodcunque aliud corpus ab eo contētum, remanet inter latera eius ſpatium illud aut interuallum, quod aqua, vel aer occupabat, hoc igitur aſſerunt eſſe locum, ſed nō conuenit inter ſic opinantes, quidnam ſit interuallum hoc, tribus

Digitized by Google

autem modis fuiſſe explicatum à diuerſis aſſerit Simplicius in digreſsione de loco, quam fecit ſuper 4. lib. Phyſic. Ariſtot. Primo modo illud explicuit Proculus dicens, quatuor conditiones habere: eſt enim corpus inanime, indiuiſibile, immobile, & immateriale, corpus quidem, quia locus æqualis eſſe debet locato: qualitas verò non eſt, niſi inter corpora: indiuiſibile verò vocatur, non quod partibus careat, ſed quia partes eius non poſſunt inter ſe ſeparari, alioqui ſi ſepararentur, daretur vacuum inter vnam, & alteram, & eadem ferè de cauſa vocatur immateriale, quia cum ex materia procedat diuiſio, ſi indiuiſibile eſt, ita ſe habebit, ac ſi careret materia. Inanime etiam dicitur, quia dimenſiones iſtæ, quæ vocantur interuallum, non habent eſſe naturale, & ideò, nec ſunt vitæ capaces. Et tandem vocatur immobile, quia immobilitas intrinſeca debet eſſe loco, ſiue in his diméſionibus ponatur, ſiue in quocunque alio, vt euidenter probat hæc ratio. Si locus moueretur, cũ motus localis terminetur ad locum, ſequeretur locum moueri ad locum, eumque acquirere per motum, & ita loci daretur locus, & eſſet procedendum in infinitum, quod eſt abſurdum. Itaque Philoſophus iſte interuallum hoc putat eſſe dimenſiones quaſdam, hoc eſt, corpus habens trinam dimenſionem, non in ſola quantitate conſiſtentem, ſed etiam in ſubſtantia verè materiali fundatam, non tamen habentem modum materialem.

17 Alij verò, vt Chryſippus, & Epicurus, quos citauit Themiſtius in Commentarijs huius loci, atque etiam Academici, quos citauit Albertus Magnus ibidem, ſpatium hoc, vel interuallum ſolas dimenſiones quantitatiuas habere dixerunt, in quo ſenſu locum eſſe interuallum ex profeſſo defendit Galenus, vt teſtantur Simplicius, atque Themiſtius textu trigeſimo ſexto huius libri, & poſt Galenum Philopon. ibidem acerrimus defenſor eiuſdem interualli aduerſus doctrinam Ariſt.

Alij denique, vt teſtatur Auicenna 2. lib. ſuæ ſufficientiæ, capite ſexto, dixerunt interuallum hoc nihil poſitiuum eſſe, ſed purè priuatiuum, nempe vacuum quoddam, in quo recipiuntur corpora, vel quod corpora illud ingreſſa replent, & poſtmodum dimittunt per motum, & ab alijs corporibus ſuccedentibus repletur: vnde iſti locum non poſuerunt eſſe aliquid poſitiuum, ſed purè priuatiuum idem eſſe dicentes cum vacuo; nihilominus nunquam dari vacuum, quia interuallum illud ſemper repletum eſt vno, aut alio corpore.

Conueniunt igitur hi omnes Philoſo- 18
phi in eo, quod non admittunt locum Ariſtot. pro vltima ſuperficie, ſed dicunt eſſe illud interuallum diuerſis modis ab eis explicatum, ideò argumenta, quibus hanc ſententiam de interuallo probant, duplicia ſunt: nam quædam contendunt probare, quod locus non ſit vltima ſuperficies, vt tenet Ariſtot. alia verò, quod ſit interuallum, ex quibus vnum, aut alterum proponemus, & ſit primum contra ſententiam Ariſtotelis. Corpus naturale per ſe eſt in loco, in quantum habet trinam dimenſionem; ergo locus debet habere trinam diméſionem, ſed ſuperficies duas tantum habet longitudinis, & latitudinis; ergo non poteſt eſſe locus, ſed interuallum potius erit locus trinam habens dimenſionem. Probatur prima conſequentia, nam cætera per ſe patent. Locus debet eſſe æqualis locato, ſed æqualitas ſolum reperitur in corporibus eiuſdem menſuræ; ergo neceſſe eſt locum eſſe corpus trinæ dimenſionis, & non poteſt eſſe ſuperficies. Quod etiam poteſt probari ſecundò, quia locus immobilis ponitur

ponitur ab omnibus, ſed vltima ſuperficies corporis continetis mouetur ad motum eiuſdem continétis corporis, vt patet de ſuperficie aeris circuinſcribente turrim: ergo non poteſt eſſe locus, ſed interuallum potius erit locus, quod immobile perſeuerat inter latera continentis, etiam ſi à corporibus contentis paſſim abeuntibus deſeratur.

19 Tertiò, locus eſt id, ad quod tendunt corpora per motum localem, vt in eo conſeruentur: ſed corpora non mouentur ad vltimam ſuperficiem, nec in ea conſeruantur, ſed potius ad interuallum vel ſpatium, quod eſt inter latera corporis continentis, in quo conſeruantur; ergo interuallum potius eſt locus, quam vltima ſuperficies. Probatur minor, quia ligna, & lapides non mouentur ad vltimam ſuperficiem aquæ, quæ ſecundum Ariſt. eſt locus terræ, ſed ad centrũ eiuſdem terræ, in quo reperitur interuallum recipiens, & conſeruans ea, neq; vltima ſuperficies aquæ, vel alterius corporis habet vllam virtutem, conſeruatiuam, aut vllam virtutem, per quam corpori ab ea contento imprimat qualitatem aliquam conſeruatiuam, ſed virtus hæc in ſolis corporibus reperitur, & ideò in interuallo, quod verum corpus eſt, & proinde verus erit locus potius, quam ſuperficies.

Sententia Ariſt. eſt locum non eſſe interuallum, vel dimenſiones inter latera continentis, ſed vltimam ſuperficiẽ corporis continentis, ita vt locus corporis, quod ab aere circumdatur, ſit ſuperficies concaua aeris, per quam tangit, & circumdat connexam eius. Et hanc receperunt antiqui, & Moderni Interpretes eius, & tota ipſa ſchola Peripatetica, & nobis videtur omninò tenẽda: ita vt ſententia antiquorum de interuallo aut dimenſionb. quomodocunq; explicata, omni prorſus careat probabilitate. Probatur trib⁹ arg. aduerſus tres explicationes eiuſdem ſententiæ. Et 1. probat locum non eſſe dimenſiones illas, prout dicunt ſubſtantiam compoſitam ex materia & forma cum dimenſionib. quantitatis, quia licet talis ſubſtantia ſit corpus inanime & indiuiſibile in eo ſenſu, quod partes eius integrantes ſeparari non poſſunt inter ſeſe, & in hoc etiam ſenſu immateriale, euidens tamen eſt, quod cum habeat trinam dimenſionem, habeat etiam extenſionem partium inter ſeſe, ita vt quælibet ſit occupatiua ſpatij. Probatur euidenter conſequentia, quia extenſio hæc eſſentialis eſt quantitati, & quantitatiuis dimenſionibus; ergo repugnat 20 eſſe ſine illa: & ſi illam habent, occupabunt aliquod ſpatium, vel ergo idem, quod occupat corpus ſuperueniens in eis receptum, vel aliud diſtinctum: hoc ſecundum repugnat, quia cum intra ſe recipiãt locatum, non poſſint ad aliud ſpatium ſe extendere; ergo occupant idem ſpatium, ſed duo corpora non poſſunt occupare idem ſpatium, niſi per penetrationem naturaliter impoſsibilem, quare impoſsibiles erunt tales dimenſiones hoc modo explicatæ. Secundò, locus debet eſſe immobilis apud hos omnes Philoſophos, ſed repugnat tales dimenſiones ſic intellectas eſſe immobiles; ergo repugnat eſſe locum. Probatur minor, quia dimenſiones hoc modo explicatæ, non dicunt ſolam quantitatem, ſed etiam ſubſtantiam & corpoream quidem, cum capax ſit trinæ dimenſionis, ſed ſubſtantia corporea componitur ex materia & forma, & eſt ens naturale; ergo habet principium intrinſecum motus; non ergo poteſt eſſe immobilis, nec proinde locus.

Probatur deinde, quod interuallum illud pro ſolis dimenſionib. quantitatiuis 21 non ſit locus, quia magnitudo hæc trinæ

dimenſionis eſt entitas realis poſitiua, ergo vel eſt ſubſtantia vel accidens, nō ſubſtantia, quia iuxta hanc explicationem nullam dicunt ſubſtantiam dimenſiones illæ; ergo erit accidens ſine ſubſtātia, ſed accidens non poteſt realiter ſeparari à ſubſtantia per vires naturæ, quia cum nō ſubſiſtat per ſe, ſed ſit aliquid ſubſtantię, non poteſt eſſe in rerum natura, niſi ei inhærens, quare magnū miraculum reputatur ſeparatio quantitatis à ſubſtantia in ſacra Euchariſtia; falſum igitur eſt, quod dentur tales dimenſiones quantitatiuæ ſine ſubſtantia, & ideò etiā falſum, quod ſint locus. Sed iam poſito quod darentur, probatur 2. locum eſſe non poſſe, quia locus etiā apud autores ſic explicantes dimenſiones debet eſſe immobilis, ſed interuallum illud non poteſt eſſe immobile; ergo nec locus. Proba. minor, nam vas plenum aqua dum mouetur, transferuntur etiam dimenſiones cum eo, vel non, ſi transferri negaueris; ergo transfertur aqua ſine loco, & ex conſequenti in tranſitu ipſo erit in vacuo; ſi verò dicas transferri, ſtatim ſequitur nō eſſe immobiles, quia quod de vno in alium locum tranſfertur, neceſſariò moueri debet, & ideò immobile eſſe non poteſt.

Probatur tandem interuallum illud
22 non eſſe puram priuationem, quia ſi ſit pura priuatio, aut eſt aliquid, aut nihil, ſi nihil eſt, ergo locus etiam nihil erit: ſi verò dicas eſſe aliquid, aut eſt ſubſtantia, aut accidens, vt vtrūmque probatum eſt falſum ſuperioribus argumentis. Secundò, quia pugnat cum natura loci eſſe puram priuationem; ergo falſa eſt hæc explicatio interualli. Probatur antecedēs. Primò, quia proprietates loci poſitiuæ ſunt, vt continere locatum, & eſſe ei æqualem, atque conſeruatiuum; ergo impoſſibile eſt, quod eſſentia loci conſiſtat in pura priuatione. Probatur conſequentia, quia nihil poſitiuum poteſt à priuatione procedere. Secundò, locus, vt ait Ariſt. aliquo modo eſt terminus motus localis, ad quem acquirendum mouentur naturaliter corpora, ſed priuatio nō poteſt eſſe terminus motus localis, qui eſt aliquid poſitiuum ſumens ſpeciem à termino, nec ad priuationem acquirendam poſſunt corpora moueri per naturalem inclinationem, quæ eſt entitas poſitiua; ergo omni ex parte repugnat interuallū hoc modo explicatum eſſe locum.

Suppoſito autem, quod locus non ſit 23
interuallum illud, aliquo ex his modis explicatum, nec poſſit eſſe materia, aut forma corporis continentis, aut contenti, qua non poteſt eſſe pars intrinſeca eorum, ſed extrinſecum eſſe debet locato; ſequitur eſſe vltimam ſuperficiem corporis continentis, vt aſſerit Ariſt. cuius ſententia maximam abſque dubio probabilitatem habet. Sed vt melius intelligatur, & arg. contra eam propoſita facilius ſolui poſſint, duo notanda ſunt. Primum eſt, ſuperficiem duo habere. Primū, quod ſit diuiſibilis ſecundum longitudinem, & latitudinem. Secundum, quod ſit indiuiſibilis ſecundum profunditatem, ex quibus vnum officium exercere poteſt circa proprium corpus, & duo alia circa alienum, vel extrinſecum, nam terminus eſt profunditatis totius corporis, qua eam intra ſe includens, & ideò per eam poteſt proprium corpus tangere aliud, quia corpora non ſe tangunt ſecundum profunditatem immediatè, ſed per eius terminum, quid eſt ſuperficies, aut etiam per puncta indiuiſibilia, vt ſi ſint perfectè ſphærica, comparata ad perfectè plana. Habet præterea corpus ratione ſuperficiei, quod poſſit aliud circumſcribere, quia circumſcriptio non ſit ſecundum profunditatem, ſed ſecundū latitudinē, per quā habet vnum corpus, quod poſſit

totam

totam profunditatem alterius ambire, & circumſcribere, nam per ſuperficiem cõcauam vnius corporis, & connexam alterius ita ſe tangunt duo corpora, vt illud intra ſuam concauitatẽ includat totã profunditatem alterius ipſum ambiẽdo. Cuius ratio eſt, quia cum per ſuperficiem concauam tãgat totam ſuperficiem connexam alterius, tangit quoque illa media totam profunditatem eius per eandẽ ſuperficiem cõnexam terminatã, & quaſi in ea concluſam, & ita fiunt contactus, circumſcriptio actiua, & paſſiua continentia duorum corporum per ſuperficies vltimas, aut extremas vtriuſque.

24 Secundò notandum eſt, æqualitatem duplicem eſſe, vt annotarunt Comm. & Alber. Mag. 4. lib. Phyſ. text. 77. vna eſt dimenſionis, altera cõtinentiæ. Aequalitas dimenſionis eſt illa, per quam vnum corpus adæquatur alteri ſecundum omnem dimenſionem, quam habet, vt ſi corpus ſit, ſecundum longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Aequalitas verò continentiæ eſt illa, per quam vnum corpus poteſt circumſcribere aliud, & illud intra ſe continere, & hæc ſolum conſideratur ſecundum longitudinem, & latitudinem, per quas tota profũditas corporis circumſcribitur, & continetur: vnde fit, ęqualitatem non eſſe proprietatem loci primo modo ſumptam, cum conſtet reperiri poſſe inter corpora, etiam ſi in locò non ſint, ſed ſolum eſt proprietas eius accepta ſecundo modo. Et ex his habemus vltimam ſuperficiem vnius corporis tangere aliam, circumſcribere aliã, continere aliam, & eſſe æqualem ei, vel, vt proprius loquamur, vnum corpus hæc habere in ordine ad aliud per ſuam ſuperficiem vltimam, quæ cum ſint proprietates loci, per illam verè, & propriè erit locus, & hoc ſibi voluit Ariſt. locũ definiens, quod ſit vltima ſuperficies corporis continentis.

Ex his ad primum argum. neganda eſt cõſequentia, quod locus debeat habere trinam dimenſionem, quia non eſt æqualis locato æqualitate dimenſionis, ſed ſolius continentiæ, quam non habent corpora per profunditatem, ſed per longitudinem, & latitudinem, ſecundũ quam poſſunt ſe tangere, circumſcribere, & continere: vnde per ſuperficiem vltimam, nũ eſt alteri æquale, & locus eius eſſe poteſt. 25 Ad aliud de immobilitate ſuperficiei dicemus, quæſt. 3. nunc autem ſatis eſt, minorem argum. diſtinguere, nam ſuperficies mouetur, vt eſt accidens corporis continentis, non vt eſt locus formaliter, vt ibidem explicabitur, & ideò poteſt eſſe locus.

Ad ſecundum conceſſa maiori, diſtinguenda eſt minor, quod corpora non moueantur ad vltimam ſuperficiẽ, nam duobus modis conſiderari hæc poteſt. Primò, vt condiſtincta à corpore, in quo eſt, quo pacto non eſt locus. Secundò, vt eſt terminus profunditatis eius eã in ſe continens, & ſic conſiderata, eſt locus, quare non mouentur corpora ad illam primo modo cõſideratam, ſed vt terminus corporis eſt, per quem tangit aliud, circumſcribit, & continet aliud, & medio contactu, circumſcriptione, & continentia communicat ei virtutem, per quam conſeruatur, & ideò Ariſt. non dixit locum eſſe ſuperficiem tantum, ſed ſuperficiem corporis continentis, vt intelligeretur hoc modo ſumere ſuperficiem, & hoc modo eſſe locum, in quo dicuntur conſeruari corpora, quia medio contactu, & continentia loci, conſeruantur a corpore continente, cuius extremum eſt locus ipſe.

QVAESTIO II.

An vltima ſuperficies corporis continentis ſit locus formaliter, vel ſolum ratione materiali.

Senſus

26 SEnſus quæſtionis eſt, an dum locus definitur ab Ariſto. per ſuperficiem corporis continentis, definiatur per eam tanquam per verum genus, nam ſi ita eſt, cum genus prædicetur formaliter de ſpecie, verum erit, quod ſuperficies formaliter ſit locus, vel non niſi tanquam per ſubiectum eo modo, quod definitur album per corpus, & tunc non erit ſuperficies formaliter locus, ſed ſolum materialiter. Et prima opinio tenet duo eſſe in loco, nempe ſuperficiem continentem, & qualitatem, ſeu virtutem conſeruatiuam locati. Et primum eſſe materiale, & quaſi ſubiectum; qualitatem verò quaſi formalem, & ideò per ſuperficiẽ definitur locus, tãquam per ſubiectum, ſicut ſolent cætera accidentia definiri. Ita ſentiũt Iandunus q.4.ſuper 4. li. Phyſ. Hæc tamen ſententia quantum ad id, quod aſſerit rationem formalem loci conſiſtere in qualitate conſeruatiua locati, non poteſt eſſe vera. Nam cum primis ex ea ſequitur, quod locus formaliter & eſſentialiter ſit qualitas, & in prædicamento qualitatis collocetur, quod nullus vnquam dixit, ſed neque aliquod genus deſignari poteſt in illo prædicamento, ſub quo ponatur locus: non enim ſub habitu, aut diſpoſitione, quia ſpecies iſtæ proprium ſubiectum eſſentialiter reſpiciunt, non extrinſecum corpus contentum, in quo videtur conſiſtere formalis ratio loci, ſed neque in genere naturalis potentiæ, nam hoc ſolum dicit virtutem agẽdi abſtrahendo à continentia, vel circumſcriptione; de cæteris verò ſatis eſt manifeſtum; ergo non
27 poteſt locus pertinere ad prædicamentum qualitatis. Secundò, quia virtus conſeruatiua non pertinet ad eſſentiam loci, vt locus eſt; ergo non poteſt eſſe de eſſentia loci in communi definiti. Probatur antecedens, quia quod eſt de eſſentia loci, vt locus eſt, omnibus locis debet eſſentialiter conuenire, ſed virtus conſeruatiua non conuenit omnibus locis; ergo non eſt loco in communi conſiderato eſſentialis. Probatur minor, quia bene poteſt corpus eſſe in loco, in quo non conſeruetur, ſed potius deſtruatur, & etiam ſi virtus conſeruatiua loci, in quo eſt, deſinat in eo eſſe, permanere poterit in eo, tanquam in loco: cum poſsit permanere circumſcriptum ſuperficie eius, ſicut circumſcriptum erat priuſquam virtus corrumperetur; ergo virtus non pertinet vllo modo ad eſſentiam loci.

Propterea Scotus quodli. 11. art.4. alio modo defendit eãdem ſententiam, quod ſuperficies non ſit genus loci, aut ratio formalis eius, ſed ſolum materialis, & quaſi ſubiectum; formale verò loci ponit in relatione continentię ad locatum, quã vocat extrinſecus aduenientem, atque etiam in relatione diſtãtiæ ad Polos. Probat hoc arg. Locus ex propria differentia debet eſſe immobilis, ſed non habet immobilitatem à ſuperficie, quæ paſsim mouetur cum corpore continente, cuius eſt accidens; ſed ſolum eam habet ab his relationibus continentiæ, ac diſtantiæ; ergo in his conſiſtit ratio formalis loci, ſuperficies verò materiale quid eſt.

Sed hæc etiam ſententia falſa probatur ex eo, quod locum formaliter, & eſſentialiter in ſola, & nuda relatione vna, 28
aut plurib. collocat, nihil ei abſolutum tribuens: vnde ſequitur in prædicamento ad aliquid per ſe collocari: quod nullus vnquam dixit, nec verum eſſe poteſt, quia proprietates loci non poſſunt conuenire relationi, ſed alicui abſoluto cõuenire debent, vt per ſe eſt manifeſtum.

Secunda opinio aſſerit, ſuperficiẽ pertinere ad rationem formalem loci, tanquam genus, & ideò non definiri locum ab Ariſt. per eam, tanquam per ſubiectũ, ſed tanquam per genus; modum verò, quo genus

genus eſſe poſſit, ſic explicans, quia tribus modis conſiderari poteſt. Primò, vt eſt extenſa ſecundum dimenſiones longitudinis, & latitudinis, per quas terminat profunditatem corporis continentis, & hoc modo eſt ſecunda ſpecies quantitatis. Secundò, pro eiſdem dimenſionibus, in quantum per eas circumſcribit locatum, & hoc modo eſt alia ſpecies quantitatis continuæ diſtincta à ſuperficie in eodem prædicamento quantitatis. Tertiò, vt abſtrahit ab ordine ad corpus continens, & etiam ad corpus contentum, & ſolum dicit quantitatem continuam extenſam ſecundum longitudinem, & latitudinem, & hoc modo eſt proximum genus ſui ipſius ſecundum duas cōſiderationes priores ſumptæ, nempe ad ſuperficiem, prout eſt ſecunda ſpecies quantitatis continuæ, & prout eſt quarta, nempe locus continens locatum. In definitione igitur poſita eſt ab Ariſtot. ſub tertia conſideratione, & ideò tanquam verum genus, quod per reliquas particulas definitionis contrahitur ad ſpeciem loci. Ita Tolet. 4. lib. Phyſ. quæſt. 4. Quod etiam videntur ſentire Soncinnas 5. Meta. quęſt. 40. concl. 2. & Sotus quæſtione prima ſuper 4. lib. Phyſ. concl. 4. & Conimbric. ibid. quæſt. 1. artic. 2. in quantum tenent ſuperficiem pertinere ad rationem formalem loci. Imò & D. Tho. in 2. d. 12. qu. 1. art. 5. ad 2. vbi ita ait: *Locus eſt idem per eſſentiam, quod ſuperficies corporis locantis.* Et nos in primis noſtris Commentarijs eandem ſecuti ſumus.

29 Sed re melius conſiderata, non videtur nobis defendenda hæc ſententia. Sed duo dicimus. Primum non diſtingui ſpecie ſuperficiem, & locum ſub genere quantitatis continuæ, vt capite de quantitate in prædicamentis probauimus, ſed rationem loci ſolum addere ſupra ſuperficiem continentiam locati includentē præſentiam ad locatum, & diſtantiam ad partes vniuerſi fixas. Præſentia autem modus quidam eſt ſe habendi ad illud includens reſpectum quendam ſecundum dici, & accidentaliter conueniens ſuperficiei, & ideò locus ad ſpeciem eius reducitur.

Secundò dicimus, locum duo includere eſſentialiter, ſicut quodlibet aliud cōcretum accidentale, ſed vnum pro materiali, nempe ſuperficiē, & aliud pro formali, videlicet continentiam & circumſcriptionem locati, quæ eſt modus iam explicatus, ſicut album dicit corpus ſub albedine, & vtrumq; eſſentialiter in ſuo gradu, hoc eſt corpus tanquam materiale & albedinem tanquam formale, & ita definitur locus per ſuperficiem, tanquā per ſubiectum, & per continentiam immobilem tanquam per formam, ſed per vtrunque, tanquā per quid intrinſecum in ſuo ordine & gradu, vt in omnibus definitionibus concretorum accidentalium ſæpè declarauimus. Itaq; ratio loci ponenda eſt in ſuperficie, tanquam in eo, quod continet, & circumſcribit locatum, & cui conueniunt omnes proprietates loci, nō quidem ab intrinſeco, & ratione ſui, ſe modo accidentali: ſed quia locus concretum quoddam eſt accidētale, eam intrinſecè includit, & per eam tanquam per intrinſecum materiale definitur, ſicut cętera cōcreta accidentalia definiuntur per ſubiectum, & potius quam per verum genus. Et ita intelligo D. Thom. & alios auctores citatos pro ſecunda opinione, qui ſolum dicunt ſuperficiem intrinſecè pertinere ad locum, & per eam, tanquam per aliquid intrinſecum definiri ab Ariſtotele; an verò definiatur per illam tanquam per genus, vel tanquam per ſubiectum, non videntur explicare, ſed Toletus ſolus id explicat.

30 Quod duplici argum. probatur. Primò

quia quantitas continua ſolum dicit eſſentialiter proprias dimenſiones cum ordine aptitudinali ad ſubſtantiam, quam nata eſt ſecundum eas extendere; ad alia verò extrinſeca ſolum accidentaliter ordinari poteſt; ergo cũ ſuperficies ſit quædam ſpecies quantitatis continuæ, ſolum dicit eſſentialiter proprias dimenſiones cum ordine ad ſubſtantiam, quam poteſt ſecundum eas extendere: vnde ſequitur accidentale ei eſſe quemcunque modum, vel ordinem ad aliud corpus, præter proprium, cuius extremum eſt: ſed eſſe locũ habet per ordinem ad aliud corpus quod circumſcribit; ergo non poteſt ſe habere ad rationem formalem eius, tanquam genus ad ſpeciem, ſed tanquam ſubiectum ad formam accidentalem. Secundò, quia vnum corpus ſpecie, aut numero diſtinctum ab alio non poteſt eſſentialiter ordinari ad illud, ſed corpus continens diſtinguitur ſpecie, vel numero ab alio; ergo non poteſt eſſentialiter ordinari ad illud, ſed accidentaliter tantum, rationem autem continentis habet per ordinem ad aliud corpus, quod continet per propriã ſuperficiem; ergo ratio loci conuenit ei accidentaliter, & ex conſequenti ſuperficiei eius, per quam continet, & locus alterius dicitur, quòd adeò verum eſt, ac neceſſarium, vt multis corporibus repugnet continere, aut circumſcribere alia, & ex conſequenti ſuperficiei vltimæ eorum, vt patet in corporibus ſolidis, quibus repugnat continere alia, aut eſſe loca aliorum, & eodem modo repugnat ſuperficiei eorum: vnde ſequitur non conuenire rationem loci ſuperficiei, tanquã differentiam proprio generi, ſed ſolum accidentaliter.

QVAESTIO III.

An locus ſit per ſe, & eſſentialiter immobilis.

Circa hanc quæſtionem ſupponendum 31
eſt tanquam certũ apud omnes Philoſophos, locum eſſe immobilem, quia ſiue locum poſuerint eſſe materiam, vel formam corporum, ſiue interuallum, vel vltimam ſuperficiem corporis continentis, immobilem illum poſuerunt. Itaque de immobilitate loci nemo vnquam dubitauit, quia euidenti ratione probatur in motu locali, per quem certum eſt moueri corpora ad conſequendum locum: ſi autem locus quomodocunque moueretur, hoc eſt, ſiue per ſe, ſiue ad motum alterius, non poſſet eum conſequi corpus; ergo inclinatio ad locum ex qua mouetur, & motus ipſe, per quem eum aſſequi intendit, fruſtra eſſent. Secundò, ſi locus moueretur, euidenter etiam ſequitur moueri corpus, & non mutare locum ſed in eodem loco permanere, & ex oppoſito non moueri, & mutare locum, & vtrumque patet eſſe abſurdum. Probatur conſequentia, nam ſi locus moueretur, vel ad motum corporis, in quo eſt, vel ad motum locati, quod continet, aut ſimul cum eo, ſecum deferret corpus propriũ locum, quem ideò non mutaret, licet verè moueretur localiter. Et ſi locus per motum tranſeat, & locatum permaneat, vt patet in arbore exiſtente in fluuio, mutabit locum, & non mouebitur.

Solum ergo poteſt eſſe quæſtio de modo, quo immobilitas conueniat loco, & ratio efficax, quæ dubitare fecit omnes, eſt hæc. Etiam ſi ponamus locum eſſe ſuperficiem vltimam corporis continentis cum Ariſt. & tota ſchola Peripatetica nõ videtur eſſe immobilis, nam bene ſequitur, ſuperficies vltima circũſcribens corpus eſt locus eius, ſed hæc mouetur; ergo mouetur locus: quare non erit immobilis. Probatur minor exemplo turris, cuius proprius locus eſt ſuperficies eam circundantis, ſed hæc tranſit, & ſuccedit alia,

Digitized by Google

alia,& huic alia in infinitum , ergo mu-
tantur hæc omnia loca, & nullus eorum
erit immobilis . Et ſi dicas ſuperficiem
moueri, vt ſuperficies eſt, quo pacto ma-
terialiter ſolum pertinet ad locum , non
tamen moueri, vt continentem locatum,
ex qua continentia habet eſſe locum for-
maliter. Probatur, etiam, vt continentem
moueri , & ideò , vt locum formaliter.
Primò, quia continentia eſt in eadem ſu-
perficie, & hęc mouetur ad motum aeris
in quo eſt ; ergo mouetur etiam cum ea
continentia : & conſequenter mouetur
ipſa, vt continens formaliter, & vt locus
formaliter. Secundò, quia aliquando non
contingit corpus moueri, & cum eo aerē
vel aquam, à quibus circumſcribitur , &
eadem velocitate moueri vtrumque , er-
go tūc mouetur vltima ſuperficies aeris,
quæ eſt locus permanens in ſua continē-
tia, & circumſcriptione, quia eadem ſem-
per eſt, quæ circumſcribit corpus motū,
& in eodem motu ipſum circumſcribit,
manetque idem locus eodem modo mo-
tus, ad locatum, quare vt locus mouebi-
tur formaliter, & non ſolum materiali-
ter, vt ſuperficies.

Hoc arg. adeò eſt difficilè , vt propter
32 difficultatem eius diuiſi fuerint auctores
quantum ad modum tribuendi loco im-
mobilitatem. Et prima opinio aſſerit , lo-
cum quidem non moueri per ſe, ſed ſolū
per accidens, ad motum corporis , cuius
accidens eſt, vt ſuperficies aeris circum-
ſcribentis turrim mouetur ad motum a-
eris, in quo eſt tanquam accidens in pro-
prio ſubiecto, quia moto ſubiecto, neceſ-
sè eſt mouere omnia eius accidētia , nec
ſolum mouetur locus accidentaliter, ſed
adhuc hoc modo, non neceſſariò , ſed cō-
tingenter, quia fieri poteſt, vt non moue-
atur moto corpore, ſed immotus perma-
neat, vt patet dum aer exiſtēs in aula im-
mobilis permanet , exeuntibus corpori-
bus in eo exiſtētibus, tanquam in loco, &
ingredientibus alijs, & quia iſti duo mo-
di immobilitatis vidētur conuenire om-
nib. accidentib. tertiū excogitarunt loco
proprium, quia locus non mouetur eodē
motu, quo corpus mouetur ad ipſum , vt
locus aulæ non mouetur eodē motu, quo
mouentur corpora ingredientia ad illum
occupandū , nec talem motū vllo modo
participat; cætera verò accidentia aliquo
modo participant eodem motu, quo cor-
pus mouetur ad ea acquirenda : vt albedo
extenditur in eodem corpore per eūdem
motum, quo corpus mouetur ad ipſam, &
quantitas fit maior per eūdem motū ar-
gumentationis , quo corpus mouetur ad
eam acquirendā: vnde ſequitur locū ſolū
per accidens moueri, & multo magis per
accidens, quam cætera accidentia. Ita sē-
tiunt Commēt. ſuper. 4. l. Phyſ. Comm. 41.
Iandun. q. 6. eiuſdem libri.

Hæc tamen ſententia non poteſt ſuſti- 33
neri in doctrina Ariſt. qui pro vltima dif-
ferētia loci poſuit immobilitatem ; ergo
ex mēte illius eſſentialis eſt loco immo-
bilitas, ſed cui eſſentialiter conuenit ali-
quid: repugnat oppoſitum , non ſolū per
ſe, ſed etiam per accidens, vt homini, nec
per ſe, nec per accidens poteſt conueni-
re aliqua differentia irrationalis; ergo ex
mente Ariſt. non ſolum per ſe repugnat
moueri locum , ſed etiam per accidens.
Sed probatur eſſe falſam, quia eadem in-
conuenientia illata in principio quæſtio-
nis ſequuntur, ſi locus moueatur per ac-
cidens, ac ſi moueatur per ſe, ergo nō mi-
nus illud eſt falſum, quam hoc. Probatur
antecedens, nam etiamſi locus mouea-
tur per accidens, ſequitur corpus immo-
tum permanens locum mutare , & etiam
moueri non mutando locum , & tandem
nunquam poſſe conſequi locū , ad quem
mouetur, vt per ſe eſt manifeſtum ; ergo
apertè falſa eſt hæc ſententia.

Ideò ſecunda opinio aſſerit locum eſſe immobilem, non ſimpliciter, vel non per identitatem, quo pacto homo eſt rationalis aut riſibilis, ſed per æquiualentiã, ita vt licet mutetur hæc, & illa ſuperficies; alia, quæ ſuccedit ei æquiualeat, & ideò reputatur pro eodem loco. Gratia exempli, hæc ſuperficies quæ circundat modo turrim, poſtmodum mouetur, ſed ſuccedit ei alia circundans eandem turrim in eodẽ ſitu, & ideò eadem officia exercet circa locatum, quod eſt ei eſſe æquiualens, idemq; cenſetur locus per æquiualentiam, & hinc eſt, quod nemo aſſerit turrim mutare locum, ſed in eodem permanere, quia eodem modo, in eodem ſitu & cum eiſdem circumſtãtijs circumſcribitur ab hac, & illa, quæ ei ſuccedit, & eundem locum eius vtramq; reputamus per æquiualentiam. Ita Scotus in 2. d. 2. q. 6. articul. 1. §. *Ad quæſtionem igitur iſtam.* Et
34 videtur idem tenuiſſe D. Thom. in Comment. huius li. lect. 6. Hæc tamen ſententia probatur falſa teſtimonio Ariſt. & ratione, Ariſt. enim pro differẽtia eſſentiali loci poſuit immobilitatem in definitione, ſed differentia eſſentialis conuenit indiuiduis eiuſdem ſpeciei per identitatem, & non per æquiualentiam: ergo falſum eſt, & contra Ariſt. quod hoc modo, & non illo conueniat loco immobilitas. Probatur minor, quia eſſentia ſpecifica conuenit neceſſariò, cuicunq; indiuiduo per identitatem, cum ſit idem cum eo, & conuenit etiam ei abſolutè, ſimpliciter, & per ſe, & nullo modo per æquiualentiã, hoc eſt, non vt alteri æquiualet, ſed quia tale eſt in ſe, & per ſe: vt patet in hominibus & quibuſcunq; alijs indiuiduis alterius ſpeciei.

Sed probatur eſſe falſam. Primò, quia loca, quæ variantur mutatis ſuperficiebus, ſunt diſtincta numero, cum non ſolum diuerſæ ſint ſuperficies, ſed diuerſæ relationes continentiæ, quas ponit Scotus pro ratione formali loci: quas relationes certum eſt eſſe in ſuperficiebus, & cum eis mutari; cum non poſsint tranſire de ſubiecto in ſubiectum, & verum eſt de quolibet loco, non permanere, ſed tranſire; ergo verum eſt quemlibet mutari, & mobilem eſſe. Quod enim vnus æquiualeat alteri ratione officij, non facit eſſe idem numero cum eo, ſed ſolum eiuſdem ſpeciei: ergo dicere, quod locus ſit immobilis per æquiualentiam, & non per identitatem, ſolum eſt dicere, immobilem eſſe in ſpecie, & nõ in indiuiduo, quod repugnat, quia repugnat immobilitatẽ conuenire loco per ſe in ſpecie, & nõ conuenire particularib. in indiuiduo acceptis.

Secun. quia hæc ſuperficies circumſcri- 35
bens turrim cum ſuis reſpectibus continentiæ, & ſitus in ordine ad Polos conſtituit hunc numero locum diſtinctũ à quibuſcunq; alijs ſibi ſuccedentibus vel non ſuccedentibus, & euidens eſt mutari; ergo hic locus numero nõ erit immobilis. Nec tollit diſtinctionem numericam huius loci ab alijs, quod ei ſuccedat altera ſuperficies continens eundem locatũ ſub eodem reſpectu, atq; in eodem ſitu, quia continentia, & reſpectus ſuperficiei ſuccedentis numero diſtincti ſunt, ſicut & ſuperficies ipſæ numero diſtinguuntur; ergo ſunt loci numero diuerſi, etiamſi vnus æquiualeat alteri, & quilibet mouetur; ergo euidens eſt locum in indiuiduo mobilem eſſe, etiã ſi ſit immobilis per æquiualentiam. Et etiam ſi alius locus non ſuccederet ei, vt per diuinam potentiam fieri poteſt, erit hic numero locus & mutabitur, ſine æquiualentia: quod præſertim neceſſarium eſt, quia æquiualentia accidens eſt ſicut ſimilitudo; ergo nõ tollit diſtinctionem numericam eorum, inter quæ reperitur. Gratia exempli, æquiualentia eſt, quod vnus homo ſuccedat in

eodem

Digitized by Google

eodem officio Prætoris, quod exercebat alter, & ſolum ponit ſimilitudinem accidentalem inter eos, non tollens diſtinctionem indiuidualem, nemo enim dicit hunc & alium ſibi ſuccedentem eſſe eundem Prætorem numero, ſed numero diſtinctos, nec dicit Prætorem non fuiſſe mutatum, quamuis ratione quadam accidentali ſimilitudinis & æquiualentiæ cenſeantur idem; ergo & loci ſibi ſuccedentes numero diſtincti ſunt, & cum quilibet mutetur, nemo negare poteſt loca in indiuiduo mutari, nec dicere, quod idē numero locus permaneat, licet ſuccedat alter ei ſimilis, & ratione ſolius accidentalis ſimilitudinis, quam facit æquiualentia, cenſeatur eundem locum permanere; cum ergo immobilitas ſit eſſentialis loco repugnat, conuenire ei in ſpecie, & non in indiuiduo, ideò hæc ſententia, quæ ita conuenire ponit, falſa reputanda eſt.

36 Tertia opinio aſſerit immobilitatem ſolum conuenire locis naturalibus elementorum, ad quæ mouentur naturaliter corpora, de quibus conſtat non poſſe moueri: quia nec mutari poteſt ordo conſtitutus inter præcipua corpora vniuerſi, ex quibus componitur. Ita P. Perer. 11. lib. de loco, c.3. cuius potiſsimum fundamētum eſt, quia corpora ſunt in triplici differentia, artificialia, naturalia, & Mathematica & primis non debetur locus, vt artificialia ſunt, ſed propter naturalia corpora, ex quib. efficiuntur: nec etiam Mathematicis: cum à ſenſibilibus & ideò à loco abſtrahant. Solum reſtant naturalia corpora, quæ duplicia ſunt, nempe cœleſtia, & ſublunaria, & de loco illorum non agit nunc Ariſt. ſed in lib. de cœlo; ſolū ergo definit hic locum ſurſum & deorſum, ad quæ mouentur ſublunaria corpora. Quæ adhuc ſunt in duplici differentia, nā quædam habent determinatum locum, & determinatum motum, per quem in illum tendunt, vt elementa, quæ ſic ſunt à natura diſpoſita indeterminatis locis, vt ſuperius contineat inferius, & ſit locus naturalis eius; Alia ſunt corpora naturalia, quæ non habent determinatum motum, nec locum in indiuiduo, ſed ſolum in ſpecie, vt mixta, tam viuentia, quam non viuentia, de quib. notum eſt ſurſum, & deorſum moueri, non quidem ad locum determinatum in indiuiduo, ſed ſolum in ſpecie, vt piſces, qui per totam ſphæram aquæ diſcurrentes ad varia loca intra illam mouentur, & aeris per totam ſphærā aeris, lapides quoq; mouentur ad locum infimum, non tamen in indiuiduo determinatum: cum ad varias partes terræ moueri contingat; de locis ergo naturalibus vniuerſalium corporum, nempe elementorum ſolum loquitur Ariſt. & in his ſolis immobilitatem requirit, quia ab eis tanquam à proprijs ſedib. non poſſunt recedere; locos verò particulares aliorum corporū: cum determinati non ſint, nec oportet eſſe immobiles, imò nec poſsibile eſt immobilitatem eis tribuere, vt conuincit arg. in principio quæſt. propoſitū, quo probatur paſsim moueri: vnde vanū eſſe ait, & ſine fructu immobilitatem in eis quærere.

Hæc tamen ſententia non eſt ad mentem 37
Ariſt. nec vera. Prob. 1. quia Ariſt. de loco naturali in vniuerſali diſputat; omnem locum naturalem definit per ſuperficiem vltimam corporis continentis, vt ſentiunt omnes eius interpretes, tam antiqui, quam Moderni; ergo ſicut vltima ſuperficies corporis continentis non coarctatur ad loca elementorum, ſed omnib. locis particularib. conuenit, ſic etiā immobilitas omnib. debet conuenire. Et Philoſ. omnes antiqui pro certo tenendum eſſe docuerunt, omnem locum debere eſſe immobilē: quod euidenter probant rationes ſuperius adductæ. Nam ſi

loca particularia mouentur, euidenter ſequitur corpus immotum locum mutare, & etiã moueri localiter ſine mutatione loci, neq; vnquam poſſe per motũ conſequi locum, ad quem ex naturali inclinatione mouetur. Inueſtiganda igitur omninò eſt immobilitas, tã pro locis particularib. quam pro communibus quæ illis conueniat per ſe & eſſentialiter, atq; etiam per identitatem, ſicut cætera prædicata eſſentialia, & non per æquiualentiã, vt differentia eſſentialis poſita ab Ariſt. in definitione omnibus conueniat.

Sed priuſquam duas alias opiniones aliorum referamus, refutanda eſt quædam diuiſio loci à quibuſdam Modernis inuẽta, in locum intrinſecum & extrinſecum, & locum intrinſecum appellant præſentiam localem, per quam corpus dicitur eſſe præſens ſpatio diuiſibili, quæ ideò intrinſecus locus vocatur, quia corpori locato inhæret, locum verò extrinſecum vocant vltimam ſuperficiẽ corporis continentis, aut circunſcribentis, quia non inhæret locato, ſed extrinſeco continenti, & ideò non denominatur ab eo formaliter, ſed extrinſeca tãtum denominatione. Et locus quidem intrinſecus immobilis eſt: extrinſeco verò difficilè eſt immobilitatem tribuere, quia præſentia localis corporis ad ſpatium non variatur, ſed definit moto corpore; ſuperficies verò etiam eo in moto variatur. Hæc tamen diuiſio imprimis eſt expreſsè contra Ariſtot. qui cap. 4. huius lib. docet ad eſſentiam loci pertinere, quod ſit diuiſus à locato, & extrinſecè eum circunſcribens, & ideò docuit non eſſe materiam & formã, quæ inſunt corpori, ſed vltimam ſuperficiem illud extrinſecè circunſcribentem; ergo doctrinæ Ariſt. repugnat ponere locum intrinſecum. Et ratione probatur falſa, quia locus & vbi valdè diuerſa ſunt apud omnes, cum hoc præſentiam locati quaſi paſsiuam importet, & terminus per ſe ſit motus localis, qui per ſe terminatur non ad locum, ſed ad prædicamentũ vbi, vt docet Ariſt. 5. lib. Phyſ. locus verò extrinſecam, & quaſi actiuam circunſcriptionem importet, ſed præſentia corporis ad tale ſpatium eſt vbi, per ſe acquiſita per motũ localem; ergo falſum eſt, quod ſit locus intrinſecus: vel ſi de nomine tantum ſit quæſtio: impropriјſsima locutio eſt, locum intrinſecum eam appellare.

Hac igitur refutata ſententia, duo ſunt modi dicendi circa immobilitatem loci; 38 prior aſſerit, locum non eſſe ſolam ſuperficiem vltimam corporis continẽtis, ſed præter illam talem diſtantiã ad partes fixas mundi etiam importare, nempe ad Polos, & ad centrum terræ: & hanc diſtantiam eſſe reſpectum ſecundum dici, quo completur ratio loci. Et ita loca diuerſa, non ſolum diſtingui per diuerſas ſuperficies, ſed per diuerſas diſtãtias, ſub quibus continent, & circunſcribunt locata, quod adeò verum eſt, vt cõtingat eandem ſuperficiem numero diuerſum, numero locum eſſe propter diuerſam diſtantiam, ſub qua continet idem, vel diuerſum corpus, vt ſuperficies aeris, quæ circunſcribit turrim, eſt hic locus numero, erit autem diſtinctus, ſi turrim pertranſiens aliud circunſcribat corpus in alia diſtantia, imò eadem ſuperficies circunſcribens hominem, ſi cum eo moueatur, erit etiam diſtinctus locus, quia licet contineat idem locatum, in diuerſa diſtantia illud continet. Itaque locus dicit ſuperficiem continentem cum tali diſtãtia ad centrum, & Polos, & ex vtroq; ſumit ſuam vnitatem, & ex diuerſitate cuiuſcunq; eorum diſtinctus eſt, h. e. variatã ſuperficie, vel variata diſtantia, & locus ita ſumptus cum omnibus, quæ ad rationem eius pertinent, omninò immobilis

eſt, quia

eſt, quia nec per ſe nec per accidens tráſferri poteſt, vel moueri, ſed mutata ſuperficie deſinit eſſe idem locus, & eſt alius, & variata etiam diſtantia. Ita videtur ſentire D.Th.4.lib.Phyſ.tex.41. idem etiam tenet Sotus, quæſt.2.huius lib. Toletus quæſt.5.

39 Sed hæc ſententia impugnatur à Modernis, quia diſtantia ad Polos, & centrū non pertinet ad eſſentiam loci, nec vllam mentionem eius fecit Ariſt. agens de loco, & eum definiens; ergo ex eo non poteſt ſumi immobilitas eius. Secūdò quia reſpectus diſtantiæ aut eſt relatio ſecundum dici, aut ſecundum eſſe non primū, quia relatio ſecundum dici eſt de eſſentia alicuius abſoluti; hic verò reſpectus accidit loco, ſicut accidit ſuperficiei. Et tertiò, quia etiam ſi auferantur poli, & centrum, remanebunt cætera corpora in eiſdem locis; ergo non pertinet ad rationem eorum.

Iidem verò Moderni aſſerunt duo tantum eſſe de ratione loci, nempe vltimam ſuperficiem continentem & præſentiam ad ſpatium; verum quidem vel imaginarium, & ab vtroq; ſumi vnitatem numericam loci, ab hac ſuperficie continente, & ab hac præſentia ad ſpatium, & quolibet variato deſinere eſſe hunc locum, & mutari in alterum numero diuerſum. Locum deniq; cum ſua præſentia ſumptum immobilem eſſe, ita vt nec per ſe, nec per accidens variari poſſit, ſed variata ſuperficie deſinere eſſe hunc locum, & etiam variata hac præſentia.

40 Noſtra autem ſententia eſt, præter ſuperficiem vtrumq; reſpectum includere locum, præſentiæ quidem ad ſpatium verum vel imaginariū, & diſtantiæ ad partes mundi fixas, quæ ſunt centrum, & Poli, veri quidem, aut imaginarij, & indiuiduationem huius aut illius loci, ex his tribus ſumi, nempe ex hac numero ſuperficie, ex hac numero præſentia ad ſpatiū, & ex hac numero diſtantiá ad Polos, & vtrumque eſſe reſpectum ſecundum dici, incluſum in ratione loci. Hanc ſententiam ſic explico, & probo ſimul, quia impoſſibile eſt in ſola ſuperficie conſiſtere rationē loci, & locum eſſe immobilem: cū euidēs ſit ſuperficiē paſſim variari; ergo aliquid aliud debet habere locus, ratione cuius ſimul cum ſuperficie ſumpti immobilis eſſe poteſt, ſed non poteſt excogitari aliud pręter hos reſpectus, & eos includere eſt neceſſarium, quorum ratione immobilem eſſe conſtat; ergo ponēdi ſunt. Minorem, quod eas debeat includere, ſic probo: nam communis locus o- 41
mnium corporum ſublunarium eſt cœlū, ſub quo continentur omnia, & locus iſte immobilis eſt, quia immobilem, atq; inuariabilem diſpoſitionem continent pręcipua corpora ſub eo contenta: loca autē particularia, quaſi partes ſunt huius loci totalis, & ſpatia imaginaria partialia, partes etiam totius ſpatij imaginarii, ſub eodē concauo cæli comprehenſi, ſed partes dicunt ordinem inter ſeſe, & ad totū; ergo loca partialia ſumi debent, atq; diſtingui in ordine ad totū locū, ad totumque ſpatium, & ad partes eius præcipuas, ex quibus variatur diſpoſitio eius, & quia immobilitas totius præcipuè oſtenditur in partib. fixis, quales ſunt centrū & Poli, propterea primus modus dicendi aſſeruit includere locum reſpectū diſtantiæ ad illas, ſed verè totum ipſum locum, & cæteras partes ſecundum proprias diſpoſitiones reſpicit, totum etiam ſpatiū imaginarium, & illam quidem partem, circa quam continet reſpectu præſentiæ; cæteras verò reſpectu diſtantiæ; ſi ergo ſumptus locus pro ſuperficie cum his reſpectibus immobilis eſt, quia nullo modo variari poteſt, ſed quocunque variato, variatur locus.

Et arg.

Digitized by Google

42 Et arg. contra primum modum dicendi propoſita hoc verbo ſoluuntur, quia cum loca particularia ſint partes loci cõmunis intrinſecum reſpectum præſentiæ atque diſtantiæ ad illum includunt, atq; adeò ad partes, non ſolum veras, ſed imaginarias, & tales reſpectus includit Ariſt. ſub verbo continentiæ, atque etiam ſub verbo immobilitatis, quia continentia immobilis non poteſt ſine illis intelligi. Sunt autem reſpectus ſecundum dici incluſi in ratione intrinſeca loci, tanquam complementum eius, & reſpectu centri imaginarij, & Polorum ſumerentur, ſi veri deficerent.

Ad argu. verò in principio poſitum reſpondeo, quod mutata ſuperficie, nõ mutatur locus turris, ſed definit eſſe, & ei ſuccedit alter: vnde non ſequitur locum eſſe mobilem. Et ſi dicas; ergo turris mutat diuerſa loca immota perſeuerans, reſpondeo aliud eſſe mutare loca, aliud habere diuerſa loca circa illam ſuccedẽtia, non per mutationem aliorum, ſed per deſitionem, & primum repugnat ſine motu, non ſecundum. Turris ergo habet diuerſa loca, non quæ mutet ipſa, ſed quæ circa eam ſuccedant ex eo, quod per trãſitum aeris ſucceſsiuum, quædam deſinũt eſſe per tranſitum ſuperficierum, & alia de nouo ſuccedunt per fluxum aeris continuum, hoc autem non repugnat fieri ſine motu eiuſdem turris, vt conſideranti patet.

QVAESTIO IIII.

An omnibus rebus conueniat eſſe in loco.

43 DVobus modis aliquid eſt in loco, definitiuè, & circumſcriptiuè. Eſſe in loco definitiuè eſt determinari ad vnum aliquem locum, vt per eum definiatur, hoc eſt, ita ſit in eo, quod non vbique, ſine commenſuratione tamen cum eo, ita vt partes loci non correſpondeant partibus locati, ſed quaſi modo indiuiſibili in eo ſit, totum in toto loco, & totum etiam in ſingulis partibus: quo pacto Angelus dicitur eſſe in loco definitiuè. Eſſe autem circumſcriptiuè in loco eſt non quomodocunque determinari ad vnum locum, ita vt nõ ſit vbique, ſed in eo eſſe per circumſcriptionem ab vltima ſuperficie corporis, in quo continetur, ita vt partes ſuperficiei continentis correſpondeant partibus corporis, & puncta punctis, & hoc modo ſunt corpora in loco. Hoc ſuppoſito, res quædam ſunt ſpirituales, vt Deus, Angeli, anima rationalis ſeparata à corpore; aliæ ſunt corporeæ, vt corpora cœleſtia, & ſublunaria. Et de Deo certum eſt non eſſe in loco definitiuè, nec circumſcriptiuè propter eius immenſitatem, quæ à nullo definiri, aut contineri poteſt: de quo ideò dixit D. Aug. eſſe vbique ſine loco. Corpus etiam Chriſti, ſecundum illud eſſe ſacramentale, quod habet in Euchariſtia nullo modo eſt in loco, quia nec circumſcribitur aliqua ſuperficie, neque definitur his, aut illis ſpeciebus ſacramentalibus, ſed ita ſub his, vel illis continetur, vt ſub alijs, & alijs ſit in diuerſis locis conſecratis, & ſub infinitis eſſe poſsit, ſi infinitæ conſecrarentur; Angeli verò, & anima ſeparata in loco ſunt definitiuè, quia vbique eſſe non poſſunt, & ad certum locum determinãtur, ita vt in eo ſint, & non alibi: per quid autem ſint in loco, & quonam modo in eo ſe habeant, non pertinet ad nos, qui de loco naturalium corporum tantum agimus, ſicut de eo ſolum egit Ariſt. Theologis ergo relinquenda ſunt loca rerum ſpiritualium, & modus in eo exiſtendi.

Solum ergo reſtant corpora, quæ in triplici differentia ſunt, quædam ſunt Mathematica, quæ dicunt trinam dimen- 44 ſionem,

ſionem, conſideratam tamen ſine ordine ad motum, vel accidentia ſenſibilia, hoc eſt enim Mathematicas abſtrahere à materia ſenſibili, & his non debetur locus per ſe, & formaliter loquendo, vt docet expreſſè Ariſt. cap. 4. huius lib. tex. 4. quia locus ſenſibilibus tantum corporib. conuenit; Mathematica verò, vt talia abſtrahunt à ſenſibilib. & ex conſequentia à loco. Sed quia realiter cōiuncta ſunt ſenſibilib. & ſolū per abſtractionem intellectus ab eis ſeparātur, realiter & materialiter debetur eis locus, quod eſt dicere ſenſibilib. deberi, & Mathematicis, non vt talibus, ſed vt reipſa ſenſibilibus coniunctis deberi quo pacto eis tribuit locū Ariſt. 1. lib. d. gen. tex. 44. Et eodem modo loquēdum eſt de artificialibus, quibus vt artificialia ſunt, non debetur locus, ſed ſolum materialiter ratione materiæ naturali, cui imprimitur artificialis forma, vt ſtatuæ debetur loc⁹ ratione ligni, cui materialiter coniungitur, nō ratione artificij. Alia deniq; ſunt corpora naturalia quib. per ſe debetur locus propter naturales eorum dimenſiones, ſed accidentib. eorum omninò per accidēs, excepta quātitate, cui per ſe primò debetur locus, & eius ratione cæteris.

45 Corpora autem naturalia quædam ſublunaria ſunt, vt elementa, quæ ſic ſunt à natura diſpoſita, vt grauia ſint ſub leuioribus, & ab eis circunſcribantur, & ideò propria eorum loca ſint: vt ignis eſt locus naturalis aeris, & aer locus naturalis aquæ. Hæc verò totam terram circunſcriberet, & ſub ſe contineret, foretq; proprius eius locus, ſi diſpoſitio, quam natura eius poſtulabat, ſeruanda eſſet; ſed propter viuentium generationem & conſeruationē, quæ in terra generantur, vt homines, & animalia, & ſub aquis, nec multiplicari nec conſeruari poſſent, factum eſt à primo agente, à quo diſponuntur, & conſeruantur omnia, ſicut & facta ſunt, vt aquæ in vnum congregarentur locum (quaſi in vtre, vt Regius vates cecinit,) & terra diſcooperta maneret, & ita poſſint in ea conſeruari, & multiplicari animalia. Et ſecundū hanc diſpoſitionem terra partim cooperta eſt aquis; partim verò ab aere proximè circunſcribitur, & ideò quaſi diuiſus eſt locus eius, & ex duplici, quaſi partiali loco compoſitus: ignis verò (ſi elementaris datur) proximè continetur ſub concauo Lunæ, à quo tanquam à proprio circunſcribitur loco, & primum cœlum à ſecundo, & hoc à tertio, ſicque vſq; ad vltimum, quod apud Ariſt. eſt firmamentum, vel cœlum ſtellatum, & ideò appellatur ab eo primū mobile, quod ſuo motu ab Oriente in Occidens tempore viginti quatuor horarum conſumato rapit cæteros orbes, & cogit eos motum in eadem menſura temporis perficere: cū tamen proprij motus ſingulorum tardiores ſint. Sed ſupra hunc cœlum (quod vltimum reputauit Ariſt.) alterum dari immobilem, à quo circunſcribatur, & qui proprius locus eius ſit, tenet communis conſenſus S. Patrum, & Scholaſticorum, cum Magiſtro in 2. d. 15. qui omnes hunc orbem ſupremum & vltimū, ſub quo nullus eſt alius, empyreum, h. e. igneum appellarunt, non quidem ab ardore, ſed à luce, & omninò immobilem, miraq; claritate prǽditum, quod fecit Deus Opt. & Max. vt eſſet ſedes & domicilium beatorum, & quaſi Regia eius curia, in qua reſidet, & facie ad faciem eis ſe oſtendit, & ſua clara viſione beatos facit. De quo dubium eſſe poteſt, an ſit in loco vel non; ſed quia Ariſtoteles de firmamento locutus eſt, tanquam de vltimo cœlo, ſupra quod non eſt aliud & illud mouetur, maior erit ratio dubitandi de illo (ex ſuppoſitione, quod eſſet vltimum,) an ſit in loco, vel non.

Digitized by Google

neque formam, quia non ſunt diuiſæ à corpore, cuius partes ſunt, ſed ei inſunt; ergo nec propria ſuperficies corporis locus eius eſſe poteſt, præterquam, quod propria ſuperficies corporis neceſſariò mouetur cum eo; ergo repugnat eſſe eius locum, cui intrinſeca eſt immobilitas. Tertiò infertur falſam eſſe vltimam opinionem, quod vltima ſphæra ſit in centro terræ, tanquam in loco. Probatur conſequentia, quia non circunſcribitur ab eo. Nec ſufficit, quod circa eum moueatur, quia nullus vnquam poſuit rationem loci, in eo, quod eſt circa illum moueri, ſed in aliquo alio, quod poſſit actu habere corpus, etiam ſi non moueatur. Prima autem opinio ſolum differt à noſtra in eo, quod negat vltimam ſphæram eſſe in loco ſecũdum partes, non in actu, ſed in potentiâ, quod negari non poteſt: cum expreſsè id docuerit Ariſtoteles, & ratio ſit manifeſta: nam ex eo vna pars integralis corporis non eſt in altera tanquam in loco, quia cum non ſit diuiſa ab ea, ſed continuata, non poteſt eam circunſcribere, ſi autem diuiſa circunſcribatur ab ea, erit (abſque dubio) in ea tanquam in loco actuali; ſed non implicat contradictionem, quod diuidatur, & diuiſa circunſcribatur; ergo poſſibile eſt, quod ſit in ea tanquam in loco actuali; ex quo euidenter deducitur eſſe in ea tanquam in loco potentiali, & ideò, quod omnes partes cœli ſint in alijs tanquam in loco potentiali, vel, & quod totum cœlum ſecundum partes ſit ſecundum potentiam in loco. Quid autem referat, quod modo iſto communiſſimo, & impropriſſimo dicatur vltima ſphæra eſſe in loco. Reſpondeo, parum, vel nihil referre; ſed propter congruentiam quandam aſſertum eſt ab Ariſtotele, nam congruens eſt quod corpus, quod localiter mouetur, aliquo ſaltem modo dicatur eſſe in loco.

Sed non videtur ſatis eſſe, quod vltima ſphæra hoc modo ſit in loco, vt moueatur localiter, nam eo modo requiritur corpus eſſe in loco, quo mouetur localiter, ſed vltima ſphæra actu, & ſimpliciter mouetur localiter, ergo actu, & ſimpliciter debet eſſe in loco. Reſpondeo duplicem eſſe motum localem, rectum, qui ſit de vno loco in alterum ad eum acquirendum; & circularem, qui non ſit de vno loco in alterum, nec ad acquirendum locum, ſed ſolum eſt circumuolutio circa eundem locum, vel punctum loci, & primus motus poſtulat corpus in loco eſſe, cum moueatur ad illum acquirendum, ad ſecundum autem motum impertinens eſt, quia cum non ſit motus ad locum, nec petit quod mobile locum deſerat, vel eum acquirat, ſed ſolum, quod in eodem ſpatio euoluatur: & ideò actu poteſt moueri vltima ſphæra, etiam ſi actu non ſit in loco, imò etiam, ſi per impoſſibile non eſſet in loco ſecundum potentiam. Et ex hoc ſoluitur argumentum vltimæ opinionis, cui concedenda eſt vtraque pars antecedentis, ſed neganda conſequentia, quod vltima ſphæra ſit in centro tanquam in loco, ex eo, quod à centro ipſo determinetur, & ſpecificetur motus eius: non enim determinatur, vel ſpecificatur ab eo, tãquam à loco, in quo, ſed tanquam à loco circa quod: vel quod verius puto, non ſpecificatur ab eo tanquam à loco vllo modo, ſed tanquam à puncto, circa quod ſit, & id quidem, non tanquam à termino intrinſeco, ſed omninò extrinſeco, nam proprius terminus circularis motus, eſt modus quidam intrinſecus præſentiæ, vel vbicationis, qué acquirit mobile, diuerſo modo ſe habens ſemper in ordine ad centrum.

An vltima ſphæra, ſi daretur mobilis, moueretur ſecundum ſe totam, vel ſolum ſecundum partes.

Digitized by Google

corpus, & partes eius in motu circulari, nam iſtæ mutantur de vno loco in alterum, vel certè de vno ſitu, vel præſentia in alteram, cum pars, quæ nunc eſt in Oriente, poſtmodum ſit in Occidenti, ſed totum, nec locum, nec ſitum, nec præſentiam, immò nec vbi mutat, niſi ſolum ſecundum modum ſe habendi, quia ſemper eſt præſens eidem ſpatio, & ſemper eſt in eadem diſtantia ab alijs corporibus, ſed diuerſo modo ſe habet, quia diuerſam habet diſpoſitionem diuerſo modo ſe habentibus omnibus eius partibus. Itaque ex motu partium reſultat diuerſa diſpoſitio totius, vt totum eſt, quia totum, vt totum ex omnibus partibus ſimul ſumptis reſultat. Totum igitur, vt totum mouetur, & partes, vt partes, & ideò totum ſecundum ſe totum, & totum ſecundum partes: diuerſa tamen ratione: nam ſecundum partes mouetur mutando ſitum, præſentiam, & vbi partiale, ſed ſecundum ſe totum nõ mutando hæc, ſed mutãdo diſpoſitionẽ circa hæc, quod eſt non acquirere nouum vbi, ſed nouũ modum vbicationis, vel præſentiæ, qui eſt proprius terminus motus circularis totius corporis. Et ex hoc intelligitur alia differentia inter motum totius, & partium, quod iſte quaſi mixtus eſt ex recto, & circulari, nam de recto habet mutationem præſentiarum, de circulari verò eas mutare per circumuolutionem, quod eſt quaſi mutationes earum repetere: Idem verò motus circularis, vt eſt motus totius corporis, nihil habet de recto, ſed purè circularis eſt. Et hoc eſt, quod Ariſtoteles aſſeruit dicens, totum non mutare locum, ſed partes, moueri tamen, quia motus non conuenit toti corpori, vt eſt mutatio loci, vel vbi, ſed partibus, toti verò, vt eſt diuerſo modo ſe habere in eodem vbi.

Ad argumentum ergo neganda eſt minor, quod tota ſphæra non ſe habeat diuerſo modo in eadem præſentia, vel diſtantia, aut vbi, nam cum omnes eius partes ſint in diuerſa diſpoſitione, neceſſe eſt totum ipſum corpus ſecundum ſe totum diuerſam ſemper habere.

QVÆSTIO V.

An diuerſa corpora poſſint ſimul eſſe in eodem loco.

VT intelligatur quæſtio, duplex po- 52
tentia diſtinguenda eſt, naturalis, & ſupernaturalis & ſecundum primam procedit quæſtio præſens; in ſequenti verò diſputabitur de ſecunda. Quærimus ergo, an ſecundum potentiam naturalem repugnet duo corpora ſimul eſſe in eodem loco. Et prima opinio tenet eſſe poſſibile: quam tennerunt quidam ab Alexandro in opuſc. de mixtione, & Aſernelio ſecundo libro ſuæ Philoſophiæ citati. Probantque multis experientijs, ex quibus vnam, vel alteram afferre ſufficiet, cùm eadem ſit ratio de cæteris. Amphora enim aquæ plena nummos intra ſe recipit abſque aliqua expulſione aquę, vt teſtatur Plinius libro ſecundo hiſtoriæ naturalis capite ſexageſimo ſecundo, quod non poteſt fieri, niſi per ſimultaneam exiſtentiam eorum cum aqua in eodem loco. In vaſe etiam cineribus pleno tanta recipitur aqua, quanta reciperetur, ſi vacuum eſſet; ergo idem interuallum, quod eſt inter latera eius, occupant ſimul cineres, & aqua. Sed ratione probatur, quia ſi hoc repugnaret, maximè, quia quantitas cuiuslibet corporis eſt occupatiua loci, & diuerſa quantitas occupatiua diuerſi loci: ſed non repugnat plures quantitates occupare eundem locum; ergo nec duo corpora ſimul in eo eſſe. Probatur minor. Primò, quia non poteſt vna

quantitas expellere aliam ab eodē loco in aliquo genere cauſæ; ergo non repugnat plures occupare eundē locū. Antecedens probatur, quia quātitas non eſt forma actiua; ergo non poteſt expellere aliam in genere cauſæ efficientis, & cum exiſtentia in loco non fiat per informationem, aut receptionem vnius quantitatis in alia, non poſſunt ſe expellere in genere cauſæ formalis aut materialis; quare expulſio erit naturaliter impoſſibilis, & ſimultanea exiſtentia poſſibilis naturaliter. Secundò, quia quodlibet accidens corporeum eſt occupatiuum loci, & tamen omnia accidentia eiuſdem corporis recipiuntur in eodem loco cum ipſomet corpore; ergo poterunt etiam recipi diuerſæ quantitates diuerſorum corporum.

Secunda opinio eſt communis, & vera quod non ſit naturaliter poſſibile, duo corpora eſſe in eodem loco. Probatur teſtimonio Ariſtotelis in hoc. 4. libr. textu 27. vbi probans, quod nihil poſſit eſſe in ſeipſo tanquam in loco, adhuc per accidens, pro magno inconuenienti colligit, ex eo ſequi, quod duo corpora eſſent ſimul in eodem loco his verbis. *At verò neque ſecundum accidens contingere, ſimul enim duo*
53 *corpora in eodem inerunt.* Et ita etiam ſentiunt omnes eius interpretes in commentarijs huius loci. Sed probatur ratione, quia nō poſſunt duo corpora occupare eundem locum, niſi per penetrationem dimenſionum, ſed penetratio reputatur naturaliter impoſſibilis in ſchola Philoſophica; ergo impoſſibile eſt etiā naturaliter, quod duo corpora ſimul ſint in eodem loco. Maior manifeſta eſt, quia ſe penetrare duo corpora, non eſt aliud, quam ſimul occupare eundem locum. Minor verò pro certa recipitur ab omnibus, propter naturam quantitatis, quæ eſt extenſio partium, & eſſe occupatiuam loci, ita, vt diuerſis partibus eius debeatur diſtincta pars loci, & hoc eſt, eſſe radicem impenetrabilitatis, quia eo ipſo, quod quantitas eſt occupatiua loci, nata eſt etiam impedire aliam ab occupatione eiuſdem loci; naturale eſt igitur vnam quantitatem expellere aliam ab eodem loco, vt vidimus in aqua, & aere, & in omnibus alijs corporibus ſic ſe habentibus circa locum, vt illud quod facilius cedit, ſtatim relinquat alteri locum ab eo exiens, quod non eſſet neceſſarium, ſi poſſent duo ſimul occupare eundem locum, quare impoſſibile hoc reputandum eſt ex natura quantitatis. Vnde pro magno miraculo habetur in ſacris literis, a ſanctis Patribus, quotieſcunque in eis legitur, quod duo corpora ſimul in eodem loco extiterint, vel ſe penetrauerint, vt in natiuitate Chriſti, & reſurrectione eius, aſcenſuque in cœlum.

Ad experientias verò in contrariū adductas ſic reſpondendum eſt, vt amphora plena ſolum poſſit recipere nummos, aut retinere ſine effuſione aquę, quamdiu ſicca fuerint labra eiuſdem amphoræ, quibus iam madefactis impoſſibile eſt, quidquid Plinius dixerit. Vas autem cineribus plenum aquam in poris recipit, & per receptionem aquæ conſtipantur cineres, atque exhalatur aqua, & ex vtroque fit, vt ad minorem locum vtrumque corpus reducatur: ſicque in eodem interuallo vaſis ſimul recipiantur, non quidē ita, vt eaſdem partes occupēt, ſed diuerſas. Quod verò tantum aqua infundi poſſit in vaſe cineribus pleno, ac vacuo, non facilè crediderim, ſed in hac re experientiæ potius, quam authoritati ſtandum eſt. 54

Ad argumentum verò neganda eſt minor, quod non repugnet naturaliter duo corpora, vel duas quantitates occupare eundem locum. Et cum additur neutram poſſe

Poſſe aliam expellere in aliquo genere cauſæ, etiam eſt negandum, quia licet in genere cauſæ efficientis non ſe expellant, propterea, quod nemo dixit quantitatem eſſe actiuam formam, ſed vna expellit alteram per naturalem incompoſſibilitatem formalem, nam licet occupatio loci non fiat per informationem, ſed valde ſimilis eſt informationi, & ad genus cauſæ formalis reducitur.

55 De cæteris verò accidentibus dicendum eſt non eſſe occupatiua diſtincti loci, ſed eiuſdem cum corpore ipſo, & quãtitate eius. Et ratio huius eſt, quia nec ſubſtantiam, nec accidentia corporea, excepta quantitate, habent ex ſe vllam extenſionem molis occupatiuam loci, ſed ſicut à quantitate extenduntur, ſic ab eadem habent eſſe occupatiua loci. Itaque ſoli quantitati debetur per ſe locus, ſubſtantiæ verò, & reliquis accidentibus ſolum ratione quantitatis: & cum vna tantum ſit quãtitas in vno corpore, tantũ eſt vna ratio occupandi locum, & omnia nata ſunt occupare eundem locum ratione eiuſdem quantitatis. Negandum igitur eſt, quod eadem ſit ratio de multis accidentibus eiuſdem corporis, & de multis quantitatibus, nam cum quantitati ex ſe debeatur locus, multis quantitatibus plura debentur ac diſtincta loca, & propterea licet non repugnet omnia accidẽtia eiuſdem corporis occupare eundem locum, repugnat tamen diuerſis quantitatibus.

Dubium incidens.

An ſingulis accidentibus eiuſdem corporis diſtincta præſentia locales, ſeu diſtincta vbi correſpondeant.

56 DE locis iam diximus non correſpondere diſtinctos diſtinctis accidentibus eiuſdem corporis. In quo omnes conueniunt, ſed de vbi, vel præſentia ad ſpatium dubitatum eſt à Modernis, an tot habeat vbi, totque præſentias res quælibet, quot accidẽtia habet realiter diſtincta, ita vt vnum vbi, vel vna præſentia correſpondeat ſubſtantiæ hominis, alia quantitati, & qualitati alia, ſicque cæteris accidentibus, vel ſicut vnus eis locus correſpondet, quod ſine penetratione omnia occupant, pari ratione correſpondeat eis vnum, vbi.

Et prima opinio diſtinguit duplicem præſentiam, vel duplex vbi: vna eſt quantitatiua, quæ vocari poteſt vbi circumſcriptiuum, aut circumſcriptibile, quam habet corpus per conſeruationem cum loco, quæ ideò diuiſibilis eſt, ita vt toti corpori tota correſpondeat, ſicut toti loco præſens eſt, & partes partibus: cum & iſtæ partibus etiam loci ſint præſentes per veram occupationem earum. Aliud eſt vbi definitiuum, nempe præſentia nõ commenſurata loco, ita vt toti correſpõdeat integra per commenſurationem ad totum locum, & pars præſentiæ partibus rei per commenſurationem ad partes loci, quas occupant, ſed definita loco, vel ſpatio, per quam res quælibet dicitur habere vbi, & hoc vbi commune eſt corporeis, atque ſpiritualibus, ita vt illud habitura ſit ſubſtantia, etiam ſi ſpolietur quantitate. Et primum quidem vbi dicũt habere ſubſtantiam, & corporea accidẽtia à quantitate, ſicut ab ea habent. Secundum verò non niſi à propria entitate, vt actu exiſtenti. Et ideò primum vbi non multiplicari pro quantitate, & ſubſtãntia, cæteriſque eius accidentibus, ſed vnum correſpondere omnibus, ſicut vnus locus, ita, vt quantitati correſpondeat per ſe primò, & cæteris eius ratione. Vbi verò ſecundum multiplicari, & ideò tot habere præſentias rem quamli-

ſcriptibilem; & ita extenſam communicari cæteris accidentibus corporeis. Itaq; non habent diſtinctas præſentias ſubſtantia, & quantitas, ſed eandem; in qua mutuam habent communicationem, nam in quantum præſentia definitiua eſt, conuenit per ſe ſubſtantiæ, & communicatur quantitati, tanquam accidenti eiuſdem ſubſtantiæ, ſed in quantum eſt localis, vel circumſcriptibilis, conuenit primò quantitati & communicatur ſubſtantiæ, cæteris verò accidentibus communicatur à ſubſtantia ſecundum priorem conſiderationem eiuſdem præſentiæ, ſecundum poſteriorem verò communicatur eis à quātitate: & eodem modo in rebus ſpiritualib. dicendum eſt, vnicam eſſe præſentiā & vnicum, vbi per ſe conueniens ſubſtantiæ, & per communicationem accidentibus: & ſicut vnica eſt præſentia, & vbi vnicum in re quacunq; corporea, & ſpirituali, ita vnico motu locali mouetur per ſe conueniens ſubſtantiæ, & per ſe accidens accidentibus.

60 Ad primum argumentum alterius ſententiæ diſtinguēdum eſt antecedens, quia non debetur, præſentia, vel vbi cuicunq; entitati reali extra cauſas exiſtenti, niſi ſecundum modum eſſendi eius; ſicut nec debetur motus localis, per quem acquiritur, vel producitur: & cum accidentia nō habeant modum eſſendi per ſe, licet ſint entitates reales extra cauſas, non debetur eis præſentia per ſe, ſed per accidens ratione ſubſtantiæ habentis modum eſſendi per ſe; non ſunt ergo per ſe præſentia, ſed per accidens, ſicut non habent eſſe per ſe, ſed in alio. Ad ſecundum negandum eſt antecedens, quod ſubſtantia, & quantitas habeant diſtinctas præſentias, ſed vnam tantum habent, quæ per ſe conuenit ſubſtantiæ, vt præſentia definitiua eſt, & per accidens quantitati, vt autem eſt circunſcriptibilis, vel localis, ex oppoſito, primò, & per ſe conuenit quantitati, & per accidens ſubſtantiæ, alijs verò accidentibus communicatur vtroq; modo per accidens. Ad tertium concedendum eſt antecedens, quia dum ſeparantur accidentia à ſubſtantia, habent modum eſſendi per ſe, & ideò debetur eis præſentia, vel vbi per ſe, & diſtinctū ab vbi ſubſtantiæ, quod prius eis communicabatur, ſicut habent modum eſſendi ſeparatum ab ea, neganda tamen eſt conſequentia, quod etiam, dum ſunt in ſubſtantia, habeat propriam præſentiam diſtinctam à præſentia ſubſtantiæ. Quia ſicut non ſunt per ſe, ſed in alio, tanquam accidentia eius, ita nec debetur eis præſentia per ſe, ſed ſolum communicatur eis præſentia ſubſtantiæ accidentaliter.

QVAESTIO VI.

An per potentiam Dei abſolutam poſſint duo corpora eſſe in eodem loco.

PRima opinio aſſerit, implicare contradictionem, & ideò non poſſe fieri, etiam per potentiam Dei abſolutam. 61
Quam vt probabilem defendit Duran. in 4. d. 44. qu. 6. probat tribus argumen. quæ ad vnum reduci poſſunt hoc modo. Si duo corpora poſſunt eſſe in eodem loco; ergo etiam duæ partes eiuſdem corporis: Probatur conſequentia, quia ſicut diſtinctis partibus eiuſdem corporis debentur diſtinctæ partes loci, ſic diſtinctis corporibus debentur loca diſtincta: ergo non eſt maior repugnantia in vno, quam in alio, ſed repugnat ſecundum; ergo etiam primum. Probatur minor, quia partes eiuſdem corporis ab intrinſeco habent, hoc eſt, ex propria extenſione, qua vna eſt extra aliam, diſtingui, ſitu, & poſitione; ergo repugnat, quod in eodem loco

vnius includatur plures, vt in loco digiti caput, & pedes; nam ſi hoc poſſet fieri, poſsibile etiam eſſet, vt omnes reducerentur ad locum digiti, & ex conſequenti totum corpus in eo includeretur, & tunc pars eſſet æqualis toti, & in loco minori includeretur maior, fieretque montem poſſe tranſire per foramen paruum. Et tandem ſi duæ partes quantitatis permanentis ſimul eſſe poſſunt in eodem loco, partes quantitatis ſucceſsiuæ ſimul eſſe poterunt duratione. Probatur conſequentia, quia ſicut permanentes habent intrinſecum ordinem extenſionis, & nihilominus poſſunt habere eandem extenſionem localem, eodem modo licet partes ſucceſsiuæ habeant ordinem ſucceſſionis, poterunt eſſe ſimul, quod manifeſtè repugnat, quia eo ipſo tolleretur ordo prioris, & poſterioris, atque adeò ordo ſucceſsionis eis intrinſecus; ergo non minus repugnabit, quod partes quantitatis permanentis ſimul ſint in eodem loco.

62 Propterea ſecunda opinio Scoti in 4. d. 49. quæſt. 16. ad ſecundum negat etiam poſſe vllo modo fieri, quod duo corpora ſimul ſint in eodem loco, ſi vtrumque occupet locum, ſed neceſſarium eſſe, quod alterum abſoluatur ab occupatione loci, & ita poterit eſſe ſimul cum alio. In duobus itaque conueniunt duæ iſtæ opiniones, nam vtraque aſſerit corpora actualiter extenſa in ordine ad locum, non poſſe vllo modo eſſe ſimul in eodem. Secundò, aſſerunt, penetrationem corporum, vel dimenſionum implicare contradictionem, & ideò non eſſe vllo modo poſsibilem.

Sed tertia opinio affirmat per potentiam Dei abſolutam fieri poſſe, quod duo corpora ſint in eodem loco, contra primam, & hoc eſſe poſsibile, etiam ſi vtrũque occupet locum, contra ſecundam, atque etiam contra vtramque, quod in eodem loco ſe penetrent, quia penetratio dimenſionum nõ implicat contradictionem, licet ſit naturaliter impoſsibilis. Ita D. Thom. multis ſuæ doctrinæ locis præſertim in 4. d. 43. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 3. ad 2. & 4. & ſuper Boetium de Trinitate quæſt. de cauſarum pluralitate art. 3. D. Bona. in 4. d. 40. parte 2. art. 2. quæſt. 1. Richard. ibidem art. 2. quæſt. 5. Pater Suarius 3. part. qu. 54. art. 4. diſp. 46. ſectio. 5. & eſt iam communis in ſchola, & vera.

Probatur ex myſterijs noſtræ fidei, imprimis contra Duran. ex myſterio Euchariſtiæ, in qua corpus Chriſti, licet non ſit in loco, nec localiter extenſus, nec ſe penetret cum ſpeciebus, ſimul tamen eſt cũ eis; ergo duo corpora vtcunq; eſſe ſimul non repugnat. Quod verò reſpondet huic argument. Duran. in 4. d. 10. quæſt. 2. num. 14. & 15. Difficile ſibi viſum eſſe defendere, quod quantitas corporis Chriſti ſimul cum ſubſtantia corporis eius ſit ſub ſpeciebus, & ideò probabiliter defendi poſſe, quod ſolum ſit corpus Chriſti in Euchariſtia ſecundum ſubſtantiam, & non ſecundum quantitatem, ad euacuandas difficultates, quæ ex admiſsione duarum quantitatum ſimul exiſtentium oriuntur, non ſolum eſt periculoſum in fide Catholica, ſed errori proximum, quia Eccleſia ſemper intellexit totum Chriſtum, ita integrum, ac eſt in cœlo contineri in Euchariſtia, & ita habere ſua membra ſanctiſsima, vt caput, brachia, & pedes formata, ac figurata, ſicut habebat, dum in hoc mundo nobiſcum viuebat, & habet modo in cœlo, quod ſine ſua quantitate habere non poſſet. Non eſt ergo audienda hæc ſolutio Duran. nec vllo modo probabilis reputanda. 63

Probatur etiam aduerſus vtramque ſententiam ex natiuitate Chriſti, & ex reſurrectione eius, nam in natiuitate egreſſus

greſſus eſt ex vtero virginali clauſo, atque integro permanente, & clauſo ſepulchro egreſſus eſt etiam in reſurrectione, & ingreſſus ad diſcipulos ianuis clauſis. Quæ per penetrationem ſacri corporis cum corpore puriſſimo Virginis, cum lapide ſepulchri, & cum ianuis facta ſunt; ergo nec impoſſibilis eſt penetratio corporum, nec etiam, quod plura ſimul occupent eundem locum, vt probat efficacius teſtimonium D. Pauli ad Hebræos 4. vbi de aſcenſu Chriſti in cœlum ait. *Habentes ergo pontificem, qui penetrauit cælos Ieſum filium Dei.* Vnde ſequitur admittendum non eſſe, quæ Duran. eiſdẽ locis reſpondet ad priora teſtimonia, quia pugnant cum communi ſenſu ſanctorum Patrum, vt communi conſenſu Theologi oſtendunt, quibus relinquenda ſunt.

64 Vt autem explicemus, ac probemus ſimul hoc non implicare contradictionem, notandũ eſt, quod ab eſſentia quantitatis, quæ eſt extenſio partium ſecundum magnitudinem, & molem, procedunt duæ iſtæ proprietates; nempe aptitudo occupandi locum, & ineptitudo ſimul exiſtendi cum alia quantitate in eodem loco, aut ſe penetrandi cum ea, quæ ineptitudo vocatur impenetrabilitas formalis, iſtæ autem proprietates non ſunt entitates diſtinctæ ab eadem quantitate, ſed ſola ratione, ſicut proprietates entis ſola ratione ab eo diſtinguuntur, non enim intelligitur, quod ſint potentiæ, vel aptitudines de prædicamento qualitatis ſuperadditæ eſſentiæ quantitatis, ſicut intellectus eſt qualitas ſuperaddita animæ, & riſibilitas homini, quia neque occupare locum eſt agere, vt ad id requiratur ſuperaddita potentia, ſed ſolum ſunt rationes poſteriores conſequẽtes eſſentiam quantitatis, ſicut verum bonum, & vnum conſequuntur entitatem. Actus autem vtriuſque aptitudinis eſt occupare locum, aut actu extendi in eo, & actualis expulſio alterius quantitatis ab eodem loco, & ab his actibus abſolui poſſunt, non tamen ab aptitudine occupandi locum, & expellendi aliam, quia non poteſt intelligi eſſentia quantitatis, quin eam ſequantur aptitudines iſtæ, quæ ſunt proprietates eius, ſicut nec entitas, quin eam conſequantur veritas, & bonitas. Ex quo infero, quod licet à pluribus dicatur, & à nobis aliquando dictum ſit (vulgarem modum loquendi ſequentibus) quod extenſio partium in ordine ad locum eſt proprietas quantitatis, & hæc proprietas ſeparatur per diuinam poten- 65 tiam à quantitate corporis Chriſti in Euchariſtia exiſtentis; proprius tamen, & verius dicitur, actualem extenſionem in ordine ad locum non eſſe proprietatem quantitatis, ſed aptitudinem habendi partes actu extenſas in loco, habere autem actu extenſas actum potius eſſe eiuſdem aptitudinis, quæ eſt proprietas, & ideò accidens eiuſdem quantitatis, & alia entitas modalis diſtincta ab ea ex natura rei, & ab hac actuali occupatione, vel actuali extenſione in loco abſoluitur quãtitas corporis Chriſti in Euchariſtia, & non ab aptitudine occupandi locum, quam in eadem Euchariſtia exiſtens habet, & facilius eſt eandem quantitatem abſolui ab expulſione alterius quantitatis ab eodem loco, quæ expulſio non eſt proprietas quantitatis, ſed actus impenetrabilitatis formalis, quæ eſt proprietas conſequens formalem aptitudinem occupandi locũ. Nã ſi ab actu prioris proprietatis, quæ eſt aptitudo occupãdi locũ abſoluta eſt quãtitas corporis Chriſti in Euchariſtia, facilius abſolui poteſt ab actu proprietatis poſterioris, nẽpe impenetrabilitatis formalis, cuius actus eſt ex-

pulſio alterius quantitatis ab eodem loco. Quo autem modo actus iſte expulſionis ſuſpendendus ſit, facilè explicatur, quia per ſolam ſuſpenſionem diuini concurſus ſuſpendi poteſt, & per eam ſuſpēditur, & fit, vt vna quantitas non expellat aliam ab eodem loco, ſed ab vtraque occupetur ſimul, quod eſt ſe penetrare. Quod autem talis ſuſpenſio diuini concurſus fieri poſſit, & per eam ſuſpendatur expulſio actualis, euidens eſt, quia licet occupatio loci, & expulſio alterius quantitatis ab eodem non procedāt effectiuè à quantitate, neque ſint actiones eius, ſed quaſi in genere cauſæ formalis,
66 hoc eſt, per incompoſſibilitatem formalem duarum quantitatum in eodem loco vna expullat alteram, talis expulſio formalis, cum ſit aliquid reale, non poteſt fieri ſine concurſu efficienti primæ cauſæ, ſicut nec formam informare materiam, vel materiam recipere formam, fieri poteſt ſine concurſu eiuſdem primæ cauſæ: quare ſicut poteſt Deus ſuum concurſum ſuſpendere, & ſi eum ſuſpendat, nec forma informabit materiam, neque hæc recipiet formam, eodem modo ſuſpendente Deo ſuum concurſum efficientem neceſſariò requiſitum ad formalem expulſionem alterius quantitatis ab eodem loco, non fiet talis expulſio, ſed remanebit vtraque quantitas in eodem loco, eum occupans ſine expulſione alterius, & ſe penetrabunt. Et ecce explicatum, & probatum poſſibile eſſe, quod duo corpora ſint in eodem loco contra Durand. & occupando illum, & ex conſequenti ſe penetrando ſine eo, quod aliquod eorum abſoluatur ab actuali occupatione loci, licet non ſine eo, quod abſoluatur ab effectu expellendi aliud ab eodem loco.
67 Ad argumen. Durand. concedenda eſt prima conſequentia, quod vna pars corporis poſſit eſſe ſimul cum alia eiuſdem corporis in loco eius, & conſequenter omnes in loco vnius, quantumlibet minimæ, immò, & totum corpus, & mons magnus per foramen acus tranſire, quod fiet ex eo ſolū, quod quantitas abſoluatur ab actuali expulſione alterius quātitatis ab eodem loco; & ex eo ſolum, quod abſoluta eſt quantitas corporis Chriſti ab actuali occupatione loci ſuſpendente Deo ſuum concurſum ad talem effectum omninò neceſſarium, factum eſt, quod tota eius ſubſtantia, & tota eius quantitas ſit ſub qualibet minima parte hoſtiæ. Neganda tamen eſt minor eiuſdem argum; quod hoc ſit impoſſibile, vel aliquam inuoluat contradictionem: quia non pertinet ad eſſentiam quantitatis, quod partes eius habeant diſtinctum ſitum, & diſpoſitionem in loco, neq; eſt propria paſſio eius, ſed ad eſſentiam ſolum pertinet, habere vnam partem extra aliam inter ſeſe, hoc eſt diſtinctæ magnitudinis, & molis, & aptitudo formalis occupandi locum, ita vt quælibet pars ſit apta occupare diſtinctam partem loci, & expellendi aliam ab ea, proprietates ſunt conſequentes eſſentiam quantitatis, actu verò occupare diſtinctam partem loci, vel actu habere diſtinctum ſitum ab alia, atque etiam actu expellere aliam ab eodem loco, vel ſitu partialis ſolum eſt actus eiuſdem proprietatis, à quo abſolui poſſunt partes quantitatis, & tota ipſa quantitas, cū talis actus ſit entitas modalis diſtincta ab eadem eſſentia quantitatis, ſine qua eſſe per diuinam potentiam non repugnat.

QVAESTIO VII.

An idem numero corpus poſſit eſſe ſimul in diuerſis locis per potentiam Dei abſolutam.

Præſup-

68 PRæſupponit titulus quæſtionis tanquam certum,& in quo omnes conueniunt,quod non poſſit per virtutem naturalem idem numero corpus ſimul eſſe in diſtinctis locis. Cuius ratio eſt manifeſta, quia quantitas eſt ratio formalis occupandi locum, ſed quantitas cuiuslibet corporis eſt finita, & limitata ad vnum effectum adæquatum; ſicut cæteræ formæ;ergo ſolum ſe extendit ad occupandum vnum locum; intra cuius terminos clauditur : qnare non poteſt plures ſimul occupare. Solum ergo quæritur, an id poſſit fieri per potentiam Dei abſolutam . Sed duplicem partem habebit quæſtio. Prima circa exiſtentiam eiuſdem corporis in pluribus locis ſimul poſſibilem , vel impoſſibilem verſabitur . Secunda verò circa modum , quo ei conuenirent proprietates , accidentia,actiones, & paſſiones , ac res aliæ, ſi per poſſibile,vel impoſſibile in diuerſis locis poneretur.

Et circa primam partem eſt prima opinio negans vllo modo fieri poſſe, quod idem numero corpus ſimul ſit in diuerſis locis.Quam ſequuntur D. Thom.in 4.d.10.quæſtione prima , articulo primo , & diſt.4.quæſtione ſecunda,articulo ſecundo,quæſtiunc.3.& ad 4.& 3. part. quæſtione 75.artic.1.ad 3. D. Bona.in 4.d.44. art. de dote ſubtilitatis quæſt.1.ad 5. Durand. d.10.quæſtione 1.num.30. & 31.& quæſt. 4.nu.8.& d.44.quæſt.6.ad primum , Henric.quodlib.9.qu.32. AEgid. quodlib.1. quæſtione prima,& quodlib.2.quæſt . 17. & Theorem.3.de Euchar. Heru. quodlib. 11.quæſtione 13. Dionyſ. Carthu.in 4.d.13 quæſtione tertia, dub.1. Capreol.in 4.d. 10.quæſt.1.art.3.Palud . quæſt.1. Ferrar. 4. contra gent.cap.68.Probatur duplici argumento.Primò,quia duobus modis aliquid eſt in loco , circunſcriptiuè,& definitiuè,ſed vtroque modo repugnat; ergo nullo modo fieri poteſt.Probatur minor, quia in loco circumſcriptiuè eſt circundari ſuperficie vltima continentis, & intra terminos eius claudi, ab eaque comprehendi,itavt totum corpus intra illam ſit,& nihil extra ; ergo repugnat corpus eſſe in vno loco,& extra illum contineri ab alio.Quod præſertim verum eſt,ac neceſſarium,quia cum quantitas ſit limitata forma,ſolum poteſt habere vnum effectum formalem occupandi vnum locũ, ſicut albedo ſolum poteſt conſtituere vnum album. Eſſe autem in loco definitiuè eſt habere realem præſentiam ad certum ſpatium definitam, ita vt res dicatur ibi eſſe,& non alibi ; ergo eo ipſo, quod in duobus locis exiſteret ſimul corpus, neutro definiretur ; repugnat igitur eſſe ſimul in duobus definitiuè.

Secundò,quia ſi in duobus locis ſimul ponatur idem corpus,ſequitur contraria prædicata ſimul ei conuenire , priuatiuè etiam oppoſita,& quod ſummum eſt contradictoria,ſed eidem ſimul conuenire hæc continet manifeſtam repugnantiá; ergo non minorem continebit , quod ſimul ſit in diuerſis locis . Minorem probo,quia in vno loco poſſet calefieri, & in alio infrigidari, idque in ſummo gradu: in eodem poſſet cæcus fieri,& in alio integrum habere viſum.In vno eſſe ſanum, & in alio ſanitate priuari,in vno demum annihilari à Deo,& non in alio , & ita in vno eſſe,& in alio non eſſe.

Secunda opinio eſt oppoſita, affirmás 69 poſſe idem numero corpus ſimul eſſe in duobus locis diſtinctis per diuinam potentiam.Quam tenent Alexand. Alenſis 4.part.quæſtione vndecima , artic.1. §.vltimo , & quæſt. 41.memb.7. Scotus in 4. d.10.qu.2.Richar. ibidem art.2. q.2.Gab. quæſt.1.artic.2.& lect. 46. ſuper can. miſſæ.Ochamus quæſt.4.Maior. quæſtione 2. Petrus Aliacenſis quæſt.5. artic.2. Adam.

præſentia localis multiplicetur propter commenſurationem corporis cum loco, quam dicit eſſentialiter, commenſuratio verò comprehenſionem intra terminos loci, ita vt extra illos non poſsit extendi idem corpus, extenditur autem extra illos, ſi ſit ſimul in alio loco extenſiuè, & ideò repugnat ſimul eſſe in duobus. Itaq; extenſio in loco, & commenſuratio cum eo, non dicit comprehenſionem corporis locati intra terminos loci, ita vt extra illos eſſe repugnet quocunq; modo, ſed ſolum dicit comprehenſionem localem, & ideò ſolum ei repugnat, quod extra locũ in quo eſt, ſit per localem extenſionẽ non verò per ſimplicem præſentiam.

72 Et quod rurſus additur, extenſionem localem, vel occupationem loci non pertinere ad eſſentiam quantitatis, concedendum eſt, ſed nec eſſe proprietatem eius, effectum tamen formalem huius proprietatis, quæ eſt aptitudo occupandi locum, & ideò non poteſt multiplicari. Et ſi fortè dicatur, multiplicari poſſe effectum formalem albedinis, ſi eadem ponatur in duobus ſubiectis numero diuerſis. Reſpondetur primò, non eſſe certum, quod in duobus ſubiectis ſimul poſsit inhærere, etiam per potentiam Dei abſolutam, ſed negari poſſe, & etiamſi id concedatur, diuerſa eſt ratio de effectu extenſionis in loco, nam effectus formalis albedinis: cum ſit per inhærẽtiam in ſubiecto, à quo indiuiduatur aliquo modo albedo, ab eodem ſubiecto poteſt multiplicationem accipere, actualis tamen extenſio in loco non eſt circa locum per inhæſionem, ſed ſolum per commenſurationem extrinſecam, & limitatam ad terminos eius, quos egredi repugnat: quare nõ poteſt à loco ipſo multiplicationem accipere, ſed à ſola quantitate, quæ cum ſit ex ſe limitata, ad vnum tantum poteſt ſe extendere.

Et quod tandem dicitur, oppoſitam ſententiam fauere veritati fidei, negandum eſt, quia facilius longè eſt corpus habere ſimul duplicem præſentiam ſimplicem, quam duplicem localem, & ideò nõ eſt confirmanda hæc veritas ex alio longè difficiliori: quia ſi ex eo confirmaretur, potius videtur difficiliorem eam efficere ad credendum. Nec etiam videtur vtendum eſſe hac opinione, ad reſpondendum argumentis hæreticorum, quia ſignificaretur veritatem noſtræ fidei aliquo modo, ei inniti, & argumentis facilioribus non benè reſpondetur, per aliud magis difficilè, ex quo augetur potius difficultas eorum (ſi quam habent ſaltem apparentem) quam minuatur, vel tollatur. 73

Ad ſecundum conſtat iam ſolutio ex primo, & ad formam eius diſtinguenda eſt maior, quia extenſioni locali corporis in vno loco non repugnat extra illum eſſe quomodocunque, ſed ſolum per extenſionem localem, quia comprehenſio extenſiua eſt, & limitata: quare non poteſt eſſe, niſi vna vnius corporis, nec maior, quam ſit locus, vt probatum eſt, eſſet autem maior ſi ad alium locum ſimul extenderetur.

Difficultas primi argumenti ſolum 74
conſiſtit in explicanda ratione exiſtendi in loco circumſcriptiuè, ac definitiuè, nã ſi ita explicari debent, ac in argumento explicantur, conuincit abſque dubio manifeſtam continere repugnantiam, quod idem numero corpus ſimul ſit in diuerſis locis vtroque modo. Si verò explicentur alio modo ſatis probabili, nullam probabit repugnantiam. Itaque eſſe in loco circumſcriptiuè non eſt ſic in eo extendi, & ab eo comprehendi, quod extra terminos loci non extendatur, ſed circumſcribi loco ſolum eſt, quod totum corpus

corpus ſit in toto loco, & pars in parte, & ita à loco comprehendi, quod nihil locati ſit, quod non contineatur intra terminos loci, neque aliquid loci ſit, quod non contineat corpus, vel partem eius. Quod verò non egrediatur terminos loci, non pertinet ad circumſcriptionem, ſed gratis videtur additum. Eſſe etiam in loco definitiuè ſolum dicit corpus eſſe præſens alicui determinato ſpatio, ita vt non ſit vbique, nec eſſe poſsit ex proprio modo præſentiæ, quem habet, & ideò, nec Deus eſt in loco definitiuè, nec Chriſtus in Euchariſtia. Quod verò alibi etiam ſit, vel non, impertinẽs eſt ad modum eſſendi in loco definitiuè. Ad formam igitur argumenti negāda eſt minor, quod vtroque modo repugnet idem numero corpus ſimul eſſe in diuerſis locis, quia nec eſſe circumſcriptiuè in vno prohibet, quod extra illum non extendatur, ſed
75 ſolum dicit intra terminos eius contineri totum corpus, & ſingulas eius partes intra terminos ſingularum partium eiuſdẽ loci. Nec etiam eſſe in loco definitiuè dicit ita eſſe ei præſens, vt non ſit præſens alibi, ſed ſolum, quod præſentiam determinatam habeat, vt explicatum eſt, quare nec repugnat circumſcriptioni vnius loci ab altero ſimul circumſcribi, nec etiã præſentiæ definitiuæ, alibi eſſe præſens.

Secunda pars quæſtionis.

SEcundum argumentum eiuſdem opinionis petit, quonam modo ſe haberet corpus in duobus locis exiſtens circa ea, quæ poſſent ei accidere, an videlicet accidentia, aut proprietates, ſeu mutationes, quas haberet in vno loco, haberet etiam in alio. Circa quod ſunt tres opiniones. Prima aſſerit corpus poſitum in diuerſis locis eaſdem proprietates, eadem accidentia, eaſdem mutationes habiturũ naturaliter. Sed per potentiam Dei abſolutam poſſe habere diuerſas, atque etiam oppoſitas: itaque naturaliter vtrobique calefieret, vel infrigidaretur, ex eo, quod in vno loco pateretur has mutationes, ſicque de cæteris. Sed ſupernaturaliter fieri poſſet, vt calefieret in vno loco, & non in alio, & ſimul in diuerſis calefieret, & infrigidaretur. Ita Gabr. in 4. d.10. quæſtione 1. arti. 2. & lectio. 46. ſuper can. miſſæ, Sotus eadem d. & quæſt. arti. 5. Marſil. in 4. quæſt. 7. art. 3.

Secunda opinio diſtinguit proprietates, ſeu accidentia permanentia, & mutationes tranſeuntes, & immanentes hoc 76
modo. Si proprietates non diſtinguantur ex natura rei à corpore, diuidi non poſſunt in diuerſis locis, ſed neceſſe eſt vtrobique eaſdem habere; & etiam ſi diſtinguẽtur, habebit eaſdem naturaliter, quia non dependẽt à loco extrinſeco. De mutationibus verò immanentibus, quales ſunt actiones intellectus, & voluntatis, quæ non dependent à loco extrinſeco, & conſequenter de qualitatibus per eas acquiſitis probabile eſſe, quod in vtroque loco habebit eaſdem, de eiſdem verò mutationibus, quæ etiam ſi immanentes ſint à loco extrinſeco dependent, & aliquid videntur habere de tranſeuntibus diuerſas habere, etiam naturaliter, quia à loco extrinſeco dependent, vt videre, & audire. De tranſeuntibus verò, & terminis per eas productis, naturaliter loquendo, diuerſas eſſe habiturum in diuerſis locis aſſerit, ita, vt ſi in vno loco augeatur, & maius fiat corpus, non eſſe neceſſarium augeri in alio, vel maius fieri: & ſi in vno loco infirmum ſit, ſanum poſsit eſſe in alio, atque etiam ſi moriatur in vno, poſſe in altero viuum permanere, ſed propter naturalem confuſionem formarum, & mutationem, quæ ex hoc ſequeretur in rebus, facturum eſſe Deum per nouum miraculum, vt vtrobique eaſdem mutationes

Digitized by Google

tiones pateretur, & eoſdem effectus omninò ſuſciperet. Hoc ſolum reputant impoſsibile omnibus modis, quod in vno loco annihilaretur, & non in alio. Ita ſentit pater Suarius 3. part. quæſt. 85. diſput. 47. ſectio. 5. & Conimb. hoc loco, & eandé ſententiam prius videntur ſecuti Hugo Victorius 2. lib. de Sacram. p. 8. capit. 3. Alenſis 4. par. quæſt. 44. memb. 7. Ocham, & Maior in 4. d. 10. quæ. 4. & Innocentius lib. 4. de miſte. miſſæ cap. 12. Et præcipua ratio eiuſdem ſententiæ eſt, quia mutationes iſtæ dependent à loco extrinſeco, & conſequenter effectus per eas producti: ergo iuxta loca diuerſa, in quibus cõſtitutum eſt corpus, variari deberent naturaliter, quod verò contrarios effectus, vel formas ſimul ſuſcipiat idem corpus, non eſt impoſsibile: ſuppoſito, quod ponetur in diuerſis locis per miraculum, licet ſit impoſsibile ſine illo.

78 Noſtra ſententia, duo aſſerit. Primum eſt, quod res omnes, vel actiones, & mutationes, quæ dependent neceſſariò à loco extrinſeco, vel in quantum ab eo dependent, variarentur circa idem corpus in diuerſis locis ſimul poſitum. Secundũ ea, quæ non dependent ab extrinſeco loco aut ſpatio, vel in quantum ab eo non dependent, non ſolum non variarentur, ſed implicaret contradictionem variari, & omninò neceſſarium foret vtrobique ei conuenire. Ita D. Thom. 3. part. quæſtione 81. articulo quarto, Scotus in 4. d. 10. quæſtione quarta, Bellarminus Tomo ſecundo controuerſiarum libro tertio, capite quarto, & maior Modernorum pars, ſed prius declaranda eſt, deinde probanda. Declaratur autem hoc modo. Res ſunt in duplici differentia, quædam abſolutæ, quæ conueniunt ſubiectis, ſine dependentia neceſſariò à loco vel ſpatio extrinſeco, vt calor, albedo; aliæ verò non conueniunt ei, niſi cum neceſſaria dependentia ab eis, vt locus ipſe, & localis præſentia, vel vbi, atque etiam omnes actiones dependentes ex approximatione agentis ad paſſum, vel obiecti extrinſeci ad potentiam. Hoc ſuppoſito aſſerit noſtra ſententia, illa non variari circa corpus poſitũ in diuerſis locis, nec 79 vllo modo variari poſſe, ſed in vtroq; loco neceſſariò ei conuenire: hæc verò non conuenire ei vtrobique. Probatur primum, quia corpus in duobus locis exiſtens eſt idem numero: ergo illa, quæ ei conueniunt abſolutè, & ſine dependentia à loco, vel ſpatio, neceſſariò debent ei conuenire, vbicunque ſit. Probatur conſequentia, quia vbicunque ſit, eſt idem numero, & independens à loco, quantum ad hæc: ergo vbicunque ſit debet habere illa, & oppoſitum implicat contradictionem. Secundò probatur, quia ſi hæc diuidi poſſent, ſequitur contradictoria ſimul eidem conuenire; conſequens autem falſum eſt; ergo falſum eſt etiam antecedens, quod diuidi poſsint. Probatur conſequentia, nam ſi diuidi poſſent, in diuerſis locis, poſſet corpus habere viſum, & eſſe cæcum, & idem numero homo poſſet ſimul mori, & viuere: ſed mortuus homo non eſt homo: cum mors fiat per ſeparationem animæ à corpore; ergo ſimul eſt homo, & non eſt homo in diuerſis locis: & ita duæ iſtæ propoſitiones erunt contradictoriæ, Petrus eſt homo, Petrus non eſt homo, quod eſt falſum. Sed reſpondent non eſſe contradictorias, quia contradictoriæ debent eſſe eiuſdem de eodem pro eodem loco, ſicut pro eodem tempore, & cum non conueniat vtrâque eidem Petro in eodem loco, ſed in diuerſis, non erunt contradictoriæ, ſicut non eſſent contradictoriæ, ſi pro diuerſis temporibus conuenirent, vt Petrum currere, & Petrum non currere, poſſunt eidem conuenire pro diuerſis temporibus, & ideò non

eò non ſunt contradictoriæ. Sed contra hoc ſic arguo. Eſſe hominem, vel non eſſe
80 hominem, conueniunt Petro abſolutè, & ſine dependentia à loco, nam licet mors poſsit prouenire ab aliqua cauſa, vel actione extrinſeca dependente à tali loco, & ideò talem actionem non verſari circa Petrum vtrobique exiſtentem, ſed in tali loco determinato, in quo eſt approximatus agenti, eſſe tamen hominem, vel non eſſe hominem tribuitur ei ab anima rationali per informationem independentem per ſe à loco; ergo idem eſſe non dependet à loco: dependet tamen à tempore, quia in tempore informat, & in diuerſis partibus temporis poteſt informare, & non informare: vnde ſequitur non eſſe neceſſarium, quod pro eodem loco verificentur de eodem ſubiecto propoſitio affirmatiua, & negatiua, vt ſint contradictoriæ, cum ſit neceſſarium verificari pro eodem tempore.

81 Quod ſecundò probatur efficaciter arg. ad hominem, nam idem Moderni cōcedunt hoc ſolum repugnare corpori in diuerſis locis poſito, quod in vno annihiletur à Deo, & non in alio, quia ex eo ſequeretur duo contradictoria de eo ſimul verificari, nempe eſſe, & non eſſe: ſed non minus ſunt contradictoria eſſe hominem, & non eſſe hominem, quam eſſe, & non eſſe ſimpliciter: ergo ſi repugnat verificari ſimul hæc de corpore, ita etiam repugnabit ſimul verificari illa, nec locum habet ſolutio eiuſdem, vel diuerſi loci in contradictorijs enunciantibus, quod ſit, & non ſit; non certè alia de cauſa, niſi quia eſſe, aut non eſſe non dependet à loco, ſed neceſſe hominem, vel non eſſe hominem dependet à loco, vt probauimus; ergo, nec in his contradictorijs, enunciantibus eſſe hominem, vel non eſſe hominem, habebit locum eadem ſolutio eiuſdem loci, vel diuerſi, aut ſi in his locum habet, & propterea non ſunt contradictoriæ, habebit etiam locum in alijs, & non erunt contradictoriæ, & ita ſicut poteſt in vno loco eſſe homo, & non eſſe homo ille, qui in duobus locis poneretur ſimul à Deo, pari ratione poterit eſſe, & non eſſe ſimul, ſi in vno annihiletur à Deo, & in alio non, quod negant, ſicut verè negandum eſt.

Probatur tandem falſum eſſe, quod poſsint diuidi tales formæ, vel talia prædicata circa corpus in duobus locis poſitum, quia oppoſitio priuatiua, ita eſt immediata circa tale ſubiectum capax formæ, ſicut contradictoria eſt immediata abſolutè, ſed implicat contradictionem, quod vtrumque extremum immediatæ oppoſitionis conueniat ſimul eidem rei; ergo non minus repugnabit vtrumq; extremum priuatiuæ oppoſitionis conuenire eidem ſubiecto capacitalis formæ ſimul, quam vtrumque extremum oppoſitionis contradictoriæ conuenire eidem rei ſimpliciter. Probatur euidenter conſequentia, quia extrema contradictoriæ ſolum repugnat ſimul conuenire, quia immediata oppoſitio eſt, & hæc ratio æque concurrit in vtraque oppoſitione, cū vtraque ſit immediata; tunc vltra, mors, & vita, cæcitas, & viſus opponuntur priuatiuæ circa hominem; ergo non minus repugnat vtrumque ei conuenire ſimul in diuerſis locis, quam vtrumque extremum contradictoriæ oppoſitionis, nempe eſſe, & non eſſe. Probatur conſequentia, quia ſicut extrema oppoſitionis contradictoriæ, vel oppoſitio ipſa non dependet à loco, ita nec extrema oppoſitionis priuatiuæ, vel oppoſitio ipſa dependet.

Secundum quod aſſerit noſtra ſenten- 82
tia eſt, ea quæ dependent à loco, vel ſpatiò extrinſeco, non conuenire eidē corpori in duob. locis poſito, ſed diuidi poſ-

ſe na-

Digitized by Google

ſe naturaliter ſecundum diſpoſitionem locorum, & eorum, quæ in eis ſunt, vt cōceditur ab alijs opinionibus, quia per ſe eſt euidens, nam quod per ſe dependet à loco, ex diuerſa diſpoſitione eiuſdem loci variabile eſt.

Ad argu. verò ſecundæ opinionis diſtinguendum eſt de dependentia illarum rerum à loco, nam in fieri à loco dependent, non tamen in eſſe, quod eſt dicere, fieri earum, quæ ſunt diuerſæ actiones, paſſiones, & mutationes, dependere à loco, quia exercētur per contactum, & approximationem agentis ad paſſum; eſſe verò, cum abſolutum ſit, vel abſolutè cōueniat rebus, & ſine dependentia ab extrinſeco, non dependet à loco: vnde ſequitur actiones, & paſſiones, per quas fiunt non conuenire corpori exiſtenti in duobus locis vtrobique, ſed in vno tantum; res verò per eaſdem actiones productæ tanquam independentes à loco neceſſariò conueniunt ei vtrobique. Et iuxta hanc diſtinctionem aſſeruit D. Th. vbi ſupra de corpore Chriſti in ſacramēto exiſtenti, & in propria ſpecie ſimul antequam moreretur. Primum, quod flagellari, conſpui, & crucifigi, ſolum ei conueniebant in propria ſpecie, & non in Sacramento; viuere verò, mori, dolere animatum, vel exanimatum eſſe corpus eius nō potuiſſe ei conuenire in propria ſpecie, quin ei etiam conuenirent in Sacramento, quia actiones illæ, & paſſiones dependebant à loco, & agēte extrinſeco; iſti verò effectus earum, licet dependerēt in fieri, non in eſſe, & ideò illæ ſolum cōueniebant ei in propria ſpecie, ſecundum quam erat in loco, & agere, ac pati poterat, effectus verò ab his non dependentibus in eſſe, neceſsè fuit vtrobique conuenire propter identitatem numericam eius. Ex quo infert, quod ſi eſſet Chriſtus in Hoſtia cōſecrata in triduo mortis, mortuus etiam eſſet in Hoſtia, & ſi in triduo mortis conſecrarentur panis, & vinū, diuiſus eſſet Chriſtus ſub vtraq; ſpecie; ita vt in Hoſtia ſolum eſſet corpus vnitū diuinæ perſonæ, & in Calice ſolus ſanguis etiā vnitus; ſed in neutra ſpecie eſſet anima, quia verè tunc erat ſeparata à corpore, licet vnita etiam diuinæ perſonæ. 83

Noſtra itaque ſententia aſſerit, quod ſi vnum corpus poneretur a Deo in diuerſis locis, poſſe calefieri in vno, & non in alio, ſed calor productus vtrobiq; inhæreret corpori; poſſet etiam calefieri in vno, & infrigidari in alio, ſed vtrobiq; ei ineſſet calor, & frigus, poſſet in vno amittere viſum, per actionem alicuius agētis contrarij circa ipſum & nō in alio, ſed vtrobique foret priuatus viſu, vtrobique cæcus, poſſet in vno loco ſumere cibum, & eum maſticare, & non in alio, ſed conuerſio ſubſtantialis alimenti in ſanguinem, & ſubſtantiam aliti, & nutritio, atque augmentatio per eandem conuerſionem facta vtrobique ei conueniret, & vtrobique fieret maius. Poſſet tandem in vno loco vulnerari, & occidi, vel morbum contrahere, quo moreretur, & non in alio, ſed vtrobique moreretur, ſicque de cæteris actionibus, & paſſionibus, mutationibus, & effectibus iudicandum eſt, iuxta traditam diſtinctionem circa quos videtur decipi oppoſita ſententia in eo, quod putat, non ſolum actiones, paſſiones, & mutationes diuidi, ſed etiam res per eos productas, quia actiones, inquit, per quas producuntur, dependent à loco; ergo etiam res productæ: ſed ex dependentia à loco, & diuiſione actionum, & paſſionū, ſolū ſequitur, quod effectus, prout in fieri dependeant etiam à loco & prout in fieri ſolum diuidantur, nō tamen ſecundū eſſe, in quo conſtat non dependere à loco; ſolum ergo inferre licet in vno loco calorē fieri, & non in alio, nō tamen,

nem, quod in vno, & non in alio loco inhæreat corpori, ita quod in vno loco vulneretur homo, aut mors ei infligatur, nõ tamen, quod non moriatur vtrobique, ſicque de cæteris.

84 Et ſi dixeris, non poſſe calorem productum Compluti in corpore ab igne ei approximato eſſe in eodem corpore Romæ ſimul exiſtenti, quia calor non eſt vllo modo in eo, niſi impreſſum ab igne, ſed igne exiſtens Compluti, non poteſt imprimere calorem Romæ, vbi non eſt; ergo nec poterit eum recipere corpus, nec proinde habere. Reſpondeo impreſſionem & receptionem, quia dicunt actionem & paſſionem, ſolum fieri Rompluti, ſed quia idem numero corpus eſt, quod exiſtit Romæ, eadem numero accidentia, vel formæ debent ei ineſſe, quia licet impreſſio eorum dependeat à loco, non tamen inhærentia, quæ abſolutam informationem corporis dicit abſq; reſpectu ad locũ extrinſecum, in quo imprimuntur eadem accidentia: vnde non ſequitur ignem agere, vbi non eſt, vel ad magnam diſtantiam, quia non agit Romæ, nec coueniunt corpori accidentia ab eo producta ratione productionis, ſed præcisè ratione identitatis numericæ.

CAPVT SEXTVM
De Vacuo.

TEXTVS ARIST.

Eodem autem modo exiſtimandum eſt eeſſe Phyſici conſiderare de vacuo, &c.

Breuis expoſitio Text.

85 Vacuum magnam habet affinitatem cum loco, vt ex definitione eius patebit, & ideò poſt diſputationem de loco, ſtatim de vacuo agit Ariſtot. de quo vnam quæſtionem diſputat per quatuor capita, nempe, an detur vacuum in natura rerum, & tria ad ſolutionem eius præſtat, nam primò proponit varias Philoſophorum ſententias cum eorum fundamentis. Secundò diuerſas acceptiones vacui enumerat, & tandem argum. eorum qui vacuum ponebant, ſoluit.

Cap. autem 1. intendit dubiam reddere quæſtionem proponẽs opiniones Philoſophorum, qui negabant dari vacuum, & qui eum ponebant, atque etiam argu. eorum. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat conſiderationem vacui pertinere ad Philoſophiam naturalem. In ſecunda adducit opiniones Philoſophorum circa exiſtentiam eius in rerum natura.

Conſiderationem vacui ad naturalem Philoſophiam pertinere probat primò, quia maximam habet affinitatem cum loco, ſed conſideratio loci pertinet ad naturalem Philoſophiam; ergo etiam conſideratio vacui. Secundò, quia eędem quæſtiones, eadem diuerſitas opinandi, eædem etiam rationes dubitandi ſe offerunt circa vnum, ac circa aliud.

Sed diuerſæ opiniones fuerunt de vacuo inter Philoſophos. Et prima fuit Anaxagoræ, qui negabat dari vacuum. Quã ſolum probabat oſtendens non dari vacuum vbi ſolus aer reperitur, vt vulgares homines decepti putant: exiſtimantes vbi nullum eſt corpus ſenſu perceptibile, dari vacuum, & cum non percipiatur ſenſu, vacuũ dari, vbi ſolus aer reperitur. Sed hoc eſſe falſum, probabat Anaxagoras, quia vacuum eſt locus nihil continens, ſed potens continere, autem eſt aliquid; ergo vbi eſt, non datur vacuum. Minorem probabat exemplo vtrium, qui ſi inflati ſint, difficilè comprimuntur, difficultas autem nulla eſſet, ſi nihil intus contineretur. 86

Sed hunc modum impugnandi vacuum nullius momenti eſſe probat Ariſtot. quia licet vulgare vacuum reijciat, non tamen aliud, quod à Philoſophis ponitur, quod præcipuè deberet impugnari.

87 Alij igitur Philoſophi propter diuerſa motiua vacuum ponebant in rebus, vt Leucippus propter diſtinctionem corporum, nam ſi inter corpora non daretur ſpatium, ſine corpore eſſent continua, & conſequenter eſſet vnum atq; idem corpus, quia continuum, & vnum idem ſunt: illud autem ſpatium nullum corpus continens eſſet vacuum. Democritus verò ponebat vacuum intra idem corpus exiſtimans corpora eſſe compoſita ex atomis indiuiſibilibus, inter quos neceſſe erat ponere quoſdam poros, quos vacuitates appellabant, vt ita omnia corpora ex vacuo, & pleno eſſent compoſita, ſed vacuum eſſe omninò ponendum probabant alij Philoſophi propter neceſſitatem omnium motuum, quia nullus eſſet poſſibilis, ſi non daretur vacuum. Et de locali probabant, quia cum corpus moueatur ad locum, ſi locus, quem acquirit per motũ, plenus eſſet alio corpore, duo corpora ſe penetrarent; ergo neceſſe eſt ponere eum vacuũ, vel admittere penetrationẽ. Nec poſſet fieri motus augmentationis, niſi daretur vacuũ intra corpus viuentis, quod augeri debet, quia cum intra ſe debeat recipere alimentũ, quod eſt corpus, cum eo ſe penetrabit, niſi in vacuo illud recipiat. Quod poteſt etiã probari ſimilitudine vaſi cineribus pleni, in quo non poſſet recipi aqua, niſi intra cineres ipſos darentur vacuitates, quas repleret aqua. Nec tandem poſſet fieri motus alterationis, quo condenſantur corpora, nam per condenſationẽ neceſſe eſt ſe recipere ad minorem locum, quod patet non eſſe poſſibile, niſi aliquid eiuſdẽ loci quod occupabãt, remaneat vacuũ.

CAPVT SEPTIMVM
Quid nomine vacui ſignificetur.

TEXTVS ARIST.

Ex quibus igitur alii dicunt eſſe; alij verò non dicunt, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſt. cap. præſenti eſt, quæſtionem propoſitam de exiſtentia vacui in rerum natura ſoluere. Diuiditur autem in tres partes. In prima docet: quid vacuum ſignificet apud antiquos Philoſophos. In ſecunda tradit ſignificationem eius ex propria ſententia, ex qua aſſerit vacuum non eſſe admittendum. In tertia reſpondet argumentis eorum, qui ponebant vacuum. 1

Prima acceptio vacui apud antiquos Philoſophos fuit, pro loco, in quo nihil graue, aut leue continetur. Putabant enim in primis vacuum eſſe locum nihil continentem, deinde nihil eſſe in mundo præter corpora, præterea nullum eſſe corpus, quod non poſſit per ſenſum tactus percipi, & tandem nullum corpus eſſe tangibile, quod non ſit graue, aut leue, & ideò de primo ad vltimum vacuum eſſe dicebant locum, in quo nihil graue, aut leue continetur.

Secunda acceptio, vacui circunferebatur in ſchola Platonis. Pro loco, in quo non eſt hoc aliquid, hoc eſt, nulla ſubſtantia ſingularis, quam videtur impugnare, quia ex ea ſequeretur, quod materia prima eſſet vacuum, in qua nulla eſt ſubſtantia ſingularis, niſi ſola forma, quã conſtat non eſſe ſubſtantiam ſingularem, ſed principium eius.

Vacuũ denique ex propria ſentẽtia ait. 2 *Significare locum non repletum corpore, ſed aptum repleri.* Ex qua, ſuppoſita opinione antiquorum

vacuo, ſed non eſt propter eum ponendum: ergo nullo modo. Minorem probat, quia ſi propter motum localem ponẽdum eſſet, aliqua cauſa eius foret, ſed tale vacuum non poſſet eſſe cauſa motus localis: ergo nõ eſt admittendũ. Probat iterum minorem, quia non poſſet eſſe cauſa intrinſeca, cũ ſit extra corpora; ergo nec formalis, nec materialis, quæ intrinſecæ ſunt, ſed nec poſſet eſſe cauſa extrinſeca, nempe efficiens, aut finalis, nam cauſa efficiens motus eſt mobile ipſum per propriam formam & virtutem: & vacuum cũ ſit pura priuatio, non poteſt cauſalitatem finalem exercere, quia finis bonũ eſſe debet, & ideò aliquid poſitiuum.

Probat 2. vacuum eſſe impoſsibile ex velocitate eiuſdem motus localis, quia ſi tale vacuum daretur, fieret motus per eũ in inſtanti, ſed hoc eſt impoſsibile, quia repugnat ſucceſsioni motus; ergo repugnat dari tale vacuum. Probat minorem, quia velocitas mot⁹ magna ex parte prouenit ex reſiſtentia medij, quod debet à mobili diuidi: vnde quo mediũ eſt ſubtilius & minus reſiſtit, velocior fit per eũ motus, ſed vacuum cum ſit pura priuatio, nullam poteſt habere reſiſtentiam: ergo nulla dabitur proportio inter velocitatẽ motus facti per ipſum, ac per quodcunq; plenum, quantumlibet ſubtile. Probatur conſequentia, quia inter nullam reſiſtentiam, & aliquam, non datur proportio, ſed vbi nulla eſt proportio, diſtantia eſt infinita: ergo per tale vacuum fiet motus velocior in infinitũ ac per plenũ, ſed motus infinitæ velocitatis fit in non tẽpore: ergo ita fiet per vacuum. Probat iterum minorem, quia eadem eſt proportio velocitatis & temporis conſumpti in motu: ita vt quò velocior eſt motus, eò fiat in minori tempore, motus igitur infinitæ velocitatis fiet in minori tempore in infinitum, quod eſt fieri in non tempore.

CAPVT NONVM
Quod neque intra corpora ſit vacuum.

TEXTVS ARIST.

At verò per ſe conſiderantibus videbitur vtiq; dictum vacuum, per quam verè vacuum, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtot. eſt impugnare duos alios modos, quib⁹ alij Philoſophi ponebant vacuum in natura rerum, nempe extra corpora ipſa, ſed trinam habens dimenſionem, & intra corpora puram priuationem importans. Diuiditur autem in duas partes. In prima refutat primum vacuum. Et in ſecunda poſtremum.

Iidem Philoſophi, qui poſuerunt in ſuperioribus locum eſſe interuallum trinæ dimenſionis intra latera continentis exiſtens, in quo recipiebantur corpora, nec materiam habẽs, nec ſenſibiles qualitates, conſequenter poſuerunt vacuum eſſe idem interuallum, in quantum nullum locatum habens, ſed habere aptum eſt quodcunq;. Hoc igitur vacuum impugnat primò hac ratione, ſi corpus cubicum, vel alterius figuræ immittatur in aquam, neceſſe eſt tantum ei aquæ cedere, locumque ei dimittere, quantum poteſt occupare ſecundum propriam figuram: quod præter euidentem experientiam probat, quia ſi ei non cedit aqua: ergo ſe penetrabit cum ea. Probatur conſequentia: quia licet interuallum, nec materiam habeat, nec ſenſibiles qualitates: habet tamen dimenſiones quantitatiuas longitudinis, latitudinis, & profunditatis, quarum ratione conueniire poteſt corporib. penetratio, & nõ ratione materiæ, vel quantitatĩ: ergo ſi ei non cedit aqua, erunt ſimul duæ quantitates trinæ

trinæ dimenſionis, quod non poteſt eſſe, niſi per penetrationem, quod ſi tantum aquæ ei cedit, ſequitur cedere etiam ei interuallum intra latera eiuſdem aquæ cedentis exiſtens: ergo bene ſequitur non eſſe vacuum. Probatur conſequẽtia, quia vacuum non eſt, quod cedit corpori, ſed quod ipſum intra ſe recipit.

6 In ſecunda parte capitis impugnat vacuum internum, quod alij ponebant propter augmentationem viuentium, & propter raritatem, & denſitatem aliorũ corporum. Et primò proponit rationem, qua probabant ponendum eſſe: deinde illud reijcit, & tandem argum. eorum ſoluit. Argum. eorum hoc erat. Videmus condẽſari, & comprimi corpora, ita vt ad minorem locum reducantur, quod non poteſt fieri, niſi quibuſdam partibus alias ſubintrantibus, fortiuſque eis ſe coniungentibus, ſed talis ſubintratio, fortiorq; coniunctio ſupponit vacuũ intra eaſdem partes ab ingredientibus repletum, vel admittendam eſſe penetrationem partiũ ingredientium cum eis; ergo cum penetratio ſit impoſsibilis, neceſſariò erit admittendum vacuum.

7 Sed admittendum non eſſe, ita probat Ariſto. quia vel intra corpus ponitur vacuum: ita vt ſi quaſi vacuitatibus, vel foraminibus plenum ad modum ſpongiæ; vel ita intra corpus ipſum dentur parua quædam interualla trinæ dimenſionis ſed hoc ſecundum nõ eſſe poſsibile eiuſdem rationibus probatur, quibus probatum eſt aduerſus alios Philoſophos non dari ſimile vacuum extra corpora, primũ verò eſt falſum; ergo falſum eſt etiam dari vacuum intra corpora. Probat minorem, quia vacuum primo modo ponitur ab his Philoſophis, vt poſsibilis ſit motus localis, atque etiam, vt ſit poſsibilis rarefactio, ſed eo admiſſo, adhuc non probatur ſufficienter motum localem eſſe poſsibilem, quia etiam, ſi ſit poſsibilis rarefactio, per quam fiat raritas, hæc tamen ſolum eſt cauſa leuitatis corporum, & leuitas ſolum eſt cauſa motus ſurſum, non motus deorſum; ergo non probabitur omnem motum localem eſſe poſsibilem, quare inſufficiens erit talis poſitio vacui: Ad argumentum verò eorum reſpondet non eſſe neceſſarium vacuum ad rarefectionem, vel condẽſationem, quia iſtæ alterationes quædam ſunt, quæ fiunt ſicut aliæ, ex eo ſolum, quod raritas, & denſitas, quæ prius erant in potentia, fiũt in actu, & per eas ſegregantur partes corporis, vel magis coniunguntur, abſq; ſubintratione, vel penetratione.

TRACTATVS DE NATVRA VACVI.

TRia ſunt ſcitu digna de vacuo. Primũ, an detur in rerum natura: Secundum, an virtute Diuina, aut etiam Angelica dari poſsit. Tertium, an ſi daretur per Diuinam potentiam: moueretur corpus per ipſum in tempore, vel in inſtanti.

QVAESTIO I.

An diſpoſitio rerum naturalium permittat dari vacuum inter vnum, & alterum corpus naturale.

8 VT melius intelligatur quæſtio, notãdum eſt, vacuum duobus modis accipi, vt ducet Ariſt. in his ca. & D.Thom. in 2. d. 1. q. art. 5. ad 4. & 1. p. q. 44. art. 1. ad. 4. Primò

Digitized by Google

4. Primò, purè negatiuè atq; impropriè, ita vt nec pro formali, nec pro materiali dicat aliquid poſitiuum: in qua ſignificatione inane potius, quam vacuum vocari ſolet, quia neq; corpus contentum, neque continens includit, & de hoc vacuo certum eſt dari, quia extra cœlum dicimus immenſum quoddam eſſe vacuum, vel inane, quia nullum eſt ibi corpus continens, neque contentum, ſed pura negatio eorum, quare non procedit de eo quæſtio. Alio modo ſumitur vacuum priuatiuè & propriè, & vocatur internallum illud inter latera corporis continentis aliud, ſi ab eodem corpore contento non occupetur, vt ſi excogitemus in vaſe nullum contineri corpus, hoc eſt, nec aquam neq; aerem, neq; quicquam aliud, interuallum illud, quod modo occupat aqua, vel aer, erit vacuum, quia dicit priuationem corporis contenti, & quia priuatio non eſt ſola, vel pura negatio, ſed in tali ſubiecto, in quo eſt aptitudo habendi illud, quod non habet, ideò vacuum hoc modo ſumptum pro materiali dicit locũ non continentem locatum, ſed aptum ad illud continendum, & pro formali negationem continentiæ in eodem loco, qui reſpectu talis negationis modum ſubiecti habet, ſicut reſpectu continentiæ. Et ſecundum hanc acceptionem talem definitionem vacui colligere poſſumus. *Vacuum*

9 *cuum eſt locus nõ repletus corpore, ſed aptus repleri.* Quam tota ſchola Peripatetica recipit, & in qua loco generis ponitur locus, vt per eum excluſum cenſeatur vacuum purè negatiuum vel inane; per alias verò particulas ſignificatur negatio corporis contenti in eodem loco ad continendum apto, quæ verè & propriè priuatio eſt, & in qua conſiſtit ratio formalis vacui, quaſi per ſubiectum loco generis definiti, & per priuationẽ, per modũ differentiæ, ſicut definiuntur priuationes in concreto, & cætera accidentia. Et ecce explicatum quid ſignificet vacuum, & in quo conſiſtat ratio formalis, & eſſentia eius: de quo inquirimus, an diſpoſitio rerũ naturaliũ permittat dari in corporibus.

De quo diuerſę fuerunt opiniones Philoſophorum aſſerentium, nõ ſolùm dari in rerum natura, ſed omninò neceſſariũ eſſe propter motum localem, vel propter augmentationem aut alterationem, quos motus exiſtimabant non eſſe poſſibiles, niſi admiſſo vacuo. Sed nec opiniones ipſas, nec rationes earum putamus hac in parte repetendas, cum ex profeſſo adductæ fuerint, & refutatæ ab Ariſtot. in textu. Solum proponemus vnum, vel alterum argum. ex diuerſis experientijs deductum ad probandum naturaliter poſſe dari vacuum, vt occaſione eius ſententia Ariſtòt. & fundamentum eius melius explicetur, & intelligatur. Prima experientia eſt de follibus, qui ſi vndique complicentur, & orificium eorum immittatur vaſi perfectè clauſo, ita vt nullo modo poſſit aer illuc ingredi, & tandem latera follium eleuentur, dabitur intra folles ipſos vacuum: cum ſpatium illud intra folles ex eleuatione relictum nullo repleatur corpore. Secundò, ſi vas fortiſſimum aqua calida repleatur, & perfectè occludatur, ita vt aer ingredi non poſſit, ſic autem occluſum in loco nimis frigido collocetur, condenſabitur aqua, & in minorem locum ſe recipiet; reliquum verò interuallum intra latera vaſis contentum remanebit vacuum, cum nullum ſit corpus, quo repleatur. Tertiò, ſi coniungamus duos lapides perfectè planos, ita vt 10
nullus aer inter vtrumq; permaneat, poterit rurſus vnus ab alio ſeparari, ita vt ęqualiter ſecundum omnes partes eleuetur, & tunc non poterit tam citò ingredi aer ad occupandum ſpatium intermedium, vel certè non poterit tam citò occu-

Digitized by Google

etiam ſingulæ eius partes, & nullo modo illud permittit.

13 Ad ſuccurrendũ autem vacuo, vel certè ad impediendum, ne aliquando detur, diuerſis medijs vtitur natura; alijs quidẽ facilioribus difficilioribus verò alijs, ſemper tamen faciliorib. vtitur ſi poſsit, vt maiori cum ſuauitate id fiat. Primum mediũ eſt, atque facilius obſiſtentia negatiua, in eo conſiſtens, quod vnum corpus non remoueatur à proprio loco, vel non ſeparetur ab altero. Secundum, motus localis vnius corporis à proprio loco, vt repleat alterum locum, ne ſine corpore relinquatur, quo vtitur natura, dum per ſolam retentionem corporis in proprio loco impedire non poteſt vacuum. Tertiũ eſt rarefactio, aut condenſatio corporis, quo vtitur, dum non poteſt vacuum impedire per duo priora.

14 Sed dubium eſt, à quanam cauſa procedant tales motus corporum, vel talis obſiſtentia, quibus natura vtitur ad impediendum vacuum. Cui reſpondent quidam ab aliqua virtute ſeu inclinatione particularium corporum data à natura, & non à cauſa vniuerſali, aut prima, ne videamur ad vniuerſales cauſas recurrere in effectib. frequenter contingentibus. Alij verò à ſolo agente extrinſeco, nempe à corpore immediato impellente illud, quod moueri debet. Noſtra tamẽ ſententia eſt, ex inclinatione cuiuslibet corporis in bonũ totius vniuerſi imprimis procedere, quia partes naturalem inclinationem habent ad bonum & conſeruationem totius: (vt expoſitum eſt) vnde corpus illud, quod facilius poteſt vacuũ impedire, mouetur ad illud impediendum, vel firmum in proprio loco permanet ex naturali inclinatione, hæc tamen nõ ſufficit, ſed requiritur concurſus cauſarum vniuerſalium, præſertim primæ, cui ſicut propriiſsimè incũbit conſeruatio totius: ita etiam ſuccurrere defectib. eidem cõſeruationi contrarijs. Hęc igitur, dum neceſſe eſt impedire vacuum, medio aliquo corpore ad id apto vtitur ad mouendum aliud, vel rarefaciendum illud, & ſi tale corpus non adſit, per Angelos talẽ motũ efficit, quib. demandata eſt cura cœleſtiũ corporũ aliorumve locorũ, in quib. talis neceſsitas impediendi vacuũ occurrit. Et ex his intelligitur atq; efficaciter probatur ſententia Ariſt. & communis, quod ſecundum communem ordinem & diſpoſitionem rerum naturalium non eſt poſsibile dari vacuum.

Ad 1. igitur experientiam de follibus 15 dicimus non poſſe in illo caſu eleuari, vel ſi magna vis adhibeatur ad eos eleuandos rũpentur, vt locus detur aeri ingredienti ad impediendũ vacuũ. Ad 2. verò de congelatione aquæ dicendũ eſt, non poſſe naturaliter condenſari ſine aliqua euaporatione, & ita pars loci, quam aqua relinqueret, vaporib. repleretur, & ſi euaporatio omninò deeſſet, per confractionem vaſis impediret natura vacuũ. Ad vltimũ dicendũ eſt, quod ſi æqualiter omninò coniũgi poſsint tabulæ (quod videtur negare Ariſt. 4. lib. de Anima tex. 113.) non poterũt æqualiter à ſe ſeparari, & ſi magna vis adhibeatur ad ſeparationem, confringetur altera.

QVAESTIO II.

An virtute diuina vel angelica dari poſsit vacuum in rebus naturalibus.

VIrtus diuina vel potentia duplex eſt, ordinaria, & abſoluta: ordinaria vel ordinata eſt, quæ ſolum ſe extendit ad effectus producendos, vel conſeruandos ſecundum ordinem in rebus poſitum à Diuina ſapientia; abſoluta verò non limitatur ad talem ordinem, ſed cõſideratur ſecundum ſe, h. e. ſecundum ea, quæ abſolutè, & ſine vlla limitatione poteſt, & propterea vocatur abſoluta. Et per

Digitized by Google

paratum cum natura Angelica. Ex quo tale argum. colligo. Quilibet effectus, ex quo mutatur naturalis ordo conſtitutus à Deo inter partes mundi, eſt vniuerſalis, quia tangit ordinem naturalem totius vniuerſi; ſed virtus naturalis vnius, vel plurium Angelorum, aut etiam omnium eſt particularis, quantumlibet magna ſit; ergo non poteſt illum attingere. Probatur euidenter conſequentia, qua ſicut fuit effectus vniuerſalis corpora naturalia ordinare, ac diſponere in ſuis locis ad conſtitutionem mundi, quem nulla creatura, neq; omnes ſimul attingere potuerunt, ita ea, vel aliquod eorum à tali ordine extrahere vniuerſalis eſt effectus, quem non poſſunt attingere creaturæ: tunc vltra, ſed corpora naturalia diſiungere, aut ſeparare, ita vt deſinant eſſe contigua, vel vnum ſub altero collocatum, aut quomodocunque amittant diſpoſitionem ſibi debitam ex ordinatione mundi, eſt effectus vniuerſalis, & ex conſequenti efficere vacuum, quod non poteſt, niſi ex aliquo horum ſequi; ergo impoſſibile eſt effici per virtutem naturalem creaturarum, aut Angelorum. Quod hoc exemplo declarare poſſumus, ſi lapis vnus moueatur deorſum ex inclinatione naturali grauitatis, & moueasur alter ſurſum ad impediendum vacuum, poterit Angelus detinere primum, etiam ſi velocius moueatur, & non ſecundum, quia detinere illum eſt effectus particularis, non tangens ordinem vniuerſi; detinere verò alterum vniuerſalis effectus eſt pertinens ad ordinem vniuerſi, quem nó poteſt attingere.

Ad 1. argu. diſtinguendum eſt antecedens, nam ad particulares motus locales obediunt corpora Angelis, non tamen ad eos, qui ordinem vniuerſi attingunt: vt expoſitum eſt. Ad 2. eodem modo reſpondendum eſt, maiorem eſſe virtutem Angelorum, & ſuperiorem magnitudine elementorum, & virtute motiua eorum, nihil tamen poſſe circa mutationem eorum à diſpoſitione naturali eis collata à Deo in ordine ad compoſitionem & conſeruationem totius vniuerſi, & ideò non poſſe ab ea extrahi à proprijs locis, vel inter ſe ſeparare, vt efficiatur vacuum, quia quodlibet horũ eſt vniuerſalis effectus tangens bonum totius vniuerſi, & ideò excedens particularẽ virtutem omniũ Angelorum.

QVAESTIO III.

An ſi daretur vacuum, mouerentur corpora per illud in tempore, vel in inſtanti.

Conditionalis eſt quæſt. præſens, & 19 quaſi ex ſuppoſitione vacui in natura rerum exiſtenti, quod ſuperius vidimus dari poſſe per potentiam Dei abſolutã: ſuppoſito ergo, quod daretur, quærimus, quonam modo moueretur per illud corpus. Et prima opinio negat vllo modo fieri poſſe motum in vacuo, etiam per potentiam Dei abſolutam, ſed implicare contradictionem, & ideò nec in inſtanti, nec in tempore. Ita ſentiunt Commentator, Themiſt. atq; Simpl. Aegidius, Burle. Iandun. & Saxonia, tex. 71. 75. & 76. huius lib. Albert. Mag. tract. 2. cap. 6. & 7. ſuorum Commentariorum ſuper 4. lib. Phyſ. & Greg. in 2. d. 6. q. 3. art. 2. & videtur expreſſa ſententia Ariſtot. cap. 8. & 9. huius libri: quibus locis, non ſolùm aſſeruit, ſed probauit tribus argum. aduerſus antiquos Philoſ. quod admittẽtes vacuum propter motum localem, eundem motum admiſſo vacuo abſtulerint, quia repugnat per vacuum fieri. Primò, quia in vacuo non eſſent differentiæ poſitionis ſurſum & deorſum, quibus ſignificantur determinata loca, ad quę tendunt motus, & à quibus ſpeciem capiunt, imò neque

Digitized by Google

Poſſet eſſe quies, per quam corpus abſoluto motu in determinato loco quieſcit; ergo impoſsibilis omninò eſſet motus per vacuum. Secundò, quia ſi daretur motus in vacuo, fieret in inſtanti, quod eſt impoſsibile: ergo erit etiam impoſsibilis motus. Antecedens probat, quia ſicut ſucceſsio alterationis prouenit ex reſiſtentia contrariæ qualitatis in eodē ſubiecto exiſtentis, quam non poteſt virtus agentis in momento ſuperare, ſed ſucceſſiuè, alioqui in inſtanti efficeret motum alterationis, & ideò per ſucceſsiuū motum debet propriam formam introducere; vt ignis calorem in aqua, quia per ſucceſsiuam expulſionem frigiditatis, ita
20 ſucceſsio motus localis procedit, ex reſiſtentia medij, quod mobile diuidere debet per motum, & non poteſt ſimul, aut in inſtanti, ſed paulatim, & ſucceſsiuè, & ideò ſucceſsiuè moueri debet, ſed in vacuo nulla eſſet reſiſtentia: cum nullum ſit corpus in eo diuidendum per motum: ergo nec ſucceſsiuè fieret motus. Tertiò, quia ſi per vacuum fieret motus, eodem tempore, & æqua velocitate poſſet moueri corpus per plenum, & per vacuum, imò corpus minoris grauitatis, ac maioris, vt vtrumque patet eſſe falſum. Antecedens probat, quia ſi motus per vacuum fit in tempore: ergo aliqua datur reſiſtentia ex parte medij, quæ aliquam etiā proportionem habebit cum reſiſtentia pleni, & ſi detur aliud plenum tanto minus reſiſtens, quanto minor eſt reſiſtētia vacui, quam primi pleni, æqualis erit reſiſtentia ex parte vacui, & ſecundi pleni, ſed medio æqualiter reſiſtenti fiet motus æqualis velocitatis, & æqualis etiam durationis; ergo talis fiet per vacuum, & per plenum, & ex conſequenti, in tempore etiā æquali mouebuntur corpus magis, & minus graue per vacuum, & plenum, vt probari facilè poteſt eodem modo.

Probant præterea, quia nō poſſunt moueri corpora ſublunaria, niſi per influxū cœleſtium corporum, & ad determinatum, vbi tanquam ad terminū, à quo ſpecificatur eorum motus, ſed per vacuum nō poteſt communicari eis influxus, nec in vacuo datur determinatum vbi; ergo nec erit poſsibile dari motum. Probatur minor, quod non detur, vbi, quia, vbi, includit certā diſtantiā ad partes fixas vniuerſi, ſed in vacuo nulla eſt diſtantia: cū diſtantia ſit inter extrema poſitiua; ergo nec datur in eo, vbi nec poteſt dari mot⁹.

Secunda opinio duo aſſerit. Primum, 4
quod dato vacuo poſſent corpora naturalia per illud moueri, non ſolū per potentiam Dei, ſed etiam naturaliter: ſecūdum, quod talis motus non fieret in inſtāti, ſed ſucceſsiuè, & in tempore. Ita Philop. 4. l. Phyſ. tex. 75. & in digreſsione de loco, D. Tho. lect. 2. & in 4. d. 44. q. 2. art. 3. Scot. in 2. d. 2. q. 9. Sotus 4. li. Phyſ. q. 3. art. 3. Tolet. q. 9. Conimb. ca. 9. q. 4. & 5. & cæteri omnes Moderni, quam nos, non ſolum vt probabilem, ſed vt veram ſequimur. Probatur autem primū, quia ſi motus eſſet impoſsibilis per vacuum, aut propter defectum reſiſtentiæ ex parte medij, aut propter defectū, vbi, quod per motū acquiri poſsit, ſed neutrū deficit, ergo poſſibilis erit motus per vacuum. Probatur minor, quia dari poſſet vacuū, ita vt annihilarentur inter media elementa, & remanerent extrema, vel ſaltē terra; & tūc euidēs eſt lapidē poſitū in concauo Lunæ, poſſe acquirere per motum centrū terræ tanquam proprium locum, & naturale vbi deorſum: reſiſtentia verò ex parte medij, non requiritur neceſſariò ad motum, vt ſtatim probabimus, & in motu cœlorum euidens eſt, quem abſq; vlla reſiſtentia ex parte medij fieri videmus: ergo iā eſſet poſsibilis motus per vacuū. Secūdò, ſi Deus foramē aliquod efficeret à ſuperficie terræ, vſq; ad centrum eius, nec permitteret partes terræ coniungi ad replē-

Digitized by Google

dum illud, euidens eſt moueri aquam ex duplici inclinatione naturali, quam nullũ aliud corpus impedire poteſt naturaliter, particulari quidem ad motum deorſum, & vniuerſali ad replendum vacuum, acquireretq; verum locum, & vbi in eodẽ centro terræ; ergo nulla poſſet dari repugnantia ad motũ per vacuum per virtutem naturalem corporum efficiendum ſi daretur.

22 Probatur ſecundum, quod talis motus non fieret in inſtanti, ſed neceſſariò in tempore, quia ſi daretur vacuũ inter cœlũ & terram, & appenderetur colũna quędam per totũ vacuũ, poneretur q; lapis in concauo Lunæ, qui iuxta eandem columnam moueretur, tũc ſi talis motus fieret in inſtanti, ſimul correſpõderet lapis toti colũnæ, quod manifeſtã continet repugnantiam. Probatur conſequentia, quia ſimul eſſet in toto illo ſpatio vacuo, per quod appenditur colũna, falſitas autem conſequentis euidens eſt, quia repugnat vnũ corpus correſpondere alteri ſecundũ totam longitudinẽ eius, niſi ſit æqualis. Secũdò, quia ſucceſſio motus localis non prouenit ex ſola reſiſtẽtia medij, ſed pręcipuè ex extenſione, ac diuiſibilitate quantitatiua corporis, quod mouetur, cuius partes ſimul pertrãſire mediũ, vel partes eius repugnat, ſiue reſiſtat mediũ, vel non; ergo ratione huius extenſionis, & latitudinis repugnat moueri corpus per vacuũ in inſtanti. Probatur antecedens, quia ſi in illa columna appenſa per vacuum deſignetur aliquod punctum in aliqua eius parte, & moueatur corpus longitudinis cubitalis iuxta illam: implicat contradictionem, quod totus lapis ſimul correſpondeat puncto deſignato in columna, alioqui erit ei æqualis, quod repugnat, neceſsè eſt ergo prius ei correſpondere primum palmum lapidis, quam ſecundũ; ſed prius, & poſterius non poſſunt eſſe in inſtanti, ſed neceſſario in tempore; ergo extenſio partiũ corporis, & latitudo diuiſibilis eius ſufficit, vt non poſſit moueri per vacuũ in inſtanti, etiã ſi ex parte eiuſdem vacui nulla detur reſiſtentia.

Ad rationes verò Ariſt. reſpondeo naturaliter tantum procedere primam, & de vacuo purè negatiuo, in quo nullus daretur locus, nullumue corpus, & per tale vacuum bene probat non poſſe moueri corpus naturaliter, quia non eſſet determinatus locus, nec determinatum vbi, ad quod tenderet, vel in quo quieſceret, potius quam in alio: quare nec poſſet vnquã abſoluere motũ, & nihilominus adhuc per tale vacuum poſſet Deus corpus mouere, illudque detinere in quacunque diſtantia, ſed per vacuum inter corpora admiſſum moueri poſſet corpus virtute naturali, vt probatum eſt, quia nec eſt neceſſaria reſiſtentia medij ad motum, nec etiam, quod per locum fiat; cum neq; ad locum per ſe terminetur, ſed ad vbi, vt docet expreſsè idem Ariſt. 5. li. Phyſ. Duo autem alia arg. Ariſt. procedunt aduerſus illos Philoſophos ponentes ſucceſſionem motus ex ſola reſiſtentia medij prouenire, quod tamen probatum eſt falſum, ideò nihil concludunt. Ad vltimum verò ab alijs auctoribus additum reſpondetur primò; motum corporum ſublunarium, non ita dependere ex cauſis vniuerſalib. quæ ſunt corpora cœleſtia, vt ſine concurſu illorũ nullo modo fieri poſſit, ſed ita tantũ dependet, vt nec poſſit ordinatè fieri nec multũ durare, quare aliquo modo fieri poſſet per vacuũ ſine eorũ cõcurſu. Secũdò reſpondeo, per ſolũ concurſũ primæ cauſæ fieri poſſe motũ per vacuũ, quem concurſum poteſt Deus corporibus tribuere, etiam per vacuum, per potentiã eius abſolutam, quamuis ſecundũ potentiam ordinatam fieri non poſſit. 23

Aliud

24 Aliud verò, quod in eodem argum. additur de vbi, hanc diſtinctione explicandum eſt: dupliciter ſumi poteſt vbi. Primò, pro præſentia locali corporis; alio modo pro præſentia ſimplici, hoc eſt, nõ locali, quia non commenſurata loco, & hæc non ſolum reſpectu veri ſpatij, ſed imaginarij ſumitur, & modo quidem naturali terminatur motus localis ad primum vbi, & ideò Ariſtot. naturaliter loquẽs de motu, dixit terminari ad locum, quod conſequenter tantum intelligendũ eſt, quia terminatur per ſe ad præſentiam localem, quæ non reperitur niſi in loco; ſimpliciter tamen loquendo ſufficit aliud vbi ad terminandum motũ, quia prædicamentum, vbi, ad quod per ſe, terminatur motus localis, abſtrahit ab vtroq; & vtrumque ſub ſe includit. In vacuo igitur daretur ſecundum vbi includens diſtantiam ad partes fixas, non quidem veras, ſed imaginarias, & nec diſtãtia iſta neceſſaria eſt ad, vbi, niſi ſuppoſito ordine vniuerſi; abſolutè verò ſola præſentia corporis ad ſpatium imaginarium efficit vbi, potens per ſe terminare motum, & ita in vacuo poteſt corpus acquirere verum vbi.

25 Notandum denique eſt ſucceſſionem motus aliqua tantum ex parte prouenire ex reſiſtentia medij, præcipuè tamen prouenit ex latitudine diſtantiæ in eodem medio repertæ, quam non poteſt mobile in momento pertranſire, quia repugnat ſimul eſſe præſens diuerſis partibus ſpatij imaginarii, ſicut patet eſſe impoſſibile ſimul habere diuerſa vbi inter ſeſe diſtantia. Alia eſt enim ratio ſucceſſionis intrinſeca in corporibus, nempe latitudo extenſionis eorum, quia repugnat ſimul eſſe præſentes partes poſteriores corporis eidem puncto, vel parti ſpatij imaginarij, atque etiam partes priores, ſed ſicut has neceſſe eſt prius pertranſire eandem partem ſpatii pleni, ita eandem partem ſpatij vacui, & imaginarij, & ideò repugnat moueri per vacuũ in inſtanti, etiam per potentiam Dei abſolutam, & hæc duplex ratio ſucceſſionis poſſet vocari reſiſtentia intrinſeca; reſiſtentia verò ex parte medii extrinſeca eſt, & qua non exiſtẽte in vacuo, adhuc eſſet neceſſarium motum fieri ſucceſſiuè per illud, propter reſiſtentiam intrinſecam, ratione cuius implicat contradictionem motum localem, ſiue per vacuum, ſiue per plenum in inſtanti fieri.

CAPVT DECIMVM de tempore.

TEXTVS ARIST.

Conſequens autem eſt ad ea, quæ dicta ſunt aggredi de tempore, &c.

Breuis expoſitio Text.

INTENTVM huius capitis eſt oſtendere, quam ſit difficilis exiſtentia temporis in rerũ natura, atq; etiam quidditatem, & eſſentiam eius inuenire, & primum oſtendit in prima parte capitis, poſtremum in ſecunda, & hæc eſt diuiſio eius. Probatur igitur difficile eſſe, quod tempus ſit in rerum natura duplici argumento. Primò, quia ſi tempus ſit, compoſitum erit ex partibus, ſed non poteſt habere aliquam partem realiter exiſtẽtem; ergo nec tempus ipſum habebit exiſtentiam. Minorem probat, quia partes temporis erunt præteritum, & futurum, & illud nondum eſt, hoc verò iam non eſt; ergo non ſunt partes reales, nec realiter exiſtentes: quare nec tempus erit aliquid realiter exiſtens. Secundò, quia tempus præter futurum, & præteritum ſolum habet inſtans præſens, ſed præteritum, & futurum non exiſtunt, vt probatum eſt: & inſtans

Digitized by Google

inſtans; præſens nõ eſt pars temporis imò neque exiſtit in rerum natura; ergo tempus nullam habet partem exiſtentem quare nec ipſum erit exiſtens Probat minorem, quia de ratione partis eſt, vt ſæpius repetita poſsit adæquare toti, vt de palmo, vel vlna conſtat, ſed inſtans etiam millies repetitum non efficiet tempus, cum ſit indiuiſibile: ergo non eſt pars temporis. Quod verò exiſtant, probat, quia ſi daretur inſtans, vel eſſet vnicum in toto tempore, vel plura, non plura, quia vel ſimul eſſent, quod patet eſſe impoſsibile, quia nec duæ partes temporis ſimul eſſe poſſunt, niſi vna contineat alteram, vt hora, minutum, vnum verò inſtans: cum ſit indiuiſibile, non poteſt continere alterum, vel eſſet vnum poſt alterum, & tunc neceſſe foret vnum corrumpi adueniente altero, & hoc eſt impoſsibile, quia cum corruptio fiat inſtanti, vel corrumperetur in ſe, vel in alio inſtanti, in ſe corrumpi repugnat, quia dum in ſe eſt, actu poti⁹ exiſtere dicitur, quam corrumpi, ſed nec poteſt corrumpi in alio inſtanti, quia duo inſtantia non ſunt immediata, ſed inter illa mediat tempus, quod etiam habet infinita inſtantia, quibus præſens erit illud, quod corrumpitur, & ſimul cum omnibus exiſtet, quod patet eſſe impoſsibile. Quod verò non ſit vnicum inſtans in toto tempore probat primò, quia omne diuiſibile clauditur duobus extremis, vt linea duob. punctis, ſed tempus eſt diuiſibile; ergo repugnat vnicum tantum inſtans habere. Secundò, quia ſi vnicum eſſet inſtans in toto tempore, ſequeretur, omnia, quæ ſunt in toto tempore, ſimul eſſe, quod eſt abſurdum. Probatur conſequentia, quia omnia eſſent in eodem inſtanti, quæ autem in eodem inſtanti ſunt, ſimul exiſtunt.

In ſecunda parte capitis oſtendit non minus eſſe difficilem eſſentiam temporis propter varias opiniones Philoſophorũ, quæ verſantur circa illam. Nam quidam, vt Plato videtur ſentire, quod tempus ſit circulatio cœli, hoc eſt, motus, quo ab oriente in occidens mouetur, quod videtur falſum, quia quælibet pars temporis eſt tempus, vt præteritum, & futurum, ſed pars circulationis non eſt circulatio; ergo circulatio non eſt tempus. Pythagorei verò dixerunt, non circulationẽ cœli, ſed ſubſtantiam eius eſſe tempus, quod magis abſurdum eſt, cum tempus nun ſit totum ſimul, & ſubſtantia cœli ſimul ſit tota. Et tandem poſſet aliquis exiſtimare, inquit Ariſtoteles, quod tempus eſſet motus cuiuſque corporis particularis, quod patet eſſe falſum, cum motus quiſq; habeat determinatum ſubiectum, & in determinato loco fiat, tempus verò apud omnia verſetur, & vbique ſit.

CAPVT XI.

TEXTVS ARIST.

At verò neque ſine mutatione, cum enim ipſi nihil mutamur, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtotelis cap. præſenti eſt aſsignare definitionem temporis: diuiditur autem in duas partes: in prima definitionem temporis aſsignat: in ſecũda verò agit de inſtanti, explicans, quo modo ſe habeat in tempore. Ad conſtituendam definitionem temporis præſupponit tempus non eſſe ſinę motu, idque probat à ſigno, quia dum non percipimus motum in nobis, vel in alijs, nec percipimus tempus, & ſtatim ac motum aliquo modo percipimus, etiam percipimus tẽpus: ergo tempus non eſt ſine motu, ſed neceſſariam habet coniunctionem cum

Digitized by Google

eo.Primùm probat exemplo dormientium, qui cum nullum motum percipiant, nec percipiunt tempus, ſed cum à ſomno excitantur: videntur ſibi permanere in eodem nunc, in quo erant, dum dormire cœperunt, quaſi coniungentes illud cum hoc,&efficientes vnum,in quo ſibi vidẽtur permanere. Secundum verò ex internis operationibus ſenſuum, vel intellectus, ex quarum ſucceſsione colligemus pertranſiſſe tempus, etiam ſi externum motum non percipiamus; ergo tempus neceſſariam habet coniunctionem cum motu. Vnde ſequitur aliquid motus eſſe ex quo colligendam eſſe ait definitionem temporis.

5 Vt autem eam colligat, quatuor annotat.Primum, duo eſſe conſideranda in motu.Primum,quod continuum ſit:ſecũdum,quod partes priores, & poſteriores habeat, & vtrumque ait habere à magnitudine,vel ſpatio, per quod ſit(loquitur enim de motu locali tanquam de notiori) primum quidem,quia ſi ſpatiũ ſit continuum, poteſt per illud effici motus cõtinuus:ſi verò ſit diuiſum, etiam diſcontinuabitur motus:ergo motus accipit cõtinuationem à ſpatio. Partes etiam priores,& poſteriores ab eo habere oſtendit, quia prior pars motus cenſetur illa, quæ ſit per priorem partem magnitudinis,poſterior verò,quæ ſit per poſteriorem.Annotat ſecundò, duobus modis conſiderari motum.Primò, vt eſt actus entis in potentia ſecundum quod in potẽtia, in quo conſiſtit eſſentia eius.Secundò,vt ſucceſſiuè ſit per partes priores, & poſteriores magnitudinis,& ſub prima conſideratione non habet partes priores, & poſteriores, ſed ſolum dicit fluxum, & tendentiã inter duos terminos, à quo, & ad quem: ſub ſecunda verò conſideratione habet partes priores,& poſteriores,&ideò hoc non eſt ei eſſentiale, ſed quaſi proprietas vel modus conſequens eſſentiam, & ex conſequenti ratione ſaltẽ formali à motu diſtinctum.

6 Tertiò annotat, quod tempus non cõſequitur motum ſub prima conſideratione ſumptum, ſed ſub ſecunda, nempe, vt habet partes priores, & poſteriores, quia non percipimus tempus, dum motum illo modo conſideramus, ſed ſolum, dum ſucceſsionem partium eius experimur: ergo cum hoc tantum modo conſideratum,& non illo ſequitur tempus. Vltimò annotat,partem priorem,& poſteriorem motus duobus modis conſiderari: primò, vt copulantur vno, & eodem mutato eſſe quod eſt indiuiſibile proprium motus, & eſt finis partis prioris, & initiũ poſterioris, & ita copulatæ efficiunt vnum motum continuum, & adhuc non conſequitur tempus motum hoc modo conſideratum,quia dum ſic motum percipimus, nõ iudicamus præteriſſe tempus. Secundò, conſiderantur eędem partes,tanquam diſtinctæ, & copulatæ diuerſis mutatis eſſe, quorum vnum eſt prius copulans partem priorem,& aliud poſteriorem, copulans partem poſteriorẽ,& partes motus priores, & poſteriores hoc modo conſideratas conſequitur tempus, quia dum ſic eas percipimus,iudicamus tempus præteriſſe, & hoc modo videntur habere quandã diſcretionem,& quodammodo numerari ab intellectu, hoc eſt tanquam plures, ac diuerſas concipi ab eo, ſecundum rationem prioris,& poſterioris,nam ea, quorum vnũ eſt prius vel poſterius altero, eo ipſo plura ſunt, ac diuerſa per diuerſas rationes, & quaſi diuerſas qualitates priores, & poſteriores.

7 Ex quibus colligit Ariſto.quod ſi tempus non eſt ſine motu, ſed aliquid eius eſt non quidem conſiderati, vt vnũ in ſe eſt, & continuum, ſed in quantum habet prius, & poſterius ſic diuerſa, & ſic conſiderata,

Digitized by Google

ſiderata, diſtincta, & quaſi numerata ab intellectu, propria definitio temporis talis erit, *tempus eſt, numerus motus ſecundum prius, & poſterius.* Dum autem numerum eſſe aſſerit, non pro numero numerante realiter diſcreto accipit numerum, quia tẽpus non eſt realiter diſcretum, ſed prò re numerata ab intellectu, & verè continua, ſicut pannum continuum dicimus eſſe decem vlnas, vel decem vlnis menſurari.

In vltima parte capitis explicat, quonam modo ſe habeat, nunc, vel inſtans ad tempus, & aſſerit ita ſe habere, vt tribuat ei vnitatem, & diſtinctionem. Vnitatem quidem, in quantum copulat partes eius, nempe præteritum cum futuro, ſicut pũctum partes lineæ, & eas copulans facit vnum tempus, quia vnum, & continuum idem ſunt, diſtinctionem verò, in quantum eas copulans tanquam finis prioris, & initium poſterioris eas diſtinguit, & vt diſtinctas copulat, & ideò eis vt diſtinctis vnum tempus efficit.

CAPVT XII.

TEXTVS ARIST.

Minimus autem numerus quidam ſimpliciter quidem eſt, &c.

Breuis expoſitio Text.

8 INtentum huius capitis eſt enumerare proprietates temporis. Diuiditur autem in duas partes. In prima enumerat, & explicat quinque proprietates temporis. In ſecunda comparat tempus ad extrinſeca, nempe ad res, quæ dicuntur eſſe in tempore, docetque quonam modo ad illas ſe habeat. Prima proprietas temporis eſt, quod cum cõtinuum ſit, & quodammodo diſcretum, ratione primi non habet minimum, ſed quælibet pars eius eſt diuiſibilis in infinitum, ſicut quælibet pars aliorum continuorum, ſed in quantum eſt numerus, & aliquo modo diſcretum, habet minimam partem non amplius diuiſibilem, vt horam, vel minutum, quod tãquam indiuiſibile in hoc genere accipimus. Secunda proprietas eſt, quod tempus ſuſcipit denominationes rei continuæ, atque diſcretæ, nam vt continuum eſt, dicitur longum, aut breue, ſed vt diſcretum dicitur multum, vel paucum, nam paucos dies, & paucas horas pertranſiſſe dicimus. Tertia eſt, quod idem ſemper eſſe dicatur tempus, atque etiam diuerſum, nam comparatum ad res alias dicitur idem eſſe in omnibus, atque etiam eſſe vbique. Sed in ordine ad ſe cõſideratum, vt habet partes priores, & poſteriores: diuerſum dicitur, nam tempus futurum diuerſum eſſe dicimus à præterito, & hoc etiam à præſenti. Quarta, dicitur tempus idem redire, ſicut redit eadem circulatio cœli, ſed non redit idem 9
numero, ſed idem ſpecie, vel vt proprius loquamur, redit idem tempus totale, non partiale, quia partes diuerſæ ſunt, ſed per continuationem efficiunt vnum tempus, & ideò dicitur idem tempus totale redire, ſed ſecundum diuerſas partes. Vltima proprietas temporis eſt, quod ſit menſura motus, & ab eodem motu menſuretur diuerſa ratione. Nam vt eſt numerus numeratus partium motus menſurat motũ, quia tantum fuiſſe motum dicimus, quãta eſt duratio temporis in eo conſumpti. Sed menſuratur à motu, ſicut res menſuratæ quodammodo ſunt menſura eiuſdẽ numeri, vt dum dicimus quaternarium numerum maiorem eſſe ternario, quia plures ſunt res numeratæ per eum, ſed illa ratio menſuræ eſt à priori, & formalis, hæc verò à poſteriori, & materialis. Et ideò tempus quaſi à priori eſt menſura motus, à poſteriori verò motus eſt mẽſura temporis.

Digitized by Google

10 In ſecunda parte capitis comparat tempus ad res extrinſecas, quæ in eo eſſe dicuntur, aſſeritque duplices eſſe, nam quędam ſunt, quæ mouentur, quales ſunt generabiles, & corruptibiles, aliæ verò non ſubijciuntur motui, quia ingenerabiles, & incorruptibiles ſunt, & ad omnes quidem, quæ ſubijciuntur motui, ſic ſe habere ait, vt omnes eſſe dicantur in tempore, ſubijci tempori, comprehendi à tempore, vel ſub tempore, non ratione ſui, ſed ratione motus, & ideò motus ipſe per ſe, & ratione ſui, nam in tantum res habent illa, in quantum tempore menſurantur, ſed non menſurantur tempore, niſi ratione motus, cui ſubijciuntur, motus verò ratione ſui; ergo illa omnia habent ratione motus, iſtæ verò ratione ſui. Sed non dicuntur pati à tempore, nec ab eo conſumi, vel alterationem pati, quia à cauſis per ſe hæc patiuntur in tempore ipſo menſurante actiones, & paſſiones, & mutationes, per quas hæc fiunt. Deus verò, & Angeli non dicuntur eſſe in tempore, nec ei ſubiici, quia non ſubijciuntur motui. Sed tempus tandem inquit Ariſtoteles, non ſolum menſurat motum, ſed etiam quietem, & eius ratione cætera, quæ propriè dicuntur quieſcere.

CAPVT XIII.

TEXTVS ARIST.

Ipſum autem, nunc, eſt continuatio temporis ſicut dictum eſt, &c.

Breuis expoſitio Text.

11 INtentum huius capitis eſt explicare quaſdam voces, per quas ſolemus ſignificare tempus ipſum, & hoc præſtat in prima parte, in ſecunda verò proponit quoddam dubium, & illud ſoluit. Sex ſunt voces, quibus vti ſolemus ad ſignificandum tempus, nunc, aliquando, iam, nuper, olim, ſubitò. Et nunc quidem duobus modis accipitur. Primo, pro inſtanti copulante præteritam partem temporis cum futura. Secundo, pro tempore proximo eidem inſtanti, ſiue præterito, ſiue futuro, in qua ſignificatione accipimus, nunc, dum dicimus, Petrum nunc veniſſe, quia paulò ante venit, vel etiam nunc venturum, quia paulò poſt veniet. Et ratio huius acceptionis videtur eſſe, quia quod parum diſtat à præſenti, nunc, in eo videtur eſſe. Vnde de tempore longè diſtanti, vel de actionibus in eo factis, inquit Ariſtoteles, non dicitur, nunc, quia non dicimus Bellum Troianum nunc eſſe per actum, vel nunc contigiſſe diluuium. Secunda vox eſt, aliquando, vel tunc, quę ſignificat determinatum tempus quaſi vaga quadam ratione, non tamen propinquum præſenti, nunc, ſed ab eo ſeparatum, dicimus namque Troianum Bellum, aliquando, vel tunc fuiſſe peractum. Tertia vox eſt iam, ſignificans tempus futurum, vel præteritum parum diſtans à præſenti, nunc: vt dum dicimus iam nos diſputaſſe, vel iam non diſputaturos, ſignificamus actionem diſputandi, vt tempore parum diſtante à præſenti nunc menſuratam. Quarta vox eſt, nuper, quæ tempus proximum inſtanti præſenti etiam denotat, non tamen futurum, ſed præteritum. Quinta vox eſt, olim, aut quondam, ſignificans tempus præteritum multum diſtans, à, nunc, præſenti, & tandem, ſubitò, denotat breuiſſimum tempus, ſiue ſit præteritum, ſiue præſens, vel futurum.

12 In ſecunda parte capitis proponit dubium Ariſtoteles. An tempori potius tribuenda ſit generatio rerum, quam corruptio, nam cum vtraq; fiat in tempore, non

vid etur

videtur vna potius, quam altera ei tribuenda. Nihilominus corruptionem potius ei tribuendam eſſe aſſerit, quam generationem, potiuſq; dicendum eſſe tempore res conſumi, quam renouari. Quod ſic probat. Res generabiles & corruptibiles ita procedunt, vt nunquam conſiſtãt nec in eodem ſtatu permaneant; ergo id potius eis debet attribui, quod ex perpetuo decurſu, & inſtabilitate eis aduenit; quã quod ex primaria intentione agentium naturalium: ſed tandem eis aduenit corruptio & interitus, ad quem omnia properare experimur; ergo tempore potius corrumpi & interire dicendum eſt, quam generari aut conſeruari, licet vtrumq; in tempore habeant. Quod non eſt ſic intelligendum, vt tempus ſit cauſa corruptionis earum, aut generationis, nam vtrumque habent à cauſis naturalibus, generari quidem per ſe, corrumpi verò per accidens, ſed in quantum tempore menſuratur, & ſubiicitur corruptio earum & quaſi eam affert tempus ſua duratione continua, & ſemper decurrente, à qua vincitur ac ſuperatur particularis duratio cuiuſcunq; rei corruptibilis.

CAPVT XIIII.

TEXTVS ARIST.

His autem à nobis determinatis, manifeſtum eſt, &c.

Breuis expoſitio Text.

13 INtentum huius capitis eſt agere de vnitate temporis, & in eo tria dubia proponit, ac ſoluit Ariſtoteles ad rationem & vnitatem temporis pertinentia, nec eget alia diuiſione. Vt dubia proponat, & ſoluat præſupponit illud, quod in ſuperioribus docuit, nempe mutationem, & motum in tempore eſſe, ab eoq; menſurari. Quod hoc argumento probat. Tardius & velocius ſunt in motu, atq; etiam prius & poſterius, nam velocior motus eſt, per quem mobile in minori tempore pertranſit maius, vel æquale ſpatium, & prius, ac poſterius in motu accipiuntur reſpectu, nunc, præſentis, ſed tardius, & velocius, atque etiam, nunc, ſunt in tempore, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo & motus in tempore erit, temporeq; menſurabitur.

Hoc ſuppoſito, primum dubium eſt, quare tempus dicatur eſſe vbique, hoc eſt in terra, in mari, & in omni loco. Et reſpondet, quia vbiq; reperitur motus, ſed tempus eſt aliquid eius; ergo etiam reperitur vbique.

Secundum dubium eſt, an tempus dicatur eſſe extra animam vel intellectum, aut ſolum in intellectu ipſo. Et reſpondet, quod cum tempus ſit numerus numeratus partium motus, & anima, vel intellectus ſit numerans, non poteſt eſſe omninò extra animam, vel intellectum, ſed ita ſaltem ad illum ſe habet, vt ſi impoſſibilis eſſet intellectus, etiam eſſet tempus impoſſibile, quia licet daretur ſecundũ quãdam rationem materialem motus, non tamen, vt numerus motus ſecundum prius & poſterius, in quo conſiſtit formalis ratio temporis, quia ſi impoſſibile eſt numerantem eſſe, impoſſibile quoque erit numerum eſſe, ita ergo cenſebitur eſſe tempus extra animam, vel intellectum, vt ab eo tanquam à numerante dependeat.

Dubium tertium eſt, an tempus ſit vnum, vel plura, & ratio dubitandi ex parte vnitatis eſt, quia tempus eſt numerus motus, ſed conſtat plures eſſe motus, cum poſſint plura corpora ſimul moueri, diuerſis motibus ſecundum ſpeciem, nempe motu alterationis, augmentationis, & localis; ergo plura erunt tempora, & non 14

Digitized by Google

vnum. Ex oppoſita verò parte probat tempus eſſe vnum, quia licet plura moueantur ſimul, atque etiam in tempore præterito & futuro, ſed idem eſt totum tempus ſecundum ſpeciem, propter eandem rationem formalem in his partibus repertam: idem eſt etiam tempus ſecundum numerum, quia licet partes iſtæ diſtinguantur, ſed quia copulantur eodem inſtanti præſenti efficiunt vnum, atque idem numero tempus, quia vnum continuum, & vnum numero idem ſunt. Reſpondet, tempus eſſe vnum, quia licet plures ſint inferiores motus, ſed vnus datur ſuperior, & primus, nempe circularis primi orbis, à quo omnes menſurantur, tam cœleſtes, quam ſublunares; quia primum, & perfectiſſimum in quolibet genere eſt menſura cæterorum: quare erit etiam numerus eorum, & conſequenter tempus vnicum, quo menſurantur. Probat ſecundò, quod motus iſte primus ſolum ſit tempus, à quo menſuretur cæteri motus, & ideò tempus ſit vnicum ex conditionibus menſuræ, quæ debet eſſe vna, vniformis, & regulariſſima, hoc eſt, eodem modo ſe habens ſemper, alioqui non poterit certos nos reddere de quantitate menſuratorum, ſed conditiones iſtæ ſolum concurrunt in motu primi mobilis, nam ex cæteris quidam ſunt velociores, & tardiores alij; ergo ſolus iſte erit menſura omnium, & ex conſequenti ſolus iſte erit tempus, & ideò vnicum tempus. Ad argumentum verò pro oppoſita parte reſpondet, plures eſſe motus, ſed cum motus ſint quaſi res numeratæ reſpectu temporis, non variatur, nec multiplicatur ex diuerſitate eorum tempus, ſicut nec variatur numerus ex diuerſitate rerum numeratarum, ſed idem numerus ternarius eſt hominum, & equorum formaliter. Ita tempus eſt idem formaliter, licet varientur motus, quia eſt numerus formalis eorum.

TRACTATVS PRIOR DE TEMPORE.

SEX durationes inuenio apud antiquos, & Modernos interpretes Ariſtotelis in Commentarijs horum capitum, & apud Scholaſt. Doctores in 2. d. 2. & 1. part. quæſt. 10. æternitatem, quam attribuunt Deo, æuum Angelis, rebuſq; incorruptibilibus; durationem quandam indiuiſibilem innominatam, quam multi concedunt ſubſtantijs corruptibilibus, æternitatem participatam beatitudini creaturarum, tempus continuum, quod eſt propria duratio motus: & tandem tempus diſcretum, quod componitur ex multis operationibus momentaneis Angelorum. Ex his autem durationibus ſolum pertinet tempus per ſe ad noſtrum inſtitutum. Sed quia plura diſputant Moderni interpretes Ariſtotelis de cæteris durationibus, ideò aliquid etiam nos de eis dicemus. Propterea in duos tractatus diuidimus materiam hanc de durationibus rerum, prior erit de his, quæ ad tempus pertinent, poſterior verò (admodum breuis) de cæteris durationibus.

QVAESTIO I.

An tempus ſit verum ens reale in natura rerum exiſtens.

DIfficile admodum eſt intelligere entitatem, & rationem temporis, ita vt dicere poſſimus, non minus eſſe incertam rationem & entitatem eius, quam 16

certa

Digitized by Google

certa eſt eius exiſtentia, vt his verbis docuit D. Auguſt. vndecimo libro, de ciuitate Dei capit. 26. *Tempus metior ſcio, ſed non metior futurum, quia nondum eſt, non metior præſens, quia nullo ſpatio tenditur, non metior præteritum, quia iam non eſt. quid ergo metior, an prætereuntia tempora, non præterita, &c* Propterea prima ſentẽtia negat tempus eſſe ens reale, in natura rerũ exiſtens, ſed exiſtere in ſola imaginatione vel apprehenſione intellectus concipientis tranſitum mobilis per vnam partem ſpatij, prius quam per aliam, & ex illo priori & poſteriori tanquã ex præterito, & futuro componere apud ſe vnum tempus, ſed nihil eius reale eſſe, vel in rebus exiſtere. Ita ſentiunt quidam ex antiquioribus Philoſophis, quos citat Albertus Magnus 4. lib. Phyſ. tract. 3. capite tertio. Probatur primò ratione Ariſtotelis capite decimo, tradita, nam tria conſiderantur in tempore, præteritum, futurum, & inſtans præſens; illa quidem tanquam partes, hoc verò tanquã indiuiſibile eas coniungens, ſed nullum horum eſt aliquid reale: ergo neq; tem-
17 pus ex eis conſtans reale erit. Probatur minor, quia præteritum, & futurum non exiſtunt actu; ergo non ſunt entia realia, & ex conſequenti neque inſtans, quia ſi entitas eius eſt indiuiſibilis, qua copulantur hæc, non erit realis; cum copulata non ſint realia. Præterea, ſi inſtans eſſet aliquid reale, aut vnum eſſet in toto tempore, aut plura; ſi vnum, ergo non poſſet copulare omnes partes temporis, ſed ſolũ eas, quas proximè tangit, ſi verò ſint plura inſtantia: ergo vnum ſuccedet alteri, & proximè quidem, quia nihil eſt aliud in tempore actu exiſtens, quod poſſit ſuccedere inſtanti, tunc ergo multa erunt inſtantia immediata, quod repugnat cum ſint indiuiſibilia, & tempus non erit aliud quam multitudo inſtantium ſibi ſuccedentium, quare nec erit continuum nec diuiſibile, quia continuum non componitur ex indiuiſibilibus, ex quibus euidens eſt nihil diuiſibile reſultare poſſe.

Secundò, quia tempus componitur ex præterito, & futuro, ſed hæc non ſunt realia; ergo neque tempus. Probatur minor, nam vel ſunt realia, in quantum præteritum & futurum, vel vt præſentia, primum patet eſſe falſum, quia vt præteritum, & futurum non exiſtunt actu; ergo non ſunt entia realia in natura rerum, ſecundum verò eſt impoſsibile, nam de eo, quod præſens eſt, verum eſt enunciare, quod nunc ſit; ſed de nulla parte temporis verum eſt vnquam dicere, nunc eſt præteritum, vel nunc eſt futurum: ergo neque vnquam ſunt realiter præſentia, & ex conſequenti, neque vt præſentia ſunt entia realia. Et ſi dixeris non eſſe 18
per ſe præſentia, ſed per inſtans copulans vtrumque, ex hoc ſequitur non eſſe entia realia per ſe, ſed per inſtans, quod eſt inſtans ſolum eſſe aliquid reale, non tempus. Probatur conſequentia, quia quod non eſt per ſe præſens, ſed per aliud, non eſt per ſe, ſed per aliud exiſtens, nec ens actu. Imò ſequitur non eſſe verè præteritum, nec vere futurum. Probatur conſequentia, quia non eſt verè præteritum, niſi quod verè pertranſiuit, neque verè futurum, niſi quod verè pertranſiet, ſed non pertranſit, niſi quod aliquando eſt præſens; ergo cum nunquam ſint per ſe præſentia, neque erunt per ſe præteritũ, neq; futurum, ſed ad ſummum ratione inſtantis, quod patet eſſe falſum.

Secunda opinio aſſerit tempus eſſe quidem ens reale, non tamen omninò completum realiter, ſed accipere complementum ab intellectu illud numerante ſecundum prius & poſterius. Ita Comment. 4. lib. Phyſ. Com. 131. Iandun. quæſt. 27. pro qua referuntur D. Thom. lectione vltima

vltima horum Commentariorum, & 1.p. quæſt.10.art.1. Ferra.1. lib. contra gentes, cap.19. Capreol.in 2.d.2. & ibidem Hiſp. Ianellus 4.lib.Phyſ.q.24.art. 2.& eam ſequuntur Conimb. & hac diſtinctione explicant. Tempus dupliciter conſideratur: primò, prout eſt continua quædam duratio motus: quo pacto ſicut motus non dependat ab intellectu, ſed ante operationem eius datur, ita etiam tempus. Secundò, prout definitur ab Ariſtotele, quod ſit *numerus motus ſecundum prius, & poſterius.* ab intellectu dependet, cum accipiente pro certis, ac definitis partibus, vt horis, diebus, aut menſibus ad menſurandos cæteros motus, & ideò non eſt ens reale, ſed rationis. Probatur hæc ſententia teſtimonio Ariſtotelis, qui cap.14. huius li. quæſiuit, an tempus dependeret ab anima: & reſpondit, quod cum ſit numerus, neceſſariò dependet à numerante, qui eſt intellectus, vel anima: vnde ſi anima non eſſet, nec daretur numerus, nec daretur tempus; ergo ſentit, tempus in ſecunda conſideratione non dari ante operationē intellectus, & ideò eſſe ens rationis. Probatur etiam ratione deducta ex his, quæ docet idem Ariſtoteles cap.11. nempe motum non eſſe numerum numerantem; ſed numeratum: ſed non datur numerus numeratus ante operationem intellectus actu numerantis; ergo nec datur ante illā tempus, & ex conſequenti erit ens rationis, quia nihil reale ponit intellectus in rebus numeratis per actualē numerationem. Secundò, quia duratio motus realiter eſt continua; ergo non ſit diſcreta, niſi per intellectum diſtinguentem partes priores, & poſteriores eius; nec etiam ſit numerus, quia numerus dicit diſcretionē, quare ab intellectu actu cognoſcente habet tempus, quod ſit numerus motus & ideò hoc modo conſideratum ens rationis eſt, & hoc eſt rationem eius complementum accipere ab intellectu.

Tertia opinio aſſerit tempus non ſolū vt durationem continuam, ſed etiam vt numerum motus ſecundum prius, & poſterius eſſe ens reale, darique ante operationem intellectus, à quo nullum prorſus complementum accipit. Ita Simplius 4. lib. phyſ. in digreſsione de tempore, D.Thom. opuſ. 44.cap.primo, Albertus Magnus 4. lib. Phyſ. cap. 3. & 10. Toletus quæſt.10. Pererius 12. lib. de principijs cap. 1. & plures alij, & hæc eſt probabilior ſententia, & magis conformis doctrinæ Ariſtotelis, & D. Thom. iuxta quā duabus concluſionib. reſpondetur quæſtioni. 20

Prima concluſio. Tempus non ſolum in imaginatione, vel apprehenſione datur, ſed verè exiſtens in natura rerum. Hæc eſt contra primam ſententiam, non ſolum repugnantem lumini naturali, ſed etiam lumini diuinæ fidei. Probatur primum, quia nòn ſolum Philoſophi omnes Platone, & Ariſtotele antiquiores, ſed hi etiam cum omnibus, qui poſt ipſos ſecuti ſunt, nec ſolum ſapientes, ſed rudes homines de tempore loquuntur tanquā de re aliqua in natura rerum exiſtente. Atq; etiam ſcholaſtici omnes in 2.d.2.& 1.par. quæſtione 10. Et ratio naturalis efficaciter probat, quia duratio realis non eſt aliud, quam permanentia rerum ineſſe reali actuali, & ideò non ſolum creaturis, ſed Deo tribuitur, quem Philoſophi æternum eſſe cognouerunt, ſed euidens eſt motum ſucceſsiuum dari in rerum natura, verumque habere eſſe reale, & realiter durare in eo: ergo habet realem durationem, ſed duratio motus eſt tempus: ergo datur in rerum natura: & non ſolum in apprehenſione intellectus. Nec ſolum datur motus realis, ſed vnus, qui realiter ſit altero velocior, vel tardior, magiſque aut minus duret; ergo datur vera, & realis

Digitized by Google

lis duratio motus, quæ eſt tempus. Quod verò oppoſita ſententia repugnet etiam lumini diuinæ fidei. Probatur ex principio Geneſis, vbi dicitur. *Deum feciſſe luminaria magna in firmamento cœli, vt diuiderent dies & noctes, & eſſent in ſigna, & tempora.* Et actuũ primo. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate.* Meritò ergo Pariſ. ſchola art. 119. erroris eam damnauit.

21 Secunda concluſio. Tempus nullum complementum accipit ab intellectu, ſed à parte rei datur ante operationem eius, tanquam verum ens reale, non ſolùm vt continua duratio eſt, ſed etiam, vt numerus motus. Hæc eſt contra ſecundam ſententiam, cuius veritatem vt intelligamus, duo explicanda ſunt de tempore. Primum, quæ ſit eſſentia eius. Secundum, quonam modo ei conueniat eſſe menſuram motus. Et eſſentia quidem temporis in eo poſita eſt ab Ariſtotele, quod ſit duratio ſucceſſiua motus, eſſe autem durationem ſucceſſiuam motus, habere ex priori, ac poſteriori motus, quia niſi percipiamus, ait, prius, & poſterius in motu, non percipimus durationem, vel tempus tranſiſſe, vt dormientibus accidit. Ex quo infert, durationẽ ex priori, & poſteriori motus inſurgere; putat igitur non ſolàm continuationem motus inferre durationem, ſed in quantum habet partes priores, & poſteriores, ita vt vna eius pars prius quam altera fluat, & niſi hoc haberet motus, nullam haberet durationem, etiamſi eſſet fluxus cotninuus inter duos terminos, à quo, & ad quem. Itaque diſtinctio partium motus ſecundum prius, & poſterius infert durationem: & hæc diſtinctio quædam diſcreto earum eſt, licet non ſit realis diuiſio, quia vbi vnum eſt prius, & aliud poſterius, ibi eſt aliqua ratio multitudinis, & ex conſequenti diſcretionis, quia multitudo diſcretionem dicit, talis autem diſcretio partium non eſt ſecundum quantitatem: cum non ſit realis ſeparatio, ſed ſecundum qualitatem, quia ratio prioris, & poſterioris modus eſt diuerſus earundem partium qualitati ſimilis, & cum ſecundum hos modos ſint diſtinctæ partes motus, cenſentur eſſe diſcretæ, hoc eſt, diſtinctæ ſecundum diuerſos modos, vel qualitates, reales quidem, quia realiter, & ante operationem intellectus verum eſt, vnam partem motus prius fluere, quam alteram, & propter hanc diſcretionem vocauit Ariſtoteles durationem temporis ex ea inſurgentem numerum motus ſecundum prius, & poſterius, non quidem numerum abſtractũ à rebus numeratis, qualis eſſe cenſentur, duo, tria, aut quatuor, quod ad res diuerſas numerandas applicamus, ſed numerum numeratum per illum, ſicut tres homines, vel tres lapides, quaſi diceret tempus eſſe numerum partium motus. Nec tamen intelligi debet eſſe numerum actu 22 numeratum, ſed aptitudine, quod eſt eſſe numerum numerabilem, in quantũ partes motus aptitudinem habent, vt diſtinguantur, & numerentur ab intellectu, ſecundum diſtinctionem, ac diſcretionem prioris, & poſterioris, & hæc numerabilitas conſtituit rationem realem, atq; eſſentialem numeri, vt vidimus in prædicamento quantitatis, non actualis numeratio, quæ nihil ponit in rebus numaratis præter extrinſecam denominationem numeratarum ab actu intellectus numerante; aptitudo verò, vt numerentur, quæ vocatur numerabilitas realis eſt, & intrinſeca in rebus numeratis, nec dependet ab intellectu operante, ſed ante operationem eius eſt, & ita partes motus, vt numerabiles ab intellectu ſecundum prius, & poſterius, inferunt durationem habentem quoque partes priores, & po-

le diuiditur in permanens, & ſucceſſiuum, ita exiſtentia realis, & actualis vtrique communis eſt, & vtrique enti conuenit iuxta propriam naturam. Vnde ſicut ens reale permanens habet totum ſuum eſſe ſimul, ſic etiam habet ſimultaneam exiſtentiam: & ſicut ens ſucceſsiuum non habet totum ſuum eſſe, aut totam ſuam entitatem realem ſimul, ſed in fluxu, ac ſucceſsione conſiſtentem, eodem modo non habet ſimultaneam exiſtentiam, ſed in fluxu, ac ſucceſsione poſitam: & quod de totali ente permanente, & ſucceſsiuo, eorumque exiſtẽtis dicimus, eodem modo intelligendum eſt de partibus eorum, quia cum totum componatur ex partibus, eundem modum eſſendi, eundemque modum exiſtentiæ habere debent, & cũ motus, & tempus entia ſucceſsiua ſint, & partes etiam in ſucceſsione conſiſtentes habeant, ſicut entitas realis eorum non eſt permanens, nec tota ſimul, ſed in fluxu, & ſucceſsione cõſiſtit, eodem modo eorum exiſtentia nec permanens eſt, nec ſimultanea, ſed in fluxu, & ſucceſsione conſiſtit, & eadem ratione entitas, & exiſtentia partium; & ſicut habent entitatem, & exiſtentiam fluentem, & ſucceſsiuam, ſic etiam præſentiam, ita vt nũquam ſit verum dicere de motu, & tempore, vel partibus eius nunc eſſe, ſed de præſenti fluere, neque nunc tranſire, ſed tranſire in fluxu, & ſucceſsione. Ex quibus intelligitur partes temporis per ſe eſſe præſentes præſentia ſucceſsiua, per ſe eſſe præteritas, & per ſe futuras, & nõ ſolum ratione inſtantis hæc habere, quãuis inſtans neceſſarium ſit, vt per illud copulentur, & fiant vnum tempus continuum, continuumque, atque ſucceſsiuum fluxum habeant.

26 Sed de inſtanti notandum eſt ſecundò quod ſicut ens entitas realis conſiſtit in indiuiſibili, & ideò tota ſimul eſt, ita etiam actualis eius exiſtentia eſt tota ſimul & quaſi permanens vtraq; vocari poteſt non quod permaneat, ſicut res aliæ, quæ dicuntur permanentes, quia inſtans mox deſinit, ſed quia non habet partes fluentes, permanẽs vocari poteſt entitas eius, atque exiſtentia: & ita intelligitur, quod ſicut entitas temporis ex diuiſibili, & indiuiſibili conſtat ſuo modo concurrentibus ad compoſitionem eius, & ex ſucceſsiuo, & quodammodo permanenti; ita exiſtentia totius temporis communicatur partibus per modum fluentis, ac ſucceſsiui, inſtantibus verò quaſi per modum permanentis explicatum, & eodem modo habent inſtantia præſentiam, præteritionem, & futuritionem ſimultaneum, atque etiam ſimultaneum tranſitum.

Ad primum argumentum primæ opinionis neganda eſt minor, quod partes temporis, & inſtantia non ſint entia realia. Et cum dicitur non exiſtere actu præteritum, & futurum, nec eſſe actu præſentia per ſe, diſtinguendum eſt; nam præſentia, & exiſtentia permanenti, aut tota ſimul, verum eſt, ſucceſsiua verò, & fluente falſum. Hanc enim non minus actualem habent, quam permanentia, licet non permanentem, ſed in fluxu, & ſucceſsione conſiſtentem, & per ſe quidem exiſtentia, atque præſentia ſunt, & non tantum per inſtans, quia per ſe fluunt, licet non ſine inſtanti ea copulante, & vnum tempus efficiente fluant. An verò inſtans vnum ſit, vel plura, dicetur quæſtione ſequenti, vbi etiam explicabitur, quomodo vnum non ſuccedat alteri proximè, ſed media parte temporis.

Ad ſecundum neganda eſt minor, & 27
cum dicitur præteritum, & futurum, vt talia non eſſe entia realia, verum eſt ſub tali reduplicatione, ex quo nõ ſequitur,

in motu, quod ſit via quædam continua, & ſucceſsiua à termino, à quo in terminum ad quem, non percipiemus durationem aliquam eius, quouſque percipiam⁹ habere partes priores, & poſteriores vt idem Ariſtoteles expreſsè docuit. Et ratio eſt manifeſta, quia, ſi vna pars prior eſt, & poſterior altera, non erunt ſimul, ſed neceſſe eſt moram aliquam trahere vtramque, & hæc mora eſt duratio temporis. Habet ſecundò tempus, quod poſsit menſurare motum, in quantum vti poteſt intellectus quibuſdam partibus eius, vt certus reddatur de quantite motus, vt horis, aut minutis. Et tertium quod habet eſt, actu menſurare motus, ſi eo actu vtatur intellectus ad menſurandum. Et ex his tribus, ſecundum, & tertium præſupponunt primum, quia prius eſt tempus eſſe durationem motus ſecundum prius, & poſterius, quam aptum eſſe ad menſurandum eũdem motum; & quia talis duratio eſt, talem habet aptitudinem; & conſequenter eſt prius, quam eſſe actualem menſuram. Tertium etiam præſupponit ſecundum, quia prius eſt tempus eſſe aptum ad menſurandum, quam actu menſurare. Ex his
30 etiam tribus, primum eſt, quod primò intelligimus in tempore, & ideò pertinet ad eſſentiam eius. Secundum eſt quaſi propria paſsio, & tertiũ accidens commune, & extrinſecum, quia poteſt adeſſe, & abeſſe tempori, ſalua eius eſſentia, vt conſtat, quando eo non vtitur intellectus ad menſurandum, & nihil reale in eo ponit, quod ſit actualis menſura, ſed ſolam denominationem extrinſecam. Secundum etiam, atque tertium ſolum conueniunt ſimpliciter durationi primi motus, quia ſola illa habet conditiones ad menſuram requiſitas, cæteris verò durationibus aliorum motuum ad ſummum poteſt conuenire impropria quadam ratione, & imperfectiſsima, per quandam attributionem ad illam, à qua menſurantur omnes. Ex quo intelligitur, aptitudinem ad menſurandum non eſſe communem proprietatem ex duratione procedentem, ſub ratione communi durationis, ſed particularem ex tali duratione vniformi, & regulari, atque eodem modo ſe habente ſemper, quod eſt, non eſſe proprietatem ſpecificam durationis, vel temporis, ſed indiuidualem talis durationis. Et propter hanc proprietatem menſuræ indiuidualem aſſeruit Ariſtoteles illam ſolam duratione eſſe tempus, quaſi per Antonomaſiam, & propterea, licet definitio temporis omni durationi conueniat (vt verba iacent) eã tamen ſoli durationi cœleſti accommodauit Ariſtoteles, vt ex verbis, atq; contextu huius capitis intelligitur.

Propterea dubitatum eſt ab expoſito- 3
ribus, ſecundum quam ex his tribus rationibus definitum ſit tempus ab Ariſtotele. Et prima opinio aſſerit ſecundum tertiam rationem tantum fuiſſe definitum, nempe, vt intellectus eo vtitur ſecundũ certas quaſdam eius partes multiplicatas ad menſurandum alios motus, vt horis, aut minutis. Quod eſt explicatum eſſe ſub ratione menſuræ actualis aliorum motuum. Vnde ſenſus definitionis eſt, tempus eſt numerus, id eſt menſura motus, ſecundum prius, & poſterius, & quia hæc ratio menſuræ actualis nihil reale ponit in eo, ſed ſolam denominationem extrinſecam, vel ſolam relationem rationis menſuræ intellectus, ideò aſſerit, tempus, vt definitur ab Ariſtotele, non eſſe ens reale, ſed rationis. Ita comment. 4. lib. Phyſ. comm. 102. & 103. quem ſequuntur Conimbric. cap. 14. huius lib. quæſtione prima, articulo ſecundo. Probant teſtimonio Ariſtotelis capite vndecimo, vbi ita ait. *Signum eſt autem, plus*

Digitized by Google

enim, & minus iudicamus numero, motum autem plurem, & minorem tempore, numerus itaque quidam tempus eſt. Quibus verbis tempus eſſe numerum motus per menſuram exponit. Et ratione probatur primò, quia numerus dicit diſcretionem, ſed tempus non eſt diſcretum realiter; ergo non poteſt ſumi pro numero, vt dicit realem diſcretionem, ſed ſolum factam per intellectum diuidentem tempus in certas quaſdam partes ad menſurandum motus, quod eſt ſumi numerum pro menſura. Secundò probari poteſt, quia non videtur tempus poſſe definiri eſſentialiter tali definitione, nam vel per prius, & poſterius intelliguntur partes motus priores & poſteriores, vel partes temporis, in quantum cauſantur ex partibus motus, non primum, quia ſi ita intelligantur, non erit tempus aliud, quam motus ſecundum partes priores & poſteriores conſideratus, & ideò ſicut motus eſt incompletum quid, & non prædicamentale, ſed ad poſtprædicamenta reijciendum inter modos rerum, & ſicut motus eſt quantum per accidens, ita etiam tempus, & vtrumq; patet eſſe falſum apud nos, qui cum communi ſententia tempus in prædicamento quantitatis collocamus, & alia ratione in prædicamento quando. Si verò intelligantur ſecundo modo, non poterit eſſe definitio eſſentialis; quia partes priores, & poſteriores temporis ſunt integrantes, partes integrantes non ſunt de eſſentia rei; ergo per illas nõ poteſt definiri eſſentialiter. Præterea, partes priores, & poſteriores temporis ſunt diſtinctæ; ergo copulantur diuerſis inſtantibus, ſed non poſſunt eſſe diuerſa inſtantia in tempore apud Ariſtotelem, expreſſè aſſerentem, quod vnicum ſit cap. 11. huius libri textu 124. ergo non definiuit tempus, vt durationem ſucceſſiuam, ſed vt menſuram omnium motuũ,

Secunda opinio tenet Ariſtotelem non
definiſſe tempus, vt menſuram motuum, 33
& propterea non ſumpſiſſe numerum in definitione pro menſura, ſed pro diſcretione partium motus ſecundum prius, & poſterius, in quo conſiſtit ratio durationis eſſentialis tempori, & ita definitionẽ eſſentialem eſſe. Ita D. Thom. opuſculo de tempore capite 2. Pererius libr. 12. capite ſecundo. Toletus quæſtione 12. huius libri. Et eſt communis ſententia Modernorum, & vera, ita vt oppoſita non poſſit defendi in doctrina Ariſtotelis. Probatur hoc ſecundum, quia Ariſtoteles capite vndecimo, huius libri dum definitionem à ſe aſsignatam exponeret, ait tempus non eſſe numerum, quo numeramus, ſed qui numeratur, ergo non accipit numerum pro menſura actiua aliorum, neque tempus ſub tali ratione definiuit. Probatur conſequentia, quia numerus, quo menſuramus alia, numerans eſt, non numeratus; numerus verò numeratus ſolam diſcretionem ſignificat rerum numeratarum, vt lapidum, vel hominum; ergo non poteſt apud Ariſtotelem ſumi numerus in definitione pro numerante, vel menſurante alia, ſed pro diſcretione partium priorum, & poſteriorum motus numerum numeratum conſtituentium. Nec poteſt definiri tempus ab Ariſtotele pro menſura motus, ſed pro numero partium eius ſecundum prius, & poſterius, in quo conſiſtit eſſentialis ratio durationis, & temporis.

Sed ratione probatur, quia eſſe men- 34
ſuram actiuam actualem, nec pertinet ad eſſentiam temporis, nec eſt propria paſſio eius, nec aliquid reale, vt fatetur oppoſita ſententia; ſed commune accidens; ergo Ariſtoteles per ſuam definitionem, nec eſſentiam temporis, nec aliquam eius proprietatem, ſed ſolum aliquod accidens commune, quod ei non conuenit,

niſi per operationem intellectus explicuiſſe, quod certè non eſſet explicare naturam temporis, vt per ſe patet, non eſt ergo ſuſtinenda oppoſita ſententia. Sed dicendum eſt, propriam eius eſſentiam explicaſſe, & ideò numerum non pro menſura, ſed pro diſcretione partium motus numeratarũ accepiſſe, in qua conſiſtit eſſentialis ratio durationis, & temporis.

Vt autem melius intelligatur noſtra ſententia, & argumenta oppoſita commodius ſoluantur, triplicem extenſionem diſtinguere debemus in motu. Primam, quam habet à mobili, vt ſubiecto, ſicut reliqua accidentia, nam alia pars motus eſt in capite, alia in pede. Secundam, quam habet à forma, vel termino, qui per eum acquiritur, vt à latitudine graduali qualitatis, ſi ſit alteratio; vel ab extenſione ſpatij, ſi ſit motus localis, & hanc extenſionem habet, vt eſt via, atque tendentia ſucceſſiua, & continua ab vno termino in alterum. Tertia tandem extenſio eius eſt, in quantum habet partes priores, & poſteriores moram trahentes, quod eſt extenſas eſſe ſecundum durationem, & hanc extenſionem habent à tempore, quod eſt duratio earum, & omnes iſtæ extenſiones conueniunt motui per accidens, quia omnes habet communicatas ab alio, primam à ſubiecto, ſecundam à termino, & tertiam à tempore. Tempus verò habet extenſionem partium intrinſecam, quia diuerſo modo eam accipit à motu, ac motus ab eo: duratio enim cauſatur à mobili medio motu, non vt cauſa, ſed, vt cauſatione, & ideò ſicut non habet eſſe ab eo formaliter, nec tanquam à cauſa efficiente, ſed tanquam à via, & tendentia ſucceſſiua habente partes priores & poſteriores, ita non ſumit ab eo extenſionem formaliter, ſicut ſumit ab eo motus; ſed habet à ſe formaliter, quamuis effectiuè eam recipiat à mobili, & à motu tanquam à cauſatione. Et ex hoc intelligitur, tempus eſſe quantum per ſe, licet motus ſit quantus per accidens, & tempus eſſe ens completum, & prædicamentale, licet motus ſit incompletum quid non pertinens ad prædicamentum, ſed ad poſtprædicamenta tanquam modus.

Ad teſtimonium Ariſt. reſpondeo, nu- 36
merum explicaſſe à poſteriori per menſuram, non tamen accepiſſe, niſi pro diſcretione partium ſecundum prius, & poſterius, in qua conſiſtit eſſentialis ratio durationis, & temporis. Ad primum argumentum diſtinguenda eſt minor de diſcretione reali quantitatiua, vel ſecundum diuerſos modos prioris & poſterioris, quæ poteſt appellari, diſcretio ſecundum qualitatem; & de prima verum eſt, quod partes temporis non ſint realiter diſcretæ; de ſecunda verò falſum, nam cum diſtinguantur realiter per rationem prioris & poſterioris, realiter etiam cenſentur diſcretæ, quemadmodum diſcretę eſſent partes corporis, diſcretione qualitatis, quarum vna eſt alba, alia nigra, quãuis eſſent continuæ ſecundum quantitatẽ & hanc diſcretionem prioris & poſterioris habent partes motus ſine dependentia ab intellectu actu operante, quamuis non ſine ordine ad illum potentem eas numerare: vnde numerum realem ſuo modo efficiunt, non quantitatiuum, ſed ſecundum quãtitatem, vt expoſitum eſt. Ad ſe- 37
cundum reſpõdeo, per prius & poſterius, in definitione intelligi partes motus priores, & poſteriores, ex quibus cauſatur duratio temporis modo iam explicato. Et dum dicitur tempus non eſſe aliud, quam partes motus, & diſtinguendum eſt conſequens, nam ſi intelligitur, non eſſe aliud formaliter, falſum eſt; ſi verò non

eſſe

Digitized by Google

eſſe aliud cauſaliter, verùm, quia medijs partibus motus prioribus, & poſterioribus cauſantur partes priores, & poſteriores durationis ex quibus formaliter cõſtat tempus, quod per partes motus priores, & poſteriores definitur. An verò realiter diſtinguuntur tempus, & partes eius à motu, & eius partibus, vel ſola ratione formali, poſtea examinabitur. Definitur ergo tempus per partes motus, potius quam per proprias, tanquam per notiores, & ex quibus melius intelligatur natura temporis; nec tamen ideò definit eſſe quidditatiua definitio, quia tempus intrinſecum ordinem dicit ad motum, qui non poteſt explicari, niſi per partes eius priores, & poſteriores, quæ licet ſint integrantes, & ideò non ſint eſſentiales, cõtinuis tamen, qualia ſunt tempus, & motus, eſſentialis eſt ordo ad partes integrãtes, & ideò per eas definiuntur, non tanquam per quid eſſentiale, ſed tanquam id per quod eſſentia intelligitur, & explicatur.

Dubium de inſtanti, an vnum ſit, vel plura in toto tempore.

38 VLtimum, quod in eodem argu. dicitur, petit, an vnũ ſit, nunc, vel momẽtum, aut inſtans (pro eodem, namque accipiuntur tria hæc) in toto tempore, vel plura. Et quod vnum ſit, videtur aſſerere Ariſt. cap. 11. huius lib. text. 14. vbi comparat nunc reſpectu temporis, cum mobili reſpectu motus, ſed mobile eſt idem in toto motu; ergo inſtans erit idem in toto tempore ex mente Ariſt. Dicendum tamẽ eſt plura eſſe, ſicut indiuiſibilia cuiuslibet alterius continui plura ſunt. Et hæc eſt expreſſa ſententia Ariſt. cap. 12. textu 100. vbi ſic ait. *Tempus verò numerus eſt, non quo numeramus, ſed qui numeratur, quod quid prioris, & poſterioris ratione, aliud ſemper, aliud, quam eſſe accidit, quoniam, & momenta alia ſunt, & alia.* Et ratione probatur primò, quia tempus continuum eſt; ergo diuiſibile in partes realiter diſtinctas, ſicut linea, vel ſuperficies, ſed partes temporis copulãtur inſtanti indiuiſibili; ergo diuerſę partes reales, copulabuntur diuerſis inſtantibus. Probatur conſequẽtia, quia repugnat idem indiuiſibile copulare partes realiter diuerſas. Secundò, quia ſi vnum eſſet inſtans in toto tempore, cum tempus fluat ſemper, illud idem indiuiſibile permaneret immobile, alioqui non poſſet omnes partes fluentes continuare, permanere autem pugnat cum natura eiuſdem inſtantis, quod mox extinguitur; ergo pugnat cum natura temporis fluente vnicum tantum eſſe inſtans.

Teſtimonium Ariſtotelis, ex quo deducitur argumentum pro oppoſita parte, diuerſis modis exponitur à diuerſis, quibus omiſſis reſpondeo. Ariſtotelem non ſumere, nunc, dum illud comparat cum mobili, pro inſtanti aliquo temporis copulante partes eius, ſed pro duratione correſpondente eidem mobili ſecundum ſubſtantiam, quæ indiuiſibilis eſt, & tota ſimul, ſicut inſtans temporis, habet tamẽ eſſe permanens, ſicut ſubſtantia, cuius eſt duratio. Hanc igitur per, nunc, ſignificatam comparat cum mobili in hoc, quod ſicut mobile idem permanens in motu fluit per ſpatium, & ex fluxu eius relinquitur ſucceſſio continuata motus, ita duratio eius indiuiſibilis eadem permanens fluit per partes priores, & poſteriores totius motus, & ex fluxu eius relinquitur duratio continuata, habens partes priores, & poſteriores copulatas inſtãtibus, eo modo, quo imaginatione apprehẽdunt Mathematici, ex ductu puncti per planitiem relinqui veſtigium cõtinuum, & diuiſibile ſecundum longitudinẽ continua- 39

tinuatam punctis. Itaque non loquitur Ariſtoteles de, nunc, pro inſtanti temporis, dum aſſerit idem fluere per totum tempus, ſed de duratione indiuiſibili mobili propria; & inſtanti temporis valdè ſimili, nam de eodem inſtanti, quo copulantur partes temporis expreſsè docuiſſe vidimus, non vnum, ſed plura eſſe in tempore.

QVAESTIO III.

An vnum ſit tempus, vel plura.

40 DVplex eſt vnitas, numerica, & ſpecifica, & de vtraque procedit quæſtio: cuius ſenſus eſt, an tempus ſit vnum numero, atque etiam ſpecie vnum, & prius de vnitate numerica agendum eſt, deinde de vnitate ſpecifica.

De vnitate numerica temporis.

ET circa vnitatem numericam, duplex eſt opinio. Prima aſſerit, tempus eſſe vnum numero. Ita Commentar. quarto, libro Phyſicorum, Comment. 132. & ibidem Alexander, Albertus Magnus capite vltimo eiuſdem libri ad finem. Ferrar. quæſtione vltima, Sotus quæſtione quarta, D.Thom. lect. vltima, & prima part. quæſt. 10. articulo ſexto, Duran. in 2. diſt. 2. quæſtione ſecunda, & probatur teſtimonijs Ariſtotelis cap. 10. 13. & 14. huius libr. Quibus locis agens de vnitate temporis docet eſſe vnum, quamuis plures ſint motus. Præterea in ſolo motu primi mobilis ponit durationem temporis, qui cum ſit vnus numero, vnum etiam numero erit tempus ex mente illius. Probatur etiam ratione, quia ad tempus pertinet eſſe menſuram motuum, vt docet Ariſtoteles ipſe, & concedunt omnes, ſed ratio menſuræ vni tantum durationi vniformi, & regulari, atque eodem modo ſe habenti ſemper, conuenit, quæ eſt duratio primi motus; ergo vnum numero erit tempus, ſicut primus motus, cuius duratio eſt, vnitatem numericam habet.

Secunda opinio plura ponit tempora 41 ſecundum numerum, iuxta pluralitatem numericam motuum, & omninò docet tot eſſe tempora numero diſtincta, quot ſunt motus numero diuerſi, non ſolum cœlorum, ſed inferiorum corporum, nec ſolum locales, ſed alterationis, & augmentationis. Ita Themiſt. & Simpl. ſuper tex. 132. huius lib. Iandun. 4. li. Phyſ. q. 22. Greg. in 2. d. 2. quæſt. 1. & cum eo cæteri Nominales. Et eandem ſequitur expreſsè D. Auguſt. in 11. lib. confeſ. cap. 32. his verbis. *Audiui à quodam homine docto, quod Solis ac Lunæ ac Syderum motus ipſa ſint tempora & anni, cur enim non potius omnium corporum motus ſint tempora, an verò ſi ceſſarent cœli lumina, & moueretur rota figuli, non eſſet tempus, &c.* Probatur teſtimonio Ariſtot. cap. 10. huius libri, vbi cum quæſiſſet, an tempus ſit vbiq;, reſpondit vbique eſſe, quia vbiq; aliquis motus, ſed conſtat motum cœli non eſſe vbiq;: ergo ſentit Ariſt. non eum tantum eſſe tempus ſed etiam durationes aliorum motuum: & capite 13. 14. vbi docet non eſſe plura tempora, ſed vnum, vtitur exemplo numeri, dicens ſeptem equos diſtinctos eſſe à ſeptem hominibus, & tamen non plures numeros, nec plures ſeptenarios efficere, ſed vnum. Ex quo tale argum. ſu- 42
mitur. Sicut ſe habent ſeptem homines, & ſeptem equi ad numerum, ita plures motus ad tempus: ſed illi efficiunt plures ſeptenarios numero diſtinctos, licet ſub eodem numero ſeptenario ſecũdum ſpeciem comprehendantur; ergo plures etiã motus efficient plura tempora numero diſtincta, licet comprehendantur ſub eodem tempore ſecundum ſpeciem. Secun-

Digitized by Google

dò, p: obatur ex definitione temporis, nã quilibet motus habet partes priores, & poſteriores, non minus, quam motus cęli; ergo ſicut partes priores, & poſteriores illius motus inferunt durationem, quæ eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius, & ideò eſt tempus: ita partes priores, & poſteriores cuiuſque motus inferent durationem, quæ ſit numerus eius ſecundum prius, & poſterius, & ex conſequenti, quæ ſit tempus, quare tot erunt durationes, quot motus, & tot etiã tempora. Quod præſertim verum eſſe probaretur, ſi ceſſaret motus cœlorum, & mouerentur corpora ſublunaria, quorum motus propriam, & formalem haberent durationem, non minus, quam eã habet motus cœlorum, ſed duratio motus eſt tempus; ergo alia darentur tempora, præter durationem motus cœli, & eadem dabuntur modo, quare non erit vnũ numero tempus, ſed plura.

43 Noſtra ſententia duo aſſerit. Primum, ſi tempus conſideretur ſecundum eſſentialia, non eſt vnum numero, ſed tot ſunt tempora numero diſtincta, quot motus. Hoc probant efficaciter argum. ſecundæ opinionis, quæ hoc modo intellecta vera eſt. Secundum, ſi tempus accipiatur ſecundum rationem menſuræ, vnum numero eſt ſimpliciter loquendo, licet ſecundum quid tot etiam ſint tempora ſub conſideratione hac, quot motus. Pro cuius explicatione notandum eſt, quod proprietates menſuræ perfectiſsimè conueniunt motui primi mobilis, qui regulariſsimus eſt, eodem modo ſemper ſe habens: cum tamen motus ſublunariũ corporum modo ſint veloces, modo tardi, ita vt vnus, & idem ſecundum diuerſas partes hanc variationem patiatur. Eſt etiam motus ille perquã breuiſsimus, quod maximè pertinet ad rationem menſuræ, & propterea motus orbium inferiorum, qui tardiſsimi ſunt, non ſunt ad menſurã accommodati, ſed nec omnino vniformes, nã cũ rapiãtur à primo mobili, raptus ipſe nonnullam etiam variationem circa eos cauſat. Deinde frequentior vſus temporis eſt apud omnes pro menſura aliorum motuum, & ideò frequentius etiam accipitur ſecundum rationem menſuræ, quam ſecũdum eſſentialem: & quia ratio menſuræ illi ſoli motui conuenit ſimpliciter, ita vt ab eo menſurentur, non ſolũ cæteri motus, ſed durationes eorum, ſola eius duratio in communi modo loquendi, quaſi per antonomaſiam dicitur tempus: & in hoc ſenſu verum eſt vnicũ duntaxat eſſe tempus, vt aſſerit prima opinio, quæ in hoc ſenſu intelligitur ab eiſdem auctoribus, in quo etiam intelliguntur teſtimonia Ariſt. pro eadem opinione adducta.

Et ſi dicas menſuram ſaltem pro aptitudinali eſſe propriam paſsionem temporis, ſed hæc ſolum conuenit ſimpliciter motui primi mobilis; ergo etiã eſſentia tẽporis ſimpliciter ei ſoli conueniet, quare non ſolũ ſub ratione menſuræ vnicum erit tẽpus, ſed etiam ſub ratione eſſentiali numeri, quod eſt cõtra primũ dictum noſtræ ſententiæ. Reſpondeo menſuram paſsiuam, quæ eſt menſurabilitas, eſſe propriam paſsionẽ ſpecificam tẽporis, & ideò omnibus durationibus conuenire, quia omnes ſunt menſurabiles ab alijs, vel ſaltẽ partibus, aut aliqua earum multiplicata menſurari poſſunt, atq; etiã à poſteriori per motũ, vt docuit Ariſt. menſura verò actiua ſimpliciter ſumpta proprietas indiuidualis eſt primi motus, non ſpecifica, & ideò licet ſoli huic motui conuenit, non ſequitur eſſentiam temporis ei ſoli conuenire ſimpliciter. Et hæc doctrina ſoluit argument. primæ opinionis. 44

De vnitate ſpecifica temporis.

Ex

EX dictis circa vnitatem numericam temporis difficilis efficitur vnitas ſpecifica eius, nam ſi tempora multiplicantur ſecundum diuerſitatem motuum, cum conſtet motus ſpecie diſtingui, nempe alterationem, augmentationem, & motum localem, diſtinguētur etiam ſpecie tempora, imò etiam inter motus locales cœleſtium corporum, & ſublunarium probabile eſt dari differentiam ſpecificam, vt inter eos, qui fiunt ab Occidēte in Orientem, & eum qui fit ab Oriente in Occidentem, atque etiam inter motus ſurſum, & deorſum; ergo durationes horum motuū diſtinguentur ſpecie. Præterea in Angelis dantur operationes ſucceſſiuæ, per quas ſucceſſiuè applicant ſuam virtutem ad mouendum corpora, & in nobis, per quā ſucceſſiuè intendimus virtutes, & operationes iſtæ ſunt ſpirituales, cum pertineant ad intellectum, & voluntatem; ergo correſpondent eis durationes ſucceſſiuæ ſpirituales ſecundum partes priores, & poſteriores, quas licet non habeant ſecundum ſubſtantiam, vel quantitatem, quia ſpiritualia conſiſtunt in indiuiſibili: habent tamen ſecundum gradus intēſionis in ordine ad effectum, vel ſecundum modum applicationis ad corpora, ſed ſpirituales iſtæ operationes diſtinguuntur ſpecie à motibus corporū; ergo durationes eis correſpondētes (quæ ſunt tempora) ſpecie diſtinguentur. Secūdò, quia ſi durationes diuerſorum motuum non diſtinguuntur ſpecie, ſed ſolo numero, dabuntur multa accidentia ſolo numero diſtincta ſimul in eodem ſubiecto, cum contingat idem corpus ſimul moueri diuerſis motibus ſecundum ſpeciem, vel alteratione, augmentatione, & motu locali, ſed conſequens eſt falſum; ergo falſum eſt etiam, quod tempora non diſtinguantur ſpecie.

46 Ex oppoſita verò parte videtur eiuſdem eſſe ſpeciei omnia tempora. Primò, quia Ariſtot. materialiter tantum diſtinguit tempora per diuerſos motus, ſicut materialiter diſtinguuntur numeri, per diuerſas res materiales, quę numerantur, vt vidimus, ſed diſtinctio materialis non poteſt eſſe ſpecifica; ergo nec tempora diſtinguentur ſpecie ex mente illius. Secundò, quia duratio non ſequitur motum ſecundum rationem ſpecificam alterationis, vel motus localis, nec ſecundum, quod ad hunc, vel illum terminum ſpecie diſtinctum tēdit per eum mobile, ſed ſecundum communem rationem prioris & poſterioris, per quam euidens eſt, non diſtingui ſpecie, ſed potius conuenire, ergo nec durationes conſequētes eos ſub hac ratione poterunt diſtingui ſpecie. 47

Noſtra ſententia duo aſſerit. Primum, omnes durationes corporeorum motuū eſſe eiuſdem ſpeciei. Hoc probant efficaciter argum. ſecundæ partis, quorum efficacitatem explico hoc exemplo. Quantitas ſequitur naturam corporum, nō ſub ratione ſpeciali, per quam diſtinguūtur, ſed ſub ratione communi, qua capacia ſunt trinæ dimenſionis: & quia capacitas hæc eiuſdem rationis eſt in omnibus corporibus, quantitas etiam eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus, & ſolo numero diſtincta, ſed eodem modo duratio ſequitur motum ſecundum quod habet partes priores, & poſteriores: quæ ratio eiuſdem prorſus conditionis eſt in omnibus motibus, ergo duratio ipſa, quæ eſt tempus, eiuſdem erit ſpeciei. Secundò dicimus, durationem ſucceſſiuam ſpiritualem ſpecie diſtingui à corporeis, propter diuerſum modum eſſendi, quem habent ſpiritualia, non ſolum ſub ratione communi, ſed ſub ratione prioris, & poſterioris, nam operationes rerum ſpiritualiū partibus carent formaliter, & ſolum habent gradus quoſdā intēſionis ex diuerſo mo-

Digitized by Google

do,quo applicatur virtus indiuiſibilis agentis ad operandum,aut mouendum aliud eminenter eos continens; ergo etiá ex modo prioris, & poſterioris diuerſæ ſunt à motibus corporum, quare duratio eas conſequens, diuerſæ ſpeciei erit.

48 Ad primum argum.affirmatiuæ partis diſtinguendum eſt antecedens, nam durationes non multiplicantur pro diuerſitate ſpecifica motus, ſicut nec eos ſequuntur,vt ſpecie diſtinctos,ſed vt conueniunt in eadem ratione atoma prioris, & poſterioris,ſed ſolum multiplicantur pro multiplicatione eorum numerica,& ideò ſolo numero diſtinguuntur, nó ſpecie. Aliud verò,quod in eodem argu.dicitur de operationibus Angelorum, non eſt contra noſtram ſententiam, ſed potius probat ſecundum,quod aſſerit.

Ad ſecundum diſtinguendum eſt conſequens,quia ſubiectum durationis, aut temporis duplex eſt,proximum & remotum:proximum eſt motus, quem ſequitur:remotum verò mobile ipſum, cui inhæret motus,& cum vnum motum tãtum ſequatur vnica duratio ei inhærens, tanquam proximo ſubiecto,vnicum tantum eſt accidens numero in vno ſubiecto proximo; in ſubiecto verò remoto plura ſunt,etiam ſolo numero diſtincta, ſed hoc nullum eſt inconueniens.

QVAESTIO IV.

An tempus diſtinguatur realiter à motu, & quæcunque alia duratio creata à re durante.

49 DVratio conuenit rebus ratione exiſtentiæ actualis, quam habent in rerum natura:& cum actualis exiſtentia omnibus ſit communis,ſiue ſubſtãtiæ ſint, vel accidentia, & ſiue ſubſtantiæ ſint,vel accidentia corporea aut ſpiritualia, ideò communis eſt difficultas de omnibus, an duratio cuicunq; propria ſit entitas realis diſtincta à propria eius exiſtentia actuali, vt æuum ab actuali exiſtenti Angeli, duratio propria ſubſtantiæ corporeæ ab eius exiſtentia, duratio etiam accidentium ab eorum exiſtentia, & cum tempus ſit duratio motus, an diſtinguatur realiter ab ea,vel ſola ratione.

Prima opinio non ponit diſtinctionem realem inter durationem,& exiſtentiam rei,& ideò neq; inter tempus,& exiſtentiam motus,ſed ſolum rationis ratiocinatæ habentis fundamentum in re. Ita Scotus in 2.d.2.quæſt.2.& quodlib.6. Baſolius eadem diſt.quæſt.1. Gabr. Greg. & Ocham. q.10. P. Pererius lib.12.cap.2. & cap. quinto,P. Suarius Thom.2. Metaph. diſput.50.ſectio.2. num.5. & ſect.9. num. 1. qui de omni duratione vniuerſaliter loquuntur, ſed de ſolo tempore idem ſentiunt Duran. in 2. diſt.2. quæſt.3. numero 14.Caietan.1 part. quæſtione. 10. articulo quinto & ſexto,Tolet. q.13. huius libri. Probatur primò de omni duratione,quia duratio rei non eſt aliud, quam permanentia in eſſe, vel continuatio eiuſdem eſſe,ſed permanentia in eſſe non eſt aliud eſſe,vel alia entitas diſtincta ab eodem eſſe,ſed quaſi idem eſſe, vt conti- 50
nuatum;ergo non eſt diſtincta realiter ab actuali exiſtentia rei durantis. Probatur minor ſimul cum conſequentia, ex creatione,& conſeruatione cuiuſcunque rei creatæ,de quibus tenet communis ſententia non eſſe actiones realiter diſtinctas,ſed ſola ratione,ex eo,quod creatio terminatur ad eſſe rei; conſeruatio verò non eſt aliud,quam continuatio eiuſdem eſſe;ergo idem eſt iudicandum de exiſtentia rei,& eius duratione. Secundò, quia vniuerſaliter verum eſt non diſtingui realiter ea,quæ ſeparari non poſſunt, etiam per potentiam Dei abſolutam, & eo ipſo, quod ſeparari poſſunt,realiter diſtin-

Digitized by Google

diſtingui, ſed nec res actu exiſtens extra cauſas poteſt ſeparari à propria duratione, nec propria duratio ab ea; ergo non diſtinguuntur realiter. Et duæ iſtæ rationes etiam probant de tempore reſpectu motus.

51 Sed probatur ſpecialiter de illo, teſtimonio Ariſt. & alia ratione. Ariſt. enim 4. lib lib. Phyſ tex. 58. his verbis aſſerit, nō diſtingui tempus realiter à motu. *Eſt autem prius & poſterius ipſorum in motu, id quidem, quod cũ, motus eſt, eſſe tamen ipſi alterum, & non motus.* Ratione verò, quia tempus eſt numerus motus, non numerans, ſed numeratus, ſed numerus numeratus non eſt alia entitas realis à reb. numeratis, ſed ſolum addit ſupra illas ordinem prioris, & poſterioris, vt numerus ternarius lapidũ, non eſt res alia ab ipſis, ſed tres ipſi lapides, vt numerabiles ſecũdum prius & poſterius; ergo nec tempus erit alia entitas

53 realis, præter partes motus, vt numerabiles ſecundum prius & poſterius.

Secunda opinio diſtinguit tempus, & quamlibet durationem rei creatæ ab actuali exiſtentia eius, diſtinctione reali, non quidem qua diſtinguitur vna res ab alia, ſed qua diſtinguitur modus à re, quæ diſtinctio ſolet vocari ex natura rei: ita vt tempus ſit entitas realis modalis diſtincta ab actuali exiſtentia rerum. Ita Rich. in 2. d. 2. art. 1. qu. 2. concl. 3. Maior. quæſt. 2. Argent. q. 1. art. 1. Henr. quodlib. 3. quæſt. 11. Iauel. q. 10. huius lib. atq; etiam Conimb. cap. 14. quæſt. 14. art. 1. & 2. & Sotus quæſt. 4. concluſ. 3. & 4. qui fatentur diſtingui ante operationem intellectus, quamuis negare videantur diſtinctionem realem, aut ex natura rei, in quo non video, quonam modo ſibi conſentire poſſint auctores iſti. Ita etiam videtur ſentire D. Thom. in 2. d. 4. quæſt. 1. artic. 2. & 1. part. quæſt. 10 art. 6. vbi non ſolùm de tempore, ſed de æuo Angelorum docet diſtingui ab Angelis, & motu, tanquam menſura à rebus menſuratis, & tanquam accidentia à propriis ſubiectis, & hæc ſententia videtur nobis probabilior.

Probatur primò vniuerſaliter de omni duratione, quia duratio rei præſupponit actualem exiſtentiam eius, quam habet ex vi ſuæ productionis extra cauſas, atque etiam permanentiam vel continuationem in ea, quæ eſt conſeruatio eius; ergo eſt accidens reale rei durantis. Probatur conſequentia, quia nulla res creata durat per ſuam ſubſtantiã, ſed ſolus Deus. Durat igitur per aliquod accidens reale. Probatur iterum conſequentia, quia ante operationem intellectus durat, & ideò realiter durat, non per ſuam ſubſtantiam; ergo per realem durationem ei accidentalem: itaq; duratio eſt accidens reale ſubſtantiæ durantis, ſed repugnat accidens reale eſſe eandem entitatem cũ ſubſtantia; ergo repugnat durationẽ eſſe idem realiter cum ſubſtantia rei durantis. Probatur minor, quia ſubſtantia eſt entitas realis per ſe; accidens verò entitas realiter inhærens ſubſtantiæ; ergo ſunt entitates diſtinctæ, alioqui eadem entitas eſſet per ſe realiter, & inhæret realiter alteri, & eadẽ entitas realis inhæreret realiter ſibi ipſi, & vtrumq; eſt apertè falſum. Nec ſoluitur hoc argumentum, ſi dicatur ſufficere diſtinctionem rationis, vt accidens, vt ſic diſtinctum ab intellectu dicatur inhærere ſubſtantiæ. Quia duratio rei datur ante operationem intellectus, & ante illam dicitur res durare, & realiter durare; & duratio eſt accidens, & reale accidens; ergo ante operationem intellectus dantur entitas realis ſubſtantiæ, & durationis, & illa eſt per ſe, & hæc in alio; ergo inhæret ante operationem intellectus: vel dicendum eſt ante illam eſſe eandem entitatem per ſe, & in alio, quæ falſa ſunt, quare non poſſunt argum. ſoluere.

 Secun-

53 Secundo probatur ex attributis diuinis, quæ in doctrina D. Thom. communiter in ſchola recepta, non diſtinguuntur ex natura rei inter ſeſe, & ab eſſentia, aut eſſe diuino; ſed ſolum diſtinctione rationis ratiocinatæ habente fundamentum in re ipſa, hoc eſt, in eiſdem diuinis attributis, non vt ſunt in Deo ipſo, ſed vt comparantur ad creaturas, in quibus inueniuntur eadem diſtincta realiter. Gratia exempli, ſapientiam & potentiam diſtinguimus in Deo inter ſe, & ab eſſe diuino, quia fundamentum reperimus non in Deo ipſo, in ſe quidem ſimpliciſſimo, ſed in creaturis, in quibus potētia eadem, & ſapientia inueniuntur realiter diſtinctæ, ſed æternitas eſt vnum ex attributis diuinis ſic diſtinctum à diuino eſſe, non vt eſt in ſe, ſed comparatum ad creaturas, in quibus ſimilia reperiuntur diſtincta, ſed ſimilia non poſſunt eſſe alia, niſi duratio creata, & eſſe creatum, cuius eſt; ergo hęc diſtinguuntur realiter in creaturis, vel illa non poſſunt diſtingui ratione ratiocinata in Deo.

54 Probatur autem ſpecialiter de tempore, quod diſtinguatur à motu; ratione deducta ex quodam teſtimonio Ariſtot. 4. libro Phyſ. cap. 11. vbi non ſolùm aſſerit tempus non eſſe motum, ſed probat hac ratione. Motus eſt tardus, aut velox, ſed tardum eſſe, aut velox non poteſt conuenire tempori; ergo diſtincta ſunt. Probat minorem, motus dicitur tardus, aut velox, quia in minori vel maiori temporę fit per idem ſpatium, ergo tarditas, aut velocitas eis ſumitur ex tempore, quare non poteſt tempori conuenire, cum nec à ſeipſo ſumi poſſit, ex quibus ita arguo, Motus eſt velox, vel tardus realiter, & ante operationem intellectus, & non tempus, ſed tarditas, & velocitas ſunt modi reales eius, qui non conueniunt realiter tempori; ergo diſtinguuntur realiter; quemadmodum ſi vna qualitas intenditur, aut remittitur realiter, & non alia, euidenter ex eo colligitur eſſe realiter diſtinctas. Et confirmari poteſt, atque explicari ſimul hoc modo. Quæcunq; ita ſe habent, vt realem variationem patiatur vnum, & non aliud, diſtinguuntur ex natura rei, ſed ita ſe habent tempus, & motus; ergo ex natura rei diſtinguuntur. Probo minorem, quia ſi duo motus fiant per idem ſpatium, etiamſi vnus ſit velocior altero, habent eādem extenſionem, & tamen inæqualis eſt duratio vtriuſque. Et rurſus ſi vnus fiat per ſpatium maius, ſed velocior ſit, habebunt æqualem durationem, & tamen inæqualem extenſionem, ſicut inæqualis eſt extenſio ſpatij, à quo extenduntur; ergo neceſſe eſt diſtingui ex natura rei: cum vera ſint hæc ante operationem intellectus, & ſine dependentia ab illa.

Ad primum argumentum diſtinguenda eſt maior, quod duratio non ſit aliud, quam permanentia in eſſe, nam permanentia in eſſe dupliciter ſumi poteſt. Primo, pro actuali dependentia ſubſtantiali ab agente non interrupta: in qua acceptione idem eſt, ac conſeruatio rei, quam ſequitur duratio; quare alio modo ſumitur pro continuata dependentia accidentali, quæ ex continuata ſubſtantiali ſequitur, & hæc conuertitur cum duratione, & cauſatur à permanentia in eſſe per dependentiam ſubſtantialem continuatam: & propterea diſtinguitur realiter ab alia. Et ratio huius diſtinctionis eſt, quia ſicut creatura non durat per ſuam ſubſtantiam, nec per ſuum eſſe, ſed ſolus Deus: ita nec durat formaliter per dependentiam ſubſtantialem à Deo, ſed per accidentalem ab ea cauſatam. De prima igitur permanētia in eſſe falſa eſt maior, quod duratio non ſit aliud, quam permanentia in eſſe, alioqui duratio eſſet realiter con- 55

Digitized by Google

ter conſeruatio rei, quod eſt falſum, vera autem de ſecundo, ſed ex ea non ſequitur durationé, non diſtingui realiter ab eſſe rei, ſed diſtingui potius, vt per ſe patet.

96 Ad ſecundum de ſeparatione diuerſo modo reſponderi ſolet à diuerſis, ego verò reſpondeo, negando illam vniuerſalem propoſitionem, quod ſeparari poſſint neceſſariò illa, quæ diſtinguuntur ex natura rei, quia poteſt eſſe intrinſeca dependentia vnius entitatis ab alia, vel neceſſaria coniunctio vnius cum alia, nam relatiua diſtinguuntur realiter, & non poteſt vnum eſſe in rerum natura ſine alio, præſentia quoq; ad ſpatium, verum, vel imaginarium, eſt modus diſtinctus ex natura rei à re præſente, & non poteſt ab ea ſeparari, nec poteſt res aliqua eſſe in rerum natura ſine illa, præſertim apud Modernos plures, ex his, qui oppoſitam ſententiam defendunt; ita ergo dicẽdum eſt tempus neceſſariam habere dependẽtiam ex priori & poſteriori motus, & motum non poſſe habere partes priores & poſteriores, quin ex eis inferatur duratio, ſed ex hoc non ſequitur, quod non ſit entitas realis diſtincta à motu.

QVAESTIO V.

An, & quomodo motus, & mobilia dicantur eſſe in tempore.

97 VT melius intelligatur quæſtio præſupponendum eſt, quid eſt eſſe in tempore, vt ex eo deducere poſſimus, quæ dicantur eſſe in tempore, & quæ à tempore abſolui, vel in eo non eſſe. Ariſt. cap. 12. huius libri, tex. 114. aſſerit eſſe in tempore idem eſſe, quod menſurari tempore. Ex quo ſequitur primò, ſolum motum eſſe per ſe primò in tempore, quia ſolus motus per ſe primò menſuratur tempore, cuius ratio euidẽs eſt, quia tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius; ergo ea ſolum poſſunt eſſe in tempore, quæ aliquo modo habent prius & poſterius, ſed ſolus motus per ſe primò hæc habet, ſicut ſolus ipſe per ſe primò habet ſucceſsionem partium; ergo ſolus motus per ſe primò dicitur eſſe in tempore. Secundò ſequitur immobilia nõ eſſe in tempore, vt Deum & Angelos, ſi ſecundum ſe conſiderentur, nam vt mouent corpora & mouentur ipſi, in tempore eſſe dicuntur, verè quidem, ſi per verũ motum in ſeipſis receptum mouentur, vel ſolum per extrinſecam denominationem à motu corporum ſecundum diuerſos modos opinandi. Secundò ſequitur, non eſſe in tempore ea, quæ ſemper ſunt, & nullam habent variationẽ in ſuo modo eſſendi, vel ſemper non ſunt abſque vlla variatione. Primi generis ſunt neceſſariæ veritates, in neceſſaria connexione prædicatorum fundatæ, vt hominem eſſe rationalem, vel riſibilem. Secundi generis ſunt impoſsibilia, vt hircocernus, vel chimæra. De vtriſque autem docuit Ariſtoteles, quod non ſint in tempore, ſed ab eo abſoluantur cap. 12. huius lib. quia quæ ſunt in tempore, aliquam patiuntur variationem ratione ſui vel ſaltem ratione ſui motus, ſed hæc nullam patiuntur variationem, ſed à motu abſoluuntur; ergo etiam abſoluũtur à tẽpore & nõ dicuntur in eo eſſe. Ter. ſequitur, corpora cæleſtia eſſe in tẽpore ratione ſuorũ motuũ, quamuis ſubſtantia eorũ ſecundum ſe non ſit in tẽpore, ſed aliã habeat menſurã indiuiſibilẽ, & totam ſimul, nempe æuũ. Quod verò ratione motus ſint in tẽpore, probatur, quia motus eorũ tẽpore menſuratur; ergo ipſa etiã ratione mot⁹ menſurabũtur tẽpore, & in eo erunt. Antecedẽs probo, quia motus inferiorũ cœlorum, ſaltem ſecundũ partes præſentes, & præteritas mẽſurantur per durationẽ motus primi mobilis, per quam cognoſcimus quan-

quantum durauerit motus proprius eorum, imò etiam quantum ſit duraturus; motus verò primi mobilis propria etiam duratione menſuratur ſecundum ſe totum, realiter quidem, ſi diſtinguatur ab ea ex natura rei, vel ſaltem ſecundum rationem, & ex natura rei menſuratur ſecundum partes, ita vt per vnam partem durationis poſsimus menſurare aliam partem motus.

Quod verò dixit Ariſt. cap. 12. ea, quæ ſunt in tempore ab eo contineri, ab eo vinci, & ſuperari, & tandem ab eo confici, non de omnibus, quæ ſunt in tempore intellexit, ſed ſolum de his, quæ ſunt in tempore dependenter ab eo, in quantum dependet etiam ſuum eſſe à motu per ſe, qualia ſunt corruptibilia: cœleſtia verò non ſunt in tempore per dependentiam à motu: cum conſtet nō dependere ab eo in eſſe, neque in conſeruari, & ideò neq; dependent à tempore.

His igitur tanquam certis præſuppoſitis, ſolum poteſt eſſe quæſtio de his, quæ motui quidem, & tempori ſubijciuntur, ab eo patiuntur, & tandem conſumūtur, ex alia verò parte habent totum ſuum eſſe ſimul, & non in ſucceſsione conſiſtēs, an dicantur eſſe in tempore, & ab eo mēſurari, non ſolum ratione ſuorum motuū, ſed etiam per ſuum eſſe immediatè, vel ſolum dicantur eſſe in tempore ratione motus, ſed eorum ſubſtantiam aliam habere durationem indiuiſibilem diſtinctam à tempore, per quam proximè menſuratur, & non per tempus, niſi ratione ſuorum motuum, eo ferè modo, quo corpora cœleſtia ratione ſui motus dicūtur eſſe in tempore, & eorum ſubſtantiam habet propriam, & indiuiſibilem durationem, quæ eſt æuum: quamuis diuerſa ratio ſit, de ſubſtantijs corruptibilibus, quæ in tempore ſunt per dependentiam ab eo, & menſura earum non poteſt eſſe æuum, ſed ad ſummum alia indiuiſibilis, & temporanea.

Et prima opinio non concedit his rebus aliam durationem à tempore, ſed cū 60
eſſe eorum continuis mutationibus, & motibus ſubditum ſit, tempore menſurari ait, non ſolum ratione motuum, ſed etiam per ſe immediatè, & ideò per ſe immediatè eſſe in tempore, & non ſolum ratione motus. Ita Alber. Mag. 1. p. ſummæ de quatuor coæuis, Caiet. 1. p. qu. 10. art. 1. Sonc. 12. libr. Meta. q. 34. Tolet. q. 14. huius lib. ad. 3. Fonſe. 5. Meta. cap. 15. q. 12. ſect. 3. & 4. Probant teſtimonio Ariſt. qui capit. 12. tres conditiones cōuenire docuit his, quæ ſunt in tempore, nempe, quod tempore menſurentur, quod tempore comprehendantur, quod tempore vincantur, & conſumantur: ſed omnes conueniunt ſubſtantijs corruptibilibus, non ſolum ratione motus, ſed ſecundum ſuum eſſe: ergo etiam hoc modo ſunt in tempore, nec alia duratio à tempore eis eſt concedenda. Probatur minor, quia ſubſtantia rerum corruptibilium diſtinguitur in diuerſas ætates; alia eſt enim herbarum ætas, alia fructuum, alia arborum, & eiuſdem rei ſecundum diuerſum ſtatum diuerſa aſsignatur ætatis periodus: alia eſt enim periodus infantiæ, alia adoleſcentiæ, & ſenectutis alia, & quælibet eſt determinata temporis, & ideò non duratio ſimultanea; ſed ſucceſsiua; ergo tempore menſuratur ſubſtantia harum rerum ſecundum ſe. Quod verò ab eo ſuperetur patet, cum deſinat eſſe permanēte tempore, & euidens eſt ab eo conſumi. Et D. Tho. id videtur expreſſè docere 1. p. quæſt. 10. ar. 5. his verbis. *Quædam ſic recedunt à permanentia eſſendi quod eſſe eorum eſt ſubiectum tranſmutationis, vel in tranſmutatione conſiſtit, & huiuſmodi menſurantur tempore ſicut omnis motus, & etiam eſſe omnium corruptibilium, &c.*

Pro-

Probant etiam ratione, quia motus per ſe eſt in tempore, ſed eſſe rerum corruptibilium per ſe eſt principium motus; imò etiam continuis mutationibus augetur, & diminuitur, & tandem deſinit eſſe; ergo ex propria ſua conditione, ſicut motui, ſic tempori ſubditur, & ab eo menſuratur, & conſequenter in eo eſſe dicitur per ſe, nec ideò aliam habebit duratione.

62 Secunda opinio diſtinguit res corruptibiles ſecundum proprium eſſe, & ſecundum proprias mutationes, & motus, quibus ſubijciuntur, & diuerſas eis durationes tribuit ſecundum has diuerſas conſiderationes: eſſe quidem earum, quia in indiuiſibili conſiſtit, & totum ſimul eſt, durationem indiuiſibilem, & totam ſimul; mutationibus verò earum ſucceſſiuis, & eiſdem, vt eis ſubduntur, durationem ſucceſſiuam, quæ eſt tempus. Ita Scotus in 2. diſt. 2. q. 4. Henric. quodlib. 15. quæſtione decima tertia, Duran. in 2. diſt. 2. quæſtione 6. Herueus quodlib. 1. quæſt. 12. Pater Suarius Tom. 2. Metaph. diſp. 50. ſect. 7. Conimb. 4. lib. Phyſ. cap. 12. quæſt. 3. art. 1. & iam Moderni ferè omnes, & videtur nobis probabilior. Primò propter teſtimonia Ariſtot. & D. Tho. nam. Ariſt. 4. Phyſ. cap. 12. textu 118. & 119. expreſſè aſſerit corpus non eſſe in tempore, nec menſurari tempore, vt quantum quoddam eſt, ſed in quantum motus eius quantus eſt; ergo ſentit diuerſas ei correſpondere durationes ſecundum eſſe, & ratione motus, & hac ſecunda ratione tantum menſurari tempore, & in eo eſſe. Et D. Thom. opuſc. 44. de tempore, cap. 3. expreſsè id docet his verbis; mobilia verò quantum ad id, quod ſunt, ſicut homo, aut lapis non menſurantur tempore, quia eſſentia eorum eſt in quolibet nunc temporis, neq; habet prius; neque poſterius ſiue ſucceſsionem, vnde his correſpōdet nunc temporis, & non tempus: menſurantur autem tempore, quantum ad ſuum eſſe, & ſuam ſucceſsionem vel durationū, quia duratio eorum non eſt tota ſimul.

Deinde probatur hoc argumento, menſura debet eſſe congenea menſurato, hoc eſt, eiuſdem generis, ac rationis cum eo, ita vt ſit ſucceſsiua, ſi res menſurata ſucceſsiua ſit: permaneus verò, ſi totum eſſe ſimul habeat: ſed ſubſtantiæ corruptibiles habent totum eſſe ſimul, & in indiuiſibili ſucceſsione carens; tempus verò ab intrinſeco eſt ſucceſsiuum; ergo non eſt menſura per ſe accommodata, ac proportionata eis, nec per eam dicentur menſurari, vel in ea eſſe ſecundum ſe, ſed alia eſt eis concedenda ſibi proportionata, hoc eſt, indiuiſibilis, tota ſimul, & ſucceſsione carens, quamuis ratione ſuorum motuum menſurentur tempore, vt conſtat de corpore cœleſti, cuius eſſe propriam menſuram habet indiuiſibilem, quamuis ratione motus ſit in tempore. Quo autem nomine ſignificanda ſit hæc menſura ſubſtantiarum corruptibilium, & accidentium earum, non conuenit inter opinantes, nam Scotus æuum eſſe vult; Henric. verò conſiderans æuum eſſe menſuram indefectibilem, non vult eam vocare æuum, ſed modum æui. Duran. verò, & Herueus dicunt eſſe inſtans permanens temporis diſcreti, quod ſingulis operationib. Angelorum tribui ſolet. Sed quæſt. eſt de nomine, in qua certum debet eſſe, quod non ſit æuum, vt benè Henric. contra Scot. nam æuum, vt ſtatim videbimus menſura perpetua eſt fine carens, nec etiam ſit tempus, cum non ſit ſucceſsiua: nomen igitur ei imponēdum, iuxta propriam naturam debet eſſe, quæ cum ſit tota ſimul, in indiuiſibili conſiſtens, & ſucceſsione carens, vocanda eſt menſura indiuiſibilis tota ſimul, ſucceſſione carens, & ex propria ratione defectibilis. 63

Fff Teſti-

64 Teſtimonia Ariſtot. & D. Tho. per alia magis expreſſa à nobis adducta explicari debent, ita vt loquantur de his rebus corruptibilib᷒, vt corruptibilia ſunt per mutationem, & motum, quibus ſubijciuntur, non de illis ſecundum proprium eſſe nudè conſideratum, quo pacto alia menſura eis proportionata debetur. Et primo modo dicuntur eſſe in tempore, non ſecundo, ſed quia conſideratio hæc harum rerũ frequentior eſt in Philoſophia, ideò in communi modo loquendi dicuntur eſſe in tempore.

Argument. etiam eadem diſtinctione ſoluuntur, quia nec menſurantur tempore, nec vincuntur aut conſumuntur ab eo niſi ratione motuum & mutationum, per quas transmutantur, & corrumpuntur, non per ſuum eſſe nudè conſideratũ. Præterea hoc quidem eſſe, vt eſt principium mutationum, & motuum, in tempore eſt, & tempore menſuratur, nudè tamen cõſideratum, vt eſt totum ſimul, & in indiuiſibili conſiſtit, aliam poſtulat durationem eiſdem conditionibus proportionatam & accommodatam, quam patet non eſſe tempus.

TRACTATVS POSTERIOR DE cæteris durationibus à tempore diuerſis.

65 DVratio, vt in tractatu præcedenti diximus, conuenit rebus ſecundum actualem exiſtentiam, quam habent in rerum natura, & ſequitur permanentiam, vel continuationem eius, & ideò ſecundum diuerſum modum eſſendi, diuerſa eſt etiam duratio: vnde ſicut eſſe rerum diuiditur in ſucceſsiuum & permanens, ita duratio in ſucceſsiuam, & permanentem: duratio ſucceſsiua eſt tempus, de quo egimus iam in tractatu præcedenti. Reſtat aliquid agere de durationib᷒ permanentibus, de quibus licet non egerit Ariſtoteles, ſed de ſolo tempore, Moderni tamen copioſius, quam Philoſophos decet, de eis diſputant, & propterea aliquid nos de ſingulis dicimus, vt intelligamus, quonam modo diſtinguatur tempus ab eis. Duratio igitur permanens, duplex eſt, vna increata, quæ eſt æternitas diuina, altera creata, & inter durationes creatas prima occurrit æuum, cuius naturam primò explicabimus, quia ex ea melius intelligetur æternitas. De æuo igitur, ac cæteris ſolũ dicemus, quid ſit, & quo modo à cæteris durationib. diſtinguatur,

Quidnam æuum ſit, & quomodo diſtinguatur à cæteris durationibus.

TOta ferè difficultas explicandi naturam & rationem æui conſiſtit in diſtinguendo illud ab æternitate. Propterea fuit prima opinio aliquorum aſſerentium, æuum ſic ab æternitate diſtingui, vt æternitas ſit duratio infinita principio, & fine carẽs; æuum verò duratio finita eſt, quia licet fine careat, habet tamẽ principium, per quod ab æternitate diſtinguitur, & per ita à cæteris durationibus, quæ principium, & finem habent. 66 Hæc tamen opinio ab omnibus ferè refutatur, quia licet æuum habuerit principium, ſicut cæteræ res creatæ, ſed valde probabile eſt, quod ſine principio eſſe potuerit, quia probabile eſt potuiſſe Deum ab æterno creare Angelum, vt videbimus in libro octauo, & tunc duratio eius careret principio, & cum fine etiam careat, nec principium, nec finem haberet, nec eſſet, per quod diſtingueretur ab æternitate. Quamuis poſſet aliquis

quis dicere, æternitatem ex propria natura principio, & fine carere; æuum verò non habere ex propria natura, quod principio careat, licet id poſſit habere per diuinam potentiam. Sed adhuc non ſatis benè diſtinguerentur, quia ratio intrinſeca vnius non debet vllo modo conuenire alteri, & iam aliquo modo côueniret æuo intrinſeca ratio æternitatis.

Ideò ſecunda opinio alio modo ratio-
67 nem æui explicat dicens, æuum non eſſe durationem omninò permanentem, ſed aliqua admittere ſucceſſionem prioris & poſterioris, non quidem ſicut tempus, quod eam habet cum variatione præteriti, & futuri; æternitas verò nullã prorſus variationem admittit, & ideò benè æuum diſtinguetur ab vtroque, ab æternitate quidem per ſucceſſionem prioris, & poſterioris; à tempore verò, per variationem præteriti, & futuri. Ita D. Bonauent. in 2. diſt. 2. 1. part. diſt. articulo primo, quæſt. 3. qui videtur in hoc ponere ſucceſſionem prioris, & poſterioris æui, quod aliquid nouum eius ſemper adueniat, ſed non tranſeat, nec deſinat eſſe, & ideò nec fiat præteritum, ſicut tempus futurum, quod ita aduenit de nouo, vt ſtatim, ac præſens ſit, tranſeat ac præteritum fiat, & deſinat eſſe; quod verò de æuo aduenit, ita ſuccedit alteri, & aliud ſuccedit ei, vt nec tranſeat, nec præteritum fiat, nec deſinat eſſe. Hanc ſententiam probabilem reputant Scotus in 2. d. 2. quæſt. 1. §. *qui vult tenere*, & Richa. art. 1. quæſt. 3.

Probant teſtimonijs Sanctorum Pa-
68 trum, Hieronymi in Epiſt. ad Marcellam, Anſelmi. in Proſologio cap. 2. aſſerentium ſolam durationem diuinam carere præterito & futuro; creatam verò non pertingere vniformitatem eius, ſed aliquam variationem pati; & Boetij 1. lib. de Trinitate, vbi ſolum in Deo præſens eſſe ait, & non fluens: in Angelis verò, non fluens facere ſempiternitatem in æuum; ergo ſentiunt non eſſe æuum, ſine aliqua variatione prioris, & poſterioris. Probant quoque ratione, quia ſi in æuo nulla eſt variatio prioris & poſterioris, & ideò nulla ſucceſſio, ſequitur idem eſſe in Angelo eſſe, fuiſſe, & fore, quare ſicut repugnat eũ non fuiſſe, ita etiam repugnat non fore, conſequens eſt falſum; ergo etiam antecedens. Probatur minor, quia Deus poteſt annihilare Angelum, quod ſi fiat, non erit futurus; ergo ex natura ſua non eſt neceſſariò futurus, quare nec idem erunt, eſſe, fuiſſe, & fore, ſed duo illa poſſunt eſſe ſine hoc tertio, & cum illo, quod eſt poſſe pati aliquam variationem. Secundò, in æuo reperitur continuatio; ergo reperitur ſucceſſio; reperitur maius & minus, prius etiam, atque poſterius; ergo non eſt duratio omninò indiuiſibilis, nec omninò inuariabilis, ſed nec tota ſimul. Probatur antecedens, quia conſeruatio Angeli eſt permanentia in eſſe, & continuatio eius, ſed æuum ſequitur continuationem durationis, quæ non poteſt intelligi ſine ſucceſſione. Præterea, duratio Angeli maior eſt hodie, quam erat anno præterito, & illa, quæ fuit anno præterito prior eſt duratione huius anni. Et tandem ſi Deus crearet modo aliquem Angelum poſterior eſſet duratione cæteris, & minus duraſſet, quã illi, quæ adeò certa ſunt, vt negari non poſſint; ergo nec poteſt negari vtraque variatio in æuo.

Si vera eſſet hæc ſententia, bene intel- 69
ligeretur per eam natura æui, atque diſtinctio eius ab æternitate, ſed adeò difficilis eſt, vt non videatur ſuſtineri poſſe. Probatur primò, quia ſi æuum non eſt totum ſimul, ſed aliquam habet ſucceſſionẽ, ita vt aliquid eius ſemper de nouo adueniat, vel illud, quod de nouo aduenit, ſemper eſt

per eſt præſens,& hoc non, quia ſemper eſſe præſens,& nunquam tranſire,pugnat cum ſucceſſione in eo conſiſtente, quod vnum ſit poſt alterum,& ideò eo adueniente tranſeat ;ſi verò id quod aduenit, non ſemper eſt præſens;ergo tranſit, & fit præteritum,repugnat igitur æuum habere ſucceſſionem,& variationem, ſine præterito,& futuro, vt aſſerit hæc ſententia. Secundò, quia duratio ſequitur naturam,ac modum eſſendi rei durantis, & propterea tempus ſucceſſiuum eſt, partes priores & poſteriores habēs, quia ſequitur modum eſſendi ſucceſſiuū motus,& partes priores,ac poſteriores eius, vt docuit Ariſtoteles cap.11. huius libri, æuum igitur conſequitur naturam & modum eſſendi Angeli, ſed eſſe Angeli eſt indiuiſibile,nullam habens latitudinem, carens omni ſucceſſione, ſed totū ſimul; ergo talis debet eſſe duratio eius, vt ſit prorſus indiuiſibilis,tota ſimul,& abſque vlla ſucceſſione, aut variatione prioris, & poſterioris, quam ideò non admittimus in diuina æternitate,quia non eſt in diuino eſſe.

70 Secunda opinio eſt D. Thom.1.p.q.10. art.5.qui vt diſtinguat æuum ab æternitate,quaſi medium conſtituit inter illam; & tempus,quod vt explicet, annotat triplicem eſſe gradum eſſendi, infimū quidem,qui ita recedit à permanentia, vt in tranſmutatione,ac ſucceſſione conſiſtat, & in hoc gradu ſunt motus, & res omnes generabiles,& corruptibiles, quæ tempore menſurantur. In ſecundo gradu conſtituit Deum,cuius eſſe, nec motui,nec mutationi ſubditur, ſed omninò inuariabile eſt,& ideò duratio ei correſpondens,quæ eſt æternitas, indiuiſibilis eſt, tota ſimul,& ſine vlla variatione,aut ſucceſſione perpetua;medium verò tenet eſſe Angelicum & corporum cœleſtium, quia in ſe nullam ſucceſſionem aut variationem admittit,ſed totum ſimul eſt, in indiuiſibili conſiſtens,in quo cum eſſe diuino conuenit,ſed admittit variationem, & ſucceſſionem in operationibus, quarum principiū eſt,vt corpora cœleſtia in motu,& Angeli in diuerſis cogitationib. & volitionibus,atq; etiam in motu locali eo modo,quo ei conuenire poteſt, & in hoc aſſimilantur reb.corruptibilibus; & ideo æuum eſt, *duratio rei indiuiſibilis atq; omninò permanentis ſecundum proprium eſſe, variabilis verò ſecundum proprias operationes à ſe procedentes*:& in primo conuenit cum æternitate,& diſtinguitur à tempore: in ſecundo diſtinguitur ab æternitate. Et hanc ſententiam ſic explicatam ſequuntur omnes eius expoſitores in eodem loco, & eſt iam communis ferè in ſchola, & vera.

Sed aduerſus illam propono hoc arg. 71
ſatis difficile,quia non videtur diſtingui poſſe æuum ab æternitate per variationē aut ſucceſſionem operationū ab eſſe Angeli procedentiū, nam operationes Angeli accidentia ſunt realiter diſtincta ab eſſe eius,& diſtinctam habent durationē ſtatim tranſeuntem;ergo nullam variationem in æuo ponere poſſunt.Probatur euidenter conſequentia,quia etiamſi varientur illæ,ſemper æuum ſe habet eodem modo;nullam igitur variationem patitur ex variatione earum,ſed permanet duratio indiuiſibilis,tota ſimul, atq; omninò inuariabilis,quare non erit,per quod diſtinguatur ab æternitate:nā quod ſit principium diuerſarum operationum, & variabilium,nec variabile illud facit, nec diuiſibile,ſed permanens in ſua indiuiſibilitate & inuariabilitate poteſt eſſe principium earum, quemadmodum eſſe rerū corruptibilium,licet ſit principium motus, & ſucceſſiuæ durationis,retinet proprium modum permanentiæ, & indiuiſibilitatis, & propriam durationem indi-

Digitized by Google

uiſibilem, totam ſimul, & inuariabilem. Reſpondetur duobus modis poſſe diſtingui æuum ab æternitate, à priori quidem,
72 h.e. ex parte rationis formalis vtriuſque durationis; & à poſteriori, h.e. à ſigno vel effectu, ex quo diſtinctio à priori melius à nobis cognoſcatur. A priori diſtinguētur, ſi dicamus æternitatem ab intrinſeco eſſentialiter, & independenter ab alio, eſſe durationem perpetuam; æuum verò eſſentialiter, & ab intrinſeco non poſtulare omnimodam perpetuitatē & quam ex parte finis habet, cum intrinſeca dependentia à primo agente habere, & ideò actu ea carere non repugnat. Et modus diſtinguendi à poſteriori per operationes hanc diſtinctionem à priori indicat, nam ex eo, quod operationes procedentes ab eſſe Angeli, ſunt accidentia, quibus inferior quædam duratio correſpondet ſtatim tranſiens, oſtenditur eſſe Angelicum inferioris ordinis eſſe reſpectu diuini, ab eoq; dependens ex propria natura, & ideò nō poſtulans ex ea omnimodam æternitatem, nec eam, quam poſtulat ita habens, vt non poſſit eam non amittere, & ex conſequenti durationem ei correſpōdentem eaſdem habere conditiones, per quas ab æternitate diſtinguatur; & D. Th. ſolum à poſterioti voluit æuum diſtinguere ab æternitate, vt per ſucceſſionem, & variationem operationum oſtenderet diſtinctam habere eſſentiam ab ea, ac cæteris durationibus. Sic ergo poſſemus definire æuum eſſentialiter. *Aeuum eſt duratio indiuiſibilis, tota ſimul, & inuariabilis ex propria natura non omninò perpetua ſed aliquā habens perpetuitatem dependentem à parte poſt.* Et hanc definitionem poſſemus per illam demonſtrare à poſteriori, & per hanc illam à priori. Si autem aliquis dicat, non diſtingui æuum ab æternitate participata, cui conueniunt omnes particulæ definitionis. Reſpondeo, quod æternitas participata dupliciter ſumi poteſt. Primo vniuerſaliter, pro quacunque duratione perpetua & creata: & hoc modo non eſt inconueniens, quum cum ea conuerti, quia ſic ſumpta, non eſt ſpecialis duratio. Alio modo ſumitur vt eſt ſpecialis duratio creatæ beatitudinis, & ab ea hoc modo ſumpta diſtinguitur æuum, quia naturalis duratio eſt; æternitas verò participata duratio ſupernaturalis, & ideò quaſi genere diſtinguuntur.

Teſtimonia Sanctorum Patrum duob. 73
modis exponi debent. Primò, quia Angelus habuit eſſe poſt non eſſe, & quia non eſſe eius tanquam duratione prius, atque tranſactum apprehendimus, vocamus præteritum; eſſe verò vt futurum, quia quaſi de nouo adueniens poſt non eſſe, vel præteritum: vel ſecundo ſucceſſionem præteriti, & futuri ad operationes referre poſſumus, ita vt in ordine ad illas dicatur indiuiſibilis duratio æui per modum inſtantis apprehenſa fluere, & facere quandam ſempiternitatem, quia ita fluens per varias operationes, & manens in ſe inuariabilis, perpetuitatem ex parte finis oſtendit.

Ad primum argumentum neganda eſt conſequentia, quod in Angelo idem ſint, eſſe, fuiſſe, & futurum eſſe; nam iſtæ differentiæ non conueniūt durationi Angelicæ ex ſua natura indiuiſibilis, & habenti totum ſuum eſſe ſimul, & ideò nec dicuntur ſimul in ea eſſe, ſed ſolum per negationem dicere poſſumus, non eſſe in ea prçteritum aut futurum, ſed præſens tantum, quemadmodū in æternitate eſt manifeſtum.

Ad ſecundum neganda ſunt omnia, 74
quæ in maiori aſſumuntur, & quantum ad continuationē pertinet, concedimus durationem Angeli conſequi conſeruationem eius, quæ eſt continuatio in eſſe, ſed negamus, quod continuatio in eſſe dicat

Digitized by Google

ſucceſſionem, quia non eſt continuatio materialis, ſed dependentia indiuiſibilis & perſeuerans, hoc eſt nunquam interrupta, & ita æuum eam conſequens nō eſt continuatio materialis, & quantitatiua, ſicut ea, quæ eſt in tempore, ſed indiuiſibilis duratio, & tota ſimul perſeuerans, quemadmodum æternitas, licet ſit continuata duratio Diuini eſſe in infinitũ perſeuerans, nullam dicit ſucceſſionem, ſed ideò difficile hoc intelligitur, quia permanentiam, aut continuationē ſolemus per modum ſucceſſionis apprehendere, cum tamen in continuatione, aut perſeuerantia rerum indiuiſibilium nulla ſucceſſio ſit. Quod verò duratio vnius Angeli maior ſit duratione alterius ſi poſitiuè intelligatur, falſum eſt, ſicut etiā eſt falſum, quod æternitas maior ſit modo, quam fuit ab initio mundi, ſed verum eſſe poteſt negatiuè, cuius ſenſus erit, durationem vnius permanſiſſe, alterius verò interruptam fuiſſe. Vel ſecundò, & fortè melius reſponderi poteſt, quod licet æuũ ſit formaliter indiuiſibile, & totum ſimul quadam tamen ratione virtuali diuiſibile eſt, & non totum ſimul, ſed quandam habens diuiſibilitatem, & ſucceſſionem, in quantum poteſt coexiſtere tempori noſtro, & in hoc ſenſu, maior erit durati Angeli hodie, quam heri, quia maiori tempori coexiſtit, & maior etiam duratio Angelorum nunc exiſtentium, quam eius, qui de nouo crearetur, & cum ſucceſſiuè coexiſtat diuerſis partibus temporis, quandam ſucceſſionem virtualem habere dicitur, quæ non repugnat indiuiſibilitati, ac ſimultati formali, vt in æternitate eſt manifeſtum.

Quidnam æternitas ſit.

75 Æternitas diuerſis modis accipitur. Primò, pro longiſſima, ac diuturna duratione, quæ ideo quaſi fine videtur carere, licet verè finem habeat, ſed improprijſſima eſt hæc acceptio, cum tempori poſſit conuenire. Ideò ſecundò accipitur pro duratione finem ſaltem nō habente, & hoc modo dicuntur Angeli æterni, anima rationis, & corpora cœleſtia, quia licet initium habuerit duratio eorum, ſed fine caret, & hæc acceptio impropria etiam eſt: cum non cenſeatur æternum ſimpliciter illud, de quo verum eſt aliquando non fuiſſe. Tertiò accipitur minus impropriè pro duratione, principio, & fine carente, ſiue creata ſit, vel increata, & ſiue per ſe ei conueniat, vel per accidens, in qua acceptione æternus foret Angelus, ſi ab æterno crearetur à Deo, & æuum eius poſſet vocari æternitas. Sed adhuc impropriè accipitur hoc modo, quia non determinatur ad rationē eſſentialē, aut intrinſecam. Propterea accipitur quartò pro duratione, principio, & fine carente ex propria natura, & hæc eſt propria acceptio eius, ſecundum quam ſoli durationi increatæ, ac Deo propriè conuenit, & ideò non poteſt habere definitionē, quia infinita eſt, ſicut ipſe Deus.

Explicatur autem, vel deſcribitur no- 76
ſtro modo imperfectio à Boetio tertio lib. de Conſolatione, proſa 2. his verbis, æternitas eſt *interminabilis vitæ, tota ſimul, ac perfecta poſſeſſio*. Et hæc deſcriptio recepta eſt ab vniuerſa ſchola, explicaturque egregiè à D.Th.1.p.quæſt. 10.art. 1. Dicitur autem *tota ſimul*, vt ſignificetur permanentia eius nullam ſucceſſionem admittens, *perfecta poſſeſſio*, vt ſignificetur indeficientem omnino, atque immutabilem durationem eſſe, nam poſſeſſio quietem ſignificat, cui motus, ac mutatio quæcunque opponitur. Et tandem dicitur *interminabilis*, quia principio, & fine caret ab intrinſeco, & hoc habet, quia independens ab alio eſt, *vita* verò, vt ſignificetur, quod licet duratio conueniat rebus

Digitized by Google

bus creatis propter eſſe: quod reperitur etiam in non viuentibus, ſed Deo conuenit propter vitam, quia eſſe illius infiniti perfectum vita eſt, & ideò poteſt vocari æternitas, quaſi infinita quædam permanentia Dei in vita. Aeternitatem ſic definitam eſſe durationem diuinam, infinitam, Deoque cõuenire propriè, & formaliter, & non ſolum per extrinſecam denominationẽ, vt videtur voluiſſe Aureolus apud Capre. in 1. d. 9. q. 2. tanquam certum ſupponendum eſt. Primò, quia ſacræ literæ paſsim de æternitate loquũtur, tanquam de quodam attributo diuino, ſicut de bonitate, & ſapientia, ſed diuina attributa ſunt in Deo formaliter, ergo formaliter erit in eo æternitas. Secundò, quia duratio ſequitur permanentiam in eſſe, ſed diuinum eſſe permanet abſque principio, & fine; ergo habet infinitam durationem. Deinde duratio indiuiſibilis, tota ſimul, & inuariabilis nullã dicit imperfectionem ſuccelsionis, (vt falsò videtur excogitaſſe Aureolus) ergo conuenit Deo formaliter. Probatur conſequentia, quia, quæ non dicunt ex ſe imperfectionem, formaliter conueniunt Deo.

An æternitas in ſua ratione formali dicat reſpectum rationis.

HOc ſolum poteſt eſſe dubium ad intelligendam rationem æternitatis, an ſit purè abſoluta, & realis, vel aliquẽ
77 reſpectum rationis includat, & ideò dicatur complementum eſſentiale accipere ab intellectu. Et ratio dubitandi pro affirmatiua parte eſt hæc. Aeternitas eſt duratio ſine principio, & fine, ſed non habere principium, nec finem, dicit negationem, & negatio formaliter eſt ens rationis; ergo æternitas in ſua ratione formali includit aliquid rationis. Ex oppoſita verò parte, nihil tale includere videtur, quia cum ſit diuinum attributum, omni ex parte debet eſſe realis, alioqui, ſi aliquem reſpectum rationis includeret completa nõ eſſet in ſua ratione eſſentiali quouſq; ab intellectu noſtro cognoſceretur, quod abſurdum eſt.

Circa hoc dubium eſt prima opinio Ferra. 1. lib. contra gentes cap. 15. aſſerentis æternitatem in ſua ratione formali non ſolum aliquid reale, ſed reſpectum quoque rationis importare. Quia duo in ea conſiderantur. Primum, quod ſit duratio ſine principio, & fine, & hoc eſt reale. Secundum, quod ſit menſura diuini eſſe, & cum ratio menſuræ ſit reſpectus rationis, ex hac parte includit reſpectum rationis, & ideò integratio æternitatis vtroq; completur reali, & rationis. Quod etiam videntur ſenſiſſe Diuus Thomas 1. part. quæſtione 10. artic. 2. ad 3. Albertus Magnus in 2. diſt. 9. articul. 8. & in libro de quatuor coeuis quæſt. 3. artic. 1. Henric. in ſumma art. 31. qu. 2. cum dicant rationem menſuræ in æternitate non eſſe realem, ſed rationis.

Secunda opinio aſſerit æternitati potius repugnare rationẽ menſuræ, & pro-
pterea vocari in definitione intermina- 78
bilem; quia nec determinari, nec definiri poteſt per aliquam menſuram, vnde non ſolum dicit negationem principij, & finis, in ratione perpetuæ durationis, ſed etiam negationem menſurabilitatis per durationem aliam, & quantum ad hanc negationem quodam modo dependere ab intellectu in ſua ratione formali, quia talis negatio, per quam completur, ens rationis, eſt dependens ex actuali cognitione intellectus, per quam fiunt entia rationis. Conuenit itaque hæc ſententia cum præcedenti in eo, quod vtraque aſſerit æternitatẽ includere in ſua ratio-

ratione formali reſpectum rationis, & ideò compleri ab intellectu: ſed differt in alio, quia prima opinio dicit hunc reſpectum rationis, quem importat eſſe reſpectum menſuræ, ſecundâ verò aſſerit eſſe potius reſpectum negationis menſurabilitatis.

Noſtra ſententia duabus concluſionibus explicatur. Prima, æternitas prout attributum diuinum eſt, in Deo ipſo formaliter exiſtens, non includit aliquem reſpectum rationis, neq; aliquid aliud ab intellectu dependens, à quo neq; complementum hoc modo ſumpta accipit. In hac concluſione omnes debent conuenire, quia euidenti ratione (niſi ego fallor) probatur. Nam reſpectus rationis, & quodcunque aliud ab intellectu dependens nimis imperfectum eſt, ſed nihil imperfectum eſſe poteſt in eſſentia diuina, in diuino eſſe, aut in aliquo attributo diuino; ergo æternitas, vt diuinum attributum eſt, non poteſt in ſua ratione formali includere reſpectum rationis, vel aliquid aliud dependens ab intellectu.

Secunda concluſio. Aeternitas, etiam
73 vt à Boetio definita, & à nobis intellecta ſub hoc nomine nullum accipit complementum ab intellectu, neque aliquod ens rationis includit in ſua ratione formali, ſed purè realis eſt. Ita Caie. 1. p. q. 10. art. 1. & colligitur efficaciter ex doctrina D. Th. in eodem ar. ad 1. vbi cum in arg. obieciſſet æternitatem dici à Boetio interminabilem, quod videtur importare negationem, his verbis reſpondet. *Simplicia conſueuerunt per negationem definiri, ſicut punctus eſt, cuius pars non eſt, quod non ideò eſt, quod negatio ſit de eſſentia eorum, ſed quia intellectus noſter, qui primò apprehendit compoſita, in cognitionem ſimplicium peruenire non poteſt, niſi per remotionem compoſitionis.* Quibus expreſſe imprimis docet negationem, vt eſt ens rationis non pertinere ad rationem æternitatis, etiam vt à Boetio definita, ſed neque vt à nobis concipitur, qui licet non poſſimus ſimplicia cognoſcere, niſi per remotionem compoſitionis, ſicut nec incorporea, niſi per remotionem corporis, non ideò concipimus ea cum negatione, ſed per viam negationis, aut remotionis deuenimus in poſitiuum, ac proprium conceptum eorum. Et proprius conceptus, quem de æternitate per viam negationis formamus (inquit D. Tho.) eſt, quod ſit duratio vniformis diuini eſſe ſemper exiſtés, & ſemper perſeuerans. In quo conceptu patet nullum reſpectum rationis includi, nihil ab intellectu dependens, ſed totum eſſe reale, & totum poſitiuum, vt bene Caiet. quamuis imperfectè à nobis cognitũ per remotionem principij, & finis, & aliarũ imperfectionum, quæ in cæteris durationibus includuntur. Et probatur hac ratione: quia vniformitas, vt etymologia ipſius nominis oſtendit, non eſt aliud, quam vnitas in forma, vnitas verò in forma durationis realis, poſitiua quoque & realis eſt; ergo quidquid æternitas dicit, quidquid à nobis de ea cognoſcitur ſub hoc nomine, poſitiuum, & reale eſt, nullum ens rationis includens.

Quod vt melius intelligatur, in memoria reuocandum eſt, id, quod alibi ex ſententia D. Th. & Caie, in opuſ. de ente, & eſſentia attulimus. Videlicet ad eſſentiã cuiuslibet naturæ non ſolum pertinere eſſentialia prædicata poſitiua eius, ſed etiam negationes aliarum, vt ad eſſentiam hominis eſſe equum, non eſſe leonem, negationes quidem reales, & fundamentales, non formales, quas intellectus fabricatur in propoſitionibus, quare nec dependentes ab operatione intellectus, ſed ante illam conuenientes eiſdem naturis, quia ſi ab intellectu actu cognoſcẽte de- 10

te dependerent, vel formales negationes eſſent, non daretur eſſentia vllius rei ante operationem intellectus, ſed ab ea dependerent omnes, quod patet eſſe falſum. Vnde ſequitur ad eſſentiam Dei pertinere negationem creaturarum, & omnium imperfectionum earum, quia eo ipſo, quod eſſe diuinum eſt à ſe, non eſt ab alio nec dependet ab alio, & verè eſt non creatum, & non factum, & eo ipſo, quod eſt infinitum, non eſt limitatum, & negationes iſtæ reales ſunt, & fundamentales, non entia rationis, nec ab intellectu vllo modo dependent. Et ita ſe habent in æternitate negatio principij, & finis, negatio etiam menſuræ, vel menſurabilitatis ab alia quacunque duratione, negatio diuiſionis, & ſucceſſionis: quare nec ſunt reſpectus rationis, nec formales negationes factæ ab intellectu, ſed ante operationem eius æternitati cõueniunt, & in rationibus poſitiuis eius fundantur noſtro modo intelligendi, quæ eo ipſo, quod eſt vniformis & perpetua duratio diuini eſſe, nec principium, nec finem habet, nec ab alio menſurari po-
81 teſt. Et in hoc videntur decipi oppoſitæ opiniones, quod putant has negationes principij, & finis, aut menſurabilitatis formales eſſe, & ideò entia rationis. Ratio autem menſuræ actiuæ, quam Ferrar. attribuit æternitati, reſpectu diuini eſſe, non eſt ei eſſentialis, ſicut, nec eſſentialis eſt ratio menſuræ cæteris durationibus, vt ſuperius vidimus, immò nec poteſt realiter conuenire æternitati talis ratio menſuræ, quia vnum eſſe menſuram alterius præſupponit diſtinctionẽ ex natura rei inter illa, ſed æternitas non diſtinguitur ex natura rei ab eſſe diuino; ergo non eſt menſura realis eius, quare falſum eſt, quod propter hanc rationem mẽſuræ aliquis reſpectus rationis pertineat ad formalem rationem æternitatis. Nos verò æternitatem diſtinguentes à diuino eſſe intelligimus eam tanquã menſuram eius, & adhuc hoc modo à nobis concepta æternitas, non includit reſpectum rationis in ſua ratione formali, ſed ſolum præſupponit diſtinctionem rationis à nobis factam, quo eſt præſupponere relationem rationis, non includere. Et ex hac doctrina intelligitur veritas vtriuſque concluſionis noſtræ, & explicantur fundamenta aliarum opinionum.

De æternitate participata.

Æternitas participata duobus modis accipitur. Primò, vniuerſaliter pro 82
qualibet duratione permanenti, atque perpetua, non à ſe, ſed dependenter à primo agente. In qua ſignificatione comprehendit æuum, quod ex propria natura perpetuitatem poſtulat à parte poſt, & valdè probabile eſt poſſe eam habere à parte ante, ſed dependentem ſemper à primo agente, à quo ſicut poteſt annihilari Angelus, ita poteſt habere finem duratio eius, & hoc modo accepit æternitatem participatam D. Auguſt. libro 83. qq. quæſt. 13. eam tribuens animæ rationali. Secundò accipitur ſpecialius pro duratione operationis ſua natura perpetuæ, nullamque ſucceſſionem, aut variationem admittentis, qualis eſt clara viſio Dei, in qua conſiſtit eſſentialis beatitudo creaturarum, & quales ſunt dilectio, fruitio atque delectatio, eam conſequentes, & hæc eſt propria acceptio eius, in qua eam ſumpſit D. Thom. 1. part. quæſt. 10. artic. 5. ad 1. & tempore, æuo, cæteriſque durationibus ſeparauit, & hoc nomine ſpeciali ſignificandam eſſe docuit, quia licet æuum quodcunque poſſit vocari æternitas participata, ſed ex accommodatione ſcholaſtici vſus factum eſt, vt quaſi per antonomaſiam ſola hæc duratio nomine æternitatis participatæ gaudeat.

Digitized by Google

Scotus tamen in 2.diſt.49.quæſt.6.ro 1 admittit hanc diſtinctionem, ſed eam cum æuo confundit,& ita aſſerit, quod ſicut æuum eſt menſura Angelorum, & corporum cœleſtium, ita etiam eſt menſura beatitudinis creatæ, nec eſſe neceſſarium multiplicare aliam durationem pro ea. Probat, quia ſicut eſſe Angelicum ex parte finis poſtulat perpetuitatem, & ex parte principij non repugnat eam habere, ſed dependentem ſemper à primò agente, eodem modo ſe habet clara viſio beatorum; ergo correſpondet eis perpetua duratio participata, quæ ſicut vocatur æuum, poteſt vocari æternitas participata, non eſt ergo neceſſaria alia duratio præter æuum pro formali beatitudine, neque aliam durationem ſignificat æternitas participata diſtinctam ab æuo, ſed idemmet æuum vtroque nomine inſignitur.

83 Noſtra tamen ſententia eſt æternitatem participatã conuenire in genere cũ æuo, & diſtingui ab eo ſpecie, vt ſentit D.Thom. quod hac ratione probatur. Aeuum eſt duratio naturalis, atque etiam duratio ſubſtantiæ, ſed duratio claræ viſionis Dei eſt ſupernaturalis, & non eſt duratio ſubſtantiæ, ſed operationis ſupernaturalis:& naturale, & ſupernaturale non poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei: cum nec eiuſdem ordinis, ſed diuerſi ſint; ergo æternitas participata ſpecie ab æuo diſtinguitur. Conueniunt igitur in genere, quia vtraque eſt duratio indiuiſibilis, tota ſimul, & perpetua dependenter à primo agente, ſed diſtinguuntur ſpecie, quia æuum eſt duratio naturalis ſubſtantiæ, & æternitas participata eſt duratio ſupernaturalis operationis.

Ad argumentum Scoti diſtinguendum eſt conſequens, quod tam Angelis, quam creatæ beatitudini correſpondeat perpetua duratio participata, nam correſpondet eis duratio perpetua participata eiuſdem rationis genericæ non ſpecificæ, quia duratio beatitudinis eſt ſupernaturalis,& operationi propria, æuum verò eſt duratio naturalis ſubſtantiæ, iſtæ autem ſunt rationes formales, atque eſſentiales diuerſæ,& ideò diſtinguitur diuerſas durationes ſecundum ſpeciem, non eſt ergo ſuperfluum multiplicare æternitatem participatam præter æuum, ſed omninò neceſſarium, nam cum æuum ſit duratio naturalis, non poteſt conuenire beatitudini creatæ, quæ eſt operatio ſupernaturalis ex propria ratione, & eſſentia.

An detur tempus diſcretum, & quid ſit.

84 CVM tempus definitum ab Ariſtotele ſit de genere continuorum, repugnantiam videtur continere, quod detur tempus diſcretum. Et ita eſt, ſi de tempore Phyſico, quod eſt duratio motus Phyſici, loquamur: nam cum motus ſit ex propria natura continuus, & repugnet dari motum diſcretum, neceſſe eſt tempus, quod eſt duratio eius eſſe continuum, & diſcretum eſſe non poteſt. Sed præter tempus Phyſicum aliud inuenerunt Doctores Scholaſtici, præſertim D.Thom. qui videtur fuiſſe primus inuentor eius 1. part. quæſtione decima, articulo quinto, ad 1.& q.56.art.3. à quo illud acceperunt poſteriores ſcholaſtici: vt Henric. quodlib.12.q.8.& Thomiſtæ omnes in eiſdem locis, quod diſcretum appellarunt, quia componitur ex diuerſis morulis, ſiue momentis correſpondentibus diuerſis operationibus Angelorum, intellectus quidem,& voluntatis: cum alias non habeant, præter iſtas. Plures itaq; operationes angelicæ vel animæ noſtræ rationalis ſibi ſuccedentes vnum tempus diſcretum vocant, ſicut plures vnitates ſibi ſuccedentes vocantur numerus, & partes huius tempo-

Digitized by Google

temporis ſunt operationes ipſæ in ſe quidem indiuiſibiles ſed conſtituentes vnum quoddam diſcretum ac diuiſibile, eo modo, quo vnitates conſtituunt numerum & quælibet morula, quæ eſt duratio vnius operationis, vocatur inſtans temporis Angelici, diuerſum ab inſtanti temporis noſtri, in eo, quod inſtans noſtri temporis ſtatim euaneſcit, ſed inſtans Angelicum poteſt permanere: quia operatio Angeli poteſt ab eo continuari, & coexiſtere tempori noſtro: vt ſi Angelus, vel anima per quartam horæ partem perſeueret in eadem cognitione, vel volitione, inſtans quod eſt duratio eius, erit quidem indiuiſibile, ſed coexiſtet quartæ parti horæ. Hoc denique tempus eſt propria duratio operationum Angelicarum, quæ cum non permaneant, ſed variationem ex propria natura patiantur, non poſſunt pro duratione propria habere æuum, ideò alia debet eis aſsignari iuxta modum ſuæ naturæ ſucceſsioni noſtri temporis correſpondens, aut coexiſtens, per quam cognoſcere poſſimus, quantum durauerit Angelus, vel anima in ſua operatione, vna, vel pluribus, ſi nobis ſit manifeſtum eam, vel eas habuiſſe. Valde etiam neceſſarium eſt hoc tempus Angelicum in ſchola ad explicandam & intelligendam naturam Angelici motus, nam cum Angelus moueatur, non ſolùm motu continuo, ſed diſcreto, diſcretam quoque durationem ponere oportet ei proportionatam, per quam ratio eius ſatis difficilis à Theologis explicanda eiſq; relinquenda intelligi poſsit, & hæc de quarto libro.

IN QVINTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYS. AVDITV, SEV AVSHVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

IN tertio lib. egit Ariſtoteles de motu in genere, aut in communi, acturus ſtatim de ſpeciebus eius in particulari, niſi occurreret explicatio loci, vacui, & temporis tantopere neceſſaria ad eas intelligendas. His igitur explicatis in 4. lib. proſequitur Ariſtot. in hoc libr. 5. tractatum de motu, quẽ in tertio libr. inchoauit, explicans omnes eius ſpecies, diſtinctionem & oppoſitionem, vel cõtrarietatem earum, & hoc eſt inſtitutum huius li. iuxta quod poſſumus eum diuidere in tres partes, in quarum prima enumerat, atq; diſtinguit ſpecies motus. In ſecunda agit de vnitate, ac diſtinctione ſpecifica & numerica earum, & in tertia de contrarietate inter eas reperta,

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Tranſmutatur autem, quod tranſmutatur omne, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtotelis in hoc primo capite eſt enumerare, atque diſtinguere ſpecies

Digitized by Google

64 Teſtimonia Ariſtot. & D. Tho. per alia magis expreſſa à nobis adducta explicari debent, ita vt loquantur de his rebus corruptibilib⁹, vt corruptibilia ſunt per mutationem, & motum, quibus ſubijciūtur, non de illis ſecundum proprium eſſe nudè conſideratum, quo pacto alia menſura eis proportionata debetur. Et primo modo dicuntur eſſe in tempore, non ſecundo, ſed quia conſideratio hæc harum rerū frequentior eſt in Philoſophia, ideò in communi modo loquendi dicuntur eſſe in tempore.

Argument. etiam eadem diſtinctione ſoluuntur, quia nec menſurantur tempore, nec vincuntur aut conſumuntur ab eo niſi ratione motuum & mutationum, per quas transmutantur, & corrumpuntur, non per ſuum eſſe nudè conſideratū. Præterea hoc quidem eſſe, vt eſt principium mutationum, & motuum, in tempore eſt, & tempore menſuratur, nudè tamen cōſideratum, vt eſt totum ſimul, & in indiuiſibili conſiſtit, aliam poſtulat durationem eiſdem conditionibus proportionatam & accommodatam, quam patet non eſſe tempus.

TRACTATVS POSTERIOR DE cæteris durationibus à tempore diuerſis.

65 DVratio, vt in tractatu præcedenti diximus, conuenit rebus ſecundum actualem exiſtentiam, quam habent in rerum natura, & ſequitur permanentiam, vel continuationem eius, & ideò ſecundum diuerſum modum eſſendi, diuerſa eſt etiam duratio: vnde ſicut eſſe rerum diuiditur in ſucceſsiuum & permanens, ita duratio in ſucceſsiuam, & permanentem: duratio ſucceſsiua eſt tempus, de quo egimus iam in tractatu præcedenti. Reſtat aliquid agere de durationib⁹ permanentibus, de quibus licet non egerit Ariſtoteles, ſed de ſolo tempore, Moderni tamen copioſius, quam Philoſophos decet, de eis diſputant, & propterea aliquid nos de ſingulis dicimus, vt intelligamus, quonam modo diſtinguatur tempus ab eis. Duratio igitur permanens, duplex eſt, vna increata, quæ eſt æternitas diuina, altera creata, & inter durationes creatas prima occurrit æuum, cuius naturam primò explicabimus, quia ex ea melius intelligetur æternitas. De æuo igitur, ac cæteris ſolū dicemus, quid ſit, & quo modo à cæteris durationib. diſtinguatur.

Quidnam æuum ſit, & quomodo diſtinguatur à cæteris durationibus.

TOta ferè difficultas explicandi naturam & rationem æui conſiſtit in 66 diſtinguendo illud ab æternitate. Propterea fuit prima opinio aliquorum aſſerentium, æuum ſic ab æternitate diſtingui, vt æternitas ſit duratio infinita principio, & fine carēs; æuum verò duratio finita eſt, quia licet ſine careat, habet tamē principium, per quod ab æternitate diſtinguitur, & per 1. à cæteris durationibus, quæ principium, & finem habent. Hæc tamen opinio ab omnibus ferè refutatur, quia licet æuum habuerit principium, ſicut cæteræ res creatæ, ſed valde probabile eſt, quod ſine principio eſſe potuerit, quia probabile eſt potuiſſe Deum ab æterno creare Angelum, vt videbimus in libro octauo, & tunc duratio eius careret principio, & cum fine etiam careat, nec principium, nec finem haberet, nec eſſet, per quod diſtinguceretur ab æternitate. Quamuis poſſet aliquis

quis dicere, æternitatem ex propria natura principio, & fine carere; æuum verò non habere ex propria natura, quod principio careat, licet id poſſit habere per diuinam potentiam. Sed adhuc non ſatis benè diſtinguerentur, quia ratio intrinſeca vnius non debet vllo modo conuenire alteri, & iam aliquo modo conueniret æuo intrinſeca ratio æternitatis.

Ideò ſecunda opinio alio modo ratio-
67 nem æui explicat dicens, æuum non eſſe durationem omninò permanentem, ſed aliqua admittere ſucceſſionem prioris & poſterioris, non quidem ſicut tempus, quod eam habet cum variatione præteriti, & futuri; æternitas verò nullã prorſus variationem admittit, & ideò benè æuum diſtinguetur ab vtroque, ab æternitate quidem per ſucceſſionem prioris, & poſterioris; à tempore verò, per variationem præteriti, & futuri. Ita D. Bonauent. in 2. diſt. 2. 1. part. diſt. articulo primo, quæſt. 3. qui videtur in hoc ponere ſucceſſionem prioris, & poſterioris æui, quod aliquid nouum eius ſemper adueniat, ſed non tranſeat, nec deſinat eſſe, & ideò nec fiat præteritum, ſicut tempus futurum, quod ita aduenit de nouo, vt ſtatim, ac præſens fit, tranſeat ac præteritum fiat, & deſinat eſſe; quod verò de æuo aduenit, ita ſuccedit alteri, & aliud ſuccedit ei, vt nec tranſeat, nec præteritum fiat, nec deſinat eſſe. Hanc ſententiam probabilem reputant Scotus in 2. d. 2. quæſt. 1. §. *qui vult tenere*, & Richa. art. 1. quæſt. 3.

Probant teſtimonijs Sanctorum Pa-
68 trum, Hierònymi in Epiſt. ad Marcellam, Anſelm. in Proſologio cap. 2. aſſerentium ſolam durationem diuinam carere præterito & futuro; creatam verò non pertingere vniformitatem eius, ſed aliquam variationem pati; & Boetij 1. lib. de Trinitate, vbi ſolum in Deo præſens eſſe ait, & non fluens: in Angelis verò, non fluens facere ſempiternitatem in æuum; ergo ſentiunt non eſſe æuum, ſine aliqua variatione prioris, & poſterioris. Probant quoque ratione, quia ſi in æuo nulla eſt variatio prioris & poſterioris, & ideò nulla ſucceſſio, ſequitur idem eſſe in Angelo eſſe, fuiſſe, & fore, quare ſicut repugnat eũ non fuiſſe, ita etiam repugnat non fore, conſequens eſt falſum; ergo etiam antecedens. Probatur minor, quia Deus poteſt annihilare Angelum, quod ſi fiat, non erit futurus; ergo ex natura ſua non eſt neceſſariò futurus, quare nec idem erunt, eſſe, fuiſſe, & fore, ſed duo illa poſſunt eſſe ſine hoc tertio, & cum illo, quod eſt poſſe pati aliquam variationem. Secundò, in æuo reperitur continuatio; ergo reperitur ſucceſſio; reperitur maius & minus, prius etiam, atque poſterius; ergo non eſt duratio omninò indiuiſibilis, nec omninò inuariabilis, ſed nec tota ſimul. Probatur antecedens, quia conſeruatio Angeli eſt permanentia in eſſe, & continuatio eius, ſed æuum ſequitur continuationem durationis, quę non poteſt intelligi ſine ſucceſſione. Præterea, duratio Angeli maior eſt hodie, quam erat anno præterito, & illa, quæ fuit anno præterito prior eſt duratione huius anni. Et tandem ſi Deus crearet modo aliquem Angelum poſterior eſſet duratione cæteris, & minus duraſſet, quã illi, quæ adeò certa ſunt, vt negari non poſſint; ergo nec poteſt negari vtraque variatio in æuo.

Si vera eſſet hæc ſententia, bene intel- 69
ligeretur per eam natura æui, atque diſtinctio eius ab æternitate, ſed adeò difficilis eſt, vt non videatur ſuſtineri poſſe. Probatur primò, quia ſi æuum non eſt totum ſimul, ſed aliquam habet ſucceſſionẽ, ita vt aliquid eius ſemper de nouo adueniat, vel illud, quod de nouo aduenit, ſemper eſt

per eſt præſens,& hoc non, quia ſemper eſſe præſens,& nunquam tranſire,pugnat cum ſucceſſione in eo conſiſtente, quod vnum ſit poſt alterum,& ideò eo adueniente tranſeat; ſi verò id quod aduenit, non ſemper eſt præſens;ergo tranſit, & fit præteritum,repugnat igitur æuum habere ſucceſſionem,& variationem, ſine præterito,& futuro, vt aſſerit hæc ſententia. Secundò, quia duratio ſequitur naturam,ac modum eſſendi rei durantis, & propterea tempus ſucceſſiuum eſt, partes priores & poſteriores habẽs, quia ſequitur modum eſſendi ſucceſſiuũ motus,& partes priores,ac poſteriores eius, vt docuit Ariſtoteles cap.11. huius libri, æuum igitur conſequitur naturam & modum eſſendi Angeli, ſed eſſe Angeli eſt indiuiſibile,nullam habens latitudinem, carens omni ſucceſſione, ſed totũ ſimul; ergo talis debet eſſe duratio eius, vt ſit prorſus indiuiſibilis,tota ſimul,&abſque vlla ſucceſſione, aut variatione prioris, & poſterioris, quam ideò non admittimus in diuina æternitate,quia non eſt in diuino eſſe.

70 Secunda opinio eſt D. Thom.1.p.q.10. art.5.qui vt diſtinguat æuum ab æternitate,quaſi medium conſtituit inter illam; & tempus,quod vt explicet, annotat triplicem eſſe gradum eſſendi, infimũ quidem,qui ita recedit à permanentia, vt in tranſmutatione,ac ſucceſſione conſiſtat, & in hoc gradu ſunt motus, & res omnes generabiles,& corruptibiles, quæ tempore menſurantur. In ſecundo gradu conſtituit Deum,cuius eſſe, nec motui,nec mutationi ſubditur, ſed omninò inuariabile eſt,& ideò duratio ei correſpondens,quæ eſt æternitas, indiuiſibilis eſt, tota ſimul,& ſine vlla variatione,aut ſucceſſione perpetua;medium verò tenet eſſe Angelicum & corporum cœleſtium, quia in ſe nullam ſucceſſionem aut variationem admittit,ſed totum ſimul eſt, in indiuiſibili conſiſtens,in quo cum eſſe diuino conuenit,ſed admittit variationem, & ſucceſſionem in operationibus, quarum principiũ eſt,vt corpora cœleſtia in motu,& Angeli in diuerſis cogitationib. & volitionibus,atq; etiam in motu locali eo modo,quo ei conuenire poteſt, & in hoc aſſimilantur reb.corruptibilibus; & ideo æuum eſt, *duratio rei indiuiſibilis atq; omninò permanentis ſecundum proprium eſſe, variabilis verò ſecundum proprias operationes à ſe procedentes*:& in primo conuenit cum æternitate,& diſtinguitur à tempore: in ſecundo diſtinguitur ab æternitate. Et hanc ſententiam ſic explicatam ſequuntur omnes eius expoſitores in eodem loco, & eſt iam communis ferè in ſchola, & vera.

Sed aduerſus illam propono hoc arg. 71
ſatis difficile,quia non videtur diſtingui poſſe æuum ab æternitate per variationẽ aut ſucceſſionem operationũ ab eſſe Angeli procedentiũ, nam operationes Angeli accidentia ſunt realiter diſtincta ab eſſe eius,& diſtinctam habent durationẽ ſtatim tranſeuntem;ergo nullam variationem in æuo ponere poſſunt. Probatur euidenter conſequentia,quia etiamſi varientur illæ,ſemper æuum ſe habet eodem modo;nullam igitur variationem patitur ex variatione earum,ſed permanet duratio indiuiſibilis,tota ſimul, atq; omninò inuariabilis,quare non erit,per quod diſtinguatur ab æternitate:nã quod ſit principium diuerſarum operationum, & variabilium,nec variabile illud facit, nec diuiſibile,ſed permanens in ſua indiuiſibilitate & inuariabilitate poteſt eſſe principium earum, quemadmodum eſſe rerũ corruptibilium,licet ſit principium motus, & ſucceſſiuæ durationis,retinet proprium modum permanentiæ, & indiuiſibilitatis, & propriam durationem indiuiſibi-

Digitized by Google

uiſibilem,totam ſimul, & inuariabilem. Reſpondetur duobus modis poſſe diſtingui æuum ab æternitate,à priori quidem,
72 h.e.ex parte rationis formalis vtriuſque durationis;& à poſteriori, h.e.à ſigno vel effectu,ex quo diſtinctio à priori melius à nobis cognoſcatur. A priori diſtinguẽtur,ſi dicamus æternitatem ab intrinſeco eſſentialiter, & independenter ab alio, eſſe durationem perpetuam ; æuum verò eſſentialiter,& ab intrinſeco non poſtulare omnimodam perpetuitatẽ & quam ex parte finis habet, cum intrinſeca dependentia à primo agente habere, & ideò actu ea carere non repugnat.Et modus diſtinguendi àpoſteriori per operationes hanc diſtinctionem à priori indicat, nam ex eo,quod operationes procedentes ab eſſe Angeli,ſunt accidentia, quibus inferior quædam duratio correſpondet ſtatim tranſiens,oſtenditur eſſe Angelicum inferioris ordinis eſſe reſpectu diuini, ab eoq; dependens ex propria natura, & ideò nõ poſtulans ex ea omnimodam æternitatem,nec eam, quam poſtulat ita habens,vt non poſſit eam non amittere, & ex conſequenti durationem ei correſpõdentem eaſdem habere conditiones, per quas ab æternitate diſtinguatur;& D. Th. ſolum à poſteriori voluit æuum diſtinguere ab æternitate,vt per ſucceſſionem, & variationem operationum oſtenderet diſtinctam habere eſſentiam ab ea,ac cæteris durationibus.Sic ergo poſſemus definire æuum eſſentialiter. Aeuum eſt, *duratio indiuiſibilis,tota ſimul, & inuariabilis ex propria natura non omninò perpetua ſed aliquã habens perpetuitatem dependentem à parte poſt.* Et hanc definitionem poſſemus per illam demonſtrare à poſteriori, & per hanc illam à priori. Si autem aliquis dicat, non diſtingui æuum ab æternitate participata, cui conueniunt omnes particulæ definitionis.Reſpondeo, quod æternitas participata dupliciter ſumi poteſt.Primo vniuerſaliter,pro quacunque duratione perpetua & creata: & hoc modo non eſt inconueniens;ęuum cum ea conuerti,quia ſic ſumpta,non eſt ſpecialis duratio. Alio modo ſumitur vt eſt ſpecialis duratio creatæ beatitudinis, & ab ea hoc modo ſumpta diſtinguitur æuum, quia naturalis duratio eſt;æternitas verò participata duratio ſupernaturalis,& ideò quaſi genere diſtinguuntur.

Teſtimonia Sanctorum Patrum duob. 73
modis exponi debent.Primò,quia Angelus habuit eſſe poſt non eſſe, & quia non eſſe eius tanquam duratione prius, atque tranſactum apprehendimus, vocamus præteritum ; eſſe verò vt futurum, quia quaſi de nouo adueniens poſt non eſſe, vel præteritum: vel ſecundo ſucceſſionem præteriti, & futuri ad operationes referre poſſumus,ita vt in ordine ad illas dicatur indiuiſibilis duratio æui per modum inſtantis apprehenſa fluere, & facere quandam ſempiternitatem, quia ita fluens per varias operationes,& manens in ſe inuariabilis,perpetuitatem ex parte finis oſtendit.

Ad primum argumentum neganda eſt conſequentia,quod in Angelo idem ſint, eſſe,fuiſſe,& futurum eſſe;nam iſtæ differentiæ non conueniũt durationi Angelicæ ex ſua natura indiuiſibilis,& habenti totum ſuum eſſe, ſimul,& ideò nec dicuntur ſimul in ea eſſe,ſed ſolum per negationem dicere poſſumus,non eſſe in ea prętęritum aut futurum,ſed præſens tantum, quemadmodũ in æternitate eſt manifeſtum.

Ad ſecundum neganda ſunt omnia, 74
quæ in maiori aſſumuntur,&quantum ad continuationẽ pertinet,concedimus durationem Angeli conſequi conſeruationem eius,quæ eſt continuatio in eſſe, ſed negamus,quod continuatio in eſſe dicat

ſucceſſionem, quia non eſt continuatio materialis, ſed dependentia indiuiſibilis & perſeuerans, hoc eſt nunquam interrupta, & ita æuum eam conſequens nõ eſt continuatio materialis, & quantitatiua, ſicut ea, quæ eſt in tempore, ſed indiuiſibilis duratio, & tota ſimul perſeuerans, quemadmodum æternitas, licet ſit continuata duratio Diuini eſſe in infinitũ perſeuerans, nullam dicit ſucceſſionem, ſed ideò difficile hoc intelligitur, quia permanentiam, aut continuationẽ ſolemus per modum ſucceſſionis apprehendere, cum tamen in continuatione, aut perſeuerantia rerum indiuiſibilium nulla ſucceſſio fit. Quod verò duratio vnius Angeli maior ſit duratione alterius ſi poſitiuè intelligatur, falſum eſt, ſicut etiã eſt falſum, quod æternitas maior ſit modo, quam fuit ab initio mundi, ſed verum eſſe poteſt negatiuè, cuius ſenſus erit, durationem, vnius permanſiſſe, alterius verò interruptam fuiſſe. Vel ſecundò, & fortè melius reſponderi poteſt, quod licet æuũ ſit formaliter indiuiſibile, & totum ſimul quadam tamen ratione virtuali diuiſibile eſt, & non totum ſimul, ſed quandam habens diuiſibilitatem, & ſucceſſionem, in quantum poteſt coexiſtere tempori noſtro, & in hoc ſenſu, maior erit durati Angeli hodie, quam heri, quia maiori tempori coexiſtit, & maior etiam duratio Angelorum nunc exiſtentium, quam eius, qui de nouo crearetur, & cum ſucceſſiuè coexiſtat diuerſis partibus temporis, quandam ſucceſſionem virtualem habere dicitur, quæ non repugnat indiuiſibilitati, ac ſimultat. formali, vt in æternitate eſt manifeſtum.

Quidnam æternitas ſit.

75 Aeternitas diuerſis modis accipitur. Primò, pro longiſſima, ac diuturna duratione, quæ ideo quaſi fine videtur carere, licet verè finem habeat, ſed impropriiſſima eſt hæc acceptio, cum tempori poſſit conuenire. Ideò ſecundò accipitur pro duratione finem ſaltem nõ habente, & hoc modo dicuntur Angeli æterni, anima rationis, & corpora cœleſtia, quia licet initium habuerit duratio eorum, ſed fine caret, & hæc acceptio impropria etiam eſt: cum non cenſeatur æternum ſimpliciter illud, de quo verum eſt aliquando non fuiſſe. Tertiò accipitur minus impropriè pro duratione, principio, & fine carente, ſiue creata ſit, vel increata, & ſiue per ſe ei conueniat, vel per accidens, in qua acceptione æternus foret Angelus, ſi ab æterno crearetur à Deo, & æuum eius poſſet vocari æternitas. Sed adhuc impropriè accipitur hoc modo, quia non determinatur ad rationẽ eſſentialẽ, aut intrinſecam. Propterea accipitur quartò pro duratione, principio, & fine carente ex propria natura, & hæc eſt propria acceptio eius, ſecundum quam ſoli durationi increatæ, ac Deo propriè conuenit, & ideò non poteſt habere definitionẽ, quia infinita eſt, ſicut ipſe Deus.

Explicatur autem, vel deſcribitur noſtro modo imperfectio à Boetio tertio lib. de Conſolatione, proſa 2. his verbis, æternitas eſt *interminabilis vitæ, tota ſimul, ac perfecta poſſeſſio*. Et hæc deſcriptio recepta eſt ab vniuerſa ſchola, explicaturque egregiè à D. Th. 1. p. quæſt. 10. art. 1. Dicitur autem *tota ſimul*, vt ſignificetur permanentia eius nullam ſucceſſionem admittens, *perfecta poſſeſſio*, vt ſignificetur indeficientem omnino, atque immutabilem durationem eſſe, nam poſſeſſio quietem ſignificat, cui motus, ac mutatio quæcunque opponitur. Et tandem dicitur *interminabilis*, quia principio, & fine caret ab intrinſeco, & hoc habet, quia independens ab alio eſt, *vita* verò, vt ſignificetur, quod licet duratio conueniat rebus 76

Digitized by Google

bus creatis propter eſſe: quod reperitur etiam in non viuentibus, ſed Deo conuenit propter vitam, quia eſſe illius infiniti perfectum vita eſt, & ideò poteſt vocari æternitas, quaſi infinita quædam permanentia Dei in vita. Aeternitatem ſic definitam eſſe durationem diuinam, infinitam, Deoque cõuenire propriè, & formaliter, & non ſolum per extrinſecam denominationẽ, vt videtur voluiſſe Aureolus apud Capre. in 1. d. 9. q. 2. tanquam certum ſupponendum eſt. Primò, quia ſacræ literæ paſsim de æternitate loquũtur, tanquam de quodam attributo diuino, ſicut de bonitate, & ſapientia, ſed diuina attributa ſunt in Deo formaliter, ergo formaliter erit in eo æternitas. Secundò, quia duratio ſequitur permanentiam in eſſe, ſed diuinum eſſe permanet abſque principio, & fine; ergo habet infinitam durationem. Deinde duratio indiuiſibilis, tota ſimul, & inuariabilis nullã dicit imperfectionem ſucceſsionis, (vt falsò videtur excogitaſſe Aureolus) ergo conuenit Deo formaliter. Probatur conſequentia, quia, quæ non dicunt ex ſe imperfectionem, formaliter conueniunt Deo.

An æternitas in ſua ratione formali dicat reſpectum rationis.

HOc ſolum poteſt eſſe dubium ad intelligendam rationem æternitatis, an ſit purè abſoluta, & realis, vel aliquẽ 77 reſpectum rationis includat, & ideò dicatur complementum eſſentiale accipere ab intellectu. Et ratio dubitandi pro affirmatiua parte eſt hæc. Aeternitas eſt duratio ſine principio, & fine, ſed non habere principium, nec finem, dicit negationem, & negatio formaliter eſt ens rationis; ergo æternitas in ſua ratione formali includit aliquid rationis. Ex oppoſita verò parte, nihil tale includere videtur, quia cum ſit diuinum attributum, omni ex parte debet eſſe realis, alioqui, ſi aliquem reſpectum rationis includeret completa nõ eſſet in ſua ratione eſſentiali quouſq; ab intellectu noſtro cognoſceretur, quod abſurdum eſt.

Circa hoc dubium eſt prima opinio Ferra. 1. lib. contra gentes cap. 15. aſſerentis æternitatem in ſua ratione formali non ſolum aliquid reale, ſed reſpectum quoque rationis importare. Quia duo in ea conſiderantur. Primum, quod ſit duratio ſine principio, & fine, & hoc eſt reale. Secundum, quod ſit menſura diuini eſſe, & cum ratio menſuræ ſit reſpectus rationis, ex hac parte includit reſpectum rationis, & ideò integratio æternitatis vtroq; completur reali, & rationis. Quod etiam videntur ſenſiſſe Diuus Thomas 1. part. quæſtione 10. artic. 2. ad 3. Albertus Magnus in 1. diſt. 9. articul. 8. & in libro de quatuor coæuis quæſt. 3. artic. 1. Henric. in ſumma art. 31. qu. 2. cum dicant rationem menſuræ in æternitate non eſſe realem, ſed rationis.

Secunda opinio aſſerit æternitati potius repugnare rationẽ menſuræ, & propterea vocari in definitione interminabilem; quia nec determinari, nec definiri 78 poteſt per aliquam menſuram, vnde non ſolum dicit negationem principij, & finis, in ratione perpetuæ durationis, ſed etiam negationem menſurabilitatis per durationem aliam, & quantum ad hanc negationem quodam modo dependere ab intellectu in ſua ratione formali, quia talis negatio, per quam completur, ens rationis, eſt dependens ex actuali cognitione intellectus, per quam fiunt entia rationis. Conuenit itaque hæc ſententia cum præcedenti in eo, quod vtraque aſſerit æternitatẽ includere in ſua ratio-

Digitized by Google

ratione formali reſpectum rationis, & ideò compleri ab intellectu: ſed differt in alio, quia prima opinio dicit hunc reſpectum rationis, quem importat eſſe reſpectum menſuræ, ſecunda verò aſſerit eſſe potius reſpectum negationis menſurabilitatis.

Noſtra ſententia duabus concluſionibus explicatur. Prima, æternitas prout attributum diuinum eſt, in Deo ipſo formaliter exiſtens, non includit aliquem reſpectum rationis, neq; aliquid aliud ab intellectu dependens, à quo neq; complementum hoc modo ſumpta accipit. In hac concluſione omnes debent conuenire, quia euidenti ratione (niſi ego fallor) probatur. Nam reſpectus rationis, & quodcunque aliud ab intellectu dependens nimis imperfectum eſt, ſed nihil imperfectum eſſe poteſt in eſſentia diuina, in diuino eſſe, aut in aliquo attributo diuino; ergo æternitas, vt diuinum attributum eſt, non poteſt in ſua ratione formali includere reſpectum rationis, vel aliquid aliud dependens ab intellectu.

77 Secunda concluſio. Aeternitas, etiam vt à Boetio definita, & à nobis intellecta ſub hoc nomine nullum accipit complementum ab intellectu, neque aliquod ens rationis includit in ſua ratione formali, ſed purè realis eſt. Ita Caie. 1. p. q. 10. ar. 1. & colligitur efficaciter ex doctrina D. Th. in eodem ar. ad 1. vbi cum in arg. obieciſſet æternitatem dici à Boetio interminabilem, quod videtur importare negationem, his verbis reſpondet. *Simplicia conſueuerunt per negationem definiri, ſicut punctus eſt, cuius pars non eſt, quod non ideò eſt, quod negatio ſit de eſſentia eorum, ſed quia intellectus noſter, qui primò apprehendit compoſita, in cognitionem ſimplicium peruenire non poteſt, niſi per remotionem compoſitionis.* Quibus expreſſe imprimis docet negationem, vt eſt ens rationis non pertinere ad rationem æternitatis, etiam vt à Boetio definita, ſed neque vt à nobis concipitur, qui licet non poſſimus ſimplicia cognoſcere, niſi per remotionem compoſitionis, ſicut nec incorporea, niſi per remotionem corporis, non ideò concipimus ea cum negatione, ſed per viam negationis, aut remotionis deuenimus in poſitiuum, ac proprium conceptum eorum. Et proprius conceptus, quem de æternitate per viam negationis formamus (inquit D. Tho.) eſt, quod ſit duratio vniformis diuini eſſe ſemper exiſtẽs, & ſemper perſeuerans. In quo conceptu patet nullum reſpectum rationis includi, nihil ab intellectu dependens, ſed totum eſſe reale, & totum poſitiuum, vt bene Caiet. quamuis imperfectè à nobis cognitũ per remotionem principij, & finis, & aliarũ imperfectionum, quæ in cæteris durationibus includuntur. Et probatur hac ratione: quia vniformitas, vt etymologia ipſius nominis oſtendit, non eſt aliud, quam vnitas in forma, vnitas verò in forma durationis realis, poſitiua quoque & realis eſt; ergo quidquid æternitas dicit, quidquid à nobis de ea cognoſcitur ſub hoc nomine, poſitiuum, & reale eſt, nullum ens rationis includens.

Quod vt melius intelligatur, in memoria reuocandum eſt, id, quod alibi ex ſententia D. Th. & Caie. in opuſ. de ente, & eſſentia attulimus. Videlicet ad eſſentiã cuiuslibet naturæ non ſolum pertinere eſſentialia prædicata poſitiua eius, ſed etiam negationes aliarum, vt ad eſſentiam hominis eſſe equum, non eſſe leonem, negationes quidem reales, & fundamentales, non formales, quas intellectus fabricatur in propoſitionibus, quare nec dependentes ab operatione intellectus, ſed ante illam conuenientes eiſdem naturis, quia ſi ab intellectu actu cognoſcente de- 10

te dependerent, vel formales negationes eſſent, non daretur eſſentia vllius rei ante operationem intellectus, ſed ab ea dependerent omnes, quod patet eſſe falſum. Vnde ſequitur ad eſſentiam Dei pertinere negationem creaturarum, & omnium imperfectionum earum, quia eo ipſo, quod eſſe diuinum eſt à ſe, non eſt ab alio nec dependet ab alio, & verè eſt non creatum, & non factum, & eo ipſo, quod eſt infinitum, non eſt limitatum, & negationes iſtæ reales ſunt, & fundamentales, non entia rationis, nec ab intellectu vllo modo dependent. Et ita ſe habent in æternitate negatio principij, & finis, negatio etiam menſuræ, vel menſurabilitatis ab alia quacunque duratione, negatio diuiſionis, & ſucceſſionis: quare nec ſunt reſpectus rationis, nec formales negationes factæ ab intellectu, ſed ante operationem eius æternitati cõueniunt, & in rationibus poſitiuis eius fundantur noſtro modo intelligendi, quæ eo ipſo, quod eſt vniformis & perpetua duratio diuini eſſe, nec principium, nec finem habet, nec ab alio menſurari po-
81 teſt. Et in hoc videntur decipi oppoſitæ opiniones, quod putant has negationes principij, & finis, aut menſurabilitatis formales eſſe, & ideò entia rationis. Ratio autem menſuræ actiuæ, quam Ferrar. attribuit æternitati, reſpectu diuini eſſe, non eſt ei eſſentialis, ſicut, nec eſſentialis eſt ratio menſuræ cæteris durationibus, vt ſuperius vidimus, immò nec poteſt realiter conuenire æternitati talis ratio menſuræ, quia vnum eſſe menſuram alterius præſupponit diſtinctionẽ ex natura rei inter illa, ſed æternitas non diſtinguitur ex natura rei ab eſſe diuino; ergo non eſt menſura realis eius, quare falſum eſt, quod propter hanc rationem mẽſuræ aliquis reſpectus rationis pertineat ad formalem rationem æternitatis. Nos verò æternitatem diſtinguentes à diuino eſſe intelligimus eam tanquã menſuram eius, & adhuc hoc modo à nobis concepta æternitas, non includit reſpectum rationis in ſua ratione formali, ſed ſolùm præſupponit diſtinctionem rationis à nobis factam, quo eſt præſupponere relationem rationis, non includere. Et ex hac doctrina intelligitur veritas vtriuſque concluſionis noſtræ, & explicantur fundamenta aliarum opinionum.

De æternitate participata.

Æternitas participata duobus modis accipitur. Primò, vniuerſaliter pro qualibet duratione permanenti, atque perpetua, non à ſe, ſed dependenter à primo agente. In qua ſignificatione comprehendit æuum, quod ex propria natura perpetuitatem poſtulat à parte poſt, & valdè probabile eſt poſſe eam habere à parte ante, ſed dependentem ſemper à primo agente, à quo ſicut poteſt annihilari Angelus, ita poteſt habere finem duratio eius, & hoc modo accepit æternitatem participatam D. Auguſt. libro 83. qq. quæſt. 13. eam tribuens animæ rationali. 82
Secundò accipitur ſpecialius pro duratione operationis ſua natura perpetuæ, nullamque ſucceſſionem, aut variationem admittentis, qualis eſt clara viſio Dei, in qua conſiſtit eſſentialis beatitudo creaturarum, & quales ſunt dilectio, fruitio atque delectatio, eam conſequentes, & hæc eſt propria acceptio eius, in qua eam ſumpſit D. Thom. 1. part. quæſt. 10. artic. 5. ad 1. & tempore, æuo, cæteriſque durationibus ſeparauit, & hoc nomine ſpeciali ſignificandam eſſe docuit, quia licet æuum quodcunque poſſit vocari æternitas participata, ſed ex accommodatione ſcholaſtici vſus factum eſt, vt quaſi per antonomaſiam ſola hæc duratio nomine æternitatis participatæ gaudeat.

Digitized by Google

temporis ſunt operationes ipſæ in ſe quidem indiuiſibiles ſed conſtituentes vnum quoddam diſcretum ac diuiſibile, eo modo, quo vnitates conſtituunt numerum & quælibet morula, quæ eſt duratio vnius operationis, vocatur inſtans temporis Angelici, diuerſum ab inſtanti temporis noſtri, in eo, quod inſtans noſtri temporis ſtatim euaneſcit, ſed inſtans Angelicum poteſt permanere: quia operatio Angeli poteſt ab eo continuari, & coexiſtere tempori noſtro: vt ſi Angelus, vel anima per quartam horæ partem perſeueret in eadem cognitione, vel volitione, inſtans quod eſt duratio eius, erit quidem indiuiſibile, ſed coexiſtet quartæ parti horæ. Hoc denique tempus eſt propria duratio operationum Angelicarum, quæ cum non permaneant, ſed variationem ex propria natura patiantur, non poſſunt pro duratione propria habere æuum, ideò alia debet eis aſsignari iuxta modum ſuæ naturæ ſucceſsioni noſtri temporis correſpondens, aut coexiſtens, per quam cognoſcere poſſumus, quantum durauerit Angelus, vel anima in ſua operatione, vna, vel pluribus, ſi nobis ſit manifeſtum eam, vel eas habuiſſe. Valde etiam neceſſarium eſt hoc tempus Angelicum in ſchola ad explicandam & intelligendam naturam Angelici motus, nam cum Angelus moueatur, non ſolùm motu continuo, ſed diſcreto, diſcretam quoque durationem ponere oportet ei proportionatam, per quam ratio eius ſatis difficilis à Theologis explicanda eiſq; relinquenda intelligi poſsit, & hæc de quarto libro.

IN QVINTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

IN tertio lib. egit Ariſtoteles de motu in genere, aut in communi, acturus ſtatim de ſpeciebus eius in particulari, niſi occurreret explicatio loci, vacui, & temporis tantopere neceſſaria ad eas intelligendas. His igitur explicatis in 4. lib. proſequitur Ariſtot. in hoc libr. 5. tractatum de motu, quẽ in tertio libr. inchoauit, explicans omnes eius ſpecies, diſtinctionem & oppoſitionem, vel cõtrarietatem earum, & hoc eſt inſtitutum huius li. iuxta quod poſſumus eum diuidere in tres partes, in quarum prima enumerat, atq; diſtinguit ſpecies motus. In ſecunda agit de vnitate, ac diſtinctione ſpecifica & numerica earum, & in tertia de contrarietate inter eas reperta.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Tranſmutatur autem, quod tranſmutatur omne, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtotelis in hoc primo capite eſt enumerare, atque diſtinguere

Digitized by Google

ſpecies motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima adducit tres diuiſiones motus. In ſecunda ex eis colligit, & probat generationem non eſſe motum, & ideò tres tantum eſſe ſpecies motus. Prima diuiſio motus eſt ex parte mobilis, nam aliud, inquit, mouetur per accidens, aliud per partem, aliud per ſe primò. Per accidens moueri dicitur illud, quod accidentaliter coniungitur mobili per ſe, vt albũ dicitur moueri per accidens motu locali, quia albedo coniungitur accidentaliter corpori, quod per ſe mouetur. Secundum partem verò moueri dicitur illud, cuius aliqua pars mouetur, vt homo dicitur ſanari, quia oculus, aut manus eius ſanatur. Et tandem per ſe primò mouetur illud, cui per ſe ac primò conuenit motus, vt totum corpus mouetur per ſe localiter, hoc eſt, non per accidẽs, quia non ratione accidentis, ſed ratione ſui, & per ſe primò, quia non ſecundum partem, nam, quod mouetur ſecundum partem, per ſe mouetur non primò, quia motus non conuenit primò parti, licet conueniat per ſe, ſed toti, ideò totum eſt, quod per ſe primo mouetur. Secunda diuiſio motus eſt ex parte mouentis eiuſdẽ rationis ac prima, nam mouens vnum eſt, quod mouet per accidens, nempe, quod accidentaliter coniungitur mouenti per ſe, vt muſicus ædificat per accidens. Aliud eſt mouens ſecundum partem, vt homo dicitur percutere, quia manus eius percutit. Et tandem aliud mouet per ſe primò, nempe totum, quod non ratione accidentis, nec ratione partis, ſed ratione ſui mouet, vt ædificator dicitur per ſe primò ædificare. Tertia diuiſio motus eſt ex parte termini. Et vt intelligatur notat Ariſtoteles quinq; reperiri in motu, videlicet mouens, à quo procedit, mobile, in quo recipitur, tempus in quo fit, & duo termini, à quo incipit, & in quem tendit. Mobile autem diſtinguitur ab vtroq; termino, quia mobile eſt id, quod mouetur, ſed nec mouetur terminus à quo, nec terminus ad quem, vt motu calefactionis nõ mouetur frigiditas, quæ eſt terminus à quo, neq; calor, qui eſt terminus ad quem ſed corpus ab vtroque diuerſum; ergo neutrum eſt mobile, ſed hoc ab vtroque diſtinguitur. Terminus etiam à quo, & ad quem diſtinguuntur inter ſe, quia terminus à quo, eſt, à quo mobile diſcedit; terminus ad quem, eſt quaſi finis, in quem tendit, ideò ab hoc ſuſcipit denominationem motus, non ab illo: non enim denominatur calefactio à frigiditate, à qua diſcedit aqua, ſed à calore, in quem tendit. Hoc ſuppoſito, diuidit tertiò motum ex parte formæ, hoc eſt, ex parte termini in quem tendit, nam alius eſt terminus ad quem per accidens, qui coniungitur accidentaliter termino ad quem per ſe, vt viſum eſſe eſt terminus per accidens dealbationis, quia viſum eſſe coniungitur per accidens albedini. Alius eſt terminus ad quem, ſecundum partem, vt tendere in Europam dicitur, qui in Hiſpaniam tendit, quia pars quædam Europæ eſt. Alius deniq; eſt terminus ad quem per ſe primò, & dicitur ille, quem per ſe, & adæquatè acquirit mobile per motum: vt albedo eſt terminus per ſe primò dealbationis. Ex his diuiſionibus conſtat triplicem eſſe mutationem, & per accidens, ſecundum partem, & per ſe primò. Ex quibus mutationem per accidens relinquendam eſſe aſſerit, quia indeterminata eſt, cum in omnibus mouentibus, & mobilibus reperiatur.

Hac igitur relicta, mutationem per ſe diuidit in ſecunda parte capitis ex parte vtriuſque termini, & ſubiecti ſimul in quatuor membra. Nam cum omnis mutatio ſit à quodam in quiddam, hoc eſt, ab vno termino in alterum, in quos mutatur 3

tatur ſubiectum, vel mutatur ab vno termino poſitiuo in alterum quoque poſitiuum, & dicitur mutatio de ſubiecto in ſubiectum, vt à nigro in album, vel à termino, à quo poſitiuo, in terminum ad quem negatiuum, & dicitur mutatio à ſubiecto in non ſubiectum, vt à non albo in album. Tertiò à termino negatiuo in terminum poſitiuum, & dicitur à non ſubiecto in ſubiectum, vt à non homine in hominem, vel tandem inter duos terminos negatiuos verſatur, & dicitur à non ſubiecto in non ſubiectum, nam ſubiectum hoc loco non dicitur illud, cui inhærent accidentia, ſed vniuerſaliter pro omni eo, quod tanquam poſitiuum deſignatur. Ex his autem quatuor modis, tres tantum mutationes reſultare affirmat, quia ille, qui inter terminos negatiuos verſatur, non efficit mutationem, nam cum termini negatiui non ſint vllo modo oppoſiti, eidem ſubiecto poſſunt ſimul conuenire, & ſemper conueniunt ei per accidens, vt conſideranti eſt manifeſtum. Ex tribus alijs modis ille, qui eſt à non ſubiecto in ſubiectum conſtituit mutationem, quæ dicitur generatio ſubſtantialis quidem ſi termini ſint ſubſtantiales, vt dum homo fit ex non homine, vel accidentalis, ſi ſint accidentales, vt dum album fit ex non albo. Motus verò, qui eſt à non ſubiecto in ſubiectum, conſtituit aliam mutationem, quæ dicitur corruptio, ſubſtantialem quidem, vel accidentalem, ſi termini ſubſtantiales, vel accidentales ſint, vt ab homine in non hominem, vel ab albo in non album. Et neutram harum mutationum, ait, eſſe motum, quod de generatione probat, quia procedit à non ente ad ens; ergo ab eo, quod non eſt, vt ſit, ſed non ens non mouetur, quia moueri præſupponit eſſe; ergo generatio non eſt motus, & ex conſequenti neque corruptio, quia corruptio opponitur generationi, ſed motus non opponitur non motui, ſed alteri motui; ergo ſi illa non eſt motus, nec iſta motus erit. Reſtat igitur motus à ſubiecto, in ſubiectum, & contrarium quidem, quia nihil ab vno poſitiuo in alterum poſitiuum procedere poteſt, illud relinquendo, & hoc acquirendo, niſi contrarij aliquo modo ſint, & iſte modus conſtituit mutationem, quæ verè motus eſt, procedens ab vno contrario poſitiuo ad aliud contrarium poſitiuum, vt ab albo in nigrum, & diuiditur in tres ſpecies ſecundum tria prædicaměta, quæ apta ſunt terminare motum, nempe in quantitatě, qualitatem, & vbi, nam ſubſtantia, ad aliquid, agere & pati inepta ſunt ad terminandum motum.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Secundum ſubſtantiam autem non eſt motus, &c.

Breuis expoſitio Text.

AD finem capitis præcedentis diuiſit Ariſtoteles motum in tres ſpecies, ſecundum tres terminos ad quos poteſt terminari, nam ab his ſumit denominationem, & ſpeciem motus, & ideò per hos debuerunt diſtingui ſpecies eius. Capite autem præſenti intendit probare hanc concluſionem, quod tres tantum ſint ſpecies motus, ſed quia excluſiua propoſitio eſt, duas includit virtualiter, nempe, quod tres ſint ſpecies motus, & quod non ſint aliæ, & vtramque intendit probare, & hæc ſecunda probanda eſſet diſcurrendo per omnes formas, quod difficillimum foret, & ideò prædicamentis vtur Ariſtoteles, quæ ſunt quaſi quædam capita, ad quæ reducuntur omnes formæ, & ideò vtramque propoſitionem (miro 4

Digitized by Google

quodam, atque ſcientifico artificio vſus) quaſi per capita probat. Secundam quidē oſtendens, quod ad reliqua prædicamenta præter tria non terminetur per ſe motus, Deinde primā, quod ad tria illa terminetur per ſe, & vtroque probato, vtraque propoſitio, & tota ipſa excluſiua ſufficienter probata erit. Diuiditur autem caput in duas partes. In prima probat, quod ad reliqua prædicamenta, præter tria non terminetur motus per ſe, In ſecunda quod terminetur per ſe ad illa tria.

5 Probat igitur primò, quod ad ſeptem prædicamenta, quæ præter quantitatem, qualitatem, & vbi numerantur, non terminetur motus per ſe. Et primò, quod nō ad ſubſtantiam hac ratione. Motus, vt ca. præcedenti dictum eſt, inter contraria debet verſari, ſed ſubſtantia caret cōtrario; ergo in ſubſtantia repugnat eſſe motum. Probat ſecundò de relatione, quia motus eſt quædam mutatio, ergo motus per ſe eſt mutatio per ſe, forma igitur per ſe terminans motum per ſe, debet mutare ſubiectum per ſe, quod ad eam acquirendam mouetur, ſed relatio acquiratur aliquando à ſubiecto prorſus immutato; ergo ad illam non terminabitur mutatio per ſe, nec motus per ſe. Probatur minor, quia ſi Compluti ſit vnum album, & aliud fiat Romæ, conſurgit in vtroque relatio ſimilitudinis, ſed album Compluti exiſtens prorſus eſt immutatum, cum nihil circa illud ſit factum, & acquiſiuit relationem; ergo ſine vlla mutatione ſubiecti acquiritur. Vt probet de actione, & paſſione; ſimul probat de motu vtramq; includente, quia ad mutationem, vel motum dari mutationem dupliciter intelligi poteſt, primò, ita vt vna mutatio ſit ſubiectum, quod mutetur ad aliam mutationem acquirendam, & hoc eſt impoſſibile, quia cum motus ſit actus mobilis, ipſe potius motus eſt in ſubiecto, quam ſubiectam ſit alterius motus. Secundò poteſt intelligi, ita vt mutatio ſit terminus, ad quem acquirendum per ſe moueatur aliquid, quod etiam eſt impoſſibile, nam ex eo ſequeretur idem ſubiectum ſimul moueri motibus contrarijs; ergo impoſſibile eſt ad vnum motum per ſe terminari alterum. Probat conſequentiam, quia cum motus ſit inter contrarios terminos, vt ſanatio inter ægritudinem, & ſanitatem, & ægrotatio inter ſanitatem, & ægritudinem, ſi aliquid mouetur ab vna mutatione in alteram, mouebitur etiam à terminis vnius ad terminos alteri⁹, qui cum ſint contrarij, ſimul mouebitur, & erit ſub contrarijs terminis, quod patet eſſe impoſſibile. De alijs tribus prædicamentis non probat in particulari, quia cum quoſdam reſpectus includant, probato de relatione, quod non terminet motum per ſe, cenſetur probatum de illis. In ſecunda parte capitis probat, quod ad tria prædicamenta reliqua, nempe ad quātitatem, qualitatem, & vbi, per ſe terminetur motus, hac ratione: Motus verſatur per ſe inter contraria, ſed in his tribus eſt ſufficiens contrarietas ad terminandum motum; ergo per ſe terminat motum. Minorem probat, quia in qualitatibus reperitur non ſolū vera, ſed ſtricta contrarietas, in, vbi, verò reperitur ſufficiens, cum dentur vbi extrema, maximeque diſtātia, vt vbi ſurſum, & deorſum, & in quantitate etiam, in qua dantur maxima, & minima quantitas, quæ ſunt extrema viuentis corporis maximè diſtantia in ſuo genere, & ordine.

QVAESTIO VNICA.

An ad tria tantum prædicamenta, quantitatis, qualitatis, & vbi, terminetur motus per ſe.

Propo-

7 PRopoſitio hæc,ad tria tantum prædicamenta per ſe terminatur motus,excluſiua eſt,& ideò duas exponentes includit primam,quod ad tria prædicamẽta terminetur motus per ſe. Secundam, quod ad cætera per ſe non terminetur. Et vtraque examinanda eſt, vt veritas eius intelligatur.Quare in hac quæſtione agitanda hoc ordine procedemus, vt prius de tribus prædicamentis ſigillatim diſputemus,an quodlibet terminet motum per ſe,deinde de reliquis, an poſſint terminare motum,& ideò in duplicem partem diuidenda erit quæſtio.Sed vt vtraq; pars intelligatur, notandum eſt , tribus modis accipi motum.Primò ; vniuerſaliter pro qualibet actione,vel re altera recepta in ſubiecto,ratione cuius receptionis dicitur aliter ſe habere,nunc , & prius,qua acceptione mutationis,vel motus vſus eſt Ariſtoteles 2. libro Phyſicorum, cap.1.& 11.lib. Metaphyſicæ ſumma 4.ca. 1.de motu,quibus locis habetur vniuerſalis illa propoſitio,Tot ſunt ſpecies mutationis,quòd entis.Et in hac acceptione certum eſt ad omnia prędicamenta per ſe terminari motum,quia eo ipſo, quod ad nouum prædicamentum incipit pertinere res aliqua,aliter ſe habet nunc,ac prius.Secunda acceptio motus minus vniuerſalis,atque minus impropria eſt pro quacũque mutatione,per quã tendit ſubiectum ad aliquid ſpeciale acquirendum, & à qua propriè dicitur mutari,& in hac acceptione ſumpſit motum Ariſtoteles 3.lib.Phyſ.in principio , cumque definiuit,quid ſit *Actus entis in potentia ſecundum quod in potentia*,atque etiam,*actus mobilis prout mobile eſt*. Tertia acceptio eſt propriiſſima pro mutatione per ſe ſucceſſiua in qua accepit Ariſtoteles motum in his duobus capitibus,dum docuit ad tria tãtum prædicamenta terminari motum per ſe,&in eadem accipimus eum nos in præſenti quæſtione

An quantitas terminet per ſe motum.

MOtus : qui per ſe poteſt terminari ad quantitatem , eſt augmentatio, quæ ſimul fit cum nutritione , de qua ex profeſſo agit Ariſtoteles primo li.de generatione cap.5. & cum eo omnes interpretes,&ideò ſpecialis diſputatio de modo,quo fit,an inſtanti,vel in tempore, an per acquiſitionem nouæ quantitatis, vel per vnionem antiquæ,quam materia alimenti ſecum adducit,cum quantitate viuentis,in illum locum tanquam in proprium referenda eſt, & in præſenti ſolũ vniuerſaliter diſputandum,an quantitas terminet per ſe motum augmentationis. 8

Et prima opinio negat quãtitatem per ſe terminare motum,& ideò aſſerit duas tantum ſpecies motus dari, nempe alterationem,& lationem, ſeu motum localem.Ita Galenus 1.Methodi cap. 6. & cum eo Valleſius controuerſia 29. ad Tyrones, qui ſequuntur in hac re Platonem in dialogo Eutiſipho,atque etiam in Theætedo duas tantum ſpecies prædictas motus ponentem.Probant primò , quia poſitis alterationibus,& tranſmutationibus circa alimentum factis , ſequitur neceſſariò quantitas,etiam ſublata quacunque alia mutatione,vel motu,imò etiam ſi Deus abſtrahit ſuum , concurſum ad quemuis alium motum poſita conuerſione ſubſtãtiali alimenti in ſubſtantiam aliti,viuens fit maius,ergo non datur per ſe motus ad quantitatem præter alterationes , & generationem partialis ſubſtantiæ , ſed ſine noua mutatione , vel motu ſequitur maior quantitas,ſicut in prima generatione viuentis conſequitur quantitas productionem ſubſtantiæ , & ideò non datur alia mutatio per ſe terminata ad illã. Secundò,ſi augmentatio eſſet motus per

ſe ad

Digitized by Google

ſe ad maiorem quantitatem, etiam diminutio eſſet motus per ſe ad minorem; ſed hæc non eſt motus per ſe ad minorem: ergo neque illa ad maiorem. Probatur minor, quia diminutio corruptio quædam eſt terminata per ſe ad non eſſe alicuius partis quantitatis, quæ deperditur; ergo non eſt ad terminum poſitiuum, ſed negatiuum, & ideò non poteſt eſſe motus.

9 Secunda ſententia eſt Ariſtotelis in hoc ſecundo capite, & vbicunque de ſpeciebus motus loquitur, & omnium expoſitorum eius præter citatos pro ſententia oppoſita, hoc præſertim cap. & 1. libr. de generatione capit. 5. & ideò non opus eſt aliquem in particulari referre: eandem etiam nos tanquam veram ſequimur. Sed vt eam explicemus, & probemus ſimul, notandum eſt, quod licet plures atque diuerſæ conditiones ponantur à diuerſis, tanquam neceſſariæ, vt aliquid terminet motum per ſe, duas ſolum tanquam neceſſarias ponendas eſſe arbitramur, quæ ex natura motus accipiuntur: nam motus duo habet, primum, quod inter contraria verſetur, ſecundum, quod ſit ſucceſſiuus, ideò duas debet habere conditiones res illa, ad quam per ſe terminatur motus: prima eſt contrarietas, ſecunda latitudo aliqua ſucceſſiuè transeunda, vel percurrenda per motum, ita vt non conſiſtat in indiuiſibili, ſed latitudinem extenſionis, & intenſionis habeat, nam ſi in indiuiſibili conſiſtat, non poterit, niſi in momento acquiri. Gratia exempli, calor habet imprimis contrarietatem cum frigore, deinde habet latitudinem gradualem intenſionis: cum modo ſit intenſus, deinde remiſſus, & ita poteſt per ſe terminare motum alterationis. Et ſi vtrãque conditionem ad vnam reducere volumus, dicemus rem illam poſſe terminare motum per ſe, quæ habuerit latitudinem gradualem, nõ niſi ſucceſſiuè percurrendam, vel tranſeundam. Sed contrarietas nõ ſtrictè ſumitur, ſed pro quacunque incompoſſibilitate terminorum cum latitudine explicatã, nam inter terminos intenſionis, qui ſunt calor intenſus, & remiſſus, non datur alia contrarietas præter incompoſſibilitatem, quia repugnat calorem ſimul eſſe intenſum, & remiſſum in eodem ſubiecto, contrarietas ergo ita accepta cũ latitudine ſucceſſiuè percurrenda ſufficit, vt aliquid poſſit per ſe terminare motum, vt ex terminis intenſionis, quæ verus motus eſt, euidenter probatur.

Ex hac igitur doctrina, non ſolum vera, ſed neceſſaria, & quam autores primæ opinionis recipiunt, deducitur hoc argumentum ad probandam communem ſententiam Ariſtotelis, quam ſequimur. Nam illud poteſt per ſe terminare motũ, quod ex propria natura habet latitudinem cõtrarietatis, non ſimul, ſed ſucceſſiuè percurrendam, ſed quantitas eam habet; ergo per ſe poteſt terminare motum augmentationis, qui pro ea acquirenda neceſſariò ponendus erit. Probatur minor, quia inter minorem, & maiorem quantitatem datur contrarietas pro incompoſſibilitate: cum euidens ſit, non poſſe corpus naturaliter habere quantitatem quatuor palmorum tantum, & ſimul quantitatem quinque palmorum, nec poſtquam habet illam, poteſt in momento peruenire ad hanc, ſed ſucceſſiuè, ſicut ſucceſſiuè conuerti debet alimentum in ſubſtantiã aliti, & produci partialem ſubſtantiam, & cum ea partialis quantitas, quæ coniuncta præexiſtenti eam efficiat maiorẽ: ergo non poteſt quantitas à viuenti acquiri, niſi ſucceſſiuè, & cum ſit diſtincta à ſubſtantia, quæ acquiritur per diſtinctã mutationem ex propria natura ſucceſſiuam, hoc erit per ſe acquiri per motum. Et ſi dicatur, non acquiri maiorẽ quãtitatem 10

titatem ſucceſsiuè, niſi ratione partialis ſubſtantiæ, quæ adhuc non acquiritur per ſe ſucceſsiuè; cum ſubſtantia careat latitudine, & in indiuiſibili conſiſtat, ſed per accidens ratione alterationum ſucceſſiuarum præcedentium circa alimentum. Vnde nec per ſe terminabit mutationem ſucceſsiuam, ſed omninò per accidens. Reſpondeo, ſubſtantiam partialem, per accidens acquiri ſucceſsiuè diſtinguendum eſſe, nam ſi ſenſus ſit, non acquiri ſucceſsiuè ratione latitudinis, quam in ſe habeat ſucceſsiuè percurrenda, verũ eſt, non enim petit ipſa ex propria natura acquiri ſucceſsiuè, ſed ratione alterationis præcedentis, per quam diſponitur per partes alimentum, & per partes etiam conuertitur, alterationem verò ſucceſsiuam non præſupponit per accidens, ſed per ſe, & ideò per ſe acquiritur per mutationem ſucceſsiuam; quantitas verò non ſolum, quia acquiritur ſimul cum partiali ſubſtantia ſucceſsiuè acquiſita, ſed quia ſucceſsiuè acquiri conſonum eſt latitudini contrarietatis: quam ex ſe habere probauimus ſufficientem terminare motum.

12 Ad primum autem argum. oppoſitæ opinionis concedenda eſt prima pars antecedentis, quod poſita conuerſione alimenti in ſubſtantiam aliti, naturaliter ſequatur acquiſitio quantitatis; ſed neganda eſt ſecunda pars eiuſdem, quod ſine nouo motu, vel mutatione, quæ ita neceſſaria eſt pro acquiſitione eius, vt repugnet, Deum ſuſpendere ſuum concurſum ad nouam mutationem, & illum tribuere ad acquirendam maiorem quantitatem modo naturali, quia ipſamet acquiſitio quantitatis, ſi naturaliter fiat, motus augmentationis eſt. In prima autem generatione non petit quantitas ſucceſsiuè fieri, & ideò nec per motum, vel mutationem, quia non datur ſubiectum præcedens, quod mutari poſsit, ſicut datur in nutritione. An verò per diſtinctam actionem à generatione tunc fiat, ſuo loco diſputatur.

Ad ſecundum argumentum de diminutione, reſpondent quidam concedendo, quod diminutio non terminetur ad minorem quantitatem, ſed ad non eſſe partialis quantitatis, & ideò non eſſe motum ſed mutationem negatiuam, quæ vocatur corruptio. Ego verò cum Ariſtotele, qui eam pro motu poſuit, vbicunq; de ea loquitur, teneo verum eſſe motum, quod videtur mihi euidens, ſi intelligatur, quo modo fiat. Tunc enim diminuitur viuens, quando minorem partem alimenti conuertit, quam fuit ſubſtantia deperdita per continuam actionem caloris naturalis. Et ex conſequenti minorem partem quãtitatis acquirat, ea, quam ſimul cum ſubſtantia perdidit, ſed talis acquiſitio minoris quantitatis eſt mutatio poſitiua, & per ſe ſucceſsiua, & non corruptio; ergo eſt verus motus, ſed diminutio vocatur reſpectiuè comparata cum quantitate, quam habebat antea viuens, ſicut etiam acquiſitio maioris quantitatis reſpectiuè vocatur augmentatio, vt per ſe eſt manifeſtum. Ad formam igitur argum. neganda eſt minor, quod diminutio non ſit poſitiua mutatio, ſed negatiua, nempè corruptio, nam cum per illum motum acquiratur quantitas, licet reſpectu deperditæ ſit minor, & ideò dicatur diminutio talis acquiſitio, poſitiua tamen eſt, & verus motus.

An detur per ſe motus ad qualitatem.

Certum eſt apud omnes, qualitatem per ſe terminare motum, quod fatentur etiam omnes illi, qui negant ad quantitatem per ſe terminari. Et ratio huius eſt efficax, nam qualitas habet vtramq; conditionem requiſitam ad ter- 13

Digitized by Google

minandum per ſe motum, perfectius quã cætera prædicamenta, habet enim perfectam contrarietatem in primis qualitatibus per ſe primò repertam, habet etiã latitudinem gradualem cum eadem contrarietate circa ſubiectum, in quo nõ poteſt introduci ſine expulſione contrarij, & ideò naturaliter ſaltem eſt impoſsibile in inſtanti introduci, quia nec poteſt naturaliter ſimul expelli cõtrarium, ſed paulatim, & per gradus, & ideò ſucceſsiuè, quare ex propria natura petit qualitas ſucceſsiue produci, & per motum. Sed habet qualitas intenſionem, & extenſionem, & intenſio eius eſt perfici ſecundum diuerſos gradus in eadem parte ſubiecti, vt dum idem calor, qui prius erat in manu, vt vnum, fit in eadem manu, vt duo intendi dicimus. Extendi verò, dum in diuerſis partibus ſubiecti producitur, vt ſi ſit in ſola manu, & poſtmodum producatur in brachio: extendi dicimus. Et de intẽſione nemo dubitat, quin ſit per ſe motus in qualitate, quod Ariſtoteles in fine ſecundi capitis expreſsè docuit, & probat hæc ratio, quia licet intenſio non verſetur formaliter inter frigus & calorem, ſed inter calorem perfectum, & imperfectum, & ideò non videtur verſari inter contraria, virtualiter tamen inter contraria caloris, & frigoris verſatur, quia ſicut acquiſitio caloris eſt receſſus à frigore, ita perfici calorem per intenſionem eſt magis recedere à frigore, quare ad eãdem contrarietatem virtualiter pertinẽt extrema intenſionis.

14 Solum poteſt eſſe dubiũ de extenſione propter duo. Primum, quia qualitas non videtur extendi per ſe ad diuerſas partes ſubiecti, ſed per accidens ratione quantitatis, à qua habet ſubiectum diſtinctionem, & extenſionem partium, ergo extẽſio qualitatis non erit per ſe motus, ſed per accidens. Secundum, quia inter terminos extenſionis, nec eſt formalis, nec virtualis contrarietas, ex eo enim, quod calor ſe extendat ad nouam partem ſubiecti, non magis recedit à frigore, cum nõ producatur neceſſariò in perfectori gradu ex vi extenſionis, ſed poſsit produci in eodem: quare ſolum dicetur recedere ab eo ſecũdum plures partes ſubiecti, quod non pertinet ad contrarietatem, ſed ad extenſionem quantitatiuam.

Propter hæc argumenta fuit opinio aliquorum, negantium extenſionem eſſe per ſe motum ad qualitates, ſed per accidens omnino extendi, & ideò extenſionẽ nõ eſſe motum per ſe diſtinctũ à cæteris.

Tenendum tamen eſt, verum motum eſſe, per ſe terminatum ad qualitatem, quod hac ratione (niſi ego fallor) euidenter probatur: nam dum calor primò producitur in aqua, per veram alterationem veruntque motum probucitur, vt etiam fatentur, qui de extenſione id negant, ſed dum extenditur ad nouas partes, de nouo producitur in eis, ſicut de nouo fuit productus in prioribus, & ita de nouo producitur, vt etiam ſi in prioribus non eſſet productus, produceretur in poſterioribus, quantum eſt ex parte agentis, & actionis, per quam producitur; ſed in prima productione conſtat productum fuiſſe per motum per ſe; ergo non eſt minus certum extendi ad nouas partes per verũ motum per ſe ad eandem qualitatem terminatum. Secũdò, quia prima productio ſimul fuit extenſio eiuſdem caloris: cum conſtet non fuiſſe productum ſimul in omnibus partibus, ſed prius in vna, deinde in cæteris, & adhuc prius in medietate eius proximiori agenti, deinde in alia medietate minus proxima: ſed prima extenſio fuit verus motus, ergo etiam ſequentes.

Ad argumenta verò reſpondeo, extenſionem qualitatis ad diuerſas partes 15

ſub-

ſubiecti ex natura & virtute eiuſdẽ qualitatis prouenire tanquam à cauſa per ſe, quantitatem verò ſolum eſſe conditionem neceſſariò præſuppoſitam, ſine qua non poſſet fieri talis extenſio. Et ratio vtriuſq; eſt, quia qualitas corporea ex propria natura eſt informatiua ſubiecti extenſi, & omnium partium eius, ergo quod in eo produci poſſit, & in omnibus partibus ex propria natura habet, & ideò extenſio eius ad nouas partes ex virtute eius procedit, non minus, quam prima productio, ſed ad vtramque præſuppouitur neceſſariò ſubiectum extenſum per quantitatem, tanquam conditio neceſſaria, ſine qua non poterit inhærere ſubiecto, nec de potentia eius educi qualitas, & ideò nec produci in eo, nec extendi, hoc tamen non tollit, quin motus extenſionis eiuſdem qualitatis terminetur per ſe ad illam, ſicut nec tollit, quod per ſe ad eandem terminetur prima alteratio, quod ſubiectum debeat præſupponi neceſſariò per quantitatem extenſam.

Negandum eſt ergo antecedens primi argumenti, quod qualitas non per ſe, ſed per accidens extẽdatur, nam extenſio ex virtute eius procedit, & ideò per ſe cenſetur, non minus, quam prima productio, licet quantitas ſit conditio neceſſariò præſuppoſita in ſubiecto reſpectu vtriuſque. Ad ſecundum negandum eſt etiam extenſionem qualitatis non verſari inter contraria, quia ſicut prima productio caloris à frigore procedit ad calorem, ita extenſio procedit à frigore expulſo ab illis partibus, ad calorem de nouo in eiſdem producto.

Quomodo ſit intelligendum ad vbi terminari motum per ſe.

16 NEMO dubitat de motu locali, quod per ſe terminetur ad vbi; cum vtraque conditio neceſſaria ad terminandum motum per ſe in eo reperiatur, nam imprimis extrema vbi, quæ vocantur ſurſum, & deorſum aliquo modo ſunt contraria, & ad ea reducuntur omnes motus naturales ſublunarium corporum, & ideò omnes dicuntur verſari inter contraria. Habet præterea, vbi, latitudinem extenſionis per ſpatium verum, vel imaginarium, cui corpus dicitur eſſe præſens. Vnde, & præſentia ipſa, quæ propriè vocatur, vbi, eandem habet latitudinem, non ſimul, ſed ſucceſſiuè percurrendam, & ideò per ſe poteſt terminare motum localem. Sed vbi duplex eſt, vnum circumſcriptiuum, quod eſt præſentia corporis ad locum, eidem loco commenſurata, ita vt totum corpus toti loco præſens ſit, & partes partibus, & hæc appellatur præſentia localis. Aliud eſt vbi definitiuum, quod eſt ſimplex præſentia corporis ad ſpatium imaginarium, vocatur autem ſimplex, hoc eſt, non localis, nihilominus diuiſibilis eſt ex parte corporis, quia totum corpus præſens eſt tanto ſpatio imaginario, & ſingulæ partes, partibus etiam ſingulis eiuſdem. Et motus localis corporum ad primum, vbi per ſe terminatur naturaliter, quia naturaliter non poſſunt eſſe corpora, niſi in loco, nec poſſunt, niſi per locum, ſeu ſpatium verum, à quo circunſcribantur moueri. Et quia hoc vbi includit quodammodo 17 locũ, cui corpus præſens dicitur, & commenſuratum, ideò motus localis naturaliter terminatur ad locũ, non tamen per ſe, quia per ſe ſolũ acquiritur præſentia, & naturaliter præſentia localis, ſed quia præſentia localis nõ datur ſine loco, nec reperitur, niſi in loco, ideò quaſi ex conſequenti, & non neceſſariò dicitur mobile tendere in locum per motum, & locus ipſe terminare aliquo modo motum, & ex conſequenti acquiri per motum, non

per ſe,nec per ſe eum terminare, ſed vbi: ſufficit autem eo modo terminari ad locum,vt localis dicatur , propriè tamen, & per ſe potius debet vocari motus ad vbi,& ideò Ariſtoteles in his capitibus, ad prædicamentum,vbi, aſſeruit terminari tertiam ſpeciem motus, qui vocari ſolet localis.Et hoc efficacius probatur ex vbi definitiuo,quod patet reperiri in vacuo, & per ſe poſſe terminare motum per vacuum factum,de quo dixit Ariſtoteles in 4.lib.in tempore, & non in inſtanti fieri debere;concedens, quod ſi vacuum eſſet poſſibile,verus motus poſſet per illud fieri,& ex conſequenti verum vbi in vacuo dari,quod per ſe terminaret motum, & ideò ſine loco daretur, & motus talis nullo modo terminaretur ad locum, & eſſet eiuſdem ſpeciei cum eo , quod per locum fit.Ex quo ſequitur euidenter, non per ſe,ſed per accidens terminari motū huius ſpeciei ad locum,per ſe verò ad ſolum vbi.De vbi verò rerum ſpiritualium ſicut nec de loco,& ex conſequenti, nec de motu,non eſt noſtrum agere,ſed Theologis relinquenda hæc ſunt.

Secunda pars quæſtionis, an ad reliqua prædicamenta terminetur motus per ſe.

18 PRima opinio tenet ad alia prædicamenta per ſe terminari motum , præter quantitatem,qualitatem, &, vbi,ita Simplicius in Commentarijs libro tertio Phyſic. vbi ad omnia prædicamenta aſſerit per ſe terminari motum . Ita etiam alij,qui ſaltem ad ſubſtantiam per ſe terminari affirmant. Et videtur ita eſſe ſentiendum,quia ſubſtantia ſemper acquiritur per mutationem ſucceſſiuam nutritionis,ſed mutatio ſucceſſiua eſt motus; ergo acquiritur ſemper per motum , imò in prima generatione ſaltem rerum non viuentium, quæ ſemper eſt ſucceſſiua apud nos,qui tenemus non poſtulare terminum paruitatis intrinſecum, ſub quo generentur . Et tandem , quia contrarietas impropria , quæ reperitur in quantitate,ſufficit ad terminandum motum per ſe,ſed hæc reperitur in ſubſtantia, licet propria contrarietate careat, ergo per ſe poteſt terminare motum . Alij denique etiam ad ſitum,quia cum ſitus ſit talis diſpoſitio in loco, aut in ſpatio vero , vel imaginario,repugnat corpus habere, vbi vel illud acquirere , quin etiam habeat, aut acquirat aliquem ſitum ; vel ergo vbi non terminat motum per ſe,vel illud debet per ſe terminare , ſitus. Nec minus neceſſarium apparet per ſe terminari ad relationem , quia hæc etiam acquiritur ſæpè ſucceſſiuè, nec ſine aliqua mutatione ſubiecti: cum repugnet aliquam entitatem realem nouam acquirere,quin realiter mutetur ; & cum ſit entitas realis diſtincta à fundamento, per diſtinctam mutationem acquiri debet , ſed mutatio ſucceſſiua eſt motus ; ergo per verum ac diſtinctum motum , quem per ſe terminabit.

Vera tamen eſt ſententia Ariſtotelis, 19
quam tenent hoc loco omnes eius expoſitores,quod nullum aliud prædicamentum,præter quantitatem,qualitatem , & vbi terminet motum per ſe.Probatur hoc argumento . Vt aliquid terminet motum per ſe, debet etiam per ſe habere contrarietatē latitudinis ſucceſſiuè percurrenda, vt ſuperius probauimus , ſed nullum ex alijs prædicamentis eam habet,nam ſubſtantia conſiſtit in indiuiſibili,& ideò caret latitudine, nec habet contrarietatem poſitiuam , ſed priuatiuam tantum oppoſitionem . Relatio, nec per ſe habet contrarietatem , nec latitudinem,licet aliquid horum ei conueniat ratione fundamenti , & adhuc hoc modo

Digitized by Google

modo non ſemper, & ideò nec vllo modo per ſe, ſed nec ſitus, quia nec latitudinem habet, nec contrarietatem per ſe: quod verò per motum acquiratur, præciſè habet ratione, vbi. De actione verò & paſſione euidenter probatum eſt ab Ariſtotele in textu, & de cæteris res eſt per ſe manifeſta; ergo nullum præter illa tria poteſt per ſe terminare motum.

Ad primum de nutritione reſpondeo, non eſſe ſucceſſiuam propter latitudinē, vel contrarietatem ſubſtantiæ, quā conſtat non habere poſitiuam, nec priuatiuam, quam habet ſufficere ad terminandum motum per ſe, ſed ſolum eſt ſucceſſiua ratione alterationum præcedentium vt prima generatio non viuentium ſolum eſt ſucceſſiua, propter carentiam termini intrinſeci ex parte quantitatis.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Poſt hæc autem dicamus, quid eſt ſimul, aut ſeparatim, &c.

Breuis expoſitio Text.

10 INtentum Ariſtotelis in hoc capite eſt explicare hos ſex terminos, ſimul, ſeparatim, tangere, conſequenter, contiguum, atque continuum, & hoc facit in prima parte cap. In ſecunda verò comparat tres eorum, docetque quonam modo ſe habeant inter ſeſe, & hæc eſt diuiſio totius capitis.

Primus terminus eſt, ſimul, quem explicare inetndit, non ſecundum totam extenſionem ſuæ ſignificationis, ſed applicatum ad locum, & ſimul loco illa eſſe aſſerit, *quæ ſunt in eodem loco*, intelligitur autem non de loco communi, ſed de proprio, ac particulari, & ita ſe habebunt corpora, ſi ſe penetrent. Separatim verò oppoſitam habet ſignificationem, ita vt illa dicantur eſſe ſeparata ſecundum locum, *quæ in diuerſis locis ſunt*. Illa dicuntur ſe tangere, *Inter quæ nihil eſt medium*, medium autem dicit eſſe illud. *ad quod neceſſe eſt, prius perueniat corpus, quod continuè mouetur, quam ad extremum*. Conſequenter verò ſe habent illa, *inter quæ nihil eiuſdem generis eſt medium*. Vt ſi homines nullus homo, ſi numerus, nullus numerus; & ita conſequenter ſe habent ternarius & quaternarius, & in bello milites ordinati, etiā ſi lapis ſit inter eos medius. Contigua ſunt, *quorum vltima ſunt ſimul*. & licet videantur idem eſſe, tangere, & contiguum, adhuc diſtinguuntur ratione, quia alia ratio eſt contactus, alia ſimultatis extremorum. Continua tandem ea eſſe aſſerit, *quorum vltimū ſunt vnum*, vt duæ partes lineæ quas coniungit idem pūctum, dicuntur continuę, quia punctum illud eſt extremum, vel vltimum vtriuſq; partis & eſt vnum, & idē.

In ſecunda parte capit. comparat hos tres terminos, conſequenter, tangere, & continuum, & aſſerit ita ſe habere inter ſeſe, vt conſequenter ſit ſuperior alijs duob. & tangere etiam ſit ſuperior continuo, & ideò continuum ſit inferior alijs duobus, & tangere inferior reſpectu conſequenter, nam non continua ſe tangūt, & ſe habent conſequenter, & quæ ſe tangunt, conſequenter etiam ſe habent, ſed non omnia, quæ ſe habent conſequenter, ſe tangunt, neque omnia, quæ ſe tangunt, continua ſunt.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Vnus autem motus dicitur multipliciter, &c.

Digitized by Google

Breuis expoſitio Text.

21 INtentum Ariſtot.eſt explicare in hoc capite vnitatem & diuerſitatem motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima explicat vnitatem & diuerſitatem genericam & ſpecificam Et in ſecunda numericam. Vnitas motus inquit triplex eſt, ſicut cæterarum rerum, generica, ſpecifica, & numerica. Illi motus dicunt eſſe vnius generis, qui tendunt in terminos eiuſdem prædicamenti, vt omnes alterationes cenſentur eiuſdem generis, quia tendunt ad qualitates. Et motus illi diſtinguuntur genere, qui tendunt ad terminos diuerſorum prædicamentorum, vt alterationes diſtinguuntur genere ab augmentationibus. Illi motus ſunt eiuſdem ſpeciei, qui habent terminos, quos ad eius ſpeciei atomæ, vt omnes dealbationes eiuſdem ſunt ſpeciei, quia habent pro termino ad quem albedinem, & ad hanc vnitatem ſpecificam formæ pertinere ait vnitas ſpatij formalis, quod ſi variet ur, ſpecies etiam motus variabitur: & ideo diuerſæ ſpecies ſunt motus circularis, & rectus, quia per diuerſum ſpatium formale ſunt. Motus autem qui tendunt in terminos eiuſdem ſpeciei ſubalternæ, dicuntur quodammodo eiuſdem ſpeciei, ſed ſimpliciter ſunt ſpecie diuerſi, vt omnes alterationes, quæ ex vnitate ſpecifica ſubalternæ ſpeciei quandam vnitatem ſpecificam habent, ſimpliciter tamen diuerſæ ſpeciei cenſentur: cum ſpecies ſubalterna habeat ſub ſe plures ſpecies atomas, in quas motus illi tendunt; ſunt igitur eiuſdem ſpeciei ſecundũ quid, diuerſæ verò ſpeciei ſimpliciter.

22 In ſecunda parte capitis agit de vnitate motus numerica, aſſeritque motus, qui ſunt eiuſdem generis, vel ſpeciei, habere vnitatem ſecundum quid, ſimpliciter verò diuerſos eſſe, & ſolum motum vnum numero eſſe vnum ſimpliciter. Sumitur autem vnitas numerica motus ex tribus, nempe ex vnitate mobilis, temporis, & termini: ita, vt ſi mobile ſit vnum numero & tempus idem, hoc eſt non interruptum, & forma, ſeu terminus ad quem tendit motus vna numero ſit, erit etiam motus vnus numero; ſi verò vnitas numerica alicuius horum defuerit, diuerſus numero cenſebitur motus. Defectu primæ conditionis, motus, quo mouentur Petrus, & Ioannes, licet ad eundem terminum moueantur, & in eodem tempore diuerſus numero eſt, propter diuerſitatẽ numericam mobilis. Defectu ſecundæ motus quo mouetur idem Petrus ad eundem terminum diuerſis temporibus etiam eſt diuerſus numero, licet per minimam interruptionem tempus interrumpatur. Et defectu conditionis vltimæ non eſt idem motus numero, quo Petrus mouetur ad diuerſa vbi, vel ad calorem numero diuerſum. Quod verò ex vnitate numerica horum trium deſumenda ſit vnitas numerica motus, probat hac ratione. Motus ille eſt vnus numero, qui eſt continuus, quia vnum continuum, & vnũ numero in quibuſcunq; rebus iedm ſũt, ſed motus in quo concurrunt tria illa ſecundum numericam vnitatem, non poteſt non eſſe continuus; ergo nec poteſt non eſſe vnus numero. Probatur minor, quia ſi tria illa habeant numericam vnitatem, nihil excogitari poteſt, per quod ſoluatur vnitas numerica motus.

QVAESTIO I.

A quonam deſumenda ſit vnitas generica & ſpecifica motus.

MOtus cum ſit incompletum quid ad prædicamentum non pertinens, niſi per quandam reductionem tanquam modus rei, non habet proprium genus, neq; 23

nec ſpeciem,ſed in ſuo ordine incompleto quodammodo dicitur habere vtramq;, & eo modo,quo vnitatem genericam habet,inquirimus, à quonam eam accipiat. Quatuor autem ſunt,à quibus excogitari poteſt eam accipere,nempe agens,& paſſum, aut mobile , terminus à quo , & ad quem,à quibus certum eſt , non ſic eam accipere, vt hæc vel aliquid horum ei ſint eſſentialia; cum conſtet extrinſeca eſſe, ſed ſolum poteſt per ordinem ad illa vnitatẽ genericam vel ſpecificam accipere, ita vt ordo ad vnum vel alterum ſit ei eſſentialis Certum eſt autem , vt D.Thom. docuit q.6.de potẽtia art.8. cui aſſentiunt omnes,motum non ſumere vnitatem vel diſtinctionem genericam, aut ſpecificam ab agente,aut paſſo,ſeu mobili , cuius ratio eſt , quia licet motus non ſit entitas realis diſtincta ab actione& paſsione,ſed ſecundum formalem rationẽ motus , abſtrahit ab vtraq;,& ſolum dicit viam,aut tendẽtiam inter duos terminos, à quo,& ad quem,non ſignificando,quod ab agẽte egrediatur vel recipiatur in paſſo;ergo vnitas generica,aut ſpecifica eius,non poteſt per ordinem ad agens,vel paſſum ſumi.Solum ergo reſtãt terminus, à quo, & ad quẽ, à quo ſumi poſsint, & ideò ad eos reducitur quæſt. Sed de termino ad quem conueniunt omnes opinantes , quod per ordinem ad eum ſumatur,& ratio eſt manifeſta, quia terminus , ad quem eſt quaſi finis motus, à fine autem ſpeciem accipere mutationes , & motus , ſicut etiam actiones euidens eſt. Sed an à ſolo termino,ad quem,accipiatur,&non à termino, à quo,vel ab vtroque ſimul, in hoc poſita eſt difficultas quæſt.

24 Circa quam prima opinio tenet per ordinem ad vtrumq; terminum accipiendam eſſe vnitatem , ac diſtinctionem genericam & ſpecificam motus. Ita Albert. Saxon.5.lib.Phyſ.qu.6. Aſtud.ibidem.qu.5.Bur l.qu.2.& plures Moderni. Probant teſtimonio Ariſtot.tria aſſerentis de motu cap.1.& 4. huius lib. Primum intrinſecũ ei eſſe inter contrarios terminos verſari;ergo vtrumq; ab intrinſeco reſpicit, & ab vtroq; ſumetur vnitas ſpecifica eius. Secundum motum diſtingui à mutatione inſtantanea,qualis eſt generatio,quia ille à ſubiecto in ſubiectum procedit , hoc eſt à termino poſitiuo in terminum poſitiuũ; generatio verò à nõ à ſubiecto in ſubiectũ,ideſt,à termino in terminũ poſitiuũ ſed hæc differentia ex ſolo termino ad quem deſumitur : cum terminus à quo vtriuſq; ſit poſitiuus,& eſt eſſentialis , generica vel ſpecifica;ergo à termino à quo etiam ſumenda eſt diſtinctio eſſentialis motus à mutatione & ex conſequenti diſtinctio generica,& ſpeficaci.

Tertium,motus ab albo in fuſcum,& à nigro in fuſcum eſſe contrarios, ſed contraria ſunt ſpecie diſtincta ; ergo diſtinguntur ſpecie,& ſolũ differunt ex parte termini a quo, vt patet;ergo ab eo etiã deſumi debet vnitas,atq; diſtinctio ſpecifica motus, & non ſolum ex termino ad quẽ.

Probant deinde ratione. Primò , quia 25
motus terræ ad ſphæram aeris, & motus, eiuſdem aeris ad eandem ſphæram diſtinguuntur ſpecie,cum vnus ſit naturalis,& alter violentus,&habent eundem terminum ad quem.Præterea,motus circularis & rectus diſtinguuntur ſpecie , vt docet expreſsè Ariſt.cap.præſenti,& tamẽ poſſunt habere eũdem terminum, ad quem, vt ſi ad eundem locum , in quo mouetur corpus motu circulari , tendat aliud corpus per motũ rectũ.Et tandem , ſi mutatio inſtantanea diſtinguitur ſpecie à motu & poſſunt tendere in eũdem terminũ; ergo non à ſolo termino ad quem accipit motus diſtinctionem ſpecificam. Secũdò motus,qui tendunt in eundẽ terminũ vltimatũ per diuerſa media differũt ſpecie, vt mo-

Digitized by Google

vt motus ab albo in nigrum per fuſcum, & per cæruleum, ſed media ſe habent tanquam termini, à quibus reſpectu eiuſdem vltimati termini: cum verum ſit ab eis diſcedere mobile; ergo à termino a quo ſumitur etiam vnitas, vel diſtinctio ſpecifica motus.

26 Secunda opinio negat à termino à quo vllo modo ſumere motum vnitatem genericam, vel ſpecificam, ſed à ſolo termino ad quem accipiendam eſſe. Ita D. Tho. 1. p. quæſt. 23. art. 1. ad 1. his verbis. *Motus non accipit ſpeciem à termino à quo, ſed à termino ad quem, nihil enim refert, quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille, qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus.* Ita etiam Scot. quæſt. 3. huius lib. Tolet. quæſt. 2. Conimb. quæſt. 1. Valleſ. controuer. 25. ad Tyro. Perer. lib. 13. cap. 8. & videtur mihi probabilior, & magis ex mente Ariſtot. Probatur hoc ſecundum, quia agens Ariſtot. de vnitate ſpecifica motus cap. præſenti, docet à termino ad quem deſumi, nulla facta mentione termini à quo, imò illum excludit expreſsè aſſerens omnes dealbationes, & omnes denigrationes, eſſe eiuſdem ſpeciei, quod non poteſt eſſe verum, ſi habenda ſit ratio termini à quo nam fieri poteſt, vt dealbationes procedant à diuerſis terminis à quibus, atque etiam denigrationes, ſi à diuerſis medijs coloribus moueatur corpus ad albedinē, vel ad nigredinem, ſentit ergo à ſolo termino ad quem deſumendam eſſe.

Probatur etiam ratione, quia motus
27 habentes eundem terminum, ad quem ſunt eiuſdem ſpeciei, etiam ſi habeāt diuerſos terminos à quibus, & qui habent terminos ad quos ſpecie diuerſos, diſtinguuntur ſpecie, etiam ſi habeant eundem terminum à quo, ergo non eſt habenda ratio termini à quo, ſed vnitas, & diſtinctio ſpecifica à ſolo termino ad quem accipienda eſt. Probatur antecedens, quia dealbationes poſſunt habere diuerſos terminos à quibus, vt ſi vna à nigredine, alia à fuſco, vel pallido incipiat. Deinde dealbatio, & denigratio poſſunt procedere ab eodem termino à quo, vt ſi vnum corpus ex cœruleo fiat album; aliud verò ex eodem cœruleo fiat nigrum. Argumentum hoc videtur mihi euidens, præſuppoſita communi ſententia ſcholæ quod medij colores diſtinguūtur ſpecie ab extremis, eos virtualiter ſolum continentes, non formaliter.

Secundò probatur ratione inſinuata à D. Thoma, quia nihil refert ad eſſentiam motus, quod ex hoc, vel illo termino diſcedatur, ſed per accidens hoc eſt, ergo non eſt habenda ratio eius in ſpecificatione motus, ſed ſolius termini, ad quem mobile tendit ex inclinatione naturali, & propria virtute motiua, hic enim cenſetur finis eiuſdem motus, à quo ſolo vnitas ſpecifica eius accipienda eſt. Probatur antecedens, quia motus eſt diſceſsio, vel ſeparatio à termino à quo, & tendentia in terminum ad quem, quæ talis erit, qualis fuerit terminus, in quem tendit; ergo eiuſdem ſpeciei erit, ſi ad eundem terminum perueniat mobile, vndecunque diſceſſerit.

Primum ex his, quæ afferuntur ex Ariſtot. pro o poſita ſententia, quod motus 28
ab intrinſeco verſetur inter contrarios terminos, concedendum eſt, ex quo ſolū ſequitur intrinſecum eſſe ordinem ad vtrumque, non tamē, quod ab vtroque accipienda ſit vnitas, vel diſtinctio ſpecifica eius, quia non à quocunque intrinſeco accipitur ſpecies, ſed ſolum ab eo, quod ſe habet tanquam forma: & iſte eſt terminus ad quem, terminus autem à quo, materialiter potius ſe habet ad motum, & ideò non ſumitur in ordine ad eum ſpecies. Pro ſolutione verò ſecūdi de mutatione inſtantanea, notandum eſt, terminum

Digitized by Google

num ad quem motus duobus modis conſiderari, materialiter quidem pro entitate eius; formaliter verò pro eadem: ſecũdum modum, quo attingitur à mobili per motum, & hæc eſt conſideratio formalis, ſecundum quam confert vnitatem ſpecificam motu, quod ex operationibus potentiarum fit manifeſtum, nam eadem res eſt obiectum diuerſarum potentiarum, quam tamen attingunt, vel reſpiciunt ſub diuerſa ratione formali, & ideò

29 dicitur obiectum formaliter diuerſum diſtinguens; ſpecies actus earum; vt circa eandem entitatẽ realem verſantur intellectus, & voluntas per actus ſpecie diuerſos, quos diſtinguunt rationes formales veri, & boni, per quas ab eiſdem potentijs attinguntur; ita ergo de termino ad quem motus dicendum eſt, quod ſi diuerſis modis attingatur à diuerſis mutationibus ex propria natura earum; diſtinguet eas ſpecie, quia licet ſit idem materialiter, cenſetur diuerſus formaliter: & hoc modo ſe habent mutatio & motus, quando ex natura propria illa eſt inſtantanea, & iſte ſucceſſiuus, diſtinguuntur enim ſpecie, propter diuerſum modum reſpiciendi eundem terminum materialem, ſed habentem rationes formales diuerſas, vt quantitas totalis, & partialis terminant ſuo modo mutationes, aut actiones ſaltem ſpecie diuerſas, quia per vnã nata eſt produci modo indiuiſibili, & momentaneo; per aliam verò modo diuiſibili, ac ſucceſſiuo. Semper ergo ex termino ad quem ſumitur vnitas ſpecifica, & nunquam ex termino à quo. Et eodem modo dicendum eſt ad tertiũ, quod diuerſi modi mutationum diſtinguuntur per vtrumq; extremum poſitiuum vel alterum tantum, in quantum inter contraria, vno vel alio modo verſari debent, & ad hoc vterq; terminus requiritur, ſed ad vnitatem ſpecificam, vel genericam conſtituendam ſolius termini ad quem ratio per ſe habetur.

30 Ad primum ex his, quæ in primo argum. adducuntur de motu naturali & violento, negamus ex hoc ſolo diſtingui ſpecie, quod naturalis ſit vnus, & alter violentus, ſed accidentales reputat has differentias naturalis, & violenti reſpectu motus communis ſententia, quam tenet D.Thom. quæſt.6. de potentia art.8. Sotus q.3. huius lib. ad 5. & Tolet. quæſt.2. concl. 5. Conimb. cap.4. qu.4. art.2. & rationem huius reddit D.Th. quia naturale, & violentum tenent ſe ex parte principij motus, qui non accipit vnitatem genericam, vel ſpecificam à principio, ſed à termino: ideò negandum eſt, quod motus aeris ad propriam ſphæram, vel locum, & motus terræ ad eandem diſtinguantur ſpecie, licet naturalis ſit ille, & violẽtus iſte, quia accidentales ſunt huiuſmodi differentiæ, nec ſufficiunt ad conſtituendos motus contrarios, niſi adſit contrarietas terminorum ad quos.

31 Circa ſecundum verò de diſtinctione motus circularis, & recti, tenent Moderni plures non diſtingui ſpecie, quia idem eſt vbi, ad quod poteſt vtraq; terminari, cum eadem ſit præſentia. Hæc tamen ſententia expreſsè eſt contra Ariſtot. 1. lib. de cœlo & mundo, capite tertio & quarto, vbi probat ex diuerſitate ſpecifica motus recti, & circularis, ponendum eſſe corpus cœleſte, præter quatuor elementa diſtinctum ab eis ſpecie; quod moueatur motu etiam ſpecie diſtincto, à motib. eorum rectis, nec ſolũ intelligit de differentia ſpecifica accidentali, ſed eſſentiali; alioqui non probaret diſtinctionem corporum eſſentialem, ſed ſolum accidentalem. Cap. etiam præſenti agens de vnitate, ac diſtinctione motuum generica, & ſpecifica, de quibus negari non poteſt, quod ſint eſſentiales, obiecit ſibi motum

circularem, & rectum, qui ad idem vbi terminari poſſunt, & reſpondet adhuc differre ſpecie, quia non reſpiciunt idem ſpatium, quod non eſt intelligendum de ſpatio materiali, ſed de formali, hoc eſt de diuerſa ratione formali eiuſdem vbi materialis, quod pro termino habet; diuerſa autem formalis ratio eiuſdem, vbi, conſiſtit in hoc, quod diuerſo modo attingitur per motum rectum, ac per circularem, & ideò diuerſo modo terminat vtrumque, nam per motum rectum attingitur tanquam de nouo factum, & acquiſitum ſecundum totam latitudinem, quã habet percurrendam per eundem motũ; per circularem verò non tãquam de nouo acquiſitum, vel factum per motum, ſed tanquam id, in quo corpus euoluitur, ſolum de nouo acquirens nouam diſpoſitionem in eo, vt in 4. libro explicatum eſt, & hoc eſt eſſe terminum formalem diuerſum vtriuſque motus circularis, & recti, & eos diſtinguere ſpecie.

Ad ſecundum diſtinguenda eſt maior, de motibus ab albo in nigrũ per fuſcum, & per cœruleum, nam vſque ad terminos proximos, qui ſunt medij colores, nẽpe fuſcum & cœruleũ ſpecie diſtinguuntur: cum termini proximi, à quibus ſpecies eorum ſumuntur, diſtinguantur ſpecie, ſed motus qui ab eiſdem coloribus medijs procedunt vſque ad extremum, eiuſdem ſpeciei ſunt, propter eundem colorem extremum, ad quem terminantur, à quo ſpeciem capiunt, & nõ à medijs coloribus, nam reſpectu extemi ad quem acquirẽdum deinceps mouentur: per accidens omnino eſt, quod ab his vel alijs coloribus moueri incipiant, imo, quod à diuerſis, vel ab eodẽ, vt iam probauimus.

QVAESTIO II.

Quotnam, & quæ requirantur ad vnitatem numericam motus.

TRia requiri docuit Ariſt. ad vnitatem numericam motus, nempe vnitatem mobilis, temporis, & formæ, ſeu termini ad quem, quod non ita intelligit, vt tria hæc pertineant ad numericam vnitatem motus, quia cum ſint valde diuerſa ab eo, & prorſus extrinſeca, & indiuiſibilis differentia motus ſit ſuo modo ei intrinſeca, non poſſunt ad eam pertinere, ſed indiuiduatio motus per ordinem ad illa accipiendam eſſe, ſicut etiam de ſpecifica, & generica diximus, non à termino ad quem, ſed per ordinem ad illum deſumẽdam eſſe. Sed vt veritas huius ſententiæ notior fiat, placet eam impugnare his argumentis. Primò, quia vnitas mobilis nõ videtur neceſſaria, nam ſi aliquod corpus viuum à loco ſuperiori deſcẽdens in medio aere moriatur, nihilominus eodem motu continuo mouebitur vſque ad terram, quia ſubſiſtere in aere repugnat, cũ ſit graue corpus; ergo motus eius vſque ad terram erit vnus, atque idem numero: cum vnum continuum, & vnum numero idem ſint apud Ariſt. ſed mobile eſt diuerſum, præſertim iuxta opinionem valde probabilem, quod ſubiectum motus, ſicut aliorum accidentium materialium non ſit materia, ſed compoſitum, quod conſtat eſſe diuerſum, non ſolum numero, ſed ſpecie, quia corpus viuum, & mortuum ſpecie diuerſa ſunt, ergo mobile diuerſum erit, & propterea non erit neceſſariò requiſita vnitas eius numerica ad vnitatem numericam motus. Et idẽ probatur exemplo arboris, cuius pars viridis eſt, & pars ſicca, & tamen mouetur tota eodem motu, cum diuerſa ſit numero, & ſpecie pars viridis à ſicca, quia non ſunt continuæ, licet continuæ eſſe videantur, quæ enim ſpecie diuerſa ſunt, nõ poſſunt continuari, vt docet Ariſt. libro 8. Secundò probatur non eſſe neceſſarium vnitatem numericam temporis, nam tempus à

motu

motu accipit vnitatem numericam, ſicut etiam accipit ſucceſsionem prioris, & poſterioris, atq; etiam continuationem; ergo repugnat motum accipere ab eo vnitatem, niſi per vitioſum circulum, ex quo infertur à ſe ipſo eam accipere: quia ſi motus accipit vnitatem à tempore, &
33 rurſus tempus ab eodem motu, de primo ad vltimum ſequitur motum à ſeipſo eã accipere. Tertiò probatur, quod neque vnitas formæ ſit neceſſaria duobus exemplis. Primò de quolibet motu à contrario in contrarium, vt de motu in frigore in calorem, qui cum ſit idem numero, duplex eſt forma, ſecundum quam mouetur ſubiectum, nam calor in eo intenditur, & frigus remittitur. Secundò, exemplo lapidis, qui ſi à concauo Lunæ vſq; ad centrum terræ deſcenderet per foramen in eadem terra factum, nemo dicet in centro ſubſiſtere, quia impoſsibile hoc eſt propter magnum impetum, quo deſcendet, ratione cuius neceſſe eſt aliquantulum pertranſire, & rurſus retrocedere, vt in centro, ad quod naturaliter tendebat, quieſcat: & ecce mouebitur eodem motu continuo per ſpatium ſurſum, & deorſum formaliter diuersũ, quare vnitas formæ non erit neceſſaria ad vnitatẽ numericam motus.

Sed iam, quod tres iſtæ cõditiones ſint neceſſariæ, probatur non eſſe ſufficiẽtes, ſed addendam eſſe quartam de vnitate mouentis, nam à duobus agentibus numero diuerſis, non poteſt prouenire eadem actio; ergo neq; idem motus. Probatur conſequentia, quia motus non eſt entitas realis diſtincta ab actione, ſed eadem: & ſi idem motus non poteſt procedere à diuerſis agentibus, ſequitur neceſſaria eſſe vnitas mouentis ad vnitatem numericam motus, præter tres illas enumeratas ab Ariſt. & ita non erũt illæ ſufficientes, licet ſint neceſſariò requiſitæ.

Duplicem partem continet ſententia Ariſt. de conditionibus requiſitis ad vnitatem numericam motus. Prima eſt, quod tres illæ ſint neceſſariò requiſitæ. Secunda, quod ſint etiam ſufficientes, vel non: 34
ſed præter illas addenda ſit. 4. de vnitate mouentis. Et quãtum ad primam partem certiſsima eſt apud omnes, quia euidenti ratione probatur, nam idem numero accidens non poteſt eſſe in diuerſis ſubiectis adæquatis. Imò nec id diuerſis inadæquatis, & diſcontinuis, ſed motus eſt accidens mobilis; ergo repugnat naturaliter, quod ſit in diuerſis ſubiectis, aut mobilibus: quare vnitas numerica mobilis neceſſariò requiritur ad vnitatem numericam motus. De tempore verò notiſsimum eſt, quia ſi ſemel tempus interrumpatur per ceſſationem motus, etiam ſi parum mobile quieſcat: dum iterum moueri incipit, non iam eodem motu, ſed numero diuerſo moueri neceſſe eſt, quia motus præteritus iam omnino periit, non ſolum ratione ſui; ſed etiam ratione indiuiſibilis, per quod poſſet continuari cũ futuro, vel ſequenti, nullum enim tale indiuiſibile permanere poteſt poſt quietem, quare nec poterunt iam continuari motus, nec proinde idem numero ex vtroque fieri, quia vnum continuum, & vnum numero idem ſunt. De vnitate denique formæ patet neceſſariam eſſe, quia ſi duplex ſit forma numero diſtincta, duplex erit fieri eius, & fieri eſt motus; ergo duplex erit motus, & non vnus, quare ad numericam vnitatem eius neceſſaria eſt vnitas numerica formæ, vel termini ad quem.

Ad argum. verò contra hanc partem 35
Ariſt. ſententiæ reſpondendum eſt. Et primum cõtra vnitatem mobilis requiſitam procedens, difficultate caret apud eos, qui motum non in toto compoſito, tanquam in ſubiecto adæquato, ſed in materia inhærere aſſerunt: nam cum eadem numero

numero materia maneat in corpore vi-
uo, & mortuo; idem etiam permanebit
ſubiectum, & idem numero mobile. So-
lum ergo procedit aduerſus alios, qui to-
tum compoſitum pro ſubiecto motus po-
nunt, apud quos euidens eſt non perma-
nere idem numero mobile. Quod con-
cedendum eſt hac ſuppoſita opinione, &
ex conſequenti, quod non ſit idem motus
numero in illo caſu, ſed numero diuer-
ſus: non tamen eſt neceſſarium corpus
viuum, vel mortuum in medio itinere
quieſcere, ſed motus diſcontinuantur per
mutatum eſſe extrinſecum vtriq;. Quod
ſic intelligendum eſt, vt cum corpus vi-
uum deſinat eſſe per primum nõ eſſe, ve-
rum ſit dicere, nunc non eſt, & immedia-
tè ante fuit, & cum cadauer incipiat per
primum ſui eſſe; verum ſit etiam in eo-
dem inſtanti dicere, nunc eſt cadauer, &
immediatè ante non erat, ad hoc igitur
inſtans temporis, quod eſt primum non
eſſe viui, & primum eſſe mortui, eui-
dens eſt non perueniſſe corpus viuum,
nec in eo fuiſſe; ergo nec peruenit ad
hocvbi, quod habet cadauer in eodem in-
39 ſtanti, & à quo incipit moueri deorſum.
Vnde ſequitur hoc idem vbi, non perti-
nere ad motum eiuſdem corporis viui,
ſed eſſe proi ſus extrinſecum reſpectu e-
ius, pertinet autem ad motum cadaueris
tanquam id, à quo incipit moueri, & ideò
non poteſt continuare vtrumq; motum,
ſed numero diſtincti ſunt propter diſtin-
ctionem mobilis, non tamen diſcontinu-
antur per tempus, nec neceſſe eſt aliquod
illorum mobilium quieſcere in medio i-
tineris, ſed toto tempore mouetur vnum,
aut alterum, nec tamen motus eorum cõ-
tinuari poſſunt, ſed per mutatum eſſe ex-
trinſecum diſcontinuantur, vt expoſitum
eſt, quare nec probat argum. vnitatem
numericam mobilis non requiri ad vni-
tatem numericam motus. De ligno verò
viridi ex parte ſicco negandum eſt, quod
vnico motu moueatur, non enim moue-
tur, niſi duplici, quia duplex corpus nu-
mero diſtinctum eſt, quod mouetur, licet
vnum appareat.

Ad argumentum verò contra vnitatẽ 37
temporis propoſitum diſtinguendum eſt
antecedens, quia vnitas numerica motus
non ſumitur in ordine ad tempus pro du-
ratione propria acceptum, quam ipſe ali-
quo modo efficit indiuiduam, ſed per or-
dinem ad tempus extrinſecum, à quo o-
mnia menſurantur, nempe ad durationẽ
primi motus, vel etiam ad durationem i-
maginariam, quæ ei correſponderet, ſi
non eſſet. Vnitas igitur huius temporis
menſurantis motũ neceſſaria eſt, vt mo-
tus ſit idem numero. Propria etiam dura-
tio, erit quoque vna, ſi vnus ſit numero
motus, ſed non tam ex ea indiuiduatur
motus, quam vnitatem numericam eius
inferat, vel ſi aliquo modo ab ea indiui-
duatur, ſolum eſt à poſteriori, & tanquã
à ſigno: cum tamen ab eodem motu ali-
quo modo indiuiduetur tempus à priori,
ideò nullus datur circulus, vel non vitio-
ſus, quia in diuerſo genere ad ſummum,
hoc eſt, à priori, & à poſteriori mutuam
habent correſpondentiam indiuiduatio-
nis motus, & tempus.

Ad primum exemplum, quod aduerſus 38
vnitatem formæ obijcit tertium argum.
de motu à contrario in contrarium, dici-
mus, non ſolùm includere motum poſiti-
uum, ſed etiam mutationem, vel motum
negatiuum, qui eſt corruptio contrariæ
qualitatis ei, quæ poſitiuè & per ſe acqui-
ritur, & ideò diſtinctæ ſunt mutationes
realiter, diſtinctione ſaltem reali nega-
tiua, ſicut generatio cuiuſcunque rei, &
corruptio præexiſtentis. Gratia exempli,
in motu à frigore in calorem, præter mo-
tum poſitiuum, qui eſt calefactio, vel
productio caloris, datur etiam corruptio
frigo-

Digitized by Google

frigoris, quod ad generationem caloris
corrumpitur: & talis corruptio diſtincta
mutatio negatiua eſt ab eodem motu ca-
lefactionis diſtinctione reali negatiua,
& ideò ſpecie, & numero diſtincta eodē
modo negatiuo, quare non mirum eſt, ſi
duæ etiam ſint qualitates, vna, quæ gene-
ratur, alia, quæ corrumpitur. Propterea
nihil probat argum. aduerſus vnitatem
numericam formæ neceſſariò requiſitam
ad vnitatem numericam motus. Solutio
verò ſecundi, quod in eodem argumento
afferebatur, de motu lapidis ad centrum
terræ per foramen, dependet ex his, quæ
libro octauo dicenda ſunt de motu recto
atque reflexo, nunc autem ex mente Ari-
39 ſtotelis dicendum eſt, quod dum lapis il-
le perueniat ad centrum neceſſariò qui-
eſcet, quia motus ſurſum, & deorſum
non poſſunt continuari, ſed per quietem
temporaneam debent interrumpi: & hoc
ſuppoſito ceſſat difficultas argum. quia
motus deſinit eſſe idem numero, propter
diuerſitatem formæ, hoc eſt, vbi, ſurſum
& deorſum. Qui verò tenent non eſſe ne-
ceſſarium motum ſurſum & deorſum di-
ſcontinuari per quietem, dicunt eiuſdem
rationis eſſe vbi ſurſum, & deorſum, &
ideò formam eſſe eandem numero, ſicut
eſt idem numero motus ſurſum, & deor-
ſum, vel ſaltem, quantum eſt ex parte
formæ non diſcontinuari, licet propter
aliam rationem extrinſecam fortè diſ-
continuentur.

Circa vltimum argumentum dubium
eſt ſatis difficilè, an præter illas tres con-
ditiones deſignatas ab Ariſtotele capite
præſenti ad vnitatem numericam motus,
requiratur vnitas numerica mouentis aut
efficientis cauſæ, ita vt ſi diuerſum ſit mo-
uens, diuerſus etiam ſit numero motus,
etiamſi idem ſit mobile, idem tempus, e-
ademque forma: nec intelligitur de mo-
uente, aut agente partiali, ſed de totali, &
adæquato: cum notum ſit à pluribus mo-
uentibus partialibus procedere eundem
motum nauis, vel lapidis.

Et prima opinio tenet tres illas ſuffi- 40
cere, & non eſſe neceſſariam vnitatem
numericam agentis. Probatur teſtimonio
Ariſtot. capite præſenti, vbi ex profeſſo
agēs de vnitate numerica motus, aſſerit,
tria illa requiri, & eundem numero eſſe
motum illis concurrentibus, ſi verò quar-
ta cōditio neceſſaria eſſet ex parte agen-
tis, diminutus eſſet Ariſtot. eam non aſsi-
gnans. Probatur deinde ratione. 1. quia
ad quemcunque motum concurrunt plu-
ra mouentia, nempe primum, & ſecun-
dum, & ferè ſemper duplex ſecundum,
nempe vniuerſale, & particulare; ergo
non requiritur vnitas numerica mouen-
tis. Et ſi dicas eſſe ſubordinata, contra
hoc eſt primò, quod nihil videtur refer-
re, quod ſubordinata ſint, vel non: nec
aliqua poterit reddi ratio propter quam
vnitas numerica motus poſtulet vnita-
tem mouentis particularis, ſuppoſito,
quod à multis agentibus ſubordinatis ef-
ficitur idem numero motus. Secundò,
quia per potentiam Dei abſolutam non
repugnat plures cauſas proximas, parti-
culares, & adæquatas concurrere ad eun-
dem numero effectum, in quo caſu neceſ-
ſe erit agere per eandem actionem, & id-
eò eundem numero motum ab vtraque
procedere, quia circa idem ſubiectum
producent talem effectum, in eodem au-
tem ſubiecto non poſſunt eſſe ſimul di-
uerſi motus numero, ſicut nec alia acci-
dentia abſoluta ſolo numero diuerſa.
Tertiò probatur, quia productio rei, &
conſeruatio eiuſdem non ſunt diuerſæ
actiones, ſed eadem, & tamen fieri poteſt,
etiam naturaliter eundem effectum pro-
duci ab vna cauſa, & conſeruari ab alia
diſtincta; ergo eadem actio procedet ab
vtraque, ſed motus non eſt alia entitas

diſtincta ab actione; ergo idem etiam motuſ poteſt à duobus mouentibus particularibus procedere, quare non erit neceſſariò requiſita vnitas numerica mouentis, ad vnitatem numericam motus.

Secunda opinio addit quartam conditionem ex parte mouentis, quod neceſſe
41 eſt etiam eſſe idem numero ad identitatem numericam motus. Ita Perer. lib. 13. cap. 8. ad 2. Conimbric. 5. lib. Phyſ. cap. 4. quæſt. 5. ad 1. & plures Moderni. Probant alio teſtimonio Ariſtot. non minus expreſſo ex lib. 8. textu 45. deſumpto, vbi ſic ait Ariſtot. *At verò, ſi continuus eſt motus, vnus eſt, vnum autem ſi & ab vno mouente, & vnius ſit, quod mouetur: ſi enim quoddam aliud, & aliud mouebit, non continuus totus motus, ſed conſequũter erit.* Et ratione probatur, quia diſtincta agentia agunt per diſtinctas virtutes; ergo per diſtinctas actiones: ſed motus non eſt res diſtincta ab actione; ergo agũt per diuerſos motus: ſi actiones per quam agunt cum motu ſint; repugnat ergo eandem numero actionem à diuerſis agentibus procedere, & ex conſequenti eundẽ motum.

42 Noſtra ſententia eſt, ad vnitatem numericam motus, vt motus eſt, tres conditiones hoc loco aſsignatas ab Ariſtot. requiſitas eſſe, & ſufficientes, ſed quia motus eſt idem realiter cum actione & paſſione, quarum identitas numerica ex agente & paſſo depẽdet, etiam motus realiter poſtulat vnitatem agentis, itaque per ſe, & formaliter loquendo de motu ſolum petit tres priores conditiones, quaſi materialiter verò poſtulat quartam & hac diſtinctione poſſunt conciliari prædictæ opiniones, ita vt prima loquatur de vnitate numerica motus per ſe, & formaliter, ſecunda verò ſolum materialiter. Et Ariſtot. hoc loco ſolum aſsignauit conditiones requiſitas, & ſufficientes ad vnitatem motus in primo ſenſu requiſitas, nulla facta mentione de vnitate mouentis, quia de mouente acturus erat in libro octauo, & ibidem, tanquam in proprio loco explicaturus conditionẽ hanc etiam requirere motũ ad vnitatem propriam, non ſub ratione motus conſideratum, ſed vt realiter includit actionem; non ergo fuit diminuta doctrina eius hoc loco tradita.

Ad primum argumentum concedendum eſt antecedens, ſed neganda conſequentia, quia ad eandem actionem poſſunt concurrere plura agentia ſubordinata, & ex conſequenti ad eundem motum; particularia verò non ſubordinata, non poſſunt ad eandem actionem cõcurrere, & ideò nec ad eundem motum: vnde negandum eſt, quod ſi plures cauſæ totales applicarentur ad eundem nu. effectum producendum per diuinam potentiam, agerent per eandem actionem, ſed neceſſariò per diuerſas, & conſequenter per diſtinctos motus propter identitatem realem actionis cum motu. Diſtincti autem numero motus ſimul eſſent in eodem ſubiecto, quia motus non ſumit idẽtitatẽ numericam à ſolo ſubiecto ſed etiam ab alijs, vt explicatum eſt.

Ad ſecundũ concedenda ſunt omnia, 43 quæ aſſumit in antecedenti, ſed diſtinguendum eſt conſequens, quod diſtincta agentia concurrant ad eandem actionem & motum, nam quantum ad productionem eius in eſſe indiuiduali negandum eſt, quia conſeruatio præſupponit hanc numero actionem procedentem ab agente, ſicut, & hunc numero effectum productum extra cauſas, & ideò aliud agens, quod ſolum concurrit ad conſeruationẽ eiuſdem effectus, non poteſt concurrere ad indiuiduationem eiuſdem actionis, ſed ſolum ad continuationem in eodem eſſe indiuiduali iam producto, quod eſſe indiuiduale à producente, & alijs conditioni-

Digitized by Google

tionib.accepit;non ergo probatur, quod duæ cauſæ concurrant ad eandem numero actionem eliciendam, nec proinde ad efficiendum eundem numero motũ, quia licet conſeruatio non ſit actio diſtincta realiter à productione eiuſdem rei: eam tamen præſupponit,&ex conſequenti indiuiduationẽ eius, ad quam proinde repugnat concurrere.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Amplius autem determinandum eſt qualis,&c.

Breuis expoſitio Text.

44 INtentum Ariſt.in hoc cap.eſt explicare contrarietatem motus. Diuiditur autem in duas partes.In prima cum contrarietas motuum ex parte terminorum accipienda ſit, ad eam inueniendam enumerat quinque modos diuerſos, quibus comparari poſſunt motus inter ſeſe ratione terminorum. In ſecunda quibuſdam illorum excluſis, ſecundum quos non poſſunt motus eſſe contrarij;ex alijs colligit,quintm motus contrarij ſint. Quinque modis aſſerit comparari poſſe motus ex parte terminorũ.Primus eſt,quo comparantur ex parte termini à quovnius,& ex parte termini ad quem alterius, ita vt terminus à quo vnius ſit terminus ad quẽ alterius,vt motus à ſanitate, & motus in ſanitate.Secundo modo poſſunt comparari ex parte terminorum à quibus, vt motus ad albo, & motus à nigro. Tertio modo ex parte terminorum ad quos; vt motus ab albedinem,& motus ad nigredinem. Quarto modo ex parte termini à quo vnius, & ex parte termini ad quem alterius,vt motus à ſanitate, & motus ad ægritudinem:& tandem comparari poſſunt ex parte vtriuſque termini, vt motus à ſanitate in ægritudinem, & ab ægritudine in ſanitatem.

In ſecunda parte excludit quaſdam ex his comparationibus probans motus talibus modis comparatos non eſſe contrarios.Et primò excludit quartũ quo comparantur ex parte termini à quo vnius,& ad quem alterius,quia motus ita comparari non poſſunt eſſe contrarij, quod ſic probat.Contrarietas debet verſari inter res diuerſas;ergo contrarietas motus inter motus realiter diuerſos,ſed illa comparatio poteſt reperiri in eodem motu; ergo ſecundum illam non ſunt motus cõtrarij.Probat minorem,quia omnis motus verſatur inter contrarios terminos; 45
ergo verum eſt,ac neceſſarium in omni motu,quod terminus à quo, & ad quem ſint contrarij,quare hoc modo comparati motus, non ſunt neceſſariò diſtincti, nec proinde contrarij. Sed nec ſecunda comparatio ex parte terminorum, à quibus continet per ſe contrarietatem,quod ſic probat.Motus, qui habent terminos à quib.contrarios,poſſunt tendere in eundem terminum ad quem,vt patet de motu ab albo in fuſcum, & à nigro in fuſcũ; ergo poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei,ſed cõtraria debent diſtingui ſpecie ſub eodem genere,vt ex definitione eorum patet;ergo non erunt contrarij: quare nec talis comparatio continebit per ſe contrarietatem. Tertiò excludit primam comparationem,quia non continet motus, ſed mutationes tantum,vt patet in generatione &corruptione hominis,ſic ſe habentibus,vt terminus àquo generationis,qui eſt non eſſe hominis,ſit terminus ad quẽ corruptionis;&terminus à quo corruptionis,qui eſt eſſe hominis,ſit terminus ad quem generationis; ergo talis comparatio non continet contrarietatem motuũ, qui cum verſentur inter contrarios terminos,

Digitized by Google

minos, non poſſunt hoc modo comparari. Reſtant igitur tertia, & quinta comparatio, in quibus per ſe reperitur contrarietas, ſed 3. inquit ad 5. reducitur, nam cum motus verſetur inter terminos poſitiuos, & contrarios, idem eſt eſſe contrarios ex parte terminorum, ad quos, iuxta 3. comparationem, & ex parte vtriuſque termini iuxta ſecundum; concluditur ergo illos motus eſſe contrarios, qui ſunt à terminis à quibus contrarijs ad terminos ad quos contrarios, vt motus ab ægritudine in ſanitatem contrarius eſt motui à ſanitate in ægritudinem, ſicque de reliquis.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem motui non ſolum videtur motus eſſe contrarius, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſto. cap. præſenti eſt, docere, quod contrarietas non ſolum inter motus reperiatur, ſed etiam per quandam participationem, & ſimilitudinem
46 inter quietem, & motum, atque etiam inter quietes ipſas inter ſeſe. Diuiditur autem in tres partes. In prima vniuerſaliter docet contrarietatem ſuo modo reperiri inter motum, & quietem, & inter quietes ipſas inter ſe, atque etiam in ſpeciali, quæ quies, cui motui ſit contraria, & etiam cui quieti. In ſecunda aſſerit, quietem non ſolum motui, ſed etiã mutationi eſſe oppoſitam, & tandem cõtrarietatem inter motum, & quietem ſecundum naturale, & violentum, non ſolùm in motu locali, & quiete ei oppoſita reperiri, ſed in omni genere motus.

Quies non habet per ſe prædicamentum, nec genus, neq; ſpeciem, ſed ad prędicamentum, genus, & ſpeciem formæ, vel rei, qua priuat reducitur. Quo ſuppoſito, aſſerit Ariſto. quietem opponi quidẽ motui, non cuicunque, ſed ſui generis, hoc eſt motui ad cuius genus reducitur, vt quies à motu locali ſolum ei opponitur, non motui alterationis, vel augmentationis, ſicque de reliquis. Vt autem quę quies, cui motui opponatur explicet, annotat duplicem eſſe quietem, vnã in termino à quo motus, aliam in termino ad quem, vt ſi motus ſit ab albo in nigrum, quies in albedine erit in termino à quo, 47
& quies in nigredine in termino ad quẽ. Hoc ſuppoſito aſſerit, quietem in termino à quo contrariam eſſe motui ab illo, vt quies in albedine eſt contraria motui ab albo in nigrum. Probatur, quia per talem motum deſtruitur, & per ipſam motus, nam quamdiu corpus quieſcit in albedine, repugnat ab ea moueri, & eo ipſo quod ab albo in nigrum mouetur, repugnat in eo quieſcere, ſed contraria ſunt, quæ circa idem ſubiectum ſe expellunt, ergo quies in termino à quo eſt contraria eidem motui: & etiam quies in termino à quo vnius motus eſt contraria quieti in termino à quo alterius, vt quies in albo eſt contraria quieti in nigro, quia repugnat ſimul cõuenire eidem. Sed quietem in termino ad quem ait, non eſſe cõtrariam motui in ipſum, imò nec alteri motui. Probat, quia nihil mouetur in ſuum contrarium, ſed ab illo; corpus verò mouetur ad terminum ad quem, vt in eo permaneat; ergo ſuo etiam modo mouetur, vt in eo quieſcat, quod eſt ad quietem in eo moueri: quare non poteſt eſſe contraria eidem motui talis quies.

In ſecunda parte docet eãdem eſſe oppoſitionem ſuo modo inter quietem, & mutationem, ſed duplicem eſſe quietem aſſerit. Prima eſt oppoſita motui, & hæc eſt ſuo modo ſucceſſiua, ac temporanea, & voca-

& vocatur propriè quies. Secunda eſt tota ſimul, & momentanea, quæ vocatur nõ moueri, vel non mutari, & eſt impropria; & quies primo modo accepta non opponitur mutationi, quia non ſunt eiuſdem conditionis, ſed opponitur ei accepta. 2° modo, ſicut opponi diximus motui, nempe quietẽ in termino à quo mutationi ab illo, vt quies in termino à quo generationis opponitur generationi & quies in termino à quo corruptionis opponitur corruptioni, quia quãdiu materia quieſcit in termino à quo, repugnat mutari ab illo: quies etiã in termino à quo vnius mutationis opponitur quieti in termino à quo mutationis oppoſitæ, vt quies in termino à quo generationis opponitur quieti in termino à quo corruptionis.

In tertia parte aſſerit, quod licet in communi modo loquendi ſolum tribuamus contrarietatem ſecundum naturale, & violentum motui locali, atque etiam quieti ei oppoſitæ, in omni tamen genere motus, & quietis reperitur ſuo modo cõtrarietas hæc, vt per ſe eſt manifeſtũ. Sed quæcunq; dicta ſunt de contrarietate inter motum, & quietem, & inter quietes ipſas motibus contrarias, atque etiam inter quietem, & mutationem, non debent intelligi de propria contrarietate, quia hæc ſolum reperitur inter poſitiua, ſed ſolum de impropria pro oppoſitione priuatiua.

QVAEST. I.

An contrarietas motus deſumenda ſit à ſolo termino ad quem.

Contraria ſunt ea, quæ ſub eodem genere maximam differentiam aut diſtantiam habent, hoc eſt, ſpecificam cum oppoſitione reali, qua nata ſunt ab eodẽ ſubiecto ſe expellere: vnde ſequitur eandem eſſe rationem de diſtinctione ſpecifica motuum, ac de eorum contrarietate, hoc eſt, ab eodem eſſe accipiendam, & cũ Ariſt. de vnitate ſpecifica, ac diſtinctione conſtituerit in ſuperioribus à termino à quo deſumendã eſſe, eodem modo de contrarietate ſentit. An verò à ſolo termino ad quem deſumenda ſit contrarietas, vel ab vtroq; dicendum eſt; certũ eſſe apud ipſum, quod à ſolo termino à quo, nulla contrarietas ſumi poteſt, & rationem huius reddit, quia motus habentes terminos, à quibus contrarios poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei, quia poſſunt habere eundem terminum ad quem, vt motus ab albo in fuſcũ, & à nigro in fuſcum; ergo non erunt vllo modo contrarij. Probatur conſequentia, quia intra eandem ſpeciem non poteſt reperiri contrarietas: cum cõtraria ſub eodem genere debeãt eſſe ſpecie diuerſa. Solas igitur duas comparationes motuum docuit Ariſto. continere veram contrarietatem eorum, nempe ex parte terminorum ad quos tantum, & ex parte vtriuſq; termini à quo & ad quẽ, & has duas comparationes pro eadem reputari, quia ſi motus ſint contrarij ex parte terminorum ad quos: ſimpliciter dicuntur contrarij, ſimpliciter dicuntur ſpecie differre ſub eodem genere, maximeq; diſtare, ſed ſi ex parte vtriuſq; termini contrarij ſint, perfectiorem quandam rationem contrarietatis extenſiuam, & accidentalem continebunt, quia licet à termino à quo non ſumatur contrarietas eſſentialis, quandam tamen accidentalem perfectionem contrarietatis addit ſupra eſſentialẽ à termino ad quẽ deſumptã. De his igitur non eſt maior controuerſia, quã de vnitate, ac diſtinctione ſpecifica motus, ſed iuxta ea, quæ de diſtinctione dicta ſunt, ſecundum diuerſas opiniones, eſt de contrarietate ſentiendum.

An reperiatur vera contrarietas in motu locali.

Digitized by Google

eo modo quo poteſt conuenire motibus vera contrarietas.

53 Duo ſunt in hac re examinanda. 1. quid ſentiat Ariſt. de differentia ſpecifica, & contrarietate horum motuum. 2. quid ſit de ea iudicandum ſecundum veritatem Philoſophicam. Et circa primũ dicimus expreſſam eſſe ſententiam Ariſ. locis nuper citatis, in quib. clariſſimis verbis docet ſpecie differre, & cõtrarios eſſe, quod ita eſt manifeſtũ, vt Moderni, qui ſequuntur oppoſitam ſententiam, hoc ſolum reſpõdere potuerint, vt non videantur cõtra Ariſt. ſentire, quod dum aſſerit motũ ſurſum, & deorſum ſpecie differre, per differentiam ſpecificã, non intelligit ſpecificam eſſentialem, ſed accidentalẽ, quo pacto differunt homo albus, & niger, & ideò ſolum habere ſentit accidentalem contrarietatem. Sed hæc ſolutio friuola eſt, & expreſſe contraria eidem Ariſt. Probatur primum, quia neque Ariſt. neq; vllus vnquam claſſicus auctor tali modo loquendi vſus eſt, vt ſpecie differre afferat ea, quæ ſolũ differunt accidentaliter, nec ſpecifica differentia pro accidentali vnquam deſumpta eſt in ſchola, ſed eſſẽtialem eam omnes vocant, ergo friuola expoſitio verborum Ariſt. eſt, quod per differentiam ſpecificã intelligat accidentalem. Sed probatur, quod ſit cõtra ipſũ, quia idem Ariſt. 8. l. Ph. c. 8. docet motum rectum, & reflexum, qui ſunt ſurſum, & deorſum, non poſſe eſſe cõtinuos, ſed neceſſariò interrumpi puncto reflexionis per quietem temporaneam, cuius rationẽ reddit, quia quę ſpecie diſtincta ſunt, non poſſunt continuari, & cum motus ſurſum & deorſum ſpecie ſint diuerſi, non poſsũt continuari. Hæc autem ratio ſi de ſpecie accidentali intelligatur, nullius momenti eſt, cum euidẽs ſit continua eſſe poſſe, quæ ſpecie accidẽtali differũt, vt motus, tardus & velox, imò apud eoſdẽ modernos motus ſurſum, & deorſum non deſinũt eſſe continui propter differentiã accidentalem, ſed vel continuari poſſe aſſerunt, vel ſi nõ continuantur, propter aliã rationem extrinſecam contingere: vnde ſequitur in doctrina Ariſt. nec micã probabilitatis habere eorum ſententiam. 54

Quantum ad ſecundum verò probabilius eſſe exiſtimo, motum ſurſum, & deorſum ſpecie differre, quod probo hoc argum. ſatis efficaci. Grauitas, & leuitas diſtinguuntur ſpecie, & ſunt principia motus ſurſum, & deorſum; ergo motus etiam ipſi differunt ſpecie. Probatur antecedens, quia grauitas, & leuitas ſunt potentiæ naturales corporũ in prædicamento qualitatis diuerſiſſimæ, & ex cauſis diuerſiſſimis prouenientes, nempe ex naturis diuerſis elementorum, à quibus naturaliter, vt proprietates eorum procedunt; ergo diſtinguuntur ſpecie, quod nullus vnquam in tota ſchola negauit. Probatur etiã conſequentia, quod motus ipſi diſtinguantur ſpecie, quia potentiæ diſtinguũtur per proprios actus, ſed actus grauitatis, & leuitatis proprii, imò, & vnici pro quibus à natura cõceduntur corporibus, ſunt motus ſurſum, & deorſum; ergo neceſſe eſt fateri, quod ſpecie diſtinguantur. Sed reſpondent Moderni, 55 grauitatem & leuitatem diſtingui quidẽ ſpecie, non per hos motus, ſed per diuerſos fines, in quos à natura ordinatur, nam grauitas à natura ordinata eſt, vt graue corpus collocet in medio mundi, aut in maxima diſtantia à cœlo, leuitas verò ex oppoſito ordinatur ad conſtituendum corpus cœlo propinquiſſimum: vnde inferunt motus ſurſum, & deorſum, vt ad talia vbi, vel ad tales præſentias ordinantur, non diſtingui ſpecie, cum præſentiæ iſtæ ſint eiuſdem ſpeciei, ſed vt motus naturales propter diuerſos fines naturales ab eiſdem virtutibus

corpus; ergo vnicus eſt motus ſecundum ſpeciem. Secundò, quia ſi duo ponantur, debent eſſe contrarij: cum qualitates ipſæ, circa quas verſantur, vt calor & frigus, contrariæ ſint, idem igitur corpus moueretur ſimul motib. contrarijs, quod repugnat.

58 Tertia tandem ſententia non ponit duplicem motum, ſed duplicem mutationem, vnam, quæ ſit generatio termini ad quem, & aliam, quæ ſit corruptio termini à quo, vt generatio caloris & corruptio frigoris. Probat, quia calor & frigus ſunt qualitates diuerſæ; ergo generatio vnius debet eſſe diſtincta à corruptione alterius, non ſolùm ſpecie, ſed realiter, vtraque autem eſt mutatio eiuſdem corporis, quia non minus mutatur amittens frigus, quam acquirens calorem; ergo duæ ſunt mutationes diſtinctæ in eodem motu à contrario in contrarium.

Veritas huius rei potius dependet ex diſtinctione & explicatione eorum, quæ in eodem motu à contrario in contrarium reperiuntur, quam ex rationibus, vel argumentis, ideò hæc diſtinguemus, & ſeparabimus ex propria natura cuiuſq;, & ex ſeparatione colligemus, quot motus, vel mutationes reperiantur. Primò ergo dicimus reperiri motum præcipuum calefactionis à frigore procedentem, tanquam à termino à quo, & in calorem tendentem, tanquam in terminum ad quem, & hoc nullus negat. Secundò dicimus reperiri generationem accidentalem caloris, in quantum conſideramus calorem de nouo fieri in corpore, quem prius non habebat, & ideò corpus idem mutari de non calido in calidum, & hæc eſt mutatio accidentalis, & non eſt motus, quia ita conſiderata non verſatur inter terminos poſitiuos, ſed inter eſſe, & non eſſe caloris, ſicut reliquæ generatio-

59 nes. Reperitur tertiò corruptio frigoris quæ eſt mutatio eiuſdem corporis de frigido in non frigidum. Quartò reperitur intenſio caloris, in quantum conſideramus corpus moueri à calore prius remiſſo, ad calorem intenſum. Et tandem remiſſio frigoris, vt conſideramus moueri corpus à frigore intenſo, vſque ad certum gradum eiuſdem frigoris remiſſum. Ex his autem quinque certum eſt præcipuum motum à contrario in contrarium, & intenſionem termini ad quem veros motus eſſe, cum inter terminos poſitiuè contrarios verſentur, & ex propria natura ſint ſucceſſiui, ſed motus intenſionis includitur in motu præcipuo, & ad ſummum diſtinguitur ab eo partialiter, quia præcipuus motus procedit à frigore in calorem, intenſio verò à calore remiſſo ad intenſum, qui ſunt quaſi partes graduales caloris, ad quem totaliter, & complerè terminatur præcipuus. Prima etiam mutatio, quæ eſt generatio caloris, non eſt diſtincta realiter ab eodem motu præcipuo, ſed ſola ratione in quantum conſideratur corpus fieri calidum ex non calido, non conſiderato termino à quo poſitiuo, nempe frigore, à quo procedit motus, ſed ſola negatio calidi. Aliæ verò mutatio, quæ eſt corruptio caloris, ſpecie, & realiter diſtinguitur à motu præcipuo, ab intenſione caloris, & à generatione eiuſdem caloris; cum circa qualitatem ſpecie, & realiter ab eo diſtincta verſetur: realiter quidem diſtin- 60
gui dicimus ab his tribus, non diſtinctione poſitiua, ſed reali negatiua, cum corruptio frigoris negatiua mutatio ſit, non poſitiua. De remiſſione tandem frigoris diuerſæ ſunt opiniones, an ſit motus tendens in calorem remiſſum, vel non niſi corruptio partialis frigoris, quod non diſputamus modo, diſputaturi (Deo benè propitio) primo libro de generatione capite quarto, & ecce ſatis explicata

atque diſtincta omnia, quę in eodem motu à contrario in contrariū reperiri poſſunt. Ex quibus conſtat quamlibet illarum opinionum in eo, quod aſſerit, veram eſſe, ſed non omnia, quæ in tali motu reperiuntur explicaſſe. Vnde nec argum. earum ſoluere neceſſe eſt: cum intentum probare cenſeantur, & teſtimonium Aſtotelis abundè ſatis ex noſtra doctrina ſit expoſitum. Hæc igitur circa quintum librum annotaſſe ſufficiat.

IN SEXTVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYSYCO AVDITV.

BREVE PROOEMIVM.

TRADITIS iam in ſuperioribus libris ab Ariſtotele principijs, & cauſis motus, tam intrinſecis, quam extrinſecis, vnitate ac diſtinctione eius ſpecifica & numerica, atque etiam contrarietate, reſtabat de partibus eius integrantibus agere, quæ ad ſubſtantiam eius pertinent, & hoc eſt intentum huius ſexti libri. Sed motus duplices partes integrantes habet, quaſdam quidem, vt continuus ac ſucceſſiuus eſt; alias verò, vt in ſubiecto extenditur, ſicut reliqua accidentia; & vt priores explicet, agit ex profeſſo de compoſitione continui; & ad poſteriores explicandas diſputat, an neceſſe ſit ſubiectum motus eſſe diuiſibile, vel indiuiſibile etiam per ſe, ac ſeparatum moueri poſſit, & hæc eſt materia totius libri, hæc eius diuiſio bimembris.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Si autem eſt continuum, & tangens, & conſequenter, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius capitis eſt oſtendere, 1
quod motus componitur ex partibus integrantibus ſemper diuiſibilibus. Diuiditur autem in duas partes. In prima probat vniuerſaliter de continuo, quod non componatur ex partibus indiuiſibilibus, ſed ſemper diuiſibilibus. In ſecunda ex proportione magnitudinis motus, & temporis probat tria hæc ex partibus ſemper diuiſibilibus componi. Vt probet primum præſupponit, continua eſſe, quorum vltima ſunt vnum; contigua, quorum vltima ſunt ſimul, & conſequenter ſe habere ea, inter quæ nihil eſt medium eiuſdem generis. Hoc ſuppoſito probat intentum hac ratione, Si continuum, vt linea, exempli gratia, componitur ex partibus indiuiſibilibus, ſic ſe habebunt, vt continuæ ſint in eo, vel contiguæ, vel conſequenter (non eſt enim poſſibilis alius modus ſe habendi) ſed nullo ex his modis poſſunt ſe habere; ergo nec poterunt componere continuum. Probatur minor, nam continua ſunt,

quo,

Digitized by Google

quorum vltima ſunt vnum, & contigua, quorum vltima ſunt ſimul, ſed indiuiſibilia carent extremis, vel vltimis; ergo nec continua, nec contigua eſſe poſſunt. Sed quia poſſet aliquis dicere, quod indiuiſibilia poſſunt eſſe contigua, aut ſe tangere non per vltima, vel extrema, ſed per ſe, aut ſe totis. Probat hoc eſſe impoſsibile hac ratione. Non poteſt vnum tangere alterum ſe toto, niſi penetrando ſe cum illo, vt per ſe eſt manifeſtum, ſed partes continui non poſſunt illud componere per penetrationem; ergo nec ſe tangentes ſecundum ſe totas. Probatur minor, quia continuum ex ſe eſt extenſum habens vnam partem extra alteram loci occupatiuam, ita vt cuique debeatur diſtincta pars loci; ergo repugnat ſe penetrare, & ſe penetrando componere continuum.
2 Quod verò non poſſint indiuiſibilia conſequenter ſe habere in compoſitione continui, probat, quia conſequenter ſe habent ea, inter quæ nihil eſt medium eiuſdem generis, ſed inter quælibet duo puncta neceſſariò mediat linea, in qua ſunt puncta; ergo non poſſunt puncta indiuiſibilia conſequenter ſe habere. Minorem ſic probat. Indiuiſibilia non poſſunt ſe tangere, nec ſe habere conſequenter, vt probatum eſt; ergo neceſſe eſt aliquod dari medium inter illa; illud autem medium vel erit diuiſibile, vel indiuiſibile; ſi diuiſibile, erit linea, & ideò habetur intentum; ſi indiuiſibile, non poterit ſe tangere cum eis, ſed neceſſe erit aliquid eſſe medium inter illud, & quodlibet eorum, & tale medium, cum ſit indiuiſibile, petit aliud medium, ſicque in infinitum: quare neceſſe eſt mediam eſſe lineam inter quælibet duo puncta, & ideò non poterunt conſequenter ſe habere in compoſitione continui. Secundò probat idem intentum, quod continuum non componatur ex partibus indiuiſibilibus: & ſupponit illam definitionem continui, quam in tertio libro tradidit, nempe quod continuum ſit diuiſibile in infinitum, aut in ſemper diuiſibilia: qua ſuppoſita ſic arguit. In ea diuiditur continuum, ex quibus cõponitur; ſi ergo componitur ex indiuiſibilibus, in eadem erit diuiſibile, ſed hæc non poſſunt diuidi: ergo non erit diuiſibile in ſemper diuiſibilia, vel ex indiuiſibilibus non componitur.

3 In ſecunda parte capitis probat in particulari, quod magnitudo, motus, & tempus non componantur ex indiuiſibilibus. Et ſupponit tria hæc mutuò ſe correſpondere, nam motus ſit per magnitudinem, & partes motus per partes magnitudinis (loquitur enim de motu locali) motus etiam ſit in tempore, & partes motus in partibus temporis. Hoc ſuppoſito ſic arguit. Motus non componitur ex partibus indiuiſibilibus: ergo nec magnitudo, & ſi magnitudo non componitur, neque tempus. Probat primum antecedens, quia prius eſt moueri corpus, quam motum eſſe, cum ſimul moueri, & motum eſſe repugnet ſucceſsioni eius: ſed prius & poſterius non poſſunt eſſe in indiuiſibili; ergo repugnat motum componi ex indiuiſibilibus, & ex conſequenti, quod magnitudo ex indiuiſibilibus componatur, & ex hoc ſecundo, ſic probat tertium quod tempus non componatur ex indiuiſibilibus. Magnitudo eſt diuiſibilis in partes diuiſibiles; ergo dum mobile per eam mouetur aliquo tempore eam pertranſit, & prius pertranſit partem eius, quam totam, ſed prius & poſterius non dantur in duratione indiuiſibili: ergo tempus, quod eſt duratio eiuſdem motus facti per magnitudinem, non componitur ex indiuiſibilibus, ſed ex partib. diuiſibilibus, ſicut magnitudo, & motus.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem magnitudo in magnitudines diuiſibilis eſt,&c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtotelis capite præſenti eſt ex profeſſo probare illud idem, quod in fine præcedentis probare cœpit. nempe tempus non componi ex indiuiſibilibus,ſed ex ſemper diuiſibilibus.Diuiditur autem in duas partes , in prima id probat ex magnitudine , atque etiam ex propria ratione temporis.In ſecunda docet ita ſe habere tempus , & magnitudinem,vt ſi vnum ſit infinitum, neceſſe ſit alterum quoque infinitum eſſe,& ex hoc ſoluit quoddam argumentum Zenonis, quo probabat omnem motum eſſe impoſſibilem.

Vt probet ex magnitudine,quod tempus non componatur ex indiuiſibilibus, præſupponit tria certiſsima.Primum,velocius mobile in eodem tempore maius ſpatium pertranſire , quam aliud, quod tardius moueatur. Secundum, velocius mobile in minori tempore tranſire æquale ſpatium. Tertium,quod etiam in eodē tempore pertranſeat maius ſpatium. Ex his autē ita arguit. Demus velocius mobile tempore vnius horæ pertranſire ſpatium viginti vlnarum, tardius verò ex eiſdem viginti vlnis pertranſire in eadem hora tantum quindecim, tunc ergo idem mobile velocius in minori tempore pertranſiet eaſdem quindecim vlnas, & etiā aliquid plus, quod eſt in eodem tempore pertranſire maius ſpatium , & in minori etiam tempore maius,& æquale. Ex quibus euidenter ſequitur ſecundum eādem proportionem diuidi tempus , & magnitudinem , & ex eiſdem partibus ſemper diuiſibilibus conſtare, nam motus tardior,& velocior ſimul diuidit vtrumque in maiores,& minores partes,quas indiuiſibile habere repugnat. Probat ſecundò ex propria ratione temporis,& præſupponit tria alia etiā certa.Primū,quod motus nō fit in inſtanti,ſed in tēpore propter rationem eius ſucceſsiuam. Secundò in quolibet tempore motum effici poſſe.Tertium quod quidquid mouetur,poteſt velocius, & tardius moueri.Quibus præſuppoſitis, ita arguit.Illud cuius qualibet parte deſignata poteſt ſemper deſignari alia, & alia minor, diuiſibile eſt in ſemper diuiſibilia,ſed ita ſe habet tēpus;ergo erit diuiſibile in ſemper diuiſibilia, quod eſt partibus diuiſibilis cōſtare. Minorem probat, quia ſi mobile quodcūq; poteſt velocius, & tardius moueri;ergo poteſt in maiori, vel minori tempore aliquam magnitudinem pertranſire,quare quolibet deſignato tempore dari poteſt ſemper aliud minus,quod eſt eſſe diuiſibile in ſemper diuiſibilia. Quod etiam ſequitur euidenter de magnitudine , nam velocius mobile pertranſit maiorem magnitudinem eodē tēpore, quo tardius pertranſit minorē,& mobile quodcunq; poteſt velocius, & tardius moueri,maioremque , & minorem, magnitudinem pertrāſire; ergo data quacunque magnitudine, dabilis eſt ſemper minor, quod eſt eſſe diuiſibilem in ſemper diuiſibilia.

Ex quibus colligit in ſecūda parte capitis eodem modo ſe habere magnitudinem , & motum, quantum ad rationem finiti, aut infiniti, ita vt, ſi vnum eſt finitum, neceſſe ſit aliud etiam finitum, aut infinitum eſſe. Quia eodem modo ſe habent quantum ad compoſitionem ex partibus ſemper diuiſibilibus. Sed infinitum ait duplex eſſe,aliud diuiſione, aliud extremis:infinitum diuiſione illud eſt, cuius

ſius diuiſio nullum habet terminum: infinitum extremis, quod extremis, aut terminis caret. Vnde illud aſſerit eſſe infinitum in potentia, hoc verò infinitum actu, & ideò hoc infinitum non eſt vllo modo pertranſibile. Eodem autem modo conuenit ratio vtriuſque infiniti magnitudini, ac tempori, ita, vt ſit illa ſi infinita in potentia, vel etiam actu, etiam, & hoc. Ex quibus aſſerit ſolui poſſe argum. Zenonis, quo probat motum non eſſe poſsibilem hoc modo. Motus fit per ſpatium, aut per magnitudinem, & hæc eſt diuiſibilis in ſemper diuiſibilia; ergo conſtat infinitis partibus, ſed infinitum non eſt pertranſibile: ergo nunquã poterit motus abſolui, & ideò non erit poſsibilis. Cui reſpondet Ariſtoteles, magnitudinem non eſſe actu infinitam, ſed actu finitam, & infinitam in potentia, licet habeat partes proportionales in infinitas, tempus quoque, & motus eodem modo infinita ſunt in potentia, & non actu, ideò pertranſiri poteſt magnitudo motu actu finito, ſed infinito in potentia & tempore etiam actu finito, & potentia infinito, & ita patet motum non eſſe impoſsibilem.

TRACTATVS DE COMPOSITIONE CONTINVI.

An in continuis dentur vera & realia indiuiſibilia, vt in linea puncta, in ſuperficie puncta, & linea, & in corpore linea ſuperficies, & puncta.

7 DVo poſſunt excogitari in continuo nempe partes diuiſibiles, & indiuiſibilia, quibus copulentur, & circa vtrũque agitandæ erunt quæſtiones aliquot, & circa indiuiſibilia eſt prima, an ſint, hoc eſt, an vera, & realia dentur in continuis, vel ſolum per imaginationem apprehenſa. Et prima opinio negat omnãnò eſſe in continuo, ſed puncta nihil aliud eſſe aſſerit, quam longitudinem corporis vlterius non procedentem, lineam verò nihil aliud, quam corpus vlterius non extenſum ſecundum latitudinem, & ſuperficiem corpus idem, vt alterius non extenſum ſecundum profunditatem. Itaque indiuiſibilia hæc, nihil reale ſunt in continuo, ſed negationes quædam diuiſionum, ideò excogitatæ ab intellectu, quia dimenſiones ipſæ longitudinis, latitudinis, & profunditatis non diſtinguuntur realiter in corpore, ſed ſola ratione, vnde ſic ſe habent in corpore, vt vna non includat conceptum alterius, eas autem ita diſtinguit intellectus, quia intelligit quaſdam paſsiones demonſtrari à Mathematicis de corpore ratione ſolius longitudinis, alias verò ratione ſolius latitudinis, quas, vt ſeparet tribuit ſingulis negationem diuiſionis ſecundum alias dimenſiones per modum indiuiſibilium, hoc eſt, punctorum, linearum, & ſuperficierum, cum tamen hæc non ſint in eis realiter, ſed pro diſtinguendis eiſdem dimenſionibus excogitata. Durand. in 2. 8
d.4. Ocham. in tractat. de Sacrament. Euchar. cap.1. & 2. P. Perer. lib. 10. de quantitate cap.6. Ad eandem opinionem videtur pertinere ſententia Gregor. in 2. d. 2. quæſtione 2. art. 1. aſſerentis indiuiſibilia hæc eſſe realiter ipſum corpus ſecundum diuerſas connotationes negationum formaliter diſtinctarum. Probatur hæc ſen-

Digitized by Google

tentia. Primò, quia ſi indiuiſibilia dentur actu in continuis, ſequitur dari accidentia ſine ſubiectiſ, quod patet eſſe impoſſibile. Probatur conſequentia, quia indiuiſibilia non poſſunt eſſe ſubſtantiæ, cum pertineant ad quantitatem, quæ verum accidens eſt; ergo ſunt accidẽtia, ſed nullum habent ſubiectum; ergo datur accidens ſine ſubiecto. Probatur minor, quia vel indiuiſibilia hæc accidentia habent ſubiectum diuiſibile, vel indiuiſibile, nõ poſſunt inhærere in ſubiecto diuiſibili, quia non habent proportionem cum eo, & accidens debet habere proportionem cum ſubiecto inhæſionis: ſed nec indiuiſibile ſubiectum habere poſſunt, quia vel inhærent immediatè in ſubſtantia, vel in eiſdem quantitatibus continuis, vt puncta in linea, & vtraque eſt diuiſibilis, vt ex ſe patet: in neutra ergo eſſe poterunt tanquam in ſubiecto, & ita nullum habebunt ſubiectum. Et certè ſi talia indiuiſibilia ponerentur, vt terminarent, vel copularent partes continuorum, ſeparari poſſent per diuinam potentiam, quibus ſeparatis permaneret cõtinuum diuiſum in omnem partem, & ſine vllis terminis, fieretque actu infinitum, & vtrumque continet manifeſtam repugnantiam. Dicendum igitur eſt ſeipſis copulari partes continuorum, & per ſe ipſa eſſe terminata eadem continua, & non per indiuiſibilia.

9 Secundò, ſi indiuiſibilia ponantur, ſequitur, quod dum continuum diuiditur, vel ex duobus fit vnum per continuationem. vt dum ex duabus portionibus aquæ fit vna, quædam indiuiſibilia fiunt de nouo, & alia deſinunt, quia vt vniantur de nouo, & vt de nouo terminentur partes: neceſsè eſt noua indiuiſibilia fieri, & quæ prius copulabant deſinere: ſed non poſſunt fieri, niſi per creationem, nec deſinere; niſi per annihilationẽ: ſic autem fieri, vel deſinere non eſt concedendum, ergo nec dari in continuis. Probatur minor, quia nec educuntur de potentia cõtinuorum, nec remanent in ea, poſtquam eſſe deſinunt, ſed totaliter incipiunt, & totaliter deſinunt; ergo ex nihilo, & in nihilum. Si verò dicas fieri, & deſinere per diuiſionem, vel per coniunctionem, probo eſſe impoſsibile, quia vtraque eſt motus localis, per quem repugnat produci entitatem quantitatiuam, aut ſubſtantialem. Probatur tandem, quia ſi darentur indiuiſibilia, admittendum eſſet actu infinitum duobus extremis clauſum. Nam inter duo puncta extrema lineæ darentur alia infinita, quibus continuarentur partes, & inter ſuperficies extremas terminantes corpus darentur infinitæ aliæ li- neæ, ac ſuperficies continuantes, quæ omnia abſurda ſunt.

Secunda opinio, nullum indiuiſibile actuale concedit continuis, vel quia nec 10 partes vllas actuales habere cenſet, ſed eſſe quandam entitatem ſimplicem, hoc eſt carentem compoſitione ex partibus integrantibus, in quo ſenſu defenditur à quibuſdam Modernis, vel quia licet partes integrantes habeant, ſeipſis vniri exiſtimat, & non per indiuiſibilia, ſed vtrique concedunt eiſdem continuis indiuiſibilia extrema, quibus terminentur, vt lineæ duo puncta, ſed nullum, quibus continuentur partes, vel quia eas non habent, vel, quia ſeipſis vniuntur, ſi eas habeant, & in hoc ſenſu eam defendit Fonſeca 5. libro Metaphyſicor. cap. 16. quæſt. 6. ſecti. 5. Huic autem ſententiæ addunt Moderni quidam eam defendentes, quod licet in continuis non dentur indiuiſibilia actu, præter extrema, quibus terminãtur, dantur tamen in potentia, & per deſignationem intellectus in toto continuo, & ſingulis eius partibus; ſicut etiam dantur partes proportionales in poten-

tia;

Digitized by Google

tia,& per deſignationem, & huius ſignū eſt, quod per diuiſionem continui duo indiuiſibilia extrema reſultant actu, de quibus negari non poteſt, quod prius eſſent in potentia.

Probatur teſtimonijs Ariſtotelis, qui vbicunque de hac loquitur, aſſerit indiuiſibilia, non actu, ſed potentia eſſe in continuis, præſertim 3. libr. Metaphyſ. cap.5.text.17.vbi hac ſimilitudine vtitur. Sicut Mercurius non eſt in rudi lapide actu,ſed potentia, ita ſuperficies ſunt in medio partium corporis. Atque etiam D. Thomas præſertim opuſ.36.vbi ſic ait, in linea ſunt,puncta quidem duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione,& infinita alia in potentia, ſecundum quod ipſa eſt in infinitum diuiſibilis potentialiter. Probatur etiam ratione, quia ſi in medio continui dantur indiuiſibilia actu,erunt diſtincta realiter,quare dabitur numerus actu infinitus entitatum realium in quolibet continuo, actu autem infinitum,non ſolum non datur,ſed ſatis probabile eſt dari non poſſe,etiā per potentiam Dei abſolutam.

11 Tertia opinio ponit indiuiſibilia actu in continuis,non ſolum terminatiua,ſed continuatiua omnium partium proportionalium.Ita D.Thomas expreſsè opuſ. 36.capit.2.his verbis, in linea ſunt plures puncti,& realiter ab inuicem diuiſim, vt duo eius termini,& ſimiliter in eius continuatione;q.etiam.28.de veritate articu. 2.ad 10.& quodlib.7.articul.9.ad 2.Capreol. in ſecunda diſt.2.quæ.2.art.3. Soncinas 5.libr.Metaphyſic.quæſt.20.Sotus in prædicamento quantitatis,Caiet.ibidem,atq; etiam 3.p.quæſtion.4. articul.2. Alenſis.l. 8.ſuæ Metaphyſic.capit.5.Scotus in 2.diſt. 2.quæſtion.3.& d.2.quęſt.4.&eſt iam communis inter Modernos,& vera,& in doctrina Ariſtotelis neceſſaria.

Probatur primùm,quia quatuor repeſiuntur expreſſa apud Ariſtotelem de his indiuiſibilibus,quæ non poſſunt eſſe vera,niſi realia,actualia,& poſitiua ponantur in continuis,non ſolum tanquam extrema,aut terminatiua, ſed etiam in medio,pro continuatiuis partium. Primum eſt,quod linea,ſuperficies,& corpus ſunt ſpecies reales,atque diſtinctæ ſub genere quantitatis continuę,quod aſſerit,non ſolum capite de quantitate in Dialectica,ſed etiam 5.Metaphyſic.capite 13.& de linea quidem eſſe diuiſibilem ſecundum longitudinem, & indiuiſibilem ſecūdum latitudinem de ſuperficie, quod ſit diuiſibilis ſecundum longitudinem, & latitudinem,& indiuiſibilis ſecundum profunditatem, & ex hoc diſtingui ſpecie, ſed ſpecies prædicamentales ſunt entitates reales,& poſitiuæ,atque diſtinctæ per differentias reales,& poſitiuas;ergo dantur in ſuperficie lineæ veræ, & reales,& in corpore verę,& reales ſuperficies,quæ cum ſint realiter indiuiſibiles ſecundum longitudinem, & latitudinem, neceſsè eſt apud Ariſtotelem dari indiuiſibilia actu, & realiter exiſtentia in continuo. Secundò aſſerit corpora Phyſica realiter ſe tangere, & eſſe contigua, & contigua eſſe, quorum vltima ſunt ſimul,continua verò,quorum vltima ſunt vnum 5. libro Phyſic.cap.3.ſed contactus realis non datur,niſi per aliquid reale, & poſitiuum, 12
& hæc non poteſt eſſe pars, quia cum quælibet pars continui ſit diuiſibilis in infinitum, non poteſt habere vltimam, nec primam; ergo repugnat contactum poſitiuum fieri per partes,ſed neceſſariò debet fieri per indiuiſibilia realia,ac poſitiua,actuq; in cōtinuuis exiſtētia. Tertiò aſſerit locū eſſe vltimā aut extremam ſuperficiem corporis continentis,& eſſe æqualē locato,licet corpus cōtinens cuius

extremum eſt, ſit longè maius contento 4.lib.Phyſic.in principio, quod ſaluari non poteſt, niſi detur in corpore actualis ſuperficies indiuiſibilis ſecundum profunditatem, quæ ſit terminus extrinſecus corporis continentis, & extrinſecus corporis contenti, nec ſolum in fine corporis, ſed etiam in medio: cum conſtet aerem, vel aquam eſſe loca actualia ſine omnimoda diuiſione à corpore ingrediente facta, quod non poteſt eſſe, niſi in medio habeant actuales ſuperficies. Vltimum, quod docet in prędicamento quantitatis, & 5.lib.Phyſ.cap.3.eſt, continuum eſſe, cuius partes copulantur termino communi, vel quod idem eſt, continua eſſe quorum vltima ſunt vnum, & cum corpora ſint actu continua, neceſſe eſt eorum partes actu, & realiter copulari termino communi, vel extrema earum actu, & realiter eſſe vnum, nomine autem extremorum euidens eſt indiuiſibilia intelligi, cum non dentur partes extremæ.

13 Sed probatur ſecundò, quod vera ſit noſtra ſententia, & communis. Quoniam corpus perfectè ſphæricum non poteſt tangere perfectè planum, niſi in puncto, vt docet expreſsè Ariſtoteles primo lib. de anima, capite primo, textu 13. & demonſtrat Euclides libro tertio, prop.16. ex natura figurarum vtriuſque corporis. Quod verò dicunt aduerſarij negari poſſe, quod contactus talium corporum ſit poſſibilis fundamento rationis caret: cum conſtet, non poſſe excogitari impedimentum talis contactus, potius quam aliorum corporum, niſi propter defectũ indiuiſibilium, quæ ab eis negantur, ſed hoc manifeſta petitio principij eſt, quia pro impedimento affertur id, circa quod quæſtio verſatur, & Ariſtoteles de contactu ſphæræ æneæ loquitur, vt intelligatur verum, ac Phyſicum eſſe poſſe. Secundò probatur ex natura temporis, de quo nullus negat habere inſtans indiuiſibile præſens, copulans partem præteritam cum futura, & efficiens vnum tempus continuum ex vtraque; ergo neceſſe eſt ponere indiuiſibilia in medio continuo, & multa quidem, nam vt probauimus in 4.lib. non eſt vnum inſtans in toto tempore, ſed plura, & infinita. Argum. pro prima opinione poſita ſequentib. dubijs eorum occaſione excitatis ſoluentur.

An omnia indiuiſibilia ſint actu in continuo, vel quædam actu, alia in potentia.

NON procedit hoc dubium ſecundum primam opinionem negantem omnibus modis indiuiſibilia, ſed iuxta ſecundam, quæ extrema ſaltem actu admittit; continuatiua verò ſolum aſſerit eſſe in potentia, propter teſtimonia Ariſtotelis, & D. Thom. & ne compellatur admittere in rerum natura entitates reales actu infinitas. Et huic etiam opinioni fauet tertium argumentum primę opinionis, quia ſi omnia deũtur actu; erunt actu infinita puncta in quacunque linea, & cum tota linea claudatur duobus punctis extremis, dabitur actu infinitum duobus terminis clauſum, quod repugnat. 14

Noſtra tamen ſententia duo aſſerit. Primum, omnia indiuiſibilia, quibus terminatur continuum, & copulantur eius partes, actu eſſe in eo, hoc probat efficaciter contactus ſphærici corporis ſuper planum poſiti. Probatur etiam ex corporibus perfectè planis, quæ cum poſſint ſe tangere, non poſſunt, niſi in ſuperficie indiuiſibili ſecundum profunditatem. Prętерea in columna perfectè rotunda (quam cylindrum vocant) quæ ſi ſuper planum perfectum circumuoluatur, non poteſt ipſum tangere, niſi in linea indiuiſibili ſecundum latitudinem.

Secun-

Digitized by Google

15 Secúdò probatur,quia benè ſequitur, indiuiſibilia continuatiua non poſſunt eſſe in potentia in continuo, vt tenet oppoſita ſententia; ergo ſunt in actu, ſed terminatiua admittit eſſe in actu; ergo omnia erunt in actu. Probatur antecedens, quia in ſuperficie dantur lineæ,& in corpore ſuperficies actu terminãtes,ſed iſtæ lineæ,& ſuperficies non ſunt actu ſeparatæ inter ſeſe, ita vt lineæ terminentur actu punctis & ſuperficies lineis,ſed continuata quadam extenſione protenditur quælibet per totum corpus; ergo ita eſt extremum ſuperficiei linea, vt partes eius continuet,& ſuperficies partes corporis;quare neceſſe eſt ponere indiuiſibilia actu continuantia, alioqui non erit corpus quantitas continua actu, ſed ſolú in potentia,quod eſt falſum.

Secundum quod affert noſtra ſententia eſt indiuiſibilia in quolibet continuo eſſe actu infinita. Probatur hac ratione. Continuum, vt definit Ariſtoteles 5. lib. Phyſ.cap.2.eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia; ergo quibuſcunque partibus ab eo ſeparatis,aliæ ſunt ſeparabiles in infinitum,ſed in omnibus & ſingulis ſunt indiuiſibilia actu continuantia, vt probatum eſt;ergo dantur actu infinita in quolibet continuo.

16 Vt autem intelligamus, quem ſenſum tenuerint Ariſtoteles,& D.Thom.in illis teſtimonijs,primò notandum eſt, quod indiuiſibilia ita ſunt actu in continuo, vt licet ſint realiter diſtincta inter ſeſe, & à partibus,quas copulant, non tamen ſunt realiter ſeparata inter ſeſe, & à partibus,ſed actu eis coniuncta, cum quibus vnum continuum componunt, poſſunt tamen ſeparari cum ipſis partibus ab eodem continuo per diuiſionem. Secundò notandum eſt, indiuiſibilia in continuo eſſe in triplici differentia, nam quædam actu terminant eadem continua:quædam actu continuant partes eorum,& alia neque actu continuant,neq; actu terminãt, ſed ſolum in potentia terminare poſſunt, & hæc potentia reducitur ad actum per diuiſionem. Et duo priora indiuiſibilia actu ſunt in continuo, poſtrema verò ſolum in potentia,& fiunt actu, dum actu diuiditur continuum:atq; etiam actu terminant partes diuiſas: quomodo autem fiant,vel per quam actionem,inferius explicabitur. Dum ergo Ariſt.& D. Thom. aſſerunt indiuiſibilia non eſſe actu in cótinuo,ſed in potentia tantum,non negant actum exiſtentiæ in eo, ſed ſolum actum ſeparationis,ita vt ſenſus ſit,non eſſe actu ſeparata ab eis,ſed actu coniuncta ea cum partibus componentia, poſſe verò ſeparari naturaliter ab eis cum eiſdem partibus,quas copulant. Vel ſecundò,ſi actum exiſtentiæ in eis negare velint, non de duobus primis generibus indiuiſibilium loquuntur,ſed ſolum de tertio genere eorum,quæ nec actu ſunt in continuo, nec actu terminant,ſed poſſunt ad actum reduci,& actu terminare per diuiſionem actualem eiuſdem continui.

Ad primum argumentum concedendum eſt,quod dentur entitates actu infinitæ in quolibet continuo, ſed incompletæ conſtituentes vnam completam, atque finitam,quæ eſt entitas totius continui,& hoc modo dari entitates actu infinitas nullum eſt inconueniens. Nec etiam,quod dentur infinities infinitæ, vt neceſſarium eſt dari in quolibet continuo quantumlibet minimo. Aliud verò argum.de actu infinito duobus extremis clauſo hac diſtinctione ſoluendum eſt. Extrema ſunt in duplici differentia,poſitione aut numero:extrema poſitione vocantur illa,quæ extremum ſitum habent in corpore, vltra quæ non ſe extendit quantitas eius, vt ſuperficies terminãtes corpus, vltra quas non ſe extendit pro- 17

funditas eius. Extrema verò numero dicuntur vnitates, quæ ſic ſe habent in numero, vt vltra illas non ſint aliæ vnitates numeratæ, vt in numero quaternario, quarta vnitas dicitur extrema. Puncta igitur, quibus clauditur linea; extrema ſunt eius poſitione, non tamen ſunt extrema numeri, quem cõſtituunt cum cęteris punctis, quia vltra quodcunque eorum dantur alia, & alia numeranda in infinitum; ideò nullum poteſt vocari extremum numeri, quia ſi ab eo numeratio incipiat, nunquam finietur. Ex quo intelligitur repugnare, quod omnia indiuiſibilia vnius continui claudantur duobus extremis, quorum vnum ſit primum, & aliud vltimum; & ex conſequenti quod in eo genere, in quo aliqua ſunt infinita, claudi poſſint extremis: in diuerſo verò genere non eſt inconueniens, & hoc ſolum probat argum. quod infinitum in numero claudatur extremis poſitione.

18 De lineis verò actu continuantibus ſuperficiem, & corpus, dubium eſſe poteſt, quo modo ſe habeant in eis, nam ſi infinitæ actu dantur; cum non ſint actu ſeparatæ inter ſeſe, ita vt quælibet actu ſit terminata duobus extremis punctis (nam ſi ita darentur, fieret, vt linea, ſuperficies, & corpus actu eſſent ſeparatæ, quod repugnare probauimus in prædicamento quantitatis) neceſſe eſt, vt in eodem puncto actu continuante concurrant omnes, non recta via, ſed quaſi per circuitionem tendentes, & ſi ita eſt, ſequitur lineas actu infinitas vniri in eodem puncto, quod non poteſt intelligi, niſi per continuationem, & ſi omnes continuantur, fiet vna, & eadem linea ex omnibus, quaſi girans vel circundans totum continuum, habẽſque partes actu infinitas, quare erit actu infinita, & ex alia parte claudetur extremis, quia longitudo corporis extremis clauditur, vtrumq; verò continet manifeſtam repugnantiam.

Huic dubio reſpondent Moderni quidam in eodem continuo non eſſe plures lineas, ſed omnes lineas quæ nobis conſiderantur per modum plurium eſſe partes vnius lineæ: quam componunt continuatæ per puncta & ſicut partes ipſæ ita copulatæ infinitæ ſunt, ſic componunt vnam lineam, quæ infinitis modis circuit, & girat ipſum continuum, & conſtat infinitis partibus æqualibus continuatis punctis, non tamen eſt actu infinita, quia licet infinitæ partes æquales concurrant ad compoſitionem eius, tali modo vniuntur inter ſeſe, vt intra magnitudinem finitam, & intra definitos terminos clauduntur, & quodam confuſo modo inter ſe vniantur ad componendam finitã magnitudinem. Nec eſt inconueniens dari lineam quodammodo infinitam, in quantum ex partibus infinitis æqualibus componitur & clauſam punctis extremis, quia non eſt infinita ſimpliciter, ſed ſecũdum quid, nec clauditur extremis ſolum terminantibus, ſed etiam continuantib. Hęc ſolutio tria continet difficillima, & quæ non videntur ſuſtineri poſſe. Primum eſt, quod detur in continuo linea continens 19 infinitas partes æquales (quas vocant aliquotas) & quod non ſit actu, & ſimpliciter infinita, nã partes æquales ſunt, quarum vna eſt extra aliam, & ideò quarum quælibet facit totum maius ſimpliciter; ergo ſi ſunt actu infinitæ, efficient longitudinem actu infinitam. Secundum, quod in continuo finitæ magnitudinis detur linea ipſum circundans, quæ habeat partes æquales actu infinitas, nam finita magnitudo, non poteſt habere niſi finitam longitudinem, ſed finita lõgitudo habet partes æquales actu finitas; ergo repugnat habere æquales actu finitas. Et tertium, quod linea habens partes æquales actu infinitas claudatur duobus punctis extremis: hoc enim ex terminis repugnat, ſiue

ſiue extrema ipſa ſimul ſint continuatiua vel non, repugnantia enim non conſiſtit, niſi in eo, quod linea habens infinitos palmos claudatur extremis. Dicendum igitur eſt, in quolibet continuo eſſe lineas actu infinitas, & has non ita ſe habere, vt continuentur punctis, & efficiant vnā lineam per continuationem, ſed ita, vt vna deſinat in alteram, & terminetur pūcto eius, quod punctum continuatiuum eſt partium propriæ lineæ, & terminatiuum alterius lineæ, quæ in ipſum deſinens angulum facit cum eadem linea in cuius punctum deſinit, licet non perfe-
20 ctum. Exemplū habemus in puncto centri alicuius circuli in quod deſinunt omnes lineæ ductę à circumferentia vſq; ad ipſum, ſed non propterea continuantur ab eo, ſed potius dicuntur ad ipſum terminari, & ita terminatæ efficiunt angulum vna cum altera, & diſtinctæ permanent. Ita etiam videmus ſe habere venas, & poros in corpore humano, quorum vna deſinit in aliam, hoc eſt, in punctum alterius, cum qua non continuatur, ſed angulum imperfectum facit. Et ecce quo pacto dantur infinitæ lineæ in continuo, quarum quælibet actu finita eſt, nec continuatur cum alia, ſed nec omnino ſeparatur ab ea, ſed aliquo eius indiuiſibili terminatur.

An indiuiſibilia eiuſdē continui diſtinguantur inter ſeſe, & ab eo realiter, & ſeparari poſſint ſaltem per diuinam potentiam.

21 DVO petit dubium hoc. Primum eſt, an ſit diſtinctio realis inter indiuiſibilia, & partes continui, atque etiam inter indiuiſibilia inter ſeſe. Secundo, an poſſint realiter ſeparari & quantum pertinet ad diſtinctionem, ſuppoſito, quod ſint actu, & realiter in continuis dicendum eſt realiter ab eo, & inter ſeſe diſtingui. Probatur primum, quia repugnat eādem entitatem realem eſſe realiter diuiſibilem, & realiter indiuiſibilem, eſſe etiam realiter compoſitam, & realiter ſimplicem, ſed continuum eſt entitas realiter diuiſibilis, & compoſita ex partib. integrantib. indiuiſibile eſt entitas carens tali compoſitione, & tali diuiſibilitate; ergo ſunt entitates diſtinctæ realiter. Secundò, ea, quorum vnum ſeparatur ab alio realiter, ſunt entitates reales diſtinctæ, alioqui dum ſeparatur vnum ab alio, nulla entitas realis ſepararetur; ſed indiuiſibile continuatiuum ſeparatur à continuo per diuiſionem: cum per eam deſinat eſſe, & etiam dum ex duob. fit vnum; tunc enim terminatiua vtriuſq; deſinunt eſſe; ergo ſunt entitates diſtinctæ. Quod verò inter ſeſe diſtinguantur ipſamet indiuiſibilia, non minus euidenter probatur, quia copulant partes eiuſdem continui realiter diuerſas, & ſitu diſtātes, quod repugnat facere eandem entitatē realē.

Secundum autem de reali ſeparatione 22
duobus modis intelligi poteſt. Primo per deſitionem eorundem indiuiſibilium. Secundò, ita vt permaneant per ſe ſeparata ab eo. Et de primo modo ſeparationis nō poteſt eſſe dubium; cum videamus in diuiſione eiuſdem cōtinui deſinere indiuiſibilia continuatiua, & in coniunctione duorum continuorū deſinere terminatiua: dubium ergo procedit de ſecundo modo ſeparationis, an fieri poſsit per diuinam potentiam, quod indiuiſibile ſeparetur à continuo, ita vt ſeparatum ab eo permaneat. Et dubium hoc dependet ex modo, quo diſtinguuntur realiter eadē indiuiſibilia à continuo, nā duplex eſt diſtinctio realis, aut vnius ab alia, aut modi alicuius rei à re ipſa; & illa diſtinctio vocatur realis ſimpliciter, cum ſit diſtinctio rerum, hæc verò non tam realis; cum non ſit inter res, quam ex natura

rei;

Digitized by Google

rei, cum ſit duarum entitatum realium, ſine dependentia ab intellectu diſtinctarum. Et ſi indiuiſibilia non diſtinguantur à continuo, niſi vt modi eius, certum erit non poſſe conſiſtere ab eo ſeparata, quia ratio intrinſeca modi conſiſtit in actuali modificatione ac determinatione rei, cuius eſt modus; ergo repugnabit ab ea ſeparari, quia repugnabit ab ea ſeparatum modificare aut determinare, itaque idem erit excogitare modum ſeparatum à re, cuius eſt, & excogitare eum non eſſe. Si verò ſint res, certum quoque videtur ſeparari poſſe: quia ſi res ſunt, per ſe completæ erunt, & non habebunt intrinſecã dependentiam in ſuo eſſe ab eodem continuo. Dubium eſt ergo, an indiuiſibilia in continuo ſint tanquam res diſtinctæ à partibus eius, vel potius tanquam modi earum.

23 Et prima opinio tenet diſtingui à partibus tanquam res. Probatque teſtimonio Ariſt. qui in fine huius libr. diſputat, an indiuiſibile ſeparatum poſsit moueri; ergo ſupponit ſeparari poſſe à continuo, alioqui fruſtra diſputaret de motu eius. Si verò ſeparari poteſt, res erit, & nõ modus; ergo ex mẽte Ariſtotelis cenſeri debet res. Probat etiam ratione, quia modus ſimul eſt cum re ipſa, eamque penetrat, vt patet de modo vnionis materiæ cum forma, ſed indiuiſibilia continuorũ non ſunt ſimul cum partibus eorum, nec ſe penetrant cum eis, ſed ſitu diſtinguuntur; ergo non ſunt modi. Secundò, quia ſi eſſent modi per ſeipſos vnirentur partibus, & non per alios modos, alioqui procederetur in infinitum, ſed non vniuntur ſeipſis partibus, ſed per alios modos; ergo non ſunt modi, ſed res. Probatur minor, quia ſi ſeipſis vnirentur, diſtincta eſſent indiuiſibilia terminatiua, à continuatis; eum diuerſo modo formali, ac per diuerſum officium vniãtur partibus, nẽpe per actualem cõtinuationem, & actualem terminationem, quæ differunt formaliter: quod tamẽ non eſſet neceſſariũ, ſi eſſent res, nam tunc non conſiſteret ratio eorum in eo, quod eſt actu vnire, & ideò nec diſtincto modo formali vnirẽt, ſed vnirentur per alios modos tanquam res. Quod præſertim verũ eſt, quia ſi eſſet modi, non poſſet dari aliquod indiuiſibile continuatiuum in rerum natura, quin actu continuaret, & tamen dari conſtat in calefactione, quæ ſi perueniens ad quartum gradum caloris ceſſet, indiuiſibile caloris, vt quatuor, non vniet illam partem caloris cum ſequenti, quæ nondum eſt producta, & ſi procederet motus actu vniret; ergo datur in rerum natura ſine officio actuali vniendi, quare non erit modus, ſed res. Et tandẽ probant de indiuiſibilibus ſucceſsiuorum, vt de inſtantibus temporis, quæ non vniunt realiter partes temporis; ergo nõ ſunt modi. Probatur antecedens, quia nõ poſſunt actu vniri, niſi, quæ actu exiſtunt; cum vnio extremorum præſupponat coexiſtentiam realem eorum: partes autem temporis non exiſtunt actu; cum præteritũ iã non ſit, & futurũ nondũ ſit; ergo nec poſſunt actu coniungi, nec attingi ab inſtanti, & ideò nec erit modus earum, ſed res. 24

Secunda opinio diſtinguit indiuiſibilia continuorum permanentium ab indiuiſibilibus ſucceſsiuorum, & hæc diſtingui docet tanquam res, illa verò, non niſi tanquam modos.

Noſtra ſententia tria aſſerit de omnibus indiuiſibilibus, tam permanentium, quam ſucceſsiuorum. Primum, non diſtingui à partibus tanquam res, ſed tanquam modos earum. Secundum, non vniri partibus per alios modos vnionis, ſed ſeipſis. Tertium, non poſſe ſic ſeparari ab eis, vt ſeparata conſiſtant. Ita ſentit maior modernorum pars inter quos hæc dubia 25

Digitized by Google

bia de indiuiſibilibus verſantur,nam antiqui interpretes,nec verbum de eis faciunt. Et his autem tribus primum ſolum probandum eſt de modo diſtinctionis, ex quo euidenter ſequuntur cætera. Probatur autem quod indiuiſibilia non diſtinguantur à partibus continuorum tanquã res, ſed tanquam modi teſtimonio Ariſtotelis, qui docet de his indiuiſibilibus tam continuorum permanentium, quam ſucceſsiuorum, ſolum deſeruire ad continuandum, & terminandum partes eorum,ita vt per continuationem fiant vnũ continuum,ſed continuare eſt vnire partes,vt cum ſint plures,fiat ex eis vnũ continuum,& vnire eas eſt eſſe modum vnionis earum;ergo ſentit indiuiſibilia eſſe modos partium, & non res, aſſerit verò vtrumque 4.lib.Phyſ.agens de tempore, & lib.5.text.26.

26 Probatur etiam ratione, & primò de indiuiſibilibus continuationis permanẽtium continuorum, nam continua hæc componuntur ex partibus realiter diſtinctis, & inter ſeſe vnitis, ſed non poſſunt vniri, niſi per hęc indiuiſibilia;ergo proprium officium eorum eſt eſſe vniones partium,ſed vnio eſt modus;ergo ex proprio officio ſunt modi, & non res. Probatur minor, quia cætera per ſe patent, nam partes non vniuntur ſeipſis, alioqui ceſſaret neceſsitas ponendi indiuiſibilia, eſſentque ſuperflua: nec vniuntur per alia partes, alioqui procederetur in infinitum,quia eadem eſſet quæſtio de partibus vnientibus, ac de partibus vnitis; ergo vniuntur per indiuiſibilia. Probatur euidenter conſequentia, quia non reſtat aliud, per quod poſsint vniri partes inter ſeſe:ſi autem per indiuiſibilia vniuntur;ergo ſunt vniones partium, atque adeò modi earum, & non res, quia vnio ex propria ratione eſt modus. Et confirmari poteſt efficaciter, nam ſi indiuiſibilia non ſunt modi, ſed res, neque vniunt partes,ſequitur non eſſe ponenda in continuis. Probatur conſequentia, quia in- 27 diuiſibilia non ſunt partes continuorum, quia partes debent eſſe diuiſibiles, ſed neq; vniunt partes, quia iam eſſent modi vnionis;ergo nihil prorſus in cõtinuo efficiunt, quia non eſt excogitabilis alius modꝰ cõponendi,niſi tanquã pars, vel tãquã vnio partium: nec eſt excogitabile aliud officiũ, quod eis tribui poſsit,præter officium partis, vel vnionis partium. Secundò, quia ſi indiuiſibilia ſunt res, & non modi vnionis; ergo non adhærent partibus,nec vniuntur eis per ſe, ſed per alios modos vnionis, qui erunt imprimis entitates reales ab eis diſtinctæ; & ex conſequenti multiplicabuntur infinitæ aliæ entitates reales in continuis ſine vrgenti neceſsitate, ſed ſi per alios modos vniuntur partibus, ſequitur eaſdem partes non vniri inter ſe, neque continuari: quare neque efficere vnum continuum, quod eſt falſum. Probatur conſequentia, 28 nam indiuiſibilia non habent officium vniendi partes, quia non ſunt modi, ſed res;ergo partes non vniuntur per ea, ſed nec per alios modos, quibus ipſa vniuntur partibus, quia quilibet horum modorum ſolum vnit indiuiſibile cum parte cui adhæret; ergo non tangit neque vnit immediatè partes inter ſeſe, ſed nec vniuntur immediatè ab indiuiſibilibus; ergo nihil eſt, quod immediatè, & per ſe eas vniat, vel continuet: nam ſi indiuiſibilia ſunt res, non poſſunt eas vnire per ſe immediatè, nec etiam modi eorundem indiuiſibilium immediatè, & per ſe eas vnire poſſunt, quia immediatè ſolum vniunt eadem indiuiſibilia cum partibus, nihil ergo immediatè vniet partes;quare nec cõtinuari poterunt, aut vnum continuum efficere. De indiuiſibilibus verò terminatiuis facilius probatur, quia termina-

Digitized by Google

minare non eſt aliud, quam modum ponere extenſioni eorundem cõtinuorum, ſicut terminare naturam eſt eam modificare, & ideò ſubſiſtentia eſt modus eius; ergo indiuiſibilia terminatiua ex proprio officio terminandi ſunt modi, & non res.

29 De indiuiſibilibus deinde ſucceſsiuorum ſic probo, quia vel inſtans temporis vnitur partibus per ſe, vel per alium modum vnionis, neutro modo vniri poteſt, ſi non ſit modus; ergo neceſſe eſt ipſum ponere modum. Probatur minor, quia multi ex his, qui tenent hæc indiuiſibilia eſſe res, dicunt non eſſe modos, quia non poſſunt copulare partes non exiſtentes, & eodem argumento probatur euidenter contra eos, non poſſe eſſe res, quia ſi non poſſunt per indiuiſibile tanquam per modum vniri, quia non exiſtunt, longè minus poterunt ei vniri, ſit ſit res, cum per alium modum vnionis ei vniri debeant. Sed aduerſus omnes probatur, quia non poteſt fieri vnum tempus ex parte præterita, & futura, niſi per inſtans continuentur, nam ſi continua non ſint, nec erunt vnum; ergo non poteſt inſtans aliud habere officium in tempore, niſi vniendi partes eius, quod eſt officium modi. Nec ſoluit argumentum id, quod aduerſarij afferunt, continuationem ſucceſſiuorum ſolum fieri per ſucceſsionem partium non interruptam, quam habent medijs indiuiſibilibus, quia res, quæ ſibi immediatè ſuccedunt, & non copulantur termino communi, non poſſunt eſſe continuæ, ſed conſequenter ſe habent, vt docuit expreſsè Ariſtoteles in quinto libro, ergo repugnat partes temporis continuari, vel vnum tempus efficere, niſi vniantur inſtanti, ſed ſolum ſe habebunt conſequenter, quod patet eſſe falſum.

30 Ex his colligitur implicare contradictionem, quod indiuiſibilia ſeparentur à partibus continui, ita vt ſeparata conſiſtant, quia intrinſeca ratio modi eſt modificare, & determinare rem, cuius eſt modus; ergo ex propria ratione repugnat ei ſeparatum à re exiſtere: ſi ergo indiuiſibilia diſtinguuntur à partib. continui tanquam modi earum, repugnabit conſiſtere ab eis ſeparata.

Ad teſtimonium autem Ariſtotelis reſpondeo conditionaliter loqui ſicut de motu per vacuum, an in inſtanti fieret, vel in tẽpore. Sẽſus ergo illius eſt, inquirere, an ſi indiuiſibile daretur ſeparatum per poſsibile, vel impoſsibile, moueri poſſet. Et licet conditionalis ſit quæſtio, valdè tamen vtilis ad intentum Ariſtotelis, quod eſt oſtendere ſubiectum motus debere eſſe diuiſibile, quod non potuit alia via melius probare, quam oſtendendo, quod etiamſi indiuiſibile daretur ſeparatum per poſsibile, vel impoſsibile, moueri non poſſet. Ad primum argumentum neganda eſt maior, quod modus ſimul ſit cum re ipſa per penetrationem, quia penetratio non datur, niſi inter ea, quæ habent extenſionem molis, quare non eſt neceſſe indiuiſibilia ſe penetrare cum partibus, licet ſint modi earum. Vel ſecundo dicimus, quod etiam ſi alij modi ſe penetrarent cum partibus, non eſſet eadem ratio de indiuiſibilibus, qui ſunt modi partium per ſe extẽſarum, & ideò neceſſe eſt diſtingui ab eis ſitu, & poſitione. Non eſt ergo vniuerſaliter vera propoſitio, quod modi debeant ſe penetrare cum re, licet de alijs modis rerum non per ſe extenſarum vera concederetur.

31 Ad ſecundum argumentum concedenda eſt maior, quod indiuiſibilia omnia ſeipſis vniantur partibus, & non per alios modos: & dum ex eo infert indiuiſibilia terminatiua, & continuatiua ſpecie differre propter officiorum diuerſitatem.

Digitized by Google

tem. Quidam ex his, qui ſequuntur noſtram ſententiam, concedunt conſequẽtiam. Ego verò negandam potius eſſe aſſero, quia officia hæc non ſunt ex æquo diſtincta, ſed vnum includitur in altero, nempe officium terminandi in officio continuandi. Nam continuare eſt eſſe extremum vtriuſque partis, & ſaltem finem vnius, & principium alterius; ergo neceſſe eſt omne indiuiſibile continuatiuum eſſe etiam terminatiuum, omne etiam terminatiuum poteſt eſſe continuatiuum, naturaliter quidem, vt ſaltem per diuinam potentiam. Nam ſi is, qui ducit lineam ab vno puncto in alterum, ſiſteret in medio, punctum medij, quod modo continuat, poſſet terminare, & in ſucceſſiuis, ſi ille qui mouetur, ſiſtat in medio motus, mutuatam eſſe indiuiſibile, quod continuat partes medias, poſſe eſſe terminatiuum totius motus: & ſi Deus vellet, poſſet lineam vnius palmi extendere, & tunc punctum, quod prius erat
32 terminatiuum, eſſet continuatiuum. Ex quibus ſatis apertè intelligitur omne indiuiſibile poſſe habere vtrumque officium, & ſucceſſiuè poſtquam habuit vnum, non repugnat habere alterum, & ideò accidentaliter ſolum differre eadem officia, & vnum indiuiſibile ab alio ratione eorum: quare argum. apud me difficultate prorſus caret. Nec ex hoc ſequitur indiuiſibilia eſſe res, quia ratio eorum non conſiſtit in vniendo actu, ſed etiam in eo, quod eſt vniri poſſe. Sed potius intrinſecum eſſe eis cenſendum eſt actu modificare, & determinare, quod verò hoc efficiant continuando, vel ſolum terminando, accidentale eſſe intelligitur: cum probatum ſit, ita hoc modo vnire, vt ſimul continuent, ac terminent, vel ita terminare, vt continuare poſſint, & ita continuare, vt etiam poſſint ſolum terminare. Quod verò in eodem argumento additur dari aliquod indiuiſibile, quod actu non vniat, difficultate caret ex dictis, nam ratio modi non determinatur ad vniendum, ſed vniuerſalior eſt, ad quamcunque modificationem ſe extendens, & ideò ſatis eſt indiuiſibile terminare, vt dicatur modus, quia terminatio modificatio eſt, & ita ſe habet indiuiſibile terminatiuum, vt ſine re, quam terminat exiſtere non poſſint, quod eſt cõditio modalis. Quod verò vno, vel alio modo dicatur modificare, nempe vniendo, aut terminando accidentale eſt.

Ad vltimum de ſucceſſiuis concedenda eſt maior, ſed minor neganda, quod partes temporis non exiſtant actu, nam de exiſtentia permanenti verum eſt, de ſucceſſiua falſum, vt in. 4. libr. agentes de tempore probauimus; ſucceſſiua ergo exiſtentia earum ſufficiet, vt poſſint vniri per inſtans, quod etiam fluendo vnit, & ideò modo ſucceſſiuo.

In quonam ſubiecto inhæreant indiuiſibilia continuorum.

HOC eſt vltimum dubium de indiuiſibilibus. Circa quod eſt prima opinio eorum, qui non tribuunt ſubſtantiæ proprias partes, ſed à quantitate dicunt eas accipere: dicunt enim conſequenter, nec habere propria indiuiſibilia, quæ præſupponantur indiuiſibilibus quantitatis, ſed quemadmodum ſubſtantia ex ſe indiuiſibilis præſupponitur, etiã ſine diſtinctione partium quantitati, & ideò cõfuſa quadam ratione cenſetur ſubiectum ei præſuppoſitum ſecundum rationem partiũ, à quantitate verò diſtinguitur in partes diuerſas ſecundum extenſionem, ita in ordine ad indiuiſibilia quantitatis ſolum præſupponitur cõfuſa quadam ratione, & per indiuiſibilia quantitatis accipit ſicut partes extenſas, ſic etiam conti-

nuatas ſecundum extenſionem. Et ratio vtriuſque eſt, quia ſubſtantia non ſic eſt ſubiectum quantitatis, vt præſupponatur continua, aut diuiſibilis, vel habens partes, ſed ita vt continua fiat, & diuiſibilis, atq; habens partes ab eadem quantitate: quare nec eſt neceſſarium præſupponantur indiuiſibilia in ea, ſed fiunt potius per receptionem quantitatis. Sed hæc ſententia non videtur ſatis intelligibilis, quod ſic probo; quia accidens, & ſubiectum, vt ei præſuppoſitum, mutuam correſpondentiam, & proportionem habere debent; ſicut ergo neceſſe eſt ſubſtantiam corpoream ſic proportionari quantitati, tanquam ei præſuppoſitam, vt partib. quantitatis correſpondeant partes integrantes ſubſtantiæ, in quibus recipiantur, ita indiuiſibilibus eiuſdem quantitatis debent correſpondere indiuiſibilia ſubſtantiæ, vt in eis recipiantur, alioqui non videntur poſſe in ſubſtantia recipi, nec aliquem effectum formalem ei tribuere poſſe.

34 Noſtra igitur ſententia eſt, quod ſicut ſubſtantia habet proprias partes integrantes entitatiuas, ac ſubſtantiales, ſecundum quas præſupponitur quantitati, ita vt partes quantitatis recipiantur in partibus ſubſtantiæ: eodem modo habet propria indiuiſibilia entitatiua, ac ſubſtantialia, quibus continuantur ſubſtantialiter partes eius, & ita præſupponitur quantitati continuata ſubſtantialiter: fit autem cōtinua, ac diuiſibilis, ſicut fit extenſa, nempe extenſione molis, atque occupatiua loci: & ſicut in partibus ſubſtantialibus eius recipiuntur partes quātitatis eas accidentaliter extendentes, ita in proprijs indiuiſibilibus ſubſtantialibus recipiuntur indiuiſibilia quantitatis, tanquam in proprijs, & adæquatis ſubiectis, & ea efficiunt accidentaliter ſecundum proprium modum indiuiſibilem, & continuatiuum partium extenſarum ſecundum molem. Ita ſentiunt iam ferè omnes Moderni, & communis ferè iam eſt in ſchola hæc noſtra ſententia. Quam probo primò. Subſtantia habet proprias partes, ſecundum quas præſupponitur, vt ſubiectum quantitatis; ergo habet etiam propria indiuiſibilia. Probatur conſequentia, quia partes integrantes ſubſtantiæ propriæ componunt eandem ſubſtantiam tanquam totum integrale ſubſtantiale, ſed non poſſunt eam ſic componere niſi vniantur ſubſtantialiter, nec poſſunt vniri, niſi per aliquem modum ſubſtantialem vnionis; ergo neceſſe eſt ponere modos vnionis, per quos vniantur, qui ſunt indiuiſibilia propria eius. Probatur minor, quia niſi vniantur ſubſtantialiter, non poſſunt efficere vnum ſubſtantiale, vt per ſe eſt manifeſtum. Quod verò non 35 poſſunt per ſe vniri, hoc eſt ſine modo vnionis, etiam probatur, quia ſi ita vnirētur, etiam poſſent ſine modis, vel indiuiſibilibus vniri partes quantitatis, & ita ceſſaret neceſſitas ponendi indiuiſibilia in continuis. Præterea, quia adhuc ea, quæ ſe habent tanquam potentia & actus, ſiue ſubſtantialiter, ſiue accidentaliter, non poſſunt vniri per ſe, hoc eſt, ſine aliquo modo vnionis, vt patet in materia, & forma, atque in accidenti, & ſubiecto; ergo multo magis indigebunt partes integrantes modò vnionis, vt efficiant per ſe vnum integrale. Probatur conſequentia, quia non ſe habent tanquam actus, & 36 potentia, ſed tanquam incompleti quidam actus; ergo non poſſunt vniri per informationem, ſed per continuationem, & ideò, nec ſine modo vnionis continuatiuo, quod eſt indiuiſibile continuans partes. Ex quibus ſequitur repugnare, quod ſubſtantia habeat proprias partes integrantes, ex quibus componatur tanquam totum, & vnum integrale, quin habeat

Digitized by Google

beat propria indiuiſibilia, quæ ſunt modi vnionis, per quos vniantur, & ſic vnitę efficiant vnum. In his igitur indiuiſibilibus proprijs recipiuntur indiuiſibilia quantitatis tãquam in proprijs ſubiectis modalibus & incompletis.

De compoſitione continui, quantum ad partes eius.

37 Explicuimus omnia, quæ pertinent ad compoſitionem continui, quantũ ad indiuiſibilia eius, ex quibus notior tacta eſt diſputatio de partibus, de quibus tria diſputanda ſunt. Primum, an continuum componatur ex partibus actu infinitis, vel ſolum infinitis in potentia. Et vt intelligatur quæſtio, diſtinguendæ ſunt duplices partes continui, nam quædam ſunt æquales, quarum vna eſt extra aliam, & propter primum dicuntur aliquotæ, quia aliquoties ſumptæ adæquantur toti. Propter ſecundum verò dicuntur non communicantes, quia vna non continetur, nec includitur in alia, ſed omninò diſtincta ab ea eſt. Et propterea nõ communicat cum ea in entitate, ſed ſolum in puncto indiuiſibili, quo continuantur. Aliæ ſunt partes, quarum vna includitur in alia, & ideò dicuntur communicantes, atque proportionales, quia communicant in entitate, & diuiſio earũ ſemper procedit ſecundum proportionẽ. Exemplum harum & illarum partiũ habemus in duabus primis diuiſionibus cuiuslibet continui, nam prima diuiſione, diuiditur in duas medietates, & iſtæ ſunt partes æquales, aliquotæ, & non communicantes, ſecũdò diuiditur quælibet medietas in duas alias medietates, & dicũtur communicantes reſpectu æqualium, quia in eis includuntur, atq; etiam proportionales, quia eis proportionantur, & reſpectu eiuſdem æqualis iſtæ ſunt communicantes & proportionales, quia quęlibet includitur in ea, & partes æquales ſemper efficiunt continuum maius: vnde quo plures habet vnum altero, eò maius eſt, vt palmi, aut vlnæ maius efficiunt cõtinuum, & quò plus ei adduntur, eò fit maius; proportionales verò non efficiunt maius continuum, quia in qualibet includuntur plures: Quæſtio igitur non procedit de æqualibus, quia nullum continuum poteſt habere infinitas partes æquales actu, nec potentia, niſi ſit actu infinitum, ſed ſolũ de proportionalibus, an habeat actu infinitas, vel ſolum infinitas in potentia, quas certum eſt habere poſſe, licet ſit quantitas finita.

Prima opinio aſſerit continuum eſſe quandam entitatem ſimplicem, & ideò non habere vllas partes, ex quibus componatur, nihilominus diuiſibile eſt in ſemper diuiſibilia, & ideò extrahi poſſunt ab eo in infinitum minores ac minores magnitudines per diuiſionẽ, quæ quidem iam ſeparatæ ab eo entia completa ſunt, ſed cum eo comparata, quaſi partes eius reputantur; cum ſint minores, & quia ab eo extrahi poſſunt, quaſi in potentia ẽius eſſe cenſentur, & propterea dicuntur partes in potentia, quam etiam denominationem accipiunt ab intellectu, qui etiam diuiſionem realem poteſt eas deſignare. Et tandem, quia diuiſio realis atq; etiam deſignatio intellectus poſſunt procedere in infinitum, dicuntur infinitæ in potentia. In hoc igitur ſenſu aſſerit hæc ſententia continuũ habere infinitas partes in potentia, ſed nullam habere actu, quia nõ eſt entitas cõpoſita, ſed ſimplex. Hęc ſententia attribui ſolet antiquiorib. interpretib. Ariſt. vt Com. Simpl. Phil. ac D. Th. & eã defendunt ex Modernis pauci quidam. Probant teſtimonijs Ariſt. qu. 1. lib. Phyſ. tex. 12. & lib. 8. c. 8. tex. 68. 7. lib. Meta. c. 13. & lib. 10. tex. 2. & alibi ſæpè aſſerit continuum habere infinitas partes, 38

tia,& per deſignationem, & huius ſignũ eſt, quod per diuiſionem continui duo indiuiſibilia extrema reſultant actu, de quibus negari non poteſt, quod prius eſſent in potentia.

Probatur teſtimonijs Ariſtotelis, qui vbicunque de hac loquitur, aſſerit indiuiſibilia, non actu, ſed potentia eſſe in continuis, præſertim 3. libr. Metaphyſ. cap.5.text.17.vbi hac ſimilitudine vtitur. Sicut Mercurius non eſt in rudi lapide actu, ſed potentia, ita ſuperficies ſunt in medio partium corporis. Atque etiam D. Thomas præſertim opuſ.36.vbi ſic ait, in linea ſunt, puncta quidem duo actu, vt eius termini, qui cadunt in eius definitione, & infinita alia in potentia, ſecundum quod ipſa eſt in infinitum diuiſibilis potentialiter. Probatur etiam ratione, quia ſi in medio continui dantur indiuiſibilia actu, erunt diſtincta realiter, quare dabitur numerus actu infinitus entitatum realium in quolibet continuo, actu autem infinitum, non ſolum non datur, ſed ſatis probabile eſt dari non poſſe, etiã per potentiam Dei abſolutam.

11 Tertia opinio ponit indiuiſibilia actu in continuis, non ſolum terminatiua, ſed continuatiua omnium partium proportionalium. Ita D. Thomas expreſsè opuſ. 36.capit.2.his verbis, in linea ſunt plures puncti, & realiter ab inuicem diuiſim, vt duo eius termini, & ſimiliter in eius continuatione; q. etiam 28. de veritate articu. 2. ad 10. & quodlib.7.articul.9.ad 2. Capreol. in ſecunda diſt.2.quæ.2.art.3. Soncinas 5.libr. Metaphyſic. quæſt.20. Sotus in prædicamento quantitatis, Caiet. ibidem, atq; etiam 3.p.quæſtion.4. articul.2. Alenſis.l. 3.ſuæ Metaphyſic. capit.5. Scotus in 2.diſt. 2.quæſtion.3.& d.2.queſt.4.& eſt iam communis inter Modernos, & vera, & in doctrina Ariſtotelis neceſſaria.

Probatur primùm, quia quatuor reperiuntur expreſſa apud Ariſtotelem de his indiuiſibilibus, quæ non poſſunt eſſe vera, niſi realia, actualia, & poſitiua ponantur in continuis, non ſolum tanquam extrema, aut terminatiua, ſed etiam in medio, pro continuatiuis partium. Primum eſt, quod linea, ſuperficies, & corpus ſunt ſpecies reales, atque diſtinctæ ſub genere quantitatis continuę, quod aſſerit, non ſolum capite de quantitate in Dialectica, ſed etiam 5. Metaphyſic. capite 13. & de linea quidem eſſe diuiſibilem ſecundum longitudinem, & indiuiſibilem ſecũdum latitudinem de ſuperficie, quod ſit diuiſibilis ſecundum longitudinem, & latitudinem, & indiuiſibilis ſecundum profunditatem, & ex hoc diſtingui ſpecie, ſed ſpecies prædicamentales ſunt entitates reales, & poſitiuæ, atque diſtinctæ per differentias reales, & poſitiuas; ergo dantur in ſuperficie lineæ veræ, & reales, & in corpore verę, & reales ſuperficies, quæ cum ſint realiter indiuiſibiles ſecundum longitudinem, & latitudinem, neceſsè eſt apud Ariſtotelem dari indiuiſibilia actu, & realiter exiſtentia in continuo. Secundò aſſerit corpora Phyſica realiter ſe tangere, & eſſe contigua, & contigua eſſe, quorum vltima ſunt ſimul, continua verò, quorum vltima ſunt vnum 5. libro Phyſic. cap.3. ſed contactus realis non datur, niſi per aliquid reale, & poſitiuum, 12
& hæc non poteſt eſſe pars, quia cum quælibet pars continui ſit diuiſibilis in infinitum, non poteſt habere vltimam, nec primam; ergo repugnat contactum poſitiuum fieri per partes, ſed neceſſariò debet fieri per indiuiſibilia realia, ac poſitiua, actuq; in cõtinuuis exiſtẽtia. Tertiò aſſerit locũ eſſe vltimã aut extremam ſuperficiem corporis continentis, & eſſe æqualẽ locato, licet corpus cõtinens cuius

Digitized by Google

15 Secūdò probatur, quia benè ſequitur, indiuiſibilia continuatiua non poſſunt eſſe in potentia in continuo, vt tenet oppoſita ſententia; ergo ſunt in actu, ſed terminatiua admittit eſſe in actu; ergo omnia erunt in actu. Probatur antecedens, quia in ſuperficie dantur lineæ, & in corpore ſuperficies actu terminātes, ſed iſtæ lineæ, & ſuperficies non ſunt actu ſeparatæ inter ſeſe, ita vt lineæ terminentur actu punctis & ſuperficies lineis, ſed continuata quadam extenſione protenditur quælibet per totum corpus; ergo ita eſt extremum ſuperficiei linea, vt partes eius continuet, & ſuperficies partes corporis; quare neceſſe eſt ponere indiuiſibilia actu continuantia, alioqui non erit corpus quantitas continua actu, ſed ſolū in potentia, quod eſt falſum.

Secundum quod aſſerit noſtra ſententia eſt indiuiſibilia in quolibet continuo eſſe actu infinita. Probatur hac ratione. Continuum, vt definit Ariſtoteles 5. lib. Phyſ. cap. z. eſt diuiſibile in ſemper diuiſibilia; ergo quibuſcunque partibus ab eo ſeparatis, aliæ ſunt ſeparabiles in infinitum, ſed in omnibus & ſingulis ſunt indiuiſibilia actu continuantia, vt probatum eſt; ergo dantur actu infinita in quolibet continuo.

16 Vt autem intelligamus, quem ſenſum tenuerint Ariſtoteles, & D. Thom. in illis teſtimonijs, primò notandum eſt, quod indiuiſibilia ita ſunt actu in continuo, vt licet ſint realiter diſtincta inter ſeſe, & à partibus, quas copulant, non tamen ſunt realiter ſeparata inter ſeſe, & à partibus, ſed actu eis coniuncta, cum quibus vnum continuum componunt, poſſunt tamen ſeparari cum ipſis partibus ab eodem continuo per diuiſionem. Secundò notandum eſt, indiuiſibilia in continuo eſſe in triplici differentia, nam quædam actu terminant eadem continua: quædam actu continuant partes eorum, & alia neque actu continuant, neq; actu terminãt, ſed ſolum in potentia terminare poſſunt, & hæc potentia reducitur ad actum per diuiſionem. Et duo priora indiuiſibilia actu ſunt in continuo, poſtrema verò ſolum in potentia, & fiunt actu, dum actu diuiditur continuum: atq; etiam actu terminant partes diuiſas: quomodo autem fiant, vel per quam actionem, inferius explicabitur. Dum ergo Ariſt. & D. Thom. aſſerunt indiuiſibili[illegible] eſſe actu in cōtinuo, ſed in potentia tantum, non negant actum exiſtentiæ in eo, ſed ſolum actum ſeparationis, ita vt ſenſus ſit, non eſſe actu ſeparata ab eis, ſed actu coniuncta ea cum partibus componentia, poſſe verò ſeparari naturaliter ab eis cum eiſdem partibus, quas copulant. Vel ſecundò, ſi actum exiſtentiæ in eis negare velint, non de duobus primis generibus indiuiſibilium loquuntur, ſed ſolum de tertio genere eorum, quæ nec actu ſunt in continuo, nec actu terminant, ſed poſſunt ad actum reduci, & actu terminare per diuiſionem actualem eiuſdem continui.

17 Ad primum argumentum concedendum eſt, quod dentur entitates actu infinitæ in quolibet continuo, ſed incompletæ conſtituentes vnam completam, atque finitam, quæ eſt entitas totius continui, & hoc modo dari entitates actu infinitas nullnm eſt inconueniens. Nec etiam, quod dentur infinities infinitæ, vt neceſſarium eſt dari in quolibet continuo quantumlibet minimo. Aliud verò argum. de actu infinito duobus extremis clauſo hac diſtinctione ſoluendum eſt. Extrema ſunt in duplici differentia, poſitione aut numero: extrema poſitione vocantur illa, quæ extremum ſitum habent in corpore, vltra quæ non ſe extendit quantitas eius, vt ſuperficies terminãtes corpus, vltra quas non ſe extendit pro-

funditas eius. Extrema verò numero dicũtur vnitates, quæ ſic ſe habent in numero, vt vltra illas non ſint aliæ vnitates numeratæ, vt in numero quaternario, quarta vnitas dicitur extrema. Puncta igitur, quibus clauditur linea; extrema ſunt eius poſitione, non tamen ſunt extrema numeri, quem cõſtituunt cum cęteris punctis, quia vltra quodcunque eorum dantur alia, & alia numeranda in infinitum; ideò nullum poteſt vocari extremum numeri, quia ſi ab eo numeratio incipiat, nunquam finietur. Ex quo intelligitur repugnare, quod omnia indiuiſibilia vnius continui claudantur duobus extremis, quorum vnum ſit primum, & aliud vltimum; & ex conſequenti quod in eo genere, in quo aliqua ſunt infinita, claudi poſſint extremis: in diuerſo verò genere non eſt inconueniens, & hoc ſolum probat argum. quod infinitum in numero claudatur extremis poſitione.

18 De lineis verò actu continuantibus ſuperficiem, & corpus, dubium eſſe poteſt, quo modo ſe habeant in eis, nam ſi infinitæ actu dantur; cum non ſint actu ſeparatæ inter ſeſe, ita vt quælibet actu ſit terminata duobus extremis punctis (nam ſi ita darentur, fieret, vt linea, ſuperficies, & corpus actu eſſent ſeparatæ, quod repugnare probauimus in prædicamento quantitatis) neceſſe eſt, vt in eodem puncto actu continuante concurrant omnes, non recta via, ſed quaſi per circuitionem tendentes, & ſi ita eſt, ſequitur lineas actu infinitas vniri in eodem puncto, quod non poteſt intelligi, niſi per continuationem, & ſi omnes continuantur, fiet vna, & eadem linea ex omnibus, quaſi girans vel circundans totum continuum, habẽſque partes actu infinitas, quare erit actu infinita, & ex alia parte claudetur extremis, quia longitudo corporis extremis clauditur, vtrumq; verò continet manifeſtam repugnantiam.

Huic dubio reſpondent Moderni quidam in eodem continuo non eſſe plures lineas, ſed omnes lineas quæ nobis conſiderantur per modum plurium eſſe partes vnius lineæ: quam componunt continuatæ per puncta & ſicut partes ipſæ ita copulatæ infinitæ ſunt, ſic componunt vnam lineam, quæ infinitis modis circuit, & girat ipſum continuum, & conſtat infinitis partibus æqualibus continuatis punctis, non tamen eſt actu infinita, quia licet infinitæ partes æquales concurrant ad compoſitionem eius, tali modo vniuntur inter ſeſe, vt intra magnitudinem finitam, & intra definitos terminos claudantur, & quodam confuſo modo inter ſe vniantur ad componendam finitã magnitudinem. Nec eſt inconueniens dari lineam quodammodo infinitam, in quantum ex partibus infinitis æqualibus componitur & clauſam punctis extremis, quia non eſt infinita ſimpliciter, ſed ſecũdum quid, nec clauditur extremis ſolum terminantibus, ſed etiam continuantib. Hęc ſolutio tria continet difficillima, & quæ non videntur ſuſtineri poſſe. Primum eſt,
quod detur in continuo linea continens 19
infinitas partes æquales (quas vocant aliquotas) & quod non ſit actu, & ſimpliciter infinita, nã partes æquales ſunt, quarum vna eſt extra aliam, & ideò quarum quælibet facit totum maius ſimpliciter; ergo ſi ſunt actu infinitæ, efficient longitudinem actu infinitam. Secundum, quod in continuo finitæ magnitudinis detur linea ipſum circundans, quæ habeat partes æquales actu infinitas, nam finita magnitudo, non poteſt habere niſi finitam longitudinem, ſed finita lõgitudo habet partes æquales actu finitas; ergo repugnat habere æquales actu finitas. Et tertium, quod linea habens partes æquales actu infinitas claudatur duobus punctis extremis: hoc enim ex terminis repugnat,

ſiue

ſiue extrema ipſa ſimul ſint continuatiua vel non, repugnantia enim nou conſiſtit, niſi in eo, quod linea habens infinitos palmos claudatur extremis. Dicendum igitur eſt, in quolibet continuo eſſe lineas actu infinitas, & has non ita ſe habere, vt continueutur punctis, & efficiant vnā lineam per continuationem, ſed ita, vt vna deſinat in alteram, & terminetur pūcto eius, quod punctum continuatiuum eſt partium propriæ lineæ, & terminatiuum alterius lineæ, quæ in ipſum deſinens angulum facit cum eadem linea in cuius punctum deſinit, licet non perfe-
20 ctum. Exemplū habemus in puncto centri alicuius circuli in quod deſinunt omnes lineæ ductę à circumferentia vſq; ad ipſum, ſed non propterea continuantur ab eo, ſed potius dicuntur ad ipſum terminari, & ita terminatæ efficiunt angulum vna cum altera, & diſtinctæ permanent. Ita etiam videmus ſe habere venas, & poros in corpore humano, quorum vna deſinit in aliam, hoc eſt, in punctum alterius, cum qua non continuatur, ſed angulum imperfectum facit. Et ecce quo pacto dantur infinitæ lineæ in continuo, quarum quælibet actu finita eſt, nec continuatur cum alia, ſed nec omnino ſeparatur ab ea, ſed aliquo eius indiuiſibili terminatur.

An indiuiſibilia eiuſdē continui diſtinguantur inter ſeſe, & ab eo realiter, & ſeparari poſſint ſaltem per diuinam potentiam.

21 DVO petit dubium hoc. Primum eſt, an ſit diſtinctio realis inter indiuiſibilia, & partes continui, atque etiam inter indiuiſibilia inter ſeſe. Secundo, an poſſint realiter ſeparari & quantum pertinet ad diſtinctionem, ſuppoſito, quod ſint actu, & realiter in continuis dicendum eſt realiter ab eo, & inter ſeſe diſtingui. Probatur primum, quia repugnat eādem entitatem realem eſſe realiter diuiſibilem, & realiter indiuiſibilem, eſſe etiam realiter compoſitam, & realiter ſimplicem, ſed continuum eſt entitas realiter diuiſibilis, & compoſita ex partib. integrantib. indiuiſibile eſt entitas carens tali compoſitione, & tali diuiſibilitate; ergo ſunt entitates diſtinctæ realiter. Secundò, ea, quorum vnum ſeparatur ab alio realiter, ſunt entitates reales diſtinctæ, alioqui dum ſeparatur vnum ab alio, nulla entitas realis ſepararetur; ſed indiuiſibile continuatiuum ſeparatur à continuo per diuiſionem: cum per eam deſinat eſſe, & etiam dum ex duob. fit vnum; tunc enim terminatiua vtriuſq; deſinunt eſſe; ergo ſunt entitates diſtinctæ. Quod verò inter ſeſe diſtinguantur ipſamet indiuiſibilia, non minus euidenter probatur, quia copulant partes eiuſdem continui realiter diuerſas, & ſitu diſtātes, quod repugnat facere eandem entitatē realē.

Secundum autem de reali ſeparatione 22
duobus modis intelligi poteſt. Primo per deſinitionem eorundem indiuiſibilium. Secundò, ita vt permaneant per ſe ſeparata ab eo. Et de primo modo ſeparationis nō poteſt eſſe dubium; cum videamus in diuiſione eiuſdem cōtinui deſinere indiuiſibilia continuatiua, & in coniunctione duorum continuorū deſinere terminatiua: dubium ergo procedit de ſecundo modo ſeparationis, an fieri poſsit per diuinam potentiam, quod indiuiſibile ſeparetur à continuo, ita vt ſeparatum ab eo permaneat. Et dubium hoc dependet ex modo, quo diſtinguuntur realiter eadē indiuiſibilia à continuo, nā duplex eſt diſtinctio realis, aut vnius ab alia, aut modi alicuius rei à re ipſa; & illa diſtinctio vocatur realis ſimpliciter, cum ſit diſtinctio rerum, hæc verò non tam realis, cum non ſit inter res, quam ex natura rei;

Digitized by Google

bia de indiuiſibilibus verſantur, nam antiqui interpretes, nec verbum de eis faciunt. Et his autem tribus primum ſolum probandum eſt de modo diſtinctionis, ex quo euidenter ſequuntur cætera. Probatur autem quod indiuiſibilia non diſtinguantur à partibus continuorum tanquã res, ſed tanquam modi teſtimonio Ariſtotelis, qui docet de his indiuiſibilibus tam continuorum permanentium, quam ſucceſsiuorum, ſolum deſeruire ad continuandum, & terminandum partes eorum, ita vt per continuationem fiant vnũ continuum, ſed continuare eſt vnire partes, vt cum ſint plures, fiat ex eis vnũ continuum, & vnire eas eſt eſſe modum vnionis earum; ergo ſentit indiuiſibilia eſſe modos partium, & non res, aſſerit verò vtrumque 4. lib. Phyſ. agens de tempore, & lib. 5. text. 26.

26 Probatur etiam ratione, & primò de indiuiſibilibus continuationis permanẽtium continuorum, nam continua hæc componuntur ex partibus realiter diſtinctis, & inter ſeſe vnitis, ſed non poſſunt vniri, niſi per hęc indiuiſibilia; ergo proprium officium eorum eſt eſſe vniones partium, ſed vnio eſt modus; ergo ex proprio officio ſunt modi, & non res. Probatur minor, quia cætera per ſe patent, nam partes non vniuntur ſeipſis, alioqui ceſſaret neceſsitas ponendi indiuiſibilia, eſſentque ſuperflua: nec vniuntur per alia partes, alioqui procederetur in infinitum, quia eadem eſſet quæſtio de partibus vnientibus, ac de partibus vnitis; ergo vniuntur per indiuiſibilia. Probatur euidenter conſequentia, quia non reſtat aliud, per quod poſsint vniri partes inter ſeſe: ſi autem per indiuiſibilia vniuntur; ergo ſunt vniones partium, atque adeò modi earum, & non res, quia vnio ex propria ratione eſt modus. Et confirmari poteſt efficaciter, nam ſi indiuiſibilia non ſunt modi, ſed res, neque vniunt partes, ſequitur non eſſe ponenda in continuis. Probatur conſequentia, quia in- 27 diuiſibilia non ſunt partes continuorum, quia partes debent eſſe diuiſibiles, ſed neq; vniunt partes, quia iam eſſent modi vnionis; ergo nihil prorſus in cõtinuo efficiunt, quia non eſt excogitabilis alius modꝰ cõponendi, niſi tanquã pars, vel tãquã vnio partium: nec eſt excogitabile aliud officiũ, quod eis tribui poſsit, præter officium partis, vel vnionis partium. Secundò, quia ſi indiuiſibilia ſunt res, & non modi vnionis; ergo non adhærent partibus, nec vniuntur eis per ſe, ſed per alios modos vnionis, qui erunt imprimis entitates reales ab eis diſtinctæ; & ex conſequenti multiplicabuntur infinitæ aliæ entitates reales in continuis ſine vrgenti neceſsitate, ſed ſi per alios modos vniuntur partibus, ſequitur eaſdem partes non vniri inter ſe, neque continuari: quare neque efficere vnum continuum, quod eſt falſum. Probatur conſequentia, 28 nam indiuiſibilia non habent officium vniendi partes, quia non ſunt modi, ſed res; ergo partes non vniuntur per ea, ſed nec per alios modos, quibus ipſa vniuntur partibus, quia quilibet horum modorum ſolum vnit indiuiſibile cum parte cui adhæret; ergo non tangit neque vnit immediatè partes inter ſeſe, ſed nec vniuntur immediatè ab indiuiſibilibus; ergo nihil eſt, quod immediatè, & per ſe eas vniat, vel continuet: nam ſi indiuiſibilia ſunt res, non poſſunt eas vnire per ſe immediatè, nec etiam modi eorundem indiuiſibilium immediatè, & per ſe eas vnire poſſunt, quia immediatè ſolum vniunt eadem indiuiſibilia cum partibus, nihil ergo immediatè vniet partes; quare nec cõtinuari poterunt, aut vnum continuum efficere. De indiuiſibilibus verò terminatiuis facilius probatur, quia termina-

Digitized by Google

tem. Quidam ex his, qui ſequuntur noſtram ſententiam, concedunt conſequẽtiam. Ego verò negandam potius eſſe aſſero, quia officia hæc non ſunt ex æquo diſtincta, ſed vnum includitur in altero, nempe officium terminandi in officio continuandi. Nam continuare eſt eſſe extremum vtriuſque partis, & ſaltem finem vnius, & principium alterius; ergo neceſſe eſt omne indiuiſibile continuatiuum eſſe etiam terminatiuum, omne etiam terminatiuum poteſt eſſe continuatiuum, naturaliter quidem, vt ſaltem per diuinam potentiam. Nam ſi is, qui ducit lineam ab vno puncto in alterum, ſiſteret in medio, punctum medij, quod modo continuat, poſſet terminare, & in ſucceſſiuis, ſi ille qui mouetur, ſiſtat in medio motus, mutuatam eſſe indiuiſibile, quod continuat partes medias, poſſe eſſe terminatiuum totius motus: & ſi Deus vellet, poſſet lineam vnius palmi extendere, & tunc punctum, quod prius erat
31 terminatiuum, eſſet continuatiuum. Ex quibus ſatis apertè intelligitur omne indiuiſibile poſſe habere vtrumque officium, & ſucceſſiuè poſtquam habuit vnum, non repugnat habere alterum, & ideò accidentaliter ſolum differre eadem officia, & vnum indiuiſibile ab alio ratione eorum: quare argum. apud me difficultate prorſus caret. Nec ex hoc ſequitur indiuiſibilia eſſe res, quia ratio eorum non conſiſtit in vniendo actu, ſed etiam in eo, quod eſt vniri poſſe. Sed potius intrinſecum eſſe eis cenſendum eſt actu modificare, & determinare, quod verò hoc efficiant continuando, vel ſolum terminando, accidentale eſſe intelligitur: cum probatum ſit, ita hoc modo vnire, vt ſimul continuent, ac terminent, vel ita terminare, vt continuare poſſint, & ita cõtinuare, vt etiam poſſint ſolum terminare. Quod verò in eodem argumento additur dari aliquod indiuiſibile, quod actu non vniat, difficultate caret ex dictis, nam ratio modi non determinatur ad vniendum, ſed vniuerſalior eſt, ad quamcunque modificationem ſe extendens, & ideò ſatis eſt indiuiſibile terminare, vt dicatur modus, quia terminatio modificatio eſt, & ita ſe habet indiuiſibile terminatiuum, vt ſine re, quam terminat exiſtere non poſſint, quod eſt cõditio modalis. Quod verò vno, vel alio modo dicatur modificare, nempe vniendo, aut terminando accidentale eſt.

Ad vltimum de ſucceſſiuis concedenda eſt maior, ſed minor neganda, quod partes temporis non exiſtant actu, nam de exiſtentia permanenti verum eſt, de ſucceſſiua falſum, vt in. 4. libr. agentes de tempore probauimus; ſucceſſiua ergo exiſtentia earum ſufficiet, vt poſſint vniri per inſtans, quod etiam fluendo vnit, & ideò modo ſucceſſiuo.

In quonam ſubiecto inhæreant indiuiſibilia continuorum.

HOC eſt vltimum dubium de indiuiſibilibus. Circa quod eſt prima opinio eorum, qui non tribuunt ſubſtantiæ proprias partes, ſed à quantitate dicunt eas accipere: dicunt enim conſequenter, nec habere propria indiuiſibilia, quæ præſupponantur indiuiſibilibus quantitatis, ſed quemadmodum ſubſtantia ex ſe indiuiſibilis præſupponitur, etiã ſine diſtinctione partium quantitati, & ideò cõfuſa quadam ratione cenſetur ſubiectum ei præſuppoſitum ſecundum rationem partiũ, à quantitate verò diſtinguitur in partes diuerſas ſecundum extenſionem, ita in ordine ad indiuiſibilia quantitatis ſolum præſupponitur cõfuſa quadam ratione, & per indiuiſibilia quantitatis accipit ſicut partes extenſas, ſic etiam conti-

Digitized by Google

beat propria indiuiſibilia, quæ ſunt modi vnionis, per quos vniantur, & ſic vnitę efficiant vnum. In his igitur indiuiſibilibus proprijs recipiuntur indiuiſibilia quantitatis tãquam in proprijs ſubiectis modalibus & incompletis.

De compoſitione continui, quantum ad partes eius.

37 EXplicuimus omnia, quæ pertinent ad compoſitionem continui, quantũ ad indiuiſibilia eius, ex quibus notior facta eſt diſputatio de partibus, de quibus tria diſputanda ſunt. Primum, an continuum componatur ex partibus actu infinitis, vel ſolum infinitis in potentia. Et vt intelligatur quæſtio, diſtinguendæ ſunt duplices partes continui, nam quædam ſunt æquales, quarum vna eſt extra aliam, & propter primum dicuntur aliquotæ, quia aliquoties ſumptæ adæquantur toti. Propter ſecundum verò dicuntur non communicantes, quia vna non continetur, nec includitur in alia, ſed omninò diſtincta ab ea eſt. Et propterea nõ communicat cum ea in entitate, ſed ſolum in puncto indiuiſibili, quo continuantur. Aliæ ſunt partes, quarum vna includitur in alia, & ideò dicuntur communicantes, atque proportionales, quia communicant in entitate, & diuiſio earũ ſemper procedit ſecundum proportionẽ. Exemplum harum & illarum partiũ habemus in duabus primis diuiſionibus cuiuſlibet continui, nam prima diuiſione, diuiditur in duas medietates, & iſtæ ſunt partes æquales, aliquotæ, & non communicantes, ſecũdò diuiditur quælibet medietas in duas alias medietates, & dicũtur communicantes reſpectu æqualiũ, quia in eis includuntur, atq; etiam proportionales, quia eis proportionantur, & reſpectu eiuſdem æqualis iſtæ ſunt communicantes & proportionales, quia quęlibet includitur in ea, & partes æquales ſemper efficiunt continuum maius: vnde quo plures habet vnum altero, eò maius eſt, vt palmi, aut vlnæ maius efficiunt cõtinuum, & quò plus ei adduntur, eò fit maius; proportionales verò non efficiunt maius continuum, quia in qualibet includuntur plures. Quæſtio igitur non procedit de æqualibus, quia nullum continuum poteſt habere infinitas partes æquales actu, nec potentia, niſi ſit actu infinitum, ſed ſolũ de proportionalibus, an habeat actu infinitas, vel ſolum infinitas in potentia, quas certum eſt habere poſſe, licet ſit quantitas finita.

Prima opinio aſſerit continuum eſſe quandam entitatem ſimplicem, & ideò non habere vllas partes, ex quibus componatur, nihilominus diuiſibile eſt in ſemper diuiſibilia, & ideò extrahi poſſunt ab eo in infinitum minores ac minores magnitudines per diuiſionẽ, quæ quidem iam ſeparatæ ab eo entia completa ſunt, ſed cum eo comparata, quaſi partes eius reputantur; cum ſint minores, & quia ab eo extrahi poſſunt, quaſi in potentia eius eſſe cenſentur, & propterea dicuntur partes in potentia, quam etiam denominationem accipiunt ab intellectu, qui etiam diuiſionem realem poteſt eas deſignare. Et tandem, quia diuiſio realis atq; etiam deſignatio intellectus poſſunt procedere in infinitum, dicuntur infinitæ in potentia. In hoc igitur ſenſu aſſerit hæc ſententia continuũ habere infinitas partes in potentia, ſed nullam habere actu, quia nõ eſt entitas cõpoſita, ſed ſimplex. Hęc ſententia attribui ſolet antiquiorib. interpretib. Ariſt. vt Com. Simpl. Phil. ac D. Th. & eã defendunt ex Modernis pauci quidam. Probant teſtimonijs Ariſt. qu. 1. lib. Phyſ. tex. 12. & lib. 8. c. 8. tex. 68. 7. lib. Meta. c. 13. & lib. 10. tex. 2. & alibi ſæpe aſſerit continuum habere infinitas partes, 38

Digitized by Google

aut infinita dimidia in potentia . Et eodẽ modo loquuntur antiquiores interpretes citati in eiſdem locis,quare videntur ſentire cum eo,quod non habeat partes, vel dimidia actu infinita:ex quibus componatur,ſed ſolum in potentia, propter diuiſionem,& deſignationem in infinitũ procedentem.

39 Deinde ratione 1.quia ſi continuũ habet partes proportionales actu infinitas, ex quibus componitur; ergo componitur ex infinitis entitatib. realiter diſtinctis, nã cũ compoſitio ſit realis,neceſsè eſt cõponentia diſtingui realiter, & cum ſit actualis dabuntur in eo entitates reales actu infinitæ,actuq; diſtinctæ, & etiam relationes reales actu infinitæ,quia diſtinctio realis fundat relationẽ realẽ in extremis,& quod maius eſt dabuntur infinities infinitæ entitates reales, & actuales,& infinities infinitæ relationes reales,quæ non ſolũ falſa,ſed portẽtoſa ſũt, quare vt omnia hęc in cõmoda ceſſare poſſint,negandũ eſt continuũ habere actuales partes.2. quia partes proportionales ſũt medietates,in quas diuidi poteſt cõtinuũ,ergo quodlibet habet medietates actu finitas: erit igitur ens actu infinitum,non ſolum ratione numeri actu infiniti partium,ſed etiam ratione entitatis,nam cum quælibet pars ſit entitas realis diſtincta ab alia,ex entitatib. actu infinitis reſultabit entitas realis actu infinita,& ita dabitur infinitum actu in rerum natura ſecundum multitudinẽ,& ſecundũ magnitudinẽ,imò tot infinita,quot ſunt continua,& vnũ quidẽ maius altero,quia maius eſt cœlũ formica.Et ſi dixeris tot habere partes paruum,ſicut magnũ,& ideò non eſſe vnũ maius altero.Contra hoc eſt experiẽtia manifeſta,atque etiam ratio, quia vna pars magni habet tot partes, ac habet totũ continuum paruum ; ergo totum magnum habebit plures,& erit maius cum totum ſit maius ſua parte. 40

Secunda opinio tenet quodlibet cõtinuum habere partes proportionales actu infinitas.Ita Scot.in 2.d. 2.q.9. & 5. Meta. q.10.Duran.in 1.d.39.q.2. & d.34. quæ.2. Greg.in 2.d.24.q.1.Nin.5. Meta. q.6.Sonc. q.20.Sot.3.lib.Phy. q.3.4. *his præiactis fundamentis* , Tolet.li.6.q. 1.concl.3. Perer.l. 10.ca.13.15.Fonſ.5.Met. q.6. & ſect.5. Con. lib.6.Phyſ.c.2.q.1.ar.2.& 3. & eſt iã communis inter Modernos,& vera . Quam vt probemus ſolum oportebit oſtendere, quod continuum habeat partes actuales integrantes,ex quibus componatur : nam eo ipſo probatum erit habere actu infinitas,cum euidens ſit apud Ariſtotelem, & omnes eſſe diuiſibile in infinitum, aut in ſemper diuiſibilia: vnde qua ratione habet duas medietates , in quas actu diuiditur,& hæ duæ medietates, duas alias , in quas diuidi conſtat,euidens ſit habere actu infinitas,ſicut in infinitum procedũt diuiſiones,non eſt enim maior ratio de prima diuiſione,quam de reliquis.

Hæc ſententia colligitur euidenter ex duobus,quæ de continuo docet Ariſtot. Primum ipſum definiens 5.lib. Meta.cap. 13.ſub vniuerſali ratione quãti,hoc modo, *Quantum eſt diuiſibile in ea, quæ inſunt quorum vtrumque, aut ſingulum , vnum quid, & quod quid aptum eſt eſſe.* Sed eſt diuiſibile in partes;ergo ei inſunt partes, ſed ineſſe, & actu eſſe ſunt idem , quia quæ ſolum ſunt in potentia alicuius , non dicuntur ei ineſſe;ergo ex mente Ariſto. habet partes actu,in quas diuidi poteſt . Definiens etiam continuum in prædicamento quãtitatis,aſſerit eſſe id, *cuius partes copulantur termino communi*, ergo continuum actu erit, cuius partes actu copulantur termino communi,ſed actu copulari non poſſunt,niſi actu in eo ſint ; ergo quodlibet continuum actu exiſtens in rerum natura habet partes actuales , ex quibus compo-

Digitized by Google

componitur. Hæc eſt etiam expreſſa ſententia D. Thom. 5. Meta. lect. 5. vbi ſic ait. *Quantum dicitur, quod eſt diuiſibile in ea, quæ inſunt, quod quidem dicitur ad differentiam diuiſionis mixtorum, nam corpus mixtum reſoluitur in elementa, quæ non ſunt actu in mixto, ſed virtute tantum.*

41 Probatur etiam ratio. Primò, quia vel continuum eſt totum integrale compoſitum ex partibus, vel non, ſed ſimplex quædam entitas carens tali compoſitione, ſed hoc ſecundum eſt impoſsibile; ergo primum eſt neceſſarium: ex quo euidenter ſequitur habere partes integrantes actuales, ex quibus componatur. Sed probatur minor, quia ab entitate ſimplici repugnat ſeparari plures, ac diſtinctas entitates in eodem genere, in quo eſt entitas ſimplex, ſed à continuo ſeparantur per diuiſionem plures entitates, ex quibus ſimul vnitis integratur aliud; ergo in genere integralis non eſt entitas ſimplex. Probatur minor, quia per diuiſionẽ ſeparantur ab aqua plures portiones, ex quibus rurſus vnitis integratur vna alia aqua. Secũdò, quia compoſitum eſt illud in aliquo genere, quod reſultat ex pluribus in eodem genere diſtinctis, & vnitis, ſed continuum eſt tale; ergo in ratione continui eſt realiter compoſitum: quare habebit partes integrantes reales & actuales. Probatur minor, nam ſi duæ portio-
42 nes aquæ ſeparatæ, atque diſtinctæ vniantur, fit vnum cõtinuum; ergò vnum compoſitum. Probatur euidenter conſequentia, quia vnum reſultans ex vnione multorum, & compoſitum idem ſunt; illa igitur aqua erit continuum compoſitum; ergo ex partibus integrantibus, quas actu habere neceſsè eſt. Idem probat efficaciter augmentum viuentium, quæ quotidie maiora fiunt, per acceſſum nouarum partium ſubſtantiæ, & quantitatis, quas neceſsè eſt actu in ſe retinere, & ex eis eſſe compoſitam. Et hanc ſententiam videtur tanquam veram præſupponere Sacrum Concilium Tridentinum, dum definit ſeſſ. 13. totum, & integrum Corpus Chriſti verè realiter, & ſubſtantialiter contineri in Hoſtia conſecrata, & in ſingulis eius partibus, etiam ante diuiſionem, quod neſcio quo pacto verum eſſe poteſt, ſi Hoſtia non habet actu partes integrantes: nã continentia Corporis Chriſti ſub ſingulis partibus Hoſtiæ, non erit actualis, ſi non dantur partes actuales in Hoſtia, ſub quibus actu contineatur.

Ad argumentum alterius ſententiæ re- 43
ſpondeo, Ariſtotel. vſum eſſe illo modo loquendi de infinitis partibus, aut infinitis dimidijs in potentia in eo ſenſu, quem ipſe tetigit definiens continuum, quod ſit diuiſibile in ea, quæ inſunt, quorum vtrumque, vel vnumquodque, vnum quid aptum eſt eſſe per ſe, quaſi dicat partes, in quas continuum diuiditur, actu eſſe in eo in ratione partium, ſed poſſe eſſe entia completa, & per ſe exiſtentia ab eo ſeparata, ideò quantum ad hunc modum eſſendi ſolùm ſunt in potentia, quãdiu ab eodem continuo non ſeparantur per diuiſionem. Vel ſenſus eius eſt, quem tribuit Diuus Auguſtinus ſecundo libro de Libero arbitrio capite octauo dicens: Medietates actu eſſe in continuo, ſed adhuc non eſſe plures partes ſimpliciter, aut infinitas, vſque ad ſeparationem realem per diuiſionem faciendam, quia numerus dicit realem diſcretionem, quam non habent, dum ſunt in continuo, ſed vnũ quid ſunt, quod per compoſitionẽ efficiunt, ſed habere poſſunt per diuiſionem diſcretionem realem, & eſſe plura dimidia, vel plures partes, aut infinitæ. Bene ergo dixit Ariſtoteles continuum habere infinita dimidia, vel infinitas partes in potẽtia, quia nec plures, nec infinitæ ſunt actu, cum non ſint actu

diſcre-

Digitized by Google

diſcretæ, vel ſeparatæ, ſed in potentia, quia ſeparari poſſunt, & diſcretæ fieri per diuiſionem.

44 Ad primum argum. concedenda eſt cõſequentia, quod continuum componatur ex infinitis entitatibus partialibus, & incompletis, diſtinctis quidem realiter, nõ ex æquo, ita vt entitas vnius ſit extra entitatem alterius, ſed diſtinctione reali includentis, & incluſi, quia in vna includũtur plures, imò infinitæ, & ideò non efficiunt quantitatem actu infinitam, ſed finitam, includentem tamen infinitã multitudinem partium proportionaliũ, quæ non faciunt numerum, vel multitudinem ſimpliciter infinitam: cum non habeant realem diſcretionem, ſed potius dicũtur vnum ſimpliciter, quod vnitæ componũt: hoc igitur modo adeò diminuto admittere infinitum nullum eſt inconueniens, nec infinities infinitum, quia finitum eſt ſimpliciter illud, quod ex omnibus reſultat, nec etiam infinitas relationes, aut infinities infinitas: cum non minus ſint partiales, & incompletæ, quam partes ipſæ, in quibus fundantur, & ſunt.

Et eodem modo dicendum eſt ad ſecundum, quod cum partes actu infinitæ nõ ſint æquales, ſed proportionales, quarum quælibet includit plures, imò infinitas, non faciunt infinitam entitatem. Vnũ tamen continuum maius eſt alio, quia habet partes maioris magnitudinis, & etiã plures, quam aliud, licet non magis infinitas formaliter, quia vnum infinitum nõ eſt maius altero formaliter, ſed bene materialiter plures habens partes, quam aliud, itaque cœlum maiores habet partes, quam formica, & etiam plures, licet ratione formali infiniti in potentia non ſit maius, ſed eſt continuum finitum ſimpliciter maius.

An continuum componatur ex indiuiſibilibus, tanquam ex partibus.

NOn intelligitur quæſtio de indiuiſibilibus ſecundum ſubſtãtiam, necdum minimis quantitatibus, quæ ratione 45 ſuæ paucitatis non videntur iam diuidi poſſe, ſed ſolum de his indiuiſibilibus, quæ continuant partes continuorum, vel continua ipſa terminant, ſub qua ratione nullo modo diuidi poſſunt, ſed partibus omnino carẽt, talia ſunt puncta lineæ, & tales etiam lineæ, & ſuperficies, quatenus illa caret longitudine, & hæc profunditate. Quærimus ergo, an ex his componantur corpus, ſuperficies, & linea tanquam ex partibus, ſupponentes tanquam certum, quod componãtur ex eis tanquã ex modis indiuiſibilibus, quibus vniũtur partes, quemadmodum homo non ſolum ex corpore, & anima componitur, ſed etiam ex modo vnionis, quãuis ex illis ſolis tanquam ex partibus.

Et prima opinio fuit antiquorum Philoſophorum, quos citauit Ariſt. 1. lib. Ph. in principio, nempe Zenonis, Pythagor. Leucippi, atque Democr. aſſerẽtium corpora omnia compoſita eſſe ex quibuſdam atomis indiuiſibilibus, tanquam ex partibus. Quæ probari poteſt ex motu ſphærici ſuper planum ſolum tangentis puncta ſpatij, ſolum ergo mouetur per illa; ergo ſpatium ſupra quod ſit talis motus: cum ſit diuiſibile, ex ſolis indiuiſibilibus tanquam ex partibus componitur.

Vera tamen ſentia eſt, quam Ariſtot. 46 tenet in his duobus capitibus, & cum eo omnes interpretes, tam antiqui, quã Moderni, continuum non componi ex indiuiſibilibus tanquam ex partibus, ſed ſolum tãquam ex vnionibus partium, eamque tanquam certam in vera Philoſophia videtur præſupponere Eccleſia Catholica in Concilio Conſtantienſi ſeſſ. 35. vbi inter errores cõtra fidem, quos tenuit Ioannes Hus, eos etiam refert, quos tenuit contra veram Philoſophiam, ex quibus vnus

vnus fuit, quod continuum componatur ex indiuiſibilibus. Verba Cōcilij ſunt hęc. *Linea aliqua Mathematica continua componitur ex duobus, tribus, vel quatuor punctis immediatis, aut ſolum ex punctis ſimpliciter finitis, vel tempus eſt, vel erit compoſitum, ex inſtãtibus immediatis.* Sed probatur duplici ratione euidenti. Prima quia indiuiſibilia hæc omni prorſus magnitudine carent, omni longitudine, omni latitudine, omni profunditate; ergo vnum additum alteri, nec magnitudinem facere poteſt, nec eam augere, quare nec poterit eam componere tanquam pars. Probatur conſequentia, quia ſicut ſubſtantia debet componi ex partibus, quæ ſint ſubſtantiæ incompletæ, ita magnitudo ex partibus, quę ſint magnitudines incompletæ. Indiuiſibilia verò cuiuslibet magnitudinis completæ, atque incompletæ expertia ſunt; ergo non poteſt magnitudo ex eis componi, tanquam

46 ex partib. Secunda ratio ex duobus Mathematicis principiis deſumitur, quorũ primũ eſt, lineam quamcúque poſſe diuidi in duas partes æquales. Secundum, vnã lineam in tot partes diuidi poſſe, ac alterã, quamuis partes vnius poſſint eſſe maiores; alterius verò minores, vt ſi linea maior poteſt diuidi in tres partes maiores, etiam minor in tres partes minores: quibus ſuppoſitis ita arguo. Demus lineam maiorẽ conſtare quatuor punctis; minorem verò tribus, tunc illa poteſt diuidi in quatuor partes; hæc verò non, quia diuidere oportebit aliquod indiuiſibile, quod repugnat. Præterea non poterit eadem linea minor diuidi in duas partes æquales, niſi punctum medium diuidatur; euidens igitur eſt lineam non componi ex punctis, & ex conſequenti, neque vllũ continuum ex indiuiſibilibus.

47 Argu. verò de motu ſphærici corporis ſuper planum nihil probat; ſed conceſſa maiori, quod non tangat, niſi puncta plani, negatur, quod ſolum moueatur per illa, imò non moueatur per planum, tanquã per ſpatium, ſed per aerem, planum verò ſolum eſt terminatiuum ſpatij extrinſecum, quod præter puncta, quæ tangit in eo ſphæricum, habet etiam partes, quas pertrãſire dicitur corpus quaſi extrinſecè, licet eas adæquatè non tangat, ſed pũcta, quibus copulantur.

An accidentia corporea, præter quantitatem, habeant proprias partes integrantes, propriaq; indiuiſibilia, vel ſolum hæc, & illas accipiant à quantitate.

NOua eſt quæſtio iſta, & ſolum à Modernis agitata, ſed ſatis difficilis, & 48
eſt eadem, quam diſputauimus in 1. lib. de ſubſtantia, an habeat proprias partes integrantes, propriaque indiuiſibilia, quæ habebit, ſi ab ea ſeparetur quantitas, vel ſolum ea accipiat à quantitate. Idem ergo quærimus modo de qualitatibus corporeis, cæteriſque accidentibus, vt de calore, & albedine, an habeant proprias partes integrantes, propriaq; indiuiſibilia, quibus copulentur, non acceptas à quantitate ſed quas habere poſſint, à ſubſtantia, & quantitate ſeparentur per diuinam potentiam, vel ſolum accipiant partes, & indiuiſibilia à quantitate, & ſeparata ab ea neceſſe ſit vtriſque omninò carere.

Prima opinio negat, ſicut de ſubſtantia, 49
ita de qualitatibus, cæteriſq; accidentibus corporeis, quod proprias partes integrantes habeant, & propria indiuiſibilia, ſed ex propria natura eſſe entitates indiuiſibiles, nullam habentes compoſitionem partium integrantium: vnde ſi à quantitate ſeparentur, nullam talem habebunt compoſitionem. Ita tenent omnes illi, quos in 1. lib. citauimus pro opi-

Digitized by Google

nione negante ſubſtātię proprias partes, & indiuiſibilia.

Probatur 1. quia hæc accidentia pręſupponunt quantitatem in ſubſtantia; ergo præſupponunt etiam ſubiectum diuiſibile, & habens partes atq; indiuiſibilia, quare non indigent alijs, ſed eo ipſo, quod recipiuntur in ſubiecto, recipiunt ab eo partes integrantes, & indiuiſibilia. Secundò, ſi qualitates haberent propria indiuiſibilia, ſequitur hęc recipi in ſubiecto diuiſibili, quod patet eſſe falſum: cum neceſſaria ſit proportio inter accidens, & ſubiectum. Sed probatur conſequentia, quia ſi demus calorem intenſum, vt quatuor, & ei concedantur propria indiuiſibilia intēſionis ſignificata per calorem, vt vnū, vt duo, & vt quatuor: cum calor ita intenſus reperiatur in omnib. & ſingulis partibus corporis, eadem quoque indiuiſibilia intenſionis reperientur in eis, & ita indiuiſibilia recipientur in eiſdem partibus, quæ ſunt ſubiecta diuiſibilia. Imò, duo indiuiſibilia diuerſarum, & contrariarum qualitatum recipiētur in eodem indiuiſibili ſubiecti, vt in eodem puncto eius, quod patet eſſe impoſſibile, quia ſicut qualitates contrariæ ſe expellunt ab eodem ſubiecto, nec poſſunt eſſe ſimul in eo, eodem modo debent ſe expellere indiuiſibilia earum, ſi dentur, quare nō poterunt ſimul in eodē puncto ſubiecti permanere. Sed probatur conſequentia, quod neceſſariò permaneant, ſi detur lignū: cuius medietas ſit calida, vt ſex, & medietas alia frigida etiam, vt ſex, tūc enim neceſſe eſt indiuiſibilia terminatiua vtriuſque qualitatis contrariæ recipi in eodē pūcto continuante vnā medietatem ſubiecti cū alia.

50 Secunda opinio concedit qualitatibus, & cæteris accidentib. corporeis proprias partes integrantes entitatiuas, ſicut ſubſtantiæ, quas nō recipit à quantitate, atq; propria indiuiſibilia, quibus continuantur, à quantitate verò extendi, ſicut extēduntur partes ſubſtantiæ. Ita ſentiunt omnes Moderni, qui ſubſtantiæ tribuunt proprias partes, & propria indiuiſibilia, & hæc videtur mihi probabilior, ſuppoſito, quod ſubſtantiæ conceduntur, quam ſic explico. Sicut eſſentia ſubſtantiæ componitur ex materia & forma, tāquam totum eſſentiale, ita eius entitas componitur ex partibus integrantibus vnitis proprijs indiuiſibilibus ſubſtantialibus, tanquam totum integrale, & hanc compoſitionem habet, vt præſupponitur quantitati, quare neque illam, neque partes integrantes, & indiuiſibilia, ex quibus fit, recipit à quātitate, ſed ſolum extenſionē molis earundem partium, ita de qualitatibus, & cæteris accidentibus intelligit hæc opinio, præter compoſitionem eſſentialem, ex genere, & differentia habere aliam entitatiuam, & quaſi ſubſtantialem in propria entitate, per quam conſtituūtur in ratione totius integralis, quam nō recipiunt à quantitate, ſed eam habebūt, ſi fiant à Deo ſine quantitate, vel ſi poſtquam in ſubiecto extenſo facta ſunt, ſeparentur ab eo, & omnino à quantitate à qua eædem partes recipiunt extenſionē molis, & fiunt loci occupatiuę, ſicut partes ſubſtantiæ.

Sic autem explicata probatur primò, 51 quia alia eſt entitas realis albedinis, quæ eſt in facie, alia quæ eſt in manu; ergo diſtinguuntur realiter, & efficiunt eandem albedinem cum his entitatibus eiuſdem, quæ ſunt in cæteris partibus realiter diſtinctis; ergo albedo, quæ eſt in homine, habet partes integrātes proprias, ex quibus componitur propria entitas tanquā totum integrale. Probatur antecedens, nam bene poteſt ſeparari brachium à capite, qua ſeparatione facta, bene poteſt Deus ſeparare albedinem brachij à quantitate

titate

titate eiuſdem brachij, & ſimiliter albedinem capitis à quantitate eiuſdem: cum conſtet albedinem non habere intrinſecam dependentiam à quantitate, factis autem his ſeparationibus permanet albedo brachij ſeparata ab albedine capitis; ergo diſtinguuntur realiter, & entitatiuè, & eodem modo diſtinguebantur ante ſeparationem, alioqui non poſſent ſeparari; ergo albedo totius corporis cōtinebat plures entitates reales, & cum ſit vna, erit ex eis compoſita tãquam ex partibus integrantibus, quę cum nō poſsint componere, niſi vniantur, nec vniri, niſi per modos vnionis indiuiſibiles, ſequitur habere etiam propria indiuiſibilia, quibus vniuntur partes.

52 Secundò probatur, ex naturali correſpondentia, & proportione requiſita inter accidens, & ſubiectum, ita vt ſi vnum ſit totum integrale compoſitum ex partibus integrantibus, aliud quoque debeat habere ſimilem compoſitionem, ita vt partes correſpondeant partibus, & indiuiſibilia indiuiſibilibus, ſed qualitates inhærent ſubiecto habenti partes integrantes, & indiuiſibilia, quibus copulantur: ergo eaſdem habere debet accidens, alioqui totum in toto ſubiecto recipietur, & totum in qualibet parte. Quod autem aduerſarij reſpondent, non eſſe neceſſariū, vt habeat partes præſuppoſitas, ſed vt eas recipiat per inhæſionem: non ſatisfacit, quia per inhæſionem ſolum poteſt recipere extenſionem accidentalem à quantitate: cum tamen per eam extenſa, non ſolum habeat partes diſtinctas ſecūdum extenſionem accidentalem, ſed etiam ſecūdum propriam entitatem qualitatis, & licet quantitas poſsit efficere illam diſtinctionem partium accidentalem, non tamen poteſt facere hanc entitatiuam, & ſubſtantialem, vt ex ſe patet: ergo eã habet qualitas à ſe, & non à quantitate. Probatur tandem ex motu intenſionis, qui eſt perfectio qualitatis circa eandem partem ſubiecti hoc modo. Dum calor intenditur in manu, talis motus intenſionis eſt continuus, ergo habet partes copulatas termino communi; qui appellatur mutatum eſſe indiuiſibile ſed per hoc mutatum eſſe indiuiſibile acquiritur gradus indiuiſibilis caloris, vt tria, vel vt quatuor, ſicut per partes motus acquiritur pars gradualis intenſionis: ergo calor acquiſitus per talem motum habet indiuiſibilia, quibus copulantur partes intenſionis eius. Et hoc argumentum efficaciſsimum eſt ad id conuincendum. Probatur tandem, quia qualitates per ſe terminantes motum intenduntur in ſubiectis per motum ſucceſsiuum; ergo habent latitudinem gradualem intenſionis diuiſibilem in partes intenſionis, & ex conſequenti habent veras, & reales partes intenſionis, & vnitas inter ſe ſe per continuationem, alioqui non efficerent vnam qualitatem intenſam, ſed partes iſtæ non poſſunt vniri per ſe, ſicut nec partes extenſionis quantitatiuæ; ergo vniuntur per indiuiſibilia intēſionis, à quibus continuatæ efficiunt vnam qualitatem intenſam. 53

Ad primum argum. alterius opinionis concedendum eſt primum enthymema, ſed negandum, quod rurſus infertur qualitatem non indigere partibus, & indiuiſibilibus proprijs, imò ex eo, quod præſupponit ſubiectum diuiſibile ſecundum partes extenſas, debet ipſa habere etiam partes entitatiuas cōpulatas proprijs indiuiſibilibus, vt per eas proportionetur ſubiecto: in quo debet recipi, nam ſi ſit omnino indiuiſibilis, non erit capax extenſionis præſuppoſitæ in ſubiecto: nec in eo poterit recipi.

Pro ſolutione ſecūdi notandū eſt, qualitates corporeas duplices partes habe-

re intenſionis, & extenſionis: partes extenſionis ſunt, quas habet in diuerſis partibus ſubiecti, vt in brachio, & pede; intenſionis verò ſunt gradus perfectionis, quos habet circa eandem partem, vt cum calor in eadem manu, vel pede dicitur eſſe, vt duo; habet duas partes intenſionis æquales, quæ ſunt primus, & ſecundus gradus, & quilibet horum graduum habet infinitas partes proportionales intenſionis, quia latitudinem habet diuiſibilem in infinitum. Et iuxta hos duos modos partium, habet etiã indiuiſibilia duplicia, quibus copulantur, extenſionis, & intenſionis, & indiuiſibilia extenſionis ſunt, quibus copulantur partes extenſionis, vt indiuiſibile: quo copulantur calor brachij, & manus extenſionis dicitur; in-
54 diuiſibilia verò intenſionis ſunt, quibus partes graduales perfectionis, quas habet in eadem parte ſubiecti, copulantur, & ſignificantur his vocibus, calor, vt vnum, vt duo, & vt tria, quia calorem eſſe ſub tali gradu præcisè, vt vnum, vel vt duo modus indiuiſibilis eſt perfectionis eius, & præter hæc, habet intra totam latitudinem cuiuslibet gradus infinita alia indiuiſibilia, quibus copulãtur partes proportionales, in quas diuidi poteſt totus ille gradus. Hoc ſuppoſito concedendum eſt ad formam argum. quod indiuiſibile intenſionis recipitur in parte ſubiecti diuiſibili ſecundum extenſionem, nam calor ſub ratione indiuiſibili, vt vnum, vel vt duo, per totam manum extenditur, neque mirum id videri debet, nam cum intenſio, & extenſio qualitatis ſint diuerſæ rationis, diuerſæque perfectiones eius, gradus indiuiſibilis ſecundum intenſionem poteſt diuidi ſecũdum diuerſas partes ſubiecti ad quas extenditur, quod eſt eſſe in ſubiecto diuiſibili, non in eodem ordine intenſionis, ſed in alio diſtincto extenſionis, ideò diuiſibilis ſecundum extenſionem, quia ad plures partes ſubiecti extendi poteſt, inuariabilis permanens ſecundum proprium modum intenſionis.

Aliud verò, quod in eodem argumento dicitur de duobus indiuiſibilibus contrariarum qualitatum, concedendum eſt, 55
quod in eodem indiuiſibili ſubiecti recipiantur, in quo nullum eſt inconueniens, ſicut, ne reputatur inconueniens, quod duo indiuiſibilia terminatiua duorum corporum occupantium diuerſas partes loci, ſint in eodem indiuiſibili loci eis correſpondenti, nam locus continuus eſt, & corpora contenta ſunt contigua: quare cum duo indiuiſibilia loci non ſint immediata, neceſſe eſt ab vno, & eodem contineatur vtrumque indiuiſibile terminationum locatorum: in hoc autem nulla eſt repugnantia, licet repugnet duas partes corporis eſſe in eadem parte loci, quia partes non poſſunt eſſe ſimul ſine penetratione, propter extenſionem, quam habent occupatiuam diuerſarum partium loci; indiuiſibilia verò extenſione carent, & ideò ſimul eſſe poſſunt in eodem indiuiſibili loci ſine penetratione. Eadem ſimilitudine intelligendum eſt duas partes qualitatum contrariarum non poſſe eſſe in eadem parte ſubiecti in gradu intenſo, ſed benè duo indiuiſibilia terminatiua intenſionis earum. Et ratio huius differentiæ eſt, quia contrariæ qualitates per partes agunt, & ſe expellunt ab eiſdem partibus ſubiecti, quia partes qualitatum, qualitates ſimpliciter ſunt; indiuiſibilia verò non ſunt qualitates, ſed modi earum; modi verò non ſunt actiui per ſe, nec per ſeſe expellunt, ſed ex conſequenti tantum agere dicuntur, & ſe expellere, dum agunt, & ſe expellunt qualitates ipſæ, quas modificant.

CAPVT

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Neceſſe eſt autem, & ipſum nunc, quod non ſecundum alterum, ſed per ſe, &c.

Breuis expoſitio Text.

56 PRobato iam, quod continuum ſit diuiſibile, & quod non componatur ex indiuiſibilibus tanquam ex partibus, ſed ex diuiſibilibus, & ex conſequenti motū talem eſſe, atque eodem modo compoſitum, proſequitur Ariſtoteles tractatum de diuiſione eiuſdem motus, quam, vt in ſequentibus capitibus melius explicare poſsit, præſupponit in præſenti tres propoſitiones vniuerſales, eaſque probat, nec eget caput alia diuiſione.

Prima propoſitio vniuerſalis eſt, nunc, ſeu inſtans temporis eſſe indiuiſibile: ſumit autem, nunc, propriè pro eo, quod eſt finis præteriti temporis, & initium futuri, & ſic vtrumque copulat, & efficiunt vnum, nam impropriè ſumi ſolet pro parte temporis præſentis, quæ ratione, nunc in ſe incluſi, vocatur, nunc: in quo ſenſu dicere ſolemus de tota hora præſenti, nunc, aliquid fieri, quia fit in, nunc, vel inſtanti præſenti eā copulante cum tempore futuro. De nunc igitur copulante præteritum, cum futuro probat, quod ſit indiuiſibile hac ratione. Nunc copulans tempus prę̨teritum cum futuro eſt vnum, & non plura; ergo eſt indiuiſibile. Antecedens ſic probat, nam ſi duo proximè, vel vnum eſſent, ita vt vnum eſſe finis præteriti temporis, & aliud initium futuri, vel ſuccederet alteri, vel diſtans ab eo erit, neutrum eſt poſsibile; ergo nec erit poſsibile, quod ſint duo. Probatur minor, quia ſi ſibi immediatè ſuccedunt, ſequitur ex eis tanquam ex partibus componi tempus, quia nihil aliud inter ea medium eſt, ex quo tanquam ex parte indiuiſibili copulata componatur tempus, ſed tempus ſolum erit multa, nunc, vel multa inſtantia, ex quibus erit compoſitum, ſed tempus componi ex inſtantibus tanquam ex partibus probatum eſt falſum in præcedentibus; ergo falſum eſt, 57 quod inſtans copulans præteritum, cum futuro ſit plura ſibi proximè ſuccedentia, ſed vnicum eſſe neceſſe eſt. Quod verò non ſit plura inter ſe diſtantia, probat, quia ſi non ſibi proximè ſuccedunt, dabitur tempus inter illa: cum neceſſe ſit inter quælibet duo indiuiſibilia continui dari partem mediam, vt inter puncta partem lineæ, & inter lineas partem ſuperficiei, ſed non poteſt dari tempus medium inter illa; ergo nec vnum diſtare ab alio. Probatur minor, quia tempus præteritum, & futurum conſequenter ſe habent; ergo nihil eiuſdem generis, hoc eſt, nulla pars temporis mediat inter illa, & ex conſequenti, nec inter nunc, quod eſt finis vnius, & initium alterius. Probat deinde conſequentiam, quod ſit indiuiſibile, nam diuiſibile eſſet, ita vt aliquid eius eſſet finis præteriti, & aliquid etiam initium futuri, ſequeretur aliquid prę̨teriti eſſe in futuro, & aliquid futuri in præterito, quod repugnat, cum præteritum ſit extra rationem futuri, & etiam futurum extra rationem præteriti.

Secunda propoſitio vniuerſalis eſt, quod in inſtanti indiuiſibili nihil poſsit moueri, nec propriè quieſcere. Probat primum, nam ſi aliquid moueatur in inſtanti, demus in eo tranſire ſpatium pedale, & tunc dari poterit aliud corpus, quod velocius moueatur, & pertranſibit idem ſpatium in minori duratione, & ita

inſtans non erit iam indiuiſibile, quod patet eſſe falſum. Quod verò in inſtāti nō poſsit aliquid quieſcere ſic probat. Quies eſt priuatio motus, ſed in inſtanti non datur motus; ergo nec dabitur quies. Probatur conſequentia, quia priuatiuè oppoſita eiuſdem menſuræ debent eſſe.

Tertia propoſitio vniuerſalis eſt, quod omne mobile ſit diuiſibile, quam probat hoc argumento. Id, quod mouetur partim debet eſſe in termino à quo, & partim in termino ad quem, nam dum totum eſt in termino à quo, nondum mouetur, & dum totum eſt in termino ad quem, iam non mouetur; ergo dum mouetur, partim in vno, & partim in alio termino debet eſſe, ſed indiuiſibile caret partibus; ergo non poteſt eſſe partim in vno termino, & partim in alio, ſed vbicunq; eſt, debet eſſe totum, puare nō poterit moueri.

QVAESTIO VNICA.

An motus poſsit fieri in inſtanti per potentiam Dei abſolutam.

58 MOtus non accipitur iam ſub illa ratione vniuerſali abſtracta à motu ſucceſsiuo, & mutatione inſtantanea, ſub qua definitum eſſe in 3. lib. diximus, nam ita acceptus in inſtanti eſſe poteſt, cum multæ ſint mutationes inſtantaneæ, de quibus verū eſt eſſe motus in hac acceptione, & in momento fieri, ſed ſumitur motus propriè pro ſucceſsiua mutatione inter terminos poſitiuè cōtrarios, de qua docuit Ariſt. in 5. lib. quod ad tria tantum prædicamenta per ſe terminetur ad quātitatem, qualitatem, & vbi.

Et præſuppoſuit titulus quæſtionis naturaliter eſſe impoſsibile, quod in inſtanti fiat; in quo omnes videntur conuenire, quia nec poteſt naturaliter corpus acquirere ſimul quantitatem per augmentationem cum nutritione faciendam; nutritio enim ſecundum ordinem naturalem ſucceſsiua debet eſſe: cum fiat virtute caloris naturalis ſucceſsiuè conuertentis alimentum in ſubſtantiam aliti, nec etiam poteſt totam latitudinem caloris per alterationem ſimul acquirere, ſed vnam 59 partem poſt aliam, & multò minus totam latitudinem ſpatij. Quæſtio igitur ſolum procedit ſecundum potentiam ſupernaturalem vel abſolutam Dei. Et circa quæſtionem ſic intellectam eſt prima opinio Scoti in 4. diſtin. 43. quæſt. 2. artic. 3. vbi aſſerit, quod ſi ſubitò vacuum fieret à Deo per miraculum in inſtanti moueretur vicinum corpus ad illud replendum. Idem ſentiunt Greg. in 2. d. 6. quæſt. 3. art. 2. & Maior. in 4. d. 49. quæſt. 8. atq; etiam illi, quos citauit Durand. in 4. d. 43. quæſt. 4. Probatur teſtimonio Ariſtot. 8. lib. Phyſ. cap. 10. vbi probat primum motorem; habentem infinitam virtutem non poſſe eſſe corporeum, quia ſi virtus infinita eſſet in corpore, poſſet illud mouere in non tempore, aut quod idem eſt in inſtanti. Ex quo tale argum. de[illegible]itur, licet virtus infinita Dei non ſit in corpore, ſed poteſt applicari liberè ad mouendum corpus, & poteſt Deus totam illam ſimul applicare ad mouendum vnum aliquod corpus, quā ſi applicaret, moueret illud in non tempore, vel in inſtanti, quod ſic probo. Applicans aliquam virtutem finitam poteſt Deus mouere corpus in tempore aliquo, & ſi applicet maiorem virtutem, mouebit illud in minori tempore, ſed liberum ſibi eſt applicare totam ſuam virtutem infinitam; ergo mouebit illud in tempore in infinitū minori, quod proinde tempus non erit, ſed non tempus, vel inſtans: quare non repugnabit dari motum in inſtanti factum. Probatur etiam ratione, quia communis reſurrectio corporū ſubitò efficienda eſt per diuinam virtutem, & po-

& potentiam, ſed non poteſt ſubitò fieri, niſi in inſtanti coniungantur oſſa, & cineres valde diſtantes, nec poſſunt coniungi, niſi per motum localem; ergo non repugnat motum localem inſtanti fieri. Et certè non videtur negari poſſe diuinæ omnipotentiæ, quod in momento poſſit corpus transferre ab vno loco in alterum quod eſt in inſtanti illud mouere.

60 Priuſquam noſtram ſententiam proponamus quādam æquiuocatione in tollere oportet in ſenſu huius quæſtionis incluſam, ne in æquiuoco laborare videamur, nam motum fieri poſſe in inſtanti, duplicem ſenſum habere poteſt. Primum an motus cum ſua ſucceſſione, & continuatione poſſit in inſtanti fieri, in quo ſenſu euidens eſt, cōtradictionem implicare, quia ſucceſſio eſſentialiter includit prius & poſterius: ſed prius & poſterius repugnat dari in inſtanti, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo implicare contradictionem, quod motus cum ſua ſucceſſione in inſtanti fiat: vnde ſi in hoc ſenſu intelligeretur opinio propoſita, non eſſet vllo modo probabilis, ſed euidenter falſa. Secundo modo poteſt intelligi motū in inſtanti fieri, ità vt motus ſucceſſiuus

61 tranſeat in mutationem inſtantaneam, & ſic terminus eius qui non poſſet naturaliter acquiri, niſi ſucceſſiuè, & per partes: ſimul & in inſtanti acquiratur: vnde idem erit quærere, an motus poſſit fieri in inſtanti, ac ſi quæramus, an motus poſſit tranſire in mutationem inſtantaneam, & hoc abſq; dubio dependet ex alio, nempe an ſucceſſio ſit de eſſentia motus, vel ſolum accidens naturaliter ei conueniens, nam ſi de eſſentia eius ſit, non poterit tranſire in mutationem inſtantaneā, ſed ſpecie diſtinguetur ab ea, etiam circa eundem terminum propter diuerſum modum intrinſecum, ſucceſſiuum, & momentaneum. Si verò ſucceſſio ſit ei accidentalis, tranſire poterit in mutationem inſtantaneam circa eundem terminū nō mutata ſpecie, & hunc ſenſum tenere videntur Scot. & alii, dum aſſerunt motum poſſe fieri in inſtanti per diuinam potentiam, non quidem cum ſua ſucceſſione permanentē, ſed vt ſucceſſio ſit naturale accidens eius, ſine quo eſſe poſſit per virtutem diuinam, & manens in ſua ſpecie tranſire in mutationem inſtantaneā, per quam idem terminus acquiratur in momento, qui non poſſit naturaliter acquiri niſi per partes, & ſucceſſiuè: in quo ſenſu eandem ſententiam defendunt Moderni non pauci, aſſerentes per diuinam potentiam fieri poſſe, vt tota latitudo caloris, & etiā partialis ſubſtantia cum ſua quantitate in inſtanti acquiratur, & ita inſtanti augeatur corpus: & tandem in inſtanti poſſit moueri corpus de vno loco in alterum. Quod ſic probatur, nam ideò non poteſt qualitas per ſe terminans motum in inſtanti acquiri, quia contrarium habet in ſubiecto, cuius reſiſtentiam non poteſt in inſtanti ſuperare, ſed paulatim, & ideò ſucceſſiuè, quare non niſi ſucceſſiuè, & per partes expellit formam contrariam, & introducit propriam, & hæc eſt vnica cauſa, propter quam alteratio eſt motus ſucceſſiuus, & ſimilis eſt ea, propter quam augmētatio ſucceſſiuè ſit, quia calor naturalis diſponēs materiam alimenti, nō poteſt in inſtanti contrarias diſpoſitiones ab eo expellere, & proprias introducere pro forma vinētis requiſitas, ſed virtus infinita Dei poteſt in momento vincere totam reſiſtentiam contrarii, atq; etiam diſpoſitiones conuenientes in materiā inducere pro forma introducenda; ergo poterit totam latitudinē caloris introducere in aqua expulſa frigiditate, & ideò per alterationem inſtantaneam & etiā in inſtanti producere partialem ſubſtantiam & quantitatē, per quam augea-

tur

tur viuens, ſicque augmentationem in-
ſtantaneam efficere. Et eadem ratione
transferre corpus de vno loco ad alterũ
per mutationem localem momentaneã.

63 Noſtra ſententia duabus concluſioni-
bus explicatur. Prima aſſerit ſucceſſio-
nem non pertinere ad eſſentiam alterati-
onis, nec augmentationis, ſed eſſe accidẽs
quoddám, vel proprietatem naturalem
conſequentem eſſentiam earum natura-
liter, & ita per potentiam Dei abſolutam
poſſunt tranſire in mutationes inſtanta-
neas permanendo in proprijs ſpeciebus.
Hæc eſt conformis præcedenti opinioni,
& probatur efficaciter argumento in fa-
uorem eius facto: cui hoc ſecundum ad-
dendum eſt. Cõmunis eſt ſententia ſcho-
læ, quod per potentiam Dei abſolutam
poſſunt contrariæ qualitates in ſumma
intenſione ſimul eſſe in eodem ſubiecto:
vt calor, vt 8. & frigus etiam, vt 8. quia po-
teſt Deus ſuſpendere mutuam actionem,
& paſſionem earum, & ex conſequenti
expulſionem vnius, vel alterius à ſubie-
cto, ex quo euidenter ſequitur poſſe Deũ,
dum aqua calefit ab igne ſuſpendere reſi-
ſtentiam frigiditatis, & actionem eius
circa ignem, atque etiam expulſionem,
& ita facere, vt ignis introducat in eam
calorẽ, vt 8. ſine expulſione alicuius gra-
dus frigiditatis, & id quidem in inſtanti,
quia ſi ſuſpenderetur actio & reſiſtentia
frigiditatis, ſic ſe haberet frigiditas in a-
qua, quantum ad impediendum ingreſ-
ſum caloris, ac ſi non eſſet, nihil ergo re-
tardaret actionem ignis, quo minus in in-
ſtanti fieret, ac ſi contrarium non habe-
ret calor in eodem ſubiecto: & hoc eſſet
alterationem fieri in inſtanti. Et idem
prorſus argumentum fieri poteſt de nu-
tritione, & augmẽtatione, vt cuilibet eſt
per ſe manifeſtum.

64 Secunda concluſio, ſucceſſio intrinſe-
ca eſt motui locali, ita vt non poſſit vllo
modo tranſire in mutationem inſtanta-
neam, ſed contradictionem implicare,
quod corpus mutetur de vno loco in al-
terum tranſeundo per medium in inſtan-
ti. Hæc prius explicanda eſt, deinde pro-
bãda: explicatur autem hac ratione. Du-
obus modis poſſumus excogitare, quod
vnum corpus transferatur de vno loco
in alterum, vel per ſpatium medium, ve-
rum, vel imaginariũ tranſeundo vel non;
ſed ita, vt exiſtens in vno loco, vel habẽs
vnum, vbi, ponatur à Deo in alio, nec re-
linquendo primum, nec percurrẽdo me-
dium pro acquirendo alio, ſed ſic eum
de nouo accipiẽdo, ac ſi tunc fieret à Deo
in eo, duo ergo aſſerimus. Primum, quod
non poſſit primo modo transferri cor-
pus ab vno loco in alterum in inſtanti, e-
tiam per potentiam ſupernaturalem, ſed
implicare contradictionem. Secundò,
probabile eſſe, quod poſſit transferri ſe-
cundo modo, ſed quia talis tranſlatio nõ
eſſet propriè mutatio, ideò abſolutè di-
cẽdum eſſe, quod motus localis non poſ-
ſit in mutationem inſtantaneam tranſire:
& propterea, neque vllo modo fieri in
inſtanti.

Probatur primùm, quia vt diximus, & 65
probauimus in 4. libr. agentes de vacuo,
motus localis per vacuum non fieret in
inſtanti, ſed neceſſariò in tempore, quia
licet nulla eſſet reſiſtentia extrinſeca ex
parte medij, eſſet tamẽ intrinſeca ex par-
te mobilis & ſpatij, veri quidem, vel i-
maginarij, ex parte quidem corporis ra-
tione ſuæ extenſionis, quia repugnat ad i-
dem punctum ſpatij ſimul peruenire par-
tes poſteriores corporis cum prioribus,
ſed neceſsè eſt has prius peruenire, vbi
autem prius, & poſterius reperitur, ne-
ceſsè eſt ſucceſſionem temporis reperi-
ri, & ideò motus non poteſt fieri in inſtã-
ti. Ex parte autem ſpatij, quia non poteſt
mobile, ſiue ſit diuiſibile, ſiue indiuiſibi-
le il-

Digitized by Google

le illud pertranſire per motum, & ſimul totum occupare, cum non ſit vllo modo proportionatum toti ſpatio, nec in toto ſimul eſſe poſsit, ſed neceſſe eſt aliquid eius de nouo occupare, vel alicui eius præſens eſſe, & aliud relinquere, vel deſinere ei eſſe præſens, alioqui nunquam mouebitur, ſed quietum erit, ſi nihil de nouo acquirat, aut deſinat, quod patet in alteratione, & augmentatione non eſſe neceſſarium, ſed poſſe corpus ſimul acquirere totam latitudinem qualitatis, & totã ſimul amittere: ſed ſpatium acquirere, & relinquere per partes, conſtat non poſſe fieri in inſtanti, ſed neceſſariò ſucceſsiuè; ergo implicat contradictionem, quod motus localis corporis tranſeuntis per medium in mutationem inſtantaneam tranſeat, vel in inſtanti fiat. Probatur ſecundò, quia de eſſentia motus localis duo ſunt, nempè, quod inter duos terminos verſetur, à quo & ad quem, & quod mobile vnum relinquat & acquirat aliud, quia ſi in termino à quo permaneat, nou mouebitur, ſed ſolum per quandam extenſionem acquirere poterit maiorem locum, ſicut acquirit corpus, dum augetur; neceſſe eſt ergo eũ relinquere, ſed non poteſt totum ſimul relinquere, & totum aliud ſimul acquirere tranſeundo per modum, quia non poteſt eſſe præſens ſimul medio & extremis per motum, ſi acquirens vnum extremum debet relinquere aliud, atq; etiam medium, eadem ratione conſtat non poſſe ſimul relinquere; ergo repugnat moueri de extremo ad extremũ per medium in inſtanti.

66 Explico ſecundum, quod non tranſeundo per medium poſsit idem corpus transferri de vno loco ad alterum, quod non eſt ſic intelligendum, vt ſimul ſit in vtroque, nam ſi ita fiat, non dicetur propriè transferri ab vno in alterum, quia tranſitus non eſt, vbi nihil deſeritur: ſed ſolum eſſet poni in duobus locis ſimul per diuinam potentiam, vel duas præſentias, vel vbi ſimul habere, quod ſine motu locali, imò ſine mutatione propria intelligitur. Ita ergo intelligendum eſt, vt vnum totaliter deſerat, & acquirat totaliter aliud in eodem inſtanti, quod adhuc non ita cenſetur poſsibile, vt in vno inſtanti eſſet in termino à quo, & in alio in termino ad quem, quia duo inſtantia immediata non poſſunt dari, ſed ita videtur poſſe fieri, vt in toto tempore præcedenti fuerit in termino à quo, & in inſtanti terminatiuo eiuſdem temporis acquirat terminum ad quem, quod non videtur continere manifeſtam repugnantiam, & ideò non videtur negandum diuinæ omnipotentiæ. Et hoc modo intelligi debent ſancti Patres, dum concedunt corporibus beatorum, quod in momento poſsint ſe transferre de vno loco ad alterum, videlicet D. Auguſt. in Enchirid. capite nono, & D. Bernard. ſermone 4. in feſto omnium Sanctorum. Quod verò D. Thom. 1. part. quæſtione 53. articulo 2. aſſerit poſſe Angelum moueri de extremo ad extremum non tranſeundo per medium; corpus verò non poſſe, naturaliter hoc intelligendum eſt, ſicut naturaliter intelligitur illud, ſed per diuinam potentiam concedendum videtur corpori, quod naturaliter conceditur Angelo. Et denique dum Ariſtoteles negat, motum poſſe fieri in inſtanti, de ipſo loquitur cum ſua ſucceſsione, quæ cum ſit quaſi naturalis proprietas eius, non potuit Ariſtot. cognoſcere, quod per ſupernaturalem potentiam poſsit eſſe, ſine illa, vel tranſire in mutationem inſtantaneam, ſed fortè putauit implicare contradictionem, quod in inſtanti fiat, vel certè, quod ego verius puto, de motu locali præſertim loquitur, vt exempla eius oſtendunt, de quo nos quoq; concedimus

eſſentialiter eſſe ſucceſsiuum, & implicare contradictionem, quod in mutationem inſtātaneam tranſeat, vel in inſtanti vllo modo fiat.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Motus autem eſt diuiſibilis dupliciter, vno quidem modo tempore, &c.

Breuis expoſitio Text.

68 INtentum huius capitis eſt explicare diuiſibilitatem motus, diuiditur autem in tres partes. In prima docet, & probat motum eſſe diuiſibilem ad diuiſionem mobilis. In ſecunda docet ſimiliter, & probat, quod ſit diuiſibilis ad diuiſionem temporis. Et in tertia enumerat ea, quæ diuiduntur ſimul cum motu ad diuiſionem motus. Probat ergo motum diuidi ad diuiſionem mobilis hac ratione. Sicut totum corpus eſt album tota, ac integra albedine, & ſingulæ eius partes ſingulis etiam partibus albedinis dealbantur: vt caput vna parte eius, brachia, & pedes alijs: ita totum corpus mouetur integro motu, & ſingulæ partes mouentur, ſingulis partibus eiuſdem motus; vt brachium vna parte motus, caput, & pedes alijs: ſed albedo, quia ad diuiſionem hæret corpori, diuiditur ad diuiſionem eius; ergo motus eodem modo inhærens corpori diuiſibilis erit ad diuiſionem eius. In ſecunda parte docet motum diuiſibilem eſſe ad diuiſionem temporis. Probatque hoc argumento. Omnis motus fit in tempore, & quo maius eſt tempus conſumptum in motu, extenſior eſt motus; quo verò minus eſt tempus, minorem habet extenſionem motus cæteris paribus ex parte velocitatis, ſed tempus eſt diuiſibile: ergo motus, qui ei proportionatur, & ad extenſionem eius extenditur, diuidetur ad diuiſionem eius. Inter hos autē duos modos diuiſibilitatis motus, hæc eſt differentia; quod ille communis eſt omnibus accidentibus; iſte verò peculiaris eſt, ac proprius eius. Enumerat tandem in vltima parte ea, quæ diuiduntur ſimul cum motu, & aſſerit hæc 69
omnia ſimul diuidi, tempus, motum, moueri, hoc eſt, motum in concreto, mobile, & id in quo fit motus, id eſt, terminus, qui per motum acquiritur, qui in locali eſt ſpatium, vel vbi: in alteratione qualitas, in augmentatione quantitas: & hæc omnia ſunt eiuſdem rationis quantum ad finitum, vel infinitum eſſe, ita vt ſi vnum finitum ſit, cætera etiam ſint finita; & ſi vnum ſit infinitum, etiam reliqua, & eo modo, quo vnum eſt finitum, vel infinitum, cætera quoq; vnum horum, vel alterum habent, ſed primò conueniunt hæc mobili, & eius ratione cæteris.

CAPVT V.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mutatur, ex quodam in quiddam, &c.

Breuis expoſitio Text.

POſtquam Ariſtot. cap. præcedenti explicuit diuiſibilitatem motus in communi, procedit ad explicandum eam in particulari, & capite præſenti intendit explicare principium, & finem motus, quibus cognitis facilius intelligi poterit ordo partium eius, in quas diuidi poteſt. Diuiditur autem in duas partes. In prima proponit, & probat duas propoſitiones vniuerſales, ex quibus oſtendit, in ſecunda, quomodo ſe habeat motus ex parte finis, & ex parte principij. Prima propoſitio 70

Digitized by Google

poſitio vniuerſalis talis eſt. Quod muta-
tum eſt in aliquem terminum, cum pri-
mum in eum mutatum eſt, in eo dicitur
eſſe. Quod primò explicandum eſt, de-
inde probandum: explicatur autem ſic.
Quod mutatur, abvno in alterum tranſit,
illud deſerit, & hoc acquirit; ergo cum
primum verum eſt mutatum eſſe in illud,
verum erit ipſum acquiſiſſe, & ideò in eo
eſſe, vt ſi ab albo in nigrum mutetur cor-
pus, cum primum verum eſt mutatum
eſſe in nigrum, verum erit nigrum eſſe.
Dicitur autem, cum primum mutatum
eſt in illud, & non ſolum, cum mutatum
eſt, quia contingere poteſt, poſtquam mu-
tatum eſt tempore ſequenti mutationem
71 eius ad alium terminum tranſiſſe, & in
primò eſſe defiijſſe, ſed cum primum ve-
rum eſt mutatum eſſe in illo, neceſſe eſt
ſub eo eſſe. Quod probat in mutationi-
bus, quia cum primum mutatum eſt ali-
quid per generationem: verum eſt receſ
ſiſſe à termino à quo; ergo cum primum
mutatum eſt aliquid per generationem,
verum eſt, quod à non eſſe receſſerit; er-
go neceſſariò verum eſt, quod acquiſierit
eſſe, quia eſſe, & non eſſe opponuntur
contradictoriæ, ideò non habent medi-
um, ſed eſſe eſt terminus generationis; er-
go neceſſe eſt ſub eo eſſe.

Secunda propoſitio vniuerſalis eſt. Id
in quo primò mutatum eſt, id, quod mu-
tatum eſt, indiuiſibile debet eſſe, hoc eſt,
duratio, in qua primò verum eſt dicere,
quod mobile mutatum ſit: indiuiſibilis
neceſſariò erit, nempe inſtans, & non
tempus. Probat hac ratione: ſi duratio,
in qua verum eſt dicere, quod primò mu-
tatum ſit corpus: diuiſibilis ſit, vel in ſin-
gulis partibus eius verum eſt mutatum
eſſe, vel in altera tantum, vel in neutra,
non in ſingulis, quia ſi in ſingulis muta-
tum eſſet; ergo non primò in omnibus,
nec primò in tota, & eadem ratione non
in altera, quia cum ſit diuiſibilis? primò
mutatum eſſet in prima eius parte, & id-
eò non in tota primò. Et tandem, quod
non in neutra euidens eſt, quia cum præ-
ſupponamus in ea eſſe mutatum, repu-
gnat in nulla eius parte mutatum eſſe.

His ſuppoſitis docet ex parte finis dari 72
primum mutatum eſſe motus, quod ſit
terminus, vel extremum eius, & primum
non eſſe eiuſdem motus in quo verum ſit
dicere, nunc primò mobile eſt in termi-
no ad quem motus, quem confecutus eſt,
& immediatè ante non erat in eo, ſed ad
eum mouebatur, vt ſi corpus graue mo-
ueatur ab aere ad terram, verum ſit di-
cere: dum ad terram peruenit, nunc pri-
mò eſt in terra, & immediatè ante non
erat in ea, ſed ad eam mouebatur. Pro-
bat autem, quod dari debeat, hoc argu-
mento. Omne continuum habet termi-
num indiuiſibilem: vltra quem non pro-
cedit extenſio eius, ſed in quo finitur, &
in quo verum eſt dicere, hoc indiuiſibile
non eſt continuum, ſed quod immediatè
præcedit illud: continuum eſt, vt linea
extremum punctum, ſed motus eſt conti-
nuum quoddam; ergo habet terminum
indiuiſibilem, vltra quem n[illegible] procedit,
verum ergo erit in eo dicere nunc primò
mobile eſt in termino, & immediatè an-
te non erat, & nunc primò non eſt motus,
& immediatè ante fuit.

Ex parte verò principij negat habere 73
primum mutatum eſſe, à quo incipiat.
Probat ex parte mobilis, de quo certum
eſt eſſe diuiſibile, & ideò neceſſe, vt pri-
ma pars eius prius pertranſeat primam
partem ſpatij, deinde, alia, & alia; ſi ergo
datur prima pars motus, vel primum mu-
tatum eſſe, ſit illa, per quam prima pars
mobilis pertranſit primã partem ſpatij,
& cum illa ſit diuiſibilis, prius me-
dietas eius pertranſibit primam partem
ſpatij, & prius etiam medietas illius

Digitized by Google

nione negante ſubſtãtiæ proprias partes, & indiuiſibilia.

Probatur 1. quia hæc accidentia præſupponunt quantitatem in ſubſtantia; ergo præſupponunt iam ſubiectum diuiſibile, & habens partes atq; indiuiſibilia, quare non indigent alijs, ſed eo ipſo, quod recipiuntur in ſubiecto, recipiunt ab eo partes integrantes, & indiuiſibilia. Secundò, ſi qualitates haberent propria indiuiſibilia, ſequitur hæc recipi in ſubiecto diuiſibili, quod patet eſſe falſum: cum neceſſaria ſit proportio inter accidens, & ſubiectum. Sed probatur conſequentia, quia ſi demus calorem intenſum, vt quatuor, & ei concedantur propria indiuiſibilia intẽſionis ſignificata per calorem, vt vnũ, vt duo, & vt quatuor: cum calor ita intenſus reperiatur in omnib. & ſingulis partibus corporis, eadem quoque indiuiſibilia intenſionis reperientur in eis, & ita indiuiſibilia recipientur in eiſdem partibus, quæ ſunt ſubiecta diuiſibilia. Imò, duo indiuiſibilia diuerſarum, & contrariarum qualitatum recipiẽtur in eodem indiuiſibili ſubiecti, vt in eodem puncto eius, quod patet eſſe impoſſibile, quia ſicut qualitates contrariæ ſe expellunt ab eodem ſubiecto, nec poſſunt eſſe ſimul in eo, eodem modo debent ſe expellere indiuiſibilia earum, ſi dentur, quare nõ poterunt ſimul in eodẽ puncto ſubiecti permanere. Sed probatur conſequentia, quod neceſſariò permaneant, ſi detur lignũ: cuius medietas ſit calida, vt ſex, & medietas alia frigida etiam, vt ſex, tũc enim neceſſe eſt indiuiſibilia terminatiua vtriuſque qualitatis contrariæ recipi in eodẽ pũcto continuante vnã medietatem ſubiecti cũ alia.

50 Secunda opinio concedit qualitatibus, & cæteris accidentib. corporeis proprias partes integrantes entitatiuas, ſicut ſubſtantiæ, quas nõ recipit à quantitate, atq; propria indiuiſibilia, quibus continuantur, à quantitate verò extendi, ſicut extẽduntur partes ſubſtantiæ. Ita ſentiunt omnes Moderni, qui ſubſtantiæ tribuunt proprias partes, & propria indiuiſibilia, & hæc videtur mihi probabilior, ſuppoſito, quod ſubſtantiæ conceduntur, quam ſic explico. Sicut eſſentia ſubſtantiæ componitur ex materia & forma, tãquam totum eſſentiale, ita eius entitas componitur ex partibus integrantibus vnitis proprijs indiuiſibilibus ſubſtantialibus, tanquam totum integrale, & hanc compoſitionem habet, vt præſupponitur quantitati, quare neque illam, neque partes integrantes, & indiuiſibilia, ex quibus fit, recipit à quãtitate, ſed ſolum extenſionẽ molis earundem partium, ita de qualitatibus, & cæteris accidentibus intelligit hæc opinio, præter compoſitionem eſſentialem, ex genere, & differentia habere aliam entitatiuam, & quaſi ſubſtantialem in propria entitate, per quam conſtituũtur in ratione totius integralis, quam nõ recipiuut à quantitate, ſed eam habebũt, ſi fiant à Deo ſine quantitate, vel ſi poſtquam in ſubiecto extenſo facta ſunt, ſeparentur ab eo, & omnino à quantitate à qua eædem partes recipiunt extenſionẽ molis, & fiunt loci occupatiuæ, ſicut partes ſubſtantiæ.

51 Sic autem explicata probatur primò, quia alia eſt entitas realis albedinis, quæ eſt in facie, alia quæ eſt in manu; ergo diſtinguuntur realiter, & efficiunt eandẽm albedinem cum his entitatibus eiuſdem, quæ ſunt in cæteris partibus realiter diſtinctis; ergo albedo, quæ eſt in homine, habet partes integrãtes proprias, ex quibus componitur propria entitas tanquã totum integrale. Probatur antecedens, nam bene poteſt ſeparari brachium à capite, qua ſeparatione facta, bene poteſt Deus ſeparare albedinem brachij à quan-

titate

Digitized by Google

titate eiuſdem brachij, & ſimiliter albedinem capitis à quantitate eiuſdem: cum conſtet albedinem non habere intrinſecam dependentiam à quantitate, factis autem his ſeparationibus permanet albedo brachij ſeparata ab albedine capitis; ergo diſtinguuntur realiter, & entitatiuè, & eodem modo diſtinguebantur ante ſeparationem, alioqui non poſſent ſeparari; ergo albedo totius corporis cõtinebat plures entitates reales, & cum ſit vna, erit ex eis compoſita tãquam ex partibus integrantibus, quę cum nõ poſsint componere, niſi vniantur, nec vniri, niſi per modos vnionis indiuiſibiles, ſequitur habere etiam propria indiuiſibilia, quibus vniuntur partes.

52 Secundò probatur, ex naturali correſpondentia, & proportione requiſita inter accidens, & ſubiectum, ita vt ſi vnum ſit totum integrale compoſitum ex partibus integrantibus, aliud quoque debeat habere ſimilem compoſitionem, ita vt partes correſpondeant partibus, & indiuiſibilia indiuiſibilibus, ſed qualitates inhærent ſubiecto habenti partes integrantes, & indiuiſibilia, quibus copulantur: ergo eaſdem habere debet accidens, alioqui totum in toto ſubiecto recipietur, & totum in qualibet parte. Quod autem aduerſarij reſpondent, non eſſe neceſſariũ, vt habeat partes præſuppoſitas, ſed vt eas recipiat per inhæſionem: non ſatisfacit, quia per inhæſionem ſolum poteſt recipere extenſionem accidentalem à quantitate: cum tamen per eam extenſa, non ſolum habeat partes diſtinctas ſecũdum extenſionem accidentalem, ſed etiam ſecũdum propriam entitatem qualitatis, & licet quantitas poſsit efficere illam diſtinctionem partium accidentalem, non tamen poteſt facere hanc entitatiuam, & ſubſtantialem, vt ex ſe patet: ergo eã habet qualitas à ſe, & non à quantitate. Probatur tandem ex motu intenſionis, qui eſt perfectio qualitatis circa eandem partem ſubiecti hoc modo. Dum calor intenditur in manu, talis motus intenſionis eſt continuus, ergo habet partes copulatas termino communi, qui appellatur mutatum eſſe indiuiſibile ſed per hoc mutatum eſſe indiuiſibile acquiritur gradus indiuiſibilis caloris, vt tria, vel vt quatuor, ſicut per partes motus acquiritur pars gradualis intenſionis: ergo calor acquiſitus per talem motum habet indiuiſibilia, quibus copulantur partes intenſionis eius. Et hoc argumentum efficaciſsimum eſt ad id conuincendum. Probatur tandem, quia qualitates per ſe terminantes motum intenduntur in ſubiectis per motum ſucceſsiuum; ergo habent latitudinem gradualem intenſionis diuiſibilem in partes intenſionis, & ex conſequenti habent veras, & reales partes intenſionis, & vnitas inter ſeſe per continuationem, alioqui non efficerent vnam qualitatem intenſam, ſed partes iſtæ non poſſunt vniri per ſe, ſicut nec partes extenſionis quantitatiuæ; ergo vniuntur per indiuiſibilia intẽſionis, à quibus continuatæ efficiunt vnam qualitatem intenſam. 53

Ad primum argum. alterius opinionis concedendum eſt primum enthymema, ſed negandum, quod rurſus infertur qualitatem non indigere partibus, & indiuiſibilibus proprijs, imò ex eo, quod præſupponit ſubiectum diuiſibile ſecundum partes extenſas, debet ipſa habere etiam partes entitatiuas copulatas proprijs indiuiſibilibus, vt per eas proportionetur ſubiecto: in quo debet recipi, nam ſi ſit omnino indiuiſibilis, non erit capax extenſionis præſuppoſitæ in ſubiecto: nec in eo poterit recipi.

Pro ſolutione ſecũdi notandũ eſt, qualitates corporeas duplices partes habere,

Digitized by Google

re intenſionis, & extenſionis: partes extenſionis ſunt, quas habet in diuerſis partibus ſubiecti, vt in brachio, & pede; intenſionis verò ſunt gradus perfectionis, quos habet circa eandem partem, vt cum calor in eadem manu, vel pede dicitur eſſe, vt duo; habet duas partes intenſionis æquales, quæ ſunt primus, & ſecundus gradus, & quilibet horum graduum habet infinitas partes proportionales intenſionis, quia latitudinem habet diuiſibilem in infinitum. Et iuxta hos duos modos partium, habet etiā indiuiſibilia duplicia, quibus copulantur, extenſionis, & intenſionis, & indiuiſibilia extenſionis ſunt, quibus copulantur partes extenſionis, vt indiuiſibile: quo copulantur calor brachij, & manus extenſionis dicitur; indiuiſibilia verò intenſionis ſunt, quibus partes graduales perfectionis, quas habet in eadem parte ſubiecti, copulantur, & ſignificantur his vocibus, calor, vt vnum, vt duo, & vt tria, quia calorem eſſe ſub tali gradu præcisè, vt vnum, vel vt duo modus indiuiſibilis eſt perfectionis eius, & præter hæc, habet intra totam latitudinem cuiuslibet gradus infinita alia indiuiſibilia, quibus copulātur partes proportionales, in quas diuidi poteſt totus ille gradus. Hoc ſuppoſito concedendum eſt ad formam argum. quod indiuiſibile intenſionis recipitur in parte ſubiecti diuiſibili ſecundum extenſionem, nam calor ſub ratione indiuiſibili, vt vnum, vel vt duo, per totam manum extenditur, neque mirum id videri debet, nam cum intenſio, & extenſio qualitatis ſint diuerſæ rationis, diuerſæque perfectiones eius, gradus indiuiſibilis ſecundum intenſionem poteſt diuidi ſecūdum diuerſas partes ſubiecti ad quas extenditur, quod eſt eſſe in ſubiecto diuiſibili, non in eodem ordine intenſionis, ſed in alio diſtincto extenſionis, ideò diuiſibilis ſecundum extenſionem, quia ad plures partes ſubiecti extendi poteſt, inuariabilis permanens ſecundum proprium modum intenſionis.

54

Aliud verò, quod in eodem argumento dicitur de duobus indiuiſibilibus contrariarum qualitatum, concedendum eſt, quod in eodem indiuiſibili ſubiecti recipiantur, in quo nullum eſt inconueniens, ſicut, ne reputatur inconueniens, quod duo indiuiſibilia terminatiua duorum corporum occupantium diuerſas partes loci, ſint in eodem indiuiſibili loci eis correſpondenti, nam locus continuus eſt, & corpora contenta ſunt contigua: quare cum duo indiuiſibilia loci non ſint immediata, neceſſe eſt ab vno, & eodem contineatur vtrumque indiuiſibile terminationum locatorum: in hoc autem nulla eſt repugnantia, licet repugnet duas partes corporis eſſe in eadem parte loci, quia partes non poſſunt eſſe ſimul ſine penetratione, propter extenſionem, quam habent occupatiuam diuerſarum partium loci; indiuiſibilia verò extenſione carent, & ideò ſimul eſſe poſſunt in eodem indiuiſibili loci ſine penetratione. Eadem ſimilitudine intelligendum eſt duas partes qualitatum contrariarum non poſſe eſſe in eadem parte ſubiecti in gradu intenſo, ſed benè duo indiuiſibilia terminatiua intenſionis earum. Et ratio huius differentiæ eſt, quia contrariæ qualitates per partes agunt, & ſe expellunt ab eiſdem partibus ſubiecti, quia partes qualitatum, qualitates ſimpliciter ſunt; indiuiſibilia verò non ſunt qualitates, ſed modi earum; modi verò non ſunt actiui per ſe, nec per ſeſe expellunt, ſed ex conſequenti tantum agere dicuntur, & ſe expellere, dum agunt, & ſe expellunt qualitates ipſæ, quas modificant. 55

CAPVT

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Neceſſe eſt autem, & ipſum nunc, quod non ſecundum alterum, ſed per ſe, &c.

Breuis expoſitio Text.

56 PRobato iam, quod continuum ſit diuiſibile, & quod non componatur ex indiuiſibilibus tanquam ex partibus, ſed ex diuiſibilibus, & ex conſequenti motũ talem eſſe, atque eodem modo compoſitum, proſequitur Ariſtoteles tractatum de diuiſione eiuſdem motus, quam, vt in ſequentibus capitibus melius explicare poſsit, præſupponit in præſenti tres propoſitiones vniuerſales, eaſque probat, nec eget caput alia diuiſione.

Prima propoſitio vniuerſalis eſt, nunc, ſeu inſtans temporis eſſe indiuiſibile: ſumit autem, nunc, propriè pro eo, quod eſt finis præteriti temporis, & initium futuri, & ſic vtrumque copulat, & efficiunt vnum, nam impropriè ſumi ſolet pro parte temporis præſentis, quæ ratione, nunc in ſe incluſi, vocatur, nunc: in quo ſenſu dicere ſolemus de tota hora præſenti, nunc, aliquid fieri, quia fit in, nunc, vel inſtanti præſenti eã copulante cum tempore futuro. De nunc igitur copulante præteritum, cum futuro probat, quod ſit indiuiſibile hac ratione. Nunc copulans tempus pręteritum cum futuro eſt vnum, & non plura; ergo eſt indiuiſibile. Antecedens ſic probat, nam ſi duo proximè, vel vnum eſſent, ita vt vnum eſſe finis præteriti temporis, & aliud initium futuri, vel ſuccederet alteri, vel diſtans ab eo erit, neutrum eſt poſsibile; ergo nec erit poſsibile, quod ſint duo. Probatur minor, quia ſi ſibi immediatè ſuccedunt, ſequitur ex eis tanquam ex partibus componi tempus, quia nihil aliud inter ea medium eſt, ex quo tanquam ex parte indiuiſibili copulata componatur tempus, ſed tempus ſolum erit multa, nunc, vel multa inſtantia, ex quibus erit compoſitum, ſed tempus componi ex inſtantibus tanquam ex partibus probatum eſt falſum in præcedentibus; ergo falſum eſt, 57
quod inſtans copulans præteritum, cum futuro ſit plura ſibi proximè ſuccedentia, ſed vnicum eſſe neceſſe eſt. Quod verò non ſit plura inter ſe diſtantia, probat, quia ſi non ſibi proximè ſuccedunt, dabitur tempus inter illa: cum neceſſe ſit inter quælibet duo indiuiſibilia continui dari partem mediam, vt inter puncta partem lineæ, & inter lineas partem ſuperficiei, ſed non poteſt dari tempus medium inter illa; ergo nec vnum diſtare ab alio. Probatur minor, quia tempus præteritum, & futurum conſequenter ſe habent; ergo nihil eiuſdem generis, hoc eſt, nulla pars temporis mediat inter illa, & ex conſequenti, nec inter nunc, quod eſt finis vnius, & initium alterius. Probat deinde conſequentiam, quod ſit indiuiſibile, nam diuiſibile eſſet, ita vt aliquid eius eſſet finis præteriti, & aliquid etiam initium futuri, ſequeretur aliquid pręteriti eſſe in futuro, & aliquid futuri in præterito, quod repugnat, cum præteritum ſit extra rationem futuri, & etiam futurum extra rationem præteriti.

Secunda propoſitio vniuerſalis eſt, quod in inſtanti indiuiſibili nihil poſsit moueri, nec propriè quieſcere. Probat primum, nam ſi aliquid moueatur in inſtanti, demus in eo tranſire ſpatium pedale, & tunc dari poterit aliud corpus, quod velocius moueatur, & pertranſibit idem ſpatium in minori duratione, & ita

inſtans non erit iam indiuiſibile, quod patet eſſe falſum. Quod verò in inſtāti nō poſsit aliquid quieſcere ſic probat. Quies eſt priuatio motus; ſed in inſtanti non datur motus; ergo nec dabitur quies. Probatur conſequentia, quia priuatiuè oppoſita eiuſdem menſuræ debent eſſe.

Tertia propoſitio vniuerſalis eſt, quod omne mobile ſit diuiſibile, quam probat hoc argumento. Id, quod mouetur partim debet eſſe in termino à quo, & partim in termino ad quem, nam dum totum eſt in termino à quo, nondum mouetur, & dum totum eſt in termino ad quem, iam non mouetur; ergo dum mouetur, partim in vno, & partim in alio termino debet eſſe, ſed indiuiſibile caret partibus; ergo non poteſt eſſe partim in vno termino, & partim in alio, ſed vbicunq; eſt, debet eſſe totum, quare nō poterit moueri.

QVAESTIO VNICA.

An motus poſsit fieri in inſtanti per potentiam Dei abſolutam.

58 MOtus non accipitur iam ſub illa ratione vniuerſali abſtracta à motu ſucceſsiuo, & mutatione inſtantanea, ſub qua definitum eſſe in 3. lib. diximus, nam ita acceptus in inſtanti eſſe poteſt, cum multæ ſint mutationes inſtantaneæ, de quibus verū eſt eſſe motus in hac acceptione; & in momento fieri, ſed ſumitur motus propriè pro ſucceſsiua mutatione inter terminos poſitiuè cōtrarios, de qua docuit Ariſt. in 5. lib. quod ad tria tantum prædicamenta per ſe terminetur ad quātitatem, qualitatem, & vbi.

Et præſupponit titulus quæſtionis naturaliter eſſe impoſsibile, quod in inſtanti fiat; in quo omnes videntur conuenire, quia nec poteſt naturaliter corpus acquirere ſimul quantitatem per augmentationem cum nutritione faciendam; nutritio enim ſecundum ordinem naturalem ſucceſsiua debet eſſe: cum fiat virtute caloris naturalis ſucceſsiuè conuertentis alimentum in ſubſtantiam aliti, nec etiam poteſt totam latitudinem caloris per alterationem ſimul acquirere, ſed vnam partem poſt aliam, & multò minus totam 59 latitudinem ſpatij. Quæſtio igitur ſolum procedit ſecundum potentiam ſupernaturalem vel abſolutam Dei. Et circa quæſtionem ſic intellectam eſt prima opinio Scoti in 4. diſtiu. 43. quæſt. 2. artic. 3. vbi aſſerit, quod ſi ſubitò vacuum fieret à Deo per miraculum in inſtanti moueretur vicinum corpus ad illud replendum. Idem ſentiunt Greg. in 2. d. 6. quæſt. 3. art. 2. & Maior. in 4. d. 49. quæſt. 8. atq; etiam illi, quos citauit Durand. in 4. d. 43. quæſt. 4. Probatur teſtimonio Ariſtot. 8. lib. Phyſ. cap. 10. vbi probat primum motorem; habentem infinitam virtutem non poſſe eſſe corporeum, quia ſi virtus infinita eſſet in corpore, poſſet illud mouere in non tempore, aut quod idem eſt in inſtanti. Ex quo tale argum. de[illegible]itur, licet virtus infinita Dei non ſit in corpore, ſed poteſt applicari liberè ad mouendum corpus, & poteſt Deus totam illam ſimul applicare ad mouendum vnum aliquod corpus, quā ſi applicaret, moueret illud in non tempore, vel in inſtanti, quod ſic probo. Applicans aliquam virtutem finitam poteſt Deus mouere corpus in tempore aliquo, & ſi applicet maiorem virtutem, mouebit illud in minori tempore, ſed liberum ſibi eſt applicare totam ſuam virtutem infinitam; ergo mouebit illud in tempore in infinitū minori, quod proinde tempus non erit, ſed non tempus, vel inſtans: quare non repugnabit dari motum in inſtanti factum. Probatur etiam ratione, quia communis reſurrectio corporū ſubitò efficienda eſt per diuinam virtutem, & po-

Digitized by Google

& potentiam, ſed non poteſt ſubitò fieri, niſi in inſtanti coniungantur oſſa, & cineres valde diſtantes, nec poſſunt coniungi, niſi per motum localem; ergo non repugnat motum localem inſtanti fieri. Et certè non videtur negari poſſe diuinæ omnipotentiæ, quod in momento poſſit corpus transferre ab vno loco in alterum quod eſt in inſtanti illud mouere.

60 Priuſquam noſtram ſententiam proponamus quãdam æquiuocatione in tollere oportet in ſenſu huius quæſtionis incluſam, ne in æquiuoco laborare videamur, nam motum fieri poſſe in inſtanti, duplicem ſenſum habere poteſt. Primum an motus cum ſua ſucceſſione, & continuatione poſſit in inſtanti fieri, in quo ſenſu euidens eſt, cõtradictionem implicare, quia ſucceſſio eſſentialiter includit prius & poſterius: ſed prius & poſterius repugnat dari in inſtanti, vt per ſe eſt manifeſtum; ergo implicare contradictionem, quod motus cum ſua ſucceſſione in inſtanti fiat: vnde ſi in hoc ſenſu intelligeretur opinio propoſita, non eſſet vllo modo probabilis, ſed euidenter falſa. Secundo modo poteſt intelligi motũ in inſtanti fieri, ità vt motus ſucceſſiuus
61 tranſeat in mutationem inſtantaneam, & ſic terminus eius qui non poſſet naturaliter acquiri, niſi ſucceſſiuè, & per partes: ſimul & in inſtanti acquiratur: vnde idem erit quærere, an motus poſſit fieri in inſtanti, ac ſi quæramus, an motus poſſit tranſire in mutationem inſtantaneam, & hoc abſq; dubio dependet ex alio, nempe an ſucceſſio ſit de eſſentia motus, vel ſolum accidens naturaliter ei conueniens, nam ſi de eſſentia eius ſit, non poterit tranſire in mutationem inſtantaneã, ſed ſpecie diſtingueturab ea, etiam circa eundem terminum propter diuerſum modum intrinſecum, ſucceſſiuum, & momentaneum. Si verò ſucceſſio ſit ei accidentalis, tranſire poterit in mutationem inſtantaneam circa eundem terminũ nõ mutata ſpecie, & hunc ſenſum tenere videntur Scot. & alii, dum aſſerunt motum poſſe fieri in inſtanti per diuinam potentiam, non quidem cum ſua ſucceſſione permanente, ſed vt ſucceſſio ſit naturale accidens eius, ſine quo eſſe poſſit per virtutem diuinam, & manens in ſua ſpecie tranſire in mutationem inſtantaneã, per quam idem terminus acquiratur in momento, qui non poſſit naturaliter acquiri niſi per partes, & ſucceſſiuè: in quo ſenſu eandem ſententiam defendunt Moderni non pauci, aſſerentes per diuinam potentiam fieri poſſe, vt tota latitudo caloris, & etiã partialis ſubſtantia cum ſua quantitate in inſtanti acquiratur, & ita inſtanti augeatur corpus: & tandem in inſtanti poſſit moueri corpus de vno loco in alterum. Quod ſic probatur, nam ideò non poteſt qualitas per ſe terminans motum in inſtanti acquiri, quia contrarium habet in ſubiecto, cuius reſiſtentiam non poteſt in inſtanti ſuperare, ſed paulatim, & ideò ſucceſſiuè, quare non niſi ſucceſſiuè, & per partes expellit formam contrariam, & introducit propriam, & hæc eſt vnica cauſa, propter quam alteratio eſt motus ſucceſſiuus, & ſimilis eſt ea, propter quam augmẽtatio ſucceſſiuè fit, quia calor naturalis diſponẽs materiam alimenti, nõ poteſt in inſtanti contrarias diſpoſitiones ab eo expellere, & proprias introducere pro forma viuẽtis requiſitas, ſed virtus infinita Dei poteſt in momento vincere totam reſiſtentiam contrarii, atq; etiam diſpoſitiones conuenientes in materiã inducere pro forma introducenda; ergo poterit totam latitudinẽ caloris introducere in aqua expulſa frigiditate, & ideò per alterationem inſtantaneam & etiã in inſtanti producere partialem ſubſtantiam & quantitatẽ, per quam augeatur

tur

Digitized by Google

tur viuens, ſicque augmentationem inſtantaneam efficere. Et eadem ratione transferre corpus de vno loco ad alterũ per mutationem localem momentaneã.

63 Noſtra ſententia duabus concluſionibus explicatur. Prima aſſerit ſucceſſionem non pertinere ad eſſentiam alterationis, nec augmentationis, ſed eſſe accidẽs quoddam, vel proprietatem naturalem conſequentem eſſentiam earum naturaliter, & ita per potentiam Dei abſolutam poſſunt tranſire in mutationes inſtantaneas permanendo in proprijs ſpeciebus. Hæc eſt conformis præcedenti opinioni, & probatur efficaciter argumento in fauorem eius facto: cui hoc ſecundum addendum eſt. Cõmunis eſt ſententia ſcholæ, quod per potentiam Dei abſolutam poſſunt contrariæ qualitates in ſumma intenſione ſimul eſſe in eodem ſubiecto: vt calor, vt 8. & frigus etiam, vt 8. quia poteſt Deus ſuſpendere mutuam actionem, & paſſionem earum, & ex conſequenti expulſionem vnius, vel alterius à ſubiecto, ex quo euidenter ſequitur poſſe Deũ, dum aqua calefit ab igne ſuſpendere reſiſtentiam frigiditatis, & actionem eius circa ignem, atque etiam expulſionem, & ita facere, vt ignis introducat in eam calorẽ, vt 8. ſine expulſione alicuius gradus frigiditatis, & id quidem in inſtanti, quia ſi ſuſpenderetur actio & reſiſtentia frigiditatis, ſic ſe haberet frigiditas in aqua, quantum ad impediendum ingreſſum caloris, ac ſi non eſſet, nihil ergo retardaret actionem ignis, quo minus in inſtanti fieret, ac ſi contrarium non haberet calor in eodem ſubiecto: & hoc eſſet alterationem fieri in inſtanti. Et idem prorſus argumentum fieri poteſt de nutritione, & augmẽtatione, vt cuilibet eſt per ſe manifeſtum.

64 Secunda concluſio, ſucceſſio intrinſeca eſt motui locali, ita vt non poſſit vllo modo tranſire in mutationem inſtantaneam, ſed contradictionem implicare, quod corpus mutetur de vno loco in alterum tranſeundo per medium in inſtanti. Hæc prius explicanda eſt, deinde probãda: explicatur autem hac ratione. Duobus modis poſſumus excogitare, quod vnum corpus transferatur de vno loco in alterum, vel per ſpatium medium, verum, vel imaginariũ tranſeundo vel non; ſed ita, vt exiſtens in vno loco, vel habẽs vnum, vbi, ponatur à Deo in alio, nec relinquendo primum, nec percurrẽdo medium pro acquirendo alio, ſed ſic eum de nouo accipiẽdo, ac ſi tunc fieret à Deo in eo. duo ergo aſſerimus. Primum, quod non poſſit primo modo transferri corpus ab vno loco in alterum in inſtanti, etiam per potentiam ſupernaturalem, ſed implicare contradictionem. Secundò, probabile eſſe, quod poſſit transferri ſecundo modo, ſed quia talis translatio nõ eſſet propriè mutatio, ideò abſolutè dicẽdum eſſe, quod motus localis non poſſit in mutationem inſtantaneam tranſire: & propterea, neque vllo modo fieri in inſtanti.

Probatur primũ, quia vt diximus, & probauimus in 4. libr. agentes de vacuo, motus localis per vacuum non fieret in inſtanti, ſed neceſſariò in tempore, quia licet nulla eſſet reſiſtentia extrinſeca ex parte medij, eſſet tamẽ intrinſeca ex parte mobilis & ſpatij, veri quidem, vel imaginarij, ex parte quidem corporis ratione ſuæ extenſionis, quia repugnat ad idem punctum ſpatij ſimul peruenire partes poſteriores corporis cum prioribus, ſed neceſsè eſt has prius peruenire, vbi autem prius, & poſterius reperitur, neceſsè eſt ſucceſſionem temporis reperiri, & ideò motus non poteſt fieri in inſtãti. Ex parte autem ſpatij, quia non poteſt mobile, ſiue ſit diuiſibile, ſiue indiuiſibile il- 65

Digitized by Google

le illud pertranſire per motum, & ſimul totum occupare, cum non ſit vllo modo proportionatum toti ſpatio, nec in toto ſimul eſſe poſsit, ſed neceſſe eſt aliquid eius de nouo occupare, vel alicui eius præſens eſſe, & aliud relinquere, vel deſinere ei eſſe præſens, alioqui nunquam mouebitur, ſed quietum erit, ſi nihil de nouo acquirat, aut deſinat, quod patet in alteratione, & augmentatione non eſſe neceſſarium, ſed poſſe corpus ſimul acquirere totam latitudinem qualitatis, & totã ſimul amittere: ſed ſpatium acquirere, & relinquere per partes, conſtat non poſſe fieri in inſtanti, ſed neceſſariò ſucceſsiuè; ergo implicat contradictionem, quod motus localis corporis tranſeuntis per medium in mutati-
66 onem inſtantaneam tranſeat, vel in inſtanti fiat. Probatur ſecundò, quia de eſſentia motus localis duo ſunt, nempè, quod inter duos terminos verſetur, à quo & ad quem, & quod mobile vnum relinquat & acquirat aliud, quia ſi in termino à quo permaneat, non mouebitur, ſed ſolum per quandam extenſionem acquirere poterit maiorem locum, ſicut acquirit corpus, dum augetur; neceſſe eſt ergo eũ relinquere, ſed non poteſt totum ſimul relinquere, & totum aliud ſimul acquirere tranſeundo per modum, quia non poteſt eſſe præſens ſimul medio & extremis per motum, ſi acquirens vnum extremum debet relinquere aliud, atq; etiam medium, eadem ratione conſtat non poſſe ſimul relinquere; ergo repugnat moueri de extremo ad extremũ per medium in inſtanti.

Explico ſecundum, quod non tranſeundo per medium poſsit idem corpus transferri de vno loco ad alterum, quod non eſt ſic intelligendum, vt ſimul ſit in vtroque, nam ſi ita fiat, non dicetur propriè transferri ab vno in alterum, quia tranſitus non eſt, vbi nihil deſeritur: ſed ſolum eſſet poni in duobus locis ſimul per diuinam potentiam, vel duas præſentias, vel vbi ſimul habere, quod ſine motu locali, imò ſine mutatione propria intelligitur. Ita ergo intelligendum eſt, vt vnum totaliter deſerat, & acquirat totaliter aliud in eodem inſtanti, quod adhuc non ita cenſetur poſsibile, vt in vno inſtanti eſſet in termino à quo, & in alio in termino ad quem, quia duo inſtantia immediata non poſſunt dari, ſed ita videtur poſſe fieri, vt in toto tempore præcedenti fuerit in termino à quo, & in inſtanti terminatiuo eiuſdem temporis acquirat terminum ad quem, quod non videtur continere manifeſtam repugnantiam, & ideò non videtur negandum diuinæ omnipotentiæ. Et hoc modo intelligi debent ſancti Patres, dum concedunt corporibus beatorum, quod in momento poſsint ſe transferre de vno loco ad alterum, videlicet D. Auguſt. in Enchirid. capite nono, & D. Bernard. ſermone 4. in feſto omnium Sanctorum. Quod verò D. Thom. 1. part. quæſtione 53. articulo 2. aſſerit poſſe Angelum moueri de extremo ad extremum non tranſeundo per medium; corpus verò non poſſe, naturaliter hoc intelligendum eſt, ſicut naturaliter intelligitur illud, ſed per diuinam potentiam concedendum videtur corpori, quod naturaliter conceditur Angelo. Et denique dum Ariſtoteles negat, motum poſſe fieri in inſtanti, de ipſo loquitur cum ſua ſucceſsione, quæ cum ſit quaſi naturalis proprietas eius, non potuit Ariſtot. cognoſcere, quod per ſupernaturalem potentiam poſsit eſſe, ſine illa, vel tranſire in mutationem inſtantaneam, ſed fortè putauit implicare contradictionem, quod in inſtanti fiat, vel certè, quod ego verius puto, de motu locali præſertim loquitur, vt exempla eius oſtendunt, de quo nos quoq; concedimus

Ooo eſſen-

poſitio vniuerſalis talis eſt. Quod mutatum eſt in aliquem terminum, cum primum in eum mutatum eſt, in eo dicitur eſſe. Quod primò explicandum eſt, deinde probandum: explicatur autem ſic. Quod mutatur, ab vno in alterum tranſit, illud deſerit, & hoc acquirit; ergo cum primum verum eſt mutatum eſſe in illud, verum erit ipſum acquiſiſſe, & ideò in eo eſſe, vt ſi ab albo in nigrum mutetur corpus, cum primum verum eſt mutatum eſſe in nigrum, verum erit nigrum eſſe. Dicitur autem, cum primum mutatum eſt in illud, & non ſolum, cum mutatum eſt, quia contingere poteſt, poſtquam mutatum eſt tempore ſequenti mutationem
71 eius ad alium terminum tranſiſſe, & in primò eſſe deſiijſſe, ſed cum primum verum eſt mutatum eſſe in illo, neceſſe eſt ſub eo eſſe. Quod probat in mutationibus, quia cum primum mutatum eſt aliquid per generationem: verum eſt receſſiſſe à termino à quo; ergo cum primum mutatum eſt aliquid per generationem, verum eſt, quod à non eſſe receſſerit; ergo neceſſariò verum eſt, quod acquiſierit eſſe, quia eſſe, & non eſſe opponuntur contradictoriæ, ideò non habent medium, ſed eſſe eſt terminus generationis; ergo neceſſe eſt ſub eo eſſe.

Secunda propoſitio vniuerſalis eſt. Id in quo primò mutatum eſt, id, quod mutatum eſt, indiuiſibile debet eſſe, hoc eſt, duratio, in qua primò verum eſt dicere, quod mobile mutatum ſit: indiuiſibilis neceſſariò erit, nempe inſtans, & non tempus. Probat hac ratione: ſi duratio, in qua verum eſt dicere, quod primò mutatum ſit corpus: diuiſibilis ſit, vel in ſingulis partibus eius verum eſt mutatum eſſe, vel in altera tantum, vel in neutra, non in ſingulis, quia ſi in ſingulis mutatum eſſet; ergo non primò in omnibus, nec primò in tota, & eadem ratione non in altera, quia cum ſit diuiſibilis: primò mutatum eſſet in prima eius parte, & ideò non in tota primò. Et tandem, quod non in neutra euidens eſt, quia cum præſupponamus in ea eſſe mutatum, repugnat in nulla eius parte mutatum eſſe.

His ſuppoſitis docet ex parte finis dari primum mutatum eſſe motus, quod ſit terminus, vel extremum eius, & primum non eſſe eiuſdem motus in quo verum ſit dicere, nunc primò mobile eſt in termino ad quem motus, quem conſecutus eſt, & immediatè ante non erat in eo, ſed ad eum mouebatur, vt ſi corpus graue moueatur ab aere ad terram, verum ſit dicere: dum ad terram peruenit, nunc primò eſt in terra, & immediatè ante non erat in ea, ſed ad eam mouebatur. Probat autem, quod dari debeat, hoc argumento. Omne continuum habet terminum indiuiſibilem: vltra quem non procedit extenſio eius, ſed in quo finitur, & in quo verum eſt dicere, hoc indiuiſibile non eſt continuum, ſed quod immediatè præcedit illud: continuum eſt, vt linea extremum punctum, ſed motus eſt continuum quoddam; ergo habet terminum indiuiſibilem, vltra quem non procedit, verum ergo erit in eo dicere nunc primò mobile eſt in termino, & immediatè ante non erat, & nunc primò non eſt motus, & immediatè ante fuit. 71

Ex parte verò principij negat habere primum mutatum eſſe, à quo incipiat. Probat ex parte mobilis, de quo certum eſt eſſe diuiſibile, & ideò neceſſe, vt prima pars eius prius pertranſeat primam partem ſpatij, deinde, alia, & alia; ſi ergo datur prima pars motus, vel primum mutatum eſſe, ſit illa, per quam prima pars mobilis pertranſit primã partem ſpatij, & cum illa ſit diuiſibilis, prius medietas eius pertranſibit primam partem ſpatij, & prius etiam medietas illius 73

medietatis,quam tota,& ſic in infinitum; ergo ſicut non datur prima pars mobilis pertranſiens, ita nec dabitur prima pars motus,vel primum mutatum eſſe à quo incipiat,ſed ante quamlibet partem motus dabitur mutatum eſſe,& ante quodlibet mutatum eſſe alia pars motus in infinitum.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mutatur, in tempore mutatur,&c.

Breuis expoſitio Text.

74 Explicatis principio, & fine motus, quæ per indiuiſibilia ita explicantur,vt ex parte finis habeat primum indiuiſibile,quo terminetur, ex parte verò finis nullum habeat, à quo incipiat,agit iam Ariſtoteles de ordinatione partium motus ex parte principij, & hoc eſt intentum huius capitis,quod in duas partes diuiditur,in prima docet, & probat ſic ſe habere partes motus verſus principium, vt non detur prima, ſed quamlibet præcedat indiuiſibile eiuſdem motus, quod vocatur mutatum eſſe. In ſecunda,docet etiam,& probat,quod cum non detur primum mutatum eſſe, à quo motus incipiat, vt in præcedentibus probauit, neceſſe ſit quodlibet mutatum eſſe motus, præcedere aliquam partem eiuſdem motus. Vt probet primum ſupponit,quod quidquid mouetur primò, & adæquatè in tempore aliquo, mouetur in qualibet
75 parte illius temporis. Primò, & adæquatè dicit, quia quando aliquid mouetur ſolum inadæquatè,hoc eſt, non ratione totius,ſed alicuius partis, non eſt neceſſarium in qualibet parte illius temporis moueri,vt quod in hac hora moueri dicitur,quia in aliqua parte eius mouetur, non eſt neceſſarium moueatur in qualibet parte eiuſdem horæ,quia non mouetur in tota hora primò & adæquatè, hoc eſt,ratione totius horæ, ſed inadæquatè ratione partis. His ſuppoſitis probat non dari primam partem motus verſus principium,ſed quamlibet partem præcedere mutatum eſſe hoc argumento. Motus ita proportionatur tempori, & ſpatio, ſupra quod ſit,vt ſi per totam horam mouetur corpus per totum ſpatium, in ſingulis medietatibus eiuſdem horæ moueatur per ſingulas medietates eiuſdẽ ſpatij, ſumpta igitur poſteriori medietate ſpatij,verum erit ante illam fuiſſe mutatum in priori, & ita ſumpta medietate illius medietatis in infinitum,cum diuiſio ſpatij,temporis,& motus in infinitum procedat,quare ſicut neceſſe eſt, quamlibet partem ſpatij præcedere indiuiſibile eius & quamlibet partem temporis inſtans, ita erit neceſſarium, quamlibet partem motus præcedere indiuiſibile eiuſdem motus,quod eſt mutatum eſſe, & ideò non dari primam. In ſecunda parte docet,quod cum non detur primum muta- 76
tum eſſe,à quo incipiat motus, quod eſt non dari primum indiuiſibile motus à quo incipiat:neceſſe ſit, ante quodlibet mutatum eſſe eius dari partem aliquam motus. Quod ſic probat. Motus propriè ſumptus ſit in tempore, ſed quodlibet tempus eſt diuiſibile in infinitum; ergo ſicut ante quamlibet partem temporis præcedit inſtans, per quod coniungitur cum parte præcedenti, ita ante quodlibet inſtans præcedit pars temporis,quam copulat cum altera, ſed motus diuiditur ad diuiſionem temporis;ergo ſicut quamlibet eius medietatem poſteriorem præcedit mutatum eſſe eam coniungens cum priori medietate,eadem ratione eſt neceſſarium, ante quodlibet mutatum eſſe præcedere medietatem aliquam motus,

quæ

quæ coniungatur ab eo cùm alia medietate ſequenti. Et diuiſio ſingularum partium motus in duas medietates procedit in infinitum ; ergo ſemper datur aliqua pars motus præcedẽs mutatum eſſe eius, per quod cùm ſequenti medietate coniungatur.

QVAESTIO VNICA.

An detur primum indiuiſibile, à quo incipiat motus, & vltimum, in quo deſinat.

77 LIcèt Ariſtoteles expreſsè docuerit, & probauerit, nec dari primam partem motus, nec etiã primum indiuiſibile, quod vocatur mutatum eſſe, à quibus incipiat, & de prima parte euidens ſit, & ab omnibus recipiatur eius ſententia, quia cum quælibet pars motus ſit diuiſibilis, repugnat dari aliquam, cuius poſteriorem medietatem non præcedat prior in infinitũ. Sed de indiuiſibili videtur difficilis, & propterea non recipitur ab omnibus. Sed eſt prima opinio aliorum omninò ei contraria, concedens cuilibet motui primum mutatum eſſe ex parte principij, quod ſit initium eius, ſicut ei concedit Ariſtoteles vltimum, quod ſit finis, vel terminus, ita Themiſtius capite præſenti, textu 48. Valleſius controuerſia 46. ad Tyrones. Probatur primò, quia quodlibet continuum habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extẽſio, & vltra quos non procedit, ſed motus eſt continuum quoddam; ergo habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extenſio, nempe terminum à quo, & ad quem, ſed terminus ad quem ſecundum Ariſtotelem eſt vltimum mutatum eſſe, in quo deſinit motus; ergo terminus à quo debet eſſe primum mutatum eſſe, à quo incipiat, ſicut linea non ſolum habet extremum punctum in quo deſinit longitudo eius, ſed etiam primum, à quo incipit. Secundò, omne finitum clauditur extremis omni ex parte, ita vt ſi ex parte aliqua careret extremo, ex ea eſſet infinitum, ſed motus eſt finitus tam ex parte principii, quam ex parte finis; ergo ſicut habet extremum ex parte finis, in quo deſinit, ita debet habere aliud tale extremum ex parte principij, à quo incipiat. 78 Probatur euidenter paritas rationis finis, & principij. Quia ſi ex parte principii non haberet vltimum mutatum eſſe, in quo deſineret, infinitum foret ex ea parte; ergo ſi non habeat primum mutatum eſſe ex parte principii, à quo dicatur incipere, cum nec habeat primam partem, non habebit initium, & ita erit æternum ex hac parte. Probatur conſequentia, quia præter partem, & indiuiſibile, non eſt aliud principium excogitabile.

Secunda opinio diſtinguit duplicem motum, vnum, qui incipit à contrario in contrarium, vt à frigore ad calorem, ita vt dum moueri incipit corpus, nihil habeat illius qualitatis, quam acquirit per motum, ſed ſolum contrariam. Alterum, qui non incipit à contraria qualitate, ſed ab aliquo gradu eiuſdem, quam intendit acquirere per motum, & talis eſt motus intenſionis, talis etiam motus augmentationis, qui à minori quantitate incipit acquiſita per alium motum, & in maiorem tendit, talis eſt etiam communiter motus localis, quia ſemper corpus incipit moueri ab aliquo vbi, quod acquiſiuit per alium motum. Hac diſtinctione præſuppoſita aſſerit hæc opinio, quod motus, qui immediatè incipit à contrario, vt dum corpus incipit moueri à frigore in calorem, non habet primum mutatum eſſe, à quo incipiat, cum neq; aliquid habeat qualitatis, ad quam moue-

quenter entitas, natura, & modus eſſendi partium, & indiuiſibilium, quibus continuantur conſiſtit in ſucceſſione, fluxu, & tranſitu, ita vt nullam habeant partem permanentem, nec vllum indiuiſibile permanens, ſed ſicut partes tranſeunt, ſic etiam indiuiſibilia, quibus continuantur & terminantur.

82 Vnde ſequitur, quod ſicut partes motus calefactionis, nō ſunt partes caloris; ſed quibus acquiruntur partes caloris, & ideò diſtinguuntur à partibus caloris, non ſolum realiter, ſed natura, & modo eſſendi, quia partes caloris ſunt permanentes, & partes calefactionis ſucceſſiuæ, eodem modo indiuiſibilia motus calefactionis nō ſunt indiuiſibilia caloris, ſed diſtincta ab eis, non ſolum realiter, ſed ſecundum diuerſam naturam, & modum eſſendi, quia indiuiſibilia caloris habent naturam, & eſſe permanens, ſicut partes eiuſdem caloris, quas copulāt, vel terminant, indiuiſibilia verò motus habent naturam, & eſſe in ſucceſſione, fluxu & tranſitu conſiſtens. Ex quo ſequitur euidenter, quod ſicut nulla pars motus permanere poteſt, ita non poteſt permanere vllum indiuiſibile eius continuatiuū, vel terminatiuum, ſed deſinentibus partibus, & toto ipſo motu tranſeunte, omnia indiuiſibilia eius, continuatiua, & terminatiua tranſire cum eo, ac deſinere eſſe, quia repugnat indiuiſibilia hæc à partibus ſeparari, ſicut repugnat ſeparari alia indiuiſibilia permanentia ſiue terminatiua, vel continuatiua à ſuis continuis.

83 Ex quibus primò infero; quod indiuiſibilia motus calefactionis non ſunt indiuiſibilia caloris, nec indiuiſibilia motus localis ſunt præſentiæ, vel vbi indiuiſibilia, ſed hæc potius ſunt indiuiſibilia formæ, vel termini, qui acquiritur per motum, à quibus indiuiſibilia motus diſtinguuntur ex natura rei, ſicut diſtinguitur motus ipſe à termino, diſtinguuntur etiam natura, & modo eſſendi ſucceſſiuo, & permanente, ideò ſolum appellari poſſunt indiuiſibilia termini mutata eſſe motus appellatione nimis materiali, quia mutata eſſe motus, potius ſunt id, per quod fiunt, & acquiruntur indiuiſibilia termini. Secundò infero partes motus aut motum ipſum non continuari, nec terminari per indiuiſibilia termini, quia repugnat entitatem permanentem cōtinuare, vel terminare entitatem ſucceſſiuam, atque fluentem, ſed terminantur, & continuātur mutatis eſſe factis cum partibus eiuſdem motus, per quæ eadem indiuiſibilia terminorum fiunt. Infero tertiò, quod tranſeunte motu, ſicut nulla pars eius permanet, nec permanere poteſt, ita nec vllum eius indiuiſibile, aut mutatum eſſe, continuatiuum, aut terminatiuum, licet permaneat aliquando terminus acquiſitus cum ſuis indiuiſibilibus. Itaque cum primum verum eſt mobile eſſe in termino ad quem, tunc primò verum eſt motum non eſſe, neque vllam eius partem, aut vllum indiuiſibile continuatiuum, ſed ſolum terminatiuum, quod deſinit ſtatim poſt idem inſtans, ita vt ſit verum dicere, nunc primò eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quia erit quies priuatiua, cum qua permanere repugnat, 48 cum ſit aliquid motus præcedentis, & cū ſit modus eius terminans totam eius extenſionem, repugnat permanere ſeparatū à motu, quia ſeparatum à motu repugnat exercere actuale officiū terminandi, in quo conſiſtit eius eſſentia, & cum ſit modus eiuſdem motus, repugnat exiſtere ſeparatum ab eo.

Ex hac doctrina colligitur hoc argumentum, quo efficaciter probatur ſententia Ariſtotelis, & communis, & oſtenditur deceptio aliarum opinionum, præſcitum

Digitized by Google

poris, nec primum inſtans, nec dari poteſt, ſolum ergo poſſunt incipere ſucceſſiua per initiatiuum extrinſecum, in quo verum ſit dicere nondum eſſe, ſed immediatè poſt, hoc eſt, in tempore proximè ſequenti futura eſſe, ſecundum primam partem æqualem, non tamen ſecundum primam proportionalem, quam habere non poſſunt, cum ſint diuiſibilia in infinitum. Sufficit autem habere terminum extrinſecum, vt incipere dicantur, & non eſſe ab æterno, cum in illo extrinſeco verum ſit, nondum eſſe. Et quod gradus vltimus, vel vbi acquiſitum per motũ permaneat, à quo poteſt incipere motus ſequens, vt arguit ſecunda opinio impertinens eſt, quia gradus ille, vel vbi non eſt indiuiſibile alicuius motus, ſed termini per motum acquiſiti. Nec illud vbi, quod cadauer canis mortui in medio aſcenſu acquiſiuit per generationem, poteſt eſſe primũ indiuiſibile motus deorſum, quia ad talem motum non pertinet, nam cum omnes partes eius præcedat, repugnat poſt partem eius fluere; ergo repugnat eſſe, quia indiuiſibile motus non habet aliud fieri, nec alio modo eſſe poteſt in rerum natura, niſi fluendo poſt partem motus, propterea enim appellatur mutatum eſſe, ſolum eſt ergo illud vbi initiatiuum extrinſecum motus ſequentis, à quo incipit per vltimum ſui non eſſe, ſicut cæteri motus.

TRACTATVS DE MODO INCIPIENDI RERVM OMNIVM PERMANENtium, quam ſucceſſiuarum, tam ſpiritualium, quam corporearum.

89 DVO ſunt modi incipiendi rerum, & duo alij deſinendi ex doctrina Ariſtotelis deducti, & ab vniuerſa ſchola recepti. Primus modus incipiendi appellatur primum eſſe, in quo verum eſt dicere, nunc primò res eſt, & immediatè ante non erat, quia eſt primum inſtans, in quo res habet eſſe, quod in tempore immediatè præcedente non habebat. Secundus vocatur vltimum non eſſe, quia eſt vltimum inſtans, in quo res non eſt & in tempore ſtatim ſequenti poſt illud inſtans erit, & ideò in eo verum eſt dicere, nunc vltimò res non eſt, & immediatè poſt erit. Prius modus deſinendi appellatur primum non eſſe, quia eſt primum inſtans in quo verum eſt dicere, nunc non eſt res, ſed immediatè ante hoc inſtans habuit eſſe. Secundus modus deſinendi vocatur vltimum eſſe, quia eſt vltimum inſtans, in quo res habet eſſe, & in tempore ſtatim ſequenti nõ erit. Et iſti quatuor modi incipiendi, & deſinendi accommodantur quibuſcunq; rebus, non ſolùm corporeis, ſed ſpiritualibus, nec ſolis ſubſtantiis, etiam accidentibus, nec eſt poſſibile dari alios.

Modus incipiendi, & deſinendi rerum ſucceſſiuarum.

A Rebus ſucceſſiuis tanquam à notioribus ac facilioribus incipientes dicimus incipere per vltimum non eſſe, & deſinere per primum non eſſe, vt motus, & tempus, in quibus conueniunt omnes, & ratio vtriuſque eſt manifeſta, quia motus, & tempus cum ſuis partibus habent eſſe ſucceſſiuum, ſecundum prius & poſterius, ſed ſucceſſio prioris & poſterioris non reperitur in momento, vel in indiuiſibili propter extenſionem, quàm ha- 90

 bet;

Digitized by Google

bet; ergo nec motum habet eſſe in inſtanti, ſicut neque vllum continuum habet eſſe in aliquo indiuiſibili, nam non reperitur in puncto. Vnde ſequitur non eſſe verum dicere in principio motus, nunc eſt motus, & immediatè ante non erat, ſed potius, nunc non eſt, & immediatè poſt hoc erit, quia non eſſe, cum ſit negatio, habet modum indiuiſibilem, & ideò poteſt eſſe in inſtanti, licet eiuſdem rei in inſtanti eſſe non poſſit. Et eadem ratione in fine motus non eſt verum dicere, nunc eſt motus, & immediatè poſt nô erit, quod eſt deſinere per vltimum eſſe, ſed potius, nunc non eſt, & immediatè ante fuit. Et eiſdem modis incipit, & deſinit quies, quæ cum non ſit entitas poſitiua, ſed priuatio motus, eodem modo intelligimus habere eſſe ſucceſſiuum, & quaſi fluens ſecundum rationem prioris, & poſterioris, & ideò eundem modum habet incipiendi, & deſinendi, ac motus. Sed quies duobus modis accipitur, priuatiuè, & negatiuè, & illa eſt propria eius acceptio, hæc verò impropria, & ſecundum illam dicitur priuatio motus, & cum oppoſita ſint in eadem menſura, quies hoc modo ſumpta non poteſt eſſe in inſtanti, ſed ſolum in tempore, & ideò nec incipit per primum ſui eſſe, nec deſinit per vltimum ſui non eſſe, ſicut nec motus, ſed incipit per vltimum non eſſe, & deſinit per primum non eſſe ſicut motus, negatiuè verò idem eſt, quod non motus, & ideò in quocunque inſtanti, & in quocunq; mutato eſſe motus dicitur mobile quieſcere negatiuè, & impropriè, quia verum eſt in eis non moueri, propriè verò ſumpta quies non eſt in inſtanti, ſed in tempore, quia ſolum eſt in menſura in qua poteſt eſſe motus: cum ſit priuatio eius: propterea quies negatiuè ſumpta eodem modo incipit, & deſinit ac indiuiſibilia motus, & temporis,

91

de quibus ſtatim dicetur, & quæ de ſucceſſiuis dicta ſunt, quantum ad modum incipiendi, & deſinendi, intelligenda ſunt, de rebus per motum, & ideò in tempore productis, in quantum ſic producuntur.

Quomodo incipiant, & deſinant indiuiſibilia continuatiua & terminatiua ſucceſſiuorum, vt inſtantia temporis, & mutata eſſe motus.

INdiuiſibilia continuorum (vt ſuperius dicebamus) eundem modũ eſſendi habent, ac partes, & continua, quas copulant, & terminant, ita vt permanentia ſint in permanentibus, & in ſucceſſiuis ſucceſſiua, non quod partes fluentes habeant, quia indiuiſibilia prorſus ſunt, ſed quia partes fluentes copulant, & terminant, ſed quia ſicut partes ipſæ non permanent, ſed mox tranſeunt, ita indiuiſibilia motus, & temporis ſtatim cum eis tranſeunt, ideò ſpecialem, & diuerſum modum incipiendi, & deſinendi habent, ac indiuiſibilia permanentium, & diuerſum quoque ab eiſdem continuis ſucceſſiuis, & eorum partibus, quas copulant, & propterea in particulari agimus de illis. Dupliciter autem ſumi poſſunt: primò, per ſe, & in particulari, atque diſtinctè, vt ſi de hoc, vel illo ſignato loquamur. Secundò, non per ſe, nec diſtinctè, ſed quaſi confuſa quadam ratione, vt multa, vel infinita includuntur in qualibet parte motus, vel temporis incipiente, aut deſinente, nam ſicut partes non poſſunt eſſe ſine indiuiſibilibus, quibus continentur, ſic etiam non poſſunt incipere, vel deſinere ſine illis. Vnde neceſſe eſt deſinentibus, & incipientibus partibus indiuiſibilia quoque incipere, & deſinere, ſed confuſè, & quaſi ſimul accepta, non diſtinctè, nec in particulari hoc, vel illud. De illis igitur hoc modo 92

ſumptis dicimus incipere per primũ ſui eſſe,& deſinere per vltimum eſſe. In quo etiam conueniunt omnes,quia ratio vtriuſque eſt manifeſta, ratio quidem inceptionis, quia indiuiſibilia hæc partibus carent,& ideò totum ſuum eſſe ſimul eſt,
93 quare dum incipiunt eſſe, verum eſt dicere,nunc eſt mutatum eſſe, vel nunc eſt inſtans,& immediatè ante non fuit,quod eſt incipere per primum ſui eſſe. Ratio verò deſitionis, quia deſinunt ad inceptionem partis motus ſequentis, quæ cum ſit ſucceſſiua, incipit per vltimum ſui non eſſe,ita vt verum ſit de ea dicere,nunc non eſt pars motus ſequens, & immediatè poſt erit; in eodem ergo inſtanti,in quo verum eſt dicere, nunc eſt mutatum eſſe,& immediatè poſt nõ erit, verum eſt etiam dicere de parte motus immediatè ſequenti, nunc non eſt, & immediatè poſt erit, ſed incipiente parte motus immediata deſinit neceſſariò mutatum eſſe eam immediatè præcedens;ergo verum erit de eo dicere, nunc eſt, & immediatè poſt non erit,quod eſt deſinere per vltimum ſui eſſe; vnde cum hæc indiuiſibilia indiuiſibilem quoq; habeant durationem inſtans,idem inſtans ſimul eſt primum eſſe eorum,& etiam vltimum eſſe,quia vtrumq; eſt verum in eo, nempe quod nunc primò ſit mutatum eſſe,& immediatè ante non fuerit,&etiam quod nunc vltimò ſit,& immediatè poſt iam non ſit.

94 Et ſi dicas indiuiſibilia hæc habere totum ſuum eſſe ſimul,& ideò incipere per primum ſui eſſe,ſed etiam habere ſuum non eſſe ſimul,cum non ſit minus indiuiſibile,non eſſe, quam eſſe;ergo ſicut verum eſt dicere,nunc primò eſſe,& immediatè ante non fuiſſe, ita etiam erit verũ dicere,nunc non eſſe,& immediatè ante fuiſſe,quod eſt deſinere per primum non eſſe;quare falſum erit,quod per vltimum ſui eſſe deſinant. Reſpondeo verum eſſe quod non eſſe horum indiuiſibilium per ſe ſit indiuiſible, & totum ſimul;vnde ſi per ſe deſineret, & non ad inceptionem alterius,deſineret per vltimum eſſe, ſed quia ex propria imperfectione habet nõ incipere,nec deſinere per ſe,ſed incipere poſt partem priorem, & ante poſteriorem, vt ſic poſſit vtramq; copulare,& deſinere ad inceptionem partis ſequentis, quia ſimul eſſe cum ea repugnat, in eadem menſura debet habere naturaliter ſuum non eſſe,in qua habet ſuũ eſſe pars, quæ immediatè ſequitur,quæ cum ſit ſucceſſiua,habet ſuum eſſe in tempore, & ideò etiam indiuiſibile debet habere in eodẽ tempore ſuum non eſſe. Quare ſicut de parte ſequenti non eſt verum dicere, 95
quod nunc ſit, ſed quod nunc non ſit, & immediatè poſt ſit futura, ita etiam de non eſſe indiuiſibilis non eſt verum dicere,quod nunc ſit,ſed quod nunc non ſit, ſed immediatè poſt,& ſi nunc non eſt eius non eſſe, verum erit,quod nunc ſit eius eſſe, & immediatè poſt non ſit eius eſſe,ſed eius non eſt, quod eſt idem, ac verum eſſe,quod nunc ſit indiuiſibile, & immediatè non ſit, id eſt, quod nunc habeat eſſe,& in tempore ſtatim ſequenti habeat ſuum non eſſe, quod eſt deſinere per vltimum, & non poſſe deſinere per primum non eſſe, quia cum habeat ſuum non eſſe in eodem tempore, in quo habet ſuum eſſe pars motus ſequens, ſicut de hac non poteſt eſſe verum,quod nunc ſit, ita nec de mutato eſſe,quod nunc non ſit, & propterea repugnat ei deſinere per primum ſui non eſſe, licet incipiat per primum ſui eſſe.

Quonam modo producantur indiuiſibilia motus & temporis. 96

SED iam,quod modos incipiendi, & deſinendi horum indiuiſibiliũ motus

Digitized by Google

& temporis,quæ dicuntur mutata eſſe,& inſtãtia explicuimus;neceſſe eſt modum explicare,quo producuntur, vt ratio eorum melius intelligatur,an videlicet per partem motus ea præcedentem producantur, vel ipſamet mutata eſſe motus ſint actiones inſtantaneæ ſuccedẽtes partibus motus, quibus actionibus indiuiſibilibus copulantur partes eiuſdem motus & per quas actiones inſtantaneas producũtur indiuiſibilia termini, vt indiuiſibilia qualitatis, per quæ continuantur gradus intenſionis,& extenſionis,ac partes eorundem graduum, & quod de mutato eſſe inquiritur,de inſtantibus etiam temporis intelligendum eſt.

Prima opinio Modernorum tenet indiuiſibilia hæc non eſſe aliquid productũ per partes motus,ſed eſſe diſtinctas quaſdam mutationes inſtantaneas ſuccedẽtes partibus motus,per quas continuantur & per quas etiam producuntur indiuiſibilia termini,qui acquiritur per motum: vt mutata eſſe motus localis eſſe mutationes locales,quibus continuantur partes eius,& per quas producuntur indiuiſibiles præſentiæ,vel indiuiſibilia, vbi, quibus continuatur tota latitudo diuiſibilis,vbi,per totum motum acquiſiti, & partes eius. Probatur, quia mutata eſſe ſuccedunt vni parti,& præcedunt aliam, ſed per neutram produci poſſunt; ergo nec per motum:quare neceſſe eſt dicere, quod producta non ſint, ſed productiones potius indiuiſibilium, quibus continuantur partes motus. Probant minor; quia non poſſunt produci per partem ſequentem nondum exiſtentem, nec per partem præcedentem iam non exiſtentem,ſed tranſactam; ergo per nullam. Probatur conſequentia,quia per id, quod non eſt actu,non poteſt aliquid reale in actu produci,ſed indiuiſibilia hæc ſunt realia,& actu exiſtentia; ergo impoſſibile eſt,quod per partes motus producantur,vel per motum ipſum.

Noſtra ſententia oppoſita eſt,quod in- 97
diuiſibilia hæc non ſint mutationes inſtantaneæ diſtinctæ à motu,ſed quod per partes motus præcedentes producantur ab agente,& his medijs indiuiſibilia termini,& eodem modo indiuiſibilia temporis mediis partibus eiuſdem motus, & temporis præcedentibus. Probatur duplicatione, prima ex natura eorundem indiuiſibilium ac partium,quas continuant,vel terminant,ſecundò ab inconuenienti,partes motus,& temporis ſecundum proprium modum eſſendi ſunt continuæ,ita,vt repugnet eſſe in rerum natura,niſi ſint continuæ, vel terminatæ; ergo nec fieri poſſunt à mobili, vel agente,niſi continuæ,vel terminatæ, ſed continuantur & terminantur per indiuiſibilia;ergo repugnat fieri, quin ſimul fiant cum eis indiuiſibilia, ſed partes motus non fiunt per aliam actionem diſtinctam ab ea,quem includit motus;ergo neq indiuiſibilia, niſi per eandem. Probatur conſequentia,quia per eandem actionem debet fieri illud,ſiue quo res facta nullo modo fieri poteſt nec eſſe, vt multis exemplis probari poteſt; ergo non eſt conforme naturæ horum continuorum, nec horum indiuiſibilium, quod ſint diſtinctæ actiones, ſed potius, quod per eandem fiat,partes quidem per ſe primò indiuiſibilia verò ex conſequenti. Secundò probatur,quia indiuiſibilia hæc,(vt Moderni oppoſitam opinionem defendentes concedunt) non ſunt res, ſed modi partium,quus copulant vel terminant,& ita neceſſariò eis coniuncti, vt contradictionem inuoluat ſine illis eſſe,vel produci,aut modos ipſos ab eis eſſe ſeparatos,ſed res cum ſuo modo ſic neceſſariò eam comitante fit per eandem actionem; ergo indiuiſibilia hæc per eandem actionem

nem

Digitized by Google

nem fiunt ac partes motus, vel vt propriꝰ loquamur, non fiunt, ſed ſunt quaſi factiones, aut cauſationes termini. Quod
98 probatur de indiuiſibilib. temporis ſuppoſita diſtinctione ex natura rei temporis à motu, ex qua ſequitur inſtantia temporis etiam eſſe diſtincta ex natura rei à mutatis eſſe motus, ſed euidens eſt de inſtantibus, quod non ſint actiones diſtinctæ à motu, ſed quod medio motu producantur cum partibus temporis; ergo nec mutata eſſe erunt mutationes inſtantaneæ, ſed cum partibus motus producentur per eandem actionem, vel potius efficient cum eo vnam productionem termini continuam. Probatur tandem ab inconuenienti, nam indiuiſibilia hæc ſunt entitates reales diſtinctæ inter ſeſe, & à motu; ergo ſi ſint actiones diſtinctæ dabuntur in quolibet motu actiones realiter diſtinctæ actu infinitæ, & entitates reales actu infinitæ, & cum actiones, & paſſiones ſint entia prædicamentalia, dabuntur indiuidua prædicamentalia actu infinita, quæ non ſunt vllo modo admittenda ſine euidenti neceſſitate in caſu præſenti non occurrente.

99 Nam ad argumentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt minor, aſſerens in momento, in quo eſt mutatum eſſe non exiſtere partem præcedentem, nec ſubſequentem motus, nam de exiſtentia ſimultanea verum eſt, de ſucceſſiua falſum, quia licet partes motus, vel temporis non ſint adæquatè in menſura indiuiſibili inſtantis, vel mutati eſſe, verum tamẽ eſt realiter fluere, & ideò realem fluxum earum eſſe in rerum natura. Probatur efficaciter, quia verum eſt inſtans temporis, vel mutatum eſſe motus realiter, & actualiter continuare partem poſteriorem cum priori, ſed realis & actualis continuatio præſupponit neceſſariò realem exiſtentiam continuatorum; ergo neceſſe eſt vtramque partem exiſtere, non quidem adæquatè in menſura indiuiſibilis continuantis, ſed in ſucceſſione, & fluxu, quia verum eſt fluere, verum vnam alteri ſuccedere, verum continuari fluxum & ſucceſſionem earum per idemmet indiuiſibile actu exiſtens in ſua indiuiſibili duratione, ſic autem eſſe partem motus priorem ſatis eſt, vt ſimul cum ea producatur indiuiſibile, per eandem actionem, vt efficiat cum ea vnam actionem, & mutationem continuatam, & terminatam, quæ ſit productio eiuſdem termini continuati ac terminati.

Explicatur modus incipiendi & deſinendi rerum permanentium materialium.

RES permanentes ſunt in duplici differentia, corporeæ, & ſpirituales, & primò explicandum eſt, quonam modo incipiant, & deſinant res corporeæ, deinde ſpirituales. Et quantum ad modum incipiendi diuerſo modo loquendum eſt, ſecundum diuerſos modos opinandi de terminis intrinſecis, vel extrinſecis, quos poſtulant via generationis. Nam ſi intrinſecum eis concedamus, quod vocatur minimum, quod ſic, dicendum eſt incipere per primum ſui eſſe, ita vt ſit verum dicere nunc, primò res eſt, & immediatè ante non erat. Et huius ratio manifeſta eſt, quia ſuppoſito, quod non poteſt forma ſubſtantialis introduci, niſi in materia tantæ magnitudinis, ita vt in minori non poſſit, ſequitur non prius in medietate eius introduci, quam in tota, ſed ſimul in tota; ſed vbi non eſt prius, & poſterius, non datur duratio temporis, ſed inſtantis indiuiſibilis; ergo in inſtanti introducitur forma, & in inſtanti generatur res, quia verum erit dicere, nunc primò res eſt, & immediatè 100

antè non fuit, quod eſt per primum ſui eſſe incipere. Si verò ſolum eis concedatur terminus extrinſecus paruitatis, qui vocatur maximum, quod non, generatio eorum erit ſucceſſiua, & ideò incipient ad modum ſucceſſiuorum per vltimum non eſſe. Quod etiam eſt manifeſtũ, quia data qualibet magnitudine ſub qua generari poſſunt, neceſsè eſt prius introduci formam ſubſtantialem, ſub medietate magis proxima agenti naturali: quod prius, & fortius agit in proximum, quam in remotum; ſic ergo in medietate proximiori introducitur prius forma, quam in remotiori, & prius etiam in medietate proximiori illius medietatis, & ſic in infinitum, quia in infinitum diuiſibilis eſt 101 materia; ergo ſucceſſiuè ſemper introducitur, quia vbi prius, & poſterius datur, neceſsè eſt durationem temporis intercedere; quare non erit verum dicere in generatione earum, nũc res eſt, & immediatè ante fuit, ſicut nec verum eſt in motu propter ſucceſſionem eius, ſed nũc res non eſt, & immediatè poſt erit, hoc eſt in tempore immediatè ſequenti, introducetur forma, generabitur res, & ſimpliciter erit, quod eſt incipere per vltimum ſui non eſſe, ſicut motus, & ea, quæ per motum fiunt. Nos igitur, qui tenemus viuentia poſtulare terminum paruitatis intrinſecum, hoc eſt minimum, quod ſic, & non viuentia extrinſecum tantum, qui eſt maximum, quod non & conſequenter illa generari in inſtanti, hæc verò per generationem ſucceſſiuam fieri, dicimus illa incipere per primum ſui eſſe, hæc verò per vltimum ſui non eſſe, ſicut motum & ea, quæ per motum fiunt. Quæ autem dicta ſunt de modo incipiendi, & deſinẽdi harum rerum, naturaliter intelligenda ſunt, nam per potentiam Dei abſolutam oppoſitis modis incipere, & deſinere poſſunt, nempe per vltimum non eſſe incipere, & per vltimum eſſe deſinere, vt per ſe eſt manifeſtum.

De modo incipiendi rerum incorruptibilium, & ſpiritualium, atque actionum per quas fiunt, & quas ipſa eliciunt.

INcorruptibilia ſunt in duplici differentia, quædam corporea, vt cœleſtia 102 corpora, alia ſpiritualia, vt Angeli, & anima rationalis, cum quibus numerantur actiones: per quas fiunt, vt creatio, & annihilatio, atque etiam generatio, & corruptio, per quas fiunt res corruptibiles: hæc enim omnia eiuſdem conditionis ſunt quantum ad modum incipiendi, & deſinendi. Conueniunt præterea in eo, quod totum ſuum eſſe ſimul habent, & non per partes, vel per ſucceſſionem prioris, & poſterioris, de quo nemo dubitat. Tertiò conueniunt in modo incipiendi, nam omnes incipiunt, per primum ſui eſſe, quod certum eſt etiam apud omnes, & probatur euidenter ratione, nam ſi totum ſuum eſſe ſimul habent, ergo ſimul eis tribuitur, dum fiunt, quare verum erit de ſingulis dicere, dum incipiunt eſſe, nunc eſt Angelus, vel anima, & immediatè ante non erat, quod eſt incipere per primum ſui eſſe: & eadem eſt ratio de cæteris omnibus. Solum in modo deſinendi poteſt eſſe quæſtio, an ſi Deus annihilaret Angelum, vel animam, deſinerent per vltimum eſſe, ita vt verum eſſet dicere, nunc eſt Angelus, & immediatè poſt non erit; vel per primum non eſſe, ita vt verum foret nunc non eſt Angelus, & immediatè ante non fuit, & inter vtrumque modum deſinendi hæc eſt differentia, quod ſi deſinerent per vltimum eſſe, fieri poſſet, vt ſolum durarent

per

per inſtans, in quo crearentur, vel ſi ſunt operationes per inſtans in quo fiunt, vel eliciuntur, quamuis poſsint iſtæ conti-
103 nuari, ita vt duratio indiuiſibilis earum æquiualeat tempori, & Angelus, ac anima durare in perpetuum. Si verò deſinerent per primum non eſſe, vel operationes ſic deſinunt, neceſſe eſt durare per tempus, vel, quod duratio indiuiſibilis omnium tempori noſtro coexiſtat, & non ſolum inſtanti, quia ſi ita diſinunt, verum erit dicere, nunc non eſt anima, vel Angelus, aut operatio eorũ, & immediatè ante hoc fuit, hoc eſt in tempore immediatè præcedenti habuit eſſe, quia immediatè ante, vel immediatè poſt, deſignat tempus. Et ita fieret, repugnare, quod Angelus, vel anima, aut operatio eorum ſolum duret per inſtans, ſed ſuppoſito, quod Deus creat animam, vel Angelum, neceſsè eſt per tempus eos conſeruare, & ſuppoſito, quod Angelus, vel anima eliciunt intellectionem, aut volitionem, implicat contradictionem, quod ſolum per inſtans ſint in ea, ſed neceſsè eſt, in ea perſeuerare aliquo tempore.

104 His ita explicatis prima opinio tenet hæc omnia deſinere per primum non eſſe & hoc adeò neceſſarium eſſe, vt contradictionem inuoluat, quod per vltimum ſui eſſe deſinant. Ita Ferarir. 3. libro contra gentes capite 65. §. *vtrum autem res.* Valleſius controuerſ. 46. ad Tyrones, & cum eis nonnulli ex Modernis. Probant primò, quia hæc omnia conſiſtunt in indiuiſibili; ergo habent totum ſuum eſſe ſimul, & non per partes, & propterea incipiunt in inſtanti per primum ſui eſſe; ergo neceſſe eſt, quod non per partes, aut gradus idem eſſe amittant, ſed etiam totum ſimul, quod eſt illud amittere in inſtanti, & non in tempore; verum igitur erit dicere, nunc non ſunt, & immediatè antè erant, ſicut fuit verum dicere in inceptione, nunc ſunt, & immediatè ante nō erant, nec poterunt vllo modo deſinere per vltimum eſſe, ita vt verum ſit dicere, nunc ſunt, & immediatè poſt non erunt, quia immediatè poſt denotat tempus, in quo non poſſunt deſinere. Secundo, ſicut Angelus vel anima incipiunt eſſe, quia Deus tribuit eis ſuum concurſum creationis, ita deſinunt eſſe, quia Deus ſubtrahit ſuum concurſum ab eis, & ſubtractio hæc eſt annihilatio, ſed De' ſimul, & non per partes præſtat ſuum 105
concurſum ad creationem, quia concurſus ipſe totus ſimul eſt in indiuiſibilique conſiſtit, & ideò non poteſt per partes, vel gradus, aut ſucceſsiuè præſtari, quare neceſſe eſt Angelum in inſtanti, & per primum ſui eſſe deſinere: nec poſsibile eſt incipere ſucceſsiuè per vltimum non eſſe: ergo ſimul etiam Deus ſubtrahit ſuum concurſum ab Angelo, & non per partes, vel gradus, ideò in inſtanti, & non in tempore, deſinunt, nec poſſunt vllo modo in tempore deſinere; ergo nec per vltimum ſui eſſe, ſed neceſſariò per primum non eſſe, quia hoc eſt in inſtanti deſinere, cum verum ſit dicere, nunc res non eſt, & immediatè antè fuit. Tertiò, ſucceſsiua ſic incipiunt in tempore, & per vltimum non eſſe, vt repugnet eis in inſtanti, & per primum ſui eſſe incipere: ergo ſimultanea hæc, & indiuiſibilia incipiunt modo oppoſito per primum ſui eſſe, vt repugnet eis incipere per vltimum non eſſe, & eadem ratione ita deſinunt per primũ non eſſe, vt repugnet eis deſinere per vltimum eſſe.

Secunda opinio aſſerit, naturalem modum incipiendi, & deſinendi harum rerum incorruptibilium, & ſpiritualium 106
eſſe momentaneum, nó ſucceſsiuũ, & ita

ſicut

medietatis,quam tota,& ſic in infinitum; ergo ſicut non datur prima pars mobilis pertranſiens, ita nec dabitur prima pars motus,vel primum mutatum eſſe à quo incipiat,ſed ante quamlibet partem motus dabitur mutatum eſſe,& ante quodlibet mutatum eſſe alia pars motus in infinitum.

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mutatur, in tempore mutatur,&c.

Breuis expoſitio Text.

74 EXplicatis principio, & fine motus, quæ per indiuiſibilia ita explicantur, vt ex parte finis habeat primum indiuiſibile,quo terminetur, ex parte verò finis nullum habeat, à quo incipiat,agit iam Ariſtoteles de ordinatione partium motus ex parte principij, & hoc eſt intẽtum huius capitis,quod in duas partes diuiditur,in prima docet, & probat ſic ſe habere partes motus verſus principium, vt non detur prima, ſed quamlibet præcedat indiuiſibile eiuſdem motus, quod vocatur mutatum eſſe. In ſecunda,docet etiam,& probat,quod cum non detur primum mutatum eſſe, à quo motus incipiat, vt in præcedentibus probauit, neceſſe ſit quodlibet mutatum eſſe motus, præcedere aliquam partem eiuſdem motus.Vt probet primum ſupponit,quod quidquid mouetur primò, & adæquatè in tempore aliquo, mouetur in qualibet
75 parte illius temporis. Primò, & adæquatè dicit, quia quando aliquid mouetur ſolum inadæquatè,hoc eſt, non ratione totius,ſed alicuius partis, non eſt neceſſarium in qualibet parte illius temporis moueri,vt quod in hac hora moueri dicitur,quia in aliqua parte eius mouetur, non eſt neceſſarium moueatur in qualibet parte eiuſdem horæ,quia non mouetur in tota hora primò & adæquatè, hoc eſt,ratione totius horæ; ſed inadæquatè ratione partis. His ſuppoſitis probat non dari primam partem motus verſus principium,ſed quamlibet partem præcedere mutatum eſſe hoc argumento. Motus ita proportionatur tempori, & ſpatio, ſupra quod fit,vt ſi per totam horam mouetur corpus per totum ſpatium, in ſingulis medietatibus eiuſdem horæ moueatur per ſingulas medietates eiuſdẽ ſpatij, ſumpta igitur poſteriori medietate ſpatij,verum erit ante illam fuiſſe mutatum in priori, & ita ſumpta medietate illius medietatis in infinitum,cum diuiſio ſpatij,temporis,& motus in infinitum procedat,quare ſicut neceſſe eſt, quamlibet partem ſpatij præcedere indiuiſibile eius & quamlibet partem temporis inſtans, ita erit neceſſarium, quamlibet partem motus præcedere indiuiſibile eiuſdem motus,quod eſt mutatum eſſe, & ideò non dari primam. In ſecunda parte do-
cet,quod cum non detur primum muta- 76
tum eſſe,à quo incipiat motus, quod eſt non dari primum indiuiſibile motus à quo incipiat:neceſſe ſit, ante quodlibet mutatum eſſe eius dari partem aliquam motus. Quod ſic probat. Motus propriè ſumptus fit in tempore, ſed quodlibet tempus eſt diuiſibile in infinitum; ergo ſicut ante quamlibet partem temporis præcedit inſtans, per quod coniungitur cum parte præcedenti, ita ante quodlibet inſtans præcedit pars temporis,quam copulat cum altera, ſed motus diuiditur ad diuiſionem temporis;ergo ſicut quamlibet eius medietatem poſteriorem præcedit mutatum eſſe eam coniungens cum priori medietate,eadem ratione eſt neceſſarium, ante quodlibet mutatum eſſe præcedere medietatem aliquam motus,

quæ

Digitized by Google

quæ coniungatur ab eo cùm alia medietate ſequenti. Et diuiſio ſingularum partium motus in duas medietates procedit in infinitum ; ergo ſemper datur aliqua pars motus præcedẽs mutatum eſſe eius, per quod cùm ſequenti medietate coniungatur.

QVAESTIO VNICA.

An detur primum indiuiſibile, à quo incipiat motus, & vltimum, in quo deſinat.

77 LIcet Ariſtoteles expreſsè docuerit, & probauerit, nec dari primam partem motus, nec etiã primum indiuiſibile, quod vocatur mutatum eſſe, à quibus incipiat, & de prima parte euidens ſit, & ab omnibus recipiatur eius ſententia, quia cum quælibet pars motus ſit diuiſibilis, repugnat dari aliquam, cuius poſteriorem medietatem non præcedat prior in infinitũ. Sed de indiuiſibili videtur difficilis, & propterea non recipitur ab omnibus. Sed eſt prima opinio aliorum omninò ei contraria, concedens cuilibet motui primum mutatum eſſe ex parte principij, quod ſit initium eius, ſicut ei concedit Ariſtoteles vltimum, quod ſit finis, vel terminus, ita Themiſtius capite præſenti, textu 48. Valleſius controuerſia 46. ad Tyrones. Probatur primò, quia quodlibet continuum habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extẽſio, & vltra quos non procedit, ſed motus eſt continuum quoddam; ergo habet duos terminos, inter quos clauditur tota eius extenſio, nempe terminum à quo, & ad quem, ſed terminus ad quem ſecundum Ariſtotelem eſt vltimum mutatum eſſe, in quo deſinit motus; ergo terminus à quo debet eſſe primum mutatum eſſe, à quo incipiat, ſicut linea non ſolùm habet extremum punctum in quo deſinit longitudo eius, ſed etiam primum, à quo incipit. Secundò, omne finitum clauditur extremis omni ex parte, ita vt ſi ex parte aliqua careret extremo, ex ea eſſet infinitum, ſed motus eſt finitus tam ex parte principii, quam ex parte finis; ergo ſicut habet extremum ex parte finis, in quo deſinit, 78 ita debet habere aliud tale extremum ex parte principij, à quo incipiat. Probatur euidenter paritas rationis finis, & principij. Quia ſi ex parte principii non haberet vltimum mutatum eſſe, in quo deſineret, infinitum foret ex ea parte; ergo ſi non habeat primum mutatum eſſe ex parte principii, à quo dicatur incipere, cum nec habeat primam partem, non habebit initium, & ita erit æternum ex hac parte. Probatur conſequentia, quia præter partem, & indiuiſibile, non eſt aliud principium excogitabile.

Secunda opinio diſtinguit duplicem motum, vnum, qui incipit à contrario in contrarium, vt à frigore ad calorem, ita vt dum moueri incipit corpus, nihil habeat illius qualitatis, quam acquirit per motum, ſed ſolum contrariam. Alterum, qui non incipit à contraria qualitate, ſed ab aliquo gradu eiuſdem, quam intendit acquirere per motum, & talis eſt motus intenſionis, talis etiam motus augmentationis, qui à minori quantitate incipit acquiſita per alium motum, & in maiorem tendit, talis eſt etiam communiter motus localis, quia ſemper corpus incipit moueri ab aliquo vbi, quod acquiſiuit per alium motum. Hac diſtinctione præſuppoſita aſſerit hæc opinio, quod motus, qui immediatè incipit à contrario, vt dum corpus incipit moueri à frigore in calorem, non habet primum mutatum eſſe, à quo incipiat, cum neq; aliquid habeat qualitatis, ad quam mouetur

quenter entitas, natura, & modus eſſendi partium, & indiuiſibilium, quibus continuantur conſiſtit in ſucceſſione, fluxu, & tranſitu, ita vt nullam habeant partem permanentem, nec vllum indiuiſibile permanens, ſed ſicut partes tranſeunt, ſic etiam indiuiſibilia, quibus continuantur & terminantur.

82 Vnde ſequitur, quod ſicut partes motus calefactionis, nō ſunt partes caloris, ſed quibus acquiruntur partes caloris, & ideò diſtinguuntur à partibus caloris, non ſolum realiter, ſed natura, & modo eſſendi, quia partes caloris ſunt permanentes, & partes calefactionis ſucceſſiuæ, eodem modo indiuiſibilia motus calefactionis nō ſunt indiuiſibilia caloris, ſed diſtincta ab eis, non ſolum realiter, ſed ſecundum diuerſam naturam, & modum eſſendi, quia indiuiſibilia caloris habent naturam, & eſſe permanens, ſicut partes eiuſdem caloris, quas copulāt, vel terminant, indiuiſibilia verò motus habent naturam, & eſſe in ſucceſſione, fluxu & tranſitu conſiſtens. Ex quo ſequitur euidenter, quod ſicut nulla pars motus permanere poteſt, ita non poteſt permanere vllum indiuiſibile eius continuatiuū, vel terminatiuum, ſed deſinentibus partibus, & toto ipſo motu tranſeunte, omnia indiuiſibilia eius, continuatiua, & terminatiua tranſire cum eo, ac deſinere eſſe, quia repugnat indiuiſibilia hæc à partibus ſeparari, ſicut repugnat ſeparari alia indiuiſibilia permanentia ſiue terminatiua, vel continuatiua à ſuis continuis.

83 Ex quibus primò infero; quod indiuiſibilia motus calefactionis non ſunt indiuiſibilia caloris, nec indiuiſibilia motus localis ſunt præſentiæ, vel vbi indiuiſibilia, ſed hæc potius ſunt indiuiſibilia formæ, vel termini, qui acquiritur per motum, à quibus indiuiſibilia motus diſtinguuntur ex natura rei, ſicut diſtinguitur motus ipſe à termino, diſtinguuntur etiam natura, & modo eſſendi ſucceſſiuo, & permanente, ideò ſolum appellari poſſunt indiuiſibilia termini mutata eſſe motus appellatione nimis materiali, quia mutata eſſe motus, potius ſunt id, per quod fiunt, & acquiruntur indiuiſibilia termini. Secundò infero partes motus aut motum ipſum non continuari, nec terminari per indiuiſibilia termini, quia repugnat entitatem permanentem cōtinuare, vel terminare entitatem ſucceſſiuam, atque fluentem, ſed terminantur, & continuātur mutatis eſſe factis cum partibus eiuſdem motus, per quæ eadem indiuiſibilia terminorum fiunt. Infero tertiò, quod tranſeunte motu, ſicut nulla pars eius permanet, nec permanere poteſt, ita nec vllum eius indiuiſibile, aut mutatum eſſe, continuatiuum, aut terminatiuum, licet permaneat aliquando terminus acquiſitus cum ſuis indiuiſibilibus. Itaque cum primum verum eſt mobile eſſe in termino ad quem, tunc primò verum eſt motum non eſſe, neque vllam eius partem, aut vllum indiuiſibile continuatiuum, ſed ſolum terminatiuum, quod deſinit ſtatim poſt idem inſtans, ita vt ſit verum dicere, nunc primò eſt, & immediatè poſt hoc non erit, quia erit quies priuatiua, cum qua permanere repugnat, 48 cum ſit aliquid motus præcedentis, & cū ſit modus eius terminans totam eius extenſionem, repugnat permanere ſeparatū à motu, quia ſeparatum à motu repugnat exercere actuale officiū terminandi, in quo conſiſtit eius eſſentia, & cum ſit modus eiuſdem motus, repugnat exiſtere ſeparatum ab eo.

Ex hac doctrina colligitur hoc argumentum, quo efficaciter probatur ſententia Ariſtotelis, & communis, & oſtenditur deceptio aliarum opinionum, præſertim

poris, nec primum inſtans, nec dari poteſt, ſolum ergo poſſunt incipere ſucceſſiua per initiatiuum extrinſecum, in quo verum ſit dicere nondum eſſe, ſed immediatè poſt, hoc eſt, in tempore proximè ſequenti futura eſſe, ſecundum primam partem æqualem, non tamen ſecundum primam proportionalem, quam habere non poſſunt, cum ſint diuiſibilia in infinitum. Sufficit autem habere terminum extrinſecum, vt incipere dicantur, & non eſſe ab æterno, cum in illo extrinſeco verum ſit, nondum eſſe. Et quod gradus vltimus, vel vbi acquiſitum per motũ permaneat, à quo poteſt incipere motus ſequens, vt arguit ſecunda opinio impertinens eſt, quia gradus ille, vel vbi non eſt indiuiſibile alicuius motus, ſed termini per motum acquiſiti. Nec illud vbi, quod cadauer canis mortui in medio aſcenſu acquiſiuit per generationem, poteſt eſſe primũ indiuiſibile motus deorſum, quia ad talem motum non pertinet, nam cum omnes partes eius præcedat, repugnat poſt partem eius fluere; ergo repugnat eſſe, quia indiuiſibile motus non habet aliud fieri, nec alio modo eſſe poteſt in rerum natura, niſi fluendo poſt partem motus, propterea enim appellatur mutatum eſſe, ſolum eſt ergo illud vbi initiatiuum extrinſecum motus ſequentis, à quo incipit per vltimum ſui non eſſe, ſicut cæteri motus.

TRACTATVS DE MODO INCIPIENDI RERVM OMNIVM PERMANENTIUM, quam ſucceſſiuarum, tam ſpiritualium, quam corporearum.

89 DVO ſunt modi incipiendi rerum, & duo alij deſinendi ex doctrina Ariſtotelis deducti, & ab vniuerſa ſchola recepti. Primus modus incipiendi appellatur primum eſſe, in quo verum eſt dicere, nunc primò res eſt, & immediatè ante non erat, quia eſt primum inſtans, in quo res habet eſſe, quod in tempore immediatè præcedente non habebat. Secundus vocatur vltimum non eſſe, quia eſt vltimum inſtans, in quo res non eſt & in tempore ſtatim ſequenti poſt illud inſtans erit, & ideò in eo verum eſt dicere, nunc vltimò res non eſt, & immediatè poſt erit. Prius modus deſinendi appellatur primum non eſſe, quia eſt primum inſtans in quo verum eſt dicere, nunc non eſt res, ſed immediatè ante hoc inſtans habuit eſſe. Secundus modus deſinendi vocatur vltimum eſſe, quia eſt vltimum inſtans, in quo res habet eſſe, & in tempore ſtatim ſequenti nõ erit. Et iſti quatuor modi incipiendi, & deſinendi accommodantur quibuſcunq; rebus, non ſolùm corporeis, ſed ſpiritualibus, nec ſolis ſubſtantiis, etiam accidentibus, nec eſt poſſibile dari alios.

Modus incipiendi, & deſinendi rerum ſucceſſiuarum.

A Rebus ſucceſſiuis tanquam à notioribus ac facilioribus incipientes dicimus incipere per vltimum non eſſe, & deſinere per primum non eſſe, vt motus, & tempus, in quibus conueniunt omnes, & ratio vtriuſque eſt manifeſta, quia motus, & tempus cum ſuis partibus habent eſſe ſucceſſiuum, ſecundum prius & poſterius, ſed ſucceſſio prioris & poſterioris non reperitur in momento, vel in indiuiſibili propter extenſionem, quam ha- 90

bet; ergo nec motum habet eſſe in inſtanti, ſicut neque vllum continuum habet eſſe in aliquo indiuiſibili, nam non reperitur in puncto. Vnde ſequitur non eſſe verum dicere in principio motus, nunc eſt motus, & immediatè ante non erat, ſed potius, nunc non eſt, & immediatè poſt hoc erit, quia non eſſe, cum ſit negatio, habet modum indiuiſibilem, & ideò poteſt eſſe in inſtanti, licet eiuſdem rei in inſtanti eſſe non poſsit. Et eadem ratione in fine motus non eſt verum dicere, nunc eſt motus, & immediatè poſt nõ erit, quod eſt deſinere per vltimum eſſe, ſed potius, nunc non eſt, & immediatè ante fuit. Et eiſdem modis incipit, & deſinit quies, quæ cum non ſit entitas poſitiua, ſed priuatio motus, eodem modo intelligimus habere eſſe ſucceſsiuum, & quaſi fluens ſecundum rationem prioris, & poſterioris, & ideò eundem modum habet incipiendi, & deſinendi, ac motus. Sed quies duobus modis accipitur, priuatiuè, & negatiuè, & illa eſt propria e-
91 ius acceptio, hæc verò impropria, & ſecundum illam dicitur priuatio motus, & cum oppoſita ſint in eadem menſura, quies hoc modo ſumpta non poteſt eſſe in inſtanti, ſed ſolum in tempore, & ideò nec incipit per primum ſui eſſe, nec deſinit per vltimum ſui non eſſe, ſicut nec motus, ſed incipit per vltimum non eſſe, & deſinit per primum non eſſe ſicut motus, negatiuè verò idem eſt, quod non motus, & ideò in quocunque inſtanti, & in quocunq; mutato eſſe motus dicitur mobile quieſcere negatiuè, & impropriè, quia verum eſt in eis non moueri, propriè verò ſumpta quies non eſt in inſtanti, ſed in tempore, quia ſolum eſt in menſura in qua poteſt eſſe motus: cum ſit priuatio eius: propterea quies negatiuè ſumpta eodem modo incipit, & deſinit ac indiuiſibilia motus, & temporis, de quibus ſtatim dicetur, & quæ de ſucceſsiuis dicta ſunt, quantum ad modum incipiendi, & deſinendi, intelligenda ſunt, de rebus per motum, & ideò in tempore productis, in quantum ſic producuntur.

Quomodo incipiant, & deſinant indiuiſibilia continuatiua & terminatiua ſucceſsiuorum, vt inſtantia temporis, & mutata eſſe motus.

INdiuiſibilia continuorum (vt ſuperius dicebamus) eundem modũ eſſendi habent, ac partes, & continua, quas copulant, & terminant, ita vt permanentia ſint in permanentibus, & in ſucceſsiuis ſucceſsiua, non quod partes fluentes habeant, quia indiuiſibilia prorſus ſunt, ſed quia partes fluentes copulant, & terminant, ſed quia ſicut partes ipſæ non permanent, ſed mox tranſeunt, ita indiuiſibilia motus, & temporis ſtatim cum eis tranſeunt, ideò ſpecialem, & diuerſum modum incipiendi, & deſinendi habent, ac indiuiſibilia permanentium, & diuerſum quoque ab eiſdem continuis ſucceſsiuis, & eorum partibus, quas copulant, & propterea in particulari agimus de illis. Dupliciter autem ſumi poſſunt: primò, per ſe, & in particulari, atque diſtinctè, vt ſi de hoc, vel illo ſignato loquamur. Secundò, non per ſe, nec diſtinctè, ſed quaſi confuſa quadam ratione, vt multa, vel infinita includuntur in qualibet parte motus, vel temporis incipiente, aut deſinente, nam ſicut partes non poſſunt eſſe ſine indiuiſibilibus, quibus continentur, ſic etiam non poſſunt incipere, vel deſinere ſine illis. Vnde neceſſe eſt deſinentibus, & incipientibus partibus indiuiſibilia quoque incipere, & deſinere, ſed confuſè, & quaſi ſimul accepta, non diſtinctè, nec in particulari hoc, vel illud. De illis igitur hoc modo 92

ſumptis dicimus incipere per primũ ſui eſſe,& deſinere per vltimum eſſe. In quo etiam conueniunt omnes,quia ratio vtriuſque eſt manifeſta, ratio quidem inceptionis, quia indiuiſibilia hæc partibus carent,& ideò totum ſuum eſſe ſimul eſt,
93 quare dum incipiunt eſſe, verum eſt dicere,nunc eſt mutatum eſſe, vel nunc eſt inſtans,& immediatè ante non fuit,quod eſt incipere per primum ſui eſſe. Ratio verò deſitionis, quia deſinunt ad inceptionem partis motus ſequentis, quæ cum ſit ſucceſſiua, incipit per vltimum ſui non eſſe,ita vt verum ſit de ea dicere,nunc non eſt pars motus ſequens, & immediatè poſt erit; in eodem ergo inſtanti,in quo verum eſt dicere, nunc eſt mutatum eſſe,& immediatè poſt nõ erit, verum eſt etiam dicere de parte motus immediatè ſequenti,nunc non eſt, & immediatè poſt erit, ſed incipiente parte motus immediata deſinit neceſſariò mutatum eſſe eam immediatè præcedens;ergo verum erit de eo dicere, nunc eſt, & immediatè poſt non erit,quod eſt deſinere per vltimum ſui eſſe; vnde cum hæc indiuiſibilia indiuiſibilem quoq; habeant durationem inſtans,idem inſtans ſimul eſt primum eſſe eorum,& etiam vltimum eſſe,quia vtrumq; eſt verum in eo, nempe quod nunc primò ſit mutatum eſſe,& immediatè ante non fuerit,&etiam quod nunc vltimò ſit,& immediatè poſt iam non ſit.

94 Et ſi dicas indiuiſibilia hæc habere totum ſuum eſſe ſimul,& ideò incipere per primum ſui eſſe,ſed etiam habere ſuum non eſſe ſimul,cum non ſit minus indiuiſibile,non eſſe, quam eſſe;ergo ſicut verum eſt dicere,nunc primò eſſe,& immediatè ante non fuiſſe, ita etiam erit verũ dicere,nunc non eſſe,& immediatè ante fuiſſe,quod eſt deſinere per primum non eſſe:quare falſum erit,quod per vltimum ſui eſſe deſinant. Reſpondeo verum eſſe quod non eſſe horum indiuiſibilium per ſe ſit indiuiſible, & totum ſimul;vnde ſi per ſe deſineret, & non ad inceptionem alterius,deſineret per vltimum eſſe, ſed quia ex propria imperfectione habet nõ incipere,nec deſinere per ſe,ſed incipere poſt partem priorem, & ante poſteriorem, vt ſic poſſit vtramq; copulare,& deſinere ad inceptionem partis ſequentis, quia ſimul eſſe cum ea repugnat, in eadem menſura debet habere naturaliter ſuum non eſſe,in qua habet ſuũ eſſe pars, quæ immediatè ſequitur,quæ cum ſit ſucceſſiua,habet ſuum eſſe in tempore, & ideò etiam indiuiſibile debet habere in eodẽ tempore ſuum non eſſe. Quare ſicut de parte ſequenti non eſt verum dicere, 95
quod nunc ſit, ſed quod nunc non ſit, & immediatè poſt ſit futura, ita etiam de non eſſe indiuiſibilis non eſt verum dicere,quod nunc ſit,ſed quod nunc non ſit, ſed immediatè poſt,& ſi nunc non eſt eius non eſſe,verum erit,quod nunc ſit eius eſſe, & immediatè poſt non ſit eius eſſe,ſed eius non eſt, quod eſt idem, ac verum eſſe,quod nunc ſit indiuiſibile, & immediatè non ſit, id eſt, quod nunc habeat eſſe,& in tempore ſtatim ſequenti habeat ſuum non eſſe, quod eſt deſinere per vltimum, & non poſſe deſinere per primum non eſſe, quia cum habeat ſuum non eſſe in eodem tempore, in quo habet ſuum eſſe pars motus ſequens, ſicut de hac non poteſt eſſe verum,quod nunc ſit, ita nec de mutato eſſe,quod nunc non ſit, & propterea repugnat ei deſinere per primum ſui non eſſe, licet incipiat per primum ſui eſſe.

Quonam modo producantur indiuiſibilia motus & temporis.

96 SED iam,quod modos incipiendi, & deſinendi horum indiuiſibiliũ motus

& temporis,quæ dicuntur mutata eſſe,& inſtãtia explicuimus;neceſſe eſt modum explicare,quo producuntur, vt ratio eorum melius intelligatur,an videlicet per partem motus ea præcedentem producantur, vel ipſamet mutata eſſe motus ſint actiones inſtantaneæ ſuccedẽtes partibus motus, quibus actionibus indiuiſibilibus copulantur partes eiuſdem motus & per quas actiones inſtantaneas producũtur indiuiſibilia termini, vt indiuiſibilia qualitatis, per quæ continuantur gradus intenſionis,& extenſionis,ac partes eorundem graduum, & quod de mutato eſſe inquiritur,de inſtantibus etiam temporis intelligendum eſt.

Prima opinio Modernorum tenet indiuiſibilia hæc non eſſe aliquid productũ per partes motus,ſed eſſe diſtinctas quaſdam mutationes inſtantaneas ſuccedẽtes partibus motus,per quas continuantur & per quas etiam producuntur indiuiſibilia termini,qui acquiritur per motum: vt mutata eſſe motus localis eſſe mutationes locales,quibus continuantur partes eius,& per quas producuntur indiuiſibiles præſentiæ, vel indiuiſibilia, vbi, quibus continuatur tota latitudo diuiſibilis,vbi,per totum motum acquiſiti, & partes eius. Probatur, quia mutata eſſe ſuccedunt vni parti,& præcedunt aliam, ſed per neutram produci poſſunt; ergo nec per motum:quare neceſſe eſt dicere, quod producta non ſint, ſed productiones potius indiuiſibilium, quibus continuantur partes motus. Probant minor; quia non poſſunt produci per partem ſequentem nondum exiſtentem, nec per partem præcedentem iam non exiſtentem,ſed tranſactam; ergo per nullam. Probatur conſequentia,quia per id, quod non eſt actu, non poteſt aliquid reale in actu produci,ſed indiuiſibilia hæc ſunt realia,& actu exiſtentia; ergo impoſſibile eſt,quod per partes motus producantur,vel per motum ipſum.

Noſtra ſententia oppoſita eſt,quod indiuiſibilia hæc non ſint mutationes inſtantaneæ diſtinctæ à motu,ſed quod per partes motus præcedentes producantur ab agente,& his medijs indiuiſibilia termini,& eodem modo indiuiſibilia temporis mediis partibus eiuſdem motus, & temporis præcedentibus. Probatur duplicatione, prima ex natura eorun⁀dem indiuiſibilium ac partium,quas continuant,vel terminant,ſecundò ab inconuenienti,partes motus,& temporis ſecundum proprium modum eſſendi ſunt continuæ,ita,vt repugnet eſſe in rerum natura,niſi ſint continuæ, vel terminatæ; ergo nec fieri poſſunt à mobili, vel agente,niſi continuæ,vel terminatæ, ſed continuantur & terminantur per indiuiſibilia;ergo repugnat fieri, quin ſimul fiant cum eis indiuiſibilia, ſed partes motus non fiunt per aliam actionem diſtinctam ab ea,quem includit motus;ergo neo indiuiſibilia, niſi per eandem. Probatur conſequentia,quia per eandem actionem debet fieri illud,ſiue quo res facta nullo modo fieri poteſt nec eſſe, vt multis exemplis probari poteſt; ergo non eſt conforme naturæ horum continuorum, nec horum indiuiſibilium, quod ſint diſtinctæ actiones, ſed potius, quod per eandem fiat,partes quidem per ſe primò indiuiſibilia verò ex conſequenti. Secundò probatur,quia indiuiſibilia hæc,(vt Moderni oppoſitam opinionem defendentes concedunt) non ſunt res, ſed modi partium,quus copulant vel terminant,& ita neceſſariò eis coniuncti, vt contradictionem inuoluat ſine illis eſſe,vel produci,aut modos ipſos ab eis eſſe ſeparatos,ſed res cum ſuo modo ſic neceſſariò eam comitante fit per eandem actionem; ergo indiuiſibilia hæc per eandem actionem

nem fiunt ac partes motus, vel vt propriùs loquamur, non fiunt, ſed ſunt quaſi factiones, aut cauſationes termini. Quod
98 probatur de indiuiſibilib. temporis ſuppoſita diſtinctione ex natura rei temporis à motu, ex qua ſequitur inſtantia temporis etiam eſſe diſtincta ex natura rei à mutatis eſſe motus, ſed euidens eſt de inſtantibus, quod non ſint actiones diſtinctæ à motu, ſed quod medio motu producantur cum partibus temporis; ergo nec mutata eſſe erunt mutationes inſtantaneæ, ſed cum partibus motus producentur per eandem actionem, vel potius efficient cum eo vnam productionem termini continuam. Probatur tandem ab inconuenienti, nam indiuiſibilia hæc ſunt entitates reales diſtinctæ inter ſeſe, & à motu; ergo ſi ſint actiones diſtinctæ dabuntur in quolibet motu actiones realiter diſtinctæ actu infinitæ, & entitates reales actu infinitæ, & cum actiones, & paſſiones ſint entia prædicamentalia, dabuntur indiuidua prædicamentalia actu infinita, quæ non ſunt vllo modo admittenda ſine euidenti neceſſitate in caſu præſenti non occurrente.

99 Nam ad argumentum oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt minor, aſſerens in momento, in quo eſt mutatum eſſe non exiſtere partem præcedentem, nec ſubſequentem motus, nam de exiſtentia ſimultanea verum eſt, de ſucceſſiua falſum, quia licet partes motus, vel temporis non ſint adæquatè in menſura indiuiſibili inſtantis, vel mutati eſſe, verum tamẽ eſt realiter fluere, & ideò realem fluxum earum eſſe in rerum natura. Probatur efficaciter, quia verum eſt inſtans temporis, vel mutatum eſſe motus realiter, & actualiter continuare partem poſteriorem cum priori, ſed realis & actualis continuatio præſupponit neceſſariò realem exiſtentiam continuatorum; ergo neceſſe eſt vtramque partem exiſtere, non quidem adæquatè in menſura indiuiſibilis continuantis, ſed in ſucceſſione, & fluxu, quia verum eſt fluere, verum vnam alteri ſuccedere, verum continuari fluxum & ſucceſſionem earum per idem met indiuiſibile actu exiſtens in ſua indiuiſibili duratione, ſic autem eſſe partem motus priorem ſatis eſt, vt ſimul cum ea producatur indiuiſibile, per eandem actionem, vt efficiat cum ea vnam actionem, & mutationem continuatam, & terminatam, quæ ſit productio eiuſdem termini continuati ac terminati.

Explicatur modus incipiendi & deſinendi rerum permanentium materialium.

RES permanentes ſunt in duplici differentia, corporeæ, & ſpirituales, 100
& primò explicandum eſt, quonam modo incipiant, & deſinant res corporeæ, deinde ſpirituales. Et quantum ad modum incipiendi diuerſo modo loquendum eſt, ſecundum diuerſos modos opinandi de terminis intrinſecis, vel extrinſecis, quos poſtulant via generationis. Nam ſi intrinſecum eis concedamus, quod vocatur minimum, quod ſic, dicendum eſt incipere per primum ſui eſſe, ita vt ſit verum dicere nunc, primò res eſt, & immediatè ante non erat. Et huius ratio manifeſta eſt, quia ſuppoſito, quod non poteſt forma ſubſtantialis introduci, niſi in materia tantæ magnitudinis, ita vt in minori non poſſit, ſequitur non prius in medietate eius introduci, quam in tota, ſed ſimul in tota; ſed vbi non eſt prius, & poſterius, non datur duratio temporis, ſed inſtantis indiuiſibilis; ergo in inſtanti introducitur forma, & in inſtanti generatur res, quia verum erit dicere, nunc primò res eſt, & immediatè

Digitized by Google

per inſtans, in quo crearentur, vel ſi ſunt operationes per inſtans in quo fiunt, vel eliciuntur, quamuis poſsint iſtæ conti-
103 nuari, ita vt duratio indiuiſibilis earum æquiualeat tempori, & Angelus, ac anima durare in perpetuum. Si verò deſinerent per primum non eſſe, vel operationes ſic deſinunt, neceſſe eſt durare per tempus, vel, quod duratio indiuiſibilis omnium tempori noſtro coexiſtat, & non ſolum inſtanti, quia ſi ita diſinunt, verum erit dicere, nunc non eſt anima, vel Angelus, aut operatio eorũ, & immediatè ante hoc fuit, hoc eſt in tempore immediatè præcedenti habuit eſſe, quia immediatè ante, vel immediatè poſt, deſignat tempus. Et ita fieret, repugnare, quod Angelus, vel anima, aut operatio eorum ſolum duret per inſtans, ſed ſuppoſito, quod Deus creat animam, vel Angelum, neceſsè eſt per tempus eos conſeruare, & ſuppoſito, quod Angelus, vel anima eliciunt intellectionem, aut volitionem, implicat contradictionem, quod ſolum per inſtans ſint in ea, ſed neceſsè eſt, in ea perſeuerare aliquo tempore.

104 His ita explicatis prima opinio tenet hæc omnia deſinere per primum non eſſe & hoc adeò neceſſarium eſſe, vt contradictionem inuoluat, quod per vltimum ſui eſſe deſinant. Ita Ferarir. 3. libro contra gentes capite 65. §. *vtrum autem res.* Valleſius controuerſ. 46. ad Tyrones, & cum eis nonnulli ex Modernis. Probant primò, quia hæc omnia conſiſtunt in indiuiſibili; ergo habent totum ſuum eſſe ſimul, & non per partes, & propterea incipiunt in inſtanti per primum ſui eſſe; ergo neceſſe eſt, quod non per partes, aut gradus idem eſſe amittant, ſed etiam totum ſimul, quod eſt illud amittere in inſtanti, & non in tempore; verum igitur erit dicere, nunc non ſunt, & immediatè antè erant, ſicut fuit verum dicere in inceptione, nunc ſunt, & immediatè ante nõ erant, nec poterunt vllo modo deſinere per vltimum eſſe, ita vt verum ſit dicere, nunc ſunt, & immediatè poſt non erunt, quia immediatè poſt denotat tempus, in quo non poſſunt deſinere. Secundo, ſicut Angelus vel anima incipiunt eſſe, quia Deus tribuit eis ſuum concurſum creationis, ita deſinunt eſſe, quia Deus ſubtrahit ſuum concurſum ab eis, & ſubtractio hæc eſt annihilatio, ſed Deus 105
ſimul, & non per partes præſtat ſuum concurſum ad creationem, quia concurſus ipſe totus ſimul eſt in indiuiſibilique conſiſtit, & ideò non poteſt per partes, vel gradus, aut ſucceſsiuè præſtari, quare neceſſe eſt Angelum in inſtanti, & per primum ſui eſſe deſinere: nec poſsibile eſt incipere ſucceſsiuè per vltimum non eſſe: ergo ſimul etiam Deus ſubtrahit ſuum concurſum ab Angelo, & non per partes, vel gradus, ideò in inſtanti, & non in tempore, deſinunt, nec poſſunt vllo modo in tempore deſinere; ergo nec per vltimum ſui eſſe, ſed neceſſariò per primum non eſſe, quia hoc eſt in inſtanti deſinere, cum verum ſit dicere, nunc res non eſt, & immediatè antè fuit. Tertiò, ſucceſsiua ſic incipiunt in tempore, & per vltimum non eſſe, vt repugnet eis in inſtanti, & per primum ſui eſſe incipere: ergo ſimultanea hæc, & indiuiſibilia incipiunt modo oppoſito per primum ſui eſſe, vt repugnet eis incipere per vltimum non eſſe, & eadem ratione ita deſinunt per primũ non eſſe, vt repugnet eis deſinere per vltimum eſſe.

Secunda opinio aſſerit, naturalem modum incipiendi, & deſinendi harum rerum incorruptibilium, & ſpiritualium 106
eſſe momentaneum, nõ ſucceſsiuũ, & ita ſicut

ſicut inceperunt per primum ſui eſſe, dū facta ſunt à Deo, ita ſi nihil annihilarentur deſinerent per primum non eſſe, nihilominus per potentiam Dei abſolutam poſſent oppoſitis modis incipere, & deſinere: incipere quidem per vltimum non eſſe ſicut ſucceſsiua, & deſinere per vltimū eſſe, ſicut indiuiſibilia ſucceſsiuorū. Itaque in modo deſinendi naturali, hoc eſt, vt poſtulat natura earum cōuenit hęc opinio cum prima, ſed differt ab ea in eo, quo aſſerit non implicare contradictionem, quod oppoſito modo deſinant per vltimum eſſe. Ita ſentiunt Sotus 6. libro Phyſ. quæſt. 3. Toletus quæ. 4. concl. 4. Pererius lib. 14. cap. 9. Conimb. 8. lib. Phyſi. cā. 8. q. 2. artic. 5. & 6. & maior Modernorū pars.

Noſtra ſententia duabus concluſionibus explicatur, prima pertinet ad deſitio-
107 nem harum rerum. Secunda ad inceptionem. Aſſerit ergo prima, non implicare contradictionem, quod per vltimum eſſe deſinant. Hæc eſt contra primam ſententiam, & in fauorem ſecundæ, quam hac in parte, vt probabiliorem ſequimur. Sed probatur concluſio ex generatione, & corruptione: generatio vnius rei, & corruptio alterius, in his præſertim rebus, quæ non dependent à ſuis cauſis efficientibus in conſeruari, ſolum durant per inſtans, in quo incipiunt eſſe; ergo illud idē inſtans, quod eſt primum eſſe eorum, eſt etiam vltimum eſſe. Probatur antecedēs, quia cum primum acquiritur terminus ad quem per has actiones, nihil amplius fit, nihil eſt, quod per talem actionē mutetur, ergo ceſſat prorſus actio, vt dum ignis generatur ſeparatus ab alio igne, ſtatim ac genitus eſt, ceſſat actio, per quam generatur, ceſſat etiam corruptio ſtupæ, ex qua generatur; ergo verum eſt de his actionibus dicere, quod nunc ſint, & immediatè poſt non ſint, quod eſt deſinere per vltimum eſſe: eadem ergo ratione fieri poterit, vt res ſpirituales, & indiuiſibiles, quamuis totum ſuum eſſe ſimul habeant, per vltimum eſſe deſinant. Secundò probatur ex indiuiſibilibus motus, & temporis, de quibus concedit prima opinio, quod per vltimum eſſe deſinant, cum verum ſit de eis dicere, nunc eſſe, & immediatè poſt non eſſe ſuccedente parte motus, vel temporis futura, & nihilominus totum ſuum eſſe ſimul habent in indiuiſibili conſiſtens, non factum, nec deſinens per partes, vel gradus; ergo eodem modo deſinere poterūt indiuiſibiles ſubſtantiæ. Quod verò reſpondent Moderni diuerſam eſſe rationem de his, quia non deſinunt per ſe, ſed ad exiſtentiam partium motus, non ſoluit argumentum, quia vltimum inſtās terminatiuum motus deſinit per ſe, & per vltimum eſſe, cum ſit verum dicere de eo, nunc eſt, & immediatè poſt non erit.

Secunda concluſio, implicat contradictionem, quod res iſtæ incipiant per vl- 108
timum non eſſe, ſed omnino neceſſarium eſt, quod per primum eſſe incipiant. Quā, vt ſimul explicemus, & probemus, & argumenta oppoſitæ facilius ſoluantur notandum eſt, diuerſo modo loquendum eſſe de inceptione, & deſitione earundē rerum, quia diuerſum quid eſt, rem eſſe vel primo eſſe, ac deſinere eſſe, vel non eſſe, & diuerſo modo res ſe habet ad ſuam cauſam, & cauſa ad ipſam, in eo, quod eſt incipere eſſe, ac deſinere, nam incipit eſſe ex eo, quod tribuitur ei à cauſa actu concurrente ad productionem eius, deſinit verò per ſubtractionem concurſus ab eadem cauſa (loquimur enim de prima cauſa, à qua omnia dependent in eſſe, fieri, & conſeruari) ſubſtractio autem concurſus nihil poſitiuum dicit, ſed ſolam negationem eum tribuendi. Hæc eſt autem differentia inter poſitiuum concurſum, & negationem

gationem

Digitized by Google

gationem eius, quod concurſus eſt actio ipſa, per quam res fit, & incipit habere eſſe, negatio verò ſolum dicit, quod idem agens negatiuè ſe habeat, nihil poſitiuè efficiendo circa effectum. Vnde ſequitur,
109 quod ſi effectus habeat totum ſuum eſſe ſimul, non poſſit ei, niſi ſimul tribui, dũ extra cauſas fit, & ideò non poſſit tribui, niſi in momento, quia non eſt medium, nec latitudo nulla inter tribuere, vel non tribuere; ſed ſi tribuitur ſimul, & totum, atque in momento tribuitur, & ideò in momento effectus habet eſſe, vel omninò non tribuitur, nec eſt. De conſeruatione enim alia eſt ratio, cum non ſit concurſum primò tribuere, ſed continuare iam tributum; quia ſaltem ſecundum rationem præſupponit eſſe rei, negatio verò concurſus poteſt vtroque modo ſe habere, ita vt fiat in momento, vel in tempore ſequenti, vt probat modus deſinendi generationis, & corruptionis, atque etiam indiuiſibilium motus, & temporis, quibus in tempore ſubtrahitur concurſus indiuiſibilis. Et ratio eſt, quia Deus poteſt ſe habere poſitiuè ad Angelum illum conſeruando per totum tempus horæ, & in vltimo inſtanti terminatiuo eiuſdem horæ, & non amplius, ita, vt non amplius tribuat ei concurſum, quam per horam ſuo inſtanti terminatam: in quo inſtanti verum erit dicere, nunc eſt Angelus, & immediatè poſt non erit; ergo deſinet per vltimum ſui eſſe. Probatur antecedens, quia agens naturale, & Deus ipſe cum eo concurrens ſe habent poſitiuè ad generationem in inſtanti, in quo generatur res, tribuendo ei concurſum, vt fit, & in tempore immediatè ſequenti ſe habent ad eam negatiuè, non tribuendo ei concurſum, & ideò deſinit per vltimum eſſe, & ita ſe habet vltimum indiuiſibile terminatiuum motus, qui per ſe deſinit eodem modo; ergo ſic poteſt ſe habere cum Angelo, & Angelus ipſe, & homo cum ſuis intellectionibus, & volitionibus, quare omnes iſtæ res, quantumlibet indiuiſibiles poterunt deſinere per vltimum eſſe, ſed non poſſunt incipere per vltimum non eſſe, ſed neceſſariò per primum eſſe, quia licet poſſit Deus in tempore ſe habere negatiuè non tribuendo eis concurſum vt ſint, non eſt poſſibile ſe habere poſitiuè, niſi in inſtanti, quia concurſus creationis, per quem incipit eſſe Angelus, momentaneus eſt, nec poteſt niſi in momento tribui, & ideò per primum ſui eſſe, ita vt ſit verum dicere, nunc tribuitur, & immediatè prius non tribuebatur, & ideò nunc eſt Angelus, & immediatè ante non erat, quod eſt incipere per primum eſſe. Ratio huius differentiæ eſt, quia eſſe rei indiuiſibilis, & creatio eius poſitiua ſunt, & determinata, & ita debent habere poſitiuam, ac de- 111 terminatam durationem, quæ non eſt tempus, ſed inſtans, ideò non eſt verum de eis dicere, quod futura ſint immediatè poſt hoc, quia hoc verbum non dicit determinatam durationem, nec proportionatam eiſdem, & propterea non poſſunt primò in ea eſſe, ſed in inſtanti determinato, ac ſibi proportionato, quod eſt duratio eis proportionata, & primum eſſe inceptionis, ſed non eſſe eiuſdẽ Angeli, nec poſitiuum quid dicit, nec determinatam actionem poſtulat, & ex conſequenti, nec determinatam durationem, ſed æternum fuit à parte ante, nam ab æterno fuit verum non eſſe Angelum; benè ergo poteſt non immediatè poſt, quo verbo non dicitur determinata duratio inſtantis, nec temporis, nam tempus immediatum, nõ habet primam partem determinatam: cum ſit indiuiſibile in infinitũ. Propterea non repugnat, quod deſinat per primum non eſſe.

Duo argumenta primæ opinionis eadem

dem diſtinctione ſoluuntur, concedenda eſt enim maior vtriuſque, quod totum ſuum eſſe habeant ſimul, & quod ſimul eis tribuatur à Deo in inſtanti, & per primum ſui eſſe. Sed neganda eſt minor, vel conſequentia, quod eadem ſit ratio de non eſſe, nam licet neutrum habeat partes, vel gradus, eſſe verò poſitiuum eſt, ac determinatum, determinatum poſtulans concurſum, & ideò determinatam durationem indiuiſibilium, quæ nô potest eſſe tempus præſertim ſub ratione confuſa, vt ſignificatur per vltimum non eſſe, quarè non poſſunt ſic incipere. Ad tertium verò concedendum eſt, quòd colligit de inceptione harum rerum per primum ſui eſſe; ita vt repugnet incipere per vltimum non eſſe ad modum ſucceſſiuorum, ſed negandum eſt aliud deſitione, quod non poſſint deſinere per vltimum ſui eſſe, ſicut non poſſunt deſinere ſucceſſiua, nam diuerſa ratio eſt de his, quæ cum non poſſint eſſe in inſtanti, nec poſſunt habere vltimum eſſe, vt eſt manifeſtum.

CAPVT VII.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne quod mouetur, &c.

Breuis expoſitio Text.

1 AD finem quarti capitis docuit Ariſtoteles, quod eſſe diuiſibile, aut finitum, vel infinitum eodem modo conuenit mobili, ſpatio, ſeu magnitudini, ſupra quam fit motus, atque etiam tempori, quo conuenit motui, ita vt ſi diuiſibilis iſte ſit, eodem modo diuiſibilia ſint cætera, & etiam ſi finitus ſit, vel infinitus. Et de diuiſibilitate probauit capite quinto & Texto, eodem modo conuenire tribus aliis, ac motui conuenit. Capite verò præſenti probat eodem modo conuenire eis, quod finita ſint, vel infinita, ac motui conuenit: & hoc probare eſt intentum huius capitis, quod in duas partes diuiditur, in prima proponit, & probat quinque propoſitiones vniuerſales. In ſecunda colligit ex eis, quod eſſe finitum vel infinitum eodem modo conuenit illis tribus, ac motui.

Prima propoſitio vniuerſalis eſt, mobile finitum, tempore finito pertranſibit magnitudinem, vel ſpatium finitum, ſi per illud moueatur, ita vt non ſit poſſibile conſumere infinitum tempus, niſi repetat idem ſpatium, vt contingit in motu circulari. Probat hoc argum. Mobile, quod per ſpatium finitum mouetur, pertranſibit aliquam partem finitam eius parte aliqua temporis, etiam finita, quia licet dicas tempus infinitum conſumere debere in tranſitu totius magnitudinis finitæ, neceſſe eſt aliquam eius partem minori tempore pertranſire, quam totam: deinde aliam partem finitã æqualem priori etiam pertranſibit parte alia finita temporis, ſed partes æquales ſpatii finiti ſunt etiam finitæ; ergo pertranſibit omnes, & ex conſequenti totum ſpatium finitum ex eis compoſitum partibus temporis æqualibus finitis, ex quibus, non niſi finitum tempus conſumptum reſultabit in tranſitu totius ſpatii finiti.

Secunda propoſitio, ſi tempus conſumptum in motu vniformi, aut diformi finitum eſt, neceſſe erit ſpatium, per quod ſit talis motus finitus eſſe finitum, & infinitum eſſe repugnat. Probat hoc mooo. Mobile pertranſibit aliquam partem finitam magnitudinis in parte temporis finita. Exempli gratia, per horam, & aliam ei æqualem per aliam horam, ſed tempus finitum, finitis etiam horis ſolum conſtat; ergo in eo non poterit mobile pertranſire,

ſtre, niſi partes æquales & finitas ſpatij & ex conſequenti, non niſi finitum ſpatium, & non infinitum, quia ex finitis partibus finitum tantum ſpatium reſultare poteſt.

Tertia propoſitio, obſcura quidem in textu: ex eo, quod Ariſtot. per magnitudinem intelligit mobile, cum ſemper ſoleat intelligere per illam ſpatiũ, per quod fit motus, ſic popoſita clarior efficietur. Mobile infinitum non poteſt conſumere infinitum tempus in tranſitu ſpatij finiti, ſed neceſſe eſt illud pertranſeat tempore finito, quam ſic probat. Aſsignetur pars aliqua mobilis infiniti, quæ ſit certæ, ac finitæ magnitudinis, quæ aliam partem finitam ſpatij pertranſibit in quadã parte temporis etiam finita, ſicque pro ſingulis partibus finitis magnitudinis percurrẽdis ſingulis partibus finitis temporis accipiantur etiam ſingulæ partes finitæ eiuſdem infiniti mobilis, & tunc ſicut ex partibus finitis ſpatij, & temporis reſultat ſpatium, & tempus finitum, ita ex partibus mobilis numero, & magnitudine finitis non reſultabit, non mobile finitum, & ita non poterit mobile infinitum eſſe: ſi tempus, & ſpatium, in quibus moueri debet finita ſint: deinde aſsignetur alia ei æqualis, quam alia etiam pars mobilis æqualis primæ, pertranſibit in alia parte temporis finita, ſed partes æquales temporis, & magnitudinis finitæ ſunt; & ex quibus ſpatium finitum, & finitum tempus reſultat; ergo ex partibus mobilis finitis, non niſi mobile finitum reſultabit, quare non erit infinitum, ſi ſpatium & tempus finita ſint.

Quarta propoſitio, mobile infinitum non poteſt pertranſire ſpatium etiam infinitum tempore finito, quam eodem modo probat ex proportione partium temporis finitarum, at tot partes finitas mobilis, & ſpatij, quæ ſatis eſt manifeſta. Vltima propoſitio, mobile infinitum non poteſt conſumere infinitum tempus in tranſitu ſpatij finiti. Quam probat etiam ex proportione partium finitarum, ſpatij cum partibus etiam mobilis, & temporis finitis, per quas eaſdem partes finitas ſpatij, & totum ſpatium finitum ex eis reſultans pertranſire debet, quod ex rationibus, quibus probauit alias propoſitiones eſt manifeſtum.

In ſecunda parte capitis ex his propoſitionibus ſic probatis colligit intentũ, nempe eodem modo, quo motui conuenit eſſe finitum, vel infinitum, conuenire mobili, tempori & ſpatio hoc argum. Extenſio motus commenſuratur ſpatio, & tempori, atq; etiam extenſio mobilis, vt ex propoſitionibus iam probatis conſtat: ergo ſi motus finitus fuerit, vel infinitus, ſpatium quoque tempus & mobile finita, vel infinita erunt.

CAPVT VIII.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem omne, aut mouetur, aut quieſcit, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius capitis eſt oſtendere, quod eodem modo conueniat quieti eſſe diuiſibilem in infinitũ, ſicut conuenit motui, quamuis motui tanquam poſitiuo; quieti verò tanquam priuationi; & hoc præſtat in prima parte capitis; in ſecunda verò quandam propoſitionem vniuerſalem proponit & probat, ita in duas partes diuiditur totum caput. Vt igitur primum probet, ſupponit quietẽ propriè ſumptam, non ſolum negationẽ motus, ſed priuationem ſignificare, ita vt illud ſolum quieſcere propriè dicatur, quod nõ mouetur eo tempore & loco, in 4

Qqq 2 quibus

det Ariſtot. hoc argumento iam ſuperius eſſe ſolutum, quia ſicut ſpatium habet infinitas partes proportionales, ita motus, cum eodem modo diuiditur, & ideò mobile pertranſit infinitas partes ſpatij infinitis partibus motus, quia cum omnes ſint proportionales, & non æquales, finitum continuum componunt, quod pertranſiri poteſt per aliud finitum, quod eſt motus.

Tertium argum°. quia ſi detur motus, ſequitur ex duobus mobilibus, quorum vnum velocius, quam alterum moueatur per idem ſpatium, nunquam poſſe velox conſequi tardum, vel illud comprehendere, ſeu æquale ſpatium cum eo pertrāſire, quod patet eſſe abſurdum. Probat, non poſſe, nam ſi à mobili tardiori diſtet per ſtadium, dum incipit illud perſequi, neceſſe eſt, quod dum illud ſtadium pertranſit velocius mobile, aliquid ſtadij ſequentis pertranſeat tardius, & ita ſemper ab eo diſtabit, neq; vnquam poterit illud comprehendere. Reſpondet Ariſtoteles argumento hoc non addere nouam difficultatem, præter eam, quam propoſuit præcedens de infinitis partibus ſpatij nō pertranſibilibus: cui reſponſum eſt iam, quod cum non ſint æquales, ſed proportionales, quarum quælibet plures alias, imò infinitas includat, non faciunt infinitam magnitudinem, ſed finitam, & ideò pertranſibilem.

7 Quartum argumentum, quia ſi detur motus, ſequitur maius tempus eſſe æquale minori, quod eſt abſurdum. Probat conſequentiam, quia non poteſt mobile æqualis velocitatis cum alio, pertranſire maius ſpatium, quam illud, niſi in maiori tempore; ſi ergo in tempore æquali maius pertranſeat, ſequetur minus tempus maiori eſſe æquale, ſed ita contingat, ſic probat. Si detur ſpatium quatuor palmorum, & dentur etiam duo mobilia eiuſdem menſuræ, & eiuſdem velocitatis, quorũ vnus incipiat moueri à principio ſpatij verſus orientem; aliud verò à medietate eiuſdem ſpatij verſus occidentē, quod non ſimul ſuum motum incipiat ac [illegible] ſed poſtquam hoc iam pertranſiuit dimidium ſpatium, (moueantur autem per diuerſas lineas, vt non ſe impediant) & tunc, ſi primum corpus tempore dimidiæ horæ pertranſeat medietatem ſpatij, ſecundum pertranſiet ipſum primum, quod habet duplo maiorem magnitudinem, & ita in eadem dimidia hora pertranſiet magnitudinē duplo maiorem, ſed tempus, in quo mobile æqualis velocitatis cum altero pertranſit duplo maius ſpatium, debet eſſe duplo maius; ergo tempus duplum ac dimidium erunt æqualia. Reſpondet Ariſt. fallax eſſe hoc argu. quia mobile primum pertranſit fixum ſpatium, ſecundum verò, non fixũ, ſed motum verſus contrariam partem, quod in medietate temporis pertranſiri poſſe conſtat.

In ſecunda parte capitis proponit, & ſoluit duo alia argumenta aliorum Philoſophorum, qui motum & ipſi negabant vel fortè eiuſdem Zenonis. Primum tale erat. Si datur motus, moueatur corpus à non albo in album, & tunc non mouetur, dum eſt in termino à quo, nec dum eſt in termino ad quem, ſed quieſcit; ergo mouebitur, dum ſub neutro eſt, ſed opponuntur contradictoriæ; quare dabitur aliquid, cui nullum extremum ex contradictorijs aliquando conueniat, quod patet eſſe falſum. Reſpondet, quod ſi de motu ſucceſsiuo procedat argum. nihil probat, quia corpus non mouetur, dum totum eſt in termino à quo, nec dum totum eſt in termino ad quem, ſed dum partim eſt ſub vno, & partim ſub altero, ſic autem ſe habens falſum eſt, quod neutrum extremum ei conueniat, nam dum 8

ret partibus ; ergo moueri non poterit, niſi fortè aliquo motu inſtantaneo, & indiuiſibili, de quo probatum eſt in ſuperioribus dari non poſſe.

11 In ſecunda parte reiicit errorem Heracliti, qui ſolis corporibus motum tribuens aſſerebat nunquam à motu ceſſare, ſed quemlibet motum eſſe infinitũ, quod probat Ariſt. eſſe falſum, quia motus verſatur inter duos terminos oppoſitos, à quo, & ad quem, ſed quod clauditur inter duos terminos, non poteſt eſſe infinitũ; ergo falſum eſt, quod motus ſit infinitus.

Et ſi dicatur argu. hoc ſolum probare de motu naturali habente certos, ac determinatos terminos, non de violento, qui tantum poteſt ſe extendere, quantus fuerit impetus proijcientis, & ideò videtur, quod poſſit eſſe infinitus, & multo melius circularis, qui neque inter cõtrarios terminos verſatur, ſed ab eodem in idem fit, nec principium habet, nec finẽ. Reſpondet Ariſtoteles de omnibus probare, quia impoſſibile eſt aliquid fieri, quod repugnat aliquando eſſe factum, vel generari, quod repugnat eſſe genitũ, quia terminus ad quem eſt quaſi finis, cuius gratia fit motus: ſi autem motus ſit infinitus, nunquam mobile diceretur motum vel mutatum, ſed ſemper mouebitur; ergo repugnat eſſe infinitum. An verò motus aliquis poſſet dari infinitus ſaltem ſecundum durationem, licet non ſecũdum formam vel ſpatium. Reſpondet duobus modis excogitari poſſe talem motum. Primò, ita vt ex diuerſis motibus ſibi ſuccedentibus in perpetuum eſſet compoſitus, & talis non poſſet dari, quia non eſſet vnus, cum eſſet continuus, nam ſiue tales motus ſibi ſuccedentes eſsẽt numero, vel ſpecie diuerſi, nõ eſſent cõtinui, nec proinde efficerent vnũ motum numero, quia vnum continuum, & vnum numreo idem ſunt. Alio modo poſſet excogitari nõ cõpoſitus ex multis, ſed vnus, & idem, eiuſdemque corporis perpetuo moti ab eodẽ in idem, & talis motus non eſſet rectus, ſed circularis, de quo aſſerit eſſe perpetuum, & ideò duratione infinitum, quod ex profeſſo probabit lib. 8.

QVAESTIO VNICA.

An indiuiſibile ſeparatum poſſit moueri per ſe.

QVæſtio non intelligitur de indiuiſibili ſubſtantiali, qualia ſunt Angelus, & anima rationalis, nec indiuiſibili ſecundum perfectionem eſſentialem, quales ſunt ſpecies omnes, nam de his certum eſt moueri poſſe, ſed ſolum de indiuiſibili quantitatis, quod ideò impartibile vocatur ab Ariſtotele, quia partibus caret, vt de puncto, non quidem coniuncto, vt de eo, quod eſt in continuo, quia hoc non poteſt per ſe moueri, ſed ſolum ad motum eiuſdem continui, cuius aliquid eſt, ſed intelligitur de indiuiſibili continui ab eo ſeparato, quia non poteſt moueri per ſe, niſi per ſe exiſtat ſeparatum à corpore: & cum non ſit certum ſeparari poſſe, etiam per potentiam Dei abſolutam, non eſt quæſtio abſoluta, ſed conditionalis, cuius ſenſus eſt, an indiuiſibile quantitatis, ſi per poſsibile, vel impoſsibile daretur ſeparatum à continuo, moueri poſſet. Eſt autem certum, quod non poſſet moueri motu augmentationis, quia cum magnitudine careat, non eſt capax augmenti: quare ſolum procedit quæſtio de motu alterationis & locali, an his motibus moueri poſsit. 12

13 Et prima opinio aſſerit naturaliter etiam poſſe moueri, ſi daretur ſeparatum. Ita Scot. in 2. d. 2. q. 9. § *ad 3 argum. principalis quæſtionis.* Gregorius q. 2. ar. 1. Vallel. controuer-

Digitized by Google

tr ouerſia 58. ad Tyrones, Toletus 6. libr. Phyſ. quæſt. 1. quorum potiſſima ratio eſt hæc. Indiuiſibile coniunctum poteſt moueri, & verè mouetur; ergo etiam poſſet moueri ſeparatum. Probatur conſequentia, quia eadē inconueniētia, quæ infert Ariſto. ex motu indiuiſibilis ſeparati, ſequuntur ex motu indiuiſibilis coniuncti, quod cum ſit certum moueri, nullius momenti erunt reſpectū ſeparati, ſed moueri poterit. Probatur minor, quia indiuiſibile coniunctum nō habet partes, & mouetur; ergo non requiritur, quod mobile partim ſit in vno termino, & partim in alio, ſecundum proprias partes, ſed ſatis eſt, ſi ſic ſe habeat ſecundum formam, vel terminum, quem acquirit per motum, quod dum mouetur, aliquid eius acquiſitum habeat, & aliud ei reſtet acquirendū, & ex conſequenti non requiritur ad motum, quod mobile prius pertranſeat ſpatium ſibi æquale, vel minus ſe, quam ſpatium maius, aut quod ſi in tanto tempore pertranſit ſpatium ſibi æquale, in medietate illius temporis pertranſeat ſpatium
14 æquali alicui parti propriæ, ſed ſufficit quod prius trāſeat partem minorem ſpatij, vel formæ, quam maiorem: nec eſt inconueniens, quod punctum ſeparatum, ſi moueretur, ſolum tangeret puncta ſpatij, quæ ſunt ſibi æqualia, & ideò numeraret omnia puncta, & ſpatium, per quod mouetur componeretur ex illis, quia indiuiſibile coniunctum corpori ſphærico ſolum tangit puncta plani, & nullum ex his inconuenientibus ex motu eius ſequitur; ergo nec ſequeretur ex motu ſeparati, quia licet per ſe primò, & adæquatè nō tāgeret, niſi puncta, ex conſequēti, & quaſi tactu inadæquato tangeret omnes partes. Nec tādem neceſsè eſt, quod ſi mobile in vna parte temporis pertranſit ſpatium ſibi æqualem, in medietate eiuſdem temporis pertranſeat ſpatium æquale vni parti propriæ, non hoc ſolum pertinet ad motus corporum. nec in motu Angeli, aut animæ rationalis, reperitur; ergo nec reputari debet neceſſariū ad motū indiuiſibilis; quare nec reputari debet impoſſibile quod naturaliter moueri poſſit.

Secunda opinio duo aſſerit. Primum, 15
quod ſi indiuiſibile ſeparatum daretur, non poſſet moueri naturaliter, bene tamen per potentiam Dei abſolutam. Ita tenent plures Moderni. Probant, quia licet punctum ſeparatum, non poſſit naturaliter eſſe præſens loco, vel ſpatio, aut partibus eius, quia nec poteſt eis commenſurari, ſed ſolis indiuiſibilibus, quibus præſens eſſet, & ideò per ſolas has præſentias indiuiſibiles diſcurrere poſſet ſuo motu, quod eſt impoſſibile, cum nihil diuiſibile poſſit acquirere per motum, neque continuam aliquam præſentiam, quod omnino requiritur ad motum, non tamen repugnat, quod virtute Diuina fieret præſens ſpatio & partibus eius, ita vt ei correſponderēt diuiſibiles præſentiæ, ſicut Corpus Chriſti Domini in Euchariſtia exiſtens, & habens modum indiuiſibilem, & non localem, nihilominus præſens eſt toti Hoſtiæ, & ſingulis eius partibus, ita vt ex parte earum diuiſibiles præſentias ei correſpondeant, & ideò non ſolum per accidens moueatur ad motum Hoſtiæ conſecratæ, ſed etiam per ſe, ac proprio motu, vt multi Moderni aſſerunt, per præſentiam; ergo ſimilem poterit punctum eſſe præſens ſpatio, & partibus eius, & acquirere verum vbi in ſpatio, ſicut Angelus, vel anima, vereque ac per ſe mouere abſque deſcriptione lineæ, vel numeratione punctorum, ſicut mouentur Angelus, & Anima, & Corpus Chriſti habens modū indiuiſibilem mouetur pur ſe iuxta aliquorum ſententiam. 16

Tertia opinio negat poſſibile eſſe naturali-

Digitized by Google

turaliter, vel etiã per potentiam Dei ab-
ſolutam, quod indiuiſibile ſeparatum
moueatur. Hæc eſt certiſſima ſententia
Ariſtotelis capit. præſenti, quam ex pro-
feſſo probauit: ita etiam tenent cum eo
antiqui omnes interpretes Comment. 6.
lib Phyſ. Comment. 86. Alexan. Themiſt.
Simpli. Aſpaſius cap. præſenti, D. Thom.
lect. 22. Albert. Mag. lib. 6. titulo 2. Aegid.
text. 18. Iand. quæſt. 16. Sotus quæſt. 4. Ca-
preol. in 2. diſt. 2. quæſt. 1. & videtur nobis
probabilior. Quod enim Greg. vbi ſupra
ad Ariſt. aſſerit non loqui de indiuiſibili
quãtitatis, ſed de formis indiuiſibilibus,
dũ negat indiuiſibile moueri poſſe. Quod
etiã Scotus de indiuiſibili quantitatis lo-
qui, ſed non velle ei denegare omnem
motum, ſed eum tantum, qui ex parte
ſubiecti diuiſibilis eſt. Et quod Moderni
quodam de motu omnibus modis diuiſi-
bili loqui, ſed eum ſolum denegare in-
diuiſibili per virtutem cauſarum natura-
lium, hæc inquam omnes ſolutiones fri-
uolæ ſunt, & nullius momenti. Nam Ari-
ſto. text. vltimo, ſeparauit formas indiui-
ſibiles ad indiuiſibili quantitatis, quod
propterea proprio nomine appellauit
impartibile, & huic denegauit motũ, non
illis, motũ verò, qui non ſit diuiſibilis ex
parte ſubiecti, neque cognouit, neque
ſomniauit vnquam Ariſt. præſertim, cum
intentum huius capitis fuerit probare,
quod motus debeat eſſe diuiſibilis ex par-
te ſubiecti, & ideò impartibile non poſſe
eſſe ſubiectum motus, quod non ſolum
per virtutem naturalem cauſarum im-
poſſibile eſſe exiſtimauit, ſed implicare
contradictionem, & hoc intendunt ar-
gum. eius, & ſi hoc non probant, nullius
momẽti ſunt, neque aliquid omnino pro-
bare poſſunt: euidens igitur eſt, Ariſtot.
ſenſiſſe, quod indiuiſibile quãtitatis nul-
lo modo, nulloque motu moueri poſſe.
Vt benè Valleſ. atque Tolet. vbi ſupra
qui cum tentant moueri poſſe, fatentur
Ariſt. oppoſitum tenuiſſe.

Vt igitur hanc ſententiam Ariſt. & cõ- 17
munem, quam ſequimur, probemus, no-
tanda eſt differentia maxima inter indi-
uiſibile quantitatis, & indiuiſibiles ſub-
ſtantias, vt Angelum, & animam, quod il-
lud licet corpus non ſit, neque quantita-
tem habent, ordinis tamen corporei eſt,
cum ſit copulatiuum partium quantita-
tis, & vnico earum, propterea enim vnio-
nem formæ ſubſtantialis cum materia
corpoream appellamus, quia materiam
vnit cum forma, & per vnionem vtriuſq;
reſultat corporea ſubſtantia: ordinis igi-
tur corporei cenſentur indiuiſibilia quã-
titatis, quia partes quantitatis copulant,
& ex vnione, quam inter eas faciunt, re-
ſultat vnum quantum, & extenſum. An-
gelus verò, aut anima, non quomodocũ-
que indiuiſibilia ſunt, ſed ordinis ſpiri-
tualis. Ex qua differentia ſequitur alia
valde notanda, quod accidentia recipiẽ-
da in puncto, tanquam in ſubiecto, non
poſſunt eſſe ordinis ſpiritualis, ſed etiam
corporei, quia accidens, & ſubiectum ita
debent proportionari, vt eiuſdem ordi-
nis ſint, omnino namque repugnat in An-
gelo, vel anima recipi corporeum acci-
dens, vel ſpirituale in corpore. Ex quibus
ſequitur, quod ſi punctum moueri debet,
nõ poſſit moueri motu ſpirituali, vt An-
gelus, vel anima, ſed ordinis corporei,
quod ita probo. Motus eſt actus mobilis,
prout mobile eſt; ergo debet recipi for- 18
maliter in ſubiecto, & illud denominare
formaliter, alioqui non mouebitur, quia
quod nihil in ſe recipit, etiamſi extrinſe-
cè denominetur de nouo, nec mutatur,
nec mouetur, ſed eodem modo ſe habet
nunc, & prius, quia denominatio extrin-
ſeca ipſum non attingit, & ideò licet De-
us nouas habeat, atque reales denomina-
tiones intrinſecas, vt creatoris, ac ſimi-

les,non dicitur mutari propter illas, ex eo ſolum,quod nihil in ſe recipit,& propterea non dicitur per eas ſe habere aliter nunc,& prius. Itaque neceſſe erit,ſi indiuiſibile debet moueri, quod motum corporei ordinis in ſe recipiat, & ab eo formaliter denominetur.

Secundò notandum eſt, neceſſarium omnino eſſe motum ordinis corporei côtinuum eſſe,& ſucceſſiuum,& habere latitudinem ex parte formæ, vel termini acquirendi,& ex conſequenti ſecundum eandem latitudinem,& continuationem eſſe diuiſibilem in partes copulatas indiuiſibilibus,& hęc adeò ſunt motui intrinſeca,vt contradictionem implicet ſine eis eſſe. Vnde ſequitur talem motum diuiſibilem quoque eſſe in ordine ad ſubiectum,quod ſic probo: Nam diuiſibilitas, & latitudo motus ex parte formæ, præſupponit eandem formam eſſe diuiſibilē, & continuam,habentes partes materiales,& corporeas,in quas diuidatur; ſi enim eas non habuerit in ſe, non poterit eas tribuere motui. Gratia exempli, ſi punctum moueretur ſupra lineam, motus eius continuus eſſet,ac diuiſibilis ſecundum longitudinem: cum forma per eum acquiſita ad minus præſentia continua eiuſdem puncti ad totam lineam, & ſingulas eius partes continua quidem, & diuiſibilis,ſicut ipſa linea, & motus iſte continuus, & diuiſibilis ſecundum continuationem,& diuiſibilitatem lineæ deberet in puncto ipſo formaliter recipi,vt probatum eſt. Ac tandem motus iſte ſucceſſiuus,continuus, & diuiſibilis non poſſet nô habere partes priores,& poſteriores,quæ ab intrinſeco inferrent durationem ſucceſſiuam habentē partes priores,& poſteriores formaliter,in quas ſit formaliter diuiſibilis,quæ non poſſet eſſe alia à tempore,& duratio temporis eſt formaliter in motu ipſo,à quo probabile non eſt diſtingui ex natura rei. Præterea tempus hoc,ſicut,& motus,quem ſequitur,non eſt ſpirituale, ſed corporeum:cũ ſit formaliter diuiſibile in partes & neceſſariò deberet recipi cum motu ipſo in eodem indiuiſibili,ſi moueretur.

Ex tota hac doctrina in principiis veræ Philoſophiæ certiſſima deſumuntur duo,vel tria argumenta,quibus efficaciter ſatis probatur contradictionem implicare,quod indiuiſibile ſeparatum moueatur,& ſit primum de motu alterationis,nam ſi punctum moueretur motu calefactionis ſucceſſiuo,continuo,ac diuiſibili diuiſibilitate termini; ergo reciperet in ſe motum,& terminum,ſed terminus talis motus eſt calor, & calor eſt accidens corporeum, ex propria eſſentia natum recipi in ſubiecto media quantitate,quod eſt natum eſſe recipi in ſubiecto diuiſibili; ergo repugnat recipi in puncto, & ex conſequenti, repugnabit motum,per quem acquiritur,qui eſt eiuſdem conditionis recipi in ſubiecto indiuiſibili,& in extenſo. Secundò probatur de eodem motu,nam ſi punctum calefieret,vel moueretur per latitudinem caloris,vel ſolum diſcurret per indiuiſibilia eius,hoc ſecundum repugnat, quia nec motus poſſet eſſe continuus,cum indiuiſibilia non ſint continua, vel darentur motus, & terminus per eum acquiſitus compoſiti ex ſolis indiuiſibilibus, quod repugnat, neceſſarium igitur eſſet punctum moueri per latitudinem ipſiuſmet caloris, quod etiam repugnat, quin eam in ſe recipiat cum motu,ſed latitudo caloris eſt calor ipſe ſubſtantialis; ergo reciperet in ſe calorem,quem conſtat non poſſe recipi,niſi in ſubiecto diuiſibili, & corporeo:quare contradictionem implicat moueri indiuiſibile ſeparatum motu alterationis,& hoc(niſi ego fallor) euidenter probatũ eſt his duob. argumentis.

Sed

Sed probatur de motu locali duob⁹ alijs, & ſit primum. Si indiuiſibile moueatur per ſpatium verum, vel imaginariū cum motu ſucceſsiuo, continuo, & diuiſibili continuitate, ac diuiſibilitate formæ moueri debeat, non ſpirituali ſicut motus Angeli, & animæ, ſed ordinis corporei, neceſsè eſt acquirat præſentiam ordinis corporei, continuam, atque diuiſibilem in partes corporeas copulatas etiam indiuiſibilibus eiuſdem ordinis, & quod hanc præſentiam cum motu recipiat in ſe formaliter, ſed hoc repugnat; ergo repugnat moueri. Probatur minor, quia præſentia ordinis corporei diuiſibilis in partes corporeas eſt accidens corporeum, & diuiſibile formaliter in partes corporeas; ergo natum recipi in ſubiecto corporeo, atque extenſo per quantitatem, qua extenſione caret punctum, & ideò non poteſt recipere in ſe talem motum, nec formam, nec omninò moueri.

Secundò, quia talis motus ſucceſsiuus, & continuus habet partes priores, & poſteriores; ergo inferret durationem ſucceſsiuam, & continuam ordinis etiam corporei, quæ eſſet, tempus continuum, & diuiſibile, non ſpirituale, ſed ordinis corporei, ergo eſſet accidens corporeū, quod in eodē pūcto deberet recipi cū motu, cuius duratio eſſet, ſed tēpus corporei ordinis, ac diuiſibile natum eſt recipi in ſubiecto diuiſibili, vt ex ſe patet; ergo in puncto recipi non poſſet, & proinde neq; motus, quem ſequitur.

Ad argumentum primæ opinionis concedendum eſt antecedens, quod indiuiſibile coniunctum moueatur, ſed neganda eſt conſequentia de ſeparato. Negandum eſt etiam, quod infertur, eadem ſequi inconuenientia de motu coniuncti, quæ inferuntur ab Ariſtotele de motu ſeparati, quia valde diuerſa ratio eſt de motu vnius, & alterius: nam indiuiſibile ſeparatum deberet moueri motu proprio, & per ſe, coniunctum non mouetur motu proprio, nec per ſe, vt annotauit Ariſtoteles in textu, ſed motu continui, in quo eſt, & cuius modus eſt, nam vt ſuperius probauimus, modi rerum, non mouentur motibus proprijs, ſed motu totius corporis, qui ad partes, ad puncta, ad accidentia eius deriuatur, & à ſingulis iuxta propriam naturam participatur: vnde licet indiuiſibile coniunctum ſolum tangat puncta plani, dum mouetur ad motum corporis ſphærici, ſed motus eius, qui eſt eiuſdem corporis ſphærici fit per ſpatium, & vbi diuiſibile, & non per indiuiſibilia plani, quare nec ſequitur numerare omnia puncta, cum per motum continuum, nec partes proportionales, nec puncta numerentur, quia numeratio diſcretionem dicit, quæ non poteſt eſſe in motu continuo, & eadem ratione non ſequitur ex motu eius, quod continuum componatur ex indiuiſibilibus: ſequitur autem vtrumque ex motu indiuiſibilis ſeparati, qui cum continuus eſſe non poſsit, quia nec à ſpatio materiali, nec formali accipere poteſt continuationem, vt probauimus, neceſsè eſt motu diſcretò moueri indiuiſibile ſeparatum, ſi motus eius eſſet poſsibilis: tangeret ergo omnia puncta ſpatij, motu diſcreto, & cum inciperet à primo, numeraret omnia, quæ repugnat: cum ſint infinita, & cum ſola puncta tangeret, ſpatium, per quod moueretur, ex ſolis indiuiſibilibus eſſet compoſitum. Quod enim dicitur puncta tantum tangere poſſe per ſe, & adæquatè, ſed inadæquatè partes falſum eſt, quia cum non habeat partes, nec ſit in continuo eas habente, nec per ſe, nec per aliud poteſt

partes ſpatij tangere, nec eas, niſi tangendo pertranſire, quod tamen poteſt indiuiſibile coniunctum per coexiſtentiam extrinſecam, quā habet reſpectu omniū partium, & totius ſpatij ratione motus cōtinui totius ſphærici quo mouetur, ideò nec adæquatè, nec inadæquatè poteſt indiuiſibile ſeparatum tangere partes ſpatij, ſed inadæquatè poteſt coniunctum ratione corporis ad cuius motum mouetur; manent ergo in ſuo robore rationes Ariſt.

Ad argum. ſecundæ opinionis reſpondeo, decipi auctores eius, dum putant indiuiſibili poſſe conferri præſentiam diuiſibilem, per quam correſpondeat partibus ſpatij, ſicut eam habet angelus, nam iſte licet ſit formaliter indiuiſibilis, quia ſpiritualis, virtualiter tamē eſt diuiſibilis per ſuam virtutem, quam habet reſpectu corporum; punctum verò omnibus modis eſt indiuiſibilis, & ideò non poteſt habere, niſi præſentiam omnibus modis indiuiſibilem: quod egregiè annotauit D. Thom. 1. p. quæſt. 53. articul. 1. ad 1. dicens hanc eſſe differentiam inter Angelum, & indiuiſibile quantitatis ſeparatum quantum ad motum pertinet, quod hoc nullo modo moueri poteſt, quia neceſſariò ei correſpondet locus indiuiſibilis; Angelo verò ratione ſuæ virtutis diuiſibilis poteſt correſpondere, & ideò moueri poteſt Angelus: ſed de indiuiſibili quantitatis ſeparato affirmat demonſtraſſe Ariſtot. capite hoc vltimo, quod nullo modo moueri poſſit. De corpore autem Chriſti in Euchariſtia exiſtente longè diuerſa eſt ratio, quia modo longè diuerſo præſens eſt ſpeciebus, præſentia quidem non acquiſibili per motum, ſed per tranſubſtātiationem, aut alio modo à motu diuerſo quare nec moueri poteſt per ſe, ſed ſolū per accidens ad motum ſpecierum, vt tenet communis ſententia.

Et hæc de 6. lib. annotaſſe ſufficit.

IN SEPTIMVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

EXplicatis iam principijs, & cauſis motus, eiuſq; partibus, & indiuiſibilibus & ideò omnibus, quæ pertinent ad naturam eius, reſtabat explicandum, quem ordinem inter ſeſe habeant motus omnes mobilia atque mouentia, videlicet, an detur vnus aliquis motus primus ab aliquo primo mouente procedens, & vni primo corpori conueniens, à quo primo mouente, & primo motu dependeant cætera mouentia, mobilia, ac motus, vel nullum ordinem habeant. Et primum intendit Ariſtot. oſtendere, videlicet dari vnum primum motorem, à quo procedat vnus motus primus vni primo corpori conue-

conueniens, & ab illo primo motore, & primo motu dependere cæteros omnes motores, & motus, eique ſubeſſe, ita vt ſine concurſu eius nihil efficere poſſint, & hoc explicat & probat ex profeſſo in 8. lib. ſed quia res eſt grauiſſima, & intellectu difficilis, ideò eãdem explicat quadam ratione imperfecta, & quaſi perfunctoria in hoc lib. 7. quod quaſi præambulum videtur ad octauum, & propterea idem eſt inſtitutum, eademque materia vtriuſq; huius quidem, vt imperfectè explicata; illius, vt perfectè. Diuiditur autem in duas partes. In prima agit Ariſtot. de ordine mouentium, mobilium & motuum. In ſecunda, mouentia & mobilia comparat inter ſeſe, quantum ad velocitatem & tarditatem.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Omne quod mouetur, neceſſe eſt ab alio moueri, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum Ariſtot. eſt probare, quod detur vnum primum mouens & vnus primus motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima præſupponit, & probat quandam propoſitionem vniuerſalem. Et in ſecunda colligit ex ea principalẽ concluſionem intentam de primo motore & primo motu. Propoſitio vniuerſalis, quã præſupponit, eſt hæc, *Nihil mouetur à ſe primò, ſed quidquid mouetur, ab alio mouetur.* Moueri autem primò eſt moueri totum non ratione alicuius partis: vt dum mouetur homo mota ſolum manu, vel pede, non dicitur moueri primò, ſed dum totus ipſe mouetur: quo ſuppoſito, in his quæ mouentur violenter euidens eſt propoſitio: cum ab altero motore extrinſeco moueantur, vt dum lapis ſurſum proijcitur, eſt manifeſtum, ſed eam probat in viuentibus (in quibus dubia eſſe poſſet) hac ratione. Quod à ſeipſo primo mouetur, non dependet in ſuo motu ab altero: vnde etiam, ſi quodcunq; aliud quieſcat, poterit moueri, ſed omne mobile eſt diuiſibile; ergo ſi diuidatur in duas partes, vel quieſcente altera mouetur totum, vel neceſſariò quieſcet: ſi moueri dixeris, non mouebitur primò, cum non moueatur totum: ſi verò ſecũdum dicatur, non mouebitur à ſe primò, cum dependeat in ſuo motu ab altero: ergò impoſsibile eſt, quod aliquid à ſe primò moueatur.

Ex qua propoſitione ſic probata colligit concluſionem intentam, quod detur neceſſariò in mouentibus vnum primum mouens, à quo moueantur cætera in motu locali omnium notiſsimo hoc argum. Si omne quod mouetur localiter, mouetur ab alio: ergo illud, à quo mouetur, vel mouetur, vel mouet non motum, ſi hoc ſecundum dicatur, habetur intentum, quia illud erit primum mouens: ſi verò moueri dixeris, mouebitur ab altero, de quo eadem erit quæſtio, an moueatur, vel non: & ſi non moueri dixeris, erit primum mouẽs in motum; ſi verò moueatur, cum neceſſe ſit ab alio moueri, vel deueniendum erit tanquam ad vnũ, quod moueat, & non moueatur, & illud erit primum mouens, vel dabitur proceſſus in infinitum in mouentibus per ſe: quod nullo modo admitti debet, nam ex eo ſequeretur dari infinita mobilia, infinita mouentia, & infinitos motus, ſed quilibet eſſet finitus, cum inter duos terminos verſetur à quo, & ad quem, ex omnibus tamen reſultaret vnus motus numero vel ſpecie ſecundum regulas in vnitate motus ſeruandas in 5. lib. traditas, qui duo haberet ſecum pugnantia, nam ex vna

parte fieret tempore finito, cùm quodcunq; mobile efficeret ſuum motum tẽpore finito,& ita omnes ſimul finirentur; ex altera verò parte eſſet infinitus, cùm ex infinitis conſtaret: repugnat autem aliquid moueri motu infinito per tempus finitum, vt probatum eſt in 6. lib.

3 Et ſi dicatur ex illis infinitis motibus non fieri vnum, quia nec motus ipſi, nec mobilia eſſent continua, quare nec efficerent vnum motum numero, quia vnum numero, & vnum continuum idem ſunt. Reſpondet mobilia, vt ſuperius dictum eſt, contigua eſſe debere, vel continua, vt quando vna pars eiuſdem corporis mouet alterã; ſi ergo continua eſſe poſſunt, non eſt inconueniens, quod ſupponamus ita ſe habere: eo autem ſuppoſito efficient vnum mobile infinitum, & vnum motum infinitum, qui tempore finito abſoluetur, quod probatum eſt impoſsibile in ſexto libro.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Sed ſi id, quod mouetur primum ſedum locum, &c.

Breuis expoſitio Text.

4 CApite præcedenti tanquam certum præſuppoſuit Ariſtotel. quod mouens, & motum debent eſſe contigua, quod eſt eſſe ſimul, in præſenti autem capite intendit probare neceſſariam eſſe hanc ſimultatem mouentis, & mobilis. Diuiditur autem caput in duas partes: In prima explicat eandem propoſitionem, *Mouens, & motum debent eſſe ſimul.* In ſecunda probat veram eſſe in omni genere motus. Et vt eam explicet, afferit primò, non eſſe intelligendam de mouente per modum finis, quia cauſa finalis non debet eſſe ſimul cum re mota ab ea, ſed abſens eſſe poteſt, vel nondum exiſtens, vt de ſanitate conſtat, ſed de mouente efficienter intelligi debet, non quocũque, ſed proximo, nam vniuerſales cauſæ non ſunt ſimul, ſed longè diſtant, nec requiritur, quod ſint ſimul loco, quia ſimultas hæc non datur ſine penetratione naturaliter impoſsibili, ſed requiritur, vt cum ſint in diuerſis locis, ſint immediata, & ſe tangant.

Concluſionem ſic explicatam probat in ſecunda parte capitis in omni genere motus, & primò in motu locali hoc modo. Quod mouetur localiter, vel mouetur à principio interno, vt viuentia, in quibus euidens eſt, mobile & motũm eſſe ſimul: cũ moués nẽpe motiua virtus intra ipſum viuens, quod mouetur ſit, vel mouentur à principio externo, vno ex quatuor modis, quia vel pelluntur, vt proiecta, vel attrahuntur, vt dum magnes attrahit ferrum, vel vehuntur, vt dum aliquis curru vehitur, vel in circulo voluuntur, & omnes hos modos reducit Ariſtot. ad pulſum, & tractum, quia aliquo, vel vtroque conſtant, vt per ſe eſt manifeſtum: ſed dum mouetur corpus per pulſum, vel tractum, mouens, & motum ſunt ſimul; ergo ſemper in motu locali facto ab extrinſeco ſimul ſunt. Minorem probat, quia pellere aliquid eſt à ſe ſeparare, & trahere illud eſt ad ſe congregare, ſed non poteſt vnum ſeparare alterũ à ſe, niſi ſimul ſit cum eõ, ſaltem in principio motus; nec ad ſe congregare, niſi ſimul ſit cum eo ſaltem in fine eiuſdem motus; ergo adhuc in his motibus à principio extrinſeco factis mouens, & motum ſunt ſimul. Probat deinde in motu alterationis hoc argumento. Alteratio fit ſecundum qualitates ſenſibiles, quæ ſunt obiecta ſenſuum, vt ſecundum calorem & frigus, ſecundum colorem, vel ſo-

Digitized by Google

num, & illa quidem, quæ fit ſecundum qualitates tangibiles eſt propria; quæ verò fit ſecundum alios ſenſus impropria, ſed in vtraq; ſemper ſunt ſimul mouens, & motum, aut agens & paſſum; ergo ſemper reperitur ſimultas vtriuſque in alteratione. Probat minorem experientia, quia in calefactione, & in frigidatione ſemper proximum calefaciens, vt aer, vel aqua, aut ignis tangit paſſum, & in ſenſibus etiam, vel quia obiectum, quod ſentitur tangit potentiam, vt in tactu & guſtu, vel per ſuas ſpecies intentionales in aere productas, & multiplicatas vſque ad ſenſum. In motu denique augmentationis euidens eſt; cum fiat per approximationem alimenti, quod eſt mobile, vel paſſum, ad corpus viuens, quod eſt agens, vel mouens ſua virtute vitali, illud conuertens in ſubſtantiam aliti; ſemper ergo, & in quocunque motu verum eſt agens, & paſſum, aut mouens, & motum ſimul eſſe.

QVAESTIO I.

An ſecundum ordinem naturalem neceſſarium ſit, agens & paſſum ſimul eſſe.

6 DE ſolo agente proximo inquiritur an neceſſe ſit ſimul eſſe cum paſſo, non ſimul loco, ſed ſimul per contactum, ita vt contiguum ſit cum eo, vel poſſit agere ab eo diſtans. Et prima opinio negat eſſe neceſſariam ſimultatem contactus: ſed aſſerit, quod licet agens ſit diſtans à paſſo, nec eum tangat per ſe, nec per virtutem propriam, ſed vtroque modo ſit abſens, poteſt agere naturaliter in ipſum, quod non ſolum de vniuerſalibus & particularibus agentibus verum eſſe ait, ſed etiam de primo: nam licet Deus præſens ſit omnibus rebus, & in omni loco, hæc tamen præſentia non eſt ei neceſſaria ad agendum, ſed quantum ad efficientiam pertinet, poſſe tribuere omnibus eſſe, conſeruare in eo, & concurrere cum eis ad ſuas operationes, & effectus, etiam ſi abſens eſſet. Habet itaque intimam præſentiam in omnibus rebus propter ſuam immenſitatem, ſed præſentia hæc, quaſi concomitanter ſe habet, & per accidens ad agendum, quia etiam ſi illam non haberet, agere poſſet, nec virtute actionis eam haberet, ſed quidquid agit præſens, poſſet abſens agere, & ex eo, quod ageret, non colligeretur per ſe præſentia, nec modo poteſt per ſe colligi ex eo, quod cum omnibus cauſis concurrit, & ad omnes effectus ſuum concurſum præſtat. Ita Scotus in 1. diſtinct. 37. quæſtione vnica, & ibidem Ochamus, Baſolius & Gabriel, quem ſequuntur Moderni plures, non quantum ad agentia creata, de quibus fatentur, non poſſe, niſi præſentia agere, ſed quantum ad Deum pertinet, quem abſentem agere poſſe affirmant, & ex ſola eius immenſitate colligi præſentiam in rebus, non ex actione. Quod probant quibuſdam teſtimoniis Ariſtotelis, qui 1. lib. de cœlo, capite nouo, textu 100. locum determinatum Deo tribuit in conuexo primi orbis, & ex eo loco virtutem eius deriuari ad hæc inferiora docet, & lib. de mundo ad Alexand. capite ſeptimo aſſerit, non per ſeipſum adminiſtrare, & gubernare omnia, ſed per creaturas, quib. dedit virtutem agendi, & gubernandi, ſicut Rex in curia exiſtens per ſuos miniſtros diſponit atq; adminiſtrat Regnum; ergo ex mente eius non eſt neceſſaria præſentia ad agendũ: quod etiã probat Scot. hac ratione: Deus habet virtutem infinitam, quæ non limitatur vllo modo ad modum agendi, ſed omnib. modis agere poteſt, prout ſibi placuerit: cum liberè etiam operetur; ergo 7

nec

nec limitatur ad talem locum, in quo r: s eſt, vel in quo producendus eſt effectus, ſed ex loco valde diſtanti poterit determinari eius virtus ad operandum, & concurrẽdum cum creaturis: quod præſertim verum eſt, cum ſimultas agentis & paſſi, vel agentis cum effectu non ſit ratio agendi, ſed ſolum conditio, quam poterit Deus ſuſpendere, etiam virtute naturali pro ſe, & virtute ſupernaturali pro alijs cauſis, vt Moderni ſentiunt. Probat ſecundò Scotus de cauſis vniuerſalibus, vt de ſole, & alijs, quæ operãtur in his inferioribus, à quibus valde diſtant per ſe, & per ſuas virtutes, nihil efficere poſſunt, cum ſint accidentia, quæ non poſſunt vllo modo attingere productionem ſubſtantiarum: agunt prætere a in extrema corpora, nihil agendo in intermedia: cum conſtet plures effectus producere circa inferiora corpora, quos non imprimunt corporibus cœleſtibus intermediis, vt calorem, frigus, & cæteras qualitates, quarum corpora illa capacia non ſunt; benè ergo ſequitur, quod ſi poſſunt agere in extrema non agendo in medium, poterunt etiam vbi non ſunt præſentes, agere. Probatur tandem de cauſis particularibus, & proximis, quod nulla præſentia indigeant

8 ad operandum, nam magnes valde diſtãs à ferro, circa illud operatur propria virtute ipſum attrahendo ad ſe, faſcinantes etiam procul poſiti, plures ac valde nociuos effectus operatur circa alia corpora. Et de baſiliſco referunt, quod ad lõgẽ poſitus, non ſolùm viſu, ſed ſibilo noceat. Echeneis etiam piſcis (quem, & Remoram vocant) magnum nauigium detinet, & piſcem alium (torpedinem appellant) qua piſcatoris manum media arundine attingit, eiq; certam quandam qualitatem imprimit, per quam ineptã prorſus efficit ad motum. His ergo experientijs probatur ſatis efficaciter, quod non ſemper ſit neceſſarium agens, & paſſum, vel mouens, & mobile ſimul eſſe ad agendum.

Secunda opinio oppoſita eſt aſſerens 9 neceſſarium omnino eſſe ad agendum in quibuſcunque agentibus,, quod agens ſit ſimul cum paſſo, ſiue vniuerſalia illa ſint, ſiue particularia, atque etiam in primo agente, quia agere non poteſt, niſi præſens ſit, & ita ex actione eius euidenter colligi præſentiam in omnibus rebus. Ita Themiſt. in ſua paraphraſi ſuper 12. libr. Met. Philop. 1. lib. de Anima, text. 4. & 1. libro Metheor. in principio, D. Tho. cap. præſenti, & 1. part. quæſt. 8. ar. 1. Albertus Magnus in 1. diſt. 37. art. 1. D. Bona. 1. p. d. ar. 1. q. 1. Duran. q. 1. Rich. ar. 1. quæſt. 1. Aegid. in 1. p. diſt. ar. 1. q. 1. Henri. in ſum: art. 3, q. 5. Alciſ. lib. 1. ſummæ, cap. 15. q. 1. ad 1. Capre. in 1. d. 37. q. 1. ar. 1. concl. 1. & artic. 3. in ſolu. arg. contra illam, & eſt communis, & vera.

Quam vt probemus, notãdum eſt primò, quod immediatè agere idem eſt, ac 10 per ſeipſum, & non per alterum attingere effectum, ſed dupliciter contingit, immediatione ſuppoſiti, & virtutis. Illud agit immediatione ſuppoſiti, quod per proprium ſuppoſitum attingit effectum, & non medio altero, vt dum ignis calefacit lignum, dicitur immediatè agere, quia per proprium ſuppoſitum, & non per alterum attingit calorem productum, immediatione autem virtutis agere eſt, per propriam virtutem attingere effectum, & non per virtutem alienam, vt ſol, qui per propriam virtutem ſuæ lucis producit calorem in corporibus inferioribus, dicitur agere immediatione virtutis. Vterque autem modus ſolet concurrere in eodem agente, vt videmus in igne calefaciẽte lignum per proprium ſuppoſitum, atque etiam per propriam virtutem caloris, in cauſis autem vniuerſalibus operantibus

Digitized by Google

rantibus in hæc inferiora diuiduntur ſemper, quia nunquam operantur niſi per virtutē propriam receptam in alio corpore intermedio, & ideò ſemper immediatione virtutis, & nunquam immediatione ſuppoſiti. Operari etiam immediatione virtutis duobus modis contingit, aut per virtutem propriam à ſe diffuſam, vel apud ſe retentam. Primo modo operatur ſol, vt vniuerſaliter agentia corporea. Secundo modo Angelus, dum mouet corpora per virtutem ſuorum actuum, intellectus, & volūtatis intra ipſum manentiū, & cætera agentia ſpiritualia, quibus modus iſte agendi communis eſt. Ex quo ſequitur magna quædam differentia inter agentia ſpiritualia ex vna parte, & corporea ex altera, quod illa non poſsint agere immediatione virtutis, quin etiam agant immediatione ſuppoſiti, nam cum operentur per virtutem apud ſe retentā, & non effuſam, repugnat ſua virtute attingere effectum, quin eum attingant per proprium ſuppoſitum in quo permanet, & hoc præſertim verum eſt in Deo, cui non ſolum propter communem rationem agentis ſpiritualis conuenit modus iſte agendi, ſed propter particularem valde notandum, nā cum virtus, per quā operatur Deus, increata ſit, impoſsibile eſt, quod eam extra ſe effundat, & ideò duplici ratione repugnat Deo agere immediatione virtutis, & nō ſuppoſiti. Prima, quia intellectuale agens eſt. Secunda, quia primum, & increatum. Agentia verò corporea operari poſſunt immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, quia cum per diffuſam virtutem operentur, poteſt virtus eius attingere effectum, vbi nō ſit proprium ſuppoſitum, vt contingit in ſole, operante per lucem à ſe effuſam, & ideò vbi ſol ipſe non eſt per ſe præſens.

5 Secundò notandum eſt, diuina attributa ſic eſſe diſtincta ratione noſtra inter ſeſe, & à diuino eſſe, vt vnum ſit ratio alterius, & prius illo, noſtro modo intelligendi, vt immutabilitas eſt ratio æternitatis, & prior illa, & ideò poſterius demonſtramus per prius, vt ex immutabilitate æternitatem. Et ita ſe habet attributum omnipotentiæ, & immenſitatis, vt prior ſit omnipotentia noſtro modo intelligendi, & quaſi fundamentum immēſitatis: ſed dupliciter accipi poſſunt, in actu primo, & in actu ſecundo: in actu primo accipiuntur ſecundum ſe, quatenus omnipotentia eſt virtus diuina, per quā Deus potens eſt ſe communicare, aut diffundere: immenſitas verò, per quam aptus eſt replere omnia, omnibuſque intime præſens eſſe. In actu ſecundo conſideratur omnipotentia, quatenus iam in actu poſita, vel quaſi iam habens effectum actualis communicationis, & eodem modo immenſitas, vt per illam iam Deus eſt intimè præſens omnibus præſentia actuali, & omnia replet, & vbique eſt. Vtroque autem modo omnipotentia eſt prior, & quaſi fundamentum vel ratio immenſitatis noſtro modo intelligendi: quod probatur; quia vtraque hæc cauſalis propoſitio vera eſt, quia Deus potens eſt ſe communicare omnibus ac ſe per omnia diffundere: aptus eſt omnia replere, cunctiſque intimè præſens eſſe: & rurſus, quia Deus per ſuam omnipotentiam ſe communicat omnibus, & per omnia ſe diffundit, omnia replet, & vbique præſens eſt, niſi enim per omnipotentiam ſe communicet, & illis tribuat eſſe, non replebuntur diuino eſſe; ergo nec dicetur Deus ea replere: quare ex oppoſito neutra cauſalis vera eſſe poteſt, quia Deus aptus eſt replere omnia, & omnibus eſſe præſens per immenſitatem poteſt ſe communicare creaturis, & eas replere. Nec etiā, quia Deus intimè præ-

Digitized by Google

ſens eſt omnibus,& omnia replet per ſuam immenſitatem, ſe communicat eis per ſuam omnipotentiam. Hunc ordinem poſuit D.Thom.inter hæc diuina attributa,1.parte qu.8.art.3.

12 Quibus præſuppoſitis, probatur iam noſtra ſententia de primo agente, quod non poſsit agere, neque ad agendum cõcurrere cum creaturis, niſi eis ſit per ſe, hoc eſt per proprium ſuppoſitum præſens, & ita ex actioue eius per ſe colligi præſentiam. Primò ex ſacris literis, in quibus videtur apertè ſignificari, duobus præſertim locis. Pſal. 138 *ſi aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum ades, ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quibus verbis pro neceſſària ratione diuinæ præſentiæ affertur actio Dei fouens, conſeruans, & dirigens creaturam: ergo impoſsibile reputatur, quod operetur, vbi præſens non eſt, & ex operatione eius euidenter colligitur præſentia. Et D. Paul. Actum 17. *Quamuis non longè ſit ab vnoquoque noſtrum, in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus, &c.* Quibus verbis, Deum eſſe intimè in nobis ipſis præſentem probauit ex creatione, & conſeruatione, per quam accepimus ab eo eſſe, & in eo conſeruamur, & ex actuali concurſu eius, per quem omnia opera vitæ exercemus, quare non poſſunt verba eius integrum ſenſum habere ſecundum Modernorum expoſitionem de ſola præſentia per cognitionem, aut notitiam actualem eius, nam licet de hac notitia ageret, vt Deum (quem ignotum ipſi vocabant) explicaret, & præſentem per notitiam actualem efficeret, nihilominus ex intima præſentia in ipſiſmet, tanquam in templis à ſe conſtitutis, in quibus habitat, potius quam ex habitatione in templis externis cognoſcendum eſſe docet, & intimam præſentiam ex intima eius operatione, per quam ipſimet mouebantur, & viuebant, colligit, & ita colligunt Sancti Patres, Hilarius ſuper Pſalm. 24. & libro primo de Trinitate in principio. Auguſtinus primo libr. confeſsion. capit.3. & 8. libro. ſuper Geneſ. capit. 26. Ambroſi. 1. libro de Spiritu Sancto. Bernard. ſermone 6. in dedicatione Eccleſiæ, Iſidor. 1. libro de ſummo bono capite ſecundo, Damaſcen. primo libro fidei capit.16. Anſelm. in monolog. cap. ſecundo.

Sed probatur hac ratione ſatis efficaci. Deus concurrit ad omnes effectus in creaturis, & à creaturis productos; ergo aliquo modo eos attingit per ſe, vel per ſuam virtutem: nam ſi nullo ex his modis eos attingit, non erit vllo modo eorum cauſa: ſed non poteſt eos attingere per ſuam virtutem, quin eos attingat per proprium ſuppoſitum, cum non operetur per virtutem à ſe diffuſam, ſed apud ſe retentam. Tunc vltra, non poteſt virtus diuina per ſe contingere effectũ phyſicè, & realiter, niſi per contactum phyſicum, & realem, & contactus phyſicus ac realis ſit per cõiunctionem phyſicam & realem eiuſdem virtutis cum eodem effectu; ergo repugnat virtutem diuinam contingere reales effectus, niſi realiter ſit eis coniuncta, & realiter præſens, repugnat verò diuinam virtutem eſſe eis realiter præſentem, niſi præſens ſit realiter diuinum ſuppoſitum, quia non eſt virtus diffuſa, ſed intra ſuppoſitum agẽs retenta; ergo repugnat Deum attingere effectus creaturarum, vel in creaturis aliquo modo agere, niſi ſit intimè præſens, & ex actione eius euidentèr colligitur intima præſentia eius in omnibus. 13

Probatur ſecundò de agentibus crea- 14
tis,

tis,tam vniuerſalibus,quam particularibus teſtimonio Ariſtotelis, non ſolum capite præſenti, ſed etiam primo libro Metheor. in principio, vbi ait neceſſarium eſſe,vt hæc inferiora recipiant influxum à ſuperioribus cauſis, quod ei ſint coniuncta,vel contigua, ſentit ergo non poſſe illas in hæc inferiora corpora agere,ſi ab eis ſeparentur, vel ſimul cũ eis non ſint. Quod conſtat magis neceſſarium eſſe in agentibus particularibus. Sed probatur ratione de vtriſque, quia euidens experientia oſtendit, particularia agentia determinatam, ac limitatam habere ſphæram ſuæ actiuitatis vltra quam nihil prorſus agere poſſunt, imò,& vniuerſalia,quia,quò plus diſtant, eò remiſſiuis operantur, & imperfectiorem producunt effectum: ſi autem non eſſet præſentia, vel ſimultas agentis, & paſſi neceſſaria, ſed in abſentia agere poſſent,ad quamcumque poſſent diſtantiam agere, nec remiſſius agerent, quo plus diſtarent ab effectu, ergo experientia ipſa probat aliquam præſentiam agentis neceſſariò eſſe requiſitam ad agẽdum. Secundò, ſi agens non ſit per ſe præſens,nec per ſuam virtutem, vt licet per hanc ſit præſens, nihil per eam agere poſſit,vt Scotus aſſerit, ſequitur nullo modo contingere effectum, hoc eſt nec per ſe,nec per ſuam virtutem, quia contingere phyſicè,& realiter effectum repugnat,niſi per cõtactum realem,&phyſicum, quem conſtat non dari,niſi per realem,& phyſicam coniunctionem virtutis agentis cum eodem effectu, neque realem coniunctionem, niſi per realem præſentiam eiuſdem virtutis: hæc igitur omninò neceſſaria eſt cuique agenti,& ſine illa non poteſt agere naturaliter.

17 Ad teſtimonia Ariſtotelis reſpondeo; non negaſſe præſentiam primi agentis in omnibus rebus,& locis, nec locum determinatum ei tribuiſſe in conuexo cœli,quaſi in cæteris non ſit, ſed quaſi ibi præcipuè eſſe dicatur, quia ibi præcipuè oſtenditur virtus eius, & à primo motu illius orbis dependent cæteri motus inferiores. Nec gubernationem mundi inferioris exiſtimauit fieri ſine actuali concurſu, & præſentia eius, ſed fieri per creaturas docuit tanquam per miniſtros, in quo aſſimilatur ei gubernatio regum per ſuos miniſtros:ſed valde diuerſo modo fit à Deo per creaturas, ita vt immediatè per ſe eas dirigat,& ad operationes earum immediatè,& per ſe concurrat,& ſimul dignitatem cauſandi, non ſolum inſtrumentalem, ſed principalem eis conferat,qui modus gubernandi omnia longè perfectior eſt, & regiæ maieſtati dignus,ſed de hac re copioſius dicetur libro 8.

Ad primum argumentum Scoti concedendum eſt antecedens, quod virtus diuina non ſit limitata ad agendum, nec ad modum agendi,atque etiam,quod liberè operetur:ſed neganda conſequentia,quod ideò poſſit pro libito agere,vbi præſens non ſit,quia non poſſe agere, vbi præſens non eſt,non prouenit ex limitatione in modo agendi,ſed potius ex infinitate eius, quod cum in omnibus, & cum omnibus operetur, repugnat eum operari per virtutem à ſe diffuſam: quia modus iſte operandi imperfectiſſimus eſt,& cum virtus eius ſit increata repugnat eam à ſe diffundere, & ideò impoſſibile eſt effectum ſua virtute contingere, quin eum contingat per proprium ſuppoſitum,& ideò repugnat eum agere,niſi vbi præſens ſit per ſe, imò ex actione eius euidenter,& à priori colligitur intima eius præſentia in omnibus. Et licet ſimultas agentis,& paſſi ſolum ſit conditio neceſſaria ad agendum, & non ratio 16

agendi,indiſpenſabilis tamen,ſicut exiſtentia actualis ſolum eſt conditio,& repugnat aliquid agere,niſi ſit actu exiſtés,

Ad ſecundum negatur imprimis,quod corpora cœleſtia nihil operentur per proprias virtutes tanquã per inſtrumenta,per eas enim concurrere,etiam ad effectus ſubſtantiales inferiores probauimus contra Scotum in 2.lib. Poſſemus etiam negare,quod agens naturale operetur circa extremum,nihil operando circa medium: cum de eiſdem vniuerſalibus agentibus notum ſit, aliquid operari ircae intermedia corpora,vt ſol, licet non imprimat eis calorem,imprimit tamen lucem, ſicque de cæteris ſecundum proportionem intelligi poteſt. Concedimus tamen poſſe operari circa extremum non operando circa medium,quando non eſt capax talis effectus,ſed negamus ideò poſſe operari agens,vbi non eſt præſens per ſe, vel per ſuam virtutem, quia ſi neutro modo ſit præſens, non eſt intelligibile,quod phyſicè, & realiter contingat effectum,vt probauimus: ſi autem ſit præſens per ſuam virtutem, cum hæc debeat in alio corpore recipi, ſi diffuſa ſit,neceſſe erit corpus illud, in quo recipitur,& quod per eam operatur præſens eſſe,& ſimul cum paſſo, ſi verò non ſit virtus diffuſa,vt in agentibus ſpiritualibus,eo ipſo,quod per propriam virtutem dicantur eſſe præſentia,dicentur etiam præſentia per proprium ſuppoſitum, vt probauimus.

18 Circa vltimum argumentum diſputandum eſſe in particulari de modo operandi magnetis,& aliarum rerum,ſed de his copioſè diximus in primis noſtris Commentarijs,nunc verò ſatis ſit dicere, illa omnia agentia per ſuã virtutem diffuſam agere,ſatis quidem mirabilem,ſed veram,vt experientia docuit & ideò præſentia eſſe per ſuam virtutem, quæ cum recipiatur in corpore aliquo contiguo eiſdem corporibus,circa quę operantur, tale corpus eſt immediatum agens per eam,& ideò ſemper eſt verum,quod agens & paſſum ſimul ſint,nec poteſt aliter fieri ſecundum naturalem ordinem cauſarum: An verò per potentiam Dei abſolutam poſſint agentia operari , vbi nullo modo præſentia ſunt,quæſtione ſequenti dicetur.

QVAESTIO II.

An per potentiam Dei abſolutam poſſit aliquid agere,vbi præſens non eſt,per ſe, nec per ſuam virtutem.

QVæſtio hæc , non ſolùm de cauſis principalibus diſputatur ſicut præcedens,ſed præcipuè de inſtrumentis,nec procedit naturaliter, aut ſecundum potentiam Dei ordinatam ſicut præcedens, ſed ſupernaturaliter , & ſecundum potentiam abſolutam:& ſenſus eius eſt, an implicet contradictionem aliquam cauſam principalem,vel inſtrumentalem agere,vbi præſens non eſt per ſe, nec per ſuam virtutem . Et quantum ad cauſas principales pertinet , vidimus iam Scotum cum paucis aſſerentẽ quæſtione præcedente naturaliter id fieri poſſe, qui facilius teneret fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam . Nihilominus eiſdem rationibus,quibus impugnata eſt hæc ſententia,probatumque contra illam , quod neceſſarium ſit ad operandum agens eſſe ſimul cum paſſo,ſecundum ordinem naturalem cauſarum,per ſe quidem,vel per ſuam virtutem probatur,nullo modo fieri poſſe,vt aliquid operetur,vbi nullo ex his modis præſens eſt , ideò non oportet nouas rationes addere,nec aliquid aliud de principalibus cauſis dicere,præter ea, quæ in quæſtione præcedenti dicta ſunt,

ſed

ſed ad aliam partem de inſtrumentis diſputandum procedere.

19 Circa quam eſt prima opinio aſſerentium fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam, quod inſtrumentum operetur, vbi nullo modo eſt præſens, & ita poſſe Deum re aliqua Compluti exiſtente, & permanente ad operandum Romæ vti tanquam inſtrumento. Ita Veg. lib. 7. in concil. Trident. cap. 14. dub. 1. Card. Bellarm. 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 11. Conimbric. 7. lib. Phyſic. cap. 2. quæſt. 2. Suarius 3. p. q. 13. diſputat. 31. ſect. 5. Præcipuum fundamentum huius ſententiæ eſt, quod nihil aliud ex parte inſtrumẽti poſtulet præter potentiam obedientialem, quia ſubduntur Deo omnes creaturæ, vt poſſit eis pro libito vti, ad quoſcunq; effectus producendos, ex eo igitur ſolo, quod Deus velit vti aliqua creatura, vt ſecum concurrat ad aliquem effectum efficiendum, dicetur eam per talem actum voluntatis mouere, eleuare, & eam facere inſtrumentum proprium.

20 Quo ſuppoſito probatur primò, non eſſe neceſſarium, quod inſtrumentum ſit præſens ad operandum, quia inſtrumentum non attingit effectum virtute propria, ſed virtute agentis principalis, à quo eleuatur, nec indiget propria aliqua operatione, vel eleuetur, ſed per ſolam potentiam obedientialem eleuari poteſt, & hac ſuppoſita, ex eo ſolo eleuatum cenſetur, quod Deus vult, vt ſecum concurrat ad talem effectum, ſed poteſt Deus velle, vt ſecum concurrat ad producendum effectum vbi præſens non eſt, ad quod ſufficit, vt Deus ipſe, cuius virtute operatur, ſit præſens; ergo negari non debet diuinæ omnipotentiæ, quod eo vti poſſit ad operandum ad quamcunque diſtantiam. Præſertim cum ſimultas agentis, & paſſi ſolum ſit conditio extrinſeca ad agendum requiſita, quam facile poteſt Deus ſupplere per præſentiam propriam. Secundò, quia valde probabile eſt, præſertim apud D. Th. humanitatem Chriſti eſſe inſtrumentum Dei ad miracula efficienda, non ſolùm morale, ſed etiam per modum Phyſici, 3. p. quæſt. 13. artic. 2. & quæſt. 56. artic. 1. Quæ etiam certum eſt edidiſſe ad magnam diſtantiam, & vbi præſens non erat humanitas ipſa. De Sacramentis etiam tenet D. Tho. 3. p. quæſt. 62. artic. 4. habere modum inſtrumentorum naturalium reſpectu gratiæ, quam producunt in anima, & tamen ſæpe operantur vbi præſentia non ſunt, præſertim 21 matrimonium inter abſentes cõtractum; ergo ſentit D. Thom. non requiri præſentiam inſtrumenti, quin poſſit per potentiam ſupernaturalẽ ſuppleri à Deo.

Secunda opinio negat id eſſe vllo modo poſſibile, quam defendit, D. noſter Molin. 1. p. quæſt. 8. artic. diſp. 2. & videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ D. Thom. Probo hoc ſecundum, quia vt lib. 2. vidimus, certum eſt apud D. Thom. nihil poſſe eleuari, vt ſit inſtrumentum, niſi aliquid proprium habeat, alioqui nihil efficiet, ſed ſolum efficiet principale agens, ſed repugnat, quod inſtrumentum poſſit concurrere per aliquid proprium, vbi non eſt præſens per ſe, nec per propriam virtutem, vt probauimus de cauſis principalibus; ergo repugnat inſtrumentum eleuari ad agendum, vbi non eſt præſens ex mente D. Thom.

22 Sed ratione probatur primò, quia actualis exiſtentia inſtrumẽti omninò neceſſaria eſt ad operandum, & ad operandum in tali tempore neceſſaria eſt exiſtentia in tali tempore; ergo ad operandum in tali loco neceſſaria eſt exiſtentia in eodem loco. Probatur conſequentia, quia ſicut ad operandum in tempore, in quo res non eſt, ita ſe habent ac ſi nunquã fuiſſet,

partes ſpatij tangere, nec eas, niſi tangendo pertranſire, quod tamen poteſt indiuiſibile coniunctum per coexiſtentiam extrinſecam, quã habet reſpectu omniũ partium, & totius ſpatij ratione motus cõtinui totius ſphærici quo mouetur, ideò nec adæquatè, nec inadæquatè poteſt indiuiſibile ſeparatum tangere partes ſpatij, ſed inadæquatè poteſt coniunctum ratione corporis ad cuius motum mouetur; manent ergo in ſuo robore rationes Ariſt.

Ad argum. ſecundæ opinionis reſpondeo, decipi auctores eius, dum putant indiuiſibili poſſe conferri præſentiam diuiſibilem, per quam correſpondeat partibus ſpatij, ſicut eam habet angelus, nam iſte licet ſit formaliter indiuiſibilis, quia ſpiritualis, virtualiter tamẽ eſt diuiſibilis per ſuam virtutem, quam habet reſpectu corporum; punctum verò omnibus modis eſt indiuiſibilis, & ideò non poteſt habere, niſi præſentiam omnibus modis indiuiſibilem: quod egregiè annotauit D. Thom. 1. p. quæſt. 53. articul. 1. ad 1. dicens hanc eſſe differentiam inter Angelum, & indiuiſibile quantitatis ſeparatum quantum ad motum pertinet, quod hoc nullo modo moueri poteſt, quia neceſſariò ei correſpondet locus indiuiſibilis; Angelo verò ratione ſuæ virtutis diuiſibilis poteſt correſpondere, & ideò moueri poteſt Angelus: ſed de indiuiſibili quantitatis ſeparato affirmat demonſtraſſe Ariſtot. capite hoc vltimo, quod nullo modo moueri poſſit. De corpore autem Chriſti in Euchariſtia exiſtente longè diuerſa eſt ratio, quia modo longè diuerſo præſens eſt ſpeciebus, præſentia quidem non acquiſibili per motum, ſed per tranſubſtãtiationem, aut alio modo à motu diuerſo quare nec moueri poteſt per ſe, ſed ſolũ per accidens ad motum ſpecierum, vt tenet communis ſententia.

Et hæc de 6. lib. annotaſſe ſufficit.

IN SEPTIMVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

Explicatis iam principijs, & cauſis motus, eiuſq; partibus, & indiuiſibilibus & ideò omnibus, quæ pertinent ad naturam eius, reſtabat explicandum, quem ordinem inter ſeſe habeant motus omnes mobilia atque mouentia, videlicet, an detur vnus aliquis motus primus ab aliquo primo mouente procedens, & vni primo corpori conueniens, à quo primo mouente, & primo motu dependeant cætera mouentia, mobilia, ac motus, vel nullum ordinem habeant. Et primum intendit Ariſtot. oſtendere, videlicet dari vnum primum motorem, à quo procedat vnus motus primus vni primo corporũ conne-

conueniens,& ab illo primo motore, & primo motu dependere cæteros omnes motores,& motus,eique ſubeſſe , ita vt ſine concurſu eius nihil efficere poſſint, & hoc explicat & probat ex profeſſo in 8.lib.ſed quia res eſt grauiſſima, & intellectu difficilis,ideò eãdem explicat quadam ratione imperfecta, & quaſi pefunctoria in hoc lib.7.quod quaſi præambulum videtur ad octauum , & propterea idem eſt inſtitutum,eademque materia vtriuſq; huius quidem , vt imperfectè explicata;illius,vt perfectè. Diuiditur autem in duas partes.In prima agit Ariſtot. de ordine mouentium,mobilium & motuum.In ſecunda, mouentia & mobilia comparat inter ſeſe,quantum ad velocitatem & tarditatem.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Omne quod mouetur,neceſſe eſt ab alio moueri,&c.

Breuis expoſitio Text.

1 INtentum Ariſtot.eſt probare,quod detur vnum primum mouens & vnus primus motus.Diuiditur autem in duas partes.In prima præſupponit , & probat quandam propoſitionem vniuerſalem.Et in ſecunda colligit ex ea principalẽ concluſionem intentam de primo motore & primo motu.Propoſitio vniuerſalis, quã præſupponit,eſt hæc, *Nihil mouetur à ſe primò,ſed quidquid mouetur , ab alio mouetur.* Moueri autem primò eſt moueri totum non ratione alicuius partis : vt dum mouetur homo mota ſolum manu , vel pede,non dicitur moueri primò,ſed dum totus ipſe mouetur:quo ſuppoſito, in his quæ mouentur violenter euidens eſt propoſitio:cum ab altero motore extrinſeco moueantur , vt dum lapis ſurſum proijcitur,eſt manifeſtum,ſed eam probat in viuentibus (in quibus dubia eſſe poſſet) hac ratione.Quod à ſeipſo primo mouetur, non dependet in ſuo motu ab altero: vnde etiam, ſi quodcunq; aliud quieſcat, poterit moueri , ſed omne mobile eſt diuiſibile ; ergo ſi diuidatur in duas partes, vel quieſcente altera mouetur totum,vel neceſſariò quieſcet : ſi moueri dixeris, non mouebitur primò, cum non moueatur totum : ſi verò ſecũdum dicatur, non mouebitur à ſe primò, cum dependeat in ſuo motu ab altero: ergò impoſsibile eſt, quod aliquid à ſe primò moueatur.

Ex qua propoſitione ſic probata colligit concluſionem intentam , quod detur 2
neceſſariò in mouentibus vnum primum mouens,à quo moueantur cætera in motu locali omnium notiſsimo hoc argum. Si omne quod mouetur localiter , mouetur ab alio: ergo illud , à quo mouetur, vel mouetur , vel mouet non motum , ſi hoc ſecundum dicatur , habetur intentum, quia illud erit primum mouens : ſi verò moueri dixeris, mouebitur ab altero,de quo eadem erit quæſtio, an moueatur,vel non:& ſi non moueri dixeris , erit primum mouẽs in motum;ſi verò moueatur,cum neceſſe ſit ab alio moueri,vel deueniendum erit tanquam ad vnũ,quod moueat, & non moueatur , & illud erit primum mouens,vel dabitur proceſſus in infinitum in mouentibus per ſe : quod nullo modo admitti debet,nam ex eo ſequeretur dari infinita mobilia , infinita mouentia,& infinitos motus, ſed quilibet eſſet finitus,cum inter duos terminos verſetur à quo,& ad quem , ex omnibus tamen reſultaret vnus motus numero vel ſpecie ſecundum regulas in vnitate motus ſeruandas in 5.lib.traditas , qui duo haberet ſecum pugnantia , nam ex vna

parte fieret tempore finito, cùm quodcunq; mobile efficeret ſuum motum tépore finito, & ita omnes ſimul finirentur; ex altera verò parte eſſet infinitus, cum ex infinitis conſtaret: repugnat autem aliquid moueri motu infinito per tempus finitum, vt probatum eſt in 6. lib.

Et ſi dicatur ex illis infinitis motibus
3 non fieri vnum, quia nec motus ipſi, nec mobilia eſſent continua, quare nec efficerent vnum motum numero, quia vnum numero, & vnum continuum idem ſunt. Reſpondet mobilia, vt ſuperius dictum eſt, contigua eſſe debere, vel continua, vt quando vna pars eiuſdem corporis mouet alterã; ſi ergo continua eſſe poſſunt, non eſt inconueniens, quod ſupponamus ita ſe habere: eò autem ſuppoſito efficient vnum mobile infinitum, & vnum motum infinitum, qui tempore finito abſoluetur, quod probatum eſt impoſsibile in ſexto libro.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Sed ſi id, quod mouetur primum ſedum locum, &c.

Breuis expoſitio Text.

Capite præcedenti tanquam certum præſuppoſuit Ariſtotel. quod mouens, & motum debent eſſe contigua, quod eſt eſſe ſimul, in præſenti autem capite intendit probare neceſſariam eſſe hanc ſimultatem mouentis, & mobilis. Diuiditur autem caput in duas partes: In prima explicat eandem propoſitionem, *Mouens, & motum debent eſſe ſimul.* In ſecunda probat veram eſſe in omni genere motus. Et vt eam explicet, aſſerit primò, non eſſe intelligendam de mouente per modum finis, quia cauſa finalis non debet eſſe ſimul cum re mota ab ea, ſed abſens eſſe poteſt, vel nondum exiſtens, vt de ſanitate conſtat, ſed de mouente efficienter intelligi debet, non quocũque, ſed proximo, nam vniuerſales cauſæ non ſunt ſimul, ſed longè diſtant, nec requiritur, quod ſint ſimul loco, quia ſimultas hæc non datur ſine penetratione naturaliter impoſsibili, ſed requiritur, vt cum ſint in diuerſis locis, ſint immediata, & ſe tangant.

Concluſionem ſic explicatam probat in ſecunda parte capitis in omni genere motus, & primò in motu locali hoc modo. Quod mouetur localiter, vel mouetur à principio interno, vt viuentia, in quibus euidens eſt, mobile & motum eſſe ſimul: cũ moués nēpe motiua virtus intra ipſum viuens, quod mouetur ſit, vel mouentur à principio externo, vno ex quatuor modis, quia vel pelluntur, vt proiecta, vel attrahuntur, vt dum magnes attrahit ferrum, vel vehuntur, vt dum aliquis curru vehitur, vel in circulo voluuntur, & omnes hos modos reducit Ariſtot. ad pulſum, & tractum, quia aliquo, vel vtroque conſtant, vt per ſe eſt manifeſtum: ſed dum mouetur corpus per pulſum, vel tractum, mouens, & motum ſunt ſimul; ergo ſemper in motu locali facto ab extrinſeco ſimul ſunt. Minorem probat, quia pellere aliquid eſt à ſe ſeparare, & trahere illud eſt ad ſe congregare, ſed non poteſt vnum ſeparare alterũ à ſe, niſi ſimul ſit cum eo, ſaltem in principio motus; nec ad ſe congregare, niſi ſimul ſit cum eo ſaltem in fine eiuſdem motus; ergo adhuc in his motibus à principio extrinſeco factis mouens, & motum ſunt ſimul. Probat deinde in motu alterationis hoc argumento. Alteratio fit ſecundum qualitates ſenſibiles, quæ ſunt obiecta ſenſuum, vt ſecundum calorem & frigus, ſecundum colorem, vel ſo-

num,

Digitized by Google

num, & illa quidem, quæ fit ſecundum qualitates tangibiles eſt propria; quæ verò fit ſecundum alios ſenſus impropria, ſed in vtraq; ſemper ſunt ſimul mouens, & motum, aut agens & paſſum; ergo ſemper reperitur ſimultas vtriuſque in alteratione. Probat minorem experientia, quia in calefactione, & in frigidatione ſemper proximum calefaciens, vt aer, vel aqua, aut ignis tangit paſſum, & in ſenſibus etiam, vel quia obiectum, quod ſentitur tangit potentiam, vt in tactu & guſtu, vel per ſuas ſpecies intentionales in aere productas, & multiplicatas vſque ad ſenſum. In motu denique augmentationis euidens eſt; cum fiat per approximationem alimenti, quod eſt mobile, vel paſſum, ad corpus viuens, quod eſt agens, vel mouens ſua virtute vitali, illud conuertens in ſubſtantiam aliti; ſemper ergo, & in quocunque motu verum eſt agens, & paſſum, aut mouens, & motum ſimul eſſe.

QVAESTIO I.

An ſecundum ordinem naturalem neceſſarium ſit, agens & paſſum ſimul eſſe.

6 De ſolo agente proximo inquiritur, an neceſſe ſit ſimul eſſe cum paſſo, non ſimul locò, ſed ſimul per contactum, ita vt contiguum ſit cum eo, vel poſſit agere ab eo diſtans. Et prima opinio negat eſſe neceſſariam ſimultatem contactus: ſed aſſerit, quod licet agens ſit diſtans à paſſo, nec eum tangat per ſe, nec per virtutem propriam, ſed vtroque modo ſit abſens, poteſt agere naturaliter in ipſum, quod non ſolum de vniuerſalibus & particularibus agentibus verum eſſe ait, ſed etiam de primo: nam licet Deus præſens ſit omnibus rebus, & in omni loco, hæc tamen præſentia non eſt ei neceſſaria ad agendum, ſed quantum ad efficientiam pertinet, poſſe tribuere omnibus eſſe, conſeruare in eo, & concurrere cum eis ad ſuas operationes, & effectus, etiam ſi abſens eſſet. Habet itaque intimam præſentiam in omnibus rebus propter ſuam immenſitatem, ſed præſentia hæc, quaſi concomitanter ſe habet, & per accidens ad agendum, quia etiam ſi illam non haberet, agere poſſet, nec virtute actionis eam haberet, ſed quidquid agit præſens, poſſet abſens agere, & ex eo, quod ageret, non colligeretur per ſe præſentia, nec modo poteſt per ſe colligi ex eo, quod cum omnibus cauſis concurrit, & ad omnes effectus ſuum concurſum præſtat. Ita Scotus in 1. diſtinct. 37. quæſtione vnica, & ibidem Ochamus, Baſolius & Gabriel, quem ſequuntur Moderni plures, non quantum ad agentia creata, de quibus fatentur, non poſſe, niſi præſentia agere, ſed quantum ad Deum pertinet, quem abſentem agere poſſe affirmant, & ex ſola eius immenſitate colligi præſentiam in rebus, non ex actione.

7 Quod probant quibuſdam teſtimoniis Ariſtotelis, qui 1. lib. de cœlo, capite nouo, textu 100. locum determinatum Deo tribuit in connexo primi orbis, & ex eo loco virtutem eius deriuari ad hæc inferiora docet, & lib. de mundo ad Alexand. capite ſeptimo aſſerit, non per ſeipſum adminiſtrare, & gubernare omnia, ſed per creaturas, quib. dedit virtutem agendi, & gubernandi, ſicut Rex in curia exiſtens per ſuos miniſtros diſponit atq; adminiſtrat Regnum; ergo ex mente eius non eſt neceſſaria præſentia ad agendū: quod etiā probat Scot. hac ratione: Deus habet virtutem infinitam, quæ non limitatur vllo modo ad modum agendi, ſed omnib. modis agere poteſt, prout ſibi placuerit; cum liberè etiam operetur; ergo

nec limitatur ad talem locum, in quo res eſt, vel in quo producendus eſt effectus, ſed ex loco valde diſtanti poterit deriuari eius virtus ad operandum, & concurrendum cum creaturis: quod præſertim verum eſt, cum ſimultas agentis & paſſi, vel agentis cum effectu non ſit ratio agendi, ſed ſolum conditio, quam poterit Deus ſuſpendere, etiam virtute naturali pro ſe, & virtute ſupernaturali pro alijs cauſis, vt Moderni ſentiunt. Probat ſecundò Scotus de cauſis vniuerſalibus, vt de ſole, & alijs, quæ operātur in his inferioribus, à quibus valde diſtant per ſe, & per ſuas virtutes, nihil efficere poſſunt, cum ſint accidentia, quæ non poſſunt vllo modo attingere productionem ſubſtantiarum: agunt præterea in extrema corpora, nihil agendo in intermedia: cum conſtet plures effectus producere circa inferiora corpora, quos non imprimunt corporibus cœleſtibus intermediis, vt calorem, frigus, & cæteras qualitates, quarum corpora illa capacia non ſunt; benè ergo ſequitur, quod ſi poſſunt agere in extrema non agendo in medium, poterunt etiam vbi non ſunt præſentes, agere. Probatur tandem de cauſis particularibus, & proximis, quod nulla præſentia indigeant
8 ad operandum, nam magnes valde diſtās à ferro, circa illud operatur propria virtute ipſum attrahendo ad ſe, faſcinantes etiam procul poſiti, plures ac valde nociuos effectus operatur circa alia corpora. Et de baſiliſco referunt, quod ad lōgè poſitus, non ſolùm viſu, ſed ſibilo noceat. Echeneis etiam piſcis (quem, & Remoram vocant) magnum nauigium detinet, & piſcem alium (torpedinem appellant) qua piſcatoris manum media arundine attingit; eiq; certam quandam qualitatem imprimit, per quam ineptā prorſus efficit ad motum. His ergo experientijs probatur ſatis efficaciter, quod non ſemper ſit neceſſarium agens, & paſſum, vel mouens, & mobile ſimul eſſe ad agendum.

Secunda opinio oppoſita eſt aſſerens 9
neceſſarium omnino eſſe ad agendum in quibuſcunque agentibus, quod agens ſit ſimul cum paſſo, ſiue vniuerſalia illa ſint, ſiue particularia, atque etiam in primo agente, quia agere non poteſt, niſi præſens ſit, & ita ex actione eius euidenter colligi præſentiam in omnibus rebus. Ita Themiſt. in ſua paraphraſi ſuper 12. libr. Met. Philop. 1. lib. de Anima, text. 4. & 1. libro Metheor. in principio, D. Tho. cap. præſenti, & 1. part. quæſt. 8. ar. 1. Albertus Magnus in 1. diſt. 37. art. 1. D. Bona. 1. p. d. ar. 1. q. 1. Duran. q. 1. Rich. ar. 1. quæſt. 1. Aegid. in 1. p. diſt. ar. 1. q. 1. Henri. in ſum. art. 3, q. 5. Alxiſ. lib. 1. ſummæ, cap. 15. q. 1. ad 1. Capre. in 1. d. 37. q. 1. ar. 1. concl. 1. & artic. 3. in ſolu. arg. contra illam, & eſt communis, & vera.

Quam vt probemus, notādum eſt pri- 10
mò, quod immediatè agere idem eſt, ac per ſeipſum, & non per alterum attingere effectum, ſed dupliciter contingit, immediatione ſuppoſiti, & virtutis. Illud agit immediatione ſuppoſiti, quod per proprium ſuppoſitum attingit effectum, & non medio altero, vt dum ignis calefacit lignum, dicitur immediatè agere, quia per proprium ſuppoſitum, & non per alterum attingit calorem productum, immediatione autem virtutis agere eſt, per propriam virtutem attingere effectum, & non per virtutem alienam, vt ſol, qui per propriam virtutem ſuæ lucis producit calorem in corporibus inferioribus, dicitur agere immediatione virtutis. Vterque autem modus ſolet concurrere in eodem agente, vt videmus in igne calefaciēte lignum per proprium ſuppoſitum, atque etiam per propriam virtutem caloris, in cauſis autem vniuerſalibus ope-

rantibus

Digitized by Google

rantibus in hæc inferiora diuidūtur ſemper, quia nunquam operantur niſi per virtutē propriam receptam in alio corpore intermedio, & ideò ſemper immediatione virtutis,& nunquam immediatione ſuppoſiti. Operari etiam immediatione virtutis duobus modis contingit, aut per virtutem propriam à ſe diffuſam, vel apud ſe retentam. Primo modo operatur ſol, vt vniuerſaliter agentia corporea. Secundo modo Angelus, dum mouet corpora per virtutem ſuorum actuum, intellectus, & volūtatis intra ipſum manentiū,& cætera agentia ſpiritualia, quibus modus iſte agendi communis eſt. Ex quo ſequitur magna quædam differentia inter agentia ſpiritualia ex vna parte, & corpora ex altera, quod illa non poſſint agere immediatione virtutis, quin etiam agant immediatione ſuppoſiti, nam cum operentur per virtutem apud ſe retentā, & non effuſam, repugnat ſua virtute attingere effectum, quin eum attingant per proprium ſuppoſitum in quo permanēt, & hoc præſertim verum eſt in Deo, cui non ſolum propter communem rationem agentis ſpiritualis conuenit modus iſte agendi, ſed propter particularem valde notandum, nā cum virtus, per quā operatur Deus, increata ſit, impoſsibile eſt, quod eam extra ſe effundat, & ideò duplici ratione repugnat Deo agere immediatione virtutis, & nō ſuppoſiti. Prima, quia intellectuale agens eſt. Secunda, quia primum, & increatum. Agentia verò corporea operari poſſunt immediatione virtutis, & non ſuppoſiti, quia cum per diffuſam virtutem operentur, poteſt virtus eius attingere effectum, vbi nō ſit proprium ſuppoſitum, vt contingit in ſole, operante per lucem à ſe effuſam, & ideò vbi ſol ipſe non eſt per ſe præſens.

5 Secundò notandum eſt, diuina attributa ſic eſſe diſtincta ratione noſtra inter ſeſe, & à diuino eſſe, vt vnum ſit ratio alterius, & prius illo, noſtro modo intelligendi, vt immutabilitas eſt ratio æternitatis, & prior illa, & ideò poſterius demonſtramus per prius, vt ex immutabilitate æternitatem. Et ita ſe habet attributum omnipotentiæ, & immenſitatis, vt prior ſit omnipotentia noſtro modo intelligendi, & quaſi fundamentum immēſitatis: ſed dupliciter accipi poſſunt, in actu primo, & in actu ſecundo: in actu primo accipiuntur ſecundum ſe, quatenus omnipotentia eſt virtus diuina, per quā Deus potens eſt ſe communicare, aut diffundere: immenſitas verò, per quam aptus eſt replere omnia, omnibuſque intime præſens eſſe. In actu ſecundo conſideratur omnipotentia, quatenus iam in actu poſita, vel quaſi iam habens effectum actualis communicationis, & eodem modo immenſitas, vt per illam iam Deus eſt intimè præſens omnibus præſentia actuali, & omnia replet, & vbique eſt. Vtroque autem modo omnipotentia eſt prior, & quaſi fundamentum vel ratio immenſitatis noſtro modo intelligendi: quod probatur, quia vtraque hæc cauſalis propoſitio vera eſt, quia Deus potens eſt ſe communicare omnibus, ac ſe per omnia diffundere: aptus eſt omnia replere, cunctiſque intimè præſens eſſe: & rurſus, quia Deus per ſuam omnipotentiam ſe communicat omnibus, & per omnia ſe diffundit, omnia replet, & vbique præſens eſt, niſi enim per omnipotentiam ſe communicet, & illis tribuat eſſe, non replebuntur diuino eſſe; ergo nec dicetur Deus ea replere: quare ex oppoſito neutra cauſalis vera eſſe poteſt, quia Deus aptus eſt replere omnia, & omnibus eſſe præſens per immenſitatem poteſt ſe communicare creaturis, & eas replere. Nec etiā, quia Deus intimè præ-

ſens eſt omnibus, & omnia replet per ſuam immenſitatem, ſe communicat eis per ſuam omnipotentiam. Hunc ordinem poſuit D. Thom. inter hæc diuina attributa, 1. parte qu. 8. art. 3.

12 Quibus præſuppoſitis, probatur iam noſtra ſententia de primo agente, quod non poſsit agere, neque ad agendum cõcurrere cum creaturis, niſi eis ſit per ſe, hoc eſt per proprium ſuppoſitum præſens, & ita ex actioue eius per ſe colligi præſentiam. Primò ex ſacris literis, in quibus videtur apertè ſignificari, duobus præſertim locis. Pſal. 138. *ſi aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum ades, ſi ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quibus verbis pro neceſſaria ratione diuinæ præſentiæ affertur actio Dei fouens, conſeruans, & dirigens creaturam: ergo impoſsibile reputatur, quod operetur, vbi præſens non eſt, & ex operatione eius euidenter colligitur præſentia. Et D. Paul. Actum 17. *Quamuis non longè ſit ab vnoquoque noſtrum, in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus, &c.* Quibus verbis, Deum eſſe intimè in nobis ipſis præſentem probauit ex creatione, & conſeruatione, per quam accepimus ab eo eſſe, & in eo conſeruamur, & ex actuali concurſu eius, per quem omnia opera vitæ exercemus, quare non poſſunt verba eius integrum ſenſum habere ſecundum Modernorum expoſitionem de ſola præſentia per cognitionem, aut notitiam actualem eius, nam licet de hac notitia ageret, vt Deum (quem ignotum ipſi vocabant) explicaret, & præſentem per notitiam actualem efficeret, nihilominus ex intima præſentia in ipſiſmet, tanquam in templis à ſe conſtitutis, in quibus habitat, potius quam ex habitatione in templis externis cognoſcendum eſſe docet, & intimam præſentiam ex intima eius operatione, per quam ipſimet mouebantur, & viuebant, colligit, & ita colligunt Sancti Patres, Hilarius ſuper Pſalm. 24. & libro primo de Trinitate in principio. Auguſtinus primo libr. confeſsion. capit. 3. & 8. libro. ſuper Geneſ. capit. 26. Ambroſi. 1. libro de Spiritu Sancto. Bernard. ſermone 6. in dedicatione Eccleſiæ, Iſidor. 1. libro de ſummo bono capite ſecundo, Damaſcen. primo libro fidei capit. 16. Anſelm. in monolog. cap. ſecundo.

Sed probatur hac ratione ſatis efficaci. Deus concurrit ad omnes effectus in creaturis, & à creaturis productos; ergo aliquo modo eos attingit per ſe, vel per ſuam virtutem ſuam ſi nullo ex his modis eos attingit, non erit vllo modo eorum cauſa: ſed non poteſt eos attingere per ſuam virtutem, quin eos attingat per proprium ſuppoſitum, cum non operetur per virtutem à ſe diffuſam, ſed apud ſe retentam. Tunc vltra, non poteſt virtus diuina per ſe contingere effectũ phyſicè, & realiter, niſi per contactum phyſicum, & realem, & contactus phyſicus ac realis ſit per coniunctionem phyſicam & realem eiuſdem virtutis cum eodem effectu; ergo repugnat virtutem diuinam contingere reales effectus, niſi realiter ſit eis coniuncta, & realiter præſens, repugnat verò diuinam virtutem eſſe eis realiter præſentem, niſi præſens ſit realiter diuinum ſuppoſitum, quia non eſt virtus diffuſa, ſed intra ſuppoſitum agẽs retenta; ergo repugnat Deum attingere effectus creaturarum, vel in creaturis aliquo modo agere, niſi ſit intimè præſens, & ex actione eius euidenter colligitur intima præſentia eius in omnibus. 13

Probatur ſecundò de agentibus creatis, 14

Digitized by Google

tis,tam vniuerſalibus,quam particularibus teſtimonio Ariſtotelis, non ſolum capite præſenti, ſed etiam primo libro Metheor.in principio, vbi ait neceſſarium eſſe,vt hæc inferiora recipiant influxum à ſuperioribus cauſis, quod ei ſint coniuncta,vel contigua, ſentit ergo non poſſe illas in hæc inferiora corpora agere,ſi ab eis ſeparentur, vel ſimul cũ eis non ſint. Quod conſtat magis neceſſarium eſſe in agentibus particularibus. Sed probatur ratione de vtriſque, quia euidens experientia oſtendit, particularia agentia determinatam, ac limitatam habere ſphæram ſuæ actiuitatis vltra quam nihil prorſus agere poſſunt, imò,& vniuerſalia,quia,quò plus diſtant, eò remiſſiuis operantur, & imperfectiorem producunt effectum:, ſi autem non eſſet præſentia,vel ſimultas agentis, & paſſi neceſſaria, ſed in abſentia agere poſſent,ad quamcumque poſſent diſtantiam agere, nec remiſſius agerent, quo plus diſtarent ab effectu, ergo experientia ipſa probat aliquam præſentiam agentis neceſſariò eſſe requiſitam ad agẽdum.Secundò,ſi agens non ſit per ſe præſens,nec per ſuam virtutem, vt licet per hanc ſit præſens, nihil per eam agere poſſit,vt Scotus aſſerit, ſequitur nullo modo contingere effectum, hoc eſt nec per ſe,nec per ſuam virtutem, quia contingere phyſicè,& realiter effectum repugnat,niſi per cõtactum realem,&phyſicum, quem conſtat non dari,niſi per realem,& phyſicam coniunctionem virtutis agentis cum eodem effectu, neque realem coniunctionem, niſi per realem præſentiam eiuſdem virtutis: hæc igitur omninò neceſſaria eſt cuique agenti,& ſine illa non poteſt agere naturaliter.

15 Ad teſtimonia Ariſtotelis reſpondeo; non negaſſe præſentiam primi agentis in omnibus rebus,& locis, nec locum determinatum ei tribuiſſe in conuexo cœli,quaſi in cæteris non ſit, ſed quaſi ibi præcipuè eſſe dicatur, quia ibi præcipuè oſtenditur virtus eius, & à primo motu illius orbis dependent cæteri motus inferiores.Nec gubernationem mundi inferioris exiſtimauit fieri ſine actuali concurſu, & præſentia eius, ſed fieri per creaturas docuit tanquam per miniſtros, in quo aſſimilatur ei gubernatio regum per ſuos miniſtros:ſed valde diuerſo modo fit à Deo per creaturas, ita vt immediatè per ſe eas dirigat, & ad operationes earum immediatè,& per ſe concurrat,& ſimul dignitatem cauſandi, non ſolum inſtrumentalem, ſed principalem eis conferat,qui modus gubernandi omnia longè perfectior eſt, & regiæ maieſtati dignus,ſed de hac re copioſius dicetur libro 8.

Ad primum argumentum Scoti concedendum eſt antecedens, quod virtus diuina non ſit limitata ad agendum, nec ad modum agendi,atque etiam,quod liberè operetur:ſed neganda conſequentia,quod ideò poſſit pro libito agere,vbi præſens non ſit,quia non poſſe agere, vbi præſens non eſt,non prouenit ex limitatione in modo agendi,ſed potius ex infinitate eius, quod cum in omnibus, & cum omnibus operetur, repugnat eum operari per virtutem à ſe diffuſam: quia modus iſte operandi imperfectiſſimus eſt,& cum virtus eius ſit increata repugnat eam à ſe diffundere, & ideò impoſſibile eſt effectum ſua virtute contingere, quin eum contingat per proprium ſuppoſitum,& ideò repugnat eum agere,niſi vbi præſens ſit per ſe, imò ex actione eius euidenter,& à priori colligitur intima eius præſentia in omnibus. Et licet ſimultas agentis,& paſſi ſolum ſit conditio neceſſaria ad agendum, & non ratio 16

Digitized by Google

ſed ad aliam partem de inſtrumentis diſputandum procedere.

19 Circa quam eſt prima opinio aſſerentium fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam, quod inſtrumentum operetur, vbi nullo modo eſt præſens, & ita poſſe Deum re aliqua Compluti exiſtente, & permanente ad operandum Romæ vti tanquam inſtrumento. Ita Veg. lib. 7. in concil. Trident. cap. 14. dub. 1. Card. Bellarm. 2. lib. de Sacramentis in genere cap. 11. Conimbric. 7. lib. Phyſic. cap. 2. quæſt. 2. Suarius 3. p. q. 13. diſputat. 31. ſect. 5. Præcipuum fundamentum huius ſententiæ eſt, quod nihil aliud ex parte inſtrumēti poſtulet præter potentiam obedientialem, quia ſubduntur Deo omnes creaturæ, vt poſſit eis pro libito vti, ad quoſcunq; effectus producendos, ex eo igitur ſolo, quod Deus velit vti aliqua creatura, vt ſecum concurrat ad aliquem effectum efficiendum, dicetur eam per talem actum voluntatis mouere, eleuare, & eam facere inſtrumentum proprium.

20 Quo ſuppoſito probatur primò, non eſſe neceſſarium, quod inſtrumentum ſit præſens ad operandum, quia inſtrumentum non attingit effectum virtute propria, ſed virtute agentis principalis, à quo eleuatur, nec indiget propria aliqua operatione, vel eleuetur, ſed per ſolam potentiam obedientialem eleuari poteſt, & hac ſuppoſita, ex eo ſolo eleuatum cenſetur, quod Deus vult, vt ſecum concurrat ad talem effectum, ſed poteſt Deus velle, vt ſecum concurrat ad producendum effectum vbi præſens non eſt, ad quod ſufficit, vt Deus ipſe, cuius virtute operatur, ſit præſens; ergo negari non debet diuinæ omnipotentiæ, quod eo vti poſſit ad operandum ad quamcunque diſtantiam. Præſertim cum ſimultas agentis, & paſſi ſolum ſit conditio extrinſeca ad agendum requiſita, quam facile poteſt Deus ſupplere per præſentiam propriam. Secundò, quia valde probabile eſt, præſertim apud D. Th. humanitatem Chriſti eſſe inſtrumentum Dei ad miracula efficienda, non ſolùm morale, ſed etiam per modum Phyſici, 3. p. quæſt. 13. artic. 2. & quæſt. 56. artic. 1. Quæ etiam certum eſt edidiſſe ad magnam diſtantiam, & vbi præſens non erat humanitas ipſa. De Sacramentis etiam tenet D. Tho. 3. p. quæſt. 62. artic. 4. habere modum inſtrumentorum naturalium reſpectu gratiæ, quam producunt in anima, & tamen ſæpe operantur vbi præſentia non ſunt, præſertim matrimonium inter abſentes cōtractum; ergo ſentit D. Thom. non requiri præſentiam inſtrumenti, quin poſſit per potentiam ſupernaturalē ſuppleri à Deo. 21

Secunda opinio negat id eſſe vllo modo poſſibile, quam defendit, D. noſter Molin. 1. p. quæſt. 8. artic. diſp. 2. & videtur mihi probabilior, & magis conformis doctrinæ D. Thom. Probo hoc ſecundum, quia vt lib. 2. vidimus, certum eſt apud D. Thom. nihil poſſe eleuari, vt ſi inſtrumentum, niſi aliquid proprium habeat, alioqui nihil efficiet, ſed ſolum efficiet principale agens, ſed repugnat, quod inſtrumentum poſſit concurrere per aliquid proprium, vbi non eſt præſens per ſe, nec per propriam virtutem, vt probauimus de cauſis principalibus; ergo repugnat inſtrumentum eleuari ad agendum, vbi non eſt præſens ex mente D. Thom.

Sed ratione probatur primò, quia actualis exiſtentia inſtrumēti omninò neceſſaria eſt ad operandum, & ad operandum in tali tempore neceſſaria eſt exiſtentia in tali tempore; ergo ad operandum in tali loco neceſſaria eſt exiſtentia in eodem loco. Probatur conſequentia, quia ſicut ad operandum in tempore, in quo res non eſt, ita ſe habent ac ſi nunquā 22

fuiſſet, nec futura eſſet, ita ad operandum
in loco, vbi non eſt, ita ſe habet, ac ſi non
ſit in rerum natura , cum non minus ſit
impoſſibile attingere paſſum , vel effe-
ctum in loco, vbi non eſt, ac ſi nullibi eſ-
ſet, ſed implicat contradictionem ali-
quid eſſe inſtrumentum ſine actuali exi-
ſtentia; ergo etiam repugnabit ſine actu-
ali præſentia. Secundò, quia benè ſequi-
tur: inſtrumentum operatur; ergo ab eo
procedit effectus, ſed effectum procede-
re ab aliquo, tanquam ab efficiente eſt
continuari cum virtute actiua eius con-
tinuatione phyſica; ſicut continuatur a-
23 ctio, per quam operatur agens, & proce-
dit ab eo effectus, ſed non poteſt conti-
nuari cum virtute actiua, vt communica-
ta inſtrumento, ſi non ſit præſens, quem-
admodum nec radij ſolares continuari
poſſunt cum virtute ſolis, ſi ab eis loco
ſeparetur; ergo repugnat inſtrumentum
agere, vbi non eſt præſens. Probatur tan-
dem, quia non poteſt aliquid operari tan-
quam inſtrumentum phyſicum , niſi paſ-
ſum , & effectum phyſicè, & realiter at-
tingat, ſed attingentia phyſica fit per cō-
tactum phyſicum ; ergo neceſſarius eſt
contactus phyſicus , & phyſicus conta-
ctus fit per phyſicam, & realem coniun-
ctionem effectiuæ virtutis cum eodem
paſſo, vel effectu , quæ impoſſibilis eſt,
ſine reali præſentia ; ergo repugnat age-
re inſtrumentum , vbi non eſt præſens.
Quod etiam repugnare intelligitur , quia
vel virtus agentis principalis , vt com-
municata inſtrumento defertur ad lo-
cum vbi eſt paſſum , vel remanet cum i-
pſo inſtrumento. deferri non poteſt, niſi
deferatur inſtrumentum, & ſi non defe-
ratur, non poteſt per eam coniungi cum
eo inſtrumentum coniunctione phyſica
& reali; ergo repugnat operari tanquam
24 inſtrumentum phyſicum , vbi non eſt
præſens.

Fundamentum autem alterius opinio-
nis, quod per ſolam potentiam obedien-
tialem eleuentur inſtrumenta, nec ne-
ceſſe ſit proprium aliquid habere, vt ele-
uari poſſint, refutauimus in ſecundo li-
bro. Nunc verò ad primum argumentum
eius neganda eſt maior, quod ſufficiat ta-
lis potentia obedientialis, ſed aliquid ex
parte inſtrumenti requiritur , vt dicatur
effectiuè concurrere , alioqui , ſi nihil
proprium habeat, dicetur quidem agens
principale agere totum, quod agitur, in-
ſtrumentum verò nihil ; neceſſe eſt ergo,
ſi paſſum, atque effectum attingere debet
inſtrumentum, per aliquid proprium, e-
leuatum tamen à principali agente præ-
ſens eſſe paſſo cum eo . Ad ſecundum de
Sacramentis reſpondeo iuxtà ſententiam
D. Thom. humanitatem Chriſti, & Sacra-
menta eſſe inſtrumenta diuinitatis. Illam
quidem coniunctum, hæc verò ſeparata,
ſed dum præſentia ſunt, per modum in-
ſtrumentorum Phyſicorum operantur,
abſentia verò ſolum tanquam inſtrumē-
ta moralia.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Omne autem , quod alteratur à ſenſibi-
libus alterari, &c.

Breuis expoſitio Text.

VT probaret Ariſtoteles capite præ- 25
cedenti, quod mouens , & motum
debent eſſe ſimul, non ſolùm in motu lo-
cali , ſed etiam in alteratione, præſuppo-
ſuit ad probandum hoc ſecundum alte-
rationem circa ſolas qualitates ſenſibiles
verſari, nec probauit, & ideò capite præ-
ſenti probare intendit , vt doctrina illa
firma atque ſtabilis maneat. Et cum qua-
litates ſenſibiles pertineant ad tertiā ſpe-
ciem

tiam qualitatis, quæ eſt paſsio, & paſsibilis qualitas, præter quam tres aliæ reſtant, neceſſe eſt de illis probare, quod non poſsint per ſe terminare alterationem. Et de ſecunda ſpecie, quæ eſt naturalis potentia per ſe notum eſt, quia potentiæ naturales conſequuntur naturaliter generationem rei, vt grauitas, & leuitas, vel alterationem factam circa primas qualitates, ex quarum mixtione fiunt, & propterea non terminant per ſe alterationem, ideò ſolum erat probandum de prima ſpecie, quæ eſt habitus, & diſpoſitio, & de quarta, quæ eſt forma, & figura, & hac de cauſa in duas partes diuiditur cap. In prima probat, quod forma, & figura non terminēt per ſe alterationē. In ſecūda, quod nec eam per ſe terminent habitus, & diſpoſitiones.

Probat igitur de forma, & figura. Primò, quia ſubiectum, cui imprimitur forma per alterationem prædicatur in recto de qualitate ipſa: dicimus enim, lignum eſt calidum, ſed in artificiatis, in quibus propriè reperitur figura impreſſa per artem materiæ naturali, vt ligno, non prædicatur materia ipſa de forma impreſſa in recto, non enim dicimus ſtatua eſt lignum, ſed denominatiuè tantum, ſtatua eſt lignea; ergo non fit per ſe per alterationem. Secundò, ea, quæ ſuſcipiunt formam, vel figuram, fieri dicuntur non alterari: nō enim dicimus alterari lignum dum ei imprimitur forma ſtatuæ, ſed idē lignum fieri ſtatuam; ergo non termināt per ſe alterationem.

In ſecunda parte capitis probat de habitibus, qui conſtituunt primam ſpeciē, duplici alio argumento, ſed diſtinguit primò eos, qui ad corpus pertinent, quales ſunt pulchritudo & ſanitas ab his, qui pertinent ad animam, vt ſunt virtutes, & ſcientiæ. Deinde probat intentum de vtriſque duplici alio argumento. Primò, quia alteratio propriè ſumpta diſponit ſubiectum circa quod fit ad corruptionem, vt calefactio aquam, ſed tam habitus corporis, & animam, quam ad corruptionem diſponant, nam per pulchritudinem, & ſanitatem maximè perficitur corpus, & per virtutes, & ſcientias anima; ergo non termināt alterationem per ſe. Secundò, quia ad relationem non terminatur motus per ſe; ergo nec terminabitur per ſe alteratio, à ſuperiori ad inferius negatiuè, ſed habitus omnes in ſua eſſentia includunt reſpectus quoſdā, quia ſanitas & pulchritudo conſiſtunt in commenſuratione humorum, & proportione partiū, & virtutes, ac ſciētiæ dicunt reſpectum ad actum, & obiectum; ergo neutri habitus terminant per ſe alterationē, ſed de habitibus animæ, ſiue in appetitu ſenſitiuo ſint, ſiue in intellectu, & voluntate, aſſerit, quod licet nō fiant per ſe per alterationem, ſed fiunt præcedēte alteratione circa corpus, vel circa ſenſus, vt ſuis locis explicatur, & probatur.

QVAESTIO VNICA.

An alteratio terminetur per ſe ad omnes & ſolas qualitates tertiæ ſpeciei.

Alteratio duobus modis accipitur, primò v niuerſaliquadam, atq; impropria ratione, pro quacunque impreſſione cuiuslibet formę accidentalis, quia per illam quadam etiam ratione vniuerſali, & impropria dicitur ſubiectum fieri alterum, & alteratio ſic accepta per ſe terminabitur ad quamcunq; qualitatem, immò ad quamcunq; formam accidentalem, ſed non ſic ſumitur ab Ariſtotel. capit. præſenti, nec à nobis in quæſtion. hac, ſed ſecundo modo, ac proprio pro ea tantum, quæ motus propriè, & ſtrictè 27

acce-

acceptus eſt. Motus autem, vt in 5. lib. explicatum eſt ſolum accipitur propriè pro mutatione per ſe ſucceſsiua, quæ verſatur inter terminos poſitiuè oppoſitos, & latitudinem habentes, non ſimul, ſed ſucceſsiuè percurrendam ex propria natura. De alteratione ergo ſic accepta quærimus, an terminetur ad omnes, & ſolas qualitates tertiæ ſpeciei, & per ſe quidem, nam duobus modis contingit motum terminari ad rem aliquam, primò quidem, & per ſe, vel ſecundario, & per accidens, vt videamus in dealbatione per quā per ſe albeſcit corpus & ex conſequēti & quaſi per accidens fit ſimile alteri albo & quæſt. procedit de terminatione per ſe, nā de alia certū eſt poſſe ad omnes ferè qualitates terminari imò ad relationē.

28 Circa quæſtionem igitur ſic explicatam, non inuenio aliquam diuerſitatem opinandi, ſed ab omnibus interpretibus recipitur ſententia Ariſtotelis, quod ad ſolas qualitates tertię ſpeciei terminetur per ſe alteratio, ſed propterea proponitur, quia Ariſtoteles facilioribus ſolum coniecturis, quaſi à ſigno deſumptis eam probauit, quare neceſſe eſt fundamentali aliqua ratione veritatem eius oſtendere. Vt autem commodius id fieri poſsit, notandum eſt inde prouenire, quod qualitas terminet per ſe alterationem: vnde prouenit, quod res aliqua per ſe poſsit terminare motum; ideò ex principijs vniuerſalibus in 5. lib. præſuppoſitis, & explicatis oſtenſum eſt, quænam qualitas poſsit per ſe terminare alterationem, & quæ non. Ad vnicam autem conditionem reduximus ibidem omnes requiſitas ad terminandum motum per ſe, nempe ad contrarietatem poſitiuam cum latitudine ſucceſsiuè percurrenda ex propria natura, contrarietatem non pro ſtricta accipientes, ſed pro oppoſitione, aut incompoſsibilitate, quæ cum prædicta latitudine ſufficiet ad terminandum motum per ſe. Ex quo intelligitur contrarietatem hanc non eſſe accipiendam inter extrema nudè conſiderata, ſed comparata ad ſubiectum; à quo mutuo ſe expellere debent, vel mutuam habere incompoſsibilitatem in eo exiſtendi.

Vt autem hanc doctrinam generalem ad qualitates terminantes alterationem applicemus, notandum eſt, duobus modis reperiri in eis hanc contrarietatem latitudinis, per ſe primò, aut per ſe ſecundò. Per ſe primò conuenit illis ſolis qualitatibus, quæ ſe expellunt effectiuè ab eodem ſubiecto, nam formalis expulſio, formis etiam ſubſtantialibus conuenit, & tales ſunt primæ qualitates, nempe calor, frigiditas, humiditas & ſiccitas, quare his ſolis cōuenit per ſe primò terminare alterationem. Secundis verò qualitatibus, quæ ex mixtione primarum reſultant in ſubiecto, vt ſunt colores, ſapores, & odores cum cæteris, ſolum conuenit contrarietas cum effectiua expulſione per ſe ſecūdò, hoc eſt, per quandam participationem virtualem primarum, ex quarū commixtione generantur, hoc tamen ſufficit, vt dicantur per ſe terminare alterationem. 29

Ex principijs ergo vniuerſalibus ad qualitates, & alterationem applicatis colligitur hoc argument. efficaciter probaus, ad ſolas qualitates tertiæ ſpeciei terminari per ſe alterationem. Illæ qualitates ſolùm terminant per ſe alterationem, quæ in ſe, & per ſe habent contrarietatem poſitiuam cum latitudine ſucceſsiuè percurrenda ex propria natura, ſed qualitates omnes aliarum ſpecierum prҽter tertiam, carent tali contrarietate; ergo non poſſunt per ſe terminare alterationem. Probatur minor, quia naturales potētiæ natæ ſunt ſimul fieri in ſubiecto, conſequentes per ſe generationem ſub- 30

ſtantiæ

Digitized by Google

ſtantiæ, ergo carent tali latitudine contrarietatis ſucceſsiuè percurrenda. Habitus etiam corporei, vt ſanitas, & pulchritudo naturaliter conſequuntur commenſurationem humorum, & proportionem partium: vnde in momento, in quo ad commenſurationem perueniunt qualitates, naturaliter ſequitur ſanitas, & ſi non ſtatim perfectè ſequatur, ſed perficiatur poſtea, non ratione ſui contingit, ſed quia non ſtatim ad perfectam commenſurationem reducuntur qualitates primę vnde ex propria natura tali latitudine caret. Habitus autem animæ, vt virtutes, & ſcientiæ contrarietatem habét, ſed ſecundum eam non ita reſpiciunt ſubiectum, vt neceſſariò ſe præſupponant in eo, quia ſcientia ſine errore præſuppoſito in intellectu acquiri poteſt, & virtus in voluntate, non præſuppoſito vitio in ea, quare ad effectus acquiſitionis, vel deſitionis, ita ſe habet contrarietas, ac ſi non eſſet, & ideò non ſufficit ad terminandam per ſe alterationem. Forma autem, & figura nullam prorſus contrarietatem habent, defectu cuius conſtat nó poſſe terminare alterationem per ſe. Conſtat igitur ſolas qualitates tertię ſpeciei terminare per ſe alterationem, an verò omnes eam per ſe terminent, ex eadem conditione requiſita diſcernendum eſt, ſi enim omnes habuerint contrarietatem explicatam terminabunt omnes, ſin minus illæ tantum, in quibus reperietur. Non eſt autem neceſſarium omnes percurrere, nec de ſingulis examinare, an eam habeant, ſed facilè erit cuique id diſcernere ex principijs traditis. Capite præſenti poſſemus diſputare, an in corpore dentur proprij habitus, vel in ſola anima. Deinde, an ſanitas ſit qualitas diſtincta à primis, & alias quæſtiones ſimiles, quas in proprias ſedes referendas cenſemus.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Dubitabit autem aliquis, nunquid erit omnis motus omni comparabilis an non, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius capitis eſt docere, quonam modo comparabiles ſint motus ſecundum velocitatem, aut tarditatem. Diuiditur in tres partes. In prima proponit Ariſtoteles quæſtionem, an omnes motus ſint comparabiles inter ſeſe, eamque dubiam reddit arguens in fauorem vtriſque partis. In ſecunda tradit leges in comparatione ſeruandas, & in tertia eas applicat ad comparationem motuum. Quæſtio igitur eſt, an omnis motus ſit comparabilis cum alio quocunq; , vel determinatus cum determinato tantum, & non cum cæteris comparari poſsit. Et pro negatiua parte arguit primò probãs non quemlibet motum poſſe comparari cuilibet alteri, nam ſi omnes poſſent inter ſe comparari, motus localis rectus comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis vocabitur, & ex conſequenti linea recta ſupra quam ille fit, comparabitur circulari, eique æqualis, vel inæqualis dicetur, quod patet eſſe falſum. Et quod magis falſum eſt, alteratio comparabitur motui locali, & ex conſequẽti cõparabuntur termini, nempe, vbi, & qualitas, & dicentur æquales, vel inæquales, quod patet eſſe abſurdum: ergo falſum eſt, quod omnes motus ſint inter ſe comparabiles. Pro negatiua etiam parte, quod comparari poſsint omnes, ſic arguit. Si aliqui non poſſent comparari, maximè motus circularis, & rectus, ſed iſti poſſunt; ergo omnes. Pro-

Digitized by Google

batur minor, quia non minus ſunt differentiæ motus localis, circularis, & rectus quam ſurſum, & deorſum, ſed iſti ſunt comparabiles, ita vt ſi inæquali tempore fiant, dicantur æquales ſecundum velocitatem, aut tarditatem, & ſi in tempore inæquali, dicentur inæquales: ergo etiã motus rectus, & circularis comparari po terunt, & ſi in eodem tempore fiant, dicentur æquales ſecundum velocitatem, vel tarditatem.

In ſecunda parte tradit leges in com-
32 paratione quarumcunque rerum ſeruandas, quarum prima eſt: Quod ea quæ cõparantur, non ſint æquiuoca, & ratio eſt manifeſta, quia cum in ſolo nomine cõueniant, & non in re aliqua, vel conceptu, nihil eſt in quo poſsit fieri comparatio eorum, in re, vel conceptu communi neceſſariò facienda. Secunda regula eſt, quod non ſolum conueniant in vna natura, vel forma, ſed quod natura illa, vel forma recipiatur in diuerſis ſubiectis, nõ ſecundum diuerſam rationem, ſed ſecũdum eandem, & ideò idem ſit ſuſceptiuũ eius in vtroque. Gratia exempli, equus, & canis cõparari poſſunt in albedine, quia licet diuerſa ſit natura vtriuſque, idem tamen eſt ſuſceptiuum albedinis in vtroque, nempè ſuperficies eadem, in qua immediatè ſuſcipitur albedo, aqua verò, & vox non poſſunt comparari in magnitudine, quia diuerſum eſt ſuſceptiuum magnitudinis in vtraque, nam in aqua eſt eius ſubſtantia, & in voce ſonus.

Tertia regula eſt, quod ea quæ propriè comparari poſſunt, conueniant in eadem ſpecie atoma, vt in albedine, vel nigredine, aut alia ſimili ratione, & ideò dicimus propriè niuem eſſe magis albam, quã parietem.

In tertia parte capitis applicat has tres regulas traditas ad comparationem motuum ſecundum velocitatem, aut tarditatem, & aſſerit motus, qui ſunt diuerſi generis, vt alteratio, & motus localis comparari non poſſe, quia non propriè loquemur, ſi dicamus, aquam velocius calefieri, quam hominem moueri de vno loco in alterum. Sed nec poſſunt comparari motus eiuſdem generis, ſi ſint diuerſæ ſpeciei, vt motus circularis nõ dicitur propriè velocior recto, imò nec recti comparabiles ſunt, niſi ſint eiuſdem ſpeciei, & ſimiliter alterationes tantum eiuſdem ſpeciei, vt vna dealbatio cum altera, aut vna cum altera calefactione.

QVAESTIO VNICA.

An in ſola ſpecie atoma poſſit fieri comparatio.

PRima opinio eſt Valleſij Controuerſia.43. ad Tyrones, aſſerentis in comparationibus, non eſſe attendendam vni- 33
tatem ſpecificam, vel genericam extremorum ſecũdum rationes materiales eorum, ſed ſolum ſecundum rationem formalem, vel naturam, aut formam, in qua comparantur. Rationes autem materiales vocat omnes alias præter illam. Gratia exempli, vt aliqua comparentur in albedine, nõ eſt conſiderandum, an in aliis rationibus ſubſtantialibus diuerſæ ſint ſpeciei, vel generis, ſed tantum, an vtrũque efficiatur albedine, nam ſi ita ſe habeant, comparari poterunt, etiam ſi in alijs rationibus ſint diuerſiſsimæ: hanc autem rationem, vel formam eiuſdem ſpeciei atomæ eſſe debere ait, vt propria fiat comparatio. Et applicando hãc regulam ad motus aſſerit, eos eſſe comparabiles in velocitate, & tarditate, in quibus velocitas, aut tarditas ſint eiuſdem ſpeciei atomæ, licet motus ipſi diſtinguantur ſpecie, ſi verò celeritates ſint diuerſæ ſpeci-

Digitized by Google

ſpeciei comparari propriè non poterunt. Ex quibus infert primò, motus diuerſi generis comparari non poſſe, quia velocitatis etiam ſunt diuerſæ ſpeciei, vt lationes cum alterationibus. Secundò infert omnes motus eiuſdem generis eſſe comparabiles, etiamſi ſint diuerſæ ſpeciei, vt omnes alterationes inter ſeſe, & omnes etiam motus recti quantumlibet
34 diuerſi, etiam naturales cum violentis, vt motus ſurſum aeris, & motus deorſum terræ, motus deorſum terræ, & motus ſurſum lapidis. De motu autem recto, & circulari ait duobus modis conſiderari poſſe. Primò, vt motus locales ſunt, & ita comparari poſſunt, quia velocitas illis conueniens ſub hac ratione communi eiuſdem rationis eſt, ſed in quantum rectus, & circularis diuerſam rationem velocitatis habent, quaſi ſpecie diſtinctam, & ideò non ſunt propriè comparabiles. Conuenit itaque hæc ſententia cum Ariſtotele in legibus ſeruandis in comparatione, quia non admittit propriam comparationem in æquiuocis, neque omnino in his, quæ non ſunt eiuſdem ſpeciei atomæ ſecundum formam, vel naturam, in qua comparantur, & ſolum videtur differre ab eo in applicandis eiſdem legibus ad motum; nam Ariſtoteles aſſerit motus non poſſe propriè comparari, niſi ſint eiuſdem ſpeciei, Valleſius verò comparari poſſe affirmat. Ariſtoteles non admittit comparationem motus recti cum circulari in velocitate, Valleſius comparari poſſe aſſerit ſub ratione communi motus,
35 quamuis non ſub ratione ſpeciali circularis, & recti. Et rationem vtriuſque reddit, quia omnes motus eiuſdem generis habent velocitatem eiuſdem ſpeciei atomæ, & cum comparatio fiat in ea, propria erit. Motus etiam rectus, & circularis ſub communi ratione motus habet velocitatem eiuſdem rationis, ſed vt rectus, & circularis ſunt, diuerſam, ideò illo modo ſunt comparabiles, hoc modo comparari non poſſunt. Aſſerit verò Ariſtotelem ſic eſſe intelligendum, dum ait motus ſpeciei diuerſos non poſſe comparari, ſi ſpecie differant in velocitate, in qua comparantur, non ſecundum rationem ſpecificam motus, in qua licet diuerſi ſint, comparabiles erunt, ſi habuerint velocitatem eiuſdem atomæ ſpeciei.

Pro ſolutione huius quæſtionis notãdum eſt, quod licet diuerſi diuerſos modos comparationum aſſerant, duo tantum diſtingui debent, vnus, qui fit in eadem ſpecie atoma, & iſte eſt proprius, alter, qui fit in aliis rationibus vniuerſalioribus, vt in ratione analoga, vel generica, nam de æquiuocis manifeſtum eſt non poſſe comparari, quia nihil commune habent præter nomen. Comparatio verò in ratione analoga, vel generica propterea non eſt propria, quia, vt bene annotauit D. Thom. in Commentarijs huius capitis, nec analogum, neque genus dicit vnam naturam realem, in qua poſſit fieri comparatio, & de analogo euidens eſt, quia ſolum dicit quandam rationem proportionalem inter naturas ſimpliciter diuerſas, vel certè plures naturas habentes attributionem ad vnam: vt ens reſpectu ſubſtantiæ, & accidentis. De genere verò ait D. Th. quod licet abſtrahatur per intellectum à ſpeciebus, & ideò quãdam vnitatẽ rationis habeat ſufficientem, vt ſit vniuerſale, & prædicabile, dicit tamen naturã diuiſibilẽ, imò actu diuiſã per differentias eſſentiales, & ideò continet ſub ſe naturas diuerſas ſpecie; quare non dicit vnam naturam realem, & indiuiſibilem, vel indiuiſam, ſicut ſpecies atoma, quæ vnã naturam indiuiſam,

Digitized by Google

imò, & indiuiſibilem per differentias eſſentiales importat, & hac de cauſa vocatur atoma, hoc eſt, indiuiſibilis, quia differentiæ indiuiduales non ſunt eſſentiales, ſed extra eſſentiam; & hoc eſt, ſpeciem atomam importare vnam naturam, ratione cuius poteſt eſſe fundamentum propriæ comparationis, analogum verò, aut genus, non vnam, ſed plures, ideò ſolum comparationes factæ in ſpecie atoma propriæ ſunt, quæ verò in Analogo, vel genere fiunt impropriæ, & quia vel non in vno, vel non in omnimoda vnitate eſſentiali fiunt.

21 Et ex his intelligitur primò, veras eſſe tres illas leges ab Ariſtotele traditas pro comparationibus faciendis, nempe, quod non fiat in æquiuoco, ſed in ratione aliqua, vel forma reali, recepta quidem in diuerſis, ſed ſecundum potentiam receptiuam eiuſdem rationis; & tandem, quod ratio illa, in qua comparatio fit, eiuſdem ſit ſpeciei atomæ: in hac enim tertia regula comprehenduntur duæ aliæ, & ideò concurrente hac propriè fit ſemper comparatio, & ſi hæc non concurrat, vel non poteſt fieri, vel ſemper fit impropriè.

Secundò intelligitur veram eſſe ſententiam Valleſij in eo, quod has leges admittit, & in hoc ab Ariſtotele non recedit, ſed ſolum recedere poteſt in modo applicandi eas ad motus comparandos. In quo adhuc verum eſt, quod aſſerit in eorum comparatione, non tam eſſe conſiderandam differentiam eorum ſpecificam, vel genericam, quam modum velocitatis aut tarditatis, qui ſi eiuſdem rationis fuerit, comparari poterunt, ſi verò diuerſæ rationis, non proprie comparabuntur, nam cum in velocitatè fiat com-
22 paratio, & non in natura motuum, iuxta tertiam regulam Ariſtotelis requiritur, vt hæc ſit eiuſdem ſpeciei atomæ, & in motibus quidem diuerſi generis, nempe in locali, & alteratione fatetur ſpecie diuerſam eſſe, & ideò non eſſe comparabiles, & etiam in motu circulari, & recto, vt talibus conſideratis, quamuis ſub ratione communi motus localis habeant velocitatem eiuſdem rationis, & ideò ita conſiderari comparari poſſint, ſed in omnibus motibus rectis, & in alterationibus quibuſcunque eiuſdem rationis eſſe velocitatem, & propterea comparari poſſe. Et in his duobus vltimis differre videtur ab Ariſtotele, qui circularem, & rectum ſimpliciter negat comparari poſſe, vt vniuerſaliter omnes motus ſpecie diuerſos ſub quolibet genere, quod abſq; dubio aſſerit, quia putat velocitates eorum eſſe diuerſæ rationis, nam ſi eiuſdem rationis ſint, comparari poterunt, vt Valleſius contendit, hoc igitur reſtat determinandum.

Sed difficile ſatis eſt hanc differentiam velocitatis cognoſcere, quia motus iſti valdè ſimiles ſunt, vt autem quantum fieri poteſt cognoſcatur, valde notandũ eſt, à quonam deſumenda ſit ratio velocitatis & tarditatis, vt ex hoc poſſimus cognoſcere, in quibus ſit eadem, & in quibus diuerſa. Accipitur autem ex virtute motiua, hoc eſt, ex modo ſe habendi virtutis motiuæ ad motum à qua, cum motus ipſe procedat effectiuè, neceſſe eſt velocitatem quoque procedere, ex virtute enim motiua fortiori videmus velociorem motum procedere, ſed ad velocitatem etiam concurre diuerſa qualitas ſpatij in locali, & diuerſus modus reſiſtentiæ ex parte medij, & in alterationibus diuerſæ diſpoſitiones ſubiecti. Ex quibus ſequitur valde probabile eſſe, quod diuerſa ſit ratio velocitatis in alterationibus, & lationibus, quia virtus motiua nempe potentia loco motiua, & virtus alteratiua diuerſæ conditionis ſunt, 23

Digitized by Google

& diuerſo modo ſe habent ad motum. Ex parte adhuc ſpatij ratio etiam diuerſa eſt, nam velocitas motus localis ab eo dependet, alteratio verò non dependet à ſpatio. Ex parte etiam ſubiecti diuerſa eſt diſpoſitio, nam receptio qualitatis in ſubiecto impedimentum contrarij habet, receptio verò, vbi, nullum, & ex
24 hoc fit hos motus non eſſe comparabiles. Et etiam in motu recto, & circulari diuerſa omninò eſt virtus motiua, diuerſo modo ſe habens ad motum, diuerſa inclinatio corporis, diuerſum ſpatium, & diuerſus modus illud tranſeundi. Ex quo etiam fit motum rectum, & circularem non eſſe comparabiles vllo modo. Quod concedit Valleſius, ſi ſumantur ſecundum proprias rationes circularis, & recti: ſed addit poſſe comparari, ſub ratione communi motus localis. Hoc verò non ſolùm eſt contra Ariſtotelem, ſed etiam contra rationem, quia ratio communis generica eſt; ergo ex ea non niſi ratio generica velocitatis prouenire poteſt: ſed in ratione generica non poteſt fieri comparatio, vt Valleſius ipſe concedit; ergo nec motus iſti ſub ratione generica comparabiles ſunt. Probatur ſecundò; quia genus non habet ex ſe maiorem, vel minorem perfectionem in ſpeciebus, ſed ſolum ratione differentiarum; ergo ſpecies non poſſunt ratione illius maiorem vel minorem perfectionem habere, nec omninò comparari. Et tertiò; quia ea, quæ comparantur diſtincta eſſe debent ſub aliqua ratione communi, ſed motus rectus, & circularis ex ſola ratione generica motus nullo modo
25 diſtinguuntur, niſi conſiderentur rationes particulares, ſicut nec diſtinguuntur ſpecies ex ſola ratione generica conſiderata; ergo falſum eſt, quod ſub hac ratione communi, non conſideratis particularibus comparari poſſint. In motibus autem rectis, & quibuſcunque alterationibus eadem videtur eſſe ratio velocitatis, & ideò ſecundum velocitatem conſiderati videntur eſſe eiuſdem ſpeciei atomæ, & comparari poſſe, quamuis ex differentijs eſſentialibus ſpecie diuerſi ſint, hæc enim differentia materialis reputanda eſt, ſicut differentia ſpecifica materialis cenſetur reſpectu conuenientiæ accidentalis in albedine, & ideò comparari in hac poſſunt ſpecies. Probatur hoc, quia differentia ſpecifica motuum prouenit ex ſolo termino ad quem, vt ſuperius probauimus; velocitas verò ab alijs longè diuerſis ſumitur, vt vidimus, nempe a virtute motiua, à conditionibus
ſpatij, & ſubiecti; ergo licet motus ſint 26
ſpecie diuerſi propter diuerſos terminos, poſſunt habere velocitatem eiuſdem rationis, quia cauſæ eius eodem modo ſe habent ad motum, licet etiam diuerſæ ſpeciei ſint, quantum ad proprias entitates, & ideò comparari poterunt motus diuerſarum ſpecierum, ſi eiuſdem conditionis ſint quantum ad velocitatem. Probatur etiam multis experientijs, quia abſurdum videtur negare quod motus ſurſum, & deorſum lapidis non ſint comparabiles in velocitate, motus etiam ignis, & terræ ad ſua loca naturalia, atque etiam infrigidationem cum calefactione; cum tamen ſpecie diuerſi ſint, ſed velocitates eiuſdem conditionis, quia eodem modo ſe habent ad motum. Et quantum ad hanc partem vera eſt ſententia Valleſij, ſed non contraria doctrinæ Ariſtotelis, qui dum aſſerit motus diuerſæ ſpeciei non eſſe comparabiles, non intelligit ſecundum rationem materialē, ſed ſecundum rationem velocitatis diuerſos eſſe debere, vt non comparentur, quod veriſſimum eſt, & conſentaneum regulis à ſe traditis, & explicationi earum à ſe etiam additæ.

In ſecunda parte capitis tradit vnicã comparationem pro alterationibus, & augmentationibus,quæ talis eſt. Si virtus aliqua tempore aliquo determinato tantum alteret, vel augeat, alterare vel augeri poterit duplo maius in duplo maiori tempore,atq; etiam in dimidio temporis poterit alterare, vel augere dimidium. Deinde tradit aliam comparationem falſam, qua quis vti poſſet hoc modo. Si virtus aliqua ſpatio vnius horæ tantum alteret, vel augeat, dimidium eiuſdem virtutis poterit eodem tempore alterare, vel augere dimidium eius, quod à tota virtute alterabatur, vel augebatur. Falſam verò eſſe aſſerit, quia fieri poteſt, vt reſiſtentia totius paſsi, & ſingularum partium eius adæquata ſit toti virtuti agentis, ita vt à minori non poſsit vllo modo ſuperari, & tunc dimidiata virtus nihil poterit, circa dimidiatum paſſum operari. Et hæc de toto lib. ſeptimo.

IN OCTAVVM LIBRVM ARISTOTELIS DE PHYS. AVDITV, SEV AVSCVLTATIONE.

BREVE PROOEMIVM.

SI dignitas rerum, de quibus in hoc vltimo libr. agit Ariſtoteles conſideretur, in primo loco fuiſſet collocãdus: ſunt enim primus motor, primum mobile, & primus motus: ſed Ariſtot. ordinem, quem natura ſeruat in ſuis operationib. imitatus ab imperfectiorib. procedit in toto hoc opere, principia mot⁹, cauſas eius particulares, definitionem, tempus & locum in quib. fieri debet initium, & finem, motus atq; diuiſibilitatem eiuſdem motus & mobilis prius tradens, vt his cognitis facilius poſsit intellectus perfectiora ad eundem motum ſpectantia intelligere, nempe motorem primum mobile, & motum primum: hæc enim explicare primum fuit in intentione Ariſt. & ideò oportuit eſſe in executione poſtremum. Diuiditur ergo lib. iſte 8. in tres partes. In prima oſtenſo prius vniuerſali illo principio, *quidquid mouetur, ab alio mouetur*, ex eo deducit totam ſeriem mouentium, mobilium ac motuũ, in vnum primum mouens, in vnum primum motum, atq; in vnum primum mobile (quæ principio durationis careant) reduci. In ſecũda hunc motum primum, atq; perpetuum non poſſe eſſe rectum, ſed circularem docet & probat. Et in tertia, primum mouẽs vnum eſſe, immobile, impartibile, magnitudine, & materia carens oſtendit.

CAPVT I.

TEXTVS ARIST.

Vtrum autem factus eſt aliquando motus cum non eſſe prius, &c.

Breuis

le, à quibus proceſsit, ſequitur per motũ fuiſſe corrupta; poſteriorem quidem eo, qui vltimus vocabatur, & ideò iam non fuit vltimus, nec dabitur vltimus, nec finem habebit motus.

CAPVT II.

TEXTVS ARIST.

Si igitur hæc impoſsibilia ſunt, manifeſtũ eſt, quod eſt perpetuus motus, &c.

Breuis expoſitio Text.

INtentum huius cap. eſt magis confirmare ſentẽtiam propoſitam, & probatam cap. præcedenti, de æternitate motus. Diuiditur autem in duas partes. In prima docet vanam eſſe opinionem Anaxagoræ atq; Empedoclis ponentium res omnes per infinitum tempus quieuiſſe; in tempore verò moueri cępiſſe, & per aliud finitum tempus à motu non quieuiſſe. In ſecunda tria argumẽta proponit in fauorem eorum cõtra propriam ſententiam, & ea ſoluit.

Aſſerit igitur vanas eſſe, & figmento ſimiles opiniones Anaxagoræ, & Empedoclis, quia nullo fundamento rationis nitebantur, ſed ita dicebant factum eſſe, quia natura rerum ita fieri poſtulabat, cuius tamen aliqua fuit reddenda ratio, quia Philoſophus nihil præter principia conſtituere debet, cuius aliquam rationẽ non reddat, alioqui vana, & quaſi à ſe ficta aſſerere probabitur. In ipſis enim reb. naturalibus dicimus viuentia, tempore aliquo augeri, & tempore alio non moueri motu augmẽti: cuius rationem reddimus, quia potentia vitalis determinata eſt, ita vt tantum augere poſsit, & non plus, ſed nulla eſt ratio ob quam res per infinitum tempus, quieuerint, & in tempore cæperint moueri, quia innifiti temporis in quiete conſumpti ad finitũ tempus, in quo mouentur nulla eſt proportio; ergo nulla poteſt ratio aſsignari pro tali opinione.

Proponit deinde in ſecunda parte ca. tria arg. pro eadem opinione, & ea ſoluit. Primum arg. eſt, quia motus verſatur inter terminos contrarios, à quo & ad quẽ; ergo tota eius extenſio clauditur intra eoſdem terminos: quare ante primum eſſe non poteſt, nec poſt vltimum, & ita non erit æternus. Secundò, experientia conſtat lapidem moueri deorſum, poſtquam quieuit in loco ſurſum, ſed quod contingit in motib. particularib. potuit contingere in toto mundo; ergo poſsibile fuit res omnes quieuiſſe per infinitũ tempus, & in tempore cœpiſſe moueri, vt aſſerebant Empedocles & Anaxagoras. Tertiũ quod contingit in mundo paruo, qui eſt homo, poteſt contingere in mundo magno, ſed conſtat moueri hominem, cum prius quieuerit; ergo in mundo magno potuit quies præcedere motum per tempus infinitum. Ad primum arg. reſpõdet nullum motum, qui inter contraria verſatur poſſe eſſe perpetuum, & tales ſunt omnes motus recti, quibus repugnat perpetuitas, vt inferius probabitur: ſed rectas motus circularis, qui non verſatur inter cõtrarios terminos, ſed ab eodem in idem pũctum procedit, & iſte poteſt eſſe perpetuus. Ad ſecundũ rñeſpdet non viuẽtia ab aliquo extrinſeco moueri & ideò dum ab eo non mouentur, quieſcunt, & poſt quietem moueri iterũ poſſunt, ſed primum motum eorum præcedit ſemper alius in eodẽ principio extrinſeco, à quo mouentur, & ideò motus eorum nunquã eſt primus. Ad tertium reſpondet, nec viuentia moueri, niſi præcedente alio motu extrinſeco, quo voluntas vel appetitus excitantur, vt ad ſumptionem cibi pro augmento ſumendum mouetur obiectiuè appetitus eorum, quare motum eorum ſemper præcedit alius, & ſic in infinitum, quòd eſt non dari primum motum.

Vu TRA-

Digitized by Google

TRACTATVS DE PRINCIPIO DVRATIONIS RERVM

QVAESTIO I.

An fuerit conſentaneum naturis rerum, quod principium durationis habuerint.

6 De æternitate primi motoris, primi mobilis, & primi motus ait Ariſtot. tribus ſuæ doctrinæ locis, nempè primo libro de cœlo, & mundo, capit.10.12.libr. Metaph.capit.6.& inhoc 8.libro his præſertim duobus capitibus iam expoſitis. Et quia interpretes ei^ hoc loco diſputationem de eadē re inſtituunt, non eſt à nobis remittenda in alium locum, ſed ſpecialis tractatus inſtituendus, in quo quatuor erunt diſputanda. Primum, an conſonum fuerit naturis rerum in tempore fieri, & non ab æterno. Secundum, an poſſibile fuerit aliquam creaturam ab æterno fieri à Deo. Tertium, an ſucceſsiua, vt tempus, & motus potuerint ab æterno fieri. Quartum, an rerum generationes, & corruptiones, quæ nunc fiunt, poſſent ab æterno etiam fieri.

Et circa primum de principio durationis rerum, diuerſæ fuerunt antiquorum Philoſophorum opiniones. Prima omnium ferè, qui Ariſt. præceſſerunt, vt teſtatur ipſe.12.libr. Meta. cap. 6. aſſerentium mundum ſic ordinatum, ac modo eſt, non fuiſſe ab æterno, ſed habuiſſe principium durationis, & in tempore incepiſſe, & quamuis de Platone videatur ipſe ſentire primo lib.de Cœlo, ca.10. quod mundum poſuerit ab æterno, certum tamen eſt tenuiſſe, quod in tempore inceperit, vt conſtat ex Timeo, & Critia. Quod autem motum poſuerit ab æterno idem Plato, ex alia cauſa proceſsit, vt annotauit D.Thom.12.libr.Metaph. lect.6. nempè ex eo, quod elementa æterna eſſe exiſtimauit, & ante conſtitutionem mundi quibuſdam inordinatis motibus moueri, ſed ad ordinem fuiſſe reducta à primo principio in conſtitutione mundi.

Secunda opinio eſt eiuſdem Ariſtotel. 7
qui tribus locis citatis tenuit mundum hunc ſic ordinatum, vt eſt modo, non habuiſſe principium durationis, ſed ab æterno fuiſſe: quam ſecuti ſunt poſt Ariſtot. antiquiores eius interpretes, Proclus, Simplicius, Auicenna, & Auerroes hoc loco; an verò putauerit Ariſtot. ſe id demonſtraſſe, vel probabilibus tantum argumētis probaſſe, nihil refert. Rationes autem Ariſtot. quibus id probauit cap. 1. iſtæ ſunt. Prima, ſi daretur primus motus quem nō præceſsit alter, certum eſt motiuum, à quo proceſsit tanquam à principio, & mobile, in quo tanquam in ſubiecto receptus eſt, priora fuiſſe eo, tunc ergo, vel motiuum, & mobile fuerunt æterna, vel habuerunt principium durationis, ſi inceperunt, ergo per motum priorem alio, qui dicebatur primus, quare iam non dabitur primus. Si verò fuerunt æterna, cum habuerint naturalem inclinationem ad motum, ſequitur ab æterno feciſſe motum, niſi impedita fuerint, quare, vel talis motus fuit ab æterno, vel ſaltem præceſsit eum, quem dicebas fuiſſe primum, & ita iam non fuit primus. Probatur conſequentia, quia ſi fecerunt motum ab ęterno, iā motus non habuit principium durationis, & ſi impedita fuerunt

tale

tale impedimentum debuit per motum auferri, & ſic motum habuerunt priorem illo, qui ponebatur primus. Et ſi dicatur,
8 motiuum, & mobile, non fuiſſe agentia naturalia, ſed libera, & ideò potuiſſe ab æterno non efficere motum, etiamſi impedita non fuerint, nec fuiſſe poſteà neceſſarium per motum auferri impedimétum, ſed pro ſua libertate in tempore feciſſe motum, & primum motum, quem non præceſſit alter. Reſpondet Ariſtol. quod etiam agentia libera non mouentur, quin ab alio extrinſeco excitentur ad motum tanquam ab obiecto, vel quouis alio modo; excitatio verò non fit, niſi per motum præcedentem, qui prior erit eodem motu, qui ponebatur primus, & ideò dabitur motus prior priori in infinitum, & ſine principio. Secunda ratio, ſi motus habuit principium durationis; ergo verum eſt incepiſſe; cum prius non fuerit, quare primum motum præceſſiſſet hoc, quod eſt *prius*, ſed prius non datur, niſi in tempore; ergo ante primum motum datur tempus, & tempus non eſt ſine motu; ergo datur etiam motus ante primum motum, & ſic in infinitum, quod eſt motum non habere principium durationis. Tertia ratio ſumitur ex inſtanti, cuius propria ratio eſt eſſe finem præteriti, & initium futuri; accepto ergo quocunque inſtanti temporis, verum eſt ante illdu fuiſſe tempus, cuius finis eſt; ergo repugnat tempus incipere, ſed neceſsè eſt fuiſſe ab æterno.

9 Vera ſententia in hac re eſt, quam tenet fides Catholica, nullam creaturam ſpiritualem, vel corporeã fuiſſe ab æterno, & ideò nec motum, nec tempus, ſed omnia fuiſſe à Deo facta in principio tēporis. Habetur hæc veritas expreſsè in Scriptura ſacra, Geneſ. 1. *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* Quæ verba licet alios ſenſus habere poſſint, ſed quem de principio durationis intẽdimus excludi non poteſt: cum non ſolum in eiſdem verbis contineatur, ſed in contextu totius capitis. Prouerb. 8. *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio.* Ioannis 17. *Clarifica me pater claritate, quam habui, priuſquam mundus fieret apud te.* ad Ephes. 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem.* Ex quibus definita eſt ab Eccleſia in Concilio Lateranenſi, & habetur definitio ca. firmiter, de ſumma Trinitate, & Fide Catholica his verbis. *Creator omnium ſua omnipotenti virtute ſimul ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem, & corpoream.*

An verò ſola Fide teneatur hæc veritas, vel demonſtrari poſſit, hac diſtinctione præſuppoſita, duab. concluſionib. reſpōdendũ eſt. Nouitas, vel inceptio mũdi dupliciter ſumi poteſt, ſecundũ potentiã, vel ſecundũ actũ, & priori modo accepta hic erit ſenſus dubij, an demõſtrabile ſit, quod mundus potuit incipere in tempore, vel neceſſarium ſit, quod fuerit ab æterno; ſi verò nouitas, vel inceptio mundi accipiatur modo poſteriori, ſenſus erit, an mundum incepiſſe poſſe demonſtrari, vel ſola fide teneatur. Hoc ſuppoſito prima concluſio eſt, quod mundus potuerit incipere, demonſtrari poteſt. Hæc eſt contra Ariſtotel. qui non ſolum ſenſit mundum fuiſſe æternum, ſed quod non potuerit incipere; ergo verò aſſero demõſtrari poſſe, quod potuerit incipere. Demonſtratio autem ex tribus principiis in ſe euidentibus, & magna ex parte in doctrina Ariſtotelis colligenda eſt. Primum principium eſt, Deum eſſe vnum, & æternum, à quo omnes creaturæ participant totũ eſſe, quod habent. Secundum, Deum, quem primum principium, vel primam cauſam vocat Ariſt. incorporeũ eſſe, & agens intellectuale per intellectũ & voluntatem: & hæc duo principia habentur

ceſſo primo motu cœlorum,concedenda eſt etiam illa pars antecedentis , quod motiuum,& mobile , à quibus proceſſit talis motus,in tempore cœperunt: ſed negandum: quod ex eo infert incepiſſe per motum,non enim facta ſunt,niſi per creationem,quam certum eſt per rationem naturalem eſſe cognoſcibilem, quia euidens eſt potentiam infinitam Dei non indigere materia præſuppoſita ad quamlibet rem efficiendam,ſed per ſuam virtutem poſſe materiam ipſam ex nihilo producere.An verò Ariſt.eam cognouerit,non eſt certum;mihi verò certum eſt non cognouiſſe eam diſtinctè,ſed ad ſummum confuſa quadam ratione, qua fortè putauit animam rationalem factam fuiſſe,& non per eductionem de potentia materiæ,quod ex modo eſſendi, & operandi eius conſecutus fortè fuit,ſed per quam actionem fuerit producta, non videtur diſtinctè aſſecutus . Ad ſecundum

15 negandum eſt antecedens,quod ſi motus incepit,verum ſit incepiſſe:cum prius nō fuerit,non enim incepit per primum ſui eſſe,ſed per vltimum ſui non eſſe,& non fuit verum, quod prius non fuerit , ſed quod tunc non fuerit,ſed immediatè poſt fuerit futurus ; illud autem tunc præcedens motum & tempus, non fuit verum, ſed imaginarium.Et eodem modo dicendum eſſet,ſi daremus,ſic cœpiſſe motum, vt prius non fuerit,quod illud prius duobus modis poteſt intelligi; de priori verò,reali,ac poſitiuo,vel de negatiuo, & imaginario, & de primo negandum eſt, quod verum fuerit prius non fuiſſe motum, quia ad inceptionem eius non requiritur veram durationem præcedere, ſed impertinens eſt ; ſolum ergo potuit eſſe verum de priori negatiuo, & imaginario,quia cum tempus verum inceperit cum eodem primo motu cœlorum, non potuit inceptionem eius præcedere verum tempus,vt contendit argum.nec fuit neceſſarium. 16

Ad tertiū concedenda ſunt omnia,quę de inſtanti aſſumit , quia omne inſtans temporis copulatiuum eſt,niſi fortè deſinente tempore daretur vltimum inſtans terminatiuum eius,ſicut datur vltimum indiuiſibile motus,itaq; concedimus cuilibet inſtanti præcedere tempus, ſed negamus ex eo ſequi,quod tempus non poſſit incipere,quia tempus cum ſit ſucceſſiuum non dicitur eſſe in inſtanti,ideò nec inſtanti incipere poteſt, ita vt verum ſit de eo dicere ,nunc primò eſt tempus, & immediatè prius non fuit, ſed incipit ſicut motus per vltimum ſui non eſſe, nam ſicut verum eſt de motu dicere,nunc non eſt,& immediatè poſt erit,ita de tempore,quare vtrumq; incipere natum eſt per inſtans extrinſecum,quod inſtans non eſt neceſſariò verum, nec reale,aut poſitiuum,ſed negatiuum,& imaginarium eſſe poteſt;ita verò inceperunt motus & tempus in prima mundi productione, vt primum eſſe cœleſtis corporis, fuerit vltimum non eſſe motus, & temporis,& verū fuerit dicere de corpore cœleſti,nunc primò eſt,& immediatè antè non fuit,& de motu,& tempore , nunc vltimò non ſunt,& immediatè poſt erunt,ſed hoc inſtans,quod eſt vltimum non eſſe motus & temporis,non pertinet ad tempus,nec inſtans temporis eſt,ſed ad propriam durationem cœli , quare potius æuum vocatur,quam inſtans temporis , ſed quia indiuiſibile eſt,habet modum inſtantis , & inſtanti temporis coexiſtit . Quo autem anno,& quo anni tempore factus fuerit mundus, diſputatum reperies in noſtris primis Commentarijs.In his autem breuioribus,non iudicamus neceſſarium de hoc agere,quia non tam ad Philoſophos, quam ad interpretes ſacrorū Bibliorū pertinet diſputatio hæc.

nos contradictoriè oppoſitos ; ergo vel ſimul ſunt iſti termini ab æterno, vel prius erit non eſſe creaturæ, quam eſſe eius, ſi ſint ſimul, ſequitur eandem rem ſimul eſſe, & non eſſe; ſi verò non eſſe ſit prius, ſequitur, quod eſſe non ſit ab æterno, quia æterno non datur prius; ergo repugnat fieri creaturam ab æterno. Probatur tandem quia ſi creatura fieret ab æterno, nō poſſet operari ab æterno, vel ſi operaretur, per infinitum tempus, deberet perſe-
19 uerare in eadē operatione, quia ſi ſolum per tempus finitum in ea duraret, nō habuiſſet eam ab æterno, ſed ex tempore, hæc autem repugnant; ergo etiam repugnat creaturam eſſe æternam.

Secunda opinio aſſerit, non implicare contradictionem, quod creatura fiat ab æterno. Ita D. Thom. 1. p. quæſt. 46. artic. 2. & ibidem Caieta. & 2. contra Gent. ca. 38. & ibidem Ferrar. Ocham. Gabr. Gregor. Herue. Argent. Hiſpal. Capreol. & Durand. in 2. diſtin. 1. Sotus libro octauo, Phyſic. quæſt. 3. Pererius libr. 15. cap. 13. Conimbr. 8. lib. Phyſ. cap. 2. quæſtione 6. & Moderni ferè omnes, quare iam ferè communis eſt in ſchola, & à nobis tenēda. Probatur primò, quia ſi creaturæ eſſent ab æterno, non repugnaret, quod ab æterno vna procederet ab alia; ergo proceſsio vnius ab alio, nec petit minorem durationem procedentis, nec repugnat eſſe ab æterno. Antecedēs fatetur D. Auguſt. & probat 6. lib. de Trinitate capit. 1. dicens, ſi ab æterno fieret Sol, ab æterno quoque illuminaret, lumenq; ab eo pro-
20 cederet ab ęterno, ſed probatur etiam ex æterna proceſsione diuini Verbi à Patre, & Spiritus ſancti à Patre, & Filio, quæ ſaluatur cum æternitate perſonæ procedentis, & ideò cum æquali & ſimultanea duratione procedentis, & eius à quo procedit; ergo poterit ab æterno procedere creatura à Deo. Et ſi dicat proceſsiones Diuinarum perſonarum eſſe naturales & neceſſarias; proceſsionem verò creaturarum à Deo liberam. Contra hoc eſt, quod agens liberum ſi creatum ſit, poteſt habere operationem in eodem inſtāti, in quo incipit eſſe, vt de Angelis docet communis ſententia ſcholæ, quod in primo inſtanti, in quo cœperunt eſſe, habuerunt liberam operationem voluntatis, per quam ſe diſpoſuerunt ad recipiendam gratiam in eodem inſtanti; ergo multò melius potuit Deus in eodem inſtanti, in quo habuit ſuū eſſe ſine principio habere liberam operationem ſuæ voluntatis, per quam produceret creaturam.

Secundò, quia benè ſequitur, non re- 21
pugnat creaturæ ab æterno fieri; ergo non repugnat Deum ab æterno eam facere. Probatur conſequentia, quia ex parte Dei nulla poteſt eſſe repugnantia propter infinitam potentiam, per quam poteſt, quidquid non implicat contradictionem, ſed antecedens ſic probo. Duratio non eſt eſſentialis creaturæ, ſed accidentalis; ergo ſalua eius eſſentia & proprietatibus, poteſt habere durationem æternam, vel temporalem, quia accidentia 22
nihil horum variare poſſunt. Et ſi dicas eſſe limitatam, quantum ad durationem, eſſentiale eſſe creaturæ, ſicut eſſe limitatam, quam ad eſſe, vel ſaltem propriam paſsionem eius eſſe poſtulare limitatam durationem, quod ſatis eſt, vt non poſsit fieri ab æterno. Contra hoc eſt primò, quod in ordine ad cauſam efficientē ſola depēdētia poteſt eſſe effectui intrinſeca, hanc autē ſaluari ab æterno probauim'; ergo nō poteſt repugnare creaturæ, quod ab ęterno fiat. Secun. quia æternitas diuina non eſt minus infinita duratio à parte poſt, quā à parte ante, ſed non ſolū non repugnat creaturæ duratio æterna à parte poſt, ſed quibuſdā cōuenit naturaliter, vt Angelo, & animæ rationali; ergo nec

Digitized by Google

nec repugnabit eam habuiſſe à parte antè.

Ad teſtimonium Sanctorũ Patrum reſpondeo notum eſſe, quod aduerſus Arrium, & Macedonium loquebantur ſuppoſita veritate ſcripturarum, quam admittebant, & in qua expreſſum erat vtrũque, nempe creaturas factas fuiſſe à Deo in principio temporis, & verbum Diuinum eſſe coæternum creatori, ex quibus euidenter colligebant. Verbum Diuinum non eſſe creaturam: quare non tollit arg. eorum, quod per potentiam Dei abſolutam non poſsit fieri creatura ab æterno, nuque hoc affirmare tollit vim argum. eorum. Quod verò videntur aſſerere æternitatem repugnare creaturæ, in hoc ſenſu intelligendum eſt, vt repugnet cõuenire eis à natura, quod verò per quandam participationem potuerit eis communicari à Deo à parte antè, ſicut communicatur à parte poſt, non videtur repugnare, quia cum duratio ſecundum ſe ſit accidentalis creaturæ, non repugnat, quod ei communicetur æterna, quamuis magis conformis ſit naturæ eius temporalis.

22 Ad primum argum. neganda eſt maior, quod ſi creatura fieret à Deo ab æterno, non crearetur liberè. Et cum quæritur, an ſi Deus crearet eam ab æterno, potuerit eam non creare, antequam eam crearet, vel poſtquam eam creauit, vel in pũcto creationis. Reſpondeo hoc vltimum verum eſſe, quia ſicut 1. lib. de interpretatione, capit. vltimo diximus, dum operatur cauſa libera, poteſt non operari, ex eo, quod cum liberè ſe determinet ad operandum, ſic ſe determinat, vt poſsit nõ ſe determinare, & ideò dum crearet Deus, poſſet non creare, quia liberè ſe determinauit tunc ad creandum; quod verò Ariſt. dixit neceſſarium eſſe, quod res ſit, quando eſt, admittimus, ſed non eſt neceſſarium ſimpliciter, & ab intrinſeco, ſed ſolum ex ſuppoſitione præſentiæ, quę extrinſeca eſt rei præſenti eſſentialiter conſideratæ; vtrumque ergo verum eſt, quod res dum eſt, neceſſariò ſit, & etiam, quod ſit liberè, ſed hoc eſt verum ſimpliciter, illud ſolum ſecundum quid, ideò non repugnat talis neceſsitas cũ libertate, nec repugnaret rem creari à Deo ab æterno neceſſariò ex ſuppoſitione, quod creatur, & liberè ſimpliciter, quia ita crearet eã tunc, vt poſſet ſimpliciter tunc eam non creare.

Ad ſecundum negandum eſt, quod cre- 23
atio verſetur inter eſſe, & non eſſe tanquam inter terminos oppoſitos à quo, & ad quem, quia certum eſt non eſſe mutationem, ſed vel ſimplicem actionem inter Deum, & creaturam, vel ſolam relationem dependentiæ habentem modum actionis in apprehẽſione noſtra: non ergo indiget termino à quo, ſed ſolo termino ad quem, qui eſt creatura, cui tribuitur eſſe ex nihilo, quare non eſt neceſſarium, vt creatura habeat eſſe poſt non eſſe, ſed ſufficit, quod habeat eſſe acceptum à Deo ſine vllo ſubiecto præſuppoſito. Dum verò dicitur in definitione creationis, quod ſit productio rei ex nihilo, non
accipitur nihil pro termino à quo, licet, 24
vt talis aliquo modo apprehendatur, ſed ſenſus eſt, creationem eſſe productionem rei nullo præſuppoſito ſubiecto, quod patet non minus verum eſſe, ſi creatio nõ ſit æterna, quàm ſi ſit temporalis. Ad vltimum concedimus creaturam factam ab æterno, vel non poſſe ab æterno operari, vel ſi operaretur, neceſſarium fore, quod per infinitum tempus perſeueraret in eadem operatione, & neutrum repugnat, quia non repugnat ſuſpendere Deum ſuũ concurſum, ſine quo non poſſet operari, nec etiam repugnat conſeruare eam per infinitum tempus in aliqua operatione ſimul-

Digitized by Google

ſimultanea, nam de ſucceſſiuis ſpecialis eſt difficultas ſtatim examinanda. Nec tandem ſequeretur, ſi ab æterno fieret creatura, quod non haberet virtutem operandi, ſi per infinitum tempus non operaretur, ſed haberet quidem, quamuis ſuſpenſam toto illo infinito tempore ab operatione, poſſet tamen per eam operari in tempore.

QVAESTIO III.

An ſucceſſiua, vt motus & tempus potuerit eſſe ab æterno per potentiam Dei abſolutam.

25 Difficilior eſt quæſt. de ſucceſſiuis, vt de motu & tempore, an potuerint eſſe ab æterno, & non conſequenter, an cœlum cum ſuo motu, & tempore, ſicut modo factum eſt in principio temporis, potuerit ab æterno fieri, vel non.

Et prima opinio tenet non repugnare, quod ab æterno fuerit. Ita D. Thom. de potentia q. 3. artic. 14. in 2. d. 1. q. 1. artic. 5. 2. contra Gentes cap. 38. & ibidem Ferra. Capreol. in 2. d. 1. q. 1. Venet. 8. lib. Phyſic. text. 15. Soncin. 12. lib. Meta. q. 2. Pererius lib. 15. cap. 13. & omnis ferè Nomin. Gregor. Gabriel, Ocham. & cum eis Aegid. in 2. d. 1. Herue. quodlib. 9. 3. & ex Modernis nonnulli. Probat D. Thom. quia mundum incepiſſe cum motu eſt articulis fidei, ſed ea, quæ ſunt fidei non poſſunt demonſtrari, cum ex ſe ſint obſcura; ſi autem repugnat mundum cum ſuo motu fieri ab æterno, neceſſarium, atque euidens erit in tempore incepiſſe: quare id, quod pertinet ad fidem demonſtrabitur. Secundò, ſi aliqua ratione repugnat ſucceſſiua fieri ab æterno, maximè propter varietatem partium eorum, quarum vna ſuccedit alteri ſecundum prius, & poſterius, prius autem, & poſterius videntur cum æternitate repugnare, ſed hæc ratio eſt inſufficiens; ergo non eſt negandum, quod potuerint eſſe ab æterno. Probatur minor, quia licet varia ſit diſpoſitio, & continua ſucceſſio in partibus eorum, non tamen 26 eſt neceſſarium dari primam aliquam diſpoſitionem, nec primam partem fluentem, ſed quamlibet deſignatam præceſſiſſet alia in infinitum, & ita nullam videntur repugnantiam habere cum æternitate. Et tandem, quia non videtur dari ratio aliqua, vel inconueniens, quo probetur repugnare, quod hæc fuerint ab æterno, ſed omnia, quæ adduci ſolent probabiliter ſaltem ſolui poſſunt, quare non videtur hoc denegandum Diuinæ omnipotentiæ.

27 Secunda opinio negat, quod ſucceſſiua potuerint eſſe ab æterno, & ſolum admittit creaturas permanentes, & ſub aliqua permanenti operatione, vel ſine vlla ab æterno eſſe potuiſſe; cœlum verò cum ſuo motu ab æterno fieri implicare contradictionem aſſerit. Ita Duran. in 2. diſtinct. 1. quæſtiône ſecunda, articulo tertio, Sotus 8. lib. Phyſic. quæſt. 3. Conimbric. ibidem, & Moderni ferè omnes, & videtur mihi, non ſolùm probabilior, ſed vera. Sed quia ſolent plures eam probare quibuſdã argumentis ab extrinſecis acceptis, & quæ facilè ſoluuntur à D. Tho. 1. part. quæſt. 46. artic. 2. ideò fortioribus, atque ex natura ſucceſſiuorum, & æternitatis deſumptis probanda eſt. Probatur ergo primò, quia intrinſecum eſt ſucceſſiuis habere partes priores & poſteriores ſecundum durationem, ſed prioritas durationis pugnat cum æternitate; ergo pugnabit etiam cum ea, quod ſucceſſiua ſint æterna. Probatur minor, quia ſi motus fuiſſet ab æterno; ergo ſequitur, quod duæ aliquæ circulationes; quarum vna proximè ſuccedit alteri fuiſſent ab æterno, & vna eſſe prior altera per durationem æternam, ſed duratio æterna eſt infinita;

finita;ergo eſſet vna prior altera prioritate infinitæ durationis,& ex altera parte vna ſuccedit proximè alteri,& neutra poteſt excedere alteram, niſi duratione viginti quatuor horarum; ergo apertam continet repugnantiam, quod ſucceſſiua ſint ab æterno. Secundò ſi cœlum cum ſuo motu factum fuit ab æterno,inquiro, in quanam diſpoſitione factus fuerit Sol,
28 in noſtro hæmiſphæro, vel in inferiori, & in quocunq; factum dixeris, ſequitur euidenter per infinitum tempus fuiſſe in eodem hemiſphærio. Probatur conſequentia,quia ab æterno fieri in aliqua diſpoſitione eſt ſine principio fuiſſe in ea; ergo per infinitum tempus, ſed fuiſſe in eodem hemiſphærio per infinitum tempus,& moueri ab eo ad aliud repugnat, quia finitum hoc ſpatium, finito etiam tempore pertranſit cœlum; ergo repugnat cœlum cum motu ab æterno fuiſſe factum.Nec ſoluit hoc argument. quod Moderni reſpondent, Solem non fuiſſe factum ſub determinata diſpoſitione, & ideò nec in hoc,nec in illo hæmiſphærio determinatè, ſed in hoc vel illo vago; quare nõ ſequitur indeterminato hemiſphęrio fuiſſe per infinitum tempus.Nam hæc ſolutio apertè falſa eſt,quod ſic probo,Sol eſt corpus determinatum,habens
29 determinatam quantitatem;ergo nõ potuit fieri in aliquo ſitu, vel diſpoſitione, niſi determinata in ſingulari, quia determinatum corpus non poteſt habere locũ, ſitum,vel vbi in ſingulari vago,ſed determinatum habere debet, nam ſingulare vagum non datur,niſi in aliquo determinato,vt per ſe eſt manifeſtum. Apertè igitur falſum eſt aſſerere, quod ſol fuiſſet conditus in loco,vel vbi, aut ſitu, ſeu diſpoſitione,non determinata,ſed vaga,ideò argumentum manet prorſus in ſuo robore.Sed probatur tandem argumento ad hominem,nam Moderni, qui tenent ſucceſſiua potuiſſe fieri ab æterno, negant generationes, & corruptiones 30
rerum naturalium potuiſſe ab æterno fieri,quia deberet dari aliqua generatio ab æterno,& ideò durare per infinitum tẽpus,per quod non poſſet res corrumpi,& ex conſequenti, nec poſſent corruptiones ſuccedere generationibus,vt ſua natura ſuccedunt. Ex hoc ego ſic arguo. Si darentur generationes ab æterno, neceſſarium eſſet, quod aliqua generatio foret æterna; ſi verò eſſet æterna, deberet durare per infinitum tempus, quod repugnaret naturali, atque continuæ ſucceſſioni; ergo eadem ratione probatur repugnare, quod cœlum cum ſuo motu,& tempore fuiſſet ab æterno. Probatur conſequentia, quia neceſsè foret, quod aliqua circulatio cœli, & dies aliquis fuiſſet æternus, & ideò duraſſet per infinitum tempus, quod repugnat ſuæ naturæ,cum ſit duratio finita viginti quatuor horarum, & repugnat etiam continuæ ſucceſſioni aliarum circulationum.

Ad rationem ex D.Thom. ex doctrina eiuſdem 2.2.quæſtion.1. articulo quinto 31
R.quod ea,quæ pertinent ad fidem Diuinam, ſunt in duplici differentia,quædam ſupernaturalia,quæ non poſſunt cognoſci per lumen naturale,vt miſterium Trinitatis,& incarnationis, & hæc non poſſunt demonſtrari; alia quæ per lumen naturale attingi poſſunt,vt Deum eſſe,& eſſe vnum, & animam rationalem eſſe immortalem, & hæc creduntur quidem per fidem,quia reuelata ſunt, ſed etiam poſſunt demonſtrari, & ita dabuntur de his in homine,qui ea demonſtrauerit,& crediderit,fides Diuina,& ſcientia ſimul ſaltem ſecundum habitum. Ita ergo contingit in propoſito, quod licet mundum incepiſſe in tempore pertineat ad fidem, ſed quod non potuerit eſſe ab æterno demonſtrari poteſt,ſecundum opinionem, quam-

Digitized by Google

quam ſequimur; & ideò licet non poſsit abſolutè demonſtrari, quod fuerit factus in tempore, ſed ſuppoſito, quod factus eſt, demonſtrari poſſe tenet noſtra ſententia, itaque, quod demonſtrari poſsit, non eſt certum, ſed in opinione poſitum, ita vt prima opinio neget poſſe demonſtrari, ſecunda verò demonſtrari poſſe concedat, & ſimul pertinere ad fidem, ſicut de alijs ad fidem pertinentibus diximus. Et quæſt. præcedenti negauimus poſſe demonſtrari abſolutè, & ſimpliciter, quod mundus inceperit, quia nō eſt certum repugnare, quod potuerit eſſe ab æterno, non tamen negauimus, quod ſit in opinione poſitum demonſtrari poſſe. Ad ſecundum neganda eſt minor quod inſufficiens ſit ratio probans, quod natura ſucceſsiuorum pugnet cum æternitate. Et cum dicitur non eſſe neceſſarium dari primam circulationem, vel diſpoſitionem, in qua factus ſit mundus, negandum eſt, quia ſicut mundus, quia res ſingularis eſt, non potuit fieri, niſi per determinatam, & ſingularem actionem, eadem ratione non potuit fieri, niſi ſub determinata, & ſingulari diſpoſitione, ita vt corpora eius indeterminato ſitu, & ſub determinato vbi, atque in loco determinato fierent, ſuppoſito, quod iuxta conditionem propriæ naturæ facièda erant: vnde ſequitur contradictionem implicare, ſucceſsionem, & variationem motus & temporis fuiſſe æternā, & conſequenter mundum cum motu, & tempore ab æterno fuiſſe conditum.

Ad vltimum negandum eſt antecedēs, quòd non detur ratio euidenter probans repugnantiam, nam vt oſtenſum eſt, non videntur ſolui poſſe vllo modo prima, & ſecunda ratio noſtra, & tertia etiam eſt euidens ad hominem: ſed quia ſic eſſe euidentes non omnibus conſtat, & fortè non erunt euidentes, datur locus opinandi, & relinquitur prima opinio cum ſua probabilitate, propter grauiſsimos auctores eam tenentes, quamuis, ſi rationib. ſolum ſtādum ſit, multò minorem probabilitatem habeat, quam ſecunda. 33

Sed quia opponi poteſt nobis, quod ſequamur opinionem contra D. Tho. præter conſuetudinem noſtram. Reſpondeo non eſſe contra D. Thom. opinionem noſtram, ſed potius ex mēte eius, quia licet in illo artic. videatur vniuerſaliter docere, quod non repugnet mundū fuiſſe ab æterno, ſed in ſolutione vltimi arg. perſpicuis verbis propriam mentem explicuit aſſerens non eſſe, quod mundus vt modo eſt cum ſuo motu, & tempore, ac cæteris, quæ variationem eorum ſequitur, potuerit eſſe ab æterno, ſed quod ſaltem non repugnet aliquam creaturā potuiſſe ab æterno fieri, & hæc eſt noſtra ſententia, quam in prima q. huius tractatus tenuimus cum eodem D. Tho. Placet autem verba illius ſolutionis ſubijcere, quia quaſi codicilli rationem habent, & vltimam voluntatem, ac mentem teſtatoris continent, quibus propterea ſtandū eſt, & per quæ teſtamentū alijs locis confectum intelligi, atque explicari debet, habent autem ſic. Conſiderandum tamen quod hæc ratio particularis eſt; vnde poſſet dicere aliquis, quod mūdus fuit æternus, vel ſaltem aliqua creatura, vt Angelus, non autem homo: nos autem intendimus vniuerſaliter, an aliqua creatura fuerit ab æterno: loquitur autem de poſſibili & in fauorem Ariſt. reſpondet quibuſdam arg. quæ fieri ſolent ad probandū implicare contradictionem, quod mundus fuerit productus ab æterno.

QVAESTIO IV.

An poſsibile ſit per potētiam Dei abſolutam, quod generationes & corruptiones rerum naturalium fuerint ab æterno.

35 DVobus modis conſiderari poſſunt generationes,& corruptiones in ordine ad æternitatem.Primò, vt eas poſuit æternas Ariſtot.nempe, vt vnus homo procederet ab altero,&iſte ab altero in infinitum,&ita nullus daretur primus à quo cæteri omnes procederent,ſed daretur proceſſus in infinitum in cauſis accidentaliter ſubordinatis., quales ſunt pater,auus,proauus, ac cæteri aſcendentes, quod non eſt inconueniens, cum ab his non dependeat per ſe effectus. Secundo modo conſiderari poſſunt, ita vt aliqua indiuidua prima, vt mas & fœmina fierent à Deo immediatè & ab his procederent reliqua ab ęterno per naturales generationes, ſicut in tempore factum eſt. Sed adhuc poſſet hoc duobus modis fieri. Primo, ita vt primi homines facti à Deo genuerint ab æterno alterum, quẽ cum eiſdem primis conſeruaretur à Deo per infinitũ tempus ſine generatione, & ita vna tantum generatio daretur ab æterno,& modus iſte particularis eſt, de quo non eſt habenda ratio, ſed ſolum de alijs duobus,iuxta quos duæ ſunt opiniones diuerſæ in hac re.

Prima opinio defendit non implicare contradictionem, quod generationes,& corruptiones fuerint ab æterno, ſicut Ariſtot.fuiſſe docet (quamuis in eo, quod ab æterno fuerit, falſa ſit eius ſententia) ita Gabr.in 2.d.1. quæſt.3. Greg.q.2.artic. 2.Herue.q.1.Ocham. in 2.q.8. & quodlib. 2.q.5. Caiet.1. p.q. 46.artic.2. Ferrar.2.lib. contra gentes c.38.

36 Secunda opinio quorundam Modernorum admittit generationes ab æterno in 2.ſenſu, ita vt primi homines procederent à Deo immediatè, & ab eis reliqui per naturales generationes,ſicut in tempore factum eſt. Et ratio huius opinionis eſt,quia non videtur impoſsibile generationes, & corruptiones ſibi in infinitum ſuccedere per totam æternitatem, nam ſucceſsio,ac variatio non pugnat cum æternitate,ſi ponatur nõ dari primam diſpoſitionem rerũ,ſed ante quamlibet deſignatam præceſsiſſe aliã & aliam in infinitum;ergo nec repugnabit, quod generationes fuerint ab ęterno,dummodo nõ ponatur prima ſecundum durationẽ,ſed ante quamlibet fuiſſe aliam in infinitũ, quamuis omnes habuerint determinatũ, atque primum principium ſecundum eſſe,nempe primos homines à Deo immediatè productos.

37 Tertia opinio negat generationes, & corruptiones ab ęterno eſſe potuiſſe vllo ex prædictis modis. Ita Duran. in 2. d. 2. q.2.& ferè omnes Moderni & videtur nobis vera, quam tribus concluſionibus explicamus.Prima concluſio,generationes & corruptiones vt eas poſuit Ariſt. æternas,ab æterno eſſe potuiſſe, nihil omninò probabilitatis habet.Probatur primò, quia ſi ita vnus homo proceſsit ab alio in infinitum,vt nullus proceſſerit à Deo immediatè, ſequitur totam hanc ſeriem infinitam generationum,& corruptionum non reduci in Deum tanquam in primũ principium totius eſſe,ſed ſolum tanquã in quandam cauſam ſupremam coadiuuantem,conſequens eſt contra ipſummet Ariſtot.qui fatetur vnum primum motorem dari, qui ſit principiũ, à quo procedant omnes motus,& res omnes:& etiam contra veritatem, quia cum omnia, præter primum principium habeãt eſſe participatum,neceſſe eſt illud participare ab eo. Sed probatur conſequentia, quia ſi quilibet homo procedit ab alio in infinitum per generationem, & nullus à Deo immediatè,ſequitur eſſe omnium,& virtutem generatiuam, per quã vnus generat alterum,non eſſe à ſolo Deo, ſed etiã à cauſis creatis:ex quibus,cum nulla procedat immediatè à Deo, ſequitur,nec eſſe omni-

omnium, & virtutem generandi à ſolo Deo eſſe receptam & ex conſequenti non dari vnicum principium primum, à quo ſolo procedant. Secundò generationes & corruptiones præſupponunt materiã, de cuius potentia educũtur formæ, vel certæ in eam introducũtur, de materia; ergo inquiro, an eſſet facta, vel non, nõ eſſe factam repugnat: cum habet eſſe participatum: ſi ergo facta eſt, cum non potuerit fieri per generationẽ, vt Ariſt. ipſe euidenter probauit in 1. lib. nec potuit fieri ab aliquo generante, quod conſtat nihil agere poſſe, niſi circa materiam præſuppoſitam; neceſſe ergo fuit à Deo immediatè procedere ex nihilo per creationem, & ecce euidenter probatum impoſsibile eſſe, quod generationes fuerint ab æterno, vt eas poſuit Ariſt.

39 Secunda concluſio. Non potuerunt eſſe ab æterno generationes, & corruptiones, ſicut modo fiunt à primis hominibus immediatè procedentib. à Deo, & ab eis cæteris per generationes & corruptiones naturales, vt eas ponit ab æterno poſsibiles ſecunda opinio. Probatur hoc modo. Si primi homines proceſſerũt immediatè à Deo ab æterno, & ipſi etiam ab æterno generarunt alios, neceſſe fuit, vt creatio illorum eſſet ab æterno, & etiam aliqua generatio alicuius hominis ab eis procedentis, & talem generationem neceſſe eſt præceſsiſſe alterationem, per quam diſponeretur materia, (ponit enim hæc opinio naturaliter fieri debuiſſe generationes & corruptiones) ſed alteratio naturaliter non durat, niſi per tempus finitum, & generatio ſolum per inſtans; ergo neutra potuit eſſe ab æterno. Probatur conſequentia, quia quod ab æterno eſt, æternam habet durationem; ſed æterna duratio eſt infinita; ergo habet infinitam durationem; quare repugnat alterationẽ & generationem eſſe ab æterno. Prætereà inter creationem illorum hominum, & generationem eorũ, qui proceſſerunt ab eis, aliqua duratio interceſsit, in qua diſpoſita fuit materia per alterationes & introducta forma per generationem; ergo illa duratio fuit finita, vel infinita: finita eſſe non potuit, ſi fuit æterna, nec etiam potuit eſſe infinita, quia alteratio & generatio tempore finito naturaliter fiunt; ergo repugnat hoc modo generationes fuiſſe ab æterno. Tertiò, quia vel homo genitus à primis durauit per infinitũ tempus, vel per tempus finitum. Primum nõ poteſt concedere ſecũda opinio, quæ aſſerit naturaliter efficiendas fore generationes & corruptiones, ſicut modo fiunt, & modo poſt tempus finitũ ſequitur corruptio cuiuſcunque hominis geniti; ergo non potuit durare, niſi per tempus finitũ; quare nõ potuit eſſe ab æterno, quia quod æternũ eſt, infinitum tempus neceſſariò durare debet.

Tertia concluſio, nulla creatura potuit 40
ab æterno fieri ſub varietate operationũ, ſiue fuerit ſpiritualis vel corporea, ſed ſi ab æterno fieret, neceſſe foret ſine vlla operatione fieri, vel in ea, cum qua fieret per infinitum tempus, deberet detineri. Probatur primò, quia ſi Angelus fieret ab æterno actu intelligẽs, ſequitur non minus intellectionem eius eſſe æternam, ac eius eſſe, ſed implicat contradictionẽ eſſe illius deſinere ab æterno, quia ſequeretur eſſe eius eſſe ab æterno, & etiam non eſſe; & ex cõſequenti, quod ab æterno fuiſſet & nõ fuiſſet, quod repugnat; ergo non minus implicat contradictionem, quod intellectio, cum qua ab æterno non fieret ab æterno etiam deſineret eſſe, alioqui ab æterno eſſet, & ab æterno non eſſet, quare neceſſe eſt per infinitum tempus non ceſſare ab ea Angelum, & conſequenter repugnat, quod ab æterno fieret cum operationum varietate, quam habet modo.

Digitized by Google

Secundò, quia ſi cum aliqua operatione fieret ab æterno, & ab ea ceſſaret, vel ceſſaret etiam ab ea ab æterno vel in tempore; ſi ab æterno; ergo verum eſt, quod ab æterno eam habuerit, & etiam ab æterno eam non habuerit, quod repugnat; neceſſe eſt ergo ceſſaſſe ab illa in tempore, & ideò per infinitum tempus eam habuiſſe. Et ex his duobus arg. intelligitur veram eſſe concluſionem, quod non poſſit creatura fieri ab æterno cum varietate operationum, ſed ſi ab æterno fiat cum operatione, immobiliter conſiſtere debere in ea per infinitum tempus, vel ſine vlla operatione fieri, & per infinitum etiam tempus conſeruari ſine illa.

Argu. autem ſecundæ opinionis nihil probat, ſed negandum eſt ei antecedens, quod varietas generationum & corruptionum, & ſucceſsio finitæ durationis vnius poſt aliam non pugnet cum æternitate, quantumcunq; negetur nō dari primam præcedentem, nec ſubſequentem.

CAPVT III.

TEXTVS ARIST.

Principium autem cōſiderationis id erit quod & dictæ dubitationis, &c.

Breuis expoſitio Text.

42 Conſtituta æternitate motus duobus capitib. præcedentib. intendit Ariſt. probare, quod detur vnus motus primus, & vnum etiam mobile primum, à quibus cætera dependeant, quod vt faciat, duas proponit diuiſiones in præſenti cap. ex quibus id colligit, ſed non probat probaturus in ſequentib. capitib. ideò in duas partes diuiditur caput præſens.

Prima diuiſio eſt hæc, ea, quæ ſunt, vel ſemper mouētur omnia, aut omnia quieſcunt ſemper, aut quædam mouentur, & quædam quieſcunt. Ex his autem tribus membris probat duo priora eſſe impoſsibilia, & ideò 3. eſſe neceſſarium. Et primo probat, quod non omnia quieſcant, vt Zeno aiebat, negans omninò motum, quia experientia euidenti conſtat plura corpora moueri de vno loco ad alterū. Probat deinde falſum eſſe ſecundum, quod omnia moueantur ſemper, vt aſſerit Heraclitus putans omnia corpora eſſe in continuo motu, nam, & ſi videret quædam aliquando à motu ceſſare, dicebat fallacem eſſe hanc experientiam, quia licet non omnis motus percipiatur ſenſu, nihilominus ſemper mouentur omnia, quædam quidem veloci motu & ideò per ſenſum perceptibilem; alia verò tardiſſimo, vel adeò remiſſo, vt non percipiatur ſenſu, vt patet de augmento rerum naturalium, quod non ſemper percipimus, quando fit, ſed poſt aliquod tempus euidēter cognoſcimus eſſe factum, quod non eſſet verum, niſi quia ſemper fiebat, licet non ſemper ſenſu perciperetur. Nihilominus falſum eſſe probat experientia in omni genere motus, quia nec ſemper augetur viuens, ſed dum diſpoſitum eſt alimentum, ſicut guttæ cadentes ſuper lapidem, non ſemper extrahunt aliquid ab eo, ſed aliquo tempore diſponunt, & facta diſpoſitione aliquid extrahunt, nec mouetur homo dum dormit, nec lignum calefit, dū longè eſt ab igne, vel alio corpore calido, & lapides tandem multo tempore permanent in eadē duritie; ergo non ſemper indurantur. Reſtat igitur tertium membrum neceſſariò verum, quod quædam moueantur, & alia quieſcant.

43 Hoc autem membrum diuidit in tria alia, in ſecunda parte capitis. Nam quædam moueri, & alia quieſcere tribus modis intelligi poteſt. Primo, ita vt quædam moue-

Digitized by Google

moueantur ſemper, & quædam ſemper quieſcant,nihilque ſit, quod aliquando moueatur,& aliquando quieſcat.Secundo,ita vt omnia ſint in perpetua varietate motus,& quietis,quia aliquando mouentur omnia,& aliquando omnia quieſcunt. Tertio, ita vt aliqua moueantur ſemper,alia nunquam,aut tandem alia aliquando moueantur,& aliquando quieſcant.Et primum membrum probat eſſe falſum,quia euidenti experientia conſtat lapidem moueri,dum extra proprium locum naturalem erat,& ad eum tendit ablatio impedimento,& etiam eſt euidens eundem lapidem quieſcere poſtquã peruenit ad proprium locum naturalem;ergo falſum eſt,quod quædam ſemper moueantur,& alia ſemper quieſcant, nihilque ſit,quod aliquando moueatur, & aliquando quieſcat. Excludit etiam ſecundum membrum afferens,quædam moueri ſemper,& quædam ſemper quieſcere, & hoc pertinere ad poſitionem Empedoclis aſſerentis per litem moueri, & per amicitiam quieſcere, quod ſuperius impugnatum eſſe ait.His autem duobus membris impugnatis, tertium ait neceſſariò eſſe admittendum, quod quædam moueantur ſemper,quædam nunquam, & alia moueantur aliquando,& aliquando quieſcant,& ita ſe habere res in mundo aſſerit,nam ſemper moueri conuenit primo corpori,nempe cœleſti,nunquam moueri conuenit primo motori,& aliquando moueri,aliquando quieſcere corporibus ſublunaribus .Ex quibus colligit dari vnum primum motorem omninò immobilem & vnum primum mobile,quod ſemper mouetur,quod erat intentum totius capitis,ſed hæc non probat, in capitibus ſequentibus probaturus.

CAPVT IV.

TEXTVS ARIST.

Mouentium igitur, & eorum, quæ mouenur alia quidem, &c.

Breuis expoſitio Text.

44 INtentum huius cap.eſt probare, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur, vt ex probari poſſit omnes motus reducendos eſſe ad vnum primum motorem,à quo moueantur omnia. Diuiditur autem in duas partes, in prima proponit tres diuiſiones,in ſecunda,quandam propoſitionem vniuerſalem,quam probat in omni genere motus.

Prima diuiſio eſt,mouentium,& mobilium,nam quædam mouent, aut mouentur per accidens,vt album,vel muſicum;quædam verò per ſe,vt calidum calefacit per ſe,& aqua mouetur per ſe ad calorem.Secunda eſt ſubdiuiſio ſecundi membri,nam,quæ per ſe mouentur,quædam mouentur ſecundum naturam, qualia ſunt ea,quæ principium motus intra ſe habent,vt viuentia, alia mouentur ab alio,quæ intra ſe non habent principium motus,vel non principale, vt dum lapis mouetur ſurſum. Tertia diuiſio, ea, quæ mouentur,alia mouentur naturaliter, alia per violentiã; naturaliter mouentur, quæ ex propria inclinatione mouentur, vt lapis deorſum,violenter verò, quæ à principio extrinſeco contra propriam inclinationem,vt lapis ſurſum,nam motus violentus,vt definit idem Ariſtoteles libro tertio Ethicorum,capite primo,textu ſecundo eſt,*cuius principium eſt extra nil conferente vim paſſo*. Quod eſt à principio extrinſeco moueri contra propriã inclinationem.

45 In ſecunda parte proponit hanc propoſitionẽ vniuerſalem, Omne quod mouetur, ab alio mouetur. Quam probat in omni genere motus,& primò quidem veram eſſe conſtat in motu violento,vt patet ex

tet ex definitione eius deſignata, Veram quoque eſſe ait, in his, quæ mouentur naturaliter à principio interno, qualia ſunt viuentia, quę intra ſe habent principium ſui motus, ſicut nauis, quæ à principio interno motu quodam artificiali mouetur, ita viuentia mouentur motu naturali ab anima, vel corde, aliaue corporis parte interna, in qua virtus motiua reſidet. Solum reſtat probanda in motu naturali corporum non viuentium, quæ vocantur grauia & leuia, vt lapidis deorſum, vel aeris ſurſum. De quibus primò probat nó moueri à ſe tribus argumentis. Primo, quia moueri à ſe proprium eſt viuentium corporum. Secundo, quia poſtquam moueri incipiunt, non poſſunt ſibi quietem inferre, vnde neque à motu ſiſtere, quouſque ad locum naturalem perueniant: vtrumque autem proprium eſt eorum, quæ à ſe mouentur, qualia ſunt viuentia. Tertio, quia, quæ ſe mouent, partem per ſe mouentem habet, & per ſe motam, ita vt in illa, & non in hac ſit virtus motiua, ſed grauia, & leuia non habent talem diſtinctionem partium, quia cum ſint homogenea, omnes partes habent eiuſdem rationis; ergo non poſſunt moueri à ſe.

46 Sed vt explicet à quonam moueantur, annotat duplicem eſſe potentiam, proximã & remotam, & etiam duplicem actum, proximum, & remotum. Proximus dicitur actus primus, remotus verò actus ſecundus, & potentia ad actum primum vocatur proxima, ad actum ſecundum remota, quia non reſpicit ſecundum, niſi medio primo. Explicat exemplo hominis, quí duplicem habet potentiam ad ſcientiam, quia ſcientia etiam duplex eſt, habitualis, & actualis; & habitualis eſt quaſi actus primus, & proximus, actualis verò quaſi ſecundus & remotus, vnde potentia ad habitũ dicitur proxima in homine: quia intellectus per ſe eſt in potẽtia ad habitum, ad actualem verò ſcientiam remota, quia non habet actualem, niſi media habituali. Et quamuis potentia remota non poſſit peruenire ad actum ſecundum niſi medio primo, ſed ſtatim ac peruenit ad primum, poteſt prorumpere in ſecundum, vt homo ſtatim ac habet habitualem ſcientiam, poteſt prorumpere in actualem, niſi aliquod ſit impedimentum, quo ſublato ſtatim exiet in actũ liberè, vel naturaliter iuxta naturam potentiæ naturalis, vel liberæ. Et in rebus naturalibus aqua eſt quaſi in potẽtia proxima, vt fiat leuis, in quantum poteſt cõuerti in ignem, & in potentia remota ad motum ſurſum, quem non niſi media leuitate habere poterit, ſed cum primum facta ſit aer conſequitur illum, niſi aliquod ſit impedimentum extrinſecum, à quo detineatur, quod ſtatim ac ſublatum fuerit, mouebitur ſurſum. Ex quo infert Ariſtoteles ab eodem agente reduci rem naturalem ad actum primum, & ad actũ ſecundum, nempè à generante, vt ab eodem igne, à quo generatur ignis, & fit leuis, reducitur ad actum ſecundum, qui eſt motus ſurſũ. Sed quia poteſt detineri ab aliquo impedimento extrinſeco, ne ſtatim moueatur ſurſum, ab eodem à quo remouebitur tale impedimentum, dicetur etiam procedere motus, diuerſa tamẽ ratione, ac procedit ab igne generante, quia ab hoc tanquam à cauſa per ſe, à quo recipit grauitatem, per quam mouetur, ſed à remouente prohibens tanquam à cauſa per accidens. Grauia igitur, & leuia mouentur per ſe à generante, & ideò vera eſt etiam in eis propoſitio vniuerſalis, quod quidquid mouetur, ab alio mouetur, ſicut probatum eſt veram eſſe in viuentibus, & violenter motis, & ex conſequenti vera eſt in omni genere motus.

Digitized by Google

QVAESTIO I.

An verum ſit, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur.

47 VT melius intelligatur difficultas quæſtionis, notandum eſt, hanc propoſitionem vniuerſalem, quidquid mouetur, ab alio mouetur, ſolum prolatam eſſe, & intellectam ab Ariſtotele de rebus materialibus, & totalibus quidem, aut completis, qualia ſunt corpora naturalia, & ideò de ſolo motu phyſico eorum, quia hunc ſolum intendebat reducere ad vnum primum principium, & ex illo per demonſtrationem à poſteriori probare vnum primum motorem dari, à quo tanquam à primo principio mouentur omnia corpora, & ſuum eſſe recipiunt, & cum eo ſimul virtutem operandi. Hæc eſt communis ſententia expoſitorũ omnium in hoc loco, & ex contextu totius libri euidenter deducitur. Vnde ſequitur de operationibus rerum ſpiritualium, quales ſunt intellectiones, & volitiones eorum non procedere quæſtionem, an in his moueantur ab alio, vel à ſeipſis, nec de ſimplici emanatione proprietatum ab eſſentia, vel natura, cum non ſit motus, vel mutatio phyſica. Sed nec de motibus partium, quos prius reiecit Ariſtoteles cum motibus per accidẽs, quam ſuam propſiotionem vniuerſalem proferret, & ſi de his ageret, neceſſarium foret procedere in infinitum in partibus viuentium, vel concedere, quod prima pars eorum, à qua mouentur cæteræ, moueatur ab alio extrinſeco; cum non poſſit amplius diſtingui in partẽ per ſe mouentem, & per ſe motam. Nec etiam ſen-
48 ſus eiuſdem propoſitionis eſt de mouente, vt quo, nã de hoc certũ erat diſtingui realiter à remota, & ſatis per ſe euidens erat propoſitio, quod ab alio realiter diſtincto debeat moueri, quidquid mouetur, nempe à ſua forma, de qua certum eſt, principium, quo, motus eſſe realiter diſtinctum à toto, quod mouetur. Loquitur ergo de mouente, quod, realiter diſtincto à mobili, nam, quod ratione diſtingui debeant mouens, & motum, nemo poteſt dubitare, alioqui idem eſſet mouens, & motum, agens, & paſſum reſpectu eiuſdem motus, & ſub eadem ratione, quod conſtat eſſe falſum & propterea dixit diſtinguendum eſſe illud, quod à ſe mouetur in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, integrantes quidem, nã eſſentiales, nec mouent, nec mouentur, vt quod, quare non poteſt eſſe vna per ſe mouens, & alia per ſe mota; ergo in hoc ſenſu verum eſſe contendit Ariſt. quod quidquid mouetur, ab alio mouetur, vt benè D.Thom. 2 quæſt. ſecunda, de veritate, artic. tertio, quem ſequuntur cæteri Interpretes. Quod de his, quæ mouẽtur motu violento euidens eſt: cum moueantur ab extrinſeco contra propriã inclinationẽ; ſolũ ergo procedit qu. de his, quæ mouentur naturaliter, ſed hæc in duplici differentia ſunt, nam quædam ſunt viuentia, alia non viuentia, quæ vocantur grauia, & leuia, vt terra, lapis, aqua, aer, & ignis, & de his agendum erit quæſtione ſequenti, & ideò quæſtio præſens ſolum procedit de viuentibus, an verum ſit, quod ab alio moueautur, vt docet Ariſtot.

Eſt autem prima opinio negans, quod 49
vera ſit in eis, quidquid Ariſtoteles dixerit, ſed à ſeipſis moueri abſque diſtinctione partis per ſe mouentis, & per ſe motæ, imò nec fuiſſe ab Ariſtotele hac via probandum dari vnum primum motorem, quia ſatis difficilis eſt, & aliqua præſupponit valde dubia, alia verò fortè falſa. Ita Scotus in 1. diſt. 3. quæſt. 7. & 9. Metaphyſ.

taphyſ.quæſt.14.& ibidem Antonius Andræas,Greg.in 2.diſt.6. quæſtion.1.arti. 13. Iandun.8.libr. Phyſ. quæſtion.12.Comment. 3.libr. 2. de cœlo Comment. 28. & ex Modernis multi. Sed probant primò non eſſe veram propoſitionem Ariſtotelis in vllo genere motus. Primò, quia ſi hoc eſſet neceſſarium, maximè, quia idē non poteſt eſſe ſimul in actu,& in potentia reſpectu eiuſdem motus, ſed hoc non repugnat,præſertim in cauſis æquiuocis, quas non eſt neceſſarium continere formaliter formam producendam,ſed ſufficit virtualiter, vel eminenter.Ex quo ſequitur,quod eadem res poſsit mouere ſeipſam ad illam formaliter acquirendam per virtutem,quam habet eam continentem , & in tali motu idem realiter erit mouens,& motum,agens, & paſſum ſola ratione diſtinctum , agens quidem per formam eminenter continentem effectum , & paſſum per potentiam receptiuam eius, quod conſtat in aqua calida reducēte ſe ad priſtinam frigiditatem:mouet enim ſe , & eſt in actu per virtutem ſuæ formæ ſubſtantialis, in qua continetur virtualiter frigiditas,ad quam mouetur,& eſt mobilis,atque in potentia, per capacitatem, quam habet eam recipiēdi, & ita non ab alio , ſed à ſe primò mouetur.Secundò, in viuentibus nō diſtingui-
50 tur mouens à mobili ; ergo idem mouet ſeipſum primò, & non mouetur ab alio, quare non erit in eis vera propoſitio Ariſtotelis. Probatur antecedens, quia ſi diſtinguerentur, maximè ſecundum diuerſas partes,quarum vna moueat,& alię moueantur,vt in animalibus, in quibus cor, vel cerebrum per immiſsionem ſpirituum animalium videntur mouere cæteras partes,ſed hæc diſtinctio,nec eſt neceſſaria, nec poſsibilis;ergo nec poſsibilis erit diſtinctio mouentis, & mobilis. Probo minorē, quia vel pars primò mouens mouetur à ſe,vel ab alia, nō ab alia, quia daretur proceſſus in infinitum; cum eadem eſſet quęſtio de illa,ſed nec poteſt moueri à ſe ; quia non amplius diſtingui poteſt in partem per ſe mouentem,& per ſe motam,& ſi diſtinguatur , ſequitur etiam dari proceſſum in infinitum:cum eadem ſit quæſtio de parte mouente, in quā diſtinguitur, an moueatur à ſe, vel ab alio.Et ſi fortè dicatur partem primò mouentem, vt cerebrum , vel cor moueri à generante , obijcio eundem Ariſtotelem expreſsè negantē, quod viuentia moueantur à generante ca.præſenti.

Secunda opinio defendit veritatem e- 51
iuſdem propoſitionis cum Ariſtotele.Ita D. Thom. non ſolum capite præſenti , & in principio libr. 7. ſed multis alijs ſuæ doctrinæ locis, Aegid.quod libro tertio, quæſt.16.Capreol.in 1.d. 3. quæſt. 3. Ferra. 1.lib.contra gent. cap. 13. P. Suarius tomo 1.Metaphyſic.diſput.18. ſect. 7. num. 11. & Conimb.cap. præſenti, & nobis videtur vera eadem propoſitio iam à nobis explicata. Probatur veritas eius in omni genere motus.Et primo in motu alterationis, qui tribus modis effici poteſt, nam vel fit ſecundum qualitatem naturalem, aut repugnantem naturæ,aut indifferentem,vt illuminatio, quæ ſolū in ſubiecto præſupponit potentiam paſsiuam. Quocunque autem ex his modis fiat , verum eſt, ab alio moueri , quod alteratur;ergo ſemper eſt vera propoſitio in alteratione. Probatur minor, quia ſi fiat à qualitate repugnante,vel indifferenti, euidens eſt fieri ab extrinſeco principio , vt dum calefit aqua, vel illuminatur aer, qualitas autem naturalis,duobus modis eſt in re,quę alterari poteſt , nempè formaliter,vel virtualiter, calor eſt formaliter in igne, & virtualiter in pipere, quę imprimere poteſt alijs, & ſi alteratio fiat à qualitate formali, euidens eſt non poſſe corpus

Digitized by Google

corpus ſecundum ſe totum alterari à ſe, dum eſt in naturali diſpoſitione habens gradum talis qualitatis conuenientē ſuæ
52 naturæ, & ſi ſit extra naturalem diſpoſitionem totum corpus, vt aqua calida, alteratur per naturalem emanationem, per quam ſe reducit ad naturalem ſtatum, nō quidem à ſe, ſed à generante (vt. q. ſequēti videbimus) & ideò ab alio moueri conſtat: ſi verò ſit extra naturalem diſpoſitionem ſecūdum vnam, vel aliam partem, alteratur à proximioribus partibus, & etiam in tali motu euidens eſt moueri vnā partem ab alia. Secundum qualitatem verò virtualem nunquā res ſe alterat, quia talis qualitas non eſt data corpori à natura ad agendum in ſe, ſed in alia, vt piper per calorem virtualem, quem habet, non poteſt ſe calefacere, ſed alia; quare non ſe mouet tali genere motus, ſed mouet alia; quocunque ergo modo fiat alteratio, manifeſtum eſt ab alio moueri corpus, quod alteratur, & non à ſe primò. In motu verò augmentationis magis notum eſt;
53 cum fiat per actionem viuentis in alimētum, quod ſua virtute conuertit in propriam ſubſtantiam, & ſimul cum ſubſtantia producit ſibi maiorem quantitatem, per quam augetur, quare in hoc motu etiam diſtinguuntur realiter mouens, & motum. Et tandem in motu locali viuentium, qui mouentur à virtute motiua vitali exiſtēti in determinata parte corporis, vt in maſculis, & ex parte in corde, & mouentur per immiſſionem ſpirituum vitalium ab vna parte in alias, vnde ſemper diſtinguūtur realiter mouens, & motum, ſaltem diſtinctione partiali. An verò hæc pars primò mouens moueatur ab alia parte, vel à generante, ſiue quouis alio, nihil refert ad intentum Ariſt. nec ad veritatem propoſitionis eius, quam de ſolo mobili, & mouente completo intelligit, vt ex communi ſententia omnium interpretum probauimus, quem reducere intendit ad vnum primum motorem, nihil curans de motu partium tanquam de incōpleto. An verò, & quo mōdo grauia, & leuia moueantur ab alio motu naturali, & ideò vera in eis ſit eadem propoſitio, q. ſequenti examinabitur.

Ad primum argumentū admittūt quidam ex his, qui noſtram ſententiam defendunt, ideò ab alio moueri, quidquid mouetur, quia nō poteſt idem in re ſpectu eiuſdem motus ſimul eſſe in actu, & in potentia. Sed hanc rationem inſufficientem eſſe probat argu. quia licet repugnet in cauſis vniuocis aliquid eſſe in actu formali, & ſimul in potentia formali reſpectu eiuſdem motus, vt eſſe actu calidū, & potentia calidum reſpectu eiuſdē gradus caloris ad quem acquirendum mouetur, non tamē repugnat in cauſis æquiuocis, in quibus poteſt eſſe aliquid ſimul in actu virtuali ratione ſuæ formæ virtualiter continentis effectum, vel terminū motus, per quem actum ſe moueat, atque etiam in potentia formali ad recipiendū terminum, quem non habet formaliter, vt corpus per potentiam motiuam continentem, vbi, quod eſt terminus motus, poteſt eſſe in actu, & ſe mouere, & per potentiam formalem illud in ſe recipiendi erit in potentia, & ideò à ſeipſo poteſt moueri, & non ab alio; quare non erit vera in his propoſitio Ariſtotelis. Propterea alio modo reſpondeo, non eſſe neceſſarium ab alio moueri quidquid mouetur, propter hanc rationem vniuerſalem, ſed propter particularem naturam mouentis, & mobilis corporei, ratione cuius requiritur diſtincta eſſe realiter mouens & mobile in omni motu phyſi. vt probauimus, & ideò ab alio mouetur ſemper corpus phyſ. & non à ſe primo in quocunq; motu phyſi. nā etiam in locali à determinata parte moueri oſtendimus.

De aqua verò reducente ſe ad priſtinam frigiditatem negamus etiam à ſe reduci, ſed à generante, vt q.ſeq.oſtendemus.

54 Ad ſecundum neganda eſt minor, quod in viuentibus non ſit diſtinctio mouentis & mobilis ſecundum diuerſas partes corporis. Et dum quæritur, à quo mouetur pars primò mouens, reſpondemus impertinens eſſe, quod moueatur à ſe, vel ab alia parte, aut à generante ad intentum Ariſtotelis, vel ad veritatem propoſitionis eius, quam ſolum de motu completo corporis intelligit, quem reducere intendit ad primum motorem etiam completum, nihil curans de motib. partium tanquam de incompletis, & quaſi per accidens; ſatis ergo in motu totius corporis diſtinguere mouens à mobili realiter ſecundũ diuerſas partes, nec eſt quærenda eadem diſtinctio in motibus earundem partium incompletis, de quib. non loquitur propoſitio Ariſto. nihilominus dicetur q. ſequenti, cui ſit tribuendus motus partis primò mouentis.

QVAESTIO II.

An moueantur grauia, & leuia à generante, vel à ſeipſis.

55 SOlum reſtat diſputare, an propoſitio vniuerſalis prolata ab Ariſtot. quod quidquid mouetur, ab alio, & non à ſe moueatur, vera ſit in motu naturali corporum non viuentium, vt in motu aeris ſurſum, & terræ deorſum, nam, quod in cæteris omnib. vera ſit, probauimus quæſtione præcedenti, vt autem vera ſit, neceſſe eſt diſtinguere realiter in tali motu mouens à mobili, & cum non poſſit fieri talis diſtinctio ſecundum diuerſas partes eorundem corporum, ſicut in viuentibus, nam omnes ſunt eiuſdẽ rationis, & einſdem virtutis, & ideò non eſt maior ratio ob quam vna ſit mouens, quam alia, neceſſe eſt aſſerere, quod ab aliquo motore extrinſeco moueantur, & propterea Ariſtot. docuit moueri à generante, cui ſicut tribuitur eſſe eorum & virtus motiua, ita debet tribui motus. Quod ſi verum ſit, facilè intelligitur, ab alio moueri, ſed quia difficilè eſt tales motus naturales tribuere generanti, propterea titulus quæſtionis id proponit diſputandum, an à generante moueantur, vel à ſe.

Et prima opinio tenet non à generante, ſed à ſe moueri, quare non eſſe verum in his motibus, quod ab alio moueantur. 56 Ita tenent imprimis omnes illi, qui quæſtione præcedenti tenuerunt contra Ariſtotelem non eſſe veram propoſitionem eius in motu viuentium, imò nec ſimpliciter verum eſſe, quod quidquid mouetur, ab alio moueatur, ſed omninò falſum, & ex quo non poteſt vllo modo colligi, quod detur primus motor, à quo procedant omnes motus. Ita Scotus in 2. d. 2. quæſt. 19. Greg. d. 6. qu. 1. artic. 3. Mayron. d. 14. quæſt. 6. Achilinus 3. lib. de Elementis q. 2. Iandun. 8. lib. Phyſic. quæſt. 2. Albert. Saxoniæ quæſt. 6. eiuſdem lib. Nimphus & Burid. cap. præſenti, Perer. lib. 7. cap. 16. Valleſ. controuer. 11. & 42. ad Tyrones, & ex Modernis non pauci. Probant primò, quia effectus in actu poſtulat cauſam in actu, præſertim efficientem, nam actualis influxus, per quem cauſa efficiens communicat ſuum eſſe effectui, actualem exiſtentiã eius neceſſariò poſtulat, ſed illud quod lapidem genuit, vel graue aliud corpus poteſt eſſe iam extinctum, vel longè abeſſe ab illo; ergo in his caſibus non poterit eſſe cauſa efficiẽs motus deorſum, quo mouetur idem lapis, alioqui dum præcipitatur aliquis ab alto à ſuo parẽte præcipitaretur. Et hoc præſertim argumentum videtur concludere in corpore graui ab alio corpore leui genito, vt

to, vt dum aer conuertitur in aquam, tūc enim non poteſt tribui motus deorſū aquæ à generante, quod eſt corpus leue nullam habens virtutem ad motum deorſum.

57 Secundò, quia non eſt minus naturale igni calefacere, quam ſurſum moueri, neque aquæ ſe reducere ad priſtinam frigiditatem, quam moueri deorſum, nec minus naturalis eſt motus dilationis, & conſtrictionis cordis, atque etiam motus reſpirationis, quam motus deorſū lapidis; ergo ſi motus naturalis grauium & leuium tribuitur generanti, eadem ratione hi omnes debent generanti tribui, quod patet eſſe falſum.

Tertiò, quia motus grauium & leuium nō excedit virtutem propriæ formæ ſubſtantialis, nec virtutem grauitatis & leuitatis, & tam iſtæ, quam illa ſunt principia actiua eorūdem motuum; ergo eiſdē corporibus tanquam principalibus cauſis efficientibus debent tribui, & non generāti, ſicut tribuuntur cæteri motus quibuſcunq; corporibus ratione ſuarum formarum ſubſtantialium, & potentiarum naturalium, à quibus tanquam à cauſis efficientibus procedunt.

Secunda opinio eſt aliorum, qui cum Ariſtot. cap. 4. huius lib lib. 5. cap. 2. textu 18. lib. 2. de cœlo & mundo cap. 2. text. 9. & lib. de animal. motu cap. 3. tenent motum grauium, & leuium non eſſe his corporib. tribuendum, tanquam cauſis principalibus & proximis eius, ſed generanti. Ita D. Tho. in eiſdem locis, & 1. p. q. 2. art. 3. & q. 18. art. 1. vbi & Caiet. & 1. lib. contra gent. cap. 9. vbi etiam Ferra. Albert. Mag. 8. lib. Phyſ. tract. 2. cap. 4. Aegid. quodlib. 5. q. 6. Capreol. in 2. d. 6. q. vnica art. 3. Sotus 2. lib. Phyſ. q. 1. Toletus q. 2. & vterque hoc loco, Conimbr. quæſt. 1. huius cap. P. Suarius Tomo 1. Meta. diſp. 18. ſect. 7. num. 21. & videtur nobis tenenda.

Sed, vt eam explicemus, atque probemus, prius præſupponenda ſunt quædam ferè apud omnes opinantes certa, primum, grauia & leuia non moueri à cœlo tanquam à cauſa proxima, neq; etiam ab aliqua virtute loci naturalis per modum attractionis, quia nulla talis virtus poteſt eſſe in loco, quæ ad tam magnam diſtantiam operetur, vt in terra ad attrahendū ad ſe lapidem in concauo lunæ exiſtentem, ſed nec mouentur à locis contrariis, in quibus exiſtant per modum expulſionis, nec deniq; ab aere circumſtante. Et ratio horum eſt, quia corpora iſta naturali pondere ſuæ inclinationis mouētur, & quo grauiora vel leuiora velocius; ergo præter hæc extrinſeca agentia, aliud eſt deſignandum in eorum natura, à quo moueantur tanquam à propria ac principali & proxima cauſa, ſed nec à remouente prohibens, niſi per tanquam à cauſa per accidens, vt docuit Ariſtoteles, quia non habet per ſe influxum circa motum eorum. Vnde ſequitur certum quoque eſſe, non ſic à generante moueri, vt nullū habeant in ſe principium intrinſecum actiuum ſui motus, ſed paſſiuè tantum ad eos concurrant, vt ſine fundamento rationis aſſeruit Soto vbi ſupra cum Iauello, aduerſus communē ſententiam cæterorum omniū, qui ſiue à ſe, ſiue à generante moueantur, principiū actiuum intrinſecum eis concedūt. Eiuſmodi principium apud omnes, vt minimū eſt grauitas & leuitas, quæ ſunt naturales potentiæ actiuæ ad tales motus, de quibus licet docuerit Ariſtoteles 2. lib. de gener. cap. 2. text. 8. non eſſe qualitates actiuas, non in ordine ad motum localem intellexit, ſed ad producendas alias qualitates ſimiles, quas certum eſt non poſſe producere, ſicut poſſunt primæ qualitates, vt calor & frigiditas. Ad motum verò effectiuè concurrere euidens experientia docet, quia 58 59

Digitized by Google

ſine noua cauſa concurrente, per ſolam maiorem grauitatem aut leuitatem velocius mouentur. Nec ſolum grauitas, & leuitas effectiua principia ſunt motus ſurſum, & deorſum, ſed formæ etiam ſubſtantiales eorundem corporum, vt omnes opinantes fatentur, præter duos citatos, qui ſolum tribuunt his corporibus principium intrinſecum paſſiuum ſuorum motuum, & actiuum nullum. Quod verò principium actiuũ debeat eſſe forma ſubſtantialis, euidens eſt, ſuppoſito, quod actiua ſint principia grauitas & leuitas, nam iſtæ virtutes, aut potentiæ ſunt emanantes à natura eorundem corporũ, præcipuè ratione formæ ſubſtantialis; ergo tanquam virtutes earum efficiunt motum, qui eadem ratione debet effectiuè procedere à forma ſubſtantiali. An verò ab his principijs grauitatis, ac ſubſtantialis formæ procedat tanquam à præcipua, & proxima cauſa, & ideò eiſdem grauibus tribuatur, vel ſolum vt inſtrumento generantis, à quo tanquam à principali cauſa procedat, in hoc poſita eſt difficultas quæſtionis.

Pro cuius ſolutione notandum eſt diſcrimen inter corpora viuentia, & non viuentia ab omnib. admiſſum, quod perfectio naturalis illorum conſiſtit in motu, quod adeo verum eſt, ac neceſſarium, vt cum primum ab omni motu vitali ceſſant, tunc primum vitam amiſiſſe cenſeantur, horum verò, non niſi in quiete, hoc eſt, in permanentia in ſuis locis naturalibus, in quib. conſeruantur, non enim mouentur, niſi dum extra locum naturalem violenter detinentur, & cum primũ conſequuntur locum naturalem, ceſſant omninò à motu. Vnde ſequitur naturam non generare viuentia in ſua perfectione, ſed nimis imperfecta, & ea relinquit, vt ſe perficiant per continuos motus, ad quos efficiendos naturales, ac vitales virtutes eis tribuit; quare non ſunt nata habere, vel accipere ex vi ſuæ generationis omnem perfectionem naturæ propriæ debitam, ſed per proprias operationes, & motus poſtquam genita ſunt eam acquirere. Sed non viuentia, cum ſint infimi ordinis non poſſunt ſe perficere, ſed ſuam perfectionem à generante accipere debent, & ideò non debet imperfecta generari, ſed nata ſunt omnem perfectionem debitam ſuæ naturæ accipere à generante ex vi ſuæ generationis; & cum pertineat ad perfectionem eorum conſiſtentia in ſuis locis naturalibus, in quibus conſeruantur, ſicut accidentia alia, quibus ornata generari debent, natura eorum poſtulat, vt in eis generentur: & cum ad generantem pertineat tribuere rei à ſe genitæ omnem perfectionem debitam ſuæ naturæ ex vi generationis, ſequitur ad generantem corpus graue pertinere illud in ſuo loco naturale generare, vel ſi contingat, quod extra illum generetur ratione alicuius impedimenti, ad eum reducere, per ſe, vel per ſuam virtutem ei collatam, ita vt per eam poſſit conſequi proprium locum, ſi aliquando extrahatur ab eo per violentiam; itaque ſicut generanti cuicunque tribuitur, non ſolùm eſſe rei genitæ, ſed proprietates ipſum eſſe conſequentes, & omnes potentiæ naturales, omniaque accidentia, atq; ornatus omnes ſibi debiti, ex vi ſuæ generationis, & in inſtanti in quo generatur, quia hæc omnia ſunt quaſi corrolarium eſſentiæ, ita generanti rem grauem, non ſolùm attribuitur eſſe eius, ſed proprietates atque potentiæ naturales illud conſequẽtes, & cætera accidentia, quæ pertinent ad ornatum, & conſeruationem eius, quia hęc omnia debitam debita ſunt ei ex vi ſuæ generationis in eodem inſtanti: in quo generatur, præterea quemadmodũ, ſi cõtingat aliquam proprietatem, aliquam poten-

potentiam, aliquod accidens, vel ornatum rei genitæ ei debitum ex vi ſuæ generationis impediri, ne illi tribuatur per generationem, vel poſtquam ei collatum fuit per violentiam auferri ab eo, & illud poſtea conſequi rem genitam conſecutione naturali ſublato impedimento, con-
62 ſecutio eius tribuitur eidem generāti, & merito, quia illud conferre ex vi generationis pertinebat per ſe ad ipſum, & per accidens contigit, quod illud ſtatim non contulerit, eodem modo ſi cōtingat graue corpus ratione alicuius impedimenti generari extra locum naturalē, vel poſtquam in eo genitum eſt extrahi per violētiam ab eo, eidem generanti tribui debet conſecutio eiuſdem loci naturalis, quæ eſt naturalis motus ſublato impedimento, quia quaſi per emanationem, vel conſecutionem naturalem procedit ab eodem corpore graui. Et quia generans non ſemper poterat corpori genito adeſſe, ſuam virtutem ei tribuit per generationē, per quam poſsit illud in locum naturalem ſibi debitum ex vi generationis, & in inſtanti, in quo fuit genitū reſtituere. Quod hoc exemplo oſtendere poſſumus, ad hominem generātem alium pertinet tribuere illi eſſe, paſsiones, & accidentia, atque ornatum ei debitum ex vi ſuæ generationis, ſi verò propter aliquod impedimentum non ſequeretur proprietas, vel potentia aliqua, vel accidens ſibi debitum ex vi ſuæ generationis, & in inſtanti in quo generatur, & poſtea ſublato impedimento eam per quandam naturalem ſequelam, vel motum acquireret, nō eſt dubium, quin eidem generanti debe-
63 ret tribui accidens illud, & conſecutio eius; quæ eſſet motus, vel mutatio, aut actio; ita ergo generanti tribuitur, conſtitutio grauis in ſuo loco naturali, etſi impediatur in inſtanti generationis, vel poſtquam in eo fuit genitum extrahatur ab illo, ex conſequenti tribuitur reſtitutio eius, quæ quaſi per naturalem ſequelam fit, & hæc reſtitutio eſt motus naturalis, ideò generanti, & non rei graui tribui debet, & quamuis ad talem reſtitutionem concurrant effectiuè forma ſubſtantialis, & grauitas, nō tribuitur eis motus, quia non concurrunt ad eū, quemadmodū concurrunt virtutes aliæ aliorum corporum ad motus proprios, vel actiones, ſed tanquam virtutes generantis in hunc finem ab eo tributis per generationem, vt id loco eius facerent, quod per ſe facere generationem ad ipſum pertinebat, & hoc eſt pulchrum fundamentum, cui innititur ſententia Ariſtotelis, licet non euidens, ſatis tamen probabile.

Et ex quo non eſt difficile argumen- 64
tum Modernorum ſoluere, nam ad primum diſtinguenda eſt minor, quia duobus modis contingit cauſam agere, per ſe, vel per ſuam virtutem, vt per ſe operetur, neceſſariò debet exiſtere, ſed per ſuam virtutem actu exiſtentem, & operantem operari poteſt etiam, ſi actu non exiſtat, & ita licet generans aliquando non exiſtat, ſed extinctum ſit, poteſt operari per grauitatem, vel leuitatē, quæ eſt virtus eius, quam graui dedit per generationem, vt per eā poſſet ei reſtituere locum naturalem ſibi debitum ex vi ſuæ generationis in eodē inſtanti, in quo genitum fuit, & ab eodem generante tribuendum per ſe, & ex proprio officio. Exemplum habemus in ſemine, quæ eſt virtus animalis, vel plantæ, per quam operatur, etiam ſi extinctum iam ſit, vt eſt manifeſtum.

Quod verò corpus graue, fiat ex leui, nihil refert, quia non generatur ab eo, ſed ab alio corpore graui formaliter, vel eminenter, vt à ſole, & hoc ſufficit, vt eī tribuatur grauitas, per quam generans illud moueat deorſum. Nec dicetur

Digitized by Google

Breuis expoſitio Text.

67 Intentum huius capitis eſt probare, quod detur primus motor per ſe immobilis, à quo moueantur cętera. Diuiditur caput in duas partes, in prima ponit duas diuiſiones, in ſecunda probat propoſitionem intentam.

Prima diuiſio eſt mouentium, quædam mouent ab alio mota, alia verò mouent, non mota ab alio, ſed mota per ſe, vel à ſe, vt baculus mouet lapidem motus à manu: manus verò mouet baculum non motu ab alio, ſed per ſe, hoc eſt, propria virtute motiua. Secunda diuiſio eſt ſubdiuiſio mouentium per ſe, nam quædam mouent per plura media, alia per vnum tantum, & vtroque modo contingit mouere hominem, nam vel mouet lapidem per manum, vel per manum, & etiam per baculum. Hæc eſt autem differentia inter primum mouens, & intermedia, vt inter hominem, ex vna parte, & manum, atque etiam baculum ex altera, quod licet omnia per ſe moueant, ſed primum mouet per ſe primò; quia ita, à ſe mouet, vt non ab alio moueatur, & ideò nec in mouendo dependet ab alio, quare perfectius mouet, & ex hoc dicitur primum mouens, nam inter media omnia vſque ad vltimum, & mota mouent, & dependenter ab alio mouent, & ideò imperfectius mouere dicuntur, & iure vocantur inter-

68 media.

His ſuppoſitis propoſitio, quam probare intendit, eſt, quod detur primus motor per ſe immobilis, quam probat hac ratione, quidquid mouetur debet moueri ab alio; ergo vel illud, à quo mouetur, etiam mouetur, vel non, ſed immobilis eſt, & ſi hoc ſecundum dicatur, intentum habebitur, quia illud erit primum mouens immobile, ſi verò moueatur, vel à ſe mouetur, vel ab alio, non ab alio, quia de illo erit eadem quæſtio, an moueatur ab alio, & ſic dabitur proceſſus in infinitum in mouentibus per ſe, ex quo impoſſibilis efficietur motus, quia erunt infinita mouentia abſque primo, & vltimo, & ideò nunquam poterit virtus horum peruenire ad alios, neque conuerſo, quare nec poterunt efficere motum: & cum experientia conſtet motum dari, falsum erit, quod in infinitum ſit procedendum; neceſſe eſt ergo peruenire ad aliquod ita mouens, quod non moueatur per ſe ab alio, ſed vel à ſe, vel prorſus ſit immobile, & hoc erit primum mouens, vel primus motor ſimpliciter, à quo moueantur cætera, ipſe verò non moueatur ab alio. Sed probat deinde, quod non moueatur à ſe, nam in mouentibus corporeis, (de quibus hucuſque tantum loquitur) nihil poteſt moueri à ſe primò, vt ſuperius probatum eſt, ſed ſi à ſe mouetur, debet diſtingui in partem per ſe mouentem, & per ſe motam; ergo ſi primum mouens à ſe mouetur, ratione alicuius partis primo mouentis cæteras moueri debet, vel ergo illa pars mouetur per ſe ab alia, ita vt non poſſit non moueri ab ea, vel mouetur à ſe, hoc repugnat, quia dabitur proceſſus in infinitum in mouentibus partialibus, atque etiam, quod per ſe moueatur ab alia parte; ergo erit primum mouens partiale, ac per ſe immobile, & ideò primum mouens erit per ſe immobile, à ſe, & ab alio. Probatur minor, quod illa pars non moueatur per ſe ab alia, quia impoſſibile eſt, quod mouens aliud eodem genere mouens moueatur per ſe ab eo, alioqui quod calefacit aliud, pe ſe calefiet ab eo, & qui docet aliquem, per ſe ab eo docebitur, quod abſurdum eſt.

Digitized by Google

CAPVT VI.

TEXTVS ARIST.

Quoniam autem oportet motum ſemper eſſe, &c.

Breuis expoſitio Text.

69 PROBAVIT Ariſtoteles capite præcedente, quod detur primus motor per ſe immobilis ab alio extrinſeco motore, atque à ſe, ſed vt probaretur prorſus immobilis, reſtabat probandum, quod neque ab alio, neq; à ſe per accidens moueri poſſit, & hoc intendit probare capite præſenti, quod in quatuor partes diuiditur. In prima, probat primum motorem eſſe perpetuum. In ſecunda, quod ſit vnus, & non plures. In tertia, quod ſit prorſus immobilis. Ita vt neque per ſe, neque per accidens moueatur. Et in vltima quod detur vnus aliquis motus primus perpetuus alicuius primi corporis ab eo moti.

Probat igitur primò, quod primus motor ſit perpetuus, ex perpetuitate generationum & corruptionum hoc modo. Res naturales ita ſe habent, vt quædam generentur modo, & alio tempore corrumpantur, & ita aliquando ſint, & aliquando non, tota tamen generationum, & corruptionum ſeries perpetua eſt, quia nec generationes inceperunt aliquando, nec finem habebunt; ergo datur aliqua cauſa huius perpetuitatis, quæ nec poteſt eſſe vnum aliquod corpus ex his, quæ generantur & corrumpuntur, neque omnia ſimul; ergo aliud debet dari, nec generationi, nec corruptioni ſubditum, quod ſit eius cauſa, & hoc erit perpetuum, & primum, vocabiturq; primus motor perpetuus. Minorem ſic probat, quia, quod non eſt, nō poteſt eſſe cauſa generationis aliorum, poſt interitum eius ſuccedentium, ſed de quolibet verum eſt, quod aliquando non ſit; ergo non poteſt eſſe cauſa generationum, & corruptionum ſuccedentium, ſed neq; omnia ſimul. Primò, quia infinita ſunt, & repugnat aliquid dependere ab infinitis cauſis. Secundò, quia licet ea, quæ modo ſunt, poſſint diſponere res præſentes ad futuras generationes, non tamen poſſunt eſſe cauſæ efficientes earum, dum iam non ſint, ſicut guttæ, quę modò cadunt ſupra lapidem, poſſunt diſponere ad attrahendam aliquã partem, non tamen poſſunt eam extrahere, quia dum extrahenda eſt, iam ipſæ non ſũt.

In ſecun. parte probat, quod hoc principium perpetuum ſit vnum, & non plura. Primò, quia cum optimè ſint diſpoſita & ordinata ea, quæ ſunt ſecundum naturam, meliorem ſemper diſpoſitionem habere cenſendum eſt, ſed melius diſponuntur per vnum, quam per multa (ſi vtrumque ſit poſſibile) cum præſtet vnum multis, ſicut melius diſponuntur per finita, quam per infinita principia; ergo cum conſtet poſſibile eſſe, quod detur vnicum principium, vnicum etiam eſſe cenſendum eſt. Secun. quia natura nihil fruſtra facit, ſed fruſtra fiunt per multa, quæ per vnum fieri poſſunt; ergo vnum tantum ponendum eſt. Quod tandem probat ex vnitate & perpetuitate motus in communi accepti hoc modo, motus fuit ſemper, vt in principio huius libri probatum eſt, ſed motus non dicitur ſemper eſſe, niſi ſit continuus, quia ſi ſemel interrumpuntur plures, nec aliquis eorum dicitur ſemper eſſe, nec omnes ſimul; ergo neceſſe eſt motum eſſe vnum & continuum, qui ſemper fuerit, & perpetuus ſit, quia continuum & vnum conuertuntur, ſed non poteſt eſſe motus vnus, niſi ab vno motore; nam à multis motorib. adæquatis & proximis, non vnus, ſed multi motus procedunt; ergo primus motor, vnus & perpetuus erit. 70

In 3.

In 3.parte prob.hoc vnum principium omninò eſſe immobile,ita, vt neq; per ſe, neq; per accidens moueri poſsit,& quod nō ſit per ſe mobilis à ſe, vel ab alio probatum eſt.Prob. igitur,quod nec per accidens hoc modo, moueri per accidens eſt moueri ad motum alterius,cui coniungitur, vt anima mouetur ad motum corporis,quod ipſa per ſe mouet, ſed quod ita mouetur,non poteſt efficere motum perpetuum.Prob.quia illud,quod per ſe mouet,& ad cuius motū mouetur, vt eſt totum animal, ſuo motu mutat diſpoſitionem partium,& ideò non poteſt moueri motu continuo ab eadē anima, quia motus continuus poſtulat continuam diſpoſitionem eiuſdem rationis immobili,ſed primus motor efficit motum continuū, & vnum in hoc mundo; ergo non poteſt moueri per accidens ad motū eius, quod per ſe mouet.

71 Probant tandem in vltima parte,quod detur vnus motus perpetu' vnius corporis moti à primo motore hac ratione,motus definit eſſe perpetuus, quia motor, à quo procedit, mouetur ſaltem per accidens,vt de motu animalis ab anima probatum eſt, ſed primus motor, à quo procedunt cæteri motus,non mouetur per ſe nec per accidens,&eſt vnus;ergo motus, quem efficit erit vnus,atq; perpetuus;datur ergo vnus motor vnius corporis perpetuus.In hoc autē modo probandi,quod detur vnus motus perpetuus, quia datur vnus motor immobilis atq; perpetu'; nō committit Ariſt. circulum vitioſum; vt benè adnotat D.Tho.licet prius probauerit ex perpetuitate,& vnitate motus vnitatem, & perpetuitatem primi motoris, quia hanc probauit ex motu rerū in communi accepto,vel à toto(vt aiūt)genere, modo verò de motu particulari vni' determinati corporis probat,quod ſit vnus, & perpetuus, ex vnitate & perpetuitate primi motoris.

CAPVT X.

TEXTVS ARIST.

Quod autem hoc neceſſe eſt impartibile eſſe,& nullam habere magnitudinem,&c.

Breuis expoſitio Text.

IN vltimo capite huius libri concludit Ariſtot.omnia, quæ pertinent ad primum motorem, probans de eo, quod ſit infinitæ virtutis, atque etiam indiuiſibilis,& incorporeus, carens magnitudine, & ideò, ne nos filum diſputationis noſtræ de proprietaribus,ſeu attributis primi motoris interrumpamus, ſed ſub vno tractatu poſsimus omnia comprehendere,ſimulq; examinare, an ſufficienter fuerint probata ab Ariſt. cogimur explicationem vlt. cap. ſtatim poſt ſextum ſubijcere.In quo duo intendit Ariſt.probare de primo motore, nēpe quod ſit infinitę virtutis, & incorpore'. Sed caput in tres partes diuiditur.In prima probat primū. In 2.proponit & ſoluit dub.de motu proiectorum. Et in 3.probat primum motorē eſſe incorporeum. 72

Aſſerit ergo primò, quod ille idem primus motor, de quo probauit eſſe immobilem,perpetuum & vnum, habet virtutē infinitam, & ideò ſimpliciter eſt infinitus,quod probat hac ratione.Motus eſt perpetuus,non ſolum in communi,ita vt ſemper ſit, ſed ita vt detur vnus aliquis motus,qui ſemper fuerit,& ex conſequēti,quod ſit continuus& vnus factus à primo motore, vt ſuperius probatū eſt;ergo primus motor mouet ſemper, ſine principio & fine,&ex conſequenti mouet tempore infinito inceſſāter,ſed motor virtutis finitæ non poteſt mouere corpus motu continuo per tempus infinitum;ergo pri-

Digitized by Google

mus motor id præſtans non habebit virtutem limitatam, ſed infinitam. Minorem probat, quia qualibet virtus infinita nō poteſt mouere, niſi finitā magnitudinē & finito tempore: cum eadem ſit ſeruanda proportio inter motum, magnitudinem, & tempus; ergo virtus, quæ mouet tempore infinito, infinita debet eſſe.

73 In 2. p. proponit dub. de motu proiectorum, à quonam motore fiat, vt dum lapidem ſurſum proijcimus, à quonam moueatur. Et reſpondet non moueri per quandam antipariſtaſim vel repercuſsionem partium aeris, quā quidam hoc modo fieri exiſtimabāt, vt partes anteriores aeris, quas lapis diuidit, & à ſe depellit, iterum coniungantur à tergo ad replendum locū ab eodem lapide dimiſſum, & per hanc coniunctionem repercutiunt eundem lapidem, & à ſe pellunt, & ſic depulſus lapis proſequitur ſuum motum, & ita mutua hæc percuſsio partium aeris à lapide, & lapidis ab eiſdem eſt cauſa motus eius. Hanc enim cauſam, vt inſufficientem reijcit Ariſt. quia quemadmodum iſtæ partes ſimul mouentur à lapide per diuiſionē, & ſimul eum mouent per coniunctionem, ita ſimul ceſſant à motu, quē conſtat lapidem proſequi; ergo non poſſunt eſſe cauſa continuæ proſecutionis, ſed alia deſignari debet. Et hāc docet eſſe proiectorem quidem primam, atq; remotam, qui ſicut manu mouet lapidem, ita mouet partem aeris manui contiguā, & rurſus hæc pars aeris mouet aliam ſibi contiguam, & hæc aliam, quouſq; perueniatur ad partem aeris tangentem lapidē, à qua proximè mouetur. Et qua elangueſcente, elangueſcit motus lapidis, & tandem extinguitur. Et ex ſolutione huius dubij conſtare ait primò, motum proiecti corporis non eſſe perpetuum, quia non procedit ab vno motore, ſed à multis. Secundò conſtat, quod cum primus motus ſit vnus atq; perpetuus, neceſſe ſit primum motorem eſſe vnum, quia à multis motorib. non poteſt vnus motus continuus procedere.

Aſſerit tandem in vltima parte capitis, 74 quod primus motor non ſolum ſit virtutis infinitæ, ſed etiā careat magnitudine & impartibilis ſeu indiuiſibilis ſit, vel incorporeus. Quod probat hac ratione, primus motor habet virtutem infinitam, ſed virtus infinita non poteſt eſſe in magnitudine; ergo caret magnitudine, & impartibilis atq; incorporeus eſt. Minorem ſic probat, ſi virtus infinita ſit in magnitudine, aut in corpore, vel eſt in magnitudine, aut corpore finito, vel infinito, infinitum dari repugnat, vt ſæpè probatum eſt; ergo erit in corpore finitæ magnitudinis, ſed repugnat infinitam virtutem eſſe in magnitudine finita; ergo repugnat primū motorē habere magnitudinē. Prob. minorē, quia; ſi virt⁹ infinita, eſſet in magnitudine finita, moueret eā in nō tēpore vel in inſtāti, quod repugnat, quia motus non poteſt fieri in inſtanti, vt probauit in 6. lib. Sed conſequentiam ſic probat, virtus finita mouet magnitudinē finitā, motum finitæ velocitatis, & ideò in tempore aliquo finito, & ſi ſit maior, mouebit eandem magnitudinē motu velociori, & propterea in minori tempore; ergo ſi ſit infinita, mouebit eandem motu infinitæ velocitatis, & tempore in infinitum minori, ſed tempus in infinitum minus non datur, ſed potius vocatur non tempus, vel inſtans; ergo mouebit eam in non tempore, vel in inſtanti.

TRACTATVS I.

De proprietatibus, ſeu attributis primi motoris.

IN his tribus capit. quinto, ſexto, & decimo præcipuè agit Ariſtoteles de exi- 75 ſtentia,

Digitized by Google

ſtentia, & proprietatibus primi motoris, quæ etiam ſolent appellari à Theologis attributa Dei, quia ei attribuitur, quod perpetuus, vnus, infinitus, atque incorporeus: & hæc quidem eſſentialia ſunt Deo, quem hoc loco intelligit Ariſtoteles nomine primi motoris, ſed, quia noſtro modo intelligendi, primò intelligimus diuinam eſſentiam, per quam Deus eſt, deinde has perfectiones, quas ei, vt iam conſtituto per eſſentiam conuenire cenſemus, ad ſimilitudinem proprietatum, quas poſt eſſentiam in creaturis ſolemus intelligere; ideò eas vocamus proprietates, ſeu attributa Dei, aut primi motoris. Conſequenter verò egit capite decimo, de motu proiectorum vioſento, ex quo argumento deduxit ad probandum primum motorem eſſe vnum. Duplicem ergo tractatum inſtituimus circa tria hæc capita, primum de proprietatibus, vel attributis primi motoris, in quo circa ſingulas examinabimus, an ſufficienter ſint probatæ, de ipſo ab Ariſtotele. Secundus tract. erit de principio, & cauſa motus proiectorum, qui vocari ſolet impulſus.

An probauerit euidenter Ariſtoteles dari primum motorem.

HOC eſt primum pertinens ad exiſtentiã, primi motoris, ſeu ad quæſtionem an ſit, quod aſſeruit, & probauit de eo Ariſtotel. & quia fundamentum eſt cæterarum proprietatum, vel attributorum, primò diſputandum eſt de illo, an probauerit euidenti ratione dari primũ motorem.

76 Et 1. opinio Modernorũ aſſerit Ariſtot. non probaſſe euidenti ratione dari primum motorem, ſed nec ratione ſatis probabili, & citant pro ſe Scotum in 1. d. 2. q. 2. artic. 1. conc. 1. qui nihil tale aſſerit, vt inferius oſtendam. Prob. hæc ſent. 1. quia ratio Ariſt. innititur illi principio, quidquid mouetur, ab alio mouetur, quod nõ probauit verum eſſe in motu grauium, & leuium, niſi rationibus valde infirmis, & quæ à pluribus non recipiuntur tenentibus oppoſitum, quod à ſe potius, & non ab alio moueantur, & licet contenderit eam probare in viuentibus, falſum quoddam principium aſſumpſit, nempe id, quod à ſe mouetur diſtinguendum eſſe in partem per ſe mouentem, & per ſe motam, quod non probauit, nec verum eſſe poteſt: cum nullum ſequatur inconueniens ex eo, quod idem moueatur à ſe primò, & diuerſa ratione ſit mouens, & motum abſq; tali diſtinctione partium, quare ratio eius parum momenti habet. Secundò, quia etiamſi hoc principium euidens eſſet: aliud præſupponit non neceſſarium, quod in cauſis eſſentialiter ſubordinatis neceſſe ſit dari primam, & vltimam, quid enim prohibet in his cauſis nõ dari vltimam, ſicut nec datur in numeris per ſe ordinatis, nec in diuiſionibus continui ordinatè faciendis, hene ergo poterit procedere effectus ab infinitis cauſis ſubordinatis, in quibus nulla detur prima, quare non benè prob. ex his principijs dari primum motorem, à quo moueantur cæteræ cauſæ.

Secunda opinio communis eſt in ſcho- 77
la, quod Ariſtot. demonſtratione à poſteriori ex motu probauerit euidenter dari primum motorem, ita D. Th. 1. lib. contra Gentes cap. 13. Durand. in 1. d. 3. quæſt. 1. numero ſeptimo, & ferè omnes alii ſcholaſtici in eadem diſtinct. Scotus etiam vbi ſupra expreſſè approbat rationem Ariſtotelis, & nullus locus in tota eius doctrina reperietur, in quo eam reijciat, vel infirmam eſſe aſſerat, & ita nobis tenendum eſt. Vt autem efficacitas demonſtrationis eius intelligatur notandum eſt. Duobus illis principijs inniti, nempè.

Quidquid mouetur, ab alio mouetur, & in cauſis per ſe ordinatis non eſſe procedendum in infinitum, ſed deueniendum eſſe neceſſariò ad primam. Primum autem duabus vijs probatum eſt ab Ariſto. priori quidem ex dependentia mouentium particularium ab vniuerſalibus, quib. eſſentialiter ſubordinantur ſecundum ordinem naturalem, quo partes vniuerſi inter ſe ordinari notum eſt, atque etiam ex dependentia eſſentiali omnium cauſarum à prima, quæ ſicut non habent eſſe, à ſe, ſed receptũ ac depẽdens ab alio, ita non habent virtutem mouendi, neque actualem motum à ſe, ſed ab alio. Hanc viam non expreſsit Ariſtoteles in hoc libro, ſed tanquam per ſe notam, atque euidentem præſuppoſuit: expreſsit verò primo lib. Metheo. cap. ſecund. his verbis: *eſt autem ex neceſſitate continuus, quodam modo iſte ſuperioribus lationibus. vt omnis ipſius virtus inde gubernetur: vnde enim motus principium omnibus ineſt, illam cauſam putandum primam.* Poſterior via id probandi, eſt ex dependentia particularium mouentium inter ſe ſe, modoque, quem particulares ipſæ cauſæ ſeruant in mouendo & agendo, qua vſus eſt Ariſtot. hoc loco, non tanquam certa, aut euidenti ad conuincendum, ſed tanquã probabili, ac tanquam via, per quã quaſi manuducatur intellectus, ex his quæ apud nos ſunt ad percipienda illa, quæ in cauſis ſuperioribus, & magis à ſenſibus remotis reperiũtur, quaſi hoc modo arguere velit. In cauſis particularibus Phyſicorum motuum, quæ apud nos, imò in nobis ipſis ſunt, aliquo modo reperimus, quod quælibet moueat cum dependentia ab alio totali, aut ſaltem partiali, vſque ad primum in eo ordine; ergo eodem modo contingere exiſtimandum eſt in ordine mouentium totalium, & completorum, vt particularia ab vniuerſalibus moueantur, & hæc etiam ab alijs vſq; ad primum.

Secundum autem principium euidenter oſtendi poteſt ex duob. ex primo quidem, quia ſi in cauſis per ſe ſubordinatis 79
admittatur proceſſus in infinitum, euidenter ſequitur dari cauſas Phyſicas actũ infinitas, & ideò infinitum actu in rebus completis, quod falſum oſtendimus ſupra probantes, nec dari infinitum actu, nec dari poſſe per virtutem naturalem cauſarum. Probatur conſequentia, ex differentia cauſarum, per ſe, & per accidens ſubordinatarum; nam in cauſis per ſe ſubordinatis ſic dependent inferiores à ſuperioribus, vt non poſsint operari, niſi per actualem influxum moueantur ab eis, vt ignis non poteſt calefacere, niſi cœleſtes influentiæ actu concurrant cum eo. In cauſis verò accidentaliter ſubordinatis non datur actualis, aut neceſſaria dependentia poſteriorum à prioribus, vt pater, non neceſſariò dependet in generatione filij à proprio parente, vel auo, aut proauo, ſed ſine vllo influxu actuali eorum operatur, & ſolum dicuntur cauſæ, quia generans accepit eſſe, & virtutem operandi ab eis. Ex qua differentia ſequuntur duæ aliæ, prima, quod cauſæ omnes per ſe ordinatæ requirunt neceſſariò actualem exiſtentiam; quia repugnat actualem influxum præſtare ſine illa: cauſæ verò accidentaliter ſubordinatæ non poſtulant actualem exiſtentiam, 80
ſicut nec habent actualem concurſum. Vnde ſequitur ſecunda differentia, quod in cauſis per ſe ſubordinatis dari non poteſt proceſſus in infinitum, niſi dentur infinita entia completa actu; in ſubordinatis verò accidentaliter non eſt id neceſſarium, quia licet dentur infinitæ: cum non ſit neceſſarium actu exiſtere, nec eſt neceſſarium dari actu infinita.

Et ecce probata conſequentia, quod in cauſis per ſe ſubordinatis non poſsit procedi in infinitum, ſed neceſſe ſit dari primam

Digitized by Google

mam, & vltimam: Quod non ſolum eſt neceſſarium, quia daretur actu infinitum, nam hoc, quaſi materiale inconueniẽs videtur; propter quod omnes concedunt euidens eſſe principium Ariſt. non tamen propter ipſam ſubordinationẽ eſſentialem, aut formalem, ex qua negant quidã euidenter probari, quod nõ poſſit admitti proceſſus infinitus in eis. Ideo probandum eſt, ex vi ſolius ſubordinationis per ſe implicare contradictionẽ, quod in infinitum procedatur; nam hoc præcipuè intendit Ariſt. vt aſſerit expreſsè, textu 34. huius libri his verbis. *Impoſſibile eſt enim in infinitum abire mouens, & ipſum, quod mouetur ab alio: infinitorum enim non eſt aliquid primum.* Ex quibus duas rationes euidentes colligo, primam quia effectus ab omnibus cauſis per ſe ordinatis actu concurrentibus dependet, & præcipuè
81 ab immediata, quæ cum ſit determinata, ſingularis, & vltima, iam neceſſe eſt in his cauſis dari vltimã; quare ex hac parte repugnat eſſe infinitas, ſed quod neceſſariũ ſit dari primam, ſic probo; nam vel omnes iſtæ cauſæ concurrentes ad eundem effectum operantur dependenter ab alio, vel in tota ſerie earum datur aliqua non dependens ab altera in ſua operatione, & ſi talis detur, hæc erit prima, à qua dependeant cæteræ, ſi verò nõ datur; ergo tota ſeries earum operatur cum dependentia. Probatur cõſequentia, quia omnes & ſingulæ dependenter operantur, & tota ipſa ſeries non eſt aliud ab eiſdem; quare neceſſe eſt extra totam ſeriem dari aliam, à qua dependeãt omnes, & cũ hæc extra ſeriem cauſarum dependentium ſit, nõ erit dependens, ſed independens, & ex conſequenti prima, à qua dependent omnes. Secundo, quia ſubordinatio per ſe cauſarũ poſtulat per ſe, vt concurſus ſuperiorum deriuetur ad inferiores, vſque ad vltimã attingentem immediatè effectum, ſed non poteſt deriuari vſque ad illam, niſi per intermedias, per has ergo deriuari debet, vt his mediis participetur ab ea, & effectu, ſi autem ſint infinitæ, & non detur prima, repugnat talis deriuatio cõcurſus; ergo ex vi ſubordinationis per ſe, neceſſe eſt dari primam. Probatur minor, quia infinitum non eſt pertranſibile; 82
ergo ſi infinitæ ſunt tales cauſæ, repugnat concurſum ſuperiorum peruenire ad vltimam, imò etiam ad intermedias, à quibus per vniuerſaliores deriuari debet, quare ſi agere debent, neceſſe eſt eſſe finitas, & dari primam, à qua per finitas quoque intermedias deriuetur concurſus vſque ad vltimam, à qua immediatè procedit effectus.

Et ecce probatum euidenter vtrumque principium aſſumptum ab Ariſt. ad probãdum dari primum motorem, cuius demonſtratio ſic formanda eſt. Euidens eſt dari motum in rerum natura, & quod per eum mouetur non habere virtutem motiuam, nec motum ipſum à ſe, ſed ab alio, ſicut euidens eſt non habere eſſe à ſe, ſed participatum ab alio, cum ſit finitum, & limitatum; illud ergo à quo mouetur, vel non, ſi non mouetur, erit primũ, à quo procedit motus, ſi mouetur, vel à ſe, vel ab alio, & ſi à ſe, erit etiam primũ, à quo moueantur cætera, ſi verò mouetur ab alio, cum non ſit procedendum in infinitũ in cauſis per ſe ordinatis, dabitur neceſſariò prima, à qua moueantur omnes, & hęc erit primus motor.

Et ex his conſtat ſoluta eſſe argu. modernorum: cum probatum ſit euidenter, vtrumque principium aſſumptum ab Ariſt. & explicatum rationem in his capitibus adductam probabilem tantum eſſe, & pro tali eſſe adductam ab eo, vt notior nobis fieret euidens ratio, quam hoc loco pręſupponebat, & alibi expreſsè attulit.

De

De immobilitate primi motoris, an fuerit euidenter probata ab Ariſt.

83 HAEC eſt prima proprietas, vel primũ attributum, quod de primo motore probauit Ariſt. circa quam eſt prima opinio Scoti, non in 4. vt refertur à multis, ſed in 1. d. 8. quæſt. 5. aſſerentis rationes Ariſto. non conuincere omnimodam immobilitatem primi motoris, niſi aliquid eis addatur; quid verò addendum eis ſit, explicant Conimb. 8. lib. Phyſic. c. 6. quæſt. 1. artic. 3. aſſerentes complendas eſſe ex 12. li. li. Meta. cap. 7. vbi Ariſt. ſupponens rationes huius loci, & vniuerſaliter ſumens mutationem, non pro ſola Phyſica, ſed pro quacunque alia demonſtratiua ratione probat primum motorem eſſe immutabilem hoc modo. Primus motor mouet per intellectum, & voluntatem, ergò agit propter finem à ſe cognitum, & amatum; vel ergo agit propter finem diſtinctum à ſe, vel propter ſe tantum, ſi hoc ſecundum dicatur, euidenter ſequitur eſſe prorſus immobilem, quia non allicietur ab alio ad mouendum, ſi verò propter alterum finem mouet, eadem erit quæſtio de illo, an à ſe, vel ab alio moueatur, & cũ non detur proceſſus in infinitũ, ſiſtendum erit in aliquo primo omnino immutabili. Probari poteſt hæc ſententia Scoti, quia Ariſto. hoc loco, ſolum probauit euidenter primum motorem non moueri per ſe ab alio, quod verò nõ moueatur à ſe, ratione alicuius partis; ſicut mouentur viuentia, vel non moueatur per accidens, ſicut mouetur anima in corpore, ſolum probauit quibuſdam cõiecturis ſatis infirmis, vt in noſtra expoſitione textus facilè intelligi poteſt, ſed niſi hoc euidenter probetur, non cẽſetur probatum eſſe omnino immobilem; ergo concluditur non probaſſe omnimodam immobilitatem eius. Secundò, quia licet daremus euidenter probaſſe, quod ſit immobilis motu Phyſico, non tamen eſſe omnino immutabilem, quia præter motũ Phyſicum dantur aliæ mutationes ſpirituales, quales ſunt operationes intellectus, & voluntatis, per quas realiter mutatur intelligens, & volens: cum aliter ſe habeat, nunc, & prius per receptionem horũ actuum in ſe, tanquam in ſubiecto; neceſſè ergo fuit probare, quod nec per has mutationes poſſit mutari, vt probatũ cenſeatur omnino immutabilem eſſe.

Hæc tamen ſententia nõ omnino probanda eſt, quia id quod Scotus aſſerit, cõfuſum quid eſt, cum ſolum dicat inſufficientes eſſe rationes Ariſto. & aliquid eis deeſſe, nec probans inſufficientiam earũ, nec explicans, quid eis addendum ſit. Quod verò addendum eſſe eis aſſerunt Conimb. non videtur mihi ſufficiens, nã illa ratio, quam ſe ex Ariſtotel. deducere aiunt, non probat non mutari per intellectiones, & volitiones, quia licet probetur non moueri ab alio fine, ſed propter ſe tantum operari, non probatur, quod per proprios actus intellectus, & volũtatis propter ſe elicitos, & in ſe receptos non mutetur. 84

Noſtra igitur ſententia duo aſſerit, pirmũ eſt, Ariſto. ſolum hoc loco voluiſſe probare de primo motore, quod ſit immobilis motu Phyſico, de quo ſolum agebat, non alijs mutationibus ſpiritualibus ad phyſicum non pertinentibus, ſed ad Metaphyſicum. Aſſerit ſecundò omnimodam immobilitatem non poſſe probari euidenter ex his ſolum, quæ Ariſtotel. attulit pro ea probanda, niſi eis adiſigantur alia, quæ attulit cap. vltimo, huius li. ad probandum eſſe infinitũ, oſtenſo autem, quod infinitus eſt; vt oſtendiſſe videbimus, euidenter probari poteſt ex motu phyſico, quod ſit prorſus immobilis. Sic autem

autem demonſtratio formanda eſt. Euidens eſt primum motorem non moueri ab alio, vt probauit Ariſtoteles, ſed cætera omnia ab eo; ergo euidens eſt, non ab alio, ſed à ſe habere virtutem mouendi omnia, ſed virtus mouendi emanat ab eſſe rei; ergo ſi habet à ſe, virtutem motiuam, habebit eſſe à ſe, & non participatum, aut receptum ab alio, & ex conſequenti nõ limitatum, ſed infinitum. Probatur euidenter conſequentia, quia eſſe participatum ex virtute cauſæ efficientis in qua cõtinetur, & à qua procedit, limitatur; ergo illud eſſe, quod non procedit ab alio, nullam limitationem habere poteſt, ſed erit infinitè perfectum. Tunc vltra, infinitæ perfectioni nulla poteſt perfectio deeſſe, neq; aliquam poteſt imperfectionem admittere; ergo primo motori infinitè perfecto, nec aliqua perfectio deeſſe poteſt, nec noua perfectio aduenire, imò nec poteſt aliquam imperfectionem in ſe admittere, quia infinitè perfectum, & omni ex parte perfectũ conuertuntur, ſed eſſe capacem alicuius motus, vel mutationis intrinſecam imperfectionem præſupponit, nempe potentiam paſſiuam eſſentialiter imperfectam; ſupponit etiã defectum alicuius perfectionis, quia nihil mouetur, vel mutatur, niſi pro acquirendo aliquo, quod ſibi deficit, ſaltem accidentali; quod repugnat cum perfectione infinita; ergo repugnat etiam primo motori infinitè perfecto omnis motus atq; etiam omnis mutatio, itaque demonſtratio hæc ſufficienter colligit ex omnibus, quæ hoc loco de primo motore docuit & probauit Ariſtot. ſimul coniunctis: cum probauerit de eo cap. vltimo, huius li. quod ſit virtutis infinitæ, & priꝰ probauerat non habere motum ab alio, ſed à ſe, & cum ex motu procedat, magna ex parte phyſica eſt, quamuis quædam etiam vniuerſaliora deſumat ex Metaphyſica, ſine quibus non poſſet eſſe integra.

85

86

Et ex his ſoluta ſunt arg. primum quidem, cui conceditur ex his ſolis, quæ Ariſtoteles aſſumpſit ad probandam immobilitatem primi motoris, non probaſſe eã euidenter, ſed probabiliter tantum, has autem rationes probabiles non attulit pro euidentibus, ſed quia ex notioribus nobis, imò potiꝰ ex his, quæ in nobis ipſis ſunt procedẽtes viam nobis aperiunt ad colligendam, & intelligendã demonſtrationem ex his & alijs, quæ de primo motore in diſcurſu totius libri affert, per quã omnimoda immobilitas eius euidenter probatur, licet à poſteriori, quia ex motu, vt Philoſophum decebat. Solutum eſt etiam ſecũdum argum. cum conſtet prædictam demonſtrationẽ probare immobilitatem etiam prouenientem ex actibus intellectus, & voluntatis, quæ non poſſunt recipi in eodem intelligente, & volente, niſi præſuppoſita potentia paſsiua eſſentialiter imperfecta. 87

De vnitate primi motoris an fuerit probata euidenter ab Ariſtotele.

PLures afferuntur rationes ad probandam vnitatem primi principij, quod ſub nomine Dei intelligimus, præſertim à D. Thom. 1. lib. contra gent. cap. 42. quas etiam accommodare poſſemus ad probãdam vnitatem primi motoris, nam ſolo nomine differunt, Deus primum principium, primum mouens, primus motor, & prima cauſa, ſed quia nõ omnes rationes videntur omnibus conuincere, ſed plures ſolutiones afferri ſolent ad oſtendẽdam infirmitatem earum, ideò ferè omnes cenſeo omittendas. Et duas ſolum afferendas ex motu deſumptas, & propterea propriè Philoſophicas. Et ſit prima, primus motor non mouetur ab alio, nec ex conſequenti habet virtutem mouendi ab alio participatam, ſed à ſe:

Digitized by Google

ergo neq; habet eſſe participatum, ſed à ſe, non quidem à ſe productum, vel fa-
88 ctum, quia repugnat aliquid à ſe produci, tanquam à cauſa efficienti: cum euidens ſit inter producens, & productum dari relationem realem, ac realem diſtinctionem, ſed à ſe habet eſſe, id eſt, improductum, vel non receptum ab alio. Tunc vltra eſſe non receptum ab alio ex propria rõne eſt purè actuale, determinatũ & ſingulare, ità, vt non poſſint in eo diſtingui prædicata generica, ſpecifica & indiuidualia; nam hæc diſtinguimus in creaturis, quia concipimus in eis diuerſos gradus eſſendi participatos, & ideò limitatos: diſtinctio enim hæc ex limitatione prouenit, vel certè fundamentum eius. Ex quibus ſequitur, quod ſicut non poteſt multiplicari ſecundum genus, vel ſpeciem, ſic etiam, nec ſecundum numerum, ſed implicat contradictionem eſſe plura entia improducta, & à ſe. Et certè ſi poſſet multiplicari, qua ratione plura eſſe poſſent, poſſent eſſe actu infinita, & ſi poſſent multiplicari in infinitum, actu eſſent multiplicata, ſed dari infinita entia actu improducta, vel à ſe, & infinita ſecundum eſſentiam non eſt intelligibile; ergo, nec poſſibile, ſed vnum tantum e-
89 rit. Secun. rationem attulit Ariſtot. cap. 6. huius lib. text. 84. quia in entibus à ſe, & per ſe natura abhorret infinitudinem, immò, & pluralitatẽ: ergo implicat contradictionem dari plures primos motores. Antecedens probatur, quia omnes effectus poſſibiles, tam ſecũdum numerũ, quam ſecũdum genus & ſpeciem poſſunt produci, ordinari, regique ab vno primo principio; ergo fruſtra ponuntur plura, & ſi fruſtra ponuntur, abhorret natura pluralitatem, ſicut ſuperfluitatem. Probatur verò conſequentia, quod ſi natura abhorret hanc pluralitatem: repugnet dari, quia in his, ea ſolum ſunt poſſibilia, quæ ſunt actu; nam in hoc ſenſu intelligitur vulgatum illud, quod ex doctrina Ariſt. adduci ſolet, *in æternis idem eſt eſſe, & poſſe*. h.e. in his, quæ à natura æterna ſunt, non ſeparatur potentia ab actu, ſed idem prorſus ſunt; & ea ſolũ ſunt actu, & poſſibilia, quæ naturæ rerũ conſentanea ſunt: cum non detur recurſus ad aliquam potentiam abſolutam in multiplicatione eius, quod non eſt factum per aliquam potentiam, ſed à ſe habet eſſe. Et certè hæc ratio Ariſto. ſic expoſita efficaciſſima eſt ad conuincẽdam vnitatem primi motoris ex motu & conditione rerum naturalium, licet primo aſpectu facilis, & infirma appareat.

De infinita virtute intenſiua primi motoris, an eam probauerit euidenter Ariſt.

DVo ſunt examinanda circa virtutem 90
infinitam primi motoris; primum, an ei tribuerit Ariſt. virtutem infinitam intenſiuè, per quã poſſit producere plures effectus maioris, & maioris perfectionis in infinitum, vel ſolum infinitam extenſiuè, quantum ad durationem, ita vt poſſit efficere motũ perpetuũ, ſine principio & fine, vel effectum alium infinitæ durationis. Secundum, an in eodem ſenſu, in quo ei attribuere intẽdit infinitam virtutem, probauerit euidenter eam habere.

Prima opinio tenet Ariſtotelem non tribuiſſe primo motori virtutem infinitam in primo ſenſu, ſed tantum in ſecundo, ita ferè ſentiunt Ocham. quodlib. 3. quæſt. 1. Gregor. in 1. diſtin. 42. quæſt. 3. artic. 2. Marſ. in 1. quæſt. 42. artic. 2. Aliacenſis ibidem, quæſt. 13. artic. 3. nono Caſtrenſis diſtin. 44. quæſt. 1. Iand. 12. Metaph. qu. 13. & Cano. 10. lib. de locis. Probant primò, quia ratio eius nihil aliud probat, ſic enim arguit cap. 10. virtus finita non poteſt moue-

mouere tempore infinito, ſed primus motor mouet primum mobile tempore infinito, quia ſine principio & fine mouet; ergo habet virtutem mouendi infinitam. Idem enim argum. poſſet fieri de quacunq; intelligentia mouente aliquod corpus cœleſte, quia cum ſit incorporea moueri poteſt ſaltem ſine fine; ergo per infinitum tempus, quare habebit virtutem infinitam in eodem ſenſu: cum tamen conſtet eſſe finitam & limitatam intenſiuè. Secundò, quia quædã tribuit Ariſtoteles primo motori aliis ſuæ doctrinę locis, & quædam alia ei denegat, quæ non poſſunt ſtare cum infinita virtute intenſiua eius; ergo non ſentit de eo, quod talem virtutem habeat. Probatur antecedens, ex primo libro de cœlo, cap. 8. vbi negat poſſe producere plures mundos. Et libro ſecundo, capite ſexto, aſſerit primum motum finitæ tantum velocitatis eſſe, propter limitatam virtutem primi motoris, propterea Platon in libello de his, in quibus Ariſtoteles diſſentit à Platone, præfert Platonem Ariſtot. quia ille Deum pro dignitate honorauerit tribuens ei infinitam virtutem, & rerũ omnium conditorem eſſe docens, quem tamen Ariſtot. primi corporis tantum motorem eſſe docuit, & cæteras intelligentias non excedere ſecundum virtutem infinitam, ſed ſolum ſecundum quandam proportionem finitam primæ intelligentiæ.

Hæc tamen ſententia falſa eſt, quod hac ratione probo, nam ideò probauit Ariſtoteles primum motorem eſſe infinitæ virtutis, vt ex hoc poſſit oſtendere non habere magnitudinem, ſed indiuiſibilem & incorporeum eſſe, quod probauit cap. 10. quia ſi virtus infinita eius eſſet in magnitudine, moueret eam in nõ tempore, aut in inſtanti, quia moueret motu infinitæ velocitatis; ergo non ſentit habere virtutem finitam ſecundum durationem tantum, nam hæc impertinens eſt ad mouendum motu velociori, vel infinitæ velocitatis, vt ex ſe eſt manifeſtum, ſed virtutem infinitã intenſiuè ei tribuit, ſine qua repugnat mouere poſſe motu infinitæ velocitatis.

Sed reſtat ſecundum, an probauerit euidenter habere infinitam virtutem intenſiuam, & prima opinio non ſolum eam non probaſſe affirmat, ſed potius rationem eius oſtendere, quod in eo errore fuerit, quod putauerit cæteras intelligẽtias habere infinitam virtutem: cum ex mente eius deputatæ ſint ad mouendum cætera corpora cœleſtia ab æterno, & abſque fine, quod eſt eas mouere tẽpore infinito. D. Thomas alio modo exponit Ariſtotelem docens, probaſſe quidem infinitam virtutem primi motoris ex motu infinitæ durationis, quo indigeret corpus infinitum (ſi daretur ad percurrendam quamlibet partem ſpatii finitam) & nihilominus à virtute infinita primi motoris moueri poſſet. Alii denique aliis modis exponunt mentem Ariſtot. Placet tamen ſententia Scoti in 1. diſtin. ſecunda quæſt. 2. & quodlib. 7. atque etiam Caietanus in Opuſculo de infinita virtute intenſiua Dei. Quod ratio Ariſtotelis euidenter probauerit primum motorem habere virutem infinitam intenſiue ex eo, quod poteſt efficere motum infinitæ durationis, non quemcunque, ſed primum, ex quo dependent cæteri omnes, & ideò proportionatum primo motori prima 91 virtute mouente, hoc eſt, non recepta, vel dependente ab alio, ſed à ſe habita, & non ſolùm ſine dependentia, ſed à qua dependent cæteræ omnes virtutes, hoc autẽ modo, & cum his circunſtantijs mouere inceſſanter per infinitum tempus euidenter probat habere virtutem infinitam intenſiuè. Et ſi dicatur, ex hoc modo mouendi, per virtutem non acceptam ab

alio,probari quidem virtutem infinitam, etiam ex motu durationis finitæ, imò ex quolibet minimo opere primi motoris, non ex ratione ipſius operis,ad quod requiratur virtus infinita, ſed ex virtute non accepta ab alio,per quam fit,ſed Ariſtoteles contēdit probare virtutem infinitam,ex vi huius, quod eſt mouere per infinitum tempus,ex quo tamen non probatur;ergo ratio eius,nec ita intelligitur,
93 nec probat intentum efficaciter.Reſpondent Scotus & Caietanus benè, quod ex vtroque procedit ratio Ariſtotelis, nempe ex motu infinitæ durationis, facto à primo motore, vt tali,hoc eſt,per propriam eius virtutem, quæ licet oſtendatur infinita in quocunque minori opere independenter facto,ſed præcipuè oſtenditur in primo motu infinitæ durationis, tanquam in primo,à quo dependent cæteri,& ideò tanquam proportionato primo motori,quem nulla intelligentia poteſt independēter facere,quare euidēter probauit Ariſtoteles ex præcipuo opere primi motoris,ſibique proprio infinitam virtutem intenſiuam eius:quamuis negari non poſſit,quod hæc ratio præſupponat errorem eiuſdem Ariſtotelis de ęternitate mundi,& motus,ſed hoc non tollit efficacitatem rationis eius, ex ſuppo-
94 ſitione huius impoſſibilis procenentis.

Et ex his ſoluta ſūt argumenta quia licet motus infinitæ durationis ſecundum ſe non probet infinitam virtutem intenſiuam,probat tamen, vt à primo motore factus, ſine dependentia ab alio. Quod verò in ſecundo argumento dicitur negaſſe Ariſtotelem,quod plures mundi eſſe poſſint,negare non poſſumus, ſed ratio eius propter quam id negauit oſtendit,non negaſſe propter defectum virtutis eiſdem motoris primi,ſed quia mundus iſte inquit conſtat omni materia poſſibili,ex qua omnia etiam corpora poſſibilia componi poſſunt, & ideò ſuperflua eſſet alia materia, &alius mundus, & quia nihil ſuperfluum poteſt fieri à natura,vel per virtutem naturalem, ideò impoſſibile reputauit Ariſtoteles dari alios mundos,quia,quod naturaliter eſt impoſſibile, cenſetur ſimpliciter impoſſibile ab his,qui ſolo lumine naturali res naturales cognoſcunt. Et vt vno verbo hoc explicemus,dicimus Ariſtotelem cognouiſſe,& probaſſe infinitam virtutem primi motoris,imperfectè quidem, quia non cognouit,quod abſolutè eſſet infinita,ſed ſolùm per ordinem ad effectus medijs cauſis naturalibus efficiendos, vnde ſolum imperfectam rationem deſignare potuit ad eam probandam, & quæ ideò ab his,qui apprehendunt diuinam virtutem non alligatam cauſis naturalibus inefficax iudicatur. Nec denique erraſſe Ariſtotelem intelligimus (vt ei opponit Cano)in eo, quod infinitam virtutem conceſſerit intelligentiis ex eo, quod infinito tempore mouent, quia cum moueant dependenter à primo motore, non arguit in eis virtutem infinitam talis motus,etiam apud Ariſtotelem.

De indiuiſibilitate primi motoris, an eam probauerit euidenter Ariſtot.

IDem eſt primū motorem eſſe impar- 95
tibilem,vt docuit Ariſtot.ac eſſe indiuiſibilem,aut incorporeum, nam indiuiſibilia appellat Ariſtot.impartibilia, vt oſtendat non habere magnitudinē, quia cum magnitudo ex ſe habeat partes, quod partibus caret,neceſſe eſt etiam,careat magnitudine, & quod caret magnitudine,caret etiam corpore: cum magnitudo ſit accidens corporeum, quod non poteſt inhęrere,neq; conuenire,niſi corporeæ ſubſtantiæ,vnde quod impartibile eſt,incorporeum cenſetur. Suppoſito ergo,quod

Digitized by Google

go, quod Ariſtot. ſenſerit primum motorem eſſe incorporeum, & id contenderit probare cap. 10. quærimus, an probauerit euidenti ratione, vel ſolum probabili.

96 Prima opinio Modernorum negat Ariſtot. probaſſe euidẽter, quod primus motor ſit impartibilis vel incorporeus. Probat 1. quia ratio eius talis eſt, primus motor habet virtutem infinitam intenſiuam ad mouendum, ſed repugnat dari infinitam virtutem mouendi in magnitudine; ergo repugnat primum motorem habere magnitudinem. Minorem ſic probat, ſi daretur infinita virtus in magnitudine, vel magnitudo eſſet finita, vel infinita, infinita non eſt poſſibilis, vt probatum eſt in 3. lib. ergo daretur in magnitudine finita, hoc repugnat; ergo repugnat infinitam magnitudinem primi motoris eſſe in magnitudine, aut in corpore, & ideò repugnabit eſſe corporeum. Probat iterum minorem, quia ſi daretur virtus infinita in magnitudine finita: moueret eã in non tempore, vel in inſtanti, ſed repugnat fieri motum in inſtanti, vt ſuperius probatum eſt; ergo repugnat etiam dari virtutem infinitam in magnitudine finita. Probat tandem minorem, quia virtus vt quatuor in magnitudine exiſtens mouet eam per tantum ſpatium motu alicuius velocitatis, & in aliquo tempore finito, & ſi ſit maior mouet corpus per idem ſpatium motu velociori, & in minori tempore; ſi ergo fuerit infinita, mouebit illud motu infinitæ velocitatis, & in tempore in minori infinitum, ſed tempus minus in infinitum non eſt tempus, ſed non tempus, vel inſtans; ergo mouebit corpus in inſtanti.

Hæc autem ratio, aut nihil probat, aut ſolum probat virtutem infinitam non eſſe poſſibilem; ergo potius deſtruit Ariſt. principium, quod præſupponit, nempe virtutem primi motoris eſſe infinitam, quam probat eſſe incorpoream. Probatur antecedens, quia hæc ratio æquè probat de virtute infinita in magnitudine, & extra illam, nam quælibet virtus, ſiue ſit in magnitudine, ſiue extra illam, poterit eam mouere, & quo maior ſit virtus velociori motu, & in minori tempore, & ſi fuerit infinita motu infinitæ velocitatis, & in non tempore, & cum ſit impoſſibile dari motum in non tempore, impoſſibile etiam erit dari virtutem actu infinitam, tam in magnitudine, quam extra illam. Secundò, iam, quod de ſola virtute infinita in magnitudine procederet ratio Ariſtotelis, ſupponit quandam errorem, videlicet, quod primus motor naturaliter operetur, alioqui nihil probaret ratio eius, quia ſi liberè agit, non eſt neceſſarium totam ſuam virtutem applicare ad mouendum, ſed tantum, quantum iudicabitur conueniens per rationem, cuius iudicium ſequitur libertas. Deinde, etiam hoc errore ſuppoſito non probat aliquid impoſſibile; ergo ad nullum inconueniens ducit, ex eo, quod detur virtus infinita in magnitudine, & ita nullius momenti erit ad probandum intentum eius. Probatur minor, quia non eſt neceſſarium, quod virtus infinita habeat effectum ſibi adæquatum ad extra, nempe actu infinitum, ſed ſatis eſt, habeat infinitum in potentia, qui ſimpliciter ſit finitus, ita vt poſſit quocunque dato, maiorem, & maiorem infinitum producere, ſemper tamen actu finitum, & nunquam actu infinitum: quemadmodum de infinita virtute, vel potentia Dei dictum eſt in tertio libro non eſſe neceſſarium, quod poſſit efficere effectum actu infinitum, ſed ſatis eſſe, quod poſſit efficere infinitum in potentia eodem modo; ſolum ergo ſequitur ex ratione Ariſtotelis, quod virtus infinita primi motoris exiſtens in magnitudine finita poſſit 97

Digitized by Google

eam mouere, motu velociori in infinitũ, & in tempore minori in infinitum, ſemper tamẽ motu finitę velocitatis actualis, & in tempore aliquo facto, & nunquam infinitæ velocitatis actu, neque in non tempore, & hoc nullũ eſt inconueniens, vt per ſe conſtat.

98 Secunda opinio eſt euidenter probare Ariſtotelem eodem argumento facto, quod primus motor ſit impartibilis, vel incorporeus. Ita D.Thom.cap 10. & videtur mihi probabilior & tenenda. Quam vt ſimul explicemus & probemus, notandum eſt, quod ſi infinita virtus primi motoris eſſet in materia, non eſſet intellectiua, nec ſenſitiua, quia formæ ſenſitiuæ, aut intellectiuæ dependent in ſuis operationibus ab obiecto extrinſeco, vt de anima rationali, & ſenſitiua conſtat, ſed nec nutritiua; cum hæc etiam ſuo modo dependeat ab extrinſeca materia, ſibi approximanda, vt operetur; quare ſequitur in infimo gradu materialitatis conſiſtere, eſſeque quaſi virtutem ignis, vel aquæ tria habentem. Primum, quod operaretur naturaliter, hoc eſt, ex determinatione ad vnum, & ſine libertate. Secundum, quod in tota magnitudine, & in ſingulis partibus eſſet ſecundum eandem rationem infinitudinis, ſicut qualibet virtus homogenei corporis, vt ignis, vel aquæ. Tertium, quod cum eſſet virtus primi agentis, non dependeret ab agente extrinſeco, nec eſſet à quo limitaretur in ſua operatione, ſed ſimpliciter ageret in quantum poteſt, vel ſecundum vltimum potentiæ. Solum poſſet excogitari, quod limitaretur ex finita capacitate ſubiecti, vel motus, quia neque illa eſt capax motus infinitæ velocitatis, neque motus ipſe infinitæ velocitatis capax eſt, ſed nec poſſet ex hac parte limitari, quia capacitas finitæ magnitudinis in ordine ad motum, & ipſiuſmet motus in ordine ad velocitatem non determinatur ad motum tantæ velocitatis, nec motus ipſe ad tantam velocitatem, quin poſſit quacunque data maiorem habere in infinitum; ergo nec ex hac parte determinatus poſſet eſ- 99
ſe, quantum ad velocitatem motus, quem efficeret virtus infinita primi motoris in magnitudine finita, quia vniuerſaliter loquendo ſolum determinatur velocitas cuiuſcunque motus, ſecundum limitationem virtutis motiuæ, quæ cum eſſet infinita agens ſecundum vltimum potentiæ efficeret motum infinitæ velocitatis, qui in non tempore, vel in inſtanti abſolueretur.

Quod hoc breui argumento euidenter probatur, vel motus, quem efficeret talis virtus infinita ſic agens, haberet velocitatem actu finitam, hoc eſt, tantam, & non maiorem, vel actu infinitam, ſed non actu finitam; ergo actu infinitam, & ita fiet in non tempore. Probo minorem, quia ſi haberet actu finitam; ergo tantum, vt non maiorem, ſed quacunque ſignata neceſſe eſt habere actu maiorem in infinitum. Probatur, quia virtus infinita agit ſecundum vltimum potentiæ; ergo producit actu, quidquid poteſt producere, benè ergo ſequitur, motus ab ea factus poteſt habere maiorem, & maiorem velocitatem in infinitum; ergo habet eã actu, & ita actu infinitam. 100

Ad primum argumentum negandum eſt antecedens, quod ratio Ariſtotelis probet primum motorem non habere virtutem infinitam, ſed hoc potius præſupponit iam à ſe probatum, & ex eo probat non eſſe materialem, vel corpoream. Negandum eſt etiam rationem Ariſtotelis æquè probare de magnitudine infinita in materia exiſtenti, & extra illam, quia ſi non eſt in materia, liberè agere poteſt, ſicut verè agit liberè, & tunc non ſequitur producere poſſe effe-

ctum

Digitized by Google

ctum actu infinitum, vt probat argumentum, benè tamen ſequitur, ſi ſit in materia, quia materialis erit, & in infimo gradu materialitatis, ideò aget ſecũdum vltimum potentiæ, vt probatum iam eſt.

Ad ſecundum argumentum negandũ eſt primò, quod talem errorem ſupponat ratio Ariſtotelis, ſed potius ſupponit veritatem iam à ſe probatam; quod virtus primi motoris ſit infinita ſecundum intenſionem: quo ſuppoſito probare vult eſſe virtutem incorpoream, vel motum efficere in inſtanti, & ad id probandum, ſupponit quidem agere naturaliter, non ex propria ſententia, vel ſecundum veritatem, ſed ex ſententia eius, qui diceret eſſe in magnitudine, quia euidẽter ex eo infertur, vt probauimus; vnde nec haberet locum in ea modus agendi liberè; vel per intellectũ, ſed in infimo gradu materialitatis conſiſteret, & ideò ageret ex determinatione ad vnum, vel ſecundum vltimum potentiæ, & cum non poſſet vlla ex parte limitationem accipere, produceret motum infinitæ velocitatis. Et ſi dicatur aduerſus Ariſtotelem, quod de eodem primo motore ſcripſerit, animal quoddam perfectiſsimum eſſe libro ſecundo, Metaphyſicorum, capite ſeptimo, textu trigeſimo nono. his verbis. *Dicimus itaque Deum ſempiternum, optimumque animal eſſe.* Ex quibus ſequitur eſſe corporeum, & virtutem eius infinitam eſſe in magnitudine. Reſpondetur, verbum, animal, pro habente vitam deſumpſiſſe, quæ cum apud homines in ſolis ferè operationibus ſenſitiuis fiat manifeſta, vulgari modo loquendi vſus, Deum animal perfectiſsimum vocauit, id eſt, perfectiſſimum viuens optima & ſempiterna vita. Ita enim de eo ſentit expreſsè libro duodecimo, Metaphyſicorum, textu trigeſimo nono, vbi vitam ei tribuit infinitè perfectam in perfectiſsima contemplatione ſui ipſius poſitam, quam conſtat longè diſtare à ſenſitiua. Benè ergo D. Thom. Albertus Magnus, & Alenſis in Commentarijs illorum verborum ea exponunt, vt diximus, in hoc ſolum duo iſti poſteriores eum reprehendunt, quod vulgari, & improprio nomine vſus fuerit de Deo loquens, quia Philoſophum oportet, cum de DEO loquitur, ab his nominibus abſtinere, qui diuinam excellentiam aliqua ex parte diminuere videntur.

Quid de immenſitate primi motoris ſenſerit Ariſt.

101 Dvo attributa reſtabant primi motoris, ex his, quæ in hoc libro octauo tangit Ariſtoteles, nempe æternitas & immenſitas: & de æternitate quidem euidens eſt benè ſenſiſſe, cum primum motorem æternum poſuerit, quamuis malè de operationibus eius, in quantum æternitatẽ eis tribuit, docẽs mundum ab æterno fuiſſe factum. De immenſitate verò eius, per quam omnia replet, & vbique præſens eſt, non videtur benè ſenſiſſe, quia capite vltimo huius libri, textu 84. determinatum locum tribuit primo motori, aſſerens non in centro mundi reſidere, ſed in circunferẽtia, vel connexo primi cœli, quod ſuprema pars mundi eſt, & idem videtur ſentire primo libro de cœlo, capite tertio, textu 22. libro ſecundo, capite duodecimo, textu 66. libro ſecundo, de gen. capite decimo tex. 58. & 59. & lib. de mundo ad Alexandrum, capite primo, aſſerit corpora, quæ longè diſtant à primò principio, quodam inordinato motu moueri, corruptioniq; ſubdita eſſe, & cap. 7. eiuſdem lib. docet non eſſe conſonum diuinæ dignitati cunctis rebus adminiſtrandis intereſſe, quod probat exemplo Regum, qui non per ſe, ſed

Digitized by Google

ſed per ſuos miniſtros regni gubernationem, & adminiſtrationem exercent. Ex quibus colligi videtur, non tribuere immenſitatem primo motori, nec de eo ſentire quod vbique ſit præſens. Nam ſi vbiq; præſens eſſet, nullum locum determinatum haberet, nec eſſet magis in vno, quã in altero præſens. Præterea, ſi vbiq; præſens eſſet, non diceretur res vna magis diſtare ab eo, quam alia, non propter maiorem diſtantiam motu minus ordinato moueri. Et ita opinatur D. Iuſtinus Philoſophus, & martyr in oratione parenetica ad gentes.

103 Secunda opinio eſt oppoſita, quod Ariſtoteles ſenſerit primum motorem eſſe immenſum, vbique præſentem, omnia per ſe cõſeruantem, & cum omnibus rebus concurrentem immediatione ſuppoſiti ad omnes ſuas operationes. Ita ſentiunt omnes eius expoſitores, præſertim Alexander ſecundo libro de Anima, cap. 23. Simplicius. 8. libro Phyſicorum textu 84. Themiſt. in ſua paraph. ſuper lib. 12. Metaphy. Philop. primo lib. de Anima, textu 4. & 1. lib. Metheor. in principio, vbi Plotinum citat pro eadem ſententia. Iamblicus in lib. de myſterijs Aegyptiorum cap. 6. D. Tho. lib. 8. Phyſ. ſuper textu 84. Nicolaus Leonicus in dialogo de animorum eſſentia. Fernelius in lib. de abditis rerum cauſis cap. 2. Eugub. 4. lib. de perenni Phyloſ. cap. 7. & nobis videtur probabilior. Probatur ex lib. primo de partibus anim. cap. 5. vbi refert, & laudat dictum illud cuiuſdã inſignis Phyloſophi. *Nec ab exigua domuncula Deum abeſſe*, his verbis: *Heraclitum dixiſſe ferunt ad eòs, qui cum alloqui eum vellent quod foris in quadam caſa furnaria caloris gratia. ſedentem vidiſſent, accedere temperarunt, ingredi enim eos fidenter iuſſit, quoniam inquit, nec huic quidem loco dij deſunt immortales.* Et in eodem lib. de mundo ad Alexandrum cap. 7. ait. *Atqui cum ita ſit numen diuinum natura ſua comparatum, quoquo verſus permeet, & nimirum ea, in quibus ipſi verſamur, ac nobis ſuperiora.* Et ratione probatur ex duob⁹ apud ipſum certiſsimis. Primum eſt, quod 7. lib. Phyſicorum cap. 2. docet nihil agere poſſe, niſi vbi præſens eſt. Secundum, quod libr. 8. cap. 5. docuit, & probauit totam ſeriem mouentium, & mobilium reducendam eſſe ad vnum primum motorem, qui non mouetur ab alio, ſed cætera omnia ab eo. Ex quibus ſimul coniunctis, efficaciter ſequitur ſenſiſſe, quod primus motor ſit immenſus, & vbique præſens, ſicut vbique agens.

Ad teſtimonia verò pro contraria opinione non eſt difficilè reſpondere, non enim tribuit Ariſto. determinatum locum primo motori, quaſi in alijs locis, & rebus quantumlibet infimis non ſit pręſens per ſe, ſed quia ſpeciale quadam ratione dicitur eſſe in ſupremo cœlo, tanquam in loco, & corpore, in quo perfectius per ſuos effectus oſtenditur eius præſentia, quemadmodum, etiamſi Rex in toto ſuo regno præſens per ſe foret, nihilominus poſſet ei attribui tanquam proprius locus curia regia, in qua perfectius oſtenditur regalis præſentia per nobiliores, atque excellentiores effectus. Aliud verò de aſsiſtentia primi motoris ad infimas quaſq; operationes & functiones, non omnino negare vult, ſed ſolũ in hoc ſenſu quod non per ſeipſum eas exerceat, ſed per infimas quoque cauſas, in quo regib⁹ aſsimulatur, vel potius reges aſsimulantur ei, ſed in hoc eos longè ſuperat, quia per ſe immediatè concurrit cum omnibus, eiſque præſens per ſe adeſt, quia cum infinita virtute eius pugnat aliquid fieri ſine concurſu eius, & cum modo operandi eius infinitè perfecto agere, vbi eſt per ſe præſens. 104

TRA-

TRACTATVS SECVNDVS DE principio motus violenti, quod impulſum vocant.

CAP. decimo huius lib. dubium propoſuit Ariſtoteles de motu violento proiectorum, à quanam cauſa procedat immediatè, illudque ſoluit ex propria ſententia, & occaſione huius diſputant Moderni interpretes hoc loco de impulſu. Et ideò nos hunc ſecundum tractatum de eodem inſtituimus, in quo ſex de eo diſputabimus. Primum, an impulſus ſit, hoc eſt, an imprimatur corpori à proiiciente, & ab eo ita impreſſo tanquã à cauſa proxima fiat motus. Secundum, quid ſit impulſus. Tertium, quonam modo producatur & corrumpatur. Quartum, an motus violentus procedat ab impulſu tanquam ab inſtrumento proijcientis, vel tanquã à præcipuã cauſa. Quintum, an motus corporis reſilientis fiat ab impulſu ei impreſſo à proijciente, vel à corpore occurrente. Vltimum, quænam ſit vera cauſa, ob quam motus violentus velocior eſt in medio, quam in principio & fine.

QVAESTIO I.

An motus violentus fiat per impulſum impreſſum corpori à proijciente, vel à ſolo aere circunſtante.

AD quæſtionem, an ſit impulſus pertinet id, quod quærimus, & ideo quæſtio hæc quaſi fundamentum eſt cæterarum, quæ de eo diſputanda ſunt. Circa quam eſt prima opinio, negans motum violentum fieri per impulſum, ſed ſolum ab aere circunſtante hoc modo, vt dum lapidem ſurſum proijcimus, proximas partes aeris manu moueamus, & ab his partibus motis moueantur aliæ eis proximæ, & ab his aliæ vſq; ad vltimam, quæ immediatè tangit lapidem, & cum mouet, & ita motus eius durat, quouſq; partes aeris motæ, quo plus elonganτur à proiiciente, à quo tanquam à primo mouentur, paulatim langueſcunt, ac deficiunt. Hæc eſt expreſſa ſententia Ariſtotelis capite vltimo huius libri, & 3. lib. de cœlo text. 28. & ſectio. 11. probl. 6. & 4. lib. Phyſ. tex. 68. vbi negare videtur, quod in vacuo poſſit fieri motus violentus, quod negari non poſſet vlla ratione, ſi motus localis per impulſum fieret, conſtat autem nullam fieri mentionem impulſus impreſſi corpori moto à proiiciente, ſed ſolius aeris; quare cenſet ab hoc ſolo motum fieri, & non ab impulſu. Ita etiam ſentiunt antiquiores eius interpretes, Simplicius, & Auerroes, & Burleus in eodem cap. Temiſt. in ſua Paraph. cap. 9. Maiorem in 2. d. 13. quæſt. 7. & Myron. ibi. Pererius lib. 14. cap. 5. & tandem D. Tho. 3. lib. de cœlo, lect. 7. ad finem. Probatur primò ex natura motus violenti, atque eiuſdem impulſus; nam motus violentus fit à principio extrinſeco paſſo non conferente vim; ergo non à qualitate ei impreſſã, quæ principium intrinſecum erit. Impreſſa verò, ſi detur, erit qualitas impreſſa lapidi ad motum ſurſum; ergo erit leuitas, & ſi ſit impreſſa pro motu deorſum, erit grauitas. Ex alia verò parte neceſſe eſt diſtingui ſpecie à grauitate & leuitate, quia repugnat qualitatem, naturalem & violentam, & à tam diuerſis agentibus productas eſſe eiuſdem ſpeciei; ergo non eſt poſſibilis talis impulſus. Secundò probatur ex modo, quo producitur, nam ſi à proiiciente imprimitur, non poteſt imprimi, niſi per motum localem

quo mouet manum,ſed per motum localem negant Ariſtot.produci poſſe qualitatem in hoc lib.textu 59. ergo repugnat
4 talem impulſum produci . Et ſi adhuc produci dixeris,ſequitur per motum eiuſdem manus nunc produci leuitatem,ſi lapis ſurſum proiiciatur , nunc grauitatem,ſi deorſum:nunc verò alias qualitates ſpecie diſtinctas, ſi dextrorſum , vel ſiniſtrorſum, quod videtur impoſſibile. Tertiò,ex parte ſubiecti,cui imprimitur, videtur repugnare productio eius, nam vel educitur de potentia lapidis, & hoc non,quia ſicut in lapide non datur potẽtia naturalis ad motum ſurſum,ſed naturalis repugnantia,ita neq; ad talem qualitatem recipiendam , per quam ſurſum moueatur .Si verò non educitur de potẽtia eius; ergo fit ex nihilo per creationem à proiiciente.Præterea ſi imprimitur lapidi,vel in ſuperficie tantum,& in aliqua determinata parte , vel per totam profunditatem omnium partiũ,primam patet eſſe impoſſibile , quia repugnat per ſolam ſuperficialem impreſſionem,vel per vnam partem tantum moueri totum corpus,nec minus impoſſibile eſt impulſum penetrare totam profunditatem corporis in momẽto,in quo imprimitur.

Secunda opinio tenet motum violen-
5 tum non poſſe fieri, niſi per impulſum à proiiciente impreſſum corpori , iuuante tamen medio.Ita Albertus Magnus 8. lib. Phyſicorum,textu 81. Capreol.in 4. diſtin.1.quæſtione prima,ad 3.Scalig. exercita.28.aduerſus Cardanum, Sotus 8. lib. Phyſic.quæſt. 3. ad 2. Aſtudillo quæſt.5. Albert.Saxoniæ,quæſtione vltima , Toletus ibidem,textu 81.Valleſ.controuerſ. vltima ad Tyrones,Conimb.7. lib. Phyſicorum,quæſtione prima,articulo octauo,P.Suarius Tomo ſecundo, Metaphyſicorum,diſputat.35.ſection.4, numer. 34, & Moderni ferè omnes,ita vt communis ſit iam in ſchola,& videtur mihi vera.Ad cuius veritatem oſtendendam duo ſunt probanda.Primum, quod motus violentus non poſſit fieri,niſi per impulſum alieni impreſſum,nempe aeri, vel corpori moto.Secundum,quod vtrique imprimi neceſſarium ſit:&quamuis de primo non poſſit dubitari , probatur hac ratione. Nullum agens immediatum dari poteſt à quo procedat motus lapidis ſecundum primam opinionem,præter partem aeris attingentem eundem lapidem,neq; hæc mouere poteſt lapidem, niſi in quantum mota eſt à proiiciente mediis alijs partibus aeris prioribus ; ergo mouet in virtute proiicientis, & aliarum partium , à quibus conſtat eſſe ſeparatam; quare non poteſt virtute earum mouere,niſi ei imprimatur aliqua virtus per quam moueat,& ratione cuius virtutis dicatur proiiciens cum partibus aeris intermedijs ad talem motum concurrere , eumque efficere, & virtus hæc vocatur impulſus, quem aeri imprimi expreſsè concedit D.Thom.& cum eo Pererius , quia euidenter conuincitur . Sed negat ſecunda opinio,quod mobili imprimatur , & in hoc diſtinguuntur duæ iſtæ opiniones, quia ſecunda non ſolùm medio, ſed præcipuè mobili imprimi contendit,& hoc eſt à nobis probandum.

Probatur autem primò , quia non ſolum lapis mouetur ſurſum,ſed etiam partes aeris à quibus mouetur:ergo aer etiam mobile eſt , & mouetur per impulſum,vt concedunt,& euidenter eſt probatum;ergo negari non poteſt, quæ præcipuo mobili imprimatur , cùm non minus ſit capax impulſus lapis , quam aer. Secundò probatur euidenti experientia, quia non eſt intelligibile, quod ſolus aer moueat globos tormentarios tanti ponderis,ad tam magnam diſtantiam , tam

Digitized by Google

recta via, ad tam certum ſcopum, tam veloci motu, tantaq; vi, vt vrbes demoliantur, & aliquando aduerſus ventum validum; ergo neceſſe eſt concedere, quod per impetum eis impreſſum moueantur.

7 Ad teſtimonia Ariſtot. dicendum eſt, non negaſſe impulſum mobili impreſſũ, ſed ſolam externam cauſam motus violenti expreſsiſſe, tanquam nobis notiorem; de impulſu verò tanquam de virtute interna, atque occulta expreſſam mentionem non feciſſe, quam tamen neceſſariò admittere debuit iuxta propria principia, quod nihil poteſt agere, niſi vbi præſens eſt per ſe, vel per propriam virtutem, & ideò non poſſunt proijciens, nec intermedius aer aliquid efficere ad motum corporis, niſi per impulſum impreſſum parti proximè mouenti, atq; adeò mobili præcipuo. Quod verò motus violentus per vacuum fieri poſsit, non negauit, ſed ſolum aſſeruit, non poſſe fieri, niſi ad ſimilitudinem corporis, quod vehitur, quia non poteſt vllo modo concurrere medium, ſed per ſolum impulſum à proijciente impreſſum, quaſi veheretur corpus per vacuum.

8 Ad D.Th. clarius reſpõdere poſſumus, nam impulſum mobili impreſſum conceſſit expreſsè, 1.2.q.25.art.4. vbi docet omne mouens, quod ad ſe trahit, vel à ſe repellit aliquod mobile tribuere illi præter motum, & ante motum, inclinationẽ & aptitudinem, vt moueatur, & ponit exemplum in motu grauium & leuium, quibus generans imprimit grauitatem & leuitatem, addens ita eſſe ſentiendum de impulſione. Licet ergo alio loco videatur negare impulſum, huic vltimo ſtandum eſt, per quem alium eſſe corrigendum conſtat.

Ad primum argumentum concedendum eſt antecedens, quod motus violentus fiat à principio extrinſeco, à quo impulſus imprimitur, qui etiam, ſi inhæreat mobili, extrinſecum principium appellatur, quia ab extrinſeco impreſſum, non verò intrinſecum; cum non ſit ex natura, vel inclinatione corporis; vnde per eum non dicitur cõferre vim paſſum, ſed non minus contra inclinationẽ naturalẽ eius fit, ac ſi nihil ei imprimeretur. Nec impulſus eſt grauitas vel leuitas, licet moueat ſurſum, aut deorſum, ſed qualitas ſpecie diſtincta ab eis, vt probat argumentum, & quæſt. ſequenti explicabitur. Quo autẽ modo fiat, vel per quam actionem, quod tangit ſecundum argumentũ, dicetur quæſt. 3. vbi etiam explicabitur eductio eius de potentia corporis; atque etiam an omnibus & ſingulis partibus eius imprimatur, & per totam profunditatem, quod tangit tertium argumentum.

QVAESTIO II.

Quidnam ſit impulſus, & an diſtinguatur ſpecie à grauitate & leuitate.

OStenſo iam impulſum eſſe, pro neceſsitate motus violenti, ſequitur ſcientifico ordine diſputandum, quid ſit, & quonam modo diſtinguatur à grauitate & leuitate. In quo certum eſt aliquid reale eſſe, cum ſit cauſa realis motus. Certum eſt etiam, non eſſe ſubſtantiam, ſed accidens: cum inhæreat corpori, & à proijciente imprimatur. Ad cognoſcendam autem eſſentiam eius tria explicanda ſunt, nempe in quo prædicamento ſit, in quo genere, & ſpecie eius, & quomodo diſtinguatur à grauitate & leuitate. Et circa primum conueniunt omnes, quod impulſus ſit in prædicamento qualitatis, quia cum ſit virtus accidentalis & actiua, ſeu productiua motus, non poteſt eſſe aliud accidens à qualitate: cum nullum aliud actiuũ detur, vt facilè pro-

Digitized by Google

bari poteſt, quia quantitas & relatio actiua accidentia non ſunt, & multò minus ſex alia prædicamenta, vt omnibus eſt manifeſtum. Circa ſecundum etiam conueniūt omnes, quod ſit in ſecundo genere eiuſdem prædicamenti, ſub naturali potentia, quia licet non ſit naturalis alicui corpori, ſed contraria potius inclinationi naturali eius, impreſſa tamen eſt ab agente ordinis naturalis, & per actionem quoque eiuſdem ordinis, & ideò naturalis vocari debet, & cum ſit virtus, per quam corpus mouetur, meritò etiam vocatur potentia ad motum, & ideò naturalis potentia ad illum efficiendū impreſſa corpori à proijciente. De ſpecie verò eius non eſt certum, an ſit ſubalterna, vel atoma, ita vt omnes impulſus ſint eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ ſint ſpecies impulſus, ita vt impulſus, per quem mouetur corpus ſurſum ſpecie diſtinguatur ab eo, per quem mouetur deorſum. Quod videtur neceſſariò dicendum, ſi ſimilitudinem grauitatis & leuitatis ſequamur, quæ ſpecie differunt, quia vna eſt principium motus ſurſum, alia principium motus deorſum. Dicendum tamen eſt omnes impulſus eſſe eiuſdem ſpeciei atomæ, ſiue per eos ſurſum vel deorſum moueatur corpus. Ita ſentiunt Moderni ferè omnes, nam antiquiores interpretes nullā mentionem de quidditate impulſus faciunt. Quod probare contendunt nonnulli ex fine in quem ordinantur impulſus omnes, qui eſt ſeparatio corporis à proijciente, nihil enim aliud intendit proijciens per impulſum, quam corpus à ſe ſeparare, quod verò in hunc, vel illum locum tendat, per accidens eſt; ergo ex tali fine ſpeciem ſument impulſus omnes potius, quam ex hoc, vel illo motu, per quem mouetur ab eis corpus, quemadmodum virtus attractiua magnetis per ſe ordinatur ad coniungendum ſibi ferrum, quod verò hoc, vel illo motu fiat, per accidens eſt; vnde ab eodem fine ſumit ſpeciem, & non à motu. Sed hęc opinio falſa eſt, quod ſic probo, nam ſi impulſus eſt potentia ad motum, ſequitur à proprio actu in quē à natura ordinatur per ſe, qui eſt motus ipſe vnitatem, vel ſpecificam diſtinctionem ſumere, quemadmodum cæteræ omnes potentiæ, & non ab alio fine: falſum eſt igitur, quod per accidens ſit ordinari ad motum. Secundò, quia ille, qui ſagittam emittit, non intendit per ſe eam à ſe ſeparare, ſed in certum ſcopum via recta dirigere, ita vt ab eo non aberret; talis ergo motus ſagittæ per ſe intentus eſt; ſeparatio verò quaſi per accidens conſequitur; vnde falſum eſt, quod ſe habeat tanquam finis per ſe intentus, à quo ſpecies impulſus accipiatur.

Ideò 2. opinio aſſerit à motu ſumere ſpeciem, & propterea omnes impulſus eſſe eiuſdem ſpeciei, quia omnes motus locales, etiam pertinent ad eandem ſpeciem atomam, ſiue ſint ſurſum, ſiue deorſum, ita plures alij ex Modernis. Sed hæc etiam opinio falſa eſt. Primò, quia vnitas ſpecifica impulſus ex aliquo certo ſumi debet, ſed quod motus omnes locales ſint eiuſdem ſpeciei, non eſt certum, ſed in opinione poſitum, & imprimis eſt expreſsè contra Ariſtot. vt oſtendimus in 5. libro; ergo ex eo, non poteſt ſumi vnitas ſpecifica impulſus. Secundò, quia licet motus locales ſurſum & deorſum diſtinguantur ſpecie, nihilominus impulſus eiuſdem ſpeciei erunt, quia per quemlibet impulſum indifferenter poteſt proijciēs mouere corpus ſurſum vel deorſum; ergo differentia ſpecifica horum motuum, vel vnitas per accidēs ſe habet ad vnitatem ſpecificam, vel diſtinctionem impulſus.

Noſtra igitur ſententia duo aſſerit, Primum, impulſus omnes eſſe eiuſdem ſpeci-

ſpeciei, quia omnes conueniunt in hac vna ratione formali atoma, quod ſint virtutes quædam impreſſæ à proijciente in motum localem per ſe ordinatæ, ſed non in aliquem in particulari ex propria natura, ſed ab eodem proijciente, à quo producuntur, determinantur etiam, vel applicantur ad hunc, vel illum motum, per ſe verò indifferentes ſunt. Itaq; adæquata ratio cuiuslibet impulſus eſt eſſe virtutem efficiendi motum, in qua omnes conueniunt; quod verò ad hũc vel illum motum ordinetur inadæquata ratio cuiuſcunq; eſt, ſed vnitas ſpecifica ſumitur à ratione adæquata; ergo ab illa habent, quod ſint eiuſdem ſpeciei: ordinari verò ad talem motum, vel diuerſum inadæquatæ rationes ſunt, ex quibus non poſſunt habere diſtinctionẽ ſpecificam, ſicut intellectus ſumit ſuam ſpeciem ex actu, vt verſatur circa rationem veri, tanquam ſibi adæquatam; quod verò circa hoc vel illud verum verſentur diuerſi actus eius, tanquam circa obiecta ſpecie diſtincta, non diſtinguit ſpecie eundem intellectum, quia inadæquati actus ſunt; eadem ergo ſimilitudine intelligenda eſt vnitas ſpecifica impulſus, quam ſic probo. Quolibet impulſu poteſt indifferenter vti proijciens ad motum ſurſum, vel deorſum; ergo impulſus ipſi non ordinantur per ſe ad hũc vel illum motum, ſed indifferentes ſunt, vt à proijciente determinẽtur, quare eiuſdẽ ſpeciei erũt ex ordinatione ad motũ localem, vt ſic, tanquam ex ratione per ſe, & adæquata, nec diſtinguentur ſpecie per diuerſos motus, ad quos, nec ex propria natura ordinantur, licet ſint ordinabiles, nec tanquam ad actus adæquatos, qui ſiue ſpecie differant, vel eiuſdem ſpeciei ſint, impertinens eſt ad vnitatem, vel diſtinctionẽ ſpecificam impulſus.

Aſſerit ſecundò, impulſus omnes ſpecie diſtingui à grauitate & leuitate, quod probo primò, ex diuerſa natura harum qualitatum; nam grauitas & leuitas ſunt potentiæ conſequẽtes naturaliter eſſentiam corporum, & pro determinatis motibus eis tributæ à natura, vt in determinata loca tendant pro ſua conſeruatione; ratio verò impulſ⁹ diuerſiſsima eſt; quoniam verò, nec à natura conceditur corporibus, vt tendant in loca naturalia, nec eſſentiam eorum ſequitur, imò neque ex ſe ordinatur ad determinatum motũ, vel locum, ſed ſolũ eſt virtus impreſſa ab extrinſeco agente, & non pro determinato motu, ſed determinando à proijciente, à quo imprimitur, quæ omnia euidenter oſtendũt ſpecificam diſtinctionem impulſus à grauitate & leuitate.

QVAESTIO III.

Quonam modo impulſus generetur & corrumpatur.

PRimò agendum eſt de generatione, vel productione impulſus, deinde de corruptione, vel deſitione eius, & circa generationem tria ſunt explicanda. Primum, per quam actionẽ producatur impulſus. Secundum, an educatur de potentia corporis, cui imprimitur. Tertium, an ſimul & in inſtanti fiat, vel ſucceſsiuè, & in tempore. Circa primum tanquam certum videntur præſupponere plures, impulſum non fieri ſine motu locali vtriuſque corporis, nempe imprimentis, & ei cui imprimitur, vel ſaltem ſine motu alterius, quia ſi vtrumq; quieſcat, neutrum dicetur impellere alterum, nec proinde ei imprimere impulſum; ego verò non ſentio ſemper eſſe neceſſarium motum localem vtriuſque, nec alterius, ſed ſine illo imprimi poſſe impulſum. Hac igitur diſtinctione vtendum eſt: dupliciter poteſt 14

Digitized by Google

teſt fieri impreſsio impulſus, aut per virtutem motiuam corporis imprimentis, quo pacto projiciens impulſum imprimit projecto, atque etiam vnum corpus ſuo motu naturali, aut violento occurrens alteri. Aut per virtutem peculiarem expulſiuam vel attractiuam, vt patet in magnete attrahente ferrum, & in virtute vitali expulſiua ſanguinem vel ſudorem

15 expellente. Et ſi primo modo fiat impreſsio impulſus, nō poteſt fieri, ſine motu locali alterius corporis; ſi verò fiat ſecundo modo, abſq; omni motu fieri poteſt, & ſæpè, vel ſemper fit. Vtrumq; probatur ratione & experientia; nam virtus motiua per ſe ſolum ordinatur ad motū corporis in quo eſt; ergo nihil poteſt efficere, niſi motum, vel medio motu; quare non poteſt impulſum imprimere, niſi per motum, quod experientia etiam conſtat: cum nullum tale corpus videamus impulſum imprimere, niſi medio motu. Virtus autem attractiua, non ordinatur per ſe ad motum corporis, in quo eſt, ſed ad aliud attrahendum, vel pellendum; quare per ſe, & ſine motu eſt impreſsiua impulſus ad pellendum, vel attrahendū. Experientia id teſtatur, quia ſi ferrum intra ſphærā actiuitatis magnetis ponatur, abſq; vllo præced. motu locali imprimit ei virtutē, per quam illud ad ſe attrahit.

16 Sed quamuis iuxta primum modū non poſsit imprimi ſine motu locali, non tamē imprimitur vel producitur hoc modo, vel illo per motum ipſum localem, cuius ratio eſt manifeſta, quia motus localis per ſe non terminatur, niſi ad vbi; non ergo ad qualitatem, ſed impulſus eſt vera qualitas; ergo non poteſt per ſe produci per motum localem, ſed producitur per alterationem, quæ licet non terminetur per ſe ad potentias naturales, hoc eſt à natura conceſſas, vt in libro ſeptimo diximus; ad potentias verò ab agente extrinſeco impreſſas per ſe terminari poteſt, quia iſtæ, quantum ad productionē, non tam modum potentiarū habent, quā qualitatum tertiæ ſpeciei, ad quas per ſe terminatur alteratio, itaq; projiciens duplici mutatione, vel motu mouet lapidē, dum eum projicit ſurſum, alteratione & motu locali, & illa prior ſaltem natura eſt: cū per eam producatur qualitas, quæ eſt principium motus localis.

An verò alteratio hæc, per quam producitur impulſus, ſit ſucceſsiua, vt calefactio, vel inſtantanea, vt illuminatio ſecundum ſe ſumpta, hoc eſt, tertium circa productionem impulſus explicandum. 17 Circa quod Moderni quidam tenent impulſum imprimi cum expulſione contrarij, nempe alicuius gradus virtutis motiuæ naturalis, vt ſi imprimatur lapidi cum expulſione alicuius gradus grauitatis, & ſi corpori leui cum expulſione alicuius gradus leuitatis. Probant primò, quia impulſus eſt contrarius naturali inclinationi corporis, cui imprimitur, ſed vnum contrarium non imprimitur, niſi cum expulſione alterius; ergo nec impulſus ſine expulſione alicuius gradus naturalis inclinationis. Secundò probant experientia, experimur namque impulſum maiori ex parte imprimi cum reſiſtentia paſsi, dum lapidem magnum procijcere volumus vim patientes & ſentientes, ſed reſiſtentia paſsi procedit ex contrarietate, vt per ſe eſt manifeſtum: ergo imprimitur cum expulſione contrarij. Ex hac opinione ſequitur non ſimul, vel in inſtanti imprimi, ſed per ſe ſucceſsiuè, quia reſiſtentia contrarij, nō poteſt ſimul, vel in momento vinci, vt in calefactione eſt manifeſtum, ſed ſucceſsiuè; quare nec in momento, ſed ſucceſsiuè introducetur aliud contrarium.

Hæc tamen ſententia falſa eſt, atq; etiam quod ex ea infertur, nempe inſtanta- 18

nea pro-

Digitized by Google

nea productio impulſus. Probatur primum, quia grauitas & leuitas ſunt potentiæ naturales conſequentes naturam corporum in inſtanti generationis, ſecundum omnem perfectionem, quam habituræ ſunt, ita vt nunquã intendantur per ſe, nec remittantur; imò nec vllam mutationem ſuſcipere poſſint, niſi facta mutatione circa primas qualitates, quarum commixtionẽ naturaliter ſequuntur, ſed impreſſio impulſus nullam mutationem efficit circa primas qualitates corporis cui imprimitur; ergo neq; circa grauitatem aut leuitatem, ideò nec imprimitur cum expulſione earũ. Secundò, quia grauitas & leuitas ſolum ordinantur per ſe ad motum localem corporum, pro quo tantum conceſſæ ſunt à natura his corporibus; ergo ſecundum ſe, nec ſunt actiuæ nec paſſiuæ in ordine, ad alias qualitates ſimiles producendas, vel à contrariis expellendas, & ex conſequenti, nec reſiſtentiam vllam efficiunt ad impreſſionem impulſus. Probatur tandẽ euidenti experientia; experimur namq; corpora naturalia eiuſdem ponderis eſſe, ante impreſſionem magni impulſus, & poſt eam; ergo per impreſſionem impulſus nihil grauitatis amittunt; quare non fit impreſſio impulſus cum expulſione alicuius gradus grauitatis, nec arg. de vi illata à corpore magni ponderis proiiciendo nihil probat, quia vis illa, quæ ſentitur, non ex reſiſtentia manus, vel brachii prouenit, ſed quia põdere ipſius corporis deprimitur manus vel brachiũ abſque alicuius qualitatis impreſſione, vel expulſione. Quod verò dicitur impulſum eſſe contrariũ inclinationi corporis, diſtinguendũ eſt, nam inclinationi ad motum localem contrarius eſt, non inclinationi actiuæ, vel productiuæ qualitatis oppoſitæ, quæ nulla datur in grauitate & leuitate, vt probatũ eſt; quare nec ſequitur impulſum eſſe expulſiuum grauitatis aut leuitatis.

De impreſſione verò impulſus dicendum eſt per ſe eſſe inſtantaneam, & per accidens poſſe eſſe ſucceſſiuam, ſicut de illuminatione tenet communis conſenſus ſcholæ. Et ratio eſt manifeſta, quia per ſe non habet contrarium, nec fit cum expulſione eius; ergo per ſe non petit productionem ſucceſſiuam, ſed momentaneam. Probatur conſequentia, quia productio per ſe ſucceſſiua qualitatum ex contrario prouenit. Per accidens verò contingit, quod imprimatur ſucceſſiuè, quia contingit imprimi cum motu locali corporis imprimentis, vt dum ſagitta per aerem fertur, partes aeris ſuò motu diuidit atq; impellit, & cum motu impulſum eis imprimit, & ideò ſucceſsiuè, ſicut illuminatio per accidens fit ſucceſſiuè, quando luminoſum per motũ defertur; per ſe verò in inſtanti, quia contrario caret. Educitur autem de potentiã ſubiecti, ſicut cætera accidentia, nempe de potentia materiæ primæ, ſi illa ſit ſubiectum omnium accidentium inhærentium media quantitate, vel (quod verius puto) de potentia totius corporis, cui imprimitur ad motum, ridiculum namq; videtur, & ſine fundamento dicere, quod materiæ primæ imprimatur impulſus immediatè à proiiciente, & non corpori, quod proximè & adæquatè mouetur.

SECVNDA PARS QVÆſtionis de deſitione impulſus.

NON eſt minus difficilis deſitio impulſus quam productio, circa quam eſt prima opinio eorundem Modernorum, quod ſicut impulſus producitur cũ expulſione alicuius gradus grauitatis aut leuitatis, ita corrumpitur per expulſionem ab eadem grauitate, ſicut corrumpitur calor, quia expellitur ab eodem ſubiecto à cõtraria frigiditate. Probatur hæc ſenten-

ſententia, quia duobus tantum modis corrumpi poteſt res aliqua nempe à contrario, vt frigiditas à calore, vel per abſentiam conſeruantis, vt lumen productum in medio deſinit eſſe per abſentiam luminoſi; ſed impulſus non poteſt deſinere hoc ſecundo modo; ergo deſinet primo, vel non erit excogitabile, quo pacto deſinere poteſt. Probatur minor, quia impulſus non dependet à ſua cauſa producente in conſeruari: cum notum ſit permanere poſſe, etiam ſi projiciens ſtatim, ac eum impreſſit, deſinat eſſe; ergo non deſinit eſſe per abſentiam conſeruantis. Et ſi dicas non conſeruari à cauſa producente, ſed à prima, & ideò deſinere per ſubtractionem concurſus eiuſdem primę cauſæ. Contra hoc eſt, quod cauſa prima non ſubtrahit ſuum concurſum, nec deſinit conſeruare, niſi deſinente ſecunda, vel corrumpente contrario. Gratia exempli, Deus non ſubtrahit ſuum concurſum, quo conſeruatur lumen in aere, vel calor in aqua, niſi per abſentiam Solis, vel quia calor expellitur à frigiditate, ſed nulla cauſa ſecunda deſinit conſeruare impulſum, quia à nulla dependet in conſeruari; ergo ſi non deſtruitur à contrario, non poteſt deſinere per contractionem concurſus primæ cauſæ.

Hæc tamen ſententia non eſt minus falſa in deſitione impulſus, quam in productione eius, ſed ſicut probatum eſt, non imprimi impulſum cum expulſione contrarii, eiſdem rationibus probatur, non deſinere per expreſſionem à contrario, quia non habet contrarium, quod expellat, vel à quo expellatur ab eodem ſubiecto.

23 Noſtra igitur ſent. eſt impulſum eodē modo deſinere, ac deſinit ſonus product' in aere, qui nec habet contrariū, nec dependet in conſeruari à corporib. à quib, producitur, vt omnib. eſt manifeſtum, ſed immediatè dependet à Deo in conſeruari, & ideò nō poteſt deſinere, niſi per ſubtractionem diuini concurſus, quē Deus non ſubtrahit, quia cauſa ſecunda conſeruari deſinit, vel quia contrarium ſe expellit ſonum ab eodem ſubiecto: ſed quia imperfecta conditio eius non petit diuturniorem conſeruationem, ſed natus eſt paulatim elangueſcere, & citò extingui; vnde prima cauſa, ad quam pertinet conſeruatio eius ſeſe accommodat imbecillitati & imperfectioni eius, & ſolum ei tribuit concurſum pro paruo illo tēpore, quia non eſt natus plus durare; ita ergo de impulſu dicendum eſt, deſinere per immediatam ſubtractionem diuini concurſus, quia natura eius non petit maiorem durationem, nec diuturniorem conſeruationem.

Et ſi dicatur ex hoc modo deſinendi ſequi, quod impulſus vel ſonus inclinentur 24
ad propriam deſitionem vel corruptionem, & ex conſequenti ad proprium non eſſe, quod repugnat. Probatur conſequentia, quia ſi ex propria natura non petunt maiorem durationem, nec diuturniorem conſeruationem; ergo ex propria natura non inclinantur ad longius, ſeu diuturnius eſſe, quod eſt inclinari ad citò deſinendum, & ad citò non eſſendum. Neganda eſt conſequentia, quia ſicut rem eſſe corruptibilem, vel habere in ſe principium corruptionis, non eſt inclinari ad corruptionem, vel ad non eſſendum, ſed ſolum eſſe capacem durationis, & ideò non petere perpetuitatem eſſendi, nec proinde perpetuam conſeruationē, quod in negatione potius, quam in poſitiua inclinatione conſiſtit, eodem modo impulſum, vel ſonum non petere longiorem durationem vel diuturniorem conſeruationem, non eſt poſitiua inclinatio ad non eſſendum, vel, vt non amplius conſeruentur, ſed ſolum eſt negatio quædam diutur-

Digitized by Google

diuturnitatis,vel permanētiæ in propria natura debiliſsima fundata, quam non habent res incorruptibiles,ſed neq; corruptibiles maioris perfectionis.

QVAESTIO IV.

An impulſus ſit cauſa principalis immediata motus violenti, vel ſolum inſtrumentum proijcientis.

25 PRima opinio aſſerit, impulſum eſſe cauſam principalem proximam motus violenti; proiectorem verò remotã. Ita plures Moderni. Probant,quia cauſa principalis diſtinguitur ab inſtrumento in duobus.In primo quidem, quia illa operatur per propriam virtutem, quam non excedit effectus; inſtrumentum verò,non operatur per propriam virtutem, ſed per virtutem agentis principalis, à quo eleuatur,nam propria virtus inferior eſt comparata ad effectum,quem ideò non poteſt attingere,niſi eleuatus ab eo. In ſecundo verò, quia cauſa principalis operatur ſine dependentia ab alia eiuſdem ordinis;inſtrumentum verò dependenter à cauſa principali, & per motionem,& eleuationem eius, ſed impulſus efficit motum localem propria virtute, & ſine vlla eleuatione à proijciente, & ideò ſine vlla dependentia ab eo;ergo eſt præcipua cauſa eiuſdẽ motus, & non inſtrumentũ.Probatur minor,quia etiamſi proijcies ſtatim ac impulſum impreſsit, deſinat eſſe,efficiet impulſus motum localem,non minus,quam ſi idem proijciens permaneret;ergo nec virtute eius operatur,nec cum dependentia ab eo, ſed propria virtute,&ſine vlla dependentia, & propterea non eſt inſtrumentum, ſed cauſa principalis.

26 Secunda opinio tenet, ſolum efficere motum tanquam virtutem proijcientis, & ideò non, vt cauſam principalem, ſed vt inſtrumentum. Ita Conimbric.7.lib. Phyſ.cap.6.q.1.artic.8.P.Suarius Thom.1. Metaphyſ.diſp.18.ſect.7. vbi poſtquam de accidentibus in communi docuit quæſtionem ferè de nomine eſſe, an ſint cauſæ principales aliorum eiuſdem ſpeciei,vel inſtrumenta, de grauitate & leuitate, ac de impulſu determinatè aſſerit ſolum eſſe inſtrumenta generantis & proijcientis. Et hæc videtur mihi probabilior ſententia,quam de grauitate & leuitate expreſsè tenent Ariſtot.& D.Tho.cap.4 huius lib. Quam vt explicemus & probemus ſimul,notandum eſt,quod cauſam aliquam eſſe præcipuam alicuius effectus, vel inſtrumentalis, ex duobus conſiderari poteſt.Primo,ex virtute eius, quam, ſi effectus nõ excedit,ex hac parte dicetur cauſa principalis.Secundo,ex modo agendi, an operetur tanquã virtus alterius,quem ſibi ſubſtituit ad talem effectum producendum, vel, vt id quod per ſe operatur ſine ordine ad alterum. Et hic modus operandi tanquam virtus alterius,non ſolum in eo conſiſtit,quod eſt ab eo procedere,vel ab eo accipere eſſe,ſed præcipuè in eo, quod non ſit ordinata ad effectum producendum,niſi tanquam ſubſtitutum pro eo,cuius eſt virtus, quod, quia non poteſt præſens eſſe effectui, eam loco ſui dereliquit, ad talem effectum præſtandum pro ea.Vtraq; ratio concurrit in ſemine, quia non ſolum effectus excedit virtutem eius, ſed loco generantis derelicta eſt, quod cum non poſsit eſſe per ſe præſens generationi, eam ſibi ſubſtituit ad talem effectum producendum,alioqui non poſſet eum per ſe attingere. Et conditio prima quaſi materialis eſt reſpectu ſecundæ, quæ cum ſumatur ex modo agendi per ſe,vel tanquam aliquid alterius pro eo ſubſtitutum,formalis eſt ratio diſtinguẽdi inſtrumentũ à cauſa principali.

Ex quo tale argum. colligitur. Cauſa principalis operatur per ſe, hoc eſt, non tanquam aliquid alterius pro eo ſubſtitutum ad productionẽ talis effectus, ſed impulſus non operatur per ſe, ſed tanquam virtus proijcientis, quã pro ſe ſubſtituit ad mouendum, quia non poteſt eſſe præſens, & ſi poſſet non imprimeret impulſum, ſed per ſe moueret corpus; ergo ex modo operandi, formaliter, & præcipuè conſiderando ad diſtinguendũ cauſam principalem ab inſtrumento non habet impulſus rationem cauſæ principalis, ſed inſtrumenti proijcientis. Secundò probatur, quia effectus nõ tribuitur cauſæ remotæ, quæ nullo modo concurrit ad effectum, ſed per accidens ſe habet ad illum, vt generatio filij non tribuitur auo, ſed ſoli patri, at motus violentus tribuitur proijcienti, non ſolum ab Ariſtot. definiente motum violentum, quod fit, *à principio extrinſeco non conferente vim paſſo*, ſed ab omnibus: nemo enim dicit lapidem ſe mouere ſurſum, vel ferrum ſe mouere ad magnetem, ſed à proijciente illum, & hoc à magnete ipſo; ergo nec ſolum proijciens eſt cauſa remota motus ſurſum, nec magnes attrahendi ferrum, ſed proximæ ſunt atq; præcipuæ, hos motus efficientes per ſuas virtutes, tanquam per inſtrumenta.

28 Ad argu. igitur alterius opinionis cõcedendum eſt motum localem non excedere virtutem impulſus, ſed negandum id ſufficere, vt ſit cauſa principalis, niſi operetur per ſe, hoc eſt, non virtus alterius pro eo ſubſtituta ad talem effectũ: hic enim modus degenerat à dignitate cauſæ principalis; & ideò impulſum ita concurrentem ad motum efficit inſtrumentum. Quod adeò verum eſt, vt nihil reperiatur in tota natura rerum hoc modo operans, quod ſit cauſa principalis, ſed inſtrumentum, nam calor, & cæteræ qualitates, non operantur loco alterius, nec pro eo ſubſtituuntur ad producendas ſibi ſimiles; & ideò tanquam cauſæ principales operantur, non tanquam inſtrumenta. Negandum eſt etiam, quod impulſus non operetur cum dependentia à proijciẽte: nam eo ipſo, quod operatur tanquam virtus eius pro ſe ſubſtituta ad talem effectũ, cenſetur operari dependenter ab eo, quãuis non actu concurrente, quod neceſſarium non eſt, vt in ſemine patet, de quo certum eſt operari tanquam virtutẽ, & inſtrumentum generantis, & eo ipſo cum dependentia ab illo, quamuis non actu concurrente: ſunt enim inſtrumenta ſeparata, non nata eleuari per actualẽ concurſum agentis principalis, ſed quæ eo ipſo eleuata cẽſentur, quod tanquam virtutes eorum operantur; eleuari autẽ dicitur impulſus, non quidem ad attingendam perfectionem motus, quam ex ſe attingit, ſed ad illum producendum, quod non poſſet, niſi eſſet virtus proijcientis ab eo ſubſtituta, & hoc habet ex ſua intrinſeca ratione & eſſentia: & ideò ex ea cenſetur eleuatus quantum ad modum agendi.

QVAESTIO V.

An motus corporis reſiliẽtis fiat per impulſum impreſſum à proijciente, vel à corpore à quo reſilire dicitur.

SEnſus quæſtionis eſt, an dum pila proijcitur ad parietem, & quaſi ab eo repercuſſa retrocedit, motus ille retroceſſionis, qui etiam vocatur reſilientiæ, fiat per impulſum eidem pilæ impreſſum à proijciente, vel per nouum, quem ei paries imprimat, ita, vt impulſus proijciẽtis ceſſauerit cum primum parietẽ tetigit, & retrocedere incipiat per nouum impulſum parietis. 29

Prima opinio Modernorum tenet motum reſilientiæ non fieri per primum impulſum

pulſum

pulſu à proiiciente impreſſum, ſed hunc ceſſare ſtatim ac pila tangit parietem, & fieri per nouum ab eodē pariete impreſſum. Probant 1. quia ſi fit per impulſum proijcientis; ergo paries ſolum eſt cauſa per accidens reflexionis impediendo motum directum: vnde ſequitur, quod ſiue mollis vel durus ſit, eodem modo pila retrocedet. Probatur conſequentia, quia vbi eadem eſt cauſa per ſe, idem debet ſequi effectus; conſequens autem eſſe falſum oſtendit experientia, quia ſi mollis ſit paries, nihil ferè retrocedit pila. Secundò, quia repugnat ab eodem numero potentia motiua procedere motus cōtrarios, ſed motus rectus & reflexus oppoſiti ſunt; ergo non poſſunt procedere ab eodem impulſu proiicientis, præſertim, cum interrumpantur per quietem: tunc enim ceſſabit impulſus proiicientis, ſicut ceſſat motus rectus, quem efficiebat. Et tandem, quia pila à nemine proiecta, ſed ſuo pondere mota deorſum, dum terram pertingit reſilire cogitur, & ſurſum moueri, cuius motus non poteſt à grauitate cauſari, ſed ab impulſu, quē ei imprimit terra; ergo eodē modo, dū proijcitur, & terram tangit, ac reſilire cogitur per motum ſurſū, mouebitur per nouū impulſū à terra impreſſū, & nō à proiiciēte.

30 Secunda opinio expreſſa eſt apud Ariſt. quod talis motus reſilientiæ non fiat per impulſum nouū à pariete impreſſum, ſed per primum impreſſum à generante. 8. li. Phyſ. cap. 4. text. 32. his verb.: *Sicut reflexa ſphæra non à pariete reflexa eſt, ſed à proiiciente.* Quæ verba abſque fundamento detorquent Moderni ad alium ſenſum, quia non ſolùm clara ac dilucida ſunt, ſed ita expoſita ex omnib. interpretibus eandē ſententiam tenentib. præſertim à D. Tho. Soto, Tolet. & Conimb. & videtur nobis vera, quæ ex contextu eiuſdem cap. euidenter deducitur, nam cū docuiſſet Ariſto. motus grauium & leuium duplicem habere cauſā, per ſe, & per accidens, & cauſam per ſe eſſe generantem; per accidens però illum, qui impedimentū remouet, à quo graue corpus detinebatur ſurſū, ad id probandum adducit ſimilitudinem reflexæ pilæ, cuius reflexio habet cauſam per ſe, & per accidens: per ſe eſt proiiciens, & per accidens paries, qui cum motū, quo tendebat impediret, coegit pilam, vt eodem impetu, quo tendebat, retrocederet; & ideò per eundē impulſū proiicientis, quem repugnat eſſe cauſā per accidens reſilientiæ, cū nec impediat, nec impedimentum tollat; quare nec potuit intelligi à Ariſt. ſub nomine cauſæ per accidens, vt Moderni volunt. 31

Sed ratione probatur, quia impulſus à proiiciente impreſſus potens erat deferre pilam longiori motu, niſi à pariete impediretur, ſed propter impedimentū eius non ceſſat: nam etiamſi paries ei impulſum imprimeret, eiuſdem rationis eſſet cū impulſu impreſſo à proiiciente, vt fatentur aduerſarij; ergo cum non deſtrueretur, ſi autem permanet, neceſſe eſt ſuum effectum mouendi proſequatur, non minus per motū reflexum, quem proſequeretur per rectū, ſi non impediretur, quia de ſe indifferens eſt ad vtrūq;, quare neceſſe eſt eſſe cauſam reflexionis. Secūdò, quia paries immotus non poteſt imprimere impulſū: non enim poteſt eū imprimere, niſi per potentiam motiuam, quæ nihil operatur, niſi medio motu; ergo impoſſibile eſt, quod motus reſilientiæ fiat per impulſum ab eo impreſſum.

Ad 1. argu. concedenda eſt conſequentia, quod paries ſolum ſit cauſa per accidens motus reflexi impediendo directū, ſed negandū, quod eodem modo ſequatur reflexio, ſiue lapis durus, ſiue mollis ſit, nam per mollitudinē valde retardat motum pilæ, & ideò minorē efficit reflexio- 32

Digitized by Google

nem aut nullam. Ad 2. diſtinguenda eſt maior, quia duplex eſt potentia motiua, vna determinata naturaliter ad talē motum, vt grauitas, à qua non poſſunt oppoſiti motus procedere, alia indifferens ad quemlibet motum, quæ ſecundum diuerſam determinationem efficit motus diuerſos, atque etiam oppoſitos, & talis eſt impulſus, vt ſuperius probauimus; & ideò diuerſo modo determinatus à proiiciente per ſe, & à pariete per accidens motum rectum, & refluxum cauſare poteſt, qui tamen, cum non fiant per eandem lineam contrarii, nō ſunt, nec proinde neceſſe eſt per quietem interrumpi, ſed cōtinuari poſſunt, & ita neceſſarium non erit impulſum proiicientis per quietem ceſſare. Ad tertium neganda eſt minor, quod reflexio pilæ terram tangentis procedat ab impulſu ei impreſſo à terra, ſed ab his omnibus cauſis ſimul concurrentibus, nēpe ab impulſu ei impreſſo à partibus aeris motum deorſum eius vrgentibus, à leuitate lanæ, qua repleta eſt ab aere intra eandem lanam incluſo, & à figura etiam orbiculari, ex quibus omnes præter primam permanerent in vacuo, ſi per eum fieret motus, & ab eis poſſet cauſari aliqualis reflexio eiuſdem pilæ.

QVAESTIO VI.

Quænam ſit vera cauſa ob quam motus violentus velocior eſt in medio, quam in principio & fine.

33 PRæſupponit quæſtio velociorem eſſe motum violentum in medio, quam in principio & fine, vt docuit Ariſtoteles ſecundo libro de cœlo & mundo, textu 35. & probat euidens experientia, quia ſagitta vel globus tormentarius maiorem ictū efficit in medio motus, quā in principio & fine. Quærit verò cauſam huius, veram quidē, nam plures deſignantur apparentes, & quæ paſſim refutantur, quas conſultò prætermitto. Pro vera autem, aſſignatur hæc, quod à principio motus violenti vſque ad medium ſuccedunt plures partes aeris impulſi habentes vim producendi in corpore proiecto plures gradus impulſus, quam ex impreſſo ei à proijciente diminuantur; poſt mediū verò plus iam impulſus deficit, quam imprimi poſſit ab eiſdem partibus aeris, & propterea motus ipſe remittitur, & tandem deficit, & præterea concurrit rarefactio aeris, & attractio eius ab eadem ſagitta ad replēdum locum à ſe dimiſſum, à quibus etiam iuuatur motus eius. Has antē omnes cauſas debiliſſimas eſſe cenſeo pro tam magna differentia velocitatis motus in diuerſis partibus efficienda, propterea ex parte impulſus præcipua cauſa accipienda eſt, quæ adiuta ab eiſdem eundē effectū cauſare poſſit: impulſus igitur ſic imprimitur à proijciente, vt in ſuperficialibus partibus tanquam in proximioribus inteſior imprimatur: remiſsior verò in partibus profundioribus, tanquam remotioribus: quemadmodum lumen intenſius producitur in partibus aeris proximioribus, quam in remotiorib. quamuis in inſtanti fiat illuminatio, quia virtus limitata agentis creati non poteſt æqualem effectum producere ad inæqualē diſtantiam, ſed perfectiorem ad minorem: impulſus igitur primò productus in inſtanti, cum hac inæqualitate intenſionis in partibus proiecti corporis: cum ſit qualitas actiua, extenditur ad profundiores partes eiuſdem corporis ſucceſſiuè, in quibus prius erat remiſſior, ſicq; ſucceſſiuè perficitur in toto corpore per motū intenſionis & extenſionis, & fit maioris virtutis in ordine ad motum, iuuaturque ex alia parte ab aere impellente. Et iſtæ ſunt ſufficientes cauſæ propter quas mo- 34

motus

Digitized by Google

tus violentus velocior fit in medio, quam in principio, dum impulſus minus extenſus, atque perfectus erat in corpore. Creſcit autem velocitas motus toto tempore, quo durat extenſio impulſus: hac autem ad ſtatum perueniente incipit ſtatim idem impulſus langueſcere, & ex conſequenti incipit motus remitti, & paulatim vſque ad finem decreſcit.

CAPVT VII.

TEXTVS ARIST.

An ex vno, & alio facto principio magis erit de his manifeſtum, &c.

Breuis expoſitio Text.

35 DOcuerat Ariſtoteles, atque probauerat in præcedentibus capitib. primum motorem eſſe perpetuum, atque ex conſequenti motum ſemper fuiſſe, vt autem ſemper fuerit, non ſatis eſſe, quod vnus motus ſemper ſucceſſerit alteri, & ita quaſi perpetua ſeries motuum efficeretur, quia cum iſti motus diuerſi non poſſent eſſe continui, non propriè dicerentur ſemper eſſe, & propterea neceſſarium eſſe, vt verum ſit ſemper fuiſſe motum, quod detur vnus aliquis motus cõtinuus atque perpetuus, qui ſit omnium primus & à primo motore factus, quaſi effectus ei adæquatus. Capite autem præſenti intendit explicare, qualiſnam ſit iſte motus primus ſemper cõtinuus; & ideò æternus cum primo motore: nempe, an ſit motus augmentationis, alterationis vel localis. Diuiditur autẽ in duas partes. In prima probat lationem, vel motum localem eſſe priorem cæteris, & propterea eam ſolam eſſe primũ motum atq; perpetuum. In ſecunda, ſolam lationem circularem inter locales perpetuam atq; continuam eſſe poſſe, & ideò hanc eſſe primam primo mobili conuenientem, & à primo motore factam.

36 Aſſerit ergo primò lationem eſſe priorem cæteris motibus. Quod ita probat. Cæteri motus non poſſunt eſſe ſine locali, ſed eum neceſſariò præſupponunt; ergo localis eſt prior, antecedens probat, quia augmentatio non poteſt fieri ſine alteratione pręcedente, per quam diſponatur alimentum, nec alteratio alimenti poteſt fieri ſine approximatione alimenti ad corpus viuens, in quo eſt calor naturalis; ergo neutra poteſt fieri ſine motu locali, & vtraque eum neceſſariò pręſupponit; quare vtraque prior erit, & ideò prior ſimpliciter omni motu. Quo ſuppoſito, cum plures ſint lationes, nempe circularis & recta proſequitur Ariſtoteles intentum contendens probare circularem eſſe omnium primam hoc argu. Primus motus debet eſſe continuus, alioqui non erit ſemper, ſed ſolus circularis poteſt eſſe continuus; ergo ſolus iſte erit primus, minorẽ ſic probat, omnis motus rectus eſt à contrario in cõtrariũ; ſed nullus motus à contrario in contrarium poteſt eſſe continuus; ergo nullus motus rectus continuus erit. Probat iterum minorem, quia ſi motus, qui eſt à contrario in contrarium poſſet eſſe continuus, maximè per conuerſionem vel reflexionem, ita vt idem ſubiectum moueatur à nigro in album, & rurſus ab albo in nigrum motu continuo, ſed repugnat talem reflexionẽ eſſe continuam; cum neceſſe ſit ſub albo quieſcere aliquo tempore, vt rurſus ab eo in nigrum procedat conuerſio; ergo repugnat motum rectum eſſe continuum. Probat tandem minorem, quia motus ab vno contrario in alterũ contrarii ſũt; ergo repugnat ſimul idem corpus vtroq; moueri, & repugnat vnum alteri continuari, quia continua ſunt, quorum vltima ſunt

motus circularis ; ergo abſque vllo incommodo admitti poteſt, & debet continuus & perpetuus, ſuppoſito, quod neceſſe ſit motum aliquem eſſe continuum & perpetuum. Antecedens probat, quia in motu circulari nulla reperitur contrarietas: non enim verſatur inter contrarios terminos, & maximè diſtantes, cum maxima diſtantia ſit per lineam rectam, ſed ab eodem in idem procedit ſemper per reflexionem mobilis, nec differunt ſpecie acceſſus & receſſus ſicut in motu recto, ſed idem motus circularis continuus ſunt, & cum hæc duo incommoda de contrarietate & differentia ſpecifica ſint fundamenta aliorum, quæ ſequuntur ex continuatione perpetua motus recti, ſequitur abſque vllo incommodo poſſe circularem eſſe ſemper continuum. In ſecunda parte capitis probat eundem motum circularem eſſe ſimpliciter priorem cæteris, & ex conſequente nobiliorem, nam quod prior ſit & nobilior augmentatione & alteratione, ſuperius probatum eſt, ſed etiam eſt prior ac nobilior cæteris motibus localibus;
41 ergo erit omnium primus, omniumque nobiliſsimus, probatur minor, quia omnis latio, aut eſt circularis aut recta, vel ex vtraque mixta, & hæc eſt poſterior alijs duabus; cum ſit ex his compoſita, & compoſitum ſit poſterius & ignobilius ſimplici, ſed inter circularem & rectam, illa eſt ſimplicior atque perfectior; ergo etiam eſt prior, probatur minor, ex linea circulari, ſupra quam ſit, quæ perfectior eſt recta, ſicut figura circularis omnium eſt perfectiſsima: non enim poteſt ſuſcipere additionem, ſicut linea recta, cui nunquam repugnat additio, quia ſemper habet principium & finē. Motus præterea factus ſuper lineam rectam non poteſt eſſe perpetuus, niſi per reflexionē: recta autem & reflexa latio non eſt vnus motus continuus, ſed multiplex, cum nec poſsit continuari, ſed neceſſariò debeat interrumpi per quietem in puncto reflexionis: circularis autem latio abſq; vllo incommodo poteſt eſſe ſemper continua & vna: quod verò multiplex eſt, poſterius & imperfectius eſt ſimplici; ergo circularis motus eſt omnium primus & nobiliſsimus.

QVAESTIO VNICA.

An neceſſe ſit mobile quieſcere in puncto reflexionis.

QVatuor modis poteſt contingere reflexio, primo, ita vt vtraq; pars eius 42
ſit motus naturalis, & talis eſt motus dilatationis & conſtrictionis cordis; nam dilatatio, quaſi motus rectus eſt: conſtrictio verò quaſi reflexus. Secundo modo contingit reflexio, ita vt motus rectus violentus ſit: reflexus verò non naturalis, ſed aliqua ex parte violētus, vt dum paruo corpore ſurſum proiecto occurrit magna moles à qua deprimitur, & longè maiori vi retrocedere cogitur, quam ſi ſuo pondere deorſum moueretur. Tert. modo videtur reflexio conſtare vtraq; parte non naturali, nec violenta, ſed quaſi præter naturam, & talis eſt motus reſilientis corporis, vt pilæ verſus parietem proiectæ. Quarto modo contingit reflexio, dū poſt motum violentum ſuccedit naturalis, vt dum lapis ſurſum proijcitur; & deorſum vertitur. Quies verò duplex eſt, propria & impropria, ſeu priuata & negatiua, negatiua & impropria idem eſt, ac non motus, & datur in ſingulis mutatis eſſe, & inſtantibus motus, in quibus verum eſt, mobile quieſcere negatiuè, quia verum eſt non moueri: quies verò priuatiua; cum ſit priuatio motus, non datur niſi in tempore, quia ſolum in tempore poteſt eſſe motus.

His

Digitized by Google

ſet eſſe exceptio, ſi vnum eſſet perfectè ſphæricum, & aliud perfectè planum. Probatur hac ratione, quia etiamſi non ſint perfectè plana, neceſſe eſt ſe tangere, & ex ea parte, qua ſe tangunt, non dari aerem mediū, licet inter alias partes medius ſit aer. Probatur hoc, quia ea, quæ ſe tangunt, debent eſſe contigua, ſed contigua ſunt, quorum vltima ſunt ſimul; ergo nullum corpus inter ea poteſt eſſe medium ex ea parte, qua ſe tangunt, ſed illa pars eſt diuiſibilis; ergo non poteſt ſimul fieri ſeparatio ex parte eius, quin aer ingrediatur ad replendum locum diuiſibi-
46 lem, qui per ſeparationem remanebit vacuus, ſi non repleatur, ſed non poteſt aer ſimul ingredi, ad totum occupandum, ſed prius ad medietatem; ergo in tempore ad occupandum totum ingredietur, quare ſi in inſtanti ſeparetur, corpus, pro aliquo tempore dabitur vacuum; neceſſe eſt ergo per breue tempus ſit coniunctum, & quieſcat, & in tempore ſeparetur, ſiue ſit perfectè planū, vel non. Si verò eſſet perfectè ſphæricū, ſolum tangeret parietem perfectè planū in puncto; & ideò nullum daretur periculū vacui, etiamſi in inſtāti ſepararetur, quare neque eſſet neceſſaria quies inter motum rectum & reflexum.

Solum reſtat vltimus modus reflexionis, quando vna pars eius eſt motus violentus, & alia naturalis, vt quando lapis proiicitur ſurſum, & reuertitur per motū deorſum, & de hac reflexione procedit principaliter quæſtio, an neceſſe ſit motum ſurſum & deorſum per propriā quietem interrumpi. Ita vt lapis in puncto, in quo deficit ei impulſus, quieſcat in aere per breue tempus, & poſtmodum reuertatur, vel non quieſcat, ſed primum non eſſe motus ſurſum, ſit vltimum non eſſe motus deorſum, & ſolum interrumpantur per quietem negatiuā, quæ eſt nō motus, ſicut interrumpuntur duæ partes eiuſdem motus continui, & efficiunt vnū motum continuum, ita motus rectus & refluxus vnus motus continuus ſint.

Prima opinio eſt multorum Modernorum aſſerentium nō eſſe neceſſariam talem quietē in puncto reflexionis, ſed ſolum interrumpi motum ſurſum & deorſum per quietem negatiuā, & reuera efficere vnum motum continuū. Aliqui tamen ex his, qui tenent hanc opinionē addunt, quod licet ex natura motus ita ſit, quod motus ſurſum & deorſum non poſtulent quietem intermediam, ſed propter aliam cauſam quaſi extrinſecā, ſemper & neceſſariò eā habent; & ideò nunquam continuātur, licet continuari poſſint ex natura motus. Cauſa autem interruptionis eſt, quia dum impulſus ad illū gradū remiſſionis peruenit, vt nec vincat reſiſtentiam grauitatis & medii, nec ab his vincatur, non poteſt moueri lapidem ſurſum, nec grauitas deorſum, quia non ſuperat impulſum; & ideò, nullus motus ſequitur, ſed neceſſe eſt lapidem quieſcere per breue tempus in eodē vbi, quouſq; aliquid impulſus remittatur, & grauitas iam cum ſuperans moueat lapidem deorſum. Gratia exempli, ſi grauitas lapidis ſit, vt quatuor, & medium reſiſtat, vt vnum; impulſus verò iam ſit, vt quinq; nullus ſequetur motus, quia dum reſiſtētia æqualis eſt actiuitati, nullus motus effici poteſt. Conueniunt itaque iſti omnes Moderni in eo, quod non putant quietem eſſe neceſſariā ex natura reflexionis, ſed aliqui dicunt ſemper dari ob prædictam cauſam, & in hoc ſenſu explicant Ariſto. quaſi non poſuerit neceſſitatem quietis propter naturam motus ſurſum & deorſū, ſed ob eandem cauſam accidentalē, ſemper tamen, & neceſſariò concurrentem. Alij verò non putant cauſam illam eſſe neceſſariam; & ideò negant omninò aliquādo mobile quieſcere in puncto reflexionis.

Dddd Arg.

INDEX RERVM OMNIVM NOTABILIVM, QVAE IN HIS OCTO LIBRIS ARISTOT. DE PHYSICO AVDITV, SEV AVSCVLtatione continentur.

Litera l. librum. Litera c. caput. Litera q. quæſtionem. Litera t. tractatum, Litera n numerum denotat.

A

Accidens.

ACcidentia naturalia producta per diſtinctam & propriam actionem à ſubiectis educuntur de potentia illorum. li. 1. to. 2 de forma. q. 3. n. 26.

Propria virtute non poſſunt attingere productionem ſubſtantiæ, benè tamen virtute ſubſtantia cuius ſunt accidentia. lib. 2. tr. 4. de cauſa efficient. q. 4. n 42.

Ad producenda alia ſimilia in ſpecie non concurrunt, vt inſtrumenta, ſed vt cauſæ principales ibid. q. 5. n. 49.

Si corporea ſint, habent proprias partes entitatiuas & propria indiuiſibilia, quibus vniuntur l. 6. t. de comp. continui n. 50.

Eodem numero non poſſunt eſſe in diuerſis ſubiectis adequatis, nec inadequatis lib. 5. cap. 4. q. 2. num. 34.

Actio.

Actio eſt cauſalitas cauſæ efficientis lib. 2. tract. 4. de cauſ efficient q. 1 num. 10.

Eadem eſt prima & ſecunda cauſa concurrentis ad effectum q. 9. num. 4.

Actus.

Omnes actus humani ſunt propter finem, & ex conſequenti effectus cauſæ finalis. lib. 2. tr. de cauſa finali q. 6. num. 57.

Aeternitas.

Aeternitas eſt interminabilis vitæ tota ſimul, ac perfecta poſſeſſio lib. 4. tr. poſt. de æternit. & æuo. num. 76.

Prout attributum diuinum non includit aliquem reſpectum rationis, ibid. num. 76.

Nec vt definita à Boëtio, ſed nec vt à nobis intellecta. ibid.

Participata eſt eadem genere cum æuo, & diſtincta ſpecie ab eo. & cæteris durationibus, tanquam propria. duratio formalis beatitudinis. ibid. num. 83.

Aeuum.

Aeuum eſt duratio indiuiſibilis, tota ſimul, & inuariabilis ex propria natura lib. 4. tract. poſt. de æternit. & æuo. num. 72.

Non eſt duratio omninò perpetua, ſed aliquam habens perpetuitatem dependentem à parte poſt. ibidem.

Angelus.

Angelus non poteſt ſua virtute efficere vacuum l 4. t. de vacuo q. 2. nu. 17.

Anima.

Anima rationalis non educitur de potentia materiæ, ſed creatur à Deo materia diſpoſita ab agente creato, à quo attingitur vnio eius cum corpore l. 1. t. 2. de form. q. 1. n 11.

In corpore habet ſubſiſtentiam partialem. ibid. q 5. num. 44.

Non poteſt negari quod à corpore ſeparata, habeat propriam ſubſiſtentiam partialem ibid.

Non poteſt propria virtute vniri corpori, etiam vltimat. diſpoſ. l. 2. t 3. de cauſ form. n. 81.

Vegetatiua & ſenſitiua verè, & propriè conuenit definitio naturæ. lib. c. 1. q 3. n. 29.

Apprehenſio.

Apprehenſio ſolum eſt conditio reſpectu cauſæ final. l. 2. t. 5. de cauſ final. q. 5. n. 42.

Ars.

Ars non poteſt attingere opera naturæ tâquam cauſa per ſe, ſed applicando actiua paſſiuis. l. 2. t. 1. q. 4. n. 39.

Artificiale.

Artificialia & naturalia realiter diſtinguuntur. lib. 2. cap. 1. q. 1. n. 43.

B. Bonitas.

Digitized by Google

Bonitas realis finis, poſſibilis, vel actu exiſtens, vera, vel ſolum apprehenſa eſt ratio formalis mouendi voluntatem l.2.t.de 5.cauſ.fina.q 5 n.41.

Bonum.

In bonum incognitum, non poteſt voluntas tendere ib q.4.n.36.

C.Caſus.

Caſus eſt cauſa per accidens in his, quæ ſola ratione materiali operantur propter finem, raroque contingunt lib.2 cap 6 de caſu & fortuna qu. 1.n 7.

Caſualis effectus talis etiam dicitur per ordinem ad cauſas vniuerſales præter primã, à qua per ſe intentus & ordinatus eſt ib n 8.

Caſus diſtinguitur à fortuna, quia reperitur etiam in cauſis naturalibus.ib.

Cauſa.

Cauſa eſt principium per ſe influens in effectum. li.2.t 1.de cauſ q.1 n 53.

Cauſæ quatuor, ita vt nec plures nec pauciores ſint ib.n 56.

Efficiens eſt primum principium per ſe, à quo procedit actio vel motus, atq; effectus. ib. tr. 4. de cauſ.efficien q.1.n.10.

Cauſa ſecunda veram habent virtutem operãdi communicatam à primo efficiente & etiam veram cauſalitatem ib q.2 n.22.

Concurrunt ad generationẽ per ſuas virtutes ib. q.6 n.58

Cauſa prima per ſe, & immediatè concurrit ad omnes effectus, & actiones ſecundarum.ib.q.7.nu. 69.

Cauſalitas.

Cauſalitas materiæ reſpectu formæ, & compoſiti in fieri eadem eſt realiter, nempe generatio paſſiua vel eductio paſſiua formæ de potẽtia materiæ. l.2 tr de cauſa mater.n.65.

Materia in facto eſſe, tam reſpectu formæ quam compoſiti eſt vnio ſubſtantialis cum eadem forma. ib.n.66.

Forma reſpectu materiæ, & compoſiti eſt vnio ſubſtantialis per quam ſibi vnit materiam. ib.tr.3. de cauſa form.n 74.

Cauſalitas efficientis eſt actio.ib t. 4. de cauſ. efficien.q.1.n.10.

Cauſalitas finis eſt ipſa actio in quantum gratia ipſius elicita eſt à voluntate.ib.tr.5 de cauſ.final.q. 3.n.30.

Cognitio.

Ad cognitionem qualemcunq; quidditatiuam rei requiritur cognitio omnium prædicatorum eſſentialium & cauſarum.l.1 c.1.q 1.nu. 26.

Ad comprehenſiuã talem ſimpliciter ſatis eſt cognoſcere omnia prædicata eſſentialia, proprietates & cauſas ib n.27.

Ad hanc non requiritur, vt accidentalia prædicata cognoſcantur.ib.

Continuum.

Omne continuũ habet partes porportionales actu infinitas.l 6.tra.de compoſ.continui n.40.

Non componitur ex indiuiſibilibus tanquam ex partibus, ſed tãquam ex vnionibus partium. ib.n 45.

Indiuiſibilia in ipſo ſunt actu infinita ib. n.15.

Et etiam in eo ſunt linea infinita.ib.n.19.

Corpus.

Naturaliter non eſt poſſibile duo corpora eſſe in eodem loco.lib.4.tr.de loco.qu.5 nu.53.

Poſſunt eſſe in eodem loco per potentiam Dei abſolutam, nec expellit vnum alterum ab eodem loco effectiuè, ſed formaliter.ib q 6 n.62.

Vnum corpus poſſe eſſe in duobus locis, & non poſſe, probabile eſt ib.q.7.n.71.

Si poneretur à Deo in duobus locis, poſſet calefieri in vno, & non in alio, ſed calorem in vtroq; habere neceſſarium foret ib n.83.

Fore in vno loco viuum, & in altero mortuum implicat contradictionem. ibi. Perfectè ſphæricum non poteſt tangere perfectè planum, niſi in puncto.l. 6.t de compoſitione continui n.13.

Creatio.

Creatio eſt productio rei ex nihilo.li.1.tr.2 de forma.q 2.n.16.

D.Definitio.

Definitio naturæ optima eſt, & conuenit corporibus cœleſtibus lib 2 c.1.q. n.15. Definitio tẽporis tradita ab Ariſtotele optima eſt & eſſentialis l.4.t.prior.de tempore.q.2.n.33.

Diſpoſitio.

Diſpoſitio rerum naturalium non permittit dari vacuum in rerum natura.l 4.t.de vacuo q.3.n 21.

E. Effectus.

Non implicat contradictionem, quod duæ cauſæ ſimul concurrant ad eundem numero effectum l.2. 8.7.de comp.cauſarum q.1 n.88. Non eſt impoſsibile quod idem numero effectus poſſit diuiſim præcedere

Digitized by Google

dere à diuerſis numero agentibus ib q 2 n 96.

Eus.

ENs mobile, ens naturale, corpus mobile, corpus naturale, ſubſtantia mobilis, ſubſtantia naturalis conuertuntur in procem n. 9. Ens mobile eſt obiectum Philoſophia naturalis. ib. n. 11. Atq; etiã eſt ſubiectum huius operis ib. nu. 18. Corporeum eſt primum cognitum à nobis cognitione actuali confuſa. l. 1. c. 1. q 3 num. 46.

Exemplar.

Exemplar eſt forma, quam effectus imitatur ex intentione agentis determinantis ſibi finem l. 2. t 6 de cauſa exemplari. q. 1. n. 64. Non eſt conceptus obiectiuus, ſed formalis, quem agens intellectuale format apud ſe dum operatur. ib. q. 2 n. 69. Non eſt cauſa formalis propriè, nec ad eam pertinet, ſed potius ad cauſam efficientem, non reductiuè, ſed propriè, ſicut ſpecies eius ib. q. 3 n. 80.

F. Fatum.

FAtum non eſt admittendum iuxta ſignificationes antiquorum, benè tamen iuxta noſtram. l. 2. c. 6. de fato & fortuna q. 2. n. 15.

Finis.

Finis eſt cuius gratia aliquid fit l 2. t. 5. de cauſ. final q. 1. n. 14. Eſt vera cauſa non ſolum moralis, ſed etiam phyſica & realis. ibid nu 14. Duplex eſt proximus & vlti. ib. n. 9. Ratio formalis & obiectiua, per quam mouet voluntatem, eſt ipſa ratio bonitatis vera vel apprehenſa. ib. q. 2 nu. 19. Cauſa per apprehenſionem ſine qua implicat contradictionem eſſe actualem cauſam. ib. q. 5. n. 41. Ipſius cauſalitas eſt actio in quantum gratia eius elicita eſt à voluntate. ib q. 3 n. 30. Omnes actus humani ſunt propter finem ib. q. 6. n. 57.

Forma.

Forma eſt actus ſubſtantialis vnum per ſe conſtituens cum materia l. 1. t. 2 de forma q. 1. n. 3. Formæ materiales educuntur de potentia materiæ. ib. n. 11. Cœlorum & Elementorum eductæ fuerunt de potentia materiæ in prima mundi conditione, nec potuerunt naturaliter produci per creationem totalem vel partialem ib q 2. n. 13. & 14. Artificiales educuntur de potentia ſubiectorum ib q 2 n. 30. Subſtantiales materiales non habent proprias ſubſiſtentias partiales. ibid. q. 4. n. 36. Forma verè & propriè eſt natura. l. 4. c. 1. q. 2. n. 16. Per ſuam eſſentiam poteſt cauſare, & non per virtutem ſuperadditam ib. t. 3 de cauſ. formal. n. 71. Cauſalitas illius reſpectu materiæ & compoſiti eſt vnio ſubſtantialis, per quam ſibi vnit materiam ib. n. 74.

Fortuna.

Fortuna aliquid eſt, nec ita eſt aliquid, vt ſit diſtinctum à quatuor generibus cauſarum. l. 2. c. 6. de caſu & fortuna n. 5. Eſt cauſa per accidens in his, quæ agunt propter finem raroq; contingunt. ib. n. 9. Non dicitur de prima cauſa, neq; vt talis eſt effectus eius, ſed per ſe ordinatus & intentus ab ea, ſed fortuna dicitur de cauſa ſecunda, præter cuius intentionem euenit ib. n. 11. Diſtinguitur à caſu, quia reperitur in cauſis liberis Nomine fortunæ propriè, & ſine periculo vti poſſumus. ibidem numer. 10.

G.

Generatio

Ad generationem neceſſarium eſt quod materia prius tẽpore ſit ſub priuatione formæ l. 1. t. 2. de forma q 2. n 20,

Graue, & grauitas.

GRauia & leuia mouentur à generante, tanquam à cauſa principali, & proxima à forma propria, & grauitate & leuitate, vt ab inſtrumentis l. 8. cap. 4. quæſt. 2. num. 57. Grauitas & leuitas ſunt potentiæ naturales diuerſæ ſpeciei. Non producunt alias ſimiles. ib. Non expellunt impulſum, nec expelluntur ab eo. ibid. num. 58. Efficiunt motus ſurſum & deorſum ſpecie diſtinctos, quamuis non omninò propriè contrarios, ſed per eos diſtinguuntur ſpecie, non per alios fines ad quos ordinantur. ib.

I.

Impulſus.

IMpulſus impreſſus corpori neceſſarius eſt ad motum violentum lib. 8. tract. 2. de motu violento qu. 1 num. 5. Conueniunt omnes impulſus in ſpecie atoma, & diſtinguuntur ſpecie à grauitate & leuitate, ſed inter ſe ſolum num. ibid. qu. 2. num. 13. Educuntur de potentia corporis, cui imprimuntur. ibid qu 3. num. 18 Solum efficiunt motum localem, tanquam inſtrumenta proiicientis, non vt cauſæ principales. Imprimuntur corpori in inſtanti per ſe, per accidens etiam in tempore. ibidem quæſt. 4. numer. 26. Per impulſum impreſſum à proiiciente

ſit reflexio pilæ à pariete, & in puncto reflexionis quieſcit. ibid q. 5. n 30.

Inceptio.

Res ſucceſſiuæ incipiunt per vltimum non eſſe, & deſinunt per primum non eſſe. l. 6. t. de inceptione & deſitione rerum nu 90 Quies priuatiuè ſumpta incipit per vltimum eſſe, & deſinit per primum non eſſe ibid. num 91. Indiuiſibilia per primum eſſe, & deſinunt per vltimum ſui eſſe. ib n. 93 Res permanentes materiales incipiunt per vltimum non eſſe, & deſinunt per primum non eſſe. ib. n. 101. Non implicat contradictionem, quod res incorruptibiles & ſpirituales per vltimum eſſe deſinant, bene tamen quod per vltimum non eſſe incipiant: ibidem. numer. 107. & 108.

Indiuiſibile.

Plura ſunt indiuiſibilia in continuo, & non vnum. l. 4. tr. prior de tempore q. 2. n. 38. Non ſolum ſunt ponenda terminatiua, ſed etiam continuatiua omnium partium proportionalium. l. 6. t. de compoſit. continui nu. 11. Omnia quibus terminatur continuum, & copulantur eius partes actu ſunt in eo ib n 14. In quolibet continuo ſunt actu infinita. ib. n. 15. Non diſtinguuntur à partibus, tanquã res, ſed tanquam modi. ib. n. 25. Non vniuntur partib per alios modos vnionis, ſed ſeipſis. ibi. Non poſſunt ſeparari à partibus, vt ſeparata conſiſtant. ib Nec ſi per impoſſibile ſepararentur, poſſent moueri vllo genere motus, etiam per potentiam Dei abſolutam. l. 6 q. vlt.

Infinitum.

Infinitum eſt cuius partibus quibuſcunq; acceptis alia reſtant accipienda in infinitum li. 3 tract. 2. de infinito. q. 1. n. 69 Naturaliter non poteſt dari ſecundum extenſionem, nec intenſionem permanentẽ. ib. n. 72. Deus cognoſcit illũ actu. ib. q. 2. n. 78. poſſibile eſt in aliquo genere rerum. ib. q. 3. n. 85. Sub ratione materiali vnum eſt maius altero, non ſub formali. ib.

Inſtans.

Nunc ſeu inſtans temporis eſt indiuiſibile. l. 6. c. 3. n. 56. In inſtanti indiuiſibili nihil poteſt moueri, nec propriè quieſcere. ibid n. 57.

L. Locus.

Locus an ſit, quid ſit, & qualis ſit. l. 4. c. 1. n. 1. Eſt vltima ſuperficies corporis continentis, & non interuallis. ib. t. de loco q. 1. n. 23. Nec eſt materia nec forma. ib. c. 2. n. 4. Duobus modis aliquid mouetur localiter per ſe, & per accidens ib c 4. n 9. Non debet habere trinam dimenſionem ib. q 2 n. 25 Ipſe & ſuperficies in ratione quantitatis continuæ non diſtinguuntur ſpecie ib n 25. Solum addit ſupra ſuperficiem continentiam locati. ibid. Pro materiali includit ſuperficiem, pro formali verò continentiam locati ib Eſt immobilis per præſentiam ad ſpatium & diſtantiam à polis ib. q. 3. num. 40.

M. Materia.

Materia eſt primum ſubiectum ex quo fit aliquid, cum inſit, non ſecundum accidens, l. 1. t. 1 de materia q. 2. n. 9. Eſt pura potentia nullum includens actum ſubſtantialem ib. n. 12 habet propriam exiſtentiam & ſubſiſtentiam partialem à ſe. ibidem q. 3. & 4 num. 19. & 26. Diuina virtute poteſt exiſtere ſine forma abſque nouo modo illi tributo ibidem quaſt. 3. num. 32 & 35. Potentia paſſiua eſt eſſentia ipſius ib. q. 6. nu. 38. Habet appetitum ad formam incompletum rationeq; à ſe diſtinctum. ibid. num 41. 44 & 45. Aequaliter appetit omnes formas. ibid. nu 50. 51. & 53. vna eſt ſpecie. ibid q. 7. n 56. Ex propria ratione non habet, quod tota ſit vna numero, nec quod multiplex, ſed per diuiſionem diuerſa informationis, ibid. q. 8. nu 60. Proprietates eius ſunt, quod ſit ingenerabilis & incorruptibilis. ib. q 9. nu. 63. Quod propriam habeat durationem ib. Quod ex ſe nullam habeat actiuitatem. ib. n 64. Quod ſemper ſit coniuncta alicui formæ cum qua actu componat totum. ibid. n. 63

Mathematica.

Prius doceri debent Mathematica, deinde Philoſophia naturalis, poſtea moralis, & tandem Metaph. in Proœm n 14. Solum demonſtrant per cauſam formalem & materialem. lib. primo, cap. 1. quaſt. 2. num. 39

Motor.

Euidenter probauit Ariſto. dari primum motorẽ indiuiſibilem & incorporeum, vnum & omninò immobilem atque perpetuum l. 8. cap. 4. qu. 2 n. 98 & 101.

Motus

Motus eſt actus entis in potentia, prout in potentia & actus mobilis, prout mobile eſt. l. 5. c. 2. q. vnic. numer. 7. Per ſe datur ad quantitatem, qualitatem, & vbi, & ad nullum aliud. ibi. n. 13. 16. 19. A ſolo termino ad quem ſumit vnitatem genericam & ſpecificam, numericam verò non ſolum à ſub-

Digitized by Google

à ſubiecto tempore & forma, ſed etiam ab vno numero agente. ibid c.4.q.1 n.26. In motu locali datur ſufficiens contrarietas, licet non adeò propria. ibid.cap.6.q.1.n.52. Non datur primum indiuiſibile, nec dari poteſt à quo incipiat. l.6.c.6.q. vnica. num.80.

Mundus.

Non potuit mundus ſicut modo eſt fieri ab æterno, ſed potuit fieri ab æterno aliqua creatura permanens, & ſub operatione inuariabili, vel ſub nulla l.8.t de ætern. mundi.q 1.nu.9 Succeſſiua, vt motus & tempus non potuerunt eſſe ab æterno, nec generationes & corruptiones ſecundum ſucceſſionem, quam modo habent. ib.q 2.& 3.n 27.& 36.

N. Natura.

NAtura eſt principium motus, & quietis eius, in quo eſt primò, ac per ſe, & non ſecundum accidens l.2.c.1.n.2. Definitio optima eſt, & conuenit corporibus cœleſtibus ib q.1 n.13 Perfectior eſt arte ſimpliciter minus tamē perfecta ſecundum quid. ibid.q.4 n.37 Opera ipſius non poteſt attingere ars, tanquam cauſa per ſe, ſed applicando actiua paſſiuis ib n.39. Naturalia & artificialia diſtinguuntur realiter ib.n.43. Sumpta pro ſecundis cauſis naturalib non intendit monſtra per ſe primaria intentione, bene tamen ſecundaria. ibid c.9.q.vni.nu.44.& 45. Sumpta pro cauſa prima producente & ordinante ſecundas, tam particulares, quam vniuerſales monſtrum per ſe intendit. ibid.n.50. Non temerè, nec caſu agit in ſuis operationibus, ſed propter finem lib 2 cap.8 q.vnica. n 26.

P. Pricinpium.

PRincipium & cauſa ſe habent tanquam ſuperius & inferius prædicatum. lib.1. c.4. q. 2.n 95. Principia rei naturalis ſunt contraria contrarietate prima. ibid cap.5.q 1. num. 96.& 97. Principia rei naturalis tantum ſunt tria. ibid c.7. q 1.n. 100. Principiū materiale naturaliū rerū neceſſariò ponendum eſt, quod vnum tantum eſt, & incompletum. ibid tract.1.de materia.q 1.n.7 & 8.

Priuatio.

Priuatio eſt negatio formæ in ſubiecto apto. lib 1.t 3.de priuat.q.1.num.7.& 11. Non eſt entitas realis poſitiua ibid. Non eſt formaliter & eſſentialiter ens rationis. ibid q.1.num 12. Eſt principium per ſe generationis rei naturalis diſtinctum realiter à materia & forma diſtinctione reali negatiua ibi.q.3.nu.26.& 31. Non eſt vniuocè natura cum materia & forma, ſed analogicè. ibidi. q.2. num.24. Non eſt vera cauſa appetitus, licet ſimilitudinem cauſæ habeat. ibid.t.de materia.q.6 num 54. Vna eſt priuatio proxima ſecundum ſpeciem & numerum in vna materia, licet plures ſint remotæ. lib.1.t. de priuatione.num 19.& 21.

Q. Qualitas.

QValitates & cætera accidentia corporea habēt proprias partes entitatiuas, nō acceptas à quātitate, atq; etiam indiuiſibilia. lib.6. tract. de comp.continui.nu.50. Non omnes terminant motū per ſe, ſed illa tantum, quæ pertinent ad tertiam ſpeciem. lib.5.cap.2.q. vnica num.16.

S. Subſtantia.

Subſtantia concurrit ad generationē alterius medijs accidentibus lib.2 tract.4.de cauſ.efficient. q.6.num.53. Non præſtat alium influxum, præter eum, quem præſtat per accidentia. Nec eſt neceſſarium, vt Deus ſuppleat concurſum eius, ſed ſufficit ille, quem per accidentia præſtat ad productionem effectus, & vt ei attribuatur. ibid.num.6.

T.

Tempus.

Optima & eſſentialis eſt eius definitio. lib. 4.t. prior de tempore.q.2.num 33. Nullum complementum accipit ab intellectu ibid.q.1. num.21. Plura ſunt indiuiſibilia in illo ibid q.2.num.38. Si conſideretur ſecūdum eſſentialia, tot ſunt tempora quot motus. ibid.q.3 num.43. Ex natura rei diſtinguitur ab actuali exiſtentia rei ibid q.4.num.52.

Totum

Totum non includit tertiam entitatem præter partes, vt vnitas, & ita ſolum diſtinguitur ab eis diſtinctione rationis ratiocinatæ. l 1.cap.3.q.1.n.67

V

Vacuum.

Non permittit dari vacuum diſpoſitio rerū naturalū. l 4.t ract.de vacuo.q.1 n.10. Virtute Angelica non poteſt vlla ratione dari. ibid.q.2. num.17. Dato vacuo fieret motus per illud, & nullo modo in inſtanti ibid qu.3.num.21.

Vnio.

Modus vnionis eſt inhærentia formæ ſubſtantialis in materia per informationē. l.1 tract. 2 de for. q 6.n.62. Non ſubiectatur in forma, nec educitur de potētia eius, ſed ei adhæret ib.n.63. Vna eſt & non plures pro materia & forma, & hæc corporea. i.n.6.

FINIS

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GIACOMO

Digitized